R. P. HERMANNI BUSEMBAUM

SOCIETATIS JESU

THEOLOGIA MORALIS

Nunc pluribus partibus aucta a R. P. D.

ALPHONSO DE LIGORIO

RECTORE MAJORE CONGREGATIONIS SS. REDEMPTORIS;

Adjuncta in calce Operis, præter Indicem Rerum, & Verborum locupletissimum, perutili Instructione ad praxim Confessariorum nunc primum latine reddita.

EDITIO POST DUAS NEAPOLITANAS PRIMA VENETA,

Quæ præter reformationem quam includit in secunda editione plurium opinionum in prima contentarum, accuratius est mendis expurgata, novisque doctrinis adaucta.

ADCEDIT ETIAM NUNC PRIMUM

R. P. FRANCISCI ANTONII ZACHARIÆ

SOCIETATIS JESU

BIBLIOTHECÆ ESTENSI PRÆFECTI

Dissertatio Prolegomena de Casuisticæ Theologiæ originibus, locis, atque præstantia.

TOMUS TERTIUS.

ROMÆ,

MDCCLVII.

SUMPTIBUS REMONDINIANIS.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

I N D E X

CAPITUM, ET DUBIORUM,

Cui adnectuntur omnia Summaria, quæ singulis Capitibus, & Dubiis infra apponentur, ut simul hic præ oculis habeantur cunctæ res & quæstiones quæ in Libro continentur.

Litera l. *denotat librum*, n. *numerum marginalem*, v. *versiculum*.

T R A C T A T U S VI.

De Matrimonio.

C A P U T I.

De Sponsalibus.

D U B I U M I.

Quid sint Sponsalia? pag. 1.

C A P U T II.

De Matrimonio secundum se.

DUB. I. *Quid sit, quæ ejus materia, forma, & minister? pag.* 15.

DUB. II. *De usu Matrimonii.*

ART. I. *An usus Matrimonii, sive actus conjugalis sit licitus? pag.* 20.

tibus

THEO-

THEOLOGIA MORALIS.

LIBER SEXTUS.

TRACTACTUS SEXTUS.

De Matrimonio.

CAPUT I.

De Sponsalibus.

DUBIUM I.

Quid sint Sponsalia?

831 *Promissio sponsalitia, ut sit valida, debet esse* Voluntaria, *&* Deliberata. 832. *An teneatur ad Matrimonium ficte promittens sponsalia alteri repromittenti?* 833. *Quid si quis voluit promittere, sed non se obligare?* 834. *Quando obligentur pueri?* 835. *An sint valida sponsalia contracta per dolum?*

836 *Promissio debet esse* Mutua. *Qu. I. An acceptans sponsalia intelligatur repromittere?* 837. *Qu. II. An quis possit se obligare ad nuptias vi gratuitæ promissionis? Et an hæc obliget sub gravi?*

838 *Promissio debet esse* Expressa signo. *Quid si Parentes contrahant pro filiis tacentibus?* 839. *Dub.* 1. *Quid si extranei? Dub.* 2. *An sufficiat, si Parentes promittant pro filiis absentibus?*

840 *Sponsalia debent fieri* inter habiles, *Quid si verba, vel signa sint dubia?* 841. *Verba de præsenti apta ad Matrimonium inter impuberes habent vim sponsaliorum. An idem valeat inter puberes in Matrimonio clandestine contracto?* 842. *An sufficiat ad sponsalia dicere:* Non ducam aliam quam te? 843. *An dicere:* Contraham, si Papa dispensaverit? *An sufficiat subarrhatio annuli, & missio munerum? Quid si Parentes annulum mittant?*

844 *Qu. I. An sponsalia contracta per metum gravem sint per se nulla? Qu. II. Quid si per metum levem? Qu. III. An qui contraxit ex metu levi possit sponsalia rescindere?*

831 „ Resp. Sunt promissio voluntaria, deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonii inter personas jure habiles.

„ Dicitur 1. *Promissio*, quia propositum non sufficit, cum non inducat obligationem. Unde qui diceret, Volo te accipere, habere, aut ducere in uxorem, non contraheret sponsalia, ut *Bonac. qu.* 1. *p.* 1. docet, & alii, quia hæc verba non promissionem, sed propositum promissionis tantum significant, nisi tamen ex circumstantiis aliud colligatur.

„ Dicitur 2. *Voluntaria, & Deliberata*, scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cum sponsalia sub mortali obligent. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 273. *ex Sanch. Pont.* &c. etsi *Bonac. qu.* 1. *p.* 4. *num.* 4. plus requirat. Unde regulariter non sunt valida ante septennium completum, ut docet *Con. d.* 22. *art.* 5. *Sanch. l.* 1. *d.* 16. nisi malitia, & prudentia suppleant ætatem. *Dian. t.* 4. *p.* 5. *R.* 274. *Pontius*, &c. (quod tamen quidam negant sufficere, cum jus determinarit ætatem) imo nec post septennium, si de usu rationis sufficienti non constet, uti neque si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundum dicta de Voto, & Contractibus.

Quæritur, an teneatur Matrimonium contrahere, qui ficte promisit sponsalia alteri vere repromittenti? Fictio hæc 832
diversimode potest contingere, 1. Si is non habuit animum contrahendi. 2. Si non habuit animum se obligandi. 3. Si non habuit animum adimplendi. In primo casu certe non tenetur stare promissis, cum omnino defuerit promittendi voluntas. Ita *Viva de Matr. qu.* 1. *art.* 1. *num.* 1. *& Salm. eod. tit. c.* 1. *num.* 25. *& de Contract. c.* 1. *num.* 7. *cum Sanchez, Lugo, Sylvest. &c. communiter*. Contra vero in tertio casu certum est teneri, quia jam contraxit obligationem; Vide *Salm. de Matr. l. cit. num.* 25. *& Viva num.* 3. *&* 7. ubi bene advertunt, quod si quis sciret oriri obligationem ex promissione, sed ad eam non adverteret, nihilominus teneretur ad promissum, quia jam habuit virtualem voluntatem se obligandi.

Quæstio tantum est de secundo casu, quando is voluit pro- 833
mittere, sed noluit se obligare, & respondetur: Si ipse ignoravit ex promissione illa oriri obligationem exequendi Matrimonium, certum est non teneri, ut dicunt *Salm. n.* 26. cum communi (quidquid aliqui aliter sentiant); quia qui ignorat naturam promissionis, non habet veram promittendi voluntatem. Dubium igitur est, an teneatur ad Matrimonium, qui sciens naturam promissionis, ficte promiserit sponsalia, nolens revera ad Matrimonium se obligare? *Prima* sententia dicit, quod iste non solum peccat mortaliter contra justitiam, sed etiam ex justitia tenetur ad contrahendum Matrimonium; nec excusatur, si damnum alio modo velit resarcire. Ratio, quia in ipsa promissione, quando est vera, necessario est insita obligatio ipsi competens; eum autem quis minime vult promittere, minime quidem obligatur, sed quando vere promittit, non potest nolle obligari juxta conditionem contractus, nequit enim a promissione obli-

obligationem illi propriam separare; ita probabiliter *Pontius de Matrim. l. 12. cap. 2. num. 7. cum Vasq. Viva l. c. num. 2. v. Dico 3.* item *Sotus, Lop. Ledesm. Aragon. Gutt. &c. apud Sanchez*. *Secunda* vero sententia probabilior cui subscribimus, & quam tenent *Sanchez de Matr. l. 1. Disp. 9. num. 5. & Disp. 10. num. 15. Palaus p. 2. num. 2. Laym. cap. 1. num. 10. Less. cap. 18. num. 61. Holzmann cap. 1. num. 117. Sporer c. 1. num. 154. Escob. l. 24. num. 92. Renzi de Matr. cap. 1. se. 1. qu. 3. Tamb. eod. tit. l. 8. c. 1. §. 4. nu. 5. Mazzotta c. 2. §. 1. & Salm. c. 1. num. 28. cum Bonac. Bec. Aversa Villal. Cornejo, & Diana*, obligationem contrahendi. Ratio præcipue est, quia omnis obligatio quæ non habetur ex lege, oritur ex privata hominis voluntate; ergo ubi deest voluntas se obligandi, deficit obligatio. Et hoc etiamsi promissio fuerit juramento firmata, ut docent *Sanchez d. Disp. 9. num. 9. cum S. Bonav. S. Antonin. Medina, Palao, & pluribus, Escob. num. 95. cum Ricciarda, Gabr. ac Salmant. cum Bon. & Aversa, ex D. Thoma*, qui (*in 3. dist. 39. q. 1. art. 3. qu. 3.*) docet juramentum non obligare, ubi deest animus se obligandi; juramentum enim sequitur naturam promissionis. Nec obstat ratio contraria supra allata, quia, etsi ficte promittens peccaverit contra justitiam, alteram partem decipiendo, non tenebatur tamen ex justitia ponere verum consensum, cum nulla ei aderat obligatio contractum ineundi, & contra alter nullum acquisierit jus in eum ex suo consensu; ideo tenetur quidem postea ratione deceptionis damna resarcire, sed non tenetur ratione promissionis verum consensum ponere, & Matrimonium contrahere. Secus vero dicendum, si intervenerit defloratio, quia tunc deflorans omnino tenetur ad Matrimonium, cum non possit tunc alia via sat æquivalenter damnum resarcire, ut diximus *Tom. I. l. 3. ex num. 642.*

834 Sufficit autem ad validitatem sponsaliorum inter pueros, ut in ipsis probabiliter agnoscatur rationis usus: Hoc putant probabilius cum communiori *Salm. de Matrim. cap. 1. num. 74.* cum *Sanch. Con. Dic. Bon. & aliis*; contra *Pal. Avers.* &c. qui dicunt pueros ante septennium non obligari. Non peccant autem graviter pueri, vel Parentes pro eis sponsalia promittentes, ut dicunt *Salm. c. 1. n. 77.* cum *Con. Sanch.* &c. contra *Bon.* & *Henr.*

835 An vero sint irrita sponsalia contracta per dolum dantem causam contractui, etsi versantem tantum circa qualitatem? Affirmat *Sanchez de Matrim. l. 1. D. 64. num. 3. cum Mol. Covarr. &c.* & idem sentiunt *P. Concina* & alii quos citavimus *Tom. I. lib. 3. num. 715. de Contract.* Sed ibi diximus probabilius eo casu contractum non irritari, neque de jure Naturali, cum jam adsit consensus quoad substantiam, neque de jure Civili, ut patet ex *Instit. lib. 4. tit. 13. de Except.* cujus verba attulimus *dicto num. 715.* Habet vero tunc deceptus actionem irritandi contractum propter injuriam & defectum consensus; Idque currit, etiamsi deceptio pervenerit ab alio tertio, parte ignorante, ut docet *Sanch. cum Covarr. & aliis cit. D. 64. nn. 4. & 5.* Ceterum satis probabile est cum *Lessio, Laym. & Sporer* relatis *eod. numer. 715.* & cum *Viva de Matr. q. 2. art. 8. num. 2.* quod deceptus non tenetur in conscientia stare contractui, si suus error vere fuerit invincibilis.

An autem stando primæ sententiæ, nempe quod sponsalia sint per se irrita, etiam decipiens liber remaneat? Affirmant idem *Sanch. loc. cit.* & *Pontius l. 4. cap. 21. num. 7. cum Con. Val. Reb. &c.* Sed oppositum est probabilius, ut fuse probavimus *Tom. I. l. 3. nu. 715. cum Lugo, Less. Lay. Pal. &c.*

836 „ Dicitur 3. *Mutua*. Unde si Titius promittat nuptias „ Cajæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obli„ gatur, quia, cum contractus sponsalium sit onerosus, & „ reciprocus, non potest claudicare; involvit enim condi„ tionem, si tu repromiseris. Quod si tamen Titii promis„ sio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata a Caja, „ solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simpli„ cis promissionis. Ita *Sanch. l. 1. d. 5.* contra *Pontium* apud *Dian. p. 3. tr. 4. res. 244.*

Quæritur hic I. An hoc ipso, quod aliquis acceptet sponsalia, simul repromittere intelligatur? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Pontius l. 12. cap. 4. num. 10. cum S. Antonin. Palud. Sylve. &c.* ac probabilem putant *Salm. cap. 1. num. 16. cum Vasqu. Henriquez, Leandro, & Gabriele a S. Vincentio*. Ratio, quia sicut acceptatio Matrimonii de præsenti includit virtualem repromissionem, seu voluntatem ad illud se obligandi, cum Matrimonium valere non possit, si utraque pars non obligetur; ita etiam acceptatio sponsaliorum, quæ Matrimonii naturam sequuntur. Hinc deducunt hi Auctores cum *Mol.* & *Busemb.* quod casu quo uterque Sponsorum non obligatur, neuter remanet obligatus. *Secunda* vero sententia probabilior negat, & hanc tenent *Bonac. quæst. 1. p. 1. num. 7. Concina tom. 10. pag. 258. num. 5. Sanch. l. 1. D. 5. num. 15. Laym. cap. 1. num. 2. Sporer num. 151. Escob. num. 68. cum Soto*, ac *Salm. c. 1. num. 18. cum Dic. Pal. &c.* qui dicunt bene posse stare promissionem unius de futuro Matrimonio, & acceptatam obligare, sine repromissione alterius. Neque acceptationem includere repromissionem, quia potest quisque acceptare obligationem alterius, quin seipsum obliget. Advertunt tamen *Salmant. num. 21.* hoc intelligi, si promittens voluit sponte se obligare independenter ab alterius repromissione, atque hoc sit certum; nam in dubio, ut dicunt, censendum est noluisse sine repromissione obligari. Et in tali casu notandum, quod promissio illa non esset sponsalitia, ideoque non induceret impedimentum publicæ honestatis; sed esset mera promissio gratuita, unam tantum partem obligans, non vi quidem sponsalium, sed vi meræ fidelitatis.

Quæritur II. An quis possit se obligare ad contrahendum Matrimonium vi gratuitæ promissionis, libera remanente altera parte? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Pontius l. 12. c. 4. num. 2. cum Vasq. Concina pag. 259. num. 6.* & probabilem vocat *Diana 3. p. tr. 4. R. 244.* Ratio, quia contractus sponsaliorum est instar contractus cujusdam permutationis; unde in eo nemo potest se obligare, nisi sub conditione ut alter mutuo se obliget. *Secunda* vero sententia communior & probabilior affirmat, eamque tenent *Busemb.* ut supra, & *Sanch. l. 1. D. 5. num. 12. Laym. c. 1. num. 2. Bon. q. 1. p. num. 8. Escob. l. 24. num. 71. Spor. num. 152.* & *Salm. c. 1. num. 20. cum Con. Dic.* & *Aversa*. Ratio, quia, licet vi promissionis sponsalitiæ non possit unus remanere obligatus, altero manente libero, tamen bene potest aliquis vi simplicis promissionis gratuitæ se obstringere independenter a contractu sponsalium. An autem hæc promissio obliget sub gravi? Id pendet ab alia quæstione allata *Tom. I. l. 3. num. 720.* ubi diximus cum *Cajet. Bann. Led. Henr. & Salm.* ex auctoritate D. Thomæ, satis esse probabilem sententiam negativam. Recte vero advertunt *Sporer l. c. & Tamb. de Matr. tr. 3. c. 1. §. 1. num. 4.* quod regulariter nunquam Sponsi intendunt gratis se obligare sine conditione, quod alter etiam se obliget. 837

„ Dicitur 4. *Signa expressa*: quia contractus inter homi- 838
„ nes non fit, nisi signo externo. Unde non sufficit ad spon„ salia taciturnitas Cajæ, etiam cum consensu interno „ in promissionem matrimonii, quod Titius ei promit„ tit. Si tamen pater, vel mater pro filio, aut filia, aut „ Curator pro eo, cujus curam habet, præsente & non „ contradicente, dummodo metus absit, contrahat, vali„ da erunt; quia in hoc casu jus accipit taciturnitatem pro „ expressione consensus. *Sanchez l. 1. d. 22. Dian. p. 3. t. 4.* „ *R. 170.* imo etiamsi pro absente: saltem si is resciens „ id expresse, vel tacite signo aliquo sufficienti ratificat. „ *Sanch. Pont. Dian. p. 3. t. 4. R. 271.* contra quos *Sot.* & „ *Henriq.* ne hoc quidem requirunt, sed tantum, ut re„ sciens non contradicat. Quod *Conin.* admittit, si per „ ipsos tutores, vel parentes iis proponatur; tunc enim, „ si taceant, censeri consentire.

Si Parentes contrahant sponsalia præsente filio, qui taceat, & non contradicat, ipsa utique sunt valida, ut communiter docent *Laym. c. 1. num. 3. Pal. p. 4. num. 12. Roncaglia pag. 133. q. 5. R. 1. Sanch. l. 1. D. 23. num. 5.* & alii passim. Et patet ex *c. un. §. fin. de Despons. impub. in 6.* ubi Bonifac. VIII. sic declaravit: *Porro ex sponsalibus quæ Parentes pro filiis puberibus vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint, vel tacite, ut si præsentes fuerint, nec contradixerint, obligantur.* Idemque dicendum, non solum si Pater, sed etiam si Mater contrahat pro filio, ut recte etiam communiter docent *Sanch. num. 9. Pont. l. 2. c. 14. num. 2. Pal. p. 4. num. 12. Bass. c. 3. num. 159. cum Abb.* & *Salm. num. 48.* Idque infertur ex dicto textu, ubi non dicitur *Patres*, sed *Parentes*; & ratio est, quia in hoc non habetur respectus ad patriam potestatem, sed ad affectum Parentum erga filios: Matres enim non minus quam Patres filios diligunt. Idem dicunt *Busemb. ut sup. & Spor. l. c.* de Tutoribus, & Curatoribus promittentibus pro Pupillis, & Minoribus: Sed probabilius id negant *Salm. d. num. 48. cum Sanch. & Gutier.* quia hoc tantum de Parentibus dispositum est.

Id tamen procedit dumtaxat pro Foro externo, ut bene advertunt *Bonac. & Roncaglia ll. cc. ac Holzmann de Ma. n. 147. cum Anacl.* Nam in foro interno, si filius dissenserit, certe ad sponsalia illa a Parentibus contracta non obligatur. Et idem omnino dicendum puto, si filius negative se habuerit non dissentiendo neque consentiendo; ad contrahendam enim quamcumque obligationem, positivus requiritur consensus. Nec obstat præfatus textus, cum ibi dicatur *obligantur*; nam ad Matrimonium, & sic pariter ad sponsalia quæ Matrimonii naturam sequuntur, non sufficit consensus internus contrahentium, sed requiritur consensus externe expressus aut verbis aut signis, ut habetur in *c. Sufficiat. Caus. 27. q. 2.* Quamvis autem sponsalia contracta per solum consensum internum non valeant, valent tamen in hoc casu speciali, ut Bonifacius decrevit, nempe si Pater contrahat pro filio tacente, & non contradicente; sed utique intelligendus Pontifex loqui, modo filius interne & positive consentiat: Et sic revera mecum sentiunt *Bonac. q. 1. p. 1. num. 11.* & *Salm. num. 46.* dum dicunt, tunc solum taciturnitatem filii valida reddere sponsalia, quando filius interne consentit.

Dubitatur 2. an sit speciale, quod sufficiat præsentia & taciturnitas

taciturnitas filiorum, si Parentes pro eis contrahant? Negant *Hostiens. Manuel, & Anchar. ap. Sanch. l. 1. D. 23. num. 6.* qui dicunt id procedere, etiamsi extraneus contrahat sponsalia pro alio præsente & tacente; quia (ut ajunt), cum hic agatur de re appetibili, quisque tacens consentire videtur. Idque confirmant ex *c. 1. de Matr. contr. contra Eccles. &c.* ubi judicantur valida sponsalia inita a fratre pro sorore præsente & tacite consentiente, dum textus ponderet ibi aliqua signa taciti consensus. Et huic sententiæ consentiunt etiam *ap. Sanch. l. c. Vill. Henr. Led. & Sotus*; loquendo tamen pro solo foro externo. Sed communissime, & verius id in utroque foro esse speciale pro sponsalibus contractis a Parentibus affirmant *Escob. num. 169. Pal. p. 4. num. 17. Boss. c. 3. num. 165. & Sanch. num. 7. cum S. Antonin. Palud. Innoc. Abb. Gabr. Cov. Tab.* & aliis plurimis ex *D. Thoma in 4. D. 27. q. 1. a. 2. qu. 2. ad 3.* Ratio, quia, licet Matrimonium sit per se appetibile, tamen obligatio ad illud est onerosa; Cum autem Parentes præ magno amore erga filios præsumantur ipsis bene consulere, merito censentur filii consentire ipsorum promissioni: sed hæc ratio non militat pro aliis. Nec obstat Regula juris 43. in 6. *Qui tacet consentire videtur*. Nam bene respondent *Salm. num. 45. Bon. & Ronc. ll. cc.* hoc procedere in favorabilibus, non autem in obligatoriis, ubi verius oppositum præsumitur; & maxime in sponsalibus, ubi (uti diximus) positivus requiritur consensus. Neque obstat textus supra oppositus, nam respondet *Escobar l. c. cum Glossa*, ibi bene adfuisse expressum consensum, & textum exprimere alia signa tacita, ut confirmet adfuisse verum consensum per illa signa externatum. Recte tamen *Sanch. num. 14.* cum aliis primam sententiam admittit, si alicubi (prout est apud Indos) esset consuetudo, ut consensus per alios exprimatur.

Dubitatur 2. an, cum Parentes contrahunt sponsalia pro filiis absentibus, sufficiat ad eorum valorem, si filii certiores facti non contradicant? *Prima* sententia negat, dicitque requiri ut ipsi sponsalia ratificent aliquo alio speciali signo expresso, vel tacito; ita *Sanchez l. 2. D. 23. num. 17. Pont. l. 2. c. 14. num. 14. & l. 10. c. 9. num. 9. Roncaglia pag. 133. q. 5. R. 2. Escob. num. 172. cum Vega, & Cordub.* ac *Boss. c. 3. num. 188. cum Mol. Fill. Barb. Gutt. &c.* Et probant ex *cod. c. un. de Desp. imp. in 6.* ubi sic dicitur: *Et est idem, si filii tempore sponsaliorum absentes, & etiam ignorantes eadem sponsalia post scienter ratificaverunt tacite, vel expresse.* Ergo (ut arguunt) bene ibi constituitur differentia inter sponsalia contracta præsentibus filiis, ubi sufficit taciturnitas, & filiis absentibus, ubi amplius requiritur ratificatio expressa, vel tacita. *Secunda* vero sententia dicit sufficere ad contrahendum, quod taceant & non contradicant; hanc tenent *Bonac. q. 1. p. 1. num. 11. Sporer num. 191. cum Con. & Tamb. Pal. p. 4. n. 14. cum Palud. & Henr.* ac *Salm. c. 1. num. 47. cum Soto, Dic. &c.* Hujusque sententiæ est quidem etiam *D. Thomas 4. D. 27. q. 2. a. 2 ad 1.* dum ibi ait: *Robur habent* (sponsalia) *in quantum illi inter quos contrahuntur, ad ætatem debitam venientes non reclamant, & intelliguntur consentire quæ per alios facta sunt.* Ratio, quia ex præfato textu sufficit, ut filii expresse, vel tacite sponsalia ratificent; *expresse* ergo intelligitur consentiendo, *tacite* non contradicendo, & ideo Pontifex dicit, *Et idem est*; & in tantum ibi ait *ratificaverunt*, quia agitur de re per alios jam peracta. Utraque sententia est probabilis, sed secunda probabilior. Bene tamen advertit *Palaus n. 25. cum Conink* non sufficere quod filius casu resciat sponsalia a Parente contracta, & non contradicat, sed insuper requiri ut Parens vel per se, vel per epistolam aut nuncium filium certiorem faciat.

840 „ Dicitur 5. *inter habiles*: id est, quæ & ætatem a jure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur.

Unde resolves.

„ 1. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de illa constet; in externo autem, communi intelligentiæ & sensui verborum, ita tamen, ut potius inclinetur in favorem matrimonii. V. *Dian. p. 3. t. 4. Ref. 205. Bon. q. 1. p. 1.* * (*Sed probabilius est, ut ait Viva, inclinandum esse in favorem libertatis.*) *

841 „ 2. Verba de præsenti inter impuberes apta ad matrimonium, cum hoc ex jure positivo sit nullum, habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretativa intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto quo fiunt, valent meliori modo, quo possunt; sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. *Laym. l. c. num. 7.*

Hæc doctrina est communis apud omnes; ita enim docent *Sanch. l. 1. D. 2. num. 2. Pontius l. 12. c. 5. num. 4. Pal. p. 4. num. 3. & Salm. c. 1. num. 51.* ac alii universe, ex *c. un. §. Idem. de Despons. impub.* ubi id expressum habetur; Modo (intelligendum) impubes interius non expresse dissentiat. An autem idem valeat inter puberes, si Matrimonium clandestine, idest sine Parocho & testibus contrahatur? Affirmant *Laym. c. 1. num. 18. & Con. Reb.* ac *Vega ap. Barbos. in Trid. Sess. 24. c. 1. num. 130.* item *Avila, Henr. Led. &c. ap. Salm. num. 52.* probabilem putat *Escob. num. 128.* Ratio, quia, ut dicitur in dicto §. *Idem*, actus qui non valet ut fit, valet tamen ut fieri potest. Sed communissime & probabilius negant *Sanch. l. 1. D. 20. num. 3. Barb. All. 32. num. 143. Bon. p. 8. num. 48. Conc. pag. 262. num. 14. Escob. num. 128. cum Nav. Led. Manuel, & Palac. Boss. c. 1 num. 12* cum aliis pluribus, & *Salm. num. 54. cum Becan. Diana, & Vill.* qui affert Declar. Cardinalium. Ratio, quia, cum actus est nullus, non jam ex parte contrahentium, sed ex parte suppliis, eo quod est contra bonos mores, & jus illi resistit (prout huic resistit Tridentinum *Sess. 24. cap. 1.* declarans Matrimonium clandestinum omnino irritum, & insuper personas omnino inhabiles ad sic contrahendum), tunc talis actus nullam parit obligationem ex *l. Non dubium. C. de Legib.*

„ 3. Ad sponsalia non sufficit 1. Si dicas, *Non ducam aliam, quam te*; quia sunt verba mere negativa, & potes ducere nullam. *Bon. q. 1. p. 7. num.* 842

Idem recte tenent *Laym. cap. 2. num. 2. Pal. p. 3. num. 13. Escob. num. 148. Salmant. cap. 1. num. 44. Boss. cap. 3. num. 213. & 224. Holzmann num. 148. cum Anacl.* & communi ut asserit, ac *Sanchez l. 1. D. 19. num. 5. cum Henr. Ang. Man. Vega, Ledesm. &c.* contra *Aug. Sylve. Adrian. Villal. &c. ibid. num. 3.* Ratio, quia talia verba, licet importent quod si ille velit uxorem ducere, non possit aliam accipere, ut bene advertunt *Laym. Pal. Bon. Salmt.* & alii communiter; tamen per se non important quod illam ducere teneatur. Dicimus *per se*, nam aliter dicendum cum *Bon. Escob. & Salmant.* si ex circumstantiis colligatur talis vere voluisse sponsalia contrahere. Probabilissime autem dicunt *Pontius l. 2. cap. 12. numer. 7. Viva quæst. 1. art. 4. num. 2. cum Perez*, & alii *apud Boss. num. 221.* quod si verba fiant de præsenti, nempe, *Nullam volo nisi te*, tunc vere contrahit sponsalia.

„ 2. Non sufficit ad contrahenda sponsalia dicere, *contraham tecum, si Papa dispensaverit. Barbos.* & alii 10. cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 290.* contra *Sanch. Conin. & Pont.* Ac proinde licitum est utrique contrahenti, ante, & post impetratam a Pontifice dispensationem, altero invito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens * (*Hujusmodi tamen sponsalia, impleta conditione, probabilius sunt valida, juxta dicenda num. 859. Et interim, licet non valeant ad inducendum impedimentum publicæ honestatis, obligant tamen ad petendam Dispensationem, si Papa in tali impedimento soleat dispensare, secus si non soleat; vide dicta Tom. I. l. 3. num. 650.*) * 3. Subarrhatio annuli, & missio munerum jocalium; nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio est, quia potest fieri ex alia causa. * (*Ita etiam Sanch. l. 1. D. 22. num. 2. Boss. c. 3. num. 120. Pal. part. 4. num. 10. Concina pag. 262. num. 13. & alii passim.*) * Quod si tamen verba unius præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum, *recipio*, operatur sponsalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, ut docet *Fillinc.* quia recipiendo sic annulum tacite consentit: itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio sponsus misit arrhas, & munera jocalia, eaque sponsa acceptavit. *Laym. l. 5. t. 10. c. 2.* * (*Ita pariter Pal. p. 4. n. 10. Escob. num. 164. Boss. c. 3. num. 123. Holzm. num. 145. & Sanch. l. 1. D. 22. num. 3. cum Abb. Sylve. Ang. Tab. Arm. Cov. & aliis; & hoc etiamsi (ut hi dicunt) non adsit verbum* recipio, *ut vult Busemb. sufficit enim sola acceptatio. Si autem Parentes annulum mittant ad Sponsam, non præsumitur filius contraxisse sponsalia, nisi annulus ex sua consensu missus fuerit, ut recte sentiunt Palaus l. c. Sanch. num. 7. & Boss. num. 125. cum Mol. Gutt. Menoch. &c.*) * 4. Sponsalia metu gravi contracta, licet juramento firmata, sunt invalida: quia juramentum metu extortum non firmat contractum; imo probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. *Sanch. Barb. Dian. p. 3. t. 4. R. 278. sup. l. 3. t. 2. c. 2.*

Quæritur I. Utrum sponsalia per metum gravem injustum contracta sint ipso jure invalida? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Sanch. de Ma. l. 4. D. 21. num. 3. Pontius l. 4. c. 6. num. 12. Laym. l. 3. tr. 4. c. 6. num. 3. Bonac. p. 7. num. 6. Salm. c. 1. ex num. 62. cum Bec. Cov. Diana, & Aversa*, ac *Boss. c. 12. num. 143. cum Panorm. Azor, Sà, Rodr. &c.* Et probant ex *c. Ex litteris. 11. de Despons. impub.* ubi, cum quædam puella contraxisset sponsalia cum juramento, postea *nolens* (ut ait textus) *& invita, minis Parentum impulsa*, adducta fuit in domum Sponsi; Ideo Pontifex declaravit eam liberam esse ab illis sponsalibus. Nec obstat dicere, quod talis puella non contraxit sponsalia per metum, sed per metum domum Sponsi adivit: Nam communiter supponunt DD. cum Glossa, hanc puellam desponsatam fuisse per metum; idque recte ait *Sanchez* certe supponi in eod. texto, alias enim Pontifex eam ab obligatione Sponsaliorum non absolvisset. Dicitur autem per metum *gravem*, nam si esset levis, aliter dicendum, ut mox videbimus in Quæst. II. Item dicitur *per me-* 844

tum injustum, quia si esset justus, valida quidem essent sponsalia; tunc enim pera quæ ee contraxit, esset irretionabiliter invita, si nollet contrahere, ut recte dicunt *Salm. d. num.* 66. juxta dicenda *num.* 1057. *Secunda* vero sententia, quam tenent *Contink. D.* 28. *num.* 7. *Viva quæst.* 2. *art.* 8. *num.* 9. item *Hurt. Dic.* & *Trull. apud Salm. num.*61. tenet hujusmodi sponsalie ex metu grevi contrecta posse quidem irritari a metum passo, sed non esse per se irrite; ideoque dicit quod si adfuit jurementum, debet ipsum servari, donec relexetur. Ratio, quie omnes contractus, præter solum Matrimonium, per metum initi, per se validi sunt, juxte dicta *Tom. I. l.* 3. *num.* 717. Respondent eutem ad textum alletum in *dict. c. Ex Literis*, quod ibi agebetur de puella quæ omnino invita contraxerat, & ideo ejus promissio fuerit irrita declarata. Utraque sententia est probebilis, sed prime mihi videtur probabilior; licet enim, loquendo de contractibus in genere, oppositum tenui (ut dixi), nempe quod contrectur metu initi sint de se velidi, circe sponsalia vero diversa occurrit ratio; nam in aliis contractibus, cum ipsi non sint per se nulli, nec eis resistat jus, bene potest metum passus, nisi velit contractum rescindere, manere obstrictus ed illum exequendum; At nemo potest obligari ad exequendum actum per se nullum, & cui jus resistit, qualis esset Matrimonium durante tali metu contrahendum; unde sicut non potest aliquis esse obligatus ad tale Matrimonium, ita nec ad ejus media, sive dispositionem, prout sunt sponsalie; dispositiones enim induunt eandem naturam ectus, & ideo passim Doctores asserunt sponsalia neturam Matrimonii sequi. Adde quod connexorum idem debet esse judicium, ut infertur ex *c. Translato, de Constit.* Quapropter sicut Metrimonium ex metu est irritum, idem dicendum de sponsalibus. Ex his infertur, quod ex hujusmodi sponsalibus minime oritur impedimentum Publicæ Honestatis.

Quæritur II. An sint valida sponsalia contrecta per metum levem, qui dederit ceusem contractui? *Prima* sententie negat, & hanc tenent *Nav. c.* 22. *num.*51. *Less. c.* 17. *du.* 6. *num.* 46. *Roncaglia pag.* 132. *q.* 4. *R.* 2. & *Bess. c.* 12. *n.* 288. *cum Rebell. Comit. Sylve. &c.* Ratio, quia is qui per metum (etsi levem) extorquet consensum alterius, adhuc injuriam ei irrogat, unde indignus est, ut ex sua malitie commodum reportet. *Secunda* vero sententia communior & probebilior affirmat, & hanc tenent *Bonac. p.* 9. *num.* 6. *Pontius l.* 4. *c.* 10. *num.* 5. *cum Medina*, *Salm. c.* 1. *num.* 6. *cum Aversa*, *Croix l.* 6. *p.* 3. *num.* 105. *Viva de Matr. q.* 4. *art.* 3. *num.* 6. & *Mazzotta tom.* 4. *pag.* 142. Retio, quia non censetur alter veram injuriam tibi intulisse, cum facile poteras tu metum illum repellere; quare, si non repulisti, censeris sponte voluisse telem injuriam pati.

Quæritur III. An qui contraxit sponsalia ex metu levi dante causam contrectui, possit illa in conscientie rescindere? *Prima* sententie negat, & hanc tenent *Pontius l.* 4. *c.* 10. *num.* 6. & 10. & *Viva qu.* 4. *art.* 3. *num.* 6. *cum Perez, Med. &c.* Et ratio est eedem quæ mox supra adducta est pro secunda sententia in Quæst. præced. Hæc sententie est satis probabilis, sed communior est, & probabilior videtur *secunda* sententia affirmans, quam tenent *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 6. *num.* 4. *Sanch. l.* 4. *D.* 19. *num.* 6. *Vvigandt tr.* 3. *num.* 19. *Bonac. p.* 9. *num.* 6. *Salm. c.* 1. *num.* 60. *Mazzotta tom.* 4. *pag.* 142. *Croix num.* 105. *cum Becan.* & *Luga de Contract. D.* 22. *num.* 138. *cum Azor. Reg. Lop. Led. &c.* & probebilem putat *Viva qu.* 4. *art.* 3. *nu.* 6. Ratio, quia, cum metus dederit causam contractui, ita ut alias initus non fuisset, incutiens metum tenetur contractum rescindere; unde, sicut ille tenetur relaxare fidem injuste per talem metum extortam, ita metum passus potest fidem datam revocare. Idque tanto magis procederet, si hic apprehendisset metum illum ut gravem, licet in se fuisset levis, quia eo casu talem metum non facile repellere poterat, sicut poteret quando novisset ut levem. Quid autem dicendum, si metus fuerit justus, vel ab intrinseco? vide dicenda ex *num.* 1053.

D U B I U M II.

Quæ, & quanta sit obligatio sponsalium?

„ RESpondeo 1. Obligant ad ineundum metrimonium sub 845
„ pecceto mortali. * (*Ita communiter omnes* (*vide*
„ *Salmant. cap.* 1. *num.* 81.); *& patet ex cap. Ex litteris.*
„ *de Sponsal. Ratio, quia, licet promissio simplex, juxta*
„ *probabilem sententiam, non inducat gravem obligationem,*
„ *secus vero est de promissione mutua, quæ perfectum con-*
„ *stituit contractum ex utraque parte obligatorium.*) * Si
„ temen terminus non sit præfixus, sufficit, si promittens
„ impleat, quando a promissario requiretur, vel pro mo-
„ re regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus one-
„ rosi, in re gravi. Ratio posterioris est, quia id est com-
„ mune omni debito. *Sanch. l.* 1. *d.* 28. *Conin. d.* 22. *du.* 1.
„ apud *Dian. p.* 3. *s.* 4. *R.* 245. *Pontius* temen *ibid.* vult
„ obligari statim post contractum.

Quæritur igitur, an qui sponsalia contraxit sine tempore præfixo ad Matrimonium contrahendum teneatur illud inire, statim ac commode possit? *Prima* sententie negat, & dicit tum solum teneri, cum altera pars requirit; ita *Busemb.* ut supra, *Sanchez l.* 1. *D.* 28. *num.* 2. *Nav. cap.* 17. *num.* 79. *Holzmann num.* 177 *cum Abb.* & *Piringh.* ac *Escob. n.* 178. *cum Palud. Sylve. &c.* Retio, quia si habetur in *l. Debitores præsentes. C. de Pignor*; ubi dicitur: *Debitores præsentes prius denunciationibus conveniendi sunt.* *Secunda* tamen sententia verior affirmet, & hanc tenent *Pontius l.* 12. *cap.* 6. *num.* 1. *Pal. p.* 7. *num.* 2. *Concina pag.* 266. *num.* 26. *Roncaglia pag.* 134. *quæst.* 2. *R.* 2. & *Salmant. cap.* 1. *num.* 85. *cum Con. Led. & Aversa.* Ratio, quia sic hebetur expressum in *l. In omnibus, ff. de Reg. Jur.* ubi sic dicitur: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.* Et in *l. Enm qui.* §. *Quoties, ff. de Verb. oblig.* ibi: *Quod sine termino præfixo debetur, statim debetur.* Responderur autem ad textum oppositum, quod illud tantum statuitur pro debitoribus qui dederint pignora, quæ jure merito non sunt distrahenda a creditoribus, nisi prius debitores moneantur. Sed notandum quod DD. primæ sententiæ (ut *Sanch.* & alii) dicunt, quod si altera pars ex oblivione, timore, verecundia, vel simili causa non peteret, ut præcipue in feminis evenit, tenetur tunc Sponsus de se sine petitione Matrimonium contrahere, cum commode possit. E converso DD. secundæ sententiæ (ut *Pal. loc. cit. & Salmant. numer.* 85. *cum Con. &c.*) dicunt quod si altera pars, cum possit commode petere, tacet, tunc ipsa videtur dilationi assentire; & sic præfatæ sententiæ satis conciliantur. Quid autem, si in sponsalibus appositus sit terminus præfixus ad nuptias ineundas? vide dicenda *num.* 867.

„ 2. Resiliens cogi potest ad metrimonium etiam a ju- 846
„ dice per censuras: quod tamen raro expedit ob periculum
„ infelicis exitus.

Nulli dubium, ut diximus, quod in foro conscientiæ nolens implere sponsalia sine justa causa graviter peccaret. Dubium est, an Judex possit nolentem cogere? Alii affirmant. Alii negant, nisi promissio juramento firmata fuerit. Alii negant, etiamsi adfuerit juramentum. Et has sententias omnes probabiles putant *Salm. cap.* 1. *num.* 88. At tamen verius, & communiter dicunt *Palaus p.* 8. *ex nu.* 2. *Concina pag.* 266. *num.* 27. *Tamb. cap.* 1. §. 1. *numer.* 20. *Holzmann num.* 178. *Pont. l.* 12. *cap.* 6. *num.* 2. *Salmant. cap.* 1. *num.* 89. *cum Con. Becan. Dic. &c.* & *Sanch. l.* 1. *D.* 29. *num.* 4. *cum S. Bonav. S. Antonin. Nav. Palud.* & aliis innumeris, quod si ex tali Matrimonio timeantur rixæ, aut scandala, non debet Judex ad illud ineundum cogere partem invitam; secus, si scandala non timeantur; & ita habetur expressum in *cap. Ex litteris.* 10. *de Sponsal.* ubi dicitur: *Ecclesiastica censura compellas, nisi rationabilis causa obstiterit.* Et sic censuit S. C. abstinendum a coactione, suffragante aliqua probabili causa: secus vero sanxit alias, ut refert *P. Zacharia apud Croix lib.* 6. *part.* 3. *ad num.* 62. Recte autem advertunt *Busemb.* & *Tamb.* raro expedire, ut partes ad tale Matrimonium cogantur; huicque consentit *P. Concina*, dicens semper minus malum esse, ut pars innocens eb hujusmodi Metrimonio abstineat. Item recte advertit *Tambur.* quod si pars renitens fuerit excommunicata, & persistat, Judex debet eam absolvere,

quia

quia tunc non speratur profectus; & contra, si tale Matrimonium contraheretur, prudenter malus exitus timendus esset. Notant etiam *Salm. num. 92. cum Sanch. Pont. Pal. &c.* quod si constet de sponsalibus, tam Judex Ecclesiasticus, quam Sæcularis habent jus cogendi Sponsos ad Matrimonium.

,, 2. Si judex secundum allegata, & probata cogat ad ,, Matrimonium, licet a parte rei revera coactio sit injusta, ,, valet Matrimonium. *Sanch.* & *M. Perez*, contra *Tased.* ,, apud *Dian. p. 9. t. 8. R. 26.*

847 ,, 2. Fornicatio sponsæ est circumstantia in confessione ex- ,, primenda; quia mutat speciem, & constituit injustitiam, ,, quæ in sponsa gravis est, ideoque mortalis habetur, ut si ,, quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat: quod ,, tamen sponsus non censetur facere fornicando, cum in ,, vim fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. ,, *Sanchez lib. 1. d. 2. Conink. Fagund. Fill.* &c. probabi- ,, liter contra *Laymann, Azor.* &c. Vide *Lugo d. 16. nu-* ,, *mer.* 176.

Circa hanc quæstionem adest triplex sententia probabilis. *Prima* dicit, quod fornicatio tam Sponsæ, quam Sponsi induit malitiam specie diversam; & ita tenent *Palaus p. 7. num. 5. Laymann cap. 1. num. 6. Holzmann nu.* 184. *Azor. apud Fill. cap. 2. num. 53.* & *Salm. de Matrim. cum Con. Dicast. & aliis cap. 1. num.* 11. quia ex parte utriusque injuria irrogatur juri, quod onus acquisivit ad rem, sive ad corpus alterius. *Secunda* dicit, quod peccat specie diversa tantum Sponsa, non autem Sponsus, qui fornicando levem injuriam videatur afferre Sponsæ; ita *Sanchez lib. 1. D. 2. num. 6. Bon. quæst. 1. p. 10. num. 62.* item *Fill.* & alii apud *Salm. num. 9. Tertia* demum sententia adhuc satis probabilis, quam tenent *Pontius lib. 21. cap. 6. nu. 8. & Trull. Covar. Diana, ac Viveld. apud Salm. num. 7. &* probabilem putant *Sanchez num. 7. Laymann cap. 1. num. 6. Lugo de Pœn. D. 16. n. 17. cum Led. & Megala, Salm. loc. cit.* ac *Elbel num. 59.* dicit neutrum fornicando committere injustitiam, quia neuter Sponsorum jus acquisivit in corpus alterius, cum neuter adhuc corpus suum tradiderit. Id igitur currit tam pro Sponso, quam pro Sponsa; si enim hæc committeret injustitiam fornicando, non posset deinde Matrimonium cum Sponso contrahere, nisi manifestaret vitium occultum sui corporis, quia tunc adesset inæqualitas; sed ad hoc non tenetur, ut ait *Pontius*, cum aliis (vide dicenda *num. 864. ad num.* II.): ergo adest inæqualitas, & per consequens non committit injustitiam.

,, 4. Qui simulato animo promisit, per se loquendo, non ,, obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat ,, resarcire. Dixi, *per se*, quia si facta promissione puel- ,, lam induxit ad copulam, tenetur illam ducere. *Bonac.* ,, *loc. cit. p.* 2. Ubi excipit, si puella esset longe inferio- ,, ris conditionis, v. gr. quoad nobilitatem, vel divitias: ,, tunc enim non teneri ducere, *v. gr.* virum nobilem fi- ,, liam agricolæ: præsertim si illa fuerit conscia disparis sta- ,, tus, seu conditionis, eo quod tum decipi potius volue- ,, rit, quam decepta sit, unde nec teneri eo casu illam ,, dotare: Secus tamen si ipsa inæqualitatem status igno- ,, rarit, aut si ipse non ficte, sed ex animo Matrimonium ,, promiserit. Ita *Bonac. quæst. 2. p. 3. num. 7. & seq.* ,, *ex Vasq. Mol. d. 106. Sanch. lib. 1. d. 10. V. Less. l. 2.* ,, *cap. 10. d. 3. Laym. cap. 1. num. 10.* & *M. Per. d. 2.* ,, *s. 3.* * (*De omnibus his vide ea quæ fuse notavimus de* ,, *Restis. Tom. I. lib. 3. ex num. 642.*) *

848 ,, 5. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, ta- ,, metsi jurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt in- ,, valida. *Sanch.* & *Vill.* Contrarium tamen tenent *Conin.* ,, & *Pont.* cum *Dian. p. 3. t. 4. R.* 110. Matrimonium ,, tamen post sponsalia contractum cum altera est validum, ,, licet injustum. *Bonac. p. 5. & 7. Laym. cap. 2. n. 5.*

Certum est quod si secunda Sponsa fuerit conscia priorum sponsalium, Matrimonium cum prima debet contrahi; quia tunc secunda non fuit decepta, sed ipsa voluit decipi; ita communiter *Bossius cap. 3. n. 90. Salm. cap. 2. nu. 94. Viva quæst. 2. art. 7. num. 3. Holzmann num.* 217. & alii passim. Dubium est, si illa fuerit ignara? *Prima* sententia dicit Sponsum teneri contrahere cum secunda, si cum hac copulam habuit; ita *Palaus p. 22. num. 6. Viva loc. cit. Pontius lib. 12. cap. 14. num. 4. cum Major. Boss. loc. cit. cum Diana*, & *Salmant. loc. cit. cum Con. Reb. & Leand.* Ratio, tum quia ex *cap. Is qui fidem de Sponsal.* olim per copulam animo maritali factam sponsalia transibant in Matrimonium; & licet hoc Matrimonium hodie ex jure novo Tridentini *Sess. 24. cap.* 1. non amplius subsistat, tamen textus ille bene fundat jus in re, quod acquiritur a secunda Sponsa per corporis traditionem, quæ olim Matrimonium constituebat: tum quia, quando unus agit de lucro acquirendo, & alter de damno vitando, huic potius favendum est quam primo. *Secunda* vero sententia communior & probabilior dicit Sponsum teneri contrahere cum prima, etiamsi adfuerit copula cum secunda, ita *Sanch. lib. 1. D. 49. n. 5. cum Led. Henriq. Man. & Lop.* item *Nav. cap. 22. n. 26. Bon. p. 5. num. 7. Reno. pag. 370. quæst. 6. R. 2. Elbel p. 370. num. 17.* cum communi ut asserit, *Escob. num. 245. Laymann cap. 1. num. 5. cum Soto, & Rodr. Holzmann nu. 117. cum Manstr. & Anacl. ac Croix num. 74. cum Hurt. & Aversa.* Ratio, quia promissio facta secundæ Sponsæ semper est nulla, utpote de re illicita, cum fuerit priori Sponsæ promissa; nec injuria illata alteri jus huic adimit. Et hoc, etiamsi secunda promissio fuerit juramento firmata, ut dicunt *Holzmann num. 116. Sanch. D. 50. num. 11. Escob. num. 248. Laymann loc. cit.* & alii; quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis. Nec obstat prima ratio sententiæ oppositæ, nam textus ille (ut recte dicunt *Navar. Sanchez ll. cc. cum Soto, & Led.*) intelligendus est loqui de copula affectu maritali habita, non autem de habita affectu fornicatio, ut esset in nostro casu. Neque valet secunda ratio, nam hic revera non agitur de contractu lucrativo, sed potius oneroso, cum sit ultro citroque obligatorius. Dicunt tamen *Sporer loc. cit. Sanchez num. 6. Elbel pag. 371. num. 19. & Bonac. cum Reg. ac Mol.* ac *Croix cum Aversa, & Roncaglia ll. cc.* quod ex æquitate tenetur prima Sponsa cedere juri suo, si altera ex defloratione grave damnum pateretur, quia charitas obligat ad leve nocumentum patiendum, ne proximus gravissimum subeat; unde ajunt *Henriq. apud Sanchez loc. cit. & Croix* cum aliis, quod Judex eo casu bene potest cogere Sponsum ad ducendam secundam. Sed non improbabiliter *Holzmann d. num. 117. cum Anacl. Gutt. & Pichler* sentiunt ad hoc illam non teneri, quia secunda debet suo crimini imputare, quod tale damnum patiatur.

,, 6. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsa- 849 ,, lia, etiam cum iis, qui imparis sunt conditionis, v. gr. ,, nobilis cum ignobili, licet peccarint, tamen obligantur; ,, nec a parentibus possunt impediri, quominus servent fi- ,, dem datam. *Laymann loc. cit. num. 12. ex S. Th.* &c. ,, nisi scandalum magnum ex Matrimonio timeretur. *Dian.* ,, *p. 9. t. 7. R. 71. ex Mol. Sanch.* &c.

Certum est Matrimonia filiorum familias contracta sine consensu Parentum esse valida, contra Lutherum, Bucerum, & Erasmum (*apud Bellarm. de Matr. cap. 19.*), qui invalida asserebant; id patet ex Trident. *Sess. 24. cap. 1. de Ref.* ubi sic dicitur: *Quique falso affirmant Matrimonia a filiis f. sine consensu Parentum contracta, irrita esse; & Parentes ea rata, vel irrita facere posse.* Unde non satis videtur probabilis opinio *Pontii lib. 2. cap. 1. num. 5. & Tournely Præl. Theol. tom. 11. pag.* 297. quod olim hujusmodi Matrimonia sine consensu Parentum inita, erant invalida; nam obstat communis sententia omnium Scholasticorum, ut ipse *Pontius* fatetur, & videtur certum esse ex præfato textu Concilii. Ex hoc inferunt *Laymann cap. 5. num. 14. Sporer cap. 5. num. 202.* & *Holzmann num. 267. cum Anacl.* & aliis communiter, quod sicut tale Matrimonium est validum, ita & sponsalia. Nec officere ait *Holzmann* textum in *l. §. 7. 1. ff. de Sponsal.* ubi ad valorem sponsaliorum videtur requiri consensus Parentum, pari modo ac requiritur in Matrimonio, juxta *l. Si ut proponis 7. C. eod. tit.* Respondet enim, quod lex, tametsi prohibeat hujusmodi sponsalia, non tamen illa invalidat.

Hæc quoad validitatem, sed quæritur I. An, & quando, & qualiter peccent filiif. nuptias contrahentes sine consensu Parentum? Quatuor adsunt sententiæ. *Prima* & quidem communior docet universe eos peccare lethaliter, si Matrimonium ineant, Parentibus sive inconsultis, sive invitis; ita *Pontius lib. 2. cap. 1. num. 26. Mol. tom. 1. tr. 2. D. 276. Sylvius Suppl. quæst. 47. art. 6. Concl. 4. Nav. c. 14. num. 15. Petrocor. tom. 4. pag. 413. Abelly pag. 205. Roncaglia pag. 269. quæst. 3. Concina pag. 281. num. 4.* & pro hac sententia fusam edidit Dissertationem Illustriss. D. Franciscus Muscettola Episcopus Rossanensis, cui novissime doctas addidit Adnotationes eruditissimus Canonicus Neapol. Alexius Mazzochius, ubi citantur pro eadem sententia *Albert. Magn. Estius, Merbes. Megal. Fag. Nald. Turrecrem. Bellarmin. Amic. Manstr. Martinon. Leand. Marchant. Vidal, Platel. Isamb. Genett. Natal. Alex. Juenin, Cabassut.* & alii; sed notandum, quod ex his plures (ut observavi), prout *Bellarm. Albert. M. Estius, Turrecrem. Juenin, & Cabassut.* dicunt quidem hæc Matrimonia esse illicita (quod revera omnes DD. concedunt), sed non explicant an sub culpa gravi, vel levi. Probatur hæc sententia 1. ex *c. Aliter Caus. 30. quæst.* 5. ubi legitur Decretum illud Evaristo Papæ tributum, quo dictum fuit præsumi *non conjugia, sed adulteria* illa quæ fiunt sine consensu Parentum, & sine præviis precibus, sine benedictione Sacerdotis, & custodia Paranympharum, &c. Et ex *cap. Honoratur 32. quæst.* 2. ubi dicitur non esse virginalis pudoris maritum eligere, sed judicium Parentum expectare. Item probatur ex Tridentino *d. cap. 1. Sess.* 24. ubi, cum sermo habeatur de Matrimoniis clandestinis, & simul sermo de Matrimoniis contractis a filiisfam. sine consensu Parentum, dicitur: *Sancta Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit.* Probatur 2. ex Jure Civili, quo irritæ declarantur nuptiæ sine consensu Parentum contractæ, ut videtur expressum in *lib. 2. ff. de Rit. Nupt. l. Si ut proponis. C. de Nupt.* & aliis, ac signanter in *Instit. de Nupt.* ubi: *Si filii sint, consensum habeant Parentum; nam hoc fieri debere*

bere & civilis, & naturalis ratio suadet. Et infra: *Si adversus ea aliqui coierint, nec vir, nec uxor, nec Nuptiæ, nec Matrimonium, nec dos intelligitur.* Et licet hæ leges a Jure Canonico sint correctæ, ut habetur in *c. Tua. de Sponsal. &c. Cum causa. de Raptor.* ac in Tridentino *d. cap.* 1. Tamen ex illis deducitur ex ipso lumine naturali deprehendi deformitatem talium nuptiarum. Probatur 3. ratione, tum quia ex hujusmodi nuptiis gravia incommoda & scandala oriuntur; tum quia hoc requirit obedientia Parentibus debita; tum quia iidem graviter offenduntur, si filii, ipsis insciis, vel invitis, Matrimonium contrahant.

Secunda sententia dicit teneri quidem filios sub mortali Parentum consilium petere, non vero illud sequi; ita *Sanchez lib. 4. D. 23. num.* 10. *Laymann cap. 2. n. 14. Barb. in Trident. Sess. 24. cap. 1. num. 2. Viva de Matr. quæst. 4. art. 2. num. 5. Bon. eod. tit. q. 4. p. 17. num.* 25. item *Vasq. Fill. Vill. &c. apud Bass. de Matr. cap. 11. num.* 81. Probatur prima pars, quia censetur gravis contemptus in re tam gravi non consulere Parentes, quibus incumbit pro piæ cere bono filiorum; poterit enim Pater, qui majori prudentia ac experientia pollet, aliqua aperire filio per quæ hic mutet voluntatem. Secunda autem pars (quam præter AA. mox citatos tenent etiam *Tolet. Burgh. &c.* apud *Croix l. 6. p. 3. num.* 570. atque *Viguer. Led. & Rimінald. apud Sanchez l. c.* Et videntur ibid. expresse etiam tenere *Host. Suar. Lupus, & Covar.* saltem dicunt ibi non esse mortale *Victor. & Henriq.*) probatur, inquam, hæc secunda pars ex *D. Thoma 2. 2. quæst. 104. art.* 5. ubi ait: *Non tenentur nec servi Dominis, nec filii Parentibus obedire de Matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda.* Et licet S. Doctor ibi non loquatur de filio contrahente sine consensu Patris, sed de Patre cogente filium ad Matrimonium, ratio tamen, quam ibi præmittit, est generalis, & pro utroque casu concludit, dum dicit: *Tenetur autem homo homini obedire in his quæ exterius per corpus sunt agenda; in quibus tamen, secundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo; quia omnes homines natura sunt pares, puta in his quæ pertinent ad corporis sustentationem, & prolis generationem. Unde non tenentur nec servi* . . . . . & sequitur ut supra. Fundamentum intrinsecum hujus sententiæ est, quia, cum per Matrimonium homo perpetuæ servituti obligetur, ratio exposcit ut sit omnino liber in eo contrahendo; Et quamvis sit de jure naturæ, ut filii obsequium Parentibus præstent, tamen de jure etiam naturali & potiori est, ut in nuptiis omnimoda servetur libertas. Nec obstant textus supra allati, consensum Parentum exquirentes; ipsi enim tantum probant illum requiri de decentia, & honestate, non vero de præcepto, ut ajunt *Salm. cap. 6. nu. 24. Boss. cap. 11. num. 87. & Sanchez loc. cit. cum Host. Suar. &c.* ex *Glossa in cap. Fin. Caus. 30. quæst. 2. v. Parentum*, ubi *Hoc tantum ad honestatem referas.* Textum autem Tridentini non est certum referri ad Matrimonia contracta sine consensu Parentum, quia verba illa, *Dei Ecclesia illa semper detestata est*, potius referri possunt ad Matrimonia clandestina, ut colligi videtur ex verbis subsequentibus, ubi dicitur quod, cum Matrimonia illa prohibita homines improbi etiam contrahebant, ideo declarantur irrita: ergo Tridentinum declarat hic, Ecclesiam tantum *detestatam* fuisse Matrimonia quæ prohibuit, & nunc Concilium reddit invalida. Ob eandem rationem ut supra tanto minus obstant leges Civiles; quæ autem (ut sentiunt *Cujacius, & Gotofredus ad l. Filius ff. de Ritu Nupt.* & *Holzmann num.* 168. ac *Gonzal. in d. cap. Tua. num.* 8.) non invalidabant tales nuptias, sed tantum eas reddebant civiliter irritas, nempe quoad solos effectus contractus civilia, prout declaravit Ludovicus XIII. in Regno Galliarum *apud Tournely tom. 11. pag.* 104.

Tertia sententia dicit, quod si filiifamilias Matrimonium contrahunt, sive inconsultis Parentibus, sive invitis, illicite quidem contrahunt, at per se loquendo non peccant mortaliter, sed tantum venialiter; ita *Palaus p. 12. num. 11. Bossius c. 11. num. 87. Elbel pag. 308. num. 9. Tambur. Dec. l. 5. cap. 2. §. 3. num. 6. Renzi pag. 204. quæst. 2. Holzmann num.* 172. *cum Pichler, Sporer num. 206. cum Henr. Led. & Gob.* ac *Salm. cap. 6. num. 22. cum Covar. Victor. Aversa, Dic. & Henriq.* Ratio, quia, licet filii teneantur hoc obsequium præstare Parentibus, nempe eos consulendi in re tam gravi, hæc tamen obligatio non potest esse gravis, quando filii eorum consilio stare non obstringuntur; satis autem vel per se, vel per alios viros prudentes aliunde valent cognoscere, quæ circa id occurrere possunt; E converso Parentes nequeunt esse rationabiliter graviter inviti, quod eorum consilium non exquiratur in re quæ absolute pendet ab electione liberorum. Si autem filii non tenentur (saltem sub gravi) Parentum consilium sequi, ut concedunt DD. secundæ sententiæ, non adest ratio cur sub gravi teneantur eos consulere; tanto magis, quia Parentes magis se existimant offensos, si filii nuptias ineant ipsis invitis post consilium datum, quam ipsis inconsultis. Idque tanto magis valet, si filius judicet Parentes non graviter laturos Matrimonium illud contrahi ipsis insciis. Imo minime peccabit filius, si reputet parentes in eo libenter consensuros, vel ipsos injuste impedituros si consulantur, ut dicit *Barbosa loc. cit. cum Con. Sanch. & Vasqu. ac Boss. c. 11. num. 82. cum Bellarm. Nav. Sayr. Gutt. &c.* Idque satis probatur ex *eod. Trident. d. c. 1. Sess.* 24. ubi conceditur Matrimonium contrahi omissis Denunciationibus, *si fuerit probabilis suspicio Matrimonium malitiose impediri posse.* Communiter tamen præfati AA. tam secundæ quam tertiæ sententiæ, ut *Sanchez num. 11. Pal. num. 9. Holzm. loc. cit. Croix n.* 570. & *Salm. n.* 19. & alii passim, dicunt non excusari a culpa mortali filios Matrimonium contrahentes, si Parentes juste contradicant, vel si censeantur rationabiliter inviti, puta si tales nuptiæ redundarent in dedecus Familiæ, vel si ex eis sint oritura gravia scandala aut dissensiones.

Quarta demum sententia, quam tenent *Laymann cap. 1. num. 14. & Delbene, ac Aversa apud Croix l. 6. p. 3. num.* 570. distinguit, & dicit quod si Parentes ab omni Matrimonio filium avertere conantur cum periculo incontinentiæ, filius non tenetur obedire; Si vero impedire velint aliquod certum Matrimonium, tunc videndum: si Parentes injuste impediant, tunc filius nec tenetur obedire; Secus si Parentes juste impediant, nempe si ex tali Matrimonio oriatur dedecus, aut scandalum Familiæ, tunc enim filius graviter peccat, si non obedit, & Matrimonium contrahit.

Casu autem quo filius non posset sine peccato tale Matrimonium inire, dicunt DD. quod ad illud non obligatur, etiamsi cum juramento sponsalia contraxisset; quia, cum hæc promissio esset de re illicita, juramentum non potest esse vinculum iniquitatis; ita *Rebellius p. 2. l. 2. q. 14. S. 1. num. 9. Pignatell. tom. 4. Consf. 11. num. 1. Salmant. tr. 9. c. 2. num. 85. Boss. cap. 11. n. 93. cum Menoch.* item *Card. de Lauraa, Gabr. a S. Vincent.* & *Opstov. apud Mazzoch. pag. 90. in cit. Diss.* ex *cap. Quanto de Jurejur.* ubi: *Juramentum fuisset illicitum, & nullatenus observandum, &c.* Et clarius ex Responso Alexandri II. *apud eund. Mazzoch. pag. 99. num.* 186. ubi: *Peccator iste notatur perjurio, quia quod observare legaliter non potuit sine judicio Parentum, temere jurare præsumpsit.* Et ait *D. Thomas 2. 2. quæst. 98. art. 1. ad* 1. id esse verum perjurium, nempe jurare illicitum: *Quocumque enim modo qui jurat illicitum, hoc ipso falsitatem incurrit, quia obligatus est ad hoc quod contrarium faciat.* Hocque verum esse dicunt *Toletus l. 4. cap. 22. n. 2. Sanch. lib. 1. D. 32. num. 1. cum Abb. Cov.* & *Mol.* item *Suar.* & *Graff. apud Mazzoch. pag. 99. num.* 187. ex *D. Bonav.* & *D. Thoma 2. 2. q. 89. art.* 7. etiamsi res juramento promissa esset venialiter mala, & merito, quia iniquitas levis etiam est vera iniquitas, cujus juramentum non potest esse vinculum.

Idem dicendum putant communiter AA. scil. non teneri Sponsum ad implenda hujusmodi sponsalia cum gravi Parentum injuria, etiamsi virginem defloraverit, sed sufficere quod eam dotet, ita *Valent. tom. 3. D. 3. Marchant. to. 2. tr. 7. tit. 1. quæst. 2. §. 3. dub. 2. R. 2. Sanch. l. 1. D. 14. num.* 3. qui id verissimum censet *cum Navar. Lep. Cordub. Gutt. &c.* item *Reg. Tenll. Tambur. Sertus, Graff.* & *Gob. apud Mazzoch.* ex *pag.* 130. (contra *Bass. c. 11. n.* 90.) Ratio, quia virtus justitiæ nequit obligare ad actum qui sine peccato impleri non potest. Ex qua probabiliter videtur inferri, quod si talis Sponsus non possit defloratam ducere, nec etiam teneatur eam ducere; quia non potest damnum illius reparare cum gravi injuria Parentum; Præterquamquod, posito quod ipse non tenetur vi promissionis, nec etiam videtur teneri ratione deflorationis ad reparandum damnum illatum, cum nemo teneatur reparare damnum cum excedenti suo detrimento.

Et quoties filius peccaret in contrahendo Matrimonio indigno, ex quo dedecus Familiæ, vel scandala & infelices exitus prudenter timeri possent, tunc dicunt *Laym. c. 1. n. 14. Bonac. q. 4. p. 17. num. 26. Dicast. D. 4. dub. 18. Delbene de Immun. p. 1. c. 8. dub. 19. Se. 9. n.* 43. ac *Bossius c. 11. nu. 89. cum Pontio, & Rebell.* quod Parentes implorare possunt auctoritatem Prælati ad tales nuptias impediendas, & Prælatus tenetur impedire; & ideo (ut *Bossius ibid.*) mortaliter peccaret Prælatus, si filio faveret, vel dispensaret in Denunciationibus ad Matrimonium præmittendis.

Conveniunt autem Doctores, ut notat Auctor prædictæ Dissertationis *pag. 36. dub. 1. num.* 41. filios excusari saltem a mortali, si absque consensu Parentum nuptias contrahunt ex justis causis, & præcipue I. Si Pater injuste prohibeat filium a conjugio; ita *Bellarm. d. cap. 19. Laymann cap. 1. num. 14. Mol. tom. 5 D. 51. num. 2. Elbel de IV. Præc. num. 538. cum Sporer*, & communi. II. Si causa majoris dotis indignam mulierem ei dare velit; *Bellarm.* III. Si Pater velit tradere filio uxorem ægram, aut duræ conditionis; *Guttier. cap. 79. num.* 19. IV. Quando filius a Parentibus injuste opprimeretur; *Guttier. ibid.* V. Si Pater procul distet, & filius non posset commode eum certiorem facere, credatque Patrem libenter consensurum; *Genett. c. 8. q.* 1. VI. Si Pater ideo prohibet justum Matrimonium, quia vult filium ducere aliquam contra ejus voluntatem: ita Auctor præfatæ Dissert. *l. c.* VII. Si Pater impediat filium ab aliquo

aliquo Matrimonio sine justa causa, tunc enim filius non tenetur obedire, & Pater graviter peccat impediendo, ut communiter dicunt *Viva de Ma. q. 4. a. 2. num. 2. Boss. c. 1. num. 69. cum Guttier. Rebell. &c.* ac *Sanch. l. 4. D. 22. num. 6. cum P. Soto, Cordub. Lop. & Vega.* An autem Pater injuste impediens nuptias filii incurrat excommunicationem? Affirmat *Lopez ap. Sanch. l. c. num. 9.* ex Tridentino *Sess. 24. c. 9.* ubi dicitur: *Sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, ne quovis modo directe vel indirecte subditos suos vel quoscunque alios cogant, quo minus libere Matrimonia contrahant.* Sed verius negat *Sanch. ibid. cum Mol. Henr. Guttier. Man.* & communi, nam, ut patet ex contextu, Concilium tantum ibi loquitur de Dominis & Magistratibus, qui cogunt alios ad nuptias. Præterquamquod probabilius dicit *Barbosa in Trid. l. c. num. 9. cum Nav. Mol. Pontio, Bon. Con. Menoch. Henr. &c.* præfatam excommunicationem infligi a Concilio, non contra impedientes a Matrimoniis, sed tantum contra cogentes ad illa.

An vero dissensus Parentum sit per se justa causa solvendi Sponsalia? Vide dicenda *num.* 877. Et an Parentes possint exheredare filios nubentes contra ipsorum voluntatem, vel nubentes cum indignis? Vide dicta *Tom. I. lib. 3. nu.* 947. & 948.

850 Quæritur II. An teneatur filius obedire Patri præcipienti, ut Matrimonium contrahat, vel ut aliquam ducat mulierem a qua filius abhorret? Communis est sententia negans, quam tenent *Sanch. l. 4. D. 23. num. 3. cum Scoto, Host. Sylv. Soto, Tamb. Ang. Led. &c.* item *Croix l. 6. p. 3. num. 570. cum Aversa*, & aliis passim, ex *D. Thoma 2. 2. q. 104. a. 5.* ubi: *Non tenentur filii Parentibus obedire de Matrimonio contrahendo.* Et *D. Bonavent. in 4. D. 29. num. 10. Per præceptum non potest Pater ad contrahendum eum hac vel illa obligare.* Communiter tamen dicunt *Petrocorens. to. 4. pag. 414. qu. 5. Laym. c. 1. num. 14. cum Sylvest. Croix l. c. cum Tolet. Sanch. num. 4. cum S. Bonav. Bellarm. Nav. Soto, Henr. &c. & Bossius c. 11. num. 77. cum Lop. & Led.* teneri filium obedire, si Matrimonium illud valde referat ad tollenda gravia dissidia, vel ad sublevandam gravem necessitatem Parentum, non jam vigore præcepti, sed ex virtute pietatis, quia filius tenetur subvenire Parentibus in necessitate. Et huic consentit *D. Thomas in 4. D. 29. q. 1. a. 4.* ubi docet: *Pater non potest cogere filium ad Matrimonium per præceptum, sed potest eum inducere ex rationabili causa; & tunc sicut se habet filius ad causam illam, ita se habet ad præceptum Patris; ut si illa causa cogat de necessitate, vel de honestate, & præceptum similiter cogat; alias non.* Sed hoc intelligendum, ait *Sanch. num. 5. cum Palac. Led. &c.* ex suppositione quod filius velis statum conjugalem eligere; Nisi (excipit *Sanchez cum Ledesma*) Matrimonium aliquod locuples esset necessarium ad subveniendum necessitati Parentum; Sed hoc etiam cum grano salis intelligendum.

Dicit autem *Bossius nu. 70. cum Menoch.* & *Salon.*, quod præcisis his causis, poterit Pater moderata & levi coactione, scilic. paterna increpatione & suasionibus cogere filium ad aliquod Matrimonium. Sed melius ait *Sporer de IV. Præc. c. 5. num. 22. cum Bellarm. & aliis*, tantum permissum esse Patri filium ad nuptias invitare ob aliquam justam causam, puta Familiam propagandi, facultates ampliandi, aut nobilitatem augendi. Ait tamen idem *Bossius loc. cit.* nullo modo posse Patrem cogere filium ad nuptias, si hic velit meliorem statum eligere, nempe Religionis, aut cælibatus, item addit *num. 72. cum Sanch. Gutt. &c.* quod si filius jam sponsalia contraxerit, a quibus non possit juste recedere, non poterit Pater eum cogere ad aliam ducendam.

851 Quæritur III. An notabilis disparitas conditionis, aut status inter contrahentes irritet sponsalia contracta? Sedulo hæc quæstio discutienda est, cum hic casus frequenter occurrat. Certum est quod, si contrahentes tempore sponsaliorum non fuerint disparitatis conscii, sponsalia sunt nulla, dummodo ignorantia fuerit antecedens; valida tamen, si fuerit concomitans; Vide *Viva de Matr. q. 1. a. 5. num. 7.* Dubium est, si jam conscii fuerint. Communiter Doctores infra citandi dicunt teneri ad Matrimonium; Nisi (excipiunt) ex illo eveniat dedecus, aut scandalum propinquorum, in hoc indistincte loquentes. Sed hic necessario distingui debet dedecus a scandalo. Nam si Matrimonium non posset contrahi, nisi cum dedecore Familiæ, non dubitandum quin Sponsi teneantur Matrimonium contrahere. Ratio, quia promissio tunc est nulla, cum sit de re graviter illicita, utpote quæ impleri non potest nisi cum magno Familiæ detrimento. Ita communiter *Laym. de Matrimon. loc. c. tr. 10. p. 1. cap. 1. num. 14. cum Nav. & Guttier.* item *Sporer de Matr. c. 1. num. 203. Roncaglia de 4. Præc. c. 1. q. 3. cum Menoch. & Gobat.* ac *Sanch. l. 1. D. 14. n. 3. cum Panorm. Præpos. Cord. Felin Lop. &c.* Et licet *Laymann & Sanch. num. 2.* dicant, quod sponsalia contracta cum persona disparis conditionis per se valeant, addunt tamen quod si Matrimonium non possit iniri sine Familiæ dedecore, vel magno scandalo inter consanguineos, talis promissio non obligat, utpote versans circa rem illicitam, ad quam nemo potest se obligare. Notandum autem hic, quod non sufficit qualiscunque disparitas ad liberandum Sponsum a Matrimonio promisso, sed requiritur notalis, puta si vir nobilis desponsaverit filiam artificis mechanici, ut ait *Nav. c. 16. n. 18.* vel agricolæ, ut *Busemb. n. 847. v. 4.* Vide dicta *Tom. I. l. 3. n. 643.*

Sed quid dicendum, si Matrimonium contrahi posset sine Familiæ dedecore, nempe si disparitas non sit in nobilitate, sed tantum in divitiis? Eo casu, duo (ut in principio diximus) Doctores asserunt: Primo, quod per se tenetur promittens ad Matrimonium: Secundo, quod non tenetur, imo non potest promittens Matrimonium contrahere, si adsit probabilis timor magni damni, vel odii capitalis inter consanguineos. Ita communiter *Sanch. de Matr. l. 1. D. 14. nu. 2. cum Mol. & Cordub. Bonac. de Matr. q. 1. p. 2. nu. 2. Less. l. 2. c. 18. num. 9. Laym. de Spons. p. 1. c. 1. num. 14. Sporer de Matr. c. 3. num. 198. Salm. de Matr. cap. 1. num. 82. cum Azor. Viva dict. num. 7. & alii.* Ratio primæ partis, nempe quod Sponsus teneatur ad Matrimonium, est quia promittens, licet peccaverit ejusmodi prodigam promissionem faciens, tamen tenetur ad illam, quia promisit quod suum est, & cum jam cognitam habuerit suam meliorem conditionem, censetur excessum illum donasse; prodiga enim promissio (ut dicunt), quamvis illicite fiat, facta tamen, & ab altero acceptata, valet & obligationem parit. Hoc est totum fundamentum illius sententiæ.

Cum autem ratio hæc pendeat a quæstione, nimirum an promissio prodiga acceptata obliget, hæc prius hic differenda est? Adsunt in ea tres sententiæ. *Prima* sententia tenet obligare ad totum; hanc tenent *Lugo de Just. D. 18. num. 61. Sanch. loc. cit. num. 5. Croix l. 3. p. 2. num. 795. Sporer de Matr. cap. 3. num. 198. Fill. tom. 2. D. 271.* item *Mol. Gajet. & Val. apud Sanch. in Dec. l. 5. c. 9. nu. 27.* qui etiam huic sententiæ inclinat. Ratio, quia, licet promissio fuerit facta cum peccato, tamen, cum is cui facta est promissio jam acquisierit jus ad rem promissam, illius executio, ad satisfaciendum juri alterius, evadit licita & debita. *Secunda* sententia, quam probabilem putat *Tamb. Dec. l. 3. c. 3. §. 5. num. 20. cum Tancredi*, dicit hujusmodi promissionem ad nihil obligare, nec etiam ad partem quæ licite dari potuit; quia, cum promissio sit indivisibiliter facta, tota materia evadit inhonesta. *Tertia* sententia, cui subscribimus, verior & communis, ut fatetur ipse *Lugo*, docet promissionem prodigam obligare ad partem quæ non est prodiga, non vero ad excessum. Ita *Salm. de Rest. c. 1. num. 167. cum Soto, Bann. Prado, Serra, Trull.* item *Suar. Led. Palac. Salon. Manuel, & Arag. apud Sanch. l. c. in Dec. d. n. 27.* qui æque probabilem putat, & *Croix l. 3. p. 1. n. 319.* etiam probabilem censet. Ratio cur obliget ad partem, quia utile per inutile non vitiatur; & sic respondetur secundæ sententiæ *Tamburrini*. Ratio autem, cur non obliget promissio ad excessum, est quia malitia prodigalitatis principaliter consistit in præstatione, minus vero principaliter in promissione; ideo enim non licet prodige promittere, quia illicitum est prodige dare. Posito igitur quod actus prodigæ præstationis sit per se principaliter malus, minime unquam poterit ipse impleri sine peccato; neque executio poterit cohonestari ab obligatione promissionis factæ, quia nemo se potest obligare ad rem illicitam exequendam, ut habetur ex reg. juris 69. in 6. ubi: *In malis promissis fidem non expedit servari.* Et consequenter pars acceptans, ex promissione ipsi facta nullum potest jus acquirere ad id quod altera pars nequit sine peccato præstare. Et sic respondemus ad rationem primæ sententiæ. Hinc inferunt I. *Sotus de Just. l. 4. qu. 7. ar. 1. ad 2. & Led. Bann. Salon. Marchad. Palac.* ac *Manuel apud Sanch. loc. c. de Matr. D. 14. num. 1.* quod si quis prodige aliquid promiserit meretrici pro usu corporis, non tenetur solvere excessum; quia, cum sit promissa res illicita ratione prodigalitatis, promissio nulla est. Recte inferunt II. *Salm. loc. c.* cum aliis a se citatis, quod si res promissa sit impartibilis, ad nihil tenetur promittens, quia tunc vere tota materia evadit illicita.

Juxta igitur hanc tertiam sententiam, ut ad casum nostrum veniamus, Sponsus prodige promittens Matrimonium, cum res sit indivisibilis, & promissio tota per se illicita evadat, non tenebitur utique ad illam. Nec obstat, quod culpa prodigalitatis non excedat veniale peccatum; Quia promissio rei qualitercunque malæ, adhuc venialiter, puta mentiendi &c. nec etiam potest ullam parere obligationem, ut notant *Salm. ibid.* & certum est. Pro conclusione igitur hujus puncti, mihi & aliis doctis Junioribus (salvo Sapientiorum judicio) videtur dicendum I. Sponsum, qui antecellit in divitiis, in casu proposito non teneri ad Matrimonium; Necnon venialiter peccare ratione prodigalitatis, si illud contrahat. Dicendum II. hoc procedere, stando in terminis veræ prodigalitatis; Verumtamen, cum culpa prodigalitatis non sit plus quam venialis, quævis mediocris justa causa vitium prodigalitatis auferre potest. Hinc satis excusabitur Sponsus, feminam disparem ducens, si noverit in ea aliquem specialem prærogativam, nimirum prudentiæ,

devo-

devotionis, magnæ honestatis, vel etiam alicujus dotis naturalis, propter quam putet Sponsus cum illa quietam ducere vitam. Hinc infertur vix casum accidere posse, quod Sponsus eam ducere non teneatur, quia rarissime deerit aliqua ex his causis, quæ culpam prodigalitatis excusabit. Dicendum III. Quod casu quo Sponsus vi promissionis copulam extorserit a virgine, vel a femina honesta, tunc omnino tenetur eam ducere; quia proditio virginitatis, aut bonæ famæ est res pretii inæstimabilis, quæ prævalet, aut saltem æquivalet excessui disparitatis Sponsi; & ideo in eo casu promissio facta bene est valida, cum jam affuerit æqualitas in contractu sine vitio prodigalitatis. Et hoc procederet (juxta id quod ait *Lugo de Just. D.* 12. *nu.* 34.) non solum cum famina famam amiserit, sed etiam cum se exposuerit periculo famæ amittendæ. Hoc tamen currit, si disparitas sit tantum in divitiis, nam si sit in nobilitate, tunc etiamsi intercesserit defloratio, non tenetur vir ad Matrimonium cum dedecore familiæ, imo probabiliter nec etiam ad damnum illatum, ut diximus *lib.* 3. *num.* 64.

Ad id autem quod DD. dicunt, ut supra diximus, scilicet quod talis Sponsus non potest illud dispar Matrimonium inire (intellige *dispar* tantum ratione divitiarum, non autem nobilitatis cum dedecore Familiæ, ut jam distinximus), si probabiliter timeantur damna, aut odia propinquorum: rationem afferentes, quia eo casu graviter peccaret Sponsus contra charitatem; & ideo, cum Matrimonium illud contrahere tunc esset res illicita, non potest promissio facta ad illam obligare. Et ob eandem rationem dicit *Sanchez loc. cit. num.* 3. *cum Nav. Cordub. Lop.* & *Gutt.* hoc dicendum, etiamsi Sponsa deflorationem passa fuerit. Et etiamsi (ut addit *Sanch. ib. cum Lopez*) nulla sit inter contrahentes disparitas. Fateor quidem hanc esse communem sententiam, & per se loquendo veram, quando filius commode hujusmodi scandala vitare posset; sed si non posset sine gravi suo incommodo, rationi adductæ videtur obstare, quod charitas non obligat cum gravi incommodo; Hinc puella ad vitanda scandala virorum non tenetur perpetuo domi manere, ne diu sua libertate privetur, quia grave incommodum hoc ipsi esset, ut dictum est *l.* 2. *n.* 53. *cum Cajet. Suarh. Pal. Less. Nav. Azor. Salm. Spor.* & *aliis*. Si ergo mulier, ne sua libertate diu privetur, non tenetur longo tempore abstinere ab egrediendo, etiamsi alii scandalum sint passuri; Quomodo filius tenebitur sub mortali, ne Parentes scandalum patiantur (sine tamen eorum dedecore ut supponimus), a Matrimonio desiderato abstinere? Fortene Sponsus non videtur grave incommodum subiturus, si omittere cogatur Matrimonium cum puella, cum qua credit quietam ducturum vitam, ob vehementem amoris passionem, qua se sentit affectum erga illam? Grave quidem incommodum existimant hoc omnes DD. illi, quos in præcedenti quæstione retulimus, qui ideo excusant a culpa gravi filios Matrimonium ineuntes, invitis Parentibus; Quia, ut dicunt *Sanchez d. l.* 4. *D.* 23. *num.* 10. *Escob. de Matrim. Dub.* 1?5. *num.* 723. & *Salm. cap.* 6. *num.* 23. per Matrimonium quisque perpetuæ obligatur servituti, maxima secum afferenti onera, quæ nisi ex omnino spontanea voluntate suscipiantur, difficillime perferri poterunt. Si igitur ob hoc motivum excusantur filii ab obsequio Parentibus debito, cur non ob eamdem rationem excusabuntur a præcepto Charitatis, quod cum gravi incommodo non obligat? Quapropter melius dicendum mihi & aliis doctis junioribus videbatur cum *Palao D.* 2. *p.* 12. *num.* 9. tunc filios teneri sub mortali obedire Parentibus, ab hujusmodi Matrimonio abstinendo, quando possunt sine gravi suo incommodo. Tanto magis quod (ut dicunt ipsi *Sanchez l.* 1. *D.* 14. *numer.* 3. & *Holzmann num.* 266.) hujusmodi scandala, quamvis antea jactentur, inito tamen Matrimonio, facile evanescunt, & animi conciliantur. Cæterum, cum hoc sit contra communem, propterea Sapientibus discutiendum relinquo.

852 „ 7. Resiliens culpabiliter a sponsalibus perdit suas arrhas, „ & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti ejus interesset talem contractum impleri.

Hic autem notandum I. quod si a muliere promittitur aliquid viro, ut eam ducat, valet quidem promissio, prout habetur ex *cap. De illis. de Condit. appos.* quia tunc promissio præsumitur facta causa dotis. Secus si vir promittat aliquid mulieri, si secum nupserit, quia tunc promissio præsumitur facta ob causam turpem, nempe libidinis explendæ; ita communiter *Sanchez lib.* 1. *D.* 33. *num.* 3. & *Salm. cap.* 1. *num.* 108. cum aliis passim, ex *l. si ita stipulatus* §. *Si tibi ff. de Verbor. signif.* ubi id expresse habetur. Excipiunt tamen, si vir sit ignobilis aut senex, & mulier sit nobilis aut juvenis; quia tunc promissio juste fit in compensationem nobilitatis aut juventutis, ex *l. Mulieris C. de Dignit.*

853 Notandum II. quod promissio pœnæ appositæ in sponsalibus in resilientem est illicita & invalida, ex *c. Gemma. de Sponsal.* quia per hujusmodi pœnam Matrimonii libertas læderetur; ita in textu præfato: *Cum itaque libera Matrimonia esse debeant, & ideo talis stipulatio propter pœnæ interpositionem sit merito improbanda*. Hinc communissime dicunt Doctores peccare qui sponsalia cum hac pœna contrahunt. Alii vero dicunt id esse mortale, ut *Bonac. quæst.* 1. *p. ult. num.* 3. & *Salm. cap.* 1. *num.* 94. Alii autem censent esse veniale, ut *Sanch. l.* 1. *D.* 30. *n.* 2. *Boss. c.* 11. *num.* 415. *cum Cajet. Arm. Guttier.* & *Rebell.* Hoc tamen procedit, si pœna apponitur a Sponsis, vel ab eorum consanguineis, aut amicis, ut communiter tenent *Palaus p.* 9. *num.* 1. *Sanch. num.* 11. & *Salm. num.* 94. *cum Aversa, Lop.* & *Cornejo*. Non vero si apponatur ab extraneo, ut iidem AA. ex *l. Cum ita. C. de Sponsal.* Ratio, quia in primo casu etiam minueretur libertas Matrimonii, eo quod Sponsi illud possent inire, ne propinqui, vel amici talem pœnam solvant; secus tamen accidit, cum pœna motu proprio ab extraneis apponitur. Præterea advertendum id procedere, si pœna generaliter apponatur, etiam in eum qui juste resiliat, tunc enim certum est apud omnes promissionem pœnæ non obligare, sed

Quæritur I. An promissio talis pœnæ sit valida & licita, si adjiciatur in injuste resilientem? *Prima* sententia satis probabilis negat, & hanc tenent *Sanch. lib.* 1. *D.* 30. *n.* 2. *Bonac. p. ult. num.* 1. *Boss. cap.* 11. *ex num.* 420. *Concina pag.* 267. *num.* 30. & *Aversa, Becan.* & *Dic. apud Salm. num.* 96. Et probant ex *l. Titia.* 134. *ff. de Verb. oblig.* ubi dicitur: *Inhonestum enim videtur Matrimonia, sive contrahenda sive contracta, metu pœnæ obstringi*. Item ex *l. fin. C. de Sponsal.* ubi: *Si cautio pœnam stipulationis continens fuerit interposita ex utraque parte, nullas vires habebit, cum in contrahendis nuptiis libera potestas esse debeat*. Probant etiam ratione, quia adhuc libertas læderetur: posset enim accidere, quod pars quæ juste posset resilire, nequiret suam causam in judicio probare, & sic invita nuptias iniret. *Secunda* vero probabilior sententia affirmat, & hanc tenent *Pontius l.* 12. *cap.* 19. *num.* 8. *Laym. cap.* 1. *num.* 8. *Roncaglia pag.* 135. *quæst.* 3. *R.* 2. *Holzmann num.* 203. *cum Anacl.* & *Haunold. Palaus D.* 5. *p.* 9. *num.* 3. *cum Suar. Vasqu.* & *Con. ac Salm. cum Leand.* & *Diana*. Ratio, quia talis adjectio pœnæ non est neque contra jus naturale, neque positivum. Non contra naturale quia per se rationabile est pœnam imponi, culpabiliter resilienti; nec est contra libertatem ad Matrimonium requisitam. impedit Sponsus ab injuste resiliendo; licet enim jura in Matrimonio approbent libertatem rationabilem, reprobant tamen irrationabilem; & ideo non officit libertati Matrimonii, quod Judex cogat Sponsos ad contrahendum per censuras, carcerem, aut pœnam pecuniariam, cum talis metus juste incutiatur. Quod autem aliquando possit aliquis juste resilire, & non possit probare, hoc per accidens se habet, & fundamentum nostræ sententiæ non elidit. Neque obstant leges supra allatæ, nam in tantum hæ leges promissionem pœnæ in sponsalibus irritabant, in quantum olim ex jure Civili ad Sponsalia solvenda sufficiebat voluntas unius partis, sive cum causa sive sine causa resiliebat, ut patet ex *l.* 1. *C. de Spons.* & Glossa ibi; Sed de jure Canonico ex *c. Præterea* 1. *de Sponsal.* omnino requiritur consensus utriusque. Cæterum, in *l. fin. ibid.* approbatur tanquam valida & licita pœna solvendi duplum, triplum, vel quadruplum pro arrhabus, quas injuste resiliens acceperit. Imo Leo Imperator in *Novell.* 18. (ut videre potes *apud Pontium*) expressa approbat adjectionem pœnæ in sponsalibus contra inconstantes, sive injuste resilientes, addens id esse jam consuetudine firmatum.

Quæritur II. An juste resiliens a sponsalibus teneatur solvere pœnam promissam, si promissionem juramento firmaverit? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Lessius l.* 2. *cap.* 17. *num.* 56. *v. Ubi, Mol. tr.* 2. *D.* 151. *Suar. de Relig. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 23. & *Con. D.* 22. *dub.* 5. *nu.* 25. Ratio, quia, licet sit vetita promissio pœnæ, non tamen est vetita ejus solutio, quæ aut vi obligationis naturalis, aut saltem juramenti debetur, juxta dicta *Tom. I. lib.* 3. *num.* 177. ubi dictum est ex *c. Debitores de Jurejur.* juramentum obligare, etsi promissio facta irritetur a jure in odium iniqui creditoris, prout est promissio solvendi usuras. *Secunda* vero sententia probabilior negat, & hanc tenent *Sanch. l.* 1. *D.* 32. *num.* 21. *Pontius lib.* 12. *cap.* 19. *num.* 7. *Bossius cap.* 11. *num.* 443. *cum Barbosa, Bonac. Fill.* & *Vill. Pal. p.* 9. *num.* 6. *cum Gomez, Cov.* & *Gutt. Escob. num.* 195. *cum Bartol. Ang.* & *Peapos. ac Salm. cum Aversa, Trull. Cornejo*, & *Dic.* Ratio, tum quia, cum adjectio pœnæ contra juste resilientem sit iniqua, & ideo illicita, non obligat juramentum, quod non potest esse vinculum iniquitatis; tum quia jus prohibens promissionem pœnæ, non tam promissionem interdicit, quam solutionem; non tam enim promissio quam solutio Matrimonii libertatem lædit. In contractu vero usurario irrita est promissio, non autem solutio usurarum, & ideo promittens tenetur ad juramentum.

Quæritur III. An si pœna in sponsalibus adjecta solvatur, teneatur recipiens illam restituere? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Sanch. lib.* 1. *D.* 31. *n.* 2. *Less. c.* 17. *num.* 56. & *Escob. n.* 292. *cum Mol. Henr. Vega, Lop.* &c. Ratio, quia jura solam promissionem irritant, non vero solutionem. Et confirmant ex simili, nempe quod recipiens

pecu-

pecuniam victam in ludo vetito non tenetur restituere, licet victus non tenebetur eam solvere. *Secunda* tamen sententia probabilius affirmet, & hanc tenent *Salm. c. 1. n. 106. cum Dicast. Boss. c. 11. ex nu. 449. cum Hurt. Gutt. & Maschard. ac Pal. p. 9. n. 9. cum Sota, Med. Lop. &c.* Retin, quie recipient non habet titulum retinendi, cum jus omnino talem promissionem irritet, ut pater ex *l. fin. C. de Sponsal.* ubi dicitur quod talis adjectio pœnæ, *ex utraque parte nullas vires habebit*. Unde, deficiente titulo, nequit ille dominium soluti acquirere. Nec obstat paritas ludi, nam ibi ideo victor pecuniem recipiens non tenetur restituere, quie contractus per se est validus, & jura tantum prębent ectionem victu repetendi solutum, ut diximus *l. 3. n. 887.* ac ideo potest victor retinere illud, usquedum in judicio repetatur. Bene tamen *Palaus cum Guttier.* hanc secundam sententiam limitat, nisi qui solverit pœnam, jam noverit se non esse obligetum; quie tunc recte censetur donasse. In dubio autem hæc donatio non præsumitur, ut recte ait *Bossius ex Guttier. num. 454.* juxta *l. Campanus ff. de Oper. libertat.*

Quæritur IV. An debeatur legatum relictum puellæ sub conditione nubendi cum eliquo viro, si illa cum alio nubat? Per se loquendo, certum est non deberi, ex *l. Titio. §. 1. ff. de Condit. & Demonstr.* quia, cum libere possit puella tales nuptias ecceptere, vel respuere, hic non læditur libertas ad Matrimonium requisite. Excipiendum tamen, nisi alioqui a Patre grevetur legitime filiæ debita; vel nisi ipse inducatur ad nubendum cum indigno, quia tunc conditio illa rejicitur tanquam turpis, & debetur ei legetum, si ipse nubat cum alio, ex *l. Cum ita. §. Videamus ff. eod. tit.* ita communiter *Salm. c. 1. n. 107.* & *Bossius cap. 11. n. 468. cum Rota Rom. Mol. Gutt. Villal. Laym. Pontio, Vasq. &c.* Idem ait *Boss. n. 469. cum Cov. Sanch. Guttier. Mol. Vill. &c.* (contra *Pontium*, & alios *ibid.*) si puella, ut obediet Petri, elium ducat; quia, adhuc admissa sententia, quam tenet & objicit *Pontius*, quod filia non peccet si nubat personæ dignæ sine consensu Patris, tamen (ut vidimus *num. 849.*) commune est inter DD. esse contra honestetem non expectare in nuptiis Petris consensum; & ideo, cum puella non possit honeste nubere, Petra non consentiente, non debet legeto privari. Sed huic responderi potest, quod ex hac *eadem* justa ceuse, nempe ne illa legetum amittet, satis eb hujusmodi dehonestate excusaretur, si cum persone designata digna ipsa nuberet.

Quæritur V. An legatum relictum mulieri, ut non nubat, debeatur ei si nubat? Vide dicte *Tom. I. l. 3. n. 930. v. Dub. 7.* ubi diximus deberi, si mulier esset virgo, secus si vidua.

„ Resp. 2. Ubi Tridentinum non est receptum, sponsalie „ jure antiquo transeunt in Matrimonium per quævis signa „ externa, maritali effectu exhibita, v. gr. per copulam. „ Dico, *ubi Trid.* &c. quia ubi hoc receptum est, hæc si„ gna non tenent, si sint clandestina: ideoque graviter in „ iis peccari potest.

Unde sequitur.

854 „ Sponsis non licent tactus impudici, cum proxime dis„ ponant ed copulam, & pollutionem: etsi liceant ample„ xus, & oscula in signum amoris. *Sanch. l. 9. d. 47.* Vide „ *Dian. p. 1. tr. 17. R. 6. & t. 1. misc. R. 31. & p. 4. R. 131.*

Quæritur, an inter Sponsos sint peccata mortalie oscule, & tactus pudici, si fiant ad captandam voluptetem (dicitur *pudici*, nam certum est impudicos esse lethalie)? Duplex adest sententia. *Prima* sententie, quam tenent *Sanchez de Matrim. l. 9. D. 46. num. 47. ac Salm. c. 15. n. 91. cum Aversa, Diana, & Azor.* dicit esse tentum venialia, licet intendatur delectatio cernalis, & adsit commotio spirituum genitalium, dummodo non sit magna, & absit periculum pollutionis, vel consensus in copulam. Ratio, quie sicut Matrimonium cohonestet copulam, sic sponsalia, quæ sont quædam inchoatio Matrimonii, cohonestant tales ectus, qui sunt copulę inchoatio. Eo magis, quia per illos plus fovetur amor ad Matrimonium contrahendum. Adduntque *Salmant. ibid.* prædictos ectus excusari etiam a veniali, si adsit cause justa, v. gr. ostendi amorem, captandi benevolentiem, effugiendi inurbanitatem, vel servandi morem Patriæ. *Secunda* sententie longa probabilior, & omnino sequenda, quam tenent *Less. l. 4. n. 59. Mazzot. t. 4. p. 169. Roncaglia pag. 296. q. 6. R. 1. Concina to. 10. pag. 359. n. 9. Bon. de Matrim. q. 4. p. 9. Prop. 1. num. 6. cum Henr. & Rebell. Croix lib. 6. p. 3. n. 151. cum Mendo & aliis, ac Viva de Matrim. q. 2. art. 7. n. 6. & 7. cum Suar. Perez, & Hurt.* docet, tales ectus prohibitos esse Sponsis eodem modo, quo vetentur omnino solutis. Ratio, quie Sponsus ratione sponsaliorum nullum ecquirit jus ad corpus Sponsę; & si forte eliquale jus ecquirit per sponselia, quia temen non edhuc est perfecte dominus rei, non potest re illa uti, ne imperfecte quidem: sicuti ille cui promissa est venditio vineæ, nequit illa uti ne imperfecte quidem, donec vinea de facto ei vendatur, & tradatur. Præterea, cum Sponsis non liceat copula, nec licent tales actus, qui tantum ad copulam sunt ordinati. Concedunt tamen *Croix, & Viva locis cit.* cum aliis AA. eb ipsis adductis, quod oscula, & amplexus juxta morem Patriæ aliquando Sponsis permitti possunt; sed non aliter quam solutis permittuntur. Et hoc est probabile, modo tales actus non sint pressi per aliquod tempus protracti, ut bene advertit *Roncaglia loc. cit.* qui etiam eos admittit ad benevolentiæ demonstrationem, sed ego non admitterem nisi ubi talis vigeret usus, ut etiam ait *Mazzot. loc. cit.* Id autem quod dicunt *Busemb. lib. 3. num. 431. & Less. l. 4. num. 58. & 59. cum Nav. Tol. Cajet. &c.* nempe quod Sponsis liceant tectus pudici, si intendant delectationem tantum sensitivam, secus vero si veneream, recte ajunt *Roncaglia ibid. & Croix d. num. 151. in fin.* non esse practice probabile: quia ordinarie semper aderit certum periculum consentiendi in delectationem venereem, cum sensitive tam conjunctam: Qua ratione spectata, prima etiam sententia nec practice probebilis est; Quie in meteria tem labili moraliter est impossibile in talibus actibus, canse voluptetis habitis, se continere a non labendo in pollutionem, vel copulæ consensum. An eutem Sponsis liceat delectari de copule futura? Vide dicte *Tom. II. lib. 5. num. 24.* ubi sententiam negetivam (contra *Bonac. Salm. &c.*) omnino tenendam diximus cum *Holzm. Pal. Laym. Sanch. Ronc. &c.* quibus edde *Lessium lib. 4. num. 100. & Mazzott. to. 4. pag. 170.*

DUBIUM III.

Quomodo dissolvantur sponsalia?

855 *Solvuntur sponsalia I. Per* Metrimonium *cum alia.* (Vide etiam de hoc num. 875.) *II. Per* Mutuum consensum *inter Puberes. Quid si sponsalia fuerint jurata?* 856. *Quomodo autem solvantur inter impuberes? Quid si ipsi juramento promiserint nuptias?*

857 *III. Per* Impedimentum dirimens *superveniens. Dub. 1. An tunc sponsalia dirimantur etiam ex parte nocentis?* 858. *Dub. 2. An nocens teneatur petere dispensationem?* 859. *Dub. 3. An, contractis sponsalibus cum impedimento sub conditione dispensationis, ea obtenta, per se valeant?*

860 *IV. Per* Crimen alterius. 861. *An solvantur sponsalia per fornicationem alterutrius Sponsi? Dub. 1. Quid si Sponsa fuerit per vim oppressa?* 862. *Dub. 2. Quid si uterque Sponsus fornicetur?*

863 *V. Per* Mutationem notabilem, *nempe 1. Si timeantur odia, &c. 2. Si superveniat defectus noxius. 3. Si superveniat paupertas.* 864. *An liceat contrahere cum defectu occulto perniciosa?* 865. *An cum defecta non perniciosa? Et quid si Sponsa interrogetur, an sit virgo?*

866 *VI. Per* Discessum alterius *in longinquam. Quid si in propinquam, animo redeundi?*

867 *VII. Per* Lapsum temporis præfixi. *Dub. 1. Quid si dubium sit, an terminus fuerit assignatus ad finiendam obligationem?* 868. *Dub. 2. Quid si alter fuerit juste impeditus. Dub. 3. An, elapso termino, etiam pars nocens liberetur?*

869 *VIII. Per* Susceptionem Ordinis Sacri, & ingressum in Religionem.

IX. Per Votum Castitatis.

870 *Distinctius de his agitur, & I.* de Professione Religiosa. *Dub. 1. An per Ingressum in Religionem solvantur sponsalia ante Professionem? Dub. 2. An, si sponsalia fuerint jurata, teneatur Sponsus ante ingressum nuptias inire?* 871. *II.* de Susceptione Ordinum. *Dub. 1. An peccet Sponsus suscipiens Ordines Sacros invita Sponsa?* 872. *Dub. 2. An per susceptionem Ordinum Minorum solvantur sponsalia?* 873. *III.* de Voto *ingrediendi Religionem, suscipiendi Ordines Sacros, aut servanda Castitatis. Dub. 1. An per votum Castitatis, aut suscipiendi Ordines Sacros, solvantur sponsalia etiam ex parte voventis?* 874. *Dub. 2. Quid si Sponsus post votum copulam extorsit?*

875 *X. Rursus agitur de solutione sponsalium per* Metrimonium validum *cum alia, & quæritur an per illud solvantur sponsalia etiam mortuo conjuge?*

876 *XI. An per* Hereditatem novam *supervenientem? Et quid si offeratur conjugium notabiliter melius?* 877. *An dissensus Parentum sit causa solvendi sponsalia?*

878 *Dub. 1. An ad solvenda sponsalia semper requiratur auctoritas Judicis? Dub. 2. Quæ probatio sufficiat in foro externo, & quæ in interno?*

„ RESP. I. Dissolvuntur sequentibus casibus, 1. Per *Ma-* 855
„ *trimonium validum*, cum alia initum. *Bonac. p. 6.*
„ * (*An autem, mortuo conjuge obligent? vide infra n. 875.*)
„ * II. Per *Mutuum consensum*, sicut quivis contractus.
„ *Laym. cap. 2. num. 8.*

Inter puberes per mutuum consensum solvuntur sponsalie, etiam juramento firmata, non solum velide, sed etiam licite, si adsit rationabilis causa; nam alias esset saltem veniale: ita communiter *Viva de Matr. quæst. 2. art. 1. n. 1. Holzmann pag. 296. num. 28. Pal. p. 17. num. 4. cum*

Con. & *Guttier. Sanchez lib.* 1. *D.* 42. *num.* 8. *cum Navar. Henr.* & *Lop. Pontius lib.* 12. *cap.* 9. *num.* 2. *cum Mol.* & *Reb. ac Escob. numer.* 264. *cum Vivald, Philiarch.* contra *Sotum*, *Sylvest. Ang.* &c. *ibid. num.* 262. Idque probabiliter dicunt *Roncaglia pag.* 136. *quæst.* 1. *R.* 1. & *Palaus*, *Viva*, ac *Holzmann ll. cc.* & *Salm. cap.* 2. *num.* 5. & 15. *cum Sanchez* procedere, etiamsi sponsalia sint jurata principaliter propter Deum; quia juramentum in favorem tertii, quamvis principaliter fiat in honorem Dei, semper conditionem includit, si alter acceptet, vel si non remittat, juxta dicta *de Juram. Tom. I. lib.* 3. *num.* 193. ex *D. Thoma* 2. 2. *quæst.* 89. *art.* 9. *ad* 2. ubi dicit, quod juramentum factum in utilitatem proximi bene potest ab eo remitti. Casu autem quo una sola pars consentiat in solutionem sponsalium, sponsalia non solvuntur absolute, sed tantum datur jus resiliendi alteri parti, juxta communem, vide *Salm. loc. cit. num.* 3.

856 Inter impuberes vero non solvuntur sponsalia, nisi ipsi fiant puberes, ex *cap. De illis de Despons. impub.* ubi dicitur: *Cum ad annos pubertatis pervenerit, reclamaverit, judicio Ecclesiæ poterunt ab invicem separari*. Perveniendo autem ad pubertatem, quæque pars potest resilire, reclamando statim, scilicet post triduum coram Judice, vel testibus, alias præsumitur consensisse. Tempus tamen hoc trium dierum incipit currere a tempore, non jam pubertatis adeptæ, sed adeptæ cognitionis privilegii resiliendi; Tempus enim utile, datum a Lege ad utendum privilegio, non currit, nisi postquam privilegium agnoscitur. Quod si impubes sciens, & advertens suum privilegium, valensque resilire, statim non resilit, jam sponsalibus censetur consentire. Quod impubes factus pubes debeat statim reclamare, infertur ex cit. *cap. De illis*: ex verbis, *cum ad annos pubertatis pervenerit, reclamaverit, &c.* Ubi enim non apponitur tempus, intelligitur statim, ut communiter hic intelligunt DD. atque diximus *num.* 845. ubi probatum est, statim deberi id quod debetur. Quod autem illud statim intelligatur intra triduum, probatur ex *l. fin. C. de Errore advoc.* ibi *Incontinenti, idest triduo*. Ita communiter *Sanchez lib.* 1. *D.* 51. *num.* 14. *Pont. lib.* 10. *cap.* 9. *num.* 4. *Salm. cap.* 2. *n.* 9. *Viva l. c. Pal. p.* 17. *num.* 5. *cum Gutt.* & *Felin.* ac *Holzmann nu.* 213. *cum Pichler.* Dicunt autem *Sanch. nu.* 16. & *Pontius num.* 5. quod si alter Sponsorum ante pubertatem dissenserit, & in tali dissensu perseveraverit, solvuntur sponsalia, cum ille ad pubertatem pervenit. Si tamen ante ne tantum dissenserit, censent *Sanchez l. c.* & *Bo ac. quæst.* 1. *p.* 6. *nu.* 3. *cum Con. &c.* posse etiam resilire in contrarium; Sed probabilius id negant *Concina pag.* 268. *num.* 3. & *Pontius*, ac *Pal. ll. cc. cum Gutt. &c.* tum quia hoc beneficium resiliendi non conceditur a jure nisi reclamantibus, quod certe intelligitur externe; tum quia, sicut ad ineundum contractum non sufficit solus consensus internus, ita ad contractum solvendum nec sufficit solus internus dissensus.

Quæritur autem, an casu quo impuberes juramento sponsalia firmaverint, possint invita parte resilire in pubertate? Negant *Bonac. num.* 4. *Roncaglia pag.* 136. *qu.* 1. *R.* 2. & *Salm. cap.* 2. *num.* 5. *cum Aversa*, *Becano*, *Dic.* & *Sanch.* (ut citant) *l.* 1. *D.* 51. *num.* 22. Id probant 1. ex *c. Literis de Sponsal.* ubi dicunt id expressum haberi. Probant 2. ratione, quia sponsalia impuberum, secluso juramento, valida sunt quamvis dissolubilia, ergo juramento firmantur. Sed affirmant *Pontius lib.* 12. *cap.* 9. *num.* 8. *Concina pag.* 368. *num.* 3. *Viva quæst.* 2. *art.* 1. *num.* 3. *cum Perez*, ac *Pal. p.* 17. *num.* 9. *cum Palud. Henr. &c.* Et merito *Salm. loc. cit.* id probabile putant, quia juramentum sortitur legem contractus, seu sponsalium, quæ (ut vidimus) inter impuberes sunt revocabilia. Nec obstat textus in *cit. cap. Ex literis.* nam, ut advertunt *Pontius*, *Palaus*, & *Viva*, ibi sermo erat tantum de *Impubescentibus* (ut exprimit textus), idest de pubertati proximis, qui, malitia ætatem supplente, jure, merito ut puberes habentur; & huic sententiæ consentit etiam *Sanchez loc. cit. num.* 24. *cum Cov. Lop. &c.*

857 „ III. Si superveniat *Impedimentum dirimens* Matrimonium; *Bonac. p.* 8. *num.* 5.

Dubitatur 1. An per impedimentum superveniens sponsalia dissolvantur? Hic distinguendum: Si impedimentum sit impediens, communissime & probabilius *Sanch. l.* 1. *D.* 56. *num.* 3. *Pal. p.* 26. *num.* 1. *Escob. num.* 185. *cum Palud. Bonac. p.* 7. *num.* 8. *cum Reg.* & *Salmant. cum Con.* contra *Sotum*, *Aversa*, & *Led.* negant sponsalia dissolvi, nisi impedimentum proveniat ex voto Religionis, & valde probabiliter etiam castitatis, juxta dicenda *nu.* 873. *Dub.* 1. Ratio, quia alia impedimenta hodie non vigent, nec indigent dispensatione. Si vero impedimentum sit dirimens, certum est apud omnes (vide *Salm. c.* 2. *n.* 70.) dissolvi ex parte innocentis, ita ut iste non teneatur admittere dispensationem. Sufficit autem ad solvenda sponsalia sola fama hujusmodi impedimenti, ut bene advertit *Viva q.* 2. *art.* 7. *n.* 4. ex *c. Cum in tua* 27. *de Spons.* & *c. Super eo.* 2. *de Consang.* ubi: *Si non est manifestum, fama tamen loci hoc habet, &c.* Ad hoc tamen requiritur fama, non sufficit rumor: *fama* est quando adest opinio impedimenti apud majorem partem Viciniæ, *rumor* apud minorem; *Viva l. c.* Sed dubium est, an tunc sponsalia solvantur etiam ex parte nocentis? Affirmat *Dicastillus tr.* 10. *D.* 1. *dub.* 38. & probabile putant *Salm. c.* 2. *n.* 70. quia, supposito tali impedimento, jam factum est impossibile Matrimonium. Negant vero communius & probabilius *Sanch. l.* 1. *D.* 56. *in fine*, & *Pal. p.* 26. *n.* 2. *cum Con.* & *Gutt.* qui dicunt tunc suspendi obligationem sponsalium, donec tollatur impedimentum; quia æquum non est, ut delinquens commodum ex suo crimine reportet, ex *c.* 2. *de Translat. Prælat.* Sed

Dubitatur 2. An qui impedimentum apposuit, teneatur dispensationem obtinere, vel ipsam oblatam acceptare? Alii, ut *Filliuc. Conink.* & *Aversa apud Salm. c.* 2. *n.* 72. dicunt non teneri, etiamsi sponsalia fuerint jurata, nisi ad hoc obligetur ratione damni illati, nempe defloraionis, vel famæ deturpatæ; tum quia promissio intelligitur facta, rebus in eodem statu manentibus, ex *c. Quemadmodum de Jurejur.* tum quia nemo tenetur a lege se extrahere per dispensationem. Alii vero, ut *Roncaglia p.* 140. *q.* 10. *R.* 2. *Pal. p.* 26. *n.* 4. *cum Ochag.* ac *Salm. n.* 73. *cum Led. &c.* dicunt teneri, adhuc præciso damno illato, ad procurandam dispensationem, una cum diligentia & expensis quæ communiter pro tali dispensatione fieri solent, etiamsi essent magnæ. Ratio, quia tenetur quisque modo quo potest resarcire jus alterius, quod ipse injuste læsit, apponendo impedimentum. Alii demum probabilius, ut *Sanch. l.* 1. *D.* 56. *n.* 4. *Viva q.* 2. *a.* 7. *n.* 3. *Wigandt tr.* 16. *n.* 22. *Bon. p.* 7. *n.* 9. *cum Gutt.* & *Sporer n.* 277. (cum communi ut asserit) dicunt teneri quidem, etiam secluso damno illato, si dispensatio facile possit impetrari; secus si ad eam requirerentur magnæ expensæ, & longa mora; quia obligatio orta ex sponsalibus urget Sponsum ad apponenda media tantum ordinaria & facilia, non autem difficilia & extraordinaria. Excipit tamen *Sporer loc. c. cum Tamb.* nisi esset reparandum damnum deflorationis, vel famæ ut supra; quia tunc teneretur etiam magnam expensam erogare; sed non tantam, ut cogeretur a suo statu decidere. An autem habens votum castitatis teneatur ducere virginem defloratam sub promissione Matrimonii? Et an teneatur petere dispensationem, qui sub promissione Matrimonii violaverit consanguineam? Vide dicta *Tom. I. lib.* 3. *num.* 649. & 650. 858

Dubitatur 3. Si sponsalia sint contracta inter habentes impedimentum dirimens, sub conditione expressa, si Papa dispensaverit, utrum, impleta conditione, valida sint sine novo consensu? Vide dicta *Tom. I. l.* 3. *n.* 650. ubi sententiam tenuimus affirmativam cum *Lugo*, *Laym. Sanch. Pal. Salm. &c.* quibus adde *Pontium l.* 12. *cap.* 7. *n.* 1. & *Bonac. D.* 1. *p.* 7. *n.* 10. Licet enim sponsalia ante conditionem impletam vera sponsalia non sint, inducunt tamen absolutam obligationem expectandi eventum conditionis; ergo consensus perseverat usque ad impletionem conditionis. Unde infertur quod, esto ante conditionis verificationem hæc sponsalia non inducant impedimentum Publicæ Honestatis, peccaret tamen Sponsus si cum sorore Sponsæ Matrimonium contraheret; & hæc secunda sponsalia essent nulla, cum esset promissio de re injusta, quæ non obligat, ut recte dicunt *Spor. n.* 211. & *Pont. l.* 7. *c.* 36. *n.* 7. cum Decr. S. C. 859

„ IV. Per *atrox Crimen alterius* sponsi solvuntur ex parte innocentis: quale censetur 1. fornicatio, sive spiritualis, ut hæreses: sive corporalis, tam sponsi, quam sponsæ, post sponsalia, & sponsæ etiam ante illa, sed a sponso ignorata, licet per vim facta. *Bonac. p.* 8. Imo si sponsa permittat se tangi impudice ab alio per oscula, & amplexus, potest sponsus resilire a sponsalibus; sed non viceversa, quia, etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicujus momenti. *Reg. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 283. * (*Ita etiam Sanch. l.* 1. *D.* 55. *n.* 5. & *Salm. c.* 2. *n.* 80. *cum Con. Dic. &c.*) * Limitant tamen * (*Ut etiam Sanch.* & *Salm. ll. cc. cum aliis citatis*) * nisi tales oscula, & tactus sint ita frequentes, ut indicent valde propensum sponsi animum in alteram, ut merito timeri possit, ne sponsæ non sit fidem servaturus. Si autem uterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire docent *Palaus*, & *Bonac.* contra *Con. Regin. Sanch. Laym.* & *Pont.* qui soli viro id eo casu permittunt, eo quod delicta sint imparia, & longe gravius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis. *Dian. l. c. R.* 284. 2. Furtum grave, homicidium, &c. vel simile, quod grave damnum, vel infamiam pariat. *Bon. p.* 8. *n.* 12. 860

Si fornicatio fuerit ante sponsalia, certum est apud omnes posse virum, cognita fornicatione Sponsæ post sponsalia, eam relinquere. E converso non potest mulier rescindere sponsalia ob fornicationem Sponsi cum alia ante habitam, ut communiter docent *Sanchez lib.* 1. *D.* 63. *num.* 9. *Pontius lib.* 12. *cap.* 18. *num.* 2. & *Salmant. cap.* 2. *num.* 88. *cum Pal.* & *Dic.* (contra *Holzmann nu.* 256.) Nisi, limitant *Sanchez num.* 10. *Pont. loc. cit. Tambur. de Matr. cap.* 5. §. 9. *num.* 6. & *Roncaglia pag.* 139. *quæst.* 7. *R.* 2. *cum Con.* & *Pal.* vir insuper prolem ex alia habuerit, vel etiam nisi, ipsa noscatur fuisse deditus huic vitio, cum pluribus feminis se commiscendo. 86

Si

Si vero fornicatio fuerit post sponsalia, certum est posse Sponsum mulierem relinquere, si ipsa voluntarie fornicata sit. Sed dubitatur 1. an vir possit e sponsalibus resilire, si Sponsa violenter fuerit fornicationem passa? Negant *Armil-la, Tabiena, Rosella, &c. apud Escob. num.* 173. Quia (ut ajunt), cum ipsa culpa vacaverit, non est suo jure privanda. Sed communiter & verius affirmant *Sanch. l. 1. D. 55. n. 7. Nav. c. 22. n. 27. Concina pag. 276. num. 25. Spor. num. 672. Holzm. num. 254. Pont. l. 12. c. 17. n. 3. Pal. p. 26. n. 5. Laym. c. 2. n. 11. cum Sylv. & Con. Escob. n. 175. cum S. Antonin. Palud. Soto, & Led. ac Bon. p. 8. nu. 3. cum Con. Fill. Henr. Gutt. & Reg. ex c. Raptor. 33. Caus. 27. qu. 2.* ubi expresse permittitur Sponso repudiare Sponsam violenter raptam. Et ratio est, quia Sponsa per talem oppressionem, licet sine sua culpa, notabiliter vilior redditur; unde notabiliter mutantur circumstantiæ, juxta mox dicenda *num.* 863.

862 Dubitatur 2. an, utroque Sponso fornicante, utrique liceat resilire? Adsunt tres sententiæ. *Prima*, quam tenet *Palaus p. 25. num.* 10. affirmat; nam esto fornicatio Sponsæ turpior sit, tamen Sponsus, cum etiam per suam fornicationem violet fidem datam, jam tribuit Sponsæ justam causam resiliendi. *Secunda* sententia, quam tenent *Viva q. 2. art. 2. n. 3. Bonac. D. 1. p. 8. n. 6. cum Palud. Holzm. n.* 258. *cum Bambest.* item *Aversa, & Perez apud Salm. c. 2. num.* 83. dicit neutrum posse resilire, sed dari compensationem, ita ut neuter queat a sponsalibus recedere. Ratio, quia sicut post Matrimonium contractum, si uterque conjux adulteretur, neuter potest petere divortium ex *c. 6. de Adulter.* ita si post sponsalia uterque Sponsus fornicetur, neuter potest resilire. *Tertia* vero sententia probabilior, & communis (ut fatetur ipse *Palaus*), quam tenent *Pontius l. 12. cap. 17. num. 3. Sanch. l. 1. D. 55. n. 9. Laym. c. 2. n. 10. Concina pag. 276. num. 26. Escob. num. 181. Sporer num. 671. Renzi pag. 435. quæst. 3. & Salmant. cap. 2. n. 84. cum Con. Henr. Diana, Leand. Dic. &c.* docet Sponsum bene posse resilire, non vero Sponsam. Ratio, quia in hoc non daretur æqua compensatio, cum longe turpior sit fornicatio Sponsæ quam Sponsi. Dispar autem est ratio divortii propter adulterium, quia obligatio Matrimonii quoad torum difficilius solvitur quam sponsalium obligatio, quæ solvi potest ex quacunque rerum notabili mutatione (sicut esset hæc) superveniente, ut mox dicetur *num. seq.*

863 ,, V. Si *Notabilis mutatio* accidat, vel detegatur, quæ
,, si a principio cognita fuisset, e sponsalibus determinisset;
,, * (*Ita communiter Sanch. l. 1. D. 63. num. 2. Pont. lib.*
,, *12. cap. 6. num. 18. Pal. p. 29. Salm. cap. 2. num. 87.*
,, *& alii passim. Et hoc procedere ait Viva quæst. 2. art. 6.*
,, *num. 4. etiamsi intervenerit copula, tunc enim sufficit da-*
,, *mnum compensare.*) * Qualia esset, v. gr. I. Inimicitia,
,, vel odium grave inter Sponsos; Quo referatur morum as-
,, peritas, vel sævitia post sponsalia primum cognita: item
,, justus timor, ne ex matrimonio scandala, & gravia odia
,, nascantur inter parentes, vel consanguineos. *Laym. c. 1.*
,, *num. 18. Bon. p. 8. num. 8.* &c. II. Si alteruter incidat
,, in lepram, paralysim, morbum gallicum, &c. si graviter
,, mutiletur, ut amissione oculi, nasi, vel aliter graviter
,, deformetur, præsertim sponsa, vel sponsus reddatur ine-
,, ptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium
,, ad sustentationem familiæ necessarium. *Dian. p. 3. tr. 4.*
,, *R. 85. Sanchez lib. 1. d. 57. Con. d. 13. dub. 8. Lay-*
,, *mann*, & *Bonac. ll. cc.* * (*Ita communiter omnes cum*
,, *D. Thoma Suppl. quæst. 43. art. 3. ad 3. Et hoc etiamsi*
,, *non adsit certitudo de tali defectu, sed sola (vehemens*
,, *tamen sive prudens) suspicio, ut Pontius l. 12. cap. 17.*
,, *num. 4. & Palaus p. 27. num. 3.*) * Non tamen tene-
,, tur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias mi-
,, nus quidem appetibiles; non tamen perniciosas, præser-
,, tim si aliquam infamiam habeant adjunctam (v. gr. si
,, sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta); dummodo tamen
,, contrarium positive verbo, factove non simulet; potest-
,, que interrogatus licite dissimulare, & contrahere Matri-
,, monium. Si vero defectus sint perniciosi, v. gr. morbus
,, contagiosus, gravis infamia, sive personalis, sive gene-
,, ris, aut familiæ, non licet, etiamsi post sponsalia con-
,, tracta in eos inciderit, contrahere cum eorum ignaro,
,, nisi similes defectus ipse patiatur. *Conin. Pont. Dian. p.*
,, *5. t. 4. R. 28.* ubi ex *Con.* & *Sanch.* contra *Pont. Nav.*
,, &c. infert Sponsam post sponsalia corruptam posse Spon-
,, sum defectus illius occulti ignarum cogere ad standum
,, sponsalibus, & contrahendum Matrimonium. III. Si ma-
,, gna alterius debita detegantur, vel grave sit periculum
,, fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel Sponsa
,, dotem promissam afferre nequeat, vel denique si Sponsus
,, incipiat vagari cum incommodo Sponsæ. *Bonac. loc. cit.* *
,, (*Item Sporer num. 282. Sanch. l. 1. D. 59. num. 2. &*
,, *4. ac Pont. lib. 12. cap. 17. num. 8. cum Con. Reb. &*
,, *Tol. sive dos, ut ajunt, sit promissa, sive non. Et idem*
,, *dicunt Sporer, & Pont. ll. cc. si timeatur Pater filium*
,, *exheredaturus.*) * Quod si autem, defectu Sponsæ dete-
,, cto, dubitet Sponsus, an si eum ab initio cognovisset,
,, contracturus fuisset, tunc si defectus ille censeatur gravis
,, ac notabilis, præsumetur pro Sponso, cui liberum erit
,, resilire. *Sanch. Bon. Tann. t. 1. lib. 1. d. 65.* secus si
,, defectus sit levis. *Bard. l. 9. c. 11. pag. 7.*

Quæritur, an pars laborans occulto defectu sufficienti ad solvenda sponsalia, teneatur illum manifestare ante sponsalia, vel eis contractis, ante Matrimonium? Distinguendum cum communi: Si defectus redderet nuptias perniciosas, ut esset infamia, lepra, morbus gallicus, aut alius contagiosus, tenetur manifestare, vel a nuptiis desistere, nisi altera pars eodem defectu laboret; ita *Pontius lib. 12. cap. 18. num. 6. Roncaglia pag. 140. quæst. 12. Pal. p. 30. num. 5. cum Salmant. cap. 2. num. 99. cum Con. Diana 3. p. tr. 4. R. 287. Sporer num. 286. cum Perez, & Gob.* (quicquid dicant *Sanchez lib. 1. D. 68. num. 8. & alii apud Salmant.*) Ratio quia, sicut peccat contra justitiam qui alteri vendit merces noxias credenti bonas, ita a fortiori qui cum pernicioso defectu vult Matrimonium contrahere. 864

Si vero defectus non redderet nuptias noxias, sed tantum minus appetibiles, nempe si Sponsa esset pauper, quæ reputatur dives: ignobilis, quæ nobilis: deformis, quæ pulchra: corrupta, quæ virgo; tunc etsi ipsa non possit virum decipere fingendo se immunem a tali defectu, tamen non tenetur defectum manifestare, sed potest etiam interrogata dissimulare æquivoce respondendo; tunc enim non fingit, sed occultat vitium occultum; ita *Sanch. l. 6. D. 27. n. 9. Pont. Spor. & Diana ll. cc. Roncagl. l. c. & Reg. in prax. 7. Renzi pag. 437. q. 10. Croix n. 182. Palaus p. 30. n. 2. cum Con. & Turrian. Salm. c. 2. num. 97. cum Dic. & Aversa, Escob. n. 324. cum Hurt. & Leand.* (contra *Ochag. ibid. n. 322. & Concina pag. 278. num. 31.*) Ratio, tum quia est consuetudine jam receptum, ut non sit obligatio tales defectus manifestandi; tum quia nemo tenetur propalare suum defectum cum propria infamia, si non lædit jus alterius; Licet enim Sponsus, cognito defectu, habeat jus resiliendi a sponsalibus, opponendo exceptionem propter talem defectum, tamen usquedum ipse exceptionem non opponit, potest cogi a Sponsa ad Matrimonium: sicut adultera, usquedum vir non opponit exceptionem propter cognitum adulterium, usquedum vir non opponit exceptionem propter cognitum adulterium, potest ab eo debitum petere. Unde dicunt præfati AA. quod Sponsa ab alio corrupta, etiamsi interrogetur a Sponso, an fuerit ab alio cognita, poterit dissimulare & negare per restrictionem non pure mentalem, respondendo non esse corruptam, subintelligens in communi æstimatione, aut ad aperiendum tibi; additque *Diana*, posse illam sine peccato, aut saltem sine mortali, uti aliquo artificio, quo impediat ne vir deprehendat esse corruptam. 865

Excipiunt tamen 1. *Sporer num. 286. Pal. p. 30. nu. 5. Pont. d. n. 6. & Croix n. 183. cum Con. & Perez*, si Sponsa ex concubitu habito cum alio sit prægnans, quia tunc adest periculum damni Sponsi, nempe quod deberet alere prolem alienam. Excipiunt 2. *Sanch. num. 11. Pont. ibid. Salm. n. 98. Ronc. d. Reg. 7. Croix num. 184. & Pal. nu. 3. cum Nav. Con. & Turrian.* si, non manifestato defectu, prudenter timeatur, ne ille propaletur post nuptias initas, & graves inde discordiæ sint proventuræ; tunc enim dicunt teneri Sponsam vel suam violationem passam propalare, vel a Matrimonio desistere, quia tenetur ex charitate erga Sponsum, & etiam erga seipsam talia damna præcavere; Sed huic objici posset, quod charitas non videtur obligare cum tanto incommodo, nimirum vel se infamandi, vel remanendi semper innupta; vide dicta *num. 851. v. Ad id autem.*

Ad videndum autem, quænam causæ sufficiant ad solvendam obligationem sponsalium, attende has duas regulas: *Prima*, pro causis supervenientibus ad sponsalia, sufficit illa causa, quæ si esset prævisa, sponsalia non fuissent contracta; tunc enim ab eis libera manet pars, quæ de novo has causas non dedit; ita communiter *Sanch. lib. 1. D. 62. n. 3. Pal. p. 28. num. 8. & Salm. cap. 2. n. 63. cum Aversa, Led. Henr. Dic. & aliis.* Ratio, quia, Sponsi sub hac conditione censentur obligari, nisi accedat notabilis mutatio, qua prævisa, minime contraxissent. *Secunda* regula, pro causis ignotis anterioribus ad sponsalia, illa sufficit, quæ si superveniret, jam esset sufficiens ad illa rescindenda; ita *Pontius lib. 12. cap. 18. Sanch. lib. 1. D. 63. num. 2. Pal. p. 29. & Salm. cap. 2. num. 87. cum Dic. Aversa, Leand.* & communi, quia in tali casu etiam adest notabilis mutatio, quæ si ab initio fuisset cognita, jam sponsalia impedisset. Quapropter, si ignorantia non dedisset causam contractui, sed fuisset concomitans, nempe si Sponsus, adhuc cognita prius causa, etiam contraxisset, minime poterit a sponsalibus deinde resilire, quia tunc non advenit illa notabilis mutatio; ita *Pontius loc. cit. num. 4. Sanch. D. 65. num. 2. Pal. num. 2. & Salmant. num. 93. cum Dic. Con. Leand. & Trull.*

,, VI. Si alter sine alterius licentia *proficiscatur* in ter- 866
,, ram longinquam: quia censetur renuntiare suo juri. *Lay-*
,, *mann loc. cit. Bon. p. 6.*

Certum est quod si Sponsus alio transfert suum domicilium; vel si in longinquam Regionem abeat, etsi cum

animo redeundi, poterit Sponsa statim ad alias nuptias transire; hoc est expressum in *cap. De illis. 5. de Sponsal.* ubi dicitur: *Qui præstito juramento promittunt se aliquas mulieres ducturos, & postea, eis incognitis, dimittunt terram, se ad partes alias transferentes, liberum erit mulieribus se ad alia vota transferre.* Si vero Sponsus discessit in propinquum locum cum animo redeundi, tunc si discessus fuerit ex causa necessaria, puta infirmitatis, aut alterius gravis negotii, statutum est in *l. Sæpe de Sponsal.* expectandum esse negotii finem; Si autem ex causa voluntaria, quando discessus fuerit intra Provinciam, dicitur in *l. 2. C. eod. tit.* expectandum esse ad biennium; quando extra Provinciam, ad triennium ex *l. 1. C. de Repud.* Dicunt autem fere communiter *Sanch. l. 1. D. 54. num. 6. Bonac. p. 6. num. 8. Spor. num. 244. Viva q. 2. a. 3. n. 2. Ronc. pag. 137. q. 2. Holzm. num. 250. Escob. num. 270. cum Soto, Nav. Armilla &c. ac Salm. c. 2. n. 61. cum Dic. Gonet, & Aversa,* Jus Civile in hoc correptum fuisse a Jure Canonico in *cit. c. De illis.* Et hoc dicendum (ut ajunt *Sanch. num. 6. Ronc. & Viva ll. cc. cum Perez,* contra *Bonac.*) etiamsi discessus fuerit ex causa necessarie. Sed melius dicunt *Palaus p. 23. num. 2. & Pontius l. 12. c. 15. num. 4. cum Cauisio,* in hoc minime correptum fuisse Jus Civile a Canonico, nam in *dict. c. De illis* sermo fit tantum de eo qui domicilium mutavit, non autem de illo qui discessit reversurus. Verum recte addunt, neque in hoc standum esse Juri Civili, quia præfatæ leges terminum statuunt, non ut Sponsa possit sponsalia dissolvere, cum (ut diximus *num. 853. Qu. I.*) ex Jure Civili olim sufficiebat nudus Sponsi voluntas ad solvenda sponsalia, sed ut possit Sponsa resilire, lucratis arrhis. Unde concludendum cum *S. Antonino 3. p. tit. 1. c. 18. §. 1. eod. Pont. l. c. Sanch. num. 10. & Salm. num. 62. cum Con. Reb. & Dic.* quod semper ac Sponsus discessit in propinquum locum, expectandum donec redeat; vel requiri debet Sponsus, ut intra certum tempus accedat ad contrahendum Matrimonium: Quod si ille requisitus reditum justa ex causa differat, vel erit expectandum ad prudentis arbitrium, ut dicunt *Roncaglia, Sporer ll. cc. Conc. pag. 374. num. 17. & Salm. nu. 62. cum Con. Reb. & Dic.* Vel (quod securius est) causa est remittenda arbitrio Judicis, qui, inspectis circumstantiis, vel admonebit Sponsum ut redeat intra certum tempus, vel terminum determinabit (præsertim si ille longe abierit) post quem Sponsa libera remaneat, ut dicunt *Pontius, & Roncaglia ll. cc. Pal. num. 3. ac Salm. cum eisdem AA.* Et idem docet Benedictus XIV. *Notif. 46. num. 5. cum Anacl. Cleric. Perez, &c.* ac Declar. S. C. die 2. Octob. 1723. quæ pariter sic agendum respondit. Hæc autem procedunt, si in sponsalibus nullum fuerit tempus præfixum ad nuptias ineundas, nam si fuerit terminus assignatus, vide dicenda *num. sequ.*

867 VII. Si sint inita cum conditione, *certo tempore contrahendi* matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum. *Laym. n. 16.*

Cum terminus in sponsalibus apponitur, spectandum est, an apponatur ad sollicitandam sive ad non differendam obligationem contrahendi Matrimonium, vel an ad obligationem finiendam. Tunc apponitur ad sollicitandum, quando partes ideo præfigunt terminum, ut neutra ante illum possit alteram cogere ad implendum contractum. Tunc autem ad finiendum, quando terminus apponitur, ut eo elapso nulla remaneat obligatio. Et hæc ita servanda sunt, si expressis verbis partes ita conveniant. Sed

Dubitatur 1. Si verba sint ambigua, quando terminus censeri debeat appositus ad sollicitandam obligationem, & quando ad finiendam? Respondetur cum communi sententia duas regulas in tali dubio assignari. *Prima:* Si terminus ab una tantum parte præfigitur, altera negative se habente, tunc censetur appositus ad sollicitandum; si vero ab utraque; ad finiendum. *Secunda:* Si terminus apponitur, antequam sponsalia contrahuntur, censetur ad finiendum; secus si post sponsalia contracta; ita *Sanch. l. 1. D. 53. num. 3. Roncaglia pag. 137. q. 3. R. 2. Renzi pag. 435. q. 3. & Salm. c. 2. num. 51. cum Con. Ber. Dic. &c.* Quamvis *Pontius l. 12. c. 16. num. 3.* dicat præfatas duas regulas non esse generice veras. Casu autem quo terminus est appositus ad finiendam obligationem, elapso tempore ex culpa unius partis, altera innocens liberatur, etiamsi sponsalia fuerint jurata, ut commune est apud omnes cum *D. Thoma in 4. D. 27. q. 1. a. 3. ad 2.* & patet ex *c. Sicut. 22. de Sponsal.* ubi Pontifex præcepit imponi pœnitentiam cuidam Sponso qui recessit e sponsalibus cum quadam contractis, & nuptias cum alia inivit: *Nisi* (addidit) *juramento suo certum terminum præfixit, intra quem dictam P. duceret in uxorem, & per eum non stetit* (nota), *quin ad statutum terminum Matrimonium consummaverit.* Ergo si per eum non stetit, licite recessisset.

868 Dubitatur 2. An, elapso termino ex defectu v. gr. Sponsi, possit Sponsa resilire a sponsalibus, si inculpabiliter omiserit ille nuptias inire, justo detentus impedimento? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Pontius l. 12. c. 16. n. 4. Bonac. p. 6. num. 6. cum Reg. Viva q. 2. a. 3. num. 7. & Sanch. l. 1. D. 53. num. 7. cum Palud. Gomez. &c. ibid. num. 16.* item *Guttier. ap. Pal. p. 24. n. 7. & Trullenchius ap. Salm. c. 2. num. 56.* Ratio, quia non est æquum ut privetur jure suo, qui ex justa causa impeditur a promissis adimplendis, ex *l. 1. C. de Annal. except.* ubi: *Legitime impedito non currit tempus, ut jure privetur.* Id probant etiam ex citato *c. Sicut;* sed præfatus textus verius probat oppositum, ut mox videbimus. Notant vero *Bonac. & Viva ll. cc. cum aliis,* quod, ut pars innocens liberetur a sponsalibus, mora alterius debet esse tanta, ut, inspectis circumstantiis, prudenter ipsa censeatur rea culpæ mortalis. Item advertit *Pontius,* quod si ob tale impedimentum unius partis diutius differatur Matrimonium, bene poterit altera adire Judicem, ut, monita parte impedita, alium terminum præfigat, quo elapso ipsa omnino libera remaneat. *Secunda* vero sententia communior & probabilior affirmat, & hanc tenent *Laym. c. 2. num. 17. Palaus p. 24. num. 8. Nav. c. 22. n. 27. casu 11. Conink. D. 27. du. 6. num. 47. Salm. c. 2. n. 57. Concina pag. 273. num. 16. Roncaglia pag. 137. q. 3. R. 2.* Ratio, quia terminus ad hoc apponitur, ne pars parata diu maneat sine nuptiis, alias frustra tempus præfigeretur. Hæc autem sententia clare probatur ex prædicto textu *in c. Sicut,* quem perperam ad suam sententiam Adversarii detorquent; Casus enim (ut diximus) ibi fuit, quod vir quidam post sponsalia contracta cum una, contraxerat Matrimonium cum alia; hinc Pontifex decrevit, quod si per ipsum stetit, quominus cum prima nuptiæ initæ fuissent intra terminum præfixum, debuisset agere pœnitentiam. Unde ex textu consequenter declaratum fuit, quod si per ipsum non stetit (intellige quidem culpabiliter, nam alias, si culpa defuisset, nulla ei fuisset imponenda pœnitentia), quin Matrimonium intra definitum tempus contractum fuisset, licite potuit elapso termino cum alia contrahere. Ergo, si licite ille potuit Matrimonium inire cum secunda, cum per ipsum culpabiliter non steterit, quin statuto tempore cum prima nuptiæ fuissent contractæ, supponit Pontifex quod ipse elapso termino liber omnino remansit ab obligatione sponsalium. Hinc concluditur, quod cum terminus præfixus elabitur, omnino cessat obligatio sponsalium ex parte illa quæ jam parata erat ad nuptias. Sed

Dubitatur 3. An, elapso termino in sponsalibus apposito, remaneat libera ab eorum obligatione etiam pars quæ culpabilem apposuit dilationem? *Prima* sententia communior negat, & dicit remanere liberam tantum partem per quam non stetit; ita *Pontius l. 12. c. 16. n. 4. Laym. c. 2. num. 17. Pal. p. 24. num. 8. Nav. cap. 22. num. 27. Con. du. 6. num. 47. Salm. c. 2. n. 55. & Sanch. l. 1. D. 53. num. 7. cum Palud. Gom. &c.* Ratio, quia nemo debet ex suo crimine commodum reportare. Certum est autem apud omnes cum *Pont. l. c. & Sanch. num. 6.* quod si per utramque partem stetit, ne Matrimonium intra tempus præfixum celebratum esset, ex utraque parte sponsalia solvuntur. *Secunda* vero sententia affirmat, quod, elapso termino, utraque pars remanet libera, etiam illa quæ in culpa fuit; sic tenent *Roncaglia pag. 137. q. 3. R. 2. in fine, Concina pag. 273. n. 16.* & hanc expresse etiam tenet *D. Thomas in 4. D. 27. q. 2. a. 3. ad 2.* ubi ait: *Si per eum stetit, quod Matrimonium non est completum, debet agere pœnitentiam de peccato fractæ promissionis, aut juramenti, & contrahere cum alia, si vult, judicio Ecclesiæ.* Ratio videtur esse, quia, cum terminus est appositus ad obligationem finiendam, illo elapso cessat obligatio; cum enim terminus sit conditio intrinsece apposita contractui, ea deficiente, esto per culpam unius contrahentis, ipse liber manet; nec obstat quod tunc ex sua culpa commodum reportet, quia lex contractus non culpam, sed conditionis defectum respicit, ex Reg. jur. in 6. ubi: *Contractus ex conditione legem accipere dignoscitur.* Prima sententia est quidem longe communior, & mihi longe probabilior; sed hæc secunda sua probabilitate non caret, maxime ex auctoritate *D. Thomæ.*

„ VIII. Solvuntur, licet sint jurata, per susceptionem 869
„ ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut
„ votum eam ingrediendi. *Laym. l. c. Bon. p. 5.* Nec ob-
„ stat, si hic postea ad seculum redeat, ut docet *Sanch.*
„ *lib. 1. d. 24.* licet *Prep. Fill.* & alii putent, talem ex
„ parte sua prioribus sponsalibus teneri, uti etiam ad da-
„ mna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset, unde non
„ posset ingredi religionem, si sponsam defloraset, nec a-
„ liter, quam per matrimonium posset resarcire damnum.
„ Vide *Dian. p. 3. t. 4. R. 207. Bonac. l. c.*

„ IX. Probabile est, solvi etiam per votum simplex ca-
„ stitatis, ut docent *Suar. Azor.* aliique, cum hoc sit de
„ meliore bono: etsi contrarium doceant *Fill. Sanch. Con.*
„ & alii, eo quod Deus non acceptet promissionem rei al-
„ teri promissæ, & in alterius præjudicium. Unde etiam
„ in foro externo talis solet compelli, ut vel fidem servet,
„ vel intret religionem. Interim post tale votum alteri par-
„ ti datur jus sponsalia solvendi, eo quod vovens resilierit,
„ & censeatur juri suo renuntiasse. Vide *Bon. pag. 6.*
„ *num. 13.*

Hic

Hic distinguendum inter Professionem Religiosam, Susceptionem Ordinum Sacrorum & Votum Religionis, vel Ordinum, vel Castitatis. Et I. Quoad *Professionem Religiosam*, dubitatur 1. utrum per ingressum in Religionem unius Sponsi, solvantur sponsalia contracta ante Professionem? Adsunt tres sententiæ. *Prima* asserit per ingressum ex neutra parte dissolvi sponsalia, ita *Covarr. Durand. Armill.* &c. apud *Salm. de Matrim. c. 2. num.* 19. Ratio, quia sicut Matrimonium ratum non per ingressum, sed tantum per Professionem dissolvitur, ut ex *c. 2. de Convers. Conjug.* ita dicendum est etiam de sponsalibus; Sed hæc sententia non videtur satis probabilis. *Secunda* sententia communior cui adhæreo, & quam tenent *Layman cap. 2. num 2. Sporer num.* 248. cum communi ut asserit *Croix num.* 187. *Pal. p.* 18. *num. 2. Pontius l. 12. cap.* 10. *num. 4. cum Reb. & Gabr. Viva q. 2. a. 4. num. 4. cum Con. Perez, & Henr. ac Salm. cap. 2. num. 21. cum Gonet, Vill. & Led.* dicit, tunc dissolvi sponsalia tantum ex parte manentis in seculo, tum quia alter ingrediendo Religionem censetur cessisse juri suo; tum quia ex ejus parte tunc accidit notabilis mutatio, cum dedecori æstimetur nubere cum eo qui Religionem deseruit; Non autem dissolvi ex parte ingredientis, si postea ad seculum redeat; quia per ingressum ipse non redditur inhabilis ad contrahendum Matrimonium, sicut redderetur per Professionem. *Tertia* sententia, quam tenent *Busemb. n. ant. Sanch. l. 1. D. 42. num. 2. & 5. Tol. l. 7. c. 21. Bon. p. 5. n. 2. cum Con. Fili. Henr. &c.* item *Becan. & Dicast. ap. Salm. c. 2. num.* 20. dicit dissolvi sponsalia ex parte utriusque. Ratio 1. est, quia sicut Novitiatus se habet ad Professionem, ita se habent sponsalia ad Matrimonium; quemadmodum igitur Matrimonium ratum dissolvitur ex parte utriusque per Professionem, ut declaratur in *cap. 2. de Convers. conjug.* ita sponsalia per ingressum. Sed huic rationi respondetur, quod tale privilegium ex jure Divino (ut declaratum est ab Ecclesia) conceditur tantum Professioni Religiosæ tanquam statui perfectionis; sed quod per ingressum sponsalia solvantur, nullo jure habetur: & revera æquum non esset, ut gauderet privilegio concesso statui Religioso, qui ab eo viliter retrocedit. Ratio 2. hujus sententiæ est, quia ingressus in Religionem cum animo perseverandi jam solvit voventem a voto Religionis, ita ut si postea egrediatur experiendo Religionem imparem suis viribus esse, jam liber manet a voto: ergo a fortiori solvit obligationem sponsalium, quæ sunt minoris obligationis voto Religionis. Sed hæc ratio neque suadet, nam vovens ideo per ingressum liberatur a voto, quia jam implet suam obligationem, votum enim intelligitur emissum sub conditione, si Religio sibi conveniet: Contra vero Sponsus per ingressum in Religionem nullo modo implet obligationem sponsalium, & ideo, si ab illa egreditur, merito manet eadem obligatione obstrictus. Hinc secunda sententia absolute probabilior mihi videtur.

Dubitatur 2. an, si sponsalia sint juramento firmata, teneatur Sponsus ante ingressum in Religionem Matrimonium celebrare? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Scotus, Nav. & Led. ap. Pont. l. 12. cap. 10. num. 10. ac Rebell. & Vega ap. Salm. cap. 2. num.* 17. Id probant ex *c. Commissum. 16. de Sponsal.* ubi dicitur tutius esse quod eo casu Sponsus prius nuptias ineat, & deinde ante consummationem ingrediatur Religionem, si velit; en verba textus: *Tutius est ei (Religione juramenti servata) prius contrahere, & postea, si elegerit, ad Religionem migrare*. *Secunda* tamen sententia communissima, & per se loquendo verior, negat, eamque tenent *Pontius num 13. Sanch. l. 1. D. 43. num. 3. Pal. p. 16. num. 3. Bonac. p. 5. num. 4. Petrocor. tom. 4. pag. 279. Viva q. 2. a. 4. num 5. Spor. num. 246. Holzm. num. 240. & Salm. cap. 2. num. 18. cum Dicast.* Ratio, tum quia juramentum semper censetur emissum sub conditione, nisi status perfectior eligatur; tum quia juramentum sequitur naturam contractus, ex *cap. Quemadmodum 25. de Jurej.* ubi dicitur, quod qui juravit cum muliere contracturum, propter supervenientem fornicationem, vel deformitatem eam repellere potest; Si ergo sponsalia nuda non obligant ad Matrimonium contrahendum ante ingressum in Religionem, nec etiam obligant jurata. Recte autem respondent præfati AA. ad textum oppositum, quod ibi, cum Sponsus non erat certo determinatus ad ingrediendum, sed tantum aspirabat, ut ibi exprimitur, ideo Pontifex, ne ille fieret reus perjurii non ingrediendo Religionem, nec celebrando Matrimonium tempore statuto, dixit tutius ei esse nuptias contrahere, & deinde si voluerit Religionem intrare; Unde si Sponsus antequam terminasset tempus præfixum, Religionem ingressus esset, vel deliberate statuisset ingredi, utique non tenebatur, imo nec poterat Matrimonium sine gravi culpa inire, ut bene advertunt *Sanch. num. 7. Spor. l. c. Pont. l. 12. c. 2. num. 2. cum Soto, & Bon. p. 5. num. 11. cum. Sylvest. Con. Gutt. & Rodr.* contra *Cajet. & Led.* quia gravem injuriam irrogasset Sponsæ, eam cogendo per annum suam Professionem expectare. Dixi, *per se loquendo*, nam recte adducunt *Bonac. Spor. & Holzm. ll. cc. ac Pont. d. c. 10. num. 13. cum Suar.* quod teneretur Sponsus ante ingressum nuptias celebrare, si hoc esset necessarium ad prolem legitimandam, scandalum reparandum, vel honori Sponsæ providendum, si alio modo non posset occurri. Et hoc casu nec etiam permittitur sponso post celebrationem Matrimonii ingredi Religionem, illudque non consummatum relinquere; nequit enim tunc deserere Uxorem, quæ propter infamiam non posset alias Nuptias invenire, ut recte notavit *Busemb. tom. 1. lib. 4. num. 65. vers. Unde*.

II. Per *Susceptionem Ordinum Sacrorum* certum est etiam 871
dissolvi sponsalia, non autem Matrimonium ratum; ita omnes cum *Sanch. lib. 1. D. 47. num. 1. Pont. lib. 1. cap. 11. num. 1. Concina pag. 270. num. 6.* & aliis passim; Et patet ex *Extrav. Antiquæ. de Voto*, ubi dicitur: *Licet votum sollemnizatum per sacri susceptionem Ordinis, quantum ad impediendum Matrimonium, sit efficax reputandum, &c.* Sed dubitatur 1. utrum peccet qui Ordines Sacros suscipit, inscia vel invita Sponsa? *Prima* sententia affirmat peccare graviter, & hanc tenent *Sanch. l. c. num. 3. Pal. p. 19. num. 2. Ronc. pag. 138. q. 5. R. 2. & Croix. lib. 6. p. 3. num. 20. cum Con. & Perez.* Ratio, quia nullo jure concessum est Ordini Sacro sponsalia dirimere, sicut est datum statui Religioso, imo ipsum jus prohibet ordinari in præjudicium alterius, ut habetur ex *c. un. de Oblig. ad ratioc. non ordinand.* *Secunda* vero sententia non minus probabilis negat, eamque tenent *Pontius l. 12. c. 11. num. 3. Nava. c. 22. num. 25. Con. du. 260. num. 6. Bonac. p. 5. num. 20. cum Gutt. & Cord. Salm. cap. 2. num. 26. cum Aversa, Diana, & Henr. ac Escob. num. 237. cum Soto, Sylve. & Vega*. Ratio, quia in promissione sponsalium imbibita semper est conditio, nisi melior status eligatur; æquum enim non est, ut ad serviendum creaturæ impediatur status Creatori se dicandi. Nec obstat textus oppositus, nam ibi non tam consideratur præjudicium tertii, quam infamia Ecclesiæ, ut ibidem exprimitur; præterquamquod, in nostro casu nulli infertur præjudicium, cum Sponsus utatur jure suo. Idque videtur confirmari ex *eadem Extrav.* supra citata, ubi tantum prohibetur suscipere Ordines Sacros post Matrimonium contractum, non autem post sponsalia.

Dubitatur 2. utrum per susceptionem Ordinum Minorum dissolvantur sponsalia? *Prima* sententia affirmat, quam te- 872
nent *Roncaglia pag. 138. q. 5. R. 1. & Sporer. num. 256. cum Tanner. & Gobat.* tum quia talis est mutatio Sponsi, dum Minoribus initiatur, ut merito judicetur noluisse Sponsa se obligare ad nuptias cum eo contrahendas; tum quia censetur Sponsus cedere juri suo, cum suscipiat statum qui ordinatur ad Ordines Majores incompossibiles cum Matrimonio. *Secunda* tamen sententia communior & verior negat, & hanc tenent *Sanch. l. 1. D. 47. num. 1. cum. Palud. Wigands tr. 16. num. 29. Pontius l. 12. c. 11. num. 1. Salm. c. 2. num. 25. & Escob. num. 234.* Ratio, quia revera status Ordinum Minorum per se non est incompossibilis cum Matrimonio, cum quis bene possit fieri Clericus conjugatus, ut patet ex *c. 1. & 2. de Cler. conjug.*

III. Quoad *Votum* ingrediendi Religionem, vel suscipien- 873
di Ordines Sacros, vel Castitatis servandæ, certum est 1. quod vovens ingredi Religionem, licite vovet, & debet ingredi, nec tenetur stare sponsalibus, si vere vult fieri Religiosus; nam si egreditur tenetur, ut diximus supra *num.* 870 Certum est 2. cum *Sanch. l. 1. D. 46. num. 5. & D. 47. num. 4. Pont. l. 12. c. 12. num. 4. Ronc. pag. 138. q. 5. R. 3. 4. & 5. Viva q. 2. a. 4. num. 8. Salm. c. 2. num. 29. & 31.* ac aliis passim, quod per hujusmodi tria vota solvuntur sponsalia ex parte non voventis, cum merito judicetur per ipsa vovens sponsalibus renunciare. Certum est 3. quod 808
si quis post sponsalia emittit votum non solum ingrediendi, sed etiam profitendi Religionem, tunc sponsalia ex parte utriusque dissolvuntur; quia vovens tunc fit omnino inhabilis ad Matrimonium contrahendum, ut recte dicunt *Salm. d. num. 29. & Viva d. a. 4. in fine*. Sed

Dubitatur 1. an per votum servandæ Castitatis, vel suscipiendi Ordines Sacros solvantur sponsalia etiam ex parte voventis? Si votum antecedat sponsalia, certum est ipsa esse irrita, quia ipsorum promissio, cum sit de re illicita, non obligat; Dubium igitur est, si subsequantur. *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Nav. c. 22. num. 27. Laym. c. 2. num. 6. Pal. p. 20. num. 6. Cabassut. T. J. l. 3. c. 17. n. 20. Ronc. pag. 138. q. 5. R. 4. & 5. Holzm. num. 236. Spor. num. 258. Viva q. 2. a. 4. num. 8. & Sanch. l. 1. D. 46. num. 9. & D. 47. n. 3. cum S. Antonin. Arm. Sylve. Cord. &c.* item *Tol. Con. Hurt. Fill. Bec. Rebb. &c. ap. Escob. num. 232. & 235.* Ratio, quia Deus non acceptat promissionem rei alteri promissæ, & ab eo acceptatæ, nec ullo jure habetur, quod sponsalia per hæc vota dirimantur. Neque obstare ajunt textum in *c. Veniens. Qui Clerici vel Vov.* ubi casus fuit, quod quædam mulier sponsalia contraxit cum certo, cujus sævitia (ut narrabatur) postea deterrita, votum emisit castitatis; quo audito, vir Matrimonium cum alia iniit. Consultus autem Alexander III. respondit: *Mandamus quatenus* (mulier quæ licentiam nubendi petierat) *si plus non processit, sibi de fide mentita, & voto violato congruam satisfactionem indices, & ei cui vult nubendi in Domino licentiam tribuere non postponas*. Hunc textum Doctores utrius-

que

que sententiæ pro se adducunt, sed textus ille pro neutra parte concludit. Auctores secundæ sententiæ, quam mox recensemus ex verbis illis, *de voto violato . . . & licentiam tribuere*, *&c.* inferunt prædictum votum validum fuisse, & proinde dispensatione indiguisse; ergo, ut dicunt, per simplex votum castitatis, cum sit validum, jam sponsalia dirimuntur. Sed huic recte respondent *Palaus*, *Laym. & Holzmann cum Glossa ibid. verb. Vota violata*, quod hoc nihil aliud probat, nisi quod votum satis erat validum respectu ad nuptias cum alio contrahendas, quas mulier intentabat; & ideo Pontifex ipsam declaravit ream de voto violato; sed minime probat validum fuisse respectu ad virum, cum quo prius sponsalia contraxerat.

Secunda vero sententia affirmat, & hanc tenent *Pontius l. 12. cap. 11. num. 3. & cap. 12. num. 4. Petrocorens. tom. 4. pag. 280. v. Instabis*. *Suar. l. 2. de Voto c. 4. num. 13. Concina p. 270. num. 7. & 9. cum Gonet. & Led. Azor. l. 11. c. 21. q. 10. cum Ricch. Ang. & Major. Escob. num. 233. & 237. cum Vasq. Diana, &c. Bonac. p. 5. num. 13. cum Soto, Naldo, Gutt. Henr. & Rodr.* item *Cajet. Turr. Praepos. Lop. Veracr. Manuel, &c. apud Sanch. l. 1. D. 46. num. 7.* qui vocat probabilissimam, & communiter probabilem vocant, & tutam *Salm. c. 2. num. 33. Pal. p. 20. num. 3. & 6. Caball. l. c. & Laym. num. 7.* Eamque absolute docet *D. Thomas Suppl. q. 53. art. 1. ad 1.* ibi: *Per votum simplex sunt sponsalia dirimenda*. Ratio S. Doctoris est, quia ubi duæ concurrunt obligationes, potior est præferenda. Ratio alia, quam communius tradunt, est, quia promissio sponsalium censetur semper facta sub conditione, nisi melior status eligatur. Idque valere dicunt, etiamsi sponsalia fuerint jurata, quia (ut pluries supra dictum est) juramentum sequitur naturam contractus. Et adest etiam de hoc Decisio S. C. Concilii *apud Pitton. de Matr. num. 2513.* edita 5. Martii an. 1701. ubi dictum fuit votum castitatis, aut suscipiendi Sacros Ordines, per electionem melioris status irritare sponsalia etiam juramento firmata. Nec officere ajunt præfatum textum in *c. Veniens*, ubi dicitur *de fide mentita*, ex quo Adversarii arguunt illicite mulierem vovisse castitatem per sponsalia contracta; Nam probabiliter respondent *Pontius l. c. num. 5.* Papam sic dixisse, quia agebatur de foro externo, cum enim votum fuisset secretum, & sponsalia publica, de his quidem constabat, non autem de voto; unde de foro externo merito censendum erat fidem fuisse violatam. Item respondent *Petrocor. & Concina*, & forte melius, quod ideo Pontifex feminam ream dixit de fide mentita, non quia voverat in præjudicium sponsalium, sed quia in fraudem ipsorum, nempe ut Sponsum eluderet, & deinde nuberet alteri per dispensationem voti, quam jam petebat. Utraque sententia est probabilis. Recte autem inquit *Concina num. 10.* quod si Sponsus votum ederet, ut Sponsam eluderet, scil. petendo dispensationem post votum, ut alteri nuberet, tunc graviter peccaret, & priora sponsalia deberet implere. Item probabilius dicunt *Salm. d. n. 33. cum Reb. & Aversa*, quod etiamsi sine animo eludendi Sponsus voveret castitatem, si postea obtineat dispensationem voti non poterit aliam ducere, quia prior obligatio non omnino extinguitur, sed tantum suspenditur, donec castitas servatur; Sed non omnino improbabiliter *Bonac. num. 16. & Sanch. D. 46. num. 8.* id negant, quia per votum priora sponsalia omnino solvuntur; unde, cum obligatio illa omnino sit extincta, per dispensationem voti non reviviscit; & huic consentit etiam *Concina l. c.* quamvis addat teneri de honestate Sponsum ducere desponsatam, ut scandala, & murmura vitentur.

874 Dubitatur e. ad quid teneatur vir qui vovit Religionem, Ordines, vel Castitatem, & postea mulierem cognovit sub promissione Matrimonii? Vide dicta *Tom. I. l. 3. num. 649.* ubi tenuimus *cum Less. Sanch. Lugo, Vasq. Con. &c.* (contra *Laym. Salmant. Concin. &c.*) quod si mulier fuerit inscia voti, non obstante voto, illa tenetur ad Matrimonium, sive ejus promissio fuerit vera, sive ficta; imo etiamsi mulier fuerit conscia voti, probabiliter tenetur petere dispensationem. Utrum autem casu quo mulier fuerit inscia voti, possit Sponsus eam ducere sine dispensatione? Negant *Salm. de Restit. c. 3. num. 3. Lugo de Justit. D. 12. num. 41. & Pont. l. 6. c. 12. num. 8.* quia, cum de facili possit, tenetur utrique obligationi satisfacere. Sed negant *Tamb. Dec. l. 5. num. 36. & Spor. de Matr. c. 3. n. 601.* item *Less. Trull. & Candido apud Salm. l. c.* quia tunc cessat, sive omnino suspenditur obligatio voti, cum revera non possit tunc utrique obligationi satisfieri, & prævaleat (ut diximus) obligatio Matrimonii ineundi. Contracto tamen Matrimonio, eo casu non poterit vir petere debitum; & ideo recte subdit *Tamb. cum Less.* ad hoc dispensationem obtinendam esse, ut etiam petere valeat.

875 „ X. Per *Matrimonium validum* sponsalia dissolvuntur
„ saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium;
„ quoad eum vero, qui contraxit, non extingui obligationem, si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio isto
„ soluto, teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont.*
„ contra *Sanch.* qui vult omnino dissolvi. Vide *Dian. p. 3. t. 4. R. 209.*

Quæritur, an per Matrimonium subsequens omnino dissolvantur sponsalia antecedentia? Certum est quod, durante Matrimonio post sponsalia cum alia contracto, cessat illorum obligatio ex *c. Si inter. de Sponsal. & c. 1. de Sponso duor.* Dubium est, an, illo soluto per mortem conjugis, urgeat obligatio priorum sponsalium? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Bonac. p. 2. num. 1. Laym. c. 2. in fine. Wigandt tr. 16. num. 25. Concina pag. 271. num. 13.* (qui huic inclinat) *Escob. num. 241. cum Bec. Fill. Henr. Rodr. Vill. Machad.* ac *Sanch. l. 1. D. 48. num. 3. cum Palud. Manuel. Gabr. &c. cum S. Bonav.* qui sic ait: *Jurantem sponsalia, aliamque ineuntem Matrimonium amplius non obligari*. Ratio, quia obligatio semel extincta nunquam reviviscit ex *c. Quæris, de Consecr. Dist. 4.* *Secunda* vero sententia mihi absolute probabilior affirmat, & hanc tenent *Pontius l. 12. c. 13. num. 4. Roncaglia pag. 138. q. 6. R. 1. Pal. p. 11. num. 4. cum Con. Led. Adriano, &c.* ac *Salm. c. 2. num. 39.* qui, licet contrariam probabilem vocent, hanc tamen veriorem putant *cum Gonet, Sylvia, Leand. Vega*, & aliis. Ratio, quia nullo jure probatur, quod sponsalia per Matrimonium subsequens omnino irritentur: non jure positivo, quia nullibi hoc habetur: non naturali, quia obligatio sponsalium, durante Matrimonio cum alia persona inito, utique pro illo tunc non obstringit, & ideo suspenditur quidem, sed non extinguitur; prout patet in eo qui post votum Religionis Matrimonium consummaret, hic enim mortua conjuge teneretur quidem votum adimplere. Nec valet dicere cum *Sanchez*, quod hoc procedit quando vinculum superveniens est diversæ rationis, non vero si vincula sint ejusdem, ut sunt Matrimonium, & sponsalia; Nam respondetur, nihil referre quod obligatio subsequens sit ejusdem vel diversæ rationis, semper ac possit primæ obligationi satisfieri; tantummodo attendenda est conditio vinculi subsequentis: si illud est perpetuum, utique extinguitur prima obligatio; si vero est temporale, illa suspenditur donec impleri possit vinculo cessante; prout si quis vendere equum uni, & deinde venderet, & traderet illum alteri, casu quo rediret equus in dominium ipsius, certe teneretur eum tradere primo emtori, ut colligitur ex *l. 15. C. de Rei vind.*

„ XI. Si Sponso *nova superveniat hereditas*, ita ut 876
„ illi Sponsa jam sit inæqualis, non habet ideo jus resiliendi: quia non est deceptus in conditione Sponsæ, in
„ qua nulla facta est mutatio. Idem est de Sponsa, si ipsi
„ hereditas nova superveniet. *Sanch. Con. Regin. Dian.*
„ *p. 3. t. 4. R. 286.*

Ita cum *Busemb.* sentiunt communissime *Pal. p. 18. num. 5. Sanch. l. 1. D. 59. num. 7. Con. pag. 276. num. 23. Ronc. pag. 139. q. 8. v. Aliqui, & Escob. num. 306. cum Guttier.* Sed contradicunt *Hurtad. Trullench. Leand. & Ochagav. apud eund. Escob. num. 304.* (qui probabile putat) an quod in tali casu jam accedit notabilis rerum mutatio. Juxta enim primam sententiam dicit *Croix n. 160.* quod si quis contraxit sponsalia cum una, & postea offeretur ei conjugium cum altera ditiore, non poterit primam relinquere, quia tunc nulla in ea facta est mutatio. Sed si qualitas secundæ Sponsæ esset excedenter melior, ego non auderem Sponsum omnino damnare, si cum illa contrahere vellet; licet enim in hoc casu non mutetur status Sponsæ, sive sponsalium, tamen (ut communiter dicunt DD.) sponsalia non obligant nisi rebus in eodem statu manentibus; unde sicut non teneretur Sponsus illa exequi cum magno suo damno, ita nec tenetur, alicui videri posset, cum emissione magni lucri; talis enim amissio gravi damno æquiparatur ex *l. un. C. de Sentent. quæ pro eo &c.* juxta dicta *Tom. I. l. 3. num. 301.* Et sic inveni, in Vita S. Joannis a Capistrano *cap. 9.* sensisse plures Theologos in hujusmodi casu, quamvis ipse S. Joannes contrariæ fuerit sententiæ, a qua revera abscedere nec unquam ego consulere auderem.

Quæritur pro complemento hujus puncti, an dissensus 877
Parentum sit causa solvendi sponsalia? Affirmat *Menochius apud Croix num. 101.* Et sic etiam sentire debent omnes illi qui dicunt Tridentinum *Sess. 24. c. 1.* jam declarasse quod hujusmodi Matrimonia sine consensu Parentum celebrata, ab Ecclesia sunt prohibita, ita enim dicunt *Petrocor. tom. 4. pag. 413. Ronc. pag. 269. q. 3.* atque *Fagnan. Gaut. Sayr. & Marchant. ap. Episc. Muscettula in sua Dissert. de filiis &c. pag. 10. num. 11.* qui proinde ex præfato textu (*pag. 224. n. 330. ibid.*) infert dissensum Parentum esse verum impedimentum impediens Matrimonium. Sed communiter id negant ipse *Croix l. c. cum Gab. Sanch. l. 1. D. 14. n. 2. Laym. c. 1. num. 14. Holzm. pag. 167. & 287.* cum communi ut testatur, *Elbel pag. 368. nu. 9.* etiam cum communi, *Sporer num. 202. & Boss. c. 11. num. 106.* Hi dicunt quod sponsalia filiorum ex hoc solo capite, quod sint inita sine consensu Parentum, nequeunt irritari, quia eorum consensus non de necessitate, sed tantum de honestate a Jure Canonico requiritur. Excipiunt tamen, nisi magnum scandalum ex tali Matrimonio timeatur, eo quod virtus justitiæ non potest obligare ad actum qui sine peccato impleri nequit; ita *Laym. l. c. v. Enim vero, Nav. c. 16. n. 28. Holzm. n. 167. & 266.* ac *Sanch. l. c. num. 3. cum Cord. Gutt. & Lop.* Et hoc addit *Sanch. ibid.*

cum

cum Lopez, valere, etiamsi nulla sit disparitas intar contrahentes. Advertunt ramen ipse *Sanchez*, & *Holzmann*, cante considerandum esse hoc scandalum, sæpe anim (ut dicunt) minæ, & discordiarum pericula jactantur, quæ postea, taste eapeeiantia, ubi nuptiæ contractæ sunt, facile cessant, & animi conciliantur. Sed redeundo ad quæsitum, ego censeo dicendam cum *Roncaglia pag.* 140. *q. 9. R.* 1. qui eitat *Laym.* & *Gutt.* quod si Pater injuste dissentiat a tali Matrimonio, filius non potest a sponsalibus recedere, & tam ipsa quam Patar paccarant, si vellent ea dissolvera. Secus vero, si Pater juste contradicat, nempe si Matrimonium vergeret in dedecus Familiæ; tunc enim sponsalia illa non obligant, cum nemo possit obligari ad eaeqnandam aem injustam. Et idem dicunt *Laymann*, & *Sanch. ll. cc.* cum aliis communiter, si ea tali Matrimonio magna scandala sint oritura inter propinquos. Posse etiam (addit *Roncaglia R.* 2.) filium solvare sponsalia, si Pater justa minetur exheredationem: & ego subdo etiam injusta, quia omnia sponsalia intelligantur contrahi (ut diximus *numer.* 863.) sub hac conditione, si non accedat talis mutatio, unde grave sit contrahere Matrimonium. Excipe, nisi hæc exhaeredatio jam fuarit prævisa, quia tunc contraheus merito censetur juri suo cessisse.

878 „ Resp. 2. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, „ non aequiritur auctoritas Judicis ad dissolvenda sponsalia, „ alioqui requiritur. Quod si sponsus, cognito suo jure resiliendi, nihilominus carnaliter cognovit sponsam, censetur tacite suo juri renuntiasse, & sponsalia ratificasse. „ *Laym. cap.* 1. *num.* 23.

Dubitatur 1. An ad sponsalia solvenda semper requiratur auctoritas Judicis? Resp. Certum est 1. quod si sponsalia sunt publica, & causa publica ac certa, non requiritur auctoritas Judicis; & idam dicendum, si sponsalia sunt occulta, & causa occulta: ita *Sanch. l.* 1. *D.* 69. *num.* 3. *Pont. l.* 12. *cap.* 18. *in fine*, *Nav. c.* 22. *num.* 28. *Holzmann n.* 277. & *Pal. p.* 31. *num.* 1. *cum Sylve. Val. Gutt.* & *Rebell.* Certum ait 2. quod si causa est dubia jure, vel facto, omnino aequiritur auctoritas Judicit, *Sanch. num.* 8. *Holzm.* & *Pal. cum Gutt. ll. cc.* Quando antem sponsalia sunt publica, & causa occulta, tunc etiam requiritur auctoritas Judicis, sad non sub culpa geavi, nisi inde grave scandalum timeatur; *Pontius c.* 18. *num.* 8. *Holzm. l. c. Pal. num.* 2. *cum Nav. Lop.* & *Gutt. ac Sanch. num.* 6. *cum Sylve. Ang.* & *Vega.* Si vero causa illa non possit coram Judice probari, nec atiam sub levi auctoritas Judicis axigitur, ut ait *Sanchez n.* 7. *cum Palud.* & *Henrcq.* Casu autem quo defectus altarius partis jam probari possit, sed sit occultus, debet pars innocens alteram commoneie, & minari quod manifestabit defectum, & si ipsa non acquiascit solutioni sponsalium, licite poterit defectum ad judicium deferre, ut ajunt *Laym. c.* 2. *num.* 12. *Pont. num.* 8. *Sanch. l.* 1. *D.* 70. *num.* 2. & *Pal. num.* 4. *cum Con.* & *Reb.*

Dubitatur 2. quænam probatio requiratur ad solvenda sponsalia? Distinguendum: Si agitur de probando impadimento, siva dirimente siva impediente, tam in foro interno, quam externo sufficit unus testis juratus, ex *c. Super eo. de Test.* & *Attest.* etiamsi testis ille sit criminosus, & non citatus, sed a parte productus; & etiamsi clam deponat, & sine manifestatione sui nominis: Ita *Sanch. l.* 1. *D.* 71. *num.* 2. 3. & 4. *Holzm. num.* 277. *Viva qu.* 2. *art.* 9. *num.* 1. *Croix n.* 215. & 217. *Pal. p.* 32. *num.* 3. *cum Gutt.* & *Salm. cap.* 2. *num.* 110. *cum Aversa*, & *Coniuk.* Et hoc, etiamsi sponsalia fuerint jurata, ut verius tenent *Sanch. num.* 8. *Salm. num.* 111. *cum Cov. Gutt. Trull. Aversa*, & *Gabr. ac Pal. num.* 6. (contra *Palud.* & *Lop. ibid. num.* 5.) quia testis oculatus, & juratus, magis probat quam fama, quæ certe sufficit ad solvenda sponsalia atiam jurata; vida dicenda a *num.* 997. *Dub.* 2.

Si vero agitur de probanda alia causa, quæ non sit impedimentum, sed tantum quæ det alteri jus resiliendi, ut deformitas, fornicatio Sponsæ, &c. quoad forum externum requirantur saltam duo testes fide digni deponentes sub juramento, ut alii dicunt & communius, prout *Sanch. num.* 7. *Pal. num.* 8. *Laym. c.* 2. *num.* 12. & *Salm. num.* 111. *cum Con. Gutt. Trull.* & *Gabr.* Quia (ut ajunt) in *c. Venient*, & *c. In omni*, *de Testib.* dicitur duos testes requiri, ubi agitur de præjudicio tertii. Verum sufficere unum testem fide dignum dicunt *Paludanus*, & *Aversa apud Salm. n.* 115. (qui cum *Trullenchio* horum sententiam probabilem putant) quia durum est compellere virum ad ducandam Sponsam, quam ab aliquo fide digno audit, & prudenter jam suspicari potest fuisse fornicatam; Et revera hæc sententia satis probabilis mihi vidatur, loquendo de fornicatione Sponsæ, cum agatur de vinculo perpetuo Matrimonii, & ideo ob talem suscipionam viri prudentae Judea timere potest infalicem exitum ex hoc conjugio proventurum. Et huic sententiæ reipsa expresse consentiunt ipsi *Laymann*, & *Palaus ll. cc.* dum ajunt quod 3, stante probabili timora infelicis exitus, licite potest vir a sponsalibus recedere. Quoad forum autem internum, conveniunt DD. cum *Sanch. l.* 1. *D.* 73. *num.* 2. *Pal. num.* 8. *Croix num.* 215. *cum Gobat.* & *Salm. num.* 108. *cum Con. Aversa*, & *Dic.* sufficere ad solvenda sponsalia unum testem fide dignum, minime de mendacio suspectum, & testantem de certa scientia; vel atiam opinionem probabilem de causa sufficienti ad solutionem, ut idem *Sanch. l.* 1. *D.* 69. *num.* 9. *Croix num.* 217. & *Viva q.* 2. *art.* 9. *num.* 1. Hinc subdunt *Viva*, & *Sanchez cum Lopez ibid.* quod si vir doctus affirmet causam esse sufficientam, licite poterit pars innocans resilire.

C A P U T II.

De Matrimonio secundum se.

D U B I U M I.

Quid sit, quæ ejus materia, forma, & minister?

879 *Quid est Matrimonium? Et in quo consistat ejus essentia?*

880 *Quæ sit Materia Sacramenti Matrimonii?*

881 *Ob quem finem liceat nubere?* 882. *Distinguuntur tres fines. Dub.* 1. *An liceat nubere principaliter in remedium concupiscentiæ?* 883. *Dub.* 2. *An ob fines extrinsecos?*

884 *Quomodo peccent contrahentes in mortali?*

885 *Quæ requirantur ad contrahendum Matrimonium per Procuratorem?* 886. *Quid si qui dedit mandatum sine animo contrahendi, antequam Matrimonium contrahatur, mandatum ratificaverit?*

887 *Qualis consensus sufficiat ad contrahendum? Quid si quis ficte contrahit? An verba sint necessaria ad valorem?* 888. *An sint necessaria de præcepto?* 889. *An sufficiat ad contrahendum donatio annuli, vel traductio Sponsæ?*

890 *An sufficiat consensus conditionatus?* 891. *Quid si conditio est necessaria, aut turpis, aut turpis contra substantiam Matrimonii?* 892. *Quid si apponatur conditio, si Pater consenserit? Dub.* 1. *Quid si Pater taceat?* 893. *Dub.* 2. *Quid si Pater primo dissentit, & postea dissentit?* 894. *Dub.* 3. *Quid si tempore conditionis Pater erat mortuus?* 895. *An impleta conditione requiratur novus consensus?* 896. *In quo differat conditio a Demonstratione, Causa, Modo, & Die?*

897 *DISSERTATIO de Ministro, & Forma Matrimonii.* 898. *Solvuntur objectiones.* 899. *Illationes ex nostra sententia.*

„ RESpondeo. Est Sacramentum inter baptizatos, quo 879
„ vir, & mulier sibi mutuo legitime corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ societatem, usum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ea quæ, „ & proxima, est mutuus consensus eaternis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis. *Suarez tr.* 3. *d.* 2. *s.* 1. *art.* 1. *Sanch. Vasquez.* „ Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia „ hi ponunt materiam, & formam. Porro Matrimonium „ dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit „ secuta copula carnalis; consummatum vero dicitur, quando ea secuta est.

Matrimonium dicitur a *Matris munere*, ut ait D. Thomas; sive ut *Mater fiat*, ut D. Augustinus. Ante Christi adventum Matrimonium tantum habebat vim contractus, sed a Christo fuit postea evectum ad rationem Sacramenti. De Fide autem est Matrimonium esse Sacramentum, ut definivit Tridentinum *Sess.* 24. *c.* 1. et illo Apostoli (*ad Ephes.* 5.): *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & Ecclesia.* Unde Matrimonium, ut Sacramantum significat conjunctionem spiritualem inter Christum, & Ecclesiam.

In Matrimonio, ut habente rationem tam contractus, 880
quam Sacramenti, tria considerantur, nempe ratio contractus, vinculum perpetuum animorum cum obligatione reddendi debitum, & copula carnalis. Hoc vero tertium, licet alia duo ad ipsum ordinem dicant, taman non est essentialis para Matrimonii, nam sine copula Matrimonium bene consistere potest. Essentia igitur Matrimonii in ratione Sacramenti consistit in contractu inito per mutuum consensum, quia Sacramentum, cum contractus perficitur, tum Gratiam producit. In ratione vero Matrimonii proprie dicti, ejus essentia consistit in vinculo conjugali, quod nunquam per se solvi potest.

Quæritur, quæ sit Mataria, & Forma, & qui Minister Sacramenti Matrimonii? Communis est sententia, Ministros hujus Sacramenti esse ipsos contrahentes, & Formam ipsorum verba consensum exprimentia, ut probabimus in brevi Dissertatione, quam afferemus in fine hujus Dubii ex *num.* 897. Quo vero ad Matariam, magis DD. discrepant; sex sententias enumerat *Sanchez de Matrim. l.* 2. *D.* 5. septem *Pontius eod. tit. l.* 1. *c.* 7. Duæ tamen sunt plus receptæ. *Prima*, quam tenent *Busemb. ut supra*, & *Sanchez loc. cit. numer.* 6. *Salmant. tract.* 9. *cap.* 3. *num.* 63. *Roncaglia pag.* 143. *quæst.* 4. *R.* 1. & alii plurimi apud ipsos, dicit verba Sponsorum, quatenus exprimunt traditionem

tionem corporum, sunt Materia; quatenus vero exprimunt acceptationem, sunt Forma. *Secunda* autem sententia, cui magis adhæreo, & quam tradunt *S. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 2. ante §. 1. Petrocorens. tom. 4. pag. 303. quæst. 2. Frassen. tom. 12. pag. 139. Concl. 1. Abelly pag. 200. quæst. 1. Holzmann tom. 2. pag. 321. n. 316. Laymann de Matr. c. 2. num. 3. cum Palud. & P. Soto, ac Pontius l. 1. cap. 7. cum S. Bonav. Gerson. Vasqu. Adrian. Comit. & aliis*, dicit Materiam remotam hujus Sacramenti esse corpora contrahentium mutuo tradenda, sive jus mutuum in corpus alterius; Materiam proximam esse ipsam traditionem juris in corpora, factam per verba seu signa consensum exprimentia; Formam vero esse mutuam acceptationem verbis aut signis expressam. De Forma infra loquemur, ut diximus supra. Quod autem Materia remota sint corpora contrahentium, & proxima sit ipsa mutua corporum traditio, sic probatur. Hoc Sacramentum juxta communem sententiam habet rationem contractus; sicut igitur in aliis contractibus res sunt materia remota, consensus expressus per verba est forma, & traditio rei est materia proxima contractus, nempe applicatio formæ ad materiam remotam; ita in Matrimonio, corpora (sive jus in corpora), sunt materia remota: consensus expressus per verba, est forma: ipsa autem traditio juris in corpora, est materia proxima, quæ fit per applicationem formæ ad materiam remotam, nempe ad jus quod transfertur. Contractus autem Matrimonii ad Sacramenti rationem elevatus id habet speciale, quod ad hoc ut transferatur dominium juris in corpora contrahentium, non requiritur realis traditio rei, ut exigitur in aliis contractibus, sed sufficit sola voluntas externe expressa, ut docent S. Ambrosius *de Instit. Virg. c. 6.* ubi: *Non defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis.* Et S. Joannes Chrysost. *Hom. 32. in Matthæum: Matrimonium non facit coitus, sed voluntas.*

881 „ 1. Valide, & licite contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedio concupiscentiæ. Ratio est, quia non pugnat cum essentia Matrimonii. Et patet exemplo Beatæ Virginis, & Sancti Josephi.

„ 2. Non videtur licitum, contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem: quia finis debet esse saltem honestus. *Nav. cap. 22. num. 79. Sanch. l. 2. d. 29. quæst. 3.*

„ 3. Licite contrahitur in remedium concupiscentiæ, nihil aliud intendendo; modo proles positive non impediatur: hoc enim sub mortali non licet. *Con. d. 25. d. 2. num. 16. Pontius l. 1. c. 21. Hurt. Perez d. 18. f. 7. num. 6. ex 1. Cor. 7* Hinc etiam conjuges possunt abstinere ab usu conjugii, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possint alere, dummodo, ut dixi, positive non impediant, nec abortum procurent. *Perez l. c. Bon. qu. 4. p. 1. num. 12. Nav. c. 16.* &c.

„ 4. Licite etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum conjunctio, & conjugum sanctificatio), non contrarios, verb. grat. ad pacem inter regna, vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conservandum. Ita contra *Sanch.* & *Sylv.* docent *Præp. Pont. Gasp. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219.* V. *Per. dist. 18. f. 7. num. 7.* ubi cum *Dian. loc. cit.* etiam permittit, ob divitias, & nobilitatem.

„ 5. Valide sed illicite contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, idest nisi adjiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonii. Unde invalide contrahit, qui vinculum matrimonii vult tantum durare per annum, vel reservat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debite exigenti. V. *Perez f. 6. &c. ll. cc.*

882 Tres fines in Matrimonio considerari possunt, fines intrinseci essentiales, intrinseci accidentales, & fines accidentales extrinseci. Fines *intrinseci essentiales* sunt duo, traditio mutua cum obligatione reddendi debitum, & vinculum indissolubile. Fines *intrinseci accidentales* pariter sunt duo, procreatio prolis, & remedium concupiscentiæ. Fines autem *accidentales extrinseci* plurimi esse possunt, ut pax conciliandа, voluptas captanda, &c. His positis certum est 1. quod si quis contraheret, positive excludendo fines intrinsecos substantiales Matrimonii, nempe animo non reddendi debitum, vel contrahendi ad tempus, non solum peccaret, sed nullum iniret Matrimonium; ita communiter omnes cum *D. Thoma in 4. D. 31. q. 1. art. 3.* Certum est 2. quod si quis excluderet duos fines intrinsecos accidentales, non solum valide, sed etiam licite posset quandoque contrahere, prout si esset senex, & nuberet sine spe procreandi prolem, nec intenderet remedium concupiscentiæ; sufficit enim ut salventur fines substantiales ut supra; & sic contraxerunt B. Virgo cum S. Joseph, qui utique non intenderunt procreationem prolis, nec remedium concupiscentiæ, & tamen validum quidem & licitum conjugium inierunt, ex *Matth. c. 1.* ubi: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam.*

Dubitatur 1. An venialiter peccet, qui nubit principaliter ob remedium concupiscentiæ? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenet *S. Thomas Suppl. q. 49. art. 5. ad 2.* quem sequuntur *Nav. c. 22. num. 9. Natal. Alex. art. 3. reg. 3. Cancina tom. 10. de Matrim. pag. 393. num. 5. Bassius c. 10. num. 263. cum Sylve. Henriqu. & Led. ac Sanch. l. 1. D. 29. nu. 26.* Id probant ex auctoritate plurimorum SS. Patrum. Item probant ratione, quia, licet remedium concupiscentiæ sit etiam finis honestus Matrimonii, finis tamen primarius est procreatio prolis; unde contra rationis ordinem est, ut finis secundarius præ primario eligatur. *Secunda* vero sententia non minus communis, nec minus probabilis, negat ullo modo peccare, modo contrahens non excludat finem procreandæ prolis; ita tenent *Palaus p. 10. num. 3. Roncaglia pag. 144. qu. 2. R. 2. Croix l. 6. p. 3. num. 236. Holzmann num. 180. Boss. tom. 2. cap. 7. num. 43. Salm. c. 3. num. 28. cum Can. & Dic. Pontius l. 1. cap. 21. num. 4. cum P. Soto, Gabr. Almain. Cov. &c.* item *Cajet. Major, Durand. Ricch. Palac. Sà, Med. Philarch. Angles, Perez, Ugolin. &c. ap. Sanch. l. 9. D. 9. num. 3.* Et id quod dicunt de Sponsis, idem asserunt de Conjugibus, qui copulam habent principaliter ad concupiscentiam sedandam. Ratio hujus sententiæ est, quia Matrimonium est a Deo institutum non solum ad prolem procreandam, sed etiam in remedium concupiscentiæ, ut probatur ex Apost. 1. Cor. 7. 2. ubi: *Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat, & unaquæque suum virum.* Huic tamen textui respondet D. Thomas *loc. cit.* sic dicens: *Si aliquis per actum Matrimonii intendat evitare fornicationem in Conjuge, non est aliquod peccatum, quia hæc est quædam redditio debiti; sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas; & secundum hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est Matrimonium institutum nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus.* Sed venia tanti Doctoris (cujus sententiis universe obsequi in cetera ego studui) magis propria videtur interpretatio S. Joannis Chrysostomi, cujus verba mox infra afferam, & quem sunt sequuti *Estius, Salmeron, & Cornelius*, nempe quod illud *propter fornicationem*, non intelligitur de vitanda fornicatione Conjugis, sed propria; idque videtur patere ex contextu ejusdem Apostoli in dicto *cap. 7.* ubi dicitur: *Bonum est homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat.* En quomodo Apostolus viris consilium præbet, ut abstineant a tactu mulierum; si vero ipsi in periculo sint incontinentiæ, ne incidant in fornicationem, remedium non solum permittit, sed suadet, dicendo, *unusquisque suam uxorem habeat.* Et quamvis addat: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Id tamen profert pro iis qui non sunt incontinentes, quibus tantum permittit nubere, sed suadet a nuptiis abstinere, dum ait: *Dico autem non nuptis, & viduis, bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego.* Neque hic *indulgentia* importat permissionem culpæ venialis, verius enim (ut ait *Pontius cum Estio, Salmerone, & Cornelio*) indulgere non est veniam dare ad leviter peccandum, sed permittere ut licitum. Cum autem D. Paulus sermonem revocat ad eos qui sunt in periculo incontinentiæ, non solum permittit, sed etiam ipsos ad nubendum absolute hortatur, dicens (*vers. 9.*): *Quod si non se continent, nubant; melius est enim nubere quam uri.* Tò enim *nubant* verius hortationem, quam permissionem, importat. Hinc S. Joannes Chrysostomus explicans textum Apostoli, inquit unam ex causis, cur Deus instituerit Matrimonium, esse ut vitetur incontinentia: en ejus verba: *Quæ igitur fuit causa conjugii? Et cur illud datum est divinitus? Audi Paulum dicentem*, Ad vitandas scortationes quisque suam uxorem habeat &c. *Ut scortationem vitemus, ut moderemur concupiscentiam, contenti uxore propria, hoc nobis affert conjugium, hic ejus fructus, hoc inde lucrum est, in hoc quærendæ nuptiæ, ut ad vitam pudice degendam nos adjuvent.* Ita S. Doctor *Hom. 9. tom. 6. col. 19.* Ad auctoritates SS. Patrum quæ opponuntur, respondet *Auctor Petrocorens. tom. 4. pag. 442. v. Sed quia*, quod ideo Patres Conjuges damnant, quia eos libidinis impetum sequi supponunt. Ad rationem autem contrariæ sententiæ, nempe quod sit deordinatio eligere finem secundarium præ primario; Respondetur, quod deordinatio quidem esset, si ordinaretur finis primarius ad secundarium, sed non si ex duobus finibus licitis secundarius præ primario eligatur. Hujusmodi tamen fines intrinseci accidentales vel procreandæ prolis, vel vitandæ incontinentiæ, ut honesti sint, oportet ut referantur ad Deum, si non actualiter, saltem virtualiter, aut habitualiter, ut communiter tradunt *Sanch. l. 8. D. 9. n. 3. Pont. l. 10. c. 8. n. 2. & Boss. tom. 2. c. 7. num. 17. cum Reg. Vill. Fill.* &c.

Dubitatur 2. An sit licitum contrahere Matrimonium 883 principaliter ob fines accidentales extrinsecos, nempe ob voluptatem captandam, pacem familiarum conciliandam, & similia? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Pontius l. 1. cap. 21. num. 13. Pal. p. 10. num. 3. & Salm. cap. 3. n. 29. cum Cajet. Con. & Gabr.* ac probabilem putat *Sporer num. 298.*

num. 298. cum Tamburr. modo non excludatur finis debitus intrinsecus ut supra. Ratio, quie semper ac finis debitus retinetur, non est illicitum nuptias ad fines indifferentes ordinare; tunc enim finis (v. gr. voluptatis) non est principalis, sed tantum impellens ad contrahendum Matrimonium, quo jam cohonestatur volupias. *Secunda* sententia negat, & hanc tenent *D. Thomas in 4. D. 31. quæst. e. art. 3. Sporer. num. 297. Tambur. trat. 4. cap. 2. §. 3. num. 11. Roncaglia pag. 144. quæst. 1. R. 2. in fine, & Sanch. lib. 6. D. 11. num.* 4. citans S. August. & S. Anselm. Ratio, quia non potest esse immune ab aliqua deordinatione, velle ordinare rem sacram ad profanam, & Matrimonium contrahere ob fines alienus ab illis per quos nuptiæ sunt licitæ. Ego puto distinguendum: Si finis sit per se honestus, nimirum pax populi, amor inter consanguineos, honoris familiæ conservatio, sanitatis tuendæ, & similis, tunc puto dicendum cum *Busemb. ut supra num. 4. Pontio loc. cit. Con. D. 25. dub. 1. num. 14. & Palao d. n. 3.* (qui id habet ut certum, contra *Sanch.*) licite Matrimonium contrahi, quie hæc non est deordinatio, ut mue supra diximus, eligere eliquem ex finibus secundariis honestis præ fine primario, modo iste non excludatur. Secus vero, si finis non sit honestus, nempe si sit voluptatis, vel cupiditatia divitiarum, aut vani honoris, ut tenent *Busemb. numer. e. cum. Nav. & Sanch. & Viva quæst. 3. art. 2. num.* 4. cum communi.

884 ,, 6. Contrahentes, ut non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant. Secus est de procuratore, per quem contrahunt, uti & de Sacerdote copulante; quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantum ut testis assistit. *Cardin. de Lug. de Sacr. dub. 6. s. 9. num. 155.* * (*Ita etiam Salmant. cap. 3. num. 89. cum Sanch. & commun. Peccaret autem mandans, si tunc esset in mortali, eodem modo ac si per se contraheret; Roncaglia pag. 143. quæst. 6. & Bon. p. 5. num. 12. cum. Reb. Con. Gutt. &c. Et peccaret quidem duplici peccato sacrilegii: primo quia indigne susciperet Sacramentum: secundo quia indigne ministraret, ut dicemus num. 897. & sequ. Sed hoc ultimum probabiliter non est mortale, juxta dicta de Sacr. in gen. num. 32. cum Sponsi non sint Ministri ad tale Sacramentum consecrati:*)*

885 Notandum hic, quod, ut Procurator contrahat Matrimonium nomine alterius, plura requiruntur, scil. I. Speciale mandatum; ad quod autem non requiritur scriptura, sed sufficit si detur oretenus, ut dicunt *Sanch. lib. 2. D. 11. num. 5. & 14. Salm. cap. 3. num. 97. in fin. & Pal. p. 9. num. 7. cum Gutt. & Perez.* Nec requiritur diversitas sexus, unde bene huc officium gerere possunt duo mares, vel duæ feminæ, ut *Sanch. numer. 15. & Pal. ibid. cum Guttier.* II. Ut mandatum sit de contrahendo cum determinata persona; vide *Salm. loc. cit.* III. Ut Procurator per se contrahat; non potest enim ipse alium delegare, nisi habeat expressam & specialem a mandante licentiam. Et hæc tria habentur expresse in *cap. final. de Procurat. in 6.* IV. Ut mandatum non sit revocatum (nec etiam mentaliter) a mandante, antequam Matrimonium celebretur; *Sanch. num. 6. Pal. num. 2. & Salm. num. 98. cum Pont. & Bonacin.* Et hoc currit, etiamsi revocatio fiat tacite, nempe si quis mandatum dederit contrahendi cum una, & postea celebret sponsalia cum alia; *Sanch. num. 10. & Pal. d. num. 2. cum Cov. Con. & Gutt.* V. Ut Procurator ostendat mandatum Parocho & testibus, & coram eis contrahat Matrimonium, juxta formam Tridentini. Non requiritur autem, ut coram eisdem tradatur mandatum Procuratoris ex parte mandantis; *Sanch. num. 23. & Salmant. num. 102. cum Pontio, Bonac. &c.* VI. Ut Procurator limites mandati non excedat. In hoc tamen advertendum, quod si conditio sit requisita a mandante, scil. ut contrahatur cum tali dote, tali tempore, &c. si non servatur conditio, Matrimonium erit nullum; *Sanch. numer. 17. Roncaglia pag. 143. quæst. 6. & Con. D. 24. du. 9. num.* 67. Si vero conditio sit requisita a jure, nempe ut contrahatur præmissis Denunciationibus, obtenta licentia Episcopi, &c. tunc validum erit Matrimonium sine ipsis initum, ut communiter dicunt *Bonac. p. 5. n. 8. Sanch. n. 18. Nav. c. 27. n. 78. & Salm. n. 101. cum Pal. Trull. Reg. Diana, &c.* Quia Matrimonium sine illis per se est validum, quamvia illicitum; ergo sic etiam, cum celebratur per Procuratorem; talis enim forma apponitur ad rite faciendum actum, sed non ut conditio, sine qua mandatum fit invalidum.

886 Quæritur hic, an qui dederit mandatum sine animo contrahendi, sed ante celebrationem Matrimonii mandatum ratificavit, tunc valide Matrimonium contrahatur? Negant *Palaus pag. 9. num. 2. & Conink. D. 27. dub. 7. num. 72.* quia mandatum illud, deficiente animo contrahendi, fuit nullum, & ideo non potuit solo consensu reconvalidari, sed oportet ut denuo consensu expresso constituatur. Sed affirment *Sanch. lib. 2. D. 11. n. 13. Bon. p. 5. n. 6. Ronc. pag. 143. q. 6. & Salm. cap. 3. n. 104. cum Trull.* Ratio, quia procurator ideo valide contrahit, in quantum suis verbis significat voluntatem non jam præteritam, sed præsentem mandantis; sufficit igitur, quod tempore quo contrahit, adsit voluntas mandantis, ut valeat actus. Hæc videtur probabilior, sed primam non censeo improbabilem. In talibus autem nuptiis Parochus interrogare debet procuratorem; *Vis in uxorem Luciam nomine N. N.?* Et feminam: *Vis in maritum Franciscum, mediante præsenti suo procuratore?* Vide *Salm. num.* 107. Matrimonium autem per epistolam contrahitur, quando unus, e.g. Sponsus scribit ad Sponsam, se illi tradere in maritum, & ex tunc eam acceptare in uxorem; & Sponsa idem rescribit viro, & uterque postea epistulas legit coram Parocho, & testibus. Sed quando vir scribit feminæ, se illi in virum tradere, & acceptare illius consensum ex tunc quo illa præstiterit, tunc, licet femina non rescribat, sufficit, ut Matrimonium contrahatur, si femina coram Parocho, & testibus literas aperiat, & consensum præstet; ita *Sanch. l. 2. D. 12. num. 3. Salm. cap. 3. num. 108. cum Diana, & Vill. ac Pal. p. 9. num. 11. cum Nav. Mol. Con. Henr. & Gutt.*

,, 7. Conjux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem generationi adversantem.

,, 8. Requiritur consensus de presenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus. Sufficit tamen exprimere per alium, ut si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus. V. *Dian. part. 3. t. 4. R. 272.* * (*Id quod dictum est de sponsalibus filiorum, quæ ipsis tacentibus a Parentibus contrahuntur* (*vide en num. 838.*) *idem dicitur de ipsorum Matrimonio tali modo inito. Vide Salm. cap. 6. n. 61. cum D. Thoma, Sanch. Bon. Covarr. &c.*) * Sufficit etiam 2. si alterius consensui præcedenti, & non revocato, alterius accedat. Unde si quis coram Parocho non vere consenserit, satisfacit consentiendo postea. V. *Dian. loc. cit. R. 292.* (* *Vir autem ficte Matrimonium contrahens tenetur ducere, ut docent Lugo de Just. D. 15. n. 48. & Croix lib. 6. part. 3. num. 258. cum Sanchez lib. 1. D. 11. etiamsi adsit disparitas, quæ (ut ait Lugo) raro excusat. Excipitur tantum 1. Si fraus mulieris intercesserit, ut declaravit S. C. Vide P. Zachar. apud Croix. loco cit. Excipitur 2. Si nullum damnum sit puella obventurum, ut ajunt Sanchez loc. cit. num. 5. & Croix dicto num. 258. cum Palao, & Krimer.*)* 887

Certum est apud omnes (exceptis paucis quos refert *Bossius cap. 3. num. 41.*), ad contrahendum valide Matrimonium verba non esse necessaria, ut docent *D. Thomas in 4. D. 27. quæst. 1. art. e. quæst. 2. ad 2. & 3. Bellarm. de Matr. cap. 8. Sanch. lib. 2. D. 31. num. 5. Roncaglia pag. 144. qu. 1. & Bossius n. 44. cum Panorm. Nav. Cov.* & alii passim. Probatur ex *cap. 23. de Sponsal.* ubi muti & surdi valide quidem nubunt; & ex *cap. un. §. Fin. de Despons. impub. in 6.* ubi dicitur ad Matrimonium filiæ sufficere consensum Parentum, si ipsa taceat; item ex *c. Is qui fidem de Sponsal.* ubi olim Sponsalia per cupulam in Matrimonium transibant. Ex quibus Canonibus infertur, verba non esse necessaria, cum ibi sufficiat ad contrahendum consensus signis tantum expressus, & etiam præsumtus. Clarius id probatur ex *cap. Tuæ fraternitati. 25. de Sponsal.* ubi ad quæsitum: *Utrum ex solis verbis Matrimonium contrahatur?* Innocentius III. sic respondit: *Matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris consensum, sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia de præsenti; nam surdi & muti possunt contrahere Matrimonium per consensum sine verbis.*

An autem verba sint necessaria de præcepto? Alii affirmant ut *Aversa, Cornejo, & Rodriq. ap. Salm. c. 6. n. 52.* Et probant ex verbis mox supra relatis (in *cit. cap. Tuæ fraternitati*): Sunt necessaria, *quantum ad Ecclesiam, verba, &c.* Et ideo sentiunt peccare graviter Sponsos, qui signis tantum consensum exprimunt, cum possint verbis. Alii autem negant verba esse de præcepto: ita *Pontius l. 2. c. 7. n. 14. Pal. p. 7. n. 7. Viva q. 4. a. 2. n. 1. & Diana p. 3. tr. 4. R. 248.* Quia (ut ajunt) nullibi patet tale adesse præceptum. Respondent autem ad præfatum textum, Pontificem ibi minime intendisse excludere alia signa consensum exprimentia, & dixisse necessaria esse verba *quantum ad Ecclesiam*, non quoad substantiam actus, sed quoad faciliorem conjugii probationem. Et sic sentit etiam *Glossa ibid. v. Verba*, dicens: *Non contrahitur sine verbis, vel per aliquod aliud, per quod intelliguntur consentire.* Ac Ideo ait *Pontius*, Tridentinum *Sess. 24. c. 1.* nihil aliud requirere, nisi quod *Parochus, viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, dicat, Ego vos conjungo, &c.* Alii vero probabilius dicunt verba requiri, sed tantum sub culpa veniali, ita *Sanch. l. 2. D. 31. num. 10. Roncaglia pag. 144. q. 1. R. 2. & Bossius c. 3. num. 48. cum Con. Fill. Led. & Henr.* quia alias ageretur contra consuetudinem Ecclesiæ. Sed a tali culpa bene excusaret verecundia, aut alia rationabilis causa. 888

Certum autem est, quod donatio anuli, vel traductio Sponsæ in domum Sponsi de se non sunt signa sufficientia ad contrahendum Matrimonium, nisi hæc ex consuetudine loci habeant consensum significare; ita communiter *Sanch. l. 1. D. 22. num. 1. & 3. Pontius l. 2. c. 1. n. 3. & Salm.*

cap. 6. num. 60. & alii passim. Sufficiens vero est signum, si viro exprimenti consensum femina manum porrigat, ut communiter AA. citati. An autem sufficiat, si manum non retrahat a viro manum porrigente? Pariter affirmant *Pontius num. 8. & Viva qu. 4. art. 2. num. 1.* Sed verius huic contradicit *Sanch. loc. cit. num. 6. ex c. 1. de Sponsal. duor.* ubi sic dicitur: *Fides autem consensus est, quando, etsi non stringit manum, corde tamen & ore consentit ducere.* Unde non sufficit ad contrahendum, quod alter manum non retrahat, quando fides datur, sed insuper requiritur ut ille ore consensum exprimat; ita etiam *Glossa v. stringit.*

890 „ Quæres, an sufficiat consensus conditionatus?

„ Respond. 1. Sufficit conditionatus, sub conditione de „ præterito, vel præsenti, stante conditione: quia tunc „ contractus non suspenditur. * (*Et hoc currit etiamsi con-„ ditio esset turpis scilicet*: Te volo, si fornicasti; si o-„ dio habes inimicum meum. *Tunc enim non verificata „ conditione, Matrimonium est nullum, quia omnino ibi deest „ consensus.*)*

„ Respond. 2. Sufficit sub conditione necessaria de futu-„ ro, dummodo contrahentes non intendant suspendere „ tantisper consensum, verb. gr. *duco te, si cras sol orie-„ tur.* Item sub conditione de futuro impossibili, ver. gr. „ *si cœlum tetigeris*, vel de futuro turpi, modo non repu-„ gnet substantiæ matrimonii, & consensus sit absolutus, „ verb. gr. *si patrem occideris.* Ratio est, quia tales con-„ ditiones habentur pro non adjectis. *Sanch. lib. 5. dub.* „ *15. Mol. Fill. Less. lib. 2. cap. 18. dub. 15. Layman* „ *Bonac.*

„ Respond. 3. Non sufficit sub conditione de futuro, „ quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. „ gr. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel „ victum comparare adulterio. Patet ex *c. fin. de cond.* V. „ *Sanch. l. 5. d. 10. Con. d. 29. dub. 3. Fill.* &c.

891 Si igitur conditio de futuro est necessaria, nempe *si Pater tuus morietur; si cras sol occidet, &c.* de se non suspendit Matrimonium, ut communiter dicunt *S. Thomas in 4. D. 29. quæst. 2. art. 3. qu. 3. Ronc. pag. 145. qu. 4. R. 2. Holzman numer. 341. & Salm. cap. 7. numer. 9. & 10.* cum aliis. Dicitur *de se*, nam si contrahens sic dicens intendit velle expectare tempus talis conditionis, tunc Matrimonium suspenditur usque ad illius eventum; *Ronc. & Holzman ll. cc. & Salm. num. 12. & Concina pag. 207. num. 30.* Si vero conditio esset turpis, tunc distinguendum: Si illa sit contra substantiam Matrimonii, nempe contra bonum Sacramenti, fidei, vel prolis, tunc utique nullum reddit Matrimonium. Secus vero si conditio esset alio modo turpis (vel si esset impossibilis,) hæc enim, licet in aliis contractibus nullum contractum redderet, saltem ante impletionem ipsius, ut dicunt *Holzman num. 344. & Viva quæst. 4. art. 6. num. 5. ex Institut. §. 11. de Inu. stipul.* tamen in Matrimonio habetur pro non adjecta; ita expressum est in *cap. finali de Condit. appos. &c.* ubi: *Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur, puta si alter dicat alteri*: Contraho tecum, si generationem prolis evites: vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditiorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas; *matrimonialis contractus, quantumcunque sit favorabilis, caret effectu. Licet aliæ conditiones appositæ in Matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* Ratio est; quia, quando conditio est turpis, vel impossibilis, tunc præsumit Ecclesia adesse absolutum consensum contrahentium. Unde bene advertunt *Pontius lib 3. cap. 4. num. 9. Bass. cap. 10. num. 123. Salmant. cap. 7. num. 2. & Viva quæst. 4. art. 6. num. 5.* quod si partes nollent vere contrahere, nisi verificatis his conditionibus, tunc Matrimonium esset quidem invalidum. In dubio tamen præsumendum est illas appositas esse joco, & non animo suspendendi consensum, ut ajunt *Sanch. lib. 5. D. 3. numer. 15. Pontius d. numer. 9. Roncaglia pag. 145. quæst. 5. R. 2. Holzman & Viva ll. cc. ex cap. fin. de Sent. &c.* ubi in dubio semper judicandum pro valore Matrimonii.

892 Quæritur autem hic, quid dicendum, cum Matrimonium celebratur sub conditione, *si Pater meus consenserit?* Respond. si conditio est de præsenti, vel præterito, stante consensu Patris, jam valet Matrimonium, etiamsi contrahentes illum ignorent. Quando vero conditio est de futuro, tunc omnino suspenditur Matrimonium usque ad eventum conditionis; hæc certa sunt apud omnes, vide *Sanch. l. 5. D. 7. num. 3. & Pontium l. 3. c. 13. num. 23.* Sed

Dubitatur 1. Quid dicendum, si Pater taceat? Respondetur: tunc pensandæ sunt circumstantiæ, nam si conjectura sit talis quod Pater taceat quia dissentit, puta si Pater taceat ne forte Domino, vel Amico displiceat; tunc taciturnitas habenda est pro dissensu; Secus si conjectura sit; quod ideo tacet quia sibi placet; ita *Sanch. loc. cit. num. 11. & Concina pag. 210. num. 34.* In dubio autem de consensu vel dissensu Patris, standum est intentioni contrahentium, an ipsi contenti fuerint, vel ne, quod Pater positive non contradicat, ut ait *Bonacina quæst. 2. pag. 10. num. 20.* Sed quid si dubium sit de hac intentione contrahentium? *Angelus, Ledesma, & Dicast. ap. Salm. cap. 7. num 58.* dicunt tunc requiri positivum consensum Patris, & merito id probabile *Salmant.* putant, quia conditio debet impleri in specifica forma, ex *l. Qui heredi. §. 1. & l. Mævius. ff. de Condit. & demonstr.* At communius, & etiam probabiliter ajunt *Roncaglia pag. 147. quæst. 7. R. 1. Bon. l. c. Viva quæst. 4. art. 6. num. 7.* cum communi, ut asserit, *Sporer num. 326. Sanch. lib. 5. D. 7. num. 12. cum Adr. Prap. Nav. Lop. &c. ac Salm. numer. 59. cum Henr. Sylvest. Cornejo, Leand. &c.* hujusmodi taciturnitatem habendam pro consensu, quia talis conditio, *si Pater consentiet*, juxta communem sensum intelligitur, si positive non dissentiet. Idque tanto magis locum habebit, si Pater moriatur antequam dissentiat, ut recte inquit *Viva loc. cit.* contra *Pont. lib. 4. c. 17. num. 15.* Bene autem advertit *Roncaglia loc. cit. Reg. in prax. 2.* quod Parochi sine urgentissima causa nunquam admittere debent hæc Matrimonia conditionalia, propter plura inconvenientia & difficultates, quæ deinde occurrere possunt contra ipsorum validitatem.

Dubitatur 2. Quid si Pater certior factus primo dissentit, 893 & postea consentit, an tunc censeatur impleta conditio? Negant *Sanch. lib. 5. D. 7. num. 10. Pontius lib. 4. cap. 17. num. 15. Ronc. pag. 146. quæst. 7. R. 1. & Salmant. cap. 7. num. 57. cum Soto, Con. Perez, Dic. &c.* quia, posito dissensu Patris, jam deficit conditio apposita pro Matrimonio, & ideo possunt contrahentes ab eo recedere, etiamsi Pater postea consentiat; obligatio enim semel extincta amplius non reviviscit. Oppositum vero tenent *Sylvester, Lopez, Tabiena, &c. ap. Sanch. num. 9.* quia (ut ajunt) tunc contrahentes adhuc perseverant in eodem proposito & animo se obligandi. Hæc ratio, per se loquendo, mihi non probatur; sed valde probabilis videtur hæc secunda sententia, si Pater post breve intervallum consensit, ut dicunt *Palaus p. 11. §. 2. num. 7. Navar. c. 22. num. 61. & Viva q. 4. art. 6. n. 7. cum Hurt. & Con.* Ex communi enim intelligentia verba talis conditionis morali modo accipiuntur, idest si Pater acquiescat intra aliquod breve tempus juxta arbitrium prudentum. Sicut e converso Matrimonium probabilius dicendum est invalidum, si Pater post consensum mox dissentit, ut *Viva l. c. & Concina p. 210. num. 34.* Et huic sententiæ adhæret *Croix lib. 6. p. 3. num. 86.* recte dicens quod tum sponsalia dissolvuntur, cum Pater ita firmiter dissentit, ut nulla sit spes quod intra breve tempus consentiet.

Dubitatur 3. Quid si tempore conditionis positæ de con- 894 sensu Patris, Pater erat jam vita functus? Respondetur: Si contrahentes jam conscii erant de morte Patris, tunc conditio illa habetur ut non adjecta, tanquam impossibilis; ita communiter *Palaus p. 11. §. 2. num. 9. Salm. cap. 7. num. 59. cum Henr. Bonac. p. 10. num. 20. cum Con. Gutt. & Fill. ac Sanch. l. 5. D. 7. num. 19. cum. Nav. Sylvest. Lop. Led. & Prap.* Majus dubium est, si tunc inscii erant, an valeat Matrimonium? Negant *Nav. cap. 22. num. 64. ac Sylve. Prap.* & alii *apud Sanch.* quia conditio consensus, quæ possibilis reputabatur, non potest amplius verificari. Sed probabilius *Sanch. num. 19. Pal. loc. cit. cum Con. & Salm. d. num. 59. cum Henr.* affirmant, quia conditio illa intelligitur apposita, ne contra voluntatem Patris Matrimonium fieret, quæ ratio, Patre defuncto, jam cessat.

An autem valeat contractus Matrimonii aut sponsalium inter impeditos aliquo impedimento dirimente, initus sub conditione: *Si Papa dispensaverit?* Vide super hoc dicta *Tom. I. lib. 3. num. 650.* & hoc *lib. 6. num. 859.*

„ Respond. 4. Consensus sub conditione honesta de futu- 895 „ ro est contractus sponsalium tantum, & non Matrimo-„ nii, quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem „ non incipiet validari Matrimonium sine novo consensu, „ postquam conditio impleta fuerit, ut docet *S. Th.* cum „ aliis apud *Sanch.* Etsi *Fill. Laym.* & alii quidam putent „ contrarium esse probabile, eo quod contractus celebra-„ tus sub conditione honesta futura, hac impleta purifi-„ cetur. Quod concedit *Bon. quæst. 2. p. 10. num. 20.* si „ contrahentes in eodem consensu manserint, saltem vir-„ tualiter.

Quæritur, an, impleta conditione in Matrimonio, requiratur novus consensus? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Suarez de Rel. lib. 6. cap. 12. n. 18. Concina pag. 208. num. 28. Pontius lib. 3. cap. 14. num. 5. cum Soto; Val. Cov. & Led.* item *Trull. Villal. Gon. &c. ap. Salm. cap. 7. num. 66.* qui cum *Sanchez* probabilem vocat; Et huic videtur favere *D. Th. Suppl. q. 47. a. 5.* ubi ait: *Aut* (conditio) *est contingens, ut datio pecuniæ, vel acceptatio Parentum, & tunc idem est judicium de tali consensu, qui est per verba de futuro; unde hoc non facit Matrimonium.* Ratio 1. est, quia, cum Matrimonium non solum sit contractus, sed etiam Sacramentum, non potest pendere a futura conditione, nam omnia Sacramenta statim aut valida, aut nulla esse debent. Ratio 2. quia, licet in aliis contractibus possit transferri dominium ad tempus, in Matrimonio tamen domi-

minium corporum debet tradi in perpetuum; & ideo oportet, quod impleta conditione novus apponatur consensus. *Secunda* vero sententia negat, & hanc tenent *Laym. cap. 7. n. 2. Bon. p. 10. n. 20. Pal. p. 11. §. 2. n. 5. Nav. c. 22. n. 63. Ronc. p. 147. q. 7. R. 2. Sanch. l. 5. D. 8. n. 5. cum Palud. P. Soto, & Henr. ac Salm. c. 7. num. 67. cum* Con. *Perez, Dic. Aversa, Gabr. Reb. & Cornejo*. Ratio, quia Matrimonium, esto sit etiam Sacramentum, habet tamen rationem contractus; omnes autem contractus, impleta conditione, sine novo consensu perficiuntur ex *l. Hæc venditio. 7. ff. de Contrahenda emtion.* Et sic respondetur 1. rationi. Respondetur ad 2. quod dominium non traditur pendente conditione, sed ea verificata, tunc enim, cum consensus præcedens virtualiter perseveret, Matrimonium de conditionato fit absolutum. Nec revera huic sententiæ contradicit *D. Thomas*, dum S. Doctor *l. c.* tantum loquitur independenter ab implemento conditionis; & ideo merito dicit quod pendente conditione non potest illud dici verum Matrimonium, sed quod interim æquiparatur sponsalibus, ita ut non liceat nuptias inire cum alio. Utraque sententia est probabilis, at hæc secunda videtur probabilior. Ceterum recte dicunt *Viva q. 4. a. 6. n. 4. & Croix l. 6. p. 3. n. 762.* consultius esse eo casu iterum contrahi Matrimonium.

Quid si inter sponsos sit impedimentum contrahendi, & ipsi spoponderint sub conditione, *si cessabit impedimentum?* Sentiunt pariter *Sanch. de Matr. lib. 5. D. 8. num. 10. & Croix lib. 6. p. 3. num. 85. cum Ang. Covarr. & Krimer*, nec requiri novum consensum, si impedimentum cessat. Attamen *Victoria ap. eund. Croix* censet requiri; hocque mihi videtur probabilius, dum consensus, tempore impedimenti præstitus, non videtur satis validus; & sic refert *P. Zacharia ap. Croix loc. cit.* in simili casu Sacr. Conc. declarasse.

896 Notandum hic, quod differt conditio a demonstratione, causa, modo, die; Quia *Demonstratio*, sive *Causa* adjecta (puta, si quis dicat: *Duco te, quæ es virgo*, vel *quia es virgo*) non vitiat, nec suspendit Matrimonium (esto causa sit falsa, aut turpis, etiam contra substantiam Matrimonii, ut *Sanch. lib. 5. D. 19. num. 2.*); Nam, licet ille non contraheret, si sciret eam non esse virginem, præbet tamen tunc absolute consensum, qui non impeditur, nisi ab errore circa substantiam, sive circa conditiones substantiales Matrimonii; sed vide *n.* 1012. Neque suspendit *Modus* si dicatur v. g. *duco te, ut mihi inservias*. Ita *Salm. c. 7. num. 5. & Viva quæst. 4. artic. 6. numer. 2.* Etiamsi modus sit de re turpi, aut impossibili: *Duco te, ut occidas*, &c. Ratio, quia consensus non pendet a modo, sicut pendet a conditione. Et etiamsi (ait *Viva cum Pal.*) modus sit contra substantiam Matrimonii, scil. *Duco te, ut adulterium facias*, &c. Sed probabilius contradicunt huic *Salm. num. 6. cum Sanch.* Quia non videtur habere animum contrahendi, qui intentionem habet contractui oppositam.

Utrum autem *Dies* appositus suspendat contractum, puta, si dicatur: *Duco te post tres dies?* Negat *Sanch. ibid. num. 11.* Sed probabilius affirmant *Viva cum Con. Hurt. Perez, & Salm. num. 3.* Quia contrahens tunc non intendit ponere perfectum consensum, nisi post tertium diem.

897 DISSERTATIO

De Ministro, & Forma Sacramenti Matrimonii.

Alii dicunt Ministrum Matrimonii esse Sacerdotem assistentem, & Formam ipsius verba: *Ego vos in Matrimonium conjungo, &c.* Ita *Canus de Locis Theol. lib. 8. cap. 8. Juenin Instit. Theol. de Matr. quæst. 2. cap. 2. Concina tom. 10. pag. 191. num. 5. Tournely tom. 11. pag. 58.* Idque probabile putant *Estius lib. 4. D. 26. §. 10. & Habert de Matr. cap. 4.* citans pro hac sententia *Toletum lib. 7. de Matr.* sed non bene, *Toletus* enim *ibi cap. 2.* expresse dicit Formam Sacramenti Matrimonii esse consensum contrahentium; si igitur consensus nubentium est Forma, ipsi necessario sunt Ministri; nam (ut recte ajunt *Bellar. de Matr. cap. 7. & Frassen quæst. 3. art. 3.*) qui in Sacramento Formam applicat materiæ, ille utique est Sacramenti Minister. Momenta autem hujus primæ sententiæ afferentur infra in objectionibus quibus respondebimus. *Secunda* vero sententia communis, quæ videtur moraliter certa, dicit ipsos contrahentes esse Ministros hujus Sacramenti; & Formam esse verba, quibus ipsi consensum exprimunt; ita Bellarminus, qui vocat sententiam nostram communem in Scholis (ut fatetur etiam ipse *Canus*), & contrariam novam ac falsam, *Gonet Man. de Matr. cap. 7. Frassen eod. tit. q. 3. a. 1. Cabassut. T. J. l. 3. c. 18. n. 1.* cum communi omnium Theologorum, *Laym. c. 2. num. 2. Abelly pag. 200. q. 1. & 2. Wigandt tr. 16. n. 10. Holzmann pag. 322. & 320. Barbosa Alleg. 32. num. 169. Suarez de Sacram. q. 65. D. 10. Se. 1. Bon. p. 4. num. 5. cum Con. Reb. Gutt. Fill. Reg. Rodr. &c. comm. Pontius l. 1. cap. 8. num. 3. cum Vasqu. & Led.* N. SS. P. Benedictus XIV. *de Synodo lib. 7. cap. 28. cum Gotti, Raynaud & C. de Laurea, Fagnan. tom. 4. in cap. Quod nob. de Cland. desp. num. 51.* ubi ait opinionem contrariam esse periculosam in Fide, *Sanch. l. 2. D. 6. cum Lop. Vega, Henr. & Manuel.* qui vocant oppositam temerariam, *Merbes. de Matr. q. 6.* qui testatur omnes Theologos asserere opinionem *Cani* nunquam fuisse probabilem, refertque *Vasq. & Led.* asserere eam non posse defendi sine nota, & *Sotum*, ac *Vivend.* vocare temerariam Nostram sententiam tenent quoque expresse *D. Thomas in 4. D. 26. qu. 2. art. 1. ad. 1. & Dist. 28. quæst. 1. art. 3.* (cujus verba referemus in resp. ad 1. Object.) & *Scotus in 4. D. 26. qu. 4. n. 14.*

Probatur 1. quia Tridentinum *Sess. 24. cap. 1.* declaravit olim omnia conjugia clandestina, scil. sine assistentia Parochi celebrata, esse vera & rata, idque negantes anathemate damnavit. Matrimonia autem Fidelium non possunt dici rata, nisi sint Sacramenta, ut mox infra probabitur. Si ergo Matrimonia clandestina olim fuerunt rata, ac propterea Sacramenta, dicendum quod non Parochus est Minister, sed ipsi contrahentes. Quod autem Matrimonia ideo sint rata, quia sint Sacramenta, probatur ex D. Augustino *lib. de Bono conjug. cap. 24.* ibi: *Bonum nuptiarum per omnes gentes in causa generandi est; quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti.* Item *cap. 8. Sed in nostrarum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quam fecunditas uteri.* Et inde nascitur (ut dicit *cap. 7.*) vinculum indissolubile; sine enim Sacramenti ratione, Fidelium nuptiæ tantam firmitatem non haberent: *Quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi quoddam Sacramentum adhiberetur. Nec tamen nisi in civitate Dei nostri ejus talis est causa cum uxore, scilicet indissolubilitatis Sacramenti.* Et clarius probatur ex *cap. Quanto de Divort.* ubi Innoc. III. sic ait: *Etsi Matrimonium Infidelium verum existat, non tamen est ratum. Inter Fideles autem verum & ratum existit, quia Sacramentum Fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii Sacramentum* (nota), *ut ipsum in conjugibus illo durante perduret.* Nec dicas illud *conjugii Sacramentum* non intelligi de Sacramento Matrimonii, sed de ejus vinculo, utpote symbolice significante conjunctionem Christi cum Ecclesia, adeo ut Matrimonia per solum Baptismum (dictum *Sacramentum Fidei*) evadant rata, cum Infideles convertuntur ad Fidem, esto non fiant Sacramenta. Nam respondetur non esse verum quod Matrimonia Infidelium per solum Baptismum fiant rata, idest omnimode indissolubilia; licet enim conjugia Infidelium natura sua etiam indissolubilia sint, tamen, accedente aliqua urgenti causa, adhuc post conversionem ad Fidem, aliquando solvi possunt (modo non fuerit consummata post conversionem) prout refert *Cardenas in Prop. Innocent. XI. Diss. 2. n. 550.* Urbanum VIII. declarasse die 20. Octob. an. 1626. & rursus 7. Sept. 1627. his verbis: *Nos attendentes hujusmodi Infidelium Matrimonia non ita censeri, quia suadente necessitate solvi possunt.* Et N. SS. P. Benedictus XIV. *de Synodo l. 6. cap. 4. numer. 5.* refert S. Pium V. & Gregorium XIII. solvisse post conversionem ad Fidem quædam Matrimonia in infidelitate contracta. Si ergo Matrimonia clandestina Fidelium ante Concilium, idest sine assistentia Parochi celebrata, ideo fuerunt rata, quia Sacramenta, ergo non Parochus, sed ipsi contrahentes sunt hujus Sacramenti Ministri.

Probatur 2. ex Florentino, ubi: *Septimum est Sacramentum Matrimonii, ut quod est signum conjunctionis Christi & Ecclesiæ secundum Apostolum. Causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus.* Si igitur contrahentes per consensum verbis expressum sunt causa efficiens Matrimonii, ipsi ergo sunt Ministri, non solum contractus (ut aliqui perperam explicant,) sed etiam Sacramenti, nam Concilium suscipit explicandum non quidem contractum, sed Sacramentum, dicens: *Septimum est Sacramentum Matrimonii.*

Probatur 3. ex eodem Trident. *d. Sess. 24. cap. 1.* ubi in clausula irritante Matrimonium dicitur: *Qui aliter quam præsente Parocho .... contrahere attentabunt, inhabiles reddit, & hujusmodi contractus nullos esse decernit.* Non dicitur, qui aliter quam præsente Parocho, & verba proferente, sed tantum, *Qui aliter quam præsente Parocho*; si igitur non irritatur Matrimonium tacente Parocho, sed tantum absente, ergo verba Parochi non sunt de essentia Matrimonii, & consequenter ipse non est ejus Minister. Sed dices ex hoc inferri quidem, quod absente Parocho Matrimonium est nullum, etiam quoad contractum, sed non deduci quod præsente Parocho, & tacente, validus sit non solum contractus, sed etiam Sacramentum. At respondetur, quod ratio Sacramenti non distinguitur a ratione contractus, dum communiter dicunt Theologi contractum Matrimonii fuisse a Christo evectum ad rationem Sacramenti. Et quod nostram sententiam tenuerint Patres Concilii, censendum est ex eo quod communiter Theologi (quorum judicium debet credi Patres Concilii sectatos fuisse) ante Concilium asserebant, Ministros Sacramenti Matrimonii esse ipsos contrahentes, ut testantur *Bellarm. d. c. 7. & Pont. l. c. n. 7.* atque fatetur ipse *Canus*, asserens

(ut diximus) hanc sententiam esse communem Scholarum; & *Dom. Sotus in 4. D. 26. q. 2. a. 3.* scripsit nullum suo tempore ausum fuisse oppositum scribere; & licet *Canus* citet pro se *Gulielmum Parisiensem*, tamen *Bellarm. & Petrocorens.* explicant illam nuptiarum benedictionem, quam requirit *Gulielmus*, esse conditionem, non autem formam Sacramentum Matrimonii constituentem. Item *Bellarm.* ait alios AA. quos affert *Canus*, non loqui de Benedictione quam dat Sacerdos, dum assistit, & dicit, *Ego vos conjungo &c.* sed de Benedictione quam dat Sacerdos in Missa, de qua loqui, ait idem *Bellarm.* pariter Pontifices a *Cano* adductos, & quæ (ut patet) non potest esse forma Sacramenti, cum ibi nulla sint verba, quæ forma Sacramenti videantur.

898 Objiciunt I. Solos Sacerdotes esse legitimos Sacramentorum Ministros ex illo Apostoli (1. Cor. 4.:) *Sic nos existimet homo, ut Ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei.* Et ideo dicunt statutam esse formam, ut habetur ex Rituali, quam Parochus super nubentes proferre debet; dicens: *Ego conjungo vos in Matrimonium.* Ideoque addunt, aliquos SS. Patres (quos refert *Bellarm. c. 8.*) dixisse quod Matrimonia per Sacerdotes sanctificantur. Sed respondetur cum *S. Thoma Dist. 26. quæst. 2.* qui sic docet: *Verba quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus Sacramenti, non autem benedictio Sacerdotis, quæ est quoddam Sacramentale*. *Sacramentale*, idest quædam solemnis cæremonia, quæ ex præcepto Ecclesiæ requiritur. Et hoc est, quod SS. Patres intelligere volunt. Id clarius patet ex eodem Tridentino *cit. cap. 1. Sess. 14.* ubi non dicitur, quod Sacerdos absolute proferre debet formulam prædictam, *Ego conjungo &c.* Sed quod *vel eam dicat, vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum.* Formula vero illa alium sensum non præsefert, quam si Sacerdos diceret (ut dicunt *Frassen, & Sanchez*): *Ego approbo, & benedico nuptias vestras in faciem Ecclesiæ.* Verum autem non est, quod omnia Sacramenta non per alios quam per Sacerdotes ministranda sint, cum Laici etiam quandoque sint legitimi Ministri Sacramenti Baptismi; Christus enim constituit Ministros Sacramentorum, juxta uniuscujusque Sacramenti naturam, & quia contractuum natura est, ut per solum consensum nubentium ineantur, ideo in Matrimonio, quod consistit in contractu ad Sacramentum elevato, non alios Ministros Christus constituit, quam ipsos nubentes, qui per eorum consensum formam Sacramenti ministrarent.

Objiciunt II. Concilium Coloniense an. 1536. ubi *p. 7. c. 4.* sic habetur: *Quod Sacramentum* (scilicet Matrimonii) *si quis sicut decet acceperit, accedente Sacerdotali Precatione, confert donum Spiritus, quo vir diligat uxorem, sicut Christus dilexit Ecclesiam.* Ex quo inferunt, quod si per Benedictionem Sacerdotis donum Spiritus confertur, ergo per illam conficitur Sacramentum. Sed recte respondent *Frassen, & Bellarm. ll. cc.* quod ex verbis illius Concilii potius deducitur oppositum; nam illa ex suo sensu non significant, quod per Precationem Sacerdotalem conficiatur Sacramentum, sed potius quod, Sacramento jam confecto, Precatio illa accedat, qua donum conferatur Spiritus Sancti, preces Sacerdotis exaudientis. Tanto magis quod Enchiridion, ejusdem Concilii nomine deinde vulgatum, expresse dixit, *verba conjugum, quibus ipsi mutuo dant sibi fidem, esse verbum* (idest formam) *quo fit Sacramentum.*

Objicit III. *Canus* testimonium Evaristi Papæ in *c. Aliter Caus. 30. quæst. 5.* ubi dicuntur Matrimonia contracta sine benedictione Sacerdotis præsumi adulteria vel fornicationes potius, quam legitima conjugia. Sed bene respondet *Bellarmin. loc. cit. cap. 8.* hic loqui Pontificem de probatione Matrimonii quoad forum externum, eo quod Ecclesia in foro externo non judicat legitima conjugia illa quæ non probantur per Sacerdotis testimonium, præsumendo tunc defuisse mutuum consensum; Nisi (ut subditur in eodem textu) voluntas propria suffragaverit; Ergo ubi adest voluntas contrahentium, legitimum initur Matrimonium, licet in foro externo aliud præsumatur. Quod autem Evaristus certe ibi loquatur de foro externo, sapienter ait *Bellarminus*, ipsum Canum negare non posse, nam Tridentinum expresse declaravit conjugia clandestina esse vera Matrimonia, dum e converso Evaristus non jam dicit ea non esse Sacramenta, sed vocat adulteria, & fornicationes; unde, ne dicatur Tridentinum contradixisse testimonio Evaristi, id quod Evaristus dicit, necessario de foro externo intelligendum. Alia objicit *Canus* quibus facilius respondetur, ut videre poteris apud *Bellarm. cit. cap. 8.*

899 Ex nostra autem sententia infertur 1. quod Matrimonia quæ per Procuratorem celebrantur, quia sunt legitimi contractus, ideo vera etiam sunt Sacramenta, nec opus est, ut contrahentes postea coram Parocho se sistant ad Matrimonium ratificandum; *Sanch. l. 2. D. 11. n. 27. & Bellarm. cap. 7. & 8. cum Nav. Soto*, & aliis, contra *Canum.* Infertur 2. quod conjugia malitiose contracta coram Parocho reluctante, & benedictionem deneganie, sunt quidem graviter illicita, sed valida & vera Sacramenta, ut dicunt omnes pro nostra sententia allati; & hoc etiamsi Parochus affectet nolle intelligere, nempe oculos & aures claudendo, ut sentiunt *Pontius lib. 5. cap. 29. num. 22. & Salm. c. 8. num. 67. cum Led. & Leand.* (contra *Bon. & Trull.* ac *Sanch. lib. 3. D. 39. num. 6.*) Ex Decreto Sacr. Conc. apud *Farinac.* ubi ad quæsitum: *Et quid si Parochus adfuisset, nihil tamen eorum quæ agebantur vidit vel audivit, utrum tale Matrimonium sit nullum?* Sacr. Concil. respondit: *Matrimonium non valere, si non intellexisset; nisi ipse Parochus affectasset non intelligere.* Infertur 3. quod Matrimonia coram Parocho, & testibus semel celebrata cum occulto impedimento dirimente, sublato impedimento per dispensationem, vera evadunt Sacramenta per consensum absente Parocho præstitum; vide dicenda *num.* 1110. Infertur 4. quod Parochus, si assistat Matrimonio existens in mortali, non peccat graviter, quia non conficit, nec ministrat Sacramentum; ita *Sanch. lib. 2. D. 6. num. 2. & Bonac. p. 4. num. 5. cum Suar. Con. Henr. Gutt. & Reg.* Utrum autem requirantur de præcepto gravi verba Parochi, *Ego conjungo vos, &c.* vel alia juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum, ut dicitur in Tridentino *cit. Sess. 24. c. 1.*? Negant. *Bonac. part. 8. num. 4.* qui citat *Sanch. Con. Gutt.* & alios putantes earum omissionem esse tantum venialem ob parvitatem materiæ; Sed affirmat *Barbosa de Potest. Episc. Alleg. 32. 170. cum Rebell. Henr. & Salsedo*, & hoc mihi magis placet.

DUBIUM II.

De usu Matrimonii.

ARTICULUS I.

An usus Matrimonii, sive actus conjugalis sit licitus?

900 *Actus conjugalis illicitus est I. Si matrimonium est nullum.*
II. Si Matrimonium est dubium.

901 *Qu. I. An liceat contrahere cum dubio de impedimento?* 902 *Q. II. An cum opinione probabili de insubsistentia impedimenti? Qu. III. An cum opinione probabili probabilitate facti?*

903 *Qu. II. An in dubio de valore Matrimonii jam contracti liceat petere & reddere? Et signanter an Uxor non certa de morte primi viri teneatur reddere secundo?* 904. *Dub. 1. An, contracto Matrimonio bona fide, superveniente dubio, liceat petere post diligentiam?* 905. *Dub. 2. Quid si adsit opinio probabilis tantum pro nullitate Matrimonii?* 906. *Dub. 3. An, Nuptiis initis cum dubia fide, dubitans post diligentiam possit petere?* 907. *Dub. 4. An in dubio positivo judicandum sit in favorem Matrimonii contracti?* 908. *An Conjux teneatur credere alteri asserenti se ficte consensisse? Quid si audiat impedimentum a testibus fide non dignis? Quid si audiat ab uno fide digno?*

909 *III. Illicita est copula, si fiat cum periculo sanitatis. Dub. 1. An liceat petere, si alteruter Conjugum laboret lepra, morbo gallico, & simili?* 910. *An liceat petere post balnea, aut sectionem venæ, vel cum febri? vel an statim post prandium?* 911. *Dub. 2. An tempore lactationis?*

912. *IV. Si fiat ob voluptatem.*

913. *V. Si fiat mente adultera. Quid si Conjux ad se excitandum delectetur de pulchritudine alterius personæ?* 914. *Quid si delectetur de copula aliena?*

915 *VI. Si fiat modo indebito.* 916. *Qu. I. An sit mortale inchoare copulam in vase præpostero?* 917. *Qu. II. An coire situ innaturali?* 918. *Qu. III. An cohibere seminationem post copulam inceptam?* 919. *An autem uxor, viro se retrahente post seminationem, possit ipsa statim tactibus se excitare ad seminandum?*

920 *VII. Si fiat in loco indebito.* (Remissive ad Tom. I. l. 3. num. 458.)

921 *VIII. Si fiat tempore indebito.* 922. *Qu. I. An liceat Conjugi coire die Communionis?* (Remiss. ad n. 273. & 274. in hoc lib. VI.) 923. *Qu. II. An in diebus festivis?* 924. *Qu. III. An tempore prægnationis? An autem, secluso periculo abortus, sit venialis coitus cum prægnante?* 925. *Qu. IV. An liceat coire tempore menstrui?* 926. *Qu. V. An tempore purgationis post partum?*

927 *Licitus est autem usus Matrimonii I. Propter prolem. II. Ad vitandam incontinentiam.* (Vide dicta num. 882. Dub. 1.) *III. Propter alios fines honestos.* (Vide dicta num. 883. Dub. 3.)

928 *Qu. I. An aliquando vir teneatur petere?* 929. *Qu. II. An aliquando uxor?* 930. *Qu. III. An Conjux prohibitus petere ob votum, vel affinitatem contractam, possit aliquando petere?* 931. *Qu. IV. An liceat petere excommunicato, & an ab excommunicato?*

932 *An & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter Conjuges?* 933. *Qu. I. an sint mortales inter ipsos tactus & aspectus turpes secluso periculo pollutionis?* 934. *Q. II. Quid si periculum pollutionis jam prævideatur*

935.

935. *Perpenduntur quidam tactus enormiter turpes.* 936. *Qu. III. An peccet gravius Conjux turpiter seipsum tangens altero absente?* 937. *Qu. IV. An si morose delectetur de copula habita vel habenda?*

900 „ RESP. Per se est licitus & honestus. Quod est de fide, & patet ex 1. *Corinth.* 7. *Uxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

„ I. Si Matrimonium a parte rei sit nullum: quod tamen, si uterque ignorat, non peccet, nisi materialiter. Si uterque, vel alter id certo sciat, non potest, quocunque etiam periculo proposito, uti matrimonio. Unde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem (si necdum consummavit), vel fugere, vel petere divortium (ob conjugis sævitiam v. g. vel adulterium, si tale sit) vel certe omnia incommode patienter sustinere. *Bonac. q. 8. p. 8. num. 10.*

„ II. Si Matrimonium sit dubium. Et quidem, si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum; reddere tamen tenetur, cum alter habeat jus petendi. Si uterque dubia fide contraxit, vel dubitat de ejus valore, neutri petere, nec reddere licet ante veritatis indagationem. *Vasq. Sanch. Dian. Bard. d. 6. tr. 11. p. 7. §. 3.* Secus post eam *Bon. q. 4. p. 4.* v. supra *l. 1. t. 1. c. 2. d. 3.*

Piget me de hac materia, quæ tantam præsefert fœditatem, ut castas mentes ipso solo nomine perturbet, longiorem habere sermonem; Sed utinam non esset hæc materia tam frequens in Confessionibus excipiendis, ut non oporteret omnino Confessarium plena tractatione, sed sufficeret compendio instructum esse! Ignoscat mihi propterea castus lector, si fuse de ea hic loquar, & ad casus particulares, qui deformiorem exhibent turpitudinem, descendam. Quod si cui mirum videatur, Auctores ceteroqui prudentes ac pios de hac re fusius pertractasse, & minutas etiam variorum casuum circumstantias descripsisse; audiat clarissimum virum Ludovicum Bail, qui (*to. 2. Concilior. pag. 811.*) ab hac censura doctissimi Thomæ *Sanchez* egregium opus de Matrimonio vindicat, his verbis: *Licet quædam de materia fœdorum actuum tangat, turpior est Infernus; & si fœdus est sermo, fœdius est in peccato putrescere, ut ait Petrus Blessensis. Ille Auctor aliquas spurcitias movet, sed ad ægrotantium curationem. Si Angeli essent homines, talibus non indigerent.*

901 Quæritur I. An liceat Matrimonium contrahere cum dubio de impedimento dirimente? Antequam diligentia adhibeatur ad veritatem assequendam, certum est non licere: Post vero diligentiam adhibitam, communiter docent DD. posse contrahi Matrimonium cum opinione probabili probabilitate juris de carentia impedimenti, modo opinio illa sit universe vel certe ab AA. recepta ut probabilis; ita *Sanch. de Matr. l. 1. D. 6. num. 18. Palaus tr. 28. D. 3. p. 4. §. 9. num. 4. Cardenas in Prop. 1. Innoc. XI. Diss. 2. num. 525. & 528. Viva in eand. Prop. num. 29. in fine, Suar. 3. p. to. 3. q. 67. a. 8. Dub. ult. Croix l. 6. p. 1. num. 117. & p. 3. n. 527. ac 538. & Boss. to. 1. Mor. tit. 1. §. 51. ex. num. 1928. & Mazzotta to. 4. pag. 220. & Holzmann to. 2. pag. 369. num. 491.* cum communi: hancque sententiam vocant tutam & moraliter certam *Carden. l. c. Holzm. num. 492. Viva d. num. 29. & Croix d. n. 117.* cum aliis. Nec obstat dicere, quod cum opinione probabili non liceat Sponsis administrare Sacramentum Matrimonii; Nam respondetur, quod eo casu non ministratur Sacramentum cum sola opinione probabili, sed cum morali certitudine; quando enim adest opinio probabilis de jure, quod non subsit impedimentum, tunc Ecclesia ex antiquissima consuetudine præsumitur contractum Matrimonii approbare, & omne removere impedimentum, ut communiter dicunt præfati AA. cum aliis, & fuse probat *Cardenas l. c. a num. 542.* pluribus Decisionibus Rotæ Romanæ, ac quadam Declaratione Urbani VIII.

Advertendum tamen 1. quod si dubium vertat circa mortem prioris conjugis, tunc sive sit negativum sive positivum, non licet Matrimonium contrahere (quidquid dicat *Boss. to. 2. c. 2. n. 41. & Vidal. ad Vvigandt tr. 16. Casu post n. 52.*), quia cum possideat prius conjugium, non potest secundum iniri cum præjudicio prioris, nisi constet (saltem moraliter) de morte prioris conjugis, ut expressum habetur in *c. Dominus de Secund. nupt.* Advertendum 2. cum *Palao p. 4. §. 9. num. 4.* quod si constet de impedimento, & non constet de ipsius dispensatione, tunc non potest Matrimonium contrahi, neque post contractum peti debitum, tunc enim pariter possidet impedimentum. Secus vero, si constet de dispensatione, & dubitetur de ejus valore, quia tunc possessio stat pro valore dispensationis. Hoc tamen valet, si impedimentum sit de jure Ecclesiastico, sed

902 Quæritur II. An, stante impedimento probabili de jure naturali, liceat contrahere Matrimonium cum opinione pariter probabili de insubsistentia impedimenti? Respondeo: Per se loquendo non licet, quia illicitum est ministrare Sacramentum Matrimonii cum opinione tantum probabili de illius valore, ut patet ex Prop. 1. damnata ab Innoc. XI. quando contra adsit etiam probabilitas impedimenti etiam de jure naturali, nempe si dubium vertat de solutione prioris Matrimonii, tunc enim Ecclesia nequit dispensare, ut potest & præsumitur jam dispensare, cum adest dubium positivum (ut diximus) de impedimento juris tantum Ecclesiastici. Dixi *per se loquendo*, nam urgente gravissima causa poterit Matrimonium contrahi, modo accedat Declaratio Summi Pontificis tanquam unici Interpretis Legis Divinæ. Et sic refert *Cardenas in d. Prop. 1. Diss. 2. num. 553.* olim declarasse Urbanum VIII. Delato enim ad ipsum dubio per Joannem de Lugo, postmodum Cardinalem, an Matrimonia quorumdam Infidelium Indorum in Regno Peruquanæ in Infidelitate contracta essent valida? & an ipsi post Baptismum tenebantur accipere primam uxorem ex pluribus quas habuerunt, vel an poterant eligere quam malebant? Pontifex indicto Consulto dixit, quod ubi Doctorum sententiæ utrinque probabiles intercederent, sequerentur opiniones pro conditione locorum ac hominum Barbaris favorabiliores; vide dicta *n. 897. v. Prob. 1.*

Quæritur III. An liceat Matrimonium contrahere cum opinione probabili non solum juris, idest ex Doctorum auctoritate, sed etiam facti, nempe cum ex utraque parte adest facti probabilitas pro existentia & pro carentia impedimenti? Affirmant *Tamburr. Dec. l. 1. c. 3. §. 3. num. 27. ac Bonac. & alii ap. Croix l. 6. p. 1. n. 118.* Sed recte negant *Cardenas in Prop. 1. Innoc. XI. Diss. 2. num. 514. & 629. Viva in eand. Prop. n. 29. & Croix l. c. cum Gormaz, ac Aversa.* Ratio, quia, licet Ecclesia præsumatur supplere sive dispensare in impedimento, quando adest probabilitas orta ex jure, ut modo supra diximus; attamen hoc non procedit, quando habetur probabilitas tantum orta ex facto, quæ non fundat nisi semiplenam probationem, ut explicat *Carden. num. 629.* Quo supposito, non licet in Matrimonio contrahendo uti prima sententia; nam quamvis probabilis esset prima opinio, quod cum sola probabilitate facti pro carentia impedimenti præsumatur Ecclesia etiam dispensare; tamen, cum hæc opinio non sit communiter aut certe recepta tanquam probabilis (prout quidem esse debet ad præsumendum quod Ecclesia suppleat, ut recte dicunt *Carden. num. 624. & Croix l. 6. p. 1. num. 117.* cum *Avers. & Gorm.*), & cum agatur de valore Sacramenti, non possumus opinionem illam tuto sequi.

Dicunt autem *Sanch. l. 8. D. 6. n. 18. Carden. n. 527. Viva in dicta prop. 1. num. 31. & Tamb. Dec. l. 1. c. 3. v. Matrimonium, num. 1. cum Merolla,* idque probabile putat *Croix l. 6. p. 3. n. 533. cum Spor. Gob. Krim. &c.* quod in quæstione facti, si adsint utrinque conjecturæ, istæ non constituunt nisi merum dubium negativum, & ideo si dubium de impedimento non possit vinci, licite contrahitur Matrimonium, quia tunc standum est pro libertate. Sed huic opinioni contradicunt *Palaus tr. 1. D. 3. p. 8. num. 10. Less. Auctar. v. Matrimonium, Cas. 10. Contin. Tournely to. 2. de Imped. pag. 245. num. 1. Roncaglia pag. 152. q. 5. in fin. Renzi to. 1. pag. 45. q. 4. cum Vidal, & Laym. l. 1. tr. 4. c. 5. num. 24. cum Hurt. & Verecr.* Meritoque non approbant rationem ab Adversariis adductam, quamvis enim in aliis contractibus, non obstante dubio negativo de inhonestate contractus, licitum sit illum inire, si dubium vinci non possit, quia tunc standum est pro libertate; Matrimonium tamen, quia non solum habet rationem contractus, sed etiam Sacramenti, non potest contrahi cum materia dubia; sicut & in aliis Sacramentis non licet uti materia dubia extra casum necessitatis, ne Sacramentum exponatur periculo frustrationis, juxta Prop. 1. damnatam ab Innoc. XI. Tantum igitur prima sententia posset dici probabilis, si probabilis esset opinio eorum quos retulimus *Tom. 1. l. 1. num. 32.* dicentium præfatam Propositionem fuisse proscriptam non ratione periculi frustrationis Sacramenti, sed ratione charitatis erga suscipientem, ne privetur fructu Sacramenti, si forte opinio de ejus valore non sit vera. Et eo casu advertit *Croix d. num. 532.* cum aliis, partem dubitantem teneri ad monendam alteram de tali dubio, ne hæc exponatur periculo gravium incommodorum. Quod si vero (adducunt *Sanch. & Carden. num. 528.*) in tali dubio præsumtio urgeret pro impedimento, & nulla esset præsumtio pro illius carentia, v. gr. si vir coierit, & postea dubitet an seminarit, vel an intra vas aut extra, tunc præsumtio orta ex communiter contingentibus est pro impedimento, & impediendum est Matrimonium. Secus autem, si adsit præsumtio in contrarium, nempe si vir seminaverit prope vas; tunc enim (ut ait *Sanch. d. num. 18.*) procul dubio Nuptiæ contrahi possunt.

Ceterum probabiliter dicunt *Emman. Sà v. Dispensatio num. 1. Merbes. to. 2. pag. 496. qu. 8. vers. Quartus, & Contin. Tournely to. 2. de Impor. pag. 245. cum Pichler,* ac probabile putat *Diana p. 4. tr. 3. R. 17.* (contra *Sanch. d. n. 28.* quamvis in *Dec. l. 4. c. 40. num. 26.* videtur se retractasse) quod in impedimentis dubiis bene potest Episcopus dispensare. Et idem dicunt communissime DD. generice loquendo de omnibus casibus, sive impedimentis Pontifici reservatis, quando dubitatur an indigeant dispensatione, ut *Palaus p. 1. tr. 3. D. 6. p. 5. num. 10. Cabassut.*

T. I.

T. I. l. 1. c. 8. nu. 5. Barb. Alleg. 35. num. 19. Roncaglia pag. 54. q. 6. Holzmann to. 1. pag. 99. num. 491. Elbel to. 1. pag. 147. nu. 442. & Salm. de Leg. c. 5. num. 45. ac probabile putat Bonac. eod. tit. D. 2. q. 2. p. 2. n. 18. Ratio, quia ex una parte, licet dispensatio hujusmodi impedimentorum sit Papæ reservata, tamen, cum reservatio sit odiosa, stricte est interpretanda & restringenda tantum ad casus certos, prout diximus in simili num. 600. Ex alia parte sat probabiliter potest Episcopus dispensare in tali dubio, tum ex c. Nuper. 29. de Sent. excomm. ubi: *Quia tamen conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi*. Ibique sic addit Glossa: *Et hic est argumentum, Episcopos posse dispensare ubi specialiter dispensatio non est inhibita; & concessum videtur, quod non est prohibitum*. (Vide dicta Tom. I. lib. 1. n. 191. & infra hoc lib. 6. n. 980. v. Sed dub. 1.) Et hoc approbant etiam Sporer p. 4. c. 4. num. 22. Elbel de Matr. num. 474. & Roncaglia de 5. Præc. c. 2. qu. 6. Tum quia, cum in casibus qui frequenter occurrunt, possit inferior dispensare in lege Superioris (ut diximus cum communi l. 1. num. 190.), bene poterit Episcopus in impedimentis dubiis dispensare, eo quod in iis frequenter contingit dubitare de indigentia dispensationis.

903 Quæritur IV. An, matrimonio jam inito, liceat contrahentibus petere aut reddere in dubio de ejus valore? Certum est quod durante dubio, sive dubium antecesserit Matrimonium, sive ei supervenerit, Conjux dubitans ante diligentiam adhibendam ad dubium vincendum non potest petere, sed potest, & tenetur reddere alteri petenti in bona fide; id patet ex c. Dominus. de Sec. nupt. ubi dicitur: *Sane super Matrimoniis, quæ quidem ex vobis (nondum habita obeuntis Conjugis certitudine) contraxerunt: id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjux ejus. Si vero aliquis hoc non servavit, & de morte conjugis adhuc existimat sibi dubitandum, ei quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod a se tamen noverit nullatenus exigendum*. Ex hujus ratio petens est, quia in dubio nemo privandus est suo jure certo quod bona fide possidet, ut communiter docent DD. cum Sanch. l. 2. D. 42. n. 112. Salm. c. 15. num. 48. Concina pag. 383. num. 5. & alii passim. Idem ait Pontius l. 10. c. 15. num. 8. sed hic diversam assignat rationem, dicens idem teneri dubitantem reddere debitum petenti, quia de duobus malis minus est eligendum, juxta c. Duo mala. Dist. 13. Minus autem malum est in dubio reddere quam non reddere, quia non reddendo, est periculum injustitiæ, reddendo vero, tantum fornicationis, quæ est minus malum quam injustitiæ. Sed hæc ratio non subsistit, nam si possessio secundi viri non præberet ipsi jus petendi, non evitaretur majus malum injustitiæ, quam Pontius supponit, dum adhuc mulier illa se committeret periculo injustitiæ, nempe irrogandi injuriam primo viro, si forte vivat. Unde necessario recurrendum ad primam rationem, nempe ad jus certum possessionis quod habet secundus vir, quodque præferri debet juri incerto primi viri, cum de ejus morte dubitetur.

Semper igitur ac mulier non est certa de vita primi viri, tenetur reddere secundo viro petenti; & hoc etiamsi adsit opinio probabilis pro invaliditate secundi Matrimonii, & nulla pro valore, quia secundus vir non potest expoliari suo jure certo, nisi habeatur certitudo de vita primi viri, ut recte docent S. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 3. §. 2. Croix l. 6. p. 3. n. 300. cum Carden. Merolla, & Brexero, ac Sanch. l. 2. D. 44. num. 3. cum Soto, Nav. Palud. Sylve. Ang. Led. Conrad. Henr. Mau. &c. Idque clare probatur ex c. Inquisitioni de Sent. excomm. ubi sic habetur: *Inquisitioni tuæ respondentes credimus distinguendum, utrum alter conjugum pro certo sciat impedimentum conjugii; an non sciat pro certo, sed credat. In primo casu debeat potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum operari mortale. In secundo distinguimus, utrum habeat conscientiam hujusmodi ex credulitate levi & temeraria, an probabili & discreta. Et quidem ad sui Pastoris consilium (conscientia levis & temerariæ credulitatis explosa) licite potest non solum reddere, sed exigere debitum conjugale. Verum, cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili & discreta, quamvis non evidenti & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam*. Nota illud *certo sciat*, ergo si certo non scit, tenetur reddere. Confirmatur ex c. Si virgo. Caus. 34. q. 2. ibi: *Si virgo nupserit nesciens viro alieno, si semper nesciat, nunquam ex hoc adultera erit; si autem sciat* (nota) *jam adultera esse incipit*. Ubi recte notat Sanch. l. c. cum Sylve. Tò *sciat* sumi pro certitudine. Idem docet D. Thomas in 4. D. 41. q. un. a. 5. qu. 1. & 3. ibi: *Aut habet certam scientiam de impedimento Matrimonii, aut opinionem; si primo modo, nec exigere, nec reddere debet; si secundo, debet reddere, sed non exigere*. Item dicit S. Bonavent. in 4. D. 38. sub fine: *Si certificatur de vita primi viri, nec petere debet, nec reddere*.

904 Sed dubitatur 1. An, contracto Matrimonio in bona fide, si dubium superveniat, & adhibita diligentia illud vinci non possit, liceat dubitanti non solum reddere, sed etiam petere? *Prima* sententia negat, & hanc tenent Nav. c. 12. num. 54. Concina pag. 382. num. 3. item P. Soto, Medina, Sylv. & Conrad. ap. Sanch. l. 2. D. 41. num. 45. Et hujus sententiæ videtur certo etiam esse D. Thomas in 4. D. 38. in expos. litteræ, ibi: *Si oriatur dubitatio de vita prioris viri, ex aliqua causa quæ etiam certitudinem facere possit, non debet nec exigere debitum; si autem illa causa facit probabilem dubitationem, debet reddere, sed non exigere*. Idem sentit S. Bonav. in dict. D. 38. sub fine dicens: *Si probabiliter dubitat, debet debitum reddere, sed non exigere*. Id probant ex dicto c. Inquisitioni, mox supra allato, ibi: *Verum, cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili & discreta, quamvis non evidenti & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet*. *Secunda* vero sententia longe communior, & probabilior affirmat, & hanc tenent Sotus de Just. l. 4. D. 5. a. ult. in fine, Lugo eod. tit. D. 17. num. 88. Pal. de Sponsal. D. 3. p. 4. §. 9. num. 6. Laym. de Consc. c. 5. §. 3. n. 24. Vvigandt tr. 16. num. 59. Conink. D. 34. du. 10. n. 105. Holzmann num. 466. Ront. pag. 185. q. 6. R. 2. Fill. tr. 10. c. 9. n. 343. Habert to. 7. pag. 827. q. 4. Diana p. 3. tr. 4. R. 295. cum Valent. & Vill. Salm. c. 15. num. 46. cum Reg. & Henr. Bon. p. 4. num. 1. cum Rodr. Croix l. 6. p. 3. num. 302. cum Suar. Less. & Boss. ac Sanch. l. 2. D. 41. num. 46. cum Led. Lop. Bann. Verae. & probabilem tenent ibid. Canus, Victor. & Manuel. Ratio, quia qui Matrimonium bona fide contraxit, non est privandus suo jure quod possidet petendi, donec constet de impedimento; licet enim, superveniente dubio, suspendatur jus possessionis usquedum veritas inquiratur, dubio tamen remanente post diligentiam, cum ignorantia sit tunc invincibilis, manet possessio pro valore Matrimonii, & consequenter pro illius usu: possessor enim bonæ fidei sicut post diligentiam potest rem retinere, sic etiam potest illa uti. Hæcque ratio bene confirmatur ex c. Laudabilem, de Frigid. & malef. ubi in dubio de valore Matrimonii, propter dubietatem impotentiæ Conjugum ad copulam conceditur eis spatium triennii ad debitum petendum; In tantum igitur conceditur eis licentia petendi in tali dubio, in quantum Conjuges bona fide contraxerunt, & ideo possident jus petendi, donec per experimentum triennii fiat certum impedimentum impotentiæ. Ad textum autem citatum in c. Inquisitioni, præfati AA. multipliciter respondent: Lugo de Just. D. 17. num. 88. dicit quod Pontifex ibi loquitur de casu quo Conjux habeat probabilitatem tantum de invaliditate Matrimonii, & nullam pro valore. Alii vero communius & rectius, ut Sotus l. c. Sanch. num. 53. & Pal. num. 6. cum Conink respondent, quod textus intelligitur vetare petitionem, antequam diligentia adhibeatur; secus vero post diligentiam; tunc enim (ut supra jam dictum est) Conjux manet in possessione sui juris, practice deposito dubio per principium illud reflexum, quod in dubio melior est conditio possidentis. Et revera textus, dicendo non posse Conjugem opinantem petere, supponit eum non adhuc sibi efformasse judicium practicum conscientiæ, dubium deponendo, cum subdat non posse petere: *Ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam*. Hinc apparet quam necessarium sit in moralibus admittere quod liceat deponere dubia per principia reflexa; his enim negatis, nulla apparet ratio cur licitum sit (ut licitum jam ibi declarat Pontifex) Conjugi dubitanti de morte prioris Conjugis debitum reddere postulanti. Recte autem advertit Sanch. num. 48. non posse dubitantem reddere debitum in primo bimestri ante præmissam diligentiam, etiamsi petens sit in bona fide, quia eo tempore alter non habet jus petendi. Et idem dicendum, si alter petens per incestum, vel adulterium sit privatus jure petendi.

905 Dubitatur 2. An, contracto Matrimonio in bona fide, Conjux habens rationem probabilem pro invaliditate Matrimonii, & nullam pro valore, possit petere post adhibitam diligentiam? *Prima* sententia negat, & hanc tenent Sanchez l. 2. D. 44. num. 2. & 4. Lugo de Just. D. 17. num. 88. Salm. c. 15. num. 49. Sporer de Consc. num. 77. Bonac. q. 4. p. 5. num. 13. cum Reg. & Gutt. ac Vivа q. 7. a. 3. n. 11. qui vocat eam communem. Hi dicunt conjugem taliter opinantem teneri ad reddendum alteri qui bona fide contraxit, sed petere non posse. Ratio, quia possessio suffragatur dubitanti, non autem habenti assensum opinativum tantum pro nullitate Matrimonii. *Secunda* vero sententia satis probabilis affirmat, & hanc tenent Palaus de Spons. D. 3. p. 4. §. 9. num. 6. cum Coninck. & Croix l. 6. p. 3. num. 302. Hi enim dicunt hunc Conjugem non interdici a petendo post diligentiam, dubium deponendo, & conscientiam sibi formando ex eadem regula dicta ut supra, nempe quod nemo est privandus jure suo certo quod possidet bona fide, nisi certo probetur quod nullum jus habeat, ut dicunt in terminis de Matrimonio Anaclet. de Matr. D. 13. q. 6. num. 85. cum Henriq.

Henriq. ac Cardenas, *Merola*, & *Bresser. ap. Croix n.* 300. atque fatetur ipse *Sanch. l. c. n.* 3. In hoc enim differre videtur qui bona fide ab eo qui mala fide contraxit, nam possessor malæ fidei non potest petere, ut dicunt *Sanch. l.* 2. *D.* 42. *num.* 2. *Sporer dict. num.* 77. & *Salm. c.* 15. *num.* 48. nisi habeat certitudinem, vel saltem probabilitatem pro valore Matrimonii (quamvis non desint DD. qui tuentur tunc etiam sufficere, si post diligentiam dubium deponatur, ut videbimus in Dubio sequenti); Possessor autem bonæ fidei post diligentiam factam petere potest, semper ac non constet de nullitate Matrimonii, quia possessio præbet ei jus certum petendi, quod prævalet cuicunque probabilitati oppositæ; probabilitas enim, cum sit opinativa, & consequenter semper includat formidinem in opinione contentam, auferre nequit legitimam præsumtionem validitatis Matrimonii, ortam ex ipsa possessione conjugii bona fide contracti; vide quæ in simili casu diximus *T.* 1. *l.* 1. *num.* 84. Id confirmatur ex *c. Laudabilem. de Frigid. & malef.* ubi in dubio de impotentia conceditur Conjugibus usque ad triennium experiri; Etenim peto, si post biennium Conjux non adhuc potuerit consummare, num est probabile Matrimonium esse validum? Certe quidem est improbabilissimum, & e converso probabilissimum est tunc esse nullum, & tamen, hoc non obstante, possunt Conjuges pergere ad experiendum usque ad finem triennii; rogo, qua ratione? non utique alia, nisi quia Matrimonium non est adhuc certe nullum, neque illi sua possessione adhuc sunt expoliandi. Præterea, ipsimet Adversarii concedunt Conjugem opinantem teneri ad reddendum, etiamsi adsit probabilitas tantum de nullitate Matrimonii, nec id negare possunt, cum id expressum sit in *c. Inquisitioni sup. citato*; Et ratio est quidem, quia nemo expoliandus est sua legitima possessione, donec constet de nullitate sui juris. Sicut ergo, non obstante unico illo assensu opinativo pro nullitate, non potest Conjux dubitans alteri debitum negare, ne privet eum sua certa possessione; ita post diligentiam non tenetur ipse ex illa sua conscientia tantum opinativa se expoliare certa sua possessione, nisi certus sit, quod nullum jus sibi competat. Dicitur autem ex *conscientia tantum opinativa*, quæ formidinem includat, & ad certitudinem non pertingat; nam si Conjux dubitans habeat rationes ita convincentes de nullitate Matrimonii, ut fundent de ea moralem certitudinem, tunc certe nec petere, nec reddere potest. Item recte advertit *Croix num.* 301. *cum Cardenas*, quod dubitans, si adhuc spem prudentem habeat inveniendi majorem certitudinem, tunc nequit petere, quia, cum dubium adhuc est vincibile, non potest uti jure petendi.

906 Dubitatur 3. An, contracto Matrimonio cum dubia fide de impedimento, possit dubitans post diligentiam petere debitum, dubio adhuc perseverante? *Prima* sententia communior negat, & hanc tenent *Palaus D.* 3. *p.* 4. *num.* 6. *Ronc. pag.* 185. *q.* 6. *R.* 2. *Salm. c.* 15. *num.* 48. *Bon. p.* 4. *num.* 10. *cum Coninc. Fill. &c. ac Sanch. l.* 2. *D.* 42. *num.* 2. *cum Nav. Sylve. &c.* Probatur 1. ex *c. Dominus de Sec. nupt.* ubi dicitur contrahens in mala fide minime posse petere. Probatur 2. ratione quia nemo potest uti re quam mala fide incœpit possidere; Unde si non potest dubium deponere, nunquam petere potest. *Secunda* vero sententia satis probabilis affirmat, eamque tenent *Holzmann pag.* 355. *num.* 466. *Elbel pag.* 404. *num.* 146. Ratio, quia etsi dubitans non possit deponere dubium ex titulo possessionis, potest tamen deponere ex aliis principiis, nempe primo, quia in dubio standum est pro valore actus, ut habetur in *l. Quoties ff. de reb. dub.* Secundo, quia, cum Matrimonium sit causa favorabilis, in dubio standum pro ejus valore, ut probat ipse *Sanch. l.* 1. *D.* 18. *nu.* 6. *cum Covarr. Lopez*, & *Menoch.* eo quod sicut in foro externo in dubio judicandum est pro valore Matrimonii, juxta communem sententiam ibi ex *c. fin. de Sent. & re judic.* ita etiam judicandum in foro interno, qui conformari debet externo, quando hoc non innititur falsa præsumptione. Nec obstat textus oppositus in *dict. c. Dominus*, quia ibi sermo fit de contrahente cum dubio de morte prioris Conjugis, quo casu certum est dubitantem non posse petere, donec constet de illius morte, nam alias potius est jus prioris Matrimonii. Hoc tamen procedit respectu ad Conjugem qui contraxit cum dubia fide; secus vero quoad Conjugem qui contraxit cum bona fide, ut diximus *num.* 904. Communiter autem dicunt *Sanch. l.* 1. *D.* 42. *n.* 8. *Bon. p.* 4. *num.* 10. *Boss. to.* 2. *c.* 2. *num.* 41. *Sporer de Consc. num.* 77. *Roncaglia l. c.* & *Salm. c.* 15. *n.* 48. *cum Dic.* & *Croix num.* 299. *cum Schilder. Aversa*, &c. quod etiam contracto Matrimonio cum dubia fide possit dubitans petere, si Matrimonium reputetur probabiliter validum, etiamsi probabilius sit esse nullum, ut dicunt *Sanchez*, & *Sporer*; Et hoc valere dicunt idem *Sanchez*, & *Bossius ll. cit.* quamvis Matrimonium sit contractum cum dubio de morte prioris Conjugis; nam si adsit probabilitas de illius morte, non improbabiliter dicunt AA. mox citati, licitum esse utrique Conjugi reddere, & petere, formando sibi probabilem conscientiam de valore secundi Matrimonii. Nec obstat dicere, quod non liceat dubitanti petere cum probabili præjudicio prioris Conjugis, nam hoc procederet quando possessio pro primo Conjuge esset certa, non vero quando est dubia; cum autem est dubia illius vita, dubia etiam est possessio. Nec obstat citatum *cap. Dominus*, nam textus loquitur in casu dubii non autem probabilitatis.

Dubitatur 4. an in dubio positivo de valore Matrimonii, puta si dubitetur de impedimento, vel de consensu præstito, & simili, judicandum sit in favorem Matrimonii contracti? In foro externo procul dubio affirmandum, ut communiter docent DD. vide *Sanchez lib.* 1. *Disput.* 18. *num.* 5. Sed in foro conscientiæ negant aliqui, eo quod in dubio possidet libertas ab onere Matrimonii. Sed verius est oppositum, ut tenent *Sanch. num.* 6. *Pontius l.* 8. *c.* 3. *num.* 16. *Elbel num.* 146. & *Tamb. Dec. l.* 1. *c.* 3. *v. Matrimonium num.* 7. *cum Covarr. Menoch.* & communi. Ratio, quia, licet Matrimonium sit tantum probabiliter validum, tamen certa est ejus possessio, donec non constet de nullitate, cum in dubio (ut diximus) semper judicandum pro validitate actus, ut dicunt *Palaus tract.* 28. *D.* 3. *p.* 4. §. 9. *num.* 4. *Busem. Elbel l. c.* & *Croix l.* 6. *p.* 3. *num.* 298. ex *l. quoties ff. de Reb. dub.* 907

Ad dignoscendum autem, quomodo quis possit esse certus, vel probabiliter dubitare de nullitate Matrimonii, tres regulæ dantur; Prima est, quod ordinarie loquendo, non tenetur Conjux credere alteri asserenti se ficte consensisse, etiamsi id affirmet cum juramento, ex *c. Per tuas, de Probationib.* & *c. Cum a nobis. de Testib. & attest.* ubi: *Nimis indignum est, ut quod quisque sua voce protestatus est, valeat proprio testimonio infirmare.* Dicitur, *ordinarie loquendo*, nam aliter dicendum, si ex circumstantiis aliter censendum esset, puta si Conjux ille sit in articulo mortis, si non soleat pejerare, vel si sit persona pia, & vellet separari, aut Religionem ingredi, &c. tunc enim alter habet sufficiens motivum prudenter dubitandi; ita *Bonac. p.* 4. *n.* 19. *Diana* 3. *p. tr.* 4. *R.* 2. *Sanch. l.* 2. *D.* 45. *n.* 3. *cum Soto, Adriano, Palud. Sylve. Nav. Ang. &c. ac Salm. c.* 15. *num.* 52. *cum Val. Dic. Veracr. & Led.* 908

Secunda regula, quod si quis audiat a personis non fide dignis, vel ea fama e nullo auctore certo exorta, adesse impedimentum, licite potest Matrimonium contrahere, aut post contractum reddere, & petere debitum; quia talis fama, aut dictum non habetur ut ratio prudens dubitandi; *Sanch. num.* 29. & 32. *ex c. Si duo* 35. *q.* 6. *item Salm. num.* 52. cum *Sylv.* & *Bon. l. c. num.* 20.

Tertia regula est, quod dictum unius testis fide digni de impedimento, aut fama publica ex certo authore (ut dicunt *Sanch. num.* 25. *Dic. Sylv.* & *Salm. nu.* 54.) sufficit, ut quis teneatur veritatem inquirere, & interim abstinere a petendo debito; quia, cum talis ignorantia tunc sit vincibilis, in dubio non potest operari. Non sufficit tamen hoc, ut teneatur debitum negare; Quia, licet possit, nemo tamen tenetur credere uni testi, quantumvis fide digno, qui non inducit necessitatem credendi, maxime in sui præjudicium, ex *c. Cum a nobis. de Testib. &c. Salm. d. n.* 54. Post autem adhibitam diligentiam bene potest reddere & petere, ut dicunt iidem *Salm. num.* 28. *cum Nav. Sylvest. Ang.* & *Lopez.*

„ III. Si fiat cum gravi periculo vitæ, aut sanitatis; Nisi 909
„ tamen sit causa gravis, cui damnum corporale videatur
„ postponendum, v. gr. periculum incontinentiæ in se, vel
„ comparte. *Bon. p.* 6. *num.* 8. *Perez d.* 50. *s.* 4. *num.* 5.

Dubitatur 1. An liceat petere cum periculo sanitatis, nempe si alteruter Conjugum laboret lepra, morbo gallico, phthisi, aut alio morbo contagioso? Per se loquendo non licet, cum nemo sit dominus suæ vitæ, aut salutis; Attamen probabiliter *Busemb. ut supra cum Bon.* & *Perez*, ac *Sanch. l.* 9. *D.* 24. *n.* 23. *cum Cajet. P. Soto, Graff.* item *Boss. c.* 1. *num.* 195. & 209. *cum Pont. Laym.* & *Reg.* dicunt, quod si morbus esset diuturnus, & non proxime tendens ad mortem, nempe quod non soleat de brevi & facili mortem inferre, ut esset pestis, aut lepra leonina (qua frustatim membra decidunt), tunc non erit illicitum sano petere, si aderit justa causa, nimirum fovendi amorem conjugalem, aut vitandi incontinentiam in se vel in altero; quia alias esset valde onerosum tamdiu abstinere ab usu conjugii, quod vix potest esse sine periculo incontinentiæ. Advertendum tamen, quod Conjux infectus morbo gallico, aut simili contagioso, non poterit petere ab altero initio, nisi vitium suum illi manifestet, & manifestando possit alter remediis occurrere morbo: imo nec etiam poterit reddere, nisi certiore facto sano. Hinc bene ait *Bossius c.* 1. *n.* 180. quod dupliciter peccaret, qui laborans morbo gallico fornicationem committeret; & insuper teneretur compensare expensas pro curatione: Probabiliter tamen ab hac compensatione excusat feminas, nisi ipsæ requisitæ fraudulenter suum morbum tegerent. Non potest igitur Conjux infectus tunc reddere, nisi morbum manifestet; Ceterum vero non tenetur manifestare, quia non tenetur cum tanto detrimento suæ famæ conjugale debitum præstare; In omnibus enim contractibus gravissimum incommodum in solutione excusat a debito reddendo, ut ait *Tamb. l.* 7. *Decision. cap.* 3. §. 5. *numer.* 23. *cum Soto*, juxta dicenda in simili casu *num.* 941.

Non

910 Non licet autem petere statim a balneis, vel a sectione venæ, nam, ut dicunt *Sanch. l. 9. d. 24. num. 5. Bon. q. 4. p. 1. num. 4. & Boss. cap. 1. num. 171. cum S. Anton. & Fill.* coitus eo tempore est notabiliter periculosus. Idem dicunt *Bon. loc. cit. Pont. l. 10. c. 14. num. 3. Sanch. num. 3. & Boss. num. 170.* cum aliis de laborante febri. Idem ait *Croix* de viro coeunte cum uxore laborante gonorrhæa, scilicet profluvio seminis, dicto *fluxu albo*; Sed quidam Medicus mihi asseruit, minime nocere talem copulam neque viro, neque mulieri. Præterquamquod non videtur copula tunc prohiberi, cum hujusmodi fluxus soleant esse fere perpetui, unde grave incommodum esset Conjugibus tamdiu abstinere ab usu Matrimonii, prout dictum est de muliere laborante menstruo innaturali; vide dicenda *num. 925.* Excipiendum tamen, nisi fluxus sit maleficus; & tunc etiam excusetur coitus, si adsit periculum incontinentiæ tam in petente, quam in reddente, juxta mox dicta *num. præced.* Vir autem laborans fluxu seminis semper licite potest petere, quia coitus nullum affert damnum nec ipsi, nec uxori, nec proli; ita *Sanch. l. 9. D. 21. num. 9.*

Videtur etiam non licere petere statim post prandium, dum inquiunt *Pontius l. 10. c. 14. n. 3. Bon. q. 4. p. 1. num. 6. Boss. c. 1. num. 171. cum Palud. & Sanch. l. 9. d. 24. num. 4. cum Vega*, Conjuges sæpe excusari a reddendo in tali tempore, eo quod coitus soleat tunc afferre grave damnum, ob ciborum cruditatem, vel corruptionem, quam causat. Refertque *S. Anton. p. 1. tit. 1. l. 16. §. 10.* quemdam propter hoc in phthisim incidisse. Sed dico, quod si hoc esset verum, omnes fere Conjuges phthisici evaderent. Medici autem, quos consului, & experientia negant in hoc grave damnum adesse. Hinc non auderem damnare Conjugem post prandium petentem, cum isti communiter post prandium vel cœnam soleant coire. Neque contra excusarem hac ratione Conjugem a reddendo, nisi experientia constarat, quod tali coitu ipsi, vel alteri notabile damnum provenerit; Alias certum est ipsos teneri ad reddendum etiam cum aliquali seu levi impedimento, juxta dicenda *num. 950. v. Quæritur.*

911 Dubitatur 1. an liceat debitum petere tempore lactationis? Alii negant, ut *Butrius, & Alexand. de Nevo ap. Bossium c. 1. num. 213.* Imo *Tiraquellus*, & alius Auctor *ap. Sanch. l. 9. D. 22. num. 13.* dicunt esse mortale; tum quia in *c. fin. Dist. 5.* D. Gregorius dicit: *Ad ejus vero concubitum vir accedere non debet* (*debet*, non autem *decet*, ut refert *Sanchez*), *quousque qui gignitur ablactetur*; tum quia in tali coitu est timor nocumenti prolis, si uxor concipiet. Communissime vero affirmant licere *Palaus p. 4. num. 14. Bon. p. 1. num. 11. Pont. l. 10. c. 14. num. 9. Salm. cap. 15. num. 79. Croix num. 326. Holzm. num. 465. Elbel. num. 390. Sanchez loc. cit. num. 14. cum Ricch. Turrecr. Rosell. &c. ac Boss. c. 1. num. 214. cum Con. Fill. Hurt. Leand. Vill. &c.* Ratio, quia non extat lex prohibens, textum enim D. Gregorii, ajunt *Sanch. num. 16. Holzm. loc. cit. & Boss. num. 215.* esse solum de consilio; item, quia periculum inficiendi lac, teste experientia, ratum est; saltem non tantum, ut teneantur Conjuges tanto tempore abstinere ab usu conjugii, cum continuo periculo peccandi. Excipiunt tamen *Pontius loc. cit. & Bossius num. 215.* si Conjuges sint valde pauperes, & prudens adsit timor de gravi damno prolis; tunc enim (ut dicunt) neuter tenetur reddere, imo nec potest petere, etiam si sit periculum incontinentiæ, quia non licet sibi consulere cum damno innocentis, cum alia suppetant media ad incontinentiam sedandam; Verum *Sanchez num. 15.* eo casu excuset quidem Conjuges a reddendo (ut excusat etiam *Bonac. d. num. 11.*), sed non audet damnare exigentem, dicens quod tunc vel alia via ipse poterit proli consulere, vel erit justa causa ipsam periculo exponendi, ne tamdiu Conjuges cogantur abstinere cum tanta difficultate. An autem Conjuges peccent respectu prolis, petendo tempore prægnationis, vel menstrui, aut purgationis post partum? Vide dicenda *num. 924. 925. & 926.* Et quid si Conjuges laborent lepra? Vide *num. 951.* An autem liceat coire tempore menstrui? Vide *num. 925.*

912 „ IV. Si fiat pravo fine, v. g. tantum voluptatis causa.
„ Quod tamen Doct. communiter, ut *Sanch. l. 9. num. 11.*
„ *Bonac. q. 4. p. 6.* censent esse tantum veniale, contra
„ *Pontium*, qui vult esse nullum: nullum autem erit, si
„ delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se exci-
„ tent, quando copula debita redditur. *Sanchez. l. 9. d. 11.*
„ *&c.* Vide etiam *Dian. p. 3. t. 4. R. 216. Bonac. p. 6. M.*
„ *Perez d. 49. s. 2. num. 6.*

Certum est esse illicitum habere copulam propter solam voluptatem, ut patet ex Prop. 9. damnata ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.* Commune tamen est apud omnes id non esse mortale, sed tantum veniale peccatum: ita *Sanch. l. 9. D. 11. num. 4. Pont. l. 10. c. 21. n. 6. & 11. Boss. c. 7. num. 63.* & alii passim, ex *D. Thoma Suppl. q. 64. art. 6.* ubi expresse id docet. Et ratio, cur non sit mortale, est, quia delectatio de aliquo objecto ex duplici tantum capite potest esse mortalis, vel quia objectum ipsum est graviter vetitum, vel quia homo delectatur de illo tanquam ultimo fine; sed in hac delectatione neutrum intervenit; non primum ut patet, non secundum ut supponitur. Non excusatur autem a veniali, quia est perversio quædam ordinis, cum delectatio quæ intenta est a natura ut medium ad generationem, fit finis habendæ copulæ. Nullum autem erit peccatum, ut recte ajunt *Croix num. 296. & Viva de Matr. q. 3. a. 2. num. 4.* si Conjux principaliter intendat procreationem prolis, & utatur voluptate (eam moderate intendens), ut se excitet ad copulam; Sicut pariter minime peccat, qui intendit moderatam delectationem in comedendo, ad præstandum corpori conveniens alimentum.

„ V. Si exerceatur mente adultera, ut si, dum accedit 913
„ ad suam, imaginetur aliam, ut animum pascat, quod est
„ mortale. *Sanch. Bonac. p. 6. num. 7.*

Excusant autem a mortali *Sanch. l. 9. D. 16. num. 6. & Sporer num. 505.* Conjugem qui se excitarat ad copulam, delectando de pulchritudine alterius personæ, sed absque affectu turpi; at merito dicunt hoc esse valde periculosum, & non permittendum. Sicut nec etiam permittendum puto cum *Diana ap. Sporer l. c.* se excitare ad coitum, respiciendo ad imagines diversi sexus; maxime si essent sacræ, quod recte ajunt *Croix num. 329. & Sporer* esse mortale, propter gravem irreverentiam.

An autem liceat Marito delectari de copula aliena cogi- 914
tata, ut se excitet ad coitum cum uxore? Ex una parte videtur negandum, cum objectum, de quo delectatur, sit per se turpe. Ex alia non videtur damnandum talem Conjugem, cum ideo solutis est illicita spectatio concubitus humani, sive delectatio de visu cogitato talis concubitus, quia in tali visu vel delectatione adest proximum periculum commotionis spirituum generationi deservientium; & cum ipsis copula sit prohibita, consequenter etiam est vetita commotio spirituum; Conjugatis autem, cum eis jam permissa sit copula, non videtur vetita saltem sub gravi talis commotio spirituum, quamvis ipsa ex delectatione illa oriatur. Hæc tamen cogitatio, si esset de copula inter personas determinatas, non excusarem a mortali, ob facile periculum consentiendi in delectationem de copula cum conjuge aliena. Ceterum quia hoc dubium apud nullum inveni discussum, Sapientibus remitto decernendum. Illud autem, quod probabile putat *Arriaga de Peccat. D. 47. n. 16.* nempe licitum esse Marito se delectari de copula cogitata inter ipsam, & alienam, dico cum *Croix num. 331.* omnino rejiciendum, cum talis delectatio sit de objecto intrinsece malo, & ipsi Conjugi omnino vetito.

„ VI. Si fiat modo indebito, verbi gratia 1. Si non ser- 915
„ vetur vas naturale: quod multi docent esse veram sodo-
„ miam, alii esse grave peccatum contra naturam; V. 6.
„ Præcep. 2. Si sine justa causa situs sit innaturalis, præ-
„ posterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alii, se-
„ cluso periculo effusionis seminis, veniale tantum, etsi
„ grave, & graviter increpandum. *Dian. part. 3. t. 4. Res.*
„ *204.* 3. Si alter conjugum ex morositate, vel alia ratio-
„ ne seminationem cohibeat: quod quidam generatim di-
„ cunt esse mortale, quia finis actus conjugalis, scilicet ge-
„ neratio, impeditur: quidam tamen, ut *Præpos.* & *San-*
„ *chez*, dicunt, in femine nullum esse. V. *Bon. p. 6. num.*
„ *14. & p. 3.*

Quæritur I. An peccet mortaliter vir inchoando copulam 916
in vase præpostero, ut postea in vase debito eam consummet? Negant *Navarr. l. 5. consil. de Pœnit. Cons. 7. ac Ang. Zerola, Graff. Zanard. & Gambac. ap. Dia. p. 2. tr. 17. R. 37.* modo absit periculum pollutionis; quia alias (ut ajunt) omnes tactus etiam venerei non sunt graviter illiciti inter conjugatos. Sed communiter & verius affirmant *Sanch. l. 9. D. 17. num. 5. Pont. l. 10. cap. 11. num. 5. Pal. p. 4. §. 2. num. 6. Bon. p. 11. num. 12. Sporer num. 497. Tambur. l. 7. c. 3. §. 5. num. 31. & Boss. c. 7. num. 174. cum Fill. Perez, Aversa, Fagund. & Leand.* Ratio, quia ipse hujusmodi coitus (etsi absque seminatione) est vera sodomia, quamvis non consummata, sicut ipsa copula in vase naturali mulieris alienæ est vera fornicatio, licet non adsit seminatio. An autem sit mortale viro perfricare virilia circa vas præposterum uxoris? Negant *Sanch. num. 5. & Boss. num. 175. cum Fill. & Perez*, quia tangere os vasis præposteri non est ordinatum ad copulam sodomiticam. Sed verius pariter affirmant *Pontius l. c. Pal. num. 6. Diana p. 4. tr. 4. R. 104. & p. 5. tract. 7. R. 7.* item *Fagund. Leand. &c. ap. Boss. l. c. atque Tamb. num. 32.* (qui testatur ab aliquibus codicibus sententiam *Thomæ Sanchez* esse deletam: imo *Moya* asserit ipsum *Sanch.* se retractasse in editione Antuerpiensi anno 1614.) Ratio est, quia saltem talis tactus non potest moraliter fieri sine affectu sodomitico.

Quæritur II. An & quomodo peccent Conjuges coeundo 917
situ innaturali? Situs naturalis est, ut mulier sit succuba, & vir incubus; hic enim modus aptior est effusioni seminis virilis, & receptioni in vas femineum ad prolem procreandam. Situs autem innaturalis est, si coitus aliter fiat, nempe sedendo, stando, de latere, vel præpostere more

pecu-

pecudum, vel si vir sit succubus, & mulier incuba. Coitum hunc, præter situm naturalem, alii apud *Sanch. l. 9. D. 16. num. 2.* generice damnant de mortali; Alii vero dicunt esse mortale ultimos duos modos, dicentes ab his ipsam naturam abhorrere. Sed communiter dicunt alii, omnes istos modos non excedere culpam venialem. Ratio, quia ex una parte, licet adsit aliqua inordinatio, ipsa tamen non est tanta, ut pertingat ad mortale, cum solum versetur circa accidentalia copulæ; Ex alia parte, mutatio situs generationem non impedit, cum semen viri non recipiatur in matricem mulieris per infusionem, seu descensum, sed per attractionem, dum matrix ex se naturaliter virile semen attrahit; ita *S. Antonin. 3. part. tit. 2. cap. 20. §. 3. in fine cum Alb. M. Nav. Man. cap. 16. num. 42. Pont. l. 10. cap. 11. num. 2. Patrocor. tom. 4. pag. 445. v. Tertius casus. Salm. cap. 7. num. 71. Boss. cap. 7. num. 68. Holzm. num. 458. Sporer num. 493. Roncaglia pag. 184. q. 4. Croix num. 332. Pal. de Sponsal. D. 3. p. 4. §. 3. num. 1. cum Sa, Tolet. Hurt. Coninch. & Henr. ac Sanch. l. 9. D. 16. num. 3. cum Gerson. Cajet. P. Soto, Dom. Soto, Sylvest. Arm. Vict. &c.* Et aperte favet *D. Thomas in 4. D. 31. in fin. in Exp. litt.* ubi sic ait: *Sed in secundo modo* (nempe mutando situm naturalem) *non semper est peccatum mortale, ut quidam dicunt, sed potest esse signum mortalis concupiscentiæ*. Ergo ex D. Thoma mutatio situs per se non est mortalis, sed potest esse mortalis ex prava *concupiscentia*, puta ex affectu bestialitatis, vel sodomiæ, vel si hujusmodi voluptas habeatur, ut finis ultimus. Hinc communiter dicunt præfati AA. cum *Concina pag. 403. num. 2.* Conjuges minime peccare, si mutent situm ex justa causa, nempe ob ægritudinem, vel pinguedinem viri, vel ob periculum abortus, aut scandali aliorum, idque expresse dicit Angelicus *loco cit.* ubi subdit: *Quandoque sine peccato esse potest, quando dispositio corporis alium modum non patitur; aliàs tanto est gravius, quanto magis a naturali modo receditur*. E converso conveniunt omnes (ut asserunt *Sanch. num. 5. Pal. loc. cit. Boss. num. 171. &c.*) quod, si experientia constaret, quod mutato naturali situ nihil seminis femina retineret ob nimiam vasis laxitatem, vel humiditatem, vel propter aliquam infirmitatem naturalem, ut ait *Palaus*, tunc esset mortale; secus vero dicit *Sanchez*, si non ex situ, sed ex aliquo morbo mulieris talis effusio proveniret.

Dicunt autem *Sanch. d. num. 5. Pont. d. c. 11. num. 3. Pal. d. num. 1. & Boss. num. 172. cum Perez, Hurt. & Aversa*, non esse mortale, si ob variationem situs pars tantum seminis decidat, reliquo intra vas retento sufficienti ad generationem; quod dicunt *Sanchez, & Bossius*, aliquando evenire; imo fere semper evenire ajunt *Palaus, & Pontius*, qui testatur sic Medicus asserere. Verum *Salmant. cap. 15. num. 74.* hanc opinionem vocant nimis laxam, quia (ut inquiunt) prodigere semen humanum sine rationabili causa, non potest excusari a mortali; Certum dicunt ipsi *Salmant. loc. cit. ac Sanch. num. 5. & Spor. nu. 493. cum Aversa*, non teneri Confessarium interrogare Conjugem de hoc se accusantem, an semen effusum sit, vel non, quia raro (ut ajunt) accidit semen effundi; Et sic etiam ego pluries audivi ab eis qui apud me in Confessione se accusabant præpostere coisse. Eos vero qui coeunt stando, vel sedendo, vel muliere incuba, puto esse in majori periculo semen effundendi. Sed per hoc non audeo damnare sententiam *Sanchez, Pontii, Palai*, & aliorum ut supra; nam possent ipsi *Salmanticensibus* respondere, quod sine justa causa prodigere semen, sive (ut melius *Salmanticenses* dicere debebant) permittere, ut semen prodigatur nunquam licet, quando semen extra vas uxoris effunditur, non vero quando intra immittitur, & per accidens, non autem ex ipso actu prodigitur; quia tunc matrix, ut dicunt AA. præfati, jam attrahit quod est sufficiens ad generationem, & reliquum tanquam superfluum expellit. Utrum autem teneatur Conjux reddere alteri petenti debitum situ innaturali, sine justa causa? vide dicenda *n. 946.*

918 Quær. III. An peccent mortaliter Conjuges, si incœpta copula cohibeant seminationem? Respondetur: si Conjuges ambo in hoc consentiunt, nec adsit periculum seminandi extra vas, id per se loquendo non est mortale; illa enim penetratio vasis feminei tunc reputatur instar tactus verendorum, qui inter Conjuges permittitur, vel saltem non est mortalis, secluso periculo pollutionis; ita communiter *S. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 20. §. 6. Pont. l. 10. cap. 11. num. 9. Pal. p. 4. §. 3. num. 3. Laym. l. 6. sect. 4. num. 19. Bonac. qu. 4. p. 6. num. 15. Less. l. 4. c. 3. num. 55. Sporer num. 490. Salm. c. 15. num. 82. cum Aversa, & Dic. Boss. c. 9. nu. 58. cum Fill. Hurt. & Perez, ac Sanch. l. 9. D. 19. num. 3. cum Palud. Cajet. Ang. Sà, Arm. Tab. &c.* Dixi 1. *si ambo consentiunt*, nam si alter se retrahit sine alterius consensu, certe graviter peccat, ut dicunt omnes AA. præfati. Dixi 2. *Per se loquendo*, nam sapienter advertit *Sanch. l. c. cum Veracruz*, id ordinarie esse mortale, quia ordinarie adest periculum ex tali retractione effundendi semen, nisi Conjuges experti sint oppositum: quo casu tamen puto nullo modo posse eos excusari saltem a veniali, quicquid dicat *Sanchez ibid. cum aliis*.

Si vero femina jam seminaverit, vel sit in probabili periculo seminandi, non potest quidem vir data opera a seminatione se retrahere, sine gravi culpa, quia tunc ipse est causa, ut semen uxoris prodigatur, ut communiter dicunt *S. Antonin. l. c. Salman. num. 81. Holzmann num. 451. & Sanch. num. 4. cum Palud. Cajet. Ang. Sà*, & alii passim. Hoc tamen non erit ita intrinsece malum, ut aliquo casu permitti non possit, puta si vir desisteret a copula ob periculum mortis, vel scandali aliorum; tunc enim licite potest se retrahere etiam cum periculo pollutionis, quia hæc per accidens, & præter intentionem eveniret, & contra non tenetur cum periculo tanti damni generationem procurare; ita communiter *Sanch. d. num. 4. Pal. num. 3. Diana 3. p. tr. 4. R. 204. Boss. num. 60. cum Lessio, Aversa, & Perez, ac Salm. num. 81. cum Cajet. Dic. Henr. &c.* Hæc sunt certa apud omnes.

Si autem vir jam seminaverit, dubium fit; An femina lethaliter peccet, si se retrahat a seminando? aut peccet lethaliter vir non expectando seminationem uxoris? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Aversa, Hurt. & Ochagav. apud Boss. c. 9. num. 51.* & probabilem putat *Diana p. 5. tr. 14. R. 37.* atque videntur cohærere *Tabiena, & Armilla apud Sanch. l. 9. D. 19. num. 5.* dum indistincte dicunt esse mortale, si altero seminante Conjux a seminatione se retrahit. Ratio, quia (ut ajunt) etiam semen mulieris active concurrit ad generationem, prout censent ex Medicis *Hippocrates, Galenus, Valesius, & Petrus Mata apud Sanch. l. 2. D. 21. num. 11.* Et ex Theologis *Suar. tom. 2. in 3. p. D. 10. se. 1. v. Secundo infertur*, ubi ait: *Semen maternum simpliciter necessarium est ad concipiendum filium*. Item *D. Bonav. & Major. apud Boss. d. num. 60. ac Cajet. Abul.* & plures alii *apud Sanch. l. c.* & ipsi *Sanchez, & Bossius* hanc opinionem satis probabilem putant; saltem (ait *Bossius*) semen mulieris juxta omnes valde confert prolis perfectioni, cum ad hoc saltem fuerit a natura institutum. *Secunda* vero sententia communior negat, & hanc tenent *Sanch. l. 9. D. 19. num. 9. Pont. l. 10. c. 11. num. 3. Bon. p. 6. num. 16. & Salm. c. 15. num. 80. cum Cajet. Henr. Dic. Veracrux, &c.* Hi contrario nituntur fundamento, nempe quod semen mulieris non est necessarium ad generationem, ut asserunt *Aristoteles, Avicenna, Galenus* sibi contrarius, ac *Hugo Senensis, & Alb. M. apud Sanch. l. 9. D. 17. num. 9.* qui ait hanc esse sententiam communem Theologorum, exceptis Scotistis. Nec obstare dicunt AA. hujus secundæ sententiæ, quod semen feminæ conferat perfectioni prolis; nam respondent, quod non tenentur Conjuges ad convenientiorem modum generandi, sed satis est si generationi non obstent. Quamvis autem dicant præfati AA. non teneri virum expectare seminationem mulieris, si ipse jam seminaverit; concedunt tamen ei posse continuare copulam, usque dum seminet femina, quia hoc pertinet ad complementum copulæ uxoriæ, ut censent *Pontius, & Diana ll. cc. Bon. n. 14. cum Cajet. & Sanch. D. 17. n. 11. cum Tab. & Grassis*, contra *Henriq. (ap. Bonac. l. c.)* qui sentit virum non teneri expectare seminationem feminæ, quia periculum est, ut hoc pacto impediatur generatio, quod non videtur satis probabile, nec cohærens, nam si adesset tale periculum, non debuisset dicere non teneri, sed non posse, quod nemo asserit, nemo enim hoc periculum supponit.

Sed redeundo ad primam quæstionem, esto secunda sententia sit quidem communior, & probabilior, ut videtur, censeo tamen cum *Bossio l. c. n. 52.* primam sententiam esse satis probabilem, & ideo in praxi tenendam. Ratio, quia non licet sequi opinionem probabilem cum damno tertii; cum autem hic agatur de damno prolis sive generationis adversus Naturam, quæ jus habet, ut non impediatur generatio, cum ad hoc instituerit actum conjugalem, propterea ubi est periculum impediendi generationem, non licet uti opinione probabili; ubi enim (ut diximus *l. 1. n. 33.*) agitur non de honestate actionis, sed de veritate rei, illicitum est sequi (ut omnes fatentur) opinionem probabilem pro libertate, adversus aliam stantem pro lege. Hinc neque practice probabile puto id quod dicunt *Sanch. n. 5. & Spor. num. 491. cum Perez. Dic. Escob. & Gobato*, nimirum posse mulierem in actu coitus animum ad alia divertere, ne concitetur ad seminationem.

An autem, si vir se retrahat post seminationem, sed an- 919
te seminationem mulieris, possit ipsa statim tactibus se excitare, ut seminet? Negant Auctor *Addit. ad Wigandt tr. 16. post n. 105. ac Diana, & Rodriqu. ap. Boss. l. 9. n. 54.* adhæretque *Palaus p. 4. §. 3. n. 6.* (dicens id non esse licitum, si mulier posset se continere). Ratio, quia semen mulieris non est necessarium ad generationem; item quia effusio illa mulieris, utpote separata, non fit una caro cum viro. Communius vero affirmant *Wigandt tr. 16. n. 103. v. Salve. Less. l. 4. c. 3. n. 94. Bon. q. 4. p. 6. n. 15. in fin. cum Sanch. l. 9. D. 17. n. 12. Potestà to. 1. c. 4. n. 4310. Tamb. Dec. l. 1. c. 3. §. 5. n. 18. Salm. c. 15. n. 80. in fin. cum Dic. Fill. tr. 10. n. 330. Spor. n. 491. Boss. c. 9. n. 55. cum Aversa, Perez, Fag. & Leand. ac Elbel p. 479. n. 425. cum Cleric. Homob. Dian. Gob. & Bosco*, & non reprobat *Concin. p. 406. n. 11.* Ratio, tum quia seminatio mulieris pertinet ad complendum actum

actum conjugalem, qui consistit in seminatione utriusque Conjugis; unde sicut potest uxor tactibus se preparare ad copulam, ita etiam potest actum copulæ perficere, tum quia, si mulieres post talem irritationem tenerentur naturam compescere, essent ipsæ jugiter magno periculo expositæ moraliter peccandi, cum frequentius viri quia calidiores prius seminent (sed hæc ratio non suadet, nam si hoc permitteretur uxoribus, deberet permitti etiam viris, casu quo mulier post suam seminationem se retraheret, & vir maneret irritatus, at DD. communiter dicunt id vetitum esse viris, ut *Sanch. num. 10, Wigandt. & Bon. loc. cit.*); tum quia, ut plures sentiunt, seminatio mulieris est necessaria, vel saltem multum confert ad generationem, nihil enim a Natura frustraneum agitur. Omnes autem concedunt uxoribus quæ frigidioris sunt naturæ posse tactibus se excitare ante copulam, ut seminent in congressu maritali statim habendo; vide *Concina n. 13.*

920 „ VII. Si in loco indebito, v. gr. Sacro qui inde violetur, vel in loco publico * (*Vide dicta de hoc puncto To. 1. lib. 3. numer. 458. ubi diximus cum Nav. Vasq. Tol. Azor. Con. Pont, &c. quod licet probabile sit per copulam conjugalem occultam in Ecclesia non committi sacrilegium, neque Ecclesiam pollui, probabilius tamen est oppositum, nisi adsit necessitas, cum Suar. Sanch. Less. Bon. Holzm. Croix, Salm. &c. Etsi eo casu non tenentur Clerici sibi abstinere a Divinis officiis celebrandis, nisi concubitus ille habitus publicetur, ut dicunt iidem AA. & probatur in hoc lib. 6. num. 364. quia Ecclesia non censetur polluta quoad celebrationem Officiorum, nisi crimen sit notorium notorietate facti*) *.

921 „ VIII. Si absque urgente causa fiat tempore indebito, 1. In magna solemnitate, ut Paschæ, vel pridie communionis. V. *Perez. d. 49. s. 3.* 2. Quando uxor est gravida, saltem si sit periculum abortus. *Nav. Sylv. Sanch. Con. Fill. num. 337.* Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale: quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Unde *Dian. p. 3. tr. 1. R. 204.* & *Con. d. 34. dub. 9.* nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando uxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor.* docet *Sanch. l. 9. d. 21. num. 2.* Imo aliqui apud *Dian. loc. c. ut Pontius l. 10. c. 11. & c. 14. num. 5. & 6.* docent, nec veniale esse, si periculum urgeat, quod *Sanch. l. c.* docet esse probabile; additque *M. Perez*, si ob finem honestum fiat, nullum esse; & teneri reddere debitum uxorem, si maritus exigat. Vid. *d. 49. s. 3.*

922 Quæritur I. An liceat Conjugi coire die Communionis? Vide quæ fusius diximus hoc *lib. 6. num. 273. & 274.* ubi tenuimus esse veniale accedere ad Eucharistiam die copulæ habitæ ob voluptatem, nisi excuset aliqua rationabilis causa. Si vero copula est habita causa procreandæ prolis, vel etiam incontinentiæ vitandæ, tunc est solum consilii a Communione abstinere, ex *c. Si vir. 7. Cau. 33. q. 7.* Et sic pariter est consilii abstinere die quo Conjux reddidit debitum; a quo autem reddendo ordinarie loquendo propter Communionem non potest eximi; nam aliquando potest honestis precibus resistere. Quid autem debeat Confessarius respondere Conjugi interroganti, an teneatur reddere die Communionis? Vide *dict. num. 274. v. Quid.* Post vero Communionem sumtam nullum est peccatum reddere. An autem petere? Alii dicunt esse veniale, alii nullum; vide *ibid. v. Dic autem.*

923 Quæritur II. An in diebus festivis, vel jejunii, aut Rogationum sit illicitus actus conjugalis? Commune est non esse vetitum tunc debitum reddere cum *D. Thoma, Suppl. q. 64. a. 7.* ubi dicit: *Cum mulier habeat potestatem in corpore viri, & e converso, tenetur unus alteri debitum reddere quocunque tempore, & quacunque hora.* An autem sit vetitum petere? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *D. Thomas l. c. a. 5. S. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 12. Concina to. 10. pag. 305. num. 10.* item *Mag. Sent. Alb. M. Palud. Gers. Sylvest. Tab. &c. apud Sanch. l. 9. d. 12. num. 3.* Hoc tamen sub culpa veniali, ut ait *D. Thomas* cum aliis: non vero sub mortali, ut aliqui improbabiliter tenent *apud Sanchez*, quia tempus sacrum *non est circumstantia* (ratio S. D.) *trahens in aliam speciem peccati, unde non potest in infinitum aggravare.* Rationem autem, cur sit veniale, assignat idem Angelicus dicens: *Actus matrimonialis, quamvis culpa careat, tamen, quia rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia. Et ideo in diebus in quibus spiritualibus præcipue est vacandum, non licet petere debitum. Secunda* vero sententia communior negat esse illicitum, & hanc tenent *Sanch. l. 9. d. 12. num. 5. cum S. Bon. Scoto, Cajet. Arm. Soto, Ang. Valent. &c.* item *Pontius lib. 10. c. 9. per totum. Pal. p. 4. §. 4. n. 5. Bonac. q. 4. p. 6. num. 28. Salm. c. 15. num. 58. cum. Henr. Dic. Con. Aversa, Led. &c. ac Boss. c. 7. n. 84. cum Azor. Reg. Fill. Perez, &c.* Ratio, quia id non habetur vetitum ullo jure; non Divino, quia in festis sola opera servilia prohibentur, non Ecclesiastico, quia diebus festivis & jejunii, non obstante congressu maritali, bene possunt Conjuges servare ea quæ sunt de præcepto. Quod si Canones & SS. Patres videntur tis diebus expresse prohibere usum conjugii, dicunt præfati AA. id intelligi de consilio, non de præcepto, ut multis nituntur probare *Sanch. cum Gloss.* in Canones, & aliis Interpretibus.

Quæritur III. An liceat coire Conjugibus tempore prægnationis? Commune est id non esse mortale, nisi adsit periculum abortus; ita omnes cum *Sanch. l. 9. d. 22. num. 3. Pont. l. 10. c. 14. num. 7. Pal. p. 4. §. 4. n. 12. Salm. c. 15. n. 78. Ronc. pag. 184. q. 3. R. 2. & Boss. c. 9. n. 33.* ex D. Augustino *de Bono Conjug. c. 6.* ubi: *Conjugalis enim concubitus generandi gratia non habet culpam: concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamen cum Conjuge, propter fidem tori, venialem habet culpam.* Idem docet D. Ambrosius in *Luc. c. 2.* ibi: *At vero homines nec conceptis ipsis, nec Deo parcent, illos contaminant, hunc exasperant.* Nota To *contaminant*, ergo supponit S. Doctor periculum abortus. Idem D. Hieronymus in *c. Origo, 32. q. 4. Postquam venter intumuerit, non perdant filios.* Idem D. Thomas *in 4. d. 81. in fin. in expos. litt.* ibi: *Ideo Hieronymus vituperat accessum viri ad uxorem imprægnatam, non tamen ita quod semper sit peccatum mortale, nisi forte quando probabiliter timetur de periculo abortus.* 924

Censent autem *Sylvest. Ang. & Tab. apud Sanch. loc. c. num. 1.* adesse periculum abortus, si copula habeatur circa initium conceptionis, quia ex novo coitu materia illa nondum plene formata, facile dispergitur; nam licet matrix post conceptionem statim claudatur, tamen (ut ait Avicenna), ex vehementi delectatione coitus irritata, aliquando aperitur, & materia effunditur. Hoc tamen non obstante, dicunt *Pontius d. n. 7. Palaus numer. 11. Sanch. d. n. 1. cum Ang. & Sylvest.* (contra *Tabien.*) *ac Boss. n. 18. cum Fill. Hurt. Perez, & Raynaud.* Quod coire cum tali periculo non reputatur mortale, quia (ut ajunt *Sanchez, & Bossius*), cum materia non sit adhuc formata, & Conjuges dent operam rei licitæ, utendo jure suo, modo abortum non intendant, damnum illud non est tantum, ut lethalem constituat culpam. Sed hæc ratio mihi non probatur, quia cum per copulam noceatur vitæ, vel formationi prolis, Conjux tunc non habet jus ad copulam; Potius videtur dicendum non adesse talle periculum, quia (ut dicunt idem *Sanch. n. 7. Pal. d. num. 11. Boss. d. num. 18. Holzmann pag. 463. cum Illsung. & Bon. quæst. 6. part. 6. n. 12. cum Con. & Reg.*) communiter non adest tale periculum, dum matrix recepto semine arctissime constringitur, nec ordinarie referatur per coitum, ut tradunt ipse Avicenna, & Valverdus apud *Boss. l. c.* cum Conjuges indiscriminatim accedant, & tamen abortus non succedunt; unde ait *Bossius* quod usquedum non constet experientia aliquam uxorem ex coitu pluries fœtum emisisse, non est præsumendum periculum abortus. Tanto minus autem aderit tale periculum, si habeatur copula tempora proximo partui, ut perperam aliqui dixerunt, putantes tunc exponi prolem discrimini suffocationis; nam verius (ut ait *Bossius numer. 30. cum Raynaudo*) fœtus humanus ita secundinis involvitur, ut eum non possit semen contingere. Hinc ait *Petrocorens. tom. 4. pag. 447.* periculum abortus non ita facile præsumendum; & ideo non esse vexandos Conjuges importunis interrogationibus, ut abstineant tempore prægnationis: *Qua enim* (ait) *spes eos a concubitu avocandi? & quale non timendum periculum, si a sua bona fide perturbentur?*

Utrum autem, secluso periculo abortus, sit culpa venialis habere coitum cum prægnante? Affirmant *D. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 4.* item *Sotus, Palud. Alens. Palac. &c. ap. Sanch. dict. D. 22. num. 4.* quia stante fœtu concepto, frustratur semen suo fine generationis. Idque confirmant ex auctoritate plurium SS. Patrum. Negant vero *Sanch. l. c. num. 6. cum. Gabr. & Henr. Bonac. p. 6. n. 11. cum Fill. Palaus p. 4. §. 4. num. 12. Roncaglia pag. 154. q. 3. R. 2. Holzm. n. 463. Elbel. n. 390. & Salm. c. 15. n. 78. cum Dic. Aversa, & Diana*, tum quia nullibi habetur id per se esse vetitum; tum quia esset onus gravissimum, & res exposita innumeris periculis peccandi venialiter, si Conjuges tenerentur tandiu abstinere ab usu conjugii, manendo in eodem toro. Respondent autem ad rationem oppositam, quod ut coitus sit licitus in Matrimonio, sufficit ut per se actus sit ad generationem idoneus; quod autem ipsa non eveniat, per accidens se habet. Ceterum mihi arridet sententia, quam tenent *Pontius l. 10. c. 14. num. 7. Azor. t. 3. c. 31. q. 14. Boss. c. 9. n. 36. cum Guil. Paris. Perez, Con. Barbosa, Fill. Hurt. Aversa, &c.* & huic se adnectunt etiam *Pal. & Ronc. ll. cit.* nempe quod coitus cum prægnante non potest excusari a culpa veniali, nisi adsit periculum incontinentiæ, vel alia honesta causa, juxta dicta *num. 882. Dub. 1. &c.*

Quæritur IV. An licitum sit Conjugibus coire tempore menstrui? Hic prænotandum, quod fluxus mulieris alius est naturalis & ordinarius, & iste proprie dicitur menstruus, quia communiter singulis mensibus solet in feminis accidere, & durat ut plurimum per duos vel tres dies. Alius extraordinarius, proveniens ex aliquo morbo diuturno, qui aliquando durat usque ad 12. dies & ultra. Tempore fluxus extraordinarii certum est li- 925

cere

eare tam reddere quam petere: ita communiter *Sanch. l. 9. D. 21. n. 1. Pont. lib. 10. c. 14. n. 5. Holzm. n. 462. Salm. cap. 15. num. 76. & Boss. cap. 9. num. 13. cum Azor. Reb. Fill. Hurt. &c.* ex. *D. Thoma* in 4. *D. 32. quæst. un. art. 2. quæst.* 2. ubi expresse hoc docet, & rationem adducit, dicens: *In fluxu menstruorum innaturali non est prohibitum ad menstruatam accedere in lege nova, tum propter infirmitatem, quia mulier in tali statu concipere non potest; tum quia talis fluxus est perpetuus & diuturnus, unde oporteret, quod vir perpetuo abstineret.* Tempore autem fluxus naturalis adsunt tres sententiæ. *Prima* damnat coitum de mortali, & hanc tenet idem *D. Thomas loc. cit. quæst. 3. ad 1.* ubi dicit tempore hujus menstrui peccare mortaliter tam virum voluntarie petentem, quam uxorem voluntarie reddentem; excipit si mulier quasi coacta debitum redderet: Eandem sententiam tuentur *S. Bon. Alens. Scot. Tab. Palac. &c. ap. Boss. cap. 9. num.* 16. Probatur 1. ex *Levit. cap. 20. v.* 18. ubi dicitur: *Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo.* Objiciunt huic *Sanch. l. c. num. 2. & Boss. num.* 16. quod lex illa fuit cæremonialis, & ideo non obligat in Lege Evangelica; Sed respondet *D. Thomas dict. quæst.* 2. quod licet illud præceptum fuerit cæremoniale quoad immunditiam, fuit tamen morale quantum ad *nocumentum* (verba S. D.) *quod in prole ex hujusmodi commixtione frequenter sequebatur.* Probat 2. ex *Can. fin. Dist.* 5. ubi Gregorius Papa: *Cum & sine partus causa, cum (uxores) in consuetis menstruis detinentur, viris suis misceri prohibeantur.* Probatur 3. ratione, tum quia proles eo tempore nascitura exponitur periculo nascendi leprosa, & monstruosa; tum quia adest periculum semen frustra effundendi, cum raro vel nunquam eo tempore Mater sit apta conceptioni.

Secunda sententia totaliter opposita dicit accessum ad menstruatam omni culpa carere; hanc tenent *Glossa in Can. Si causa v. Conceptus. 33. quæst.* 14. item *Perez, Fill. & Hurt. ap. Boss. num.* 20. eamque *Sanch. lib. 9. D. 21. num.* 7. putat æque probabilem ac tertiam, quam mox referemus. Ratio, quia hodie id nullo jure prohibetur; non Divino, cum lex Levitici, adveniente lege nova, jam cessaverit. Nec obstare dicunt, quod prohibitio illa non cessaverit, quatenus fuit moralis propter vitandum damnum prolis, nam respondent, quod testatur S. Hieron. in *cap. 18. Ezech.* rationem prohibitionis in Levitico fuisse, quia illo tempore, ob sanguinem femineum infectum ex coitu fœtus leprosi, & elephantiaci nascebantur; sed hodie incertum est adesse tale damnum, & multo certius est mulierem tempore menstrui non concipere, ut dicunt *Sanch. Pal. Boss. & Salm. ll. cc.* ac demum, etiamsi concipiat cum aliquo damno prolis, dicunt *Sanch. l. 9. D. 21. num. 7. & Boss. cap. 9. num.* 22. id non obstare, quia melius est prolem sic nasci, quam non nasci, forte enim postmodum non gigneretur, vel non esset eadem proles, unde proles beneficium recipit, non damnum; nec valet dicere, quod si non prolis, saltem sic infertur damnum naturæ, quæ postulat ut proles modo convenientiori generentur; nam respondent, quod si non infertur damnum proli, neque infertur naturæ. Non prohibetur igitur jure Divino; non jure Ecclesiastico, nam ad textum Gregorii respondet *Pontius lib. 10. cap. 14. num.* 6. prohibitionem illam Ecclesiasticam hodie exolevisse; imo verbum illud Pontificis, *prohibeantur*, explicatur ab aliis, ut dicit ibi *Glossa: Prohibeantur, idest sub forma prohibitionis dissuadeantur.* Nec jure naturali, quia licet sit facile periculum eo tempore frustrandi semen, tamen ad coitum cohonestandum non requiritur, ut ex eo sequatur generatio, sed sufficit quod coitus ille per se sit aptus generationi, etsi per accidens semen dispergatur, ut accidit in accessu ad mulierem prægnantem, aut sterilem. Neque (ajunt) in tali coitu adest indecentia culpabilis, nam (ut dicit *Perez*) illa est potius materialis. Hinc concludunt nullo modo peccare Conjuges, si eo tempore coeant, non jam ex affectu libidinis (quod non posset excusari a veniali,) sed ut utantur jure suo cum moderata delectatione.

Tertia demum sententia communissima & probabilior dicit coitum tempore menstrui non esse mortalem, sed non excusari a veniali; ita *S. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 20. §. 5. Nav. cap. 16. num. 32. Conc. pag. 398. n. 20. Pont. lib. 10. cap. 14. num. 6. Pal. p. 4. §. 4. num. 8. Roncag. pag. 184. quæst. 3. R. 3. Holzm. num. 462. Bonac. p. 6. n. 9. cum Henr. Led. & Rodr. Salm. cap. 15. n. 76. cum Aversa, Vivald. Cornejo, & Soto, Boss. cap. 9. n. 22. cum Sa, Con. Palud. Reg. Vill. Vega, Graff. &c. ac Sanch. dict. D. 21. n. 5. & 7. cum Cajet. Abul. Arm. Vict. & Lopez.* Quod non sit mortale probat ratio adducta mox supra pro secunda sententia. Quod autem sit veniale probatur, quia talis concubitus, nolendo Conjuges expectare tempus generationi aptius, & jam brevi adventurum, involvit quandam turpidinem & deordinationem, cum femina tunc sit inepta commodæ receptioni & retentioni seminis, & ideo coitus tunc minus convenit fini generationis. Conveniunt autem *Nav. Pal. Sanch. Salm. ll. cc. & Boss. n. 25. cum Hurt.* quod nullum sit peccatum coire tali tempore, si adsit aliqua causa turpitudinem illam cohonestans, nempe ad vitanda dissidia, aut incontinentiam in se vel in altero, aut alia similia.

An autem casu quo nulla adsit causa, uxor menstruata possit & teneatur debitum reddere, si maritus monitus nolit desistere? Affirmant *Palaus p. 4. §. 4. n. 9. cum Con. Salm. cap. 15. num 77. & Sanch. D. 21. numer. 16. cum Palud. Soto, Led. &c.* qui citat pro se etiam *D. Thomam D. 32. art. 2. quæst.* 3. sed non bene, ut mox videbimus. Verum probabilius negandum cum *Pontio cap. 14. n. 6. & Bon. p. 6. num.* 10. qui citat *Sylve. Reb. & Henr.* Ratio, quia, cum culpa, etiam venialis, se teneat ex parte actus, probabilius non tenetur conjux, neque potest licite debitum reddere: vide dicenda *num.* 946. Nec contrarius est nostræ sententiæ D. Thomas, nam *loc. cit. in Resp. ad.* 3. dicit tunc uxorem posse & teneri ad reddendum, *quando majus periculum timeretur in non reddendo.* Sed hoc non supponitur in nostro casu.

Quæritur V. An sit illicitum coire tempore purgationis post partum? Certum est non teneri Conjuges hodie observare tempus purgationis præscriptum in *Levit.* 12. ubi, cum mulier arcebatur ab ingressu Templi per 40. dies in partu masculi, & 80. feminæ, videtur eo tempore fuisse ei etiam interdictus Conjugii usus. Sed hoc præceptum jam cessavit, & sicut hodie puerperæ non tenentur abstinere ab ingressu Ecclesiæ, ut dicitur in *cap. unic. de Purific. post part.* ita nec a conjugii usu, ut communiter dicunt *Sanch. lib. 9 d. 21. num. 8. Boss. cap. 7. num.* 130. & alii passim cum *S. Antonin. 3. part. tit. 1. c. 20. §. 4. in fin.* qui tamen addit, hoc non obstante, bene posse mulierem abstinere ab Ecclesia, & omittere audire Missam, ubi talis est consuetudo, toto eo tempore, vel saltem per sex hebdomadas, ut testantur esse communem usum *Sporer, & Elbel*; vide dicta *lib. 3. num. 330. vers. Bene.* Circa autem quæsitum triplex adest sententia. *Prima* dicit esse mortale, & hanc tenent *Butrius, & Alexander de Nevo ap. Sanch. l. c. D. 22. num.* 9. Ratio, tum quia in *cit. c. fin. Dist.* 5. D. Gregorius id expresse vetitum declaravit, dicens: *Nisi purgationis tempus prius transierit, viris suis non debent admisceri.* Tum quia damnum infertur proli, si eo tempore concipiatur, ut ait *Galenus ap. Pontium l. 10. c. 14. num.* 8. *Secunda* sententia dicit nullum esse peccatum; ita *Sanch. num. 11. cum. Ang. Henr. Palac. Turrecr. Holzmann num. 464. ac Fill. Perez, Vill. & Hurt. ap. Boss. c. 9. num.* 41. Quia (ut ajunt) hujusmodi immunditia est tantum materialis, non moralis. *Tertia* sententia probabilior, & communior, quam tenent *S. Antonin. loc. cit. cum Ricch. & Pet. de Palude, Pontius d. num. 8. Pal. pag. 4. §. 4. num. 16. Roncaglia pag. 184. quæst. 3. R. 3. Boss. num. 44. cum Azor. Ochag. & Led.* item *Sot. Palud. Tab. Lop. &c. ap. Sanch. num.* 10. dicit esse veniale, non autem per se mortale. Est veniale, quia talis coitus continet aliquam indecentiam; Unde nisi excuset causa honesta, nempe periculum incontinentiæ, vel dissidii, vel alia similia, nequit ab omni culpa excusari. Non autem est mortale per se loquendo, quia talis indecentia non videtur tanta, ut mortalem culpam inducat. Ad prohibitionem vero D. Gregorii respondet *Pontius* illam hodie exolevisse; At *D. Antonin. cum Guil.* respondet eam fuisse de congruitate, non de præcepto. Ad rationem autem nocumenti prolis, respondetur, quod tale damnum vel non accidet, cum difficile sit eo tempore mulierem concipere; vel non erit grave. Dicitur autem *per se loquendo*, nam poterit aliquando esse mortale, si ex concubitu gravis morbus, vel notabilis aggravatio morbi immineret, ut dicunt *S. Antonin. & Sanch. num. 11. cum Palud. Sylvest. Ang. &c.* Hujusmodi periculum etiam prudenter timeri potest, ut ait *Roncaglia*, si coitus habeatur statim post partum; nempe eodem die vel sequenti, ut Medicus valde peritus mihi asseruit.

„ Ex dictis casibus consequenter resolvitur, licitum esse 927
uti Matrimonio, I. Prolis causa, etsi hæc non necessario debeat intendi, dum exercetur, dummodo positive non impediatur. Imo etiam aliquando simplici affectu licite excludatur, v. gr. a paupere, ne nimium prolibus gravetur. II. Ad vitandum periculum incontinentiæ in te, vel comparte, *Mart. Perez d. 40. sect. 2. ex Conin. Pont. Hurtad.* &c. contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. * (*Vide dicta n. 882. D. 1. iidem enim fines, quos habere licet ad Matrimonium contrahendum, cohonestant etiam petitionem copulæ.*)* III. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua, & relatum ad unum finem, licite refertur ad alium isti non repugnantem, ut docent *Sa, Conin. Laym. l. 5. t. 10. c. 3. Mart. Perez d. 40. sect. 2. n.* 4. Vid. *Diana p. 2. t. 4. R.* 219. Solius tamen sanitatis causa uti, probabile est esse veniale, ut docent *S. Thom. Henr. Laym. l. c.* contra *Mart. Per. &c. ll. cc.* * (*Vide n. 885. Dub. 2.*)*

Hic quæritur I. An aliquando vir teneatur petere? 928
Per se loquendo non tenetur petere; tenetur vero per accidens, nimirum si uxor tacite exigat, puta si ostendat aliquod indicium, quo tacitam petitionem significet; quia in mu-

mulieribus ob innatam earum verecundiam talia signa habentur pro vera petitione: ita communiter *Sanch. l. 9. D. 2. n. 3.* & alii universe ex *D. Thoma Suppl. 3. p. q. 44. a. 2.* ubi: *Quando vir percipit per aliqua signa, quod uxor vellet sibi debitum reddi, sed propter verecundiam tacet, tenetur reddere.* E converso recte dicit *Sanch. n. 5. cum Sota, & Palac.* ex eodem *D. Thoma in 4. D. 32. qu. un. art. 3, ad 1.* non teneri mulierem reddere viro, nisi hic expresse petat, cum enim non pudeat viros expresse exigere, bene possunt uxores præsumere, quod viri expresse non petentes nolint ipsas obligare ad petendum; imo ego sentio nec posse, quia nequit maritus obstringere mulierem, ut cum tanta sua erubescentia debitum petat. Recte tamen excipit *Sanch. l. c. cum S. Antonin. Nav. Sylvest. & Manuel*, nisi talis erubescentia potius præsumatur aliquando (quod ceterum raro accidit) esse ex parte viri, quam feminæ, puta si illa esset maximæ auctoritatis, aut feræ conditionis, & vir valde pusillanimis ac verecundos. Regulariter tamen (bene subdit *Sanchez*) non tenetur uxor reddere, nisi evidenter ei constet de hac pusillanimitate & pudore mariti.

929 Quæritur II. An uxor teneatur aliquando petere debitum? Certum est primo, ordinarie non teneri Uxorem ad petendum quia hoc est mulieribus notabiliter inverecundum. Certum secundo, quod cum alter Conjux est in periculo incontinentiæ, tam vir quam uxor tenetur petere, ad liberandum alterum a periculo; ita communiter *Pontius l. 10. c. 2. n. 3. Sanch. l. 9. D. 2. n. 9. cum Soto, Adr. &c. ac Boss. c. 1. n. 17. cum Fill. Henr. &c.* Sed dubium fit, an teneatur uxor tunc petere ex charitate, vel ex justitia? *Prima* sententia, quam tenent *Pontius l. c. & Boss. num. 21. cum Led, Henr. Diana, & P. Sota*, dicit teneri ex justitia. Ratio, quia, cum teneantur Conjuges servare bonum fidei, quando alter est in periculo incontinentiæ, tunc etsi non petat alter, ipsa tamen necessitas petit, ut bonum fidei servetur vitando alterius incontinentiam; ideoque tunc potius est redditio, quam petitio debiti. Confirmatur exemplo, si enim Medicus teneatur ex contractu mederi ægroto, tenetur ex justitia exhibere ei medicinam, quamvis ille non petat, Et huic sententiæ videtur adhærere *D. Thomas Suppl. q. 49. art. 5. ad 2.* ubi dicit: *Si aliquis per actum Matrimonii intendat vitare fornicationem in Conjuge, non est aliquod peccatum; quia hæc est quædam redditio debiti, quæ ad bonum fidei pertinet. Secunda* vero sententia, quæ videtur probabilior, & quam tenent *Sanch. dict. D. 2. n. 7. cum Palud. & Durando, ac Coninkius apud Boss. nu. 22.* dicit teneri tantum ex charitate. Ratio, quia ubi nulla est petitio alterius Conjugis expressa vel tacita, nulla adest obligatio justitiæ ad reddendum. Ad bonum autem fidei Matrimonii spectat quidem, ut Conjux non adulteretur, non vero ut avertat alterum ab adulterio; licet enim hoc etiam quodammodo pertineat ad bonum fidei, non tamen ita pertinet ut stricte obliget ex justitia ad petendum; & ideo a *D. Thoma* hujusmodi petitio non dicitur absolute redditio, sed *quædam redditio debiti*; & hoc adducit S. Doctor tantum ad excusandum petentem, si petat ad vitandam incontinentiam in altero, non vero ad obligandum ut petat. Nec obstat exemplum Medici; Medicus enim tenetur utique præbere medicinam infirmo non petenti, quia ex contractu se obligavit ad eum curandum; Conjux autem se obligavit ad non frangendam fidem, non vero ad impediendum alterum quominus fidem frangat. Ex hac sententia infertur quod Conjux, cum non teneatur ex justitia, sed tantum ex charitate eo casu ad petendum, non tenetur petere cum magno incommodo; hinc probabiliter tunc excusatur uxor a petendo, si in hoc magnam verecundiam subire deberet.

930 Quæritur III. An Conjux prohibitus a petendo ratione voti, vel affinitatis, aut cognationis spiritualis post Matrimonium contractæ, possit quandoque licite exigere debitum? Id admittunt communiter DD. cum *Sanch. l. 9. D. 7. num. 5.* (qui citat *Jo: Andr. Præpos. Adrian. Victor &c.*) si adsit periculum incontinentiæ in altero Conjuge; Imo dicunt *Bossius cap. 1. num. 261.* & idem *Sanch. num. 11, cum Pe. Sota, Henr. Palac. Angles, &c.* tunc teneri petere, quia hæc obligatio oritur ex ipsa institutione Matrimonii. Item admittunt etiam communiter *S. Thomas in 4. D. 38. quæst. 1. art. 3. quæst. 2. ad 4. Boss. cap. 1. n. 261. & Sanch. d. D. 7. num. 1. cum Sà, Sylvest. Ang. Turrecr. Henr. Led. &c.* posse Conjugem impeditum petere, si alter interpretative exigat, nempe quando *mulier* (ut ait *D. Thomas*) *verecunda est, & vir sentit ejus voluntatem de debiti redditione*. Tunc enim potest Conjux impeditus se offerre, quia tunc potius est reddere, quam petere. Quoties autem liceat ei se offerre? *Ledesma apud Sanchez* dicit hoc licere quater in Mense; Sed melius *Boss. num. 260.* & idem *Sanchez cum Victoria*, dicunt id ex circumstantiis esse pensandum, nempe ex majori vel minori propensione alterius ad venerem. Censent autem iidem *Boss. num. 263. & Sanchez num. 2. cum Ang.* non licere marito voto impedito se ad coitum offerre, quando uxor ei concessit licentiam vovendi castitatem, quia tunc censetur ipsa cessisse juri suo, nempe quod vir in ejus gratiam debitum petat; Nisi (excipiunt *Sanchez, & Bossius*, contra *Coninch. & Pal.*) uxor esset in periculo incontinentiæ, quo casu dicunt, quod vovens tenetur petere ex obligatione orta, ut supra dictum est, ex ipsa institutione Matrimonii.

An autem liceat petere Conjugi impedito, si ipse sit in periculo incontinentiæ? Affirmant *Viguerius, & Quintanad. apud Boss. num. 262.* maxime, si ille esset impeditus ratione affinitatis, vel cognationis spiritualis, & commode non posset haberi dispensatio, essetque periculum in mora, quia lex Ecclesiastica in tanto discrimine non obligat. Negant vero *Sanch. num. 7. cum Gutier. & Covarr. & Boss. num. 262. cum Coninch. &c.* quia periculum incontinentiæ est quidem justa causa dispensandi, non autem coeundi. Sed prima sententia respectu ad impedimentum ab Ecclesia impositum, mihi non videtur improbabilis, si revera dispensatio brevi obtineri nequeat, & magnum periculum sit in mora; idque magis firmatur ex quæst. seq.

Quæritur IV. An liceat Conjugi excommunicato petere debitum? & an petere ab excommunicato? Quod licet Conjugi petere ab excommunicato, certum est ex *cap. Quoniam multos. Caus. 11. quæst. 3.* ubi D. Gregorius VII. expresse id concedit. An autem liceat excommunicato etiam petere? Negat *Glossa in cap. cit. v. Uxores*; & aperte videntur consentire *Archid. Sylvest. Lop. & Tab. apud Sanchez lib. 9. D. 14. num. 19.* quia in Bulla Martini V. *Ad evitanda*, excommunicatis, quoad communicationem cum Fidelibus, nullum privilegium conceditur. Sed communiter & verius affirmant *Suarez de Censur. D. 15. Se. 4. n. 9. Bon. eod. tit. D. 2. p. 6. §. 2. num. 20. Sanchez num. 20. cum Henriq. & Ugol. ac Boss. cap. 1. num. 282. cum Palud. Sayr. Con. Avila, Fill. Bordon. &c.* Ratio, quia lex Ecclesiastica non obligat cum tanto periculo, in quo esset quidem excommunicatus: si ipse non posset separari ab altero Conjuge (ut revera non potest), & non posset petere. 931

„ Quæres, an, & quando liceant tactus, aspectus, & 932
„ verba turpia inter conjuges?

„ Resp. Tales actus per se iis licent; quia cui licitus „ est finis, etiam licent media, & cui licet consummatio, „ etiam licet inchoatio. Unde licite talibus naturam ex„ citant ad copulam. Quod si vero separatim, & sine or„ dine ad copulam, verbi gratia, voluptatis causa tantum „ fiant, sunt venialia peccata, eo quod ratione status, qui „ illos actus cohonestat, habeant jus ad illos: Nisi tamen, „ ut sæpe contingit, sint conjuncti cum periculo pollutionis, „ aut conjuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt „ mortalia, ut dictum supra *lib. 3. t. 4. cap. 2. d. 4. Dian.* „ *p. 3. t. 4. R. 204. & 216.*

Unde resolves,

„ 1. Conjux venialiter tantum peccat 1. Tangendo seip„ sum ex voluptate, & tactum non ita expresse referendo „ ad copulam, ut contra *Vasq.* & alios probabiliter docet „ *Sanchez lib. 9. d. 44.* 2. Oblectando se veneree, sine pe„ riculo pollutionis, de actu conjugali cogitato, dum abest „ compars, vel actus exerceri non potest. *Fill. Laymann,* „ *Tann. Malder.* cum *Dian. p. 3. t. 4. Ref. 224.* contra *Na„ var. Azor.* &c.

„ 2. Peccat graviter, 1. Vidua, quæ se veneree oblectat 933
„ de copula olim habita: quia est illi illicita per statum. „ 2. Bigamus, qui in actu conjugali, cum secunda exerci„ to, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delecta„ tur, quia est permixtio cum aliena. *Laym. lib. 1. t. 9.* „ *cap. 6.* vide supra *lib. 3. t. 4. cap. 2. & lib. 5. cap. 1.* „ *dub. 2. art. 1.* * (*Et idem diximus Tom. II. lib. 5. n. 24.* „ *de Sponsis, quibus illicitum est delectari de copula futu„ ra, etiam ex appetitu rationali, etsi non carnali.*) *

Quæritur I. An sint mortales tactus & aspectus turpes inter Conjuges propter solam voluptatem, sine ordine ad copulam, si non adsit periculum pollutionis? Affirmant *S. Antonin. Sylvest. Margar. &c. apud Sanchez lib. 9. D. 44. num. 11.* quia (ut dicunt) omnis actus venereus, non relatus ad copulam conjugalem est mortalis. Negat vero sententia communis & verior, eamque tenent *Laym. lib. 3. se. 4. num. 12. Pal. p. 4. §. 2. Less. lib. 4. cap. 3. num. 125. Bonac. quæst. 4. p. 8. num. 12. Sporer num. 502. Sanch. dict. D. 44. num. 12. cum Abul. Vict. Ang. Arm. Sà, Med. Led. &c. Salm. cap. 15. num. 84. cum Henr. Aversa, Perez, & Diana, Boss. cap. 7. n. 157. cum Vasq. Fag. Vill. & Hurt. ac Croix num. 241. cum Soto, Tol. Cajet. Con. Fill.* & pluribus aliis. Ratio, quia status conjugalis sicut cohonestat copulam, ita etiam hujusmodi tactus & aspectus; alias enim, cum sit tanta inter Conjuges societas, & ipsi multoties non possint coire, jugibus periculis essent expositi, si tales actus essent eis graviter illiciti. Sicut autem delectatio quæsita in copula culpam venialem non excedit, ita etiam in his tactibus & aspectibus. Et hoc etiamsi copula tunc ipsis esset vetita ob morbum, vel esset impossibilis ob impotentiam quæ supervenisset, ut dicunt *Sanch. num. 16. & 22. Croix num. 319. & Boss. num. 199. cum Con. Fag. Aversa, Fill. Vill. &c.* quia, cum copula sit licita inter Conjuges, tactus inter ipsos non possunt esse graviter illiciti.

citi. Secus vero dicandum, si Conjux esset ligatus voto castitatis, quia tale votum excludit omnem voluptatem veneream voluntarie capiam; ita communites *Sanch. d. D. 44. n. 26. & Boss. c. 7. n. 201. cum Vasq. Fill. Con.* & aliis. An autem idem procedat, si Conjux sit impeditus a copula ob affinitatem vel cognationem spiritualem contractam? Affirmat *Aversa apud Boss. n. 200.* quia cui vetita est copula, vetiti etiam sunt tactus qui sunt dispositiones ad copulam. Sed negat *Bossius ibi cum Fag. Fill. & Perez*, quia lex prohibens copulam, cum sit pœnalis, aut inhibitive, non est extendenda ad tactus. Ceterum in praxi impeditus ordinarie se debet abstinere ab hujusmodi tactibus, præsertim turpibus, ob periculum proximum vel pollutionis, vel petitionis copulæ, contra prohibitionem petendo.

934 Quæritur II. Quid si Conjuges ex his turpibus actibus prævideant pollutionem secuturam in se, vel in altero? Plures adsunt sententiæ. *Prima* sententia, quam tenent *Sanch. l. 9. D. 45. ex n. 34. Fill. tr. 3. c. 9. n. 356. Viva quæst. 7. art. 4. n. 4. Escob. l. e6. n. 207. Elbel n. 393. cum Herincx, & Sporer nu. 500. cum Perez, & Gob.* id excusat ab omni culpa etiam in petente, si pollutio non intendatur, nec adsit periculum consensus in eam, & modo tactus non sit adeo turpis, ut judicetur inchoata pollutio (prout esset digitum morose admovere intra vas femineum); ac præterea adsit aliqua gravis causa talem tactum adhibendi, nempe ad se præparandum ad copulam, vel ad fovendum mutuum amorem. Ratio, quia tunc justa illa causa tales actus cohonestat, qui alioquin non sunt illiciti inter Conjuges; & si pollutio obvenit, hoc erit per accidens. Dicitur *si adsit gravis causa*, nam si non adsit, prædicti actus non excusantur a mortali. *Secunda* sententia, quam tenent *Pal. p. 4. §. 2. n. 6. Boss. c. 7. nu. 213. & Salm. cap. 15. n. 86. cum Soto, Cajet. Dic. Led. Hurt. Aversa*, & communi ut asserit; distinguit & dicit esse mortalia tactus impudicos, si prævideatur pollutio ex eis provenienda; quia, cum hi proxime influant ad pollutionem, & non sint per se instituti ad fovendum affectum conjugalem, censentur voluntarii in causa; secus si sint pudici, ut oscula & amplexus, quia actus isti per se inter Conjuges sunt liciti, cum per se apti sint ad fovendum conjugalem amorem. *Tertia* sententia, quam tenet *Diana p. 6. tr. 7. R. 65. cum Præpos. & Vill.* dicit tactus tam impudicos quam pudicos esse mortalia, si prævideatur periculum pollutionis. Ratio, quia ideo tactus liceut inter Conjuges, in quantum quæruntur intra limites Matrimonii, & in quantum nihil sequitur repugnans fini & institutioni seminis; cum autem prævidetur seminis dispersio, licet non intendatur, qualescunque tactus sunt illiciti.

His sententiis positis, puto probabilius dicendum, quod actus turpes inter Conjuges cum periculo pollutionis, tam in petente quam in reddente sunt mortalia; nisi habeantur ut Conjuges se excitent ad copulam proxime secuturam, quia, cum ipsi ad copulam jus habeant, habent etiam jus ad tales actus, tametsi pollutio per accidens copulam præveniat. Actus vero pudicos etiam censeo esse mortalia, si fiant cum periculo pollutionis in se vel in altero, casu quo habeantur ob solam voluptatem, vel etiam ob levem causam; Secus si ob causam gravem, puta si aliquando adsit urgens causa ostendendi indicia affectus ad fovendum mutuum amorem, vel ut Conjux avertat suspicionem ab altero, quod ipse sit erga aliam personam propensus. Probabiliter vero dicunt *Sanchez d. D. 45. num. 34. Boss. d. num. 203. & Escob. num. 207.* in reddente tactus etiam impudicos, nisi sint tales ut videantur inchoata pollutio, esse licitos, quamvis adsit periculum pollutionis in alterutro; quia tunc reddens dat operam rei licitæ, ad quam obligatur propter jus petentis, qui tametsi peccet, non tamen jus amittit, cum culpa se teneat ex parte personæ, juxta dicenda *ex num. 944.*

935 An autem sit semper mortale, si vir immittat pudenda in os uxoris? Negans *Sanchez lib. 9. D. 17. nu. 5. & Boss. cap. 7. num. 175. & 193. cum Fill. ac Perez*, modo absit periculum pollutionis. Sed verius affirmat *Sporer de Matrimon. num. 498. Tamb. lib. 7. cap. 3. §. 5. num. 33. & Diana p. 6. tract. 7. R. 7. cum Fagund.* tum quia in hoc actu ob calorem oris adest proximum periculum pollutionis, tum quia hæc per se videtur nova species luxuriæ contra naturam (dicta ab aliquibus *irrumatio*); Semper enim ac quæritur a viro aliud vas, præter vas naturale ad copulam institutum, videtur nova species luxuriæ. Excipit tamen *Sporer l. c. cum Fill. & Marchant.* si id obiter fiat; Et hoc revera sentire videtur etiam *Sanchez*, dum excusat actum illum a mortali, si cesset omne periculum pollutionis. Excipit etiam *Palaus p. 4. §. 2. n. 6.* si vir hoc faceret, ut se excitet ad copulam naturalem; Sed ex prædictis neutrum admittendum puto. Eodem autem modo *Tamb. l. c. n. 32. in fin.* damnat virum de mortali, qui in actu copulæ immitteret digitum in vas præposterum uxoris, quia (ut ait) in hoc actu adest affectus ad sodomiam. Ego autem censeo posse quidem reperiri talem affectum in illo actu, sed per se loquendo hunc affectum non agnosco in tali actu insitum. Ceterum graviter semper increpandos dico Conjuges hujusmodi fœdum actum exercentes.

Quæritur III. An sint mortalia tactus turpes quos Conjux habet cum seipso, altero absente, & secluso periculo pollutionis? *Prima* sententia negat, quam tenent *Palaus p. 4. §. 2. n. 5. Escob. n. 201. Boss. c. 7. num. 205. & 207. cum Perez, Hurt. & Ochag. ac Sanch. l. 9. D. 44. n. 15. cum Palud. & Lopez*, & pro hac sententia *Salm. c. 15. nu. 81.* citant etiam *D. Thomam q. 6. de Bon. Matr. dub. 25. n. 183.* Ratio, quia hujusmodi tactus ab ipso statu conjugali cohonestantur, cum de natura sua ordinentur ad copulam; & ideo, secluso periculo pollutionis, non possunt esse in Conjuge graviter illiciti, etsi copulam de præsenti ipse non posset consummare. *Secunda* vero sententia probabilior, & in praxi omnino suadenda, affirmat, & hanc tenent *Loymann tr. 3. cap. 6. num. 12. in fine, Diana p. 3. tr. 4. R. 215.* (quamvis hic Auctor sit valde benignus) *Sporer num. 503. cum Arm. & Vasq. ac Salm. cum Aversa, Sancio, Salas, Montesin. Dic. & Ant. a. Sp. S.* Ratio, tum quia Conjux non habet jus per se in proprium corpus, sed tantum per accidens, nempe tantum ut possit se disponere ad copulam; unde cum copula tunc non sit possibilis, tactus cum seipso omnino ei sunt illiciti; tum quia tactus pudendorum, quando fiunt morose, & cum commotione spirituum, per se tendunt ad pollutionem, suntque proxime connexi cum ejus periculo. 936

Quæritur IV. An sit mortalis delectatio morosa in Conjuge de copula habita vel habenda, quæ tamen non possit haberi de præsenti? Adsunt tres sententiæ. *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Pontius lib. 10. cap. 16. num. 11. Wigandt tr. 4. nu. 59. cum Sylvest. ac Vega, Rodr. & Dic. apud Salm. c. 15. num. 88.* qui probabilem vocant. Ratio, quia talis delectatio est quasi inchoata pollutio, quæ cum eo tempore non possit haberi modo debito, omnino sit illicita. *Secunda* vero sententia communior negat, eamque tenent *Bon. quæst. 4. p. 8. n. 12. Escob. n. 204. Sporer n. 505. Croix n. 337. cum Suar. & Gerf. Boss. c. 1. num. 215. cum Fill. & Perez, & Sanch. l. 9. D. 44. n. 3. cum S. Antonin. Palud. Cajet. Vasq. Arm. Met. Viguer. Tab.* & communi ut asserit, utque fatetur etiam *Pontius*, item *Coninck. Aversa, Gabr. & Diana apud Salm. cap. 15. nu. 89.* qui etiam probabilem putant. Hæc sententia dicit talem delectationem non esse mortalem, si absit periculum pollutionis, sed tantum venialem. Est venialis, quia ipsi caret debito fine, cum non possit ordinari ad copulam præsentem. Non autem est mortalis, quia delectatio sumit suam bonitatem vel malitiam ab objecto, & cum copula sit licita Conjugatis, non potest esse eis graviter illicita illius delectatio. Et huic expresse favet id quod ait D. Thomas *de Malo quæst. 15. art. 2. ad 17.* ubi: *Sicut carnalis commixtio non est peccatum mortale conjugato, non potest esse gravius peccatum consensus in delectationem quam consensus in actum.* Idque admittit *Sporer*, etiamsi habeatur delectatio venerea orta ex commotione spirituum. *Tertia* demum sententia, quam tenent *Salm. d. cap. 15. num. 90.* distinguit & dicit, quod si delectatio sit absque commotione spirituum, non erit mortalis; secus si cum commotione & titillatione partium. 937

Ego meum judicium proferam: Si delectatio habeatur non solum cum commotione spirituum, sed etiam cum titillatione seu voluptate venerea, sentio cum *Concina p. 408. num. 10.* (contra *Sporer* ut supra) eam non posse excusari a mortali, quia talis delectatio est proxime conjuncta cum periculo pollutionis. Secus vero puto dicendum, si absit illa voluptuosa titillatio, quia tunc non est delectationi proxime annexum periculum pollutionis, etiamsi adsit commotio spirituum; & sic revera sentit *Sanchez loc. cit. n. 4. cum Vasqu.* cum ibi non excuset delectationem cum voluptate venerea, sed tantum (ut ait) cum commotione & alteratione partium absque pollutionis periculo. At quia talis commotio propinqua est illi titillationi voluptuosæ, ideo maxime hortandi sunt Conjuges, ut abstineant ab hujusmodi delectatione morosa. Item advertendum eam esse omnino illicitam in Conjuge qui esset obstrictus voto castitatis, ut dicunt communiter *Sanch. d. D. 44. num. 26. & Boss. cap. 7. num. 201. cum Vasq. Fill. Con.* & aliis.

ARTICULUS II.

An actus conjugalis sit præceptus, & debitus?

938 *Conjuges per se tenentur reddere, & quandoque etiam petere.*

939 *Tenentur etiam ad cohabitationem, nisi adsit justa causa excusans. Dub. 1. An possit vir expellere uxorem ob dotem non solutam? Dub. 2. An teneatur eam alere, non soluta dote? Dub. 3. An si ipsa adulterium commiserit?*

940 *De obligatione reddendi debitum. Qu. I. An sit mortale negare debitum semel, vel bis? Quid si alter remisse petat, vel si precibus cedat? Quid si immoderate petat? Quid si alter differat reddere ad breve tempus? 941. Qu. II. An multiplicitas filiorum possit esse causa justa negandi debitum?*

941 Pet-

942 *Peccat Conjux reddens se impotentem.*

943 *Qu. I. An Conjux teneatur reddere alteri illicite petenti? 944. Dub. 1. Quid si culpa se tenet ex parte petentis, nempe si ille habeat votum castitatis, &c.? 945. Dub. 2. Quid si petens sit incestuosus? 946. Qu. II. An Conjux teneatur reddere petenti cum sola culpa veniali? 947. Qu. III. An liceat reddere vel petere a viro volenti seminare extra vas post copulam inceptam?*

948 *An Conjux teneatur & possit reddere, si mutuo cum altero voverint castitatem? Quid si alter sit amens, vel ebrius?*

949 *Incestuosus, & vovens castitatem non potest petere, sed tenetur reddere.*

950 *Conjux non tenetur reddere cum gravi damno suo, vel prolis. An teneatur reddere alteri laboranti morbo contagioso? Quid si damnum sit leve, & alter sit leprosus? Quid si damnum sit grave? Et an tunc possit reddere? Ex quibus causis possit Conjux reddere cum gravi periculo salutis? 951. An Conjux possit reddere cum periculo prolis?*

952 *An teneatur reddere uxor laborans febri, vel tempore menstrui, aut pragnationis, aut si alter petat modo innaturali?*

953 *Quid si uxor experta sit in pariendo periculum mortis, vel filios parere mortuos?*

954 *An aliquando liceat impedire generationem? Quando peccet uxor surgens, aut mingens statim post copulam? Dub. 1. An puella oppressa possit statim expellere semen? Dub. 2. An liceat copulari senibus, vel infirmis, plerumque non valentibus seminare intra vas?*

938 „ RESp. I. Etsi conjuges nulla lege obligentur ad usum „ Matrimonii, tenentur tamen per se ex justitia sibi „ reddere debitum, si alter ab altero expresse, vel tacite, „ verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, „ quia non tenentur uti suo jure. Ratio posterioris sequi„ tur ex natura contractus mutui. *S. Thom. in 4. d. 32.* „ *q. 1. art. 1. &c. communiter ex 1. Cor. 7.*

Unde resolves.

„ 1. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum de„ bitum, etsi per accidens aliquando teneatur; vel ex cha„ ritate, v. gr. ad avertendum periculum incontinentiæ „ imminens conjugi: V. *Per d. 50. s. 1. num. 4. & 5.* * „ (*Vide dicta num. 928. & 929.*) * vel ex justitia legali, „ eo quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

939 „ 2. Conjuges tenentur ad cohabitationem, nec potest „ alter ab altero invito diutius abesse, sine necessitate; „ quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi de„ bitum. *Sanch. l. 9. d. 4. Conin. d. 34. d. 19. Perez d. 50. s. 3.*

Certum est Conjuges teneri ex obligatione justitiæ ad cohabitandum in eadem domo, mensa, ac toro; vide *Sanch. l. 9. D. 4. n. 2. & Boss. cap. 6. §. 7. in n. 2.* Hinc infertur neminem Conjugum posse alio discedere, altero invito, ad longum tempus, ut habetur ex *cap. 1. de Conjug. lepros.* Nisi adsint justæ causæ, nempe ob bonum publicum, vel ad alendam aut tuendam familiam, vel ad vitandum damnum ab inimicis, ut dicunt *Sanch. num. 12. Laym. c. 1. n. 3. Pal. p. 5. §. 1. & Boss. n. 4. & 6. cum Aversa, Villal.* & aliis. Dicit autem *Boss. n. 12. cum Tolet. & Sayro*, quod si vir diu debeat alibi manere, tenetur, si commode potest, uxorem ibi adducere ut secum cohabitet. An autem uxor teneatur sequi virum propter cohabitationem? Vide dicenda *num. 976.*

Vir potest suscipere brevem peregrinationem devotionis causa etiam invita uxore; hoc tamen non potest uxor sine consensu viri, cum ipsa sit subjecta illius voluntati, & non deceat statum mulierum peregrinari; ita *Sanch. n. 15. Pal. num. 3. & Boss. num. 8. cum Laym. Vill. Fag. & Perez ex D. Thoma Quodl. 4. art. 11.* Ex mutuo autem consensu bene possunt Conjuges invicem separari, modo absit periculum incontinentiæ, & nocumentum prolis educandæ; *Sanch. num. 5. & Boss. num. 18. cum Fill. Villal. Perez, Fag.* & aliis, ex illo Apostoli (*1. Cor. 7.*): *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas.*

Dubitatur 1. an liceat viro non cohabitare cum uxore, eamque expellere e domo ob dotem promissam & non solutam? Affirmant *Panormitan. Armilla, Tabiena & Gomez apud Boss. cap. 6. num. 26.* quia vir non tenetur alere uxorem, si dos non sit soluta; ergo neque tenetur cohabitare, quamvis teneatur reddere debitum. Sed negant probabilius & communius *Sanch. lib. 9. D. 5. n. 17. Pal. §. 2. num. 6. Mol. de Just. D. 245. §. Si marito, Boss. cap. 6. num. 28. cum Reb. Henr. Reg. Vill. Fag. &c.* Ratio, quia obligatio cohabitandi non oritur ex solutione dotis, sed ex ipsa lege naturali & Divina, qua vir tenetur debitum reddere uxori, & ideo cum ea habitare; unde dicunt AA. præfati (contra tamen *Mol. & Reb.*) quod etiamsi vir non adhuc uxorem traduxerit in domum suam, tenetur traducere, non obstante quod dos non fuerit soluta.

Sed hic dubitatur 2. an vir teneatur alere uxorem non soluta dote? Communiter negant DD. si culpa promittentis intervenit; ita *Sanch. l. 9. D. 5. n. 2. Bonac. p. 7. n. 7. Boss. c. 6. n. 29. & Salm. de IV. Prae. c. un. n. 50. & 53. cum Fag. & Trull.* ac alii passim ex *l. Pro oneribus C. de jure dotis*, ubi dicitur ideo constitui dos, ut ex ea vir uxorem alat. Excipe tamen 1. Nisi vir duxerit sine promissione dotis; *Sanch. n. 8. cum Host. Prep. & Sylv. ac Salm. l. c. cum Abb. Mol. Bon. &c.* Excipe 2. Si uxor sit in viri obsequio, tunc enim saltem ut famulam tenetur eam alere; *Salm. ibid. cum Abb. Lupo, &c. apud Sanch. nu. 6.* qui tamen cum *Surdo*, & aliis id non admittit, quia (ut ait) uxor tenetur & dotem, & obsequia præstare viro; unde non necessario alenda est, tantum obsequia præstando. Sed magis adhæreo oppositæ sententiæ, quia ipsum jus Naturæ dictat, ut alas qui ad tibi famulandum se occupat. Excipe 3. si uxor ex sua culpa cum viro non cohabitet; secus si ob justam causam; *Salm. n. 51. cum iisd.* Ceterum quando sive vir, sive uxor est vere pauper, puta si dos fortuito periit, tenetur alter alterum alere; *Sanch. n. 10. Bon. n. 8. Salm. n. 53. cum Mol. Trull. &c.* ex *l. Si maritus ff. Soluta Matr.* ibi: *Quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus, mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse.* Hic autem notandum 1. quod ob dotem non solutam nequit vir debitum negare uxori, *Sanch. l. c. n. 1. & Salm. n. 52. cum Mol. Sylv. &c.* Notandum 2. quod in extrema necessitate prius subveniendum est Parentibus, qui diligendi sunt ratione principii, quam Conjugi, ut *D. Thomas 2. 2. q. 26. art. 11. & Salm. n. 51.* contra *Laym. Bon. Pal. &c. apud Boss. cap. 22. n. 1235.* Et prius etiam filiis, cum ipsi sit pars Parentis; *Salm. n. 51. cum aliis.* In necessitate vero gravi prius succurrendum Conjugi, quam Parentibus, & filiis; quia quoad domesticam administrationem major est conjunctio inter Conjuges, cum ipsi sint una caro; *Sanch. l. 9. D. 29. n. 4. Bon. p. 7. n. 10. & Salm. ibid. cum Tolet. Baun. Trull. & aliis.*

Dubitatur 3. an vir teneatur alimenta præstare uxori adulteræ? Alii affirmant, ut *Clarus, & Ant. Gabr. apud Salm. de IV. Prae. n. 54.* quia uxor adultera non desiuit esse uxor. Alii, ut *Sylv. v. Dos. q. 14. D. 9. & Ang. ac Surdus apud Salm. ibid.* negant, si adulterium est publicum, quia tunc potest vir uxorem e domo expellere; secus si occultum, tunc enim expellere nequit. Alii vero communius & probabilius, ut *Sanch. l. 1. D. 8. n. 25. & Salm. n. 55. cum Soto, Man. Fag. & Trull.* negant teneri, sive adulterium fuerit publicum, sive occultum. Ratio, quia, adhuc concesso quod ob adulterium occultum uxor non posset expelli, ne ejus crimen prodatur, utque scandalum vitetur (in quo tamen quæstio est; vide dicenda *num. 968.*); nihilominus ratio hæc non militat in negatione alimentorum, quæ sine scandalo & infamia uxoris negari possunt. Idque dicunt esse probabile *Salm. cum Lara, & Surdo* etiamsi uxor admiserit tantum oscula ab alio, sint notoria; vel si occulta, sint nimis lasciva, aut si uxor sit nobilis.

„ 3. Peccat mortaliter, qui conjugi serio, & instanter 940 „ petenti debitum negat, quia est res gravis, & debetur „ ex justitia: intellige, nisi petens precibus, aut alia ra„ tione honesta averti possit, & petitio non sit immodera„ ta (nam, si sæpe petenti semel vel bis negetur, citra „ periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, „ ob levitatem materiæ: aliquando, si nimis immoderate, „ & justo sæpius petat, nullum secundum *Perez, d. 50. s.* „ *4.* nec sit alia justa causa negandi. *Bonac. q. 4. p. 1. ex* „ *Sanch. Fill.* &c. Justam autem, seclusa periculo inconti„ nentiæ utrinsque, esse censet *M. Perez loc. cit. num. 6.* si „ plures nascantur filii, quam possint alere.

Quæritur I. An peccet graviter Conjux negans debitum una vel altera vice? *Prima* sententia negat, modo absit periculum pollutionis; & hanc tenent *Pontius l. 10. c. 2. n. 5. cum Sà, Sanch. l. 9. D. 2. n. 11. cum Led. Bon. p. 1. ac Aversa, Hurt. Cornejo, & Ochag. apud Boss. c. 1. num. 40.* quia id non videtur materia tam gravis, ut culpam lethalem constituat. *Secunda* vero sententia, quam tenent *Palaus p. 4. §. 1. n. 5. Tamb. l. 7. c. 3. §. 5. n. 20. Boss. c. 1. num. 41. cum Taunero, & Croix n. 391. cum Gobato*, dicit etiam negare semel, vel differre debitum serio & instanter petenti, per se loquendo esse mortale, adhuc remoto periculo pollutionis. Ratio, quia hoc videtur materia satis gravis, tum ratione prolis quæ ex unica copula bene gigni potest; tum ratione discordiæ, & periculi incontinentiæ, quæ ex tali negatione potest sequi. His tamen non obstantibus, prima sententia non videtur improbabilis, cum gravitas materiæ pendeat ab hominum æstimatione, & tot graves DD. censeant hanc esse materiam levem; ipsimet autem id dicunt, supponendo quod absit periculum incontinentiæ, vel magni dissidii; ceterum procreatio prolis pro illa vice est valde incerta. Conveniunt autem communiter non peccare uxorem negando, si vir benevole, aut remisse petat; ita *Pontius l. c. n. 4. & 5. Bon. d. n. 1. Croix n. 391. Roncaglia pag. 183. quæst. 2. R. 1. Tamb. n. 21. cum Cornejo, & Ochag. Laym. c. 1. nu. 1. ac Boss. c. 1. n. 35. cum Soto, Reb. Rodr. Henr. Reg. Lop. Fag. Hurt. Vill. Aversa, & Diana.* Idem, si Conjux petens, adhuc instanter cedat precibus negantis, qui negat cum justa

causa:

causa: alias etiam venialiter saltem peccaret; ita Sanch. d. D. 2. nu. 13. cum Nav. Sylv. Margar. Philiarch. &c. Nisi preces essent ita importunæ, ut alter quasi coactus videretur cedere; Vel nisi adesset in altero periculum incontinentiæ, tunc enim nec etiam precibus, sine causa gravi, liceret eum avertere; ita Sanch. l. c. cum Nav. Sylv. Lop. & D. Thoma in 4. D. 32. q. 1. art. 2. ad 4.

Præterea non peccat negans, quando alter immoderata petit, sine taman periculo incontinentiæ: & in hoc etiam omnes conveniunt, vide Bossium n. 18. Hinc dicunt Laym. c. 1. n. 1. Croix n. 96. Holzm. n. 408. & Sporer n. 513. cum Rodr. & Glossa, non esse mortale, post tertiam copulam in eadem nocte habitam, negare quartam. Imo addunt Tamb. n. 22. Sporer l. c. & Sanch. n. 11. cum Led. nec esse mortale petenti quinquies in mense negare semel; sed huic non acquiesco, cum ex una parte petere quinquies in mense sit valde moderatum, & ex altera negare semel in mense videtur materia sat gravis.

Item non videtur peccare uxor, si differat reddere ad breve tempus, nempe usque ad noctem; ut Pontius cap. 2. n. 5. Sanch. d. n. 11. cum Victor. Ronc. l. c. Sporer num. 513. cum communi, & Croix n. 391. cum Perez, Gob. & Diana; Vel si a nocte differat ad mane, ut Bossius n. 37. cum Sanch. Pont. Vict. Hurt. Vill. Led. &c. excluso tamen semper periculo incontinentiæ. Non potest autem post copulam habitam in die negare in nocte.

941 Quæritur II. An sit justa causa negandi debitum, si plures nascantur filii quam Conjuges possint alere? Prima sententia negat, & hanc tenent Laym. tr. 16. c. 1. num. 16. Ronc. pag. 183. q. 2. R. 1. Sporer n. 516. (qui excipit solum casum, quo Conjuges multiplicata prole ad extremam necessitatem redigerentur) item Palaus p. 4. §. 10. num. 8. cum Sylv. Con. Nav. Ang. Reb. Margar. Lop. & Graff. Ratio, tum quia procreatio prolis spectat ad præcipuum finem Matrimonii, cui postponendum quodvis incommodum, melius enim est ut proles vivat inops, quam ut omnino non sit; tum quia aut Conjux negaret diu, aut aliquando: si diu, exponeret alterum periculo incontinentiæ: si aliquando, frustra negaret, nam Conjuges rarius coeundo facilius concipiunt. Secunda vero sententia affirmat, & hanc tenent Sanch. l. 9. D. 25. n. 3. Pont. l. 10. c. 3. num. 7. Diana p. 9. tr. 7. R. 3. Bonac. p. 1. n. 13. cum Led. Rodr. & Sà, ac Boss. c. 2. nu. 220. cum Soto, Comit. Vill. Reg. Hurt. & Fag. & probabilem putant Tamb. l. 7. c. 3. §. 5. nu. 3. & Sporer l. c. Ratio, tum quia multiplicitas prolium futurarum cederet in nocumentum filiorum jam genitorum; tum quia in omnibus debitis magna difficultas excusat a solutione. Conveniunt tamen omnes esse obligationem reddendi, si adsit in altero periculum incontinentiæ: quod tamen (ut bene advertit Conink.) vix non aderit, si in eodem toro Conjux habitet, & alter debitum petat; & ideo prima sententia magis mihi arridet.

942 „ 4. Peccat graviter vir, vel mulier, si se impotentem
„ reddat, etiam mediis alias licitis, verbi gratia jejuniis,
„ &c. invita comparte: imo si aliter non possit reddere
„ debitum, licite non observat jejunia Ecclesiæ * (Vide
„ dicta Tom. I. lib. 3. num. 1034. v. 3. Excusandum; ubi
„ diximus id procedere de viro, nam uxorem, difficile vide-
„ tur, per jejunia fieri impotens ad reddendum, ut Salmant.
„ de 4. Præc. n. 40.) *; sicut & tenetur, si notabiliter iis
„ fiat deformior. Bon. l. c. Sanch. l. 9. d. 3. n. 11. Regin.
„ Conin. Fill. n. 306. &c. Perez d. 50. s. 2.

943 „ 5. Conjux tenetur reddere debitum, quamvis illicite
„ petenti, si redditio hic, & nunc non sit illicita, v. gr.
„ petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, vel
„ die festo, &c. V. Sanch. l. 9. d. 6. Pont. l. 9. c. 2. Conin.
„ d. 34. d. 6. Perez d. 50. s. 5. Quia malitia alterius non
„ dat illi jus negandi, quod suum est. Non tamen tenetur
„ reddere petenti, sine gravi causa, modo innaturali, vel
„ in loco publico, vel sacro, &c.

Certum est Conjugem non teneri ad reddendum debitum cum peccato proprio, etiam veniali, cum nemo possit esse obligatus ad peccandum; ita communiter Pal. p. 4. §. 11. n. 1. Bon. p. 3. n. 3. & 4. Laym. c. 1. num. 17. Spor. n. 517. Boss. c. 1. n. 226. & alii passim. Sed quæritur I. Utrum liceat reddere illicite petenti cum peccato mortali? Si culpa se tenet ex parte actus, puta si alter petat in loco sacro, vel publico, vel si cum periculo abortus, vel sanitatis propriæ, aut alterius, omnes conveniunt non teneri Conjugem, nec posse reddere sine gravi culpa; quia tunc, cum actus sit per se malus, alter injuste petit, eo quod non habet jus petendi; ita Sanch. l. 9. D. 6. num. 16. Pont. lib. 10. c. 3. n. 3. Salm. c. 15. n. 21. cum D. Thoma, Con. Bon. Henr. & alii passim. Sed

944 Dubitatur 1. Si culpa se tenet ex parte personæ exigentis, nempe si ille sit obstrictus voto castitatis, aut petat ob pravum finem, an alter possit reddere? Prima sententia communis dicit non solum posse, sed etiam teneri; & hanc sequuntur Suar. de Censur. D. 15. Se. 4. nu. 9. Lugo de Sacram. D. 8. n. 182. Contin. Tournely to. 3. p. 335. v. Resp. Concina p. 369. n. 2. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 1. num. 17. Bonac. q. 4. p. 3. n. 3. Pal. p. 4. §. 11, n. 3. Spor. n. 517. Holz. n. 467. v. Tertio, Elbel n. 416. Escob. l. 25. n. 91. cum Sylv. Con. Cov. & Henr. Sanch. d. D. 6. n. 7. cum Ang. Led. Manuel, P. Soto, Veracr. & Met. Boss. c. 1. n. 241. cum Perez, Diana, Fill. & Vill. ac Salm. c. 15. num. 18. cum Aversa, Reb. Dic. &c. Ratio, quia Conjux ille per votum non amisit jus petendi: unde quamvis illicite, non tamen injuste debitum exigit. Secunda vero sententia, quam tenent Pont. l. 10. c. 3. n. 3. & Croix l. 6. p. 3. nu. 353. cum Sylv. Comit. & aliis paucis, dicit, quod sive culpa se tenet ex parte actus, sive ex parte personæ petentis, non licet ei reddere (nisi sit in potestate petentis ab illa prava circumstantia se liberare, puta si exigeret ob malum finem). Ratio, quia, posito impedimento voti, actus conjugalis necessario est illicitus petenti, cui cooperari alteri non licet. Nec petens eo casu habet dominium in corpus alterius, tum quia dominium tunc est impeditum a voto; tum quia Conjux non habet jus nisi ad usum licitum Matrimonii. Huic autem congruunt dicta de Restit. n. 697. ubi dicunt Lugo de Just. D. 21. num. 26. & Croix, cum Less. Mol. Soto, Nav. &c. quod debitor non tenetur restituere Domino rem, qua ille est abusurus ad peccandum; quod expresse etiam tradit D. Thomas 2. 2. q. 26. art. 5. ad 1, ubi: Quando res restituenda apparet esse graviter nociva ei cui restitutio facienda est, non ei debet tunc restitui, quia restitutio ordinatur ad utilitatem ejus cui restituitur. Dicit tamen Lugo l. c. quod cum hæc obligatio sit tantum charitatis, non obligatur debitor ad negandum, si non possit negare sine gravi incommodo. Hæc sententia est quidem probabilis, sed prima videtur probabilior, saltem extrinsece; gravi utique nititur ratione, quia obstrictus voto adhuc retinet jus ad petendum, & consequenter tenetur alter ei reddere; prout si quis votum emitteret non exigendi a te pecuniam debitam, si ille postea petit, teneris tu reddere, quia per votum creditor non amisit jus suum, & eo casu tu reddendo minime cooperaris formaliter ejus peccato, cum non sis causa cur ille debitum exigat, sed tantum concurris ad materiale peccati, quod tu non potes impedire, cum debes rem suo domino reddere; & ideo nec teneris impedire, quia impediendo actum injustitiæ committeres. Nec valet dicere, quod nemo habet jus ad actum illicitum; nam respondetur, quod esto Conjux ille petens non habeat jus ad petendum cum peccato, habet tamen jus ad actum conjugalem qui per se est honestus, unde alter reddendo non peccat, quia dat operam, non alterius peccato, sed actui licito, & ex justitia debito. Hinc dicunt Sanch. lib. 9. D. 36. n. 11. cum Palud. Henr. Man. & Led. ac Salm. cap. 15. n. 20. cum Con. & Bon. quod licet Conjux voverit ex consensu alterius, si tamen expresse non cessit juri suo petendi, etiam tenetur alter debitum reddere. Imo etiamsi ad invicem voverint, non intendentes cedere juri suo, adhuc tenetur alter petenti reddere, ut dicunt idem Salm. l. c. cum Sanch. Less. Bon. & Henriquez.

Bene tamen advertunt Sanchez lib. 9. D. 6. num. 5. cum Cov. & Adrian. ac Boss. cap. 1. num. 248. cum Con. Reb. & Vill. quod eo casu teneatur Conjux monere petentem ligatum voto, ut a petitione desistat, modo possit monere sine timore magni dissidii, vel indignationis, aut incontinentiæ alterius: quæ incommoda, dicunt Sanchez, & Bossius, ut plurimum adesse. Quando autem Conjux prævidet, quod alter impeditus voto vel alio impedimento illicite petet, tunc tutius erit ut ipse præveniat; & si ille jam petierit, ipse tunc etiam petat, dicens, volo ut tu mihi reddas; Sed ad hoc merito ait Sanchez d. num. 5. uxores non obligari, quia magnum onus esset eis ob naturalem muliarum verecundiam teneri ad semper petendum. Præterea advertendum cum Boss. num. 252. & 273. quod si Conjux impeditus petat infra primum bimestre, non tenetur, nec potest alter ei reddere; cum eo tempore ille non habeat jus ad petendum.

Dubitatur 2. An Conjux possit & teneatur reddere debitum incestuoso petenti? Adsunt tres sententiæ. Alii ut Hostiensis, & Lopez apud Boss. cap. 1. n. 249. dicunt teneri. 945
Alii ut Pontius lib. 10. cap. 3. num. 3. & Palac. ac P. Led. apud Sanch. l. 9. D. 6. n. 11. dicunt nec teneri, nec posse, quia cum incestuosus sit privatus jure petendi, alter reddendo illicite cooperaretur illius peccato. Alii vero communius, & probabilius dicunt non teneri, sed posse; ita Sanch. num. 12. Pal. p. 4. §. 6. num. 7. Bon. quæst. 4. p. 3. num. 3. Salm. cap. 15. num. 15. Boss. cap. 1. num. 250. cum S. Antonin. Palud. Sylv. Laym. Cov. Victor. Reg. Vill. &c. Ratio, quia licet incestuosus sit privatus jure suo, Conjux tamen innocens, cum habeat jus petendi, a fortiori habet jus reddendi, alioqui grave onus deberet subire (maxima near), si semper deberet petere; imo magnis scrupulis deberet angi, existimans ne forte moveatur ad reddendum ex tacita petitione alterius; hoc autem onus satis excusat a cooperatione ad materiale peccati quod committit incestuosus. Tutius autem erit (ut diximus), ut Conjux innocens tunc ipse petat.

Quæritur II. An petenti cum sola culpa veniali teneatur 946
alter reddere? Alii affirmant ut Bossius cap. 1. num. 230. Escob. l. 25. n. 93. Sporer n. 518. Sanch. lib. 9. D. 6. n. 6. & D. 36. n. 8. cum Cajet. & P. Soto, Laym. cap. 1. n. 18. cum

Do.

De. Soto, *& Nav. ac Boss. cap.* 1. *num.* 230. *cum Con. &c.* Ratio, tum quia vinculum justitiæ, quo Conjuges tenentur reddere, fortius stringit, quam vinculum charitatis quo tenentur vitare peccatum alterius; tum quia semper (ut ajunt) adest justa causa reddendi, scilicet ne exigenti displiceat, vel saltem (ut dicit *Sanch.*) ne privetur jure suo reddendi. Alii tamen (ut *Bon. q. 4. p. 3. n. 10. cum Armilla*) dicunt non teneri, nisi adsit justa causa ex parte petentis. Ego dico omnino distinguendum: si actus est illicitus ex parte personæ petentis, puta si petat ob voluptatem, vel alium finem leviter malum, vel die quo vult Eucharistiam accipere, tunc tenetur reddere; quia, cum actus sit per se honestus, tenetur ex justitia ad reddendum, etiamsi exigens peccet graviter in petendo, ut diximus *num.* 944. *Dub.* 1. Si vero actus est venialiter illicitus ex parte ipsius actus seu copulæ, ut si petatur situ innaturali, vel tempore menstrui, aut puerperii, tunc quando adest justa causa, potest quidem reddere, cum quælibet justa causa excuset a veniali. Justa autem causa erit, v. gr. ne incurrat indignationem alterius sive rancorem illius quodammodo notabilem, & non possit eum commode avertere. Causa vero quam adducit *Sanchez*, nempe ne Conjux privetur suo jure reddendi, non videtur sufficiens, nam sicut petens tunc non habet jus ad sic petendum, ita nec alter jus habet ad sic reddendum. Dixi, *potest reddere*, sed non tenetur, quia licet vinculum justitiæ fortius sit vinculo charitatis, attamen cum actus sit tali modo per se illicitus, alter non habet jus ad illum, & sic respondetur ad rationem primæ sententiæ; ita *Busemb. ut supra n.* 934. *ac Less. l. 4. c. 3. n.* 89. item *Palao. & Led. apud Sanch. d. D. 16. n. 8.* & probabilem putat *Croix* n. 356. *cum S. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 2. §. 7.* ubi ait tunc teneri Conjugem ad reddendum, quando alter petit modo naturali, ergo, si innaturali, non tenetur. Sane vero teneretur reddere, si petens haberet justam causam etiam ex sua parte sic petendi, puta si peteret copulam situ innaturali, eo quod uxor sit prægnans, aut ipse sit pinguis, vel alioquin immineret periculum scandali; vide dicta *num.* 917. Vel si petat tempore menstrui, aut puerperii cum periculo incontinentiæ, juxta dicta *num.* 925. *circa fin.*

An autem Conjux teneatur reddere petenti statim post prandium? Vide dicta *n.* 910. *v. Videtur.* An petenti die Communionis? Vide *n.* 922. *ac in Tract. de Euchar. n.* 274. An petenti in die festivo, jejunii, & Rogationum? Vide *num.* 923.

947 Quæritur III. An liceat uxori reddere debitum, vel petare a viro volente seminare extra vas post copulam incœptam? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Pontius l. 10. c. 11. num.* 8. *Tamb. Dec. l. 7. cap. 3. §. 5. num.* 4. *& Sporer pag.* 356. *num.* 490. quia (ut ajunt) cum mulier reddit, aut petit, dat operam rei licitæ, nec ipsa propter malitiam viri debet suo jure privari. *Secunda* sententia, quam tenent *Roncaglie pag.* 187. *quest.* 10. *R. 2. & Elbel pag.* 471. *num.* 394. dicit uxorem non posse nec petere nec reddere, nisi adsit gravis causa, quæ ipsam excuset in permittendo peccatum viri, & in cooperando ad materiale peccati illius, alias tenetur ex charitate, cum possit sine gravi incommodo, viri peccatum impedire. Ego tamen distinguendum puto: Si agatur de reddendo debito, dico uxorem probabiliter posse & teneri negare debitum, si possit sine gravi incommodo, juxta secundam sententiam allatam *num.* 944. quia abusurus re sibi debita non habet jus ad rem sibi vindicandam; sed probabilius videtur uxor non solum posse reddere, ut dicit prima sententia, quam sequitur etiam *Sanchez lib. 9. D. 16. num.* 3. sed etiam teneri. Ratio, quia (juxta dicta *cit. num.* 944.) quando culpa se tenet ex parte personæ petentis, cum ipse habeat jus ad copulam, nequit alter sine injustitia debitum negare, si non possit monendo a tali culpa illum avertere, & tunc patet quod reddens ne materialiter quidem cooperatur peccato illius, cum non cooperetur seminationi extra vas, sed tantum copulæ incœptæ, quæ per se omnino utrique est licita. Si vero agatur de petitione debiti, dico cum secunda sententia uxorem non posse petere, si non adsit justa & gravis causa; tunc enim revera tenetur ex charitate impedire peccatum viri. Justam autem causam habebit petendi, si ipsa esset in periculo incontinentiæ, vel si deberet alias privari suo jure petendi plusquam semel vel bis, cum perpetuo scrupulo an ei sit satis grave incommodum, vel ne, tunc se continere; vide dicta in pari casu *Tom. I. l. 2. n. 53. v. Si vero.*

948 „ 6. Non tenetur reddere 1. Si alter alteri debitum re-
„ miserit, verbi gratia si consensu mutuo voverint castita-
„ tem * (*Sed oppositum est probabile, si non intenderint*
„ *cedere juri suo, juxta dicta num. 944. circa fin.*) *, vel
„ auctoritate publica celebrarint divortium. 2. Si petens sit
„ amens; quia talis non est capax usus dominii, nec petit
„ cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in
„ ebrio. Simpliciter tamen uti petere, ita reddere licet
„ tam ebrio, quam amenti; nisi esset periculum fœtus
„ enecandi. *Nav. cap. 16. Sylv. Laym. c. 1. n. 9.* 3. Si al-
„ ter mœchatus sit, quia *frangenti fidem fides frangetur*
„ *fidem*; nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa
„ adulterii. * (*Vide dicenda num.* 956.)

Quæritur, an Conjux teneatur reddere debitum amenti, vel ebrio? Affirmant *Nav. c. 16. n. 27. & Sylv. Ang. Graff. Led. &c. apud Boss. c. 1. n.* 293. quia Conjux ebrius, vel factus amens adhuc retinet dominium acquisitum in corpus alterius; nec officit amentia ad procreationem prolis. Negant vero communissime & probabilius cum *Busemb.* ut supra, *Laym. c. 1. n. 9. Pal. p. 4. §. 4. n. 19. Bonac. p. 2. n. 10. Sanch. l. 9. D. 23. num. 7. Concina pag.* 402. n. 31. *Croix n.* 394. *& Boss.* n. 294. *cum Soto, Con. Fill. Vict. Lop. Henr. Reg. Fag. Aversa, Hurt. &c.* Ratio, quia, licet isti dominium retineant, sunt tamen incapaces usus dominii. Excipe 1. si in eis sit periculum prodigendi semen, quia tametsi ipsi non peccent, est tamen impediendus actus materialiter malus. Excipe 2. si quis non esset universe amens, sed in una tantum vel altera materia; *Sanch.* n. 2. *Boss. nu.* 297. Vel si ille esset tantum fatuus, non vero omnino mente captus; vel si petat, dum habet lucidum intervallum; *Boss. n.* 298. *& 299. cum Sanch. Ricc. & Con.*

Quamvis autem non sit obligatio reddendi Conjugi amenti vel ebrio, licitum est tamen ei reddere, ut communiter dicunt præfati AA. cum usus Matrimonii per se sit licitus, & proles educari possit a Conjuge sanæ mentis. Modo (intelligendum) absit periculum scandali, vel abortus; Unde bene addunt *Sanch. n. 8. & Boss. num.* 302. quod non licet coire cum uxore amente furiosa, nisi ipsa experta sit sterilis. Peccaret etiam qui conjungeret ad copulam Conjuges ambos amentes, quia esset causa ut filii carerent debita educatione; *Sanch. n. 5. cum Led. & Lop. & Bossius num.* 303. *cum Bonac. Con. Laym. P. Soto, Fill. &c.*

„ 7. Etsi is, qui Matrimonio contracto sciens prudens 949
„ voluntarie cognovit consanguineam uxoris in primo, vel
„ secundo gradu, non possit petere debitum * (*ex cap. 1.*
„ *de Eo qui cogn. &c. Vide dicenda ex n.* 1070.), * tene-
„ tur tamen reddere. Idem est de eo qui, inscia compar-
„ te, vovit castitatem, post Matrimonium consummatum.
„ Si remanente vovisset, videtur obligari ad ingressum reli-
„ gionis saltem primo bimestri (nisi tamen Matrimonium
„ consummaverit); imo etiam post, si uxor consentiat, de
„ quo plura vide apud *Laym. cap. 11. num.* 10.

„ Resp. 2. Conjux non tenetur reddere debitum, si inde
„ grave damnum, vel periculum sibi, vel proli merito ti-
„ meat. *Perez dist. 50. sess. 4.* Unde non tenetur sequenti-
„ bus casibus;

„ 1. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, 950
„ v. gr. gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamen hæc ante
„ Matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis gravis)
„ *Bon. q. 4. p. 1. n. 8. Perez d. 50. Sanch. l. 9. d. 24. Lay-*
„ *mann l. 5. tr. 10. p. 3. c. 2.*

Quæritur, an Conjux teneatur reddere debitum alteri laboranti aliquo morbo contagioso, puta lepre, peste, phthisi, morbo gallico, & simili? Certum est 1. Conjuges teneri ad reddendum cum levi suo damno, huic enim præponderat lex justitiæ, obligans quidem sub gravi, cum redditio debiti gravis sit materia: ita communiter *Sanch. lib. 9. D. 24.* n. 2. *cum Soto*, Nav. *&c. ac Boss. lib. 2. c. 1. n.* 168. *in fin. cum Bon. Reb. Vill. &c.* Unde dicunt *D. Thomas 3. p. qu. 64. art. 1. ad 4. & D. Bonav. Ricc.* & alii *apud Sanch. l. c. n.* 15. uxorem teneri ad reddendum debitum viro leproso, ex *c. 2. de Conjug. lepros.* ubi: *Quod si virum, sive uxorem, leprosum fieri contigerit, & infirmus e sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostolo quod exigitur est solvendum; cui præcepto in hoc casu nulla exceptio invenitur.* Ratio, quia, cum copula brevi fit, non imminet ex ea periculum infectionis; & ideo ait D. Thomas: *Tenetur reddere, sed non cohabitare, l. c. quia non ita inficitur ex coitu, sicut ex frequenti cohabitatione.* Communiter tamen id limitant 1. DD. si ex tali coitu judicio Medicorum adsit periculum infectionis notabiliter noxiæ; ita *Boss. c. 7. n. 181. cum Laym. & Sanch. d. D. 24.* n. 17. *cum S. Antonin. Nav. Soto, Pelud. Cajet. Victor.* & aliis. Limitant 2. si Conjux sanus tantum horroris habeat ad coeundum cum leproso, ut id sit ipsi moraliter impossibile; impossibilium enim nulla est obligatio ex *l. Impossibilium ff. de Reg. jur.* ita *Sanch. nu. 21. & Boss. num. 194. cum Host. Panor. Sylv. Pont. Soto, Barb. Laym. Fill. Reg. Vill. &c.*

Certum est 2. non teneri Conjugem reddere debitum cum gravi periculo propriæ vitæ, aut sanitatis; ita *D. Thomas 3. p. q. 63. art. 1.* ubi: *Vir tenetur uxori debitum reddere, salva tamen prius personæ incolumitate.* Et ita communiter omnes (vide *Sanch. d. D. 24 n. 2.*) Ratio, *quia* (ut ait D. Thomas) *ordo naturalis est, ut prius aliquid in seipso perficiatur, & postmodum de perfectione sua communicet; & hoc etiam ordo charitatis habet, quæ naturam perficit.*

Certum est 3. Conjugem, non solum non teneri, sed nec etiam posse reddere cum gravi periculo suæ salutis, quia nemo est dominus vitæ suæ; ita communiter *Palaus p. 4. §. 10. num. 4. Pont. lib. 10. cap. 14. num. 3. Sanchez l. 9. D. 24. num. 8. cum Soto, Cajet. Arm. Led. &c. ac Boss. cap. 1. num. 169. cum Laym. Con. Fill. &c.* Et hoc etiamsi illud grave damnum immineret solo petenti, ut di-

cunt

tunt *Sanch. num. 9. & Boss. n. 209. cum Sota, Arag. &c.* eo enim casu redderet tantum occisori posset, si ab altero timeretur proximum periculum occisionis. Limitant vero *Sanch. num. 22. cum Led. Palac. Vega, Man. &c. ac Laym. Azor. Fill. ap. Bass. c. 1. num. 188.* si Conjux sanus ante Matrimonium jam noverit alterius morbum contagiosum, quia (ut ajunt) in omnibus contractibus, quando detegitur vitium rei, non minus obligantur contrahentes, quam si res vitio careret. Sed merito hanc limitationem rejiciunt *Palaus l. c. & Ang. ac Villal. ap. Boss. num. 189.* quia emens rem, quam scit vitiosam, cedit juri suo, cui bene cedere potest; sed Conjux (ut dicimus) non potest cedere juri servandæ suæ salutis.

Probabiliter tamen poterit Conjux reddere alteri infecto, etiam cum periculo gravi propriæ sanitatis. I. Si proles sit necessaria ad bonum commune; *Sanch. d. D. 24. num. 11. cum Ledesma*, nemine contradicente, ut asserit. II. Si Conjux infectus petens esset in probabili periculo incontinentiæ, nam licet sanus nec etiam eo casu teneatur reddere cum periculo suæ sanitatis, ut dicunt *Laym. c. 1. num. 5. Pont. l. 10. c. 14. num. 2. Sanch. D. 24. num. 12. Boss. num. 204. & 205. cum Major. Reg. Comit. & Vill. ac Pal. p. 5. §. 10. n. 4. cum Con.* (contra *Gabr. Led. & Rodr.*) tum quia charitas non obliget cum tanto onere, tum quia alter non est in extrema necessitate, cum possit aliter sibi subvenire; attamen licite potest reddere, & tale periculum subire ex motivo charitatis; quia, esto homo non sit dominus suæ vitæ, potest tamen propter charitatem illam exponere, ut *Pontius l. c. num. 4. & c. 2. num. 7. Sanch. num. 12. Bonac. q. 4. p. 1. num. 3. & 4. & Boss. n. 204. cum Major. Vill. Con. Aversa, P. Soto, Laym. Hurt. Comit. & Reg.* III. Si redderet ad vitanda magna dissidia, vel ad fovendum amorem conjugalem; & etiam ad vitandum periculum incontinentiæ propriæ (& tunc potest etiam petere); quia vitatio incontinentiæ, aut conservatio pacis familiæ ac amoris conjugalis prævalet obligationi vitandi infectionis periculum. Hæc tamen omnia intelligenda (ut diximus *num. 909.*) si morbus sit diuturnus & quasi habitualis, ut lepra, morbus gallicus, phthisis, &c. non vero si sit de illis qui de brevi & facili solent mortem afferre, ut est infectio pestis, aut lepræ leoninæ. IV. addo, si Conjux sanus possit præservativis facile vitare contagium, sive ejus periculum.

Sicut autem non potest Conjux sanus reddere infirmo cum periculo propriæ salutis, sic etiam infectus nec potest reddere sano cum periculo salutis illius, etiamsi ille petat jam conscius sui periculi: prout non licet reddere gladium volenti se necare, cum nemo sit dominus suæ vitæ; ita *Sanc. l. 9. D. 6. num. 17. Pont. l. 10. num. 2. in fin. & Boss. c. 1. num. 209. cum Soto, Con. Azor. &c.* communiter. Probabiliter tamen excipiunt *Busemb. n. 909. cum Perez, Bon. p. 6. num. 8. Sanch. D. 24. num. 23. cum Cajet. P. Soto, & Grass. ac Boss. d. num. 209. in fin.* (se remittens ad *n. 195.*) *cum Laym. Pont. & Reg.* si reddat ad vitandum periculum incontinentiæ in se vel in altero, vel ad vitanda dissidia, aut ne diu privetur usu conjugii, quod vix esse potest sine periculo incontinentiæ. Hocq. etiam intelligendum, si ejus morbus sit diuturnus, & non proxime ad mortem tendens; itemque si alter sanus petens jam ejus morbi sit conscius, juxta dicta *num. 909. Dub. 1.*

951 An autem Conjux possit & teneatur reddere, quando timetur damnum prolis nasciturae? Negant *Medina, & Palacius ap. Sanch. l. 9. D. 24. num. 24.* quia nemo tenetur, nec potest reddere debitum cum damno innocentis. Sed communiter & verius affirmant *D. Thomas in 4. D. 32. q. un. a. 1. ad 4. S. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 10. circa fin. Sanch. num. 25. cum S. Bonav. Palud. Sylve. Led. &c. ac Boss. c. 1. num. 136. cum Soto, Laym. Bon. Reb. Fill. Reg. Vill. &c.* Ratio assignatur a D. Thoma *l. cit.* ubi: *Uxor tenetur viro leproso reddere debitum; Et quamvis proles generetur infirma, tamen melius est ei sic esse, quam penitus non esse.* An vero liceat reddere tempore prægnationis, vel menstrui, aut purgationis post partum? Vide dicta *n. 924. 925. & 926.*

952 „ 2. Si petat ab uxore laborante febri, vel alio morbo,
„ cui copula noceret: *Bonac. q. 4. p. 1. num. 4. ex Sanch.*
„ &c. item *Per. loc. cit.* * (*Sive post balnea, aut sectionem*
„ *vena; vide dicta num. 910.*) Vel, ut quidam volunt,
„ tempore menstrui: *Bonac. q. 4. p. 4. num. 11. & p. 6. n.*
„ *10. contra Sanch. Hurt. Per. d. 49. s. 3.* (*Vide dicta num.*
„ *925.*) Aut cum uxor est gravida, & ex redditione peri-
„ culum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur pro-
„ li jam conceptæ: Imo tunc nec petere, nec reddere lici-
„ tum est, ut per se patet, ait *Laym. c. 1. n. 7.* & esse
„ mortale dicit *Perez dist. 40. s. 3.* (addens ex *Sanch. Co-*
„ *nin.* & *Hurtad.* cessante periculo prolis usum matrimonii
„ licitum esse) * (*Vide dicta num. 924.*) * Aut si non
„ possit uxor edere fœtum, nisi mortuum. *Bon. q. 4. p. 1.*
„ *& 2. n. 14.* (*Laym.* tamen *c. 1. num. 7.* dicit eo casu
„ licere reddere, imo & petere; quod *Bon. l. c.* concedit,
„ si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere,
„ nisi cum præsenti periculo vitæ. *Bonac. l. c. nu. 7. Laym.*
„ *l. c. num. 6.* Quod tamen ad vitandam incontinentiam,

„ aut alia gravi ex causa, eam posse permittere, & debi-
„ tum reddere, insinuat *Laym. l. c. ex Sanch. l. 7. d. 102.*
„ *num. 11.* * (*Vide mox dicenda n. sequ. 953.*) * Denique
„ propter grave periculum mortis (non tamen propter ordi-
„ narios dolores partus) potest Conjux negare debitum, etiam-
„ si in altero esset periculum incontinentiæ. *Sanch. Prap.*
„ *Palaus, Dian. p. 6. t. 7. R. 64. & p. 9. t. 7. R. 4.* * (*Vide*
„ *dicta mox sup. n. praced. vers. Probabiliter ad II.*)

„ 3. Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen
„ ex negatione timeantur graviora mala, v. g. rixæ, odium,
„ incontinentia. * (*Vide dicta num. 946.*) *

Commune est non teneri uxorem reddere debitum, si experta sit non posse parere sine probabili periculo mortis; ita 953
Laym. c. 1. n. 6. Bonac. p. 1. num. 7. Sanch. l. 7. D. 102. num. 9. & Boss. c. 1. num. 173. cum Con. Reb. Fill. & Rodr. quia solutio debiti non obliget cum tanto detrimento. Quid si Mater experta sit filios parere mortuos? Hoc casu *Laym. num. 7.* dicit quod bene poterit uxor reddere, quia illa mors fœtus per accidens evenit; & præterea melius est puero esse cum culpa originali, quam omnino non esse; Attamen *Bass. l. c. & Bonac. n. 14. cum Rodr. Vict. Led. & Reg.* tenet eam non posse reddere, quia Mater ex morte prolis (ut ait etiam *Bossius*) exponitur magno periculo vitæ. Excipit tamen *Bonac. l. c.* cum aliis, nisi adsit periculum incontinentiæ, & huic consentit *Sanch. l. 7. D. 102. num. 8.* addens, quod si perpetuo propter hanc causam deberent Conjuges ab usu Matrimonii abstinere, essent ipsi in maximo incontinentiæ periculo. An autem uxor, quæ non possit reddere propter arctitudinem vasis, teneatur pati incisionem? *Vide dicenda num. 1099.*

„ Quæres, an aliquando liceat impedire prolis generationem? 954
„ Resp. Possunt quidem Conjuges ex gravi causa aliquid
„ facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: pec-
„ cant tamen, si in usu Matrimonii, vel post usum faciant
„ aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum
„ rejiciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur genera-
„ tio, ne indirecte quidem, sed tantum permittitur, ut
„ non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterio-
„ ris est, quia agunt contra finem, & finem principalem
„ matrimonii. Unde tales non excusat paupertas immmens,
„ aut periculum ex partu. *Unde resolves.*

„ 1. Licite interrumpitur actus conjugalis, etsi ex natu-
„ ræ concitatione secutura sit pollutio, dummodo sit justa
„ causa interrumpendi, v. g. si ex continuatione immineat
„ periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius
„ interveniat. V. *Per. dub. 49. s. 9.* * (*Ita etiam Sanch. l.*
„ *9. D. 19. num. 4. Pal. p. 4. §. 3. num. 3. & Bass. c. 9. n.*
„ *60. cum Less. Perez, & Aversa, ac Salm. c. 15. num. 81.*
„ *cum Cajet. Dic. &c.*) *

„ 2. Peccat probabiliter femina, quæ in usu matrimonii
„ animum alio distrahit, ne natura excitetur, venialiter
„ tamen, ut ex *Per. l. c. num. 7.* docet *Sanch.* * (*Sed ve-*
„ *rius, est id esse mortale, juxta dicta num. 918. v. Sed*
„ *redeundo.*) *

Dicunt *Sanch. l. 9. D. 20. num. 3. Pont. l. 10. c. 13. num. 1. Salm. c. 15. num. 75. Bon. p. 6. num. 18. cum. Reb. Hurt. & Reg. ac Boss. c. 9. num. 3. cum Fill. Fag. Diana, & Villal.* quod uxor peccabit mortaliter, si statim post copulam mingit, aut surgit, vel aliud aliquid facit, animo ut semen receptum expellat, quia frustrat finem ad quem semen est a natura institutum; ita præfati AA. contra *Tambur. Dec. l. 7. c. 3. §. 5. num. 14.* qui *cum Bellechio* id excusat a mortali, eo quod matrix mulieris, semine effuso, semper retinet id quod necessarium est ad generationem. Dictum est eorum, si mulier id facit *statim*, & *animo expellendi semen*, nam si id faceret ex aliqua necessitate, puta ad vitandum periculum mortis, aut scandalum aliorum, omnes dicunt non peccare; Sicut etiam conveniunt non opus esse, ut uxor post copulam diu immota & resupina maneat, eo quod brevi tempore matrix semen attrahit, & arctissime clauditur.

Dubitatur autem hic 1. an puella violenter oppressa possit licite expellere in continenti semen viri immissum, ne concipiat? Affirmant *Sanch. l. 2. D. 22. num. 17. & Boss. c. 9. n. 5. cum Raynaud. Marchant. ac Diana*, & non improbabile putat *Escob. l. 25. num. 301.* quia (ut ajunt) tunc puella licite expellit semen tanquam sui honoris aggressorem, cum illud non adhuc sit in pacifica possessione uteri. Sed rectius id non admittunt *Pontius l. 9. c. 10. num. 4. Tamb. Dec. l. 7. c. 3. §. 5. num. 14.* & hanc tenet etiam ut veriorem *Escob. l. c. cum Leand.* Huic ego etiam adhæsi *Tom. I. l. 3. num. 394. v. Dicunt*, & hic quoque adhæreo, quamvis diversa ratione ductus. Ratio cur hæc sententia mihi probatur, est, quia nunquam licet ejicere semen effusum, atque receptum in utero, ubi statim ac recipitur (quod puto quidem statim recipi), habet suam pacificam possessionem; unde non potest mulier ab eo expellere, quia injuriam irrogaret Naturæ, sive speciei humanæ, cujus propagatio impeditur. Merito tamen & communiter dicunt AA. tam primæ, quam secundæ sententiæ, quod mulier vi oppressa bene potest se vertere (imo

dicta tenetur), & coitum interrumpere, quamvis semen viri esset extra vas effundendum; tunc enim non expellitur semen immissum, sed impeditur ne immittatur, & ideo tunc licite illud repellitur tanquam violentus honoris eggressor.

Dubitatur 2. an liceat Conjugibus copulari, si ob senectutem vel etiam indispositionem plerumque accidat, quod semen extra vas effundatur? affirmant probabiliter *Bossius c. 7. n. 190. Bonac. p. 6. n. 17. Sporer n. 222. Laym. l. 3. Sect. 4. n. 19. Sanch. l. p. D. 17. num. 24. cum Henr. & Croix num. 318. cum Gob.* modo adsit spes probabilis seminandi intra vas, quia semper ac adest talis spes, jus habent ad copulam, & si semen effunditur, hoc per accidens evenit: vide dicenda *num. 1066. in fin.*

D U B I U M III.

An, & quibus ex causis possit fieri divortium?

955 *Fit divortium quoad* Vinculum. *I. Si habentur sufficientia indicia de morte Conjugis. II. Si alter convertatur ad Fidem. III. Si fit Religiosus ante consummationem. IV. Si Papa dispenset in Matrimonio rato.*

956 *De indissolubilitate* Matrimonii. *957. An si Infidelis nolit converti, liceat Fideli transire ad alias nuptias? 958. Inter Fideles Matrimonium ratum solvitur tantum per professionem Religiosam? 959. An solvatur etiam per dispensationem Papæ?*

960 *Permittitur autem divortium quoad* Torum, *I. ob adulterium Conjugis. 961. Qu. I. An ad divortium sufficiat suspicio de adulterio? 962. Qu. II. An liceat facere divortium ob sodomiam, vel bestialitatem commissam a Conjuge? Qu. III. An ob copulam sine seminatione? 963. Qu. IV. An vir, cognito adulterio uxoris, teneatur eam dimittere? 964. Qu. V. An uxor teneatur divertere a viro adultero? 965. Et an Conjux innocens teneatur recipere alterum adulterum emendatum?*

966 *Qu. VI. In quibus casibus Conjux nequit divertere ab adultero? I. Casus si uterque sit reus adulterii. II. Si conjux consentiat in adulterium alterius. III. Si adulterium accidat sine culpa. IV. Si injuria remittatur. 667. Dub. 1. An, facto divortio per sententiam Judicis, possit Conjux innocens adulterum ad se revocare? Dub. 2. Quid si, facto divortio, innocens etiam adulteretur? 968. Dub. 3. An vir possit adulteram dimittere propria auctoritate? 969. Facta juridica separatione, vir potest ingredi Religionem, aut fieri Sacerdos, invita adultera; Adultera vero id non potest nisi de licentia alterius.*

970 *Permittitur II. divortium ob sævitiam alterius. 971. Qu. 1. An ob hanc causam possit Conjux recedere propria auctoritate? Qu. 2. An possit fieri Religiosus altero invito? Qu. 3. Qualis timor sufficiat ad faciendum divortium ob sævitiam? 972. Qu. 4. An sola verbera sint justa causa divortii.*

973 *Permittitur III. divortium Conjugi, si alter trahat eum in peccatum.*

974 *Permittitur V. imo aliquando præcipitur divortium ob hæresim alterius.*

975 *Permittitur V. ob mutuum consensum.*

976 *Facto divortio, apud quem sint filii educandi? Et cujus conjugis expensis?*

977 *An uxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?*

955 „ RESP. 1. Etsi Matrimonium consummatum inter Christianos nullo casu solvi possit, quoad vinculum, vivente utroque conjuge (V. *Sanch.* & *Per. d. 35. s. 9. & d. 55. s. 4.*); divortium tamen, seu potius separatio quoad torum * (*Hic error irrepsit nam pro verbo* torum, *debet dici* vinculum, *alias enim non congruunt ea quæ sequuntur.*) * fit sequentibus casibus.

„ I. Si alter conjux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen, & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superveniente, an prior vivat, debent separari, cum forte non vivat, ideoque Matrimonium sit validum. * (*Vide dicta num. 206. Dub. 3.*) *

„ II. Si ex conjugibus infidelibus, altero ad fidem converso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacifice cohabitare velit, sine contumelia Creatoris); idque ex dispensatione divina, in favorem fidei, ut patet ex 1. *Cor.* 7. 15. *Perez d. 26. s. 4.* &c. *commun.*

„ III. Si ante matrimonii consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sine injuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. *Perez loc. cit.* &c. communiter.

„ IV. Si Papa ex alia justa causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nav. Bell. Per. d. 20. sess. 7.*

956 Certum est 1. quod inter Catholicos Matrimonium est indissolubile, ut declaravit Tridentinum *Sess. 24. in princ.* Et hoc per se verum est, non solum de Matrimonio consummato, sed etiam de tantum rato: vide *Salmant. c. 4. ex n.* 11. Hæc autem indissolubilitas est ab ipso jure naturali, quia necessarium est ad prolis educationem, ut Parentes perpetuo ejus bono incumbant; ita communissime *D. Thomas 3. p. q. 67. a. 1. Bellarm. de Matr. l. 1. c. 12. Pont. l. 1. c. 10. Bon. p. 11. num. 2. & Salm. c. 16. num. 16. cum Pal. Becan. Led. &c.* Contra *Sanch. l. 2. D. 13. num. 7.* qui cum aliis tenet (sed minus probabiliter) ex se præcise Matrimonium non esse necessario indissolubile. Quamvis autem olim apud Judæos permissus erat Libellus repudii, ex *Deuter. 24.* in Lege tamen Nova interdictus fuit a Christo Domino, *Matth. 19.* ubi: *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Ubi nota, quod Tò *nisi ob fornicationem* (ut communiter explicant Interpretes, vide *Cornel. a Lap.*) non intelligitur quod, fornicatione interveniente, possit vir aliam ducere, sed tantum quod possit ab ea separari. Certum est 2. quod inter Infideles validum est Matrimonium, si fuerit legitimum, idest juxta leges celebratum, ut patet ex c. *De Infidelib. de Consanguin.* Certum est 3. quod si uterque Conjux ad Fidem convertitur, Matrimonium fit ratum, idest indissolubile *ex c. Quanto de Divort.* Modo sit consummatum post conversionem, alias Papa in aliquo casu ex urgentissima causa bene potest in eo dispensare, ut diximus *num. 897. vers. Prob.* 1. ex Decreto Urbani VIII. & late defendit Benedictus XIV. in quadam Dissert. quam inseruit *de Synodo l. 6. c. 4. num. 5.* ubi asserit S. Pium V. & Gregorium XIII. id in praxim deduxisse. Certum est 4. quod si unus convertitur, & alter non vult cohabitare, nisi cum injuria Creatoris, sive cum blasphemia Divini Numinis, tunc Fidelis libere potest alias nuptias inire, ut expressum est *in eod. c. Quanto.* ubi dicitur ex triplici causa posse Fidelis transire ad alias nuptias, 1. si Infidelis renuat cum eo habitare, 2. si velit habitare, sed nonnisi cum injuria Creatoris, 3. si eum vult pertrahere ad peccatum mortale.

Quæritur, an si Infidelis nolit converti, sed tamen vult pacifice cohabitare sine injuria Creatoris, liceat Fideli ab eo separari, non solum quoad torum, sed etiam quoad vinculum? Adsunt tres sententiæ. *Prima* absolute negat & hanc tenent *D. Thomas in 4. D. 36. q. un. a. 5. Estius in 4. D. 39. § 6. Petrocorens. to. 4. pag. 331. Reg. 3.* item *S. Bon. S. Antonin. Palud. Gabr. &c. ap. Sanch. l. 7. D. 74. num. 8.* Idque probant ex Apost. 1. *Cor.* 7. ubi: *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Secunda* sententia absolute affirmat, & hanc tenet *Bellarminus de Matr. c. 12.* Ratio hujus mox adducetur in tertia sententia: Dicit autem *Bellarm.* textum mox relatum D. Pauli non continere præceptum, sed tantum consilium, cum Apostolus statim ad prædicta verba subdiderit, *Ceteris ego, non Dominus. Tertia* demum sententia communior & probabilior, quam tenent *Sanch. l. c. num. 9. Concina pag. 224. num. 5. Pont. l. 9. c. 4. num. 22. Tournely Prælect. Theol. to. 11. pag. 119.* & alii *ap. Salm. c. 4. n. 45.* dicit olim, si nullum aderat periculum perversionis, non potuisse Fidelem transire ad alias nuptias, quia non aderat causa discedendi a Conjuge infideli, cum per miracula quæ frequentius tunc per Fideles fiebant, plures Infideles ad Fidem convertebantur; Sed hodie, cum cessaverint miracula tam frequentia, illicitum est cohabitare cum Conjuge infideli ex recepta Ecclesiæ consuetudine, quæ introducta est ex eo quod experientia docuit non modicum perversionis periculum imminere ex consortio Infidelis: nisi (excipiunt *Tournely l. c.* & *Sanch. D. 73. n. 13.*) Episcopus dispenset ad cohabitandum propter probabilem spem conversionis illius. Verumtamen advertendum 1. cum *D. Thoma l. c. Concina pag. 225. num. 7. & Petrocor. d. pag. 431. ex cit. cap. Quanto,* quod Matrimonium illud non solvitur, donec Fidelis ad alias nuptias transeat. Advertendum 2. quod, antequam Fidelis cum alio Matrimonium contrahat, debet monere Infidelem, si velit ad Fidem converti, ex præcepto Gregorii XIII. & S. Pii V. ut dicunt *Pontius l. 7. c. 48. num. 23. Sanch. D. 74. num. 12. & Croix num. 409.* Excipit tamen *Sanch. num. 13. & 14.* cum aliis, contra *Pontium*, si constet Infidelem esse pertinacem, vel si multum distet. Notat autem *Croix l. c.* quod casu quo Infidelis non possit moneri, ad contrahendas alias nuptias requiritur dispensatio Pontificis, ut asserit jam præscripsisse prælatum Gregorium XIII. 957

Matrimonium autem inter Fideles nunquam solvitur, nisi alter Conjugum intra bimestre a Matrimonio contracto, & non consummato Religionem ingredietur, ut habetur in c. *Si quis conjugatus. 27. q. 7. & in Trident. sess. 24. Can. 6.* Hoc tamen intelligitur, prout diximus *num. 870. in fine*, modo Matrimonium non esset necessarium ad legitimandam prolem, vel reparandum scandalum, aut honorem Sponsæ; tunc enim non posset vir fieri Religiosus, relinquendo Sponsam, quæ ob infamiam nequiret amplius Nuptias invenire. Dicunt autem *Sanch. l. 2. D. 25. num. 27. Pont. l. 9. cap. 9. num. 7. & Salm. cap. 4. num. 90. cum Cornejo, Trull. & Dic.* quod si, transacto bimestri conjux ingreditur Religionem, illicite hic profiteretur, sed valide, quia Concilium in *d. Can. 6.* indistincte sic pronunciavit; *Si quis dixerit Matrimonium ratum non consummatum per sollemnem* 958

Reli-

Religionis professionem alterius Conjugum non dirimi, anathema sit. Ut dicatur autem Matrimonium consummatum, non sufficit penetratio vasis feminei, sed requiritur effusio seminis in illud; ita communiter DD. cum *Concina pag.* 252. *num.* 4. *& D. Thoma*, vide dicenda *n.* 1036. *v. Hic autem.* Quilibet vero Conjugum licite potest intre bimestre debitum negare, quamvis non habear animum intrandi Religionem, quia utitur jure suo; ita communiter *Palaus p.* 2. §. 5. *n.* 7. *& Salm. num.* 91. *cum Soto Con. Led. Henr. Dic. & Trull.* Peccaret tamen (ut diximus *n.* 870. *Dub.* x. *in fine*) Sponsus, qui Matrimonium contraeret animo intrandi Religionem.

959 An vero possit Papa ea dispensatione solvere Matrimonium ratum, & non consummatum? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* negat, & hanc tenent *Pontius l.* 9. *c.* 3. *num.* 3. *Pal. D.* 3. *p.* 2. §. 2. *num.* 3. *Gonet D.* 5. *num.* 13. item *S. Bonav. Scoto, Val. Soto, Led. &c. ap. Salm. c.* 5. *n.* 58. Ratio, quia Matrimonium ratum ejusdem est naturæ quam consummatum, cujus indissolubilitas (ut declaravit *Trident. Sess.* 24. *in princ.*) est de jure Divino, in quo nihil potest Pontifex. *Secunda* vero sententia affirmat, & hanc tenent cum *Busemb. Sanch. l.* 2. *D.* 14. *numer.* 2. *Bellarm. l.* 2. *de Monach. c.* 8. *Navarr. c.* 22. *num.* 21. *& Salm. c.* 5. *num.* 61. *cum Cajet. Vasq. Con. Bon. Reb. Bec. &c.* Ratio, tum quia Pontifices pluries hoc in usum deduxerunt dispensando in Matrimonio rato, ut referunt de propria scientia *Navarrus, & Cajetanus*; tum quia summus Pontifex tanquam Christi Vicarius, cui regimen Ecclesiæ est commissum, bene potest cum justa causa dispensare in aliquibus quæ sunt de jure Divino, & humanos actus concernunt. Causa autem justa (ut dicunt præfati AA.) esset vel impotentia superveniens, aut scandalum immineos, vel sterilitas de novo cognita, quando opus esset ad bonum publicum ut proles gigneretur: Addunt etiam, si adsit disparitas conditionis, morbus contagiosus, dissensiones prævisæ, mutuus Conjugum consensus; Sed has quatuor causas non admittit *Concina pag.* 247. *ex num.* 10. & merito, saltem nisi urgeat necessitas boni publici; nam alias, illis admissis, pauca Matrimonia rata & firma stare possent.

960 ,, Resp. 2. Manente vinculo Matrimonii, licita fit divor-
,, tium, & separatio quoad torum, & cohabitationem, ad
,, tempus, vel in perpetuum, ob gravem, & justam cau-
,, sam, qualis est:
,, I. Alterius conjugis culpabile adulterium (per quod
,, hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua ca-
,, ro cum alia dividitur, qualis est bestialitas, sodomia etiam
,, intre eundem sexum. *Bonac. q.* 4. *p.* 5. *num.* 2. contre
,, *Fill. Sanch. Perez d.* 56. *f.* 1. & 2. *ex Matt.* 5. & ex *c.*
,, *Gaudemus c. Ex literis.* Non tamen mollities, vel pollu-
,, tio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. *Bon. Sanch.*
,, *Per. ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquan-
,, do fieri separatio, ut nocens emendetur) * (*Ut Salm. c.*
,, 16. *num.* 10. *cum Sanch. Trull. & communi.*) *; tunc
,, enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Or-
,, dines suscipere potest: nocens vero non, nisi cum inno-
,, centis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu 1. Si utar-
,, que conjux particeps sit ejusdem criminis, vel æqualis.
,, *Sanch. l.* 19. *d.* 6. *Bon. l. c.* Nisi innocens alteri condona-
,, rit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulte-
,, rium intellectum rursus cognoverit. *Bon. ex Con. Henr. Fill.*
,, *Per. f.* 3. ubi vide plures casus exceptos.

Certum est virum posse dimittere uxorem adulteram, ut docuit Christus Dom. *Matth.* 5. 19. & expressum habetur in *c. Gaudemus c. Ex literis & cap. Significasti. de Divort.* Idem communiter dicunt DD. de viro adultero, quem uxor possit relinquere; ita *Sanch. l.* 10 *D.* 3. *n.* 6. *Pont. l.* 9. *c.* 16. *& Salm. c.* 16. *num.* 2. *cum Con. Bon. Trull. ex c. Praterea* 32. *q.* 5. *& c. Idololatria.* 27. *q.* 1.

961 Quæritur I. An ad divortium faciendum sufficiat suspicio de Conjugis adulterio? Quod, sola suspicio sufficiat, habetur expressum in *c. Dixit Dominus.* 32. *q.* 1. ubi D. Hieronymus dixit: *Ubicumque est fornicatio, vel fornicationis suspicio, libere dimittitur uxor.* Communiter tamen advertunt *D. Thomas in* 4. *D.* 35. *q. un. a.* 3. *ad* 4. *Viva q.* 8. *a.* 2. *n.* 4. *& Sanch. l.* 10. *D.* 12. *n.* 41. *cum S. Bonav. S. Antonin. Palud. Soto, Sà, Innoc. Hostiens. Abb. & aliis*, non sufficere quamcunque probabilem suspicionem, sed requiri violentam, quæ moralem certitudinem fundet, prout si probetur visus fuisse solus cum sola, & nudus cum nuda, ut dicitur in *c. Literis.* 12. *de Præsumtionib.* Dicit autem *Palaus p.* 6. §. 4. *num.* 8. *cum Farinac. Gutt. &c.* hoc requiri ad divortium faciendum auctoritate Ecclesiæ, nam quoad forum internum, ait sufficere suspicionem probabilem, modo sit vehemens. Sed hoc intelligendum, quod licet in foro interno non requiratur tanta certitudo quanta in externo, semper tamen requiritur talis suspicio, ut habeatur non sola probabilitas, sed moralis etiam certitudo de adulterio patrato; alias (bene ait *Viva l. c.*) per solam probabilem nequit alter privari sua certa possessione. Hinc, nisi aliæ adsint circumstantiæ, non sufficiunt amplexus, tactus, & oscula ad faciendum divortium; ita *Pontius l.* 9. *s.* 16. *n.* 5. *Viva l. c. Sanch. n.* 47. *cum Nav. Palud. Perez, Barb. & Lop.* & ipse *Pal. p.* 6. §. 4. *n.* 2. *cum Con. Hurt. &c.* Item non sufficit, quod inveniatur solus cum sola in loco secreto, ut *Sanch. n.* 45. *cum Nav.* contra *Menoch.* Sufficit vero in foro conscientiæ, si vir fide dignissimus testetur de adulterio, vel de violento indicio, ut *Sanch. n.* 51. *Viva l. c. & Pal. p.* 6. §. 4. *n.* 8. *cum Gutt. Menoch. &c.* Sufficiunt etiam, ut ait *Palaus* §. 4. *n.* 8. *cum Menoch.* literæ amatoriæ uxoris, quibus adulterium præteritum fatetur. Et sic puto etiam sufficere, si aspiciatur aliquis solus cum sola in eodem lecto.

Quæritur II. An liceat facere divortium ob sodomiam, aut bestialitatem commissam a Conjuge? *Prima* sententia negat, quam tenent *Innoc. Abul. & Palac. ap. Sanch. l.* 10. *D.* 4. *nu.* 2. & hanc sequitur, speculative loquendo, etiam *Pontius l.* 9. *c.* 16. *n.* 5. Ratio, tum quia per solam fornicationem caro dividitur; tum quia lex pœnalis, qualis hæc est, non debet extendi de casu ad casum; textus autem in *cap. Gaudemus. & c. Literis de Divort.* ut supra, de sola fornicatione loquuntur. *Secunda* vero sententia communior & probabilior (saltem extrinsece) affirmat, & hanc tenent *D. Thomas Suppl. q.* 62. *a.* 1. *ad* 4. *Sanch. l. c. n.* 3. *Pal. p.* 6. §. 1. *n.* 2. *Concina pag.* 255. *n.* 7. *Salm. c.* 16. *n.* 9. *cum Soto, &c.* Ratio, quia ex jure naturali uterque Conjux tenetur fidem servare non dividendi carnem suam cum alia, quæ vere dividitur, cum habetur concubitus sodomiæ, vel bestialitatis. Nec obstat, quod lex pœnalis non est extendenda; nam jus discedendi ab adultero, qui cum alia carnem suam dividit, non oritur ex lege positiva, sed ex ipso jure naturali, quod prohibet ne Conjux cum alia carnem dividat. Sed AA. primæ sententiæ semper replicare possent, vere non dividi carnem sine copula naturali. Ceterum bene ait *Pontius l. c.* ab hac sententia non recedendum, cum sit communis, sed revera eam non probari. 462

Quæritur III. An copula habita cum aliena sine seminis effusione, sit causa sufficiens ad divortium. *Prima* sententia affirmat, & hanc tenet *Concina pag.* 255. *n.* 9. citans *S. Bonav. Sotum, Sylve. Palud. Vega & Henr.* Rationem non assignat, sed ratio videtur esse, quia fornicatio sine seminatione vera fornicatio est, licet non consummata, qua vere dividitur caro; Citat etiam *D. Thom., & Bonac.* sine locis, sed *Bonacina* (ut infra) expresse oppositum tenet, & locum D. Thomæ, ubi id tradat, non potui invenire. *Secunda* vero sententia probabilior negat, eamque tenent *Sanch. l.* 10. *D.* 4. *n.* 13. *Bonac. q.* 4. *p.* 5. *n.* 2. *Escob. l.* 25. *n.* 131. *& Salm. c.* 16. *nu.* 10. *cum Fill. Trull. & Led.* Ratio, quia nomine fornicationis intelligenda est fornicatio in suo genere perfecta, nempe consummata per seminationem, alias non adest vera divisio carnis, sed potius divisio attentata, per solam enim seminationem fornicantes fiunt una caro.

Quæritur IV. An vir, cognito adulterio uxoris, teneatur eam dimittere? Ratione adulterii certe non tenetur, cum hæc dimissio a Christo Dom. tantum sit permissa, non præcepta; ita *D. Thomas Suppl. q.* 62. *a.* 2. & alii omnes ex *c. Idololatria* 27. *q.* 1. Ubi D. Augustinus sic dixit; *Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, sed quia permisit, non jussit, dedit locum Apostolo monendi, ut qui voluerit, non dimittat uxorem infidelem.* Ratio patet, quia divortium introductum est in favorem innocentis, unde non debet in ejus pœnam verti. Tantum vero potest vir teneri ad dimittendam adulteram ratione correptionis fraternæ, aut scandali vitandi, ut docent *S. Thomas l. c. Pal. p.* 6. §. 3. *n.* 3. *Bon. p.* 5. *n.* 15. *Salm. c.* 16. *n.* 5. & alii ex *c. Si vir. de Adulter* ubi dicitur: *Si vir, sciens uxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit & ejus peccati particeps.* Sed quoad obligationem correptionis pertinet, communiter dicunt DD. non teneri virum dimittere uxorem, si alia via, nempe verbis, aut verberibus possit eam corrigere; ita *D. Thomas l. c. ad* 2. *Salm. n.* 7. *ac S. Bonav. Cajet. Sylve. Arm. Covarr. Barbosa, Manuel., &c. ap. Sanch. l.* 10. *D.* 13. *n.* 9. Item nec tenetur, si ex tali dimissione timeat gravia incommoda, nimirum periculum propriæ incontinentiæ, vel rixas cum propinquis uxoris, vel infamiam, aut jacturam gubernationis domesticæ, & similia; quia præceptum correptionis non obligat cum gravi incommodo; ita *S. Anton.* 3. *p. tit.* 1. *c.* 20. §. 9. *Pontius l.* 9. *c.* 17. *n.* 4. *Pal. n.* 3. *Escob. n.* 136. *Nav. c.* 16. *n.* 28. *Bon. d. n.* 13. *Salm. n.* 7. *& Sanch. n.* 8. *cum Soto, Palud. Led. &c.* Ceterum bene ajunt *Laym. c.* 7. *n.* 15. *Viva q.* 8. *a.* 2. *nn.* 5. quod si putet vir hac sola via adulteram corrigendam esse, eo casu tenetur ex charitate (intellige si possit absque gravi incommodo) ad tempus eam dimittere. 463

Quod ad scandalum autem pertinet, tenetur etiam vir uxorem dimittere, ne videatur ipse peccato uxoris consentire, ut docent *D. Thom. l. c. Sanch. n.* 10. *Pont. n.* 3. *& Salm. n.* 7. *cum aliis*, ex *cit. c. Si vir.* ubi maritus retinens uxorem pertinacem declaratur *reus, & ejus peccati particeps.* Et idem dicitur in *c. Non solum.* 6. *Caus.* 28. *q.* 1. ibi: *Quod si in his factis perseverat, recede ab illa. Sin autem, & tu particeps peccati illius eris.* Hoc tamen intelligitur 1. ut dicunt *S. Anton. l. c. Sanch. n.* 21. *Pontius, & Salm. ll. cc.* si adulterium sit notorium, non vero si occultum. Intelligitur, 2. ut dicunt *Laym. d. n.* 15. *Pal. n.* 3. *Pont. n.* 3 *Salm. n.* 7. *cum Dic. & Perez, ac Bonac. nu.* 13. *cum Sylve. Tol. Con. Cajet. Reg. Gutt. Reb. Fill. & Led.* si vir aliquo modo nequeat scandalo occurrere;

secus vero si posset alia via, nempe uxoris reprehensione, reclusione, verberatione, aut alia moderata coercitione. Quod si, his mediis adhibitis, scandalum perseverat, erit vir excusatus, si uxorem non dimittit ex justa causa, nempe ratione periculi suæ incontinentiæ, vel si laboret inopia, aut morbo, & ideo indigeat ope uxoris; vel si alias deberet grave damnum subire; vel si alias uxor deterior evaderet, aut illi immineret notabile detrimentum sanitatis; aut si adsit probabilis spes, ut brevi uxor resipiscat, prout docent *S. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 7. Pal. nu. 3. Salm. num. 7. & Sanch. d. D. 13. ex num. 19. cum Soto, Nav. Palud. Major. Tab. Led. Palac. Graff. Philiarch. Gabr. Ang. Sylv. Lop. Arm. Ricc. & Abul.* etsi non omnes AA. citati omnes præfatas causas excusantes proponant. Addunt *Salm. l. c.* sufficere insuper causam, si plures expensæ essent impendendæ, ut divortium fieret auctoritate Judicis, vel si ex divortio contentiones timeantur. Demum *D. Antonin. loc. cit.* sic concludit: *Ergo vir cum detrimento juris sui, & periculo non tenetur* (uxorem) *expellere*. Ita præfati AA. sed alii probabiliter dicunt, quod si vir jam præbuerit sufficientia indicia, quod ipse ægre ferat uxoris adulterium, non tenetur eam dimittere ratione scandali; quia si nihilominus alii scandalizantur, scandalum ipsorum erit pharisaicum, quod non tenetur ipse vitare; ita *Palaus num. 3.* cui consentit etiam *Laym. d. num. 15. cum Paludano*, qui ait: *Si explicet Maritus, quod non foveat illam in crimine, sed juxta se retineat, ut cohibeat a peccato. Quod si nihilominus aliquis scandalizatur, scandalum est ex malitia, quod contemnitur.* Idem sentit *Glossa in c. Non solum*, supra citato, ubi ad verba, *sin autem & tu particeps peccati illius eris*, explicat: *Idest, si non revocas eam a proposito.* Ergo vir qui revocat adulteram a proposito, non est reputandus particeps peccati illius. Clarius id docet *D. Antonin. l. cit.* dicens: *Propter scandalum Pharisæorum non tenetur homo dimittere jus suum; prius debet* (Maritus) *exponere quod non foveat illam in crimine, sed magis ut eam melius cohibeat a peccato, juxta se retinet: & cum hoc sit verisimile, si quis ex hoc scandalizatur, non erit scandalum pusillorum; & cum non potest dimittere sine periculo suo, licite potest retinere.* Hinc ex omnibus prædictis bene inferunt *Palaus l. c. Sanch. num. 25. cum Led. & Abb. & Salm. num. 7. cum Soto, Pont. Dic. Perez, Trull. &c.* quod propter hanc causam scandali raro tenetur vir uxorem adulteram dimittere.

964 Quæritur V. An uxor teneatur divortium facere a viro adultero. *Prima* sententia, quam tenent *S. Antonin. 3. p. tit. 3. c. 20. §. 9. in fin. & Sanch. l. 10. D. 14. num. 29. cum Palud. Sylve. Soto, Tab. Arm. Sà, Led. &c.* dicit nunquam teneri, non ratione scandali, quia nunquam præsumitur uxor consentire in viri adulterium; non ratione correptionis, quia tantum Superioris est corrigere facto; uxor autem est subdita viro, unde *ipsa* (ait D. Antoninus) *non habet virum corrigere facto, sed verbo*. *Secunda* tamen sententia mihi verior, quam tenent *Bonac. p. 5. num. 13. Contina pag. 256. num. 16. Nav. c. 22. num. 21. Antoine pag. 587. q. 9. Salm. c. 16. num. 7. cum Dic. & Perez*, item *Pe. Soto, Palac. Gabr. Led. &c. ap. Sanch. num. 28.* dicit etiam uxorem teneri aliquando divertere a viro adultero, quia aliquando tenetur etiam subditus, si potest sine gravi incommodo, corrigere Superiorem modo quo potest; & a fortiori ad id tenetur uxor, cui jam concessum est relinquere virum adulterum; Dummodo tamen (ait *Antoine*) ipsa sciat virum hoc medio certo emendandum; sed melius dicit *Contina*, si probabilis sit spes emendationis, quia correctio bene debet fieri ubi spes probabilis intervenit, ut dicunt *Salm. in tract. 21. de Corept. frat. c. 7. num. 66. cum Suar. Pal. Diana, &c.* Merito vero dicunt præfati AA. ad hoc raro sive rarissime teneri uxorem, tum quia rarissime uxor potest corripere virum; tum quia rarissima poterit uxor a viro discedere sine gravi incommodo. Et ideo nec etiam tenetur ei debitum negare: tanto magis quia negando vir deterior fieret, ut docent *S. Antonin. & Bonac. ll. cc. cum Sanch. Fill. & aliis*.

965 Utrum autem teneatur Conjux innocens recipere alterum ex adulterio emendatum? Affirmant *Concina*, ac *Busemb. infra num. 5. cum Laym. & Perez.* ad hoc teneri ex charitate, si alias ille sit in periculo relabendi. Sed ego minime auderem innocentem ad hoc obstringere sub culpa, cum ex una parte Christus Dom. eum perpetuo liberaverit ab obligatione cohabitandi cum adultero, & ex alia non videtur charitas ad tantum onus obligare, ut Conjux recipiat alterum qui fregit sibi fidem. Unde merito dicunt *Salm. c. 16. num. 21.* tantum ea honestate & decentia debere innocentem sibi reconciliare emendatum, si commode potest. Nec obstat quod in *c. Si vir. Adulter.* dicatur: *Debet, sed non sæpe recipere peccatricem*; nam Glossa To *debet* explicat: *Debet debito honestatis, non necessitatis*.

966 Quæritus VI. In quibus casibus illicitum sit Conjugi divortium facere ab altero in adulterium lapso? Primus est, si uterque reus sit adulterii; tunc enim neuter jus habet ad divortium, etsi unus semel peccaverit & occulte, alter vero centies & publice; ita *Sanc. l. 19. D. 6. num. 8. Pont. l. 9. & Salm. c. 21. num. 12. cum Soto, Con. Trull. Dic.* & aliis passim, ex *D. Thoma in 4. D. 35. q. un. a. 6. ad 5.* Dubitatur autem hic, an in tali casu Conjux emendatus possit divortium facere ab altero in adulterio perseverante? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* negat, nisi condonationem sui criminis jam obtinuerit: Quia emendatio illius, ut dicunt, injuriam alteri (volt semel factam) non extinguit. Ita *Pontius l. 9. cap. 17. in fin. Dic. Led. Hurt. Bus.* apud *Salm. c. 16. num. 13.* *Secunda* autem sat probabilis sententia, quam tenent *Sanch. l. 10. D. 7. num. 4. Viva qu. 8. art. 1. num. 7. Avers. Trull. Con. Bon. Reg. Henr.* &c. ac *Salm. num. 14.* dicit, quod emendatus possit separari ab altero, qui post correctionem non resipiscit. Ratio, quia (ut dicunt) si post crimina ambo Conjuges se reconciliarent, tunc, uno relabente, posset alter certe recedere; ita pariter in præsenti casu, nam emendatus per ipsam correptionem jam virtualiter offert reconciliationem, quam alter admittere tenetur, & sic terminus jam imponitur compensationi; ita ut alter non amplius habeat jus in posterum compensandi novum peccatum cum præterito Conjugis emendati: & ideo ob novum adulterium juste tribuitur emendato jus recedendi.

Secundus casus est, si Conjux consentiat in adulterium alterius; tunc enim amittit jus recedendi ex *c. Discretionem de Eo, qui cogn. &c.* Et est communis sententia cum *Sanch. l. 10. D. 5. num. 4. Bon. p. 5. num. 14.* & *Salm. c. 16. num. 15. Bonac. Con. Trull. Per.* &c. ex *D. Thoma Suppl. q. 62. a. 1.* Notant tamen hi uniformiter, quod non sufficit ad præsumendum consensum viri, si ille prudenter dissimulavit, vel non averterit adulterium uxoris: eo quod non potuit sine magno incommodo: Vel si causam tantum remotam præbuit, ut si male eam tractavit; In allatis enim textibus statuitur non excusari feminam adulterantem, etiamsi a viro sit injuste dimissa.

Tertius casus est, si Conjux sine culpa formali adulteretur, puta, ob errorem inculpabilem, vel si violenter cognita sit; ita communiter *S. Thomas l. cit. ac Sanch. Con.* &c. cum *Salm. num. 17.* Secus vero, ut notat *Sanch. num. 15.* si per metum consentiret, quia propter metum non excusatur a culpa. Notat etiam *Dic.* apud *Salm. ibid.* quod, si uxor putans virum esse mortuum, extra Matrimonium fornicetur, etiam vir potest eam dimittere: Secus, si vir fornicetur putans mortuam uxorem.

Quartus casus est, si injuria sit remissa, sive ante, sive post divortium. Si autem post remissionem relabatur vel reconciliatus, vel reconcilians, alter jam dimittendi jus habet; *Sanch. D. 6. num. 7. Salm. num. 8. & alii*. Præsumitur autem facta remissio vel ex verbis, vel factis, ut si Conjux innocens, conscius & memor adulterii, omnino sponte coeat cum adultero, ut docent *S. Thomas in 4. D. 35. q. un. a. 1. Sanch. D. 6. num. 19. & D. 14. num. 6. Salm. num. 19.* cum *Dic. Trull. Avers. & aliis* apud *Bus.* Signa pariter sunt remissionis, si maneant in eadem domo, mensa, lecto, maxime si interveniant oscula, tactus, amplexus. Notandum tamen, quod, si Conjux innocens per hæc vere animum non habeat remittendi, in conscientia semper recedere potest, quamvis in foro externo divortium ei negetur; ita *Sanch. D. 14. num. 21.* & *Fill. Avers. Trull. Villal.* cum *Salm. d. num. 19.*

Sed dubitatur hic 1. An, facto divortio per sententiam 967
Judicis, possit innocens adhuc adulteram cogere, ut ad se redeat? Duplex est sententia. *Prima*, quam tenent *Soto, & Ledesma* apud *Sanch. l. 10. D. 10. num. 2.* qui probabilem vocat, dicit quod per sententiam etiam adultera remanet soluta ab obligatione cohabitandi, & reddendi debitum. *Secunda* vero sententia & communis, quam tenent *Sanch. num. 3.* cum *Sylv. Henr. Led. Sà, & pluribus aliis*, item *Palaus p. 6. §. 7. num. 1. Pont. l. 9. c. 19. Bonac. p. 5. num. 16. & Salm. c. 16. num. 22. cum Con. Gutt. Reg. Aversa &c.* docet, quod semper ac status utriusque Conjugis non sit mutatus, nempe si neuter voverit castitatem, &c. tenetur adultera redire, quia innocens suum jus non amittit per sententiam, quæ tantum in pœnam adulteræ, non in favorem emanatur; ita expresse docet *D. Thomas in 4. D. 35. q. un. a. 6. ad 3.* ubi: *Cum divortium sit inductum in favorem viri, non aufert ei jus revocandi uxorem; unde uxor tenetur ei reddere, & ad eum redire, si fuerit revocata, nisi de licentia ejus votum continentiæ emiserit*. Et ad hoc, ut adultera teneatur redire, recte dicit *Sanch. num. 24.* (contra *Palac.*) non requiri novam sententiam Judicis. Merito vero ait *Palaus p. 6. §. 7. num. 2. cum Gutt.* raro posse compelli uxorem adulteram redire ad virum, propter prudentem timorem mortis, aut sævitiæ facile ab illo inferendæ.

Dubitatur 2. Si Conjux innocens, facto divortio per sententiam, labitur in adulterium, utrum is amittat jus ad divortium, ita ut, altero petente, teneatur ad eum redire? *Prima* sententia affirmat, quia injuria jam est compensata, nec sententia ita abstulit adultero jus, ut innocens post divortium possit adulterari; ita *Pontius l. 9. c. 20. num. 6.* item *ap. Salm. c. 16. n. 23. S. Anton. S. Bonav. Per. Dic. Con. Avers. Sot. Dian. Leand.* & probabilem vocant *Salm. c. 12. n. 23.* *Secunda* tamen sententia, quam longe probabiliorem censeo, & tenent *S. Thomas in 4. D. 35. q. un. a. 6. ad*

4. *Sanch.*

4. *Sanch. lib.* 10. *D.* 10. *num.* 30. & *Salm. num.* 25. *Fill. Reg. Bon. Led. & aliis*, dicit non teneri: Quia per sententiam absolute latam jam innocens absolutus mansit a servitute, & adulter jure suo privatus. Hoc tamen non obstante, *D. Thomas l. c. ad* 5. sic advertit: *Secundum aquitatem Judex ex officio suo debet eum cogere, ut caveat pericula anima ejus, & scandalo aliorum, quamvis non possit revocationem petere.* Et in hoc omnes conveniunt, ut dicunt *Salm. n.* 24.

Dubitatur 3. An Conjux possit adulteram dimittere propria auctoritate? Adsunt tres sententiæ satis probabiles. *Prima* sententia absolute negat, & hanc tenent *D. Thom. in* 4. *D.* 35. *qu. un. a.* 3. ubi: *Divortium non potest celebrari, nisi judicio Ecclesia. P. Concina pag.* 256. *n.* 14. *ac Bellarm. Aversa ap. Salm. c.* 16. *n.* 46. Ratio, quia separatio Conjugum est actio publica, pertinens ad externam gubernationem; unde non potest fieri privata auctoritate sine perturbatione. *Secunda* sententia, quam tenent *Laym. c.* 7. *n.* 8. & 9. *Pont. c.* 18. *n.* 2. & 6. & *Salm. n.* 47. *cum S. Antonin. Sota, Con. Henr. Vill. &c.* distinguit, & affirmat, si adulterium est notorium; negat vero, si occultum; quia tunc fama Conjugis adulteri injuste proderetur. Idque confirmant ex *c. Significasti.* 4. *de Divort.* ubi dicitur: *Si notorium est mulierem adulterium commisisse, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet, nisi constaret ipsum cum alia adulterium commisisse.* Item ex *c. Ex parte* 9. *de Sponsal.* ibi: *Nemini licet uxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere.* *Tertia* demum sententia absoluta affirmat posse fieri divortium sine sententia, sive adulterium sit publicum, sive occultum, modo sit certum, & ex separatione non interveniat scandalum, quod non possit aliter reperari, ita *Sanch. lib.* 10. *D.* 12. *n.* 31. & 32. *cum Sote, Palac. Henr. Abb. &c. ac Bonac. p.* 5. *n.* 10. *cum. Sa, Led. Reg. Con. & Fill.* Probatur 1. ex *c. Dixit Dominus.* 32. *q.* 2. ibi: *Ubicumque fornicatio est, vel fornicationis suspicio, libere dimittitur uxor.* Nota To *libere*, quod denotat nullam requiri sententiam, aut licentiam. Et ratio est, quia absolute concessum est a Christo Domino dimittere Conjugem adulterantem. Hæc sententia mihi probabilior est, saltem si adulterium sit ex parte fœminæ; durum enim esset cogere virum, certum de adulterio uxoris, ut publicum faciat illius crimen in judicio cum suo perpetuo dedecore. Bene tamen advertit *Bonac. loc. cit.* quod si post divortium Judex cogat Conjugem ad cohabitandum, tenetur obedire; sed juxta hanc sententiam non teneretur reddere.

Notandum autem hic, quod, facta juridica separatione, vir innocens potest ingredi Religionem, etiam invita adultera, *cap. Agatosa.* 27. [illegible]. 2. Potestque etiam Ordines Sacros suscipere, ut *Salm. cap.* 16. *num.* 50. *cum communi*, manente tamen vinculo Matrimonii; Quare, si ea, suscepta Religione, vel Ordinibus Sacris, cum alia coiret, licet tunc non detur amplius criminis compensatio, attamen verum adulterium committeret. Item, si uxorem cognosceret, peccaret quidem peccato sacrilegii, sed non fornicationis. Hoc autem esset, si Matrimonium jam consummatum fuerit, nam alias Matrimonium per Professionem Religiosam (non autem per Ordines Sacros) etiam quoad vinculum dissolvitur; *Salm. cap.* 16. *num.* 50. & 51. *communiter*. Recte autem advertunt *Salmant. num.* 23. quod, si Conjux innocens absque sententia Judicis separetur ab adultera, vix unquam posset, etiam juxta primam opinionem ut supra, Sacerdotium suscipere: quia difficulter hoc fieri posset absque scandalo.

E converso adulter, nec etiam facto divortio juridico, potest Religionem ingredi, aut Sacerdotium suscipere, nisi de licentia alterius; vel nisi alter jam statum irrevocabilem assumpserit; Alias, si Religionem aut Sacerdotium suscipere velit, esto jam assumpserit, potest ab illo repeti, & tenetur reddere. Sed sufficit ad hoc licentia tacita, ut si alter sciens hunc velle mutare statum, non impediat, cum commode possit. Et sufficit etiam, si alter requisitus neget reconciliationem, ut dicunt *Sanch. lib.* 10. *D.* 10. *num.* 15. & 16. & *Salm. cap.* 16. *num.* 14. cum *Con. Avers. Dic. Dian. Ben. Led. ex c. Gaudemus. de Conversione Conjug.* Addunt *Pontius lib.* 9. *c.* 6 *n.* 3. *Sanch. n.* 8. cum aliis, & *Pal. p.* 6. §. 7. *n.* 2. quod si post biennium adulter non revocatur, potest libere Religionem ingredi vel sacris initiari, quia tunc censetur alter in hoc ei consentire, jure sic disponente in *Authentica, Sed hodie. C. ad l. Jul. de Adult.*

970 „ II. Sævitia mariti, vel uxoris. Ex qua, si grave periculum comparti immineat, potest separatio peti a judice; imo, si mortem minetur, vel venenum paret, potest divertere ante judicis consensum. Vide *Bon. l. c. Laym. Per. sess.* 3.

Constat ex *cap. ex transmissa. de Rest. Spol.* ob sævitiam Conjugis posse alterum separari, quamvis iste ob aliquod suum crimen fuerit causa sævitiæ illius, *c. de Benedictio.* 32. *q.* 1. Non tamen sine sententia Judicis, & postquam crimen sit plene probatum, ut ex Conc. Carthag. in *c. Seculares* 33. *q.* 2.

971 Sed quæritur 1. an tunc possit recedere propria auctoritate? Affirma, si periculum sit in mora (ut ait hic *Busemb.*) vel si non posset litigare, aut Judicem adire, vel facile sævitiam probare; ita *Sanch. l.* 10. *D.* 18. *n.* 3. *Anacl. pag.* 667. *num.* 110. & *Salm. c.* 16. *n.* 18. cum *Aversa, Trull. Villal.* Si vero possit Judicem adire, & sævitiam probare, tenetur expectare sententiam, ut dicunt *Sanch. l. c. Pal.* §. 4. *n.* 6. *Pont. l.* 9. *c.* 23. *n.* 7. & *Salm. d. n.* 38. ex *c. Significasti. de Divort.* contra *Trull. & Huet.* Ratio, tum quia exigitur sententia, ne passim divortia fiant; tum quia causa hæc sævitiæ introducta est auctoritate Ecclesiæ, & ideo æquum est, ut nemo ea utatur ad discedendum sine Ecclesiæ auctoritate.

Quæritur 2. an talis juste recedens possit, invito Conjuge, Religiosus fieri? Negatur, nisi timor de damno gravi sit talis, ut nunquam deponi possit, ex *c. Literas. de Rest. spoliat.* Alias divortium tantum ad tempus erit, donec cesset periculum, data cautione in judicio; ita *Sanch. l.* 10. *D.* 18. *n.* 3. *Salm. n.* 37. cum *Bas. Trull. Fill. Dic.* Notant autem *Salm. n.* 40. cum *Dic.* in praxi vix credi posse, quod esset unquam periculum, si Conjux fuerit amens & furiosus, vel ita pronus ad iram, ut sæpe intervenerit periculum damni, & aliquando uxorem vulneraverit; vel si dederit venenum, etiam semel.

Quær. 3. qualis timor sufficit ad divortium ratione sævitiæ? Resp. sufficit, ut prudenter timeri possint quæcunque mala gravia a Conjuge, vel ab ejus propinquis; ut si adessent comminatio mortis, verba injusta, frequentia convicia & jurgia, ex quibus nimis molesta redderetur cohabitatio, vel esset periculum abortus intentati, vel mali gravis in aliis filiis, aut consanguineis, &c. Ita *Sanch. l.* 10. *D.* 18. *n.* 1F. & 12. *ac Salm. c.* 16. *n.* 41. cum communi. Recte tamen advertunt *Salm. ibid.* quod aliqua ex his, quæ respectu feminæ nobilis essent gravia, respectu alterius humilis conditionis levia erunt. Item advertunt *Sanch. num.* 13. & *Roncaglia pag.* 180. *q.* 5. *R.* 1. non sufficere solas minas, nisi Conjux solitus sit illas exequi; Quapropter Judex bene perpendere debet minantis conditionem, & modum, ex *l. Hac autem* 5. *ff. Si cui plus &c.*

Quæritur 4. an sola verbera sint causa justa divortii? Alii affirmant, *Bartel. Bald. Lupus, Graff. &c. ap. Sanch. D.* 18. *num.* 14. Alii negant, nisi ex verberibus probabiliter timeatur periculum mortis, ut *Cujac. &c. ibid. numer.* 5. Alii vero communissime, ut *Pontius l.* 9. *c.* 23. *n.* 5. *Ronc. pag.* 180. *q.* 1. *R.* 1. & *Sanch. n.* 16. *cum Host. Abb. Ang. Sylv. Henr. Arm. Tab. &c.* dicunt licitum esse viro verberare uxorem, modo non fiat frequenter, nec ex levi causa, nec acriter, quamvis causa sit magna, sed raro, & mediocriter. Unde probabiliter ait *Sanchez* non posse uxorem discedere, si verberatio est levis, etiamsi sine causa verberata fuerit (excipiunt *Salm. cap.* 16. *numer.* 41. nisi mulier esset nobilis). Item addunt *Roncaglia l. c. Bonac. p.* 5. *n.* 5. *Pal. p.* 6. §. 9. *num.* 8. & *Sanch. num.* 16. *cum Rolando, & Riminaldo*, non licere uxori divortium facere ex una verberatione, etsi gravi, sed requiri saltem binam, nisi probabiliter timeatur, ne Maritus verberationes replicet, attenta illius natura, & circumstantiis, puta si ipse domi, vel etiam extra domum detineat concubinam. 972

„ III. Si conjux compartem trahat in peccatum, v. g. scilicet ad hæresim, veneficium, &c. * (*Adde si vir alias in domum introducat cum periculo, quod tentent ad adulterium: Vel si vir velit exercere sodomiam cum uxore, etsi ipsa consentire renuerit, ut Salm. num.* 35. *cum Sanch. Bas. Sota.*) * tunc enim innocens potest se separare, imo tenetur, si periculum sit grave. *Laym. l.* 5. *t.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 16. 973

„ IV. Morbus contagiosus, v. gr. lepra * (*Ut D. Thom. Suppl. q.* 64. *a.* 1. *ad* 4. *ubi:* Uxor viro leproso tenetur reddere debitum, non tamen ei cohabitare. *Hoc tamen recte ait Sanch. l.* 9. *D.* 24. *num.* 29. *cum S. Antonin. & aliis intelligi, si ex cohabitatione probabiliter immineat periculum infectionis. Item justa erit causa discedendi, si alter Conjux sit furiosus, aut maleficus, aut energumenus, ut Salm. c.* 16. *num.* 35. *cum communi.*) * Quod si tamen sine gravi detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

„ V. Hæresis, vel apostasia superveniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit judicio Ecclesiæ, non tenetur conjugem conversum recipere, saltem ex justitia: nam ex charitate aliquando tenetur, ut si sit periculum incontinentiæ. *Bon. Laym. loc. citat. Perez. d.* 57. *f.* 1. * (*Nota hic, quod non ob quæcunque crimina Conjugis potest alter separari, sed tantum ob perniciosa. Potest autem ab hæretica discedere, etsi hæresis sit occulta: imo tenetur, si sit in periculo perversionis; vide Salm. cap.* 16. *ex num.* 26. *Et si crimen sit declaratum, potest alter etiam fieri Religiosus, ut Salm. num.* 34. *modo judicio Ecclesia discesserit, ut patet ex c. De illa. de Divort. ubi hoc divortium declaratur esse perpetuum.*) * 974

„ VI. Mutuus consensus. Ex quo licite se separant vel toro, sive ad tempus, sive in perpetuum, ob finem spiritualem, vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi uterque ingrediatur religionem, vel uxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria, *Azor.* &c. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 73. manente in se- 975

„ sæculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros Ordines. * (*Vel Religionem ingrediatur, ut Viva quæst. 8. art. 5. num. 4.*) * Porro, apud quem, & cujus expensis, facto divortio, liberi sint educandi? Vide *Laym. hic l. c.* & *Sanch.* Vide *Pet. d. 58. & 59. Bon. q. 3. p. 5. n. 15.*

976 Conveniunt DD. quod, facto divortio juridico, filii sunt educandi apud Conjugem innocentem. Quo vero ad expensas, si divortium sit culpa Patris, ejus expensis educanda est proles, ex *Authent. Si Pater. C. Divortio facto*, ubi: *Si Pater causam divortii præstiterit, apud Matrem, ad secundas nuptias non venientem, liberi nutriantur Patris expensis*. Et contra expensis Matris, si divortium sit culpa Matris; ita *Glossa in dicta Authent. Palaus p. 6. §. 10. n. 5. Laym. c. 7. in fin. & Sanch. l. 10. D. 20. nu. 7. cum Bart. Palud. Host. Sylv. Henr. Gutt. &c.* ex *ead. Authentica*, ubi legitur: *Si vero contra, tunc apud Patrem, Matris locupletis expensis; nisi Pater minus idoneus sit, tunc enim apud Matrem locupletem nutriantur*. Sed negant *Salicet. Bartus, & Alexand. apud Sanch. l. c. n. 5.* quod asserunt prædicta verba non esse in textu originario (ut fatetur ipsa *Glossa*), sed inserta fuisse ab *Irnerio*. At hoc non obstante, non discedendum a sententia communi, ut ait eadem *Glossa*, quia, cum Matri adulteræ dos, facto divortio, restituatur jus naturale postulat, ut ipsa Matrimonii onera sustineat, alias commodum ex suo crimine reportaret. Ad hoc tamen bene advertit *Sanch. nu.* 8. cum communi omnium, omnino requiri sententiam Judicis. Quando autem alter Conjugum esset infidelis, vel hæreticus, proles semper apud fidelem educanda est, quamvis fidelis fuerit in culpa, ut *Sanch. nu. 3. Palaus l. c. cum aliis*.

977 „ Quæres, an uxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

„ Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & uxoris.

„ *Excipiuntur tamen sequentes Casus.*

„ 1. Si ex sequela timeatur grave onus, vel periculum, v. gr. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel uxor a viro peregre non alatur.

„ 2. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facile sit sequi; secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipsa scivit.

„ 3. Si in contractu Matrimonii additum fuit pactum de non mutando domicilio, & nulla gravis necessitas urgeat.

Regulariter uxor tenetur sequi virum mutantem domicilium, etiamsi mutet sine justa causa, modo causa non sit turpis, *Sanch. lib. 1. D. 40. num 2. & 6.* Et hoc etiamsi alicubi adsit contraria consuetudo, quæ non potest derogare juri Divino, quod constituit virum caput uxoris, ut in 1. *Cor.* 13. 3. Item etiamsi vir longe discedat, & ibi per longum tempus sit moraturus; secus vero si brevi inde reversurus sit; ita *Sanch. l. c. D. 41. num. 11. cum Panorm. & Alexandro de Novo*, ac *Boss. c. 6. num. 34. cum Suar. Barb. & Farinac.* tunc enim nec uxor tenetur sequi virum, nec vir secum ducere uxorem, ut dicunt *Salm. de 2. Prac. cap. unic. num. 48. cum Sanch. Tol. Bonac. Sayr. Fill. &c.* Prout neque tenetur vir eam secum ducere, etiamsi longe discedat, si magnæ expensæ requirerentur ad eam illuc transvehendam: *Salm. ibid.* cum AA. citatis. E converso uxor non tenetur sequi virum, si ille velit eam pertrahere ad peccatum, vel uxor per discessum exponeretur gravi periculo vitæ, ut *Sanch. lib 1. D. 41. num. 5. cum. Sylve. Nav. Arm. Ang. &c.* aut periculo gravis detrimenti, ut *Boss. c. 6. n. 38. cum. Laym.* & aliis communiter. Sic pariter non tenetur uxor sequi virum vagantem, nisi uxor ante Matrimonium id sciverit, ut *Sanch. l. c. num. 7. cum. Sylve. Ang. Nav. Lopez, Man. & Boss. n. 48.* cum aliis communiter. An autem uxor teneatur sequi virum in exilium condemnatum? Probabilius affirmandum cum *Sanch. l. 1. D. 41. num. 13. Boss. c. 6. num. 46. & alii*. Vide dicta *l. 3. num. 353.*

CAPUT III.

De Impedimentis Matrimonii.

978 *Impedimenta alia sunt Impedientia, alia Dirimentia.*

979. *An Ecclesia possit constituere impedimenta dirimentia?*

980 *Quis possit ea constituere? Dub. 1. An Episcopi? 981. Dub. 2. An impedimenta dirimentia apposita ab Ecclesia obligent Infideles?*

978 „ Duplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantum, alia insuper irritum Matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

979 Non dubitant Hæretici nostri temporis posse Ecclesiam constituere impedimenta Matrimonium impedientia, negant tamen posse constituere dirimentia. Sed Concilium Tridentinum *Sess. 24. Can. 4.* sic statuit: *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse instituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Nec obstat dicere, quod Ecclesia nequit invalida reddere Sacramenta instituta a Christo Domino, quando celebrentur cum debita materia, & forma. Nam resp. quod Sacramentum Matrimonii subsistit in illius contractu; quare, etsi Ecclesia Sacramentum invalidare non possit, potest tamen ob bonum commune spirituale, ratione cujus supremam habet potestatem super Populum Christianum, invalidare contractum, sine quo Sacramentum minime conficitur.

Hanc autem facultatem indicendi impedimenta dirimentia, certum est habere Summum Pontificem, & Concilium Generale auctoritate illius confirmatum. 980

Sed dubitatur 1. an habeant illam etiam Episcopi ex potestate ordinaria in suis Diœcesibus? Attento jure naturæ, affirmant *Sanch. l. 7. D. 1. n. 9. Pont. l. 6. c. 1. n. 12.* item *Soto, Trull. Bonac. & alii apud Salm. c. 11. n. 8.* Ratio, quia Episcopi possunt in suis Diœcesibus, quod Papa potest in Ecclesia universali, nisi aliquid Pontifex sibi expresse reservet, ut sentiunt *Sotus de Just. l. 10. q. 1. a. 3. in fine ad 2. Pont. l. 6. c. 1. n. 12. Cabassut. T. J. l. 1. c. 8. n. 6. cum Panorm. & Jo: Andr. ac Sanch. de Matr. l. 1. D. 62. n. 3. cum Abul. Arag. Victor. Covarr. Perez, Hurt. Henriqu. Majol. Veracr.* & aliis; exceptis tamen iis quæ pertinent ad statum universæ Ecclesiæ, prout est res Fidei definire. Negant vero *Suar. t. 5. D. 7. Se 4. n. 5. Lugo Resp. mor. l. 1. Dub. 45. & Salm. n. 9. cum Con. Diana, Perez, & Dic.* quia res maximi momenti non sunt decernendæ, nisi a Suprema Sede. Cæterum ipsi *Sanch. & Pont.* fatentur quod, esto nulla sit lex prohibens Episcopis indicere impedimenta dirimentia, id tamen vetitum est ex inveterata consuetudine. Sed præter hanc consuetudinem, refert Benedictus XIV. *de Synodo l. 7. c. 68. num. 7.* Urbanum VIII. suo Decreto approbasse Declarationem S. C. ubi id expresse vetitum fuit, ac insuper Pontificem præcepisse ne in posterum hoc in dubium revocaretur.

Dubitatur 2. An impedimenta dirimentia ab Ecclesia assignata obligent Infideles? Resp. cum *Sanch. ibid. nu. 3. & Salm. n. 10. Ber. Avers.* &c. tantum obligare Infideles viventes in locis Summo Pontifici temporaliter subjectis, cum ibi universaliter adstringantur legibus contractuum; secus, si alibi degant. 981

DUBIUM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantum?

982 *Quæ reddant Matrimonium illicitum?* I. *Ecclesiæ vetitum, scil. prohibitio Episcopi, &c.*

983 *II. Tempus feriarum, quo prohibentur solemnitates, Benedictio, &c. 984. Dub. 1. An tunc liceat consummare? Dub. 2. An liceat consummare ante Benedictionem?*

985 *III. Catechismus. IV. Crimen scil. incestus, raptus, uxoricidium, & V. Sponsalia.*

986 *VI. Votum castitatis, aut Religionis. Dub. 1. An Episcopus possit dispensare in voto castitatis emisso post Matrimonium? 987. Dub. 2. An in voto ante Matrimonium ad debitum petendum? An id possint Mendicantes? Dub. 3. An aliquando Episcopi etiam ad Matrimonium contrahendum?*

988 *Impedit etiam Matrimonium I. Clandestinitas. II. Omissio Benedictionis.*

989 *III. Omissio Denunciationum. 990 Dub. 1. An peccet graviter Parochus eas omittens, si aliunde sciat non esse impedimentum? Et quod dicitur de obligatione Denunciationum ante Matrimonium, idem dicitur post illud. Quid si una tantum Denunciatio omittatur? 991. Dub. 2. An Denunciationes faciendæ in Ecclesia, & in Missa? Dub. 3. In qua Parochia debent fieri? 992. Dub. 4. in quibus diebus festivis? Et an aliquando possint fieri in diebus ferialibus?*

993 *Quando sint repetendæ?*

994 *De obligatione denunciandi impedimenta. 995. Dub. 1. An teneatur denunciare impedimentum qui illud probare nequit? 996. Dub. 2. An unus testis de impedimento impediat Matrimonium? 997. Requisita ut talis testis impediat. 998. Dub. 3. An sufficiat unus testis, si sponsalia fuerint jurata? 999. An fama impediat Matrimonium? Quid si Judex privatam habuerit notitiam famæ, aut ipsius impedimenti?*

1000 *An contrahens teneatur impedimentum fateri?*

1001 *Quid debeat agere Parochus cognito impedimento? 1002. Dub. 1. An Parochus teneatur impedire Matrimonium, si ipse solus noverit impedimentum? Dub. 2. Quid si Ordinarius solus sit impedimenti conscius?*

1003 *Quis possit dispensare in Denunciationibus? 1004. An Episcopus, & ob quam causam? 1005. Causæ ob quas Episcopus teneatur dispensare. 1006. Causæ ob quas non tenetur, sed potest dispensare; 1007. Dub. 1. An possit dispensare Vicarius Generalis? Dub. 2. An aliquando Parochus possit dispensare, aut saltem declarare?*

„ Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt Matrimonium mortaliter illicitum, scilicet: 982

„ I. *Ecclesiæ vetitum*, II. *nec non Tempus feriarum*,

„ III. *Atque Catechismus*, IV. *Crimen*, V. *Sponsalia*,

„ VI. *Votum*

„ *Impediunt fieri, permittunt facta teneri.*

„ Dicitur I. *Vetitum*, id est prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicujus, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide *Bon. quæst. 1. p. 14. num. 1.* * (*Et tunc Sponsi contrahen-*

„ *do gra-*

„ *do graviter peccarent; leviter tamen, si prohibitio sit ob venerationem alicujus festi; Salm. cap. 14. num. 1.)* "

983 „ Dicitur II. *Tempus feriarum*, quod secundum *Trid. sess. 24. cap. 10. de reform.* incipit tunc ab Adventu Domini usque ad Epiphaniam inclusive: & a die Cinerum usque ad octavam Paschæ inclusive. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut ejus consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, ut est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora convivia, & tripudia, &c. * (*Sed hæc non sub gravi, nisi excessus sit magnus; imo, si fient moderate, nulla erit culpa, ut ait Sanch. l. 7. D. 7. num. 18.*) * Neque *Trid. sess. 24. cap. 1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat. Vide *Bonac. loc. cit. Sanch. l. 6. dist. 7. Con. d. 30. Fill. tr. 10. p. 2. c. 9. M. Per. d. 43. s. 10. n. 7.* "

984 Dubitatur 1. an liceat consummare Matrimonium tempore feriarum? Negant *D. Thomas in 4. D. 32. a. 5. q. 4. Fagnan. in c. Capellanus de Feriis num. 6.* item *S. Anton.* & plures Canonistæ *ap. Sanch. l. 7. D. 7. n. 21.* & probant ex *c. Nec uxorem q. 4.* ubi eo tempore interdicitur uxoris traductio; ex quo inferunt interdici etiam usum conjugii, quia propter hunc traductio prohibetur. Sed verius affirmant *Sanch. l. c. n. 23. Pont. l. 6. c. 8. n. 9. Bellarm. l. 1. de Matr. c. 31. circa fin.* & fuse N. SS. P. Benedict. XIV. *Notif. 80. n. 17. cum Diana, Croix, Bon. Pignat. Perez, Fill. Monac. & aliis*; Idque confirmat ex quadam Declaratione S. C. edita die 10. Jun. an. 1684. ubi dictum fuit, permissam esse temporibus vetitis traductionem Sponsæ ad domum Sponsi, modo fiat absque solemnitatibus. Et ratio est, ut ait præfatus Benedictus, quia non sunt imponenda certa onera, ubi manifesta lex non adest illa præscribens. Ad Canones autem qui opponuntur, respondet idem Pontifex eos consilii esse, non præcepti; Hinc refert Van-Espen reprahendentem Canonistas, qui nimis addicti rigorosis antiquorum Canonum expressionibus in præceptum reduxerunt, quod potius erat consilii.

Dubitatur 2. an liceat consummare Matrimonium ante Benedictionem sacerdotalem? Negant plures, quorum alii dicunt esse tantum veniale, ut *Cajet. Sote, Covar. Led. Henr. &c. ap. Bossium de Matr. t. 1. c. 9. n. 11.* Alii tenent esse mortale ut *Concina pag. 302. n. 16. ac Palud. Gulielm. & Rosell. ap. Escob. l. 25. n. 238. & S. Anton. 3. p. tit. 1. c. 16. §. 1.* qui putat Conjuges toties peccare tunc mortaliter, quoties coeunt. Id probant ex pluribus Canonibus, quos affert *Sanch. l. 3. D. 12. n. 1.* Probabilius tamen, & communius dicunt nullum esse peccatum. *Nav. Man. c. 22. n. 83. Pont. l. 5. c. 2. n. 3. Laym. c. 4. n. 12. Salm. c. 8. n. 8. Viva q. 4. a. 4. n. 6. Pal. p. 13. §. 5. n. 8. cum Con. & Led. Escob. n. 643. cum Vill. Ochag. Sanch. l. c. n. 7. cum Palac. Veracrux, Philiarch. &c. Boss. l. c. n. 12. cum Bellarm. Barbos. Gutt. Fill. &c.* Idemque docet Benedictus XIV. *eadem Notif. 80. n. 17.* Probatur 1. ex *c. Nostrates. 30. q. 5.* ubi expresse dicitur id nullum esse peccatum his verbis: *Sicque demum benedictionem, & velamen cæleste suscipiunt. Peccatum autem esse, si hæc cuncta in nuptiali fœdere non interveniant, non dicimus.* Probatur 2. ex Trid. nimo *Sess. 24. c. 1.* ubi: *Præterea eadem S. Synodus hortatur, ut Conjuges, ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent.* Per Tò *hortatur* clare denotat Concilium id esse consilii, non præcepti. Et idem habetur ex Rituali Rom. *de Sacr. Matr.* ibi: *Moneat Parochus Conjuges, ut ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent, neque Matrimonium cosumment.* Ex quo patet, monitionem non importare præceptum. Conveniunt tamen omnes, quod omissio absoluta Benedictionis non excusatur saltem a veniali; vide dicenda *n. 988. v.* Secundum.

985 „ Dicitur III. *Catechismus*: Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate * (*Dicunt tamen Salm. c. 13. n. 3. Catechismum esse illam professionem Fidei, quæ ante Baptismum fit nomine baptizandi. Sed hoc impedimentum probabilius est sublatum per Tridentinum, ut Salm. l. c. cum Pal. &c. Et sic decisum a S. C. refert Diana 3. p. de Sacram. R. 26.*) * Sed videtur sublatum per *Trident.* secundum *Sanch. Fag. Conin. Fill.* &c. qui ideo moneant Parochos, ut in libro distinguant patrinos Catechismi a patrinis Baptismi. Vide *Bonac. loc. cit.*

„ Dicitur IV. *Crimen*, ut 1. Incestus cum consanguinea conjugis in primo, vel secundo gradu, scienter admissus (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona vide *Perez d. 23. s. 5.*) vel cum propria matre, vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Uxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex Baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non usum sunt sublata: Vide *Laym. hic c. 15. ex Nav. Sanch. l. 7. d. 17. Con. d. 30. dub. 3.* * (*Sic etiam Conc. pag. 342. n. 15. & Salm. c. 13. n. 15. cum Sanch. & communi; excepto voto, interdicto, & sponsalibus. Episcopus autem tantum in interdicto potest dispensare; Salm. ib. num. 16.*) *

„ Dicitur V. *Sponsalia*, sc. cum alia contracta, & non dissoluta. *Con. d. 30. dub. 3. Sanch. Fill. Bon. l. c. n. 5.*

986 „ Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, sive castitatis, sive religionis, sive non nubendi. Vid. *Sanch. l. 7. d. 13. Regin. lib. 31. c. 24. n. 184. Bonac. l. c. n. 7.* "

Notandum hic, quod votum Religionis, aut castitatis absolutum non potest ab Episcopo dispensari ante Matrimonium; secus si fuerit conditionale, aut pœnale, ut dictum est *de Voto l. 3. n. 260. Qu. 3.*

Sed dubitatur 1. an possit Episcopus dispensare in voto castitatis a Conjugibus emisso post consummatum Matrimonium? Resp. affirmative cum *S. Anton. 3. p. tit. 1. c. 22. §. 2. in fin. Pal. p. 1. n. 16. Bon. p. 15. n. 5. Sanch. l. 8. D. 11. n. 3. & 4.* & ibi *Arag. Man. & Gutt. ac Salm. c. 14. n. 13.* & ibi *Aversa, & Corneje*, contra *Lopez*, & *alios*. Ratio, quia votum hoc non est omnimodæ castitatis, cum nequeat obligare ad non reddendum debitum, nisi (bene advertit *Sanch. n. 4.*) emittatur ante consummationem, cum animo ingrediendi Religionem. Censent autem *Salm. d. n. 13.* etiam Vicarium Generalem Episcopi posse dispensare in hujusmodi voto, ex concessione generali, quam ipse habet ad omnes casus episcopales.

987 Dubitatur 2. an possit Episcopus dispensare in voto castitatis emisso ante Matrimonium, ad petendum debitum? Negant *Lessius l. 2. c. 40. n. 126. & Cajet. Sylv. Tol. ac Led. ap. Sanch. l. 8. D. 12. n. 2.* nisi adsit necessitas, puta periculum incontinentiæ. Sed communius, & valde probabiliter affirmant *Sanch. n. 4. cum S. Anton. Sote, Val. Sà, Vega, Henr.* & pluribus aliis, item *Elbel pag. 382. n. 71. Tamb. de Voto c. 17. §. 4. n. 54.* Auctor libri (*Instruz. per i Nov. Conf.*) *p. 2. c. 15. n. 31. Barbos. Alleg. 37. n. 9. cum Sayr. Gutt. & Sylv. ex D. Th. ac Conc. t. 10. pag. 344. in princ. cum Nav. & Henr.* Ratio, tum quia lex reservationum est in ædificationem, esset autem in destructionem, si Pontifex vellet sibi reservare talem dispensationem cum tanto periculo quod communiter adest: tum quia (ut ait *Sanchez*) hæc facultas dispensandi conceditur Episcopis ex consuetudine, quæ jurisdictionem præbet ex *c. Cum contingat. de Foro compet.*

An autem in hoc voto possint dispensare Confessarii Mendicantes? Communiter affirmant *Palaus D. 4. p. ult. §. 1. n. 18. Vvigandt. tr. 16. n. 160. Resp. 3. Sanch. l. 8. D. 16. n. 3. cum Cordub. Veracr. Palac. Manuel, & Henr. Contin. Tournely t. 2. pag. 244. cum Suar. & Laym. ac Salm. c. 14. n. 14. cum Gutt. Candido, Diana, & Aversa.* Et hoc virtute Privilegiorum plurium Pontificum, quæ referemus infra *n. 1128.* & signanter vi Privilegii S. Pii V. vivæ vocis oraculo. Id admittit etiam *Pontius l. 8. c. 20. n. 12.* quando scilicet votum castitatis est emissum ante Matrimonium; negat vero, si post Matrimonium contractum, quia, ut ait (& idem dicunt *Manuel, & Vega, ap. Sanch. n. 5.*), Privilegium S. Pii loquitur tantum de dispensatione voti emissi ante Matrimonium; Sed verius *Sanch. & Salm. ll. cit.* admittunt pariter de voto emisso post Matrimonium, quia, licet virtute Privilegii S. Pii non possint Regulares dispensare, possunt tamen virtute aliorum Privilegiorum, vi quorum valent ipsi dispensare in omnibus votis, in quibus Episcopi dispensare possunt jure ordinario, ut procul dubio Episcopi jure ordinario in eo voto dispensant, cum tale votum non sit omnimodæ castitatis; vide dicenda *dict. n. 1128.* An autem Regulares possint dispensare in impedimento affinitatis in ordine ad petendum debitum? Vide dicenda *n. 1076. vers. Insuper.*

Dubitatur 3. an Episcopus, urgente necessitate & periculo incontinentiæ, possit dispensare in Voto Castitatis ad Matrimonium contrahendum? Resp. affirmative; vide dicta *l. 3. de Voto n. 258. v. Notandum II.* Et ita tenent *Sanch. Dec. l. 4. c. 40. n. 34.* cum *Suar. Led. &c.* item *Salm. de Voto c. 3. n. 97. & Less. l. 2. c. 40. n. 127. cum Nav. Sot. & Sylv.* dummodo periculum sit in mora, & non sit facilis aditus ad Papam. Ceterum ante Matrimonium Episcopus, excepto voto castitatis, & sponsalibus cum altero initis, potest universe in aliis impedimentis impedientibus dispensare, sicut etiam in omnibus Matrimonio supervenientibus; *Croix*, & *Salm. c. 19. n. 13. cum Pal. Bon. &c.* vide dicenda 1127.

988 „ Dixi in Responsione, *potissimum*: quia præter supra dicta, alia tria impedimenta numerantur.

„ Primum est clandestinitas: etsi enim valeat matrimonium clandestine contractum, ubi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Ubi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonii, est irritum, de quo sequenti dubio.

„ Secundum omissio benedictionis: quia sine hac, etsi valide illicite tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, ut ex *c. Nostras, &c. Sponsus q. 5.* docent *Bon. q. 4. p. 6. n. 2. Sanch. l. 7. d. 82. Sà, Henriq. Fill.* &c. qui tamen concedunt non esse mortale * (*Ut communiter docent Sanch. l. 7. D. 82. n. 6. Boss. t. 1. l. 9. c. 9. n. 7. Mazzotta t. 4. pag. 195. n. 3. cum communi & Escob. num. 649. cum Soto, Sà, Hurt. &c.*) *; intellige, per

„ se

„ se loquendo, nam per accidens ratione præcepti particularis, scandali, vel contemtus (ut si omittant nihil faciendo, ac si esset res vana, vel vile, ac puerile haberent ei se subjicere), docet *Per. d. 43. f. 10. n. 4.* posse esse mortale. Dixi *primum*: nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quod si autem alter conjugum sit viduus, alter vero primas nuptias celebret, aut saltem numquam fuerit benedictus, etsi jure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, ut benedicantur; ut vid. *Bon. loc. cit.* Et patet ex *Agenda*. Debet autem fieri in templo a proprio Parocho, sine cujus licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absolvatur ab Ordinario Parochi, a quo benedictio erat accipienda.

989 „ Tertium, si contrahatur Matrimonium sine præviis proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, ut habet communis (quanquam *Sanch. l. 3. d. 5. num. 7.* & *Gasp. Hurt. d. 5. num. 59.* putent, non esse mortale unam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum; Sed contrarium docet *Per. d. 42. f. 1. num. 8. ex Con. & Pontio*), nisi Episcopus, vel ejus Vicarius dispenset, ut patet ex *Trid. f. 24. c. 1.* Quod circa eas præcipit sequentia: 1. Ut fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in Oratorio, vel juxta Ecclesiam, aliove loco, confluente magno populo. 2. Ut fiant a proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia. 3. Ut fiant in Parochia propria, & quidem utriusque contrahentis, uti declaravit Congregatio. 4. Ut fiant tribus diebus festivis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpolentur. Vide *Bon. q. 2. p. 6.* „

990 Plura dubia hic discutienda. Dubitatur 1. an peccet mortaliter Parochus, si assistat Matrimonio, omissis Denunciationibus, sine dispensatione Episcopi, quando jam per diligentiam certus factus fuerit nullum subesse impedimentum? Negant *Sotus*, *Machad. & Led. ap. Sanch. l. 3. D. 5. num. 5.* quia (ut ajunt), cessante adæquate fine legis, cessat lex. Sed communissime & verius affirmant *Sanch. n. 6. Pontius l. 5. c. 30. n. 3. Bon. p. 6. n. 7. Escob. n. 547. Boss. t. 1. c. 8. n. 3. & 14. Barb. All. 32. num. 2. Roncaglia pag. 153. q. 1. R. 1. & Salm. c. 8. n. 77.* cum aliis pluribus. Ratio, tum quia, etsi per diligentiam Parochus impleat finem Tridentini, transgreditur tamen diligentiæ formam, quam Concilium præscribit; quod cum sit in re gravissima, non excusatur a mortali, nisi urgens adsit necessitas, quæ moram non patiatur; tum quia alias non adæquate satisfit fini præcepti Denunciationum, nam diligentia Parochi non satis supplet effectum Denunciationum ad impedienda mala quæ alioquin evenire possunt, eo quod, neglectis Denunciationibus, si supervenit impedimentum, filii reputantur illegitimi, etiamsi contrahentes impedimentum ignoraverint, ut habetur ex *c. fin. §. Si quis de Clandest. desponf.* quando contra legitimi habiti fuissent, si præcessissent Denunciationes, ut in *c. Ex tenore. Qui filii sint legit.* Præterea in Trident. *Seff. 24. c. 5.* contrahentibus sine Denunciationibus adimitur spes de obtinenda dispensatione impedimenti, scilicet consanguinitatis, vel affinitatis (non autem publicæ honestatis, ut declaravit S. C. *ap. Farinac.* prout refert *Bossius n. 27.*) Hoc autem quod dicitur de Denunciationibus faciendis ante Matrimonium; idem dicendum de obligatione eas faciendi post nuptias contractas ante consummationem; ita recte docent *Sanch. l. 3. D. 11. n. 3. Pont. l. 10. c. 4. n. 2. Salm. c. 8. n. 94. Pal. p. 13. §. 5. n. 6. Escob. n. 612. cum Palud. Trull. & Fill. ac Boss. c. 8. n. 6. cum Nav. Laym. Con. Bon. Reg. Diana, &c.* (contra *Dic. Lop. & Led.*) Quia Concilium, juxta textum mox supra allatum, æque præcipit fieri Denunciationes ante Matrimonium, quam postea ante ejus consummationem. Et bene addunt *Pontius, ac Pal. ll. cc. Boss. n. 7. Sanch. n. 5. cum Nav. & Man. ac Escob. n. 614. cum Con. Bon. Trull. & Leand.* (contra *Henriq.*) Conjuges consummantes ante Denunciationes toties peccare graviter, quoties copulantur, quia toties copulantur cum eodem periculo fornicationis; Unde oppositum mihi videtur dicendum, si ipsi certi essent nullum subesse impedimentum, quia violato jam præcepto Tridentini, per consummationem, illud amplius non urget.

An autem omittere unam Denunciationem sit mortale? Pariter affirmant *Pont. l. c. ac Pal. Con. & Leand. ap. Escob. n. 549.* Sed probabiliter negant *Sanch. n. 7. Boss. l. c. & Escob. n. 550. cum Fill. Barb. Gutt. Led. Diana, Veracr. & Vill.* quia respectu ad totum præceptum non videtur gravis materia. Imo *Salm. c. 8. n. 78. cum Trull. Reb. & aliis.* putant nec esse mortale, si etiam duæ Denunciationes omittantur: Sed huic probabilius contradicit *P. Concina pag. 298. num. 4.*

991 Dubitatur 2. an Denunciationes debeant fieri in Ecclesia, & inter Missarum solemnia? Revera sic præscribitur in Trident. *Seff. 24. c. 1.* & in Missa Parochiali, vel Conventuali, arbitrio Parochi, etiam contradicente Capitulo, ut declaravit S. C. Vide *P. Zachar. ap. Croix l. 6. p. 3. n. 474.* Sed probabiliter dicunt *Sanch. l. 3. D. 3. n. 9. Barb. All. 32. a. n. 15. & Ronc. pag. 163. q. 1. R. 2.* posse etiam fieri in Ecclesia tempore Concionis, vel Processionis. Imo *Wigand. tr. 16. n. 96. v. Quid, Sanch. l. 1. Laym. c. 4. n. 20. Barb. in cit. loco Trid. n. 21. Boss. c. 7. n. 13. & Escob. n. 558. cum Fill. Vill. Dian. Trull. &c.* (contra *Pont. l. c. n. 6. & Hurt. Leand. Possev.*) ajunt posse fieri extra Ecclesiam in loco magni concursus, quia sic jam obtinetur finis Concilii. Idque probabile videtur, saltem sine mortali & si adsit aliqua causa, sine ulla culpa.

Notat autem *Boss. c. 7. n. 99. cum Marchino*, quod tempore pestis, si nequeant fieri Denunciationes in Ecclesia, & non possent induci Sponsi ad Matrimonium differendum, tunc Episcopus potest vel permittere ut fiant Denunciationes per vocem præconis, aut per Edicta loco publico affixa, & hoc in quocunque die; vel eas remittere. & ad id etiam tenetur, si urgeat necessitas, juxta dicenda *n. 1005.* Quod si nequeat adiri Episcopus, Parochus bene potest, & justa urgente causa, etiam tenetur Sponsos conjungere, postquam sit certior factus nullum subesse impedimentum.

Dubitatur 3. in qua Parochia debeant fieri Denunciationes? Certum est faciendas esse in Parochia utriusque contrahentis, ut dicunt, communiter cum *Busem. Sanch. l. 3. D. 6. n. 4. Laym. c. 4. n. 9. Pal. n. 13. §. 3. n. 2.* & alii passim; quia sic fert consuetudo. Excipiunt *Laym. c. 4. n. 10. Boss. c. 7. n. 18. & Salm. c. 8. n. 72. cum Dicast.* nisi Parochiæ essent valde propinquæ. Sed dubium fit, ubinam faciendæ Denunciationes, si alter Sponsorum du brevi moratur in aliquo loco? *Pont. l. 5. c. 30. n. 5.* putat sufficere, si fiant in loco ubi ille actu degit. Sed longe probabilius *Sanch. n. 6. Con. D. 2. n. 50. Barbos. All. 32. n. 11. Ronc. pag. 153. q. 1. R. 3. & Escob. n. 556. cum Gutt. Henr. Reg. Ochag. &c.* ex Declar. S. C. dicunt omnino fieri debere in Parochia unde discessit, quia Denunciationes ideo fiunt, ut impedimenta manifestentur, ac propterea oportet eas fieri, ubi Sponsi diutius sunt commorati. Et hic notandum, quod si alter Sponsorum sit exterus, Parochus non debet facere Denunciationes, nisi postquam ipse per fidem authenticam probaverit Statum liberum coram Ordinario, ut habetur ex Instructione S. C. S. Officii, quæ observatur *ap. Genet. ad calcem in Tract. de Matr. t. 5. & apud Pitton. de Matr. n. 1734.* Et pluries declaravit S. C. Denunciationes necessario faciendas in loco originis, ut refert *P. Zacharia ap. Croix l. 6. p. 2. n. 477.* Quoad Vagos autem Tridentinum *Seff. 24. c. 7.* præcipit Parochis non assistere eorum Matrimoniis, nisi post diligentem inquisitionem adhibitam, & nisi prius ab Ordinario licentiam assistendi obtinuerint. Hinc recte ait *Ronc. pag. 168. q. 4.* in fine; quod graviter peccaret Parochus, si tale præceptum non servaret, etsi alioquin Matrimonium esset validum, cum Concilium nullam irritantem clausulam apposuerit. Vide alia dicenda circa Vagos *n. 1089.*

Dubitatur 4. in quibus diebus possint fieri denunciationes? In Tridentino *Seff. 24. c. 1.* præscribitur, ut fiant *tribus continuis diebus festivis*. Praxis fert (prout ait *Ronc. pag. 153. q. 1. R. 2.*) ut Denunciationes fiant tribus diebus festivis *continuis*, ita tamen ut non intercedant alii dies festivi, sed non immediatis (nempe tribus Festis Paschatis), ut sentiunt ipse *Ronc. & Barb. All. 32. Sanch. l. 3. D. 6. n. 8. Pont. l. 5. c. 30. n. 8. & alii*, quia tempore tam brevi non satis obtineretur finis Concilii. At probabiliter dicunt *Salm. c. 8. n. 75. cum Trull. Hurt. Reg. Leand. &c.* posse fieri etiam in tribus festis immediatis, quia in Concilio dicitur *continuis diebus festivis*, nec ibi excipitur, quod non sint immediati. Et sic pariter dicunt *Salm. l. c. cum Trull. Aversa, & Leand.* (etiamur etiam *Bon. Con. & Dian.* sed non bene, ut mox videbimus) posse fieri Denunciationes tribus diebus festivis discontinuis, modo plures dies festi non intercedant, quia sic sufficienter jam satisfit intento Concilii. Sed verius *Sanch. l. 3. D. 5. n. 8. Pal. p. 13. §. 3. n. 4. Bon. p. 6. n. 19. & Escob. n. 568. cum Con. Vill. Dian. Machad. & Reg.* censent id non esse quidem mortale (contra *Henriq.*), quia non videtur gravis trasgressio; sed non excusari a veniali, quia jam transgreditur præceptum Concilii. 992

An autem possint fieri Denunciationes diebus ferialibus, si ex aliqua causa fieret magnus concursus in Ecclesia? Negant *Pont. l. 5. c. 30. n. 7. & Fill. Leand. Hurt. &c. ap. Escob. n. 560. ex Declar.* S. C. Sed probabiliter affirmant *Sanch. l. 3. D. 6. n. 10. Bon. p. 6. n. 10. Barb. All. 32. n. 15. Boss. c. 7. n. 6. cum Laym. Reg. & Possev. & Escob. n. 562. cum Ochag. Reg. & Gutt.* ex alia contraria Declar. S. C. *ap. Ochagav.* quia sic jam satis impletur finis Concilii; Saltem probabile est id posse fieri sine culpa gravi, ut diximus *n. 991.* de Denunciationibus factis extra Ecclesiam in loco magni concursus.

„ 1. Licet itaque post ultimam proclamationem contrahere, etiam eadem die: non licet autem differre ultra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denuntiationes declaravit Congregatio in *Seff. 24. c. 1. de Reform.* " (*Et Salm. c. 8. n. 75. cum Pontio, & Leand.*) " 993

„ *Leond.*) * Imo Ritnale Romanum duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, jubet repetere denuntiationes, nisi videatur aliud Episcopo.

994 „ 2. Post proclamationes tenetur sub mortali, qui novit impedimentum, illico denuntiare, quantumvis secretum esset, ad impedienda gravia mala, v. gr. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, ut e Matrimonio desisteret. *Sanch. lib. 3. d. 13. Fag. p. 2. l. 6. c. 5. Henr. Laym. l. 3. tr. 3. p. 2. c. 4. nu. 8.* &c. *commun.* contra *Pontium, d. 5. q. 6.* qui negat teneri denuntiare, si sit occultum. Idemque tenet *Mart. Perez d. 43. s. 6. n. 1. & seq.* sed cum hac limitatione, si tantum audiverit, & nesciat e quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnum scandalum, aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

Certum est 1. quod si impedimentum possit per testes probari, quilibet illud sciens denunciare tenetur, sive impedimentum sit dirimens, sive impediens, esto sit occultum, & infamatorium, nempe quod ortum habuerit ex peccato; ita *Palaus p. 12. §. 6. n. 1. Pont. l. 5. c. 34. num. 3. Boss. to. 1. c. 7. n. 158. & Salm. c. 8. n. 95. cum Trull. Aversa, Dic.* & communi. Quivis enim tenetur manifestare peccatum occultum alterius quod est tertio nocivum, quando Prælatus legitime id præcipit, prout præcipit Episcopus imponens (dum fiunt Proclamationes) omnibus consciis alicujus impedimenti, ut revelent. Et tenentur revelare etiam ii qui noverint impedimentum sub secreto naturali, & adhuc cum juramento non propalandi, ut dicunt *Sanch. l. 3. D. 16. n. 6. Escob. n. 622. cum Palud. & Cord. Boss. n. 176. cum Barb. & Fag. ac Salm. cum aliis*, ex *D. Thoma* 2. 2. *q. 70. a. 1. ad* 2. ubi docet promissionem & juramentum non obligare, quando imminet damnum Communitati, vel tertiæ personæ, prout in nostro casu utrique damnum imminet. Advertunt tamen præfati AA. antequam fiat denunciatio, præmittendam esse correptionem fraternam, & etiam plures, si probabiliter sit profutura; modo periculum non sit in mora. Certum est 2. quod si impedimentum est occultum, & jam fuerit pro eo obtenta dispensatio quoad forum internum, illud sciens non tenetur denunciare; secus si adesset publica fama de impedimento, & dispensatio esset occulta, ut *Sanch. l. 3. D. 14. n. 4. Boss. n. 167. & Pal. l. c. n. 2.* Certum est 3. quod si noveris impedimentum ex auditu, sed non recordaris a quo, vel si accepisti a persona non fide digna, non teneris denunciare; *Sanch. n. 7. Pont. n. 1. Pal. num. 3. cum Cutt. & Farinac. ac Boss. n. 164. & 166. cum Nav. Con. Bon. Fill. Cord. & Hurt.*

995 Sed dubitatur 1. An si tu solus impedimentum noveris, nec possis probare, tenearis illud denunciare. *Prima* sententia, quam tenent *Pontius l. 5. c. 34. a. nu. 6. Diana 3. p. tr. 4. R. 221. ac Sà, Major & Gabr. ap. Salm. c. 8. n. 97.* negat, quia nemo tenetur denunciare impedimentum quod probare non potest; unde sic arguunt: Aut sponsi sunt in bona, vel in mala fide; Si in bona, non peccant contrahendo Matrimonium; Si in mala, nihil proficies, cum testimonium unius non sufficiat ad nuptias impediendas. *Secunda* vero sententia communissima & verior affirmat teneri, si commode potes, eamque tenent *Sanc. l. D. 13. n. 2. Pal. p. 12. §. 6. num. 5. cum Hurt. Con. Henr. Cov. & Hurt. Escob. l. 25. n. 625. cum Laym. Bon. Barb. Fag. Arag. & Lop. Boss. n. 173. cum Fill. & Reg. ac Salm. num. 100. cum Dic. Trull. Leand. &c.* Ratio, quia, si Sponsi sunt in mala fide, bene proficiet revelatio ad vitandum peccatum, cum testimonium unius de impedimento satis est ad Matrimonium impediendum, ut diximus *nu. 878. Dub. 1.* & mox fusius probabimus in *Dub. seq.* Si vero in bona fide, proficiet saltem ad reparandam injuriam materialem Sacramenti. Diximus, *si commode potes*, nam cum tuo gravi damno, aut aliorum scandalo, non teneris denunciare, cum neque lex Ecclesiastica, neque præceptum correctionis obliget cum gravi incommodo, aut scandalo aliorum.

996 Dubitatur 2. An sufficiat unus testis de impedimento, ut Episcopus prohibeat contrahi Matrimonium? Adsunt quatuor sententiæ. *Prima* sententia quam tenent *Pontius l. 5. c. 34. n. 8. & 9.* atque *c. 36. n. 2. & Diana p. 3. tr. 4. R. 121.* dicit sufficere, si impedimentum ortum habeat ex crimine; si vero non provenerit ex peccato, sed ex cognatione carnali, aut spirituali, requirit duos testes fide dignos, nisi adsint alia adminicula, quæ plenam faciant probationem. *Secunda* sententia omnino opposita, quam tenet *La Croix l. 6. p. 3. n. 215.* dicit quod si impedimentum non sit ob crimen, sufficit ad impediendum unus testis fide dignus; si vero ob crimen, requiruntur saltem duo; quia tunc agitur de præjudicio tertii, adversus quem nequit ferri judicium sine plena probatione. *Tertia* sententia, quam tenent *Comina pag. 201. n. 12. & Salm. c. 8. n. 106. cum Trull. Dic. Aversa, etc.* dicit sufficere unum testem, qualecunque sit impedimentum, modo testis ille sit omni exceptione major, & deponat ex certa scientia. *Quarta* demum sententia communissima, & verior, quam tenent *Sanch. l. 1. D. 71. nu. 2. Panorm. in c. Super eo. de Testib. Nav. Man. c. 2*[illegible] *num. 83. Roncaglia pag. 254. q. 7. R. 1. Pal. p. 32. n. 3. cum Con. Covarr. & Mascard. ac Boss. to. 1. c. 7. n. 133. cum Host. Sylve. Cutt. Farinac. Barb. Piasec. Comit. Hurt. &c.* absolute docet sufficere unum testem ad impediendum Matrimonium, etiamsi non sit omni exceptione major; modo habeat qualitates infra explicandas. Id probatur 1. ex *c. Super eo. 22. de Testib. & attest.* ubi sic habetur: *Matre asseverante* (intellige alterius Sponsorum) *ipsos esse consanguineos, non debent conjungi, quia præsumtio est non modica, quod se linea consanguinitatis attingant. Si vero Matrimonium est firmatum, non debet sine plurium juramento dissolvi.* Probatur 2. ex *c. Præterea. 12. de Sponsal.* ubi, cum quidam vir cupiebat contrahere Matrimonium, ejus consanguineus asserebat cum Sponsa coisse; respondit Papa: *Ut Matrimonium ipsum fieri, nisi juramentum intervenisset, districte prohibeas, ne deterius inde contingat.* Ex quo textu recte inferunt *Sanch. n. 3. & 4. cum Mascard. & Alex. de Nevo, ac Boss. n. 142. cum Panorm. Cutt. & aliis supra citatis*, hoc procedere, etiamsi testis sit accusator, vel denunciator, & etiamsi sit criminosus, suamque turpitudinem allegat. Ratio nostræ sententiæ est, quia, licet quando agitur de præjudicio tertii, plena requiratur probatio, attamen cum hic agatur de vitando periculo Animæ, nempe si forte Matrimonium contraheretur cum impedimento, minori probatione jus contentum est. Secus vero dicendum, ut bene ajunt *Sanch. n. 8. cum Panorm. & Boss. n. 155. cum Gut.* contra *Palud.* si agatur de præjudicio tertii, & non agatur de peccato vitando, puta si testis allegaret fornicationem Sponsæ, vel quid simile, tunc enim bene sequitur plena probatio ex *c. Licet c. Veniens & c. Omni. de Testam.*

Quamvis autem (ut diximus) ad impediendum Matrimonium non requiratur, ut testis sit omnino integer, requiritur tamen I. ut ipse non tantum denunciet, sed etiam deponat; esto sponte se offerat ad deponendum, ut dicunt *Sanch. dict. D. 71. num. 10. cum Alex. de Nevo, & Boss. n. 146. cum Cutt.* Nisi talis testis denunciando probaret de fama impedimenti, ut ajunt iidem AA. ex *c. Non in duo de Sponsal.* quia tunc sufficit ut tantum denunciet, quin deponat. II. ut deponat cum juramento; *Roncaglia loco cit. Sanch. num. 11. cum Host. Panorm. Palud. Præp. Lop. &c. Pal. p. 32. n. 4. cum Covar. & Gut. ac Boss. num. 147. cum Conin. Barb. & Hurt.* quia in iis quæ sunt in præjudicium tertii, non creditur testi nisi jurato, ex *c. Tua. de Cohabit. Cleric.* III. ut deponat non ex auditu, sed ex certa scientia, ut *Roncaglia ibid. Sanch. num. 12. cum Abb. Cov. Præp. &c. Pal. d. num. 4. cum Con. & Gutt. ac Boss. num. 148. cum Nav. & Riccio.* Excipiunt tamen AA. citati, & *Salm. c. 8. num. 106. ex c. Licet. de Testib.* nisi impedimentum sit consanguinitatis, vel affinitatis, tunc enim sufficit ut testis deponat illud audisse a duobus fide dignis, & maxime a consanguineis Sponsorum, qui magis sunt idonei ad probandam vel negandam consanguinitatem, ut *Bossius num. 152.* cum aliis. IV. demum requiritur, ut testis ille non sit persona vilis; dummodo factum non sit ita occultum, ut nequeas probari nisi per vilem personam, quia ubi deest facultas probandi, admittitur probatio etiam per se non sufficiens; ita *Palaus loc. cit. cum Menoch. Boss. num. 145. cum Gutt. & Sanch. n. 13. cum Panorm.* & communi, contra *Goffred.*

Dubitatur 3. An si sponsalia fuerint jurata, sufficiat unicus testis deponens impedimentum ad impediendum Matrimonium? Negant *Glossa in c. Præterea de Sponsal. v. Nisi, ac Palud. Henr. Lop. &c. ap. Sanch. l. 1. D. 71. n. 9.* quia in præfato textu *Præterea* supra allato expresse dicitur non sufficere unum testem, si sponsalia sint jurata. Sed probabilius affirmant *Sanch. l. c. cum Cov. & Veracr. Pal. p. 32. num. 6. cum Cutt. & Masch. ac Boss. c. 7. num. 144. cum Host. Præp. Hurt. &c.* modo testis ille sit fide dignus, & deponat ex certa scientia. Ratio, quia, si fama impedimenti bene sufficit ad dissolvenda sponsalia, ut habetur ex *c. Super eo. de Consanguin.* tanto fortius debet sufficere testis integer, qui efficacius probat, quam sola fama; idque certum esse apud omnes, testantur *Palaus num. 6. & Sanch. l. 2. D. 45. num. 27.* Ad textum autem oppositum in *cit. c. Præterea.* recte respondent *Panorm. in d. c. Super eo. atque Sanch. Palaus, & Bossius ll. cc.* quod in casu textus præfati non erat testis ille omnino integer, tum quia allegabat turpitudinem suam, tum quia non deponebat in forma testimonii. 998

Notandum autem hic, quod famæ impedimenti satis est ad Impediendum Matrimonium, ut expressum habetur *in c. Super eo. de Consanguin.* Nisi fama infirmetur juramento Consanguineorum, ut excipiunt *Sanch. l. 1. D. 71. nu. 18. & Pal. p. 32. num. 7. cum Abb. Gutt. etc.* ex *c. Cum in tua. de Sponsal.* Immo addit *Sanch. l. c.* quod juramentum ipsorum contrahentium etiam valet adversus famam arbitrio Judicis. Probabilius autem censet *Palaus d. num. 7. cum Cuttier.* (contra *Sanchez*) in probatione famæ oportere, ut testis denunciet cum juramento, cum ipse *Sanchez* fateatur (ut supra dictum est *num. 997.* ad II.) in judicio non credi testi non jurato, ubi agitur de præjudicio tertii. Præterea notandum, quod notitia privata famæ non sufficit Judici, ut possit nuptias impedire, sed tantum ut possit inquirere de impedimento; ita communiter *Sanch. n. 15. Pal. l. c. cum Gutt. & Boss. c. 7. n. 128. cum Innoc. Barb.* & aliis. An autem possit Judex impedire Matrimonium, si 999

sciat privatim impedimentum esse notorium? Negat *Pal, ib. cum Gutt.* dicens requiri, ut talis notorietas sit probata in judicio, nam alias notitia esset privata, ex qua Judex nequit ferre judicium. Hæc opinio probabilis videri posset alicui ex eo quod Judex debet judicare secundum allegata & probata, juxta dicta *To. I, l. 3. nu. 208.* Sed probabilior est mihi sententia affirmans, quam tenent *Sanch. nu. 16. cum Glossa in l. 1, C. Qui & adv. quae, &c. ac Boss. nu. 127. cum Barbosa*, quia alias Judex, pronunciando sententiam de Matrimonio contrahendo, cooperaretur ad ineundum Matrimonium nullum, quod esset intrinsece malum.

1000 „ 3. Contrahens ipse, legitime interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel Matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Judex aliunde habeat sufficientem probationem, *Sylv. Laym. l. c. nu. 10.* Vide *Bon. l. c. Perez d. 43. s. 7. n. 2.* * (*Ita communiter Sanch. l. 3. D. 14. n. 2. Pont. l. 5. c. 33. n. 1. & Boss. c. 7. n. 182. & 183. cum Laym. Con. Fill. &c. An autem Sponsi teneantur fateri copulam incestuosam, si in Dispensatione adsit clausula:* Nisi copula fuerit habita? *Vide dicenda n. 1135.*)*

1001 „ 4. Parochus, cognito impedimento, tenetur prohibere „ Matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel ejus Officialem, neque potest assistere, *Sanch. lib. 3. d. 15. Mart. Perez d. 43. s. 9. n. 9.* &c. * (*cum Salm. cap. 8. n. 103. & communi*) contra *Pontium*. Nisi tamen ex sola Confessione nosset; tunc enim nullo modo posset negare Matrimonium, sive publice sive privatim petenti, neque illum admonere officii extra confessionem: licet in confessione posset, ac deberet: Et tunc, si quidem sine magno scandalo a Matrimonio non possent desistere, nec vellent, suadere, ut contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi ut fratres (non autem quoad torum), donec accedat dispensatio, & iterum contrahant, Ita ex *Beja*, & *Pontio l. 5. c. 35. Perez l. c.* qui addit, si id omnino nolint, persistantque petere, debere Parochum adsistere.

1002 Dubitatur 1. an Parochus, si ipse solus noverit impedimentum, teneatur impedire Matrimonium publice petitum? Si impedimentum denunciatur ab aliis, certum est ex *cap. fin. de Cland. despons.* teneri Parochum interdicere nuptias, & rem ad Ordinarium deferre, ut ille cognoscat. Dubium fit, si solus Parochus impedimentum sciat extra Confessionem, an possit & teneatur nuptias impedire? Negat *Pont. l. 5. c. 35. n. 5. & 6.* eadem ratione ductus, ut dixit supra in Dubio 1. *n. 995.* quia nemo tenetur denunciare quod probare non potest. Affirmant tamen verius *Sanch. l. 3. D. 15. n. 11. Bosc. c. 7. n. 193. Roncaglia p. 154. q. 7. R. 2. Pal. p. 12. §. 7. n. 3. Con. & Gutt. ac Escob. n. 628. cum Henr. Hurt. &c.* Ratio, quia, si quilibet tenetur (ut diximus *d. n. 995.*) impedimentum revelare, etiamsi ipse solus illud sciat, a fortiori tenetur Parochus, cui ex officio incumbit consulere saluti suarum ovium. Nec obstat, quod peccatori occulto, publice petenti Sacramentum, illud non est denegandum; nam respondetur cum *AA. cit.* quod hoc procedit, quando impedimentum dumtaxat reddit illicitam Sacramenti susceptionem; secus vero, si impedimentum (præter susceptionem) præbet occasionem aliorum damnorum & culparum.

Dubitatur 2. an Ordinarius qui solus conscius sit impedimenti, teneatur Matrimonium impedire? *Sanch. l. 3. D. 15. n. 11. Pont. l. 5. c. 35. num. 5. & Pal. p. 12. §. 7. n. 7. cum Gutt. Con. & aliis* sentiunt eum nec teneri nec posse, quia nemo potest esse Judex, & testis. Sed probabilius affirmant *Conc. p. 301. n. 11. Escob. n. 634. cum Leand. Bon. c. 7. n. 206. cum Con. & Hurt. & Salm. c. 8. n. 104. cum Aversa, Trull. Dic. &c.* Ratio, tum quia bene potest esse aliquis Judex & testis, quando agitur de peccato impediendo; tum quia eo casu saltem potest ipse Ordinarius deferre impedimentum ad Judicem Superiorem (& etiam ad suum Vicarium, ut ajunt *Salm. cum AA. cit. d. n. 104.*), ut ille judicium proferat; Et ad hoc ipse Episcopus tenetur, ut impediat peccata quæ ex Matrimonio invalido oriuntur.

1003 „ 5. Potest Episcopus, vel ejus Vicarius, non autem Decanus Ruralis dispensare, vel ut una tantum fiat proclamatio; vel ut fiant post contractum subito factum coram Parocho, & testibus, ante consummationem, vel etiam ut plene omittantur, si justa causa subsit, v. gr. timor, ne alioqui malitiose impediatur Matrimonium, pudor contrahentium, senium inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. *Bon. l. c.*

„ 6. Etsi, quando per dispensationem contractum est Matrimonium, ante proclamationes postea faciendas, conjux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint; quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet *Sot. Ledesm. Texed.* contra *Sanchez* apud *Dian. p. 9. t. 8. R. 19.*

„ 7. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per epikejam declarare, præceptum hoc hic & nunc non obligare, v. gr. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem. *Bonac. loc. cit. ex Sylv. Sanch. &c.*

Quoad dispensationem Denunciationum, observa quæ habentur in Tridènt. *Sess. 24. cap. 1.* ubi: *Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint Denunciationes, tunc vel una tantum Denunciatio fiat, vel saltem, Parocho, & duobus vel tribus testibus præsentibus, Matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem Denunciationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur: nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ Denunciationes remittantur; quod illius prudentiæ & judicio S. Synodus relinquit.* 1004

Quamvis autem a Concilio *loc. cit.* concedatur Episcopo facultas dispensandi in Denunciationibus, ob solam causam si timeatur quod Matrimonium injuste impediatur, tamen communiter dicunt DD. quod etiam ob alias justas causas Episcopus potest, & quandoque tenetur in Denunciationibus dispensare; licet enim Concilium unicam duntaxat assignasset, eam tamen exemplificative, non taxative proposuit; præterquamquod rem hanc statim postea prudentiæ Ordinarii reliquit; ita *Sanch. l. 3. D. 9. n. 1. Pont. l. 5. c. 32. n. 1. Cabassut. l. 3. c. 30. n. 3. Pal. p. 13. §. 4. n. 8. Barbos. All. 32. n. 27. Roncaglia pag. 154. q. 4. R. 2. Concina pag. 300. n. 7. Wigandt tr. 16. num. 96. v. Dico, Escob. lib. 25. n. 587. Salm. c. 8. n. 89. & Bosc. tom. 1. c. 7. nu. 34.* cum aliis (contra *Cesal. & Borell.*), & ita pluries declaravit S. C. Concilii, ut referunt *Escob. nu. 586. & Bossius l. c.* qui præsertim ex *Bellarm. in dicto c. 1. Trid.* has Declarationes affert: *Denunciationes possunt omitti non solum ex causis hic expressis, sed ex aliis bene visis Episcopo, qui has Denunciationes potest remittere etiam post Matrimonium contractum, & ante consummationem.* Item in alia Declaratione: *Episcopus potest has omnes Denunciationes remittere, etiamsi non sit rationabilis suspicio, quod possit Matrimonium impediri, quia relinquitur suæ prudentiæ.*

Docent etiam communiter DD. quod, si oportet ad vitandum grave damnum commune vel privatum, spirituale aut temporale, & adhuc si expedit ad notabile bonum spirituale aut temporale Communitatis, vel alterius privati, Episcopus non solum potest, sed etiam tenetur dispensare; ita *Sanch. l. 3. D. 10. n. 5. Pont. n. 6. Barbos. n. 51. Pal. §. 5. num. 1. Ronc. l. c. R. 1. cum Gutt. Bosc. n. 103. cum Con. Bon. Fill. & Hurt.* Hujusmodi igitur causæ ob quas Episcopus tenetur dispensare, sunt I. Si adsit probabilis timor, ne Matrimonium malitiose impediatur, juxta sensum Tridentini. II. Si Matrimonium sit necessarium ad vitandum damnum, sive infamiam contrahentium, vel prolis, nempe si concubinarii reputabantur conjuges, vel si præcesserit defloratio, & timeatur ne vir mutet voluntatem; item si alter Sponsorum esset in articulo mortis, & esset proles legitimanda; *Sanch. n. 6. Boss. n. 103. Ronc. l. c. cum Barb.* III. Si immineat periculum Animæ, corporis, aut fortunæ; *Sanchez, & Roncaglia ll. cc. ac Boss. n. 93.* IV. Si Sponsus statim sit longe profecturus, & urgeat necessitas contrahendi ob unam ex causis supra descriptis; *Bossius num. 90.* V. Si Parentes, vel Tutor prætendant, ut virgo nubat indigno; *Escob. num. 587. cum Cajet.* VI. Addit *Roncaglia l. c.* si immineat tempus Adventus, vel Quadragesimæ, & alias urgeat periculum incontinentiæ, vel gravis præjudicii. Ratio hujus videtur esse, quia non licet consummare Matrimonium ante Benedictionem nuptialem; Verum (juxta nostram sententiam allatam *num. 984. Dub. 2.*), cum nulla sit culpa ante Benedictionem consummare, melius dicendum est, posse propter hanc causam Episcopum dispensare, sed non teneri, ut dicunt *Barbosa All. 32. n. 48. cum Con. Reg. Ugol. &c. & Boss. n. 87. cum Sanch. Pont. Salcedo, & Hurt.* Ceterum bene ait *Roncaglia* teneri Episcopum dispensare ob quamcunque aliam causam, quæ prudentis judicio urgens videatur. 1006

Causæ vero ob quas Episcopus non tenetur, sed potest dispensare, sunt I. Si nuptiæ sint contrahendæ inter Magnates, quia horum conjugia non fiunt nisi magna præcedente consideratione. II. Si Sponsi sint valde senes, aut valde dispares in conditione, ætate, divitiis, aut qualitate. III. Si certo moraliter constet nullum adesse impedimentum; ita *Sanch. lib. 3. D. 9. ex num. 3. Barbosa Alleg. 32. num. 41. Bon. qu. 2. p. 6. Boss. ex n. 79. Pal. §. 5. num. 8. Pont. l. 5. c. 32. num. 6. Cabass. l. 3. cap. 20. num. 3. Fill. tr. 10. cap. 5. Salm. cap. 8. n. 89.* licet non omnes hi AA. omnes dictas causas exprimant. Præterea notant hic *Ronc. & Barb. ll. cc.* cum aliis, quod Episcopus potest in Denunciationibus dispensare etiam cum altero Sponsorum non sibi subdito, sicut enim potest eum cum subdito conjungere, ita etiam dispensare. Et hanc esse consuetudinem testatur *Roncaglia*, qui addit *qu. 3.* eandem facultatem dispensandi habere Prælatos, qui jurisdictionem quasi Episcopalem habent. Hic autem notandum, quod Episcopus dispensando in Denunciationibus semper tenetur diligenter aliunde inquirere de impedimentis, nisi communiter constaret non adesse. 1007

Dubitatur 1. an Vicarius Generalis Episcopi possit in Denunciationibus dispensare? Negant *Pontius l. 5. c. 31. n. 5. Diana p. 5. tr. 4. R. 236. & Gomez, Menoch. & Henr. apud Escob. n. 570.* ex Concilio Toletano, & Conc. Mediol. ac

Declar,

Declet. S. C. an. 1591. *apud Henriq.* Sed effirmant communius & probabilius *Sanch. l. 3. D. 7. n. 10. Pal. p. 13. §. 4. nu. 2. Bon. p. 6. n. 7. Wigandt tr. 16. n. 96. v. Dico, Elbel p. 386. n. 81. Barb. All. 32. n. 29. Ronc. p. 153. q. 3. R. 1.* (qui asserit cum *Guttier. & Sperelli*, ex antiqua consuetudine Vicarios sempes in hoc dispensasse) *& Escob. n. 572. cum Nav. Con. Fill. Rod. & Hurt.* quia Vicarius facit unum tribunal cum Episcopo. *Bossius* autem & *Escob.* dubitant de authenticitete oppositæ Declarationis S. C.

Dubitatur 2. an Parochus possit aliquando dispensere in Denunciationibus? Affirmant *Vrga, Merchant. Vivald. Led. & Veract. apud Escob. n. 603.* & alii *apud Salm. t. 8. n. 84.* qui *n. 86.* satis probebile putant, casu quo (ut ajunt) urgeat necessitas, & non possit adiri Episcopus, qui alias teneretur tunc dispensare ob aliquam ex causis descripta *num.* 1006. Verius tamen, & communiter negant posse Parochum dispensare *Sanch. l. 3. D. 7. n. 17. Pal. p. 13. §. 4. n. 3. Pont. l. 5. c. 1. n. 2. & Escob. n. 605. cum Nav. Laym. Con. Vill. &c.* Ratio, quia revera Parochus nullam habet jurisdictionem in foro externo. Valde probabiliter tamen dicunt *Sanchez l. 3. D. 10. a n. 25. Laym. c. 4. n. 11. Croix l. 3. p. 6. n. 494. Elbel p. 386. n. 81. & Ronc. p. 153. q. 3. R. 2. cum Gobato*, quod etsi Parochus non possit dispensare, tamen in casibus, in quibus Episcopus dispensare tenetur, & adiri non possit, periculumque sit in mora, poterit declarare præceptum Proclamationum non obligare, modo certus sit nullum adesse impedimentum. Imo in hujusmodi casibus censent *Busemb.* supra *n.* 1003. ad *n. 7. Pontius l. 5. c. 32. n. 8. Boss. n. 108. cum Hurt. Salm. c. 8. num. 91. cum Pal. Trull. Dic. Sanch. Con. Gutt. ac Escob. n. 608. cum Soto, Lop. Led. &c.* posse ipsos Sponsos, si certi sint non esse impeditos, nuptias inire sine Denunciationibus. Dicit autem *Boss. num.* 115. quod si in talibus casibus Episcopus injuste neget dispensationem, tenentur Sponsi recurrere ad Judicem superiorem, alias non possunt contrahere; nisi forte periculum sit in mora & ad Superiorem non pateat aditus.

DUBIUM II.

Quæ sint impedimenta dirimentia Matrimonium?

1008 *Impedimenta dirimentia sunt quindecim, videlicet:*

I. Error, II. Conditio, III. Votum, IV. Cognatio, V. Crimen,
VI. Cultus disparitas, VII. Vis, VIII. Ordo, IX. Ligamen, X. Honestas,
XI. Ætas, XII. Affinis, XIII. Si Clandestinus, XIV. & Impos,
XV. Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ.

1009 I. Error personæ. 1010. *De errore circa personam.* 1011. *De errore circa qualitates personæ.* 1012. *An irritet Matrimonium error circa qualitatem, si dederit causam contractui?* 1013. *Dantur tres regulæ ad dignoscendum, quando error qualitatis redundat in substantiam.* 1014. *Prima, si quis actualiter contrahit sub conditione qualitatis.* 1015. *Secunda, si qualitas est propria cujusdam personæ.* 1016. *Tertia, si consensus fertur directe in qualitatem.*

1017 II. Conditio, *scilicet servilis. Plura notanda usque ad* num. 1023.

1024 III. Votum sollemne. 1025. *Dub. 1. An hoc dirimat Matrimonium jure Divino, vel Ecclesiastico?* 1026. *Dub. 2. An Papa possit dispensare in voto sollemni?*

1027 IV. Cognatio. *Et 1. de Cognatione* Legali. 1028. 2. *De Cognatione* Spirituali (*de qua vide dicta de Bapt. a num. 146.*) 1029. 3. *De Cognatione* Carnali, *& de regulis pro distinguendis gradibus.* 1030. *Arbor Consanguinitatis.*

1031 V. Crimen. *Primum* Homicidium. *Secundum* Adulterium. 1032. *Tertium* Raptus. 1033. *Assignatur regula:* I. Utroque patrante, *scil. si adsit solum Homicidium.* 1034. *An requiratur, quod intentio Matrimonii alteri sit manifestata?* 1035. II. Uno patrante, *scil. si adsit Homicidium cum adulterio.* 1036. *Requisita ad hoc impedimentum incurrendum.* 1037. III. Neutro patrante, *scil. si adsit adulterium sine homicidio, Requisita ad hoc impedimentum.* 1038. *Dub. 1. An taciturnitas Adulteræ sufficiat pro consensu?* 1039. *Dub. 2. An promissio ficta inducat impedimentum?* 1040. *Dub. 3. An promissio conditionata inducat impedimentum?* 1041. *Dub. 4. An ad incurrendum impedimentum requiratur, ut promissio fuerit mutua?* 1042. *Oritur etiam impedimentum ex adulterio cum Matrimonio attentato vivente Conjuge.* 1043. *Peccat qui vivente Conjuge promittit alteri Matrimonium.*

1044 VI. Disparitas cultus. *Quid de Matrimonio cum Hæreticis?*

1045 VII. Vis, *sive metus gravis, & injuste incussus ad extorquendum Matrimonium.* 1046. *In quo vis differat a metu? Et quid sit metus ab intrinseco, & metus ab extrinseco?* 1047. *Quæ requirantur ad metum gravem?* 1048. *Quæ mala constituant metum gravem?* 1049. *Quæ requirantur, ut metus irritet Matrimonium?* 1050. *Dub. 1. Quid si Judex injuste aliquem damnet,*

& promittat liberationem, si ducas filiam? 1051. *Dub. 2. Quid si Reus juste damnetur?* 1052. *Dub. 3. Quid si quis esset innocens, sed juste damnaretur secundum allegata?* 1053. *Dub. 4. Quid si Medicus neget mederi, nisi ducas filiam?* 1054. *Dub. 5. An metus irritet Matrimonium de jure Naturæ, aut Ecclesiastico?* 1055. *Dub. 6. An irritet metus levis?* 1056. *Dub. 7. An metus reverentialis?* 1057. *Dub. 8. An possit resilire, qui metum incussit?*

1058 VIII. Ordo. 1059. *An Ordo Sacer dirimat Matrimonium de jure Divino?*

1060 IX. Ligamen.

1061 X. Honestas. *Non oritur hoc impedimentum ex Sponsalibus incertis, neque ex conditionatis.* 1062. *Qu. 1. An ex Matrimonio nullo?* 1063. *Qu. 2. An ex Sponsalibus juste dissolutis?* 1064. *Qu. 3. An ex Matrimonio clandestino?*

1065 XI. Ætas. *Vide plura de Matrimonio impuberum.* 1066. *Vide plura de Matrimonio impuberum.* 1067. *An sit nullum Matrimonium contractum, si puer ætate completa nequeat coire? Quid de Matrimonio senum?*

1068 XII. Affinis. 1069. *De impedimento affinitatis ante Matrimonium contractum.* 1070. *De impedimento non petendi.* 1071. *Qu. I. An uxor cognita per metum a consanguineo viri privetur jure petendi?* 1072. *Qu. II. An ignorantia excuset ab hoc impedimento contrahendo? Et primo, si ignorantia sit juris.* 1073. *Secundo, si ignorantia sit facti.* 1074. *Tertio, si ignorantia sit pœnæ.* 1075. *Qu. III. An ad contrahendam affinitatem requiratur, ut copula ex utraque parte sit consummata?* 1076. *Qu. IV. Quis possit dispensare in hoc?* 1077. *Pœna contrahentium cum impedimento affinitatis.*

1078 XIII. Clandestinitas. 1079. *Quid si alicubi non possit haberi Parochus?* 1080. *An Peregrini valide contrahant sine Parocho?* 1081. *Quis intelligatur nomine Parochi?* 1082. *An Parochus excommunicatus, aut irregularis, &c.?* 1083. *Dub. 1. An excommunicatus assistens peccet graviter?* 1084. *Dub. 2. An talis Parochus possit alteri dare licentiam?* 1085. *Quales testes sufficiant?* 1086. *Quid si sint duo Parochi? Vel si Sponsi habeant duo domicilia?* 1087. *An sufficiat Parochus alterutrius Sponsi?* 1088. *Sufficit licentia præsumta de præsenti, & ratihabitio.* 1089. *De Vagabundis.* 1090. *De Militibus.* 1091. *De Peregrinis, carcere detentis, ægris, puellis in Conservatoriis detentis, &c.* 1092. *An valide nubant Sponsi coram Parocho nolente?* 1093. *An licite?* 1094. *Quomodo peccet Parochus non interrogans de consensu, vel non dicens,* Ego vos conjungo, &c.?

1095 XIV. Impotentia. *Vide plura apud Busemb. Qualis impotentia dirimat Matrimonium?* 1096. *I. De impotentia ex maleficio. II. ex frigiditate. III. ex improportione corporum.* 1097. *Dub. I. An valeat Matrimonium, si femina possit incidi cum periculo gravis morbi, sed non mortis?* 1098. *Dub. II. An, soluto Matrimonio per arctitudinem feminæ, si postea per copulam cum secundo viro fiat apta primo, teneatur ad primum redire?* 1099. *Dub. III. An femina arcta teneatur pati incisionem?* 1100. *Dub. IV. An teneatur pati incisionem claustri virginalis, si &c.?* 1101. *Quid agendum, si impotentia est certa?* 1102. *Quid si dubia, & dubium antecedat Matrimonium?* 1103. *Quid si dubium superveniat?* 1104. *Quid in dubio an Matrimonium sit consummatum, vel an impotentia præcesserit?*

1105 *Quid censendum de Matrimoniis in partibus Hæreticorum.*

1106 XV. Raptus. 1107. *Ad incurrendum impedimentum raptus requiritur, ut mulier rapiatur I. de loco ad locum; II. causa Matrimonii; III. invita.* 1108. *Quid si vir rapiat eam cum qua sponsalia contraxerat?*

„ RESP. Præter defectum consensus, de *quo sup. c. 2. d. 1.* 1008
„ sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur:
„ *I. Error, II. Conditio, III. Votum, IV. Cognatio, V. Crimen,*
„ *VI. Cultus disparitas, VII. Vis, VIII. Ordo, IX. Ligamen, X. Honestas,*
„ *XI. Ætas, XII. Affinis, XIII. si Clandestinus, XIV. & Impos,*
„ *XV. Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ;*
„ *Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.*

„ Dicunt I. *Error*, scilicet personæ, qui dirimit jure na- 1009
„ turæ, v. gr. si Cajo volenti ducere Annam, offerat se
„ Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat: quia
„ error aufert libertatem, & consensum requisitum jure na-
„ turæ ad contractum.

„ Dixi *Personæ*, quia error qualitatis, seu conditionis per-
„ sonæ (excipio servitutem) non irritat Matrimonium,
„ ut v. gr. si putetur esse nobilis, virgo, dives, &c. quam
„ quis vult ducere, nec sit talis, quia hic error non tollit
„ consensum in personam, & materiam contractus. Aliud
„ tamen esset, si absolute nollet consentire in personam,
„ nisi tali conditione affectam, aut si conditio, juxta intentio-
„ nem contrahentis, transiret in conditionem personæ, ut
„ si quis vellet ducere primogenitam Regis nec aliam, &

„ tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus, *Bon.* „ *q.* 3. *p.* 2. *Sanch. l.* 7. *d.* 18. *Con. d.* 31. *Filliuc.* &c.

1010 Certum est 1. apud omnes, quod error circa personam de jure naturæ dirimit Matrimonium, quia contrahentium personæ sunt substantiale Matrimonii objectum, ergo si varietur persona, erratur circa substantiam contractus, dum qui intendit contrahere cum una, non consentit contrahere cum alia; ita *D. Thomas Suppl. quæst.* 51. *art.* 1. *Sanchez lib.* 7. *D.* 18. *num.* 11. *Pont. lib.* 4. *cap.* 20. *num.* 3. *&* 7. *& Salm. cap.* 10. *num.* 4. *cum Soto, Bon. Pal.* & alii passim. Et hoc etiamsi error sit vincibilis & crassissimus, ut *Sanch. num.* 7. *Roncaglia pag.* 155. *quæst.* 2. *& Salm. num.* 5. *cum Con. Aversf. Trull. &c.* Item, etiamsi error sit concomitans, seu non dans causam contractui, nimirum si, cognito errore, adhuc fuisset initum Matrimonium; *Sanchez num.* 6. *Ronc. l. c. Bonac. qu.* 3. *p.* 2. *num.* 4. *& Salm. num.* 6. *cum Con. Aversf. &c.*

1011 Certum est 2. quod error circa qualitatem personæ concomitans, seu non dans causam contractui, non irritat Matrimonium; unde si quis contraheret cum corrupta, aut paupere, aut ignobili, quam putabat virginem, aut divitem, aut nobilem, non principaliter motus ex his qualitatibus, sed aliunde, valet proculdubio Matrimonium, quia tunc jam adest voluntarium ad illud requisitum; *Sanch. num.* 21. *Pont. lib.* 4. *cap.* 21. *num.* 5. *Bonac. p.* 2. *num.* 6. *& Salm. n.* 9. *cum Con. Trull. Pal. Aversf. Dic.* & alii communiter.

1012 Sed magna quæstio fit, an irritet Matrimonium error circa qualitatem dans causam contractui, nempe si, cognito errore, Matrimonium non fuisset contractum? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenet *Pontius lib.* 4. *cap.* 21. *num.* 7. citans *Arag. & Ledesm.*: citat etiam *Sanchez*, sed non bene, ut mox videbimus. Ratio, quia, dum Sponsus contrahit, credens Sponsam habere aliquam qualitatem nobilitatis, aut pulchritudinis, &c. tunc præstat consensum virtualiter conditionatum, nempe si Sponsa habeat illam qualitatem; qualitate igitur deficiente, deficit consensus. *Secunda* vero sententia communis & verior negat, & hanc tuentur *Sanch. lib.* 7. *D.* 18. *num.* 18. qui eam verissimam vocat *cum Abb. Mol. Lop. &c. Laym. cap.* 2. *num.* 2. *Concina pag.* 310. *num.* 4. *Nav. cap.* 22. *num.* 32. *Ronc. p.* 155. *quæst.* 2. *Habert tom.* 7. *pag.* 797. *Holzm. pag.* 374. *nu.* 511. *Pal. p.* 4. *num.* 3. *cum Valent. Escob. lib.* 26. *num.* 9. *cum Tol. Gutt. & Fill. & Salm. cap.* 10. *num.* 14. *cum Gonet, Less. Bon. Trull. Candido, Aversa, Dic. &c. ex D. Thoma Suppl. quæst.* 51. *art.* 2. *in corp. & ad* 3. Ratio, tum quia tunc jam adest simpliciter voluntarium circa substantiam Matrimonii, nempe circa personam, quamvis deficiat voluntarium secundum quid circa accidentia, quæ sunt personæ qualitates; tum quia alias innumera conjugia evaderent dubia, & litibus exposita. Nec valet dicere cum *Pontio*, quod cum consensus sit actus indivisibilis, & feratur in objectum tali qualitate vestitum, deficiente qualitate, deficit consensus, alias dici deberet quod contrahens duos actus eliceret, unum consentiendi in objecti sive personæ substantiam, alterum in qualitatem, quod ait *Pontius* non posse dici, cum actus voluntatis sit unus indivisibilis. Sed recte respondent *Salm. num.* 11. quod licet actus voluntatis formaliter sit in se indivisibilis, virtualiter tamen respectu ad objectum sive personam bene potest esse divisibilis; unico enim illo actu voluntas fertur æquivalenter circa substantiam, & circa qualitatem, ac si duos actus eliceret; & ideo, deficiente consensu minus principali circa qualitatem, remanet consensus principaliter movens circa substantiam.

1013 Communiter tamen & recte docent DD. quod error circa qualitatem personæ bene irritaret Matrimonium, si qualitas redundaret in substantiam. Sed magna difficultas est ad dignoscendum, quandonam error qualitatis redundet in substantiam, sive in personam? Tres attende regulas:

1014 Prima: tunc qualitas redundat in substantiam, cum quis actualiter intendit contrahere sub conditione talis qualitatis; tunc enim verificatur quod, deficiente conditione, omnino deficit consensus: Hoc certum est cum *Sanch. l.* 7. *D.* 18. *n.* 21. *Pal. p.* 4. *n.* 5. *Pont. l.* 4. *c.* 21. *n.* 5. *& Salm. c.* 10. *nu.* 9. & alii passim. Et idem est cum iisdem AA. (vide *Salm. n.* 11.) si contrahens ante Matrimonium expressam habuerit intentionem, & eam non retractavit, non contrahendi nisi sub tali conditione, quia tunc consensus ille, si non actualiter, est saltem virtualiter conditionatus.

1015 Secunda regula est: quando qualitas non est communis aliis, sed propria & individualis alicujus determinatæ personæ, puta si quis crederet contrahere cum primogenita Regis Hispaniæ, tunc qualitas redundat in personam; unde errando in qualitate, erratur in persona, & proinde nullum est Matrimonium, etiamsi ille non habuerit expressam intentionem non contrahendi; ita *Palaus p.* 4. *num.* 5. *Petrocor. tom.* 4. *pag.* 367. *in fin. Habert to.* 7. *pag.* 796. *Holz. num.* 512. *v. Tertius casus, Laym. cap.* 2. *num.* 2. *& Spor. pag.* 287. *num.* 7. Non autem acquiesco doctrinæ *Bonacinæ p.* 3. *num.* 7. *Sanchez num.* 27. *& Escob. num.* 10. qui dicunt idem esse, cum quis putaret contrahere cum filia Regis Hispaniæ, quia cum qualitas filiæ sit communis aliis filiabus Regis Hispaniæ, qualitas illa non est individualis; unde non redundat in personam; & tanto minus approbo id quod dicunt *Salm. num.* 17. *cum Aversa*, nempe quod qualitas etiam transit in personam, si sit individui vagi, puta si quis crederet contrahere cum filia Regis, cujuscumque Regis filia sit, & citant *D. Thomam Suppl. quæst.* 51. *art.* 2. *ad* 5. sed non bene, nam ibi S. Doctor non loquitur de eo qui in contrahendo credit illam esse filiam Regia, sed de eo qui antea directe & principaliter intendit qualitatem personæ, nempe contrahendi cum filia Regia; tunc enim dicit Angelicus quod, si alia præsentetur ei, error redundat in personam; en ejus verba: *Si consensus mulieris feratur in istam personam directe, error nobilitatis ipsius non impediet Matrimonium; si autem directe intendit consentire in filium Regis, quicumque sit ille, tunc si alius præsentetur ei, quam filius Regis, est error personæ, & impedietur Matrimonium.* Ubi observa, quod hic clare loquitur D. Thomas non de muliere quæ erravit in credendo, sed de illa quæ ante Matrimonium directam habuit intentionem contrahendi cum filio Regis, & ideo nullum dicit esse Matrimonium cum alio celebratum.

Tertia igitur regula quam tradit *D. Thomas*, & sequun- 1016
tur *Sotus, Abul. Sylv. Tab. Led. Man. Lop. Rosell. Philarch. &c. apud Sanch. num.* 25. item *Holzm. num.* 515. *& Tamb. de Matr. lib.* 8. *cap.* 2. *§.* 2. *ex num.* 1. est quod si consensus fertur directe & principaliter in qualitatem, & minus principaliter in personam, tunc error in qualitate redundat in substantiam; secus si consensus principaliter fertur in personam, & secundario in qualitatem: ex. gr. si quis dixerit, *volo ducere Titiam, quam puto esse nobilem*, tunc error non redundat in substantiam, & ideo non invalidat Matrimonium. Secus si dixerit, *volo ducere nobilem*, qualem puto esse Titiam, tunc enim error redundat in substantiam, quia directe & principaliter intenditur qualitas, & minus principaliter persona. Hinc ad casum relatum a *Sanchez lib.* 7. *D.* 18. *num.* 35. scilicet cum quidam adolescens petierit in conjugem filiam cujusdam secundogenitam valde pulchram, Pater negavit illam, & obtulit primogenitam juveni ignotam, quam hic postulavit prius ostendi cuidam suo Amico; Pater isti Amico pro primogenita quæ turpis erat, ostendit secundogenitam, quam cum audisset juvenis etiam esse pulchram, contraxit, sed visa deinde illius deformitate, contendebat Matrimonium esse nullum: Sentit *Sanchez loc. cit. cum Tabiena* valuisse Matrimonium, quia error fuit qualitatis, non personæ; Sed probabilius contradicunt *Pontius lib.* 4. *cap.* 22. *num.* 3. *Sporer pag.* 287. *n.* 8. *& Tamb. loc. cit. num.* 2. Ratio, quia verius est eo casu qualitatem pulchritudinis fuisse (ut mox supra diximus) principalius intentam, quam personam, cum ideo juvenis petierit ostendi Amico; item quia voluntas ejus revera non fuit determinata ad accipiendam oblatam a Patre, sed ostensam Amico.

„ Dicitur II. *Conditio*; scilicet servilis, ut si homo liber 1017
„ ignoranter contrahat cum serva, vel servus cum serva;
„ nullum est Matrimonium. Idque secundum sententiam
„ communiorem, jure tantum Ecclesiastico * (*Et sic pro-*
„ *babilius tenent D. Thomas Suppl. q.* 52. *art.* 1. *ad* 3. *&*
„ *Salm. cap.* 10. *num.* 25. *cum commun.*), * fundato ta-
„ men in jure naturali, cui est valde conforme. Ratio est,
„ quia talis contractus adversatur 1. Bono Sacramenti, cum
„ servus invito domino nequeat cohabitare conjugi. 2. Bo-
„ no fidei conjugalis, cum non possit solvere debitum ad
„ libitum alterius. 3. Bono prolis, cum servus omnia ac-
„ quirat domino. Ubi tamen notandum, non esse proprie
„ servos, qui sunt coloni originarii, vel ascititii vulgo di-
„ cti: *Leibeigene*: V. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 2.

Certum est, quod, si liber scienter contrahat cum ancil- 1018
la, Matrimonium est validum; Et si forte jus Civile aliud statuerit in *l. Cum Ancillis C. de Incestis nuptiis*, in hoc correptum est a jure Canonico. Nec talis contrahens graviter peccaret, quamvis efficeretur irregularis ex *c. Si quis Dist.* 34. Vide *Salm. c.* 10. *n.* 20.

Si vero ignoranter quis contrahat cum ancilla, nullum est Matrimonium, sive contrahens sit liber, sive servus, ut sentit *Busemb.* Sed hoc probabilius negandum, nam si servus contrahit cum serva, valet Matrimonium, ut absolute docent *S. Thomas Suppl. q.* 52. *art.* 1. *ad* 1. *Sanch. lib.* 7. *D.* 19. *num.* 23. & *Salm. c.* 10. *num.* 23. cum *Bonac. Coninch.* &c. Quia Ecclesia irritans talia Matrimonia attendit conditionis inæqualitatem, quæ solum adest, quando liber contrahit cum serva.

Dubitatur 1. utrum, si error liberi sit crassus, irritet 1019
Matrimonium? Negant *Sotus, Led. Vill.* &c. apud *Salm. cap.* 10. *num.* 27. Quia in errore crasso videtur adesse voluntaria deceptio. Sed probabilius affirmant *Sanch. num.* 20. & *Salm. n.* 28. cum *Con. Dic. Aversf. Trull.* &c. Quia quæcumque ignorantia efficit actum saltem non perfecte voluntarium.

Dubitatur 2. an tunc utraque pars possit propria auctori- 1020
tate a Matrimonio resilire? Deceptus certe potest, nisi adsit scandalum; & ita pariter serva. Sed utrum hæc, si liber factus conscius ejus servitutis vellet revalidare Matrimonium, teneatur consentire? Probabiliter opinantur *Salm. num.* 31.

cum

cum *Sct.* &c. quod, si serva bona fide contraxit, non tenetur; secus, si mala fide decipiens elterum: Quia tunc tenetur rationa injuriæ.

1021 Dubitatur 3. cuinam incumbit onus probandi ignorantiam servitutis? *Henriquez* censes libero. Sed communius & probabilius *Sanch. num.* 8. *Salm. num.* 32. cum *Pal.* &c. tenent incumbere ancillæ probare scientiam, nisi ipsa communiter ut talis sit nota.

1022 Dubitatur 3. an validum sit Matrimonium cam serva ignorata, si per Matrimonium illa fiat libera? Tres sunt casus in quibus per Matrimonium ecquiritur libertas. I. Si Dominus dotale instrumentum conferat ancillæ contrahensi, ut ex *l. un. C. de Latin. libert.* II. Quando Dominus accipit ancillam in conjugem, ut dicunt *Salm. num.* 35. *cum Pont. Pal. Vasq. &c.* contra *Sanch. Gutt. &c.* III. Quando Dominus servam Matrimonio tradit libere alteri, illius servitutem ignoranti, ut ex *Auth. Ad hæc. C. de Lat. Libert.* In his eutem casibus sit dubium, an Matrimonium sit validum? Negat *Palaus D. 4. p. 5. §. 1. num. 4. cum Covarr.* Affirmant vero communius & probabilius *Sanch. l. 7. D. 19. num. 14. Bon. q. 3. num. 3. & Salm. num.* 38. cum aliis. Es idem putat *Sanch. l. c. num. 4.* (contra *Palaum l. c. cum Ponc.*) si Dominus promiserit servam brevi dimissurem, quia illa sunc moraliter jam censetur libera.

1023 Matrimonium eutem cum liberta, idest serva quæ facte est libera, certe validum est; modo libertas non fulum illi sit promissa, sed atiam jam donata, ut censent *Salm. num.* 41. *cum Pont. Pal. &c.* contra *Sanch. & Con.*

1024 „ Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne Castitatis per susceptionem Ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religionem approbsta sponte emissam.

„ Dico 1. *sponte*; quia mesus gravis irritat professionem, ut vide *sup. l. 5. c. 1. d. 2.*

„ Dico 2. *Solemne*, quia votum simplex santum impedit, non dirimit, (excipe tamen vota simplicia Societatis). Vide *Laym. l. c. cap. 3.*

1025 Dubitatur 1. An votum solemne Religionis dirimat Matrimonium de jure Divino, vel Ecclesiastico? *Prima* sententia dicit de jure Ecclesiastico, & hanc tenet *Sanch. l. 7. D. 26. num. 4. cum Scote, Gerson. Host. Abb. &c.* Quia votum solemne non irritas Matrimonium rationa voti, sed ratione solemnitetis; cum autum solemnitas sit ex jura Ecclesisstico, ut habetur in *c. un. de Votis in 6.* ergo solo jure Ecclesisstico dirimitur Matrimonium. *Secunda* tamen sententia probabilior dicit dirimera da jura Divino, eamque tenent *D. Thomas in 4. D. 38. q. 1. a. 3. qu. 3.* item *D. Bonav. Major, Val. Henr. Vict. &c. ap. Sanch. num.* 4. Ratio, quia in votu simplici corpus tantum promittitur Deo, sed in solemni, per acceptationem legitimam Prælatorum, corpus insuper Deo traditur.

1026 Dubitatur 2. An Papa in aliquo casu possit dispensare in votu solemni cestitatis in Professione emisso? Vide dicta *Tom. I. l. 3. num. 156. v. Quæritur*, ubi affirmativam tenuimus sententiam cum eod. *D. Thoma l. c. a. 4. qu. 1. ad 3.* & pluribus, quibus adde *Roncaglia pag. 156. q. 4. & Fagnan. in c. Cum ad Monasterium. p. 2. l. 3. Decretal.* qui asserit eam esse communem Theologorum. An vero Ordo Sacer dirimet Matrimonium de jure Divino? Vide dicenda *num.* 1059. Quomodo autem votum quod emittitur in susceptione sacrorum Ordinum dirimat Matromonium? Vide dicta hoc *lib. VI. ex num.* 808.

1027 „ Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est:

„ Prima dicitur *Legalis*, quæ est propinquiquitas personarum, proveniens ex edoptione perfecta (qua scilices persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita ut transeat in potestatem adoptantis, eique succedat, vel tanquam heres necessarius ex testamento, in quarte parte, vel tanquam filius ab intestato, in totum); ea enim dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inter adoptantem, & adoptatum, ejusque descendentes; *c. Per adoptionem. 3. q. 3. c. Diligere, 30. q. 3.* V. *Bon. q. 3. p. 5. s. 3. num. 4. & 5.* Vide tamen *Laym. c. 7.* & *Dian. p. 9. t. 6. R. 54.* ubi contra communem sententiam nosas ex *Henr. Less.* &c. probabile esse, quod post *Trident.* tantum dirimat usque ad gradum secundum inclusive, sicut cognatio spiritualis.

Notandum igitur 1. quod Adoptio perfecta est illa qua Principis Rescripto persona sui juris transit in potestatem & familiam adoptantis, sicus ac etiam filii ejus. Imperfecta est, quando fit sine Rescripto Principis supremi, sed auctoritate inferioris Magistratus, nec adoptatus cum filiis transit in potestatem adoptantis. Dubitatur, an cognatio legalis oriatur etiam ee adoptione imperfecta? Affirmant *Palaus p. 9. num. 9. & Pontius, Tol, &c. ap. Salm. c.* 12. *num.* 40. Sed probabilius dicunt *S. Thomas Suppl. q. 57. a. 2. Sanch. l. 7. D. 73. num. 9. Salm. num.* 41. cum aliis, oriri tantum ex adoptione perfecta.

Notandum 2. quod hoc impedimentum est perpetuum inter edoptatum & adoptantem, & uxorem illius, vel e converso; verum inter adoptatum & filios adoptantis est tantum ad tempus, scil. usquedum filii sunt sub potestate illius; ita *Salm. cum S. Thoma* & aliis passim, vide *cap.* 12. *num. 37. 38. & 42.* Hic autem dubitetur, ad quos eetendatur hæc legalis cognatio? *Pontius, Sot. Val.* &c. apud *Salm. c. 12. n. 43.* dicunt extendi usque ad quartum gradum in linea recta. Sed *Salm. ibid.* cum *Sanch. Aversa, Cornejo, & Hurt.* renent omnino dicendum, non extendi ultra primum gradum: quia hic tantum a jure positivo assignatur. Extenditur tamen inter adoptantem, & omnes, qui sunt sub potestata adoptati; Vide *Salm. n.* 44.

„ Secunda est cognatio *Spiritualis*, quæ jure Ecclesiasticum 1028 oritur inter personas aliquas ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitque Matrimonium (ut habetur *c. 1. De cognatione spirituali in 6. c. Veniens*: & constat ex *Trident. s. 24. c. 2.* Vide *Bonac. q. 3. p. 5. Sanch. l. 7. d. d. 34. Suar. 3. p. q. 67.*) inter baptizantem, & baptizatum, & hujus patrem: item inter susceptorem, & susceptum, & hujus patrem, & matrem. * (*Hic plura dubia occurrunt de quibus jam satis egimus in Tract. de Baptismo, unde, ne actum repetamus, vide dicta ibi ex n. 146.*) *.

„ Tertia est cognatio *Consanguinitatis carnalis* quæ est 1029 vinculum personarum ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque Matrimonium usque ad quartum gradum lineæ sransversæ inclusive. Et quidem quoad primum, fortassis jure naturæ: quoad reliquos tres, solo jure Ecclesiastico. Unde etiam Pontifex in his ex justa causa dispensare potest. Gradus vero lineæ rectæ, probabile est, omnes jure naturæ esse prohibitos. * (*Sed satis probabile est omnes esse vetitos jure Ecclesiastico, excepto primo gradu in linea recta; vide dicta l. 6. num.* 470.) * Porro pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

„ *Prima*. In linea recta tam ascendentium, quam descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, una demte, scilicet stipite: * (Linea *est series personarum ab uno stipite descendentium per varias generationes, diversos continens gradus*. Stipes *est ille a quo descendunt contrahentes*) *: v. g. pater, & filius sunt consanguinei in primo gradu, nepos, & avus in secundo, &c.

„ *Secunda*. In linea transversa æquali (quæ est inter personas e communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ a communi stipite distant, totidem distant inter se. Unde frater, & soror sunt in primo gradu lineæ transversæ, patrueles & consubrini in secundo, filii eorundem in tertio.

„ *Tertia*. In linea transversa inæquali, inter personas inæqualiter distantes a communi stipite, quot gradibus remotior persona distat a stipite, tot gradibus distans inter se. Unde patruus & nepos, filius & soror patris sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patent in adjuncto schemate.

SCHEMA CONSANGUINITATIS. 1030

	IV. Abavus. Abavia.	
IV. M. Propatruus. M. Proamita.	III. Proavus Proavia.	IV. M. Proavunculus M. Promatertera.
III. M. Patruus M. Amita.	II. Avus. Avia.	III. M. Avunculus. M. Matertera.
II. Patruus. Amita.	I. PATER. MATER.	II. Avunculus. Matertera.
I. Frater.	✠ Hypothe.	I. Soror.
II. Filii, & Filiæ Fratris.	I. Filius. Filia.	II. Filii, & Filiæ Sororis.
III. Nepotes, & Neptes ex Fratre.	II. Nepos. Neptis.	III. Nepotes, & Neptes ex Sorore.
IV. Pronepotes & Proneptes ex Fratre.	III. Pronepos. Proneptis.	IV. Pronepotes & Proneptes ax Sorore.
	IV. Abnepos. Abneptis.	

Advertendum hic cum *Sà l. 8. 24. 35. Contin. Tournely to. 2. pag.* 135. quod in linea transversali inæquali in supplicatione dispensasionis tam ex una, quam ex altera parte, debet exprimi gradus propinquior & remotior, si propinquior esset primus gradus; hoc habetur ex Bulla S. Pii V. *Sanctissimus*, quia in eo primo gradu Papa non intendit dispensare, nisi eeprimatur.

„ Dicitur V. *Crimen*, idque triplex. Primum est *Homicidium* conjugis ab altero conjuge, & alio tertio, sive 1031

„ physice,

„ physice, v. gr. gladio, vel veneno; sive moraliter, ut imperio, perfectum eo consilio, ut postea inter se Matrimonium contrahant. Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta, vel perfecta, sed absque intentione Matrimonii ineundi, vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius, vel non communi consilio, sed ab altero tantum, non dirimit Matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim, etsi unus tantum cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione Matrimonii, vere dirimit. Ita Conin. Ledes. Sà, Sanch. lib. 7. disp. 78. n. 13. & d. 79.

„ Secundum est *Adulterium*, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, vivente alterius conjuge, & vel Matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem conjugis. Sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, & uterque sciat alterum esse conjugatum: si enim vel alteruter ignoret, non irritatur Matrimonium, si quod postea ineatur conjuge mortuo. *Perez, Conin. d. 31. num. 57. & 61. Sanch. lib. 7. disp. 79. num. 12. Filliuc. num. 256.* Vide etiam *Bonac. qu. 3. p. 6. num. 8. Diana p. 3. t. 4. R. 108.* Excusatque ignorantia quævis etiam facti. *Sanchez M. Leo in praxi p. 2. f. 284.*: sufficit autem, si adulter dubitet, utrum tempore adulterii, & promissionis de Matrimonio cum adultera vixerit alter conjux; quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. *Nav. Sanch. lib. 7. de Matrim. disp. 79. Baed. d. 6. cap. 11. §. 8.*

1032 „ Tertium est *Raptus*, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel Matrimonii ineundi causa. *S. Thom. Mol. t. 5. d. 105.* Durat autem hoc impedimentum, secundum *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere consentiat. Unde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est, Tridentini decreto tantum comprehendi raptum, qui fit causa Matrimonii. *Sanch. d. 13. V. Laym.*

1033 De impedimento ob crimen *Raptus* loquemur in fine hujus Dubii in *num.* 1107. Hic tantum sermonem facimus de impedimento ob crimen *Homicidii*, & ob crimen *Adulterii*. Ad distinguendum autem tale impedimentum attenda regulam ab aliquibus traditam: Incurritur hoc in tribus casibus, nempe, utroque patrante (idest crimen homicidii, ut illud *patrante* intelligendum), uno patrante, & nemine patrante. Et I. *Utroque patrante*, quando non adest adulterium, sed uterque conspirat ad homicidium, animo inter se nubendi. II. *Uno patrante*, quando v. gr. vir post adulterium occidit Conjugem ad ducendam adulteram, licet ista non conspiret ad homicidium: modo illius intentio huic manifestata sit. III. *Nemine patrante*, quando non adest homicidium, sed tantum adulterium, & promissio Matrimonii, quæ non sit ficta, & sit saltem acceptata, antequam moriatur Conjux adulteri.

Ex I. Capite igitur, nempe *Utroque patrante*, idest cum homicidium Conjugis fit sine adulterio, ad contrahendum impedimentum criminis requiritur 1. ut occisio eveniat ex communi consilio viri & feminæ; ita communiter *Bellarm. l. 1. de Matr. c. 22. v. Crimen, Sanch. l. 7. D. 78. n. 9. Pont. l. 7. c. 45. num. 5. Pal. p. 12. num. 3. Bon. p. 6. num. 5. Cabassut. l. 3. c. 23. num. 3. Concina pag. 322. num. 4. Holzm. num. 568. & Salm. c. 12. num. 55. ex c. Laudabilem t. de Convers. Infid.* Requiritur 2. ut homicidium fiat animo contrahendi Matrimonium cum complice homicidii, ut communissime tenent *Glossa in c. Si quis vivente 31. qu. 1. verb. Occidisse, Bellarm. l. c. v. Adde, Pal. num. 5. Pont. l. c. Contin. Tournely to. 2. de Imped. pag. 156. v. An autem, Laym. c. 10. num. 4. Sporer n. 102. Salmant. Bon. Cabass. & Concina loc. cit. Sanchez num. 13. cum S. Bonav. Soto, Palud. Major.* & aliis multis, contra *Cajet. Scoto*, & alios paucos, qui dicunt non requiri animum nubendi cum adultero, eo quod in *cit. cap. Laudabilem*, nulla fit mentio de hac conditione; Sed bene respondent AA. primo loco citati, quod licet, in jure non exprimatur præfata conditio, ipsa tamen colligitur ex fine legis, nimirum ne Conjux machinetur mortem alterius, ut postea cum altero nubat.

1034 Notant tamen *Sanch. nu. 14. & Salm. d. num. 55. cum Candido, & Dicast.* sufficere ad incurrendum Impedimentum, quod, inita ab utroque machinatione occisionis, intentio Matrimonii adsit tantum ex parte unius. Utrum autem requiratur, ut talis intentio alteri saltem manifestetur? Negant *Sanch. lib. 7. D. 78. num. 19. cum Manuel, & Vega, ac Pal. p. 12. num. 5. cum Soto, & Gutt.* tum quia Ecclesia non punit præcise intentionem, sed occisionem externam hac intentione factam; tum quia hæc intentio, quando patratur homicidium, jam præsumitur, argumento *Clement. 1. §. Verum de Haret.* ubi excommunicantur Inquisitores, qui ex odio vel injustitiam faciunt, vel ex eorum amore omittunt inquirere. Affirmant vero *Pontius l. 7. c. 45. n. 4. Diana p. 9. tr. 7. R. 25. & Salm. c. 12. num. 53. cum Vasq. Perez, & Hurt.* quia Ecclesia non potest punire, quod non potest cognoscere; lex enim humana exposcere nequit nisi illam obedientiam quæ homini debetur, homini autem non debetur nisi externa operatio quæ præcipitur, interna enim soli Deo debita est. Respondent autem ad casum Clementinæ, quod ibi non excommunicantur qui ex odio vel amore simpliciter interius ducti injustitiam committunt, sed qui insuper talis odii vel amoris externum indicium præstant. Unde sic mihi probabilius dicendum videtur: Si ad occisionem præcesserint sufficientia indicia intentionis, puta munera, familiaritates, epistulæ amatoriæ, & similia inter eos qui contrahere volunt, tunc incurritur impedimentum; Secus si intentio remanserit omnino interna, tunc enim Ecclesia nequit punire homicidium ex tali intentione factum, si nullum de ea indicium præcesserit.

Ex II. Capite, *Uno patrante*, nempe ex homicidio cum 1035
adulterio, ad dirimendum Matrimonium sufficit, quod, stante adulterio, una pars tantum perpetret homicidium, quamvis altera inscia; ita communiter *Sanch. l. 7. D. 78. n. 9. Pont. l. 7. c. 45. num. 4. & 5. Pal. p. 12. Bon. p. 6. n. 8. & Salm. cap. 12. num. 47. cum Dic. Avers. Cornejo, &c.* Id patet ex *c. Si quis vivente 5. Caus. 31. q. 1.* ubi dicitur, non obstante adulterio, valere Matrimonium cum adultero post mortem Conjugis, *nisi forte vir aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur.* Item ex *c. Propositum 1. de Eo qui dux. &c.* ubi: *Nullus copulet Matrimonio quam prius polluerat adulterio; illam maxime cui fidem dederat, uxore sua vivente, quæ machinata est mortem uxoris.* Item ex *cap. Significasti 6. eod. tit.* ubi validum fuit declaratum conjugium cum adultera, *nisi alter eorum in mortem uxoris defunctæ fuerit machinatus, vel ea vivente sibi fidem dederit de Matrimonio contrahendo.*

Ad hoc autem impedimentum incurrendum requiritur I. 1036
Ut mors vere secuta sit ex percussione, veneno, &c. dato a Conjuge, vel ejus mandato; ita *Pontius num. 4. Pal. num. 4. Bon. num. 6. Salm. num. 48.* cum *Sanch. num. 7. & communi*. II. Ut adulterium præcedat occisionem; *Pontius num. 5. Elbel pag. 408. num. 170. & Salm. num. 50.* cum *Con.* III. Ut prius Matrimonium fuerit validum, licet non consummatum, & licet obtentum sit divortium; *Sanch. num. 20. ac Pont. num. 3. ex cap. Significasti 6. de Eo qui dux.* Requiritur IV. Ut adulterium sit consummatum, ita ut facta sit una caro: Hinc si vir vere non seminet in vase mulieris, nequaquam incurritur hoc impedimentum; ut *Sanch. l. 7. D. 79. in princ. Pont. n. 4. Pal. n. 8. Elbel l. c. & Salm. c. 12. n. 50. & c. 4. n. 3. cum S. Th. S. Anton. & communi*.

Hic autem dubitatur, an requiratur ad consummationem adulterii, ut non solum vir, sed etiam femina seminet? Negant *Sanch. l. 2. D. 21. nu. 11. & Pal. Trull. Bon. &c.* apud *Salm. c. 4. n. 5.* Sed plures alii affirmant, ut *Concina p. 351. n. 4. cum communi S. Bonav. Innoc. Host. & Viguer. apud Sanch. l. c.* & expresse id tenet *D. Thomas in 4. D. 41. q. 1. art. 1. q. 4. ad 2.* ubi: *Vir, & femina efficiuntur una caro per mixtionem seminum. Unde quanto quisque alter vasa pudoris frangat, nisi mixtio seminum sequatur, non contrahitur affinitas.* Et ideo merito hanc sententiam probabilem vocant *Sanch. l. c. & Salm.* cum *Pal. Trull. Diana, Roncaglia*; vide infra num. 1075.

Requiritur V. Ut adulteri sint conscii Matrimonii; quare, si femina rem habet cum conjugato, quem putabat solutum, impedimentum non contrahitur; ita *Sanch. lib. 7. D. 78. n. 12. Pal. p. 12. n. 8. ac Con. Avers. Dic. &c. cum Salm. c. 12. n. 51. ex c. Veniens & c. Propositum de Eo qui dux. &c.* An autem excuset tunc ignorantia crassa & culpabilis adulterii? Negant *Val. Con. Per. &c.* apud *Salm. n. 52.* Quia tunc, ut dicunt, adesset verum adulterium. Sed affirmant probabiliter *Busemb.* ut supra, & *Sanch. l. 7. D. 79. num. 38. ac Salm. cum Reb. Avers.* Tum quia excusat quælibet ignorantia facti, ut esset hæc, ex regula *in cap. 10. de Reg. jur.* Tum quia ad adulterium requiritur dolus, ex *l. pen. ff. ad l. Jul.* At cum ignorantia crassa, nisi fuerit saltem affectata, non datur dolus, ex *Gloss. in l. Magna. ff. de Verb. sign.*

Requiritur VI. Ut occisio facta fuerit cum animo nubendi cum adultera, saltem ex parte occidentis, modo in externe talem intentionem alteri manifestarit, juxta sententiam allatam nos supra nu. 1034. ubi diximus requiri manifestationem saltem per indicia præcedentia; Idque procedere in utroque casu dicunt *Salm. nu. 53. cum Sanc. Pont. Vasq. Perez, Dicast. &c.* Hinc infertur, quod, si vir uxorem occidat, ut liberius adultera fruatur, vel ob aliam causam, etiamsi ista consenserit ad homicidium, sed absque intentione Matrimonii, impedimentum non contrahitur. Immo, si vir occidat uxorem, ut aliam indeterminatam ducat, potest deinde ducere adulteram. *Sanch. lib. 7. D. 78. num. 18. Pont. num. 5. Pal. p. 12. num. 5. Bon. p. 6. n. 4. & 8. & Salm. num. 54. cum Pal. &c.* Secus tamen, si occidat ut aliquam ex adulteris ducat, ut *Salmant. ibidem cum Con. Aversa, Dic. &c.*

Ex III. Capite, *Neutro patrante*, nempe quando non ad- 1037
est homicidium, sed solum adulterium cum promissione Matrimonii, ut habetur in relatis *cap. 1. & 6. de Eo qui dux.* & clarius in *cap. fin. eodem tit.* Docentque *Sanchez lib. 7. D. 79. num. 43. Pont. lib. 7. cap. 45. num. 6. & Salmant. cap. 12. num. 64. cum Pal. Bonac. Conin. &c.*

tale

tale impedimentum contrahi a Conjuge fideli etiam cum infideli adultera, quia, licet Ecclesia non possit punire Infidelem, potest tamen Fidelem. Ad hoc autem impedimentum incurrendum requiritur 1. quod tam adulterium, quam promissio, habita sint vivente Conjuge, ut *Sanchez loc. cit. num. 7. Sporer num. 108. & Salmant. num. 60. cum Bonac. & Conin.* Requiritur 2. ut promissio non fuerit revocata ante adulterium; *Sanchez ibidem, Sporer num. 107. & Salmant. d. num. 60. cum Conin. & Bonac.* Dixi *ante adulterium*, nam si fuit revocata postea, tunc remanet impedimentum cum jam contractum sit, sive promissio antecesserit, sive subsecuta fuerit adulterium, ut expressum habetur in *cap. fin. de Eo qui dux.* ibi: *Ceterum tolerare non debet, si prius vel postea* (ad fidem datam), *dum vixerit uxor ipsius, illam adulterio polluisset.* Requiritur 3. ut promissio fuerit externa, & acceptata; unde non sufficit, si adultera mere negative se habuerit, ut communiter docent *Palaus p. 12. num. 11. Bon. p. 6. num. 9. Cabassut. lib. 3. cap. 23. num. 9. Concina pag. 322. num. 6. & Salmant. cap. 12. num. 61.*

1038 Sed dubitatur 2. An taciturnitas adulteræ sit sufficiens signum consensus? Affirmant *Pontius lib. 7. cap. 45. num. 2. & Conin. Reb. & Hurt. apud Palaus p. 12. num. 11.* quia in materia favorabili taciturnitas habetur pro consensu. Sed negant *Sanchez lib. 7. D. 79. num. 25. & Palaus loc. cit. cum Gutier.* quia talis materia potius est odiosa quam favorabilis, cum acceptans subjiciatur pœnis Ecclesiasticis. Merito *Sporer num. 109. cum Tamb.* utramque sententiam vocat probabilem.

1039 Dubitatur 2. An promissio ficta Matrimonii cum adulterio inducat impedimentum? Affirmant (modo fictio externe non appareat) *Sanchez lib. 7. D. 79. num. 10. & Palaus p. 12. num. 12. cum Conin. & Gutier.* quia talis promissio ficta jam apta est inducere adulteram ad captandam mortem Conjugis, quod Jura vitare intendunt. Sed probabilius, & communius negant *Bonac. p. 6. num. 8. Sporer num. 109. Holzmann num. 562. Croix num. 625. Elbel num. 175. & Salmant. cap. 12. num. 62. cum Laymann, Perez, Dic. &c.* Ratio, quia jura in textibus citatis *num. 1035.* requirunt fidem, sive promissionem Matrimonii: ficta autem promissio non est promissio; Et quamvis cum tali ficta promissione non vitetur periculum in adultera decepta captandæ mortis Conjugis, tamen cum agatur de lege prohibitiva, & de materia odiosa, stricta facienda est interpretatio: Tanto magis quod finis præcepti non cadit sub præcepto.

1040 Dubitatur 3. An promissio conditionata eo casu inducat impedimentum? Affirmant *Contin. Tournely tom. 2. de Imped. pag. 152. ac Sanch. lib. 7. D. 79. num. 11. cum Nav. Man. & Vega*; quia promissio conditionata inducit obligationem non resiliendi, & per eam vere dicitur data fides, & vere præbetur ansa captandi mortem Conjugis. Negant vero probabilius *Laymann cap. 10. num. 3. v. Sexto, Holzmann num. 562. Tambur. c. 6. §. 3. n. 4. Elbel num. 162. & Sporer num. 109. cum Conin. & Perez.* Ratio, quia jura requirunt fidem, per quam (cum simus in odiosis, ubi lex stricta interpretanda) intelligenda est fides, seu promissio pura, & absoluta. Præterquamquod per promissionem conditionatam non ita datur ansa captandæ mortis, sicut per promissionem absolutam. Dicunt tamen præfati AA. talem promissionem bene inducare impedimentum, postquam conditio verificata fuerit ante mortem Conjugis. Sed huic responderi posset, quod promissio illa, adhuc impleta conditione, nec pura per se dici potest, prout requiritur a jure; ceterum quia communiter hanc exceptionem DD. tradunt, Sapientibus me remitto.

1041 Dubitatur 4. An ad incurrendum impedimentum requiratur, ut promissio fuerit mutua? Affirmant *Bellarm. de Matrimon. lib. 1. cap. 22. v. Casu 2. Elbel num. 165. & Holzmann num. 562.* item *Laymann, Henriq. Gob. & Diana apud Croix num. 626.* Idque clare indicat *Glossa in cap. Significasti 6. de Eo qui dux.* Quia, ut ajunt, jura videntur illam requirere promissionem, quæ alias in sponsalibus obligationem utrinque inducit ad Matrimonium contrahendum. Sed communius & probabilius negant *Sanchez lib. 7. 79. num. 12. Bonac. p. 6. n. 9.* cum *Con. Sylv. Perez, & Reb. & Pal. p. 12. num. 13. cum Soto, Hurt.* & communiter asserit. Ratio, quia in jure (ut patet ex *cap. 1. & 6. de Eo qui dux.* relatis *num. 1035.*) nulla mentio fit de repromissione, sed tantum de fide data. Alia igitur promissio requiritur in sponsalibus inter solutos, ut obliget ad Matrimonium, quod pendet a jure naturali; alia inter Conjugatos, ut inducat impedimentum, quod pendet a jure positivo.

1042 Ultimo hic notandum, quod tribus criminibus, ex quibus oritur impedimentum, additur quartum, adulterium nimirum cum Matrimonio attentato, scilicet cum quis, sua uxore vivente, copulam habuerit cum alia, cum qua Matrimonium insuper contrahere ausus sit; Hoc Matrimonium nullum est, sive copula præcesserit attentatum, sive subsecuta sit. Ita ex *cap. Significavit. 2. cap. Literarum. 4. cap. Cum haberet. 5. & cap. Si quis. 8. De eo, qui duxit in Matrimon.* Vide *Croix lib. 6. p. 5. num. 621.*

1043 Qui autem vivente sua Conjuge promitteret alteri Matrimonium, sed sine adulterio, & Matrimonio attentato, quamvis non incurrat impedimentum, non tamen excusatur a peccato mortali, ut *Sanchez lib. 7. D. 79. nu. 40. Laym. c. 10. in fine, Bon. p. 6. num. 11. Elbel num. 174. & Pal. p. 12. num. 15. cum Abb. ex cap. fin. de Eo qui dux.*

,, Dicitur VI. *Disparitas cultus*, sive religionis: quæ di- 1044
,, rimit Matrimonium inter baptizatum, & non baptiza-
,, tum, etiam catechumenum. Idque jure tantum Eccle-
,, siastico, non scripto, *Bon. qu. 5. p. 7.* ex *Con. &c.* Inter
,, baptizatos vero non dirimit, etsi impediat: Matrimonia
,, vero cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida. Vi-
,, de *supra lib. 2. c. 1. cap. 4. dub. 5.* * (*Ut habetur in c.*
,, *1. de Divort. Vide dicta de Sacram. in gen. num. 56. ubi*
,, *adde id quod dicit N. SS. P. Benedictus XIV. in Bulla,*
,, Matrimonia, *edita die 4. Nov. 1741. Hanc invenies in*
,, *calce libri pag. LVIII. Decr. VIII. ibi postquam Ponti-*
,, *fex declaravit conjugia inter Hæreticos esse valida, sic ait:*
,, Dolens Sanctitas sua esse inter Catholicos, qui insano
,, amore turpiter dementati ab hisce detestabilibus connu-
,, biis, quæ Sancta Mater Ecclesia perpetuo damnavit, ex
,, animo non abhorrent: Episcopos omnes, Vicarios, Pa-
,, rochos in iis partibus degentes serio graviterque hortatur
,, & monet, ut Catholicos ab hujusmodi nuptiis in propria-
,, rum animarum perniciem ineundis quantum possint ab-
,, sterreant, atque efficaciter impedire satagant.) *

,, Dicitur VII. *Vis*, sive violentia; & gravis metus in- 1045
,, juste incussus, ad Matrimonium extorquendum: irritatque
,, in utroque foro. * (*Ex cap. Significavit. c. Cum locum.*
,, *cap. Veniens, & cap. Consultationi, de Eo qui duxit &c.*
,, *Vide Salmant. cap. 9. num. 7. cum D. Thoma, & commu-*
,, *ni. Et hoc etiamsi intervenerit juramentum; nisi juramen-*
,, *tum sit de ponendo consensu libero, quia tunc certe obli-*
,, *gat, ut bene notat Viva quæst. 4. art. 3. & 4.*) * Et
,, quidem jure naturæ, si a contrahente, positivo autem,
,, si a tertio sit incussus.

,, Addo (*gravis*) qualis scilicet cadit in virum constan-
,, tem, v. gr. mortis, perpetui carceris, amissionis bono-
,, rum, injustæ excommunicationis, enormis indignationis
,, patris valde austeri. Quando vero metus est levis, con-
,, tractus censetur spontaneus; idque ad cavendas lites, et-
,, iam in Matrimonialibus, ut Sacramento consulatur. *Reb.*
,, *Sanch. Pont.* &c. communiter cum *Dian. p. 3. t. 4. R.*
,, *230. & t. 5. R. 117.* quamvis *Nav. Gabr. & Cov.* id ne-
,, gent, si metus ita extorserit consensum, ut absque eo
,, non fuisset. Addidi 2. *injuste*: quia, si juste sit incussus,
,, valet Matrimonium: talis enim non tam infertur ab
,, alio, quam ab ipsomet, qui causam dedit; ut si v. gr.
,, deprehenso in crimine cum filia mineris accusationem,
,, nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*; quia Ma-
,, trimonium ex metu etiam gravissimo, undecunque, &
,, quandocunque incusso, dummodo non ad Matrimonium
,, extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur
,, metu, quam eligitur medium evadendi periculum, &
,, Matrimonium est simpliciter voluntarium. Unde resolvi-
,, tur valere Matrimonium in sequentibus casibus. Vide
,, *Bon. quæst. 3. p. 8.*

,, 1. Si concubinarius metu gehennæ, vel mortis in mor-
,, bo, vel naufragio contrahat cum concubina, *Bon. l. c.*

,, 2. Si quis a medico persuasus, non diu se victurum,
,, nisi ducta uxore, eam ducat. *Bon. l. c. n. 10.*

,, 3. Si in carcerem conjectus, spe evadendi, contrahat
,, cum filia lictoris. *Sanchez lib. 4. d. 12. num. 10. Con. d.*
,, *28. dub. 1. cap. 3.*

,, 4. Si ad mortem damnatus, ut evadat, ducat meretri-
,, cem, aut aliam. *Con. num. 10. Fill. cap. 4. quæst. 1.*

,, 5. Si Princeps obsessus offerat filiam in Matrimonium
,, obsidenti, ut liberetur obsidione, *ibid.*

,, 6. Si raptor, vel deflorator virginis metu mortis offe-
,, rat se judici ad eam ducendam, *Bon. num. 22. ex Regin.*
,, *Henriq.* &c.

,, 7. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medi-
,, ci, alias illi mederi nolentis. *Reb. Sanchez d. 12. Con.*
,, *Fill. num. 103.* etsi alii quidam negent.

,, 8. Etsi metus gravis incussus fuerit tantum ad contra-
,, hendum Matrimonium in genere, contractum tamen nul-
,, lum esse, docent *Sanchez, Salas, Palaus, Pont.* &c. cum
,, *Dian. p. 4. t. 4. R. 33.*

,, 9. Quando Matrimonium ex gravi metu contractum
,, fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo
,, illud perficere, posseque altero invito resilire, etiam eum,
,, qui liber a metu fuit, etiamsi ab ipso, seu ejus culpa
,, illatus fuerit, docent *Sanchez, Villal. Hurtad. & Ochag.*
,, cum *Diana p. 3. t. 4. Ref. 229. & p. 9. tom. 8. R. 27.*
,, contra *Coninc. & Pont.*

1046 Supponendum est 1. vim differre a metu, vis enim omnino tollit voluntarium, cum sit a principio extrinseco, & ipse vim passus nihil agit; metus vero non tollit simpliciter voluntarium, unde in *lib. 10. ff. de Eo quod metus causa &c.*

&c. sic metus definitur: *Est instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio.* Hic autem advertendum, quod vis accipitur pro metu. Supponendum 2. metum, alium esse ab intrinseco, alium ab extrinseco: metus ab intrinseco est ille qui infertur a causa intrinseca vel naturali, qualis est metus mortis ex morbo, aut naufragio, &c. Metus vero ab extrinseco est qui infertur a causa extrinsece & libera, nempe ab homine, & hic requiritur ad irritandum Matrimonium. Supponendum est 3. metum, alium esse gravem sive cadentem in virum constantem, alium esse levem. Dicitur metus gravis, quando grave est malum quod timetur.

1047 Ut autem metus censendus sit gravis, requiritur 1. Ut malum quod alter minatus fuerit, sit grave, saltem respectu metum passi, ex *l. Metum.* 1. *ff. de Eo quod met. &c.* Sufficit vero quod malum sit absolute in se grave ex communi hominum opinione, quamvis non sit majus respectu ad illud quod eligitur, ut advertunt communiter *Sanch. l. 4. D. 2. n. 3. Pont. l. 4. c. 2. n. 2. & Boss. to. 1. c. 10. nu. 13. cum Less. Nav. & Con.* Sufficit etiam, si malum timetur non solum sibi, sed aliis sibi stricte conjunctis; *Sanchez D. 4. n. 1. Pont. c. 3. n. 4. Less. l. 2. c. 17. nu. 35. Salm. c. 9. n... & Boss. num. 28. cum Villal.* ex *l. Isti quidem ff. de Eo quod &c.* Dummodo propinqui sint conjuncti saltem in quarto gradu, sive sint consanguinei, sive affines, ut *Sanch. nu. 5. & Pont. nu. 5.* cum aliis. Id extendunt etiam ad famulos, & domesticos, ex *cap. Quicunque de Sent. exc. in 6.* & ex *Clem. 1. de Excess. Prælat.* Requiritur 2. ut prudenter (non autem vane & leviter) malum timeatur proxime inferendum; *Sanch. l. 4. D. 1. n. 17. & Salm. c. 9. ex n. 18.* Requiritur 3. ut malum nequeat alias evitari; *Sanch. & Salm. ll. cc. ac Boss. c. 10. ex n. 15.* Requiritur 4. ut minans malum possit exequi, nisi expertus sit verbosus, qui facile minas jactat, & postea non exequitur, vel facile placatur, ut dicunt *Sanch. D. 1. n. 19. & 20. Salm. n. 10. cum Pal. Cornejo, Dic. & Aversa, & Boss. nn. 15. cum Barb. Menochio, &c.* Insuper addunt *Sanch. Salmant. & Boss. ll. cc.* requiri quod incutiens metum solitus sit minas exequi, ex *l. Metum C. de His quæ vi &c.* ubi: *Metum non jactationibus tantum, vel protestationibus, sed atrocitate facti probari convenit.* Sed venia præfatorum DD. huic doctrinæ nescio acquiescere, nam etsi aliquis non sit expertus verbosus & levis, non video cur prudenter non possit timeri malum, quod vir gravis serio & ex proposito minatur. Concedunt autem ipsi *Sanch. D. 5. n. 5. & Boss. c. 12. nn. 55. cum Barbosa, Gutt. Arag. & Rota Rom.* ex *l. 3. ff. de Vi, & vi armata,* sufficere ad metum gravem incutiendum, si alii actu armati Matrimonium exposcant.

1048 Mala gravia, quorum metus irritat Matrimonium, censentur I. Mors vel gravis cruciatus, ex *c. Cum dilectus de His quæ vi &c.* II. Exilium, ut *Sanch. lib. 4. D. 5. n. 8. cum Soto, Henr. &c.* III. Carcer ex *l. Qui in carcerem. ff. de Eo quod metus &c.* Hunc tamen dicunt *Sanch. n. 9. cum Soto, Rodr. & Led. ac Boss. cap. 12. num. 46. cum Con. Less. Gutt. &c.* (contra aliquos) intelligendum de carcere diuturno, aut vinculis atrocibus. IV. Amissio status ex *l. Isti. ff. eod. tit.* sive honoris; *Sanch. n. 11. & Boss. n. 42. & 43.* cum multis. V. Violatio virginis ex *d. l. Isti.* aut viduæ honestæ; *Sanch. n. 12. & Boss. n. 45. cum Pontio &c.* VI. Ablatio famæ, puta si quis, deprehenso altero in crimine infami, comminetur eum prodere, ex *l. Nec timorem 7. ff. eod. tit.* vide *Sanch. n. 14. & 15.* Et idem ait *Boss. nn. 44. cum Pontio, Barb. &c.* de metu magnæ verecundiæ, nempe si quis, nisi contrahas Matrimonium, minetur te denudare cum publico dedecore. VII. Injuste excommunicatio (nisi facile ei possit occurri), quia hæc saltem in externo irrogat gravem notam infamiæ; *Sanch. nn. 17. cum Host. Abb. & Sylv. ac Boss. n. 53. cum Pont. Azor. Con.* & aliis communiter. VIII. Amissio bonorum magni momenti, *Sanch. n. 25. cum Soto, Cordub. &c. ac Boss. nu. 49. cum Barbos. Gutt. &c.* IX. Amissio magni lucri, sed recte ajunt *Sanch. n. 28. & Boss. num. 50. cum Pont. & Con.* hoc intelligi tantum, quando metum passus habet jus ad illud lucrum, vel saltem ne ab illo injuste impediatur, quia alias non esset pati metum damni, sed potius allici ad spem lucri. Advertit autem *Sanch. d. D. 5. num. 5.* quod ubi causa metus non est in jure expressa, arbitrio Judicis definienda est.

1049 Ut autem metus irritet Matrimonium, requiritur I. ut sit ab extrinseco sive ab homine, non autem ab intrinseco, ut communiter docent *Sanch. l. 4. D. 1. n. 2. Pont. l. 4. c. 19. n. 5. Bon. p. 8. a num. 16. Roncaglia p. 162. q. 3. R. 2. Boss. c. 12. n. 7. & Salm. c. 9. n. 41. cum Soto, Cov. Aversa, Candido,* & communi. Requiritur II. ut metus incutiatur ad finem contrahendi Matrimonium, *Sanch. l. 4. D. 12. n. 3. Bon. l. c. Holzm. n. 5-9. Ronc. l. c. R. 3. & Salm. n. 52. cum Pontio, Soto, Trull. Henr.* & communi; & patet ex *c. Cum locum, & c. Veniens de Spons.* Requiritur III. ut metus sit injuste incussus; *Sanch. d. n. 3. Bon. p. 8. n. 9. Holzm. & Ronc. ll. cc.* Unde si Pater inveniret stupratorem suæ filiæ, & minas illi incuteret mortis ad extorquendum Matrimonium, equidem Matrimonium esset nullum, ut habetur in dicta *cap. Veniens de Sponsal.* Secus vero, si comminaretur mortem ad ulciscendam injuriam, & stuprator ad se liberandum iniret nuptias, quia tunc metus non fuisset ad Matrimonium extorquendum: ita communiter *Sanch. loc. cit. v. Quarto, Pont. n. 10. Bon. n. 22. Salm. n. 46. & 47. & Boss. n. 188. cum Host. Abb. Con. Henriq. Gutt. Vill. Hurt. &c.* Idem dicendum si Pater minetur accusare stupratorem apud Judicem, & ille ne accusetur duceret filiam; *Busemb. ut supra, Sanch. l. c. & Boss. n. 189.* Idem si Judex includeret stupratorem in carcerem, ut puellam ducat vel dotet (juxta præscriptum in *cap. 1. & 2. de Adulter*), & ille Matrimonium iniret; E converso nullum esset Matrimonium, si absolute eum cogeret ad ducendum, quia de jure ille non tenetur absolute eam ducere, sed vel ducere, vel dotare, ut recte dicunt *Sanch. lib. 4. D. 13. n. 7. Pont. l. 4. c. 19. num. 14. in fin. Boss. n. 173.* cum aliis. Nisi (excipiunt) stuprator ille nollet, vel non posset alia via damnum resarcire; & merito, quia stuprator, quando non dotat, omnino tenetur ducere violatam, ut docent *Lugo de Just. D. 12. n. 51. Tamb. de Rest. c. 5. num. 27. & Salm. eod. tit. c. 3. n. 9.* cum aliis communiter.

Dubitatur 1. Si Judex injuste damnaret Reum ad mortem, & promitteret eum liberaturum, si ducat suam filiam, an valeret tale Matrimonium? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Sanch. l. 4. D. 12. n. 1. & Salm. de Matr. c. 9. n. 49. cum Con. Avers. Dic. Trull. & Candido.* Ratio (ut ajunt), quia tunc non incutitur illi metus ad extorquendum Matrimonium, sed ei offertur modus se liberandi, Matrimonium ineundo. *Secunda* tamen verior sententia negat, & hanc tenent *Pontius lib. 4. cap. 19. n. 9. Boss. c. 12. num. 186. Diana p. 4. tr. 7. R. 222. cum Con. Gutt. Led. & Vega.* Ratio, quia tunc metus jam oritur ab extrinseco, nempe a Judicis injustitia, licet enim a principio damnatio illa non sit facta ad extorquendum Matrimonium, tamen revera ad hunc finem saltem incutitur sententiæ executio, a qua Judex teneretur abstinere. Secus vero dicendum cum *Bossio*, quando alius tertius offerret ei liberationem, si ejus filiam duceret; hic namque nullo modo incuteret metum, sed potius offerret modum vitandi metum. 1050

Dubitatur 2. Quid si Reus juste meretur mortem, & Judex offert ipsi liberationem, si filiam ducat? Negat pariter *Pontius lib. 4. cap. 19. num. 13. cum Rebell.* valere tale Matrimonium, & consentiunt *Molina, & Bon. apud Boss. cap. 12. num. 184.* quia, licet Judex juste damnaret illum ad mortem, injuste tamen ab eo consensum extorqueret ad Matrimonium, ad quod Reus non tenetur, nisi esset in compensationem delicti, nempe si existeret consuetudo, ut condonetur vita Reo qui ducit uxorem vel filiam occisi, juxta id quod ait *Sanch. lib. 4. D. 12. n. 12.* Probabilius vero affirmant valere *Bossius l. c. & Sanch. n. 11. cum Covar. Præpos. Vega, Led. Gutt. & Palac.* Ratio, quia tunc non infertur metus a Judice, sed potius aufertur: & quamvis Judex injuriam irroget legi, Reo tamen favorem præbet. 1051

Dubitatur 3. Quid si Judex secundum allegata & probata cogeret ad Matrimonium aliquem, qui revera esset innocens? *Prima* sententia dicit validum esse Matrimonium, & hanc tenet *Sanch. lib. 4. D. 13. num. 8. Bon. p. 8. n. 14. Boss. cap. 12. num. 186. & Dic. & Trull. apud Salm. c. 9. num. 50.* Ratio, quia hujusmodi coactio jam approbatur a jure Canonico, unde credi non potest quod ab ipso jure tale Matrimonium dirimatur, cum de jure naturali jam sit validum, juxta sententiam multorum, ut infra *num. 1054. Dub. 5. Secunda* vero sententia probabilis, & forte probabilior dicit Matrimonium esse nullum, & hanc tenent *Pontius lib. 4. cap. 19. num. 11. Tournely tom. 2. pag. 163. v. Sed quid. Diana p. 4. tract. 4. R. 33. & Salm. cap. 9. num. 51. cum Aversa, & Dicast.* probabilem putant. Ratio, quia sententia Judicis fundatur in falsa præsumtione, & ideo non obligat; unde licet Judex juste decernat secundum allegata, non tenetur tamen patiens secundum rei veritatem Matrimonium contrahere. Nec valet dicere, credi non posse reprobari a jure Canonico, quod ab eodem approbatur. Nam hoc valeret, si metus irritaret Matrimonium tantum de jure Ecclesiastico, sed valde probabile est metum irritare etiam de jure naturæ, ut videbimus *d. Dub. 5. seq.* 1052

Dubitatur 4. An si Medicus nollet mederi ægrotum, nisi contrahat cum sua filia, valeat Matrimonium? Affirmant absolute *Sanch. lib. 4. D. 12. num. 15. cum Led. Cord. Vega, & Lap. ac Bon. p. 8. num. 23. cum Sà, Con. Fill. &c.* communiter. Ratio, quia tunc metus non incutitur extrinsece a Medico, sed intrinsece ab ipso morbo. Sed melius distinguunt *Pontius lib. 4. cap. 19. num. 13. & Salm. c. 9. num 34. cum Avers. & Reb. ac Boss. cap. 10. ex num. 191.* & dicunt quod si Medicus non tenetur ex justitia curare infirmum, tunc utique validum est Matrimonium; Secus si tenetur ex justitia, quia tunc metus, licet principaliter oriatur intrinsece ab infirmitate, tamen oritur etiam ab extrinseco, nempe a curationis denegatione, quæ vere est grave damnum. Et idem dicendum ajunt *Salm. & Boss. cum Con.* si necessitas urgeret, & alius non adesset, quamvis Medicus tantum ex charitate teneretur ad curandum. 1053

Dubt-

1054 Dubitatur 5. An metus irritet Matrimonium de jure naturæ, aut Ecclesiastico? *Prima* sententia dicit irritare de jure Ecclesiastico, & hanc tenent *Sanch. l. 4. D. 14. n. 2. Laym. l. 3. tr. 4. c. 6. n. 3. Bonac. p. 8. n. 8. Less. l. 2. c. 17. n. 47. Concina pag. 206. n. 21. Cont. Tournely t. 2. pag. 171. Roncaglia pag. 162. q. 2. R. 1.* cum communi ut asserit, *& Salm. c. 9. n. 7. cum Genet, Soto, Valent. Pal. Led. &c.* Ratio, quia in tali Matrimonio jam adest sufficiens voluntarium, & licet libertas ex metu minuatur, ex tali tamen diminutione nequit reddi nullum Matrimonium, nam alias irritari deberet etiam ex metu intrinseco, quod nemo dicit: Cum autem hujusmodi Matrimonium naturaliter sit illicitum, merito Ecclesia illud irritat. *Secunda* vero sententia non minus probabilis, & forte probabilior tenet metum irritare Matrimonium de jure naturæ; hanc tenent *Pont. l. 4. c. 14. n. 4. Nav. c. 22. n. 51. Diana p. 4. tr. 4. R. 33. Bess. c. 12. n. 269. cum Mol. Cov. Med. Comit. Reb. Vill. &c. Holzm. n. 583. cum Scoto*, & Scotistis communiter, ut asserit; Eamque expresse tenent etiam *D. Thomas Suppl. q. 47. a. 3.* ubi ait: *Vinculum Matrimonii est perpetuum, unde illud quod perpetuitati repugnat, Matrimonium tollit. Metus autem qui cadit in constantem virum; perpetuitatem contractus tollit, quia potest repeti restitutio in integrum; & ideo hæc coactio metus, quæ cadit in constantem virum, tollit Matrimonium, & non alia.* Prima ratio igitur est hæc *D. Thomæ*, dicit enim S. Doctor quod omnes contractus metu initi non sunt firmi & perpetui, ac ideo per restitutionem in integrum rescindi possunt; contractus autem Matrimonii, cum sit per se perpetuus, & indissolubilis, non aliter gaudere potest restitutione in integrum, nisi ab ipso jure naturali dispositum sit, quod ab initio sit nullus. Ratio secunda est, quia Matrimonium est vinculum perpetuum mutui amoris inter Conjuges, ut ex *Matth. 19. Relinquet homo Patrem, & Matrem, & adhærebit uxori suæ.* Unde, quando ob metum Matrimonium contrahitur, oportet de se esse nullum, alias cum metu non potest mutuus amor consistere, nemo enim adhærere solet rei quam tenet invitus. Ratio tertia, quia si tale Matrimonium naturaliter valeret, natura approbaret actum ex quo gravissima mala contra commune bonum orirentur, nempe quod sæpe innocens cogeretur vitam duram ducere, & Reus commodum ex sua iniquitate reportaret: quæ non sunt naturali rationi consona. Valide insuper confirmatur hæc sententia ex *c. Cum locum. 14. de Sponf.* ubi sic habetur: *Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit, necesse est ut ubi assensus cujusquam requiritur, coactionis materia repellatur; Matrimonium autem solo consensu contrahitur; & ubi de ipso quæritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere quod odit, & sequatur exitus qui de invitis solet nuptiis provenire.* Observa igitur, quod in hoc textu non loquitur Pontifex tanquam aliquid novum statuens, sed potius ut jus naturale declarans & promulgans; quod probat, Matrimonium ex ipso jure naturæ esse nullum.

1055 Dubitatur 6. An metus levis irritet Matrimonium? Affirmant *Lugo de Just. D. 22. n. 141. in fin. Nav. c. 22. n. 51. Tamb. Dec. l. 1. §. 6. n. 12. Viva de Matr. q. 4. a. 2. n. 6. & Cov. Rodr. Man. & Veracr. ap. Salm. c. 9. n. 19.* & probabilem putant *Sanch. de Matr. l. 4. D. 17. n. 2. Tamb. Dec. l. 1. §. 6. n. 12. & Viva de Matr. q. 4. a. 2. n. 6.* Verius tamen negant *Bus.* ut supra cum communi, *Pont. l. 3. c. 18. n. 2. Pal. de Peccat. D. 1. p. 12. n. 1. Tamb. & Viva ll. cc. Boss. c. 12. n. 163. & Sanch. l. c. n. 3. cum D. Bonav. Soto, Palud. Arm. Arag. &* alii communissime *cum D. Th. Suppl. q. 47. a. 3.* ubi: *Coactio metus quæ cadit in constantem virum, tollit Matrimonium, & non alia.* Ratio, quia Matrimonium initum ex metu levi neque est nullum de jure naturali, neque de jure positivo; non de jure naturali, quia non censetur invitus contraxisse, qui contraxit ex metu levi quem facile repellere poterat; vide dicta *num. 718.* Neque de jure positivo, nam ad hoc (ut patet ex *c. Veniens. 2. de Sponsal. & c. Consultationi. de his quæ vi &c.*) sola Matrimonia ex metu gravi inita, invalida declarantur; & merito, nam alias, si adhuc ex levi metu redderentur nulla, innumera Matrimonia dissolverentur.

1056 Dubitatur 7. An metus reverentialis sufficiat ad invalidandum Matrimonium? Metus reverentialis est ille, quo quis veretur resilire ei cui subjicitur, nempe Patri, Matri, Avo, Socero, Marito, Regi, Domino, Prælato, Tutori, & Curatori, ut communiter docent DD. cum *Sanch. l. 4. D. 6. ex n. 24.* Item etiam Patruo aut Patrueli, vel Fratri majori, si cum eis metum passus habitet, & ab ipsis alimenta recipiat; *Sanch. ex n. 31. & Boss. c. 10. n. 85. cum Pont. Gutt. Menoch. &c.* Ad dubium autem deveniendo, prima sententia quam tenent *Abb. Nav. Immola*, & alii Canonistæ *ap. Sanch. l. c. n. 3.* dicit purum metum reverentialem, si est principalis causa Matrimonii, illud irritare. Ratio, quia metus sine quo Matrimonium non fieret, jam liberum aufert consensum. *Secunda* vero sententia communis & recepta, quam tenent *Less. l. 2. c. 17. dub. 6. Sanch. n. 7. cum Soto, Palud. Henr. & Sà, Bon. p. 8. n. 6. cum Suar. Val. Mol. & Reb. ac Bess. c. 10. n. 99. cum Laym. Con. Barb. Gutt. Cov. Vill. &c.* ac Decis. Rotæ Rom. dicit non sufficere puram reverentiam, sed requiri ut adjungantur aut verbera, aut minæ, aut timor alicujus gravis mali, puta odii; diuturnæ indignationis &c. Ratio, quia purus metus reverentialis per se non est gravis, prout requiritur ad contractum irritandum; idque expressum habetur in *l. Interpositas. C. de Transact.* ubi: *Non quilibet metus, ad rescindenda ea quæ consensu terminata sunt, sufficit, sed talem metum probare oportet, qui salutis periculum, vel corporis cruciatum contingat.* Præterquamquod bene ait *Pontius lib. 4. cap. 5. num. 3.* quod purus metus reverentialis sine apprehensione alterius gravis mali, non est metus, sed reverentia, quæ non inducit metum alicujus mali, sed tantum quandam erubescentiam, quæ verius non ab extrinseco, sed ab intrinseco provenit.

Dubitatur 8. An in Matrimonio contracto ex metu gravi possit resilire ille qui metum incussit? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenet *Busemb.* ut supra, *Sanch. l. 4. D. 15. n. 5. cum Soto, Henr. Man. Arag. Pal. D. 2. p. 12. n. 2. cum Hurt. Ocag. Vill. & Gutt. Diana p. 3. tr. 4. R. 229.* & probabilem putat *Bonac. p. 8. n. 33.* Ratio, tum quia in contractu Matrimonii nequit alter esse obligatus, altero libero remanente; tum quia incutiens metum non tenetur stare Matrimonio neque ratione contractus, neque ratione injuriæ illatæ; non ratione contractus, quia ex contractu nullo nulla consurgit obligatio; non ratione injuriæ, quia hæc injuria non censetur tanta, ut non possit nisi per Matrimonium resarciri. *Secunda* vero sententia negat, eamque tenent *Nav. c. 21. n. 51. Bonac. l. c. Pont. l. 4. c. 15. n. 3. cum Conink. & Salm. c. 9. n. 17. cum Avers. Henr. Trull. Leand. &c.* Ratio, quia nemo debet ex suo crimine commodum reportare. Hæc autem sententia una cum præfata ratione maxime probatur ex *c. Propositum 1. de Eo qui dux &c.* ubi, cum quidam Conjugatus aliam uxorem duxerit, insciam prioris Matrimonii, mortua deinde prima uxore, Pontifex decrevit virum teneri stare secundo Matrimonio, si mulier voluerit, hanc rationem adducens: *Nec dignum est, ut prædictus vir lucrum de suo dolo reportet.* Nec valet dicere, quod ibi sermo sit de dolo non metu; nam in *c. Contingat. de Jurejur.* dolus & metus æquiparantur. Imo ait *Lugo de Contract. D. 22. n. 119. v. Quarto*, quod jure majorem censent injuriam irrogari per metum, quam per dolum; unde quod in textu disponitur de dolo, æque & forte potius intelligendum de metu. Hinc fit quod, licet metum incutiens non remaneat obligatus vi contractus, remanet tamen obligatus ratione injuriæ. Utraque sententia est probabilis, sed hæc secunda videtur probabilior; maxime si metus non possit probari, quia tunc, cum Ecclesia cogat metum passum ad cohabitandum, tale gravissimum incommodum non est reparabile nisi per verum Matrimonium, & tanto magis si pars metum passa fuerit femina, quæ aliter, soluto Matrimonio, semper aliqua infamia remaneret notata. Et huic consentit etiam *Pal. l. c.* ubi dicit primam sententiam tantum locum habere, quando injuria posset alia via reparari. 1057

„ Dicitur VIII. *Ordo*, scilicet sacer, sive major, quem 1058
„ qui non coactus susceperit, invalide Matrimonium con-
„ trahit, ut vide *supra de Sacramento Ordinis*, & hic *Im-*
„ *pedimento tertio.* „

Certum est Ordinem Sacrum dirimere Matrimonium, ut habetur in *c. Diacono, & c. Litterarum. Qui Cler. vel vovent. & in Extrav. Antiqua de Voto.* Sed dubitatur, an Ordo Sacer dirimat Matrimonium ex jure Divino, vel Ecclesiastico? *Prima* sententia quam tenent *Major, Barb.* & alii *ap. Sanch. l. 7. D. 28. n. 9.* dicit dirimere jure Divino, quia in *c. un. de Voto in 6.* votum solemne Ordinis Sacri æquiparetur Professioni Religiosæ, quæ de jure Divino jam irritat Matrimonium, juxta probabiliorem sententiam quam tenuimus *n. 1025.* *Secunda* vero sententia communior & probabilior docet dirimere de jure Ecclesiastico; ita *D. Th. in 4. D. 37. q. 1. a. 1.* ubi: *Sed quod* (Ordo) *impediat Matrimonium, ex constitutione Ecclesiæ habet. Bellarm. l. 1. de Cleric. c. 18. Pont. l. 7. c. 22. Pal. D. 4. p. 6. n. 5. Contin. Tourn. t. 2. pag. 272. Bonac. p. 9. n. 12. Holzm. n. 587. Spor. n. 45. cum Scoto, Suar. & Perez, ac Sanch. l. c. n. 12. cum S. Bonav. Alberto Magno, Soto, Cajet. Vict. Palac. &c.* Ratio, quia Ordo per se non dirimit Matrimonium, cum status Ordinis per se non repugnet statui conjugali, ut patet in Græcis, ergo Ordo dirimit tantum ratione voti castitatis; Votum autem non dirimit Matrimonium qua votum, quia votum tantum impedit Matrimonium, sed qua solemne, at solemnitas est solum ex jure Ecclesiastico, duntaxat igitur ex jure Ecclesiastico Ordo dirimit Matrimonium. Ac proinde bene potest Papa dispensare cum Ordinatis in Sacris, non vero cum Sacerdotibus, juxta dicta *numer. 807. & 808.* Quamvis referat *Cont. Tourn. t. 2. pag. 172.* olim Benedi- 1059

ctum IX. permisisse Ranimiro Presbytero Religionam professo, ut labentem Aragoniæ prosapiam editis liberis propagaret. Quomodo autem votum sollemne Clericorum dirimat Matrimonium? Vide dicta ex n. 808.

1060 „ Dicitur IX. *Ligamen*, propter quod, quandiu quis ligatus est conjugi adhuc viventi, invalide contrahit cum alio; quanquam licite, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte conjugis: qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore. Vide *Bon. p.* 10. * (*vide dicta n.* 901. & 903.) *

1061 „ Dicitur X. *Honestas*, hoc est justitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum, & jure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum, & consanguineos sponsæ usque ad 4. gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscunque, etiam invalidis (præterquam ex defectu consensus), jure vero novo Tridentini non oritur, si sponsalia sint invalida; & irritat tantum usque ad primum gradum, si ex sponsalibus: ad quartum vero, si ex matrimonio rato sequatur. * (*Etiam ex Matrimonio rato nullo (nisi nullitas sit ex defectu consensus) oritur impedimentum Publicæ Honestatis usque ad quartum gradum, ut notat Croix l. 6. p. 3. n. 681. & P. Zacharia ibid. ex mente S. C. & Card. Lambertini.*) * Vide *Bonac. p.* 11. *Sanch. l. 7. d.* 67. *Fill. t. 10. p. 2. c. 6.* Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis, *p. 3. t. 4. R.* 22. *ex Pont.* & aliis 3. contra *Sanchez*; * (*Neque ex sponsalibus incertis, ut habetur in c. un. de Sponsal. in 6. Incerta autem sponsalia sunt, si v. gr. fuerint contracta cum persona incerta, puta cum una ex filiabus Petri.*) * uti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta, *p. 9. t. 6. R.* 515. *ex Optas.* * (*Ita Sanch. l. 7. D. 69. n. 1. & Salm. c. 12. n. 91. cum Pal. Bon. & comm. Et certum est ex Decl. Bonifacii VIII. ap. Conc. Tour. t. 2. pag. 179. ubi dictum fuit*. Qui sponsalia cum aliqua muliere sub conditione contraxit, si postmodum ante conditionis eventum cum alia prioris consanguinea per verba contraxerit de præsenti, cum secunda remanere debebit) * Oriri tamen ex matrimonio invalido (nisi sit tale ob defectum consensus. *p. 9. t. 6. R.* 50.), ex declaratione Pii V. atque adeo etiam ex clandestino, *ibid. R.* 53. *ex Pont. Pal. Hurt. Per.* &c. contra *Sanch.* & *Præp.* „

1062 Breviter discutiamus quæstiones ab Auctore hic vix enunciatas. Quæritur 1. an oriatur impedimentum publicæ honestatis ex Matrimonio nullo? Prænotandum, quod, si nullitas sit ex alia ratione, quam ex defectu consensus, certum est induci impedimentum ex Matrimonio nullo, cum in hoc minime sit correctum a Tridentino jus antiquum, ut dicunt *Sanch. l. 7. D. 70. n. 5. Pont. l. 7. c. 35. n. 3. & 5. Pal. D. 4. p. 10. n. 5. Bon. p. 11. n. 10. & Salm. c. 12. n.* 83. *rem communi*. Dubium est, an detur impedimentum, si nullitas sit ex defectu consensus? Affirmat *Sanch. l. 7. D.* 68. *n. 14. Pont. c. 36. n. 10. & Sylv. Henr. & Leand. ap. Salm. n.* 84. si defectus sit occultus; Et pariter dicunt illi oriri impedimentum ex sponsalibus nullis ob quemcunque defectum occultum, si contra in foro externo sint valida. Quia, ut ajunt, hoc impedimentum introductum est ab Ecclesia ad evitandam indecentiam, quæ jam appareret, si publice sponsalia haberentur ut valida. Sed *Pal. p.* 10. *n. 7. Bon.* 11. *n. 3. Cont. Tour. t. 2. pag.* 178. *Conc. pag.* 329. *n. 3. & Salm. n.* 85. cum *Dic. Avers. Con Hurt. Led.* &c. probabilius dicunt ex Matrimonio nullo ex defectu consensus, & ex sponsalibus ex quocunque defectu (præcise consensus) nullis, nullum oriri impedimentum. Nam quoad sponsalia Concilium Tridentinum indistincte dixit, sponsalia quacunque ratione invalida, nullum parere impedimentum, quod intelligendum, sive defectus fuerit publicus, sive occultus. Circa autem Matrimonium in *c. Un. de Sponsal. in 6.* sancitum etiam universe fuit, ex Matrimonio nullo ex defectu consensus non oriri impedimentum. Atque ita confirmasse S. Congregationem Cardinalium testantur *Barb.* & *Farinac.* apud *Salm. n.* 85.

1063 Quæritur 2. an ex sponsalibus mutuo consensu, vel ex alia justa causa dissolutis oriatur impedimentum? Negant *Pont. l. 7. c. 35. n. 9. Pal. p.* 10. *n. 9. cum Hurt. Gutt. & Farin.* ex Decreto S. C. ubi fertur dictum fuisse, invalida esse sponsalia soluta de consensu. Sed verius affirmant *Sanch. l. 7. D. 70. n. 10. Cont. Tour. pag. 179. Conc. pag. 330. n. 5. & Salm. c. 12. n. 88. cum Sot. Laym. Bon. Per. Dic. Avers.* & sic omnino tenendum (recte ait *Croix l. 6. p. 3. n.* 683.) ob Declarationem S. C. approbatam ab Alex. VII. die 6. Jul. 1668. quam affert etiam *Pitton. de Matr. n.* 1397. ubi Pontifex prohibuit quod deinceps hæc resolutio in dubium revocetur. Et ratio est, quia in Trid. *Sess.* 24. *c.* 3. dicitur quod sponsalia valida dirimunt Matrimonium usque ad primum gradum, unde cum ex sponsalibus validis jam sit ortum impedimentum, hoc amplius non potest auferri per voluntatem Sponsorum, vel aliam causam supervenientem.

1064 Quæritur 3. an inducatur hoc impedimentum ex Matrimonio nullo, eo quod fuerit clandestinum? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Sanch. l. 7. D. 70. n. 13. cum Palud. Nav. Sà, &c. ac Con. ac Dic. ap. Salm. c. 12. n.* 86. & probabilem putat *Spor. n.* 62. Ratio, quia (ut ajunt) Bonifacius VIII. *in c.* 4. & 8. *de Spons.* definivit non oriri impedimentum Publicæ Honestatis ex Matrimonio nullo per defectum consensus; tale autem Matrimonium clandestinum dicunt vere ex defectu consensus esse nullum, cum careat eo consensu quem exigit Ecclesia, ergo non parit impedimentum. *Secunda* tamen verior sententia affirmat, & hanc tenent *Pont. l. 7. c. 36. n. 5. Pal. p. 10. n. 3. Pign. l. 4. Cons.* 15. *n. 2. Conc. pag.* 330. *n. 4. Cont. Tour. pag.* 180. *Holzm. n.* 602. *Ronc. pag. 164. q. 2. R. 4. & Salm. c. 12. n. 86. cum Laym. Bon. & Aversa*. Ratio, quia de jure antiquo ex *d. c. Un. de Spons. in 6.* (quod etiam nunc viget, ut declaravit S. Pius V. apud *Salm. n.* 8.) tantum ex Matrimonio nullo directe ob defectum consensus, non autem ex alia causa impedimentum causatur. Et sic declarasse S. Congregationem Cardinalium refert *Holzm. l. c. ex Gall. c. 3. ad Sess. 24. Trid.* ubi dictum fuit: *Præsupposita Declaratione per Constitutionem S. Pii V. super hoc Decreto, censuit Congr. oriri impedimentum Publicæ Honestatis ex sponsalibus per verba de præsenti etiam nulliter contractis omissa forma decreti Conc. Trid. Sess.* 24. *c.* 1. nempe clandestine sine Parocho & testibus.

Notandum hic id quod habetur in *c. un. de Sponsal. in* 6. nempe quod Matrimonium ratum invalidum non inducit impedimentum in præjudicium priorum sponsalium. Unde si quis post sponsalia valida contracta cum una, ducat ejus sororem, antequam rem habeat cum secunda, potest & tenetur contrahere cum prima, cum Matrimonium fuerit nullum.

„ Dicitur XI. *Ætas*; quia ad valorem matrimonii jure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus, nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus judicare prudentum est. *Laym. n. 12. n. 1. ex c. De illis, & c. ult. de Despons. Impub.* „ 1065

Certum est quod Matrimonium impuberum per se est nullum, ut habetur ex *c. 6. 10. & 14. de Despons. impub.* Et hoc etiamsi pauci deessent dies ad ætatem pubertatis, ut communiter docent *Sanch. l. 9. D. 104. num. 1. & 3. Pont. l. 7. c. 65. n. 1. Pal. D. 4. p. 14. §. 4. n. 1. Escob. l. 27. n.* 525. & alii (contra paucos), ut clare probatur ex dicto *c.* 2. & *c.* 11. *Ex literis eod. tit.* ubi: *Donec compleat puer annum decimum quartum, expectet*. Ante autem ætatem hanc præscriptam commune est Matrimonium non esse nullum de jure naturæ, sed tantum Ecclesiastico; *Sanch. n. 9. Contin. Tournely pag.* 215. *v. Quod, Pont. & Pal. ll. cc.* ac alii passim. Dicunt vero Canones validum esse Matrimonium, si malitia suppleret ætatem, ut habetur in *c. De illis*. 9. & *c. Puberes eod. tit.* ubi: *Certum autem est eum puberem esse qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & generare jam potest*. Docent vero *D. Thomas in 4. D. 36. q. un. a. 5. & Sanch. l. 7. D. 104. n. 21. cum Abb. Sylv. Sot. Ang. Cov. Tab. &c.* non sufficere ad valorem Matrimonii solam potentiam generandi, ut volunt *Host. Præpos. Henr. &c. ibid. num.* 20. sed insuper requiri discretionem ad intelligendum vim consensus conjugalis, cum enim tale vinculum sit perpetuum, perfectus exigitur consensus, ut infertur ex *c. fin. de Despons. impub.* ubi hæc malitia prudentia nuncupatur. Plura autem assignant DD. signa, ex quibus conjiciatur impubes posse generare, v. g. si puer jam habuerit copulam, vel si jam sit aptus ad effusionem seminis, vel si puella jam habuit menstruum. Hæc tamen signa non admittuntur, nisi Sponsi sint proximi ad pubertatem, ut ex dicto *c. Continebatur*, vide *Sanch. ex n.* 30. In quanam autem ætate quis dicendus sit pubertati proximus, alii apud *Sanchez ex num.* 37. dicunt, si desint tres dies, alii sex menses, alii tres anni, *Pal. l. c.* Si desit annus; *Sanch.* vero *n.* 40. & *Pont. n.* 5. dicunt id relinquendum prudentiæ Judicis, qui spectare debet qualitatem personæ, temperiem Regionis, &c. Ait autem *Tournely pag.* 215. quod si certo constaret de Matrimonii consummatione, v. gr. si puella jam concepit, iniquum erit eos separare. Addit idem *Tournely loc. cit. v. Hæc, cum Navarr.* posse Papam dispensare cum Principibus, si aliquando expedit conjungi impuberes ob bonum pacis, ex *c. Ubi. 2. de Despons. impub.* in quo interdicuntur impuberes a Matrimonio, *nisi forte aliqua urgentissima necessitate interveniente, utpote pro bono pacis talis conjunctio toleretur*.

Quæritur hic; an si ætate completa pubertatis, puer non 1066 valeat coire, nullum sit Matrimonium? Affirmant *Abbas, & Verac. ap. Sanch. l. 7. D. 104. num.* 14. eo quod in *c. Puberes. de Despons. impub.* dicuntur ii esse puberes, qui possunt generare; ergo (inferunt) qui generare nequeunt, impuberes potius sunt dicendi, & inepti ad nuptias. Communiter vero negant *Palaus D. 3. p. 14. §. 4. num. 5. Escob. l. 27. num. 541. Sanch. l. c. num. 15. cum Sylv. Host. Præp. Nav. Cov. Henr. &c.* Ratio, quia in jure tantum habetur, ad Matrimonium requiri ætatem pubertatis; licet autem dispositum sit in textu præfato & aliis valere Matrimonium inter impuberes, si potestatem habeant

beant

beant generandi, tamen nullo jure habetur Matrimonium esse nullum inter puberes, si potentia generandi careant; tunc enim impotentia potius judicanda est temporalis; Unde dicunt aliqui, his dandum esse biennium vel triennium ad experiendum; sed communius censent *Pal. n. 6. Pont. l. 7. c. 65. n. 1. Escob. n. 543. cum Henr. Sylv. & Prop. & Sanch. n. 18. cum Abb. Host. Ang. Tab. &c.* expectandum in viro usque ad annum 18. & in femina usque ad 14. quia tunc natura perfecto robore pollet. Neque hic procedit regula triennii in *c. Laudabilem de Frig. & malef.* ille enim procedit, quando impotentia provenit ex frigiditate, vel alio impedimento, non vero quando provenire potest ex imbecillitate ætatis.

Matrimonium autem senum, quantumcunque decrepitorum, validum est, modo possint saltem arte medicinæ copulam habere; ita communiter *Sanch. l. 6. D. 92. n. 19. & 20. & Salm. c. 12. n. 126. cum D. Thoma, & aliis passim*. Secus dicendum (contra *Nav. & alios*), si omnino sint impotentes, ut *Sanch. n. 24. cum Ang. Sylv. Lopez, Scoto, Ricch. & Boss. c. 7. n. 190.*

1067 „ Dicitur XII. *Affinis*. Est autem affinitas, propinquitas personarum nata ex copula carnali, sive licita, sive „ illicita, Utraque, jure saltem Ecclesiastico, dirimit ma„ trimonium: illa usque ad 4. gradum inclusive, hæc vero „ jure novo, usque ad secundum tantum. Et quidem si „ antecedat matrimonium, nam si superveniet, v. g. si Ti„ tius cognoscet uxoris suæ cognatam in secundo gradu, „ non dirimit; licet is, qui peccavit, non possit petere de„ bitum, sed reddere. Porro gradus, & lineæ affinitatis „ accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita ut qui est uxo„ ris consanguineus in primo gradu, sive rectæ, si trans„ versæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ „ rectæ, vel transversæ. Denique omnis affinitas quæ oritur „ ex affinitate, sublata est per Concil. Lateranense. Vide „ *Laym. & Bon. p. 12.*

1068 „ 1. Is qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum „ neutra potest valide contrahere, citra dispensationem, „ imo nec cum earum consobrina, vel matertera. * (*Sic „ pariter censuit S. C. ut refert P. Zach. ap. Croix l. 6. p. 3. ad „ n. 693. posse contrahi Matrimonium inter Vitricum & uxorem „ qua fuit Privigni.*) *

1069 „ Si quis post dispensationem rursus cognoscit eandem „ sororem Sponsæ, non eget nova dispensatione; vide *n.* „ 1140.

„ 2. Potest quis ducere affinem fratris sui etiam in pri„ mo gradu, verbi gratia duo fratres possunt ducere duas „ sorores, imo pater, & filius possunt ducere matrem, & „ filiam, *Laym.*

„ Titius potest successive ducere Titiam, & Bertam, „ quæ fuerunt uxores Caji, & Sempronii fratrum.

„ 4. Titius, qui duxerat sororem Caji, potest post mor„ tem Caji, ejusque sororis ducere Bertam uxorem Caji. „

Hoc igitur impedimentum Affinitatis tantum contrahitur, quando vir habet rem cum consanguinea uxoris, vel uxor cum consanguineo viri; unde minime contrahitur, si a consanguineis viri habeatur copula cum consanguineis uxoris, vel e converso. Hic autem notandum, quod de jure antiquo hoc impedimentum extendebatur usque ad septimum gradum, ex *c. Nullum*. & *c. Æqualiter 35. q. 3.* Sed deinceps restrictum fuit ad quartum gradum in *c. Non debet. de Consanguin. & affin.* tam ex copula licita, quam illicita. Item ex Tridentino *Sess. 24. c. 4.* restricta est affinitas ex copula illicita solum ad secundum gradum.

1070 Sic de impedimento affinitatis contracto ante Matrimonium. Post vero Matrimonium, si Conjux rem habet cum consanguinea, vel consanguineo alterius Conjugis, tunc contrahit impedimentum ad petendum, ut communiter dicunt DD. modo incestus sit cum consanguineis Conjugis in primo, vel secundo gradu, ut habetur ex *c. Si quis 1. de Eo qui cognov. &c.* ubi: *Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec a matre debitum petere: nec filiam unquam habere potest uxorem*. Hic igitur præscribitur impedimentum ob incestum in primo gradu affinitatis. Quod autem extendatur tantum ad secundum gradum, habetur ex Declar. Gregorii XIII. *ap. Bossium l. 2. c. 5. n. 24.* ubi dictum fuit: *SS. D. N. Gregorius XIII. ex sententia Congregationis dixit per hoc Decretum* (idest Tridentini) *ablatum censeri impedimentum quoque superveniens affinitatis post contractum Matrimonium. Concilium sustulit tertium & quartum gradum, ergo in omnibus*.

1071 Quæritur I. An uxor cognita a consanguineo viri, metu gravi coacta, privetur jure petendi. *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Pont. l. 10. c. 17. n. 6. & Sanch. l. 9. D. 31. n. 4. cum Sylv. Ricch. Led. Graff. &c.* Ratio, quia id clare videtur inferri ex *c. Sacris. 5. de Iis quæ vi &c.* ubi cum dubium verteret, an communicans propter metum cum excommunicato excommunicationem incurrerit, Innocentius III. dixit: *Licet metus attenuet culpam, quia tamen eam non prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale crimen incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari*. Nec valet interpretatio aliquorum, id intelligi de metu levi; nam Pontifex aperte intelligit etiam de gravi, cum dicat, *pro nullo metu, &c. Secunda* vero sententia communior & probabilior negat, & hanc tenent *Ben. D. 4. p. 2. n. 5. cum Nav. & Reb. Elbel de Matr. pag. 426. n. 232. cum Tamb. & Ills.* & probabilem putant *Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 1. n. 14. Pal. D. 3. p. 4. §. 6. n. 3. Salm. c. 15. n. 28. cum Gabr. & Ant. a Spir. S. ac Sot. & Vill. ap. Boss. t. 2. c. 5. n. 152.* Ratio, quia, sicut metus excusat a lege Ecclesiastica, sic etiam a pœna ab ipsa imposita. Nec obstat textus supra oppositus, quia (ut explicant AA. præfati *cum Sot. Barb. & Vill. ap. Boss. l. c.*) textus ille intelligitur loqui de metu incusso in contemptum excommunicationis, nam extra contemptum metus gravis certo excusat a lege Ecclesiastica, & etiam ab excommunicatione, casu quo res, quæ metu agitur, ex solo jure Ecclesiastico est prohibita, ut certum est apud omnes; vide dicenda *de Cens. l. 7. n. 46.*

Quæritur II. An ignorantia excuset ab incurrendo hoc impedimento petendi? Hic distinguenda est triplex ignorantia, juris, facti, & pœnæ. Primo igitur, si adsit ignorantia *juris*, nempe si vir accedit ad consanguineam uxoris, nesciens adesse legem humanam id prohibentem, *Cord. & Man. ap. Sanch. l. 9. D. 32. n. 46.* dicunt incurrere impedimentum; & idem sentire debent *Sot. Turrecr. Abb. Led. &c. ap. eund. Sanch. n. 16.* qui censent omnes pœnas Ecclesiasticas, excepta excommunicatione, incurri etiam ab ignorante legem positivam, modo ipse sciat id esse vetitum de jure naturali. Ratio (ut ajunt), tum quia obligatio ad pœnam non oritur ex scientia delinquentis, sed a voluntate Legislatoris; tum quia excusat quidem a pœna ignorantia facti, non vero ignorantia juris, ut habetur in *Reg. 13. de Reg. jur. in 6.* Probabilius vero & communius docent non incurrere impeditum *Nav. c. 16. n. 34. Suar. 3. p. D. 77. a. 8. Sanch. l. c. n. 49. Wigandt tr. 16. n. 100. v. Nota, Boss. t. 2. c. 5. n. 157. cum Pont. Aversf. & Vill. Salm. c. 15. n. 30. cum Per. Dic. & Gabr. ac Bon. q. 4. p. 2. n. 6. cum Sà, Led. Henr. & Reg.* Ratio 2. quia, cum pœna sit imposita a lege humana, qui cum ignorantia contra illam operatur, sicut excusatur ab ejus transgressione, ita etiam excusetur a pœna; & sic respondetur primæ rationi sententiæ oppositæ. Respondetur autem ad secundam, quod regula illa currit tantum pro foro externo, non vero pro interno. 1072

Secundo, si adsit ignorantia *facti*, nempe si vir sciat legem Ecclesiæ prohibentem petitionem debiti, sed nesciat illam ad quam accedit esse consanguineam suæ uxoris, tunc commune est non incurrere impedimentum, ut docet *Sanch. l. 9. D. 32. n. 47.* (contra *Ovant.*) *Bon. q. 4. p. 2. n. 6. Pal. D. 3. p. 4. §. 6. a. 3. Pont. l. 10. c. 10. §. 6. n. 9. Boss. t. 2. c. 5. n. 154. Wigandt tr. 16. n. 100. & Salm. c. 15. n. 30.* & alii passim. Ratio, quia, cum privatio juris petendi sit pœna incestus, ubi deest incestus culpa, cessat etiam pœna. Et hoc dicendum, etiamsi ignorantia fuerit crassa, ut docent etiam communiter *Sanch. n. 36. & 47. Nav. c. 27. n. 12. Pont. l. 10. c. 6. n. 10. & Boss. l. c. n. 160. cum Pal. Bon. Con. Hurt. &c.* (contra *Toletum*, & quendam alium Auctorem) Et ratio patet ex textu citato, *Si quis 1. de Eo, &c.* ubi imponitur hoc impedimentum tantum *scienter* peccanti, juxta verba relata *n. 1070.* Excipiunt tamen *Sanch. n. 29. & Boss. n. 162. cum Suar. Bon. Reg. Diana, &c.* (contra *Hurt. Vasq. Sylv. &c.*) nisi ignorantia sit adeo crassa, ut videatur ingens temeritas ignorare; talis enim ignorantia crassissime æquiparatur dolo, ex *l. 3. §. Generaliter ff. de Dolo, &c.* 1073

An autem excuset ignorantia affectata? Vide dicenda *de Censur. l. 7. n. 48.*

Tertio, si adsit ignorantia *pœnæ*, nempe si quis habeat scientiam legis & facti, sed nesciat pœnam non petendi, dubitatur an hæc ignorantia excuset? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Sanch. l. 9. D. 32. n. 50. Salm. c. 15. n. 30. & Croix l. 6. p. 3. n. 376. cum Pont. & Aversf.* Ratio, quia pœna hæc magis habet rationem impedimenti, sive inhabilitatis, quam pœnæ. *Secunda* vero sententia satis probabilis affirmat, & hanc tenent *Bon. q. 4. p. 2. n. 6. Resp. 2. Wigandt tr. 16. n. 100. Nota, Pal. tr. 1. D. 1. p. 17. n. 8. Boss. t. 2. c. 5. n. 179. Tamb. Decl. l. 7. c. 4. §. 2. n. 3. Elbel de Matr. pag. 426. n. 233. Spor. eod. tit. n. 84. cum Portell. ac Diana p. 3. tr. 5. R. 12. cum Con. & Durand. &* probabilem putant *Sanch. l. c. n. 21. & 50. & Laym. ap. Croix l. c.* Ratio horum AA. quia censent hanc non esse meram inhabilitatem; sed veram pœnam in vindictam incestus; idque probant ex eo quod si hæc non esset pœna, affinitas illa contraheretur, etiamsi incestus eveniret sine peccato, vel etiamsi haberetur copula per vim, & metum, sed hoc ipsi Adversarii negant. Nec obstat dicere, nullam pœnam incurri sine sententia saltem declaratoria, sed nemo dicit ad hoc impedimentum incurrendum requiri sententiam, ergo non est pœna. Sed respondetur, quod sententia tunc requiritur, quando crimen facile potest probari, non vero quando est difficillimæ probationis, ita ut, si requireretur sententia, pœna redderetur fere inutilis, ut docent *Suar. & Villal. apud Boss. num. 26.* & ita accideret in nostro casu, ubi ut plurimum incestus occultus est, nec potest probari. Et cum probabilissimum sit 1074

ab ignorantibus non incurri pœnas a lege Ecclesiastica impositas, quando sunt extraordinariæ, scil. quæ per se ne in confuso quidem prævideri possunt, ut docent *Nav. c. 27. n. 274. & c. 23. n. 47. cum Cajet. Sylv. & Aug. S. Antonin. 3. p. tit. 24. c. 33. circa fin.* item *Host. Con. Sayr. Duard. Phil. Man. &c. ap. Boss. l. c. n. 173.* Hinc satis pariter probabile est non incurri ab ignorantibus hanc pœnam, quæ certe videtur extraordinaria, cum per se prævideri nequeat.

1075 Quæritur III. An ad contrahendam affinitatem requiratur, ut copula ex utraque parte sit consummata? Certum est requiri seminationem viri; an autem requiratur etiam seminatio feminæ? Negant *Pontius l. 9. c. 20. n. 1. Pal. D. 4. p. 8. n. 3. Croix l. 6. p. 3. n. 696. Sanch. l. 7. c. 64. n. 21. cum Arm. Tab. Henr. Gabr. &c. ac Bonac. q. 3. p. 13. n. 12. cum Palud. Sylv. & Soto.* Ratio, quia ad generationem non est necessarium semen femineum, juxta plurimorum sententiam relatam *n. 918. v. Si autem Secunda* vero sententia etiam probabilis affirmat, & hanc tenent *S. Bonavent. Innoc. Archid. Lopez, Graff. Cenedo, &c. ap. Sanch. n. 20.* & probabilem vocant ipsi *Sanch. ibid. & Pal. d. n. 3.* ac *Ronc. de Matr. q. 4. c. 3. q. 9. Elbel pag. 425. n. 227. cum Hurt. & Manstr. ac Salm. c. 4. n. 5. cum Sylv. Trull. & Durand.* item *Aversa, Diana, & Krimer ap. Croix d. n. 696.* Ratio, tum quia, juxta aliorum plurium sententiam (vide dicta *num. 918.*), etiam semen feminæ requiritur ad generationem; tum quia (& hæc ratio fortius urget) non contrahitur affinitas nisi coeuntes fiant una caro: at non fiunt una caro, nisi semina commisceantur. Et hæc sententia valde firmatur ex auctoritate *D. Thomæ*, cujus verba retulimus *num. 1036. v. Hic autem*, ubi expresse docet exigi seminationem tam maris quam feminæ, ut affinitas contrahatur. Hic tamen bene advertunt *Sanch. l. 8. D. 6. num. 18. Croix d. n. 696. & Elbel pag. 427. num. 236.* quod in dubio præsumendum est pro copula perfecta, quia ex communiter contingentibus hæc prudenter adfuisse præsumitur: Quapropter si vir coierit, & dubitat an seminaverit, vel an intra vas, copula præsumitur perfecta. Et sic etiam dicunt *Aversa, Diana, Krimer, & Gobat ap. Croix*, semper præsumi seminationem etiam mulieris, quando ipsa in coitu magnam senserit voluptatem, esto seminationem non adverterit. Imo merito dicit *Elbel l. c. cum Sanch. Cleric.* & aliis, quod in foro externo, ubi constat de coitu, semper pronunciandum pro impedimento affinitatis contractu; & sic etiam judicandum in foro interno, quod præsumtioni fori exteroi conformari debet, semper ac non constat hanc esse falsam.

1076 Quæritur IV. Quis possit dispensare in hoc impedimento? Alii dicunt solum Pontificem, cum ab ipso fuerit hæc pœna imposita; ita *Covarr. Graff. & Matiens. ap. Sanch. l. 8. c. 12. n. 10.* Alii dicunt posse dispensare etiam Episcopum, sed tantum in casu necessitatis, ut *Sylv. Lopez, & Margarita ap. eund. Sanch. n. 11.* Alii vero communissime docent semper & absolute posse Episcopum dispensare; ita *Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 1. n. 15. Pal. D. 3. p. 4. §. 6. n. 5. Merbes. t. 2. pag. 475. v. Quod autem cum Pontio, Wigandt tr. 16. n. 100. R. 3. Tamb. l. 7. c. 4. §. 2. n. 3. Elbel pag. 426. n. 234. cum Anacl. Boss. c. 5. n. 14. cum Henr. & Vill. & Sanch. d. D. 12. n. 13. cum Palud. Soto, Arm. Sà, Vega, Man. &c.* Ratio, quia, dato quod Episcopus id non posset ex dispositione juris, bene tamen id potest ratione consuetudinis. Hanc autem facultatem dispensandi bene potest alteri delegare, non solum in particulari, sed etiam in generali; vide dicenda *Dub. IV. num. 1125. Quæst. IV.*

Insuper possunt etiam in hoc impedimento dispensare omnes Confessarii Regulares Mendicantium a Provinciali ad hoc munus deputati ex pluribus privilegiis, nempe Martini V. cum Declar. Julii II. ut ferunt *Sanch. l. 8. D. 16. n. 8. Sporer n. 483. Elbel p. 382. n. 71. Pont. l. 8. c. 13. in fine, & Salm. c. 14. num. 14. cum Gutt. Aversa, & Candido* (contra *Concina pag. 245. num. 10.* ubi ait omnia hæc Privilegia esse prorsus commentitia, cum ipse in Bullario ea non invenerit), item ex Privilegio S. Pii V. vivæ vocis oraculo, ut ferunt *Wigandt, & Boss. ll. cc. cum Layn. Reb. &c.* Idem privilegium concessum Societati Jesu affert *Palaus l. c.*

An autem Mendicantes, ut vi suorum Privilegiorum possint dispensare in prædicto impedimento, debeant habere licentiam specialem a suo Generali vel Provinciali? Alii dicunt nullam requiri licentiam, quia in Privilegiis concessis Benedictinis, & Minoribus absolute conceditur prædicta facultas. Alii affirmant, ut *Sanch. l. 8. D. 16. n. 3. Pal. D. 4. p. ult. §. 1. n. 18.* item *Vill. Rodr. Aversa, &c. ap. Salm. l. c.* quia (ut hi ajunt) in Privilegiis omnino requiritur deputatio a Provinciali. Alii demum, ut *Salm. n. 16. cum Leandro, & Jo. Dela-Crux*, dicunt requiri quidem licentiam Superioris, sed satis esse quod habeatur a Prælato Monasterii, quia Privilegium concessum Benedictinis Vallisoletanis fuit concessum a Martino V. & Julio II. Priori Monasterii.

1077 Nota hic ultimo, contrahentes scienter cum impedimento consanguinitatis vel affinitatis incurrunt excommunicationem ipso facto, ut habetur in *Clement. un. de Consanguin.* ubi præcipitur etiam Ordinariis, ut istos curent vitari, donec satisfecerint. Et idem ibi statuitur de Religiosis, Monialibus, & Clericis in Sacris constitutis Matrimonium contrahentibus (qui insuper denunciandi sunt ex Edicto Inquis. Generali *ap. Potesta pag. 329.*), ac de laicis nubentibus cum Monialibus. Cum autem hæc pœna sit odiosa, recte dicit *Croix l. 6. p. 3. n. 807. cum Pontio, Sporer, & Aversa*, eam non extendi ad alia impedimenta.

1078 „ Dicitur XIII. *Si clandestinus*: quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quam coram
„ Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius, vel Ordinarii li-
„ centia, & duobus ad minimum testibus: vultque gravi-
„ ter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam
„ interfuerint. *Unde resolves*. „

1079 Ad rem melius intelligendam notandum est, duplici modo Matrimonium esse clandestinum, vel quando maliliose contrahitur sine denunciationibus, & tunc est tantum illicitum; Vel quando contrahitur non coram Parocho & testibus. & tunc distinguendum est: Nam quoad Infideles, aut Fideles qui degunt in locis Infidelium, vel ubi Tridentinum non est receptum, tale Matrimonium est quidem validum, cum lex saltem per decem annos non recepta non obligat, ut dicunt *Sanch. l. 3. D. 18. num. 1. Pont. l. 5. c. 7. num. 1. Bon. q. 2. p. 7. num. 1. & Salm. c. 8. num. 11. cum Perez, Dic. Aversa, Led. & Rodr.* Quoad Fideles autem qui sunt in loco ubi receptum est Tridentinum, Matrimonium esset nullum, etiam in casu necessitatis; ita communiter *Sanch. l. 3. D. 17. n. 4. Pont. l. 5. c. 6. n. 2. Pal. p. 13. §. 8. n. 9. & Salm. c. 8. n. 13. cum Laym. Con. Corn. Henr. &c.* communiter, contra *Sot.* & alios paucos, qui censent posse aliquando dari casum (etsi rarum) in quo sine Parocho valeret Matrimonium; Sed hos recte dicunt *Salm. l. c.* non esse audiendos, quia necessitas non potest reddere habiles eos quos Tridentinum *omnino inhabiles* declaravit, ut habetur *Sess. 24. c. 1.* Et hoc currit, etiamsi Matrimonium esset contractum cum ignorantia invincibili; *Salm. ibid.* cum communi. Dicunt tamen *Laym. c. 4. n. 7. Con. D. 27. d. 1. n. 11. Croix l. 6. p. 3. n. 778. cum Bellarm.* & communi (contra *Lessium*); item *Vega, Tanner. Dic. & Veracr. apud eosd. Salm. n. 17.* quod si non possit in aliquo Oppido haberi Pastor, aut alius gerens ejus vices, tunc validum est Matrimonium initum cum testibus sine Parocho; Et probabile id putant *Salm. ibid.* propter quandam Declar. Clementis VIII. *ap. Conink.* quia tunc vel non adest ibi Parochia, vel ibi non durat promulgatio Tridentini, quamvis facta fuerit; destructa enim Parochia, censetur destructa promulgatio quoad ejus valorem. Pariter Matrimonium celebratum sine Parocho in locis Infidelium a Fidelibus captivis, vel mercatoribus ibi degentibus per modum hospitii validum est, & licitum; *Salm. c. 8. num. 22. cum Sanch. Bon.* &c.

1080 Peregrini autem, si contrahant in loco, ubi Tridentinum est receptum, Matrimonium sine Parocho & testibus est nullum; quia etiam Peregrini obligantur legibus locorum quoad contractus; ita communiter *Sanch. l. 3. D. 18. n. 26. Pontio l. 5. c. 9. n. 1. Bon. q. 2. p. 7. n. 5. Salm. c. 8. n. 18. cum Pal. Con. Dic. Reg. Per. &c. ex c. fin. de Foro compet.* ubi dicitur, in contractibus servandas esse leges, & consuetudines locorum. Si quis vero se transferret ad locum, vel illac transiret, ubi Tridentinum non est receptum, & ibi contraheret sine Parocho, & testibus, nullum est Matrimonium; secus autem si in illum locum vere transferret domicilium, quamvis cum animo ibi contrahendi sine Parocho & testibus; ita declaratum fuit a S. C. die 14. Augusti 1627. Et hæc Declaratio (quidquid dicant *Sanch.* & alii *ap. Salm. n. 20.*) omnino tenenda est cum *Salm. n. 21. & Croix l. 6. p. 6. n. 712.* & aliis, cum ipsa fuerit approbata ab Urbano VIII. pro tota Ecclesia, dum ibi dictum fuit: *Per quoscunque Judices sic definiri debere.*

1081 „ 1. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam
„ jurisdictionem in contrahentes, utpote qui domicilium,
„ & habitationem habeant in ejus Parochia; * (*Nomine*
„ Parochi *commune est intelligi Parochum domicilii, non*
„ *autem originis; ita Sanch. l. 3. D. 23. n. 7. Pont. l. 5.*
„ *c. 13. §. 1. n. 2. Salm. c. 8. n. 25. & Bened. XIV. Notif.*
„ *33. num. 6. cum Barbos. Perez, &c. ex Decl. S. C. 18.*
„ *Nov. 1707.*) * item Episcopus, vel ejus Vicarius in sua
„ diœcesi, * (*Ut Sanch. l. 3. D. 29. n. 18. Pont. l. 5. c.*
„ *11. n. 1. Pal. D. 2. p. 13. §. 11. n. 3. & Salm. c. 8.*
„ *n. 55. cum aliis (contra aliquos) ex c. Romana de Apell.*
„ *in 6. & c. 2. de Consuet. in 6.* Et hoc etiamsi Episco-
„ pus suo Vicario id prohibuerit juxta Declar. S. C. quam
„ refert *P. Zacharia ap. Croix l. 6. p. 3. n. 725.* Episco-
„ pos enim nec Parocho, nec suo Vicario potest interdi-
„ cere ne Matrimoniis assistant, ut alias declaravit S. C.
„ apud Croix ibid. *Idemque dicitur de Vicario Capituli*
„ *Sede vacante, & de Abbatibus qui habent jurisdictionem*
„ *quasi*

„ *quasi Episcopalem erga suos subditos.*)* uti & Papa: item Capitulum Sede vacante, Cardinales in Ecclesia sui tituli, Legati in sua provincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. *(*Infra annum, in quo debet sumere Sacerdotium, ex c. Cum ex eo de Elect. in 6. Is igitur non solum valide, sed etiam licite assisteret, ut Sanc. l. 3. c. 20. num. 4. Pont. l. 5. c. 17. num. 4. Pal. p. 13. §. 10. num. 4. & Salm. c. 8. num. 40. & 45. cum Aversa, Gabr. & Leand. contra paucos; atque cum Decreta S. C. ap. Pitton. num. 106. de Matr. die 12. Martii 1693. Et hoc, etiam transacto anno, ex alio Decreto S. C. 12. Mart. 1583. ap. Boss. to. 1. c. 4. n. 99. Parochus autem qui potest assistere, potest etiam dare licentiam assistendi alteri Sacerdoti, ut habetur in Tridentino Sess. 24. c. 1. ubi*: Præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi seu Ordinarii licentia. *Item hic notandum, quod Parochus potest assistere nuptiis sui Parochiani, etiam extra Parochiam, & adhuc contradicente Parocho illius loci, ut scribit Fagn. l. 4. in c. Quod nobis de Clandest. Despons. num. 36. & 40. ex pluribus Decretis S. C.*)* Nec requiritur, ut a parte rei vere sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum saltem coloratum, ita ut communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque ullo titulo; V. *Bon. q. 2. p. 8.* *(*An autem sufficiat error communis sine titulo? Vide dicta hoc l. 6. num. 572. v. Majus dubium.*)*

1082 Parochus igitur excommunicatus, etiamsi sit vitandus, irregularis, & suspensus, valide assistit in Matrimonio, quia ibi nullam exercet jurisdictionem, sed tantum assistit ut testis qualificatus, qui de Matrimonio testificari possit; ita communiter *Sanch. l. 3. D. 21. n. 4. Pont. l. 5. c. 17. n. 6. Barb. All. 32. num. 90. Boss. c. 4. n. 85. Bon. pag. 8. num. 22. & Salm. nu. 46. cum Pal. Con. Led. Aversa, & Henr.* (contra paucos). Et idem ait *Fagnan. l. 5. in c. Quod a prædecessore, de Schismat. num. 81. cum Decreto S. C.*

1083 Sed dubitatur 1. An Parochus excommunicatus vitandus peccet graviter assistendo? Affirmant *Conink. D. 27. du. 2. n. 24. Pont. l. 5. c. 17. nu. 11. cum Covarr. Suar. to. 5. D. 21. Sect. 1. n. 24. ac Vasq. Reb. & Bonac. ap. Boss. c. 4. n. 90.* modo non adsit necessitas, quia alioqui communicaret cum aliis in re sacra & gravi. Negant vero *Sanch. l. 3. D. 21. n. 8. Boss. l. c. ac Hurt. Diana, Villal. Leand. &c. ap. Salm. c. 8. num. 48.* (quorum aliqui tenent nec etiam leviter peccare) Ratio, quia communicaret cum suis Parochianis in re necessaria ad eorum utilitatem, quam eis ex officio præstare tenetur. Sed hoc non obstante, magis mihi arridet prima sententia, juxta dicta *de Sacram. in gen. n. 88.* ubi scripsimus Parochianis non licere petere assistentiam in Matrimonio Parochi excommunicati, nisi urgeat gravissima causa, & alius non adsit qui possit supplere. Omnes autem conveniunt, quod si talis Parochus a suo Episcopo juste fuerit interdictus ab assistendo, tunc valide assisteret, sed a culpa gravi non excusaretur, quia violaret præceptum Superioris in re gravi; *Sanch. nu. 11. Salm. nu. 11. Salm. nu. 49. cum Pont. Con. Pal. Bon. &c.*

1084 Dubitatur 2. an Parochus excommunicatus aut irregularis possit alteri Sacerdoti dare licentiam assistendi? Affirmant *Sanch. l. 3. D. 21. nu. 8. Pal. p. 13. §. 10. num. 8. Barb. All. 32. n. 120. Pont. l. 5. c. 17. n. 14. Bonac. p. 8. n. 22. cum Cajet. & Led. ac Salm. c. 8. n. 51. cum Trull. Henr. &c.* quia concessio licentiæ illius non est actus jurisdictionis, sed potestatis. Negant vero *Laym. c. 4. n. 5. & Con. Dic. Suar. &c. ap. Salm l. c.* quia, licet assistere non sit actus jurisdictionis, talis tamen est dare licentiam. Sed sapienter respondet *Sanchez*, hujusmodi facultatem concedendi licentiam non spectare ad Parochum qua Parochum, sed qua legitimum testem Matrimonii destinatum a Tridentino cum potestate alium substituendi; unde prima sententia probabilior videtur.

„ 2. Parochus, vel quivis habens jurisdictionem ordinariam potest alium sibi substituere, non tamen nisi Sacerdotem.

1085 „ 3. Cum ad testes requisitos non addatur debere esse omni exceptione majores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes usum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac servi. *(*Etiam infideles, quamvis casu transeant, aut vi detineantur; ut Sanch. l. 3. D. 45. n. 5. Pal. p. 13. §. 23. n. 3. Barb. All. 32. n. 138. Laym. c. 4. num. 6. Bon. p. 8. num. 43. & Salm. c. 8. nu. 59. cum Con. Dic. &c.*)*

1086 „ 4. Si duo sint Parochi ejusdem Parochiæ, potest utervis assumi. *(*Etiam invito altero; Salm. c. 8. n. 32. cum Pont. Con. Henr. &c.*)* Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad unam Parochiam, partim ad alteram, potest alterutrum accersere; quia uterque est proprius Parochus. *Laym. Bon. l. c. & Sanch. comm.*

Si Sponsi habent duo domicilia in duabus Parochiis, dicunt *S. Antonin. Palud. Ang. Gabr. &c. ap. Sanch. l. 3. D. 24. n. 4.* Matrimonium esse contrahendum in illa Parochia, ubi tunc temporis habitant. Sed communissime, & valde probabiliter dicunt *Sanch. l. c. num. 5. Roncaglia q. 2. R. 1. cum comm. Boss. tom. 1. c. 4. nu. 4. Bon. p. 8. num. 8. cum Gutt. & Reb. Pont. c. 13. §. 2. num. 1. Barb. All. 32. n. 69. cum Con. & Salm. c. 8. num. 32. cum Perez, Trull. Dic. & Henr.* Matrimonium posse contrahi in alterutra Parochia, modo in utraque Sponsi æqualem habuerint habitationem, quia tunc in alterutra possunt recipere Sacramenta. Idque confirmatur ex *c. 2. de Sepult. in 6.* ubi dicitur: *Cum ab eo, qui duo habet domicilia, se collocans æqualiter in utroque, in loco tertio eligitur sepultura, domiciliorum Ecclesiæ habebunt inter se dividere Canonicam portionem.* Ergo non habenda est ratio actualis, sed tantum æqualis habitationis. Hæc autem æqualitas moraliter accipienda est, ut dicunt *Lugo Resp. mor. l. 1. dub. 37. num. 3. Barb. num. 70. Boss. nu. 5. Roncaglia l. c. Salm. num. 32. & Sanch. num. 3. cum S. Antonin. & Palud.* Idque procedere dicit *Bossius l. c. cum Sanch. Pont. & Gutt.* non solum si quis habitet Hyemem in Civitate, Æstatem ruri, sed etiam si indifferenter, modo habitet in uno, modo in alio loco. Notandum autem id quod habetur in *Decreto S. C.* apud Benedictum XIV. *Notif. 33. n. 7.* ubi dicitur: *Parochum Ruralem non esse proprium, quando rus itur causa recreationis, vel pro rusticanis negotiis, ideoque Matrimonium valide coram hujusmodi Parocho celebrari non posse.* Hoc tamen intelligi recte dicunt *Bon. p. 8. num. 6. Barb. All. 32. num. 66. Boss. c. 4. num. 17. & Salm. c. 8. num. 26. cum Sanch. Pal. Dic. Trull. & Aversa*, si Sponsus aliquoties, sive per breve tempus (ut ait *Barbosa cum Lugo*) ruri degit. Hinc *Benedict. l. c. Salm. num. 17. Barb. ibid. & Boss. num. 17. cum Henr. Garc. Seraph. &c.* ex Declar. S. C. rejiciunt *Pontium*, qui *l. 5. c. 13. §. 1. num. 4.* censet posse contrahi Matrimonium etiam coram Parocho, in cujus Parochia quis brevi commoratur.

Hic insuper sedulo notandum, quod si quis fictitie domicilium transferet in aliam Parochiam, ut ibi Matrimonium contrahat, hoc nullum est, ut pluries S. C. declaravit; vide *P. Zachariam ap. Croix l. 6. p. 3. num. 717.* Secus autem, si vere transferat, etsi in eandem prioris Parochi, ut recte ait *Croix ibid. cum Fagnano, Sanchez, Sylvest. Barb. Boss. &c.* contra Led. & Vega. Notat vero *Croix dicto num. 717. cum de Luca* non acquiri domicilium per habitationem solius diei, si noctu quis in priori cubaret domo.

1087 „ Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cujus Parochia matrimonium celebratur: sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, ut declaravit Congregatio Cardinalium, apud *Rebel.* & *Bon. q. 18.* * *Ita communiter Sanch. l. 3. D. 23. n. 4. Pal. p. 12. §. 9. n. 1. Pont. l. 5. c. 16. n. 2. Bon. q. 2. p. 8. n. 7. & Salm. c. 8. n. 4. cum Con. Perez, &c.* item *Bened. XIV. Notif. 33. n. 5. ex Decl. S. C. an. 1573. Et aliam similem affert Fagnan. l. 4. in c. Quod nobis de Clandest. desp. editam die 15. Dec. 1574. ubi approbante Papa fuit decisum valere Matrimonium in Parochia mulieris coram Parocho viri, & e converso.*)* etiam extra suam Parochiam, vel diœcesim; quia hic actus non est jurisdictionis contentiosæ. *(*Et in hoc neque Parochus peccaret, ut dicunt Sanch. l. 3. D. 19. num. 17. Salm. c. 8. n. 34. cum Pal. Con. & Dic. ac Boss. c. 4. num. 32. cum Barb. Gutt. Villal. &c. (contra Pont. Nav. &c.) actus enim assistendi probabilius neque est actus jurisdictionis, sed potius potestatis assistendi ut testis, uti diximus num. 1084. Dub. 2. Ceterum ait Bossius num. 20. in fin. quod convenientius est, quod assistat Parochus Sponsi, in cujus Parochia fiunt Nuptiæ. Recte autem dicunt Sanch. num. 19. & Boss. nu. 33. ex Decretis S. C. allatis ab eod. Boss. nu. 19. peccare graviter Parochum, si in alterius Parochia Sponsos a se conjunctos sollemniter benediceret.*)* Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere, sine alterius licentia. *Sanch. l. 3. Disp. 19.*

1088 „ 6. Is, qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præsenti, quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum. *Sanch. d. 35. Regin. Conin.* apud *Bon. l. c. num. 11.* *(*Ita etiam Sanc. D. 35. num. 20. Pont. l. 1. c. 11. num. 5. & Salm. n. 56. cum Con. Et hoc etiamsi licentia sit metu vel dolo extorta. Salm. ibid. cum Con. & Sanch. Sufficit autem licentia oretenus data; Barbosa All. 32. num. 128. cum Nav. Henr. &c.*)* licet ipse *Bonac.* neget tacitam sufficere.

1089 7. „ Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho (idque, ut *Laym. c. 4. num. 4.* docet ex *Sanch.* etsi alteruter tantum sit vagus. Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, ut monet *Trid.* an scilicet alibi sint conjuncti, &c. & deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi: sine qua, licet valide assistat, graviter tamen peccat. Ita *Laym. c. 4. l. 3. Sanch. disp. 19. & d. 35. num. 24.*

Commune est, quod Vagi possunt contrahere coram quovis Parocho; ita *Sanch. l. 3. D. 25. num. 11. Pont. l. 5. c. 14. num. 5. Bon. q. 2. p. 8. num. 6. Pal. D. 2. p. 13. §. 9. num. 11. & Salm. c. 8. n. 37. cum Con. Henr. Trull. Led. &c.* Et hoc etiamsi alteruter Sponsorum tantum sit vagus, ut *Palaus & Salm.* cum aliis; idque *Barbosa in Trid. num. 3. & 4.* refert decisum a S. C. Parochus vero, antequam Vagos conjungat, teneatur de eorum conditione diligenter inquirere (ut præscribit Tridentinum *Sess. 24. c. 7.*), an

alibi

alibi sint conjuncti: Ac deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi, sine qua licet valide assistat, graviter tamen peccat assistendo, ut docent *Sanch. n. 17. Pont. n. 8. Salm. n. 38. cum Led. & Henr. ac Barb. in Trident. l. c. cum Fill. Molf. Honob. &c.* Imo in Instructione S. Inquisitionis Gener. edita 21. Augusti 1670. coram Clemente X. pro Curiis tam Romana quam ceterorum Ordinariorum (quam refert in extensum *Genettus to. 5. pag. 326. & Pitton. de Matr. nu. 1737.*) sic praeceptum fuit: *Si contrahentes sint vagi, non procedatur ad licentiam contrahendi, nisi doceant esse liberos per fides Ordinariorum suorum, servata forma Trid. in c. Mult. 7. Sess. 24. Fides aliaque documenta non admittantur, nisi munita Sigillo & legalitate Episcopi Ordinarii, & recognita saltem per testes qui habeant notam manum & Sigillum. Et attente consideretur, quod fides, & testimonia bene identificent personas de quibus agitur.* Notant vero *Salm. d. n. 38.* nomine *Vagorum* hic non comprehendi Vagos illos qui in eodem loco vagi sunt, quia isti, licet certam non habeant Parochiam, tamen in illo loco jam cogniti sunt, unde præmissis Denonciationibus bene possunt a quolibet Parocho conjungi. Circa Alienigenas autem, habetur in eadem Instructione S. Inquisitionis ut supra (*num. 1739. ap. Pitton.*), quod Parochus non potest pro eis Publicationes facere, *nisi certiorato Ordinario, a quo, vel ejus Vicario, prius receperit fidem authenticam status liberi.* Recte vero excipiunt *Sanch. num. 8. & Salm. l. c. cum Pont. & Con.* si contrahentes discessissent ab eo loco in ætate, in qua erant incapaces ibi contrahendi.

1090 Insuper circa Milites hic notandum ex Decr. S. C. 11. Nov. 1677. *ap. Pitton. de Matr. num.* 2117. quod Capellani Exercitus habent facultatem assistendi eorum Matrimoniis, dum hi reperiuntur in actuali expeditione; hanc tamen facultatem non habent privative respectu ad Parochos contrahentium, neque dum Milites in hybernis, vel æstivis commorantur, neque dum sunt in Præsidiis. Præter dicta refert declaratum a S. C. *P. Zacharia ap. Croix l. 6. p. 3. n. 751.* Capellanos nec etiam Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extrema-Unctionis posse ministrare militibus degentibus in Præsidiis sine facultate Pontificia, aut licentia Ordinarii loci. Militum autem Matrimonia debent contrahi eodem modo, prout dictum est de Vagis, ut habetur in cit. Instructione Congr. Inquisitionis ut supra *ap. Pitton. num.* 2308. Ubi tamen additur, quod tempore necessitatis, vel in articulo mortis non sunt servandæ eædem probationes; sed si convaluerint, debent fieri, antequam Matrimonium consumment. Vide alia circa Matrimonia Militum *ap. eund. Pitton. num.* 2356.

1091 „ 8. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo ab„sunt, non possunt contrahere peregre coram Parocho lo„ci: quia non est illorum verus. Aliud est de iis, qui ali„cubi habitationem figunt pro majore parte anni, aut eo „venerunt animo manendi, saltem majore anni parte, li„cet postea contingat casu subito recedere, v. gr. famuli, „ancillæ, studiosi. *Bon. q. 11. p. 8. num. 2. Sanch. l. 5. d.* „23. Ratio est, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale; „& pastor illius loci est proprius illorum.

Quid si quis alio se transfert animo manendi ibi per majorem partem anni, & postea redeundi ad suum domicilium, an possit coram Parocho illius loci contrahere Matrimonium, & alia Sacramenta recipere? Negant *Rodriq. Led. Henr.* & alii *ap. Sanch. l. 3. D. 23. n. 11. & Salmant. c. 8. n. 29.* qui merito cum *Sanch. & Palao* id satis probabile putant. Sed communius & probabilius affirmant cum *Busemb. Sanch. n. 12. Pont. l. 5. c. 13. n. 4. Pal. p. 12. §. 9. Bon. p. 8. num. 2. & 5. & Salm. c. 8. num. 30. cum Con. Trull. Gutt. Dic. &c.* Probatur *ex c. fin. de Paroch.* ubi illi qui causa belli ad aliam Parochiam se transferunt, habentur ut illius Parochiani. Et confirmatur ex Decl. S. C. ap. Bened. XIV. *Notif. 33. num.* 11. ubi dictum fuit valere Matrimonium contractum a Judice, seu Medico temporali in loco ubi tunc degit. Secus vero, si quis alio se transfert non animo contrahendi ibi domicilium (sive quasi domicilium, ut intelligendum), prout dicitur in eadem Declaratione; vide dicta de *Baptismo n. 115. v. Sed hic.* Et sic pariter Alienigenæ in carceribus detenti neque possunt ibi contrahere ex alia Declar. S. C. edita 26. an. 1707. *ap. eund.* Bened. *num.* 12. Qui *nu.* 17. ex quadam Epist. S. Officii idem dicendum ait de ægris qui curantur in Hospitalibus; nisi urgeat necessitas contrahendi, & non suppetat tempus probandi statum liberum; Si tamen hi convaluerint, non poterunt Matrimonium consummare, nisi constito de utriusque statu libero. Puellæ autem expositæ, quæ degunt in Conservatoriis, debent Matrimonium contrahere non coram Capellanis ipsorum, sed coram Parocho loci, ex Decl. S. C. 22. Apr. 1651. ap. eund. Benedictum *nu.* 14. qui addit ex antiqua consuetudine bene posse contrahere coram eodem Parocho loci etiam illas puellas quæ degunt in Conservatoriis, a quibus recipiunt alimenta & dotem. Alias vero puellas, quæ sunt in Monasteriis causa educationis, dicit Benedictus *num.* 16. debere Matrimonium contrahere coram Parocho domicilii patrum, matrum, aut fratrum, si adsit; si tamen non adsit, coram Parocho loci Monasterii. Et idem asserit *num.* 17. de famulis degentibus in domibus Herorum.

„ 9. Parochus, & testes sic debent esse præsentes, ut ad- 1092
„vertere possint, quid agatur, & de eo testari. *(Hinc non „sufficit eorum præsentia, tantum materialis, sed requiritur „etiam moralis, ut probat P. Zacharia ap. Croix l. 6. p. 3. „num. 759. Et ideo recte ait Pontius (contra Sanchez) ap. „Croix loc. cit. quod si non bene intelligerent Sponsorum con„sensum (puta quia sunt diversi idiomatis) non satis est „unus Interpres de consensu affirmans.)** Et quidem non „est necesse, ut ipsi videant contrahentes, dummodo au„diant verba contractus, si voces contrahentium noverint * „*(Sufficit autem, si videant signa consensus, ut Sanch. l. 3. „D. 39. num. 1. & D. 41. num. 2. Pont. l. 5. c. 21. nu. 8. „Pal. p. 13. §. 8. num. 11. & Salm. c. 8. num. 61.* Adver„te hic *Declarationem S. C. ap. Fagnan. l. 4. in c. Quod „nobis, de Clandest. despons. num. 4. ubi dictum fuit va„lere Matrimonium, etiamsi Parochus nihil proferat.)** ; „*Sanch. Fill. Pont.* & alii 5. cum *Dia. p. 8. t. 7. R. 68.* „contra *Barb.* Nec refert, etiamsi per metum, vim, do„lum, aut injuriam nolentes detineantur, vel etiam con„tradicant, ac resistant *(Et sic pluries fuit decisum a S. „C. ut refert P. Zacharia apud Croix l. 6. p. 3. n. 760.)**; „aut, licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. *Bon. „loc. cit. ex declarat. Cardin. Con. Fill. Sanch. ll. cc.*

Graviter autem peccant contrahentes coram Parocho vi, 1093
aut dolo detento, aut casu transeunte, ob injuriam quæ irrogaretur Sacramento, & Ecclesiæ, cum Parochus tunc ut persona publica assistit; *Sanch. D. 39. num. 12. Pal. p. 13. §. 8. num. 11. & Salm. c. 8. num. 68. cum Con.* & communi. Et in aliqua Diœcesi in hoc adest excommunicatio, ut testantur *Salm. l. c.* Attamen *Sanch. ibid. ac Gutt. & Aversa ap. Salm.* dicunt esse tantum veniale, contrahere coram testibus sic præsentibus, idest dolo detentis.

Notant deinde *Palaus l. c. & Salm. ibid.* cum *Con. Trull. & Avers.* quod, urgente necessitate contrahendi, si Parochus nollet assistere, nec possit adiri Superior, tunc potest nolens adduci, modo non fiat vis personæ. Imo *Dicast. ap. Salm.* concedit etiam per vim, si aliter vexatio tolli nequeat, quia Parochus tunc ex officio assistere tenetur; vide dicta *num.* 1005.

„ 10. Parochus tenetur utrumque contrahentem interro- 1094
„gare, non quidem de impedimento, *Guttier. Sanch. Dia„na p. 3. tom. 4. res.* 204. sed de mutuo consensu, ut in „Trident. *sess. 24. cap.* 1. Ejus tamen omissio, quando de „utriusque libero consensu constat, venialis tantum est *San„ch. Conin. Dian. loc. cit.* *(Cum Salm. c. 8. num. 70. cum „Pont. & Aversa)** Similiter mortale non esse, etsi, in„tellecto consensu, non dicat, *Ego vos conjungo in nomine „Patris, & Filii, & Spir. S.* docet *Sanch. Con. Vill. Gutt. „Diana p. 3. t. 4. R. 25.* *(Ita probabiliter Pont. l. 5. c. „21. num. 2. Sanch. l. 3. D. 38. num. 75. Pal. p. 13. §. 18. „num. 12. & Salm. c. 8. num. 70. cum Gutt. & Bonac. Sed „Bossius c. 3. num. 15. cum Reb. Barb. Verac. & Salsed. „adhuc probabiliter, & forte probabilius dicit esse mortale, „quia videtur transgressio in re magni momenti.)**

„ Dicitur XIV. *Et impos,* quod impedimentum vocatur 1095
„frigiditas, vel impotentia: Quæ, si perpetua sit, & ma„trimonium antecedat, irritat illud jure naturæ; vel om„ne, & respectu cujuscunque, si sit absoluta: vel certum „tantum, si sit respectiva. Idque, sive orta sit ab intrin„seco, & vitio naturæ, sive ab extrinseco, opera hominis, „vel diaboli; sive cognita alteri fuit, sive non, sive sit ex „parte utriusque contrahentis, sive alterius tantum. Ratio „est, quia matrimonium consistit in mutua traditione cor„porum physice aptorum ad generationem, sive in tradi„tione potestatis corporis ad copulam conjugalem: hanc „autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam „non habeat.

„ Porro impotentia in viro esse censetur, quando est eu„nuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas „feminæ: In femina vero, quando vel seminare non potest „(si verum est, semen feminarum requiri ad generatio„nem), vel propter arctitudinem non potest virum pati, „aut ejus semen recipere.

„ Dixi 1. *Si sit perpetua:* qualis est, quæ nulla arte pot„est tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur a ju„re triennium ad experiendum bona fide.

„ Dixi 2. *Si antecedat:* nam si subsequatur matrimo„nium, non irritat illud, etsi usum ita impediat, ut soli „contactus, & oscula liceant citra periculum pollutionis; „idque quando impotentia est certa, nam si dubia sit, „tandiu licet conari ad copulam, quandiu probabilis est spes „seminandi intra vas. *Laym. l. 5. t. 10. p. 4. cap. 12. ex „Sanch. Nav. Henr. Unde resolves.*

„ 1. Invalide contrahunt eunuchi, seu eunuchi, quando „carent utroque teste: quia non emittunt verum semen a„ptum generationi. Nec refert, quod instar senum steri„lium satisfaciant concupiscentiæ feminæ: quia id non fa„ciunt per copulam natura sua aptam generationi, ob de„fectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen se„num per accidens non sit prolificum. *Lay. l. c. Bon. q. 3. p.* „13. *(* Id certum est ex Bulla Sixti V. edita an. 1587. quæ*

„ *incipit*

„ incipit: Cum frequenter. *Intellige igitur, si ambobus testiculis careant, aut contusos habeant; secus si habeant saltem unum, ut Sanch. l. 7. D. 104. num. 17. & Salm. c. 12. num. 129. cum Avers. Dic. Led. &c.)*

„ Valide contrahunt I. Steriles, quia, etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam; atque adeo sunt capaces omnis juris, & obligationis matrimonii; & susceptio prolis, licet sit præcipuus, non tamen est unicus, nec immediatus finis matrimonii. *Bon. q. 3. p. 13. ex Henriqu. Coninch. Filliuc.* &c. Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ. *Bon.* &c. *ll. cc.* II. Hermaphroditi, quia vere sunt potentes ad usum matrimonii. Et quidem, si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit: si uterque sit par, optio illis datur, utrolibet utantur, ita tamen, ut quem semel elegerint, semper retineant. *Sanch. l. 19. d. 106. Bon. l. c. ex Henriquez, Coninc. Filliuc.* &c. III. Is, qui paulo post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, ut concubinas ducant. *Laym. l. c. ex Sanch. d. 105. num. 3. Covar.* &c.

„ 3. Impuberes, si utantur ratione, non jure naturæ, sed Ecclesiastico tantum invalide contrahunt: quia impotentia illorum est tantum temporalis. V. *supr. hoc dub. imp. 3.*

Impotentia, de qua hic loquimur, est illa propter quam Conjuges non possunt copulam habere per se aptam ad generationem; unde sicut validum est Matrimonium inter eos qui possunt copulari, esto per accidens nequeant generare, puta quia steriles, aut senes, vel quia femina semen non retinet, ita nullum est Matrimonium inter eos qui nequeunt consummare eo actu, quo ex se esset possibilis generatio. Ut autem impotentia dirimat Matrimonium, debet esse perpetua, & antecedens. Quare, si est tantum temporalis proveniens ex aliquo morbo aut vitio naturaliter curabili, certe non dirimit Matrimonium. Sic etiam neque dirimit, si Matrimonio superveniat. Si vero antecedat, & nequit auferri nisi per miraculum, aut per peccatum, aut cum periculo mortis, tunc irritat Matrimonium, ut expressum habetur in *c. Fraternitatis de Frig. & malef.* Hæc autem impotentia ex quatruplici capite oriri potest, scil. I. ex Maleficio. II. Frigiditate. III. ex Improportione. IV. ex Mixtione sexus (idest si aliquis Conjugum sit hermaphroditus), de qua satis est id quod dicit *Busemb.* unde tantum de aliis tribus capitibus hic agimus.

1096 Et I. si impotentia provenit ex *Maleficio* (quod colligitur quando Conjuges excitantur ad copulam cum aliis, & inter se frigescunt, vel a coitu abhorrent, esto alias se diligant), tunc si maleficium nequit tolli intra triennium remedio humano, nec orationibus, aut exorcismis, impotentia censetur perpetua, & dirimit Matrimonium; ita communiter *D. Thomas in 4. D. 34. q. un. a. 3. ad 3. Sanch. l. 7. D. 94. num. 12. Croix l. 6. p. 3. num. 750. & Salm. c. 12. n. 131. cum Soto, Con. Bon. &c. ex c. fin. de Frig. & mal.* Hinc si maleficium aufertur per aliud maleficium (quod certe illicitum est), Matrimonium etiam censetur invalidum, ut communiter docet *Sanch. num. 9. cum D. Thoma, D. Bonav.* & aliis passim. Secus si aufertur amovendo signum, ut *Sanch. num. 11.* & *Salm. l. c.* quia tunc licite aufertur impedimentum; *Salm. ibid. cum Soto, & Aversa.*

II. Si impotentia provenit ex *Frigiditate*, tunc quando Conjuges ob hanc causam omnino perficere nequeunt copulam aptam ad generationem, post experientiam triennii nullum est Matrimonium. Idem procedere communissime ajunt DD. si ob nimiam caliditatem vir semper seminet extra vas, antequam possit penetrare; ita *S. Antonin. 3. p. tit. 2. c. 12. §. 1. & 2. Nav. c. 22. num. 59. & Sanch. num. 7. cum Soto, Palud. Val. Led. Gatt. &c. ex D. Thoma Sup. pl. q. 58. ar. 1. ad. 2.* ubi ait: *Caliditas superflua vix potest esse impedimentum perpetuum; si tamen inveniretur, quod per triennium impediret carnalem copulam, judicaretur perpetuum.* Sed probabilius censent *Contin. Tournely pag. 209. v. Si quis. & Cabassut. T. J. l. 3. c. 25. num. 2.* quod hujusmodi Conjuges, si sint juvenes, non sunt separandi, quia processu temporis fervor ille deficit, & sic possunt fieri habiles. Sicut autem potest esse impedimentum frigiditas, & maleficium, sic etiam potest irritare Matrimonium abominatio viri erga mulierem, si ob ejus deformitatem non possit ullo modo excitari ad copulam, ad quam bene excitaretur cum alia pulchra; ita *D. Thomas dict. q. 58. a. 1. ad 5.* ubi: *Abominatio autem mulieris non est causa naturalis, sed accidentalis extrinseca; & ideo de ea est judicium idem quod de maleficio.* Et ita etiam *Sanch. l. 7. D. 92. n. 13. cum Alb. Magno, Sylve. Ang. Tab. Turrecrem. &c.* contra *Sotum.* In his vero casibus datur Conjugibus triennium, in quo licite possunt copulam experiri ex *c. Laudabilem de Frig. & Malef.*

III. Si demum impotentia provenit ex *Improportione*, nempe si femina habeat vas adeo arctum (saltem respectu sui viri), ut ille nequeat penetrare, tunc si femina non possit apta fieri ad copulam nisi cum periculo mortis, omnes conveniunt Matrimonium esse nullum, ex *c. Fraternitatis. de Frig. &c.* Unde, etiamsi cum tali periculo mortis ipsa fuerit incisa, & facta idonea, Matrimonium non valet; quia quod ab initio est invalidum, nequit tractu temporis convalescere; ita communiter *Sanch. l. 7. D. 93. n. 15. & Tournely pag. 212. v. Resp.* cum aliis.

Sed dubitatur I. An sit nullum Matrimonium, si femina per incisionem possit fieri apta ad copulam sine periculo mortis, sed cum periculo gravis morbi? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Palaus D. 4. §. 1. num. 5. Sporer de Matr. c. 1. n. 121.* item *S. Antonin. Sylve. Sà, Val. Henr. Vega, Palud. Major., P. Soto,* & alii plures *ap. Sanch. l. 7. D. 93. num. 17.* qui probabilem censet. Ratio, quia impotentia eo casu non est a voluntate, sed ab ipsa natura, ex contractu enim Matrimonii videtur mulier non ad plus se obligasse, quam ad reddendum debitum per media ordinaria; unde quando non potest fieri apta, nisi per medium extraordinarium & periculosum gravis morbi, tunc censetur illa ex ipsa natura impotens ad Matrimonium. *Secunda* vero sententia negat, & hanc tenent *Bonac. q. 3. p. 13. n. 5. Roncaglia c. 6. q. 6. Salm. c. 12. n. 15. & Sanch. l. c. n. 18. cum Ang. Soto, Tab. Palac. Angles, Man. Graff. Lop. Led. &c.* Et probatur ex *c. Fraternitatis. §. Per hoc de Frig. &c.* ubi dicitur, tunc Matrimonium esse nullum quando copula non potest haberi, *nisi per incisionem, aut alio modo violentia sibi inferatur, non solummodo levis, sed forte tam gravis* (nota), *ut ex ea mortis periculum timeatur.* Hæc sententia speculative loquendo verior apparet ex textu præfato, cui nescio quomodo responderi possit; sed practice loquendo ipsa non differt a prima, prout enim recte ajunt iidem *Sanchez, & Roncaglia ll. cc.* quoties per incisionem gravis morbus timetur, subest moraliter etiam periculum mortis. 1097

1098 Dubitatur II. An, soluto Matrimonio judicio Ecclesiæ, ob arctitudinem mulieris respectu viri, si postea cognoscatur a secundo viro, & per frequentem usum conjugii reddatur apta primo, debeat ad primum redire? In *c. Fraternitatis. §. Similiter, de Frig. &c.* dicitur, quod si mulier non poterat reddi apta primo, nisi cum periculo mortis, tunc non debet redire; secus si poterat sine tali periculo. Ad quæsitum autem respondent *Innoc. Sotus, Host. Præpos. Henr. &c. apud Sanchez l. 7. D. 93. num. 11.* eo casu Matrimonium reputandum esse validum, quia, cum mulier fuerit reddita apta primo viro per usum conjugii cum secundo, signum est quod bene poterat illi reddi apta aliquo modo, puta instrumento ligneo, aut ferreo, sine ullo periculo mortis. Sed verius dicunt *S. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 12. §. 3. ad 1. & Sanch. loc. cit. num. 12. cum Glossa v. Simili, & Abb. Sylve. Ang. Turrecr. Ricch. Durande, Palac. Vega, &c.* non ex eo quod ab alio potuit mulier cognosci, concludi quoque posse, quod sine periculo mortis cognosci potuerit a primo; usus enim conjugii cum secundo poterat efficere, quod per ipsum redderetur apta primo, cui prius apta non erat nisi per reserationem cum periculo mortis. Aliunde igitur sumenda est præsumtio, quod mulier potuerit fieri apta primo sine periculo mortis, nempe a similitudine in ætate, robore, & corpore primi viri cum secundo; Nam in dicto *cap. Fraternitatis*; ideo Pontifex, præcise de hoc casu loquendo, decrevit mulierem teneri redire ad primum virum, quia secundus erat similis primo, en ejus verba: *Cum pateat ex postfacto, quod cognoscibilis erat illi, cujus simili commiscetur.*

Dubitatur III. An uxor inepta ad copulam propter arctitudinem, teneatur pati incisionem cum periculo gravis morbi, ut apta reddatur? Adsunt tres sententiæ. *Prima* sententia quam tenent *Angles, Palac. Gabrera, &c. ap. Sanch. l. 7. D. 93. num. 31.* dicit teneri, modo absit periculum mortis. *Secunda* sententia omnino opposita quam tenent *Pontius l. 7. cap. 62. num. 2. Pal. D. 4. p. 14. num. 9. Tournely tom. 2. pag. 212. v. Sed hinc, Pontius de Impediment. imped. Casu 1. & Mazzotta tom. 6. pag. 82. v. Tertio*, dicunt nunquam teneri feminam pati incisionem; Ratio 1. quia in quolibet contractu propriæ illius conditiones attendi debent; cum autem in Matrimonio subintelligatur ea conditio, si ad illius usum Conjuges apti fuerint, si apti non inveniuntur, ad aliud non tenentur. Ratio 2. quia si hoc esset medium aptum, & æquitati consonum, Ecclesia illud aliquando præcepisset; Ecclesia vero nunquam præcepit, sed tantum præscripsit trium annorum experientiam. Excipiunt tamen *Palaus, & Mazzotta ll. cc.* si femina contraxisset conscia suæ extraordinariæ arctitudinis, & illam viro non manifestaverit; quia tunc ratione deceptionis tenetur incisionem pati; quamvis deinde merito addat idem *Palaus*, raro hoc accidere, eo quod raro femina scit se esse arctam præ ceteris. *Tertia* demum sententia communissima, & probabilior, quam tenent *Sanch. l. c. Bonac. q. 3. p. 13. num. 7. Roncaglia c. 6. q. 3. Salm. c. 12. num. 115. Sporer c. 1. num. 128. Croix l. 8. p. 3. num. 398. cum Sota, & Perez, ac Escob. l. 27. numer. 508. cum Man. Henr. Lop. &c.* dicit teneri feminam pati incisionem etiam cum gravi molestia, & dolore, sed non cum periculo neque mortis, neque gravis morbi; & licet *Sanch. l. c.* dicit *gravissimi*, tamen intelligit idem ac gravi, ut se explicat *n. 18. in fine.* 1099

Quod

Quod non teneatur cum periculo gravi corporali, probatur, quia nunquam censetur mulier voluisse se obligare ad tantum periculum perferendum; neque ex vi contractus Matrimonii videtur ipsa ad tale onus obstringi. Quod entem teneatur cum gravi molestia & dolore reddi se apta ad copulam, probatur. quia ad id videtur mulier obligari vi contractus, cum id necessarium sit ad servandum jus copulæ quod in virum transtulit. Hæc quidem sententia est communior, & probabilior videtur speculative loquendo; sed practica loquendo, valde probabile est id quod ait *Contin. Tournely d. pag. 212. v. Sed hinc, cum Pontas*, nempe quod si incisio non posset fieri nisi per manum Chirurgi, non tenetur mulier hanc incisionem pati cum tanta verecundia; quod esset onus plus quam gravissimum; si enim puella non tenetur nec etiam ad servandam sibi vitam in aliquo morbo verecundo Chirurgi manum pati (juxta dicta *To. I. l. 3. num. 372.*), quomodo ad id tenebitur, ut ad usum conjugii aptam se reddat? *Quid enim turpius* (ait *Tournely*) *quam ut virgo nuda oculis & manibus Chirurgi subjiciatur, & incisionem fœdam simul ac gravem pati cogatur?*

1100 Dubitatur IV. An cum vir possit coire cum corrupta, sed non cum virgine propter ejus claustrum virginale, teneatur ipsa pati scissuram claustri per aliquod instrumentum? Communis est apud omnes cum *D. Thoma Suppl. q. 58. a. 1. ad 5.* quod possit pati; Utrum autem teneatur? Negant *Pontius l. 7. c. 62. a n. 2. Pal. D. 4. p. 14. §. 1. l. 8. & Ledes. Hurt. ac Leand. ap. Escob. l. 27. num. 511.* Ratio, quia defectus ille non est feminæ, sed viri, ergo non tenetur ipsa remedio uti, ut aptam se reddat, sed sufficit quod corpus suum tradat aperiendum, modo a natura instituto, non autem extraordinario. Sed probabilius affirmat *Sanch. l. 7. D. 93. num. 34. cum Vega, Angles, & Lop.* Ratio, quia talis reseratio ex una parte bene potest fieri sine verecundia vel a viro, vel ab ipsa puella, ex alia parte molestia, quam ipsa in tali reseratione deberat pati, non videtur magna, nec extraordinaria, imo est omnibus ordinaria; unde cum femina jam tradiderit viro jus ad copulam, tenetur hoc medio uti, ut se aptam reddat illi, qui ob suam debilitatem alias coire non potest.

1101 Demum hic videndum quid agi debeat, quando impotentia est certa, & quando est dubia? respondetur: Si est certa & patens, minime expectandum, sed statim facienda est separatio, nam Matrimonium eo casu est certe nullum, tam ex jure Ecclesiastico, quam ex naturali, cum nemo possit in alterum transferre dominium rei quod non habet; & licet copula non sit de essentia Matrimonii, de essentia tamen est potentia ad illam, ut docet *D. Thomas Suppl. q. 58. a. 1. ad 1.* Unde, cognita impotentia certa & perpetua, Sponsi possunt illico separari, etiam ex propria auctoritate, si id possit fieri sine scandalo; imo tenentur, si adest periculum incontinentiæ; Et pars non laborans impedimento potest etiam ad alias nuptias transire, ut dicunt *Sanch. l. 7. D. 97. num. 8. & Salm. c. 12. num. 135. cum Candido.* Si vero adsit periculum scandali (prout communiter adest), tunc debent reclamare coram Judice Ecclesiastico, a quo separandi sunt, saltem quoad torum; & si alter peteret, etiam quoad habitationem, non expectata triennali experientia, quæ datur pro impotentia dubia, non pro certa; ita *Sanch. D. 107. a num. 3. & Salm. l. c. cum Pont. Gutt. & Dic.* Et patet ex *c. Laudabilem. de Frig. &c.* ubi: *Si frigiditas probari non possit, cohabitent per triennium.* Ergo si impedimentum probatur, non datur triennium. Si autem velint cohabitare ut frater & soror mutuo consensu, modo absit periculum incontinentiæ, id permittitur ex eod. textu; Sed recte advertit *Merbesius*, hoc nunquam permittendum, si Sponsi non sint senes.

1102 Hoc currit, si impedimentum impotentiæ est certum; si vero est dubium, & dubium antecedit Matrimonium, non potest qui de sua impotentia dubitat, nuptias inire, donec re diligenter investigata dubium deponat, ob gravem injuriam quam alias irrogaret alteri potenti, ut recte dicunt *Sanch. l. 7. D. 103. num. 10. Mazzotta to. 4. p. 83. §. 3. & Pal. D. 4. p. 14. num. 1. cum Guttier.* Si vero non obstante dubio ille contraxerit, licite poterit reddere & petere; tunc enim datur ei saltem triennalis experientia, ut infra latius explicabitur. Dicunt autem *Dicastill. ap. Croix num. 795. & Elbel. pag. 434. num. 265. cum Carden. & Viva*, quod si quis sit dubius de sua impotentia ob aliquod positivum indicium, iste licite poterit Matrimonium contrahere, si spectata peritia Medicorum, & experientiis, sit saltem probabile esse potentem; quia in dubio favet ei præsumtio, quod sit naturaliter potens. Idque satis probabile videtur; cum enim sit probabilissimum, licitum esse ministrare Sacramentum sub conditione, si justa adsit causa, secundum dicta *num. 28.* hic satis justam causam habet nubendi sub conditione, si sit habilis, ne scil. in tali dubio cogatur perpetuo manere cælebs; Deberet tamen ante Matrimonium monere Conjugem de tali dubio. Ceterum, præcisis circumstantiis & experientiis, quisque præsumitur habilis etiamsi castissime vixerit.

1103 Si vero dubium impotentiæ superveniat Matrimonio, tunc datur triennalis experientia ex *c. cit. Laudabilem, de Frig. &c.* Qua durante licite possunt Conjuges copulam intentare, licet sæpe aut semper semen extra vas effundant, ut communiter docent *Sanch. l. 9. D. 17. num. 20. Pal. D. 4. p. 13. §. 2. num. 11. Salm. c. 12. num. 134. & 138. cum Soto, & Candido, ac Cont. Tournely to. 2. pag. 209. v. Si quis, ex D. Thoma Suppl. q. 58. a. 2. in fine.* Hoc quoad forum internum; quod vero ad forum externum pertinet, triplici modo causa agi potest: I. Si unus ob dubium impotentiæ auctoritate propria ab altero recessit; & tunc recedens, nisi in continenti evidentes afferat probationes impotentiæ, statim restituendus est alteri etiam quoad torum; *Mazzotta to. 4. pag. 84. cum Palao ex c. Ex parte de Rest. expol.* Docet tamen *Sanch. l. 7. D. 142.* cum communi, quod si ille recesserit post triennium experientiæ, Judex ante restitutionem debet ipsum audire. II. Si unus alleget impotentiam, alter neget, tunc datur a Judice triennium ad experiendum. In quo notandum 1. quod hoc triennium debet esse continuum ex *c. fin. de Frig. &c.* saltem moraliter, ut recte dicunt *Sanch. l. 7. D. 110. num. 4. Mazzotta pag. 85. & Salm. c. 12. num. 136. cum Coninck.* nempe si Conjuges cohabitent per majorem partem anni; non enim officit, si alter abfit per unum vel alterum mensem. Notandum 2. quod licet *Henriqu. & alii apud Sanch. num. 3. ac Mazzotta loc. c.* dicant tempus triennii incipere a die Decreti, addatque *Mazzotta* hunc esse stylum curiæ Romanæ, verius tamen *Sanch. num. 4. Salm. nu. 138. & Holzmann pag. 397. num. 623. cum Pichler* docent triennium computari e tempore copulæ intentatæ; idque clare exprimitur in *d. c. Laudabilem de Frig. &c.* ubi dicitur: *Ut a tempore celebrati conjugii, si frigiditas prius probari non possit, cohabitent per triennium.* Nota *To a tempore celebrati conjugii*, idest copulæ intentatæ, ut bene explicat *Sanchez*, nam verba cum effectu intelligenda sunt. Si ergo a tempore conjugii debet triennium computari, improbabiliter dicitur computandum a die Decreti; posset enim Decretum fieri post duos annos a conjugio, & sic non concederetur solum triennium, sed quinquennium. Ut autem solvatur Matrimonium, debent ipsi jurare in judicio, nunquam habuisse copulam, esto pluries intentaverint, ut præscribitur in *dict. c. Laudabilem*, ubi insuper requiritur depositio jurata septem propinquorum, aut vicinorum bonæ famæ, si propinqui defuerint. Hoc tamen dicit *Sanch. D. 109. num. 13.* procedere, si unus tantum sponsorum proferat impedimentum; sed si ambo illud fatentur, ait requiri 14. nempe 7. ex parte viri, & 7. ex parte mulieris. Isti autem non quidem debent jurare, tales Conjuges nunquam copulatos fuisse, sed tantum id credidisse, vel ab eis audisse, ut dicit *Panorm. cum Glossa in d. c. Laudabilem & Salm. n. 137.* Casu vero quo nequeant haberi 7. propinqui vel vicini, id relinquitur arbitrio Judicis, ut *Salm. ibid.* Insuper si mulier quæ tempore Matrimonii erat virgo, alleget impotentiam viri, adhibenda est inspectio Medicorum respectu viri, & Matronarum peritarum respectu feminæ; quamvis enim *Pontius l. 7. cap. 63.* censeat hoc remedium inspectionis removendum tanquam inutile, & indecens, tamen probabilius *Salm. d. num. 137. & Sanch. D. 109. num. 17. cum Alexand. de Nevo, &c.* illud requirunt utpote necessarium, cum alia via non possit impotentia cognosci; tunc enim ab ipsa necessitate, talis inspectio honestatur. Et licet ordinarie ex ea nequeat certum ferri judicium, aliquando tamen sumi poterit judicium saltem probabile, ut Ecclesia ad alia procedat remedia; Et ideo in *c. Fraternitatis de Frig. &c.* Pontifex approbavit factum Episcopi, qui inspectionem adhiberi curavit. Si autem per inspectionem nihil conjici possit, nempe si mulier jam ante Matrimonium fuisset corrupta, tunc potius credendum viro affirmanti consummasse, quam mulieri neganti, ut verius docent *Sanchez l. 3. D. 109. n. 15. cum Alexand. de Nevo, Henr. Rich. Turrecr. &c.* (contra *Sotum, & alios*) ex *c. Continebatur, de Desp. impub.* ubi dicitur: *Si vir dixerit, quod uxorem suam cognoverit, & mulier negaverit, viro fides est adhibenda, si id firmaverint juramento.* Merito autem idem *Sanchez ibid.* rejicit tanquam turpissimum id quod dicunt aliqui, nimirum adhibendam esse peritam Matronam, quæ spectet coitum inter hujusmodi Conjuges. III. Si demum utraque pars fateatur impedimentum impotentiæ, tunc post triennalem experientiam, exacto juramento ab utroque, & adhibita septima manu propinquorum ex utraque parte ut supra, solvitur Matrimonium, & pars libera ab impedimento licite potest cum alio nuptias inire, ut certum est apud omnes.

In dubio autem, an Matrimonium fuerit consummatum, 1104 vel non, judicandum est consummatum, nisi oppositum probetur, ut communiter docent *Sanch. l. 7. D. 103. Pal. p. 14. §. 7. num. 3. & Salm. cap. 12. num. 136. cum Soto, Aversa, & Candido.* In dubio vero an impotentia præcesserit, vel secuta fuerit ad Matrimonium, discrepant DD. *Prima* sententia dicit tunc judicandum, quod fuerit subsequens; ita *Palaus l. c. Sanch. num. 5. cum Alexand. de Nevo, Gabr. &c. ac Mazzotta to. 4. pag. 83. §. 3. cum Soto, & Gutt. ac Reg. ap. Salm. d. num. 136.* tum quia in dubio judicandum est in favorem Matrimonii contracti; tum quia

unus-

unusquisque præsumitur a natura potens, donec contrarium probetur. *Secunda* tamen sententia probabilior dicit impotentiam censendam esse antecedentem; ita *Contin. Tournely tom. 2. pag. 209. v. In dubio, Renzi tom. 2. pag. 496. qu. 30. & Bon. q. 3. p. 13. num. 11. cum Ang. Reb. Henr. &c. ac Salm. l. c. cum Sylve. Aversa, Veracr. & Candido*. Ratio, quia, cum Matrimonium nequit suum habere effectum, nimirum procreationem prolis, potius refert ad ejus favorem, ut judicetur invalidus quam validus, ne retorqueatur in ipsius præjudicium, quod in bonum ejus inductum est; & sic respondetur ad primam rationem oppositam. Respondetur autem ad secundam, quod bene quisque præsumitur potens, sed non quando adest positiva præsumtio in contrarium, prout hic supponitur: maxime si post Matrimonium nulla acciderit specialis causa, per quam præsumatur impotentia Matrimonio successisse. Conveniunt autem *Tournely, & Renzi ll. cc. Sanch. num. 6. & Pal. num. 6. cum Gutt.* quod si impotentia non fuerit naturalis, sed accidentalis, nempe ex maleficio, vel ex abscissione, aut alio morbo, tunc in dubio præsumitur præcessisse Matrimonium, si allegetur brevi post ejus celebrationem: secus vero, si post longum tempus.

1105 „ Quæres, quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

„ Resp. Circa ea Congregatio Cardinalium resolvit sequentia: 1. Ubi hoc decretum Concilii nondum publicatum est in Parochia, verbi gratia in Saxonia, & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit observatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, verbi gratia, in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam servare. Unde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram ministro hæretico, vel magistro contracta, videntur esse nulla; *Laym.* tamen *l. 5. t. 10. p. 2. cap. 4.* putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter gravissima incommoda inde secutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit observatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque istic sit, qui vices Episcopi, vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi; servata tamen, in quibus potest, forma Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus, & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita ut vere ignoretur, ubi sit, vel eorum metu absit a Diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus. V. hic *lit. in fin.* * (*Notandum, quod SS. Dom. Noster Pontifex Benedictus XIV. die 4. Nov. 1741. declaravit Matrimonia Hæreticorum inter se, non servata forma Tridentina, pro validis habenda esse. Et idem de conjugiis inter Catholicos, & Hæreticos. Hoc tamen tantum pro locis in Belgico Dominio fœderatorum Ordinum subjectis, & pro militibus ad arces conterminas missis, nullo prolato judicio pro Regionibus Principum Catholicorum. Vide Declarationem Pontif. nu. viii. in fine hujus libri.*) *

1106 „ Dicitur XIV. *Raptave sit*, de quo vide supra in impedimento criminis *num. 946.*

1107 Ad incurrendum impedimentum ob crimen Raptus, tria requiruntur, I. Ut mulier rapta adducatur de loco ad locum, prout communiter dicunt *Sanch. l. 7. D. 13. nu. 21. Concina pag. 339. num. 3. & Salm. c. 12. num. 148.* & alii passim; vel etiam de domo in domum per aliquos inde passus distantem, ut ajunt *Holzmann pag. 398. num. 638. & Tamb. Dec. l. 7. c. 6. §. 2. num. 7.* Unde non sufficit, quod mulier transferatur de cubiculo in cubiculum ejusdem domus, etiamsi per vim ibi cognoscatur; sufficit vero, si transferatur in locum separatum, in quo illa sit sub potestate viri, quamvis ibi cum illo rem non habeat, ut *Sanch. Concina, & Salm. ll. cc.*

Requiritur II. Ut femina rapiatur tantum causa Matrimonii; unde, si abducatur ex alia causa, etiam libidinis explendæ, non incurritur impedimentum; ita probabilius tenent *Sanch. l. 7. D. 13. num. 4.* cum *Manuel, Vega, Diaz,* &c. *Pal. D. 4. p. 2. §. 2. num. 11. Concina p. 339. num. 2. Holzmann num. 638. & Salm. c. 12. num. 152. cum Con. Dic. Aversa, Diana, &c.* (contra *Bonac. Cornejo, &c. cum Busemb. num. 1032.*) Ratio, quia Concilium hoc impedimento non aliud intendit, quam favere libertati Matrimonii, de quo tantum agit in *sess. 24. cap. 6.*

Requiritur III. Ut raptus sit *mulieris, ipsa repugnante.* Unde non incurrit impedimentum, si mulier rapiat virum, ut communiter *Sanch. D. 13. num. 16. & Salm. c. 12. num. 155. cum Bonac. Gutt. Veracr. Dic. Gabr. &c.* Quia Concilium tantum de viro raptore mentionem facit. Nec etiam incurritur, si fiat raptus, consentiente femina, licet ejus Parentes, vel Tutores repugnent. Quod *Bus.* probabile putat, & est commune cum *Sanchez ibid. numer. 13. & 14. Pal. numer. 12. Concina, & Holzmann ll. cc. ac Salmant. numer. 151. cum Con. Avers. Per. Dic.* &c. Quia aliter, licet incurrantur quidem pœnæ raptoribus impositæ, non contrahitur tamen impedimentum, quod Concilium indixit tantum favore mulierum, ne coactæ nubant.

Nota I. Quod ex Tridentino, ut supra, ultra impedimentum, raptor, & omnes auxilium ad hoc præbentes, incurrunt excommunicationem ipso jure. Alias vero pœnas ibi indictas, ut dotationis mulieris, infamiæ, incapacitatis ad dignitates, & amissionis gradus, nonnisi post sententiam incurrunt, ut *Sanch. l. 7. D. 13. num. 1. & Salm. nu. 150. cum Pal. Dic. & Per.*

Nota II. Quod sicut Matrimonium, sic etiam sponsalia in tali casu sunt nulla, ut communiter *Salm. n. 154. Sanch. num. 17. Bon. Bas. Avers. Dic.* &c.

1108 Quæstio est, an si quis rapiat feminam, quam jam desponsaverat de futuro, pœnas Concilii incurrat? Negant *Ledesma, & Henriq. apud Salmant. cap. 12. num. 153.* qui probabilem putant, ex *c. penult. de Rectorib.* ubi: *Cum ibi raptus dicatur admitti, ubi nihil ante de nuptiis agitur.* Ex quo refert *Henriq. apud Sanch. l. 3. D. 13. num. 15.* validum esse Matrimonium, sive volens sive nolens Sponsa abducatur. Affirmant verius tamen *Sanch. loc. cit. Pal. p. 2. §. 2. num. 14. Conc. pag. 339. num. 4. Escob. l. 27. n. 585. cum Sà, Hurt. Man. Cornejo, Candido, & Leand. ac Salmant. loc. cit. cum Aversa, Dic. & Gutt.* Id enim clare exprimitur in eodem textu mox citato, ubi post verba relata statim subditur: *Iste raptor dici non debet, cum habuerit mulieris assensum, & prius eam desponsaverit, quam cognoverit, licet Parentes reclamarent.* Unde recte ex eo concludit *Sanchez*, nullum esse Matrimonium, si femina invita abducatur, secus si volens, etsi invitis Parentibus; & in principio textus non ideo dicitur raptus non intercedere, quia sponsalia præcesserint, sed quia mulier consentiens rapta fuit.

DUBIUM III.

Quando Matrimonium invalidum sit revalidandum?

1109 *Quomodo revalidandum Matrimonium, si fuit nullum ob consensum fictum, vel metu extortum? Quomodo, si ob impedimentum occultum?*

1110 *Qu. I. An in Matrimonio nullo ob impedimentum occultum revalidando, iterum requiratur assistentia Parochi, & testium?*

1111 *Qu. II. Quomodo, & quando impedimentum censeatur occultum?* 1112. *Qu. III. An sit revalidandum Matrimonium coram Parocho, & testibus, si ipsi tempore Matrimonii contracti erant conscii impedimenti?* 1113. *Qu. IV. An qui ficte contraxit Matrimonium, teneatur ex justitia illud revalidare per verum consensum?* 1114. *Qu. V. An si quis ficte, vel ex metu contraxit, debeat alterum Conjugem certiorare de Matrimonii nullitate?* 1115. *Qu. VI. An si Matrimonium fuit nullum ob aliquod impedimentum, oporteat ut uterque fiat conscius de nullitate?* 1116. *Quid in casu urgentis necessitatis?* 1117. *Qu. VII. Quotuplici modo possit renovari sive exigi consensus a parte inscia impedimenti?*

1119 „ Respond. 1. Si fuit invalidum propter consensum fictum, vel metu extortum, sive ex una, sive ex utraque parte, potest revalidari per quodcumque signum veri, & novi consensus; quia, si altera tantum pars ficte contraxit, consensus unius partis habitualiter permansit: ergo accedente alterius consensu revalidatur *Sanchez l. 2. d. 23. num. 9. Coninc. d. 24. d. 10. numer. 89. Navar. Fill. Bon.* &c.

Unde resolves.

„ 1. Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis, curandum est, ut ea saltem novum, & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat; alteri autem parti non opus est declarari, præstari novum consensum ad valorem matrimonii. *Sanch. l. c. num. 10. Con. Bonac. p. 9. Merat. d. 7. sect. 15. num. 4.*

„ Si uterque ficte, vel coacte consenserit, necesse est, ut uterque consensum renovet, & verbis exprimat. Quia, cum utriusque consensus plane nullus fuerit, æque necesse est revocare, & declarare, ac si factum nunquam fuisset: *Merat. l. c. num. 3.*

„ Resp. 2. Si invalidum fuit propter impedimentum consanguinitatis, verbi gratia, vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur novus utriusque consensus, signo externo expressus: & quidem, ut probabilius docet *Sanchez l. 2. d. 36.* absolutus, & independens ab antiquo. Ratio est, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cum non cederet in legitimam materiam.

Unde resolves.

„ Si tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur, an sciat, illa suaviter inducenda est ad novum consensum absolute præstandum, dicendo verbi gratia: Si mihi non nupsisses, nonne modo nuberes? vel:

„ Angor scrupulis de matrimonii nostri valore, ideoque renovemus consensum. Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quintan. append. t. 7. d. ult.* Si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, gravesque molestiæ timeantur, licebit uti sententia contraria, quæ docet, sufficere ut sola pars impedimenti conscia consensum renovet, & alteri declaret. *Sanchez l. 2. d. 26. & l. 8. d. 34. n. 61. Less. l. 2. c. 17. Con. d. 24. d. 10.* & *Fill. nu. 9.* &c. *Dian. p. 4. t. 4. R. 49.*

„ Resp. 3. Ut matrimonium invalidum, quod coram testibus, & Parocho est celebratum, revalidetur, non opus est denuo coram Parocho, & testibus iniri, si impedimentum sit occultum, secus si sit notum: quia prius matrimonium præsumtione Ecclesiæ censetur validum, non autem posterius. *Navar. Sanch. l. 3. d. 37. Contne. d. 24. d. 4. Regin. l. 31. num. 183. Fill. num. 93.*

Hic prænotandum id quod diximus *Tom. I. lib. 1. nu. 30. v. N. 2.* nimirum communem esse DD. sententiam, quod cum agitur de Matrimonio revalidando, propter bonum Animarum præsumitur Ecclesia in impedimento (si forte adsit) dispensare, semper ac adest de illius valore vera probabilitas. Unde, ubi dubitatur inter DD. de valore alicujus Matrimonii, bene potest haberi illud ut validum, si vere probabile sit de jure validum esse; modo dubium vertat circa impedimentum ab Ecclesia appositum, nam in impedimentis de jure naturali non potest Ecclesia dispensare.

1110 Quæritur I. An ad revalidandum Matrimonium nullum ob occultum impedimentum, sed in facie Ecclesiæ jam celebratum, sit iterum revalidandum coram Parocho, & testibus? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Comitol. l. 1. q. 120. num. 3. Concina pag. 390. ex num. 14. & Pont. l. 5. cap. 6. num. 6. cum Palac. Gutt.* & aliis paucis. Ratio, quia assistentia Parochi, & testium assignatur a Tridentino, ut forma, sive ut substantiale requisitum Matrimonii; forma autem contractus tum adhibenda est, cum contractus celebratur; si igitur primum Matrimonium fuit nullum, ergo quando denuo, & revera contrahitur, debet forma adhiberi. *Secunda* vero sententia probabilior & communis negat; Ratio, quia Concilium præscribendo Parochi præsentiam, & testium ad valorem Matrimonii, merito præsumitur noluisse hunc casum comprehendere; Concilium enim per illam præsentiam tantum voluit occurrere peccatis, quæ consurgebant ex nuptiis clam celebratis, sed in nostro casu Matrimonium jam publice est contractum; & ideo sufficit novum tantum ponere consensum: ita *Navarr. Man. c. 22. num. 70. Natal. ab Alex. de Matr. ar. 13. Reg. 17. Fagnan. in c. Is qui fidem, de Sponsal. num. 14. Habert de Matr. c. 4. in fine Contin. Tournely tom. 2. de Imped. pag. 292. Resp. 2. Anacl. pag. 702. num. 172. Cardenas in Prop. Innoc. XI. D. 2. num. 665. Sporer pag. 252. numer. 463. Roncaglia pag. 179. qu. 4. Boss. c. 2. ex num. 36. Viva q. 4. art. 3. num. 8. Holzmann num. 699. Auctor Instruct. per li Nov. Conf. p. 2. c. 15. num. 326. Sanch. l. 2. D. 37. num. 3. cum Vega, Lop. Man. Henr. Philiarch. Rodr. &c. Elbel pag. 456. num. 345. cum Bosco, Corduba, Herincx, Illsung. &c. & Salm. c. 3. num. 118. cum Sota, Cajet. Bonac. Can. & Pal.* Item N. SS. P. Benedictus XIV. *Notif. 87. num. 62. cum Pontas, Van-Espen* & communi, ut testatur. Et sic statuit, atque in praxi constanter deduxit S. Pœnitentiaria ex Oraculo S. Pii V. qui præcise ab illa rogatus de hac re declaravit non esse necessarios Parochum & testes, dum rursus contrahitur Matrimonium ab iis qui illud publice contraxerunt, si illud fuerit nullum ob occultum impedimentum, ut testantur *Cardenas loc. cit. num. 668.* & fere omnes AA. citati cum eodem Pont. Benedicto ex *Navarra*, qui Officialis fuit prædicti Tribunalis. Et ideo quando agitur de Matrimonio contrahendo cum impedimento occulto, S. Pœnitentiaria in dispensando hac utitur formula; *Cum eodem latore, quod Matrimonium cum dicta muliere, & uterque inter se publice, servata forma Concilii Tridentini, contrahere possit, misericorditer dispenses.* Quando vero agitur de Matrimonio jam publice contracto in facie Ecclesiæ, utitur his verbis: *Cum eodem latore, ut, dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata (sed id caute, ut latoris delictum nusquam detegatur), Matrimonium cum eadem, & uterque inter se de novo secrete ad evitanda scandala, contrahere valeat, dispenses.* Unde observa quod in primo casu, quia necessaria est præsentia Parochi, dicitur, *servata forma Concilii.* In secundo vero dicitur *secrete ad evitanda scandala*, idest ut pater sine Parocho, & testibus. Et sic etiam pluries declaravit S. C. Concilii, ut refert idem Benedictus *loc. cit.* qui addit, olim Rotam Rom. de hoc aliquando dubitasse, sed postquam fuit admonita a Præfecto ipsius S. C. quod ejus Declarationes innixæ erant Stylo S. Pœnitentiariæ, & S. Pii V. Oraculo, deinceps ipsam Rotam in pluribus Decisionibus constanter hanc sententiam secutam fuisse.

Objicit *Pontius loc. cit.* Oraculum Clementis VIII. quod in extensum refert *lib. 4. cap. 24. num. 4.* ubi narrat quod cum quædam mulier ex metu cuidam nupsisset, per Stephanum Tucium ad petitionem Pauli Comitoli consultus fuit Clemens VIII. qui respondit necessarium esse consensum utriusque coram Parocho, & testibus, admonito prius Marito de Matrimonii nullitate, sed ad evitandum scandalum Se dispensare, ut secreto inter se contrahant renovato consensu. Sed AA. nostræ sententiæ, & præsertim *Salmant. Ronc. Spor. Holzm. Boss. & Elb.* multipliciter respondent, & 1. Quod illud impedimentum, licet occultum, cum tamen ortum habuerit ex metu incusso, erat obnoxium periculo publicationis, aut deductionis ad forum. 2. Quod Pontifex vel respondit tanquam doctor privatus, vel sententiam tutiorem est secutus. 3. Quod de præfato Oraculo non satis constat, prout constat de Oraculo S. Pii V. quod apparet comprobatum tot Declarationibus S. C. Decisionibus Rotæ Rom. & praxi constanti S. Pœnitentiariæ. Ad rationem autem oppositæ sententiæ respondetur, quod Concilium vult assistentiam Parochi, & testium, ad probandam validitatem Matrimonii secundum externam apparentiam; cum autem Matrimonium prius contractum jam externe reputatur validum, cessat ratio cur prædicta assistentia denuo requiratur.

Quæritur II. Quomodo, & quando impedimentum in- 1111
telligatur esse occultum, cum in Litteris S. Pœnitentiariæ dicitur: *Dummodo impedimentum occultum sit? Navarrus c. 27. num. 255.* loquendo de censuris cum *Glossa in c. Quis aliquando. §. Hæc ergo, de Pœnit. Dist. 1. v. Secreta*, dicit esse occultum, quando factum fuit in præsentia quinque personarum, *quia* (ut ait *Navarr.*) *non est de occulti essentia, quod sua natura non sit probabile, qualia sunt mentalia.* Unde concludit quod ut aliquod crimen dicatur occultum, sufficit non esse publicum majori parti Oppidi, Viciniæ, vel Collegii, ubi saltem immorentur decem personæ; & idem sentiunt *Suar. de Censur. D. 41. sc. 3. n. 6. Azor. l. 8. c. 10. q. 9. Tol. l. 1. c. 89. num. 5. Mol. de Just. tr. 3. D. 39. n. 8.* Vide dicta *n. 593. v. Hinc autem.* Bene tamen advertit *Fagnan. in c. Vestra. de Cohab. Cler. num. 117.* hanc doctrinam, scil. quod factum sit notum majori parti Parochiæ, intelligendum est cum grano salis; nam si in Parochia essent mille personæ, perperam diceretur occultum factum illud quod sciunt quadringenti, vel quingenti. In nostro autem casu dicit *Sanch. l. 2. D. 37. num. 11. cum Henr. & Man.* quod si impedimentum possit per duos testes probari, illud amplius non potest dici occultum, etiamsi non sit periculum quod ad forum deferatur; quia tunc sequerentur eadem inconvenientia, quæ olim sequebantur ex Matrimonio clandestino; nam, probato impedimento, post contractum Matrimonium posset alter Conjux alias nuptias inire. Sed melius, & communissime dicunt alii, ut *Sporer p. 352. num. 462.* cum communi, & *Croix l. 6. p. 3. num. 815. cum Laym. Hurt. & Reb.* id tantum procedere quando prudens adest periculum, quod res sit deferenda ad forum externum; & idem *Sanch.* videtur se retractasse *l. 8. D. 34. num. 55.* dum ibi explicando ex *Nav. c. 27. n. 154. & 155.* præfatam clausulam S. Pœnitentiariæ, *Dummodo impedimentum occultum sit*, dicit *cum Lop. & Manuel*, illud dici occultum, quod non est publicum majori parti Parochiæ, Viciniæ, vel Collegii. Unde recte concludit N. SS. P. Benedictus XIV. *Notif. 87. num. 45. in fine cum Tiburtio, Navarro, & Thesauro*, tunc Confessario abstinendum esse ab exequenda Dispensatione, quando ex circumstantiis prudenter conjicere potest impedimentum ex occulto posse fieri publicum. Ceterum ait cum eisdem AA. & *Siro* impedimentum per se dici occultum, si notum sit in Oppido sex solis personis, in Civitate septem vel octo, modo ab eis non fuerit divulgatum. Testatur autem *Fagnanus l. c. n. 118.* S. Pœnitentiariam servare hanc praxim: quando crimen est notum tantum quatuor, vel quinque personis, dispensat in eo tanquam occulto; Sed ego scio S. Pœnitentiariam dispensasse in impedimento quodam consanguinitatis noto decem circiter personis. Advertit vero idem *Fagnan. n. 120.* hoc intelligi, quando a S. Pœnitentiaria dicitur in clausula simpliciter *occultum*, secus si dicatur *omnino occultum*, ut solet poni in impedimento criminis; quia tunc merito ait non dici occultum crimen, quod potest per duos testes probari. E converso notat præfatus Benedictus *n. 42. cum de Leone, Bon. Tib. Nav. Girib.* & pluribus aliis, quod aliquando posset esse crimen publicum materialiter, nempe si publicum sit Viciniæ, sed formaliter occultum, nimirum si ignoretur ab illa copula nasci impedimentum affinitatis, & tunc etiam potest impetrari Dispensatio a S. Pœnitentiaria.

Quæritur III. An Matrimonium sit revalidandum co- 1112
ram Parocho, & testibus, si ipsi tempore Matrimonii contracti conscii fuerint impedimenti? Affirmat *Sanch. l. 8. D. 37. num. 10. cum Henr. Led. & aliis*, quia (ut ait) tunc fuerunt testes non valoris, sed potius nullitatis talis Matrimonii; Et idem sentit *Croix n. 815. cum Aversa, & Kugler*, etiamsi tantum unus ex testibus impedimentum noverit. Negant vero *Contnk. d. 24. dub. 10. num. 84. & Tamb. de Matr. l. 8. c. 7. §. 3. n. 10.* item *Gobat. & alii apud Croix ibid.* quia assistentia Parochi & testium fuit præscripta a Tridentino, non tam ad testandam validitatem Matrimonii, quæ multipliciter eis potest esse ignota, quam ad probandam

dam externam Matrimonii celebrationem, ut periculo obvietur, ne iidem Conjuges alias nuptias ineant. Utraque sententia est probabilis, sed secunda videtur probabilior, Concilium enim *Sess.* 24. *c.* 1. requirendo assistentiam Parochi, & testium jam causam expritoit, ne quis fraudulenter plura contrahat conjugia, & minime indicat velle amplius, ut tastas certiorentur de Matrimonii valore, & cur? quia (ut ajunt *Salmant. c.* 3. *num.* 129.) *Ecclesia non adducit testes ad probandum valorem Matrimonii, sed celebrationem illius externam.*

1113 Quæritur IV. An qui ficte contraxit Matrimonium, teneatur deinde ex justitia illud revalidare per verum consensum? Affirmant *Palaus D.* 3. *p.* 7. §. 2. *num.* 1. *Pont. l.* 4. *c.* 24. *numer.* 3. *Concina pag.* 387. *numer.* 5. *& Salmant. c.* 3. *num.* 114. *cum Soto, Truil. & Aversa.* Ratio, quia alter jam tradidit corpus per suum consensum, unde, ut servatur æqualitas, tenetur ficta consentiens etiam per verum consensum corpus suum tradere. Negant vero probabilius *Sanch. l.* 1. *D.* 11. *n.* 5. *cum Nav. Soto, Angles, Henr. Man. & Arag.* item *Guttier. Hurt. & Vill. ap. Salm. num.* 113. & probabile putat *Palaus n.* 2. Ratio, quia, cum contractus Matrimonii non possit claudicare, quando unus ficte consentit, nulla adest traditio alterius, & ideo nulla remanet inæqualitas; ille enim qui verum apposuit consensum, æque liber remanet, ac si nullum consensum apposuerit. Omnes tamen conveniunt teneri ficte consentientem revalidare Matrimonium per verum consensum, si aliter reparare non possit damna ex illa deceptione alteri illata.

1114 Quæritur V. An si unus ficte, vel ex metu contraxit Matrimonium, debeat certiorem facere alterum Conjugem de Matrimonii nullitate, si postea velit illud revalidare? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenet *Pontius l.* 4. *c.* 24. *num.* 3. *cum Comit.* item *Palaus, & Hurtad. apud Salm. cap.* 3. *num.* 117. ac probabilem putat *Less. l.* 2. *c.* 17. *num.* 72. Ratio, quia, cum nullus eo casu fuerit contractus, deficiente consensu metum passi, vel ficte consentientis, nullus etiam fuit consensus alterius; consensus autem qui ab initio fuit nullus, tractu temporis convalescere non potest. *Secunda* tamen communis, & verior sententia docet sufficere, quod tantum ficte consentiens, vel metum passus suum ponat consensum; & hanc tenent *Lessius l.* 2. *c.* 17. *nu.* 72. *& c.* 41. *num.* 67. *Navarr. c.* 22. *num.* 80. *cum Host. & Jo. Andr. S. Antonin.* 3. *p. tit.* 1. *c.* 7. *ad med. Contin. Tournely tom.* 2. *pag.* 169. *Boss. de Cont. Matr. c.* 12. *n.* 383. *& c.* 2. *ex n.* 36. *Roncaglia pag.* 179. *q.* 3. *cum Laym. Bonac. q.* 2. *p.* 9. *n.* 1. *Sanch. l.* 2. *D.* 32. *n.* 9. *cum S. Bonav. Palud. Sylv. Ang. Armilla Tab. P. Soto, Lop. &c. & Salm. c.* 3. *num.* 118. *cum Soto Con. Truil.* Hanc sententiam expresse tenet etiam *D. Thomas Suppl. q.* 47. *ar.* 4. *ad* 2. ubi dicit: *Ex consensu libero illius qui primo coactus est, non fit Matrimonium, nisi in quantum consensus præcedens in altera adhuc manet in suo vigore, unde si dissentiret non fieret Matrimonium.* Ergo, perseverante consensu alterius, sufficit si coactus liberum ponat consensum. Probatur ex *c. Insuper.* 4. *Qui Matrim. accus. &c.* ubi in summario sic habetur: *Invita desponsata postea sponte cognita, contra Matrimonium non audiatur.* Idem habetur in *c. Proposuit.* 1. *de Eo qui dux.* ibi dicitur, quod cum quidam vir ignorans servam duxisset, *postquam audivit esse ancillam, carnaliter cognovit*; unde compulsus fuit, *ut eam sicut uxorem pertractaret.* Idem ex *c. Ad id.* 21. *de Sponsal.* ibi: *Quamvis ab initio invita fuisset ei tradita & renitens, tamen quia postmodum per annum, & dimidium sibi cohabitans consensisse videtur, & ad ipsum est cogenda redire.* Ergo sufficit consensus partis metum passæ, vel ficta consentientis, expressus per copulam conjugalem, vel per cohabitationem, una cum consensu alterius prius dato, ad faciendum validum Matrimonium. Ut autem metum passus legitimum ponat consensum, requiritur quidem ut sciat primum Matrimonium invalide fuisse initum, prout bene advertunt *Sanch. l.* 2. *D.* 36. *numer.* 3. *Nav. cap.* 22. *num.* 36. *& Tournely tom.* 2. *pag.* 170. *cum Sylv. & Pyringh.* Ratio autem nostræ sententiæ est, quia certum est quod in contractu Matrimonii non requiritur simultas physica consensuum Sponsorum, sed sufficit moralis, nempe si consensus unius moraliter perseverat, dum ponitur consensus alterius. In nostro autem casu ideo Matrimonium fuit nullum, quia defuit consensus metum passi, vel ficte consentientis; ergo cum jam præcesserit verus consensus alterius, & virtualiter perseveret per cohabitationem &c. ut *infr. num. sequ.* satis est, quod accedat consensus istius metum passi, vel ficte consentientis, expressus, aut per verba, aut per signa, nempe per copulam maritalem, aut voluntariam cohabitationem, ut docet *Sanch. l.* 4. *D.* 18. *num.* 2. *cum S. Thoma, S. Bonav. Palud. &c.* utique patet ex textibus supra citatis. Nec valet dicere, quod consensus alterius qui liber fuit a metu, vel fictione, fuit nullus, cum nullus adfuerit contractus; nam respondetur, quod licet contractus fuerit nullus, & consensus illius non habuerit effectum, tamen fuit verus consensus, & ideo cum ipse moraliter perseveret, satis est ad revalidandum Matrimonium, quando accedit consensus alterius qui ficte consensit; pariter ac si iste distulisset suum dare consensum, & postea jam præstasset. Ad Oraculum autem Clementis VIII. quod hic rursus opponit *Pontius l. c.* respondetur, ut supra *num.* 1110.

Quæritur VI. An quando Matrimonium fuit nullum ob 1115
aliquod impedimentum, sit necessarium ad illud revalidandum, ut ablato impedimento uterque Conjux fiat conscius de nullitate Matrimonii? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Pontius l.* 4. *cap.* 25. *a num.* 2. *Pal. p.* 7. §. 2. *num.* 3. *Boss. tom.* 1. *c.* 2. *ex num.* 71. *& c.* 2. *num.* 336. *Less. l.* 2. *c.* 17. *num.* 76. *Navarr. c.* 27. *n.* 47. *cum Sylve. & Covarr. ac Sanch. l.* 2. *D.* 35. *n.* 2. *cum D. Thoma. Scoto, Cajet. Abul. Palac. &c.* Ratio, quia hoc Matrimonium non potest fieri validum neque per primum, neque per secundum consensum præstitum post dispensationem: non per primum, quia quod fuit nullum ab initio, tractu temporis validari non potest: non per secundum, quia hic novus consensus non est validus, nisi fiat animo contrahendi illud tunc Matrimonium, & hunc animum non habet qui nescit Matrimonium prius contractum esse nullum, vir enim qui tunc consentit ignorans nullitatem, consentit quidem cum errore, putans consentire in uxorem jam suam; ergo cum erret in substantia, consensus minime valet. *Secunda* vero sententia quam tenent *Salmant. c.* 3. *num.* 122. *cum Soto, Led. Rodr. & Henr.* item *Palud. Ang. Gabr.* & alii plures *apud Bossium d. c.* 2. *num.* 72. dicit non esse opus, ut pars ignara impedimenti moneatur de nullitate Matrimonii, sed sufficere quod, ablato impedimento, pars quæ conscia est de illo, consensum ab altera accipiat. Probatur 1. ex Decisione 687. Rotæ Romanæ *apud Farinac.* edita Auctoritate Apostolica; eam refert *Bossius tom.* 1. *c.* 12. *nu.* 332. ibi sic dictum fuit: *Vobiscum quod, impedimentis consanguinitatis non obstantibus, in vestro sic contracto Matrimonio remanere, seu illud publice servata forma Concilii de novo contrahere, libere & licite valeatis, auctoritate Apostolica dispensamus.* Probatur 2. ratione, quia prior consensus, licet suo effectu caruerit ob impedimentum a jure positivo appositum, tamen de jure naturæ fuit validus, cum fuerit præstitus erga personam de jure naturæ habilem ad contrahendum, ut sapienter considerat Benedict. XIV. *Notif.* 87. *num.* 80. Unde fit quod cum removetur impedimentum per dispensationem, perseverante ex una parte primo consensu Conjugis ignorantis impedimentum virtualiter per usum Matrimonii, nempe per copulam conjugalem, cohabitationem voluntariam, & alia signa externa quæ ex primo consensu procedunt: & accedente ex altera parte consensu interno Conjugis conscii impedimenti, expresso saltem per similia externa signa, tunc consensus utriusque moraliter uniuntur, & Matrimonium convalidant. Ac propterea dicunt *Abbas, Gonzal. Felin. &c. apud Bossium tom.* 1. *cap.* 3. *num.* 93. posse Papam dispensare in Matrimonio nullo a novo consensu præstando; Et de facto per Clementem XI. ex Brevi edito die 2. Apr. 1701. (ut refert *l. cit.*) quædam Matrimonia nulliter contracta a quibusdam Populis Indiarum, vocatis *Pacueles*, & *Quartarones*, fuerunt sine novo consensu convalidata. Hæc secunda sententia, speculativa loquendo, videtur probabilior, sed in praxi, extra casum urgentis necessitatis ut infra, prima omnino est tenenda, tum quia secunda opinio, cum non sit moraliter certa, non potest in praxim deduci, juxta Propos. 1. damnatam ab Innoc. XI. Et hic notandum, quod in defectu consensus cessat præsumtio Dispensationis Ecclesiæ, ubi valor Matrimonii est tantum probabilis, quia cum consensus de jure naturæ requiratur ad contractum, nequit Ecclesia tunc dispensare: nisi id faceret Pontifex (ut fecisse dictum est supra) potius declarando, quam dispensando; Tum quia in Litteris S. Pœnitentiariæ in Dispensationibus ad hujusmodi Matrimonia reconvalidanda apponitur sequens clausula: *Ut, dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, uterque inter se de novo secrete contrahere valeant.* Licet enim dicant *Sanch. l.* 8. *D.* 34. *numer.* 61. *& Bonac. quæst.* 2. *part.* 9. *num.* 7. *ac Tiburt. Navarr. in Manuduct. &c.* præfatam clausulam non apponi ut conditionem, sed ut simplicem instructionem, quia alias dicta conditio sæpe frustraretur, item quia clausulæ, quæ apponuntur ut conditiones, aliis strictioribus verbis apponuntur; attamen probabilius docet Benedictus *dict. Notif.* 87. *num.* 68. illam esse veram conditionem, eo quod ablativo absolutum juxta Jurisperitos veram importat conditionem ex *l. A testatore. ff. de Condit. & demonstr.*

Dixi *extra casum urgentis necessitatis*, nam si ex noti- 1116
tia nullitatis Matrimonii prudenter timeri possit periculum mortis, gravis infamiæ, aut scandali ex separatione secuturi: & ea alia Conjux impedimenti conscius non posset evitare redditionem debiti, tunc bene potest uti secunda sententia tanquam probabili, quia eo casu ratione necessitatis etiam cum periculo frustrationis Sacramenti licitum est sequi opinionem tantum probabilem, ut communiter docent *Sanch. l.* 2. *D.* 36. *num.* 7. *& 8. Tournely to.* 2. *pag.* 196. *v. Si autem, Cardon. in Prop. Innoc. XI. D.* 2. *n.* 681. *& 682. Less. l.* 2. *c.* 17. *num.* 77. *Holzmann pag.* 417. *num.* 697. *Bonac. q.* 2. *p.* 9. *num.* 7. *Boss. to.* 1. *tom.* 78. *cum Con.*

& Fill, ne Elbel pag. 455. num. 344. cum Laym. Sporer, *Croix*, & communi. Imo (ut dicunt *Sanch. Viva*, *Carden. Croix*, & alii relati *num. 482. v. Sed dices.*) in casu extremæ, vel urgentis necessitatis licitum est uti opinione etiam tenuiter probabili, quia id quod esset indecens erga Sacramentum, non est indecens quando necessitas, & bonum Animæ urget. Bene tamen advertit *Sanch. d. num. 7.* quod tale scandalum, cum impedimentum est ea parte viri, ordinarie non potest timeri.

1117 Quæritur VII. Quotuplici modo possit renovari sive exigi consensus a parte inscia impedimenti post obtentam Dispensationem? Plures ab AA. assignantur modi. Primus modus, si dicat Sponsus: *Quando nupsi, non habui verum consensum, nunc præstare volo, vis & tu præstare?* Hunc modum communiter admittunt DD. & recte quidem, ac sine mendacio, cum consensus nullus non sit verus consensus; ita *Sanch. l. 2. D. 36. num. 7. Corden. in Prop. 1. Innoc. XI. Diff. 2. num. 680. & Holzmann num. 697.* Secundus modus, si dicat: *Dic quæso, si nullum fuisset nostrum Matrimonium, nonne iterum me accipere intendis?* Ita *Sanch. n. 5. & 6. Salm. c. 3. n. 124. cum Con. Sà, & Dic. Roncaglia pag. 178. q. 2. R. 2. cum Gobato*, item *Sylve. & Rosella apud Boss. de Us. Mat. c. 2. n. 83.* quia tunc jam æquivalenter manifestatur. Huic tamen modo contradicunt *Pontius l. 4. c. 23. n. 7. & Bossius l. c. cum Henr. Gutt. & Fill.* quia (ut ajunt) tunc Sponsa consentiendo intendit consentire in suum, ignorantia enim concomitans non efficit voluntarium positive, & ideo tunc non apponitur consensus, ut requiritur independens a primo. Hæc sententia est mihi verior, nisi (exciperem) ex illa petitione ut supra Sponsa inscia impedimenti jam veniret in dubium, vel suspicionem de nullitate Matrimonii, tunc enim jam poneret consensum a primo independentem. Tertius modus si Sponsus dicat: *Angor scrupulis de nostri Matrimonii valore; ideoque renovemus consensum.* Ita *Busemb. ut supra, Salm. c. 3. num. 124. cum Trull.* item *Navarr. & Cajet. ap. Tournely tom. 2. vide pag. 196.* qui immerito hunc modum non admittit; ipse enim satis est (prout mihi certum videtur), ut Sponsa ponat consensum independentem a primo; nec obstat quod illa hoc modo non haberet notitiam certam nullitatis Matrimonii; nam ut novus consensus valeat, non indiget ut apponatur ex notitia certa nullitatis, sed tantum ut præstetur independenter a primo consensu. Quartus modus: *Si mihi non nupsisses, nonne nuberes nunc?* Ita *Busemb. & Salm. l. c.* cum aliis. Sed hic modus minime est admittendus, quia in hoc modo revera non adest positivus consensus. Quintus modus: *Pro mea consolatione volo de novo contrahere, ergo contrahamus.* Ita *Anaclet. c. 3. pag. 703. num. 174. Sanch. l. 4. D. 36. n. 5. & Salm. l. 3. n. 124. cum Cajet. & Led.* Sed hic jure merito neque admittit *Cont. Tournely l. c.* quia per hunc nulla ingeritur in alterum notitia nec dubium de nullitate primi Matrimonii. Sextus modus, si accedat copula maritali affectu habita ex parte Conjugis conscii impedimenti per Dispensationem jam sublati, intendendo sic exprimere novum consensum ad Matrimonium de novo contrahendum, nam ea altera parte inscia impedimenti jam exercetur copula eo affectu ex primo consensu præstito, usque tunc in effectu perseverante. Hic tamen modus tunc tantum sufficeret, quando non esset locus modis supra enunciatis, & insuper immineret periculum gravis damni, ita *Sanch. l. 2. D. 36. num. 9. Tiburt. Nav. in Manuduct. ad prax. p. 2. Tournely pag. 194. v. Quintus, Bonac. q. 2. p. 9. n. 7. Auctor. Instruz. per li Nov. Conf. p. 2. c. 15. num. 326. Viva q. 4. ar. 3. num. 8. Salm. c. 3. nu. 125. cum Soto, Cajet. Con. Gutt. & Rode.* item *Siro de Leone, & Giribald. ap.* Benedict. XIV. *Notif. 87. num. 74.* qui non reprobat. Neque tunc obstat clausula certiorationis, quæ apponitur a S. Pœnitentiaria, quia (ut ait *Tiburt. Nav. ap. Bened.*) in hoc casu necessitatis censetur S. Sedes relaxare præfatam conditionem, providendo meliori modo quo potest bono Animarum, cum talis conditio tunc sit moraliter impossibilis executioni. In hoc igitur casu licite potest hic modus in praxim deduci, cum valde probabile sit (ut ostendimus n. 1114.) sufficere consensum partis consciæ impedimenti, expressum per copulam conjugalem cum consensu alterius virtualiter perdurante.

DUBIUM IV.

A quo, & ob quam causam possit dispensari in impedimentis Matrimonii?

1118 *In quibus impedimentis Papa possit dispensare?* 1119. *An Papa possit unquam dispensare in iis quæ sunt de jure Divino?* 1120. *An aliquando in impedimentis de jure naturæ?*

1121 *An possit Episcopus dispensare in impedimentis dirimentibus?* 1122. *Qu. I. An possit, urgente necessitate, dispensare in eis ante Matrimonium contractum?* 1123. *Q. II. An post contractum?* 1124. *Q. III. An tunc requiratur, ut Matrimonium sit contractum bona fide?* 1125. *Qu. IV. An Episcopus possit hanc facultatem alteri delegare?*

1126 *Episcopi possunt dispensare in omnibus impedimentis, quæ impediunt Matrimonium de jure humano, vel quæ Matrimonio superveniunt.*

1127 *An Regulares possint dispensare ad petendum debitum?* 1128. *An ipsimet possint dispensare in voto castitatis ad contrahendum Matrimonium, urgente necessitate?*

1129 *Quæ sint causæ justæ ad dispensandum in impedimentis dirimentibus?* 1130. *Adduntur aliæ causæ sufficientes. An sufficiat subministratio majoris pecuniæ?*

1131 *Not. 1. Quid explicandum, ut Dispensatio non sit subreptitia?* Not. 2. *Veritas causarum pertinet ad valorem Dispensationis.* 1132. *Qu. 1. An cessante causa cesset Dispensatio?* 1133. *Qu. 2. Quid in dubio, an causa falso allegata fuerit finalis, vel an allegata fuerit vera?* 1134. *Qu. 3. An in supplicatione exprimendum sit, copulam incestuosam habitam fuisse cum intentione facilius obtinendi Dispensationem?* 1135. *Quid si copula non fuerit ex tali intentione prahabita?* 1136. *Qu. 4. An possit manifestari gradus remotior, tacito propinquiori?* 1137. *Qu. 5. An petens secundam Dispensationem debeat exprimere primam?* 1138. *Qu. 6. An si quis habeat plura impedimenta ejusdem speciei, debeat omnia exprimere?* 1139. *Qu. 7. An possint seorsim impetrari Dispensationes plurium impedimentorum?* 1140. *Qu. 8. An si quis post obtentam Dispensationem rursus cognoverit consanguineam Sponsæ, indigeat nova Dispensatione?* 1141. *Qu. 9. An, interveniente copula incestuosa inter Sponsos, antequam Dispensatio executioni mandetur, nova Dispensatio requiratur?* 1142. *Qu. 10. An si contrahentes sint diversæ Diœcesis, unusquisque a proprio Episcopo sit dispensandus?* 1143. *Qu. 11. Quæ sint clausulæ in Dispensationibus S. Pœnitentiariæ?* 1144. *Qu. 12. In quibus impedimentis S. Pœnitentiaria possit dispensare?*

1145 *Not. 1. Ad Dispensationis valorem non requiritur consensus ejus cui prodest.*

1146 *Not. 2. Quid exprimendum quando Dispensatio petitur a Dataria? & quid quando a S. Pœnitentiaria?*

1147 *Formula supplicationis ad S. Pœnitentiariam pro impetranda Dispensatione impedimenti, vel voti castitatis, ad celebrandum, aut revalidandum Matrimonium.*

1148 *Formula exequendi hujusmodi Dispensationes.*

„ RESp. 1. Papa non potest dispensare in impedimentis 1118
„ jure naturæ, vel divino dirimentibus, nisi ea speciali concessione: in iis vero, quæ jure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris est, quia inferior non dispensat in lege superioris; nec homo in lege naturæ. Addidi, nisi ea speciali concessione, quia sic Pontifex (non tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissolvere ex justa causa. *Sanch. Less. Præp. q. 5. c. 8. Diana p. 8. t. 1. R. 52. & 93.* Ratio posterioris est, quia Pontifex talia impedimenta inducit: ergo etiam potest tollere, & quidem solus.

Quæritur, an Papa possit aliquando dispensare in impe- 1119
dimentis de jure Divino? Ad hujus quæsiti decisionem præmittenda est decisio quæstionis generalis, scil. an Papa in rebus juris Divini possit unquam dispensare? In iis in quibus jus Divinum ortum habet a voluntate humana, prout in votis, & juramentis, certum est apud omnes habere Papam facultatem dispensandi; tunc enim, licet ipse non auferat jus Divinum, aufert tamen fundamentum obligationis, quam homo sibi imposuit actu humano: quo sublato, cessat juris Divini obligatio; vide *Sanch. l. 8. D. 6. num. 2.* ubi asserit id esse commune *cum D. Thoma*, & aliis. Majus dubium est, an Papa possit dispensare in jure Divino, quod ex solo Divino arbitrio derivat? Triplex est sententia. *Prima* generice affirmat, & hanc tenent *Abbas*, & duo alii *apud Sanch. n. 3.* qui merito eam rejicit. *Secunda* sententia quam tenet *Sanch. num. 5. cum Navarr. Canos, Ang. Felin.* & aliis pluribus, dicit Papam non posse dispensare in universum jus Divinum, sed tantum in aliquo casu particulari, in quo non expediat observantia præcepti. Unde infert, nullo casu posse dispensare in præceptis non fornicandi, non mutandi materiam, & formam Sacramentorum, & similibus; quia transgressio in his continet omnimodam indecentiam, quæ præponderet cuicumque causæ; posse vero dispensare in residentia Episcoporum, in Matrimonio rato, in consecratione Eucharistiæ sub utraque specie (sed hoc nos negavimus *de Euchar. num. 196. v. Dub. 2.*), & similibus aliis, quia in istis potest justa causa occurrere, quæ præponderet indecentiæ, quam præceptum respexit. *Tertia* demum sententia communior, & probabilior dicit nunquam posse Papam dispensare in iis quæ sunt de absoluto jure Divino; hanc tenent *Pontius l. 8. c. 3. n. 2. Suar. l. 10. c. 6. num. 6. & Pal. tom. 1. tr. 3. de Leg. D. 6. p. 3. num. 5. & 6. cum Salas, Covarr. & Sylve.* ex *D. Thoma 1. 2. q. 97. a. 4.* ubi ait: *Sicut in lege humana publica non potest dispensare, nisi ille a quo lex auctoritatem habet, ita in*

præca-

preceptis juris Divini que sunt a Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, vel is cui ipse specialiter committeret. Hæc autem specialis commissio (recte ait *Palaus*) non quidem habetur ex verbis illis: *Quodcunque ligaveris super terram*, vel illis *pasce oves meas*; hæc enim verba, cum generalia sint, non continent specialem commissionem: Tanto magis quod hujusmodi Dispensationes in jure Divino essent nocivæ unitati & stabilitati Ecclesiæ. Valde autem probabiliter dicunt *Suarez de Euch. D. 43. S. 4. v. Tertia sententia*, item *Sotus, Palac. Suar. Valent. Durand. Major, Navar. Con. &* alii plures *apud Sanch.* posse Pontificem in aliquo casu particulari, non dispensare, sed declarare, quod jus Divinum non obliget. Ratio, quia hæc potestas fuit necessaria propter humanarum rerum varietatem; alias Deus bono regimini Ecclesiæ non satis providisset.

1120 Deveniendo igitur ad quæsitum circa Matrimonium, dico 1. Papam non posse dispensare in impedimentis de jure naturæ, contra *Viva in Prop. 1. damn. ab Inn. XI. nu. 30. & Carden. in eand. Prop. 1. D. 2. nu. 591.* Nec obstat Responsum Urbani VIII. quod objiciunt (illudque retulimus *n. 902.*), nam patet ex iis quæ refert idem *Cardenas ibid.* illam non fuisse dispensationem, sed meram declarationem pro illo casu particulari. Dico 2. bene posse Papam in aliquo casu urgentissimæ necessitatis declarare esse validum Matrimonium, non obstante impedimento quod probabiliter de jure naturæ illi obstet, prout de facto declaravit Clemens XI. prout vidimus *nu. 1115.* Nec obstat id quod ait *Sanch. l. 8. D. 6. n. 10.* scilicet non posse Papam in hujusmodi impedimentis dubiis neque dispensare, neque declarare quod ipsa non obstent valori Matrimonii, quia (ut dicit) si hæc via aperiretur, facile possent concedi in Ecclesia istæ dispensationes sive declarationes, & sic accidere possent plures fornicationes materiales. Nam respondetur, quod cum Papa in hujusmodi casibus declarat impedimentum non obstare, tunc agit ut universalis Doctor Ecclesiæ, in quo errare non potest, & oppositum asserere non posset excusari a magna temeritate, ut enim ait Benedictus XIV. *de Synodo cap. 6. ex Veracrux: De Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare instar sacrilegii est.*

1121 „ 1. Episcopus in impedimentis dirimentibus Matrimo-
„ nium jam contractum non potest ordinario jure dispensa-
„ re, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando
„ sequentia concurrunt: 1. Ut defectus sit dispensabilis. 2.
„ Ut sit occultus, idest, non sit notorius, seu divulgatus.
„ 3. Ut ex altera parte saltem Matrimonium bona fide sit
„ contractum. 4. Ut non sit facilis accessus ad Papam; ita
„ *commun. Sanch. Con. M. Per. d. 4. s. 7.* Quando autem
„ contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest
„ Episcopus sua dispensatione priorem confirmare. *Diana*
„ *p. 9. t. 71. R. 40. ex Prepos. Per.* &c. In impedimen-
„ tis vero dirimentibus Matrimonii nondum contracti vide-
„ tur nunquam posse, imo nec Legatus a latere, nisi spe-
„ ciali facultate. *Laymann lib. 5. tr. 10. par. 4. c. 6.* & *lib.*
„ *5. t. 4. cap. 22. Bonac. quæst. 3. p. 15.* &c. Contra quos
„ *Diana p. 8. t. 3. res. 280.* cum *Praepos. Villal. & Esc. de*
„ *leg. E. 14. c. 3.* putat, Episcopum id posse aliquando in
„ casu raro, ex causa maxime urgente, si omnibus tentatis
„ judicetur necessarium esse ad vitandam gravem infamiam,
„ vel grave scandalum, cui aliter occurri non posset, id-
„ que ex tacita Papæ licentia.

1122 Quæritur I. An Episcopus possit dispensare in aliquo impedimento dirimente ante Matrimonium contractum, urgente necessitate? Vide dicta hoc *lib. 6. num. 512. v. Sed hic*, ubi affirmativam sententiam tenuimus cum communi DD. (contra *Busemb.* ut supra), dummodo vera urgeat necessitas, puta si alias immineat periculum mortis, vel si Matrimonium sit necessarium ad legitimandas proles, vel ad vitandam feminæ infamiam, aut alia damna: vel si mulier nobilis (ut ajunt *Salm. cap. 14. num. 11.* sive honesta, licet non nobilis, ut melius dicit *Concina pag. 343. nu. 5.*) parata esset nuptias tali die contrahere, & in Confessione manifestaret impedimentum. Ratio, tum quia eo casu vel præsumitur ipse Papa dispensare, vel omnino cessat reservatio, exemplo in *cap. 2. de Disp. impub.* ubi: *Districtius inhibemus, ut aliqui ante ætatem Canonibus præscriptam conjungantur, nisi forte aliqua urgentissima necessitate interveniente, utpote pro bono pacis talis conjunctio toleretur.* Quod verbum *toleretur*, *Pontius lib. 8. cap. 13. num. 6. & Salm. d. num. 11.* interpretantur pro vera dispensatione, dicentes hanc tolerantiam non esse permissionis, sed approbationis. Addit *Roncaglia pag. 171. quæst. 1. R. 2. cum Pignatello, & Tambur.* quod, etiamsi impedimentum fuerit publicum, potest Episcopus dispensare, quando eædem interveniunt rationes quæ sufficiunt ad dispensandum in impedimento occulto. Sed hanc opinionem vix unquam puto posse habere locum in praxi, quia cum impedimentum est publicum, cessat ratio scandali, si Sponsi a tali Matrimonio desistunt; imo præsertim ad vitandum scandalum tenentur a nuptiis desistere.

1123 Quæritur II. An Episcopus possit aliquando dispensare in impedimento dirimente post contractum Matrimonium? Negant *Sotus, Corduba, Metina, & Vener. apud Sanch. l. 2. D. 40. num. 2.* quia (ut ajunt) Episcopi nihil possunt in lege Pontificis. Affirmant vero communiter DD. casu quo non pateat facilis aditus ad Papam, & contra immineat periculum mortis, vel infamiæ, aut scandali si Conjuges separentur, vel incontinentiæ si non separentur; ita *Cabassut. T. J. l. 3. c. 27. n. 7. Merbes. t. 2. p. 494. q. 5. Nat. Alex. de Matr. a. 13. Reg. 10. Cont. Tourn. t. 2. p. 244. Reg. 2. Conc. p. 343. n. 4.* cum communi, *Pal. D. 4. p. ult. §. 1. nu. 7. Bonac. q. 3. p. 15. num. 13. Barbosa Alleg. 35. num. 3. Sanch. l. 2. D. 40. num. 2. cum Abb. Gutt. Gom. &c. Salm. c. 14. num. 7. cum Con. Aversa, Cornejo, & Henr. ac Escob. l. 27. num. 682. cum Navar. Vasq. Hurt. Salas, &c.* Ratio, quia hoc casu, pariter ac dictum est in prima quæstione, præsumitur Papa consentire, maxime cum ipse jam notam habeat hanc sententiam communiter ab AA. traditam. Bene autem advertit *Croix l. 7. num. 143. & Felix Potestà num. 3345.* quod si dispensatio commode possit per epistolam obtineri a S. Pœnitentiaria, tunc non potest Episcopus dispensare, quamvis (ut dicit *Croix lib. 6. p. 3. num. 873.*) plures fornicationes materiales interim habeantur. Dicuntur autem *materiales*, quia (ut diximus *de Pœnit. num. 611.* cum communi DD. quibus adde *Tournely tom. 2. pag. 196. v. Si autem, cum Sylvio*, contra *P. Concina*), si Conjuges sint in bona fide, in ea sunt relinquendi, quando periculum sit infamiæ, scandali, aut incontinentiæ, si moneantur de nullitate Matrimonii.

Quæritur III. An in casu præfato, ut possit Episcopus dispensare, requiratur quod Matrimonium fuerit contractum bona fide? Certum est non requiri bonam fidem ex parte utriusque, ut dicunt communiter *Sanchez lib. 2. D. 40. n. 4. Pont. lib. 8. cap. 13. num. 4. Merbes. tom. 2. pag. 494. qu. 5. Concina pag. 343. num. 7. Salm. cap. 14. num. 8.* & alii. Ratio, tum quia, stante bona fide unius Conjugis, Matrimonium jam dicitur bona fide contractum, argumento ex *c. Cum inhibitio. de Clandest. Desp. & c. Ex tenore. Qui fil. sint legit.* tum quia malitia unius non debet alteri nocere. Dubium fit, an Episcopus possit dispensare, si uterque mala fide contraxit? Affirmant *Dicast. Henriq. &c. apud Salm. cap. 14. num. 9.* quia, ut ajunt, licet culpabiliter contraxerint, nec etiam tunc præsumitur Pontifex cum tanto periculo dispensationem sibi reservare. Sed communissime & verius negant *Pontius d. num. 4. Pal. D. 4. p. ult. §. 1. num. 7. Barbosa Alleg. 35. num. 4. Escob. l. 27. num. 687. Sanch. d. num. 4. cum Led. Corduba, Lop. & Veracr. ac Salmant. num. 9. cum Con. & Aversa.* Ratio, tum quia in Tridentino *Sess. 24. c. 5.* dicitur: *Si quis inter gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat .... non enim dignus est qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit.* Tum quia aliás daretur occasio, ut quotidie spe dispensationis Matrimonia celebrarentur, contemptis impedimentis. Ut autem quis dicatur mala fide contraxisse, non sufficit scivisse factum, sed requiritur scivisse quod tale factum induxerit impedimentum; ita *Sanchez, & Concina ll. cc. ac Salm. nu. 10. cum Bann. Candido, & Aversa.* Addunt *Sanch. & Salm. ibid.* cum eisdem, neque sufficere quod ignorantia fuerit crassa, quia revera non dicitur *scienter* facere (ut loquitur Concilium) qui aliquid facit cum ignorantia crassa, ut docet etiam *Nav. cap. 27. num. 141. Declar. 4.* Secus si ignorantia sit adeo crassa, ut temeritas videatur, prout ajunt *Sanch. & Salm. ll. cc.* Et idem dicendum, si Sponsi voluntarie omiserint Proclamationes, tunc enim, etiamsi contraxerint ignorando nullitatem Matrimonii, Dispensatio ipsis est deneganda, ut subdit Tridentinum *loc. cit.* dicens: *Quod si ignoranter quis id fecerit, si quidem solemnitates requisitas in contrahendo Matrimonio neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis.* 1124

Quæritur IV. An Episcopus casu quo potest in impedimento dirimente dispensare, possit hanc facultatem alteri delegare? Negant *Sylv. Medina, &c. apud Sanchez lib. 2. D. 40. n. 13.* quia (ut ajunt) Episcopi nequeunt hujusmodi facultates delegare, nisi ipsis hæc potestas sit specialiter concessa; idque probant ex Tridentino *Sess. 24. cap. 6. Liceat.* ubi conceditur Episcopis facultas absolvendi a casibus Papalibus, & ibi explicatur, *per se, vel Vicarium*; ergo ut Episcopus possit delegare hujusmodi facultates, eget speciali concessione. Sed communiter affirmant *Pontius lib. 8. cap. 13. num. 5. Pal. D. 4. par. ult. §. 1. num. 13. Barb. All. 35. num. 14. Escob. lib. 27. num. 695. Bon. qu. 3. p. 15. Sanch. l. c. n. 14. cum Ang. Sylv. Cov. Cord. & Lop. ac Salm. c. 14. nu. 12. cum Con. Aversa, Leand. & Henr.* Et hoc (ut dicunt *Sanch. n. 16. & Pal. ac Salm. ll. cc. cum Aversa, & Gutt.*) non solum pro casu particulari, sed etiam pro omnibus occurrentibus, tam præsentibus quam futuris. Ratio, quia, cum hæc potestas non sit annexa personæ, sed dignitati & officio, ipsa non dicitur delegata, sed ordinaria, & ideo bene delegari potest, ut diximus *de Leg. 1. n. 190. v. Et in his, & 193.* Nec obstat Concilium *l. c.* nam respondent *Sanchez, & Palaus cum Guttier.* quod Concilium voluit per hoc tantum explicare, Vicarium non habere hanc facultatem ex generali commissione Vicariatus, 1125

sed

sed egere speciali commissione Episcopi, sed non voluit denegere Episcopis hanc facultetem delegandi.

1126 „ Resp. 2. In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensere universaliter. Quod addo, quie excipiuntur illa quæ in jure naturali, & divino impediunt, ut votum castiratis absolutum, & perfectum, ut *Bonac. q. 3. p. 15. cu Navat. Sanch.* &c. * (*Sed in Matrimonio contracto possunt dispensare ad petendum debitum in voto emisso tam ante quam post Matrimonium; vide dicta num. 986. & 987.*) * & sponsalia priora, ut habet *Tanner. art. 8. q. 4. d. 2. num. 30. cu Sanch. l. 17. num. 8.* Idem hebet *Fill. tom. 4. par. 2. cap. 10. num. 306. Laymann l. 5. cap. 10. par. 4. cap. 15. n. 2. sub. finem*. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ Matrimonio superveniunt, & impediunt petitionem debiti, vet. gt. cognationis spiritualis, vel effinitatis. *Bonac. loc. cit. Sanchez l. 8. d. 12. num. 16. Fill. loc. cit.* ubi excipit incestum commissum Matrimonio consummato cum consaoguineis, in iis, qui non sunt juvenes. * (*Sed Sanchez num. 13. exprefse docet oppositum; vide dicta n. 1076.*) *

1127 „ Resp. 3. Possunt etiam confessatii reguleres approbati, * (*Idest Benedictini, Mendicantes, & omnes alii in eorum Privilegiis communicantes, ut Sanchez lib. 8. D. 16. num. 3. & 8. Pont. lib. 8. cap. 13. in fine, Pal. p. ult. §. 1. num. 18. & Salmant. cum Gutt. Rodr. Aversa, & Candido*) * de licentie tamen suorum Provincialium, dispensare ad petendum debitum conjugale, propter cognitionem consanguinei conjugis in secundo gradu, ut *Rodriq. q. regul. t. 1. q. 63. art. 1.* nullo modo tamen in impedimento ipso. V. *Mat. Perez d. 44. s. 7. num. 13.* Dixi, Provincialium, quia quod *Molfes. Leon.* &c. volunt, confesarios Societatis Jesu habere omnes hanc facultatem immediate a P. Generali, id refutat *Diana p. 3. t. 2. ref. 14.* * (*Vide dicta n. 1076. v. Insuper.*) *

1128 Quæritur hic, an Regulares possint dispensare in voto castitatis ad contrehendum Matrimonium, si magne urgeat necessitas, nempe si nuptiæ nequeant moraliter differri, & aliunde immineat periculum infamiæ, aut scandali? Communiter docent DD. posse Confessarios Mendicantes aliosque Religiosos communicentes in Privilegiis dispensare in omnibus votis, in quibus Episcopi de jure ordinario dispensare velent cum suis subditis, ex pluribus Privilegiis, nempe Innocentii VIII. in quedam Bulla quam refert *Rodriquez*, item Mertini V. Eugenii IV. Julii II. Pauli III. & Gregorii XIII. (quid extendit etiem ed vota juseta); ita *Sanch. lib. 4. D. 43. num. 4. Pont. lib. 8. cap. 10. n. 9. Less. lib. 2. cap. 40. num. 134. Pal. to. 3. tr. 15. p. 13. n. 7. Reinfenstuel Dist. 3. num. 44. Sporer de Voto cap. 2. n. 54. Elbel eod. tit. num. 274. & Salm. de Voto cap. 3. num. 94. cum Navat. Lopez, Arag. Fag. Trull. Cand. Vill. &c.* Hinc diximus *num.* 987. *v. An autem*, bene posse Regulares dispensare in voto castitatis emisso ante vel post Matrimonium ad petendum debitum. Sed dubium fit, an in casu urgentissimæ necessitatis, sicut possunt dispensare Episcopi (juxte dicta *de Voto Tom. I. lib. 3. num.* 258. *v. Notif.* II.), possint etiam Regulares dispensare ad contrahendum Matrimonium? *Prima* senteotia affirmat, & hanc tenent *Reinfestuel lib. 3. Decretal. tit. 34. num. 40. Vidal de Voto Inquis. 3. num. 77. Anton. a Spir. S. tr. 2. D. 7. num. 84.* Item *Bossaus, Herincx, Crousers, &c. apud Elbel tom. 2. de Voto pag. 99. num. 279.* (qui probabilem putat) & alii *apud Salm. de Voto cap. 3. num. 97.* qui pariter vocant probabilem. Ratio, quia Episcopi in casu necessitatis dispensant in voto castitatis jure ordinario, juxta mox dicta *n.* 1125. Unde Regulares, qui possunt dispensare in omnibus votis in quibus Episcopi jure ordinario dispensant, possunt etiam in eo dispensare urgente necessitate. *Secunda* vero sententia communior negat, & hanc tenent *Sanch. lib. 2. D. 40. num. 9. Pont. lib. 8. cap. 10. num. 11. Barbos. All. 37. nu. 14. Sporer tr. 3. cap. 3. num. 74. Pal. de Voto D. 2. p. 12. n. 7. Laym. l. 4. tr. 4. cap. 8. num. 17. Tamb. lib. 3. cap. 16. §. 4. num. 54. & Salm. de Voto cap. 3. num. 96. cum Suar. Leand. Diana, Lez. Bardi, Prado, Moya, & Rodr.* Ratio, quie Regulares possunt tantum dispensare in votis in quibus dispensant Episcopi jure ordinario, sed in necessitate Episcopi non dispensant jure ordinario, sed extraordinario & per accidens, eo quod agitur de casibus, non ordinarie, sed extraordinarie contingentibus. Sed respondent Adversarii, quod non per hoc quod casus sint extraordinarii, dicendum quod Episcopi dispensant jure extraordinario, nam etiam in his casibus habent potestatem ordinariem, cum ipsa sit annexe eorum officio & dignitati; Unde non audeo primam sententiem reprobare.

1129 „ Resp. 4. Ut licite dispensetur in impedimentis dirimentibus requiritur justa causa: qualis secundum *Filliuc. c. 8.* est, v. gr. 1. Extinctio magnæ litis, vel odii inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inequalitas Matrimonii, nisi consanguineis, vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conservatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensetionem. Plures vide apud *Sanch. d. 19. Conimb. d. 33. Hurtad. d. 20. Mart. Perez d. 44. sect. 5.* ubi notat 1. Quanto gradus consanguinitatis, vel effinitetis est propinquior, tanto requiri causam graviorem. 2. Sæpe plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. Vide etiam *Dian. p. 3. t. 3. R. 9.*

„ Resp. 5. Si quis dubitet, an habeat impedimentum dirimens, v. gr. contrahendi Matrimonium cum certa persone, & adhibita diligentia sufficienti, non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione (nisi tamen præsumtio aliqua stet pro impedimento), quie possessio stat pro libertate contrahendi. *Sanchez, Sanctius, Franc. Lugo, Bard. d. 6. c. 11. p. 7. §. 11.* (contra *Laym. & Palaum*) * (*Sed vide dicta n. 902. Qu. III. v. Dicunt autem, ubi oppositum tenuimus cum Laym. Pal. Less. Tournely, Roncag. &c.*) *

Præter causas quas affert *Busemb.* ad licite dispensandum, 1130
additur a *Salm. num. 24.* pro cause instauratio Matrimonii bona fide contracti: & etiam mala fide, si Matrimonium fuerit consummatum, vel adsit fame de copula habite. Item necessitas auxilii, puta si mulier defectu viri non possit litibus assistere, vel filiis suis providere. Item ætas feminæ excedens annum 24. Item periculum perversionis a Fide. Item subministratio majoris pecuniæ: scribit *Concina p. 348. num. 9.* hanc causam pecuniæ sibi displicere, ut propter eam dispenset Ecclesia in impedimentis, miratur enim quod postquam Tridentinum dixit Dispensationes gratis esse concedendas, Doctores assignent pro causa dispensandi, quod illæ non dentur gratis. Sed communiter AA. hanc causam admittunt ut *Sanch. lib. 8. D. 19. num. 35. Salm. cap. 14. num. 26. Pal. D. 4. p. ult. §. 2. num. 2.* & Papa Benedict. XIV. *Notif. 87. num. 26. cum Pallavic. in Trident.* Et merito, cum hujusmodi compositiones (ut Innocentius X. præcepit) non immisceantur cum aliis pecuniis Thesauri Cameralis, sed reserventur in Monte Pietatis, & inde non extrahentur, nisi de mandato Pontificis, ut in sola opera pia impendantur. Cum igitur talis pecuniæ præstatio in subsidium pauperum erogetur, sit cause satis justa ut Ecclesie dispenset, sicut frequenter solet. Nec efficit quod mussitent Hæretici, ut objicit *P. Concina*, nam patentes injuste mussitant.

Notandum autem 1. quod ut dispensetio non sit subre- 1131
ptitia, explicanda sunt omnia impedimenta quæ adsunt; item cognatio si sit carnalis, aut spiritualis; item gradus & linea, si sit recta, aut lateralis. An autem sufficiat exprimere solum gradum remotiorem? Vide infra *num. 1136. Quæst. 4.* Notandum 2. quod in Constitutione N. Sanctissimi P. Benedicti XIV. quæ incipit, *Ad Apostolicæ servitutis* (vide in fine *libri Decret. IX.* edita die 10. Martii an. 1742.) declaratum fuit, expressionem causarum, earumque verificationem in Dispensationibus appositas ad validitatem pertinere: Unde Sanctiss. Pontifex præcepit omnibus Procuratoribus, &c. ut sciscitentur ab Oratoribus veras causas, & illas sincere exponant, sub pœna falsi; Item Episcopis, & aliis quibus executio committi solet, imposuit explorare veritatem causarum in Literis Apostolicis expressarum. Hinc deinceps plures addendæ sunt quæstiones valde utiles in praxi quoad hanc materiam dispensationum.

Quæritur enim 1. an, cessante cause Dispensationis, ces- 1132
ses Dispensetio? Affirme, si ceuse cesset, antequam Dispensatio expediatur, vel antequam fiat ab Episcopo, cui a Pontifice commissa fuerit. Secus vero, si causa cesset, Dispensatione jam expedita, & facte ab inferiori, etiamsi cesset ante celebrationem Matrimonii; Ratio, quia per Dispensationem jam tollitur impedimentum, sive lex relaxatur, cujus obligatio extincta, si cesset postea causa, minime reviviscit; ita valde probabiliter *Pontius lib. 8. c. 20. n. 4. Pal. de Privil. D. 4. p. 15. num. 7. Suar. de Leg. l. 6. cap. 20. a n. 15. & Salm. de Matr. c. 14. nu. 29. cum Sà, & Sylv.* contre *Sanch. Dic.* &c. qui tamen hoc probabile vocant; vide etiem dicta *l. 1. n. 196. v. Quæstio vero.*

Quæritur 2. quid autem dicendum, si dubitetur an causa, 1133
falso allegate, fuerit finalis, aut impulsiva? Vel an cause fuerit vera, an falsa? Resp. quod in omnibus his, & similibus dubiis valide censenda est Dispensatio: Quia in dubio standum pro validitate actus; ita *Sanch. de Matrim. lib. 8. D. 2. n. 20. & 25. Pont. lib. 8. c. 17. n. 41. Pal. de Privil. D. 6. p. 16. §. 4. n. 3. & Salm. c. 14. n. 37. cum Dic. Gabr. &c.*

Quæritur 3. an cum petitur Dispensatio pro Matrimonio 1134
contrahendo inter propinquos, exprimenda sit copula incestuose inter ipsos habita? Commune est apud omnes, quod si copula ex parte utriusque fuerit habita ad facilius obtinenda Dispensationem, & copula allegetur pro unica causa consequendi Dispensationem, tunc necessario malus ille animus est exprimendus, alias Matrimonium erit nullum, quia nemini debet suum crimen prodesse; tanto magis quod Pontifex movetur ex ea ad imponendam majorem pœnitentiam, aut pecuniæ compositionem, ut sic homines magis a tali crimine avertantur; ita communiter *Sanch. l. 8. D. 25. n. 38. Pal. D. 4. p. ult. §. 3. n. 9. & Salm. cap. 14. nu. 42.* & alii. Idque expressum est in Bulla Innocentii XII. renovata a Benedicto XIV. per Bullam, *Pastor bonus*. §. 42. ubi

ubi dicitur: *Si qui vero oratores, obtenta Dispensatione a Dataria super impedimento primi & secundi, sive secundi dumtaxat gradus consanguinitatis seu affinitatis, cum expressione quidem carnalis copulæ, sed tacita occulta & malitiosa intentione in ipsa copula habita ad facilius obtinendam Dispensationem, pro revalidatione hujusmodi Dispensationis, ad dictum Pœnitentiarium recurrant, possit idem Major Pœnitentiarius absolute dispensare cum personis, explicite affirmantibus se sub expressa forma miserabilium Dispensationes a Dataria obtinuisse. Cum iis vero qui non tanquam pauperes dispensati fuerint, non dispenset, nisi soluta prius in Dataria, ad effectum erogandi in eleemosynas, taxa definienda arbitrio ejusdem Majoris Pœnitentiarii.*

Dicunt autem *Pulaus*, *& Salm. loc. cit. cum Hurtado*, non teneri Oratores prædictam malam intentionem exprimere, si fuerit tantum mente concepta, quia (ut ajunt) tunc crimen pravi illius animi non subjacet potestati Ecclesiæ. Sed huic opinioni non acquiesco, hic enim non agitur de pœna, sed de Dispensatione, quam bene potest Ecclesia nolle concedere, si crimen pravæ intentionis adfuerit; sicut potest Ecclesia in concessione Indulgentiarum excludere non implentes aliquod opus internum, ut docent *Suar. de Pœnit. D. 52. Se. 5. n. 5. & Bonac. de Indulg. D. 6. q. 1. p. 5. n. 28.* cum aliis. Probabilissima vero dicunt *Salmant. c. 14. num. 43.* cum aliis, quod si in petitione aliæ causæ per se jam sufficienter ad obtinendam Dispensationem exponantur, & simul exponatur copula præhabita (quæ omnino & semper exponi debet, ut *num. sequ.* mox videbimus), tunc non est opus ut allegetur circumstantia malæ fidei, nempe quod copula fuerit consummata ad Dispensationem facilius impetrandam.

1135 Sed redeundo ad quæsitum, dicunt alii valere Matrimonium, si Sponsi in supplicatione reticuerint circumstantiam copulæ, si illa sit præhabita sine prava intentione obtinendi facilius Dispensationem; ita *Pontius l. 8. c. 17. num. 32. & Salm. c. 14. n. 40. cum Henr. Perez, Hurt. Vega, Vill. &c.* Sed omnino est tenendum esse nullum, ut docent *Sanch. l. 8. c. 25. n. 8. Laym. l. 1. tr. 4. c. 22. num. 18. Pal. D. 4. p. ult. §. 2. n. 4.* item *Con. Diana, Gatt. Reb. Fill. &c. apud Salm. nu. 39.* Et de hoc hodie non est amplius dubitandum ex Bulla *cit. Pastor bonus*, Nostri SS. P. Bened. XIV. §. 41. ubi dicitur: *Quod si obtinuerint a nostra Dataria Dispensationem super gradu prohibito, in primo & secundo, vel secundo tantum, ac etiam tertio vel quarto cum reticentia copulæ inter eos secutæ, quam sine honoris detrimento detegere non valeant; possit idem Major Pœnitentiarius, si copula sit adhuc secreta, hujusmodi Dispensationem, seu respective recon validationem in foro conscientiæ tantum concedere; facta, quando agitur de primo & secundo, vel secundo tantum gradu, compositione 50. ducatorum auri de Camera ad Datariam transmittendorum, etsi prior gratia expedita fuisset in forma pauperum.* Ex his attende, quod Papa dicendo, *possit revalidationem concedere*, non habet pro validis Matrimonia cum tali reticentia contracta; tanto magis quod in gradibus mox supra descriptis Dispensatio propter solutionem relatam difficilior redditur.

1136 Quæritur 4. an possit manifestari remotior gradus consanguinitatis vel affinitatis, reticendo propinquiorem? Affirmant *Sanch. lib. 8. D. 24. num. 8. Pont. lib. 8. cap. 17. nu. 26. & Salm. c. 14. num. 46. ac Sylvius, ac Pontas, apud Tournely t. 2. p. 136. v. Observandum 2.* Idque inferunt ex quodam Motu Proprio S. Pii V. *Sanctissimus*, ubi dictum fuit, quod Dispensatio sine gradus propinquioris mentione obtenta (nempe si Sponsi sint conjuncti in quarto, & tertio gradu) *de subreptionis vel obreptionis vitio notari non possit, obtentis tamen postea Literis Declaratoriis super propinquiori.* Unde dicunt quod hujusmodi Literæ (quibus declaratur quod gradus propinquior non obstat Matrimonio) requiruntur tantum in foro externo ad vitandum scandalum, non vero si scandalum absit. Sed verius dicit idem *Tournely cum Reinfenstuel, Conrado, & de Justis*, præfatas Literas Declaratorias non esse quidem necessarias pro foro interno sed omnino requiri pro externo, ut non solum licite, sed etiam valide Dispensatio executioni mandetur; & probatur ex duobus Brevibus Urbani VIII. & Innocentii X. (relatis ab eodem *Tournely*) in quibus declaratum fuit, Officiales invalide dispensasse cum aliquibus qui, remotiori gradu tantum expresso, præfatas Literas non obtinuerunt super gradu propinquiori. Præterea recte advertit *Tournely to. 2. pag. 136. Observ. 2.* quod in gradu mixto exprimi debet sexus qui est in primo gradu, quia difficilius conceditur ut nepos ducat amitam, quam patruus ducat neptem: major enim perversio ordinis est, ut nepos constituatur suæ amitæ caput.

1137 Quæritur 5. si quis petat secundam Dispensationem in eadem materia post primam aliam obtentam, an primam exprimere debeat? Respondetur affirmative, quando impedimentum est ex eodem crimine, quia relapsus retrahit Superiorem a dispensando. Secus si impedimentum non sit ex aliquo crimine, vel sit ex crimine diverso; ita *Concina pag. 351. n. 23.* cum communi, & *Salm. c. 14. num. 47. & 48. cum Conink. & Aversa.*

Quæritur 6. an si quis habeat plura impedimenta affinitatis ejusdem gradus, puta si cognoverit duas sorores suæ sponsæ, debeat in supplicatione Dispensationis utramque copulam exprimere? Negant *Vega, Henr. Led. & Man. apud Escop. lib. 27. n. 747.* Sed probabilius affirmant *Sanch. l. 8. D. 24. n. 5. Pont. l. 8. c. 17. §. 5. n. 25. Concina p. 352. n. 13. Anacl. p. 701. n. 165. Salm. cap. 14. n. 50. cum Aversa, & Palao, & Escob. num. 748. cum Mol. Hurt. Con. Villal. Diana, Leand.* ac Rota Rom. Ratio, quia in simplici non comprehenditur mixtum; & licet hæc impedimenta non sint specie diversa, sunt tamen numero distincta. Et idem dicendum de aliis impedimentis consanguinitatis, cognationis spiritualis, publicæ honestatis &c. ut *Sanch. & Anacl. ll. cc.* 1138

Quæritur 7. an si concurrant plura impedimenta, possit 1139
divisim impetrari eorum Dispensatio? Adest triplex sententia. *Prima* affirmat, & hanc tenent *Salas, Rodr. & Sà apud Salm. cap. 14. n. 52.* & probabilem vocant ibi *Villal. Dicast. & alii*, quia nullibi ex jure habetur requiri, quod impedimenta simul exponantur. *Secunda* sententia negat, quam tenent *Sanch. l. 8. D. 23. n. 2. Pont. l. 8. c. 17. §. 4. Pal. D. 4. p. ult. §. 3. n. 11. Concina p. 352. n. 23. & Escob. num. 745. cum Suar. Laym. Perez, & Gutt.* item *Diana, Dic. ac Leand. apud Salm. n. 53.* tum quia sic habet praxis Curiæ; tum quia unum impedimentum cum altero conjunctum difficilius dispensatur. *Tertia* sententia probabilior, quam tenent *Salmant. nu. 54.* cui non dissentiunt AA. secundæ, distinguit, & dicit quod si impedimenta disparate se habent, & unum ex altero non augetur, ut votum & consanguinitas, aut consanguinitas & machinatio, tunc sufficit divisim obtinere Dispensationem. Secus si impedimenta sint talis rationis, ut afferant conjuncta majorem repugnantiam ad Matrimonium contrahendum, puta si quis vult ducere consanguineam cujus sororem turpiter cognoverit, tunc enim difficilior redditur Dispensatio. Excipiunt *Conink. & Aversa apud Salm.* si justa detur causa separandi, ut si unum impedimentum esset publicum, & aliud secretum quod infamiam possit afferre, nempe si quis vult ducere consanguineam cujus sororem occulte cognovit, tunc enim, ne infamentur contrahentes, bene possunt divisim Dispensationem petere. Et talem testatur *Aversa* esse Stylum Curiæ. Sed id dico intelligendum tantum respectu ad Dispensationem obtinendam a Dataria, puta ob publicum impedimentum consanguinitatis cum Sponsa, nam quoad Dispensationem impedimenti occulti propter copulam cum ejus sorore, juxta nostram sententiam, saltem in supplicatione ad Pœnitentiariam debent ea impedimenta simul exponi, dum simul exposita jam, ut diximus, Dispensationem reddunt difficiliorem.

Quæritur 8. an si quis post obtentam Dispensationem su- 1140
per impedimentum occultum affinitatis, iterum habuerit rem cum eadem consanguinea Sponsæ, antequam eam duxerit, nova indigeat Dispensatione? Si Dispensatio non adhuc fuerit executa ab eo cui commissa est, conveniunt omnes non indigere; ita *Contin. Tournely tom. 2. pag. 228. v. Si vero, & Elbel de Matrim. pag. 505. ex num. 506.* quia tales dispensationes non sortiuntur effectum a die expeditionis, sed a tempore executionis. Si tamen jam fuerit executa, affirmant *Hubert de Legib. cap. 13. & Elbel l. c. cu Gob. & Quintanad.* quia executor solum dispensare potest in impedimento contracto, non autem in contrahendo, maxime cum in Literis S. Pœnitentiariæ soleat committi facultas cum clausula, *ut dispenses hac vice*. Verum probabilius non requiritur nova Dispensatio, ut dicunt *Sanch. lib. 8. D. 25. num. 4. cum Guttier. Cord. & Manuel, ac Tournely l. c. cum Anacl. & Conrado* qui de hoc affert expressam Declar. S. C. Ratio, quia affinitas illa jam sublata est per Dispensationem quoad hunc effectum contrahendi Matrimonium; & hoc videtur denotare clausula illa *hac vice*, si forte verum est quod talis clausula soleat apponi, quod nescio. Ceterum ipsa S. Pœnitentiaria in praxi hanc nostram sententiam sequitur, ut ego ipse observavi in quodam authentico ejus Rescripto, edito die 21. Sept. 1752. ubi sic responsum fuit: *S. Pœnitentiaria ad præmissa respondet, quod si Orator alias super eodem primi affinitatis gradus impedimento ad Matrimonium contrahendum cum muliere de præsenti ejus Conjuge fuerit dispensatus, etiamsi ipse post obtentam gratiam, atque ante Matrimonii celebrationem denuo cum supradicta mulieris Matre relapsus sit, nova dispensatione non indigere.*

Dicit autem Benedictus XIV. *Notif. 87. num. 51. ex Fill. Clericat. & Tamb.* quod si, obtenta Dispensatione S. Pœnitentiariæ in foro conscientiæ, impedimentum detectum fuerit in foro externo, & Conjuges nullas afferre possint probationes, quod Matrimonium ita sit contractum, tunc Episcopus, Parochus, & Judex debebunt acquiescere testimonio Confessarii fidem facientis de Dispensatione impetrata.

Quæritur 9. an si post obtentam Dispensationem super 1145
gradu prohibito, antequam illa executioni mandetur, intercesserit copula inter Sponsos, nova requiratur Dispensatio? Negant alii, ut *Ovan. Sà, &c. apud Sanchez lib. 8. D. 25.*

D. 25. *num.* 6. Sed verius affirmant *Sanchez* cum *Gallego*, *Guttire. &c. num.* 8. Ratio, quia Stylus Curiæ sic obtinuit, ut incestus hic declaretur: illo enim manifesteto, Pontifex majorem imponit pœnitentiam, ampliorémque compositionem pecuniæ exigit. Et sic etiam declaravit S. C. mense Meii 1635. (*apud Pitton. num.* 878.) ubi dictum fuit: *Qui Literis Dispensationis super gradu prohibito consanguinitatis, & illis non præsentatis contraxit, vel carnaliter* (nota) *Sponsam cognovit, non potest absque nova Dispensatione in Matrimonio permanere*. Et idem eruitur ex dictis in quæst. 3. *num.* 1134. Probabiliter vero ait *Sanch. loc. cit. num.* 5. quod licet Dispensatio fuerit concessa cum clausula, *modo copula non interfuerit*, tamen si illa habeatur post executionem Dispensationis, tunc non requiritur nova Dispensatio, quia sufficit ad ejus valorem, quod ante illam copula non intervenerit.

1142 Quæritur 10. an si contrahentes sint diversæ Diœcesis, unusquisque debeat a proprio Episcopo dispensari? Affirmant *Sambovius*, *Gibert. &c. apud Contin. Tournely tom.* 2. *pag.* 247. *quæst.* 1. Sed negant probabiliter ipse *Tourn. cum Episcopo Tutelensi*. Ratio, quia, cum Episcopus aufert a suo subdito impedimentum, habilem eum reddit ad contrahendum cum altero impedito; sicut si quis haberet facultatem dispensandi in aliquo gradu, dispensando cum suo subdito, dispensaret etiam cum extraneo, unde hic extraneus bene poterit tunc contrahere coram Parocho alterius cum quo dispensavit Episcopus.

1143 Quæritur 11. quæ sint clausulæ solitæ apponi in Dispensationibus e S. Pœnitentiaria? Clausula I. *Si ita sit*. In hoc bene ajunt *Sanchez lib.* 8. *D.* 34. *num.* 21. *Cabassut. T. J. lib.* 3. *cap.* 27. *num.* 10. fidem esse adhibendam Pœnitenti, nisi Delegatus certe sciat oppositum ex notitia extra Confessionem accepta. Dicit autem *Sanchez lib.* 8. *D.* 20. *num.* 18. *cum Navar.* quod si petatur Dispensatio super voto castitatis, non sufficit ad dispensandum sola tentatio, vel periculum labendi tantum semel vel iterum, sed requiritur ut vovens sit in periculo sæpius violandi votum. Sed melius censet *Contin. Tournely tom.* 2. *pag.* 238. *in princ. cum Pontas*, sufficere si quis propter gravem tentationem sit in probabili periculo etiam unius lapsus, quia per unum lapsum jam castitas amittitur. II. *Audita prius Sacramentali Confessione*. Juxta igitur hanc clausulam necessaria est Confessio; neque huic revera contradicit *Sanchez lib.* 8. *D.* 24. *num.* 29. ut putat *Tournely pag.* 236. nam tempore quo scripsit *Sanchez* hæc clausula non apponebatur, & ideo dixit non requiri Confessionem, sed ipsemet *Sanchez* subdit *ibidem*, quod Confessio esset necessaria, si talis clausula apponeretur. III. *Sublata occasione peccandi*. Intelligitur: Si occasio sit voluntaria, de facto est tollenda; si vero necessaria, auferatur saltem ex animo, reddendo illam ex proxima remotam per debita media adhibenda, ut recte explicat *Tournely d. pag.* 239. *v. Tertia*. IV. *Dummodo impedimentum sit occultum*. De hac clausula vide dicta *num.* 1111. V. *Injuncta ei gravi pœnitentia*. Intelligitur juxta vires Pœnitentis, ut bene notat idem *Tournely loc. cit. v. Quarta*, *cum Tiburt. Navarro*, qui dicit posse injungi ex. gr. per sex menses jejunium semel in hebdomada, vel recitatio Rosarii ter in hebdomada, aut frequens Confessio (saltem semel in mense), orationes, lectio spiritualis, &c. Quod si Pœnitens propter crimen, super quo petitur Dispensatio, jam satisfecerit pœnitentiam, dicit *Tournely ibidem*, illius præviæ satisfactionis bene habendam esse rationem, unde Confessarius tunc pœnitentias in Brevi Romano præscriptas moderari debebit. Si vero Dispensationi concessæ sit e Pœnitentiaria annexa quædam species commutationis, nempe Confessio semel in mense, hæc e Confessario omnino est imponenda, ut idem *Tournely ibi num.* 2. & Benedictus XIV. *Notif.* 87. *num.* 36. *cum Sayro*. VI. *Præsentibus laceratis, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ*. Hæc laceratio statim facienda est; Sed intellige moraliter, nempe saltem infra triduum post Dispensationem executam, juxta dicta *num.* 856. Si autem in Literis non sit apposita clausula lacerationis, prout non apponitur quando Matrimonium nondum est contractum, tunc non est obligatio eas lacerandi, sed hujusmodi Dispensatio debet a Parocho caute adnotari in libro, qui non possit ab alio aspici, ad hoc ut ipse possit requisitus postmodum, si opus erit, fidem facere de Dispensatione impetrata.

1144 Quæritur 12. in quibus impedimentis S. Pœnitentiaria habeat facultatem dispensandi? Ad hujus quæsiti declarationem, quæ multum potest prodesse ad praxim Parochorum, & Confessariorum, hic operæ pretium duxi adnotare quæ habentur in Bulla N. SS. P. Benedicti XIV. quæ incipit *Pastor bonus*, edita die 13. April. an. 1744. ubi confirmata & inserta est Bulla Innocentii XII. (emanata 3. Aprilis 1692. incipiens, *Romanus Pontifex*.) Ibi §. 39. pro Matrimoniis nondum contractis sic habetur: *In Matrimoniis contrahendis possit idem Major Pœnitentiarius in foro conscientiæ tantum super impedimentis incurrentibus, quæ Matrimonium non dirimunt, dispensare, vel dispensari mandare*. Hujusmodi autem impedimenta tantum impedientia hodie (ut diximus supra) ad tria reducuntur, nempe votum, sponsalia, & Ecclesiæ vetitum. Quo vero ad impedimenta dirimentia, sic ibi traditur: *At in Dispensatione super quocunque impedimento in quovis gradu, sive consanguinitatis sive affinitatis, ex copula licita, sive ex cognatione spirituali proveniente, etiam in foro conscientiæ tantum, tametsi impedimentum sit occultum, & periculum scandalorum immineat, in iisdem Matrimoniis contrahendis abstineat*.

Circa vero impedimenta in Matrimoniis jam contractis §. 40. sic dicitur: *In Matrimoniis vero contractis, a Dispensatione seu Matrimonii reconvalidatione in gradibus primo, & secundo, seu simando tantum consanguinitatis vel affinitatis ex copula licita, etiam in occultis, pariter abstineat, præterquam si in secundo tantum gradu prædicta impedimentum saltem per decennium duravit occultum, & Oratores simul publice contraxerint & convixerint, & uti Conjuges reputati fuerint. In tertio autem & quarto gradibus occultis, in contractis possit dispensare, atque in iisdem tertio & quarto gradibus publicis possit revalidare Matrimonia ex causa subreptionis, & obreptionis occulta Literarum Apostolicarum nulliter contracta; præterquam si falsitas consistat in narratione præcedentis copulæ, quæ antea revera non intercesserat*. Et ratio hujus est, quia in reconvalidatione Matrimonii nulli propter copulam falso expositæ, non redundat infamia in contrahentes. Deinde super affinitate ex copula illicita §. 43. dicitur: *Super impedimento occulto affinitatis ex copula illicita, quotiescunque adsit rationabilis causa, licet periculum scandalorum non immineret, in Matrimoniis tam contractis quam contrahendis in foro conscientiæ dispensare & dispensari mandare valeat*. Super impedimento autem criminis §. 44. *Super occulto impedimento criminis adulterii, si fuerit cum fide data dumtaxat, neutro machinante, commissum, possit tam in contrahendis quam contractis Matrimoniis dispensare. Si vero crimen fuisset, utroque vel altero machinante, patratum, possit in occultis pariter dispensationem concedere; caute tamen, & quando necessitas postulaverit ratione alicujus gravis imminentis periculi, quod prudentia Majoris Pœnitentiarii, re præsertim discussa in Congregatione, vel Signatura, arbitrandum erit*. Demum in §. 57. Noster SS. Pontifex confirmat omnia Privilegia & Indulta S. Pœnitentiariæ concessa, etiam vivæ vocis Oraculo, ab aliis Pontificibus. Et idem Benedictus *Notif.* 87. *num.* 7. refert Innocentium XII. declarasse vivæ vocis Oraculo, S. Pœnitentiariæ esse concessas omnes facultates ad ejus forum pertinentes, exceptis iis quæ in sua Bulla, *Romanus*, exceptæ fuerant.

Insuper notandum 1. quod ad Dispensationem obtinendam 1145
non requiritur consensus ejus cui prodesse debet; quamvis, ut prosit, ab ipso postea acceptanda sit; ita *Sanch. lib.* 8. *D.* 3. *ex num.* 4. & *Salm. cap.* 14. *num.* 38. Qui addunt quod si idem impedimentum afficit utrumque Sponsum, sufficit pro uno Dispensationem impetrare. Secus vero, si impedimentum afficiat unum independenter ab impedimento alterius.

Notandum 2. quod cum petitur Dispensatio a Dataria, 1146
exprimendum est nomen, cognomen, Diœcesis originis, & domicilii tantum, si Orator ibi habeat perfectum domicilium; item utraque Diœcesis Sponsi & Sponsæ, si ipsi diversas Diœceses habeant. Quando vero petitur a S. Pœnitentiaria, tacentur nomina, & alia, sed tantum exprimitur persona & locus, quo literæ sunt dirigendæ.

Hic refert ad praxim Confessarii adnotare Formulam sup- 1147
plicationis ad impetrandam a S. Pœnitentiaria Dispensationem impedimenti ad contrahendum, sive reconvalidandum Matrimonium, videlicet:

Intus. *Eminentissimo e Reverendissimo Signore*.

NN. avendo avuto copula con una Donna, si ritrova aver data parola di Matrimonio ad NN. sua sorella; E perchè l'impedimento è occulto, e non succedendo il detto Matrimonio, ne verrebbe molto scandalo, supplica perciò l'Em. S. a volergli concedere la Dispensa. La risposta si degnerà di mandarla a Napoli (o pure . . . . pre la posta di Napoli a Nola), in testa di . . . . (hic exprimetur nomen & cognomen illius ad quem rescribendum erit). Si autem petitur Dispensatio voti castitatis: *NN. si ritrova aver fatto voto di castità, ma perchè sta in grave pericolo d'incontinenza, prega per tanto l'Em. S. a dispensare nel suddetto voto, affine di poter contraere Matrimonio, &c.* Ita, si Matrimonium nondum est contractum; si vero Matrimonium jam est contractum, sic scribi potest: *NN. ignaro (o consapevole) dell'impedimento ha contratto Matrimonio con una Donna, la cui Madre (o sorella) avea prima carnalmente conosciuta; onde, essendo l'impedimento occulto, e perciò non potendosi separare senza scandalo, supplica l'Em. S. per l'assolazione, e Dispensa. La risposta, &c.*

Foris autem inscribetur. *All'Eminentissimo e Reverendissimo Signore, Signore e Patrone Colendissimo.*

Il Signor Cardinale Penitenziere Maggiore.

Roma.

Delegatus autem cui commisse fuerit executio Dispensationis, poterit in dispensando hanc vel similem Formulam adhibere post datam Sacramentalem Absolutionem: *Et insuper*

super

super auctoritate Apostolica mihi concessa dispensa tecum super impedimento primi (seu secundi, seu primi & secundi) gradus proveniente ex copula illicita, a te habita cum sorore mulieris cum qua contraxisti (aut *contrahere intendis*), *ut Matrimonium cum illa rursus contrahere possis, renovato consensu; & prolem, si quam suscepisti* (vel *suscipies*), *legitimam declaro. In nomine Patris, &c.* Si vero Dispensatio sit a voto castitatis, dicitur: *Insuper tibi votum Castitatis quod emisisti, ut valeas Matrimonium contrahere, & illo uti, in opera quæ tibi præscripsi dispensando commuto. In nomine, &c.* Si quis, non obstante voto castitatis, Matrimonium jam inierit, dicitur: *Item non obstante castitatis voto quod emisisti, in Matrimonio remanere, & debitum conjugale exigere possis, auctoritate Apostolica tecum dispenso. In nomine, &c.*

Qui autem velit legere Bullam Benedicti XIV. ubi præscribitur forma procedendi in omnibus causis nullitatis Matrimonii, videat *P. Zachariam ap. Croix l. 6. p. 3. ad num.* 430. qui illam in extensum refert. Incipit præfata Bulla, *Dei miseratione*, fuitque edita nonis Novemb. an. 1741.

LIBER VII.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

CAPUT I.

De Censuris in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Censura Ecclesiastica?

1 *Quid est Censura?*
2 *An Censura privet bonis internis?*
3 *An Degradatio, vel Depositio sit Censura? 4. An cessatio a Divinis? 5. An Irregularitas? de qua vide etiam infra num. 351.*

1 „ RESp. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur usus quorundam spiritualium bonorum. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 1.* * (*Nota verbum* medicinalis; *Et ideo non sunt excommunicandi ii, de quibus correctio desperatur, nisi fiat ad terrorem aliorum. Salm. Tract. 10. de Cens. cap. 1. num. 10. cum S. Thoma.*) *

Unde resolves.

2 „ 1. Per censuram non privatur homo bonis mere internis, v. g. charactere, potestate ordinis, nec bonis propriis, ac privatis; v. gr. fide, charitate, gratia, &c. * (*Nec Communione Sanctorum radicaliter derivante ex Fide, & Charitate. Vide Salm. num. 8.*) * sed quibusdam externis, & publicis, sive actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum, ut sunt sacrificium, officium divinum, beneficium, administratio, & susceptio Sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia: quia hæc, & non illa, subsunt dispositioni Ecclesiæ. Unde, si interdum privetur bono alieno temporali, v. gr. convictu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

„ 2. Exilium, carcer, servitus, privatio beneficii, nisi adjunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

3 „ 3. Nec degradatio, vel depositio est censura, quia, etsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi. * (*Ita verius, & communius Salm. cap. 1. num. 12. cum Suar. Barb. Pal. Con. Val. &c.* (*contra Gut. Ledes. &c.*) *& clare colligitur ex c. Quærenti de Verb. sign. ubi sic habetur: Quærenti, quid per censuram Ecclesiasticam debet intelligi, cum hujusmodi clausulam in litteris nostris apponimus? Respondemus, quod per eam non solum interdicti, sed suspensionis, & excommunicationis sententia valeat intelligi.*) *

4 „ 4. Nec cessatio a divinis; quia non imponitur per modum medicinæ ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam injuriam Ecclesiæ factam.

5 „ 5. Nec irregularitas, sive sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantum impedimentum Canonicum; sive sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitivæ, & ex se perpetuæ. Unde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem *Bonac. d. 1. q. 1. p. 1.* * (*Idem docent Suar. to. 5. D. 1. Se. 3. Bonac. D. 5. q. 1. p. 1. nu. 4. Contin. Tournely to. 2. pag. 387. Salm. c. 1. n. 12. Pal. D. 1. p. 1. n. 3. &c.* (*contra Sot. Ban. Cov. &c.*) *Et huic sententiæ favet etiam Benedictus XIV. in Epist. Encycl.* Inter præteritos, *edita 3. Dec. 1749. §. 50. Vide dicenda num. 351.*) *

„ 6. Quando in Jubilæis, vel privilegiis datur potestas absolvendi a censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expresse addatur. * (*ut declaravit idem Benedictus XIV. l. cit.*) *

DUBIUM II.

Quotuplex sit Censura?

6 *Quotupliciter Censuræ dividantur. An Censuræ latæ ab Episcopo in Synodo sint perpetuæ, & tanquam latæ a jure?*
7 *Quando Censuræ reputentur esse latæ sententiæ? 8. Quando ferendæ?*

„ REspond. Dividitur I. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & Interdictum. II. Accidentaliter in eam quæ est a jure, & fertur per Canones, Constitutiones, vel Statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege; & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur a judice, vel prælato, per modum mandati, vel sententiæ judiciariæ. Eaque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas; vel generalis, quæ nulla singularis facti, aut personæ determinatione fertur. * (*Nota igitur, quod censuræ, quas fert Episcopus in Synodo Diœcesana, dicuntur latæ per modum Statuti; & hæ tanquam latæ a jure durant post mortem Episcopi. Aliæ vero extra Synodum dicuntur latæ ab homine per modum præcepti, seu mandati, aut sententiæ; & hæ per mortem ferentis cessant, sive præceptum sit particulare, sive generale; Ita Ronc. c. 1. q. 2. Salm. de Censur. c. 1. num. 16. Croix l. 7. num. 7. cum Dicast.*) * III. In eam, quæ est sententiæ *latæ*, quam scilicet jus, aut judex statuit ipso facto, quo quis v. g. contra legem facit, sine alia sententia incurrendam: & in eam, quæ est *ferendæ*, quam jus, aut Judex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis consideranda sunt verba, quibus censura fertur: quæ, si includant alterius actionem, seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ vero, si non includant. Si vero ambigua sint, teneri potest regula 49. juris in 6. quod in dubio circa pœnas benignior interpretatio sit facienda. * (*Ita etiam Sporer pag. 116. num. 6. Contin. Tournely to. 2. pag. 381. Concina to. 10. pag. 415. num. 5. item Fill. Mach. &c. cum Salm. de Cens. c. 1. num. 18. ex c. Odia, & ex c. In pœnis. De Reg. Juris in 6.*) * 6

Unde resolves.

„ 1. Est censura latæ sententiæ. 1. Si verba sint præteriti, aut præsentis temporis, vel. gr. excommunicavimus, excommunicatus est, fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus, aut jubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula, ipso jure, ipso facto, vel sine alia sententia. 7

„ 3. Si verba sunt imperativi modi, v. g. Incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

„ Sententiæ ferendæ est, saltem ut plurimum, 1. Si verba sint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, suspendetur. * (*Ita Tournely d. pag. 381. & Concina pag. 415. num. 5.*) * 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, volumus excommunicari. * (*Ita Sporer pag. 116. num. 6. sed vide hic in fin.*) * 3. Si verba sint minatoria, v. gr. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adjunctis aliud colligatur. * *Ita etiam Salm. c. 1. num. 13. cum Fill. Avila, &c. Concina pag. 415. num. 5. & Tournely to. 2. pag. 381. Idem si dicatur:* Volumus excommunicari, suspendi, &c. *Roncaglia pag. 70. q. 2. Si autem dicatur,* Excommunicatus sit, *Bonac. Hurt. &c. cum Salm. num. 19. tenent excommunicationem esse latæ sententiæ; Sed Sanch. Laym. ib. &c. volunt esse ferendæ; Utraque est probabilis. Si dicitur,* Anathema sit, *Sanch. & Dic. ap. Croix l. 7. num. 9. dicunt esse ferendæ (contra Suarez & Tournely pag. 381.): nisi fiat contra hæresim. Quod autem ait Bus. si dicatur,* excommunicetur, suspendatur, &c. *intelligi ferendæ sententiæ; hoc explicandum est, si præceptum excommunicandi, suspendendi, &c. alteri (puta Episcopo) imponatur; At si absolute modo imperativo profertur, censura dicenda est latæ sententiæ, ut pro certo asserit Bonac. de Cens. D. 1. q. 1. p. 1. num. 7. & communiter docent Sylv. Ang. Arm. Suar. Vasq. Avila, & Dic. ap. Croix l. 7. num. 9.*) * 8

DUBIUM III.

Qui possint ferre Censuram, & in quos?

9 *Quis possint censuram ferre? 10. Ex potestate ordinaria possunt. I. Papa. II. Episcopi. An autem eorum Vicarii? III. Prælati Regulares. IV. Concilia, & Capitula. V. Qui hoc habent ex privilegio.*

11 *Quis possit ferre censuras ex potestate delegata? Non possunt 1. Parochi. 2. Laici. 3. Feminæ.*

12 *Quot conditiones requirantur, ut quis possit censuram ferre? I. Ut sit vir. II. Baptizatus. III. Tonsuratus. IV. Compos rationis. V. Ut habeat jurisdictionem expeditam. VI. Ut libere agat.*

13 *Quæ conditiones, ut quis possit censura ligari? I. Ut sit Homo. II. Baptizatus. III. Compos rationis. An ebrii, vel amentes ad tempus? 14. An impuberes doli capaces?*

15 *IV. Ut sit subditus. 16. An Reges? 17. An Peregrini? 18. Ut sit persona determinata, quoad excommunicationem. 19. An excommunicatio in Communitatem sit valida, & licita? 20. Prælati Regulares possunt censuras ferre in subditos ubique existentes. 21. Qu. I. An Episcopus existens extra Diœcesim possit ferre censuras in subditos. 22. Qu. II. An contra, existens in Diœcesi possit ligare censura subditum extra degentem. 23. Qu. III. An subditus delinquens extra Diœcesim, incurrat censuram latam per præceptum in futuros delinquentes? 24. An Monasteria Regularium sint loca exemta? 25. Quid si agatur de damno resarciendo? 26. Qu. IV. An Episcopus possit censuras ferre in subditum alienum delinquentem in sua Diœcesi? 27. Qu. V. An censura, lata generaliter, liget alienigenas?*

18 *Quomodo quis ligari possit pluribus censuris?*

9 „ RESP. 1. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens in foro externo, seu contentioso jurisdictionem, sive ordinariam, sive delegatam. * (*Est de Fide contra Novatores, quod Ecclesia potestatem habet ferendi censuras, quibus suos subditos bonis spiritualibus privet, ex Conc. Const. sess. 8. Err. 3. & ex Bulla Martini V. & Leonis X.*) *

10 „ Porro ordinariam, quæ est ratione officii, vel alterius juris, potestque delegari Clerico Clericatus privilegio gaudenti; ut *Bonac. d. 1. q. 1. p. 2. Laym. l. 1. t. 5. par. 1. c. 3. num. 1. ex c. cum Ecclesiarum, S. Thom.* &c. docent, habet I. Papa respectu totius Ecclesiæ. II. Patriarchæ, Archiepiscopi * (*Respectu tantum subditorum suæ Diœcesis, non vero aliarum suffraganearum, nisi tempore Visitationis, aut nisi causa sit per appellationem ad ipsos devoluta; Palaus D. 1. p. 4. num. 2. Conink. D. 1. dub. 4. n. 31. & Salm. c. 1. num. 20. ex c. Venerabilibus, de Sent. excom. in 6.*) *, Episcopi * (*Dummodo sint confirmati, esto non consecrati, quia per confirmationem jam accipiunt jurisdictionem; Tournely p. 387. & Salm. d. n. 29. ex c. Transmissam de Elect.*) *, eorumque Vicarii Generales. * (*Hoc tamen negant Sayr. Ugolin. & alii ap. Croix l. 7. num. 24. Sed verius affirmant cum Basemb. Fagnan. in c. Quoniam de Offic. Del. n. 15. Bonac. q. 1. p. 2. n. 5. Tournely to. 2. pag. 388. item Suar. Sanch. Gutt. Garc. & plures ap. Croix l. c. Quia hoc pertinet ad ordinariam potestatem Vicarii, qui cum Episcopo unum facit tribunal, ut ex c. Romana de Appell. in 6. & c. 2. de Consuet. in 6.*) (* III. Generales, Provinciales, & Superiores locales religionum. * (*Uti etiam Priores, Guardiani, Rectores, ut Suar. D. 2. Se. 2. n. 9. Bonac. q. 1. p. 2. n. 5. Pal. p. 4. n. 2. & Salm. c. 1. n. 31. ex c. Cum in Ecclesiis de Major. & obed.*) * respectu suorum subditorum. IV. Congregationes religiosorum, Concilia provincialia Episcoporum, Capitula provincialia quorundam religiosorum * (*Ac Capitulum Ecclesiæ Cathedralis Sede vacante, seu Vicarius Capitularis pro eo; Salm. c. 1. n. 32. ex c. Cum olim de Major. &c.;* *) Et denique V. Quidam alii ex concessione, ut multi Archidiaconi Archipresbyteri & Decani. * (*Adde, quod censuras ferre possunt omnes, qui per communem errorem cum titulo præsumto tanquam Superiores habentur, ex l. Barbarius ff. De Off. Præt. & ex c. Infamis 3. qu. 7. Vide Salm. c. 1. num. 38.*) *

11 „ Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente, cujus morte expirat: * (*Nisi causa a Delegato jam sit incœpta etiam per solam citationem, ex c. Gratum de Offic. Deleg.*) * nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem hujus commissionem, ut si sit delegatus Papæ. * (*Ex c. 3. de Offic. Deleg. propter privilegium quod habent Delegati a Pontifice.*) *

Unde resolves.

„ 1. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram. 1. Parochi * (*Ut communiter Cont. Tournely pag. 389. cum D. Thoma, D. Bonav. &c. & Salm. c. 1. num. 33. cum Suar. Soto, &c. cum potestas eis concessa ex jure communi, sit abrogata per consuetudinem.*) * 2. Laici: quia non sunt capaces jurisdictionis Ecclesiasticæ; uti & religiosi professi non habentes primam tonsuram. Feminæ, licet sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces jurisdictionis, seu potestatis clavium: quando vero in jure dicuntur posse subjectos sibi Clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur proprie pro censura, cujus violator irregularitatem incurrit, sed late, & improprie pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subjecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei reditus interea. Vide *Bonac. l. c. Laym. l. c. t. 5. p. 1. c. 3. num. 3.*

Hic sedulo notandum, quod ut aliquis possit censuras ferre, sex conditiones requiruntur. 12

Requiritur I. Ut sit vir, saltem loquendo de potestate ordinaria. An autem Papa ex plenitudine potestatis possit committere mulieri facultatem ferendi censuras? Probabilius negant *Salm. c. 1. num. 48.* cum *S. Th. Con. Sot.* &c. contra *Croix l. 7. n. 10. cum Palud. Leand.* &c. Ratio, quia potestas hæc data est Apostolis, & eorum successoribus, quibus traditæ sunt Claves Ecclesiæ; Potestas autem Clavium nullo modo mulieribus tradi potest. Requir. II. Ut sit baptizatus, quia qui non est in Ecclesia, non est capax Ecclesiasticæ jurisdictionis; ita verius *Suar. Candid.* & *Salm. c. 1. num. 51.* contra *Ugolin.* &c. Requir. III. Ut sit saltem prima Tonsura insignitus, alias nequit jurisdictionem spiritualem habere, cum non sit in Ordine Ecclesiastico adhuc constitutus. Ita *Salm. c. 1. num. 52. & 53.* cum *S. Th. ex c. Ecclesia. De Const.* ubi laicis spiritualia tractare prohibetur. Et ideo laicus nequit in Vicarium ab Episcopo eligi, ut *Salm. ibid. in fine* cum *Covarr.* Communiter tamen dicunt DD. quod ex commissione Pontificis posset laicus ferre censuras, quod enim censuras ferens debeat esse Ecclesiasticus, est de jure positivo, in quo potest Papa dispensare; ita *Palaus p. 4. num. 3. Cont. Tournely pag. 389. q. 1. Bon. p. 2. num. 3. & 6. Salm. d. num. 52. cum Con. & Candido, ac Croix d. num. 10. cum communi.*

Requir. IV. Ut sit compos rationis: est commune. V. *Salm. c. 1. num. 55.* Imo debet habere intentionem ligandi eum, contra quem fert censuram, ex *c. Cum voluntate. De Sent. excom.* Ex quo infertur 1. quod si Prælatus intendit aliquem eximere a generali sententia, ille non incurrit. Infertur 2. quod si Prælatus censuram ferat sine animo ligandi, censura non incurritur. Infertur 3. quod si quis excommunicatur ad instantiam partis, ille solum juxta intentionem partis manet ligatus; ita *Salm. dict. num. 55.*

Requiritur V. Ut habeat jurisdictionem expeditam quoad usum; Hinc Episcopus excommunicatus, suspensus, hæreticus, aut schismaticus nequit ferre censuras, ex *c. Exceptionem. De Except.* Et ideo Vicarius Episcopi excommunicati, aut suspensi nec potest ferre censuras, ex *c. 1. de Offic. Vic. in 6.* Occultus tamen hæreticus, aut excommunicatus valide, etsi illicite, fert censuras; ita communiter *Suar. D. 14. Se. 1. num. 8. Sotus in 4. Dist. 22. q. 2. a. 1. Diana p. 5. tr. 9. R. 50. & Salm. c. 1. num. 58. cum Sayro, Cornejo, & Leand.* Et ratio est, quia propter publicum bonum, nisi sit vitandus, Ecclesia illi conservat jurisdictionem, ut dicit *Sayr. in d. cap. ad Evitanda.* Imo *Cornejo, Sayr. Bon. Dian. Avil.* &c. apud *Salm. ib.* tenent, etiam publice excommunicatum valide ferre censuras, si non sit nominatim denunciatus, vel publicus Clerici percussor, ex *Extrav. Mart. V. Ad evitanda*, ubi sancitur excommunicatum toleratum in eis, quæ pertinent ad publicum Officium, non esse vitandum, nec etiam ab illis qui id sciunt.

Requir. VI. Ut censuram ferens libere agat, non coacte, ex *c. Cum voluntate. De Sent. excom.* An autem censura lata ex metu gravi sit valida? Negant *Cornejo, Sayr.* & *Ugol.* apud *Salm. c. 1. num. 59.* Verius tamen affirmant *Suar. D. 2. Se. 5. num. 6. Bon. q. 1. p. 12. n. 1. Pal. D. 1. p. 5. n. 2. Tournely pag. 393. & Salm. num. 60. cum Con. & Vill.* Ratio, quia actus metu gravi factus de se est validus, nisi speciali jure positivo irritetur. Certum tamen est, quod absolutio per metum extorta invalida est, ex *c. Verbum. De Pœnit.* vide *Salm. d. nu. 59. & 60.* Modo metus sit injuste incussus; secus si juste, ut ait *Ronc. de Cens. c. 6. q. 6.*

„ Respond. 2. In omnes, & solos subditos alicui Superiori Ecclesiastico potest ferri censura, quia subjectio, & jurisdictio sunt correlativa. *Laym. l. c. c. 3. Unde resolves.* 13

„ 1. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni: nec mortui, quia non subsunt jurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari: non enim de novo ligantur, sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac vivis prohibetur, ne cum iis agant, orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolvi ab excommunicatione, quando sepultura, & orationes publicæ pro illis permittuntur. *Laym. l. c.*

Ut igitur quis censura ligari possit, quinque requiruntur: I. Ut sit homo, bruta enim improprie dicuntur anathematizari. II. Ut sit baptizatus. III. Ut sit rationis compos, nam pueri, & perpetuo amentes, sicut sunt incapaces culpæ, ita & censuræ. An autem ipsi ligari possint interdicto locali, ita ut sint excludendi a Divinis Officiis? Negant *Suar. D. 36. Se. 2. n. 7. Tournely pag. 533. & Salm. c. 1. n. 167.* cum *Suar. Avil. Corn.* (contra *Sayr.* & *Cand.*) Quia incapaces sunt pœnæ. Illi vero, qui ad tempus tantum ratione carent, ut amentes ad tempus, ebrii, dormientes, hi ligantur censuris, si tempore quo erant rationis compotes, causam dederunt. *Salm. ibid.* cum *Suar. Pal. Con.* &c.

An vero impuberes doli capaces ligari possint censuris? 14
Respond. Si censura feratur per modum præcepti, omnes DD. affirmant; Si tamen per modum sententiæ, negant *Sayr. Villal.* &c. quia impuberes difficulter tueri se possunt in judi-

in judicio. Sed adhuc affirmant probabilitee *Palaus D. 1. p. 6. num. e. Suarez D. 5. Se. 1. num. 19. Croix num. 42. Bon. p. 4. num. 9. Tournely pag.* 400. *Holzman. nn.* 102. *& Salm. cap. 1. num.* 168. *cum Con.* quia, si non per se, saltem per alium se desendere valent. Advertendum tamen, quod censuræ generaliter latæ a jura, vel ab homine non incurrun-tur ab impuberibus, nisi hoc expressum sit in lege, ut expressum est de ingressu puerorum in Monialium Monasteria in Concilio Trident. *Sess.* 25. *c.* 5. *De Reg.* ubi dicitur: *Cujuscunque ætatis sit.* Idemque est expressum de impuberibus Clericorum percussoribus, ex *cap. Pueris fin. de Sent. excom.* Ita communiter *Leand. Sot. Azor. Sà, Sayr.* &c. cum *Salm. l. cit.* (contra *Dicast. ap. Croix l. 7. num.* 42.) Hinc infert *Cælestinus*, impuberes nec vi Monitorii teneri ad revelandum.

15 IV. Ut sit subditus, qua de re Summus Pontifex nequit censura ligari: non quidem ab alio, quia Superiorem non habet; neque a se, quia non tenetur præceptis suis vi coactiva, sed solum directiva. Excipe, si Papa sit hæreticus, quia Concilium Generala tunc potest eum cogere per censuras, ex *c. Si Papa. Dist.* 40. Er ideo nec Episcopi ligantur censuris ab ipsis amanatis; *Salm. cap. 1. num.* 159. Si vero censuræ sint a jure, eas nec etiam incurrunt Episcopi, aut Cardinales (ut *Salm. num.* 160.), nisi de ipsis expressa mentio fiat, ex *c. Quia periculosum de Sent. exc. in* 6. Hoc tamen, ajunt *Salm. ibid.* cum *Pal. Suar. Ben. Sayr. & comm.* duntaxat intelligi de suspensione, & interdicto, da quibus fit mentio *in d. cap.* nun autem de excommunicationa, cui subjacent Episcopi, etiamsi in lege de iis nulla mentio fiat.

16 Reges autem, & Reginæ, quamvis subditi sint Episcopis in spiritualibus, jure tamen novo non possunt ligari censurit, nisi a Papa; & hoc ex privilegio, quod eis communiter ab AA. attribuitur, ut dicant *Salm. c. 1. nu.* 160. cum *S. Ant. Pal. Corn. Avil.* &c.

17 An autem Episcupus possit ferre censuras in peregrinos ad cavenda crimina? Affirmant aliqui apud *Croix l. 7. num.* 32. quia ratione delicti ipsi jam fiunt subditi. Sed negaut probabilius *Lugo ibid.* & alii quos retulimus *de Sacr. Pœnit. num.* 591. *v. Incurret.* Notandum tamen, quod licet Episcopus probabilius non possit censuram ferre in peregrinum ante monitionem, potest tamen postquam ille deliquerit in loco, & Episcopus eum citaverit, juxta dicenda *num.* 26.

18 Requiritur V. Ut sit persona determinata; hoc tamen intellige quoad excommunicationem tantum. Quara, licet posset suspendi, aut interdici aliqua Civitas, aut Collegium, non potest tamen illud excommunicari, ut communiter docent *S. Thom. 3. p. q. 22. a. 5. ad 2. Pal. Bon. Henr.* &c. cum *Salm. c. 1. num.* 169. Imu nec ferri potest excommunicatio in aliquem incertum ex Communitate, qui scil. tale crimen patraverit; quo casu censura est etiam nulla, ut notant *Roncaglia pag. 76. q. 1. v. Sententia, & Salm. l. c. cum Candido.* Hoc tamen currit, si excommunicatio feratur per modum sententiæ; nam si feratur per modum statuti, aut præcepti, in quo aliquid præcipiatur sub excommunicatione, tunc nulli dubium, quod omnes transgressores eam incurrent, *Salm. ibid.*

19 Quæritur autem, an excommunicatio lata in Communitatem per modum sententiæ sit non solum illicita, sed etiam invalida? Resp. Si censura feratur in aliquos tantum trasgressores ex Communitate, certe est nulla, ut omnes dicunt; Si vero, facto examine, omnes illius Communitatis nocentes reperiantur, tunc valide ac etiam licite potest Communitas illa excommunicari a Papa; Ab aliis tamen Prælatis illicite axcommunicaratur, cum sit vetitum in *c. Romana. De Sent. excom. in* 6. sed non invalide, ut dicant *Avil. Henr. Led.* &c. cum *Salm. c. 1. num.* 171. Hioc, ut etiam licite Episcopus aliquam Communitatem excommunicet, debet singulos culpatos nominatim excommunicare. *Salm. ibid. in fin.*

„ 2. Advenæ, & peregrini brevi tempore alicubi com-
„ morantes non ligantur censuris locorum, generali sen-
„ tentia, aut statuto decretis: quia non sunt subditi. *Laym.*
„ *l. c. num.* 5.

„ 3. Etsi subditi extra suam diœcesim, vel in loco diœ-
„ cesis exemto delinquentes contra legem sai Episcopi non
„ incurrant censuram; superior tamen, saltem regularis,
„ potest suos subditos, ubicunqne existant, per particularem
„ sententiam censuris innodare *Laym. l. c.*

„ 4. Hæretici, Apostatæ, & Schismatici possunt affici
„ censuris, quia per baptismum sunt subjecti Ecclesiæ. V.
„ *Laym. l. c.*

„ 5. Solus Papa non potest incurrere censuram, quia nul-
„ li sit subjectus. *Bon. l. c.*

20 Communis est sententia, quod Prælati Regulares possunt subditos suos censuris innodare, ubicunque isti existant; ita *Sanch. Dec. l. 6. c. 8. num. 33. Croix l. 7. num. 28. Tournely pag.* 404. *Salm. de Censur. Tract. 10. c. 1. num.* 104. cum *Avil. Cand.* &c. Dubium vertitur quoad Episcopos: Sed hic plures quæstiones occurrunt.

21 Quær. I. An Episcopus extra propriam Diœcesim existens possit contra subditos censuras ferre? Exceptis aliquibus casibus, ut infra, resp. negativa, ex *c. Episcopi 9. qu. 2. & ex Clem. Quamvis. De Foro Comp.* Ratio, quia nemo potest in alieno territorio jurisdictionem contentiosam exercere; ita *Palaus D. 1. pag. 5. nu. 3. Concina pag. 421. nu.* 8. *Tournely pag. 406. q. 3. & Salm. c. 1. nu.* 104. *cum Con. Avila, Cornejo, &c.* Casus excepti sunt. I. Si contumacia sit tam manifesta, ut non indigeat cognitione causæ, ex *c. Manifesta. 2. qu. 1.* II. Si causa sit jam cognita in proprio territorio. III. Si censura feratur non per modum sententiæ, sed per modum præcepti, aut statuti ad futura crimina cavenda. IV. Si Episcopus sit injuste expulsus a sua Diœcesi, quo casu potest in locis viciniorib*us* suam jurisdictionem exercere, petita, licet non obtenta, licentia ab Ordinario loci, ut ex *cit. Clem. Quamvis* V. Si Ordinarius illius loci consentit, ex *c. Nullus. 9. Qu.* 2. Tunc tamen requiritur etiam consensus partium, quia nemo invitus trahi potest extra suum territorium; ita *Bonac. p. 11. num. 3. Pal. p. 5. num. 3. Concina & Tournely ll. cc. ac Salm. nu.* 105. *cum Avila, Candido, & Cornejo.* Notant autem *ibid. Salm.* cum *Candid.* bene posse Episcopum extra Diœcesim existentem sine strepitu judicii absolvere a censuris, non vero judicialiter.

Quæritur II. An Episcopus existens in sua Diœcesi possit ligare censuris subditum in aliena existentem, sed pro crimine in propria commisso? Negant *Basil. & Gabr. & alii,* vide *Croix lib. 7. num.* 46. Sed affirmandum cum communi, & vera sententia, quia alias talis delinquens a nullo puniri posset; ita *Bonac. pag. 11. num. 13. Concina to. 10. pag. 421. n. 9. Tournely to. 2. pag. 402. v. Quar. & Salm. c. 1. num. 107. cum Con. Cornejo, Diana, & Candido.* Et licet citatio Rei non possit fieri extra territorium, sufficit tamen ad censuram incurrendam, ut Reus in propria domo, vel in loco publico proprii territorii citetur; ita *Salm. num.* 108. Et hoc currit, etiamsi subditus delinquat extra Diœcesim, si agatur de re quæ in illa sit, prout si excommunicentur Clerici omnes qui ad Synodum non accedunt, &c. Ita *Suarez D. 5. Se. 4. num. 8. Bon. l. c. num. 7. & Salm. num. 109. cum Avila, Cornejo, & Candido.* Probabilius tamen est, quod si crimen extra territorium consummetur, Reus censuram non incurrit; ita *Suarez l. c. num. 7. Bonac. num. 10. & Salm. num. 111. cum Cornejo, Diana, & Candido* (contra *Villal. & Sayr.*): & probatur *ex c. 2. de Constit. in* 6. Casus esset, ex. gr. si sit lata censura contra stuprum committentes, eam non incurrit, qui virginem extrahit a proprio territorio, & extra illud stuprum consummat. Secus, si quis vulneret aliquem in Ecclesia, qui alibi moriatur. *Salm. ibid.* Vel si vulneret in Diœcesi, & ille moriatur extra, ut *Tournely pag. 403. v. Sed si.* 22

Quær. III. Si Episcopus fert censuram in subditum suum per Præceptum particulara, si delinquat (puta si furetur), utrum subditus delinquendo extra territorium, censuram incurrat? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Suar. D. 5. Se. 5. in fine, Sporer pag. 117. num. 12. Croix l. 7. nu. 43. Laym. c. 4. num. 6. cum Abb. Sà, & Ugol. ac Bon. q. 2. p. 9. num. 17. cum Salas, & Fill.* Ratio, quia Statutum respicit territorium, & ideo extra illud neminem ligat; Præceptum vero respicit personas, & ideo ligat etiam existentes extra territorium. *Secunda* sententia negat, & hanc tenent *Holzmann to. 1. pag. 359. nu.* 103. *Contin. Tournely to. 2. pag.* 404. *Roncaglia pag. 76. q. 3. R. 1. cum Con. Hurt. & Ant. a Spir. S.* item *Avila, Sayr. Henr. ap. Laym. l. c.* Idque probant ax *c. Ut animarum 2. de Constit. in* 6. ubi sic dicitur: *Statuto Episcopi, quo in omnes qui furtum commiserint excommunicationis sententia promulgatur, subditi ejus furtum extra ipsius Diœcesim committentes minime ligari noscuntur, cum extra territorium jus dicenti non paretur impune.* Ergo sicut Statutum non ligat, non eo quod non afficiat personas, sed quia non licet Episcopo jus dicera extra territorium, ita neque ligara potest Præceptum. Utraque sententia est probabilis, sed prima videtur probabilior, nam textui opposito respondetur, quod cum censura est lata per Statutum, ideo Episcopus non potest jus dicere extra territorium, quia Statutum immediate afficit locum; ac propterea quando subditus delinquit extra territorium, non agit contra legem, quæ tantum locum afficit; at cum Præceptum particulare afficiat personam, & illi hæreat, quocunque discedat (ut fatetur ipse *Holzmann*); ideo subditus, cum extra territorium ligetur Præcepto, ligatur etiam censura. Certum autem est ex præfata textu, quod si Episcopus nullum subdito antea dederit præceptum sub pœna censuræ, nequit eum censura punire, si delinquat in aliena Diœcesi. Et idem dicendum, si ille delinquat in loco exemto, quia in eo manet ac si esset in loco extra Diœcesim, ex *cap. Cum Episcopus. De Officio Ordin. in 6. & cap. 2. de Privil. in 6. & Clementin. Archiepiscopus. Eod. tit.* 23

An autem Ecclesiæ, & Monasteria Regularium sint loca exemta? Vide dicta *d. 1. n. 156. v. Not. II.* ubi diximus probabilem esse sententiam affirmativam cum *Bonac. Sayr. Avila, Candide, ac Salm. c. 1. nu.* 114. quibus adde *Roncaglia p. 76. q. 1. v. Sententia, & Croix l. 7. num.* 46. qui 24

ait cum *Avila*, *Henr. Hurt. Delbene*, *&c.* quod si Episcopus prohibeat statuto generali aliquid, puta lusum aleatum sub censura, eam non incurrit ludens in loco exemto.

25 Notandum tamen hic, quod si agatur de damno alteri resarciendo, & fur ille in proprium territorium veniat, atque ibi conveniatur de furto extra commisso, bene potest illius Ordinarius eum cogere sub censura ad restituendum; ita *Suarez D. 5. Se. 5. num. 5. & Salm. c. 1. n. 112. cum Candido, Sote, Avila, & Corneje.* Ratio, quia, si postea ille delinquit, debitam restitutionem negligendo, recte Episcopus ratione delicti eum excommunicat.

26 Quæritur IV. An Episcopus possit censuris ligare alienum subditum in sua Diœcesi delinquentem? Affirma, quia quicumque delinquens sortitur forum illius loci, ubi delinquit, ex *c. fin. De foro Comp.* Excipe 1. Si delinquens esset illius Episcopi Superior, ut ejus Archiepiscopus, vel Patriarcha: secus, si Episcopus non esset illi suffraganeus; Nam, licet par in parem jurisdictionem non habeat, ut notant *Salm. c. 1. num. 40. in fine* cum *Ugolin.* ratione tamen delicti ille Archiepiscopus fit Episcopi subditus, ut dicunt *Salm. c. 1. num. 37.* cum *Cornejo*. Ex qua ratione sentit *Croix l. 7. num. 32.* (contra *Salm. d. num. 37.*) cum *Pign.* & *Giball.* afferente Declarationem S. C. quod Episcopus etiam Archiepiscopum suum in Diœcesi Episcopi delinquentem possit excommunicare. Regulares autem sunt simpliciter exemti a jurisdictione Episcopali, ex *c. Ne aliqui. De Priv. in 6.* Vid. *Salm. ibid.* Et in Religiosos exemtos, sive privilegiatos, ut Mendicantes, & Jesuitas (vide infra *nu. 241. Dub. 9.*), nequit Episcopus ferre censuras, etiamsi procedat tanquam Delegatus Apostolicus, ut *Croix l. 7. num. 30.* cum *Pell. & aliis*. Excipe 2. Si reus, antequam ejus causa cognoscatur ab Ordinario loci, ab illius territorio exeat (ad differentiam delinquentis in sua Patria, qui, etiamsi postea a proprio territorio discedat ante sententiam, & ante citationem, bene potest censura ligari a suo Ordinario, ut diximus supra *Quæst. II.*) Secus, si delinquens in alieno territorio, antequam discedat, citatione præveniatur, tunc enim ratione judicii inchoati subjectus remanet Episcopo loci; Ita *Concina pag. 422. num. 11. Ronc. pag. 77. qu. 2. cum Hurt. Laym. c. 6. num. 7. cum Abb. Henr. & Sayr. ac Con. Dian. Sylv. Avil. Corn.* &c. *cum Salm. c. 1. num. 36. & num. 115.*

27 Quæritur V. An censura alicubi lata, v. g. contra furantes in Ecclesia, vel contra non revelantes furtum, liget etiam alienigenas ibi existentes? Si censura sit lata per modum præcepti particularis, seu sententiæ in casu particulari, nempe si sit lata excommunicatio contra non revelantes fures, hæc non ligat alienigenas, quia præceptum particulare non potest non subditos adstringere. Ita *comm. Suarez Con. Dian. Sylv. Sayr.* &c. cum *Salm. c. 1. n. 117. ex c. A nobis. 25. De Sent. excom.* Si autem censura sit lata per modum statuti generalis pro delictis futuris, puta contra furantes in Ecclesia, tunc ligat etiam alienigenas in illo loco existentes, si ibi sint animo commorandi majorem partem anni; secus, si transeunter ibi commorentur. Ita *Sanch. de Matrim. l. 3. D. 18. num. 6. & 16.* & *Salm. c. 1. n. 116.* cum *Suar. Bon. Sylv. Sayr.* &c. Hæc sententia probabilior mihi est, sed non puto improbabile, quod tam in primo, quam in secundo casu peregrini ligentur censura, etiamsi alicubi sint per breve tempus, quia satis probabile est, quod peregrini fiant subditi, si adhuc per breve tempus in aliquo loco morentur, juxta sententiam relatam *lib. 3. num. 332. v. Non excusatur.*

28 Notandum hic I. Quod semel innodatus una censura potest & alias plures incurrere, etiam ejusdem rationis. Ita *comm. DD.* cum *S. Thoma 3. p. q. 21. a. 6. & Salm. c. 1. n. 173.* ex *Clem. 2. De Sent. exc.* Notandum II. quod propter idem delictum potest quis multipliciter ligari a diversis, scil. a jure & ab homine, a Papa & Episcopo; ita ut ab utroque absolvi debeat. Ita probabilius *Suarez D. 5. Se. 2. num. 13. Pal. p. 6. num. 5. Bon. p. 5. num. 13. & Salm. c. 1. num. 176. cum Fill. Corn. &c.* contra aliquos. Hoc tamen intelligendum, si secundus Superior intendat vere novam pœnam imponere; Alias regulariter secunda censura habetur, ut innovatio, seu publicatio primæ; *Bon. num. 11. & Salm. num. 177.* cum *Bon. Cand. Sayr.* & *Corn.* Notandum III. Quod se qui per unicum actum duo peccata committeret specie diversa, quorum unicuique censura est imposita, tunc duas censuras incurreret, prout si quis occideret Clericum in loco, ubi quodvis homicidium sit vetitum sub censura. Secus, si peccatum non haberet malitias plures specie diversas. Ita *Suarez Se. 3. num. 13. Bon. num. 8. & Salm. num. 178. cum Cornejo, Diana, & Candido*. Notandum IV. Quod, si quis reiterat idem crimen moraliter distinctum a primo, cui imposita est censura, toties censuram incurrit; Secus, si moraliter actus non interrumpitur. Hinc unam censuram incurrit, qui pluries successive Clericum percutit: Qui eodem actu duos homines extrahit ab Ecclesia: ita etiam, dicunt *Salm. c. 1. num. 182. cum Lugo, Rodr. &c.* si Sacerdos excommunicatus, qui eodem tempore plures Confessiones excipit, quia, sicut si Sacerdos ille una absolutione plures absolvit, unam irregularitatem incurrit, sic etiam, si plures absolvit successive: tunc enim una actio moralis reputatur (sed verius dicendum oppositum juxta dicta *de Peccat. l. 5. num. 50. Qu. 6.*). Idem, si quis uno verbo blasphemaret 12. Apostolos, vel eodem impetu plures Sanctos; *Salm. num. 183. cum aliis*, & hoc probabile est juxta dicta *cit. lib. 5. num. 47.* Quid, si quis plures Clericos eodem actu vulneraret, an plures excommunicationes incurreret? Negant *Suarez D. 5. Se. 3. num. 8. Bon. p. 5. n. 7.* & probabile putant *Con. Candido, Diana ap. Salm. c. 1. num. 184.* quia sicut unum peccatum ille committeret, sic unam incurreret excommunicationem; Et idem censet *Leander ibid.* si læsio plurium accideret in eadem rixa & impetu. Sed nos oppositum sequimur cum *Salmant.* qui citant *Cornejo, Machad. &c.* quia probabilius est (ut diximus eodem *lib. 5. num. 46.*) quod qui uno ictu plures homines occidit, plura peccata committat.

DUBIUM IV.

Ob quam causam possit ferri Censura?

,, RESp. Ob solum peccatum externum, censuræ propor- 29
,, tionatum, & conjunctum cum contumacia. Et qui-
,, dem in Interdicto locali potest esse alienum, v. gr. Præ-
,, lati, vel communitatis, non tamen hominis privati; alias
,, requiritur proprium. *Bon. p. 3.*

Unde resolves.

,, Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non
,, peccant. *Bon. d. 2. q. 1. p. 4. Lay. c. 4. num. 3. ex S.*
,, *Thom. Suar.*

,, 2. Etsi ob peccatum veniale interdum ferri possit levis
,, suspensio, vel leve interdictum. * (*Nempe suspensio, aut*
,, *interdictum ad breve tempus, & privans aliquo tantum*
,, *usu; Secus, si sint ad omnem usum, vel ad longum tem-*
,, *pus, tunc enim habentur ut censuræ majores. Ita Suarez*
,, *D. 4. Se. 4. num. 2. Pal. D. 1. p. 3. num. 2. Bon. p. 3.*
,, *num. 6. Con. D. 13. n. 67. & Salm. c. 1. n. 124. cum Avi-*
,, *la, & Candido. Ideo suspensio ad longum tempus lata ob*
,, *culpam*

,, *culpam levem censetur invalida*, *ut ait etiam Viva*, *vi-* ,, *de infra n.* 321.) *; excommunicatio tamen major, su- ,, spensio gravis, & interdictum personale speciale, quic- ,, quid sit de generali, non potest ferri, nisi ob culpam ,, mortalem, quia alioqui pœna non esset proportionata ,, culpæ. Imo, cum sint pœnæ medicinales non debent ,, infligi pro quovis mortali, sed quibusdam tantum, ne ,, censuræ contemnantur, ut monet *Trid.* ,,

31 Itaque invalida est censura gravis ob culpam tantum venialem imposita, ut communiter docent *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 5. *Suar. D.* 4. *Sess.* 4. *n.* 2. *Bon. p.* 3. *a.* 6. *Pal. p.* 7. *n.* 2. *& Salm. de Cens. c.* 1. *n.* 126. *&* 127. Et colligitur ex *c. Nullus* 11. *q.* 3. atque ex *Trid. sess.* 23. *c.* 3. *de Ref.* Ratio, quia de jure tam naturali, quam Divino pœna debet esse culpæ proportionata. Ex quo infertur 1. quod non potest quis gravem censuram incurrere, nisi gravem culpam prius committat: Et ideo, qui excusatur a gravi culpa, etiam excusatur a censura gravi. Infertur 2. quod, si aliquid præcipiatur, quod, inspectis omnibus, leve est, nec præceptum obligabit ad mortale, nec censura incurretur; Ita *Suar. D.* 4. *Sess.* 6. *n.* 6. *Pal. l. c. & Salm. c.* 1. *n.* 128. *cum Con. Soto Corn. & Candido*. Dixi, *inspectis omnibus*, nam materia in se levis potest reddi gravis ex adjuncta circumstantia scandali, aut periculi, aut finis intenti, et similium, & tunc juste imponitur præceptum ac censura, ita ut transgredientes graviter peccent, & censuram incurrant: uti incurritur excommunicatio ob levem Clerici percussionem, quæ, licet in se sit levis materia, erit gravis respectu reverentiæ debitæ statui Clericali. Sic pariter Prælatus potest imponere censuram gravem iis, qui non interveniunt publicæ Processioni pro aliqua re gravi ordinatæ: Item Clericis, qui contra præceptum comam nutriunt, & sic de aliis. Secus vero, si res sit de se levis, & in ordine ad finem intentum leviter conducat. Ita *Salm. c.* 1. *n.* 130. *&* 131. cum *AA. cit.*

32 Quæritur autem hic I. An in dubio de gravitate materiæ obliget Superioris præceptum, & censura incurratur? Respondetur affirmative cum *Salm. ibid. n.* 132. & *Cornejo*. Ratio, quia in dubio possidet Superioris potestas; quamvis, ut recte notant *Salm. ibid.* cum *Diana*, Prælati sedulo cavere debent, ne subditos censuris gravent ob materias non tam graves, quando eis non constat illas valde conducere ad bonum finem.

33 Quæritur II. An eo ipso quod præceptum fiat sub censura, obliget sub gravi? Intellige, quando res præcepta non est de se certe gravis, nec certe levis, sed est talis ut multum conducere potest ad finem intentum; Et respondetur, quod, si præceptum contineat censuram latæ sententiæ, tunc obligabit sub gravi, quia eo ipso quod Superior censuram vult ipso facto incurri, vult etiam ut suum præceptum obliget sub mortali, sine quo censura incurri non posset. Ita *Ronc. pag.* 74. *q.* 1. *R.* 2. *Suar. D.* 4. *Sess.* 9. *n.* 11. *Bon. p.* 6. *n.* 6. *n.* 8. *& Salm. c.* 1. *n.* 134. *cum Soto, Castro, Avila, & Cornejo*. Si vero materia de se non sit gravis, & censura sit tantum ferendæ sententiæ, ita ut ad eam incurrendam requiratur monitio, ut dicemus hic infra *n.* 55. tunc transgrediens non peccabit graviter: nisi post monitionem, vel nisi in præcepto adsit clausula, *quod sine ulla monitione talis censura possit a Prælato applicari*, quia tunc ipsum præceptum habetur ut monitio. Ita *Ronc. l. c. & Sot. Avil. Syl. Caj.* &c. cum *Salm. l. c. n.* 135.

34 ,, 3. Actus peccati ob quem censura fertur, debet es- ,, se mortalis, non tantum quoad actum internum, sed ,, etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non ex- ,, communicatur leviter percutiens Clericum, etsi inten- ,, tionem mortalem habuisset: uti nec qui interius tan- ,, tum est lapsus in hæresim, quam exterius non signi- ,, ficavit: quia Ecclesia tantum judicat de externis. *Bon.* ,, *loc. cit.* ,,

Invalida itaque est censura pro actu mere interno imposita; Ecclesia enim non judicat de internis, ex *c. Consuluit.* 2. *q.* 5. Ratio, quia, cum Ecclesiæ potestas resideat apud homines, non possunt hi legem ferre, nisi de externis de quibus tantum possunt judicare. Ita *S. Th.* 1. 2. *q.* 91. *a.* 4. & *Con. Pal. Sayr.* &c. *comm.* cum *Salm. c.* 1. *n.* 136. Hinc, si quis percutiet mensam, aut dicet, *ita est*, intendens suam hæresim internam confirmare, non incurrit ideo censuram, quia talis actus, aut verbum non est de se aptum ad hæresim significandam; ita *Suar. D.* 4. *S.* 2. *n.* 20. *Croix l.* 7. *n.* 48. *Cont. Tourn. pag.* 398. *v. Ex his*, *cum Sayr. & Salm. c.* 1. *n.* 142. *cum Turrian. Con. Castro, Diana, &c.* Idem, si quis fornicetur, hæretice mente judicans fornicationem licere; *Salm. ibid.* Imo ad censuram incurrendam actus non solum debet esse externus, sed etiam graviter externus; & ideo non incurrit censuram, qui leviter percutit Clericum, licet intenderit occidere. Ita cum *Bus. Suar. Sess.* 3. *n.* 5. *Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 8. *n.* 7. *Tourn. l. c. & Salm. n.* 143. *cum Sot. Sayr. Henr. Pontel.* &c. Excipitur tamen, nisi actus interior præceptus, aut vetitus, necessario cum exteriori conjungatur, prout cum fulminatur censura contra scienter transgredientes. Sic etiam Ecclesia punit simoniam mentalem, non quidem illam, quæ tantum interne consummatur, & non probatur externe, quæ nequit puniri, ex *c. fin. De Simon.* Sed illam, quæ ex pravo animo interiori producit largitionem pecuniæ, &c. Vide *Salm. c.* 1. *n.* 140.

An autem incurrat censuram impositam contra Officium non recitantes, aut Sacrum non audientes, qui omnino distracte recitet, aut audit? Negat *Croix l.* 7. *n.* 48. & satis probabiliter; Sed probabilius affirmandum, juxta dicta *T.* 1. *l.* 3. *n.* 313. *v. Circa*, *& l.* 4. *n.* 117. in quibus locis tenuimus tam ad Officium, quam ad Missam audiendam, probabilius requiri attentionem internam. 35

,, 4. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, ,, & consummatus; nisi expresse aliud sonent verba legis; ,, quia pœnæ, & odia sunt restringenda. * (*Ita Sanch. de* ,, *Matr. l.* 3. *D.* 2. *n.* 5. *Suar. D.* 4. *Sess.* 3. *n.* 7. *Pal.* ,, *p.* 7. *n.* 10. *Bon. p.* 3. *n.* 12. *& Salm. c.* 1. *n.* 144. *cum* ,, *Con. Hurt. Avila, &c.*) * Hinc excommunicationem ,, homicidæ non incurrit favens, mandans, consulens, ju- ,, vans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. 36

,, Item, quando excommunicatur mandans, consulens, ,, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige, effi- ,, caciter seu effectu secuto, quia sine eo mandatum, con- ,, silium, & suffragium non est completum, & perfectum ,, in genere homicidii, furti, &c. Alii tamen attenden- ,, dum esse putant, utrum in mandantes, consulentes, &c. ,, principaliter, & per se feratur excommunicatio, an vero ,, accessorie tantum: & dicunt priore casu esse excommu- ,, nicatos, etsi non sequatur effectus; non item in poste- ,, riore. Quæ sententia in praxi est tutior. *Bon. l. c.* ,, 37

Et juxta hanc sententiam dicunt *Salm. c.* 1. *n.* 144. *Croix l.* 7. *n.* 59. *&* 60. *cum aliis*, quod, si censura est imposita contra mandantes, aut consilium dantes præcise ob mandatum, aut consilium, tunc incurritur etiam effectu non secuto; Secus, si sit imposita, sed accessorie, nempe propter opus quod ex mandato, aut consilio causaretur. Qua de re sentiunt *Salm.* non incurrere excommunicationem mandantem percussionem Clerici, si percussio non accidat; quia tunc jam non influit in opus principaliter sub censura prohibitum. Sic pariter asserunt *Salm. d. n.* 147. & *Croix l.* 7. *n.* 65. *Nav. Dian.* &c. excusari a censura, qui simplex mandatum, aut consilium dederit ei, qui jam erat determinatus ad opus exequendum. 38

Quæritur I. Utrum in dubio, an meum mandatum, aut consilium influxerit, censuram incurram? Negant *Salm. c.* 1. *n.* 147. *in fine*; Quia pœna non incurritur, nisi constet de crimine, & de ejus effectu secuto. Sed affirmat *Croix l.* 7. *n.* 66. cum *Sanch. Dic.* &c. utraque est probabilis, juxta dicta *de Rest. l.* 3. *n.* 562. 39

Quæritur II. An mandans, sive dans consilium pro occisione Clerici incurrat censuram, si ante executionem consilium pro viribus revocet? Affirmat *Conc. pag.* 428. *n.* 14. *cum Nav. Con. & Bon.* quia malum consilium præstitum semper pergit influere. Sed communius & probabilius negant *Suar. D.* 44. *Sess.* 3. *n.* 11. *&* 13. *Pal. D.* 1. *p.* 7. *n.* 15. *Laym. l.* 5. *c.* 5. *n.* 7. *Viva q.* 1. *a.* 4. *n.* 10. *& Salm. c.* 1. *n.* 159. *cum Avila, Hurt. Dab. Dian. Giball.* & aliis, quia Ecclesia nequit ligare censuris nisi contumaces. Et idem probabiliter dicunt *Viva & Pal. ll. cc. Salm. n.* 152. *cum Fill. Giball. & Tab. ac Croix l.* 7. *n.* 54. *cum Boss.* (contra *Con. Corn. Avila, &c. ap. Salm. l. c*), etiamsi revocatio consilii non potuerit innotesci executori, prout idem dicunt *Salm. n.* 153. de eo qui dedit venenum Clerico, & antequam incipiat operari, animum retractavit, & modo quo potuit procuravit effectum impedire: Quia dum postea evenit læsio, ille non est contumax, unde non debet incurrere censuram, quæ est pœna medicinalis ad impedienda peccata. Idque videtur satis probabile, juxta dicenda *n.* 480. *Dub.* 2. ubi probabilius est, quod præbens Clerico venenum non incurrit censuram, nisi illud incipiat parare effectum, idest lædere. Et quod dictum est de consulente, idem affirmandum de mandante. Advertendum tamen 1. quod consulens, sive mandans in tali casu, etsi excusatur a censura, non ideo tamen excusatur a restitutione, ut *Salm. num.* 148. *in fine*, juxta probabiliorem sententiam relatam *lib.* 3. *numer.* 559. An autem consilium dans, aut mandans, vel qui dedit venenum revocando consilium, aut mandatum, aut pœnitendo veneni dari, antequam mors sequatur, irregularitatem incurrat? Vide dicenda *de Irregular. numer.* 370. Advertendum 2. quod, qui consilium præbuit, si executionem nequeat impedire, tenetur nihilominus ex justitia monere lædendum, ut se caveat, alias nec a censura excusatur, quia omittit modum quo ille possit vitare damnum, in quod jam suo consilio influxit; *Salm. numer.* 157. *in fin.* nam tenetur ex justitia evertere homicidium, unde si non avertit, illud ejus culpa imputatur. 40

Item hic notandum, quod non incurritur censura, prout excommunicatio, suspensio, & interdictum personale, nisi ob culpam propriam, ut *Salm. cap.* 1. *num.* 121. cum *Suar. Bon. Corn.* &c. *ex c. Si sententia. De Sent. exc.* Secus 41

autem,

autem, si fulminetur interdictum generale, quo ligantur etiam innocentes; Ita tamen, quod si hi mutent domicilium, & exeant ab Oppido interdicto, aut Collegio, non remanent interdicti, ex *c. 2. De Const.* Quod vero non currit pro specialiter interdictis, qui ubique interdicti sunt, ex *c. 24. Si habes. Quæst. 3.*

42 ,, 5. Quicquid excusat a peccato mortali, excusat etiam a gravi censura, verbi gratia, materiæ parvitas, impotentia legem implendi, defectus advertentiæ, & deliberationis, ignorantia invincibilis, sive ea sit facti, ut verbi gratia, si nescias, quem percutis, esse Clericum; sive juris, ut si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio est, quia talis non est contumax. ,,

43 Ut quis censuram incurrat, non solum debet scire crimen illud esse vetitum jure Divino, sed etiam Ecclesiastico; quia alioquin deest contumacia contra Ecclesiam, a qua puniri debet. Ita *comm. Sanch. de Matr. l. 9. D. 32. n. 9. & 24. Viva de Cens. Q. 1. A. 3. n. 5.* & *Salm. c. 1. n. 192. cum Suar. Sot. &c.* vide *infr. n. 350. Q. II.* Imo scire debet, illud sub censura prohibitum esse, alias eam non incurrit; quia alias tunc deest adhuc contumacia, & contemtus censuræ. Ita pariter comm. docent DD. cum *Sanch. n. 13. Con. Henr. Dian.* &c. cum *Salm. n. 193.* & *Croix l. 7. n. 95.* (contra *Avil. Cov.* &c.) Ideo excusat ignorantia invincibilis, non solum si sit antecedans, sed etiam si sit concomitans; Unde si quis occidit Clericum ignorans esse Clericum, non incurrit excommunicationem, quamvis, si scivisset, etiam occidisset, aut si factum scienter approbet; Quia nec ille pravus animus, nec ratihabitio (nisi occisio sit facta nomine suo, vide *n. 267.*) de facto influunt in illam Clerici occisionem; Secus vero esset, si diceret: *Volo hunc occidere, etiamsi sit Clericus*; Nam, si vere Clericum occidit, tunc excommunicationem non effugiet. Ita *Fill. Suar. Pal. Caj.* &c. comm. cum *Salm. c. 1. n. 202. Suar. D. 4. Sess. 8. n. 9. Bon. q. 2. p. 1. n. 14. & Salm. c. 1. n. 202. cum Cajet. Montesin. Candido, Fill. Cornejo, &c.* Vide dicenda *n. 275. infr. n.* IV. *Dub. 1.*

44 Quod autem dicitur de excommunicatione, idem dicendum putant *Salm. c. 1. n. 193.* de suspensione, & interdicto. Et idem probabiliter asserunt de irregularitate, quæ ob delictum incurritur, si delinquens nesciat invincibiliter illud esse jure Ecclesiastico prohibitum, ex *c. Cognoscentes, De Const.* & *c. Proposuisti Dist.* 82. ubi excusatur a depositione imposita in incontinentes qui illam ignorans peccavit incontinentiæ; vide *Salm. ibid.* & vide *infr.* n. 350. *Q. II.* An autem incurrat qui scit jus prohibens, sed non irregularitatem impositam? Adest duplex satis probabilis sententia; vide dicenda *de Irregul. c. 5. D. 4. n. 351.*

45 Quær. I. An possit dari aliqua ignorantia vincibilis, quæ excuset a censura, licet non excusat a peccato gravi? Affirmant *Sanch. de Matr. l. 9. D. 32. n. 31. ac Pal. Dian.* &c. *ap. Salm. c. 1. n. 196.* dicentes posse dari ignorantiam, quæ non sit crassa, seu supina, & tamen sit graviter culpabilis; Nam ignorantia crassa involvit summam negligentiam, ergo (ut ajunt) ignorantia, quæ accidit ob magnam, sed non summam negligentiam, erit mortalis, sed non crassa, & ideo excusabit a censura, ut inferunt ex *c. De Condit. in 6.* ubi ignorantias excusantur a censura: *Dum tamen ignorantia crassa non fuerit, aut supina.* Veruntamen merito contradicunt *Laym. c. 20. n. 20. Bon. p. 1. n. 10. Boss. de usu Matr. c. 5. n. 85. cum Suar.* & communi *ac Salm. c. 1. n. 197. cum Vasq. Con. Corn. &c.* qui asserunt prædictam sententiam vix esse practice probabilem, cum vix inveniri possit ignorantia graviter culpabilis, quæ non sit etiam crassa; Crassa enim evenire potest, non solum quando nulla diligentia, sed etiam quando valde parva adhibetur.

46 Quær. II. An metus gravis excuset a censura? Resp. Si res est vetita jure tantum Ecclesiastico, certe excusat, quia præcepta humana non obligant cum incommodo gravi. *Salm. c. 1. n. 203.* Hinc notat *Croix l. 7. n. 102.* quod, si præcipiatur detectio criminis sub censura, nemo tenetur prodere seipsum, vel complicem, vel alium, si crimen probare nequeat, vel si proditio ipsi grave damnum afferret: Imo gravis metus excusat ab incurrenda censura, etiamsi res aliias jure Divino sit prohibita; Et ideo, qui ob gravem metum patraret homicidium vetitum sub censura, peccaret quidem, sed non incurreret censuram, quia non peccaret contra jus Ecclesiæ, contra cujus potestatem specialis injusta contumacia ad censuram requiritur; ita *Pal. D. 1. p. 8. n. 9. Suar. D. 4. Sess. 3. n. 14. Bon. q. 2. p. 3. n. 2. & Salm. c. 1. n. 204. cum Con. Cand. Henr. &c.* Nec obstat textus in *c. Sacris. de His, quæ vita*, &c. Ubi dicitur metus, qui non excusat a mortali, nec etiam excusare a censura; Nam respondent *DD. cit.* textum loqui, vel de metu levi, vel quando agitur in contemtum; vide *Salm. ib.* Incurrit autem censuram, aut aliam pœnam, qui metu gravi cogitur aliquid agere in contemtum præcepti Ecclesiastici, vel qui ob metum perpetrat malum gravissimum, v. g. si Episcopum occideret, vel sine jurisdictione absolutionem Sacramentalem præberet; Secus, si impeditus ob metum ministraret in Sacris, tunc enim non incurreret irregularitatem; ita *Bonac. & Pal. ll. cc. & Salm. n. 206. cum Machado, Con. Henr. & Corn.* Ratio, quia in dictis primis casibus metus non excusat a culpa, etiam contra præceptum Ecclesiasticum: Secus in aliis.

Dixi *invincibilis*, quia ignorantia culpabilis, & crassa 47
non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v. g. qui hoc fecerit *scienter, consulto, vel qui præsumserit ausu temerario violare*, quæ verba, utpote in re odiosa, accipienda sunt stricte; talis autem non potest dici temere præsumere, nisi ignorantia esset talis, ut formalem dolum includeret; *Escob. t. 4. c. 6. n. 37. Sanch. de Matr. c. 3. l. 9. d. 32. n. 1.*

Quæstio est, an, si censura imposita scienter peccanti- 48
bus, excuset ignorantia affectata? *Prima* sententia communior negat, & hanc tenent *Suar. D. 4. Sess. 11. n. 3. Pal. de Peccat. tr. 2. D. 1. p. 18. n. 10. Cont. Tourn. de Cens. t. 2. pag. 433. Concina t. 11. pag. 434. n. 6. Viva de Cens. q. 1. a. 6. n. 7. Auctor Addit. ad Spor. pag. 122. n. 39. Boss. de usu Matr. c. 5. n. 165. cum S. Antonin. Pont. Per. Fill. Salas, Reg. &c.* item *Avil. Henr. Led. Vill. &c. ap. Salm. c. 1. n. 198.* Ratio, tum quia ignorantia affectata includit dolum formalem; tum quia talis ignorantia æquivalet scientiæ, ut probatur ex *c. Eos qui de Temp. Ordin. in 6.* ubi: *Eos qui Clericos Parochiæ alienæ absque Superioris Ordinandorum licentia scienter, seu affectata ignorantia, vel quocunque alio figmento quæsito, præsumserit ordinare, per annum a collatione Ordinum decernimus esse suspensos.* Et ibi Glossa verb. *Affectata*, dicit: *Æquipollent ergo scientia, & affectata ignorantia.*

Secunda vero sententia affirmat, eamque tenent *Sanch. Dec. l. 2. c. 10. n. 38. Bonac. q. 2. p. 1. n. 11. Ronc. pag. 78. q. 1. R. 4. & Salm. c. 1. n. 199. cum Sylv. Tab. Hurt. Dian. Cælestin. Corn. Duard. &c.* Ratio, quia ignorantia affectata in rigore non est vera scientia, qualis requiritur in pœnis impositis scienter peccantibus, cum pœnæ stricte sint intelligendæ; licet autem talis ignorantia includat dolum virtualem, non tamen formalem; qui enim peccat scienter contra legem, vere contemnit eam; qui vero peccat ex ignorantia affectata, etsi velit ignorare ut liberius peccat, tamen demonstrat aliquam reverentiam erga legem, dum quærit ipsam ignorare ex timore quod, si ipsam sciret, retraheretur a peccando. Ad textum autem oppositum responderi potest, quod ibi per specialem dispositionem legis suspenditur Episcopus sic injuste ordinans, non solum si sciat, sed etiam si affectate suspensionem ignoret. Hanc secundam sententiam non audeo dicere improbabilem, sed primæ magis adhæreo saltem ut communiori. Recte autem *Sanch. n. 41. & Salm. n. 200. cum Covarr.* minime approbant sententiam *Panormitani* (quamvia probabilem eam putent *S. Anton. Sylv. Rodriq.* &c.), scilicet quod si quis cum ignorantia crassa, & etiam affectata Clericum occidit, excusatur a censura Canonis, cum ibi dicatur: *Si quis suadente Diabolo*, &c. Nam respondetur, quod hæc verba non important scientiam formalem censuræ, sed tantum peccati.

Notandum hic cum *Viva de Cens. Q. 1. A. 4. n. 5. cum Fill.* quod, ut incurratur censura pro foro interno requiritur contumacia vera, pro foro autem externo, sufficit præsumta.

,, 6. Non incurritur censura ob peccatum soli naturali, 49
vel Divino juri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item nec ob peccatum mere præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseverantiæ in peccato post monitionem, quia abest contumacia. * (*Ita S. Th. Suar. Con. Pal. & Salm. c. 1. n. 120. comm.*) * Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato (modo justa causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. ut subinde fit in religionibus; & in jure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed late, quia non est censura proprie dicta, cujus violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum pœna. *Fill. t. 11. c. 6. n. 186.*

,, Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex gravi metu, licet quandoque non excusetur a gravi culpa: quia non censetur contumax. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 5. n. 9. Bon. d. 1. q. 2. p. 3. n. 2. ex Suar. Con.* &c. ,,

Dubitatur, an Episcopus possit per sententiam ferre censuram pro crimine futuro? Negat *Cont. Tourn. t. 2. pag. 380. v. Censura*; & probat ex *c. Romana, de Sent. exc. in 6.* ubi dicitur: *Caveant Prælati, ne tales sententias excommunicationis, sive specialiter sive generaliter, in aliquos pro culpis futuris, videlicet si quid tale fecerint, proferre præsumant, nisi culpa seu offensa præcesserit.* Sed affirmant *Laym. de Cens. c. 2. n. 2. cum Abb. Cov. & Ugol. Spor. ac Viva q. 1. a. 1. n. 5. cum Suar. & Con.* Et hoc est valde probabile, quando adest justa causa; atque hic est usus communiter receptus in Ecclesia. Respondent autem præfati AA. ad textum oppositum, illud intelligi quando sine causa fertur hujusmodi censura.

8. Cen-

„ 8. Censura invalida est ex triplici capite.

50 „ Primo ob defectum ferentis, si scilicet careat jurisdi„ctione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel „ suspensam per legitimam appellationem, de qua vid. *Laym.*

51 „ Secundo, si substantialis ordo judicii prætereatur, ut si „ reus non citetur, nec moneatur sub comminatione cen„suræ. Ratio, quia non est contumax, qui ante non fuit „ monitus de præcepto, & pœna annexa. Quod tamen „ intellige de censura ab homine lata per sententiam par„ticularem: quia quæ fertur a jure, vel per senten„tiam generalem, vel etiam specialem, respectu ta„men actus futuri, non eget alia monitione: cum lex, „ aut sententia seipsa satis moneat. Idem est de sen„tentia non illativa censuræ, sed declaratoria tantum: „ quia absque alia monitione declarari potest censura in„cursa, quando crimen, cui est annexa, commissum „ esse evidenter constat. Porro, ut censura sit licita, re„quiritur primo, ut dicta monitio sit canonica, id est, „ trina, juxta Canones; etsi aliquando ex justa causa „ sufficiat una tribus æquivalens, v. g. moneo te se„mel pro tribus vicibus. 2. ut ex scripto recitetur. 3. „ ut causa censuræ exprimatur. 4. ut reo petenti exem„plum scripturæ intra mensem tradatur; alioqui judex „ ipse suspenditur a divinis. *Fill. t. 15. c. 4.* „

52 Prænotandum est hic, quod non in omnibus censuris requiritur monitio Rei; Nam in excommunicatione, quia ibi omnino requiritur Rei contumacia, requiritur etiam monitio; In suspensione autem, & interdicto particulari (secus generali), quia hæ censuræ feruntur aliquando per modum non censuræ, sed puræ pœnæ ad punitionem peccati præteriti, ideo non semper monitio requiritur, ex *c. Tuæ literis. 33. De testib. c. Cum in cunctis. 7. De Elect. c. Sacro. 48. De Sent. exc. & c. 2. eod. tit. in 6.* ita *Pal. D. 1. p. 5. n. 5. Bon. q. 1. p. p. n. 8. & Salm. c. 1. n. 80. cum Con. Gibal. & Diana.*

53 Sed Quæritur I. An censura sine monitione prolata sit valida? Quod monitio sit necessaria de necessitate præcepti, nemo dubitat ex *c. Reprehensibilis. De Appell.* &c. Vide *Salm. c. 1. num. 82.* Et hic notandum, quod monitio debet specialiter fieri de censura, cujus sit comminatio, ut *Suar. D. 3. Sess. 11. n. 7. & Salm. c. 2. n. 83. cum Sot. Con. Suar.* &c. *comm.* Utrum autem monitio sit necessaria de essentia? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* sententia quam tenent *Suarez D. 3. Sect. 8. num. 7. Bon. q. 1. p. 9. num. 4. v. Secundo*, item *Cajet. Diana, &c. ap. Salm. c. 1. num. 85.* (qui putant probabilem) dicit Ecclesiam, sive Papam ex plenitudine potestatis posse censuras ferre, nulla præmissa monitione. Et probant ex *c. Duo sunt Dist. 96.* ubi Innocentius excommunicavit Archadium ob delictum præteritum; Et *c. Tanta Dist. 86.* ubi S. Gregorius excommunicavit quosdam sine monitione ob crimen jam factum. *Secunda* vero sententia communior & probabilior, quam tenent *Sanch. de Matr. l. 9. D. 32. num. 23. & 21. Anacl. pag. 488. q. 2. num. 19. Cont. Tournely tom. 2. pag. 411. v. Dico 1. & Salm. c. 1. num. 84. cum Soto, Con. Avila, Corn. Giball. &c.* docet omnino præmittendam esse monitionem canonicam, nisi censura sit jam lata a jure. Probatur ex *c. Statuimus 3. de Sent. excomm.* ubi dicitur quod canonica monitio necessario præmittenda est, *aliter excommunicatio prolata non teneat.* Et idem dicitur in *c. Constitutionem. 9. eod. tit.* Præterea probatur ex *Matth. 18.* ubi: *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus.* Ergo Ecclesia non habet facultatem ferendi censuras, nisi contra contumaces qui nolunt Ecclesiam audire; censura enim est pœna medicinalis, quæ tantum in eum fulminanda est, qui ob suam contumaciam aliter sanari non potest: Nullus autem contumax dici potest, nisi prius de pœna infligenda fuerit admonitus. Nec obstant textus oppositi, nam ad *c. Duo sunt*, respondent *Salm. numer. 86.* quod Archadius ibi excommunicatus fuit, quia Chrysostomum injuste prius ejectum noluit revocare. Ad textum autem in *c. Tanta*, respondetur non esse ibi proprie sermonem de excommunicatione, sed tantum de privatione Eucharistiæ. Dixi autem, nisi censura sit a jure jam inflicta latæ sententiæ, quia tunc ipsa lex monet; Excipitur tamen 1. suspensio lata contra Religiosos usurpantes decimas, vel prohibentes, aut non permittentes eas solvi ex *Clement. 1. de Decim.* Excipitur 2. excommunicatio lata in Religiosos impedientes Visitationem Episcopi ex *Clement. un. §. fin. de Statu Monachor.* in utroque enim casu in præfatis textibus requiritur monitio.

54 Stando autem in jure communi, procul dubio invalida est censura lata ob peccatum mere præteritum, nisi habeat tractum successivum in futurum, ut docent *Anacl. pag. 488. n. 17. Concina pag. 422. n. 1. & Salm. c. 1. n. 120. ex c. Ex parte. De Sign. verb.* Nulla enim esset censura lata ob blasphemiam, vel furtum mere præteritum. Quando ergo excommunicatur aliquis ob furtum, excommunicatur ratione contumaciæ, vel quia fur sciebat furtum esse ab Ecclesia vetitum sub censura, vel quia monitus sub pœna censuræ, renuit restituere; ita *Viva de Cens. Q. I. Art. 4. num. 5.* (Vide dicta *num. 33. in fin.*) Tunc enim incurritur censura sine alia sententia declaratoria: Ad differentiam aliarum pœnarum Ecclesiasticarum, ut sunt privatio Officii, inhabilitas ad Officia, &c. quæ semper sententia saltem declaratoria indigent; *Croix l. 7. n. 77. cum Less. Barb. Pell. &c. comm.*

55 Quæritur II. An requiratur monitio, si censura sit comminata a jure ferendæ sententiæ? Si censura sit comminata ab homine, certum est non requiri monitionem, quia per illud præceptum jam etiam habetur monitio ab ipso Judice facta, ut *Sanch. de Matr. l. 2. D. 24. n. 28.* & *Salm. c. 1. n. 90.* Dubium ergo est, si sit a jure? Duæ sunt sententiæ. *Prima* dicit omnino requiri monitionem, & hanc tenent *Pal. p. 5. n. 7. Suar. D. 3. Sess. 10. n. 29. Laym. c. 5. n. 6. & Salm. c. 1. num. 91. cum Cajet. Corn. Diana, &c.* quia (ut dicunt) cum sententia censuræ ferenda est ab homine, sicut censura lata a jure petit monitionem a jure, sic ferenda ab homine petit monitionem ab homine. *Secunda* tamen probabilior sententia dicit non requiri monitionem, eamque tenent *Busemb.* ut supra *n. 51. Bon. q. 1. p. 9. num. 4. Sanch. de Matr. l. 2. D. 24. num. 28.* item *Fill. Abb. & Avila ap. Pal. num. 6.* qui probabilem putat. Ratio, quia ad hanc censuram jam habetur utrumque, monitio, & contumacia: monitio quæ facta est ab ipsa lege, tam enim monet lex infligens censuram latæ sententiæ, quam ferendæ: & contumacia, quia ille jam monitus noluit obtemperare. Nec obstat ratio opposita, quia tunc Superior cum teneat locum primi Legislatoris, sicut posset Legislator, sic etiam ipse Superior potest censuram exequi. Bene tamen advertunt *Suar. D. 3. Sess. 14. n. 6. Tolet. l. 1. c. 45. n. 3. & Bon. d. n. 4. v. Quarto, & p. 13. n. 6. cum Nav. Fill. Felin. &c.* quod eo casu requiritur citatio Rei ad censuram declarandam, cum bene fieri possit quod Reus probabilem sui facti excusationem afferat; Nisi forte excipit *Bonac. eod. n. 4.* crimen sit adeo notorium, ut evidenter constet nullam Reo competere defensionem.

56 Notandum autem I. Quod monitio canonica proprie est trina; sed etiam canonica est, si fiat una pro tribus (adhuc sine causa); Dummodo in ista una æquivalens tempus designetur, nempe sex dies (nam pro unaquaque monitione requiritur spatium saltem duorum dierum, ut dicunt *Suar. D. 3. Se. 9. num. 3.* & *Salm. c. 1. num. 93.* & colligitur ex *c. Constitutionem. De Sent. exc. in 6.*); Et dummodo terminus sex dierum assignetur, ut peremtorius, & ultimus, alias reus contumax non constitueretur. Ita *Salm. ib. Bonac. q. 1. p. 9. num. 5.* Sufficit tamen, si dicatur: *Mandamus, ut infra sex dies restituat, alias excommunicatur ipso facto*; Quia tunc virtualiter terminus peremtorius assignatur; *Suar. D. 3. se. 12. num. 6. Pal. p. 5. num. 8. & Salm. dict. num. 93.* Notandum II. Quod ex justa causa tria illa intervalla redigi possunt ad unum diem, vel brevius tempus, modo tria spatia assignentur, ut *Bonac. p. 9. num. 7. Suar. D. 3. Se. 9. num. 3. & Salm. c. 1. num. 94. cum Con. & Giball.* Et aliquando, si periculum sit in mora, ut si Clericus ad mortem ducatur, vel si agatur de reprimenda violentia, & turbatione jurisdictionis, sufficit tunc una monitio sine illis competentibus tribus spatiis, modo terminus designetur, ut *Salm. ib.* cum *Corn.* & *Croix l. 7. num. 72.* Notandum III. Quod monitio debet fieri ab ipso Judice, vel ab alio ejus nomine; Et si censura imponitur in commodum partis, ad illius instantiam citatio fieri debet; ita *Suar. D. 1. Se. 11. num. 1. Bon. num. 4. & Salm cap. 1. num. 95. cum aliis.* Debet etiam monitio fieri in scriptis, nisi Judex procedat ex officio, prout tenetur aliquando ob bonum commune, ex *c. Venerabilibus. §. Porro de Sent. ex. in 6.* Quia tunc sufficit, si monitio fiat oretenus, ita tamen ut probari possit in foro. Ita *Salm. c. 2. num. 95.* cum *Giball.* & *Corn. ex c. Sacro. De Sent.* &c.

57 Notandum IV. Quod, si censura ferenda sit contra plures generaliter, sufficit ut fiat monitio in Ecclesia coram Populo; Si vero ponatur interdictum contra Communitatem, sufficit ut moneantur ii ob quorum culpam fertur; ita *Suar. D. 3. Se. 8. num. 2. Bon. p. 9. num. 11. & Salm. c. 1. nu. 96. cum Giball. &c.* Si autem fulminetur censura contra particularem personam, tunc ipsa specialiter monenda est. Excipe tamen tres casus sequentes, in quibus sufficit fieri monitio in ejus domo, vel si domum non habeat, in Ecclesia, vel loco publico. Casus I. est quando Reus absconditur, aut fraude impedit monitionem, ut *Salm. ibid.* cum *Avil. ex c. final. De Dolo, & contum.* Dolus autem debet constare testibus, aut manifestis indiciis; *Con. n. 9. & Cornejo cum Salm. ibid.* Casus II. quando Reus est semel personaliter citatus; tunc enim aliæ citationes fieri possunt domi, aut in Ecclesia, aut Tribunali; *Salm. ibid. n. 96.* cum *Bon. ex Decis. Rota Rom.* Casus III. est quando probari potest citatio domi facta jam ad notitiam Rei pervenisse; tunc enim reliquæ citationes etiam domi fieri possunt; *Suar. Bona. Corn.* &c. cum *Salm. ibid.* & colligitur ex *Clement. 3. de Elect.*

58 Notandum V. Quod licet de necessitate præcepti trina monitio sit necessaria, alias Judex lethaliter peccabit (nisi

urgen-

urgentissima causa, ut supra, excusatet), uti apud omnes est certum; Sine tamen illa trina munitione minime equidem censute erit invallda, cum in c. Romana. De Sent. excom. in 6. censuræ sine monitione debira inflictæ vocentur injustæ, sed non invalidæ: Imo in c. Sacro de Sent. excom. dicuntur justæ, intellige, eo quod saltem non sunt contra justitiam commutativam, aut distributivam, quamvis sint contre legalem; ita Pal. p. 5. n. 7. Bon. p. 9. n. 5. & Salm. cap. 1. num. 97. cum Con. Gibal. Corn. & Diana. Excipiuntur tamen duo casus, in quibus, nisi præcedat trina monitio, vel una pro tribus, ut supra, invalida est censura: I. Quando Judex excommunicat aliquem (vel suspendit, aut interdicit) communicantem cum excommunicato a se, ex c. Statuimas, & c. Statutum. De Sent. excom. II. Quando constat, Delegatum non aliter accepisse facultatem ferendi censuras, quam trina monitione præcedente. Salm. ibid. num. 98.

59 Hæc quoad monitionem censuræ. Quoad autem censuræ sententiam, notandum I. Quod ad censuram incurrendam non sufficit simplex voluntas Superioris, sed requiritur, ut sensibiliter ipse eam manifestet scripto, aut verbis, ut est certum ap. Salm. c. 1. n. 61. aut etiam alio externo signo, ut communiter Suar. D. 3. Sess. 2. n. 3. & Salm. c. 1. n. 65. cum Corn. Villal. Candido, &c. contra aliquos. Notandum II. Quod licet pro censuris valide ferendis non sint necessaria verba, aut signa determinata, oportet tamen ut sufficienter determinetur persona, crimen, & censura: Salm. n. 66. ex D. Th. in 4. D. 27. q. 1. a. 2. Et idem dicitur de censuræ absolutione; Salm. ibid. cum Cand. Corn. & Gibal.

60 Notandum III. Quod ad censuras licite ferendas, observandæ sunt solemnitates assignatæ ab Innoc. IV. in c. Cum medicinalis. 1. de Sentent. excom. in 6. ubi sic habetur: Quisquis igitur excommunicat, excommunicationem in scriptis proferat, & causam excommunicationis expresse conscribat. Exemplum vero hujusmodi scripturæ teneatur tradere excommunicato infra mensem, si fuerit requisitus; super qua requisitione fieri volumus publicum instrumentum, vel litteras testimoniales confici, sigillo authentico consignatas. Postea additur: Si quis autem judicium hujusmodi Constitutionis temerarius extiterit violator, per mensem unum ab ingressu Ecclesiæ, & Divinis Officiis noverit se suspensum. Et inde: Et hæc eadem in suspensionis & interdicti sententiis volumus observari. Ratio Pontificis hæc omnia præscribendi fuit, ne festinanter, & temere, & imprudenter censuræ fulminentur. Ultra autem has pœnas ipso facto incurrendas, alias assignat Pontifex a Superioribus inferendas, nempe 1. Ut Reus protinus a censura absolvatur, 2. Ut, si Judex in eo mense, in quo suspenditur ab Officiis, & ingressu Ecclesiæ, illis se ingesserit, tunc irregularitatem incurrat. 3. Ut idem Judex teneatur solvere expensas omnes, & insuper arbitrio Superioris alias pœnas subire. Ex quo infertur, quod licet censura sine præfatis solemnitatibus sit valida, ut verius tenent Pal. D. 1. p. 4. n. 10. & Salm. c. 1. n. 73. cum Avila, Leand. Gibal. Candido, &c. contra Ripa, & Sayr. Dum ex ipso c. cit. præcipitur, ut Judex censuram relaxet, ergo valida censetur. Attamen Judex procul dubio graviter peccabit, si aliquam ex dictis solemnitatibus omittet, nempe si non ferat censuram in scriptis: si causam non assignet: si exemplum postulanti non concedat; ita Bonac. p. 9. n. 2. & Salm. c. 1. num. 72. cum Sayr. Gibal. &c.

61 Advertendum tamen I. Quod hoc currit, quando censura fertur per modum sententiæ, cognita causa, cum citatione, ut patet ex verbis in cit. c. Cum Medicinalis. Si quis judicium &c. Secus, si censura fertur a jure, vel etiam ab homine, sed per modum legis generalis, sive præcepti particularis, v. g. alicui, ne aliquid agat: tunc enim tales solemnitates non requiruntur. Ita Salm. c. 1. numer. 74. cum Gibal. Sayr. & Corn. Advertendum II. Quod in scriptura debet exprimi causa censuræ, non in genere, sed in specie; Et insuper scriptura debet esse authentica, ita ut sit sigillo obsignata, & subscripta a Judice, vel alio ejus nomine: aut saltem, quæ idoneis testibus probari possit; Salm. c. 5. num. 75. cum Gib. Corn. &c. Advertendum III. Quod, si Judex sit Episcopus, sufficit si proferat censuræ sententiam per alium; Si vero sit Episcopo inferior, debet per seipsum inferre, vel saltem per Notarium, aut alium Ministrum; Salmant. num. 76. cum Villal. Corn. Mach. &c. Advert. IV. Non incurrere pœnas, qui dictas solemnitates omitteret ex causa urgenti, quæ moram non pateretur, cum in textu dicatur Si quis temerarius, &c. Ex quo infertur quod non solum non incurrit pœnas Episcopus, etiamsi culpabiliter solemnitates omittat, dum in pœnis suspensionis & interdicti debet specialis mentio fieri de Episcopis, ut ex c. Quia periculosum. De Sent. excom. in 6. Unde, dum in cit. c. Medicinalis, inter alias pœnas indicitur suspensio, apparet quod sanctio illa sicut non respicit Episcopos quoad suspensionem, neque quoad alias pœnas, ita Palaus tract. 29. D. 1. par. 5. num. 9. & Salm. cap. 1. numer. 77. cum Cand. & Mach. Sed nec etiam quivis alius ex ignorantia culpabili omittens, quia temeritas veram scientiam requirit; juxta dicta Tom. I. lib. 1. n. 174. Advertendum V. Quod pœnæ incurruntur, etiamsi censura non habeat effectum, puta, si Judex jurisdictionem habeat impeditam, vel si Reus solvat aut appellet; Quia a Pontifice non punitur prolatio injustæ censuræ, sed prolatio sine solemnitatibus præscriptis. Ita Salm. cap. 1. numer. 79. cum Gibal. Felin. &c. contra aliquos.

Sed dubitatur hic 1. An incurratur censura lata sub distinctione, v. g. si dicatur: Maneat excommunicatus, aut suspensus? Adsunt duæ sententiæ, ambæ probabiles. Negant Sylvest. Navar. Henriq. &c. quia ad censuram incurrendam requiritur, ut ipsa in specie individue determinetur. Affirmant autem Sayr. D. 3. Sess. 2. num. 12. Bonac. par. 7. num. 4. & Candido, Corn. cum Salmant. cap. 1. num. 63. & 64. Quia vi illius propositionis copulativæ tantum optio datur Reo eligendi censuram, qua malit ligari; Si autem nullam eligat, dicunt Bon. & Cand. utramque incurrere; sed melius tenent Salmant. cum Suar. quod, si unam frangat, alteram eligere censeatur. 62

Dubitatur 2. An possit ferri censura sub conditione? Potest sine dubio ex c. Præterea 2. De Appell. Sed censura postea non incurritur, nisi conditione impleta; Quare non incurritur, si ante impletionem appelletur, ex eod. c. 2. vide Salm. c. 1. n. 68. (Advertendo, quod appellatio ante sententiam censuræ eam suspendit; secus si fiat post sententiam, Croix l. 7. n. 109.) Vel si creditor, pendente conditione, proroget terminum pro censura a Judice assignatum; Quia sicut potest creditor debitum remittere, ita & terminum prorogare, ut docent Pal. p. 8. num. 5. Salm. c. 1. n. 69. cum Nav. Sylv. & Corn. ac Tourn. pag. 430. R. 2. ex c. Pastoralis de Appell. 63

Sed hic dubitatur 3. An transacto termino prorogato a creditore, Judice inconsulto, si debitor non solvat, censura incurratur? Negant Ugol. Henr. Sayr. Nav. ap. Salm. c. 1. n. 70. Quia suspendere, & prorogare censuram est actus jurisdictionis, quam non habet creditor. Sed probabilius affirmant Suar. D. 3. Sess. 2. n. 11. Pal. p. 8. n. 6. Tournely pag. 438. v. Ceterum, & Salm. l. c. cum Con. Corn. & Leand. Ratio, quia ille terminus non assignatur ad finiendam obligationem, sed ne solutio ultra prorogetur sine creditoris consensu; Quare, transacto termino a creditore prorogato, eadem censura manet, & incurritur. 64

Incurrit etiam censuram qui, pendente conditione, mutat forum, quia adhuc primus forus retinet jurisdictionem. Ita Ugol. & Con. ap. Salm. n. 68. Limitant tamen ibid. Con. & Suar. nisi ex justa causa, & non in fraudem domicilium cum foro mutaretur.

Hic denique notandum I. Quod censura ferri debet diebus non feriatis, quando ipsa per modum sententiæ profertur, ex c. final. De Feriis. Si vero diebus feriatis feratur, erit illicita quidem, sed non invalida, ut Pal. p. 5. n. 13. & Salm. c. 1. n. 100. cum Sayr. & Corn. Verum bene possunt ferri diebus feriatis censuræ, quando imponuntur per modum legis, aut præcepti; & etiam illæ quæ feruntur per modum sententiæ, quando contumacia ita patet, ut cognitione causæ non egeat, ex c. Evidentia. De Accus. Monitio autem censuræ frequenter fieri solet die non feriato, si causæ cognitio non præcedat; Secus, si præcedat. Salm. ibid. cum DD. cit. Notandum II. Quod, si Judex sciat censuratum esse absolutum pro foro interno, docent Henr. Fill. & Dec. ap. Croix l. 7. n. 80. non esse puniendum pro foro externo. Notandum III. Quod, qui semel censuram incurrit, debet denunciari, & publicari, ut sic citius resipiscat, ex c. Pastoralis. §. fin. De Appell. & Clem. fin. De Cens. Hæc autem, si lata fuit ab homine, sive per modum statuti, sive per modum sententiæ particularis, ab ipsomet debet denunciari. Si vero lata fuerit a jure communi, denunciatio debet fieri ab Ordinario, loci, ubi censura incursa fuerit, ex Clem. 1. De Privil. Sed tunc ante denunciationem præcedere debet citatio Rei, facienda a Superiore proprio, dato ei termino ad jus suum dicendum, alias denunciatio erit nulla ex Clem. Sæpe. De Verb. sign. Ita Croix l. 7. n. 76. cum Nav. Cov. Pal. & aliis comm. apud Salm. c. 1. n. 101. & c. 3. n. 16. Si autem Reus satisfactionem offerat, statim est absolvendus, Salm. ibid. cum Suar. 65

„ Tertio, ob defectum justæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec a parte rei, nec secundum allegationem fori externi subsistat. 2. Si a parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad judicium, quia reus de eo non confitetur, nec legitime de eo convincitur. 3. Si a parte rei non subsistat crimen, etsi juridice probetur, ideoque titulum, seu causam præsumtam habeat judex. In quo casu, etsi sententia a parte rei sit injusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ, in foro tamen externo servari debet propter scandalum. Vide Laym. p. 1. c. 6. „ 66

In dubio an censura sit incursa vel ne, in foro conscientiæ non tenemur nos gerere ut censuratos. Et hoc sive 69

dubium

dubium sit facti, idest circa crimen, puta si dubitetur an percussio Clerici fuerit graviter injuriosa, ut docent *Sanch. Dec. l. 1. c. 10. n. 55. Bon. D. 2. q. 1. p. 6. §. 2. n. 49. Holzm. de Cens. c. 4. n. 151. Mazzotta to. 1. p. 63. Pal. D. 1. p. 8. n. 8. Laym. c. 5. §. 4. n. 38. Roncaglia de 5. prec. c. 2. q. 6. & Salm. c. 1. n. 209. cum Candido, Tanner. & Diana* contra *Saye. Avor. &c. apud Bonac.* Sive dubium sit juris, idest circa sententiam, puta si dubitetur an censura fuerit latæ, an ferendæ sententiæ, vel an conditio apposita in sententia sit impleta vel non, ut *Sanch. Bonac. Holzm. Ronc. ll. cc. & Salm. nu. 208. cum Val. Cov. & Diana* ex *D. Thoma* qui *Quodlib. 4. art. 14.* docet, quod post determinationem Judicis standum est ejus sententiæ, secus ante determinationem. Ratio pro dubio facti est, quia in dubio nemo est expoliandus jure suo communicandi quod possidet; pro dubio autem juris ratio est, quia pœnæ sunt restringendæ, unde in dubio non incurruntur. Si vero post censuram incursam dubitetur de absolutione obtenta, vel de appellatione interposita, & similibus, tunc omnino Reus debet se habere ut censuratum, quia tunc possessio stat pro Superiore, ut recte dicunt *Sanch. l. c. n. 57. & 59. Pal. l. c. & Salm. n. 210. cum Cov.* Et idem dicendum *cum Sanch. n. 60. & Salm. ibid.* si dubium sit de potestate Superioris, quando hic pacifice eam possidet.

68 Dubitatur 1. In dubio, an censura fuerit justa vel ne, an ut justa sit judicanda? Negat *Dicastillus apud Croix l. 7. n. 127.* dicens Superiorem esse quidem in possessione ferendi censuras justas, sed cum de justitia dubitatur, potius dicendum est possidere libertatem subditi. Et idem sentiunt *Vasq. Sanctius, &c. apud Viva de Leg. qu. 1. art. 3. n. 4.* loquendo de lege dubie justa, & probabile putat *Tamb. Dec. l. 1. c. 3. verb. subditus.* Sed verius affirmant *Salm. de Legib. c. 1. n. 25., Viva l. c. Bonac. eod. tit. D. 1. q. 1. p. 7. §. 3. n. 11. cum Vasq. Suar. & Salas*; item *Palaus*, & alii communiter *cum Croix d. n. 127.* Quia in dubio possidet potestas Judicis.

Dubitatur 2. An si Reus habet opinionem probabilem pro se, teneatur parere Judici aliquid præcipienti sub censura, puta solutionem pecuniæ? Affirmandum etiam cum communi, sive dubium sit juris, sive facti, quia alias nunquam lites finirentur; ita *Salm. Cens. c. 3. n. 6. cum Soto, Diana, Vasq. & Avila.* Bene tamen advertunt *Salm. ibid. cum Avila*, quod in dubio facti id procedit durante dubio, nam si postea censuratus fieret certus de sua innocentia, tunc non tenetur nec solvere, nec se gerere ut censuratum; tunc enim sententia non potest obligare, cum nitatur præsumtione certe falsa. Sed si talis censuram in publico violaret, v. gr. Sacris ministrando, licet irregularitatem non incurreret, peccaret tamen ob scandalum; & tunc in foro externo gerere se deberet ut irregularem, ita *Suar. D. 4. Se. 7. a. n. 11. Pal. p. 8. n. 15. & 16. Croix l. 7. n. 84. & Salm. c. 1. n. 212. cum Coninck.* Hoc tamen intelligendum, nisi publice constet censuras esse nullas, ita ut omnino absit scandalum; *Salm. c. 3. n. 5. cum Nav. Avila, &c.* ex *Clement. Pastoralis de Re judicata.* Præterea advertit *Cont. Tourn. cum D. Thoma* ex *c. Pastoralis de Offic. & pot. Jud. del.* quod executor sententiæ, quæ sit juste secundum allegata, & probata, tenetur eam executioni mandare, etiamsi ex privata scientia noverit esse injustam; secus vero, si sententia etiam secundum probata esset omnino injusta, ex *c. Super eo. De Crim. falsi.*

D U B I U M V.

Qui possint absolvere a Censuris?

69 *Distinguendum inter censuram per sententiam particularem ab homine, & inter latam a jure, vel ab homine per sententiam generalem.*

70 *Quis potest absolvere a censuris latis a jure?*

71 *An omnes Confessarii possint absolvere ab excommunicatione minori? An simplex Sacerdos?*

72 *Quis possit absolvere a censuris latis ab homine per sententiam particularem? 73. Quis, si per sententiam generalem contra personas indeterminatas?*

74 *Quæ censuræ reservatæ possint absolvi ab Episcopo per Cap.* Liceat? 75. *Vide verba Capituli.* 76. Not. I. *An Episcopus possit dispensare in irregularitate propter hæresim?* Not. II. *Quando crimen dicatur occultum, vel deductum ad forum?* 77. *Dub. 1. An possit absolvi ab Episcopo qui fuerit punitus in foro alterius Episcopi?* 78. *Dub. 2. An crimen publicum in uno loco possit absolvi ab Episcopo in alio ubi est occultum?* 79. Not. *III. Qui veniant nomine Episcoporum?* Not. *IV. Qui veniant nomine Subditorum?* Not. *V. Episcopi possunt absolvere a casibus Papalibus occultis reservatis etiam post Tridentinum (Remissive ad lib. 6. num. 594.)* 80. Not. *VI. An Episcopi gaudeant hac facultate ubi Tridentinum non est receptum?*

81 *Qu. I. An Episcopus possit dispensare in irregularitatibus, & suspensionibus cum suo subdito in aliena Diœcesi morante?* 82. *Qu. II. An facultas concessa in Cap.* Licet *fuerit revocata per Bullam Cœnæ?* 83. *Verior sententia.* 84. *Qu. III. An Episcopi possint absolvere a censuris Bullæ Cœnæ impeditos adire Romam?* 85. *Qu. IV.*

Quinam dicantur impediti? 86. *Quid si impedimentum sit ad breve tempus, & quid si ad longum?* 87. *An teneatur Reus absolutus deinde se præsentare Pontifici, si jam sit emendatus, & parti satisfecerit?* 88. *Quid si impedimentum sit perpetuum? Et qui dicantur perpetuo impediti?* 89. *Qu. V. An impediti teneantur adire Romam per epistolam, aut procuratorem?* 90. *Qu. VI. An Episcopus possit absolvere Hæreticum impeditum, etiam per alium?* 91. *Qu. VII. An cum inferior absolvit impeditum a casu reservato sine censura, teneatur Pœnitens se præsentare Superiori?* 92. *Qu. VIII. An impediti adire Episcopum possint a quocunque absolvi?* 93. *Qu. IX. An possint Episcopi generaliter delegare aliis facultatem eis concessam in Cap.* Liceat?

94 *De facultate Mendicantium absolvendi reservata.* 95. *Quas censuras possint Regulares absolvere quoad seculares?* 96. *An possint eos absolvere a casibus Papalibus occultis?* 97. *An pro foro externo?* 98. *An a casibus ab Episcopis sibi reservatis?* 99. *An a censuris Episcopis reservatis a Jure, vel a consuetudine?* 100. *An a casibus Clementis occultis?* 101. *An Regulares possint absolvere suos subditos ab omnibus casibus Papalibus extra Bullam Cœnæ?* 102. *An etiam Novitios?* 103. *An Novitios etiam a censuris ab Episcopo sibi reservatis?* 104. *An Prælati Regulares possint absolvere subditos a casibus Bullæ Cœnæ? Usque ad n.* 106. 107. *An subditos a censura ob percussionem alterius Religiosi, aut Clerici secularis?*

108 *Quid circa recipientes Bullam Cruciatæ? Remissive.*

109 *Regulæ pro absolvendis censuris.*

110 *An, data facultate absolvendi a Papalibus, comprehendatur censura Bullæ Cœnæ?*

111 *An in Jubilæo, data potestate absolvendi, omnes censuræ comprehendantur, etiam latæ ab Episcopo specialiter?*

112 *An habens facultatem circa casus Bullæ Cœnæ possit absolvere etiam ab Hæresi? Usque ad num.* 113.

114 *Quid amplius notandum circa facultates Regularium?*

115 *Quid amplius circa facultatem concessam in Jubilæis?*

„ RESp. 1. A censura lata per sententiam particularem „ ordinarie is tantum potest absolvere, qui eam tulit, „ vel ejus superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea, „ quæ lata est a jure communi, vel ab homine per sententiam „ generalem, si non sit reservata, potest absolvere quivis, „ qui censuratum potest absolvere a mortalibus: si vero sit „ reservata, ordinarie, & per se, potest tantum vel relaxari ab auctore legis, vel ejus successore, vel delegato. 69

„ Dixi 1. *Ordinarie*, quia in articulo mortis quivis Sa„cerdos absolvere potest a quavis censura.

„ Dixi 2. *Per se:* quia per accidens, & ex privilegio „ possunt etiam alii. *Laym. lib. 1. t. 5. p. 1. s. 7.*

Universe loquendo, ad tollendas censuras ex parte absol- 70 ventis requiruntur eædem conditiones, quæ requiruntur ad ferendas, juxta dicta *num. 12.*

Ceterum dicendum I. A censuris istis *a jure* non reservatis certum est Episcopum, vel proprium Sacerdotem absolvere posse, ex *c. Nuper. De Sent. excom.* Ubi, licet sermo sit de excommunicatione minori, idem tamen de omnibus aliis censuris communiter DD. intelligunt, ut *Palaus D. 1. p. 11. §. 5. Ronc. de Cens. c. 6. qu. 3. R. 111. Suar. D. 7. Se. 3. num. 6. & Salm. cap. 2. num. 42. cum Henriq. Ugol. Corn. & Gibal.* ac *Salm. cap. 2. num. 42.* cum *Henr. & communi.* Et idem concedunt Capitulo, Sede vacante, Prælatis Religionum, & habentibus jurisdictionem quasi Episcopalem. An autem ab hujusmodi censuris omnes Confessarii possint absolvere? Negant *S. Antonin. Cov. Palud.* &c. apud *Salm. ibid. num. 42.* Quia, ut dicunt, sicut ad ferendas censuras, ita ad absolvendas requiritur jurisdictio in foro externo, qua carent simplices Confessarii, & etiam Parochi. Affirmandum est tamen cum communi sententia, quam tenent *S. Thomas Suppl. q. 24. art. 1.* ubi ait: *Si excommunicatio sit major, aut est lata Judice; & sic ille qui tulit, vel ejus Superior potest absolvere; vel est lata a jure, & tunc Episcopus, vel etiam Sacerdos potest absolvere.* Ita etiam *Tournely p. 497. R. 3. Concina p. 441. n. 3. Pal. l. c. Ronc. ut supra, Salm. n. 44.* cum *Soto, Vasq. Con. Avila*, &c. Ratio, quia, licet ex jure ordinario nec Confessarii, nec Parochi hanc facultatem habeant, habent tamen ex concessione speciali Innocentii III. qui in *d. cap. Nuper.* 29. sic inquit: *In secundo casu* (scilicet quod excommunicatio non sit reservata) *a suo Episcopo, vel a proprio Sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere. Quamvis enim & tunc non juris, sed judicis sententia sit ligatus, quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.* Quoties igitur censura non reservatur a jure, ab ipso jure datur potestas absolvendi cuilibet Confessario, ut intelligitur sub nomine *proprii Sacerdotis*, prout probavimus *lib. 6. de Euch. num. 564.* Et hic advertendum 1. quod hæc absolutio valebit etiam pro foro externo, ut dicunt *Palaus n. 4. & Gibal. Ugol.* apud *Salm. loc. cit.* Advertunt 2. *Ron-*

taglia p. 80. q. 3. R. 2. cum Con. Pal. D. 2. p. 11. §. 5. n. 4. cum Suar. & Ugol. Sporer Suppl. p. 124. nu. 55. cum Avila, & Salm. dict. n. 44. cum Con. quod hanc absolutionem Parochi, & alii Confessarii impertiri possunt tam intra, quam extra Confessionem. Ratio, quia Decreta Pontificum præcipue forum externum spectare solent, & cum favores Principis ampliari debeant, non est cur tantum ad forum internum restringantur. Advertunt 3. *Salm. c. 3. n. 49. cum D. Thoma Pal. Sot. Vasq. ac aliis citatis n. 45. contra Candid.* quod Confessarii possunt absolvere non solum ab excommunicatione, sed ab omnibus aliis censuris non reservatis, nempe a suspensione, & interdicto personali, etsi absolutio earum non requiratur ad perceptionem Sacramenti Pœnitentiæ. Ratio, quia illa concessio, cum sit favorabilis, merito ampliatur ad omnes censuras.

71 Certum est autem, & commune inter DD. omnes Episcopos, & Confessarios absolvere posse innodatos excommunicatione minori. Vide *Salm. c. 3. n. 164.* Sed valde dubitatur, an simplex Sacerdos possit absolvere ab excommunicatione minori? Affirmant *Salm. c. 3. nu. 166. cum Navar. Arm. & Hurt.* ac probabile putant *Bonac. q. 3. nu. 15. & Viva q. 2. art. 2. n. 5.* quia (ut ajunt), cum Sacerdos probabiliter possit absolvere a culpis venialibus, potest etiam a censuris eis annexis, juxta id quod dicit *D. Thomas in 4. D. 28. q. 2. art. 1. q. 3.* ibi: *A minore excommunicatione quilibet potest absolvere, qui potest absolvere a peccatis.* Sed omnino negandum cum *Suarez D. 7. se. 4. n. 17. Pal. D. 2. p. 21. n. 23. & Soto, Cajet. Cornejo, & Led. apud Salmant. c. 3. n. 165.* tum quia in *c. Nuper. de Sent. excomm.* dicitur excommunicatio minor absolvenda esse vel ab Episcopo, *vel a proprio Sacerdote*, qui sane intelligi nequit simplex Sacerdos; tum quia juxta Decretum Innocentii XI. relatum in *tr. de Pœnit. n. 543. v. Quæritur*, hodie vetitum est Sacerdotibus simplicibus absolvere a venialibus. Hæcque reddunt primam sententiam omnino improbabilem.

72 Dicendum II. quoad censuras *ab homine* latas, quod si censura feratur, per modum sententiæ particularis contra determinatam personam, non potest illa absolvi, nisi ab ipso ferente, vel ab ejus Superiore, vel ab ejus successore, aut delegato. Est certum & commune; vide *Croix l. 7. n. 131. & Salm. c. 2. n. 50.* Quod si autem Judex in foro externo testetur censuratum jam satisfecisse partibus, vel esse emendatum, tunc censetur vel ipse jam absolvere, vel cuilibet absolvendum remittere; *Salm. ibid.* Et hic obiter notandum I. quod Episcopus etiam in alieno territorio potest suos subditos absolvere in foro tam externo, quam interno, semper ac absolutio fit sine strepitu judiciali, ut *Sylv. Henr. Avil.* cum *Salm. c. 2. nu. 36.* Notandum II. quod si quis in alieno territorio delinquit, & ab illius Episcopo specialiter excommunicetur, non potest absolvi ab Episcopo proprio, nisi de Episcopi loci licentia. Ita *Conin. Turr. Diana, Cand.* & cum *Salm. num. 37.* Dixi *specialiter*, nam si excommunicatus sit per sententiam generalem, potest a quocunque absolvi, ut mox dicetur.

73 Si vero censura feratur ab homine per modum statuti, sive sententiæ generalis contra personas indeterminatas, sive in futurum, v. gr. in omnes, qui hoc crimen patrabunt, sive in præteritum in omnes, qui hoc crimen commiserunt (posita contumacia, juxta dicta *num. 54.*); tunc alii, ut *Suarez D. 7. se. 2. nu. 23. & Vasq. Fill.* &c. apud *Salm. cap. 2. num. 50.* tenent non ab alio, quam ab ipso ferente absolutionem impendendam esse, quia censura ab homine, juxta regulas juris, ab eo duntaxat auferri potest, a quo est lata. Sed probabilius dicendum, absolutionem tunc a quocunque Confessario impertiri posse, si censura non sit reservata, ut cum *Bus.* tenent *Palaus §. 4. num. 10. Laymann cap. 7. num. 3. Ronc. Qu. 3. Resp. 11. Concina pag. 443. num. 6. Holzmann pag. 365. num. 127. Sporer Suppl. pag. 124. num. 53. & Salm. cap. 2. num. 51.* cum *Con. Sayr. Tol. Set. Avil. Bon. & Croix lib. 7. num. 128.* cum communi. Ratio, quia hæ censuræ æquiparantur censuris latis a jure, & ideo a quocunque absolvi possunt, cum agatur de re favorabili, quæ amplianda est, quantum res patitur, ex *cit. cap. Nuper. de Sententia excommunicationis.*

74 „ Resp. 2. Episcopi secundum *Trident. sess. 24. c. 6.* possunt 1. absolvere in foro conscientiæ per se, vel Vicarium ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reservatis, excepta hæresi, a qua per seipsos tantum absolvere possunt, quatenus est ex vi hujus decreti. Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, a quo reus ob defectum probationis fuit absolutus, *Bonac. d. 1. qu. 3. p. 1. n. 15. & p. 1. nu. 1. ex declarat. Cardin.* &c. 2. Possunt etiam sæpe absolvere a censura Papæ reservata, propter impedimentum ejus qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem Pontifex non potest adiri. *Bon. l. c. ex Nav. Sanch. Avila*, Con. &c.

75 Quoad facultatem, quam habent Episcopi circa peccata reservata Pontifici, ante omnia notanda sunt verba *Trident. in Cap. Liceat 6. sess. 24: Liceat Episcopis in irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare; Et in quibuscunque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis, delinquentes sibi subditos in Diœcesi sua per se ipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantum, non eorum Vicariis sit permissum.*

Hinc notandum I. quod Episcopi, licet non possint absolvere ab hæresi occulta, juxta sententiam, quam mox exponemus, possunt tamen dispensare in irregularitate ex hæresi occulta contracta. Ita *Potestà tom. 1. n. 3338. Salm. de Cens. cap. 2. num. 54.* Notandum II. quod, ut crimen dicatur non occultum, requiritur ut vel sit deductum ad forum contentiosum, vel sit notum fere omnibus, ut ait *Viva cum Suar.* aut saltem majori parti Oppidi, Viciniæ, Parochiæ, Collegii, seu Monasterii, ut dicunt *Bonac. §. 4. Sanch. de Matrim. lib. 8. D. 34. num. 55. Salm. cap. 2. n. 39.* cum *Pal. Fell.* &c. Ita ut occultum adhuc dicitur crimen, si illud sciant quinque vel sex personæ, ut ait Author cit. (*Instr.* &c.) *p. 2. c. 13. n. 300.* Vide dicta *l. 6. n. 593. vers. Hic autem, & num. 1111.* Tunc autem crimen censetur ad forum deductum, cum ibi est probatum saltem per unum testem; Secus, si nullo modo fuerit probatum, etsi Reus malit aliquid hoc obtinuerit, & ibi absolutus fuerit, quia tunc adhuc censetur occultum; ita *Sanch. de Matr. lib. 8. D. 34. num. 57. Bonac. q. 3. pag. 2. num. 2. & Salm. cap. 2. num. 60. cum Con. Avila, Henr.* &c. Imo dicitur occultum, etiamsi crimen complicis sit ad forum deductum, quia ex *lib. 1. C. Res inter, &c. Res inter alios acta, non potest afferre præjudicium aliis, quibus res judicata non nocet.* Ita *Salm. ibid.* cum *Nav. Bon. & Sanch.* 76

Sed hic dubitetur 1. an possit absolvi ab Episcopo Reus alicujus casus Papalis, qui jam punitus sit in foro alterius Episcopi, ubi judicium sit finitum? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Sanchez lib. 2. cap. 11. num. 21. & Salm. cap. 2. num. 62. cum Reg. Avila, Leandro, &c.* Ratio, quia intentum Concilii fuit servare auctoritatem Judicum, & vitare scandalum, si publica crimina publice non punirentur; et in casu neque scandalum adest, neque auctoritati Judicum præjudicatur. *Secunda* vero sententia communior & verior negat, eamque tenent *Suarez D. 41. Se. 2. num. 6. Pal. tom. 1. tr. 4. D. 4. p. 3. §. 1. num. 17. Barbosa All. 39. num. 3. Concina pag. 445. num. 12. Bonac. de Irreg. q. 5. p. 1. num. 6. cum Garcia, & Rodr. ac Croix lib. 6. p. 2. cum Mascad. Menoch. &c.* Ratio quia, licet tunc Judici sit satisfactum, tamen cum crimen juridice publicum factum fuerit, manet simpliciter publicum, & ut tale omnino est Pontifici reservatum. 77

Dubitatur 2. an crimen in uno loco publicum possit absolvi ab Episcopo in alio, ubi est occultum? Negant *Bon. D. 1. q. 3. p. 2. n. 3. & Suarez tom. 4. D. 30. se. 2. num. 2.* Sed probabiliter affirmat *Sanch. lib. 2. cap. 11. n. 22. Cont. Tournely to. 2. pag. 115. cum Piasec. Barbosa All. 35. n. 27. cum Gutt. & Salm. cap. 2. num. 62.* cum *Trull. Leand. Avila, & aliis* apud *Croix lib. 7. num. 144.* Dummodo locus, ubi crimen est notum, ita distet, ut non sit timor, quod publicetur ubi est occultum. 78

Notandum III. quod nomine Episcoporum veniunt Abbates, & alios jurisdictionem Episcopalem habentes, ut *Sanch. n. 5. & Salm. n. 55. cum Henr. Dic. & Avil.* (contra *Bonac. & Suar. apud Croix lib. 7. n. 141.*) vide dicta *l. 6. num. 593. v. Eandem.* Venit etiam Capitulum, Sede vacante, ut *Bon. n. 1. Sanch. num. 4. & Salm. ibid.* Notandum IV. Nomine subditorum veniunt etiam vagi, & omnes habentes animum permanendi in loco illo per majorem partem anni, ut *Croix lib. 7. num. 136.* cum *Sanch. Suarez, Bon. Barb.* &c. Notandum V. quod Episcopi vi concessionis in dict. *cap. Liceat*, possunt absolvere a casibus Papalibus etiam post Tridentinum reservatis, ut probabile esse diximus *lib. 6. num. 594. Dub. 9.* 79

Notandum VI. circa facultatem a Tridentino concessam Episcopis in *cap. Liceat*, absolvendi, aut dispensandi a casibus Papalibus, vel ab irregularitatibus occultis, id quod dicit *Fagnanus in c. Dilectus 15. de Temp. Ordin.* ubi ait: *Ex sententia Sancti Concilii Episcopi illarum Regionum, in quibus Concilium adhuc receptum non est, non possunt uti facultate in hoc Decreto concessa.* Notat deinde ibidem declaratum fuisse a Gregorio XIII. prædictam facultatem non etiam Cardinalibus competere, etsi Ecclesiarum Urbis Titulum habeant. 80

Quæritur I. An Episcopus possit dispensare in irregularitatibus & suspensionibus occultis cum suo subdito, qui in aliena Diœcesi moratur? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Avila, Henriq. & Ugolin. apud Barb. in Trid. Sess. 24. cap. 6. num. 44.* Ratio (ut ajunt), quia Concilium tribuit Episcopis facultatem dispensandi tantum in sua Diœcesi. *Secunda* vero sententia communior & probabilior affirmat, & hanc tenent *Sanch. Dec. l. 2. c. 11. n. 10. Suar. D. 41. se. 1. n. 10. & 12. Bon. D. 1. q. 3. p. 2. n. 1. v. Tertio, & D. 7. q. 5. p. 1. n. 4. Diana p. 4. tr. 4. R. 96. Cont. Tourn. p. 448. R. 3. & Salm. c. 2. n. 53. & Barb. l. c. cum Bass. Marchin.* 81

shin. Fag. Nav. &c. Ratio, quia Dispensatio per se potest concedi absenti, ergo non oportet ut dispensandus adsit in Diœcesi, cum actus jurisdictionis voluntariæ bene possit exerceri etiam extra territorium. Nec obstat quod in Tridentino dicatur *in Diœcesi sua*; nam respondetur, quod vel particula illa satis verificatur, cum aut Episcopus aut subditus existit in propria Diœcesi, ut dicunt *Contin. Tournely p. 448. R. 3. & Salm. nu. 53.* Vel quod præfata particula refertur tantum ad secundam partem, ubi agitur de absolutione casuum, ut respondent *Suarez n. 10. & Sanch. n. 12. Holzm. p. 413. n. 327. cum Pal. Pignat. & Croix n. 470.* Ex quo hi Auctores inferunt, quod etiamsi uterque tam Episcopus quam subditus sint extra Diœcesim, bene poterit Episcopus dispensare ab irregularitate, & absolvere a suspensionibus. An autem Episcopus possit absolvere, & delegare facultatem absolvendi casos Papales occoltos extra Sacramentum Pœnitentiæ? Affirmant *Sanch. Suar. Bon. & Salm.* Sed id hodie omnino *negandum* ex Declaratione Gregorii XIII. relata *lib. 6. n. 593.*

82 Quæritur II. An prædicta facultas a Tridentino Episcopis concessa fuerit revocata per Bullam Cœnæ quoad hæresim, & alios casus in ea reservatos? Adest duplex sententia. *Prima* negat, & hanc tenent *Nav. Man. c. 27. n. 260. ac Bannez, Vega, Sà, Arag. Angl. Henr. Fag. &c. ap. Barb. All. 40. nu. 21.* item *Conınk. Avila, Becan. Granad. P. Led. &c. apud P. Milant.* in Prop. 3. Alex. VIII. & probabilem putant *Salm. tr. 18. c. 4. n. 163.* Ratio (ut ajunt) quia in Bulla Cœnæ nulla fit mentio concessionis factæ Episcopis per Tridentinum, sed per clausulam generalem minime revocantur facultates a Concilio Generali alicui tributæ, ut habetur ex *c. Ex parte de Capell. Monach. cum Glossa ibid.* verbo: *Nulla mentio*, & ex *cap. Nonnulli de Rescriptis*, & ibi Glossa verbo: *Fecerint mentionem*.

Et juxta hanc primam sententiam notant *Salm. cap. 2. n. 54. cum Nav. Henr. & Gran. ac Felix Potestà, cum Dic. & Diana*, quod Episcopus circa crimen hæresis, licet non possit concedere alteri generalem facultatem absolvendi ab illa, cum talis facultas fuerit tributa a Concilio Episcopis *tantum, non eorum Vicariis*, bene tamen eam potest delegare alteri in casu particulari; quia cum ipsa sit annexa dignitati Episcopali, competit Episcopis jure ordinario & ideo potest ab eis delegari omni modo quo eisdem expresse non est vetitum.

83 *Secunda* vero sententia verior affirmat, & hanc tenent *Sanch. Dec. l. 2. c. 11. n. 27. Pignatell. to. 1. Conf. 291. Lugo de Pœnit. D. 23. Se. 3. §. 1. Anacl. de Fide D. 4. p. 124. n. 30. Tolet. in explic. B. Cœnæ n. 14. in fin. Diana p. 7. tr. 2. R. 23. Roncaglia de Censur. tr. 4. q. 1. c. 6. q. 4. Croix l. 6. p. 2. n. 1617. Viva in Prop. 3. Alex. VII. n. 7. Vidal in ead. Prop. Holzm. to. 1. p. 386. n. 218. Mazzotta to. 3. pag. 460. n. 2. Elbel to. 2. p. 489. n. 253. Barb. All. 40. num. 23. cum Sayr. Molin. Philiarch. Homob. Ugol.* & plurimis aliis; item *Fagnan. lib. 1. in c. Quoniam de Constit. nu. 29.* ubi id affert decisum a S. C. Duasque similes Declarationes affert *Pitton. de Episcop. n. 960. & n. 1026.* unam emanatam die 4. Dec. 1642. alteram 28. Octob. 1741. Eandem sententiam omnino tenendam docet Benedictus XIV. *de Synodo lib. 7. c. 32. cum Card. Petra, Duard. Cleric. &c.* ibique testatur quod *P. Suarez* prius censuit probabilem primam opinionem, sed deinde in *tr. de Fide D. 1. S. 4. n. 13.* ab illa recessit, & asseruit ipsam revera omni probabilitate esse destitutam. Probatur nostra sententia ex verbis ipsius Bullæ Cœnæ, ubi dicitur: *Nullus per alium quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo, absolvi possit, prætextu quarumvis facultatum & indultorum, quibuscunque personis, etiam Episcopali vel majori dignitate præditis . . . per Nos & dictam Sedem, ac cujusvis* (nota) *Concilii Decreta concessorum, vel concedendorum*. Per quæ ultima verba jam apparet derogatum concessioni Tridentini. Nec obstat ratio opposita, quod per clausulam generalem non revocantur facultates concessæ per Concilium Generale. Nam respondetur 1. id locum habere, quando revocatio fit per Rescripta, non vero cum fit per Constitutiones Pontificias, in præfatis enim textibus adductis (ut legenti patet) tantum de Rescriptis habetur sermo. Valde autem dispar est ratio inter Rescripta, & Pontificias Constitutiones; nam Rescripta, quia sunt contra jus, & propter importunitatem ac multitudinem petentium non fiunt ea maturitate & consilio, qua Constitutiones Pontificum & Decreta Conciliorum emanantur, ideoque id quod dicitur de Rescriptis, non procedit de Constitutionibus, ut bene advertunt *Fagnan. in d. c. Nonnulli de Rescript. & Ronc. de Leg. pag. 47. qu. 4. cum Card. de Luca*, & communi. Ac propterea observat *Fagnanus num. 24.* Tridentinum derogasse pluribus Decretis Conciliorum Generalium, nulla ipsorum facta mentione; imo testatur idem *Fagnanus lib. 3. in c. Nulla de Concess. præb. num. 86.* S. Pium V. in quodam Motu proprio (relato ad literam a *Nic. Garcia*) declarasse satis esse ad revocandum Concilium, quod Papa contrarium disponat, supplicationem manu propria signando. Insuper laudatus Bened. XIV. testatur S. Pium V. & Gregorium XIII. (& idem asserit *P. Viva l. c. p. 4.* ac alii *apud Barbos.*) de hac re signanter interrogatos respondisse nulli præter Papam hodie integrum esse absolvere ab hæresi etiam occulta. Item in Vita S. Francisci Salesii descripta a Petro Galina *lib. 2. cap. 32.* narratur (ut notat idem Benedictus) quod, cum Papa Clemens VIII. Salesium pro examine ad Episcopatum præsentatum interrogasset, an posset Episcopus ab heresi absolvere? respondit affirmative; At Papa subjunxit: *Sed Nos non ita sentimus*. Et tunc S. Franciscus dixit: *Beatissime Pater, si S. V. non ita sentit, nec ego deinceps sic sentiam*.

Respondetur 2. quod, etiamsi ad derogandum Decreto Tridentini fuisset requisita specialis illius mentio, hæc jam adfuit in præfata Bulla Cœnæ, cum ibi dictum fuerit Episcopum non posse absolvere a casibus Bullæ, *prætextu facultatum per cujusvis Concilii Decreta concessorum*. Quænam hic expressior mentio fieri debebat? Tanto magis quod solum Concilium Tridentinum, & non aliud talem facultatem Episcopis concesserat.

Accedit ad hæc damnatio Propositionis 3. ab Alex. VII. quæ dicebat: *Sententia asserens Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt; & id non derogare facultati Tridentini, qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Junii in Consistorio S. C. Eminentiss. Card. visa & tolerata est*. Merito hinc dicunt *Viva, Holzmann, Elbel, & Bened. XIV.* quod per hanc damnationem prima sententia ita a sua probabilitate (si quam habebat) deturbata est, ut nunc probabilis non amplius videatur. Nec obstat dicere cum *Coreglia, Concina, Salmant. & Milante*, quod Pontifex non damnavit sententiam, sed tantum quod ipsa in Concistorio visa & tolerata fuerit; & ideo putant, illam in sua probabilitate reliquisse. Nam respondetur, quod licet Pontifex directe solum damnaverit factum, nempe quod visa fuerit, & tolerata, indirecte tamen aperte ipsam fauciavit opinionem; nisi enim falsam existimasset, non utique tam sollicitus fuisset de mendacio illo damnando; cum igitur declaravit eam non fuisse toleratam, implicite declaravit non esse dignam ut toleretur. Ex his omnibus concludit præfatus Benedictus XIV. *loc. cit. num. 4.* hodie *Episcopos non sine temeritatis nota hanc auctoritatem* (nempe absolvendi ab hæresi) *posse sibi ostentare; & tanto minus delegandi*. Poterit ergo solummodo Episcopus ut Delegatus Apostolicus hæreticum notorium pro foro externo absolvere, ut dicit *Roncaglia loc. cit.* cum *Palao, & Farinac.* Postquam autem ab Episcopo sublata fuerit excommunicatio, a quovis Confessario peccatum hæresis absolvi poterit.

Quæritur III. An Episcopi absolvere possint a censuris 84
Bullæ Cœnæ impeditos Romam adire? Adsunt tres sententiæ. *Prima* absolute negat cum *Bonac. De Censur. Disp. 1. Q. 22. pun. 2. num. 22.* qui citat *Suarez, & Innoc.* (sed dicit *in simili*, ergo prædicti DD. non loquuntur proprie de hac sententia). Ratio *Bonacinæ*, tum quia in Bulla excipitur tantum articulus mortis, tum quia contrarium nullo jure probatur; Non autem suffragatur epikeja (ut ait) in hoc casu, ubi constat de contraria intentione Pontificis; Nec obstare addit textus infra citandos, quia vel ibi non datur facultas absolvendi Episcopis, vel, si datur, hæc revocata fuit per Bullam Cœnæ; sicut fuit revocatum Decretum Tridentini. Excipit tamen *Bonac. num. 27.* casum gravis necessitatis, v. gr. celebrandi, communicandi, & similis. *Secunda* sententia concedit Episcopis absolvere a ceteris casibus, sed negat ab hæresi. Ita *de Alex Conf. Mon. c. 6. §. VIII. Q. 3. & 4.* Ratio, cur excipit hæresim, quia in generali concessione (puta in Jubilæo) absolvendi a casibus Bullæ, non datur facultas absolvendi ad hæresi, ut declaravit Gregorius XIII. Sed hæc ratio debilis est, nam ex infra dicendis, hæc facultas non oritur ex concessione; sed ex epikeja, & præsumta mente Pontificis. *Tertia* communis sentententia, cui subscribo, docet Episcopos posse per se, vel per alios ab eis specialiter delegatos, absolvere in utroque foro legitime impeditos ab omnibus casibus, & etiam ab hæresi, præstito tamen juramento ab eo, qui absolvitur, de se præsentando postea Superiori, ut infra dicetur. Ita *Palaus Disp. 1. pun. 2. §. 5. num. 6. Rancag. d. Qu. 2. R. 11. Laym. de Censur. cap. 2. num. 63. Concina p. 445. n. 13. cum communi, Lugo de Pœnit. num. 218. Salm. tr. 10. cap. 2. num. 73. & tr. 18. c. 4. nu. 164. Viva in Prop. 3. Alex. VII. num. 5. Milante ibid.* cum *Con. Avil. Corn. &c. Potest. t. 1. num. 3347.* cum *Tambur. Donat. Leand. Pelliz.* & communi Theologorum, & Canonistarum, ut testatur *Roncaglia loc. cit.* Ratio, quia, existente impedimento adeundi Papam, restituitur Episcopi potestas ordinaria, non jam vi Tridentini, sed vi juris communis; Et probatur ex *cap. Ea noscitur. 13. De Sentent. excomm.* ubi: *Mulieres, senes, & valetudinarii, seu membrorum destitutionibus impediti, licet ad Apostolorum Sedem non veniant, ab Episcopis valeant fidelium communioni restitui*. Idem sancitur in *cap. Quamvis 58. eodem tit.* ubi habetur, quod percussor Clerici a Sede Apostolica absolvi debet: *Nisi* (additur) *imminente mortis articulo, infirmitate, inimicitia, aut inopia puerili vel senili ætate, fragilitate sexus, seu alia corporis impotentia, sive quolibet impedimento Ca-*

canonice retrahatur, quominus Romanum Pontificem possit adire. Idem in c. De Cetero, & in c. Nuper 29. eod. tit. ubi in fine generalius dicitur, quod quoties difficulter quis ex justa causa possit accedere pro absolutione excommunicationis ad eum a quo absolvendus esset, *a suo absolvatur Episcopo, vel proprio Sacerdote*. Quamvis autem prædicti Canones loquantur de censura ob percussionem Clerici, quia hæc frequentior est, tamen communiter DD. extendunt ad omnes alias censuras, in quibus currit eadem ratio salutis Animarum, ex cap. Cum dilecta. De Confirmat. &c. nam ibi notat Glossa: *Ubi eadem ratio, idem jus debet esse*. Ita Salm. Potest. Roncag. &c. loc. cit. Immo (ut bene notat Roncag. loc. ibid.) in cap. Eos, qui, 22. De Sent. excom. in 6. universe sancitur, omnes casus Papales, quando adest impedimentum Papam adeundi, posse ab alio absolvi; Sic enim ibi habetur: *Eos, qui a sententia Canonis, vel hominis, cum ad illum, a quo alias de jure fuerant absolvendi, nequeunt propter impedimentum legitimum pro absolutionis beneficio habere recursum, ab alio absolvantur*. Per quæ verba Tò, *a sententia Canonis*, intelliguntur omnes casus Papæ reservati, ut notat ibi Glossa verbo, *Canonis*.

85 Quæritur IV. Quinam dicantur legitime impediti? Dicuntur (ut habetur ex d. cap. Ea noscitur. 13. de Sentent. excom.) mulieres, senes, valetudinarii. Adduntur in cap. Quamvis, pueri, pauperes, habentes inimicitiam, *vel alias justas excusationes* (ut dicitur in cap. De cetero eod. tit.), *quibus ab itinere rationabiliter excusentur*. His verbis comprehenduntur omnia alia justa impedimenta, quæ infra adnotabimus.

86 Sed hic præcedenter advertendum, quod si impedimentum sit ad breve tempus, tunc innodatus censura reservata non potest ab alio absolvi, nisi urgeat necessitas celebrandi, aut communicandi, nempe ad evitandum scandalum, aut infamiam. Si tamen impedimentum sit ad longum tempus, puta ad annum, vel sex menses (imo Mendoza apud Viva in prop. 3. Alex. VII. num. 6. ad unam noctem, sed Viva non admittit neque ad biduum, quia in tali spatio non adest morale periculum mortis), tunc, excepto impedimento ætatis puerilis, quisque alius impeditus non debet absolvi, nisi præstito prius juramento, quod cessante impedimento, ad Sedem Apostolicam quantocius se præsentabit, ut habetur ex c. De cetero de Sentent. excom. Alias omittens se præsentare reincidet in eandem excommunicationem, ex c. Eos qui. De Sentent. excom. in 6. vide Ronc. d. q. 4. R. II. cum Mansi; Et iste ab hac obligatione se præsentandi non excusatur, etiamsi Confessarius omittat illam ei imponere, cum ea sit imposita a jure. Sanch. lib. 2. cap. 13. num. 30. Salm. cap. 2. num. 46. Sufficit autem, ut Reus se præsentet per procuratorem. Salmant. cap. 2. num. 66. cum Cajet. Leand. Avil. & Potest. num. 3351. qui excipit casum percussionis Clerici, pro quo in cap. Quod de his. De Sent. excom. taxative exigitur persona.

87 Sed hic dubitatur, an si aperte constet Reum esse omnino emendatum, & partibus satisfecisse, ipse excusetur a tali præsentatione? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent Navarr. Man. c. 26. num. 26. item Avila, Cornejo, & Henriq. apud Salm. d. n. 66. qui putant probabilem saltem extrinsece. Ratio, quia (ut dicunt) finis Pontificis non est alius quam emendatio Rei, & partium satisfactio; idque inferunt ex cap. Quamvis de Sentent. excom. ubi nulla alia ratio præsentationis exprimitur, quam ut Reus excipiat mandatum satisfaciendi: *Ad Apostolicam Sedem accedant, mandatum ipsius humiliter suscepturi*. *Secunda* vero sententia communior & probabilior negat, quam tenent Suarez to. 4. in 3. p. D. 30. se. 3. n. 6. Sanch. Dec. lib. 2. c. 13. num. 29. Laym. de censur. c. 6. n. 4. & Salm. c. 2. n. 66. Ratio, quia mandatum ad quod suscipiendum tenetur Reus se præsentare, non solum suscipi debet ad implendam satisfactionem partis læsæ, obligatio enim hæc de ipso jure naturæ in omni læsione est insita, sed etiam ad exequenda cetera quæ e Pontifice imponuntur ad cavendum idem crimen in futurum, ut dicit Croix lib. 7. num. 174. cum Suar. Sanch. &c. Tanto magis quod in eod. c. Quamvis, supponitur casus de eo qui jam satisfecerit. Et pro casibus Bullæ Cœnæ id in eadem Bulla circa finem expressum est, his verbis: *A prædictis censuris nullus per alium quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo (cautione præstita) absolvi possit*. Ubi observa bene distingui obligationem standi Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendi, idest parti læsæ.

88 Si autem impedimentum sit perpetuum, absoluti omnino manent liberi ab onere comparendi; Bonac. D. 1. quæst. 3. p. 2. num. 4. Cuccina pag. 445. num. 13. Tournely pag. 450. Viva de Sacr. Pœnit. Q. 9. Art. 2. n. 8. Potestà num. 3349. Ronc. d. qu. 4. R. 11. Dicuntur autem perpetuo impediti, I. Filiifamilias, argum. c. Mulieres, & cap. Relatum. De Sentent. excom. II. Regulares ex c. Monachi 2. & cap. Cum illorum 32. §. Qui. de Sent. excom. etiamsi censura incursa sit ante ingressum in Religionem, ut Roncaglia p. 82. q. 6. Barb. All. 41. n. 17. & Holzm. p. 364. n. 126. Hi enim absolvi possunt a suis Prælatis: Nisi (excipitur in d. c. 32.) *excessus extiterit enormis*. Vide alia circa percussionem num. 280. III. Senes ex c. Ea noscitur. de Sent. excom. quamvis hi sint potentes ad ambulandum, ut Barbosa num. 27. cum Sylv. Sayr. & Graff. Nomine autem *senium* veniunt non solum septuagenarii, ut ait P. Milant. in Prop. 3. Alex. VII. sed etiam sexagenarii, ut probabiliter P. Viva l. c. justa dicta de Jejun. l. 3. n. 1036. Non vero quinquagenarii, ut improbabiliter dicit Farinac. apud Barbos. & alii apud Viva. IV. Servi. V. Pauperes, scilicet qui ob inopiam nequeunt Romam petere, ut in c. Quamvis. de Sent. excom. Secus, si inopia iter non impediret, ut evenit in mendicis vagabundis; & sic intelligitur textus in c. Ea noscitur. eod. tit. ut explicat ibi Glossa v. Pauperes. Nemo autem tenetur accedere mendicando (ut ait Potestà), si ad hoc non sit solitus, ut notat Palaus pu. 23. n. 18. VI. Carceribus, vel triremibus perpetuo damnati, & similes. VII. Infirmi, scilicet laborantes longa, & gravi ægritudine, licet non mortifera, puta, quartana, ut dicunt P. Milante in prop. 3. damnat. ab Alex. VII. ex Innoc. III. Salm. & Potestà cum Pal. Qui his addunt debiles, sive delicatos, non valentes ferre labores itineris; Sed pro istis, nisi periculum sit in mora, consulendus est Papa, ex cap. Mulieres de Sent. excom. VIII. Cura obstricti alendi, sive administrandi familiam, vel publicum gerendi officium, quod non possit relinqui sine publico detrimento, Laymann, Potestà, & Pal. IX. Mulieres, non solum Moniales, de quibus est certum ex c. De Monialibus 33. de Sent. excom. ubi earum absolutio remittitur Episcopis; sed omnes mulieres: Ratio quia, dum in c. Quamvis de Sent. excom. & c. Ea noscitur, eod. tit. in 6. feminæ excusantur a se præsentando, non alia ratio assignatur, nisi quia feminæ sunt. Ita Salm. c. 2. n. 88. Milante in d. prop. 3. Tourn. to. 2. p. 450. & Pal. p. 23. n. 8. ex Barb. n. 30. cum Nav. Bon. &c. Hic autem advertendum, quod Moniales non possunt absolvi ab Episcopo a censura ob violationem clausuræ etiam occultam, excepto mortis articulo, ex Declaratione Gregorii XIII. ut diximus lib. 6. n. 594. Pontifex enim illam sibi specialiter reservavit, quamvis sciret Moniales esse perpetuo impeditas. X. Impuberes, quorum absolutio ex jure ordinario datur Episcopis in c. fin. de Sent. excom. Ideoque hi sunt exemti ab onere comparendi, etiamsi post pubertatem absolutionem petant. Salm. n. 67. cum Con. Corn. & Avil. & c. fin. de Sent. excom. ubi assignatur ratio: *Cum propter defectum ætatis, in qua fuit commissus excessus, rigor sit temperandus*. Recte autem Avila ibi advertit quod si Sacerdos carens facultate absolvendi absolvat impuberem in periculo mortis a censura Papali, debet ei imponere, ut extra periculum se præsentet Episcopo. Etiam impediti censentur illi, qui simul vitam ducunt, ut milites, vel qui in Seminario morantur: Unde hi ab Episcopis absolvi possunt a casibus a Romano Pontifici reservatis, ut Milante in d. Prop. 3. & Barbosa Alleg. 41. n. 16. cum Nav. Bon. &c. & ex c. Quoniam de Vita, & honest. Cler. ubi datur facultas Episcopo absolvendi eos, qui simul vivunt, si quis eorum Clericum socium percusserit, modo percussio non fuerit enormis. Denique censentur impediti, quicunque iter arripere nequeunt sine gravi damno spirituali, vel temporali suo, vel suorum. Viva l. c. ex c. Quamvis de Sent. excom. ubi dicitur excusari, *sive quolibet impedimento canonico retrahatur*. Ut autem hi supra enumerati dicantur perpetuo impediti, sufficit ut tali impedimento laborent per decennium, & secundum Tambur. in Dec. etiam per quinquennium, & consentit Viva in Prop. 3. Alex. VII. nu. 6. & Ronc. d. q. 4. R. II. Leviter autem Clericos percutientes semper possunt absolvi ab Episcopo, ex arg. c. Pervenit. De Sent. excom. vide dicenda num. 279.

Quæritur V. An impediti adire Romam in persona, teneantur adire saltem per Epistolam, aut procuratorem, ad absolutionem a prædictis casibus obtinendam? Affirmat Bonar. D. 1. q. 3. p. 2. n. 4. (cui adhæret Potestà t. 1. n. 3346.) putans, quod pro casibus occultis recurrendum sit per epistolam ad S. Pœnitentiariam, quando commode fieri possit, & aliqua necessitas non impediat; quia ad hoc est S. Pœnitentiaria a Pontifice constituta. Hæc sententia est probabilis, sed probabilior, & communis est sententia negativa cum Ronc. d. q. 4. R. II. (qui vocat tutissimam sententiam) Milante in Prop. 3. Alex. VII. Viva ib. n. 7. Pal. D. 1. p. 11. §. 5. n. 6. & Spor. p. 264. n. 750. cum communi, & Salm. c. 2. n. 65. cum Con. Henr. Dic. Avil. Dian. Conin. Vide dicta l. c. n. 563. v. Dub. 3. Idem dicit Sanch. Dec. lib. 2. c. 13. n. 14. qui excipit casum hæresis; at hanc exceptionem rejiciunt Palaus D. 1. p. 2. §. 5. cum Aversa & Dic. apud Croix l. 6. p. 2. nu. 1624. Ratio, tum quia, stante impedimento Romam adeundi, restituitur (ut diximus) ex jure Episcopis potestas ordinaria absolvendi per reservationem Bullæ ablata; Tum quia (ut ait Roncaglia loc. cit.) jus non obligat Reum, nisi ut personaliter adeat Papam: Unde, si id præstare nequit, ad aliud non tenetur. Præterea (addit bene Roncaglia) obtinere absolutionem a S. Pœnitentiaria, est privilegium; sed privilegia, utpote favorabilia, nullam inducunt obligationem iisdem utendi. Et sic pariter ab Episcopo in casu impedimenti Reus absolvi potest, etiamsi adsit Nuntius Apostolicus, qui possit facile adiri, ut probabilius 89

bilius tenent *Ronc. & Salm. eod. num.65. cum Corn. Dian. Avil. Henr. & Lugo* apud *Crain l. c.* (contra *Mol. Bon. Con.* &c. apud *Salm.*) Sicut enim Nuntius, ita & Episcopus tunc absolvere potest ex delegatione Pontificis.

90 Quæritur VI. An casu quo Hæreticus sit impeditus recurrere ad Papam, possit Episcopus eum absolvere (juxta sententiam nostram supra relatam in Quæst. III.), non solum per se, sed etiam per alios? Jam diximus supra in Quæst. II. *num.* 82. quod extra casum impedimenti non potest Episcopus absolvere ab ullo casu in Bulla Cœnæ reservato, & tanto minus delegare. In casu vero impedimenti dicimus cum *Bonac. in Bulla Cœna D. 1. q.22. p.2. num. 24. Roncaglia pag. 81. c. 6. qu. 4. R.2. v. Quod si, & de Alexandro Confess. Monial. c.6. §.8. q. 3.* valde probabiliter posse Episcopum ab omnibus casibus Pontificiis, etiam hæresis absolvere, & delegare, non solum specialiter in casu particulari, sed etiam generaliter. Nec obstat Tridentinum in laudato *cap. Liceat*, ubi, cum sermo fit de hæresi, dicitur: *Eis tantum, non eorum Vicariis*, (absolvere) *sit permissum.* Nam recte respondent AA. citati, quod id procedit juxta antiquum præscriptum Tridentini, ubi concessum erat Episcopis absolvere ab hæresi occulta etiam extra casum impedimenti; sed cum agitur de impedito ab adeundo Pontificem, facultas hæc absolvendi ab hæresi, aliisque casibus Bullæ Cœnæ competit Episcopis non jam vi Tridentini, sed vi juris communis, ut communiter loquuntur DD. atque late probavimus in *dicta Quæst. III. num.* 84. ex pluribus textibus ibi allatis. Unde, cum in casu impedimenti prædicta facultas de jure ordinario spectet ad Episcopos, eo quod est annexa ipsi Episcopali officio, & dignitati, ideo ipsi bene possunt generaliter eam delegare. Et hoc est juxta communem doctrinam AA. nempe quod omnes qui habent potestatem ordinariam, possunt eam delegare, ut docent *Salm. tr. 11. de Legib. c. 5. num. 51. & tr. 17. de Voto num.* 83. cum communi, *Contin. Tournely tom. 2. de Leg. pag. 194. v. Quod spectat, Holzmann tom. 1. pag. 98. num.* 485. & alii passim ex *l. More 5. de Jurisdict. omnium Judic.* ubi id expressum habetur: *Is demum jurisdictionem mandare potest, qui eam suo jure* (idest *ordinaria*, ut explicat ibi Glossa), *non aliena, beneficio habet.* Certum contra est, quod cum alicui Prælato aliqua potestas conceditur, & ejus officio sive dignitati annectitur, illa est, vel saltem æquiparatur potestati ordinariæ, ut docent idem *Salmant. d. c. 5. de Leg. num.50. & Laym. l. 1. tr. 5. c. 22. num. 6.* qui id probat ex *l. 1. ff. de Offic. ejus cui comm. est jurid.* & ex *c. Quoniam de Offic. deleg.*

91 Quæritur VII. An quando ob mortis periculum, vel ob aliud impedimentum absolvitur ab inferiore peccatum reservatum, sed absque censura, imponendum sit onus Pœnitenti, ut Superiori se præsentet? Negant *Sanchez Dec. l. 2. c. 13. num. 24. cum Corduba, Zambran* item *Salm. de Censur. c. 2. num. 46.* qui citant *Suar. in 3. p. tom. 4. D. 30. se. 3. num. 6.* sed non bene, ut infra videbimus. Ratio (ut ajunt), tum quia eo casu directe absolvitur peccatum; tum quia nullo jure cavetur tale onus comparendi. Sed omnino distinguendum: si peccatum sit absolutum in articulo sive periculo mortis, tunc nulla remanet obligatio se præsentandi ad Superiorem, quia tunc vere directe peccatum fuit absolutum, cum eo casu cesset omnis reservatio, ut recte docent *Suarez dict. num. 6. & Salm. de Pœn. c. 11. num. 21. cum Palud. & Nav. ac Diana p. 5. tr. 3. R. 66. cum Gran. Prap. Hurt. &c.* Secus vero, si peccatum est absolutum ab inferiore propter aliquod impedimentum adeundi Superiorem extra mortis articulum, quia tunc nullus inferior potest directe absolvere a reservatis, sed tantum indirecte, juxta dicta *lib. 6. num.* 585. *v. Dub.* 1. Unde Pœnitens, ut postea directe a Superiore absolvatur, omnino cum convaluerit tenetur eum adire; ita communissime *Suarez l. c. n. 8. Laym. de Pœn. c. 12. n. 10. cum Nav. Sota, Con. Ricc. &c. & Ciera de Cas. reserv. num.* 164. cum communi, ut asserit.

92 Quæritur VIII. An impediti adhuc Episcopum adire pro his censuris, vel aliis reservatis, possint a quocunque Confessario absolvi? Negant communius *Suar. Lug. Dec.* &c. apud *Viva de Pœnit. Qu. 9. A. 2. num. 9.* Quia hoc in jure conceditur tantum Episcopis; nec in lege positiva valet argui a pari. Sed probabiliter affirmant (cum onere tamen comparendi ad Episcopum, cessante impedimento) *Roncaglia d. c. 6. Q. 4. R. III. Palaus D. 2. p. 11. §. 5. num. 6. Sporer pag. 264. num. 750. Croix l. 6. p. 2. num. 1624. cum Nav. Abb. Ang. & Tab. Salm. de Cens. c. 2. num. 63. in fine* cum *Taun. Sylv. Henr. Viva l. c.* cum *Perez, Hurt. Gran. Dicast. Boss. & Cælest.* Ratio, tum quia, ubi eadem est ratio, idem jus debet esse, ut dicit *Glossa in cap. Cum Dilecta. De Confirm.* Tum quia non deest lex hoc expresse indulgens; nam in *c. Nuper. 29. De Sentent. excomm.* habetur, ut supra adnotavimus, quod impeditus ex justa causa adire Superiorem jus habentem absolvendi a censura, *a suo absolvatur Episcopo, vel proprio Sacerdote.* Sub nomine autem *proprii Sacerdotis* venit quidem quilibet Confessarius, ut notat ibi *Glossa* ex *c. ult. q. 26.* & recte inferunt *Salm. c. 3. num. 164. ex c. Omnis, de Pœnit. & rem.* ubi præcipitur quemque semel saltem in anno confiteri *proprio Sacerdoti*, qui communiter intelligitur quivis Confessarius, ut probavimus *lib. 6. num. 564. & 670.* Si igitur non potest verificari casus quod Sacerdos absolvat Reum a censuris Pontifici reservatis, quando Episcopus adiri potest, saltem verificari debet quando Episcopus adiri non potest, ut recte arguunt *Roncaglia, & Salm. ll. cc. cum Henr. & Diana.* Imo *Palaus loc. cit.* dicit ex vi prædicti textus, impeditum adire Papam, posse indistincte absolvi a proprio Sacerdote. Sed probabilius puto cum *Sporer pag. 264. num. 761. Salm. d. nu. 63. Ronc. l. c.* & aliis communiter, ut supra, hoc non admittendum, nisi quando non patet facilis recursus ad Episcopum; nam Τὸ *a suo Episcopo, vel proprio Sacerdote*, communissime DD. interpretantur non disjunctive, sed subrogative, nempe quando Episcopus nequit adiri. Tanto magis quod in *c. De cetero. 11. & c. Ea noscitur. 13.* expresse disponitur, quod cum non potest adiri Pontifex, adeatur Episcopus. Ex prædictis vero probabiliter dicunt *Laym. de Sacr. Pœn. c. 12. num. 10. cum Nav. Suar. & Sota, ac Roncaglia l. c. q. 5. cum Henr. & Diana*, quod impediti adire Episcopum bene possunt a quocunque Confessario absolvi a casibus, & censuris ab eodem Episcopo reservatis. Satis etiam probabile est cum *Suarez, Sanch. & Molina*, ut notavi *lib. 6. n. 563. v. Dub.* I. quod in articulo sive periculo mortis quilibet Confessarius possit, etiam præsente Episcopo, absolvere a casibus Papalibus, quia tunc omnis reservatio cessat. Nec obstant textus nostra supra citati in *c. 11. & 13. de Sentent. excomm.* Nam probabiliter respondet *Sanchez* cum aliis ut supra, eos procedere tantum in casu percussionis Clericorum, de quo loquuntur, non vero in aliis. Præterquamquod nullum expressum inveni textum, qui in articulo mortis præscribat, quod infirmus ab Episcopo absolvatur a censuris Pontifici reservatis. Excipit tamen *Sanchez l. c.* cum aliis, si casus, Pontifici reservatus, esset occultus, quia tunc jure ordinario potest Episcopus ab illo absolvere, vi Tridentini in laudato *cap. Liceat.* Unde censet tunc omnino adeundum Episcopum, si ad eum est recursus, cum ipsi tunc reservatus sit casus. Sed hoc non obstante, mihi & aliis junioribus videtur probabile; etiamsi crimen fuerit occultum, posse absolvi in periculo mortis a simplici Confessario, adhuc præsente Episcopo, quia in tali periculo (ut diximus) cessat omnis reservatio quorumcunque peccatorum, & censurarum, ut docet Tridentinum *Sess. 14. c. 7.* Neque in hoc mihi contradixi *dicta num. 563. Dub. 1.* ubi videor oppositum tradidisse, nam ibi sermo fit de censuris ab eodem Episcopo reservatis, & eo casu, cum Confessarius debeat imponere Pœnitenti, ut postquam convaluerit se præsentet Episcopo ad condignam pœnitentiam ab eo accipiendam (ut communiter docent DD. cum *Salm. de Pœnit. c. 11. num. 21. & Tambur. de Cas. res. l. 5. c. 10. §. 4. ex c. Quo de his, & c. Sæpe, de Sent. excom.* ac signanter ex *c. Eos qui*, ubi id expressum habetur: notantque ibi *Tambur. num. 7. cum Fill. Bass. & Pasqualig. ac Viva in prop. 3. Al. VII. num. 5. cum Val. Nav. Bordone, &c.* quod eo casu pro foro externo Confessarius debet exigere a Pœnitente juramentum se præsentandi ad Superiorem, cum primum poterit, sed pro foro interno dicunt sufficere promissionem), ideo præsente Episcopo infirmus nequit absolvi a simplici Confessario; At quando agitur de censuris Papalibus, non debet infirmus, elapso periculo, se præsentare Episcopo, sed Pontifici, unde cessat ratio cur præsente Episcopo non possit absolvi. An autem in articulo mortis Laicus, aut simplex Clericus possit absolvere a censuris, deficiente Sacerdote? Probabilius negandum juxta dicta *lib. 6. n. 540.*

An vero habens peccata, & censuras reservatas teneatur ea exponere Confessario non habenti super eis potestatem, casu quo urgeat necessitas communicandi, aut confitendi, & aditus non pateat ad Superiorem? Vide dicta *de Euchar. lib. 6. num. 265. v. Quær. II.* ubi diximus teneri; vide ibi rationem.

Quæritur IX. Quomodo Episcopi hanc facultatem eis concessam in *d. c. Liceat*, tam dispensandi in irregularitatibus, quam absolvendi a casibus reservatis occultis, possint aliis delegare? *Prima* sententia quam tenent *Henriq. Menoch. & Corduba apud Sanch. de Matr. l. 2. D. 40. nu.* 16. dicit non posse Episcopos hanc facultatem generaliter delegare, sed tantum specialiter in aliquo casu particulari qui occurrerit. *Secunda* vero probabilior sententia quam tenent *Suarez tom. 4. D. 30. se. 2. num. 9. Sanch. l. cit. num. 27. Laym. l. 1. tr. 5. p. 2. c. 5. num. 2. ac Croix l. 1. numer.* 135. docet bene posse Episcopos generaliter committere hanc facultatem tam dispensandi, quam absolvendi, alteri specialiter ad hæc deputato. Idque testatur *Suarez* sic esse receptum, & interpretatum a consuetudine, quæ est optima legum interpres. Imo probabiliter dicunt *Sanch. ibid. num. 25. Barb. in Trid. d. c. 6. sess. 24. num. 45. v. Ego tamen*; (& idem clare sentit *Suar. loc. cit. D. 41. se. 2. nu. 8.*) quod non solum alius specialiter deputatus, sed etiam quicunque, cui Episcopus generaliter suam facultatem committit, potest dispensare in irregularitatibus, & absolvere a suspensionibus reservatis occultis. Ratio, quia Concilium facultatem circa hæc non limitat, sicut limitat in secunda parte facultatem absolvendi a casibus: Unde, cum 93

eam

eam habeant Episcopi de jure ordinario, generaliter possunt eam delegare, nulla facta speciali deputatione ad ipsa. Bene autem advertit *Palaus de Leg. D. 6. p. 8. §. 2. n. 7.* Episcopum non posse dispensare in irregularitatibus (vel absolvere a suspensionibus reservatis) cum alienigenis, etiamsi ipsi habeant quasi domicilium in sua Diœcesi, ex Declaratione Gregorii XIII. relata *lib. 6. num. 593.*

94 „ Resp. 3. Multi Religiosi, præsertim Mendicantes, pos„ sunt ex privilegiis, in foro tamen interno tantum, a va„ riis censuris absolvere. V. *Dian. p. 9. t. 4. Resp. 63.* Qua„ re a Superioribus suis illa privilegia petant, cum ad con„ fessiones audiendas exponuntur, & circa ea sequentes re„ gulas sequantur.

95 Quoad Regularium autem facultatem in reservata, distinguenda est facultas, quam habent erga sæculares, ab illa erga subditos.

Et I. Quoad *Seculares*, olim Regulares absolvere poterant eos a censuris tam a Pontifice, quam ab Episcopis sibi reservatis, ex diversis privilegiis, quæ referunt *Salmant. de Sacr. Pœnit. c. 13. num. 51.* nempe Eugenii IV. Urbani IV. Pauli III. Julii II. S. Pii V. &c. Verum (ut testantur ipsi *Salmant. ibid. & Viva in Trut. Prop. 12. Alex. VII. num. 1.*) Clemens VIII. die 26. Nov. anni 1602. & Paulus V. 7. Jan. 1617. limitarunt talem facultatem, & declaraverunt eos extra Romam, & intra Italiam non posse absolvere seculares a casibus Papæ reservatis in Bulla Cœnæ; Nec ab aliis sex celebribus illis, nempe Percussionis Clericorum, Duelli, Violationis Immunitatis, Violationis Immunitatis. Violationis Clausuræ Monialium ad malum finem, Simoniæ realis, & Simoniæ confidentialis in Beneficiis (Decretum Clementis in extensum refert *P. Milante in prop. 12. Alex. VII. tom. 1. pag. 98.*; Nec pariter a casibus quos Ordinarii sibi reservant.) Deinde S. Congreg. de mandato Urbani VIII. 17. Nov. 1627. sic sancivit: *Per confirmationes privilegiorum, quas Regulares a Sede Apostolica post Sacrum Conc. Trident. obtinuerant, nequaquam revixisse privilegia prius ab eodem Concilio, ac deinde etiam ipsius Congregationis Decretis sublata, atque extincta, si quæ habebant, absolvendi a casibus Ordinario reservatis; quemadmodum nec indulta absolvendi a casibus contentis in Bulla, quæ in die Cœnæ Domini legi consueverunt, utpote sublata per annuam ipsius Bullæ publicationem, vires ac robur acquisivisse ex sequentibus privilegiorum confirmationibus. Ac proinde Regulares cujusvis Ordinis*, &c. Ibique additum fuit: *Ab aliis casibus & censuris* (præter casibus Bullæ Cœnæ) *Sedi Apostolicæ reservatis absolvendi facultatem extra Italiam minime sublatam fuisse ejusdem S. C. Decretis hac de re editis jussu Clementis VIII.*

96 Sed dubitatur 1. an Regulares possint absolvere seculares a casibus Papalibus? *Prima* sententia negat cum *Viva in Prop. 12. Alex. VII. num. 14. Bord. & Floron.* ex Decreto Pauli V. quo sancitum fuit: *Ac insuper, ut nulli ex Sacerdotibus prædictis* (scil. Secularibus, & Regularibus) *quibuscunque privilegiis, indultis, & facultatibus suffulti ab excommunicationibus, vel casibus eisdem Ordinariis, vel Sedi Apostolicæ reservatis, præterquam in articulo mortis, absolvere audeant, vel præsumant. Secunda* tamen probabilior sententia, quam tenent *Bonac. p. 2. num. 18. Salm. tr. 18. de Privil. cap. 4. num. 53.* atque *Aversa*, & *Pelliz* apud *Viva loc. cit. num. 13. & 14.* & sequitur *Potest. t. 1. De Min. Pœnit. cap. 5. num. 3458.* cum *Peyr. Donat. Rodr. Vidal. Jo. de la Crux*, & ipse *Viva* se revocans id admittit in *Tract. de Cens. Q. 2. A. 2. num. 6. & 7.* docet Regulares posse absolvere seculares a casibus Papalibus occultis, & probant ex privilegio Soc. Jesu (in quo communicant omnes Regulares, ut notat *Potestà num. 3459.*) concesso a Paulo III. anno 1545. In dicto privilegio, cujus verba refert *Potestà ibid.* conceditur absolvere Fideles *ab omnibus peccatis etiam Sedi Apostolicæ reservatis, exceptis contentis in Bulla Cœnæ &c. Necnon vota quæcumque, exceptis votis castitatis, Religionis, &c.* Nec obstare dicunt *Pelliz* apud *Viva*, & *Bonac. num. 19.* laudatum Decretum Pauli V. Nam prohibitio ibi facta de absolvendis casibus Papalibus, refertur ad casus in Decreto Clementis VIII. reservatos, quod Paulus V. & inde Urbanus VIII. confirmarunt, & innovarunt, ut referunt *Bon. Viva, &c.* Ibi enim tantum casus Bullæ Cœnæ, & alii sex enunciati excepti fuerunt.

97 Quod autem tuentur *Pelliz* apud *Viva*, & *Rodriq.* apud *Potest.* scilicet ex præfato privilegio posse Regulares absolvere etiam a Papalibus pro foro fori, merito rejicit *Potestà num. 3465.* Nam ex verbis Privilegii, *Confessionibus auditis*, atque, *Pœnitentiam salutarem injungendi*, satis constat facultatem pro solo foro interno esse concessam.

98 Dubitatur 2. an Religiosi possint absolvere seculares a casibus ab Episcopis sibi specialiter reservatis? Affirmarunt *Suar. Hurt.* &c. apud *Salmant. de Cens. cap. 2. numer. 40.* Ratio, quia qui potest majus (nempe absolvere a Papalibus), potest etiam minus, scilic. absolvere ab Episcopalibus. Et huic opinioni inclinarunt *Rodriq. Quint. Cand.* &c. apud *Viva in d. Prop. 12. num. 4.* ob privilegia postea, & iterum Regularibus concessa. Nec obstare dicebant Decretum S. Congr. de mandato Clementis VIII. & Urbani VIII. cum talia Decreta non habeant vim legis. His tamen non obstantibus, omnino tenendum est oppositum, cum præfata Decreta fuerint confirmata ab iis Pontificibus pro tota Ecclesia ipsorum speciali mandato, & ideo vere habent vim legis, juxta communem doctrinam relatam *Tom. I. l. 1. num. 106.* Insuper (ut recte dicunt *Salmant. loc. cit. & Viva de Cens. Qu. 2. A. 2. num. 7.*) prædicta opinio satis evasit improbabilis post *Prop. 12.* damnatam ab Alex. VII. quæ dicebat: *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.* Hæc enim proscriptio sola sufficit ad privilegia revocanda.

Dubitatur 3. an Regulares privilegiati possint absolvere a 99 censuris Episcopis reservatis a jure, vel a consuetudine? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Cabassut. T. I. lib. 1. c. 11. Concina de Pœn. pag. 371. num. 8. Milante in Prop. 12. damn.* ab Alex. VII. & *Viva in d. Prop. 12. num. 14. cum Bordon. & Floron.* Quia in Decreto citato Pauli V. fuit Regularibus sublata facultas absolvendi a censuris Ordinariis reservatis. *Secunda* tamen probabilior sententia, quam tenent *Concina de Censur. pag. 437. num. 17. Sporer de Pœnit. pag. 264. num. 745. Croix l. 6. p. 2. num. 1628. Salm. de Sacr. Pœnitent. c. 13. num. 52. cum Sanch. Aversa, Lez. Pell. Peyr. Dian.* &c. Et sequitur se revocans *Viva in Tract. de Cens. Q. 2. A. 2. n. 7.* qui docet posse absolvi a Regularibus censuras Episcopis reservatas a jure communi. Quænam autem sint Censuræ, vide infra apud *Busemb. l. 7. num. 213.* Excipe tamen eas quas Episcopi sibi reservant. Ratio, quia, licet in Decretis Pauli V. & Urb. VIII. Regularibus vetetur absolvere a casibus Ordinariis reservatis, attamen hoc verius intelligitur, ut dicunt *Salm. loc. cit. & Avers. Lez. Leand.* apud *Viva d. Prop. 12. num. 13.* de casibus tantum ab Ordinariis sibi reservatis, cum hæc Decreta sint (ut supra diximus) confirmativa Decreti Clem. VIII. ubi dicitur: *Nec a casibus, quos Ordinarii reservaverant, aut in posterum sibi reservabunt.* Notatque recte *Suar. de Pœnit. D. 29. se. 3.* quod casus a jure Episcopis reservati reipsa magis dicendi sunt Episcopis delegati, quam reservati. Omnino tamen excipiendi sunt sex casus expressi in Decreto edito jussu Clementis VIII. ut supra. At hoc intelligendum intra Italiam, ut explicavit Urbanus VIII. (prout supra *num. 95.*) nam extra Italiam, vel in Urbe, ut dicitur in Decreto Clementis, bene possunt Regulares absolvere ab omnibus censuris, quæ a jure sunt Episcopis reservatæ; & intra Italiam Regulares possunt absolvere a censura propter abortum fœtus animati, cum hic casus non sit in casibus expressis a Clemente VIII. Ita communiter DD. vide *Tom. I. lib. 3. num. 397. vers. Pariter.* Si vero Episcopus hunc casum specialiter sibi reservaverit, tunc nullo modo Regulares possunt illum absolvere, ut diximus *loco cit. in fine, & lib. 6. num. 559. vers. Certum, circa fin.*

Quod autem dicit *Viva de Censur. qu. 5. art. 3. num. 10.* 100 *& in Prop. 12. damn. ab Alex. VII.* cum aliis, nempe Regulares posse absolvere etiam a sex casibus Clementis VIII. quando sunt occulti, ob eamdem rationem ut supra, quia prædicti casus, cum sint occulti, reservantur Episcopis, non Papæ, vi Tridentini in *cap. Liceat*; Id minime probatur: nam in tantum Regulares possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, sive delegatis, in quantum ipsi etiam sunt Papales; quare, ablata Regularibus facultate absolvendi a casibus Clementis uti Papalibus, non habent illi unde hac facultate uti possint, sive casus sint publici, sive occulti. Probabiliter autem *Viva qu. 2. art. 2. numer. 7. cum Comit.* & communiori sententia, cui adhæret etiam *Concina pag. 447. num. 17.* dicit posse Regulares absolvere casus in Synodo reservatos, quando Episcopus eos in tabella non exponit; quia eo ipso, quod in tabella non reservat, censetur velle omnibus Confessariis facultatem concedere absolvendi ab iis, ex regula: *Non expressum habetur pro omisso.*

II. Quoad facultatem autem, quam Prælati Regulares 101 habent erga *suos subditos*, communiter docent DD. posse ipsos subditos absolvere ab omnibus casibus Papæ reservatis extra Bullam Cœnæ. Ita *Salm. de Cens. c. 2. n. 70. Concina pag. 444. n. 19. Viva in Prop. 4. Alex VII. n. 6. & Potest. De Min. Pœn. tom. n. 3372.* ex variis privilegiis, quæ congerunt *Salm. l. c.* (Quidquid in contrarium dicat *Croix l. 8. n. 141. cum Dic.*) Nam licet ex vi Tridentini in *cap. Liceat*, non censeatur data Prælatis Regularibus facultas ibi concessa Episcopis, quia videtur concessa tantum iis, qui habent Diœcesim propriam, cum in Trident. dicatur, *In Diœcesi sua*; Attamen adest Privilegium a S. Pio V. (quod in extensum referunt *Concina l. c. & Salm. de Sacr. Pœnit. c. 13. n. 33.*), cujus vi Prælati Regulares in suos Fratres, & Moniales possunt idem, quod Episcopi in suos subditos vi Tridentini in *cap. Liceat*. Et licet *Mendo apud Croix l. c.* astruat confutare Privilegium S. Pii, tamen illud authentice referunt *Salm. de Sacr. Pœnit. c. 13. n. 33. Viva, & Concina*, qui

etiam

etiam asserit ipsum confirmatum fuisse cum aliis a Bened. XIII. *in Constit. 79. Pretiosus*, edita anno 1727. quam refert etiam *P. Milante in Prop. 3.* Alexandr. VII. *pag.* 23. Qui insuper refert ab eodem Pontifice concessam fuisse facultatem absolvendi etiam a casibus Bullæ Cœnæ, exceptis *Relapsu in hæresim, Falsificatione literarum Apostolicarum, & Delatione prohibitorum ad Infideles*; Generali vero Ordinis concessit, *ut ipse solus possit ab irregularitate hujusmodi* (orta ex homicidio) *dispensare cum Fratribus sibi subditis, dummodo homicidium non fuerit appensatum, & intra claustra extiterit consummatum*. Nomine autem Prælatorum veniunt Provinciales, & eorum Vicarii in ipsorum absentia, vel alii ab iis deputati, ut asserunt *Salm. de Cens. cap.* 2. *num.* 80. Necnon veniunt omnes Superiores locales, Rectores, Priores, Guardiani, &c. ut ait *Potest. loc. cit. num.* 3379.

102 Possunt etiam Prælati Regulares absolvere Novitios sui Ordinis a censuris Papalibus (exceptis casibus Bullæ) ante ingressum in Religionem contractis. Ita *Salm. d. num.* 80. cum *Rodr. Cand.* &c. ex Privilegio a Clemente VII. concessu anno 1530.

103 Sed dubitatur 1. an dicti Prælati possint Novitios absolvere etiam e censuris ab Episcopis sibi specialiter reservatis? Respondetur negative ex Decreto S. C. edito de mandato Urb. VIII. ut supra relato; Quamvis etiam contradicat *Jo. de la Crux* apud *Salm. cap.* 2. *num.* 80. cui ipsi adhærent *num.* 81. quia (ut ajunt *Salm.*) per tale Decretum revocata est facultas concessa per Privilegium Clementis VII. quoad absolutionem casuum Episcopalium; non autem illa quæ per consuetudinem est obtenta, ut est ea, qua habentes facultatem absolvendi a reservatis Papæ, possunt absolvere etiam ab illis, quæ Ordinarii sibi reservant, ut testantur *ibid. Suar. Alter.* & *Hurt.* Addunt alii apud *Viva in d. Prop.* 12. *Alex. VII. num.* 6. Decretum illud non habere vim legis, quia non fuit de ejusdem Pontificis speciali mandato solemniter promulgatum pro tota Ecclesia, juxta sententiam relatam *num.* 106. Omnes tamen hæ rationes ex supradictis non videntur amplius probabiles post *Prop.* 12. damnatam ab Alex. VII. ut supra allatam, qua oppositum apparet satis declaratum.

104 Dubitatur 2. an Prælati Regulares possint absolvere suos subditos Religiosos a casibus reservatis in Bulla Cœnæ, ac etiam ab hæresi? Quoad Seculares, jam damnata fuit ab Alex. VII. Propositio 4. quæ dicebat: *Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscunque seculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione ob ipsam incursa*. Quoad subditos vero, adsunt tres sententiæ: *Prima* universe affirmat cum *Pal. Rodr. Peyrin.* &c. apud *Salmant. de Cens. cap.* 2. *num.* 75. & hanc sequitur, & enixe defendit *Potest. tom.* 1. *p.* 4. *cap.* 5. *num.* 3375. cum *Villal. Donat. & aliis*, ex diversis privilegiis, & juribus quæ ibi congerit.

105 *Secunda* sententia, quam tenent *Salm. loc. cit. ex num.* 76. & 77. cum *Suar. Baun. Cand. Arag. & aliis*, dicit non posse absolvere ab hæresi, sed bene posse e ceteris casibus Bullæ. Ratio illorum, quia, licet per Bullam Cœnæ revocantur quæcunque privilegia Regularibus indulta, per verba: *Non obstantibus privilegiis*, &c. *alicui, vel aliquibus cujuscunque Ordinis concessis*. Attamen S. Pius V. extendit ad Prælatos Regulares privilegium Episcopis concessum per Tridentinum in *cap. Liceat*, ut supra, eodem modo ac in Episcopis invenitur; Sicut igitur (dicunt *Salmant. num.* 77.), non obstante dicta Bulla, possunt Episcopi vi illius privilegii absolvere suos subditos, etiam a casibus Bullæ occultis; sic etiam possunt Regulares. Excipiunt autem *Salm. n.* 76. hæresis crimen, quia ex Constit. Pauli V. ut referunt, hæretici omnino remitti debent ad Inquisitores; Sed hoc, explicant in *Tract. de Sacr. Pœnit. cap.* 13. *num.* 5. valere pro locis, ubi viget Tribunal S. Inquisitionis; & ideo pro aliis locis referunt doctrinam *Suarii*, qui dicit Prælatos posse absolvere subditos etiam in hæresim relapsos ex concessione Greg. XIII.

106 *Tertia* demum sententia, quam tenendam esse dicunt *Viva in Prop.* 4. *damnata* ab Alex. VII. & *Croix l.* 6. *pag.* 1. *n.* 1622. citans *Sanch. Suar. Dian.* & *Mendo*, dicit non posse absolvere ab ullo casu Bullæ Cœnæ. Ratio est, tum quia Decretum Urbani VIII. (ut supra allatum) expresse declaravit per annuam Bullæ publicationem sublatam esse Regularibus facultatem a casibus Bullæ Cœnæ absolvendi; tum quia (ut recte arguit *Viva in d. Prop.* 4. *n.* 3.), si hodie nec etiam Episcopi e casibus Bullæ absolvere possunt post Prop. 3. damnatam ab Alexandro VII. ut diximus supra *n.* 83. Ergo tanto minus poterunt Prælati Regulares. Sed hodie quæstio finita est, nam (ut referunt *P. Milante in dicta Prop.* 3. *to.* 1. *pag.* 23. & *P. Concina to.* 10. *pag.* 449. *nu.* 21. & 22.) Benedictus XIII. in Bulla *Pretiosus*, (cujus verba retulimus *num.* 101.) novissime concessit Superioribus Ordinis S. Dominici, & per communicationem aliorum Ordinum, posse absolvere suos subditos, nempe Fratres, & Moniales sibi subjectas a quibusvis censuris etiam in Bulla Cœnæ, aliquibus tamen exceptis.

107 Dubitatur 3. an Prælati Regulares possint absolvere suos subditos e censura ob percussionem alterius Religiosi, aut Clerici secularis? Diximus *suos subditos*, nam circa seculares nihil Regulares possunt, cum facultas absolvendi seculares ab hac censura sit ipsis expresse ademta a Clemente VIII. & Paulo V. extra Romam, & intra Italiam; vide dicta *n.* 95. In *c. Cum illorum*. 32. §. *Qui. de Sent. excom.* æstimatur, si Religiosus percusserit alium ejusdem Ordinis, *nisi excessus* (ut ibi dicitur) *extiterit difficilis & enormis, utpote si ad mutilationem membri, vel ad effusionem sanguinis est processum, aut in Episcopum, aut Abbatem violenta manus injecta*. Si vero percusserit Religiosum alterius Claustri, dicitur ibidem quod *per Abbatem proprium, & ejus qui passus est injuriam, absolvatur*. Si autem percusserit Clericum secularem, dicitur, *nonnisi per Apostolicam Sedem absolutionis gratiam poterit promereri*. Idem autem quod dicitur de Religioso, dicunt communiter *Palaus D.* 3. *p.* 23. §. 4. *ex num.* 10. *Laym. tr.* 5. *p.* 2. *c.* 5. *circa finem*, & alii passim de Novitio percussore, etiamsi ipse crimen commiserit ante ingressum, quia in favorabilibus Novitii habentur ut Religiosi. Addunt tamen *Laym. l. c. in fine*, & *Pal. ibid. cum Mol. & Sayr.* quod Novitius, si egrediatur ante professionem, tenetur se præsentare Sedi Apostolicæ, juxta *c. Eos qu. de Sent. excomm. in* 6. adhuc si fuerit a Prælato absolutus, quia illa absolutio fuit concessa ob temporis impedimentum, ne vagaretur. Hic vero notandum 1. quod si Religiosus levi percussione læserit Clericum secularem, bene poterit absolvi ab Episcopo illius, ut communiter dicunt iidem *Laym. & Pal. ll. cc.* cum aliis ex *c. Religioso, de Sent. excomm. in* 6. Notandum 2. cum eisdem AA. & *Salm. c. c. num.* 69. quod prædicta procedunt juxta jus commune, nam, spectatis Privilegiis, Religiosi bene possunt absolvi a suis Prælatis, etiam percussio fuerit enormis, ex pluribus Privilegiis, quæ referunt *Palaus num.* 10. *in fine*, *Salm. l. c. & Roncaglia p.* 104. *cap.* 2. *qu.* 2. Idque dicunt præfati AA. valere, etiamsi Religiosus percusserit alium alterius Ordinis, vel Clericum secularem. Additque *Croix l.* 7. *num.* 32. *cum Keimer*, etiamsi percussio fuerit publica; ac posse Abbatem absolvi per Confessarium a seipso electum. Notandum 3. quod licet Regulares possint absolvi a suis Prælatis ob hujusmodi Privilegia, bene tamen valent etiam se subjicere Episcopis, ut ab eis absolvantur: intellige, si percussio fuerit levis, vel enormis occulta. Et in eo casu illi qui sunt Prælati alicujus Ordinis, possunt per se exposcere talem absolutionem ab Episcopis: reliqui vero Religiosi de suorum Prælatorum licentia, nisi hæc injuste denegetur, ut docent *Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 12. *num.* 10. & *Salm. c.* 2. *n.* 52. *cum Bass. Henr. Diana &c.*

A quibus autem censuris possint absolvi recipientes Bul- 108
lam Cruciatæ? Vide *Salmant. cap.* 2. *num.* 82. & *Croix tota lib.* 8.

„ Regulæ: *Prima*, Qui habet potestatem absolvendi a 109
„ censuris reservatis Episcopo, non potest vi illius absolvere a reservatis Papæ.

„ *Secunda*. Qui habet potestatem absolvendi a reserva- 110
„ tis Papæ, non censetur posse absolvere a censuris Bullæ Cœnæ, eo quod hæ censeantur majores, nec comprehendi in concessione generali. *Dian. part.* 5. *t.* 12. *Ref.* 14.

Ita *Bonac. qu.* 3. *p.* 1. *num.* 12. & *Suar. Ugol. &c. apud* 111
Salm. cap. 2. *num.* 41. Ceterum quotiescumque conceditur a Papa facultas absolvendi a censuris, etiam de Papalibus intelligitur, alias nihil concederetur, quia quilibet approbatus potest absolvere a non reservatis, ut *Bon. num.* 11. & *Salm. loc. cit. cum Nav. Az. Cand. &c.* Pariter in Jubilæo, concessa facultate absolvendi ab omnibus censuris reservatis, intelliguntur comprehensæ ex communi usu etiam reservatæ Episcopis, *Croix lib.* 7. *num.* 132. & 149. *cum Suar. & Dic.* An autem, data potestate absolvendi a censuris tam a jure, quam ab homine latis, comprehendantur censuræ ab Episcopo specialiter latæ? Affirmant apud *Croix num.* 133. *Avil. Henr. &c.* Negant *Vasq. Hurt. &c.* Utraque est probabilis. Facultas autem concessa ab Episcopo de absolvendis casibus reservatis, non intelligitur data pro peccatis, quibus annexa est censura reservata; *Tamb. De Cas. R. c.* 9. §. 1. *num.* 15. Secus si talis concessio fiat a Papa; *Croix l.* 7. *n.* 134. Ratio, quia omnes casus Papales sunt principaliter reservati cum censura, & propter censuram; vide *l.* 6. *num.* 580.

„ *Tertia*. Qui habet potestatem absolvendi a censuris 112
„ Bullæ Cœnæ, habet etiam a quibusvis Papalibus, & Episcopalibus a jure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresim, de qua alii probabilius affirmant, præsertim pro quibus alioqui concessio per magnam partem esset inutilis.

Concessa facultate absolvendi a casibus Papalibus, non 113
intelligitur a casibus Bullæ Cœnæ; quia in generali concessione non veniunt ea quæ Superior non fuisset concessurus, si specialiter de iis rogatus fuisset, ut dicunt *Bon. qu.* 3. *p.* 1. *num.* 12. *Croix l.* 7. *num.* 132. *Salm. c.* 12. *num.* 41. *cum Suar. Cand. Ugolin. &c.* Certum autem est hodie, quod concesse facultate absolvendi a casibus Bullæ Cœnæ,

non

non comprehenditur facultas absolvendi ab hæresi, licet occulta, ut decrevit Alexander VII. die 23. Martii 1656. & novissime rursus declaravit Benedictus XIV. in Bulla *Convocatis*, amanata pro Jubilæo anni 1750. *num.* 53. Qui tamen *num.* 7. concessit in eodem Jubilæo facultatem absolvendi ab hæresi occulta, modo Pœnitens non habuerit complicem.

214 ,, *Quarta*. Possunt Regulares per sua privilegia, sicut ab aliis censuris Papæ reservatis, ita etiam absolvere duello certantes. Idem dic de similibus casibus, post Constitutionem Clementis VIII. sicuti poterant ante eam: præterquam in Italia axtra Urbem; idque ex declaratione ipsiusmet Clementis apud *Comitolum l. 6. mor. Reg. l. 21. d. 83. Filliuc. t. 1. tr. 15. c. 5. Laym. l. 3. t. 3. p. 3. cap. 5.*

215 ,, Resp. 4. Ampla atiam solet dari potestas a censuris absolvendi in Jubilæis: in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absolvandi a casibus reservatis Papæ, etiam conceditur potestas absolvendi a censuris Papæ reservatis: quia is non solet reservare casus, nisi ratione censuræ adjunctæ. * (*Ceterum universe loquendo, qui absolvere potest a peccato reservato, potest etiam a censura annexa, cum nequeat absolvi peccatum, nisi prius censura absolvatur. Salm. c. 2. num. 38. cum Avil. Cand. &c.*) * Porro absolutio data confitenti bona fide in Jubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram; secus si ab initio indulgentia lucrari noluerit, eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reservata, quam censuram de novo debere tolli ab eo, qui potest extra Jubilæum. * (Vide *dicta de Pœnit. l. 6. num. 536. ad num. XIII. & XXVI.*) *

D U B I U M VI.

Quomodo danda sit absolutio a Censura?

216 *Quomodo absolvendæ censuræ in foro externo, & quomodo in interno?*
217 *An possit absolvi absens?*
118 *De eo qui absolutus est in Jubilæo.*
219 *De absolutione metu extorta.*
220 *An valeat absolutio, non satisfacta parte?* 121. *Quid si cum hac conditione sit concessa facultas?*
122 *An, secuta satisfactione, de se auferatur censura?*
123 *An valeat, & liceat absolutio sub conditione?*
124 *An possit dari absolutio ad reincidentiam?* 125. *An ad reincidendum requiratur nova culpa?*
126 *An censura possit absolvi extra Confessionem?*
127 *Ad absolvendas Censuras requiritur I. Satisfactio partis.* 128. *In quibus casibus possit Reus absolvi ante satisfactionem?* 129. *Requiritur II. ut Reus præstet juramentum non amplius committendi crimen, si sit valde enorme.* 130. *Requiritur III. ut censuratus petat absolutionem.* 131. *Plura notanda. Quid si Reus adhuc sit contumax, vel invitus, vel oblitus non petierit?*
132 *An valeat Absolutio, si Reus falsum exponat?*

216 ,, RESp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cujusvis absolutionis.

Ex qua circa absolvendi modum resolves.

,, 2. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus aperte significetur absolutio impendi. * (*Ad absolvendam censuram sufficiunt quæcunque signa externa, sed non sufficit sola voluntas Judicis. Suar. D. 6. Se. 9. num. 2. 5. & 6. Pal. D. 1. p. 11. §. 3. n. 1.* & *Salm. c. 2. num. 14. cum Cornejo, & Giball.*) *

,, In foro tamen externo communiter ferenda est forma cujusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc fere est in usu. *Ego te absolvo*, verbi gratia, *a vinculo excommunicationis, suspensionis*, &c. *quam incurristi propter* NN. (talem causam) & (si sit excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium, aut* (si sit suspensus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum. In nomine Patris*, &c. In publica autem ac solemni absolutione præmittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leviter percutiuntur (nisi ex justa causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in feminis); tum adjectis precibus absolvitur, & in Ecclesiam introducitur. Idem modus fere servatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virga percutiatur. *Rituale Roman.*

217 ,, 2. Absolvi a censura potest absens; * (*Certum est, quod absens, sicut potest ligari censura, ita absolvi, ex c. De manifesta. 2. q. 1. c. Quanto. 2. q. nu. 5. Ceterum sine urgenti causa non licet absolvere absentem; Sanch. l. 2. c. 11. num. 14. Salm. c. 2. num. 16. cum Pal. Avil. Sayr. &c. qui notant, quod si obtinetur absolutio per procuratorem, hic debet habere speciale mandatum censurati de obtinenda absolutione, ut constet de emendatione; debetque procurator implere, quæ mandans implere deberet, si præsens esset.*) * imo & invitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem, & invitum potest statui, sic & auferri. *Turr. Dian. p. 5. t. 9. R. 10.* * (*Vide infra num. 131.*) *

118 ,, 3. Is, qui pluribus censuris est astrictus, potest absolvi ab una, relictis aliis; quia inter eas non est necessaria connexio. Unde si dicatur, *absolvo te ab omni vinculo, &c.* valet pro omnibus: ideoque si sic absolutus in Jubilæo forte omisisset invincibiliter peccatum habens annexam censuram, idest excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quamvis approbatum absolvi, cum non sit amplius reservatum, an quod censura, ratione cujus tantum erat reservatum, sit sublata. * (*Vide d. num. 131. in fine.*) *

119 4. Absolutio vi, aut metu gravi injuste incusso extorta non valet; imo novam excommunicationem incurrit, qui metum incutit. * (*Ex c. unic. De His, quæ vi, &c. in 6. Secus tamen, si metus non fuerit injuste incussus, nempe si extorta sit absolutio a Judice, qui nolebat absolvere, adhuc cessata contumacia. Ronc. c. 6. q. 6. & Cont. Tournely to. 2. pag. 459.*) *

120 ,, 5. Absolutio data ab Ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est: imo atiam data a delegato, modo non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut juramentum de satisfaciendo cum poterit.

121 Quæritur, utrum sit invalida absolutio censuræ data a delegato, non satisfacta parte, si illi facultas concessa ast absolvendi cum clausula, *satisfacta parte*? Probabiliter negant *Sanch. de Matr. l. 3. D. 33. num. 6. Pal. D. 1. p. 11. §. 3. num. 6. Bon. q. 2. p. 9. num. 3. Ronc. c. 6. q. 6. & Salm. c. 2. num. 25.* Nisi exprimatur in concessione, nullam fore absolutionem, hac conditione non impleta: Alias, cum illa conditio sit de jure, intelligitur apposita ad monendum Delegatum, non ad limitandam facultatem. Sed probabilius affirmant *Suarez D. 7. se. 5. num. 42. Sporer Suppl. pag. 269. num. 214.* item *Vasq. Con. Sayr. ap. Palaum loc. c.* & alii citati *lib. 6. num. 537. v. Qu. VII.* cum communiori sententia, ut fatetur ipse *Palaus*. Ratio, quia prædicta clausula probabilius importat veram conditionem, ut in simili dictum est *eod. lib. 6. num. 1115. circa fin.* Tanto magis quod, cum Pontifices volunt tantum monere de aliqua obligatione, monitionem exprimunt per verbum, *hortamus, monemus*, & simile; cum vero adhibent ablativum absolutum, aliquid aliud exprimere intendunt. Hoc tamen non obstante, non puto improbabilem (ut dixi) primam sententiam saltem ob auctoritatem DD. qui hic illud *satisfacta parte*, non interpretantur pro conditione. Omnes autem conveniunt, graviter peccare Confessarium qui censuratum absolveret, parte non satisfacta; Vide tamen alia dicta *cit. num. 537. v. Qu. VII.*

122 Certum autem est quod, etiam secuta emendatione, vel satisfacta parte, ad cujus instantiam lata est censura, hæc non aufertur sine absolutione; quia licet, cessante contumacia, censura debeat statim absolvi, ex *c. Cum consideres. De Sent. exc.* Ex hoc tamen non infertur, quod sit jam absoluta; Patet ex Prop. 44. damnata ab Alex. VII. *Quoad forum conscientiæ, reo correpto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.*

123 ,, 6. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti, cum sit actus jurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolvi: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolvi. * (*Ideo illicita de se est talis absolutio, quamvis ex aliqua causa posset cohonestari, ut Ronc. ibid. qu. 2. cum Suar. Con. & Salm. c. 2. num. 11. & 12. Si quis excommunicet sic:* Excommunico te, donec solvas; *Vel si quis ita absolvat:* Absolvo te, si intra mensem solvas; *facta solutione, tollitur censura, ut Pal. Heus. Avil. Con. Vasq. &c. cum Salm. ib. num. 13.*) *

124 ,, 7. Potest atiam dari absolutio ad reincidentiam, idest pro certo actu, & tempore, quo transacto, reincidat; item sub certo onere, quo non impleto, censura reviviscat.

125 Quæritur autem, utrum, censura absoluta cum reincidentia, (v. g. si intra mensem non satisfacias), requiratur nova culpa ad reincidendum? *Prima* sententia negat, quia tunc manet eadem prima censura, quæ non fuit sublata, nisi sub tali conditione. Ita *Suar. D. 7. se. 8. nu. 27. Bon. q. 3. p. 3. num. 16.* item *Hurt. Fill.* &c. apud *Salm. c. 2. num. 5. Secunda* tamen probabilior sententia, quam tenent *Ronc. c. 6. qu. 2. in fin. Pal. D. 1. p. 11. §. 2. num. 10.* & *Cont. Tournely to. 2. pag. 460. & Salm. num. 6. cum Avil. Henr. Con. Laym.* &c. docet requiri novam culpam; Ratio, quia prima censura non potest dici suspensa, cum non possit suspendi censura, nisi authoritate Pontificis, ut dicunt *Salm. loc. cit. num. 2.* Ergo fuit sublata, & ideo sine nova culpa rena-

renasci non potest. Et idem dicendum ajunt *Salm. cum iisdem AA. ibid.* si Pontifex a censura absolverit ad omnem effectum, etsi ad reincidentiam; Quia, nisi aliud exprimat, censetur absolvisse modo ordinario. Secus tamen, si a censura absolverit ad aliquem effectum tantum, nempe ut censuratus reddatur habilis ad Beneficium obtinendum, &c. manente censura quoad alios effectus.

126 „ 8. Probabilius est, eum, qui habet potestatem absolvendi in foro conscientiæ a censura, posse id facere etiam extra confessionem, ut contra *Nav. Suar.* & alios docet *Sanch. l. 8. de Matr. d.* 10. *Con. Dian.* &c. * (*Idem tenent Salm. c. 2. n. 44. cum Con. & Ugol. Vide tamen l. 6. n. 593. v. Eandem, ubi diximus Episcopum non posse absolvere a casibus Papalibus occultis extra Sacramentum Pœnitentiæ ex Declar. Gregorii* XIII.) * „

127 Sed pro complemento hujus puncti hic sedulo recensendæ sunt sollemnitates requisitæ a jure, ut absolutio debite impendatur.

Requiritur I. Ut Reus prius satisfaciat parti, in cujus damnum commissum fuit crimen ob quod censura lata fuit, nimirum furtum, percussio, &c. Nam, licet absolutio data, parte non satisfacta, fuisset valide, graviter tamen peccat absolvens, & tenetur illi damna restituere, quia ex officio tenebatur ei consulere. Ita communiter *Avil. Con. Henr. Cand.* cum *Salm. c.* 2. *n.* 22. Sufficit tamen, cum creditor est in loco distanti, si Reus pecuniam in loco tuto depositet, ut possit absolvi; uti bene notant *Salm. n.* 21. cum *Avila*.

128 Tribus tamen casibus posset Reus absolvi, non satisfacta parte. I. Quando pars injuriam remittit; sufficit enim satisfactio damnificati, quin satisfiat Ecclesiæ, ut tenent *Salm. n.* 20. *Vide l. 6. n. 536. ad n.* XVI. Hinc, si percussus a Clerico remittat injuriam expresse, vel tacite, percussurum familiariter tractando, hic bene posset absolvi, ut *Avil. Nav. Sylv.* apud *Salm. ib.* II. Quando pars læsa rejicit justam satisfactionem oblatam, quia tunc jam per se satisfacit: *Salm. cum* Card. *ib.* III. Quando Reus impotens est ad satisfaciendum, quia tunc Judex eum absolvere bene potest, imo tenetur, & valet compelli, ut ait *Con.* apud *Salm. c. 2. n. 21. ex c. Qua fronte. De Appell.* quia, cessante contumacia, debet Reus absolvi. Reus tamen, qui non est solvendo, nec in toto, nec in parte, debet cautionem præstare, si potest; alias saltem juramentum solvendi, cum poterit, ex *c. Odoardus de Solut. & c. Ea parte* 23. *de Verb. signif.* Sed vide dicta *l. 6. n. 537. p.* 286. *Si vero*. Hoc autem currit, si Reus certe est debitor, nam si habet opinionem probabilem pro se, vel si sit dubius, cum melior sit conditio possidentis, non potest obligari, nisi ad summum ad præstandum juramentum solvendi, si de obligatione constiterit. Quod, si debitor statim solvere non posset, nisi cum magno damno, aut incommodo, potest etiam, præstita cautione, absolvi; Nisi pars idem incommodum ex dilatione pateretur, ut *Nav. Con. Avil.* cum *Salm. d. n.* 21. De hoc vide dicta *l. 3. ex n.* 701.

129 Requiritur II. Ut Reus ante absolutionem censuræ, præstet juramentum de non committendo amplius tale crimen, ut colligitur ex *c. De cetero*, & *c. Ea tenore. De Sent. exc.* Hoc juramentum tamen exposcitur tantum ab iis, qui ob enorme crimen excommunicationem incurrunt, utpote sunt scandalose violantes Ecclesias, graviter percutientes Clericum, incendiarii, usurarii publici, notorii percessores Episcopi, vel Cardinalis, &c. Secus, si excommunicatio sit contracta ob alia peccata non ita gravia; Et hoc currit tam in foro interno, quam externo. Ita communiter *Pal. D. 1. p.* 11. §. 3. *n.* 4. & *Salm. c. c. n.* 18. cum *Suar. Con. Hurt. Avil. Dian. Henr.* &c.

130 Requiritur III. ex *c. Per tuas. De Sent. exc.* ut censuratus absolutionem petat; ibi: *Nisi gratiam absolutionis imploret, non debet audiri, ne sententiam Ecclesiasticam contemnere videatur.* At quia textus dicit, *non debet*, non autem *non potest*, ideo bene docet *S. Th. 3. p. q. 24. a. 2.* quem sequuntur *Pal. D. 1. p.* 11. §. 3. *n. 9. & Con. Avila, &c. cum Salm. c. 2. n.* 29. censuratum, modo sit emendatus a peccato, etiam renitentem valide posse absolvi.

131 Hinc autem notandum I. quod, si Reus non sit emendatus, & peccatum habeat tractum successivum, ut hæresis, furtum, non potest absolvi, nisi a ferente censuram; Secus tamen, si peccatum non habeat tractum successivum, ut perjurium, blasphemia, ut *Cont. Tourn. t. 2. pag.* 457. & *Salm.* n. 28. Notandum II. cum *Ronc. c. 6. q. ult.* & *Salm. c. 2. n.* 30. & *ibi Pal. Suar. Sayr. Dian.* &c. quod aliquando ex justa causa etiam licite datur absolutio censurato adhuc contumaci, puta ob bonum publicum, vel ut Reus facilius resipiscat. Notandum III. quod si privilegium sit factum Pœnitentibus, prout in Jubileo, ubi datur eis facultas eligendi sibi Confessarium a quo absolvantur, tunc nequit absolvi invitus, quia usus privilegii pendet a voluntate privilegiati; ita *Pal. & Tourn. ll. cit.* item *Avil. Con. Corn.* apud *Salm. c. 2. n.* 29. cum *Ronc. l. c.* Secus, si privilegium sit in favorem Confessariorum, ut sunt privilegia Regularium, prout recte notant *Salm. ibid.* cum *Ant. a Spir. Sanct.* Notandum IV. quod aliquis pluribus censuris innodatus posset absolvi ab una, & non ab aliis; Quare, si censuratus unius tantum petat absolutionem, dolose alias celando, ab illa tantum censetur absolutus, nisi Superior aliud exprimat, ex *c. Cum pro causa. c. Officii. de Sentent. excomm.* Vide *Salmant. c. 2. num.* 32. Si, autem sine dolo alias celasset, judicatur absolutus ab omnibus, nisi constet absolventem aliud intendisse. Ita *Salm. ibid.* cum *Cand. Gibal.* Et hæc absolutio valet etiam pro foro externo, si absolvens jurisdictionem habet in contentioso; Si vero in foro conscientiæ tantum, sive in Sacramento Pœnitentiæ jurisdictionem solum habet, tunc Reus qui omiserit confiteri inculpabiliter peccatum, cui annexa erat censura reservata, poterit tantum pro foro conscientiæ a quocunque postea absolvi, ut cum *Bus.* dicunt *Salm. n. 33. & 34.* cum *Con. Avil. Gibal.* &c. Idem dicunt ibi cum *Nav. Cov. Avil. Sylv.* &c. de absolutione generali, quam Prælati impertiuntur suis subditis in Visitatione. Excipiunt tamen cum *Bonac. Avil.* &c. si aliqua censura exposcat satisfactionem partis, quia tunc non præsumitur Prælatus velle ab illa absolvere contra juris præscriptum, & in alterius præjudicium; ita præfati AA. & quidem probabiliter; sed *l. 6. n.* 597. probabilius esse diximus cum *Suar. Sylv. Conc. Antoine, & aliis*, quod Pœnitens confessus Superiori, etiamsi inculpabiliter fuerit oblitus peccati reservati, non est ablata reservatio, quia reservatio imposita est, ut culpæ cognoscantur a Superiore, atque debitis pœnitentiis puniantur, monitisque in futurum vitentur. Secus vero dicendum, si privilegium sit ipsi Pœnitenti concessum, ut in Jubilæo, &c. Vide *d. n.* 597.

An autem valeat absolutio, quando datur ob falsam causam, nempe si Judex absolvat, quia Reus dicit jam se emendatum; vel parti satisfecisse, quod verum non sit? Respondetur negative, si deficiat causa principalis; Secus, si minus principalis; vel si Judex certo conscius sit falsitatis, ut *Cont. Tourn. t. 2. pag.* 459. *cum Suar. & Bon.* ac *Salm. c. 2. n.* 35. *cum Pal. Sayr. Avil. Henr. communiter.* 132

CAPUT II.

De Excommunicatione.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex?

„ Respond. Excommunicatio est censura, per quam quis privatur communione Ecclesiæ. Estque duplex, minor quæ tantum privat usu passivo, seu receptione Sacramentorum: & major quæ etiam dicitur Anathema, ac in jure fere semper nomine excommunicationis intelligitur. * (*Habetur in c. Si quem* 59. *De Sentent. excomm. quod nomine Excommunicationis intelligatur major, non minor, & ita AA. apud Croix lib. 7. num.* 177. *Per Anathema autem intelligitur Excommunicatio major lata cum majori sollemnitate*) *; privatque omni communione Ecclesiastica, secundum dicenda. * (*Non dicitur simpliciter* omni communione: *nam etiam excommunicatus cum Fidelibus tanquam membris unius corporis communicat in pluribus bonis spiritualibus; Sed additur* Ecclesiastica, *idest pro bonis quorum distributio ad Ecclesiam pertinet. Vide Salm. de Cens. cap. 1. num.* 1.) * Per hanc majorem excommunicatus rursus est duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare: non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post Concilium Constantiense, non tolerati sunt hi tantum, 1. Notorius Clerici percussor, de quo infra. 2. Quivis nominatim excommunicatus, & specialiter, ac publice denunciatus. 133

Unde resolvet.

„ 1. In Germania Catholici secure communicant cum iis, qui notorie sunt Hæretici, & consequenter excommunicati, ac publice denunciati. 134

„ e. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœne excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum, quia requiritur, ut per sententiam expressam, & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v. gr. ut Joannes sit denunciatus, excommunicatus, vel saltem ita exprimatur persona, ut non liceat de ea dubitare; verbi gratia; Excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem. * (*Nota hic, quod agere rem, sub excommunicatione majori vetitam; non excusatur a culpa gravi; Salm. c. 3. n. 7. cum S. Th. Suar. Lez. & comm. Nota deinde; quod, si peccatum est vetitum sub censura ex eodem motivo, puta; si vetetur homicidium, peccans unum peccatum committit; Secus, si ex diverso motivo, ut si vetetur homicidium Clerici ob reverentiam status. Est commune cum Laym. c. 5. n. 1. Pal. Avil. & Salm. c. 3. n. 8.*) *

„ Licet dicatur: *Excommunicamus Petrum*, v. g. *incendiarium, & ejus complices*, solus Petrus vitandus est, non vero alii, etsi sunt notorii: quia sententia quoad illos est tantum generalis; & non specialis contra certam personam.

„ 4. Non teneris vitare eum, qui privatim in conclavi est denunciatus, quia id non est factum publice, ad hoc enim requiritur, ut sententia legatur, vel affigatur alicui loco celebri, v. gr. in templo, tempore concionis, vel aliter pro more regionis. „

135 Notandum hic olim omnes excommunicatos fuisse vitandos; post Constitutionem vero Concilii Constantiensis, quæ incipit: *Ad evitanda*. (cujus exemplum nunc non extat, sed legitur apud *S. Anton.* & *Sot.* ultra quod sufficit fuisse confirmatam a Martino V. in *Extrav. Ad evitanda*) vitandi tantum sunt nominatim excommunicati, ac denunciati; & publici percussores Clericorum; verba Constit. relatæ a *Salm. de Cens. c. 3. n. 10.* hæc sunt: *Ad evitanda scandala...... indulgemus; quod nemo deinceps à communione alicujus in Sacramentorum administratione, vel receptione, vel aliis quibuscumque Divinis; vel extra prætextu cujuscunque sententiæ, aut censura a jure, vel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur aliquem vitare, aut interdictum Ecclesiasticum observare; Nisi sententia vel censura ejusmodi fuerit contra personam, vel Collegium &c. vel locum certum, aut incertum a Judice publicata, & denunciata specialiter, vel expresse. Salvo, si quem pro sacrilega manuum injectione in Clericum sententiam latam a Canone adeo notorie constiterit incurrisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari, nec aliquo suffragio excusari: Nam a communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abstineri, juxta Canonicas Sanctiones*. Sed inde additur: *Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, & interdictos, seu prohibitos, non intendimus in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari*.

Sunt igitur vitandi tantum nominatim excommunicati, ac denunciati, & deinde notorii percussores Clericorum. De singulis hic discutiemus.

136 Et quoad primos, ut aliquis excommunicatus sit vitandus, juxta prælaudatum Decretum, requiritur I. Ut sit nominatim excommunicatus, expresso nomine per verba, aut signa indubitate; v. g. *Excommunico Prætorem Salmanticum*; Et ita ut non possit cum alio Prætore æquivocari, ut notant *Sotus*, *Avil.* & *Salm. c. 3. n. 15.* Ex quo infertur, quod non tenemur vitare hæreticos, etiamsi notorium sit hos esse e jure excommunicatos, nisi sint insuper nominatim excommunicati, & denunciati. Nec obstat 1. Decretum posterius Concilii Basileensis, quo sancitum fuit esse vitandos omnes notorie excommunicatos. Nam respondetur 1. cum *Turrecr. Salm.* & *aliis DD. communiter*, quod Decreta dicti Concilii edita post Schisma (prout hoc Decretum editum fuit) ab Eug. IV. fuerunt revocata; vide dicta *T. I. l. 1. n. 133.* Resp. 2. quod tale Decretum, quamvis legitimum fuisset, a contraria tamen consuetudine Ecclesiæ fuit abrogatum, & Decretum Concilii Constantiensis communiter fuit receptum. Ita communiter DD. Vide *Salm. n. 13.* Nec obstat 2. dicere, quod saltem ex jure Divino tenemur publice excommunicatos, maxime Hæreticos, vitare, ex illo ad *Titum 3. Hæreticum hominem post primam, & secundam correptionem devita*. Et ex *Ep. 2. Joan. Nolite eum in domum recipere, nec ave ei dixeritis*. Hoc enim respondetur intelligi præceptum, quando esset periculum, quod ab eo inficeremur, vel si scandalum adesset, aut si spes esset, quod delinquens ex vitatione resipisceret, *Salm. ibid.*

137 Requiritur II. ut Reus publice excommunicatus publice etiam denuncietur; Circa quod non sufficit, si denunciatio fiat coram litigantibus, sed debet fieri in loco publico (prout in Ecclesia, tempore Missæ, vel concionis), & in charta affigi in loco publico, vel alibi juxta usum Regionis, *Pal. Disp. 2. p. 4. Salm. c. 3. n. 15. Croix l. 7. n.* 185. cum *Suar. Henr. Con. Avil. Hurt.* Et in dubio, an quis excommunicatus sit sufficienter denunciatus, non tenemur eum vitare, ut notat *Croix n. 186.* cum *Dic.* & *aliis*; nisi adesset periculum scandali: Sufficit tamen, ut teneamur vitare, si constet nobis esse illum denunciatum per famam publicam, vel per testimonium etiam unius personæ gravis authoritatis, ut *Croix ibid.* cum *Nav. Dic.* &c. Notandum II. quod excommunicatus a jure (nisi crimen sit notorium) debet prius e suo proprio Superiore citari, ut se defendat; *Salm. ibid. n. 16.* juxta dicta supra *n. 55. in fine*. Et deinde debet publice ut excommunicatus denunciari, seu declarari. Sufficit autem, ut excommunicatus a jure tantum denuntietur tanquam talis, ut jam sit vitandus; *Salm. ibid. n. 15.* Non vero sufficit, si Reus sententia declaretur tantum, quod commiserit crimen, cui annexa est excommunicatio, ut alias tenent sufficere *Suar. Sayr. Avil.* &c. apud *Salm. c. 3. n. 57.* Nam verius requiritur, ut expresse declaretur excommunicatus, uti docent *Sanch. Dec. l. 2. c. 9. n. 4. Pal. n. 6. Ronc. pag. 84. q. 2. R. 1. & Salm. d. num. 17.* cum *Bon. Reg. Dian.* &c. (quod probabile putat *Croix l. 7. n. 183.*) Ratio, quia in Decreto *Concilii Constant. & in Extrav. Martini* V. dictum est, neminem esse vitandum, *nisi censura vel sententia ejusmodi fuerit a Judice publicata, vel denunciata specialiter, & expresse*. Ex quibus verbis *Gibal.* cum *Sanch.* addit nec sufficere, si declaretur Reus incurrisse omnes censuras crimini annexas, nisi in specie denuntietur excommunicatus. Notandum III. quod, licet vitare non teneamur excommunicatum non denuntiatum, possumus tamen vitare, etiam publice, eum qui publice est notus ut excommunicatus, uti recta dicunt *Avi.* & *Dic.* apud *Croix l. 7. n. 184.*

138 Notandum IV. quod etsi permissum sit aliis communicare cum excommunicato tolerato, attamen, prout patet ex verbis Concilii, ut supra, cuicunque etiam clam excommunicato interdictum est cum aliis communicare tam in Divinis, quam in humanis. Sed dubium hic fit, an liceat Fidelibus cum illo communicare in Divinis, & sine necessitate? Dixi *in Divinis*, nam in humanis certum est semper licere; Dixi item *sine necessitate*, quia in casu necessitatis, vel specialis utilitatis, puta, si alius æque utilis non inveniatur, licite potest quisque eb excommunicato Sacramenta petere; ita *Suar. D. 11. Sess. 1. n. 15. Pal. D. 2. p. 5. n. 3. & Salm. c. 3. n. 23. cum Con. & Cornejo*.

139 Quæritur igitur, an liceat communicare in Divinis cum excommunicato tolerato sine necessitate, vel utilitate? Negant *Pont. l. 5. c. 18. §. 9. Suar. D. 11. Sess. 4. n. 10. & Avila, Pal. ac Con. ap. Salm. c. 3. n. 34.* quia, licet communicans non agat contra præceptum censuræ, agit tamen contra charitatem, inducendo excommunicatum ad actum illicitum; Nisi (excipiunt) ille esset paratus Sacramenta ministrare, aut nisi teneretur ea præstare ex officio, nempe si esset Parochus, quia tunc alter utitur jure suo. Probabilius vero affirmant universe *Sanch. de Matr. l. 7. D. 9. n. 8. Pal. D. 2. p. 5. n. 5. Bon. p. 2. §. 3. n. 4. & Salm. c. 3. n. 25. cum Soto, Hurt. Sayr. Corn. Gibal. Henr. &c.* Ratio, quia, quando excommunicatus rogatus communicat, v. g. Sacramenta ministrat, nec ipse tunc peccat; nam, si ipse adhuc peccaret, inutilis evaderet concessio facta Fidelibus a Concilio, dum eis saltem indirecte, ratione charitatis prohiberetur communicatio. Quare, cum Fidelibus communicatio cum excommunicato universe concessa sit, indirecte indultum est etiam excommunicatis cum Fidelibus petentibus communicare. Hoc tamen currit, si Sacramenta petantur ab excommunicato, quia, si petantur a Ministro existente in mortali, ad licite petendum requiritur siquidem causa justa, secundum dicta *l. 6. n. 88. v. R. III.*

140 Notandum V. quod hæc, quæ hucusque dicta sunt de excommunicato, currunt pariter de suspenso, aut interdicto vitando in iis rebus, in quibus vi suspensionis, vel interdicti vetitum est eis communicare. Ita ut usquedum non sint publice denunciati, possimus indifferenter communicare cum illis, quia Concilium loquitur universe de quacunque censura; *Pal. p. 5. n. 8.* & *Salm. c. 3. n. 21.* cum *Sayr. Caj. Gutt.* &c. *communiter*. Et idem asserit *ibid. Avila* de irregulari, qui si non sit denuntiatus, non est vitandus; hinc ait licite posse Fideles a Parocho irregulari, etiam ob publicum homicidium, sed non denuntiato, petere Missam, & Sacramenta, cum Concilium loquatur tam de impeditis per censuram, quam per quamcunque sententiam, per verba Tò, *Cujuscunque sententiæ, vel censuræ*.

141 Quoad vero *percussores Clericorum*, hi, ut sint vitandi, requiritur ut sint notorii. Sed hic quæritur, an requiratur notorietas juris, vel facti? Notorium *juris* dicitur quod notum est vel per sententiam Judicis, vel per confessionem Rei in judicio, vel per sufficientem depositionem judicialem testium. Notorium autem *facti* dicitur, quod notum est majori parti Collegii, Monasterii, Viciniæ, vel magno numero personarum, sive quod creditur mox venturum ad earum notitiam; nam ut bene notant *Salm. de Cens. cap. 3. num. 19.* cum *Bon. Hurt. Nav.* in magna Civitate non requiritur, ut factum sit notum majori parti Civium; Verum non sufficit contra, ut sciant 14. testes, ut dicunt *Salm.* cum *AA. cit.* Licet *Diastill. ap. Croix l. 7. n. 182.* putet, quod si percussio fiat in foro notum

corum septem, dicenda sit notoria; Secus, si fiat in domo privata, aut in Monasterio, vide dicta *T. I. l. 3. n. 975.* Sufficit autem fama communis orta a viris fide dignis, & integre probata, quæ quidam jam præbet moralem certitudinem, ut *Pal. D. 2. p. 4. n. 8. Bon. D. 2. q. 2. p. 1. §. 1. n. 9. Salm. c. 2. n. 19.* cum *Sayr. & aliis.* Putant tamen *Viva Q. 3. A. 2. n. 5. Avila*, & *Dic.* apud *Croix l. 7. n. 477.* non sufficere famam quod quis percusserit, sed requiri etiam famam quod publice percusserit. Immo docent *Suar. Mol. & Dic. ibid.* non sufficere publicam hujusmodi infamiam, quando hæc non procedit ex notorietate facti per testes oculatos; alias diceretur crimen famosum, sed non notorium, & hoc *Croix* probabile censet ex verbis Bullæ, *Ad evitanda*, ut supra *n. 135.* ubi: *Si sententiam latam a Canone adeo notorie constiterit incurrisse, quod factum non possit aliqua tergiversatione celari*. Hinc, ut dicit *Viva loc. cit.* non erit notorius percussor, qui laborat publica infamia, quod Clericum percusserit, si revera ipse non percusserit publice.

142 Hic positis dubitatur 1. an sufficiat, ut percussor Clerici sit vitandus, sola notorietas juris? Resp. negative cum communi, namque licet olim ante Concilium Constantiense sufficiebat notorietas juris, quia tunc omnis excommunicatus erat vitandus, nunc tamen requiritur etiam notorietas facti, ex verbis illis, *Quod factum non possit aliqua tergiversatione celari*. Ita *Suar. D. 9. sess. 2. n. 11. Pal. D. 2. p. 4. n. 7. Bon. D. 2. p. 1. §. 1. n. 3. Croix l. 7. n. 180. cum Laym. & Salm. c. 3. n. 18. cum Con. Avila*, &c. Advertendum tamen est, quod sicut est vitandus is quem per publicam famam constat fuisse notorium Clerici percussorem, ut dictum est supra, ita etiam vitare debemus eum qui per sententiam Judicis (juxta Concilium Constant.) denunciatus est vitandus, quia tunc per talem sententiam satis certi evadimus etiam de notorietate facti; vide *Croix l. c.*

143 Sed dubitatur 2. an sufficiat, ut factum sit alicui notum, quamvis aliis sit occultum, ut ille percussorem vitare teneatur? Affirmant *Suar. Dic. & alii* apud *Croix l. 7. n. 179.* quia factum jam illi notorie constat. Sed probabilius negant *Bonac. D. 2. q. 2. p. 1. §. 1. cum Avila, & Pal. l. c. n. 6. cum Nav. Laym. Hurt. ac Con.* & *Croix ibid. cum Pignat.* Quia ex verbis mox relatis jam satis apparet requiri ut crimen sit simpliciter notorium, idest pluribus notum, ita ut celari non possit.

144 Dubitatur 3. an ultra notorietatem facti, ut percussor sit vitandus, requiratur notorietas juris, idest quod Reus sit etiam in judicio confessus, vel per sententiam damnatus? Visum est alicui omnino negandum, casu quo factum nulla possit tergiversatione celari, ut supra; At probabiliter quidem affirmant *Avil. Cælest. Fag. Cov.* quos sequuntur *Salm. c. 3. n. 18. & 19.* & *Ronc. pag. 84. q. II. R. 2.* Ratio, quia dicit textus (vide *n. 135.*) quod ad obligationem vitandi percussorem requiritur ut constet, non solum percussisse, sed etiam censuram incurrisse, ita ut factum non possit celari, *nec* (nota ut additur) *aliquo suffragio excusari*. Iden usquedum Reus non sit in judicio confessus, aut condemnatus, semper aliquo suffragio valet excusari, dicendo e. gr. se ad defensionem percussisse, ebrium fuisse, ignorasse censuram, &c. Huic sententiæ adhæret *Diana p. 5. tr. 9. Res. 60.* ubi dicit „: (Quamobrem raro contingit percussionem Clerici ita notoriam esse facto, ut non possit aliquo juris remedio, aut probabilitate aliqua excusari.)„ Et idem docent *Viva Q. 3. A. 2. n. 5.* & *Pignat.* apud *Croix l. 7. n. 181.* Quare, nisi saltem constat facto, quod percussor advertenter voluerit censuram incurrere, probabiliter nunquam est vitandus.

145 Dubitatur 4. an percussor Clerici notorius in uno loco, sit vitandus in alio, ubi non est notorius? Affirmant *Hurt. Bon. Vasq.* apud *Salm. c. 3. n. 20.* quia a Concilio universe fuit declaratus ut vitandus, qui alicubi fuit notorius Clerici percussor. At probabiliter negant *Pal. n. 9. Sanch. Dec. l. 2. c. 12.* & *Salm. c. 3. n. 20.* Quia, ut dicunt, factum publicum in uno loco, non vere est publicum in alio, ubi communicatio cum excommunicato occulto non affert scandalum, quod præcipue voluit Concilium evitari. Et idem quod dicitur de Clerici percussore, dicendum de excommunicato in aliquo loco denunciato, modo notitia denunciationis non sit brevi in illum alium locum perventura, ut dictum est supra *n. 78.*

146 Ultimo hic notandum quod, postquam noscitur quis semel esse denunciatus, sive declaratus excommunicatus, tenemur eum vitare, donec constat nobis de absolutione vel per publicam famam, vel saltem per testimonium unius fide digni, uti habetur in *c. Sicut. 39. De Sent. exc.* Potest tamen ipsi excommunicato fides adhiberi, si alias sit fide dignus, & timoratæ conscientiæ, asseratque absolutionem recepisse, vel se gerat ut absolutum. Ita *Croix l. 7. num. 188.* cum *Nav. Avil. Dic. & Henr.*

DUBIUM II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio minor.

147 *Ob quam causam incurratur excommunicatio minor?* 148. *An Episcopus possit alicui interdicere Sacramenta? Effectus directus excommunicationis minoris est privatio suscipiendi Sacramenta.*

149 *An sit privatio etiam ministrandi?*

150 *Effectus indirectus est privatio electionis passivæ ad Beneficia.*

151 *Incurritur communicando cum vitando.*

152 *An sit mortale recipere Sacramenta cum excommunicatione minori? An ministrare?* 153. *An incurratur cum solo veniali?* 154. *Et an hoc veniale possit omitti in Confessione?*

155 *Quis possit absolvere ab ea? An etiam a quocunque, qui potest absolvere venialia?* 156. *Quis incurrat? Remissive.*

„ RESpond. Incurritur ob unicam tantam causam, si 147
„ quis nimirum cum excommunicato majore excom-
„ municatione communicet iis casibus, quibus non licet;
„ effectus est privatio sacramentorum perceptionis. V.
„ *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 3.* „

Quoad causam igitur, excommunicatio minor de jure 148 incurritur tantum ob communicationem cum excommunicato vitando. Hoc tamen non impedit, ut docet *Laym. l. 1. tr. 5. p. 2. c. 3. n. 5.* quominus, Episcopus in pœnam alicujus criminis possit nominatim alicui interdicere usum passivum Sacramentorum, vel saltem Communionis. Quoad effectum vero, excommunicatio minor unicum tantum effectum directum habet, nempe privare perceptione Sacramentorum, ex *c. Si celebrat. de Cleric. exc.* Ibique dicitur graviter peccare, qui hac excommunicatione irretitus Sacramentum aliquod suscipit, ut est commune apud DD. Valida tamen reciperet. Vide *Salm. de Cens. c. 3. n. 159.*

Sed magnum dubium est, an hic peccat, Sacramenta 149 ministrando? Commune est inter DD. (contra *Vasq.*) non peccare graviter, quia in *d. c. Si celebrat*, postquam Pontifex dixit peccare graviter, si Sacramenta recipiat, addidit: *Peccat autem conferendo Sacramenta*, sed non dixit *graviter*. Hinc probabiliter sentiunt *Pal. D. 2. p. 21. n. 8. Sayr. Con.* & *Avil.* apud *Salm. c. 3. n. 160.* saltem peccare venialiter. Attamen *Bon. D. 2. q. 3. n. 4.* & *Nav. Suar. Vill.* aliique multi apud *Croix l. 7. n. 190.* cum *Bus. hic n. 3.* & *Salm. c. 3. n. 161.* tenent nec etiam venialiter peccare, quia in nullo jure reperitur vetita ei ministratio, sed tantum perceptio Sacramentorum; immo expressum in cit. textu habetur: *Cum non videtur a collatione, sed participatione Sacramentorum remotus*. Cum autem dicitur ibi, *Peccat conferendo*, intelligendum, (dicunt citati DD.), quando Minister ad conferendum aliquod Sacramentum, ante illud aliud Sacramentum suscipere debet, nempe cum Episcopus confert Ordines Sacros, vel cum Sacerdos Communionem dispensat in Missa, opus est ei antea celebrare, & Eucharistiam suscipere, de quo casu specialiter loquitur textus, & tunc certe peccat, imo graviter. Utraque sententia est satis probabilis.

Habet autem excommunicatio minor & alium effectum 150 indirectum, qui est privatio electionis passivæ ad Beneficia, ut habetur ex *eod. c. Si celebrat*. Qui enim directe privatur susceptione Sacramentorum, prohibetur etiam indirecte Beneficia recipere, quæ ex institutione Ecclesiæ ordinantur ad receptionem Ordinum, & ad Missæ celebrationem. Et quamvis textus loquatur tantum de receptione per electionem; idem tamen communiter DD. intelligunt de receptione per collationem, & præsentationem, tum quia eadem ratio currit; tum quia collatio, & præsentatio sunt quædam virtualis electio. Quare tam excommunicatus Beneficium recipiens, quam eligentes, præsentantes, & conferentes tunc graviter peccant, cum transgrediantur præceptum Ecclesiæ in re gravi. Ita *Laym. l. 1. Tr. 5. p. 2. c. 3. n. 5. Pal. D. 2. p. 21. n. 13. Bon. Disp. 2. q. 3. n. 7. Croix l. 7. n. 193. Salm. c. 3. n. 162.* cum *Suar. Avil. Sayr. Hurt. Henr. & communi*. Talis tamen electio, &c. non erit de se irrita, sed irritanda, ut legitur in eodem textu, ubi sancitur: *Si scienter excommunicatus electus fuerit, ejus electio est irritanda*. Dubitatur, ex cujus parte hæc scientia requiratur ut electio sit irritanda? Adest triplex sententia. *Prima* docet requiri scientiam tantum ex parte electi, qui scivarit suam excommunicationem, & inhabilitatem ad Beneficium; ita *Pal. D. 2. p. 21. n. 19. Laym. loc. cit.* citans *Glossam d. c. Verb. scienter*, quæ dicit sufficere quod electus scienter communicarit cum excommunicatis; *Palao*, & *Laymanno* adhæret *Croix l. 7. n. 195.* qui dicit saltem requiri quod electus memor sit suæ excommunicationis, dum Beneficium ei confertur, nam contra, cum ipse ignorans bene capax sit Sacramentorum, sic etiam capax est Beneficiorum; Et hoc probabilius mihi videtur, quia illud, *Scienter*, verius ad Tò *electus*, quam ad *excommunicatus* refertur. *Secunda* autem sententia requirit scientiam ex parte Electorum, ut *Avil. & Sylv.* apud *Laym. l. c.* atque idem tenent *Bon. Hurt. Reg.* apud *Salm. c. 3. n. 163.* Ex quibus sententiis *tertiam* damum probabilem sententiam deducunt *Salm. ibid.* nempe requiri tam scientiam excommunicationis ex parte Electorum, quam scientiam inhabilitatis ex parte electi. Electores autem scienter

conferentes Beneficium excommunicato nullam pœnam incurrunt. *Salm. d. n. 165. Avil. Dian.* &c.

151 ,, 1. Cum jura dicunt, communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quod similiter, id est, vere excommunicetur, licet minore.

,, 2. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato, nulla incurritur censura.

152 ,, 3. Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum, non incurrat irregularitatem, graviter tamen peccat: administrando vero, probabile est nec venialiter peccare. * (vide dicta *n.* 149)*

153 ,, 4. Incurritur hæc censura, etsi quis propter levitatem materiæ tantum venialiter peccet, v. gr. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet: secus, si sit veniale propter imperfectum usum rationis, quia pœna infligitur propter actum, qui, quantum est ex se, sufficit ad mortale.

154 ,, 5. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa: ne Sacramentum in ea recipiatur. Unde etiam Confessarii ordinarie prius absolvunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde a peccatis.

155 ,, 6. Ab hac excommunicatione lata a jure absolvere potest Parochus, & quisquis potest a mortalibus: cum non sit reservata. An vero qui potest absolvere a veniali habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa? Quidam affirmant, ut *Nav.* & *Tolet.* & alii probabilius negant, ut *Suarez*, *Coninc.* quia, sicut hæc absolutio est distincta a Sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta jurisdictio; quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. V. *Laym. l.* 1. *t.* 2. *p.* 2. *c.* 3. ,,

156 Quomodo, & quando incurratur hæc excommunicatio minor ob communicationem cum excommunicato vitando? Vide *Dub. seq. ex n.* 168.

DUBIUM III.

Quos effectus habeat excommunicatio major?

157 *Qui sint effectus mediati excommunicationis majoris? I. Irregularitas ob exercitium Ordinis. II. Suspicio de hæresi, si per annum insordescat.*

158 *Qui sint effectus immediati? I. Privatio susceptionis Sacramentorum licita, & etiam valida quoad Pœnitentiam.* 159. *An excommunicatus sine culpa suscipiens Pœnitentiam valide absolvatur ante absolutionem censuræ?* 160. *Plura notanda.* 161. *An excommunicatus teneatur tollere impedimentum excommunicationis ad implenda præcepta?*

162 *II. Privatio communium suffragiorum, &c.* 163. *An possint offerri Sacrificia &c. nomine Ecclesiæ pro excommunicato vitando, si non stet per ipsum quominus absolvatur?* 164. *An possint offerri pro excommunicato tolerato?*

165 *III. Privatio administrandi Sacramenta. An peccent Fideles sine causa recipientes Sacramenta ab excommunicato tolerato?* 166. *An excommunicatus vitandus valide ministret Sacramenta?* 167. *An Sacramentum Pœnitentiæ?* 168. *Quid si sit toleratus? & quid in articulo mortis?* 169. *An excommunicatus licite ministret Sacramenta?* 170. *Quando etiam Vitandus?* 171. *Quam pœnam incurrat excommunicatus illicite Sacramenta ministrans? An vitandus incurrat irregularitatem ministrans Pœnitentiam?* 172. *Quam pœnam incurrat recipiens Sacramenta sine necessitate a Vitando?*

173 *IV. Privatio Divinorum Officiorum. Quomodo peccet communicans in Divinis cum vitando? Et an liceat recitare privatim Officium cum ipso?* 174. *An vitando liceat usus Sacramentalium, orare privatim in Ecclesia?* 175. *Quid si vellet interesse Missæ, &c.* 176. *Ad quid teneantur Clerici si excommunicatus nolit recedere? An alii assistentes peccent tunc mortaliter? Et an incurrant excommunicationem minorem?* 177. *Quæ veniant nomine Divinorum Officiorum? An vitandus possit audire concionem, lectionem, &c. Quo modo debet expelli, aliae Missa interrumpi? Et an inchoato Canone?* 178. *An excommunicatus teneatur ad Horas? Et an & quando peccet dicendo Dominus vobiscum? Aut recitando cum alio privatim?*

179 *V. Nullitas Beneficii collationis, præsentationis, &c.* 180. *Plura notanda, & an idem dicendum de collatione Dignitatum, &c. Quid si ante excommunicationem fuisset præsentatus? Et an Beneficiatus faciat fructus suos?* 181. *An toleratus sit inhabilis ad Beneficia, Officia, &c.* 182. *An valida sit collatio Beneficii alicui qui ignoret se esse excommunicatum?* 183. *An excommunicatus privetur fructibus Beneficii ante sententiam?*

184 *VI. Privatio communicationis forensis. An possit se defendere in judicio? An agere? An testificari? An tueri alios?*

185 *VII. Privatio usus jurisdictionis.*

186 *VIII. Privatio Ecclesiasticæ sepulturæ. Vide ibid. plura notanda de pollutione Ecclesiæ, vel Cæmeterii, de exhumatione, comitantibus sepellientibus, &c.* 187. *Quid si sit Hæreticus non denunciatus?*

188 *IX. Privatio communicationis civilis. Et* 189. *I.* Os. 190. *II.* Orare 191. *III.* Vale. 192. *An liceant signa urbanitatis sine verbis?* 193. *An liceat resalutare?* 194. *IV.* Communio, *idest contrahere, cubare, habere societatem &c.* 195. *V.* Mensa. *Quid si casu accidat?*

196 *Quale peccatum sit communicare cum vitando?* 197. *Peccat graviter communicans I. In Divinis. II. In eodem crimine.* 198. *An sit mortale communicare frequenter cum vitando?*

199 *In quibus casibus communicans cum vitando incurrat excommunicationem majorem?*

200 *In quibus casibus liceat cum vitando communicare?*

,, RESpond. Habes duplices mediatos, & immediatos. 157
Mediati, sive remoti sunt hi.

,, I Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicujus ordinis.

,, II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, &, ut jura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum, ut talem, procedi potest; *Trid. sess.* 25. *c.* 3. ideoque, si crimen grave, & beneficii privatione dignum commisit, privandus est beneficio; imo, etsi crimen non sit adeo grave, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus privari debet. *Bon. d.* 2. *q.* 2. *p. ult. ex Rebuff. Dian. Nav.* &c. * (*Insordescere est per annum animo pertinaci, & cum contemtu potestatis Ecclesiæ perseverare in eadem excommunicatione, sive in alia censura, ut dicit* Croix *l.* 7. *n.* 287. & *probat ex Trid. Sess.* 25. *c.* 5.) *

,, Immediati effectus sunt sequentes. 158

,, I. Privat susceptione, & usu passivo Sacramentorum; unde nullus excommunicatus, sive toleratus, sive non, potest ea licite recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia invincibilis, metus mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore; *Laym. l.* 5. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 2. * (*Et ita communiter docent Bonac. D.* 2. *Sess.* 2. *p.* 1. §. 1. *n.* 4. & *Salm. de Cens. c.* 3. *n.* 43. *cum Fill. Dian. Con. &c. Nisi fiat in contemta censuræ.*) *

,, Dixi, *licite*; quia valide suscipit omnia, saltem quoad substantiam, præter Pœnitentiam, imo etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis, dummodo cetera ad essentiam Sacramenti requisita non desint, quia per censuram non fit incapax absolutionis, nisi prohibeatur eam recipere, priusquam absolvatur a censura. *Bon. d.* 2. *q.* 2. *p.* 2. *ex Fill. Suar. Coninc.* &c. Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reservata, vel confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absolvat, docet *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 78. *ex Conin. Suarez*, &c. & *p.* 5. *t.* 9. *R.* 53.

Duplex est sententia super hoc puncto; Alii negant ex- 159
communicatum, qui adhuc sine culpa suscipit Sacramentum Pœnitentiæ ante absolutionem censuræ, valide suscipere. Ita *Vasq. Sylv. Hurt.* &c. apud *Salm. de Cens. cap.* 3. *num.* 46. Ratio istorum, quia hic, ut membrum abscissum; excluditur omnino ab Ecclesia, ut possit in bonis ejus communicare. Sed oppositum verius est tenendum cum *Suar. D.* 10. *Sess.* 3. *n.* 9. *Pal. D.* 2. *p.* 2. *num.* 4. *Bon. p.* 2. §. 1. *num.* 1. *Croix l.* 7. *num.* 191. *Salm. num.* 47. & *Con. Cajet. Sayr. Dian. Fill. ac communissima.* Ratio potissima, quia Ecclesia non irritat Sacramentum Pœnitentiæ, neque ex parte Ministri auferendo illi potestatem, cum censura afficiat solum censuratum; neque ex parte Pœnitentis, cum hoc nullibi habeatur sancitum; nec Ecclesia sancire posset, dum Ecclesia nequit directe inhabiles reddere ad Sacramentum eos, qui ex jure Divino inhabiles sunt; vide dicta *l.* 6. *de Euch. n.* 265. *v. Quær. III.*

Hic autem notandum I. quod Minister conferens Sacra- 160
mentum excommunicato tolerato peccaret quidem contra jus Divinum, dando Sacramentum indigno; Sed non peccaret contra præceptum Ecclesiæ, quia per Concilium Constantiense, ut supra, cuique permissum est communicare cum tolerato, etiam in Divinis; ita probabilius *Suar. D.* 10. *sess.* 2. *n.* 9. *Pal. D.* 2. *p.* 7. *n.* 4. & *Salm. c.* 3. *n.* 51. cum *Vasq. communiter*. Ex quo inferunt *Salm. ibid.* quod si excommunicatus cum ignorantia inculpabili, & alias dispositus petat Sacramenta, licite potest Minister illa ei conferre, eundem relinquendo in sua bona fide. Notandum II. quod excommunicatus, si recipit Sacramentum Ordinis, remanet suspensus, ex *c.* 32. *de Sen. exc.* Utrum autem excommunicatus Ordinem suscipiens, incurrat irregularitatem? Vide de dicta *l.* 6. *de Ordine n.* 799. *v. Utrum autem.* Si vero suscipit alia Sacramenta, peccat quidem gra-

graviter, sed nullam pœnam incurrit; *Croix l. 7. num.* 198. *cum Dic.* & *Salm. vid. l. c.* Notandum III. quod in articulo mortis probabilius potest ministrari excommunicato vitando Eucharistia, etsi ipse Sacramentum Pœnitentiæ suscepisset, ut *Croix* cum *Suar.* & *Dic.* contra *Avila*, &c. quia præceptum Divinum de Viatico sumendo fortius obstringit, quam prohibitio generalis Ecclesiæ non sumendi Eucharistiam. Idem est *Croix l. c.* de Sacramento Extremæ-Unctionis, citans *Suar.* & *Dicast.* Sed probabilius id negant *Avila*, &c. *ibid.* juxta dicta *l. 6. num.* 88. Nisi infirmus non potuerit aliud Sacramentum recipere. Notandum IV. quod in dubio, an quis sit absolutus, an non, ab excommunicatione contracta, non est negandum ei Sacramentum, si ille petat, maxime si asserat esse absolutum, quia nemo præsumitur delinquere; ita *Suar. D.* 10. *se.* 2. *num.* 12. *Bon. p.* 2. §. 12. *num.* 3. *Pal. D.* 2. *p.* 7. *n.* 7. *Croix l.* 7. *num.* 199. & *Salm. c.* 3. *num.* 49. cum *Nav. Con.*

161 Quæritur hic, an excommunicatus teneatur tollere impedimentum excommunicationis ad implendum præceptum Missæ, vel annuæ Confessionis, & Communionis? Negant communiter DD. teneri quoad Missam, etiamsi negligens sit in obtinenda absolutione, nisi hoc faciat animo se eximendi ad obligatione audiendi Sacrum; ita cum *Busemb. Bonac. q.* 2. *p.* 3. §. 1. *num.* 4. & *Salm. de Cens. c.* 3. *num.* 74. & *de Sac. Miss. c.* 6. *num.* 53. cum *Sà*, *Nav. Az. Con.* & aliis, contre paucos. Secus tamen dicunt, quoad annuam Confessionem, & Communionem, cum hoc sit unum ex præceptis Divinis, erga quæ tenemur tollere impedimenta. Ita *Salm. d. c.* 3. *num.* 74. *Croix l.* 1. *num.* 794. *Tamb. de Comm. c.* 4. *num.* 41. vide dicta *l. 6. de Euch. nu.* 297. & *de Pœnit. num.* 663.

162 ,, II. Privat, saltem non toleratos, communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus, & fructu Indulgentiæ, non tamen privatis. Unde non tantum quivis privatus, sed etiam Sacerdos potest, tanquam persona privata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro: imo actionem sacrificandi, prout pendet a merito privato operantis, offerre, vel ejus in Memento in particulari meminisse (*Hoc est certum cum S. Thom. Sot. Pal. Salm. c.* 3. *num.* 58. *&c. comm.*)

,, Dixi tanquam privata: quia, ut minister Ecclesiæ, non potest. Hinc irritæ sunt, ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ intercedentis pro ipso, Deo offert: adeoque privatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

163 Sed duæ quæstiones hic agitantur. Quæritur I. An possint offerri Sacrificia, Suffragia, & Orationes communes Ecclesiæ pro excommunicato vitando, qui sit in gratia, nec per ipsum stet quominus absolvatur? Affirmant *Nav. Henr. Sayr. Avil.* & *alii* apud *Salm. c.* 3. *num.* 55. qui probabile putant; quia non præsumitur Ecclesia velle suis bonis privare amicum Dei, & non amplius contumacem. Negant vero longe probabilius *Croix l.* 7. *num.* 205. *ac Suar. Dian. Sot. Con.* &c. cum *Salm. num.* 56. Et videtur patere ex *cap. A nobis.* 28. *De Sent. Excom.* ubi dicitur, quod excommunicatus, *quamvis absolutus apud Deum fuisse credatur, nondum tamen habendus est apud Ecclesiam absolutus.* Ratio, quia juste Ecclesia vult, ut non remittatur vinculum a se positum, nisi illud per absolutionem ab ipsamet auferatur.

164 Quæritur II. An autem pro Excommunicato tantum tolerato possint offerri Sacrificia, &c. etiam nomine Ecclesiæ? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* negat cum *Bellar. l.* 2. *de Missa c.* 6. *Suar. D.* 9. *se.* 2. *num.* 17. item *Sotus*, *Avil. Bon.* &c. apud *Salm. cap.* 3. *num.* 59. Quia concessio communicandi fuit facta e Concilio in commodum solum Fidelium, non autem excommunicatorum. Sed non minus probabilis est *secunda* sententia, quam tenent *Navar. c.* 27. *num.* 36. *Palaus D.* 2. *p.* 6. *num.* 10. *ac Con. Reg. Hurt. Dian.* &c. *cum Salm. num.* 65. Ratio, quia leges favorabiles, cum omni amplitudine intelligendæ sunt; Dum igitur Fidelibus concessum fuit communicare cum toleratis, concessum etiam fuit Orationes publicas pro eis offerre: nam communicare id etiam importat, ut habetur ex *c.* 28. & *c.* 38. *de Sent. excom.* Tanto magis, quia jure antiquo non erat vetitum pro excommunicatis occultis suffragia publica offerre, prout colligitur ex *c. Cum ab homine eod. tit.* & ipse *Suarez* fatetur; Offerre autem Sacrificia pro excommunicato, hoc etiam directe cadit in commodum Fidelium, tum spirituale ob meritum charitatis, tum temporale ob stipendia, &c. quæ hi percipere possunt ex oblationibus pro illo exhibitis.

165 ,, III. Privat usu activo Sacramentorum, & administratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita; verbi gratia, si sit Pastor, cujus subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius, qui celebret: imo, si etiam non Parochus forte rogetur, & invitetur ad celebrandum. Ac, licet communis doctrina sit apud *Lay. hic c.* 4. peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ utilitatis talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest; contrarium tamen est probabile ob facultatem concessam a Concilio Constant. cum talibus communicare, & hinc nec illum qui petit a tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcise ob censuram peccare. *Laym. l. c. num.* 5. *ex Soto*, & *Sanchez l.* 7. *de matr. d.* 9. *num.* 8. Idem docet *Bon. d.* 2. *q.* 2. *p.* 2. §. 2. & *Vasquez*, *Suarez*, &c. * (*Vide dicta num.* 138. & 139.) * Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis, extra quam valide illud administrat, præterquam pœnitentiam, quia requirit jurisdictionem, qua ipse caret. V. *Laym. hic c.* 2. *num. l. c.*

Ad majorem claritatem hujus puncti, videndum est, quando excommunicati conferant Sacramenta valide, & quando licite.

Hinc quæritur I. An excommunicatus valide ministret 166
Sacramenta? Respondetur affirmative (excepto Sacramento Pœnitentiæ, ut infra). Ita docent *S. Thom.* 3. *p. qu.* 64. *a.* 9. *ad* 3. & alii communiter cum *Salm. c.* 3. *num.* 26. Ratio, quia ubi essentialia Sacramenti concurrunt, non præsumitur (nec etiam posset) Ecclesia illud invalidare. Excipiunt aliqui Sacramentum Matrimonii; sed in eo adhuc probabile est cum *Croix l.* 7. *num.* 197. *Salm. de Matrim. c.* 3. *num.* 46. atque diximus *l.* 6. *num.* 1082. quod valide assisteret Parochus excommunicatus, etiam vitandus; Et etiam licite præberet licentiam alteri assistendi Matrimonio, juxta dicta *l.* 6. *n.* 1084. *contra Croix l. cit.*

Sacramentum vero Pœnitentiæ certum est invalide mini- 167
strari ab excommunicato vitando sine necessitate; Ratio, quia ad hoc Sacramentum requiritur in Ministro potestas non solum Ordinis, sed etiam Jurisdictionis, qua ille privatus est ab Ecclesia, ut ex *c. Omnis. De Pœnit.* & *Rem.* & ex *c. Ad probandam. De Sent.* & *re jud.* Et ita communiter DD. cum *Pal. Suar.* & *Salm. c.* 3. *num.* 27. Et hoc, etsi Confessio sit de solis venialibus, ut *Salm. ibid.* Ea eadem ratione Parochus vitandus nequit alteri delegare jurisdictionem ad Confessiones suorum audiendas; *Croix l.* 7. *num.* 197. Intellige, nisi hoc posset Parochus vi privilegii specialis.

Dixi autem invalide ministrari Sacramentum Pœnitentiæ 168
ab excommunicato vitando; quia, si sit toleratus, profecto valide hoc Sacramentum ministret: nam hic non privatur Jurisdictione, cum hoc expediat ad utilitatem Fidelium; *Croix l.* 7. *num.* 217. & *Salm. nu.* 30. *in fine cum communi.* Utrum autem excommunicatus vitandus possit valide & licite absolvere in articulo mortis? Vide dicta *l.* 6. *n.* 560. *v. Qu. I.* ubi sententiam negativam tenuimus cum *D. Thoma*, *Fagnano*, *Petrocoren.*, *Concina*, *&c.* contra sententiam communiorem, non vero communem, ut propter non omnem diligentiam adhibitam diximus *l.* 6. *num.* 88.

Quæritur II. An excommunicatus aliquando licite confe- 169
rat Sacramenta? Et hic distinguere oportet excommunicatum vitandum a tolerato. Toleratus enim, licet ei universe sit vetitum sub gravi Sacramenta ministrare, ex *c. Apostolicæ. De Cler. excom. min.* quando tamen est requisitus, semper licite potest quæcunque Sacramenta conferre, prout diximus *num.* 139. Et probabiliter addit *Palaus D.* 2. *p.* 8. *num.* 4. quod, si festus dies occurrat, nec alius Sacerdos sit, qui Missam Populo dicat, bene potest toleratus celebrare, etsi non rogetur; quia juste præsumitur Populus petere Missam ad præceptum implendum: nisi alias hoc scandalum afferret.

Excommunicatus vero vitandus nequit etiam requisitus 170
Sacramenta ministrare. Probabiliter tamen potest ministrare Viaticum; & etiam Extremam-Unctionem, quando infirmus nequit aliud Sacramentum suscipere. An autem Parochus excommunicatus possit assistere Matrimonio? vel alteri licentiam assistendi præbere? Vide dicta de *Matr.* ex *num.* 1082 *ad* 1084. Dicunt autem probabiliter *Roncaglia pag.* .... *qu.* 3. *Pal.* & *Salm. c.* 3. *nu.* 36. cum *Con. Dian.* & *Corn.* quod excommunicatus vitandus etiam licite Sacramenta ministrat, quando alias grave incommodum, puta jacturam famæ, vel bonorum timeret; Quia Præcepta Ecclesiæ non obligant cum incommodo gravi.

Quæritur denique III. Quam pœnam incurrat excommu- 171
nicatus illicite Sacramenta ministrans? Resp. Incurrit irregularitatem, sive sit vitandus, sive toleratus, ex *c. ultimo. de Cler. excom. min.* Sic pariter, si solemniter baptizet, aut nuptias solemniter benedicat: secus si privatim, ut *Salm. c.* 3. *num.* 40. Sed dubium est, an excommunicatus vitandus, invalide Sacramentum Pœnitentiæ ministrans, incurrat adhuc irregularitatem? Negant *Ricchardus*, & probabile putat *Suarez* apud *Salm. c.* 3. *num.* 41. quia tunc deficit actus consummatus. Sed communissime affirmant *Palaus D.* 2. *p.* 8. *num.* 12. *Suar. D.* 11. *se.* 3. *num.* 15. *Bonac. de Irreg. D.* 7. *qu.* 3. *p.* 5. *num.* 6. *Tournely to.* 2. *pag.* 108. *Concl.* 1. & *pag.* 109. *num.* 3. & *Salm. c.* 3. *nu.* 41. Quia hic punitur actus etiam attentatus, qui jam satis consummatus dicitur, cum Minister intentat contra jus absolvere. Sed hæc ratio non suadet, potius hæc sententia mihi probatur ex *cap. Si quis.* 7. *Causa* 11. *qu.* 3. ubi Martinus V. declarat irregularem quemlibet constitutum in Sacris, qui *post excommunicationem præsumserit quasi in officio suo agere sicut prius.* Nota illud *quasi*, quod importat similitudinem

dinem actionis, ergo etiamsi invalide absolvat, irregularitatem incurrit.

172 Qui recipit igitur Sacramentum e vitando sine necessitate, peccat graviter, & excommunicationem minorem incurrit. Qui autem recipit Ordinem eb Episcopo excommunicato vitando, incurrit etiem suspensionem eb exercitio Ordinis suscepti, ex *c. Cum illorum* §. *fin. de Sent. Excom.* Vide *Salm. num.* 42.

173 ,, IV. Privat usu divinorum officiorum, ita ut excommunicatus, non tantum ceret eorum fructu, sed etiem sub mortali iis nequeat interesse, parte notabili, ita ut moraliter censeatur eum aliis communicare, nisi excuset ignorantie, vel necessitas vitandi scandali. * (*Seclusa tamen scandalo, excommunicatus, etiam Missa inchoata, tenetur eam relinquere, si nondum consecraverit. S. Th. 3. p. q. 83. a. 6. ad 2.*) *, eliave juste causa; *Bon. l. c. p. 5. §. 1. et Suarez, Fill.* &c. Similiter peccant etiam alii, qui cum excommunicato vitandu eidem Missæ intersunt, ut ee communi docet *Bonac. loc. cit. num. 9.* contre *Durand.* quie participant cum illo iu divinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breviter privetim, eut omnino separatim oraret, aut si aliis unum sacrum audientibus, ipse aliud eudiret; quie sic moraliter non censeretur communicare cum aliis, nec conjungi ed unam orationem fundendam. *Bonac. l. c. nu. 6. ex Suar. Henr. Filliuc. Coninc.* &c. Ac, licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale, ea parvitate tamen materiæ subinde tantum est veniale, ut si exigua pars Missæ, v. gr. usque ad Evangelium tantum cum illo audietur. *Avila, Dia. p. 3. t. 5. Ref.* 21. vel si Horæ privatim eum eo recitentur. *Dia. p. 5. t. 9. Ref. 89. ex Suarez*, & aliis nuvem. * (*Ut tenent etiam Salm. cap. 2. num. 63. cum Con. Bon. & pluribus. Graviter tamen utique peccaret, qui cum vitando in Choro, vel publice, & solemniter recitaret, ut Salm. num. 62. in fine cum S. Thoma. Famulus autem, qui jussu Domini excommunicati Officium cum illo recitat, ne leviter quidem peccat, quia tunc non communicat, sed tantum obsequium famulatus sui præstat: Ita probabiliter Croix l. 7. n. 211. cum Suar. & Dic. ex c. Quoniam 11. qu. 3.*) *

174 Ad Majorem intelligentiem advertendum, quod non prohibetur excommunicato usus Sacrorum Imaginum, & Reliquiarum, eas venerando; imo nec usus Aquæ Benedictæ, & aliorum Sacramentalium, non quidem ut participet fructum, quem ille producunt ex Benedictione Ecclesiæ, sed tantum ut ee veneretur, *Suar. D. 12. Sc. 3. num. 3. Pal. D. 2. p. 9. num. 14. & Salm. cap. 3. num. 67. cum Henr. & Sayro.* Potest etiem tempore, quo non celebrantur Divina, Ecclesiam ingredi ad orandum privetim, & seorsim ab aliis in distincto Sacello, ut communiter *Suar. num. 2. Pal. l. c. Bon. q. 2. p. 3. §. 2. num. 8. & Salm. c. 3. nu. 68. cum Conin. & Cajet.* Qui addit posse etiam in eodem Sacello, ubi alii orant, privatim & ipsum orare, quie, private orendo, minime cum aliis communicat. Imo dicunt *Salm. ibid. cum Con. Bonac. Dian. Turr. Palud. &c.* quod etiam dum Divina celebrantur, non prohibetur excommunicatus eb ingressu Ecclesiæ, ut se liberet a satellitibus, vel ex alia causa; etsi ibi privatim oret, quia tunc nullam habet cum aliis communicetionem; Et ideo tunc non tenentur Sacerdotes cessare, nec eum repellere, nec alii e Templo discedere.

175 Graviter autem peccaret excommunicatus, qui vellet audire Missam, vel interesse Officiis, & similibus publicis functionibus, ex c. *Illud de Cler. exc. min.* & ee *cap. fin. de Sentent. excom.* Et, si monitus e Sacerdote nolit exire, incurrit excommunicetionem Papæ reservetam, ee *c. Eos. de Sentent. excomm.* Sicut illem etiam incurrit Interdictus denunciatus, pertinaciter assistens Missæ, & omnes qui impediunt, ut excommunicatus, eut interdictus recedat, ut *Palaus D. 2. p. 9. num. 4. Bon. qu. 2. p. 3. §. 1. num. 7. & Salm. c. 3. num. 70. ex c. Gravis de Sentent. excomm.* Item notendum, quod Sacerdos excommunicatus faciens coram se Missam celebrari, incurrit irregularitetem, ex *c. Tanta. de Excomm. Prælatorum.* Vide *Salm. ibid.*

176 Item si excommunicatus sit vitandus, & monitus non velit ab Ecclesia exire, tenentur Clerici eum (etiamsi esset Sacerdos) expellere, si possunt, aut si non possunt, eb Officiis cessare & alia agere, quæ leguntur apud *Busemb.* Alias greviter peccant, & excommunicationem minorem incurrunt, ex *c. Is qui de Sent. exc. & Clem. 2. eod. tit.* Sicque pariter dicunt *Bon. qu. 2. p. 3. §. 1. num. 9. & Salm. c. 3. n. 72.* graviter peccare assistentes eidem Missæ, quam audit excommunicatus, nisi excuset aliqua necessitas, aut parvitas materiæ; Et hoc videtur probabilius, quia in Missæ necessario omnes eudientes conveniunt in una oblatione; Quamvis *Suarez ap. Salm.* non improbabiliter dicat hanc communicetionem adstantium culpam venialem non excedere; & hoc probabile putant *Pal. D. 2. p. 6. num. 5. & iidem Salm. c. 3. num. 72.* & *Sayr. Fill. Henr. Krim.* apud *Croix l. 7. num.* 207. quia talis communicatio videtur omnis remota, & accidentalis, nisi illi sine etiam causa ut excommunicatus intersit. Hac tamen ratione non obstante, nullus Author hujusmodi assistentes excusat saltem a culpa veniali, & ab excommunicatione minori. Communiter autem docent *Bus. hic*, & *Palaus l. c.* cum *Suar. Sayr. Henr. Fill. Bon.* & *alii* cum *Salm. c. 3. num. 73. ac Ronc. Qu. 5.* quod, si adstantes eudiant aliem Missem eb ille, quam audit excommunicatus, tunc nec ipsi, nec celebrans tenentur recedere, quia tunc nulla adest communicatio in eodem Divino, & ille assistentia in eodem loco materialiter se habet.

,, Porro per divina officia intelliguntur sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, equæ, candelarum, & cetera ennexa ordini clericali, quæ solemniter fiunt, eccepta concione * (*Nam audire concionem, sive lectionem Theologiæ, Canonum, &c. nec excommunicato, nec aliis cum ipso prohibetur, cum ibi nulla sit communicatio, argumento ex c. Responsio. De Sent. excom. Salm. c. 3. num. 73. Croix l. 7. num. 281. Ipse autem excommunicatus nequit concionari, aut legere, nisi sit toleratus, & ab aliis requiratur; aut nisi ad hoc teneatur ex officio, quia tunc præsumitur ab aliis requiri, ut Suar. D. 12. sc. 2. num. 5. Pal. D. 2. p. 9. num. 5. cum Bon. & adhærent Salm. l. c. in fin.*) *, in quibus, licet alii fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur temen non toleratum sub mortali vitare * (*ex c. Is qui. de Sent. Exc.*) *; nisi vel levitas materiæ, vel Ignorantia, aut simile quid excuset. Unde, si talis præsens sit, moneri debet, ut recedat: si nolit, debet extrudi, vel exportari, licet sit Sacerdos * (*Ex c. Venient. de Sent. Excom.*) *; nisi tamen gravius inde timeatur incommodum, ob quod si expelli non possit omittendum est officium, etiam die festo; & celebrans nondum inchoato Canone, debet abrumpere Missam; si inchoavit, potest ceteris abeuntibus, sacrum prosequi * (*Ut tenent Suar. & Henr. contra Bon. & Corn. apud Salm. n. 71. in fin. qui merito utrumque probabile putant*) *, vel abrumpere, ob sententiæ utriusque probabilitatem; si consecravit, debet, solo ministro manente, pergere usque ad communionem inclusive, & reliqua perficere in sacristia, vel alio decenti loco. * (*ut certum est cum Salm. d. num. 71.*) * Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem, eo fine ut non eudiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri: secus si alia de causa negligat. * (*Vide dicta num. 161.*) * 177

,, Quod si etiem obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis; * (*Ita communiter Laym. c. 2. num. 7. Sayr. Cov. Avil. &c. cum Salm. c. 3. num. 66. Etiamsi teneatur ad Officium ex solo titulo Beneficii; Et, si fructus illius Beneficii non recipit, hoc provenit ex culpa sua; Croix l. 7. num. 324. cum Pal. Suar. Nav. Laym. & Salm. n. 66. qui notant cum Cov. & Avila, quod si omnino privetur Beneficio, tunc non tenetur amplius ratione Beneficii recitare.*) * Etsi non debeat dicere: *Dominus vobiscum*, sed *Domine exaudi*, &c. * (*Si tamen diceret, Dominus vobiscum, venialiter tantum peccaret, ut Salm. c. 3. num. 64. cum Bon. & Henr. Immo Avila, & Hurt. ap. Palaum D. 2. p. 9. num. 8. & Navarr. ap. Salm. l. c. dicunt nullo modo peccare, quando solus recitat, quia ly* Dominus vobiscum *erit tantum privata oratio pro aliis, sicut quando dicit in Invitatorio:* Venite adoremus.) * Si autem Horas cum alio privatim legat, venialiter tantum videtur peccare. * (*Quamvis enim in c. Excommunicatos. 11. q. 3. interdicitur excommunicato communicare cum aliis, etiam in oratione privata; At, secluso scandalo & contemptu, non videtur materia gravis uti socio ad recitandum Officium privatim, sicut ad dicendum Rosarium; ita probabiliter Tournely to. 2. pag. 482. Bonac. q. 2. pag. 3. §. 2. num. 4. & Con. Dian. Cov. Corn. Ugol. apud Salm. cap. 3. num. 63. Si autem sit toleratus, nullo modo peccat, si recitet cum alio, ab eo requisitus, juxta dicta num. 138. v. Utrum.*) * 178

,, V. Collatio Beneficii facta excommunicato nulla est, uti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quie excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est Beneficii, quod datur propter officium. Idque, licet ignoretur excommunicatio: quie ignorantia vincibilis, etsi excuset e culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus; *Vid. Less. l. 2. c. 14. d. 22.* Imo probabile est, excommunicatum, quamvis Beneficio ante obtento non privetur, fructus tamen, & distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiem ante sententiam judicis, quie est privetus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus: Ita *Suarez*, & alii contra *Sanchez*, & *Conin.* qui probabiliter putant, ex consuetudine non teneri ante sententiam, modo per se, vel alium inserviat Beneficio. 179

Plura hic notande, & exeminanda. Equidem nulla est omnis Beneficii collatio, electio, &c. facta in favorem excommunicati, ex *c. Postulastis. De Cler. exc. min.*; Hinc notandum I. quod tunc non solum recipientes, sed etiam conferentes, &c. peccant graviter, & incurrunt, ultra ex- 180

com-

communicationem minorem, etiam suspensionem a collatione, ex *cit. cap.* Vide *Salm. c. 3. num. 96. & 97.* Valida tamen est collatio, si Papa scienter conferat Beneficium excommunicato: Vel si in concessione Pontificis adsit clausula absolutionis a censura ad effectum gratiæ consequendum; nisi quis excommunicatus sit ob hæresim, quæ non comprehenditur sub generali absolutione; *Salm. num. 98.*

Notandum II. Quod idem quod dictum est de Beneficiis, dicitur de collatione, & receptione Dignitatum Ecclesiasticarum habentium jurisdictionem, prout Episcopatus, Prioratus, & similia; ita communiter *Suar. D. 13. Sc. 1. num. 6. Bon. qu. 2. p. 4. §. 1. num. 3. Pal. p. 10. num. 9. & Salm. c. 3. num.* 102. An autem idem procedat quoad Dignitates seculares? Affirmant *Salmant. num. 103. cum Bon. Cornejo, Henr. Garcia, Ugol. &c.* quia excommunicati invalide exercent actus jurisdictionis. Negant vero *Palaus D. 2. p. 10. num. 11. ac Con. Fill. Giball. & Hurt. ap. Salm. ibid.* (qui id recte probabile vocant). Ratio, quia nullum habetur expressum jus de facto irritans collationem hujusmodi Dignitatum. Nec obstat, quod acta Judicis excommunicati sint nulla, prout probabilius docent *Suar. D. 16. se. 1. num. 2. Diana p. 5. tr. 9. R.* 108. *Salm. c. 3. num.* 121. *cum Con. & Hurt.* ac ipse *Palaus D. 2. p. 14. §. 2. n. 2. cum Innoc. Panorm. Vasq. Laym. Bonac. &c.* eo quod consuetudine jam receptum est, annullationem actorum pro Judice Ecclesiastico præscriptam in *c. Cum audimus* 24. *qu. 1. & in c. Tanta. De Excess. Prælat.* extendi etiam ad Judicem secularem. Nam respondetur quod licet excommunicatus impediatur a suo Officio exercendo, hoc tamen non efficit ut Officii collatio sit nulla, post enim absolutionem valide & licite poterit talis Judex suo munere fungi.

Notandum III. Idem quod de Beneficio, dicendum esse de pensione Clericali, quæ datur in titulum Beneficii ob ministerium Ecclesiasticum; Et de pensione Ecclesiastica, licet temporali, quæ datur ob Officium Ecclesiasticum, prout Vicario, aut Coadjutori Episcopi; ita *Salm. c. 3. n.* 107. cum *Pal. Suar. & com.* Secus autem, si pensio sit mere laicalis, vel etiam mixta (juxta dicta apud *Busemb. l. 4. num.* 137.), ut probabiliter *Pal. Avil. Laym. Sà*, &c. cum *Salm. c. 3. num.* 108. Notandum IV. quod, si quis ante excommunicationem fuisset præsentatus, vel electus ad Beneficium, valide acceptat, & possessionem obtinet, etiam tempore acceptationis sit excommunicatus, quia acceptatio, seu possessio non sunt actus jurisdictionis, sed privati; ita *Palaus p. 10. num. 18. Bon. §. 1. num. 9. Cov. Avil.* &c. *cum Salm. c. 3. num.* 110. (contra *Suar. ap. Tournely pag.* 485. *qu.* 2. qui sententiam *Suarii* vocat æque probabilem.) Secus dicendum, si is erat excommunicatus tempore collationis, licet postea tempore acceptationis absolutus sit: est commune, vide *Salm. ibid. num.* 111. Quare requiritur tunc nova collatio, quamvis probabile putent *Salm. ibid.* cum *Less. Bon. Nav. Henr.* sufficere, quod collator sciens in prima voluntate perseveret. Notandum V. Quod excommunicatus Beneficium recipiens non potest facere suos fructus perceptos tempore excommunicationis; etiamsi postea absolvatur, & rite Beneficium reobtineat. Attamen eo casu, si pro illo tempore per se, vel alios satisfecerit officio annexo, potest fructus retinere; quia fructus Beneficii vacantis, ubi non est usus *Spolii*, spectant ad successorem, ut dicunt *Bonac. D. 2. q. 2. p. 4. §. 1. num. 5. & Salm. c. 3. n.* 101. *cum Con. Alter. Henr. Diana, & Leand.* Ubi autem est lex *Spolii*, recte ait *Palaus D. 2. p. 11. n. 1. cum Nav. Henr. Cen. & Avila*, posse tantum retinere fructus correspondentes servitio præstito. Imo probabiliter dicunt *Suar. D. 13. Se. 1. num. 3. Tournely pag.* 486. *v. Hic, Diana p. 5. tr. 9. R. 99. & Salm. c. 3. num.* 100. *cum Cen. & Cornejo*, quod si ille bona fide Beneficium recepit, & servitium præstitit, tunc licet teneatur Beneficium dimittere, potest tamen retinere, aut exigere fructus suæ congruæ sustentationi correspondentes pro tempore servitii præstiti; quia reipsa Ecclesiæ inservivit, & ratione illius operis dignus est congrua sustentatione.

181 Sed quæritur I. An excommunicatus etiam toleratus sit inhabilis ad Beneficia, Officia, &c.? Negant *Giball. Nav. Dian. Hurt.* & probabile vocat *Less.* apud *Salm. c. 3. num.* 104. quia Concilium Constantiense, concedens Fidelibus cum excommunicato tolerato communicare, consequenter concedit excommunicato Beneficium recipere. Verius tamen affirmant *Palaus qu. 10. num. 3. Suar. D. 53. se. 1. num. 29. Tournely to. 2. pag.* 484. *Qu.* 5. item *Avil. Con. &c. cum Salm. num.* 105. Ratio, quia, etsi concessum sit aliis cum tolerato communicare, excommunicatus tamen non potest officia præstare; quare collatio semper fit indigno. Exciperem, si in aliquo casu officia præstanda essent in commodum conferentium Beneficium, & petentium illius communicationem in prædictis officiis. Hinc licet in *c. Postulastis. De Cler. exc.* lata sit suspensio contra conferentes Beneficium excommunicato, tamen recte dicunt *Salmant. num.* 106. hanc suspensionem sublatam fuisse ex Concilio Constantiensi.

182 Quæritur II. An valida sit collatio Beneficii facta alicui incalpabiliter ignoranti, se esse excommunicatum, vel non esse ab excommunicatione absolutum? Negant communius *Palaus num. 4. Less. l. 2. c. 34. num. 117. & Sanch. Conf. l. 2. c. 2. du. 10. num. 7. Suarez D. 13.* & alii *cum Salm. c. 3. num.* 99. Ratio, quia ignorantia excusat quidem a culpa, sed non tollit inhabilitatem. Dicunt tamen *Less. & Salm. ll. cc.* probabilem esse sententiam *Dianæ, & Bau-nii* cum *Fabro*, quod collatio tunc satis sit valida, quia Collator ad cautelam solet absolvere a censuris, dum alicui de beneficio providet, ad effectum scil. tantum præsentis collationis consequendum; Idque revera est satis probabile cum *Cabass. T. J. l. 5. c. 11. num.* 11.

Quæritur III. An qui est excommunicatus post Beneficium obtentum, privetur fructibus ante sententiam Judicis, etiamsi per se aut per alium officium præstet? Affirmant *Concina pag. 462. num. 29. cum Suar. Fill. &c.* Sed probabilius negant *Palaus, Sanchez, Laym. Tournely, Salm. &* alii quos retulimus *lib. 3. num.* 670. Post sententiam vero excommunicatus restituere quidem tenetur omnes fructus, donec absolvatur, etiamsi per se non stet, quominus absolvatur; Nisi esset pauper, quo casu sibi fructus tanquam pauperi applicare posset; ita *Laym. l. 1. tr. 5. p. 2. cap. 2. num. 10. Pal. Dub. 2. p. 11. num. 6. & Salm. c. 3. num.* 517. cum *Avila, Sylve. Cornejo, &c.* 183

„ VI. Privat communicatione forensi. Unde excommunicatus nequit esse Judex, Advocatus, Procurator; licet pro semetipso respondere possit ipse. Conin. *Præpos. Diana p. 5. t. 9. Res.* 111. * (*Et etiam Actorem reconveni-re; Et hoc, etiamsi per alium commode possit se tueri, ut Conin. Pal. Suar. &c. contra alios apud Salm. c. 3. num.* 125.) *; Item Actor, Tabellio, Testis, &c. ita ut contra excommunicatum, etiam toleratum, semper possit reus excipere. * (*Ita ex c. Veniens. de Testib. c. Pia. de Except. in 6.* & *c. Nullus 3. qu. 4. Quamvis is Actor excommunicatus valide agat, donec repellatur, ut ex d. c. Pia. Dicunt tamen Dian. & Lez. apud Salm. c. 3. num.* 118. *non peccare graviter Actorem, qui juste petit suum, si non repellitur. Toleratus vero licite tuetur se, & alios in judicio, ut Pal. pu. 14. nu. 14. Salm. ib. cum Avil. Vitandus tamen non potest alios in judicio defendere; Quamvis, si faciat, & stipendium recipiat, non teneatur illud restituere; Nav. Av. Lez. Salm. ibid. Exceptio autem opponi potest etiam post sententiam ante ejus executionem; Salm. num. 119. ex d. c. Pia.*) * Quod si non faciat, nec Judex eum repellat, valida ejus acta erunt, si sit toleratus. Secus est de Judice non tolerato, cum sit privatus jurisdictione. * (*Hoc recte putant esse probabilius Salm. c. 3. num.* 121. *juxta dicta supra num.* 180. *ad Not. II. Testis pariter vitandus valide testatur, si non repellitur; Toleratus autem valide, & licite, si ab una partium requiritur; Salm. num. 123. cum Avil. & Pal.*) * Vide *Laym. c. 2. Dian. p. 5. t. 9. Ref.* 112. *&* 113. Non potest etiam esse Tutor, aut Curator. *Dia. p. 5. t. 9. Resp.* 115. *ex Syl.* Neque testamenti executor. *Dian. p. 8. t. 9. Ref. 2. ex Carp.* &c. contra *Sanch. Lugo*, &c. Si tamen non fiat oppositio, valide exequitur, *ibid.* Nec potest ipsa testari licite, etsi faciat valide, etiam cum excommunicatum instituit heredem. *Suar. Villal. Merc.* &c. cum *Dian. l. c. Ref.* 129. Denique contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti), & ratione eorum non datur actio in foro externo, durante executione, valent, nisi fiant ab eo, ut persona publica, vel ministro ratione muneris, & Beneficii; quia tunc spectant ad jurisdictionem, quæ suspensa est. *Dian. p. 5. t. 9. R. 128. ex Con. Fil. Merc.* &c. 184

„ VII. Excommunicatus non toleratus privatur usu jurisdictionis. Unde non potest valide eligere, conferre, præsentare, ferre leges, vel sententiam; & qui sic Beneficium a non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia juris declaratione, Beneficium una cum fructibus relinquere. * (*Ita communiter Salmant. c. 3. num.* 121.) * 185

„ Dixi, *non toleratus*, quia acta tolerati probabile est, esse valida ob bonum commune; graviter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat. * (*Et hoc certum est cum Salm. d. num. 121. quoad Judicem Ecclesiasticum in c. Tanta de Exc. Prælat.*) *

„ VIII. Non toleratus privatur Ecclesiastica sepultura, ita ut non possit in loco sacro, seu benedicto sepeliri; & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco divina peragi ante reconciliationem. 186

Ita ex *c. Sacris. De Sepult.* Polluta autem Ecclesia, manet pollutum & Cœmeterium, sed non contra, ex *c. Consuluisti de Conf. Eccl. in 6.* Si vero excommunicatus decessit cum signis pœnitentiæ, non est exhumandus, sed absolvendus, petita absolutione ab herede; *Salm. c. 3. num. 70. cum Pal. & Corn.* Peccant graviter comitantes vitandum ad sepulturam, Clerici canentes, &c. Vide *Salm. ibid.* Sepelientes autem illum incurrunt excommunicationem majorem, ex *Clement. 1. De Sepult.* Per *sepelientes* autem non intelliguntur comitantes, canentes, &c. An autem intelligantur

„ gantur procurantes sepeliri? Affirmant *Salm. c. 3. num. 82. cum Pal. Con. Suar.* Sed negant *Caj. Bon. Avil. Henr. &c. ib. n. 81.* Recte dicunt *Salm. num. 80. in fin.* utramque esse probabilem.

187 „ Dici *non toleratus*: quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non specialiter denuntiatus in ea sepeliatur, ut docent *Suar. Lay.* & alii. * (*Hinc tolerati licite sepeliuntur in loco Sacro, si cum signis pœnitentiæ e vita migraverint; Palaus pu. 6. n. 12. Salm. c. 3. n. 75. Nav. Con. Sayr.*) * Jure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania; eo quod inter ceteras pœnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur privatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

188 „ Excommunicatus privatur omni alia civili communicatione fidelium, ita ut ipse non possit cum aliis, &, si non sit toleratus, etiam alii cum ipso non possint communicare: idque in casibus hoc versu comprehensis:

„ I. *Os*, II. *Orare*, III. *Vale*, IV. *Communio*, V. *Mensa negatur.*

Ista eruuntur ex iis quæ declaravit Callistus Papa in *cap. Excommunicatos. 11. Qu. 3.* ubi dicit: *Nec cum eis tu oratione, aut cibo, aut potu, aut osculo communicet; nec ave eis dicat; quia quicunque in his vel aliis prohibitis scienter excommunicatis communicaverit, juxta Apostolorum institutionem, & ipse simili excommunicationi subjacebit.* Non autem hic illud *simili* importat æqualitatem (scil. excommunicationem majorem), sed tantum similitudinem, prout excommunicatio minor similis est majori.

189 „ Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam privatum; item per nutus, literas, internuncium, & quodvis signum benevolentiæ. * (*Ut missio vel acceptatio munerum; Salm. c. 3. num. 135. cum Bon. Avila, Reg. &c.*) *

190 „ Dicitur II. *Orare*, id est omnis communicatio in divinis, de qua supra. * (*Vide dicta num. 173.*) *

191 „ Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem (saltem honorificam) verbo, vel signo, vel amplexu. & secundum quosdam, etiam resalutationem, eo quod sit actus observantiæ; sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti; Imo *Sayr.* &c. cum *Dian. t. 5. p. 9. Res. 16.* putant probabile, quod sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v. gr. aperiendo caput, &c. quæ urbanitatis causa fieri solent.

192 Dubitatur igitur 1. an liceat exhibere excommunicato signa urbanitatis, v. gr. adsurgendo, aperiendo caput, dando locum, sine tamen ulla expressione verborum? *Prima* sententia valde probabilis negat, & hanc tenent *Suar. D. 15. se. 1. num. 3. Pal. D. 2. p. 17. n. 4. cum Laym. Salm. c. 3. n. 136. cum Hurt. Escob. l. 50. n. 254. cum Vas. & Sylvest. ac Bon. D. 2. q. 2. p. 6. §. 2. n. 4. cum Henr. Ugol. & Reg.* Ratio, quia hujusmodi actus reverentiæ, esto solis nutibus fiant, & sine animo honorandi, sunt tamen quædam communicatio, & vera signa amicitiæ ac salutationis. *Secunda* vero sententia affirmat, modo absit animus salutandi; hanc tenent *S. Anton. 3. p. tit. 25. c. 2. in princ. cum Guil. Nav. c. 27. num. 20. cum Major. & Ang. Fill. tr. 13. nu. 84. Sporer Suppl. pag. 134. n. 97.* item *Sotus, Avila, Craff. & Sayr. ap. Pal. l. c.* Ratio, tum quia tales actus non exhibentur ut signa amicitiæ, aut communicationis, sed ut vitetur nota inurbanitatis; tum quia, esto hujusmodi actus involvant quandam salutationem, talis tamen salutatio videtur consuetudine introducta ut necessaria, non quidem ad honorandum excommunicatum, sed ne ille contemnatur. Hanc autem secundam sententiam merito vocant probabilem ipsi fautores primæ sententiæ, nempe *Bonac. Pal. Salm. & Escob.* Maxime (ut ajunt *Croix l. 7. n. 277. Mazzotta to. 4. pag. 316. Bon. cum Suar. l. c. & Renzi to. 1. pag. 542. q. 4. cum Laym. & Pelliz.*) si excommunicatus sit Superior, vel persona publica, uti Episcopus, Prætor, &c. quia tunc prædicta signa potius exhibentur ad vitandum damnum, vel indignationem illius.

193 Dubitatur 2. an liceat excommunicatum resalutare? Affirmant *Busemb.* ut supra, *ac Fill. tract. 13. c. 5. q. 3. n. 84. Henr. & Krimer ap. Croix l. 7. n. 277.* & probabile putat *Pal. D. 2. p. 17. n. 4.* quia, ut ajunt, resalutatio illa non est exhibitio honoris, sed debiti solutio, quæ non videtur ab Ecclesia vetari. Sed probabilius negant *Bon. D. 2. q. 2. p. 6. §. 2. n. 4. Holzm. p. 382. n. 197. & Salm. c. 3. num. 136. cum Avila.* Ratio, quia, cum vetitum sit salutare excommunicatum, ille non habet jus ut resalutetur, eo quod in pœnam sui criminis est illo privatus. Et sic pariter probabilius dicunt *Bonac. l. c. Croix d. n. 277. Viva de censur. q. 3. a. 2. num. 9. Salm. c. 3. n. 136. cum Avila, & Renzi pag. 541. q. 2. cum Pelliz.* (contra *Sà, & Henr. ap. Viva l. c.* quorum opinionem probabilem putat *Mazzotta to. 4. pag. 316.*) neque esse licitum excommunicato rescribere; Ratio est eadem, ut supra, quia, cum prohibitum sit communicare cum excommunicato, ille non habet jus ut ei rescribatur. Ceterum quoad resalutationem non audeo primam sententiam dicere improbabilem, quia licet excommunicatus non habeat jus ut resalutetur, tamen resalutatio illa non videtur proprie actus honoris, & contra negatio illius videtur quidam actus contemptus, vel saltem inurbanitatis. Quoad rescriptionem vero non valeo acquiescere sententiæ oppositæ, quia rescriptio videtur vera communicatio.

Qui autem excommunicatum injuriis afficeret, vel ei diceret, *Deus te illuminet, convertat, &c.* nullam quidem censuram incurrit; ita communiter *S. Anton. p. 3. tit. 25. c. 2. in princ. Salm. c. 3. num. 136. & Croix l. 7. num. 276. & 277.*

194 „ Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum: qui tamen validus est, si fiat * (*Ita Salm. c. 3. num. 138. cum Pal. Con. Av. (contra aliquos), ex c. 32. de Sentent. Excomm. &c. Illicitum autem est excommunicato testari, licet testamentum sit validum, nisi ille sit usurarius. V. Salm. c. 3. nu. 139.*) *, item cohabitationem, cooperationem, societatem, v. g. in contractibus, ita ut moraliter censeatur communicare; quod prudens æstimabit: unde nec iter cum eo, tanquam cum socio, facere licet. * (*Nec licet cum eo collaborare, sedere, sub eodem tecto vivere, dormire: intellige per modum societatis, nam alias cubare tantum ad quiescendum, etiam in eodem lecto, non vetatur: ita probabiliter Suar. D. 15. se. 2. n. 8. Bon. p. 6. §. 2. num. 8. Pal. D. 2. p. 17. num. 5. & Salm. c. 3. num. 137.*) *

195 „ Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis convictus, & convivia, per modum societatis, & commercii; qualis non est, si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam, imo lectum. V. *Bon. d. 2. q. 2. p. 6. §. 1. & 2.*

Non licet igitur communicare cum excommunicato in eadem mensa formaliter: idque accidit quando excommunicatus invitat alterum ad cœnam; aut quando aliquis vitam communem agit cum excommunicato, esto non vescatur eisdem cibis, ut evenire solet in Monasteriis, & Seminariis, in quibus tametsi diversæ sint mensæ in eodem Refectorio, nihilominus omnes censentur communicare in eadem mensa & refectione. Idem est quando multi invitantur ab excommunicato, & in eodem cubiculo accumbunt, licet in diversis mensis; secus si accumbant in mensis valde disjunctis, seu dispositis in diversis cubiculis; ita *Suar. D. 15. se. 2. n. 6. Salm. c. 3. n. 140. & Bon. D. 2. q. 2. p. 6. §. 2. n. 6. cum Henr. Avila, Sayr. Fill. Reg. & Ugol.* Secus etiam, si quis ederet cum excommunicato in Diversorio, adhuc in eadem mensa, ubi tamen unusquisque sibi intendit, ut *Suar. Salm. & Bon. ll. cit. cum Sayr.* & aliis. Item secus, si quis casu conveniat cum excommunicato in eadem domo, itinere, vel mensa; *Holzman. pag. 382. n. 197. Sporer Suppl. c. 3. n. 97. & Pal. D. 2. p. 17. n. 5. cum Suar. Laym. Sayr. & Hurt.*

196 „ Quæres 1. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato? 2. Respond. Communicatio in divinis censetur mortale propter gravitatem materiæ; in civilibus autem (etsi inducat minorem excommunicationem), secluso tamen contemptu, tantum est veniale regulariter. *Suar. Bon.* &c. *Dian. p. 7. t. 11. R. 47.* * (*Ita etiam S. Th. 3. p. qu. 23. n. 3. Salm. c. 3. n. 7. & n. 127. cum Lez. Suar. & comm.*) * Quod addo, quia aliquando est mortale, ut si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. gr. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

197 Distinguendum inter peccatum, & pœnam communicationis cum vitando: Quoad peccatum in duobus casibus communicans certe peccat graviter. I. Si communicat cum eo in divinis, nisi excuset parvitas materiæ juxta dicta *n. 173. & 176.* II. Si communicat in crimine criminoso, idest in eodem crimine, sive contumacia, ob quam lata est excommunicatio, v. gr. si quis suam concubinam excommunicatam post excommunicationem iterum cognoscat, ut habetur ex *c. Concubina. De Sentent. excomm.* Vel si quis post excommunicationem latam in aliquem ob furtum, concubinatum, &c. impendit ei auxilium, aut consilium, ne restituat, ne concubinam dimittat, vel ne exeat ab excommunicatione; ita *Bonac. qu. 2. p. 6. §. 1. num. 8. Suarez D. 15. se. 7. num. 4. & Salmant. to. 3. num. 133. ex cap. Nuper.*

198 Dubitatur autem, an sit mortale frequenter communicare in civilibus cum vitando? Adest duplex probabilis sententia. Negant *Navarr. c. 27. num. 30. Pal. qu. 18. num. 3. ac Sayr. Avila, Henr. Reg. Dian. Leand.* &c. apud *Salm. c. 3. num. 128.* Quia communicatio in civilibus de se est tantum veniale; Veniale autem per quamcunque multiplicationem non fit mortale. Tunc autem dicunt *Navarr. & Palaus cum Sayr. & Avila ll. cc.* frequentem communicationem esse mortalem, quando ex ipsa communicatione crederet communicans excommunicatum sumere occasionem in sua contumacia perseverandi. Affirmant vero probabilius *Suar. D. 15. se. 2. num. 11. Bon. qu. 2. p. 6. §. 1. num. 6. Holzm. pag. 382. Sporer Suppl. pag. 134. num. 99. & Salm. c. 3. n. 129. cum Vill. Con. & Fill.* Ratio, quia communicatio etiam civilis cum excommunicato vitando de se videtur materia gravis, quod maxime probatur ex *cap. Excommunicatos. 11. qu. 3.* ubi (ut diximus *num. 188.*) Callistus Papa æque prohibet communicationem in Divinis, quam in humanis. Item probatur ex *c. Exceptionem. 7. de Except.* ubi communicans civiliter cum excommunicato dicitur, *in periculum*

culum

culum anima sua communicare, periculum autem Animæ utique importat periculum damnationis, quæ nonnisi per culpam mortalem incurritur. Communicatio igitur etiam civilis tantum ex parvitate materiæ potest esse venialis; ergo si actus multiplicantur, & conjunguntur, erit mortalis. Advertunt vero *Tournely to. 2. pag. 489. v. Dico 1. ac Suar. Holzm. Sporer, & Salm. cum Con. ll. cit.* ad peccandum graviter non sufficere, si quis frequenter etiam per longum tempus sejunctim communicet cum excommunicato, sed requiri quod tales communicationes sint connexæ saltem per modum unius objecti voliti, nempe cum quis habet propositum formale, aut virtuale seu quasi ex habitu, sæpius communicandi longo tempore cum excommunicato, vel adsciscat eum sibi in socium, aut famulum.

199 Quoad pœnam vero, communicans cum vitando sive in humanis, sive in Divinis, incurrit tantum excommunicationem minorem. In tribus autem casibus incurrit etiam majorem: I. Quando Clericus scienter communicat in Divinis cum excommunicato a Papa nominatim, & denunciato, ex *c. Significavit, de Sent. exc.* Vide *Salmant. cap. 3. num. 131. cum comm.* II. Quando excommunicatio est lata contra aliquem, & simul contra participantes, tunc enim qui communicat cum illo (post monitionem tamen), incurrit excommunicationem majorem, & non potest absolvi, nisi ab eo qui absolvere potest principalem; ita *S. Thomas Suppl. qu. 23. art. 3. Pal. p. 18. num. 6. & Salm. num. 132. cum Avila, Hurtado*, &c. III. Quando quis scienter communicat cum excommunicato vitando in crimine criminoso, juxta mox dicta *num. 197.*; & hic absolvendus tantum a quo principalis absolvi potest, ex *c. Nuper. De Sent. exc.* Ita *Salm. ex num. 133. cum aliis*. Addunt autem *ibid.* etiam Episcopum excommunicantem, excommunicationem majorem incurrere, si communicat in crimine criminoso.

200 „ Quæres 2. an aliquando liceat cum non tolerato communicare?

Resp. quod sic, extra Divina, in his quinque casibus: „ * (*Qui habentur in c. Quoniam multos. Can. 11. qu. 3. & in sequenti versiculo continentur.*

I. Utile, II. Lex, III. Humile, IV. Res ignorata, V. „ Necesse.) *

201 „ I. *Utile*, intelligitur in casu utilitatis ipsius excommunicati, v. g. ut convertatur, sive alterius, ut ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest; sive etiam utilitatis temporalis, v.g. ut ab eo restitutio, vel debitum ex contractu exigatur. Contractus tamen novos cum ipso inire non licet, etsi, si ineantur, sint validi, cum nulla sit lex irritans.

Licet igitur ob bonum spirituale excommunicatum monere verbis, vel literis, & ideo ante, vel postea, alia verba inserere, ex *c. Cum voluntate, de Sent. excom.* ac signa benevolentiæ ostendere; *Sot. Bonac. Av. Salm. cap. 3. num. 142.* Licet etiam concionem coram eo facere. An autem liceat in Theologia eum instruere? Negant *Con. Avil. &c.* Sed affirmant *Salm. cap. 3. num. 43. cum Sot. & Sayr.* quia in hoc jam est utilitas spiritualis excommunicati. Ob bonum autem sive spirituale, sive temporale aliorum, licet ab excommunicato concionem audire, consilium petere, si desit alius æque idoneus; *Salm. d. num. 143. cum Con. & Bon.* Licet etiam societatem prius initam cum eo continuare; item ab eo medicinas, vel eleemosynam petere; ita *Palaus p. 19. n. 2. Suar. D. 15. se. 4. n. 8. Bon. p. 6. §. 2. n. 20. & Salm. c. 3. n. 194. cum Con. & Avila.*

202 „ II. *Lex*, idest in casu legis matrimonialis: quo modo uxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit divortium. *Dian. p. 5. t. 8. R. 122.* non tamen sponso de futuro cum sponsa, *l. c. R. 126. ex Sayr. Sanchez, & Fill.*

Tam igitur excommunicato, quam alios Conjugi, licet petere, & reddere debitum, ut periculum incontinentiæ vitetur, & in aliis omnibus mutuo conversari; ita *D. Thomas in 4. D. 18. qu. 2. art. 4. Bonac. qu. 2. p. 6. §. 2. num. 18. & Salm. c. 3. n. 147. cum Suar. Sanch. & Pal. ex cap. Inter alia. 31. de Sent. excomm.* ubi permittitur tam Conjugibus, quam filiis, famulis, &c. communicare cum excommunicato, ut debitum ei obsequium præstent. In tribus autem casibus nequeunt tales Conjuges inter se communicare. 1. Quando ipsi sunt jam per divortium separati, ut cum *Busemb.* ut supra dicunt *Bonac. n. 21. Salm. n. 148.* & alii communiter. 2. Quando excommunicatio lata est propter dubium valoris Matrimonii, ut *Tournely to. 2. pag. 512. Holzmann to. 1. pag. 383. num. 202. & Bonac. ac Salm. ll. cit.* 3. Quando alter Conjugum est ob hæresim excommunicatus, ex *c. Decrevit, de Hæret. in 6.* vide *Salm. loc. cit.*

Dubitatur autem 1. An quis possit communicare etiam in Divinis cum Conjuge excommunicato? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Salm. c. 3. n. 143. & 154. ac Sanch. de Matr. l. 9. D. 14. n. 5. cum Nav. & Henr.* Et probant ex *c. Quoniam*, ut supra, 11. *q. 3.* ubi generaliter Gregorius VII. videtur eximere Conjuges (sicut etiam filios, famulos, &c.) ab anathemate, si communicent cum excommunicato in iis in quibus sunt soliti communicare. *Secunda* tamen verior sententia negat, & hanc tenent *Bonac. q. 2. p. 6. §. 2. num. 22. Concina pag. 464. num. 36. & Cajet. ac Armil. apud Sanch. d. c.* Ratio, quia in *c. Inter alia 31. de Sent. excomm.* Innocentius III. declarans præfatum textum Gregorii dicit uxores, & alios ut supra tunc tantum posse, imo & teneri cum excommunicato communicare, quando id est necessarium ad præstandum obsequium ei debitum; uxori autem, ut præstet debitum obsequium viro, minime est necessarium, quod cum eo communicet in Divinis.

Dubitatur 2. An Conjux qui scienter nupsit cum excommunicato, possit deinde cum ipso communicare? *Prima* sententia valde probabilis, & communior negat, eamque tenent *D. Thomas Suppl. qu. 23. art. 1. Suar. D. 15. sc. 4. nu. 36. Pal. D. 2. p. 19. num. 15. & Salm. cap. 3. nu. 152. cum Con. Ang. & Sayr. Tournely tom. 2. pag. 512. Concina pag. 464. num. 36.* item *Fill. Cornejo, Gordon. &c. apud Boss. de Usu Matr. cap. 1. num. 286.* Probatur ex dicto *c. Inter alia, 31. de Sent. excomm.* ubi dicitur concedi facultas uxoribus, & aliis personis subjectis communicandi cum excommunicatis, eodem modo quo possent, & tenerentur ante excommunicationem; ergo, si subjectio contrahitur post excommunicationem, non datur ipsis licentia communicandi. Id probatur etiam ratione, quia subjectio illa fuit inique contracta, & inique acquisita, unde non debent eximi ab onere censuræ qui contra eam deliquerunt.

Secunda vero sententia affirmat, & hanc tenent *Sanch. de Matr. l. 9. D. 14. num. 3. Bonac. D. 2. p. 6. §. 2. num. 18. cum Ugol. & Alter. ac Boss. l. c. num. 288. cum Con. Turrian. Diana, & Villal.* & merito probabilem vocant *Palaus, & Salmant. ll. cit.* Ratio, quia in *c. Quoniam multos. 11. qu. 3.* Gregorius indistincte, & absque ulla restrictione concedit personis subjectis facultatem communicandi cum excommunicato. Nec obstat textus oppositus in dicto *c. Inter alia*, ex eo enim quod ibi dicitur, nempe subjectos teneri ad præstandum obsequium excommunicato eodem modo ac ante excommunicationem, minime evincitur non posse communicare, qui tempore excommunicationis subjectionem contraxerunt; imo in tantum ibi dicuntur subjecti teneri communicare, quia obligatio contracta præstandi debitum obsequium non eliditur ob excommunicationem supervenientem; unde sicut obligatio illa non cessat ob excommunicationem supervenientem, ita nec ob antecedentem. Neque obstat, quod nemo potest se obligare ad illicitum, prout est communicare cum excommunicato, nam hoc curreret quando quis directe se obligaret ad communicandum, non vero quando indirecte se obliget ratione contractus. Unde quamvis illicite subjectio fuerit contracta, cum tamen contractus fuerit validus (prout certum est esse validum Matrimonium cum excommunicato), ex eo bene oritur & viget obligatio debitum obsequium præstandi. Et quod hic dicitur de Conjugibus, idem dicunt præfati AA. de filiis, & famulis.

„ III. *Humile*, idest in casu subjectionis; quo modo possunt filii etiam emancipati. * (*Ut probabiliter dicunt Suar. D. 15. se. 5. num. 3. Bonac. p. 6. §. 2. num. 29. & 33. Pal. p. 19. num. 10. & Salm. c. 3. num. 149. cum Cornejo, & Sayr. contra Soto, Nav. &c. ibid.*) * (addit *Dian. p. 5. t. 9. R. 118. & 119. ex Con. Fill. Hurt.* &c. etiam adoptivi, imo etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines * (*Ut nurus, privigna, &c. Salm. c. 3. num. 149. cum Suar. Pal. Bonac. &c.*) * communicare parenti; servi, & ancillæ domino, si ante excommunicationem fuerint in servitio. Similiter religiosi Prælato: non tamen, nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia evitari non potest. *Dian. l. c. R. 117.* contra *Sotum*. V. *Fill. t. 12. cap. 8. nu. 203.* „ *Laym. & Bon. l. c.* 203

Sic pariter excusantur omnes servientes, etiam gratis, & tota familia excommunicati, ex *c. Quoniam, & cap. 34. de Sent. exc.* V. *Salm. c. 3. num. 150.* Ita etiam Milites possunt communicare cum Duce excommunicato ex *d. c. 34.* Non autem vassalli cum suo Domino, ex *c. Nos Sanctorum. 15. q. 6.* nisi quoad solutionem tributorum, si ligati sint juramento fidelitatis, ut *Salm. c. 3. n. 150. cum Suar. Av. Corn.* Attamen judico sæpe istos alias excusari, ratione necessitatis, vel utilitatis. Item Religiosi possunt communicare cum suis Prælatis excommunicatis; *Suar. D. 15. se. 7. n. 2. & Pal. D. 2. p. 19. n. 18. cum Bonac. Sayr.* & communi, contra paucos.

An vero famuli excommunicati ejusdem Domini possint inter se communicare? Per se certe non possunt, cum in *cit. c. Quoniam. 11. qu. 3.* id eis non conceditur; possunt tamen per accidens, eo quod moraliter obligantur simul cohabitare; ita *Suar. num. 13. Nav. cap. 27. num. 27. Bonac. D. 2. q. 2. p. 6. §. 2. num. 32. & Pal. num. 23. cum Hurt. Sayr. & Ugol.* Hoc tamen intelligendum quando ipsi serviunt impulsi a necessitate se sustentandi, & insuper non possunt commode Dominum illum relinquere.

Notandum autem I. quod sicut filii, uxores, & famuli possunt cum excommunicato communicare, ita Parentes, Mariti, & Domini possunt communicare cum filiis, uxoribus, & famulis excommunicatis; *S. Thomas Suppl.* 204

q. 23. art. 1. Pal. D. 2. p. 19. num. 21. Bon. §. 2. num. 38. & Salm. c. 3. num. 153. cum Soto, Henr. Cornejo, Avila, Con. & Hurt. Notandum II. famulos, uxores, aut filios non posse communicare cum excommunicato in Divinis, nisi tantum in iis in quibus communicatio est necessaria ad præstandum obsequium illi debitum, ut mox supra diximus n. 202. Dub. 1. Hinc famuli licita comitantur Dominum ad Missam, ac licita justi ministrant celebranti excommunicato, aut cum eo Officium recitant, ut dicunt *Suar. D. 15. se. 5. num. 22. & Salm. c. 3. num. 154.* Hoc tamen intelligendum, quando famuli vi contractus tenentur ad hujusmodi obsequia exhibenda; secus si non obligantur vi contractus, aut si obsequia illa sint extraordinaria, nec ad suum famulatum pertineant, ut recte ait *Suarez l. c.* Ubi bene pariter advertit non posse celebrantem uti Clerico excommunicato, si commode alium adhibere possit. Notandum III. quod si famuli veniunt in familiam Domini excommunicati, vel locant ei operas suas, ante excommunicationem, vel etiam post excommunicationem, sed bona fide, quia nesciunt excommunicationem, vel quia coguntur a necessitate gravi, non peccant, & bene possunt communicare cum illo eodem modo, ut supra; Peccant vero, si scientes veniunt, & sine necessitate; ita *Suar. loc. cit. num. 13. Pal. p. 19. num. 14. & Salmant. cap. 3. num. 151. cum Con.* An autem in hoc casu teneantur postea discedere, & peccent communicando? Vide mox supra dicta *num.* 202. *Dub.* 2. de eo qui Matrimonium contraxit cum excommunicato; idem enim currit pro famulis locantibus excommunicato operas suas, ut dicunt AA. ibi citati.

205 „ IV. *Res ignorata*, idest in casu ignorantiæ juris, & facti.

Certum est quamlibet ignorantiam, aut inadvertentiam inculpabilem, sive juris sive facti, excusare communicantes cum excommunicato, ex dicto *c. Quoniam multos. 11. q. 3.* Sed dubitatur, an excuset etiam ignorantia culpabilis, & crassa? Negant *Bonac. D. 2. qu. 2. p. 6. §. 2. num. 41. & Salmant. c. 3. num. 155.* quia Ecclesia imponit excommunicationem communicantibus cum vitando, semper ac communicatio est peccaminosa. Affirmant vero satis probabiliter *Suar. D. 15. se. 3. num. 3. Holzmann pag. 383. num. 202. & Pal. D. 2. p. 19. num. 24. cum Con. & Hurt.* Et probatur ex eod. *c. Quoniam multos*, primo quia, cum ibi expresse excusantur ignorantes, videntur omnes quomodocunque ignorantes excusari, & damnari tantum scienter communicantes; secundo quia, cum Pontifex excuset ignorantes, videtur aliquem favorem velle concedere culpabiliter ignorantibus, dum ignorantes inculpabiliter ipso jure naturæ excusantur; tertio quia (& hoc fortius urget) in dicto Canone Pontifex asserit moveri ad prædictam indulgentiam concedendam, *Quoniam multos* (sic enim ibi incipit loqui) *pro causa excommunicationis perire* (nota) *quotidie cernimus, partim ignorantia, partim simplicitate, &c.* Ergo Pontifex intelligit excusare etiam vincibiliter ignorantes, nullos enim perit ex ignorantia invincibili.

206 „ V. *Necesse*, idest in casu necessitatis, sive animæ, sive corporis, sive bonorum temporalium.

Excusat igitur quævis necessitas gravis, sive spiritualis, sive temporalis, sive communicantis, sive excommunicati, sive aliorum, si res non possit haberi quam ab excommunicato, ut communiter *Bonac. p. 6. §. 2. n. 59. Pal. p. 19. n. 20. & Salm. c. 3. n. 157. cum Avila, Hurt. Sayr. & Lez.* Idque patet signanter ex *c. Si vere. 34. de Sent. excomm. & dicto c. Quoniam multos.* Sic pariter excusat necessitas per coactionem metus, quia lex humana non obligat cum gravi incommodo, ut recte ibid. addunt *Salmant.* juxta dicta *lib. 1. num. 175.*

207 Ultimo autem hic advertendum, quod nemo tenetur excommunicatum vitare, nisi moraliter ei constet illum esse vitandum, vel ad minus sciat per publicam famam, vel per testimonium duorum saltem dignorum fide, cuivis enim unico testi credere non tenemur; ita *Sanch. Dec. l. 1. cap. 19. n. 63. Nav. c. 22. n. 82. Pal. p. 19. n. 26. Tournely tom. 2. pag. 512. q. 4. & Salm. c. 3. n. 156. cum Bon. Avila, & Cornejo.* Bene tamen advertit *Tournely l. c.* quod in dubio an quis sit vitandus, non licet ab eo suscipere Sacramentum Pœnitentiæ, propter periculum illud invalide percipiendi. Dicunt autem *Suar. D. 15. se. 3. n. 7. Pal. n. 27. Bon. §. 2. nu. 54. & Salm. d. n. 156. cum Cov. Avila, Corn. & Hurt.* quod licite communicare possumus cum eo qui fuit excommunicatus, si adsit fama publica de ejus absolutione; vel etiam si ipse excommunicatus (qui alias sit fide dignus) se absolutum fuisse asserat, possumus ei credere.

DUBIUM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio Major?

208 „ Cum hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes dividuntur; nam aliæ nulli, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reservantur.

ARTICULUS I.

Quæ sint excommunicationes non reservatæ?

209 Excommunicationes contra omnes. 210. Contra Clericos. 211. Contra Religiosos. 212. Excommunicationes adjectæ a Tridentino.

Dub. 1. an incurrant excommunicationem cogentes puellas ingredi Monasteria, tantum ut educentur? Dub. 2. an cogentes ex metu reverentiali? Dub. 3. an cogentes mares? An impedientes ingressum puellæ?

„ Respond. 1. Ex jure antiquo usitatiores sunt sequentes. Contra omnes 1. In vexantes Ecclesiasticos, quod non elegerint eum, pro quo rogati fuerant, *c. Sciant, de Elect. in 6.* 2. In directores Monialium, si foveant discordias in electione, *c. Indemnitatibus, eod.* 3. In extorquentes absolutionem a censura per vim, aut metum, *c. de His quæ vi, &c. in 6.* 4. In compellentes Ecclesiasticos, ut laicis submittant jura Ecclesiæ, *c. 2. de Reb. Eccl. non alien. in 6.* 5. In docentes leges, vel medicinam Religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis, *c. 2. Ne Clerici, &c. in 6.* 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos usurarios. *Clem. 1. in 6.* 7. In impedientes Visitatores Monialium, *Clem. Attendentes, de Statu Monach.* 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus, *Clem. un. de Consang.* 9. In edentes glossas in Tridentinum, Bulla 73. Pii IV. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia, *Bulla 12. Leonis X.* 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia Reipub. exhibeant Ecclesiasticis, verbi gratia, ne iis vendant, coquant panes, &c. *c. Eos qui, de Immun. Eccl.* (Et videtur reservata in Bulla Cœnæ §. 15.) 12. In Doctores, & Professores non facientes professionem fidei, ubi recepta est Bulla Pii IV. Bulla 88. Pii IV. 13. In negligentes administrare justitiam Ecclesiasticis, *c. Administrationis 12. qu. 5.* 14. In potestates foventes usuras, *Clem. un. de Usur.* 209

Item 15. qui ratas habent collationes Ordinum, & Beneficiorum a Schismaticis, *c. 1. de Schimat.* 16. Qui titulo Regaliæ, aut defensionis occupant bona Ecclesiæ vacantis, *c. Generali de Elect. in 6.* 17. Qui procurant ut Conservatores Regularium se immisceant in aliis quam in manifestis injuriis, & violentiis, *c. fin. de Offic. Deleg. in 6.* 18. Qui ex Judicibus accedunt ad mulieres ex causa ficta ad excipiendum testimonium, *c. 2. de Judic. in 6.* 19. Qui mandant interfici Christianos per assassinos, *c. 1. de Homicid. in 6.* 20. Qui concedunt, vel concessas repræsalias extendunt adversus Ecclesiasticos, *c. un. de Injur. in 6.* (Repressaliæ enim fiunt, quando passi injustum damnum auctoritate Principis, invadunt bona eorum qui damnificaverunt usque ad justam compensationem) 21. Qui sequestrum ab Ordinario super Beneficio factum impediunt, vel fructus occupant, *Clemen. un. de Sequest. posses* 22. Qui pingunt, inaurant &c. Agnus Dei a Pontifice benedictos, *Bulla 2. Greg. XIII.* 23. Qui non denunciant S. Officio, vel Ordinario Hæreticos, Magos, Sortilegos, vel hæreticaliter blasphemantes Deum, B. Virginem, & Sanctos, *Edictum S. Officii.* 24. Domini qui permittunt agitationes taurorum in Terris suis, nempe periculosos, *Bulla 48. S. Pii V.* (Exceptis Regnis Hispaniarum, juxta dicta *Tom. I. l. 3. num. 365.*) 25. Qui faciunt servari statuta contra libertatem Ecclesiasticam, *c. Noverit, de Sent. exc.* & hæc videtur reservari in Bulla Cœnæ.

„ Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes audientes publice jus, aut medicinam, *c. fin. Ne Clerici &c.* 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas seculares, *c. Clerici, eod.* 3. in Clericos minores Episcopis, locantes domos usurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes ultra triennium, *Extrav. Ambitiosæ de Reb. Eccles. &c.* 5. In impugnantes in concionibus Montes pietatis, Bulla 11. Leonis X. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris, *Clem. un. de Consang.* 7. In ficta resignantes, vel permutantes beneficia, Bulla 58. S. Pii V. 8. In præsumentes absolvere a casibus Bullæ Cœnæ. 210

Item 9. In eos qui se ingerunt in alterius Episcopatum ad Officium, sine licentia proprii Episcopi, *c. Quoniam de Offic. Ordinar.* 10. Qui procurant ut alii occupent jura, & bona Ecclesiarum vacantium, *c. Generali, de Elect. in 6.* Et hæc videtur reservata in *Trid. sess. 22. c. 11.*

„ Contra Religiosos. 1. In audientes leges, vel medicinam extra claustra, *c. Non magnopere, & c. Super specula. Ne Clerici, &c.* 2. In habitum temere dimittentes, vel matrimonium contrahentes, *Clement. un. de Consang.* 3. In instituentes novum Ordinem, * (*vel locum acquirentes sine licentia Papæ, c. un. de Relig. Dom. in 6.*)* 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis Monasteriis, vel Prælatis, *Clem. Ne in agro. §. Quia vero de Statu Monach.* 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra, *ibid.* 6. Non servantes interdictum, quando servatur a Cathedrali. Vide *Fell. t. 1. tr. 14. c. 84. Bonac. D. 3. p. 5. §. 1. nu. 36.* 211

Item

Item 7. Qui non adimplent disposita in Bulla Alexandri VII. quæ incipit *Felici* in Visitatione Monialium sibi subjectarum. 8. Qui occupant Decimas Ecclesiis debitas, vel illas solvi prohibent, *Clem. 1. de Decim.* 9. Qui ex Mendicantibus recipiunt novas Domos, vel receptas alienant sine licentia Papæ, *Clem. Cupientes, de Pœnis.* 10. Qui non observant Interdictum a Papa, vel ab Episcopo positum, *Clem. 1. de Sentent. excomm.* 11. Qui de Capuccinis recipiunt Minores de observantia sine licentia Papæ, aut Ordinis Generalis, & qui recipiuntur, *ex Bulla 20. Sixti V.*

Item contra Episcopos. 1. Qui veniunt ad Urbem, & inde recedunt sine licentia Papæ, *Extrav. 2. & 3. de Major. & Obed.* 2. Qui impetrant a Principibus literas ad Dignitates, Bulla 96. Pii IV.

212 „ *Resp.* 2. Supradictis adjectæ sunt a Tridentino sequentes, quæ valent, ubi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine auctoris, & approbatione ab Ordinario obtenta, *(*In Trid. Sess.* 4. *Decr. de edit. &c. sic habetur:* Nulli liceat imprimere libros de rebus sacris, vel imprimi facere, neque vendere, aut retinere sine nomine Auctoris, nisi primum examinati probatique fuerint ab Ordinario, sub pœna anathematis.)* 2. In docentes non esse necessariam confessionem ante sumtionem Eucharistiæ, *Trid. Sess.* 13. *can.* 11. 3. In raptores mulierum, juvantes, faventes, *Sess.* 13. *c.* 9. *un.* 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis, *Sess.* 24. *c.* 9. 5. In Magistratus, qui requisiti non juvant Episcopos, ad restituendam clausuram Monialium, *Sess.* 25. *c.* 5. *de Regul.* 6. In ingredientes (cujuscunque conditionis, vel sexus fuerint) Monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta, *ibid.* 8. In cogentes mulieres ingredi Monasterium, & profiteri, *Sess.* 25. *c.* 18. *de Regul.* *(*Sed de hac excommunicatione vide mox infra dicenda vers. Quoad &c.*)* 8. In impedientes, sine justa causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi votum, *ibid.* 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello, *Sess.* 25. *c.* 9. *de Ref.*

Quoad excommunicationem mox supra relatam in cogentes mulierem ad ingrediendum Monasterium. Dubitatur 1. An eam incurrant qui cogunt feminam ad Monasterii ingressum, non ut profiteatur, nec ut habitum sumat, sed ut ibi honeste educetur? Affirmant *Suar. de Censur. D.* 23. *se.* 7. *num.* 9. *Nav. consil. l.* 5. *cons.* 56. *& Bon. tom.* 3. *D.* 2. *q.* 2. *p.* 2. *num.* 14. *cum Fill.* Id probant ex Tridentino *Sess.* 25. *c.* 18. *de Regul.* ubi excommunicantur *quicunque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem invitam (præterquam in casibus in jure expressis) ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscunque Religionis, vel ad emittendam professionem.* Concilium igitur hic tria membra distinguit, & inurit censura omnes cogentes feminam, sive ad ingressum Monasterii, sive ad susceptionem habitus, sive ad emissionem professionis; spectavit enim Tridentinum, ne occasione ingressus daretur ansa mulieri suscipiendi habitum, aut profitendi minus libere propter suasionem Monialium, vel ob exeundi pudorem. Negat vero *Sanch. Dec. l.* 4. *cap.* 4. *num.* 12. *cum Manuel.* Ratio, quia, in prædicta sanctione Tridentini videntur non tria, sed duo membra continere; Ibi enim damnantur cogentes *ad ingrediendum Monasterium* (quod est quidam commune habens duos fines, nempe) *vel ad suscipiendum habitum cujuscunque Religionis, vel ad emittendam professionem.* Ergo qui cogit ad ingressum, tantum causa educationis, non vero ad habitus susceptionem, vel ad professionis emissionem, ibi minime improbatur. Et cum simus in pœnalibus, juxta regulam juris, benignior facienda est interpretatio. Sed hoc non obstante prima sententia mihi est probabilior, & ducor, quia Concilium postquam principales cogentes damnat, eandem fert censuram contra eos, *qui consilium, auxilium, & favorem dederint; quique scientes eam non sponte ingredi Monasterium* (nota), *aut habitum suscipere, aut professionem emittere; quoquo modo eidem actui vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint.* Ex hac igitur secunda parte, sensus primæ colligitur; sicut enim in hac secunda parte tria membra distinguuntur, cum damnentur præbentes consensum actui coacto in tribus casibus, nempe quando mulier invita aut ingreditur Monasterium, aut habitum suscipit, aut professionem emittit; sic etiam intelligendum in prima parte quoad principaliter cogentes. Quia tamen Concilium excipit casus in jure expressos, dicunt probabiliter *Suar. & Bonac. cum Fill. ll. cc.* licite posse cogi mulierem delinquentem ad ingrediendum in sui criminis pœnam, vel ne labatur in aliquam incontinentiam, ut eruitur ex *c. Significavit*, & *c. Gaudeamus de Conversat. Conjug.*

Dubitatur 2. An incurrant excommunicationem Parentes inducentes puellam ad ingressum Monasterii, vel susceptionem habitus, ex metu reverentiali? Si metus concipitur a puella ex se, absque illorum cooperatione, certum est non incurrere. Dubium est, si metus oriatur ex declaratione voluntatis Parentum. Affirmat incurrere *de Alexand. Conf. Mon. c.* 2. *§.* 2. *q.* 9. quia, ut ait, qui non contradicit ob reverentiam, in jure non censetur consentire, ex *l. Si cum dotem. §. Ex autem, ff. de Soluta Matr.* Sed probabilius negat *Barbosa in Trid. Sess.* 25. *c.* 18. *num.* 4. *cum Rodr. Persel. Riccia, & Tamb.* quia tunc revera non incutiunt metum Parentes, sed ipsa ob reverentiam metum concipit, juxta dicta *l.* 3. *n.* 717. *v. Idem, & l.* 6. *n.* 1056. Simplex enim inductio sive suasio non est coactio, ut fatetur idem *de Alexand. c.* 7. *§.* 8. *q.* 4. & decisum refert *Barbosa All.* 104. *n.* 3. *ex Armentar.* Et hoc etiamsi addantur preces importunæ, ut probabiliter subdit idem *Barbosa l. c. in Trid. cum Portella, & Rodr.* (contra *de Alexandro*) quia suasio etiam importuna non est vera coactio, quæ requiritur a Concilio ad excommunicationem incurrendam; & cum agatur de pœnis, talis coactio stricte est intelligenda. Secus vero ait *Rodriquez apud Barbos.* si preces excederent limites simplicis suasionis, nempe (ut dicit *Sanchez Dec. l.* 4. *D.* 7. *n.* 8.) si preces sint instantissimæ, & sæpius inculcatæ; ipsæ enim videntur involvere gravem metum ex probabili indignatione futura Parentum. Addunt *Suar.*, *& Bon. ll. cc.* licite posse cogi puellas ad ingrediendum Monasterium propter cautionem, vel ob aliam justam causam secundum jura. Hinc dico, quod etsi absolute loquendo non liceat eas cogere ad ingressum causa melioris educationis, si tamen contra prudens accedat suspicio quod illa in seculo manens pravis moribus imbueretur, puta si videretur nimis propensa ad conversandum cum maribus, vel si domi haberet unde facile sumeret scandalum ex propinquis, aut famulis, tunc non auderem damnare cogentes eam, ut cautionis gratia Monasterium intraret; nam eo casu utique finis Concilii prohibentis hujusmodi coactionem cessaret, non solum adæquate, sed etiam contrarie, cum alias si non fieret coactio, majus malum eveniret; vide dicta *lib.* 1. *n.* 199. Ad hoc refert id quod scripsit D. Hieronymus ad Lætam: *Procul sit ætas lasciva puerorum; ipsa puella, & pedissequa a secularibus consortiis arceantur, ne quod male didicerint, pejus doceant.*

Dubitatur 3. An incurrant excommunicationem, qui cogunt mares ad Religionem ingrediendam? Affirmat *Palacius ap. Sanch. l.* 4. *c.* 4. *n.* 3. quia eadem ratio finalis currit in maribus, quam in feminis. Sed communiter, & verius negant *Suarez de Censur. D.* 23. *se.* 7. *n.* 8. *Sanch. l. c. cum Bannez, Bon. to.* 3. *D.* 2. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 15. *cum Fill. Barb. All.* 104. *n.* 7. *cum Miranda, ac Boss. de Effect. Matr. c.* 10. *n.* 74. *cum Nav. Fag. &c.* Ratio, quia a Concilio excommunicatio duntaxat fertur contra cogentes feminas, non mares: in pœnalibus autem non fit extensio de casu ad casum, licet eadem ratio procedat; præterquamquod pro maribus non currit eadem ratio, quam pro feminis, quia facilius & frequentius mulieres quam mares inducuntur invitæ ad Religionem suscipiendam; Quamvis vero hujusmodi cogentes excusentur a censura, nullo tamen modo excusari possunt a gravi culpa.

Insuper in Tridentino *ibid. Sess.* 25. *c.* 18. excommunicantur, *qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine justa causa impedierint.* Nomine *veli* intelligitur professio religiosa, quæ fit per veli susceptionem. Nomine autem *voti*, non intelligitur votum simplex castitatis, aut Religionis, sed eadem professio cum tribus votis, sine tamen susceptione veli, ut fit in aliquibus Monasteriis; ita *Suarez de Censur. D.* 23. *se.* 7. *n.* 10. *Boss. de Defect. Matr. c.* 10. *n.* 67. *cum Pal. & Bon. to.* 3. *de Censur. D.* 2. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 2. *&* 4. *cum Fill.* Sed dubium fit, an incurrat excommunicationem qui tantum impedit puellam, ne Monasterium ingrediatur ad habitum suscipiendum? Negant *Sanchez Dec. l.* 6. *c.* 4. *n.* 15. *& Boss. l. c. cum Palao*, quia Decretum Concilii est cum rigore accipiendum, nempe tantum cum professio impeditur. Sed probabilius affirmant *Suarez l. c. & Bonac. n.* 3. *cum Fill.* Qui enim impedit puellam, ne habitum suscipiat, vel ne ingrediatur Monasterium ad habitum suscipiendum, vel impedit consequenter ejus professionem. Et recte subdunt *Bonac. num.* 6. *& Sanch. num.* 1. *vers. ad finem, cum Salon.* hanc excommunicationem incurrere etiam qui dolo (non autem qui solis precibus) impediunt puellam, ne fiat Religiosa.

ARTICULUS II.

Quæ sint excommunicationes reservatæ Episcopis?

213 *Excommunicatio I. in eum qui leviter percutit Clericum. II. In eos qui absolvuntur in articulo mortis, & postea non se præsentant Superiori. III. In Fratres Minores &c. IV. In procurantes abortum fœtus animati, effectu secuto. V. In eos qui communicant in eodem crimine &c. VI. Excommunicationes quas Episcopi sibi reservant.*

214 *De Excommunicatione imposita ex Monitorio.* 215. *An obligatus revelare damnum, si non revelet, &c.* 216. *An sit obligatio revelare crimen emendatum?* 217. *Qui, facto Monitorio, excusentur a revelando?*

313 RESpond. Sunt hæ: I. Quæ contrahitur ex levi percussione Clerici, vel gravi si sit mulier * (*De hac excommunicatione vide infra ex num. 279.*) * II. In eos, qui absoluti in articulo mortis (a censura, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui alias non poterat, non præsentant superiori se, postquam convaluerunt. * (*Intellige, quando censura reservata erat ab Episcopo; vide dicta num. 92.*) * Vide *Fill. t. 1. cap. 10. num.* 241. 142. III. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesiis ad officia divina Fratres tertii Ordinis, IV. In procurantes abortum fœtus animati, effectu secuto. (Vide dicta Tom. I. l. 3. n. 395.) & 327. *Quando autem fœtus censeatur animatus, vide ibid. n. 394. v. Qu. III. Ab hac excommunicatione absolvere possunt etiam Regulares; vide ibid. n. 397. v. Pariter, & l. 7. num. 99. in fin.*) * V. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. VI. hæ omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reservant; quas Confessarii videant in Agendis.

314 Hic breviter agendum de excommunicatione, quæ imponitur ex vi Monitorii ad revelanda aliqua crimina, vel ad restituendam rem alienam, & similia. Et dicendum I. Si crimen non vergit in alicujus tertii damnum, nemo tenetur illud revelare, nisi præcedat infamia, sive rumor ortus ex probis hominibus per majorem partem Viciniæ, aut Collegii; Ratio, quia sine tali infamia non potest Superior de illo crimine inquirere: ita *Sylv. Avil. Gib.* cum *Salm. c. 4. num.* 2. Dicendum II. Si delictum vergit in damnum commune, etiamsi sit occultum, tunc revelandum est, nisi tamen firmissima sit spes, quod correctio foret profutura; *Salm. ibid. num.* 3. cum *S. Thom. Bonac.* &c. Dicendum III. Si delictum cedit in damnum tertii, distinguendum: Quando crimen est jam commissum, & ita occultum est, ut probari non possit, non est revelandum. Secus vero, ut dicunt *Sotus, Corduba, & Avila*, si crimen probari possit saltem per unum alium testem; vel si sit in fieri, & non possit per monitionem impediri. Sed in hoc ultimo casu negant *Salm. c. 4. num.* 4. cum *S. Thoma, Bon.* &c. Quando autem in Monitorio non præcipitur denunciare, sed testificari, tenetur quisque manifestare, si præcedat semiplena probatio, etsi non possit probare. *Salm. num.* 5. cum *Nav. & Avila*.

315 Quæritur hic I. An obligatus revelare ex Monitorio, si non revelet, teneatur tertio damnum restituere? Resp. Si ipse aliqua arte impedit, ne Monitorium sibi intimetur, ad nihil tenetur, neque incurrit excommunicationem, nec peccat non revelando. Peccat vero, & incurrit, si jam sit citatus, ut *Less. l. c. c. 30. num.* 54. *Salm. c. 4. num.* 6. cum *Reb.* &c. Vide *Tom. I. l. 4. num.* 280. An autem teneatur ad restitutionem? Affirmant *Tournely to. 2. pag.* 508. *& ap. Salm. c. 4. num. 7. Nav. Sot. Val. Sayr.* &c. quia dicunt, quod hic peccaret contra justitiam, cum pars læsa habeat jus ad ejus testimonium, posito Judicis præcepto. At verius negant *Bonac. de Præc. D. 10. q. 3. p. 3. num. 12. Sylv. Bon. Bann. Tann.* &c. cum *Salm. c. 4. num.* 8. Ratio, quia talis revera non peccat contra justitiam commutativam, sed contra legalem, vel contra obedientiam, quæ non obligat ad restitutionem; Vide dicta *d. l4. num.* 270. *u. Dub.* 2. Excipiunt tamen tanquam certum *Salm. l. cit.* cum *Bonac.* &c. si testis susceperit munus testis ex præcepto Judicis, & cœperit respondere, quia, tali acceptatione posita, tenetur ex justitia veritatem detegere: Sed vide dicta *l. 4. eod. num.* 270. *Dub.* 3.

316 Quær. II. An sit obligatio ex vi Monitorii revelare crimen emendatum? Resp. Negative, nisi crimen habeat effectum in futurum, puta si sit homicidium cum adulterio, quæ inducant impedimentum Matrimonii, & similia; vel nisi crimen sit publicum, & emendatio occulta; vel denique nisi Superior non tantum emendationem Rei, sed etiam reatus punitionem intendat; ita *Salm. c. 4. nu.* 16. cum *S. Anton. Sylve. & Avila*.

317 Quinam autem, facto Monitorio, excusentur a revelando? Vide dicta *lib. 4. num.* 248. *Qu. II.* Adde dumtaxat hic, quod si in Monitorio præcipiatur revelatio omnibus scientibus, non tenentur revelare qui tantum audierunt; Et si etiam audientibus, non tenentur qui audierunt a parum fide dignis; Vide *Salm. d. c. 4. num.* 15.

Advertit autem *Continuator Tournely to. 2. pag.* 499. peccare graviter I. qui petunt Monitoria levibus de causis. II. Judices sic concedentes, vel quando res potest aliter probari; vel si prævideret Populum illa contemturum; item si debitores non sunt solvendo, aut si res sit adeo antiquata, ut non sit qui revelet; item si delictum fuerit factum coram iis, qui non tenentur denunciare.

ARTICULUS III.

Quæ sint Papæ reservata extra Bullam Cænæ?

318 *Excommunicationes reservatæ Papæ contra omnes*, 219 *Excommunicationes reservatæ contra Clericos, & Religiosos.*

220 *Specialiter agitur I. de excommunicatione contra Duellantes, & cooperantes.*

221 *Agitur II. de Excommunicationibus latis contra violantes Clausuram Monialium.* 222. *Dub. An ingredientes sine licentia incurrant excommunicationem reservatam, si non intrent prætextu facultatum?* *Dub.* 2. *An incurrant omnes introducentes in Clausuram?* 223. *Dub.* 3. *An talis licentia debeat esse in scriptis?* *Dub.* 4. *An licentia debeat esse specialis?* 224. *Dub.* 5. *A quo debeat concedi?* 225. *Dub.* 6. *Quæ causa requiratur ad licentiam concedendam?* 226. *Plura notanda circa ingressum Medicorum, & aliorum Officialium.* 227. *De ingressu Confessariorum.* 228. *Dub.* 7. *An ingrediens cum licentia teneatur statim egredi?*

229 *De alia excommunicatione reservata in Moniales violantes Clausuram, & in alios cooperantes.*

230 *De alia excommunicatione reservata contra mulieres violantes Clausuram Religiosorum.* 231. *Quæ feminæ excipiantur ab hac prohibitione? Et quæ domus veniant nomine Conventuum?*

232 *De prohibitione colloquendi cum Monialibus, juxta jus commune. Quid circa Regulares?* 233. *Dub.* 1. *An vetetur solus accessus sine collocutione?* 234. *Dub.* 2. *An loquentes per nutus, aut signa, incurrant casum reservatum?* 235. *Dub.* 3. *An peccet graviter semel colloquens cum Moniali?* 236. *Dub.* 4. *An in tali locutione detur parvitas materiæ? & an detur in Regularibus?* 237. *Dub.* 5. *An liceat colloqui cum Moniali ob utilitatem, sine licentia?* 238. *Dub.* 6. *An cum Abbatissa?* 139. *Dub.* 7. *Qui eximantur ab hac prohibitione?* 1. *Consanguinei in primo, & secundo gradu.* 2. *Metu coacti.* 3. *Pauperes, & quæstuantes.* 240. *Dub.* 8. *An impuberes?* 241. *Dub.* 9. *An Regulares incurrant excommunicationem latam ab Episcopo?* 242. *Dub.* 10. *An Peregrini?* 243. *An Episcopi colloquentes cum Monialibus in aliena Diœcesi incurrant excommunicationem latam ab Ordinario loci.*

244 *DISSERTATIO super Censuris circa sententias pertinentes ad Conceptionem B. V. Mariæ. Enunciantur Bullæ editæ super hac materia.* 245. *Quando incurrant pœnas contradictores piæ sententiæ?* (usque ad nu. 247.) 248. *Quando ejus fautores?* 249. *Probatur pia sententia usque ad num.* 262.

263. *An liceat emittere votum profundendi vitam ob defensionem præservationis B. V. Mariæ a labe originali?*

RESp. 1. *Contra omnes*, magis obviæ sunt sequentes. 218
1. In incendiarios, *c. Tua nos de Sent. exc.* * (*Modo sint ab homine excommunicati, & denunciati, ut notat Cabern. de Cas. res. pag.* 129.) * 2.) In habentes literas Apostolicas falsas, & non destruentes: item in falsarios literarum Apostolicarum *c. Ducad. eod. &c. Ad falsariorum, de Crim. falsi.* 3. In effringentes, & spoliantes Ecclesias, *c. Conquesti. eod.* 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis a Papa, *c. Nuper eod.* 5. In vexantes eos, qui censuram in alios tulerunt, *c. Quicumque de Sent. exc. in 6.* 6. In absolutos excommunicatione, sub conditione, & non implentes, *c. Eos qui. ibid.* 7. In violantes interdictum Papale, *Extrav. Etsi de Pœn.* 8. In dantes, & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad religionem, *Extrav. comm. 1. de Simon.* 9. In Simoniacos reales, circa ordinem, vel beneficium, *Extrav. 2. eod.* 10. In committentes simoniam confidentialem, *Bulla Pii IV.* 85. *& Bulla S. Pii V.* 11. In impedientes executionem literarum sacræ Pœnitentiariæ, *Bulla 1. Julii III.* 12. In dantes, & recipientes aliquid pro gratia, aut justitia, apud Sedem Apostolicam, *Extrav. 1. de Sent. exc. & Bulla Bonif. VIII. 1. & Greg. XIII.* 4. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes, suadendo, &c. *Trident. c. 19. Sess. 25. & Bulla Clem. VIII.* 11. *Illius vices.* * (*Vide de hac excommunicatione dicenda num.* 220.) * 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium, *Bulla S. Pii V.* 20. * (*Vide nu.* 230.) * 15. In impugnantes institutum Societatis JESU 16. In facientes jurare illicita, & contraria libertati Ecclesiasticæ, *Bulla Greg. XIII.* 93. 17. In rapientes bona Ecclesiastica, item in exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. In violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam, *Bulla Greg. XIV.* 7. 19. In docentes posse fieri confessionem in absentia. * (*V. hic infr. nu.* 37.) * 20. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis damnant peccati mortalis, vel hæreseos; item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actionibus, ut lectionibus, conclusionibus, asserunt S. Virginem conceptam in originali, *Extrav. Grave nimis de Relig. &c. & Bulla 97. S. Pii V.* * (*Vide ex num.* 244.) * 21. In percussores Clericorum (*c. Si quis suadente* 17. 4.) Quæ cum celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infra ex *num.* 264.

Item excommunicantur 22. Perseverantes per annum in excommunicatione lata a Delegato Papæ, *c. Quærenti. de Offic. deleg.* 23. Offendentes Cardinales, *c. Felicis de Pœn.* 24. Exigentes tributa a personis Ecclesiasticis, *c. Clericis de Immun.*

mun. in 6. 25. Violantes interdictum modis prohibitis, *Clem. Gravis de Sent. exc.* 26. Exenterantes corpora Sanctorum, *Extrav.* 2. *de Sepult.* 27. Mentientes personas in literis Apostolicis, ut autem expeditionem gratis assequantur, *Bulla Leonis X.* 27. 28. Simulantes & supponentes se alios esse pro obtinendis Beneficiis a Dataria, *Bulla* 12. *Pauli IV. Inter ceteras*, 29. Mittentes literas aut nuncium in Conclave, vel inde recipientes, *Bulla Pii IV.* 63. *in eligendis*. 30. Occupantes bona Ecclesiarum, Montium pietatis, seu alicuius loci pii; vel impedientes ne ab iis ad quos jure pertinent, percipiantur, *Concil. Trid. cap.* 11. *Sess.* 22. *de Reform.* 31. Faminæ & masculi ingredientes septa Monasteriorum Monialium prætextu licentiarum in casibus non necessariis, *Bulla Greg. XIII.* 28. *Ubi gratia*. Vide *inf. ex num.* 32. Capiantes & retinantes Christianos habitantes inter Turcas, & illorum bona accipiantes, aut remigare cogentes, *Bulla S. Pii V.* 149. *Licet*. 34. Publicantes Indulgentias, & facultatem dantes eligendi Confessores iis qui aliquid solvunt, *Bulla S. Pii V.* 99. *Quam plenum*. 35. Accipiantes & retinentes fructus Beneficii vacantis, vel impedientes Beneficii possessionem non solventibus dulciatia, sive aliam solutionem, *Bulla ejusdem Pontif.* 104. *Durum nimis*. 36. Diripientes animalia, & bona, vel illa ablata ementes aa statu Ecclesiastico, *Bulla Greg.* XIII. 98. *Non sine*, 37. Docentes posse fieri Confessionem Sacramentalem in absentia per literas, *Bulla Clem. VIII.* 87. *Sanctissimus*. 38. Extrahentes frumentum, blada, legumina, & oleum extra statum Ecclesiasticum sine licentia, *Paulus V. Bulla* 12. *Inter gravissimas*. 39. Docentes aut defendentes etiam disputative opiniones damnatas, *Decret. S. C. & S. Officii*, *quæ emanavere annis* 1665. 1666. 1679. & 1690.

219 „ Resp. 2. *Contra Clericos*, & *Religiosos*, sunt hæ: 1. „ In participantes in sacris cum excommunicatis a Papa, „ 1. *Significavit de Sent. exc.* 2. In procurantes alienatio- „ nes Ecclesiarum. 3. in Concinnatores, qui Scripturæ sen- „ sum a Doctorum interpretatione alienum circa tempus „ Antichristi, & extremi judicii, aliaque similia revelata „ prædicant. 4. In Parochos non implentes juramentum de „ residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium „ Ordinem præter Carthusianum, *Extrav. Viam de Regul.* „ 6. In Moniales exeuntes claustris sine licentia, *Bulla S.* „ *Pii V.* 8. 7. In religiosos, qui sine privilegio, vel spe- „ ciali licentia Parochi, Clericis, aut Laicis Sacramentum „ Eucharistiæ, vel Unctionis ministrare, vel Matrimonia „ solemnizare præsumunt, *Clem.* 1. *de Privil.*

Item 8. Inducentes ad jurandum de eligenda, vel electa non immutanda sepultura in eorum Ecclesiis, *Clem. Cupientes*, §. *Sane*, *de Pœn.* 9. Commissarii, seu delegati interponentes Decretum per gratiam, aut timorem, vel sortes in alienatione bonorum Ecclesiæ, aut per alios fieri alienationem dolose procurantes, *Bulla* 2. *Pauli II. Cum in omnibus*. 10. Prædicatores non servantes Decreta circa eos lata in Concilio Lateranensi, *Bulla Leonis X.* 21. *Superne*. 11. Absolventes sub prætextu Privilegiorum a casibus Bullæ Cœnæ, vel Ordinariis reservatis, *Decr. S. C. Episc. & Regul. a Clem. VIII. approb. an.* 1601. 12. Consentientes usurpationibus bonorum Ecclesiarum, *Conc. Tridem. cap.* 11. *Sess.* 22. *de Ref.* 13. Euntes ultra mare sine licentia Superiorum, *Extrav. Ad nostra, de Regul.* 14. Superiores non denunciantes Religiosos qui sunt suspecti de hæresi, Inquisitoribus, vel Ordinariis locorum, *Bulla Pauli V.* 26. *Romanus Pontifex*. 15. Minores de Observantia subornantes vota in electionibus, *Bulla S. Pii V.* 128. *Pastoralis*. 16. Claustrales recipientes Minimos sine licentia Papæ, *Bulla Julii II. Virtute conspicuus*, *extra Bullar.* 17. Tertiarii portantes habitum Minorum, *Bulla Leonis X. Licet alias*, *extra Bullarium*. 18. Episcopi qui conferunt Beneficia contra præscriptum S. Pii V. in eorum manibus resignata, *Bulla* 58. *Quanta*, 19. Cardinales ambientes Papatum, & simoniace ejus causa, *Pauli IV. Bulla* 16. *Cum secundum*. 20. Cardinales simoniaci in Beneficiis, *Bulla S. Pii V.* 85. *Hodie in Concistorio*. 21. Judices, Officiales, Laici, ac Prelati Ecclesiastici trahentes personas Ecclesiasticas ad forum laicale, *Bulla Martini V.* 10. *Ad reprimendas*, *ut supra*. 22. Domini temporales, qui in Terris suis, suppositis interdictis cogunt celebrare, & audire Divina Officia, *Clem. Gravis de Sent. exc.* 23. Officiales ac Domini temporales bannientes, seu facientes, & mandantes banniri personas Ecclesiasticas, *Bulla Urbani VI.* 3. *Quia sicut*, 24. Officiales, Judices, & Domini temporales percutientes, vel bannientes Episcopos, vel hæc mandantes, aut facta ab aliis ratificantes, *Clem.* 1. *de Pœn.* 74. 25. Principes & Domini temporales concedentes locum, vel permittentes duellum in Terris suis, *Conc. Trid. Sess.* 25. *de Ref. cap.* 19. *Bulla Clem. VIII.* 13. *Illius vices*. 26. Episcopi & Inquisitores, eorumque substituti, qui faciendo vel omittendo contra diffamatos de hæresi, delinquunt in Officio, *Clem. Multorum*, §. *Verum*, *de Hæret.* 27. Gubernatores Civitatum, & locorum Status Ecclesiastici, recipientes munera præter comestibilia, *Bulla Pauli II.* 2. *Munera*.

Adde 28. Violantes Clausuram Religiosorum aut Monialium ad malum finem; *Decretum S. Congr. Concil.* editum jussu *Clementis VIII.* 22. *Novembris* 1722. Item viri & mulieres ingredientes Claustra Monialium prætextu facultatum, & Superiores ingredi facientes aut permittentes; Bulla Gregorii XIII. *Ubi gratia*, 13. Junii 1575. Item mulieres ingredientes Claustra Religiosorum prætextu facultatum; eadem Bulla Gregor. XIII. Item ex Bulla S. Pii V. *Decret. Romanum*, 16. Julii 1570. omnes mulieres intrantes Monasteria Religiosorum, etiam sine prætextu facultatum, & Superiores id permittentes; aut etiam prætextu pietatis & religionis, ut declaravit Bened. XIV. in Bulla *Regularis*, edita die 3. Januar. 1742. Vide in fine hujus Libri. Adde 29. Defendentes esse licitam praxim excipiendi nomen complicis in Confessione scripto, aut verbo; aut impugnantes Decreta contra hujusmodi praxim; aut temere ea detorquentes seu interpretantes in alienum sensum, Constit. *Ubi primum*, Bened. XIV. 2. Jun. 1746. vide in fine Libri.

Hic operæ pretium est adjicere plura advertenda præsertim circa duas excommunicationes supra enunciatas *n.* 218. ad *num.* 13. & *num.* 219. ad *num.* 29. nempe contra duellantes, & contra violantes Clausuram Regularium.

Et I. contra Duellantes, & ad duellum cooperantes, no- 220 tandum 1. ex quinque Propositionibus nuper damnatis a N. SS. P. Benedicto XIV. in sua Constitutione quæ incipit, *Detestabilem*, edita die 13. Novemb. 1752. non esse licitum offerre, aut acceptare duellum, ne quis privetur officio, etiamsi ex eo aliquis se suosque sustentet, vel spem habeat promotionis alias sibi debitæ; nec licere acceptare duellum ad vitandam vilipensionem, quamvis certo sciatur quod pugna non secutura sit; vide alia *Tom. I. lib.* 3. *ex nu.* 400. *v. Quæritur*. Notandum 2. quod ex Tridentino *Sess.* 25. *de Ref. cap.* 9. excommunicantur non solum duellantes, patrini, suadentes duellum, & spectatores: sed etiam Reges, Domini in Terris suis locum ad duellum concedentes; Atque illi privantur dominio territorii; & duellantes, ac patrini privantur suis bonis, ac sepultura Ecclesiastica. S. Pius V. hanc excommunicationem reservavit Pontifici; Et Gregor. XIII. in sua Bulla quæ incipit, *Ad tollendum*, edita anno 1582. hæc omnia extendit ad duella privata, etiam sine patrinis, & ad Dominos ea non prohibentes in locis suis, atque ad quoscunque cooperantes. Tandem Clemens VIII. in alia Bulla quæ incipit, *Illius vices*, emanata an. 1592. pro locis, ubi duella a Dominis permittuntur Interdictum Papale imposuit; Vide *Salm. cap.* 4. *num.* 42. & vide dicta *l.* 3. *num.* 401. Sed hæ pœnæ, præter excommunicationem, non incurruntur, nisi post sententiam saltem declaratoriam criminis, ut *Sanch. Pal.* & *Salm. num.* 43. Notandum 3. nomine *Spectatorum* non intelligi omnes duellum spectantes, sed tantum qui data opera ad duelli locum accedunt, & duello assistunt, cum in Bulla Gregorii dicatur, *ex composito spectatores*; unde recte ajunt *P. Milante* in Propos. 2. damnata ab Alexandro VII. & *Salm. n.* 43. ex communi sententia, non incurrere excommunicationem, qui obiter & casu per locum duelli transeuntes aspiciunt curiositate ducti; Imo dicunt *Cantin. Tourn. tom.* 3. *p.* 473. & *Salm. loc. cit.* etiam ex communi sententia, eos tantum spectantes incurrere qui socii sunt duellantium, aut qui sua præsentia ad pugnam videntur illos incitare, non autem qui spectant a longe, vel in secreto, vel alio modo nihil ad pugnam ineundam inducente. Item bene addunt *Salmant. ibid.* neque incurrere qui comitantur pugnaturos, animo impediendi duellum. Notandum 4. quod licet ex Tridentino, & ex Bulla Gregorii non incurrant excommunicationem provocantes & acceptantes duellum, si duellum non sequatur, quia tam in Tridentino quam in dicta Bulla solum excommunicantur committentes duellum; tamen in Bulla Clementis §. *Præterea* (quam in extensum refert *Bonac. D.* 2. *quæst.* 6. *p.* 1. *num.* 25.) excommunicantur tam provocantes scripto aut verbo, quam duellum acceptantes, etiamsi pugna non sequatur, neque accessus nec actus ad pugnam proximus: necnon comitantes, nuncii, suadentes, consulentes, dictantes libellos provocatorios, aut eos scribentes vel affigentes, & quomodolibet ad duellum cooperantes, publice vel occulte mandantes. Notandum 5. quod, nisi duellum sit notorium, aut deductum ad forum contentiosum bene possunt Episcopi absolvere excommunicatos, vi facultatis datæ a Trident. in *cap. Liceat* 6. *Sess.* 24. ut recte notant *Salmant. cap.* 4. *num.* 45. *cum Sanch. Bon. Pal. Barb.* & aliis communiter. Regulares vero extra Urbem, & intra Italiam non possunt vi Privilegiorum ab hac excommunicatione absolvere; secus tamen in Urbe, vel extra Italiam, ex Decreto S. C. mandante Clemente VIII. prout diximus *num.* 96.

II. Circa autem violantes Clausuram Monialium, aut 221 Religiosorum, notandum quod ingredientes Monasteria Monialium sine licentia in scriptis incurrunt excommunicationem ipso facto ex Trid. *Sess.* 25. *c.* 5. *de Reg.* ibi: *Ingredi autem intra septa Monasterii nemini liceat cujuscunque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerit, sine Episcopi vel Superioris licentia in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda. Dare autem tantum Episcopus, vel Superior licentiam debet in casibus necessariis.*

Hujusmo-

Hujusmodi ingressus prohibetur etiam Prælatis, sive secularibus, sive regularibus, ex Motu Gregorii XIII. incipiente, *Dubiis* (*apud Barbosa All.* 102. *numer.* 43.) edito die 23. Decemb. an. 1581. sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ Prælatis secularibus, si præter casum necessitatis prima vice ingrediuntur, suspensionis a munere Pontificali, & a Divinis pro secunda, & excommunicationis pro tertia: Prælati vero Regulares incurrunt excommunicationem, & privationem omnis officii & ministerii, etiam pro prima vice, ut censet *Sanch. Dec. lib.* 6. *cap.* 16. *n.* 102. Quamvis *Bonac. tom.* 1. *tract. de Clausura pag. mihi* 760. *nu.* 11. *cum Llamas* putat probabile tantum pro tertia vice incurrere pœnas excommunicationis & privationis. In casu autem necessitatis, & causa Visitationis possunt præfati Superiores ingredi Monasteria Monialium; sed tunc (ut dicitur in eadem Bulla) debent esse *a paucis, iisque senioribus ac religiosis personis comitati*. *Pauci* intelliguntur quatuor vel quinque, ut putat *Bonac.* & *Victorelli*. *Religiosi*, idest probatæ vitæ. Dicit tamen *Tambur. cum Victorell. apud de Alexandro Confessar. Monial. cap.* 7. §. 4. *quæst.* 5. quod si Episcopus solus intraret, vel non adhiberet comitantes senes, aut non religiosos, aut non paucos, non incurreret pœnas; quia pœnæ tantum afficiunt Prælatos ingredientes sine necessitate. Pro Superioribus autem regularibus habetur in *Constit.* Alexandri VII. *apud de Alexandro loc. cit.* quod, si visitet Generalis, potest ipse habere secum duos sui Ordinis socios, qui sint exemplares & maturæ ætatis; si vero alius a Generali, unum tantum; & insuper debent assistere quatuor Moniales ex senioribus, quæ non separentur a Visitatore.

Excommunicationes hæ non sunt reservatæ, sed adest excommunicatio Papæ reservata (ut supra innuimus) contra violantes Clausuram Monialium ad malum finem, ut habetur in Decreto S. C. Concilii, edito jussu Clementis VIII. anno 1602. Quomodo autem intelligatur illud *ad malum finem*? *Mazzotta tom.* 3. *pag.* 510. intelligit finem quomodocunque pravum; sed melius *Pellizarius* apud ipsum intelligit tantum finem libidinosum, quia finis Clausuræ est ut castitas custodiatur; & ideo vetatur etiam accessus, & collocutio.

Adest alia excommunicatio Papæ reservata, lata a Gregorio XIII. die 13. Jun. 1575. in Bulla, *Ubi gratia*, contra quascunque personas utriusque sexus, etiam Comites, Marchiones, & Duces ingredientes Monasteria Monialium, vel feminas ingredientes Claustra Religiosorum, prætextu facultatum ibi revocatarum; & contra omnes Superiores Monasterii utriusque sexus, qui præter excommunicationem reservatam incurrunt insuper privationem Officiorum, & inhabilitatem ad ipsa, si ingredi faciant, vel permittant aliquem ingredi prætextu facultatum; & contra Abbatissas, aliasve Superiores, si admissum quoquo modo retinere ausæ fuerint, ut declaravit Paulus V. in alia Bulla incipiente, *Monialium*, *apud de Alexand. cap.* 7. §. 11. *quæst.* 3. Hic tamen advertendum, quod Episcopi, & Prælati Regulares, qui ratione sive prætextu Officii, sed absque justa causa, ingrediuntur Monasteria, hanc excommunicationem reservatam non incurrunt; nam licet in hac Bulla omnes comprehendantur, tamen in Bulla, *Dubiis*, citata *num. præced.* emanata post aliam, *Ubi gratia* ut supra, eximuntur Episcopi, & Superiores regulares, ut bene advertit *Fagnan. lib.* 5. *in cap. Nuper. de Sentent. excom. num.* 38. contra aliquos, cum in dicta Bulla, *Dubiis*, fiat diversa dispositio circa pœnas in Episcopos, & Regulares, ibique excommunicatio lata in ipsos, si ingrediantur tertia vice sine justa causa, non sit reservata; probat enim *Fagnanus*, illam fuisse novam Constitutionem respectu pœnarum, non autem declaratoriam primæ Bullæ. Demum notandum, quod N. SS. P. Benedictus XIV. novissime die 3. Januarii 1742. duabus Bullis (quas invenies in calce Libri, incipientes una, *Salutare*, altera, *Regularis*) confirmavit omnes Constitutiones antecessorum Pontificum, tam ante, quam post Concilii Decreta emanatas; Et signanter in Bulla, *Regularis*, prohibuit quibuscumque feminis ingredi Clausuram Religiosorum sub prætextu pietatis ac Religionis; tantum id concessit nobilibus feminis de familia Fundatorum, vel insignium Benefactorum, qui de hoc Indultum Apostolicum obtinuerint ingrediendi, solum ut ad Ecclesiam recto tramite pergant. Quo revocata manet Constitutio S. Pii V. incipiens, *Decet Romanum Pontificem*. (*apud Holzm. te.* 1. *p.*480. *n.* 592.) ubi permittebatur mulieribus ingredi Claustra Religiosorum causa Processionis, audiendæ Missæ, vel Concionis, aut Sepulturæ, aut magni concursus.

222 Sed dubitatur 1. An ingredientes Monasteria Monialium sine licentia incurrant præfatam excommunicationem reservatam, si non intrent prætextu facultatum? Affirmant *de Alexandro cap.* 7. §. 11. *quæst.* 2. *cum Navar. Azor. Graff. &c.* quia (ut ait) relata Constitutio Gregorii XIII. *Ubi gratia*, ex Stylo Curiæ intelligitur generaliter emanata in omnes intrantes Monasteria, etiam sine tali prætextu. Sed probabilius negant *Sanchez, Dec. lib.* 6. *cap.* 16. *num.* 79. *Bonac. de Clauf. quæst.* 4. *p.* 5. *num.* 4. *Suarez de Censur. D.* 22. *sect.* 6. *num.* 11. *Fagnan. loc. cit. num.* 21. *Holzm. pag.* 388. *num.* 31. *Mazzotta tom.* 3. *pag.* 521. *num.* 3. & *Barbos. All.* 102. *num.* 37. *cum Sayr. Rodriqu. Miranda, Sà, & Zerol.* quia expressa in citata Bulla Gregorii requiritur ingressus prætextu facultatum.

Dubitatur 2. An præter Superiores incurrant excommunicationem omnes qui alios introducunt in Clausuram? Affirmant *Bonac. quæst.* 4. *p.* 6. *num.* 3. & *de Alexand. cap.* 7. §. 11. *q.* 4. *cum Fill.* & *Llamas*, quia in eadem Bulla Gregorii dicuntur incurrere *Superiores*, & *personæ, quocunque nomine vocentur*, admittentes extraneos in Clausuram; nomen autem *personæ* (ut dicunt) genericum est, & quascunque personas comprehendit. Verius tamen negant *Sanchez lib.* 6. *cap.* 16. *num.* 84. *cum Manuel*, & *Diana apud de Alexand.* Ratio enim opposita tunc valeret, si in Bulla diceretur, *Superiores*, & *quæcunque personæ*, sed cum dicatur, *Superiores*, & *personæ, quocunque nomine vocentur*, nequeunt utique intelligi omnes Religiosi qui diversum nomen quam Religiosorum non habent, sed potius intelliguntur Superiores qui in diversis Ordinibus diversa habent nomina, nempe Abbatum, Præpositorum, Priorum, Guardianorum, Correctorum; idque clare explicavit S. Pius V. in Bulla, *Regularium*, *apud Bonac. quæst.* 5. *p.* 3. *n.* 2.

Dubitatur 3. an licentia ingrediendi Monasteria Monialium quoad forum conscientiæ debeat esse in scriptis? Affirmant *Sanch. Dec. lib.* 6. *cap.* 16. *num.* 50. *Palaus p.* 3. *D.* 4. *par.* 10. §. 2. *num.* 6. & *Suarez apud Diana par.* 3. *tract.* 2. *R.* 129. quia, deficiente scriptura, licentia est nulla, cum deficiat forma in ejus concessione a Tridentino præscripta in *Sess.* 25. *cap.* 5. ubi: *Ingredi autem intra septa Monasterii nemini liceat cujuscunque generis aut conditionis, sexus aut ætatis, sine Episcopi, vel Superioris licentia, in scriptis obtenta, sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda*. Negant vero *apud Diana loc. cit. Homobon.* & *Bellochius*, qui citat pro se *Innoc. Abb.* & *Felin.* Ratio, quia scriptura videtur requiri tantum pro foro externo: Idque non videtur improbabile, cum non constet an scriptura ibi requiratur pro forma, prout diximus in simili casu *lib.* 4. *num.* 123. *v. Hic*. Dicit autem *Diana loc. cit. cum Rodriqu.* & *Villal. ac Barbos. All.* 102. *num.* 57. *cum Delacruu*, quod etiam juxta primam sententiam (quamvis adhuc repugnet *Sanchez*), licentia in scriptis non requiritur in casibus ordinariis, quando causa est manifesta, puta in ingressu Medici, Confessarii, Cœmentarii, & similium Operariorum, quorum repentina opera passim indigent Moniales, prout explicat Glossa *v. Causa in cap. Periculoso, de Statu Regul. in* 6. 223

Dubitatur 4. An hujusmodi licentia debeat esse specialis? Resp. affirmative, ita ut non sufficit, si alicui concedatur licentia ad quoscunque casus, ad quos Superior potest eam præbere, ut expresse habetur in dicto *cap. Periculoso*, ibi: *Nisi speciali licentia &c.* Dicit tamen *de Alexandro cap.* 7. §. 2. *qu.* 5. *cum Miranda*, hoc non obstante, validam esse licentiam generalem, ut omnes Medici, Bajuli, & similes ingrediantur, quia licet sit generalis quoad personas, est tamen specialis quoad causam ingressus; Sed huic minime acquiesco, quia censeo textum præfatum, & Concilium exquirere licentiam specialem, non tantum ut Superior sciat ministerium ingredientium, sed etiam qualitates personarum, nimirum an ingressuri sint viri probi, maturæ ætatis, & similia. Bene tamen poterit Prælatus generaliter committere Abbatissæ, vel Confessario, aut alteri viro prudenti facultatem concedendi licentiam aliis ad ingrediendum, ut dicetur in sequenti Dubio in fine.

Dubitatur 5. A quo debeat concedi licentia ingrediendi Monasteria Monialium? Si Monasteria sint Episcopo subjecta, certum est ipsi competere jus concedendi licentiam, *auctoritate propria*; *delegata* vero, si Monasterium immediate subsit Summo Pontifici, ut in Trident. *sess.* 25. *c.* 5. Idem probabiliter docent *Sanch. Dec. lib.* 6. *cap.* 15. *num.* 30. & *Bonac. de Clauf. quæst.* 4. *p.* 2. *num.* 2. *cum aliis* de Prælatis habentibus jurisdictionem quasi Episcopalem in aliqua Diœcesi, & de Vicariis Generalibus Ordinum Militarium, quia hi sunt vere Ordinarii, aut saltem nomine Ordinariorum comprehenduntur, ut probat idem *Sanch. de Matr. lib.* 3. *D.* 29. *num.* 35. 224

An autem possit hanc licentiam dare Vicarius Generalis Episcopi? Negant *de Alexandro cap.* 7. §. 2. *quæst.* 2. nisi de hoc habeat speciale Episcopi mandatum; & idem sentit *Barbosa All.* 102. *numer.* 38. citans *Bonac. loc. supr. citate*, sed ibi hoc *Bonacina* non dicit: Unde satis probabiliter docet *Sanch. Dec. d. num.* 20. *cum Navar.* & *Llamas*, quod in Monasteriis subjectis Episcopo Vicarius Generalis bene potest licentiam concedere sine speciali mandato; Idque probatur 1. Motu proprio S. Pii V. incipiente, *Decet*, dum ibi Pontifex explicuit, *Episcopum, aut alium loci Ordinarium*: Vicarius autem Generalis Episcopi bene dicitur Ordinarius, & nomine Ordinarii jam comprehenditur in omnibus Decretis, ut probat idem *Sanchez eadem D.* 29. *de Matrim. num.* 10. & 35. Probatur 2. ratione, quia Episcopus in Monasteriis ei subjectis procedit auctoritate ordinaria, Vicarius autem Generalis (ut probant *Fagnan. lib.* 1. *in cap. Quoniam in Offic. deleg. num.* 15. *cum*

Immo-

Immola, *Cardinal. &c.* & idem *Sanch. d. D. 29. num. 16.*) potest omnia quæ potest Episcopus de jurisdictione ordinaria, quia cum Episcopo unum facit Tribunal. Secus vero dicendum de iis quæ potest Episcopus de jurisdictione delegata; unde recte subdit *Sanchez Dec. eod. n. 30.* in Monasteriis Sedi Apostolicæ subjectis Vicarium Generalem non posse dare licentiam sine speciali mandato Episcopi.

Vicarius autem Capituli Sede vacante potest utique concedere licentiam in Monasteriis Episcopo subjectis, quia succedit in omnia quæ competunt Episcopis de jure ordinario. Sed difficultas est, an possit etiam in iis quæ subduntur Sedi Apostolicæ? Affirmat *de Alexand. cap. 6. §. 2. quæst. 2. cum Mol. Pal. Barbos. & Tambur.* quia talis jurisdictio ex delegatione Sedis Apostolicę in perpetuum committitur muneri Episcopali, unde cum ipsa competat Episcopo ex Officio, bene transit in Capitulum, sive ejus Vicarium. Hanc rationem non approbat *Sanchez d. num. 30.* Attamen id alia ratione etiam concedit, quia (ut ait) Concilii mens est ut Capitulum bene possit dare licentiam, ne Monasteria remaneant absque Prælato, ad quem pro licentia recurrant.

Major difficultas est, a quo sit concedenda licentia, si Monasterium Regularibus subsit? *De Alexandro cap. 7. §. 2. qu. 1.* propugnat licentiam esse impertiendam tam a prælato Regulari, quam ab Episcopo, afferens de hoc Decretum S. C. Concilii editum 13. Novembris 1610. Sed probabilius docent *Fagnan. lib. 5. in cap. Nuper de Sent. exc. num. 17. Bonuc. q. 4. p. 2. num. 3. cum Rodriq. Graff. & Miranda*, *Croix lib. 4. n. 76. cum Pal. & Piasec.* ac *Barb. All. 102. num. 41.* (afferens oppositum Decretum ejusdem S. Cong. Concilii ab ipso visum, editum eodem anno quo ipse scribebat, nempe circiter annum 1628.) *ac Sanchez Dec. l. 6. c. 16. n. 13. cum Azor. Manuel, Llamas, & Navarro*, qui (ut refert *Sanchez*) testatur etiam declaratum fuisse a S. Pio V. nempe quod licentia concedi potest & debet a solo Prælato Regulari, scilicet a Generali, aut Provinciali (vel etiam ab immediato Superiore Monasterii, ut sentiunt *Sanchez num. 15. & Bonac. loc. cit. cum aliis* ab eo citatis, contra *de Alex. loc. cit. qu. 2. & Suarez* ab eo citatum). Ratio, quia Tridentinum prohibet ingressum, *sine Episcopi, vel Superioris licentia*; ergo loquendo disjunctive, declarat licentiam posse respective concedi vel ab Episcopo, vel a Prælato Regulari, prout cui Monasterium subest. Bene tamen advertit *de Alexand. d. q. 1.* ex Decreto S. C. 21. Maii 1630. approbato ab Urbano VIII. licentiam concedendam a solo Episcopo, etiam quoad Monasteria exempta, ubi talis viget consuetudo.

Abbatissa autem nequit de jure ordinario hanc licentiam dare, ut dicunt *de Alexand. cap. 7. §. 2. quæst. 2. & Sanchez nu. 22. cum Nav. Azor. Man. &c.* contra aliquos ibi citatos *num. 21.* Bene vero Episcopus potest delegare Abbatissam, vel Confessarium, aut alium prudentem virum, ad hanc licentiam concedendam, ut addunt *Bonac. p. 2. n. 5. de Alexand. loc. cit. Sanch. num. 23. cum Nav. Man. & Graff. ac Barbosa loc. cit. num. 43.* contra *Suarez*.

225 Dubitatur 6. Quæ causa requiratur ad hanc licentiam concedendam? Resp. Ad licentiam impertiendam non sufficit quidem quælibet causa, sed requiritur necessitas, ut præscribit *Trid. c. 5. Se. 25.* illis verbis: *Dare autem tantum Episcopus, vel Superior licentiam debet in casibus necessariis.* Necessitas autem hæc debet esse ex parte ipsius Monasterii, quia ad ipsius Monasterii solam utilitatem permittitur ingressus; non enim sufficit si sit tantum ex parte extraneorum, nisi jus naturale aut Divinum aliud suadeat, ut ex communi dicunt *Bonac. q. 4. p. 4. num. 8. & de Alexand. cap. 7. §. 3. qu. 2.* ex Declar. S. C. die 9. Sept. 1611. Unde ait *Diana p. 3. tr. 3. R. 3n.* ex alio Decr. S. C. non effugere excommunicationem uxores, quæ adhuc cum licentia Ordinarii intrarent Monasterium causa adulterii, vel dissensionis cum viris, dum S. C. raro hanc licentiam concedat. Et sic pariter nec valet licentia ad collocandam in Monasterio aliquam feminam, ne redeat ad vomitum, ut *de Alexand. l. c.* ex alio Decr. S. C. 18. Aug. 1588. Neque ad docendam Monialibus artem, nisi quando in Monasterio nulla adesset alia perita; *præfatus de Alexand.* ex alio Decr. S. C. 11. Mart. 1586. Notant tamen *Pignatel. to. 8. Con. 47. n. 42.* & da ipse *de Alexandr. ibid.* ex S. Congr. bene posse Ordinarium dare licentiam intrandi puellæ, de qua controvertitur ut in Monasterio ad tempus maneat, donec lis terminetur.

Talis vero necessitas ex parte Monasterii, non stricte, sed late sumitur; intelligitur enim necessitas moralis, nempe cum intervenit quævis causa rationabilis, sive probabiliter justa; ita *Sanch. Dec. lib. 6. c. 16. num. 4. Bon. q. 4. p. 4. num. 2. de Alexand. cap. 7. §. 3. quæst. 1. cum Delbene, & Barb. All. 102. num. 48. cum Miranda, Portel. & Campanile*. Dicitur, *causa probabiliter justa*, nam dubie justa non sufficit, ut recte advertunt *ibid. Sanchez, & Barbosa*, qui insuper (contra *Bonac.*) censet minorem causam requiri pro ingressu feminæ in Monasterium Monialium, quam viri: & pro ingressu diurno, quam nocturno: & pro ingressu consanguineæ, quam extraneæ: & pro ingressu in priora receptacula, quam in interiora. In necessitatibus autem urgentibus quæ moram non patiuntur, & alias grave damnum immineret, non requiritur ulla licentia ad ingrediendum, prout in casu mortis, incendii, violentiæ, & similium; quia lex humana in tanto discrimine non obligat, ut recte docent *Sanchez num. 34. & de Alexandr. cap. 7. §. 2. quæst. 6. cum Nav. Graff.* & communi. Hinc potest quivis Sacerdos in casu repentinæ mortis ingredi ad ministrandum Moniali Sacramentum Pœnitentiæ, aut Eucharistiæ; & etiam Extremæ-Unctionis, ut probabiliter ait *de Alexandro*. Et tunc ne Abbatissæ quidem licentia requiritur, ut etiam probabiliter censet idem *de Alexand. quæst. 7. cum Navar. Graff.* & alii pluribus (contra *Sanch. n. 36.*), quia tunc licentia rationabiliter præsumitur concedi immediate a Papa. Excipe nisi Abbatissa habeat generalem facultatem a Prælato præbendi licentiam.

Hic autem notandum, quod Medicus non potest ingredi 226 nisi ex licentia renovata in singulis trimestribus, ut ex Decret. S. Congr. edito die 27. Mart. 1588. (vide *de Alexandro cap. 7. §. 5. quæst. 1.*) Necnon debet associari a duabus Monialibus senioribus; & intrare solus nisi infirmitas sit valde gravis. Medicus autem non potest ingredi sub initio Quadragesimę ad cognoscendum, quæ Moniales sint dispensandæ, quia hoc bene potest præstari ad crates, *de Alexandr. ibidem quæst. 2.* Posset tamen ingredi ad invisendam Monialem decumbentem in lecto, & dubitantem an febri laboret, licet posset ipsa sine gravi damno accedere ad januam, si illuc renueret ire ob erubescentiam. Ita *Bonac. quæst. 4. pur. 4. num. 5. & de Alexand. d. quæst. 2.* Medicus vero extraordinarius nequit ingredi ad libitum Monialium, sed tantum in defectu ordinarii, vel quando cum ordinario habendum est collegium; *de Alexand. quæst. 3. cum Barchio*. Chirurgus potest quidem intrare ad secandam venam, & etiam Pharmacopola ad docendum (si opus sit), quomodo medicamentum sit parandum; *Sanch. lib. 6. cap. 16. num. 59. & de Alexandr. quæst. 4.* Factores, Notarii, & similes etiam ingredi possunt, si necessitas urgeat, puta ad judicandum de ruina imminente, ad inveniendam scripturam necessariam in Archivio, ad faciendum testamentum puellæ; *de Alex. Qu. 5.* Sic etiam ingredi possunt ex licentia fabri, hortulani, fabricatores, putearii, putatores, molitores, & similes, qui artem suam non possunt extra commode exercere: Item bajuli ad ferenda, quæ a Monialibus ferri non possunt. Si autem licentia nominatim sit data pro uno bajulo, isto deficiente, non potest alius substitui, nisi licentia esset indeterminata, verbi gratia, *ut bajulus ingredi possit*; ita *de Alexand. Qu. 7. Sanch. c. 16.* Admittit etiam *Sanch.* Sartores, si extra non possent commode aptare vestes: & consentit *Cassian.* si adsit usus; Sed merito id negant *Bonuc. quæst. 4. p. 4. num. 11. & Palaus D. 4. p. 10. §. 3. num. 11.* An autem, concessa licentia pro magistro artis cum discipulo, possit ingredi, vel immorari discipulus sine magistro? Negat *Barchius apud de Alexandr. §. 5. Qu. 8.* Nisi ex aliquo impedimento magister non potuerit ingredi, aut immorari. Affirmant vero alii, & *de Alexand.* putat probabile, quia dictio *Cum* æquivalet dictioni *Et*. An autem possint admitti in Clausuram infantes nondum doli capaces? Affirmat *Barbos. cum Navar. Suar. Azor. Bonuc. Com. &c.*, quia prohibitio principaliter afficit ingredientes: cum ergo infantes non ligentur præcepto ob carentiam usus rationis, nec etiam Moniales. Attamen S. C. sæpius declaravit oppositum; vide *de Alexand. Qu. XI. loc. cit.* Et tanto magis hoc dicendum de amentibus, ex quibus insuper potest facile timeri periculum scandali.

Confessarius vero ingredi potest ad ministranda Sacramenta 227 Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ-Unctionis Moniali ægrotanti, quæ ad Confessionale non potest accedere; Et non solum in periculo mortis, sed quoties ex præscripto Regulæ dispensatur Communio: Item quoties illa Monialis communicare consueverit; ita communiter *Bon. qu. 4. p. 4. num. 4. Barbos. All. 102. num. 49. & de Alexand. cap. 7. §. 6. quæst. 1. cum Sanch. Rodr. & communi*, ex Declar. S. C. Debet autem Confessarius ingredi indutus superpelliceo, & stola, atque sic ibi morari; Debetque egredi, quin ad aliam Monasterii partem se divertat, etiamsi esset ad visitandam aliam infirmam, quæ tamen non indigeat Sacramentis; *de Alex. Q. 2. & Barbosa d. num. 59.* Confessarius secularis intrare debet sine socio, ut S. C. declaravit; Regularis vero debet habere socium probatæ vitæ, & maturæ ætatis, ex Bulla Alexand. VII. Dum autem Confessarius Confessionem audit, debent assistere Comitatrices ad januam, ita ut eum videre possint; vide *de Alexand. ibidem*. Potest etiam Confessarius ingredi, & pernoctare in Monasterio, si Monialis laboret in extremis; *de Alexand. §. 6. Qu. 3.* ex Declar. S. Congr. Potest etiam ingredi Confessarius ad benedicendum Monasterium a Spiritibus infestatum; *de Alexand. Qu. 8. cum Guv. Nald. in Declar. S. Congr.* An autem exorcizandam obsessam? S. C. die 10. Novembris 1582. annuit posse, si Sacerdos sit probatæ vitæ; Sed postea 1. Julii 1606. id prohibuit & dixit potius impetrandam esse a S. C. licentiam, ut Mo-

nialis

rialis illa exerciretur in Ecclesia exteriori Monasterii, vide *de Alexand. ibidem quæst.* 5. Potest etiam Confessarius post Sacramentum collatum dare Reliquiam ad osculandam, benedicere cellam, &c. & etiam tunc de aliquo negotio temporali loqui; ita *de Alexand. c. 7. §. 6. Qu. 9.* Probabiliter dicunt plures *apud de Alex. Q.* 10. ex *Glossa in cap. Decet. ver. Debet, de Reg. Jur. in 6.* quod si Confessarius extraordinarius, ingrediens cum licentia data pro una vice, non possit Confessionem excipere, vel perficere propter morbum, poterit postea iterum ingredi sine alia licentia: Et idem dicunt, si Monialis confessa statim advocet Confessarium egressum, ad dicendum peccatum oblitum, cum illud spectet ad idem judicium.

228 Dubitatur 7. an qui est ingressus Monasterium cum licentia, incurrat excommunicationem, aut graviter peccet, si finito negotio statim non egreditur? Resp. 1. Non incurrit censuram, licet ipse multum immoretur, quia Clausura tum solum violatur, cum sine licentia usurpatur ingressus; ita *Sanchez Dec. lib. 6. cap. 16. num. 69. Bonac. quæst. 4. p. 5. num. 22. & Bordon. de Zerola apud de Alexand. c. 7. §. 3. quæst.* 4. Et hoc ait *Sanchez loc. cit.* (contra *Rodriq.*) procedere etiamsi quis immoretur ad malum finem, quia hic jam est cum licentia ingressus, ut Concilium permittit. Sed *Bonac. loc. cit.* censet quod esto hic non incurrat excommunicationem Tridentini, incurrit tamen excommunicationem Papæ reservatam in Decreto S. C. edito jussu Clementis VIII. die 22. Novembris 1622. ubi excommunicantur omnes *violantes Clausuram ad malum finem*; hunc enim ait jam violare Clausuram immorando cum prava intentione; Sed huic responderi potest, quod cum agatur de pœnis, violatio illa stricte intelligenda est, prout intelligit Concilium, nempe de ingressu & egressu sine licentia.

Resp. 2. E contrario non excusatur a peccato mortali, si mora sit longa, quia delinquit adversus obligationem Clausuræ; Secus si mora sit brevis, cum in hoc præcepto non immorandi bene admittatur parvitas materiæ; ita communiter *Sanchez, & Bonac. ll. cc. ac Barbos. All. 102. n. 56. cum Miranda, & Rodriq.* Imo *Sanchez ibidem ac Molin. Rodr. & Miranda apud Bonac.* dicunt eum qui parum immoratur excusari etiam a veniali, tum quia sic usu receptum est etiam apud viros timoratæ conscientiæ; tum quia, cum hoc præceptum sit morale, morali modo accipiendum est. In hoc autem brevem moram censet *Diana p. 3. tr. 2. R. 51. cum Villalob.* esse quadrantem.

Dubitatur 8. an incurrat excommunicationem qui ingreditur cum licentia, & ex causa justa, sed simul cum intentione prava? Sentit *Bonac. Dub. 4. p. 5. num.* 18. esse probabile quod hic incurrat, quia non præsumitur Superior in eo casu licentiam concessisse. Sed oppositum tenet *de Alexandro cap. 7. §. 3. quæst.* 5. & merito id probabile censet ipse *Bonac. cum Rodriq. & Zerola*, quibus adhæret quoque *Sanchez lib. 6. cap. 16. num. 68. & cap. 17. n. 28.* quia censura fulminatur tantum in ingredientes sine licentia, non autem in eos qui cum licentia intrant etsi cum malo fine; pœnæ enim stricte sunt intelligendæ, & prava intentio non tollit primam ingrediendi causam, propter quam data est licentia.

229 Moniales autem Clausuram violantes, necnon alii concedentes illis violare, sive eas comitantes, aut receptantes, pariter excommunicationem Papalem incurrunt, ex Const. S. Pii V. quæ incipit, *Decori*, edita 1. Febr. 1569. *ap. Sanch. Dec. lib. 6. cap. 15. num.* 35. ubi contra excusatur egressio, si adsit justa causa, nempe (ut ibi dicitur) *magni incendii, vel infirmitatis lepræ, aut epidemiæ*. Nomine autem *Epidemiæ* declaravit S. Cong. *apud de Alexand. cap. 7. §. 9. quæst.* 2. intelligi tantum veram & realem pestem; Sed dicunt *Bonac. quæst. 1. p. 9. num. 2. Holzmann to. 1. pag. 480. num. 592. & Sanchez loc. cit. num. 35. cum Nav. Manuel, & Cenedo*, venire non solum morbum vere pestilentem, sed quemcumque morbum contagiosum, qui alios inficere soleat, prout est morbus S. Lazari, ignis sacri, & similium, casu quo Monialis infirma non possit curari in Monasterio sine periculo infectionis aliarum; Idque inferunt ex *c. Periculoso de Statu Reg. in 6.* ubi prohibetur egressus Moniali, *nisi forte tanto & tali morbo evidenter earum aliquam laborare constaret, quod non possit cum aliis sine gravi periculo seu scandalo commorari*. E converso recte ajunt *Bonac. loc. cit. nu. 18. cum Rodriqu. Zerola, Gutt. & Cord. ac Barbos. All. 102. numer. 20. cum Miranda, Sorbo, & Cenedo* (contra *Nav. Azor. Suarez, & Graff.*) non sufficere ad egrediendum infirmitatem gravem sine periculo infectionis aliarum, tum quia hic casus non excipitur in Constit. S. Pii; tum quia alias magnum sequeretur damnum Clausuræ, cum tales morbi in Monasteriis sint frequentes. Docent autem *Sanchez cap. 15. num. 60. & 61. & Bonac. num.* 21. Monialem, finita curatione, aut cessante causa egressus, statim teneri reingredi; Illud tamen *statim* recte dicunt intelligi moraliter, unde excusant Monialem a mortali, si moretur extra per unum vel duos dies. Item ait *Sanchez cap. 16. num.* 69. illam non incurrere excommunicationem, si extra commoretur, quia ipsa jam egressa est cum licentia. Quamvis autem in *cap. Periculoso*, fiat mentio de sola causa incendii, &c. ut supra, bene tamen ajunt *Sanch. c. 15. n. 37. & 44. Bon. n. 6. & 7. ac de Alexand. c. 7. §. 9. quæst. 2. cum Nav. & Barbosa*, sufficere ad egrediendum causas similes, ut bellum imminens, inundatio fluminis, aut ædificii ruina. Quando vero patet aditus & tempus, nempe si periculum patitur moram, requiritur omnino ex præfata Bulla S. Pii V. ad egrediendum licentia in scriptis ab Episcopo, & etiam a Prælato regulari, si Monasterium sit exemtum, cum ibi dicatur: *Sitque causa hæc cognita probata, atque in scriptis expressa per Superiores, & simul per Ordinarium*.

An autem incurrat excommunicationem Monialis egrediens extra Monasterium ad unum tantum pedem? Negant *Graff. Nald. Meroll.* & adhæret *Croix lib. 4. num. 85. & lib. 1. num. 673.* si statim redeat. Sed probabilius affirmant *Bonac. quæst. 1. p. 8. n. 6. & Sanch. lib. 6. cap. 16. nu.* 70. Valde tamen rationabiliter excusanda est cum *Sanch.* Monialis, quæ non egreditur toto corpore extra Clausuram, ut dicunt *Sanch. & Bonac. ll. cc.*

Hæc quoad Clausuram Monialium. Adest autem alia excommunicatio Papæ reservata contra mulieres violantes Clausuram Religiosorum, lata a S. Pio V. in Bulla, *Regularium*, an. 1566. & in alia Gregorii XIII. *Ubi gratia*, edita 13. Jun. 1575. quas referunt *Bonac. de Claus. qu. 5. p. 3. num. 1. Salm. tr. 15. cap. 5. num. 176. & Sporer tr. 3. pag. 100. num.* 159. Hancque excommunicationem incurrunt non tantum feminæ quæ prætextu facultatum prætendunt ingredi in Monasteria virorum vel mulierum, ut declaravit Gregorius XIII. sed etiam illæ quæ sine tali prætextu Conventus virorum ingrediuntur, ut per aliam Bullam editam die 16. Jul. 1570. quæ incipit, *Romanum Pontificem*, idem S. Pius V. declaravit, dicens: *Declaramus fuisse & esse mentem nostram, quod dictæ literæ non solum comprehendant mulieres habere prætendentes Indultum ingrediendi Monasteria, sed etiam quascunque alias, tam in genere quam in specie &c.* Et ita communissime & recte tenent *Palaus tr. 16. D. 4. p. 8. n. 1. Suar. de Rel. to. 4. tr. 8. lib. 1. cap. 7. num. 9. Bon. l. c. Nav. cap. 27. num. 105. & Salm. loc. cit. n. 176. cum Lez. Pell. Garc. &c.* (contra *Laym. Delb. &c.*) Idemque docet *Sanch. Dec. lib. 6. cap. 16. num.* 79. qui cum *Suarez* dicit, quod Auctores ideo contrarium tutati sunt, quia non legerunt præfatam Declarationem S. Pii V. Nec obstat id quod objiciunt *Laym. & Delbene apud Salm. nu.* 175. nempe quod cum Gregorius XIII. innovaverit solam priorem Constit. S. Pii V. *Regularium*, faciendo tantum mentionem de feminis prætextu facultatum ingredientibus, videtur secunda Constitutio S. Pii, *Romanum Pontificem*, vel non fuisse promulgata, vel non recepta. Nam respondetur, ex eo quod præfata secunda Constitutio fuit posita in Bullario S. Pii, & ex praxi atque Stylo S. Pœnitentiariæ, satis ostendi quod præfata secunda Constitutio jam fuit promulgata, & usu recepta. Et hic insuper notandum, quod ex Bulla Gregorii, *Regulares*, præsertim Superiores, præter pœnas suspensionis a Divinis, & privationis Officiorum, ac inhabilitatis ad alia, latas in Bulla S. Pii, incurrunt etiam excommunicationem, si ingredi faciant, vel permittant mulieres prætextu facultatum in eorum Monasteria. An autem Regulares admittentes feminas ingredientes sine prætextu incurrant excommunicationem? Negat *Filliuc. tr. 15. cap. 5. qu. 7. num.* 119. ac *Bonac. p. 3. num.* 2. putat probabile, quia S. Pius jam declaravit mentem suam, quod in prima Bulla comprehendebantur mulieres intrantes etiam sine prætextu, sed Gregorius hoc non declaravit. 230

Excipiuntur tamen ab hac prohibitione I. Reginæ, Electrices, & similes, earumque filiæ, ut docent *Suarez de Censur. D. 22. sect. 6. num. 12. Sanch. lib. 6. cap. 17. nu. 9. Bonac. quæst. 5. p. 2. num.* 5. II. Fundatrices, quæ fundum concesserunt, vel situm Monasterii, vel propriis sumtibus illud ædificare fecerunt, aut redditibus dotaverunt: quibus insuper permittitur decens comitatus aliarum; *Sporer loc. cit. & Elbel num.* 650. Hoc tamen declaravit Regnans P. Benedictus XIV. in Bulla *Regularis*, (quam reperies in calce Libri) intelligi, dummodo habeant privilegium a Sede Apostolica in forma Brevi, illudque exhibeant locorum Ordinariis, vel Præsulibus Monasterii. III. Feminæ necessariæ ad curationem alicujus Religiosi (intelligendum cum licentia Superioris): vel quæ fugerent ad evitandam necem, *Sporer, & Elbel ll. cc.* Nomine autem *Conventus*, dicunt *Palaus tract. 16. D. 4. p. 4. num. 6. & Elbel p. 642. cum Sanchez, Laym. & aliis*, non venire domos privatas, seu Residentias, ubi unus vel alter Religiosus habitare consuevit, quia hæ nequeunt dici Conventus. Nec venire domos, addit *Elbel*, ubi Religiosi degunt causa ædificandi Monasterium, nisi ibi sufficientia sint habitacula, ita ut Communitas regulariter jam vivere possit. Ceterum ait idem *Elbel num.* 671. quoad modum servandi Clausuram, attendendas esse legitimas consuetudines ac rationabiles, auctoritate Superiorum approbatas: non autem eas, quæ potius abusus, & corruptelæ dicendæ sunt. 231

Hic autem refert plura adnotare circa prohibitionem indictam in Jure, & in Casu reservato in Diœcesi Neapolitana, viris colloquendi cum Monialibus. Pro hac sciendum 232

dum quod in Concilio Lateranensi anno 1179. ut habetur in c. *Monasteria*, *de Vita*, & *Honest. Cleric.* latam fuisse excommunicationem ferendæ sententiæ ab Episcopo contra Laicos, & suspensionem in Clericos frequentantes Monasteria Monialium, his verbis: *Monasteria Monialium, si quisque Clericus sine manifesta & rationabili causa frequentare præsumpserit, per Episcopum arceatur; & si non destiterit, ab Officio Ecclesiastico reddatur immunis; Si Laici, excommunicationi subdantur.* Per quot autem vices hæc frequentia constituatur, Glossa in *cit. c. Monasteria*, censet constitui per duas vices, scil. in uno die, vel duobus continuis, ut dicit *Gratianus*. Verum communius *Navarrus*, & *Manuel* putant constitui per tres vices in tribus diebus continuis, ut etiam *Sanch. Dec. l. 6. c. 16. num. 11.* & *Bonac. de Clausur. to. 1. q. 3. p. 2. num. 4.* vel per unam vicem singulis mensibus, ut iidem *Sanch.* & *Bonac.* aut quater in eadem hebdomada, ut ait *Bonac.* qui contra addit cum *Navar.* & *Manuel ap. Sanch.* non constitui frequentiam, si sit quater in anno, sive semel in trimestri; In hoc tamen ultimo casu dicit *Barbosa All. 102. num. 70.* posse Episcopum excommunicare accedentes, si velit.

Circa autem Regulares ipsis jam prius specialiter interdictus fuerat accessus ad colloquendum cum Monialibus in VIII. Synodo ann. 787. ut habetur in *c. Definimus 21. Caus. 18. q. 2.* ubi: *Adulterium intercipi, si habeat aditus Monachus ad Monacham secreto singulariter ad collocutionem.* Præterea, in Decreto S. C. edito jussu Sixti V. anno 1590. Regularibus colloquentibus cum quibuscumque Monialibus, sive sui, sive alterius Ordinis, vel cum qualibet muliere in Monasterio degente, imposita est pœna privationis officii, vocis activæ & passivæ, ipso facto incurrenda. Confessariis autem regularibus fuit interdictum, in ædibus Monialium Monasterio contiguis pernoctare, aut facere ut alii pernoctent, vel alias secum retinere; item ne in iis cibum sumant extra tempus Confessionum generalium. Et hæc lex verius obligat sub mortali, ut docent *Bonac. q. 3. p. 4. num. 4. cum Sayro, Homob.* & *Barbosa*, ac *Ciera D. 6. num. 26. v. Verum, cum Potestà, Verricel. Donato, Llamas,* & *Manuel* (contra *Navarr.* & *Palaum*) ex Decreto S. C. Conc. edito 1. Jul. 1626. ubi declaratum fuit, Regulares accedentes ad Monasteria Monialium contra formam præfati Decreti editi mandato Sixti V. *ultra pœnas incurrere etiam pœnam peccati mortalis*. Item hic notandum, quod in præfato Decreto Sixti V. dictum fuit, Regulares tantum a S. C. impetrare posse licentiam ad colloquendum cum Monialibus; Sed eadem S. C. Conc. in alio Decreto (in extensum relato a *Bonac. q. 3. p. 4. num. 4.* & a *Ciera D. 6. num. 26.*) de mandato Urbani VIII. 20. Nov. 1623. concessit *locorum Ordinariis, ut, quatenus sibi visum fuerit in Domino expedire, licentiam concedere possint per quatuor vices ad summum quolibet anno cuique Regulari, ut Moniales sibi in primo & secundo tantum consanguinitatis gradu conjunctas convenire & alloqui possit. Id vero ut nullo modo liceat diebus festivis, aut Adventu, Quadragesima, feria sexta, sabbato, & vigiliis: prædictaque licentia obtenta ab Ordinario, & ab alio ad quem spectat eam concedere, assignetur Confessario ordinario Monasterii, qui penes se retinere debeat, hisque associet & præsens sit; & Auscultatrices de more, non aliæ, assistant: prædictaque licentia pro die & hora certa, & in scriptis concedatur, in librisque Cancellariæ ejusdem Ordinarii adnotetur. Quod si Ordinarii aliter quam servata forma supradicta licentiae concesserint vel permiserint; sciant se intentionis SS. D. N. transgressores: Regulares autem pœnis in supra dicto Decreto* (scilicet Sixti V.) *contentis, ac si nullam licentiam obtinuissent, se noverint addictos, &c.*

Hæc præscripta sunt de jure communi; In omnibus autem fere Diœcesibus, & signanter in Neapolitana adest casus reservatus cum excommunicatione in *loquentes sine Archiepiscopi, vel Vicarii Monialium licentia cum Monialibus in Monasteriis etiam exemtis, vel cum aliqua aut aliquibus earum, etiamsi sit Conversa, aut Novitia, sive educationis, sive alterius rei causa ibidem commoretur, consanctis in primo vel secundo consanguinitatis gradu dumtaxat exceptis. Declarantes quod qui facultatem obtinuerit loquendi cum aliqua prædictarum, non possit data opera & ex professo cum aliis loqui. Insuper* (excommunicantur) *ii prætereà qui cum aliqua ex prædictis aut coram ipsis, tam in Monasteriis, quam Conservatoriis, seu Collegiis commorantibus de rebus obscœnis per verba aut actus impudicos præsentes egerint, absentes vero per literas aut internuncios. Necnon viri aut mulieres, sive intra sive extra Monasterii vel Conservatorii aut Collegii septa, qui prædictas literas vel mandata detulerint.*

233 Dubitatur 1. An in tali prohibitione vetetur solus accessus sine collocutione? Affirmant *Sanchez Dec. lib. 6. cap. 16. num. 112.* & *Bonac. de Clausur. D. 3. p. 1. num. 3. cum Navar. Innoc.* & *Rodr.* Hinc dicunt prohiberi accessum ad Monasterium, etiam ad inspiciendas Moniales. Sed probabilius *de Alexand. cap. 7. §. 10. quæst. 1. ex Januar.* & *Jordan.* dicit vetari accessum formalem, scilicet cum effectu; Unde accessus prohibitus duo importat copulative, nempe accedere ad locum, & colloqui; sic enim clare colligitur ex *cit. c. Definimus*, in quo simultanee prohibetur *aditus ad collocutionem*; & ex Decretis mox supra relatis editis de mandato Sixti V. & Urbani VIII. ubi semper fit mentio copulative de accessu, & colloquio.

Hinc probabiliter dicunt *Diana p. 3. tr. 2. R. 48. de Alexand. l. c. cum Lez. Tambur.* & *Januar.* & consentit idem *Bonac. l. c. num. 2. cum Graff.* & *Homob.* (contra *Meroll.* & *Pasqual.*) per se loquendo, non esse vetitum colloqui cum Monialibus e domo propinqua, quia deficit accessus; Sicut nec etiam scribere, ut *Bonac. D. 3. p. 2. n. 5. Mazzotta to. 3. p. 534.* & *de Alex. ibid. cum Barbosa, Riccio, Tamb. Januar.* & *aliis*. Sic etiam non prohibetur colloqui per nuncium transmissum; *Bonac. p. 1. nu. 2. cum Graffiis,* & *Homob. ac Mazzot. l. c. cum Quarti, Januar.* & *Diana*. Dixi *per se loquendo*, nam juxta casum reservatum Neapoli, ut bene notant *Ciera D. 6. num. 16.* & idem *Mazzotta pag. 533. v. Not. 1.* incurrunt excommunicationem etiam qui colloquuntur e domibus propinquis, & etiam qui loquuntur cum Moniali nihil respondente; ibi enim excommunicantur non solum colloquentes, sed simpliciter *loquentes*: Item omnes *absentes*, qui cum Moniali, vel alia degente in Monasterio, vel Conservatorio, *de rebus obscœnis egerint per literas, aut internuncios*.

Dubitatur 2. An loquentes per nutus aut signa non obscœna, incurrant casum reservatum? Affirmant *Mazzotta to. 3. pag. 534. cum Quarti, Januar. Graff.* & *Bancio*, quia conceptus bene alteri manifestantur tam verbis quam signis. Sed merito probabile putat oppositum ipse *Mazzotta cum Pelliz. Tamb.* & *Diana*, nam locutio per signa non est propria locutio; prohibitiones autem tanquam odiosæ stricte sunt intelligendæ. 234

Dubitatur 3. An sit peccatum mortale semel colloqui cum Moniali? Loquendo de jure communi, *Sanchez Dec. lib. 6. cap. 16. n. 120. cum Navarro* censet, quod etiam frequenter, & sine justa causa cum Monialibus colloquentes non peccent mortaliter, nisi ipsi post monitionem Episcopi non desistant. At dicunt *Bonac. de Claus. qu. 3. p. 3. nu. 1.* & *de Alexand. c. 7. §. 10. q. 2. cum Miranda, Rodr.* & aliis, ex Decreto S. C. 1. Jul. 1606. quod hujusmodi Monasteria frequentantes, licet non incurrant pœnas nisi post monitionem Episcopi, tamen non excusantur a mortali, quia in Decreto S. C. Concilii (edito ut supra jussu Sixti V.) imponitur pœna valde gravis, quæ non solet imponi nisi pro gravi culpa. Sed huic responderi potest, id ibi dispositum esse tantum circa Regulares. Loquendo vero de casu reservato in nostra Diœcesi, nulli dubium peccare mortaliter qui adhuc semel per tempus notabile loquitur cum Moniali, ut bene ajunt *Mazzotta pag. 343.* & *Ciera D. 55. num. 9. cum Januar.* & *Quarti*: ibi enim non frequentatio, sed sola locutio vetita est. 235

Dubitatur 4. An in hujusmodi locutione detur parvitas materiæ? Negat *de Alexandr. c. 7. §. 10. qu. 3.* idque probat ex Decreto S. C. edito 1. Maii 1669. approbato ab Innoc. IX. ubi: *S. Congregatio Concilii Trid. habita notitia quod nonnulli Regulares absque licentia crates Monialium adire & frequentare non dubitent, prætendentes non esse prohibitum per breve tempus etiam ad quadrantem horæ cum dimidio, Moniales alloqui; Ad hujusmodi perniciosos errores eliminandos, opinionem prædictam improbans ac damnans, declaravit, Regulares qui ad Monasteria Monialium, quamvis ipsis Regularibus subjecta, absque legitima facultate accedunt, colloquendo etiam per quodcunque modicum temporis spatium cum Monialibus, peccare mortaliter, eosque pœna excommunicationis, privationis vocis activæ & passivæ, aliisque statutis pœnis posse ab Ordinario tanquam Sedis Apostolicæ Delegato coerceri.* Ex verbis igitur illis, *per quodcunque modicum temporis*, infert *de Alexandro*, non dari parvitatem materiæ in tali collocutione. 236

Affirmant tamen communiter *Bon. de Claus. q. 3. p. 3. n. 1. Diana p. 3. tr. 2. R. 48. v. Nota 6. Mazzotta p. 534. cum Quarti, Verric.* & *Tamb. ac Ciera D. 6. n. 9.* (*cum Januar.*) qui eit parvitatem materiæ ab omnibus in hoc admitti debere: & merito, nam adhuc in Præceptis Divinis datur materiæ parvitas, quæ excusat a mortali, nisi (ut communiter DD. tradunt) in qualibet parva materia reperiatur tota malitia culpæ, ut est in perjurio, re venerea, & simonia. Discrepant vero AA. in assignando, qualis sit in tali collocutione parva materia. *Ciera l. c. cum Januar.* censet esse pauca verba, quæ *Merolla ibid.* putat esse decem verba. *Diana* autem, & *Mazz.* putant esse spatium unius *Miserere*, & aliquid amplius. Demum *Quarti*, & *Vericelli ap. Mazz.* dicunt esse unum quadrantem; Neque videtur (ut putat *de Alex.*) in Decreto Clem. IX. reprobatam fuisse hanc opinionem; licet enim prohibeatur collocutio per quodcunque modicum spatium, id tamen declaratum est tantum de Regularibus, quibus utique valde strictius vetita est collocutio cum Monialibus. Nec etiam ibi omnino videtur, ut censet *Ciera*, rejectam esse opinionem *Quarti*, nempe quadrantem esse materiam parvam; nam ibi verius non fuit damnata nisi opinio de quadrante cum dimi-

dimidio, verbis illis: *Pretendentes non esse interdictum per breve tempus, etiam usque ad quadrantem horæ cum dimidio*. Propositio copulative damnata est, scilicet, quod sit breve tempus, etiamsi extendatur ad quadrantem cum dimidio. Si quis autem multoties per plurimos dies colloqueretur cum aliqua Moniali per aliquod tempus continuatum, etiam per se non notabile, difficulter eum excusarem a mortali, & ab excommunicatione: quia tales collocutiones, licet non physice, moraliter tamen conjungi videntur.

337 Dubitatur 5. An liceat colloqui cum Moniali ob necessitatem, vel utilitatem spiritualem sine licentia? Affirmant *Diana p. 3. tract. 2. R. 104. & Lez. Januar. Peyrin. Bordon. &c. apud Mazzotta pag.* 534. quia non præsumitur Prælatus velle impedire spiritualem Monialium profectum; sicut enim taliter loquens potest colloqui cum excommunicato, ita cum Moniali. Sed negat *Ciera D. 6. num.* 8. & illi omnino ipse adhæreo, nam si aliis permitteretur loqui cum Monialibus propter hanc causam boni spiritualis sine licentia, id noceret *bono* communi, cum facile plurimi hallucinarentur; & ideo bonum commune præferri debet privato. Præterquamquod in nostro casu vix unquam cessat adæquate (nec etiam in particulari) finis prohibitionis; eo quod de facili in tali collocutione subest periculum, quod inter se loquens & Monialis aliquo affectu capiantur, & ipsorum conversatio ex spirituali deveniat carnalis. Hinc recte decrevit S. Congr. die 26. Novembris 1632. (ut refert Benedictus XIV. *de Synod. lib. 7. cap.* 41. *num.* 7.) nullam quamvis honestam & rationabilem causam a gravi culpa excusare Regularem, qui colloquitur cum Moniali.

338 Dubitatur 6. An liceat sine licentia loqui cum Abbatissa? Affirmant *Diana p. 5. tr. 2. R. 48, v. Not. 3. & p. 10. tract. 14. R. 49. cum Vidal, & Zambello, Pelliz. c. 5. num.* 208. *Mazzotta pag.* 536. item *Lezana, Tamb. & Januar. apud de Alexand. cap. 7. §. 10. quæst.* 5. ac adhæret *Felix Potestà p. 2. num.* 1477. quia nomine Monachorum non venit Abbas, ut censent Glossa in *cap. fin. de Simonia*, & ibi *Panorm. ac Cardinal. apud Dian. loc. cit.* Negant vero *de Alexand. loc. cit. cum Megala, Calderin. & Rota Rom. ac Ciera D. 6. num. 11. cum Graff. & Meroll.* Ratio, tum quia prædicta prohibitio non est odiosa, sed potius est favorabilis, cum ipsa valde prosit spirituali profectui Monialium; tum quia in Decreto S. C. edito jussu Sixti V. relato *num. 232. v. Circa autem*, vetatur locutio non solum cum Monialibus, sed cum qualibet persona intra Clausura degente; & in Constitutione Alexandri VII. *Sacrosancti* (*apud de Alexandro d. q. 5.*) prohibetur hujusmodi allocutio etiam cum *Abbatissis, Priorissis, &c.* Sed his non obstantibus non audeo improbare primam sententiam, præsertim quia Abbatissæ ut plurimum eliguntur ex senioribus & prudentioribus, ipsæque frequentiorem necessitatem habent ratione officii tractandi cum extraneis. Ad decretum autem Alexandri respondet *Potestà loc. cit.* illud fuisse particulare pro Urbe Roma, forte ob peculiares causas ibi emergentes. Præterquamquod respectu Urbis ibi expressum est, comprehendi etiam Abbatissas; Si igitur Pontifex ubi voluit eas comprehendi, illas expressit, ergo ubi non exprimuntur, videntur non comprehendi, alias non erat opus eas exprimere.

339 Dubitatur 7. Quinam eximantur ab hac prohibitione? Eximuntur 1. Conjuncti in primo & secundo gradu consanguinitatis, ut exprimitur in Casu Neapoli reservato. Putat autem *Ciera D. 6. num.* 5. eximi etiam qui sunt consanguinei in secundo & tertio gradu, quia in favorabilibus lata facienda est interpretatio. Sed huic opinioni non acquiesco, nam qui est in secundo & tertio, revera non potest dici esse in secundo; ille enim secundus gradus computatur in Moniali respectu ad stipitem, respectu vero ad colloquentem reipsa est in tertio, juxta regulam a nemine dubitatam, nempe consanguineos tot gradibus distare inter se, quot gradibus remotior distat a stipite. Eximuntur 2. qui gravi metu ducti, honeste alloquuntur Moniales, quia in tali discrimine lex Ecclesiastica non obligat; est commune, vide *Ciera num.* 20. Eximuntur 3. Pauperes & publice quæstuantes, ex usu & ex tacita licentia Superiorum. Et sic etiam famuli deferentes dona, brevique se expedientes; *de Alexandro cap. 7. §. 10. quæst. 14. & Mazzotta pag. 535. cum Pelliz.*

340 Dubitatur 8. An pueri impuberes eximantur a prohibitione loquendi cum Monialibus? Nulli dubium quod ipsi si essent doli capaces, & talem collocutionem frequentarent, non excusarentur a peccato, cum prohibitio in *cap. Monasteria de Vita, & honest. Cler.* omnes comprehendat. An autem in illis Diœcesibus in quibus collocutio prohibetur sub excommunicatione Ordinario reservata, impuberes ab ea excusentur? Negat *Graffius*; Sed verius affirmant *de Alexandr. cap. 7. §. 10. quæst. 9. cum Bonac. Diana*, & aliis, ex *cap. Pueris de Delict. puer.* ubi dicuntur pueri non esse puniendi sicut puberes. Et hoc certum est in Diœcesi Neapolitana, ubi pueri minores 14. anno expresse eximuntur a casibus reservatis.

Dubitatur 9. An Regulares colloquentes cum Monialibus incurrant excommunicationem reservatam latam ab Episcopo? Adsunt quatuor sententiæ. *Prima* absolute negat cum *Diana, Lez. Quarti, & Merolla apud Ciera D. 6. num.* 24. quia, licet Episcopi circa Clausuram Monialium ex Trident. *Sess. 25. cap.* 5. procedant ut Delegati Sedis Apostolicæ, tamen ibi nulla fit mentio facultatis ferendi censuras contra Religiosos. *Secunda* sententia omnino opposita, quam tenent *Navarr. Graff. & Campanil. apud Barbos. All.* 102. *num.* 73. & cui adhæret *Ciera num.* 26. dicit omnes Regulares, etiam speciali privilegio donatos, incurrere excommunicationem latam ab Episcopo. *Tertia* sententia quam tenent *Januar, Duard, Fagund, & Riccius apud eund. Ciera num.* 25. distinguit & dicit non incurrere, si Monasteria sint Episcopo subjecta, quia cum in illis Episcopus procedat jurisdictione ordinaria, ei non subduntur Regulares; secus vero si sint exempta, quia in his Episcopi procedunt ut Papæ Delegati. *Quarta* demum sententia communior, cui magis adhæreo, & tenent *Sanchez de Matrim. lib. 7. D. 33. num. 23. Barbosa All.* 102. *num.* 73. *Bonac. de Claus. quæst. 3. p. 4. num. 8. Fagnan. lib. 5. in cap. Quanto, de Privil. num. 9. & de Alexand. cap. 7. §. 10. quæst.* 12. cum Decreto S. C. 9. Aprilis anno 1583. aliter distinguit & ait, quod Regulares si habeant speciale privilegium, quod non possint excommunicari aut suspendi ab Episcopis (prout habent Mendicantes ex *Compend. Privileg. v. Exemtio num. 9. 23. & 24.* & Religiosi Societatis Jesu ex Bulla Pauli III. anno 1549.) hi non incurrunt excommunicationem ab Episcopo latam; secus vero, si tali privilegio careant. Idque probatur ex Bulla *Inscrutabili*, edita 5. Februarii 1622. a Gregor. XV. ubi sic dictum fuit: *Ad hæc tam seculares quam Regulares nullis privilegiis & exemtionibus tueri se possint, quominus si deliquerint circa personas intra septa degentes, aut circa Clausuram, aut circa administrationem bonorum Monasteriorum Monialium etiam Regularibus subjectorum, ab Episcopo loci similiter tanquam ad hoc Sedis Apostolicæ Delegato, quoties & quando opus fuerit, puniri & corrigi valeant.* Unde infertur quod Regulares, speciali privilegio non muniti, bene incurrunt excommunicationem latam ab Episcopo in colloquentes cum Monialibus, sive Monasterium sit exemtum, sive subjectum Episcopo; quia etiam in hoc Episcopus procedit contra Regulares tanquam Delegatus Sedis Apostolicæ, alias in eos nullam haberet jurisdictionem puniendi & corrigendi, sicut habere dicitur in Bulla. Secus vero dicendum de Regularibus speciali privilegio gaudentibus; tale enim privilegium hoc importare debet, ut contra eos Episcopus nec etiam ut Delegatus Sedis Apostolicæ possit procedere, quia, cum Regulares ordinarie in aliis sint exemti a jurisdictione Episcopi, quando contra eos Episcopus procedit, semper ut Delegatus procedere debet. Hoc tamen intelligendum, si privilegium post Bullam Gregorii sit concessum, non vero si ante; dum in Bulla dicitur, *nullis privilegiis & exemtionibus tueri se possint, &c.* 341

Dubitatur 10. An Peregrini colloquentes cum Monialibus in aliena Diœcesi incurrant excommunicationem ibi reservatam? Adsunt tres sententiæ. *Prima* sententia absolute affirmat, & hanc tenent omnes Auctores citati *lib. 3. de Voto num. 332. in fin.* qui dicunt peregrinum etiam ad breve tempus commorantem in aliquo loco, fieri illius Ordinarii subditum. Eandem sententiam tenent *de Alexand. cap. 7. §. 10. quæst. 10. & Ciera D. 6. num.* 31. sed aliis rationibus ducti, quæ meo judicio non suadent. *Secunda* vero sententia quam tenent *Januar. de Casib. reservat. Res. 34. n. 24. & Donatus in Praxi to. 4. de Access. ad Monial. tr. 6. qu. 22. num.* 8. dicit comprehendi Peregrinos, si Monasteria sint exemta, quia in his Episcopi ex Trident. *Sess. 25. c.* 5. procedunt ut Papæ Delegati, unde ipsis etiam Peregrini subjiciuntur; Secus si Monasteria sint Episcopo subjecta, quia ex eodem Trident. in illis Episcopus procedit jurisdictione ordinaria, cui non subsunt Peregrini per breve tempus commorantes, ut tenet probabilior sententia, juxta dicta *lib. 1. de Legibus num. 156. v. Pro majori*. *Tertia* vero sententia quam tenent *Pellizar. Diana*, & alii *apud Mazzotta pag.* 536. qui non reprobat, dicit Peregrinos brevi alicubi commorantes non incurrere excommunicationem latam ab Episcopo loci, sive Monasterium sit ei subjectum, sive exemtum, propter rationem supra allatam, quia Peregrini non tenentur legibus loci. Nec obstare dicunt quod ex Tridentino Episcopi circa Clausuram Monasteriorum exemtorum procedant ut Papæ Delegati, nam hoc habent tantum in ordine ad restitutionem & conservationem Clausuræ, ad quam non pertinet simplex locutio. Sed huic responso probabilius contradicunt *Januar. de Casib. reser. Res. 34. n. 19. & Fagnan. l. 5. in c. Quanto de Privil. nu. 15. & 16.* quia accessus ad colloquendum, juxta sensum Doctorum, spectat ad Clausuram, idque colligitur ex *c. Periculoso de Statu Regul.* (renovato a Trident. *Sess. 25. cap.* 5.) ubi dicitur: *Nullique ingressus, vel accessus* (nota) *pateat ad eosdem, ut sic a publicis & mundanis conspectibus separatæ omnino servire Deo valeant liberius, & lasciviendi opportu-* 342

nitate

nitate sublata eidem corda & corpora in omni sanctimonia diligentius custodire. Ergo non solum ingressus, sed etiam accessus prohibitio pertinet ad Clausuram, dum etiam accessus præbet Monialibus lasciviendi opportunitatem, eisque obstat ne corde Deo diligentius custodiant. Et ideo Episcopi in Monasteriis exemtis procedunt ut Papæ Delegati, quia ut tales sunt destinati a Trident. circa Clausuram Monialium, prout declaravit S. C. *apud Fagnan. loc. cit. nu.* 31. Unde hæc tertia sententia mihi non satis probabilis videtur, prima probabilis, secunda probabilior.

243 Dubitatur 11. An Episcopi colloquentes cum Monialibus in aliena Diœcesi incurrant excommunicationem latam ab Ordinario loci? Non videtur dubitandum, quin ex *cap. Periculoso de Statu Regul. in* 6. etiam Episcopi prohibeantur a colloquendo cum Monialibus extra suam Diœcesim, vel intra cum exemtis, dum ibi dicitur *nullisque ingressus, vel accessus pateat ad easdem*. Nullibi enim habetur quod Episcopi, aut etiam Cardinales, sint exemti a communibus legibus, ut docet *Bonac. de Leg. D.* 1. *quæst.* 1. *p.* 6. *num.* 35. cum Rota Rom. & aliis; & hoc dicit cum *Ugolino* procedere etiam in odiosis. Quoad excommunicationem vero, *Mazzotta tom.* 3. *pag.* 534. *in fine*, & *Diana ac Graff. apud de Alexand. cap.* 7. §. 10. *quæst.* 6. negant Episcopos eam incurrere, quia lex non ligat æqualem ex *cap. Cum inferior. de Major & obed*. Sed affirmat *de Alexand. loc. cit. cum aliis*, quia Episcopi in alieno territorio censentur privatæ personæ ex *Panorm. Hostiensi*, & aliis; unde ipsi subjiciuntur ac alii eisdem pœnis. Et sic *de Alexand.* refert decisum a S. C. *apud Navarr.* die 20. Maii 1619. At ex dicto *cap. Si inferior*, videtur clare oppositum colligi.

BREVIS DISSERTATIO.

Super Censuria circa Immaculatam B. Virginis Mariæ Conceptionem.

ANte omnia operæ pretium est recensere diversas Bullas a summis Pontificibus super hac materia emanatas.

Et I. Sixtus IV. in sua Extrav. *Cum praexcelsa*, quæ habetur in 6. *Decretal. Extrav. Comm. de Relig. & Vener. SS.* sic ait: *Cum præexcelsa meritorum insignia, quibus Regina Cœlorum Virgo Dei Genitrix . . . . . utpote via Misericordiæ, Mater Gratiæ & pietatis, Amica humani Generis, Consolatrix, pro salute fidelium, qui delictorum onere gravantur, sedula Oratrix, & pervigil. ad Regem, quem genuit, intercedit, debitum reputamus universos Christi fideles, ut Omnipotenti Deo de ipsius Immaculatæ Virginis mira Conceptione gratias & laudes referant, & instituta propterea in Dei Ecclesia Missas, & alia Divina Officia, dicant & illis intersint*. Inde S. Pontifex eis, qui Missam, & Officium hujusmodi in die festivitatis Conceptionis Mariæ, & per octavam dicunt, & illis intersunt, eandem Indulgentiam impartitur, quam lucrantur in festo Corporis Christi. Idem Pontifex in sequenti Extrav. *Grave nimis eodem tit.* edita anno 1483. excommunicationem ipso facto imposuit asserentibus in concionibus, vel alias quomodolibet, esse hæreticos, vel graviter peccare, qui tenent B. V. Mariam præservatam fuisse a peccato originali, vel qui celebrant Officium Conceptionis, vel audiunt de hac conciones. Et pariter ibi excommunicantur qui pro veris tenent, vel legunt libros idem, ut supra, asserentes. E converso etiam ibi excommunicantur qui dicunt esse hæreticos, vel peccare graviter tenentes oppositam sententiam.

II. S. Pius V. in sua Bulla 114. edita anno 1570. incipiente, *Super speculam*, statuit: *Quatenus nemo cujusque ordinis, gradus &c. in popularibus concionibus, vel ubicunque promiscua virorum, & mulierum multitudo convenire solet, de hujus controversiæ alterutra parte disputare, rationibus vel DD. authoritate asserendo propriam sententiam, & contrariam refellendo, aut impugnando; vel de hac quæstione . . . . . vulgari sermone scribere, vel dictare præsumat. Qui contra fecerit suspensionis pœnam a Divinis ipso jure incurrat, si fuerit in Sacris constitutus, & quocunque gradu, dignitate, & administratione sit ipso facto privatus, & ad eadem vel similia munera obtinenda vel obeunda perpetuo inhabilitatis censuræ ipso etiam facto sit obnoxius; super quibus nisi a Romano Pontifice dispensari, aut absolvi non possit*. Ceterum additum fuit: *Liceat Doctis in publicis Academiæ disputationibus, ubi intersunt qui rem capere possunt, nec scandali subsit occasio, de illa quæstione disserere; dum tamen neutra veluti erronea præjudicetur*. Insuper S. Pius V. in Festo Conceptionis B. V. mandavit recitari Officium de Nativitate, mutato verbo *Nativitatis* in aliud *Conceptionis*.

III. Paulus V. in sua Bulla 97. emanata anno 1616. (ut refert Illustriss. Episcopus *Torni in Adnot. ad Estium lib.* 2. *Dist.* 3. §. 2.) interdixit sub pœna suspensionis, & aliis contentis in Bulla S. Pii V. mandavit, *ne audeant cujusque conditionis, &c. personæ, in publicis lectionibus, concionibus, conclusionibus, aliisque actus publicis asserere B. Virginem in peccato originale conceptam fuisse*. Ulterius idem S. Pontifex mandavit sub eisdem censuris, & pœnis, *quod negativam opinionem, videl. quod non fuerit concepta cum peccato originali, in prædictis publicis actibus asserentes, aliam opinionem non impugnent, nec de ea aliquo modo agant seu tractent*.

IV. Gregorius XV. in sua Bulla 29. edita anno 1622. quam refert *Bonac. Tom.* 3. *Disp.* 3. *de Susp. quæst.* 6. *p.* IV. *num.* 2. prohibitionem extendit, & mandavit omnibus sub eisdem pœnis, ut supra, *ut neque etiam in sermonibus, & scripturis audeant asserere, quod Beatissima Virgo fuerit concepta cum peccato originali; Nec de hac opinione affirmativa aliquo modo agere seu tractare. Per hoc tamen Sanctitas sua non intendit reprobare hanc opinionem, nec ei prorsus præjudicium inferre, &c.* Tantum autem ab hoc Pontifice indultum fuit Fratribus Ordinis Prædicatorum, ut in privatis colloquiis seu conferentiis inter se dumtaxat, & non alios, possint de opinione affirmativa disserere, sine ulla censura.

V. Demum accessit Constitutio Alexandri VII. *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, edita anno 1661. (quam refert Illustriss. *Torni in Adnot. ut supra, loc. cit.*) ubi S. Pontifex sic incipit loqui: *Vetus est Christi fidelium erga ejus Beatissimam Matrem Virginem Mariam pietas, sentientium ejus Animam in primo instanti creationis, atque infusionis in Corpus fuisse speciali Dei Gratia, & Privilegio, intuitu meritorum Jesu-Christi ejus Filii humani Generis Redemptoris, a macula peccati originalis præservatam immunem; Atque in hoc sensu Conceptionis festivitatem sollemni ritu colentium & celebrantium. Crevitque eorum, atque hujusmodi cultus post editas a fel. Rec. Sixto IV. Prædecessore nostro in ejus commendationem Apostolicas Constitutiones, quas S. Concilium Trident. innovat*. Deinde addit: *Aucta rursus, & propagata fuit pietas hæc, & cultus erga Deiparam . . . . ita ut, accedentibus quoque plerisque celebrioribus Academiis, ad hanc sententiam jam fere omnes Catholici eam complectantur*. Deinde prosequitur: *Decreta Sixti IV. Pauli V. & Gregorii XV. edita in favorem sententiæ asserentis Animam B. M. Virginis in sui creatione, & in corpus infusione Spiritus-Sancti Gratia donatam, & a peccato originali præservatam fuisse; Necnon & in favorem Festi, & cultus Conceptionis ejusdem Virginis Deiparæ secundum piam istam sententiam exhibiti, innovat, & sub pœnis, & censuris in eisdem Constitutionibus contentis observari mandat. Insuper omnes, qui præfatas Constitutiones ita pergent interpretari, ut favorem per illas dictæ sententiæ, & Festo, & cultui secundum illam exhibito, frustrentur, vel qui hanc eandem sententiam, seu cultum in disputationem revocare, & aut contra ea quoquo modo directe, vel indirecte quovis prætextu, scripto, seu voce loqui, concionari, tractare, contra ea quicquam determinando, aut asserendo, vel contra ea argumenta afferendo, & insoluta relinquendo, aut alio quovis excogitabili modo disserendo ausi fuerint*, præter pœnas in Constit. Sixti IV. contentas, concionandi, & publice docendi facultate, nec non voce activa, & passiva in quibusvis electionibus ipso facto Pontifex privat. Idem Alexander VII. libros, in quibus præfata sententia, Festumque seu cultus secundum illam in dubium revocatur, aut contra eam quomodocunque, ut supra, aliquid scribitur, aut legitur, & disputationes contra eam continentur, post Pauli V. Decreta edita, aut in posterum quomodolibet edenda, prohibet sub pœnis, & censuris in Indice librorum prohibitorum contentis, atque ipso facto absque alia declaratione pro expresse prohibitis haberi mandavit.

Hinc cum *Bonacina Tom.* 3. *Disp.* 3. *de Suspens. quæst.* 245
6. *p.* 4. inferuntur sequentia, & I. Incurrit pœnas inflictas qui diceret defendi posse sententiam affirmativam, scilicet quod Conceptio B. V. fuerit maculata; Vel qui rationes ad eam probandam adduceret, nisi eas produxerit ad illis respondendum, quia hoc non esset agere de sententia affirmativa, sed de pia sententia opposita, ut ejus veritas magis elucerет, ut fusius mox explicabimus.

Infertur II. Pœnas etiam incurrit, qui asserit Festum Con- 246
ceptionis celebrari, quia BB. Virgo sanctificata fuit in utero Matris; nam hoc pacto (recte ait *Bonacina*) satis aperte assereret per consequentiam necessariam, Deiparam fuisse in peccato conceptam, & inde sanctificatam; Sanctificatio enim necessario privationem Sanctitatis supponit. Tanto magis, quod Gregorius XV. mandavit in Missa, & Officio, non alio, quam Conceptionis vocabulo fideles uti debere. Insuper Alex. VII. in præcitata Bulla expresse prohibuit frustrari, aut interpretari, vel in dubium revocari ex quoquo modo directe, vel indirecte quovis prætextu favores per dictas Bullas præstitos piæ sententiæ, & Festo secundum eam exhibito. Quinam autem esset favor præstitus sententiæ piæ, si Conceptionis nomine posset accipi Sanctificatio B. V. in alio instanti, quam in primo suæ Conceptionis? Et quamvis alias impropriissime acciperetur Conceptio pro Sanctificatione, nam ita etiam S. Jo: Baptista, & Jeremia possent

dici sancta concepti; Attamen hæc etiam impropria interpretatio vetita certe fuit ab Alexandro VII. in sua Const. ut dixi, sub pœnis ibi contentis.

247 Infertur III. Pariter incurrit, qui transcribit sententiam affirmativam, ut indicet ipsum sectari eam; hoc enim esset saltem de illa agere. Infertur IV. Transgrediens ipso facto incurrit suspensionem a Divinis, & etiam (ut probabilius tenet *Bonacina* contra alios) incurrit inhabilitatem ad Officia. Recte vero dicit non incurrere privationem Dignitatum, &c. nisi post sententiam Judicis. Infertur V. Pœnæ supradictæ non solum incurruntur a constitutis in Sacris, ut præscribit S. Pius V. sed etiam ab omnibus sive Ecclesiasticis, sive Secularibus, ut extendit Paulus & Greg. XV. Infertur VI. Ab his pœnis solus Pontifex absolvere potest; & Episcopus, quando delictum est occultum.

248 Quoad tuentes autem sententiam Conceptionis Immaculatæ, vetatur quidem eis sub eisdem pœnis sententiam oppositam censurare, & piam sententiam asserere tanquam Dogma Fidei. Non autem prohibetur eam rationibus, & auctoritatibus probare; Nam licet S. Pius V. in sua Bulla (ut supra *num.* II. citata) prohibuerit in popularibus concionibus disputare de alterutra parte hujus controversiæ, rationibus, vel DD. auctoritatibus propriam sententiam asserendo, & contrariam refellendo; Et insuper Paulus V. in alia Bulla relata *num.* III. mandaverit iis qui piam sententiam tuentur, ut aliam opinionem in publicis actibus non impugnent, nec de ea aliquo modo agant, seu tractent, quibus verbis videntur hi Pontifices prohibuisse adhuc confutare fundamenta sententiæ oppositæ; Attamen dicendum, vel quod prædictæ Bullæ quoad hoc non sint usu receptæ, vel quod laudati Pontifices intellexerint loqui tantum de iis qui pro pia sententia contendunt, ac si de *Dogmatibus esset*, juxta verba quæ S. Pius subdit in dicta Bulla; vel quod vetaverit tantum directe contrariam sententiam impugnare, non autem indirecte argumenta solvendo; vel tandem omnino dicendum, easdem Bullas super hoc puncto moderatas fuisse ab ultima Bulla Alexandri VII. ubi aperte permittitur argumenta solvere contrariæ sententiæ.

249 Quamvis igitur non liceat piam sententiam ut Dogma Fidei defendere, licitum tamen nobis proculdubio est, eam veram, & communem asserere cum *Salmant. Tract.* 20. *c.* 9. *num.* 12. *Abelly in sua Med. Theolog. Tract. de Incarnat. cap.* 7. *Sect.* 3. Immo eam vocare moraliter certam, & proxima definibilem de Fide, ut tenet *Viva in Quæst. Prod. Ad Trutin.* & in suo *Cursu Theolog. Schol. part.* 8. *p.* 8. *Disp.* 1. *q.* 2. *num.* 7. cum *Velasquez, & Sisilino*; Ut etiam sentiunt *Raynaudus in sua Pietate Lugduni num.* 29. *Auctor Coronæ Virgineæ Propos.* una. *Blatellius par.* 2. *num.* 353. *Franc. Peyrin. in sua Theolog. Edmundus Simonet in suis Instit. Theolog. Tom.* 1. *p.* 453. *Cardinalis Everardus in suo Exam. Theolog. Lossada in sua Disc. Theolog. super defin. Immac. Concep.* Idem tenet *Duvallius* 1. 2. *quæst. ult. de Peccatis*, ubi sic concludit: *Satius puto dicere opinionem nostram esse in apice certitudinis Theologicæ; nihilque ei pro Fidei assensu, præter expressam Ecclesiæ definitionem, deesse.*

250 Tot igitur auctoritatibus munitus idem ego ut minimus assero, & breviter hic probabo. Protestor quidem nullatenus me recedere velle a Pontificiis Decretis, quibus obediens subscribo, sed tantum in meæ Reginæ obsequium hic rationes promovere sententiæ piæ ad mentem alicujus dilucidandam, qui contrariam sentiret. Etenim reapse mihi videtur pia sententia, licet usque adhuc non sit de Fide declarata, esse hodie luce meridiana clarior.

251 Omitto eam probare Revelationibus, quas alii afferunt; Scriptum enim invenitur, Beata Virginem sic revelasse S. Birgittæ *lib.* 6. *cap.* 12. *Tom.* 2. *Omne peccatum Adæ segregatum fuit a me. Et cap.* 49. *Et veritas est, quod ego concepta fui sine peccato originali. Et cap.* 45. *Sed scito, quod Conceptio mea non omnibus nota fuit, sic placuit Deo, quod Amici sui pie dubitarent de Conceptione mea, & quilibet ostenderet zelum suum, donec veritas claresceret in tempore opportuno.* Aliam affert *Caramuel.* Revelationem factam a D. Thoma Aquinate, Ven. Dominico a Jesu Maria Generali Carmelitarum Excalceatorum, nempe revelatum eidem fuisse, quod futurum esset Concilium, quo Immaculata Deiparæ Conceptio definiretur. Hanc autem Revelationem afferunt *Suarez*, & *Vasquez*, qui *disp.* 179. *in* 3. *p. num.* 78. contra eos qui prædictas Revelationes tanquam somnia feminarum super hoc puncto contemnunt, sic subdit: *Revelationes figmentu muliercularum appellare, revera temeritate non vacat.* Et paulo ante dixerat: *Bonaventura cautius de Revelationibus sui temporis locutus est, non audens reprehendere celebrantes hujusmodi Festum propter factas Revelationes. Petrus Canisius* ita quoque scripsit: *Neque tamen aspernemur, si quæ extent Revelationes, quæ bonorum fidem merentur, & Conceptionis doctrinam confirmant, cum scriptum esse sciamus: Spiritum nolite extinguere.* 1. *Thess.* 5.

252 Cæterum piæ sententiæ certitudinem illius Fautores non jam intendunt ex his Revelationibus vindicare; Firmiora adsunt argumenta ad eam probandam, ut exhinc breviter exponam. Probatur I. ex Scriptura & præsertim ex illo (*Cant.* 4.): *Tota pulchra es, amica mea, & macula non est in te.* Hic autem textus litteraliter intelligitur de Beata Virgine, & ex eo S. Idelphonsus, ac D. Thomas 3. *p. quæst.* 27. *art.* 4. probant immunitatem Deiparæ ab omni culpa actuali. Si ergo ex hoc textu probatur B. Maria nullam incurrisse actualem culpam, ex eodem etiam probatur nullam incurrisse culpam originalem, alias non esset tota pulchra. Hinc dixit Idiota (*in Contemplat. B. V. cap.* 3.): *Tota pulchra es, Virgo gloriosissima, non in parte, sed in toto, & macula peccati sive mortalis, sive venialis, sive originalis non est in te.* Item, quid significat illud; *Ave Gratia plena, Dominus tecum*, quod dixit Angelus Mariæ? Quid illud: *Benedicta inter mulieres*, quod protulit Elisabeth? Quid illud: *Fecit mihi magna qui potens est*, quod ipsa B. Virgo pronunciavit? Nisi quod Ipsa sola benedicta inter mulieres propter culpam originalem maledictas, inter magna quæ Deus Ei contulit, hoc maximum Privilegium (non utique negatum Angelis, & Adamo) obtinuerit; & Divina Gratia plena, idest nunquam a peccati labe inquinata, semper Deo Amica, & unita sua Gratia fuerit decorata. Hoc enim expressit *S. August. Serm.* 11. *in Natal. Dominicum*, super enunciatis verbis: *Ave gratia plena*, ubi sic S. Doctor dicit: *Quibus ostendit ex integro (nota hoc ex integro) iram primæ sententiæ exclusam, & plenam benedictionis Gratiam restitutam.* Opponunt Adversarii illud *Apostol. ad Rom.* 5. *Omnes in Adam peccaverunt.* Sed respondetur, argumentum probare nimis, quia probaret esse de Fide, quod B. Virgo maculata fuisset, quod nemo dicit, nec dicere potest. Itaque Scriptura hæc accipienda est cum exceptione B. Mariæ; In Scriptura enim etiam universaliter asseritur: *Non est homo, qui non peccet. Paralip. l.* 2. *In multis offendimus omnes. Jac.* 3. Et tamen de Fide est, ut declaravit *Trident. Sess.* 6. *Can.* 23. B. Virginem nullam culpam actualem commisisse.

Probatur II. Ex Bullis Pontificum; Sixtus enim IV. in sua Bulla: *Cum præexcelsa*, ut supra, loquens de Conceptione Mariæ dicit: *De ipsius Immaculatæ Virginis mira Conceptione.* Cur mira, nisi immaculata fuisset? Idem Pontifex approbavit Officium B. V. *Leonardi de Nogarolis*, ubi non semel nominatur *Immaculata Conceptio*, & asseritur; *Virginem per merita Christi prævisa ab omni macula præservatam.* Deinde Paulus V. expresse mandavit, ut Fideles in Missa, & Officio hujus Festi celebrandi, non alio quam Conceptionis nomine uti debuissent; ex quo videtur certum, Pontificem præcepisse hoc ad omnem æquivocationem tollendam, ne sub nomine Conceptionis Sanctificatio Virginis in utero post primum instans, ut Adversarii intelligebant, intelligi posset. Sed maxime urget Bulla Alexandri VII. ut supra *num.* V. enunciata, qua fuit declaratum ab Ecclesia celebrari Festum B. V. non quidem Sanctificatæ post primum instans, sed a labe originali in primo instanti suæ Conceptionis, secundum piam sententiam præservatæ. Et inde Pontifex prohibet omnem contrariam interpretationem directe vel indirecte quovis prætextu etiam definibilitatis. 253

Probatur III. Ex Conciliis. Prætermitto Concilium Basileense, in quo decretum fuit piam sententiam esse tenendam. Quamvis quoad hoc Concilium aliqui non frustra notant, quod etsi Eugenius IV. illud exauctoravit, tamen (ut ait *Raynaudus*) Concilii Decreta, quæ nec ipsum Eugenium, nec Auctoritatem Pontificiam tangebant, rata esse voluit. In VII. autem Synodo Generali *act.* 5. sic habetur: *Si quis non confitetur Sanctam semperque V. Mariam proprie ac vere Dei Genitricem sublimiorem esse omni visibili, & invisibili creatura, anathema sit.* Quomodo B. Virgo posset dici sublimior omnibus Creaturis adhuc Angelicis, si aliquando fœdata fuisset a culpa originali, qua non solum inferior aliquando omnibus Angelis, sed omnino Gratiæ expers, & Dei Inimica extitisset? 254

Accedit Concilium Trident. quod revera noluit piam sententiam de Fide expresse declarare, dum in *Sess.* 5. *Can.* 5. tantum dicit: *Declarat tamen hæc ipsa S. Synodus non esse suæ intentionis comprehendere in hoc Decreto, ubi de peccato originali agitur, Beatam, & Immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem, sed observandas esse Constitutiones fel. record. Sixti Papæ IV. sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas innovat.* Sed hic obiter notandum illud quod testatur *Hieronymus Ormachea Prolog.* 3. *in Cant.* nempe ipsummet legisse Romæ totam Sessionem Tridentini, ubi de hac quæstione tractatum fuit, & fere nullum, qui non esset de Familia S. Dominici, contra Immaculatæ Conceptionis sententiam suffragium præstitisse. Addit *Lancisius Tom.* 2. *Opuscul.* 11. *cap.* 13. *p.* 49. Concilium demum conclusisse, ut declararetur Beata Virgo concepta fuisse sine peccato originali, sed ob instantissimas preces aliquorum Theologorum Sancti Dominici, ut supersederent a Decreto usque ad aliud tempus, Concilium supersedit. 255

Quam-

256 Quamvis tamen Tridentinum hoc Decretum tunc omiserit emanare, verum in alio Canone, quem emisit, certam nostram sententiam reddidit. In Canone enim ex *sess. 6.* sic dixit: *Si quis dixerit hominem ... posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Ecclesia, anathema sit.* Ex quo Canone certe deducitur Deipara a culpa originali immunis fuisse; Nam, ut bene arguit *P. Coninck.* in sua Theol. & *Spinellus* in suo aureo libro de B. Virgine, si certum est juxta Concilium, & de Fide, Divinam Matrem nullam culpam actualem commisisse, certum consequenter est certitudine Theologica, quod ipsa maculam originalem non contraxit. Ratio patet, quia sicut impossibile est, ut qui peccatum originale una cum suo fomite contrahit, expers sit omnis peccati actualis; Ita qui nullum peccatum actuale commisit, necessario impossibile est, quod maculam originalem contraxerit, ut docet *S. Aug. l. 5.* contra *Julianum cap. 9.* ubi ideo Christum Dominum nullum peccatum actuale perpetrasse dixit, quia nullum peccatum contraxit originale.

257 Probatur IV. Ex SS. PP. Falsum quippe est dicere omnes Patres esse pro opposita sententia; *Bellarminus* enim *in Controv. de Amiss. Gratia lib. 4. c. 15. & 16.* probabiliter interpretatur Patres, qui contrarium sentire videntur, & plures refert piæ sententiæ faventes, inter quos bene numerari potest *S. Ambros.* qui scripsit in *Psalm.* 118. ad ultimum versum: *Suscipe me non ex Sara, sed ex Maria, ut incorrupta sit Virgo, sed virgo per gratiam ab omni integra labe peccati. S. Anselm. in cap. 12. ad Cor. Omnes mortui sunt in peccatis sive originalibus, sive voluntate additis, nemine prorsus excepto, dempta Matre Dei. S. Petrus Damianus Serm. de Assum. Caro Virginis ex Adam assumta, maculas Adæ non admisit.*

258 His & aliis accedit sensus communis Fidelium; Immaculatam enim Conceptionem testatur *Ægidius a Præsentatione de Præserv. Virginis qu. 6. art. 4.* omnes tueri Religiosos Ordines, & ex eodem Ordine S. Dominici, licet sint 92. Scriptores pro contraria, tamen 136. pro pia sententia adsunt, ut quidam Recentior enumerat. Alexander VII. in sua Bulla, ut supra, declarat hanc sententiam celebriores Academias, & Catholicos fere omnes complecti. Quo argumento *Petavius Tom. 5. p. 2. l. 14. c. 2. num. 10.* maxime entitur ad illam probandam, & bene convincit, ut ait doctissimus Episcopus Torni in *Adnot. ad Estium l. 1.* Ex quo enim, nisi ex communi Fidelium sensu hauritur certitudo, quod Deipara, saltem ante Nativitatem, fuerit sanctificata? Ex quo certi sumus, quod eadem B. Virgo in Anima, & Corpore fuerit in Cœlo assumta? Si ergo de his nemo dubitat, quomodo dubitari potest de Conceptione Immaculata, quam Fideles omnes tenent, & defendunt?

259 Opponunt Adversarii auctoritatem S. Bernardi, & S. Thomæ. Sed ex eisdem Sanctis Doctoribus magis nostra sententia valide firmatur; Licet enim S. Bernardus in sua *Epist. in Canonicos Lugdunenses* invexisset, quod festum Conceptionis Deiparæ celebrassent, monens quod Apostolicæ Sedis Auctoritatem expectare debuissent (Et ibi addidit bene colendum diem Nativitatis, & Assumtionis B. Virginis, quia sic ab Ecclesia jam fuit acceptum), Attamen ex hoc eodem arguitur, ut bene notat *Bellarm. lib. 3. de Cultu SS. cap. 16.* quod si Sanctus Bernardus nunc videret Festum Conceptionis Immaculatæ ex Auctoritate Romanæ Ecclesiæ celebrari, ipse quoque libantissime celebraret.

260 Quod autem ad Doctrinam S. Thomæ, revera adhuc incertum est, de qua sententia fuerit S. Doctor; quamvis enim in *Summa* aliud sensisse videatur, tamen in pluribus locis, præsertim in *Epist. ad Gal. c. 3. lect. 6.* clare Conceptionem Virginis Immaculatam fuisse censet, ubi scribit: *Mulierem autem ex omnibus non inveni, quæ a peccato omnino immunis esset, ad minus originali, vel veniali. Excipitur purissima, & omni laude dignissima Virgo Maria.* Clarius in 1. *Sententiarum Dist. 44. art. 3. ad 3.* sic scripsit: *Dicendum, quod puritas intenditur per recessum a contrario: & ideo potest aliquid creatum inveniri, quo nihil purius esse possit in rebus creatis, si nulla contagione peccati inquinatum sit; Et talis fuit puritas Mariæ Virginis, quæ a peccato originali, & actuali immunis fuit.* Quibus verbis (ait Episcopus Torni *loc. cit.*) nimis aperte patet Divum Thomam hoc loco sensisse B. Virginem ab originali culpa fuisse expertem, cum ea verba minime aliam contrariam interpretationem patiantur. In *Summa* autem, etsi *D. Thomas 3. p. q. 27. art. 2. ad 3.* dicat, quod in Festo Conceptionis celebratur Festum Sanctificationis potius, quam Conceptionis Deiparæ; Quia tunc temporis dubium erat, de quo Festum celebrabatur, an Sanctificationis in utero, vel an Conceptionis in primo instanti. Sed hodie jam est declaratum ex Bulla Alexandri VII. ut diximus, celebrari Festum non Sanctificationis, sed Conceptionis B. Virginis a peccato originali præservatæ. Idem autem S. Doctor in *art. 1.* prædictæ *quæst.* ubi tractat, an B. Virgo fuerit in utero sanctificata? Ex ratione, quia Ecclesia jam ex tunc Nativitatem celebrabat B. Mariæ, infert tenendum, ipsam ante Nativitatem sanctificatam fuisse; Et cur? Quia dicit: *Non celebratur Festum in Ecclesia, nisi pro aliquo Sancto. Ergo B. Virgo fuit in utero sanctificata.* Hinc patet, quod si S. Thomas nunc temporis scriberet, quo ab Ecclesia declaratum est secundum piam sententiam celebrari Festum B. Mariæ præservatæ a peccato originali in primo instanti suæ Conceptionis, sive infusionis Animæ in Corpus, certe aliter sentiret ac scriberet, ut ait *Suarez in Comm. art. 2.* his verbis: *Si præsentem Ecclesiæ factum D. Thomas vidisset, aliter de Immaculata Virginis Conceptione docturus esset.* Idem dicit *Petavius* de D. Thoma: Idem *Gabriel. in 3. Dist. qu. 1.* qui scribit: *Non esse culpandos S. Bernardum, nec S. Thomam, S. Bonaventuram, ceteros DD. oppositum olim opinantes; Quia eorum tempore nulla determinatio Apostolicæ Sedis facta fuit; nec Festivitas illa generaliter tunc fuit per Orbem celebrata.* Idem dicunt plures etiam Dominicani, & signanter *Joannes de Penario* Doctor Parisiensis, & Magister Generalis Ord. Præd. ut refert *Catharinus*. Idem dicit *Joannes a S. Thoma Tom. 1. p. 1. Q. c. de Approb. Doctrina S. Thomæ*, citans alios Thomistas.

Accedit S. Augustinus, qui disputans de quadam alia doctrina, contra *Cresconium l. 1. cap. 33.* eum monet Ecclesiam consulere. Sed nunc non est opus super nostra sententia Ecclesiam consulere, cum jam Ecclesia mandaverit Festum Conceptionis Immaculatæ juxta piam sententiam celebrari. Et ex hoc maximo argumento, in Ecclesiæ auctoritate fundato, Fautores piæ sententiæ recte asserunt nostram sententiam esse proxime de Fide definibilem; De Ecclesiæ enim Auctoritate loquens *S. Thomas 2. 2. q. 10. art. 12.* sic docet: *Maximam habet auctoritatem Ecclesiæ consuetudo, quæ semper est in omnibus æmulanda. Unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ, quam Augustini; &c.* Scribit etiam *Valent. Tom. 3. D. 1. qu. 1. p. 7. §. 41.* loquens de Auctoritate Pontificis: *Circa quæ ad pietatem Religionemque spectant, est infallibilis ejus Auctoritas.* Addit *Euseb. Nieremb. in Theoria comp. 2. p. §. 1.* quod Decreta morum, approbatio Sanctitatis, &c. necnon Institutiones Festorum, quæ considerantur ab infallibili Capite ordinatæ, ab omni errore excipiuntur. Deinde idem *Eusebius* in Opere *Pathen. de Perpetuo objecto Festi. c. 31.* refert votum a Cardinale Bellarmino prolatum circa B. Virginis Conceptionem jussu Pauli V. coram S. C. Inquis. Generalis Romanæ, quo Bellarm. ita sensit. „: (Si forte non placet nunc ulla formalis definitio, saltem deberet fieri præceptum omnibus Ecclesiis, ut recitent Officium de Conceptione, quomodo recitat Ecclesia, sic enim sine definitione haberet intentum.) „

Hinc non satis pie, nec probabiliter quidam Recentior scripsit possibile fore, quod Ecclesia aliquando definiat Conceptionem B. Virginis fuisse maculatam. Dum, ut bene advertit *Vasquez*, minime censendum, quod Ecclesia unquam tanquam Fidei Dogma definiat B. Virginem in peccato originali conceptam esse, eo quod Auctoritate sua Festum Conceptionis in tota Ecclesia jam præceperit celebrari. Et idem, sine dubitatione, asseruit *Thyrsus Gonsalez* in suo Opusc. quo tuetur proximam definibilitatem Immaculatæ Conceptionis. Ideo opportune notanda sunt verba *Blosii cap. 5. fol. 623.* ubi sic ait: *Mirum sane est adhuc nostro ævo inveniri, qui Puritatem Conceptionis Beatissimæ Virginis vocent in dubium, & suam opinionem obstinate tueantur, citantes sententias SS. PP. qui si nunc viverent, aliud procul dubio sentirent. Certe Romana Ecclesia, hoc ipso quod Festum Conceptionis celebrandum assumsit, satis affirmavit eandem Conceptionem fuisse omnis contagionis expertem: Profana siquidem Festa non celebrat Ecclesia.* Et N. SS. P. Benedictus XIV. in suo doctissimo Opere *de Canoniz. Sanctor. l. 1. cap. 42.* dicit nostram sententiam hodie esse moraliter certam, & solummodo deesse definitionem Ecclesiæ, ut Fideles teneantur credere Fide Divina Conceptionem Virginis Immaculatam. 261

Nec valet dicere, quod alias Maria, si maculam origi- 262
nalem non contraxisset, non possat dici a Christo redemta; nam communiter respondetur, quod ipsa, cum fuerit a culpa præservata, vere, & modo nobiliori redemta fuit; Docet enim D. Augustinus in *Psalm. 85.* verbo *Confitebor*, quod mittendus in carcerem, etiam dicitur a carcere liberatus ab illo qui eum liberat, ne in carcerem perducatur. Hæc autem nobilior Virginis redemtio maxime Virginem decuit, ut nunquam dici posset Mater Dei Deo inimice extitisse, & Regina Angelorum subdita Diabolo aliquando fuisse. Immo dicit *Arnoldus Carnot. de Christi Nativ. §. Nihil: Non solum de decentia, sed etiam de Justitia fuit, ut illud Vas electionis communibus non laxaretur injuriis.*

Ex omnibus his deducitur, piam sententiam præservationis B. Virginis hodie tenendam ut certam, & oppositam non esse amplius probabilem. Quod sic evidenter probatur: Certum est 1. de Fide esse, quod Ecclesia non potest errare in materia morum. Certum est 2. cultum Sanctorum (prout est celebratio festi præservationis Deiparæ) perti-

pertinere ad materiam morum; ad mores enim utique pertinet præstare B. Virgini Mariæ cultum debitum, & indebitum denegare. Si ergo Ecclesia præcipit celebrari festum præservationis Dei Matris, & in hoc non potest errare, vera & certa debet esse præservationis sententia. Ex quo bene infert quidam doctus Auctor recentior in libro nuperrime Neapoli edito anno decurso 1753. cui titulus *Deipara ejusque Cultores vindicati &c.* quod contraria sententia post Decretum Alexandri VII. prout antiquata non est amplius nec practice nec speculative probabilis.

Imo licet nostra sententia ab Ecclesia nondum sit definita, bene tamen potest de Fide teneri, nam bene possumus credere de Fide sententias illas, quas probabile est de Fide esse, nimirum Canonizationem Sanctorum, præsentem Pontificem esse verum Pontificem, esto hæ sententiæ non sint ab Ecclesia declaratæ de Fide, ut late probat *Viva in suo Cursu Theolog. p. 4. de Fide in pag. 54. cum Suar. Lugo*, & communiori. Dicit enim *D. Thomas in 3. Sent. D. 3. art. 2.* quod credere possumus de Fide non solum ea quæ habemus per Fidem infusam, sed etiam quæ percipimus per conclusiones Theologicas: *Dicitur Fides* (ait Sanctus Doctor) *acquiri per scientiam Theologia*. In nostro autem casu conclusio Theologica, bene eruitur ex mox supra prædictis, si enim de Fide est Ecclesiam non posse errare in materia morum, & cultus præservationis Deiparæ certe ad mores pertinet, bene de Fide tenere possumus præservationem esse de Fide.

263 Hic ultimo operæ pretium ducimus breviter perpendendam quæstionem illam, an liceat emittere votum profundendi vitam ob defensionem præservationis B. V. Mariæ a labe originali? Negavit *Lamindus Pritanius in suo Opere de Moderat. ingen.* & eum secuti sunt *Antonius Lampridius de Superstit. vitanda, ac Ferdinandus Valdesius in suis Epist.* Ratio, quia nemo potest exponere vitam ad tuendam opinionem humanam, cui falsitas subesse potest; opinio autem defendens præservationem Deiparæ a culpa originali, quamvis pia, humana tamen est, cum Ecclesia hanc sententiam nondum statuerit niti Revelatione Divina, aut Traditione. Affirmant vero valde probabiliter plures Neoterici, & signanter Auctor supra enunciatus in cit. libro, *Deipara &c.* Distinguere enim oportet sententias pure humanas ab iis quæ pertinent ad morum disciplinam, & suo modo ad Fidem, prout est hæc quæ spectat ad cultum Sanctorum, & præsertim Reginæ Sanctorum, quæ præ omnibus Sanctis veneranda est. Quod autem sententia præservationis spectet ad cultum B. Virginis, patet (ut vidimus supra) ex Bulla Alexandri VII. qui declaravit festum Conceptionis Dei Matris juxta piam sententiam celebrari. Præterea, dato quod hujusmodi sententia esset per se humana, tamen cum referatur in Deum, qui vult ut Fideles Sanctos suos, & præcipue Matrem honore prosequantur, non est pure humana, sed religiosa, cum ad Deum referatur, juxta doctrinam *D. Thomæ 2. 2. qu. 124. art. 5.* ubi docet posse esse Martyrii causam, non solum defensionem eorum quæ sunt de Fide, sed etiam opera omnium virtutum, quæ sunt protestationes Fidei; en ejus verba: *Omnium virtutum opera, secundum quod referuntur in Deum, sunt quædam protestationes Fidei, per quam nobis innotescit quod Deus hujusmodi opera a nobis requirit, & nos pro eis remunerat; & secundum hoc possunt esse Martyrii causa.* Hinc deinde subdit ad 3.: *Quia bonum humanum potest effici Divinum, si referatur in Deum, ideo potest esse quodcunque bonum humanum Martyrii causa, secundum quod in Deum refertur.* Cum autem nullum sit dubium esse actum Religionis, cultum exhibere Virgini, celebrando juxta piam sententiam festum suæ Conceptionis Immaculatæ in primo instanti, prout exigit Ecclesia; certum etiam est juxta Angelici doctrinam hujusmodi cultum bene posse esse causam Martyrii. Ergo, si licitum & meritorium est cuique vitam prodere, ne ab exhibitione hujus cultus desistat; tanto magis erit licitum, & meritorium erit mortem subire pro tuendo hujus cultus objecto, nempe pro B. Virginis a labe originali præservatione, ad quam ipse cultus refertur. Hinc N. SS. P. Benedictus XIV. in suo præfato Opere *de Canoniz. Sanctor. l. 1. cap. 14.* postquam ostendit Ecclesiam esse propensam versus sententiam præservationis B. Virginis Immaculatæ, dixitque neminem negare eam esse magis piam, & religiosam, *num. 13.* sic ait: *Inter Martyres ab Ecclesia recensentur, qui occisi fuerunt a Tyranno, vel quia sententiam magis religiosam exercebant, vel ne omitterent exercitium alicujus actus virtutis, a quo tamen poterant sine peccato cessare.* Et sic jam satisfactum est objectioni *Lamindi*, nimirum quod non liceat vitam profundere pro tuenda præservatione Deiparæ, eo quod talis sententia non sit de Fide.

ARTICULUS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

264 *Verba Canonis.* 265. *Quid intelligatur I. per verba, Si quis? An impuberes? & a quo ipsi possint absolvi?* 266. *Quomodo comprehendantur etiam mandantes, consulentes? &c.* 267. *Quomodo ratihabentes?* 268. *Quomodo non impedientes?* 269. *An qui tenentur impedire tantum ex charitate?*

270 *Quid intelligatur II. Per* Clericum?

271 *Quid per* Monachum? *An Eremita?*

272 *Quid III. per verba,* manus injecerit? 273. *An requiratur, ut percussio sit cum peccato mortali? & externe gravi?*

274 *Incurrit I. Clericum conspuens, vel aliter gravi injuria afficiens. II. Violenter detinens, &c. III. Persequens eum, ut decidat. IV. Apprehendens equum, &c. V. Hæc agens, etiam Clerico consentiente. VI. Clericus seipsum percutiens; sed alii id negant. VII. Judex laicus percutiens Clericum, vel Ecclesiasticus percutiens per Laicum.*

275 *Non incurrit I. Extra se, vel furens. II. Percutiens joco, vel casu. An pueri Clerici se percutientes? Et an defendentes se, vel suos, aut sua? III. Si absit mortale. IV. Percutiens Clericum per ignorantiam, aut inadvertentiam, aut per iram subitaneam. Dub. 1. Quid si quis percutit ignorans alterum esse Clericum, animo tamen comparatus quod percuteret, etiamsi sciret? Dub. 2. An excuset ignorantia crassa? Dub. 3. Quid si quis percutit Petrum Clericum credens Paulum Clericum? V. Excusatur etiam Prælatus, aut Præceptor percutiens. An Pater? VI. Percutiens Clericum exercentem officium cauponis, &c. vel turpiter agentem, aut sollicitantem uxorem, aut consanguineam in primo gradu? Quando excusetur puella percutiens Clericum sollicitantem?*

276 *Quando Episcopus possit absolvere ab hac excommunicatione?* 277. *Quæ percussio dicatur* Levis, *quæ* Gravis, *& quæ* Enormis? 278. *Quot modis percussio levis possit fieri gravis?* 279. *Quinam possint absolvere a percussione levi, & quinam a gravi?* 280. *Dub. 1. An in dubio percussio judicanda sit levis, aut gravis? Dub. 2. An incurrat excommunicationem qui venenum dat Clerico?*

„ Respond. ea sic habet: *Si quis suadente diabolo in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat; & nullus Episcoporum præsumat illum absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandata recipiat.* Ita ex cap. *Si quis*, 17. *qu. 4.* 264

„ Dicitur I. *Si quis*, intellige cujuscunque sexus, aut status, etiam impubes; dummodo rationis compos, & doli capax. * (*Ut habetur ex c. c. c. Mulieres, & cap. Pueris. De Sent. excom. Quamvis impuberes possint absolute absolvi ab Episcopis, etsi post pubertatem absolutionem petant; Salm. de Cens. c. 2. num. 67. ex dicto c. Pueris. Et etiamsi percussio fuerit enormis, ut dicunt Palaus D. 3. p. 23. §. 4. num. 6. & Bonac. te. 3. de Cens. in part. D. 2. q. 3. p. 6. n. 18. cum Suar. Mol. Fill. Sayr. & Reg. ex cap. ult. de Sent. excomm.*) * 265

„ Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, & consentientes. 266

Recte dicit *Busemb. efficaciter*, quia, ut hi incurrant excommunicationem, requiritur ut percussio de facto eveniat, utque ipsi per mandatum, consilium, aut consensum graviter in illam influant; ita communiter *Navarr. cap. 27. num. 51. Suar. D. 22. se. 1. num. 55. Salm. c. 4. num. 22. & Bonac. D. 2. q. 3. p. 6. §. 2. num. 1. cum Sayr. Avila, Mol. Sylve. Fill. &c. ex c. Quanta, & c. Mulieres, de Sent. exc.* An autem incurratur censura in dubio, an mandatum, vel consilium influxerit? Vel si mandatum, aut consilium fuerit revocatum ante executionem? Vide de his dicta *num. 39. & 40.* Notandum autem hic, quod si quis diceret coram suis, *Cupio vindictam talis Clerici*, bene incurret excommunicationem, si ex hoc dicto alii Clericum inde percutiant; ita *Croix l. 7. num. 303. Renz. tom. 1. pag. 566. qu. 4. cum Diana, & Avila, ac Salm. c. 4. n. 22. in fine cum Con. Sylve. &c. argum. c. ult. de Homic. in 6.* Intellige, si prævidet ex eo alios percussuros.

„ Extenditur etiam ad ratihabentes percussionem suo nomine factam. 267

Certum est, quod ratihabitio sufficit ad incurrendam censuram, ut habetur ex *c. Cum quis. De Sent. exc.* Sed ad hoc requiritur I. Ut percussio sit facta nomine tuo, vel in tui gratiam. II. Ut ratihabitionem externe significes. III. Ut quando evenerit percussio, fueris habilis ad mandatum, vel consilium percussionis, saltem habitualiter; nam si fueris amens, non incurris: Secus, si ebrius, aut dormiens; ita communiter *Bonac. D. 2. q. 3. p. 6. §. 2. n. 11. Pal. D. 3. p. 23. §. 2. n. 14. Concina to. 10. pag. 467. n. 6. Croix l. 7. n. 36. & Salmant. c. 4. n. 25. cum Suar. Sayro, &c.*

„ Item non impedientes, saltem si ex officio, aut justitia teneantur, ut Reges, Judices, & ceteri superiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi, parochi: &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. n. 6. Bon. d. 2. q. 4. p. 1. art. 8. ex Molin. &c. commun.* 268

„ Dixi

Dixi *Saltem &c*, quia, si ex charitate tantum teneantur, etiam excommunicari, docent *Suar. Caj. Fill. Mol. Sayr.* &c. Verum id probabilius negat *Bon. l. c. ex Nav. Con, Reg. Henriq. Mol.* &c. * (*Et ita verius tenent Nav. c. 27, n. 78. Bonac. D. 2. q. 3. p. 6. §. 2, num. 7. Laym. tr. 5. p. 2, c. 5. n. 6. & Pal. D. 3. p. 23. §. 2. n. 13. cum Mol. & Henr, ac Salm. c. 4 n. 23. cum S. Anton. Pal. Con. Bon. Avil. Ratio, quia hi tantum percussioni consentire favere (ut loquitur c. Quanta, de Sent. excomm.), qui ex justitia tenentur impedire; Non autem qui solum ex charitate, etsi ex odio non impediant, cum ad incurrendam censuram etiam actus exterior requiratur, juxta dicta num. 34.*) *

270 Dicitur II. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiamsi conjugatus, dummodo cum unica virgine), & deferat habitum, serviatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantum. * (*Ita comm. etiam Salm. c. 4. num. 21. Non incurrit vero, qui percutit Clericum bigamum ex reali bigamia; Secus autem, si ex similitudinaria, nempe qui in Sacris constitutus Matrimonium contraxerit, & consummaverit; Neque incurrit percussor Clerici, qui habitum deponens secularibus negotiis se ingesserit, nec post tertiam monitionem sui Prælati resipuerit. Salm. d. num. 21. communiter, Vide hoc & alia l. 6. num. 827.*) *

271 Dicitur III. *Monachum*, intellige quemvis religiosum, etiam laicum, conversum, novitium, utriusque sexus; item Tertiarios S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & vivant in communitate, Item Eremitas subjectos alicui regulæ, vel superiori.

Unde gaudent privilegio Canonis omnes viventes in communi sub aliquo Prælato ex expressa, vel tacita Papæ auctoritate, quamvis in eorum Communitate non fiat professio; ita *Navarr. c. 27, num. 70. Suar. D. 21. se. 1. num. 22. & Bonac. D. 2. q. 3. p. 6. se. 3, num. 16. cum Con. Mol. Fill. Reg. Avila, Graff. &c.* Idem dicit *Fagnan. in c. Nullus, de Foro compet. num. 59.* de mulieribus conviventibus in Conservatoriis, quamvis Religio non sit adhuc approbata, quia cum religiose vivant, censentur personæ Ecclesiasticæ. Et idem ait *Renzius pag. 534. q. 11.* de Seminaristis, & pueris Collegiorum, ut sunt Neapoli pueri S. Mariæ Lauretanæ, S. Onuphrii, &c.

Eodem Privilegio gaudent Eremitæ, qui ex voto, aut pacto addicuntur alicui loco sacro, cum subjectione ad Episcopum, ut docent *Suar. D. 22. se. 1. n. 22. Fagnan. l. c. Cont. Tournely to. 2. pag. 493. Roncaglia pag. 102. q. 2. & Bon. l. c.* Idem dicit *Palaus D. 3. p. 22. §. 1, num. 14.* de Eremitis qui sub aliqua regula, & obedientia vivunt, edito obedientiæ, aut paupertatis voto. Communiter vero docent præfati AA. minime gaudere Eremitas vagos qui habitum singularem gestant, licet inserviant alicui Ecclesiæ, etiam ex commissione Episcopi, ut *Fagnan. l. c. num. 59.* ex Decis. Rotæ Rom.

272 Dicitur IV. *Manus injecerit;* per quod intelligitur quævis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, sive fiat manu, sive baculo, gladio, &c. *Bonac. d. 2. q. 4. p. 1.*

273 Ad incurrendam igitur hanc excommunicationem requiritur, ut percussio sit mortaliter peccaminosa, & etiam externe gravis, ut docent *Bonac. D. 2. q. 3. p. 6. se. 1. §. 1. ac Cajet. Mol. Pignat.* &c. apud *Croix l. 7. num. 301.* Quare non incurrit, qui tantum signum facit percussionis, & non percutit, ut *Salm. c. 4. num. 27. Concina pag. 467. n. 7. Tournely pag. 493.* & alii passim. Sed hic recte notant *Palaus D. 3. p. 23. §. 2. num. 2. Suar. D. 22. se. 2. num. 16. Croix l. c. cum Sperelli, & Bonac. d. §. 1. nu. 4. cum Con. Fill. & Reg.* quod semper ac percussio existimetur graviter injuriosa, ratione reverentiæ Clerico debitæ, sufficiet ad censuram quævis percussio levis, etiamsi levissimus tactus physicus intercedat. Advertendum cum communi DD. (ut notat *Croix ibid.*) quod hic Canon, prout in favorem Clericorum emanatus, non stricte, sed latissime intelligendus. *Ex his resolves.*

274 1. Hanc excommunicationem incurrit I. Qui talem conspuit, conspergit aqua, pulvere, conspurgat luto, evellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim, & injectam de ejus corpore, verbi gratia, pileum, pallium, &c. ita ut actio sit graviter injuriosa. *Bon. l. c. Laym. c. 5.* II. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, unde sine dedecore non potest exire, *ibid.* III. Qui persequitur, ut in flumen, fossam incidat, equo decidat, &c. *ibid.* * (*An autem incurrat is qui Clericum insequens, præter intentionem, & prævisionem, est causa ut ille cadat? Negant Bonac. D. 2. q. 3. p. 6. se. 1. §. 1. num. 5. cum Sylve. & Renz. to. 1, pag. 57. q. 6. & merito probabile putat Croix l. 7. num. 308. quia tunc casus mere per accidens se habet. Sed non minus probabiliter affirmat idem Croix cum Sperelli; Hinc dicit cum eod. Sperell. Fagnan. &c. (& huic consentit ipse Bonac. l. c.) non excusari ab excommunicatione explodentem sclopum in Clericum, qui ob metum exanimis caderet, licet globus eum non tangeret, quia tunc explodens est causa per se talis læsionis.*) * IV. Qui manus violentas injicit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frænum: quæ actio, licet sit levis respectu corporis, non tamen respectu honoris, *ib.* * (*Idque docent communiter Suar. Palaus, Bonac. & alii citati num. 273. ac Salm. c. 4. num. 26. & 27. cum Laym. Avila, &c.*) * V. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodo sit injuriosum ordini Clericali. *Laym. l. c.* * (*Ita communiter Suar, Bonac, Con. & alii cum Salmant. c. 4. num. 25. ex c. Nemo. 11. q. 5. & ex c. Contingit. De Sent. excomm. Clericus autem consentiens ex eod. c. Contingit, etiam subest excommunicationi; Sed hæc est tantum ferendæ sententiæ, ut bene advertunt Bonac. & Croix l. 7. num. 305. dum in d. textu dicitur:* Si quis Clericus sponte se subjecerit, excommunicetur, *Hoc tamen intelligendum, si talis percussio, non obstante consensu Clerici, non desineret esse injuriosa, nam secus esset, si consensus auferret injuriam, puta si Clericus petat cædi ab alio, ut luat sua peccata; Salm. c. 4. num. 20. in fin. cum Con.*) * VI. Clericus si seipsum ex malitia, vel passione (secus si ex devotione) percutiat injuriose; *Laym. l. c. ex Nav.* * (*Ita cum Busemb. tenent Suar. D. 22. se. 1. num. 59. & Bonac. D. 2. q. 3. p. 6, se. 2. num. 7. cum Nav. Con. Sayr. Avila, &c. Sed merito oppositum putant probabile Palaus D. 3. p. 22. §. 2. n. 4. Diana p. 9. tr. 4. R. 8. & Croix l. 7. n. 310. cum Tolet. Barb. Turrian. Pasqual. & Delbene, quia revera Canon videtur tantum loqui de altero Clericum lædente.*) * VIII. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat vel per quem non debet, ut si morte digna puniatur a judice seculari, vel modo illicito, ut si a Prælato puniatur per laicum. *Bon. l. c. ex Nav. Sayr. Suar. Fill. Con.* &c. V. *Laym. c. 5.*

2. Non incurrit I. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico; quia non est actio violenta, sed fraudulenta. * (*Secus, si violenter auferet, ut Laym. de Cens. c. 5. n. 5, cum Caj. Con. Suar. Mol. & Salm. eod. ti. c. 4. num. 20. cum Pal. Avila &c. communiter, quia tunc actio, etsi non corpus Clerici, lædit tamen honorem.*) * 275
II. Si percussio sit jocosa * (*Quamvis sit gravis, & etiam cum aliqua ira irrogetur, modo non pertingat ad peccatum mortale, ut recte dicunt Palaus D. 3. p. 23. §. 3. n. 3. Bon. D. 2. q. 3. p. 6. se. 4. num. 3. & Salm. c. 4. n. 28. cum Avila, & Tamb. ex c. 1. de Sent. excom. ubi dicitur:* Nec Clerici (*excommunicantur*), si sunt pleuæ ætatis, & non ex odio (*intelligitur gravi*), vel invidia, vel indignatione, sed levitate jocosa se ad invicem percutere contingat.) * vel casualis, v. gr. si janitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum; item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant; *Bon. l. c. ex Mol. Fill, Con.* &c. * (*Imo etiam in Minoribus constituti; & quamvis sanguis e naribus effundatur, ait Salm. c. 4. n. 28. Pal. l. c. n. 2. cum Laym. Con. & Mol. ac Bon. l. c. se. 1. §. 1, num. 14. cum Fill. & Avila; quia regulariter percussio puerorum non reputatur graviter injuriosa; Idque admittit Sotus apud Salm. l. c. etiamsi percussio fuerit gravis; hoc tamen intelligendum, si hæc non fuerit intenta.*) * item si percussio fit ad defendendum se, vel vitam suam, vel uxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ, *Laym. infra.* III. Et denique, quandocunque percussio ob levitatem, vel imperfectionem actus non esset mortalis, illata laico, ut docent *Cajet. Avila, & Sà*: quod tamen *Suar.* universaliter non admittit. Vide *Bon. l. c.* IV. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscas, quod habitum non gestet; quia ignorantia excusat.

Sic etiam excusat ira subitanea, quæ efficiat, ut non plene advertatur quod fit, ut communiter *Suar. D. 22. se. 1. num. 50. Bon. D. 2. q. 3. p. 6. se. 4. num. 3. Laym. l. 1. tr. 5. p. 2. cap. 5. num. 8, Pal. D. 3. p. 6. §. 3. num. 3. cum Con. & Salm. cap. 4. num. 8.* Sed hic dubitatur 1. an incurrat excommunicationem qui percutit aliquem ignorans esse Clericum, sed animo comparatus ut si sciret, etiam percuteret? Affirmant *Covar. Ugol. &c. apud Croix l. 7. num. 314.* Sed communius, & probabilius negant *Sanch. Dec. l. 2. cap. 10. num. 16. Suar. D. 4. se. 8. num. 8. Bonac. de Censur. in commun. D. 1. qu. 2. p. 1. num. 14. cum Vasq. Mol. & Fill.* item *Pal. & Nav. apud Croix l. c.* quia in ignorantia concomitante adest tantum voluntas interpretativa, quæ non est vera voluntas. Secus vero dicendum, si percutiens jam dubitaret, an ille esset Clericus, ut bene docet *Bonac. ibid. n. 18. cum Avila.* Et idem tenent *Suar. n. 10. Sanch. n. 14. Croix d. n. 314. ac Bonac. n. 21. cum Fill. Avila, & aliis,* si quis Clericum percutiat ignorans esse Clericum, sed intendens eum percutere, sive laicus ille sit, sive Clericus. Dubitatur 2. an ab incurrenda excommunicatione percussionis Clerici excuset ignorantia crassa? Affirmant *Sylve. Abb. Felin. &c. ap. Sanch. de Matr. l. 9. D. 32. num. 41.* quia (ut ajunt) illud, *suadente Diabolo*, importat dolum, qui non reperitur in ignorantia crassa; sed merito id reprobant *Croix l. 7. num. 314. & Sanch. l. c. cum Covar. Tabien. & aliis*, quia Tò, *suadente Diabolo*, tantum importat percussionem cum peccato gravi. Dubitatur 3. an incurrat qui percutit Petrum Clericum, reputans Paulum Clericum?

ricum? De hoc vide dicta *Tom. I. lib. 3. n. 628. v. Qu. I.* ubi sententiam affirmativam tenuimus.

„ V. Si prælatus, præceptor, pater subditum in minoribus constitutum correctionis causa (licet ira accedat) percutiat moderate, habita ratione culpæ * (*Ita etiam Salm. c. 4. n. 29. cum Bon. Avil. &c. Et idem dicunt Salm. ibid. de consanguineo, qui percutit Clericum, cujus curam habet, ex c. Cum voluntate. 54. §. Si qui. de Sent.exc.*) * Imo Prælatus, & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in majoribus constitutum castigare. * (*Intellige semper moderate; nam S. C. declaravit excommunicatum quemdam Parochum, qui Clericum suum discipulum, correctionis causa in capite pluries percusserat, & deinde pugnis & baculo verberavit, ut refert P. Zacharia Adn. ad Croix l. 7. n. 318. qui ibid. ob eandem rationem non excusat ab excommunicatione Prælatum si Religiosum cum excessu verberet, pede trudat, aut similia faciat.*) * An idem possit pater? convertitur in utramque partam probabiliter. Vide *Laym.* loco mox citando.

Quæritur, an Pater possit verberibus Clericum punire? Certum est posse, si Clericus est in Minoribus, ex dicto *c. Cum voluntate. 54. §. Si qui vero de Sent.exc.* ubi id conceditur omnibus illis, *qui aliquos de familia sua, vel propinques inferiorum graduum, ut cohibeantur a suis insolentiis, duxerint corrigendes.* Dubium est, an possit, si Clericus est in Sacris constitutus? *Prima* sententia negat; & hanc tenent *Laym. l. 1. tr. 5. p. 2. c. 5. n. 9. & Pal. D. 3. p. 23. §. 3. nu. 8. cum Host. Panor. Ang. Mol. &c.* quia nullibi habetur, quod Pater possit manus injicere adversus Clericos in Sacris. Hæc est probabilis, at sententia affirmans videtur probabilior, & hanc tenent *Suar. D. 22. Se. 1. num. 49. Benac. D. 2. qu. 3. pag. 6. Se. 4. num. 4. Concina to. 10. pag. 468. num. 8. Tournely to. 2. pag. 449. & Salm. c. 4. num. 30. cum Valent. Bann. Con. & Avila.* Et probatur ex *c. 1. de Sent. exc.* ubi excusatus Magister, *si scholarem Clericum* (quamvis *sit plena ætatis*, ut ibi præmittitur, unde includitur etiam Clericus constitutus in Sacris) *intuitu disciplinæ, vel correctionis percusserit.* Si ergo non solum causa disciplinæ, sed etiam correctionis potest Magister Clericum percutere, tanto magis poterit Pater, cui principaliter & de jure naturali incumbit compescere insolentias filiorum.

„ VI. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus, vel exercens publice officium cauponis, vel macellarii, vel scurram, & ter monitus non cesset, vel inventus turpiter agens cum uxore, matre, sorore, vel filia, vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem, quia perdit privilegium, V. *Laym. l. 1. tr. 5. p. 2. c. 5. Fill. l. 15. c. 2.*

Ita *ex c. Si vero. 3. de Sent. exc.* ubi excusatur a censura qui in Clericum cum uxore, matre, sorore, vel filia propria turpiter inventum manus injecerit violentas; Secus si mulier illa non sit ita proxima in consanguinitate. Hinc *Fillinc. tr. 15. c. 1. q. 6. n. 22. Laym. l. 1. tr. 5. p. 2. c. 5. n. 8. & Bonac. D. 2. q. 3. p. 6. se. 4. n. 7. cum Mol. Con. &c.* communiter non excusant percussorem Clerici inventi cum avia, aut nepte. Putant vero *Nav. c. 27. n. 84. & Bon. l. c. n. 6. cum Mol. Con. & Avila*, excusari Maritum, si ex industria se abscondit expectans Clericum id ignorantem, ut deprehensum in adulterio occidat; secus si conventione facta cum uxore se abscondat, cum jura nunquam intendant fraudes patrocinari. Sed etiam in primo casu rectius *Laymann l. c. cum Nav.* contradicit *Bonacinæ*, quia tunc minime verificatur quod vir inveniat Clericum, dum eum expectat; hic enim ideo excusatur, quia (ut ait *Glossa*) nequit compescere subitaneam iram, ad quam potius tunc se excitaret. Dicunt autem *Suarez D. 22. Se. 1. n. 37. Benac. l. c. n. 8. Tournely pag. 494. & Salm. c. 4. n. 31. cum Pal. Laym. Con. &c.* bene excusari Virum, si occidat Clericum inventum cum uxore in loco suspecto, vel cum ea colloquentem post monitionem, quod se abstineat a tali collocutione. Notant item *Tournely l. c. Concina pag. 468. & Croix l. 7. nu. 307. cum Nav. Sylv. Ang. &c.* tunc tantum excusari Virum percutientem talem Clericum, quando percussio fit in ipso actu, vel continuo post adulterium; tunc enim solum acer ille doloris sensus meretur indulgentiam. Excusatur etiam mulier percutiens Clericum qui eam sollicitat, si non possit illum verbis avertere: Unde si Clericus tantum verbis tentat, verbis tantum debet repellere, nisi ille sit adeo importunus ut non valeat femina per sola verba ab eo liberari; ita *Suarez D. 22. se. 1. num. 33. & Salm. cap. 4. num. 31. cum Sylve. Avila, Sayr. &c.* Hoc tamen intelligendum, si ex tali sollicitatione constituatur mulier in aliquo morali periculo labendi, saltem in peccatum cogitationis.

276 „ Resp. 2. Etsi hæc excommunicatio sit reservata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absolvere his casibus: 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum judicio levis, comparata cum enormi * (*Ita ex c. Pervenit de Sent. exc.*) *, v. gr. si fiat palma, pugno, aut lapide, non relinquente vestigium, & secundum *Anton. & Dian. p. 9. t. 4. Res. 19.* nisi notabilem injuriam, & magnum scandalum pariat, qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. * (*Ita etiam Viva q. 5. Art. 3. numer. 8. cum Dian. & Glossa.*) * Enormis vero erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, ut si percutiatur Episcopus, vel Abbas etiam alapa. 2. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cæcus, claudus, servus, filiusfamilias, vel non sui juris, uti & seculares, ac moniales invicem verberantes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, ut non possint ire ad Papam, aut ejus Legatum: vel si dubium sit de excommunicatione, *Fill. l. 15. c. 6. numer. 35. & seq.* Denique si sit occulta. V. supra *hic. c. 1. d. 5.* & *Diana p. 9. t. 4. R. 63.* In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absolvendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana a majore Pœnitentiario, ut supra *hic lib. 1. t. 2. c. 4. in append.*

Oportet igitur distinguere: Alia est percussio *Enormis*, alia *Mediocris* sive gravis, alia *Levis*, quæ non jam dicitur levis, quia importat tantum peccatum veniale, ad incurrendam enim excommunicationem semper requiritur culpa gravis, sed dicitur levis respectu ad gravem & enormem. Hujusmodi distinctio communiter a DD. assignatur, & colligitur a Costitutione in *Extrav. Perlectis.* quæ in extensum refertur a *Navarro Man. c. 27. num. 91.* (*pag. mihi 547.*) ibique ab aliis attribuitur Innocentio IV. & ab aliis Pio II. sed *Navarrus* eam attribuit Joanni XXII. ceterum communiter AA. illam admittunt, ut *Cabassutius T. J. l. 5. c. 2. n. 6. & Palaus, Benac. Roncaglia*, &c. infra citandi; In præfata autem *Extrav.* sic legitur: *Respondemus percussionem levem esse pugni, palmæ, manus, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis, quæ nullam maculam, neque sugillationem carnium relinquit, neque abscindit membrum, sine extractione dentium, sine avulsione multorum capillorum, sine effusione multi sanguinis. Nolumus tamen dicere, quod hujusmodi levis percussio, ut pugni, aut unguis, fiat atrox ob multi sanguinis effusionem. Ad judicandum tamen, quæ læsio sit levis, mediocris, aut enormis, volumus diligenter perpendi, non solum factum, sed etiam qualitatem ejus, & modum percutiendi cum omnibus suis circumstantiis loci, personæ, & aliis. Persona, si est Magister, Judex, Prælatus, Pater, Patronus, aut Dignitas, percussus injuste a subdito, aut ab alio se viliori, quia ex hoc interdum censentur graves injuriæ, quæ ex se sunt leves, aut mediocres. Et quia conditio negotii non patitur integram determinationem hujus rei, relinquimus tuo arbitrio, ut declares quæ sit levis, & quæ enormis injuria, admonentes ut potius declares in dubio esse percussionem gravem, & ab ea non posse absolvere, quam declarando levem esse occasionem præbeas lædendi Statum Ecclesiasticum.* 277

Hinc dicunt DD. esse percussionem *mediocrem* illam qua extrahitur dens, vel capillorum copia evellitur, aut fit sugillatio carnis, qua sanguinis copia effunditur absque gravi læsione, vel injuria, ita *Bonac. d. 2. p. 6. se. 5. num. 8. & Roncaglia pag. 104. q. 1. R. 3.* Percussionem vero enormem dicunt iidem *Benac. & Ronc. ac Palaus D. 3. p. 23. §. 4. num. 2. Tournely tom. 2. pag. 495. & Concina pag. 468. num. 9.* esse si magna intervenit vulneratio, vel magna sanguinis effusio, aliunde quam e naribus, vel magna injuria.

Communiter autem advertunt præfati AA. & alii, quod sæpe percussio levis potest evadere gravis vel enormis ratione circumstantiarum, nimirum I. Ratione *personæ læsæ*, prout si percutiatur Episcopus, Abbas, Prælatus Monasterii, aut Judex, Herus, aliusve in dignitate constitutus, ut dicunt *Palaus, Bonac. Conc. Tourn. & Ronc. ll. cc.* II. Ratione *personæ lædentis*, ut si Officialis laicus auctoritative percutiat Clericum, vel plebejus Ecclesiasticum nobilem; *Suarez D. 22. Se. 1. num. 91. Roncaglia l. c. & Bonac. d. num. 8. cum Navarr. Mol. Fill. & Reg.* III. Ratione *personæ coram qua fit percussio*, nempe si fit coram Prælato, aut alia persona in dignitate constituta, *Bonac. Ronc. & Pal. cum Mol.* IV. Ratione *scandali*, nempe si Monachus cum gravi scandalo Clericum secularem percutiat; *Viva de Censur. qu. 5. a. 3. num. 8. Renc. l. c. & Bon. ibid.* qui addit idem esse, si quis percutiat Clericum in Claustro coram Regularibus. V. Ratione *loci*, nempe si percussio fit in Ecclesia, vel platea; *Cabassut. T. J. l. 5. c. 2. num. 6. Pal. Conc. Tourn. & Ronc.* VI. Ratione *temporis*, ut si quis percutiat Clericum sacris vestibus indutum, vel dum vacat publicis Officiis in Choro, vel in actu Processionis, aut publicæ Supplicationis; *Cabassut. Pal. Tourn. & Renc.* VII. Ratione *injuriæ*, ut si quis Clericum denudet, vel atramento aut stercore ejus vultum fœdat, ut *Cabassut. loc. cit.* 278

His positis, sciendum quod a percussione levi, etiam publica, possunt absolvere Episcopi, ut docent communiter DD. cum *Bonac. D. 2. q. 3. p. 7. se. 5. n. 3. & patet ex c. Pervenit. de Sent. exc.* Et sic pariter eorum Vicarii Generales, quia hoc habent Episcopi de jure ordinario, ut *Sanch. de Matr. l. 3. D. 7. n. 10. & Bon. l. c. p. 6. se. 5. n.* 279

4. cum

4. *cum Mol. Reg. Lazar. &c.* vide dicta *num.* 224. Utrum autem possint ab ea absolvere habentes jurisdictionem quasi Episcopalem? Vide dicta *num.* 79. A percussione vero enormi, aut mediocri, si est publica, potest absolvere tantum Papa, aut Legatus a Latere, qui gaudet auctoritate Pontificia, ex *c. Ad eminentiam de Sent. excom.* Item possunt etiam Legati missi ad aliquam Provinciam, ex *c. Penult. de Offic. Legati.* Si vero percussio fuerit occulta, possunt ab ea absolvere etiam Episcopi, ex *c. Liceat c. in Sess. 24. Trident.* Et a publica etiam mulieres ex *cap. Mulieres de Sent. exc.* Et hoc etiamsi percussio fuerit enormis, ut *Viva qu. 5. a. 5. num.* 10. *cum Suar. Mol. & Fill.* Et sic pariter possunt absolvere impuberes, etiamsi hi post pubertatem absolutionem petant, *Viva l. c. cum iisd. AA.* ex *c. Pueris fin. eod. tit.* Item eos qui collegialiter vivunt, si percussio fuerit gravis, non vero si enormis; vide dicta *num.* 88. *circa fin. ad num.* X. Item omnes impeditos adire Romam, juxta dicta *cit. num.* 88. Quos autem, & quando Prælati regulares possint absolvere subditos & alios ab hac excommunicatione, vide dicta *num.* 107. Bene autem advertit *Croix l. 7. num.* 325. quod pro absolutione censuræ ob percussionem Clerici etiam publicam potest recurri ad S. Pœnitentiariam.

280 Dubitatur 1. An in dubio percussio judicanda sit levis, aut gravis? *Bordon. ap. Viva q. 5. a. 3. num.* 8. dicit censendam esse levem. Sed omnino dicendum est oppositum cum *Bonac. D. 2. q. 3. p. 6. se. 5. num.* 8. *Viva, & Roncaglia l. cit. ac Concina pag.* 468. *num.* 9. qui testatur esse commune, & patet ex cit. *Extrav. Perlectis num.* 277. ex verbis illis: *Admonentes, ut potius declares in dubio esse percussionem gravem, & ab ea non posse absolvere.* Ibique datur ratio, *ne occasionem præbeas lædendi statum Ecclesiasticum.*

Dubitatur 2. An incurrat hanc censuram qui Clerico venenum præbet? Adsunt quatuor sententiæ. *Prima* quam tenent *Avila, & Rodriquez ap. Dian. p. 9. te. 4. R.* 36. absolute negat, nisi venenum per vim præbeatur ad potandum, nam alias (ut ajunt) non fit violentia personæ, sed naturæ; sed merito *Diana l. c.* hanc opinionem rejicit, cum sit contra communem; Et *Renzius to. 1. pag. 578. q. 9.* refert anno 1640. eam fuisse expunctam ex Summa *Rodriquez*, ob mandatum S. Inquisitionis in suo Expurgatorio. *Secunda* sententia quam tenent *Filliuc. tr. 11. num.* 126. *& Suarez*, ac alii *ap. Croix l. 7. num.* 302. dicit non incurrere censuram, nisi morte secuta; sed neque hæc opinio videtur satis probabilis. *Tertia* sententia quam tenet *Croix loc. cit. Cum Beja, & Sperelli*, dicit hunc ab initio incurrere, quia venenum de se est aptum statim lædere. *Quarta* demum sententia communior, quæ videtur mihi probabilior, dicit non incurrere, nisi postquam venenum incœperit lædere. Ratio, quia ad incurrendam censuram Canonis non requiritur mors, sed requiritur quidem effectus secutus, nempe violentia illata; antequam autem venenum lædat, non adest effectiva violentia, sed tantum actio apta ad violentiam inferendam; ita *Bonac. D. 2. q. 3. p. 6. sc. 1. §. 1. num. 1. Viva q. 5. a. 3. num. 2. & Diana l. c. cum Squillante*, quibus adhæret etiam *Renzius loc. cit.*

ARTICULUS V.

Quæ sint excommunicationes Papæ reservatæ per Bullam Cœnæ?

281 *De excommunicatione in retinentes, legentes, &c. libros Hæreticorum.* 282. *Ad quam incurrendam, requiritur I. ut Auctor sit hæreticus. An legi possint libri Infidelium, vel Hebræorum?* 283. *II. Ut liber hæresim contineat, vel de Religione agat. Quid si error abradatur? vel si Auctor non sit damnatus ut hæreticus? Quid si quis legat ad confutandum Hæreticum?* 284. *III. Ut legatur materia notabilis.* 285. *IV. Ut scienter legatur, &c.*

286 *Non incurritur I. Si legas librum referentem verba Hæreticorum. II. Si legas Scholia Hæreticorum.*

287 *An prohibeantur libri Philosophici, vel qui incidenter hæresim continent?*

288 *Quinam libri prohibeantur in Indice?*

289 *Quot classes librorum prohibitorum Index constituat?*

290 *Ad quem spectet libros prohibere?*

291 *An liceat ex curiositate, etsi cum licentia, legere libros hæreticos? Et an legere libros prohibitos ei qui certus est lectionem non esse sibi obfuturam?* (Vide de hoc dicta To. I. l. 1. num. 199. *in fin.*)

292 *An incurrat qui legit proœmium, indicem, &c. An qui audit legere? Et quid si inducat ad legendum?* 293. *An qui legit scripturam brevem, vel manuscriptum?* 294. *An qui legit duas lineas, vel minus quam paginam?* 295. *An qui retinet parvo tempore?*

296 *An excuset ignorantia crassa? Quid si quis scit ex viro probo librum esse prohibitum?*

297 *An incurrat excommunicationem qui impedit, ne liber comburatur, aut laudat stylum, &c.* 298. *An incurrat qui deponit librum prohibitum apud alium?* 299. *An qui eum comburit? A quo impetranda licentia legendi?*

300 *Ad incurrendam excommunicationem ob hæresim, requiritur I. Ut sit formalis?* 301. *Qu. 1. An incurrat errans ex ignorantia crassa, vel affectata?* 302. *Qu. 2. An qui dubitat circa res Fidei?* 303. *Requir. II. Ut error externetur.* 304. *Requir. III. Ut manifestatio sit moraliter mala. Requir. IV. Animus profitendi errorem.* 305. *Vide alia advertenda.*

306 *Incurrunt etiam* Credentes, Fautores, Receptatores, & Defensores. 307. *Qu. I. An qui favent Hæretico ob amicitiam, &c.* 308. *Qu. II. An qui Hæreticum recipit, ne capiatur, effectu non secuto?*

309 *Item incurrunt excommunicationem Bullæ I. Surripientes bona naufragantium.* 310. *II. Domini imponentes tributa.* 311. *III. Quinam alii incurrant excommunicationem Bullæ?*

„ RESp. Præcipua est in hæreticos, quæ extenditur non 281
„ tantum ad fautores, receptatores, & defensores hæ-
„ reticorum ut sic, sed etiam in *scienter retinentes, legen-*
„ *tes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum de reli-*
„ *gione tractantes, vel hæresim continentes, ex quavis causa*
„ *publica vel occulta, quovis ingenio vel colore.* Ad quam
„ excommunicationem incurrendam requiruntur 4. condi-
„ tiones. I. Ut auctor libri sit hæreticus. II. Ut liber hæ-
„ resim expresse contineat, vel de religione agat. III. Ut
„ legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. IV.
„ Ut scienter legatur, imprimatur, vel retineatur. *Lay. l.*
„ *2. t. 1. c. 15. num.* 1.

282 Ut igitur hæc excommunicatio incurratur, requiritur I. ut auctor sit hæreticus; quapropter eam non incurrunt legentes libros Infidelium, etsi hæresim contineant, dum dicitur in Bulla, *libros Hæreticorum*; ita *Suarez D. 20. se. 2. n. 11. & 13. & Selm. de Censur. c. 4. n. 71. cum Sanch. Pal. &c.* Liber autem Thalmud, & similes Hebræorum prohibentur per Bullas Pii IV. & Clementis VIII. *ap. Croix l. 7. num.* 333. Dicit autem *Holzmann to. 1. pag. 178. nu. 78. v. Qui legunt*, etiam numerari inter libros in Bulla vetitos librum qui ex professo tractet de hæresi, quamvis lateat Auctor, quia tunc Auctor certe censetur hæreticus.

283 Requiritur II. ut liber de Religione tractet, vel hæresim contineat. Sufficit igitur ut liber unum tantum errorem contineat contra Fidem, vel si ex professo (non autem obiter) agat de Religione, nempe de S. Scriptura, vel de Theologia Scholastica, Dogmatica, aut Morali, vel Mysteriis Fidei, de Cultu Dei aut Sanctorum, de Ritibus Ecclesiæ, de Canonibus, de rebus spiritualibus, & similibus; ita *Salm. c. 4. num.* 72. *Suar. num.* 16. *Sanch. Dec. l. 2. c. 10. num.* 21. *Laym. l. 2. tr. 1. c. 5. num.* 3. item *Dicast. Illsung. Tamb. &c. ap. Croix l. 7. num.* 331. Si vero error ille contra Fidem sit abrasus a libro, *Croix num.* 330. *cum Pignatell.* dicit probabiliter excusari a censura, qui reliqua libri legit, quia tunc liber non continet amplius hæresim, nec ullum periculum inducit. Contradicunt tamen *ibid. Suarez, Bonac.* & alii, ac *Sanch. l. 2. c. 10. num.* 3. quia particularis illa expunctio non tollit communem libri prohibitionem. Sed mihi non displicet distinctio, quam tradit *Sporer to. 1. de Fide pag.* 123. *num.* 40. nempe, si liber tractet ex professo de Religione, non obstante abrasione erroris, remanet prohibitus, quia in Bulla omnino vetatur legere aut retinere libros Hæreticorum tractantes de Religione. Secus si liber tractet de alia materia, puta de Philosophia, aut de Historia; exceptis tamen libris Centuriatorum Magdeburgensium & similibus, in quibus revera tractatur de Religione, atque in iis intentum est evellere statum Monasticum, & denigrare Ecclesiasticum. Dicit autem *Croix cum Suar. Tol. Pal. Pignatell.* & aliis communissime (contra *Decian. Mascard. & Caram.*) legentem hujusmodi libros Hæreticorum non effugere excommunicationem Bullæ, etiamsi legat ad confutandum errorem, & sine periculo perversionis; quia prohibitio facta est in odium Hæreticorum, cum in Bulla vetetur lectio *ex quavis causa, vel colore.* Limitant tamen *Laym. & Dicast. ap. eund. Croix num.* 343. si quis vir doctus legeret eos, sperans certo fore ut aliquem hæreticum convertat; hinc probabiliter dicunt *Holzmann pag. 177. nu. 77. v. Sed nunquid, & Elbel to. 2. pag. 439. nu. 99. cum Mayr.* quod ex epikeja bene excusantur legentes librum hæreticum, si necessario indigeant tali lectione ad convincendum Hæreticum ex suo proprio, vel alterius Hæretici libro, puta inveniendo contradictionem, &c. modo periculum sit in mora, nec pateat recursus ad Romam, vel alio. Qui vero legeret libros vel scripta ob hæresim, vel ob hæresis suspicionem prohibita, licet probabiliter cum *Pignatel. & Duard. ap. Croix num.* 334. non incurreret excommunicationem Bullæ, nisi Auctor sit damnatus ut hæreticus, vel natus ex secta hæretica, tamen incurreret excommunicationem Indicis, quæ vero non est reservata.

284 Requiritur III. ut lectio fiat in materia notabili, nam licet *Tolet. & Ugolin. ap. Bonac. D. 1. q. 2. p. 4. num.* 14. negent dari in hoc parvitatem materiæ, quia (ut ajunt) in una sola linea potest quis errorem invenire; communiter tamen

tamen DD. admittunt materiæ parvitatem, quamvis discrépent in essignando qualis sit: Alii enim, ut *Sanchez l.* 2. *c.* 10. *nn.* 31. *cum Sà, Manuel, & Vivald.* dicunt esse unam paginam, & plus, si volumen sit ex majoribus; at hanc opinionem merito non admittunt *Salm. c.* 7. *n.* 74. & idem sentit *Bonac. l. c.* si pagina sit grandior; Alii, ut *Grassius, & Reg. ap. eumd. Bonac.* dicunt esse tres vel quatuor lineas; Alii ut *Suarez D.* 20. *se.* 2. *num.* 20. *& Palaus tr.* 4. *de Fide D.* 2. *p.* 10. §. 2. *num.* 6. *cum Azor. Con. & Sayr. ap. Bonac.* dicunt esse decem lineas; Alii tandem, ut *Holzman. to.* 1. *pag.* 177. *num.* 77. *v. Dixi quarto, Sporer tom.* 1. *pag.* 124. *num.* 44. *Elbel to.* 1. *pag.* 297. *num.* 113. *& Croix l.* 7. *num.* 330. *cum Marchant.* rectius distinguunt, in hoc attendendum esse finem prohibitionis: si aperiendo librum hæreticum incidas in doctrinam, quæ directe est contra Fidem, poteris excommunicationem incurrere, etiamsi legas paucas lineas, quia in ipsis potest esse periculum perversionis; secus si liber esset principaliter de materia indifferenti, tunc enim legendo etiam paginam, excusaris à mortali, si nullum ibi legas errorem.

285 Requiritur IV. ut hujusmodi libri scienter legantur, imprimantur, aut retineantur. Et eidem excommunicationi subjacent eos ementes, vendentes, aut asportantes, ut dicunt *Salm. c.* 4. *num.* 74. ex Decretis Pontificum. Necnon defendentes non solum verbo, sed etiam facto, nempe si impediant quominus tales libri Episcopo tradantur, ut dicunt *Palaus, Tamburr.* & alii communiter *cum Croix l.* 7. *num.* 358.

286 „ 1. Non excommunicaris I. Si legas libros Catholicorum referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresim discendi legas. *Laym. l. c. ex Navar. Sanch.* &c. * (*Est commune cum Azor. Suar. Bonac. & Pignatell. ap. Croix l.* 7. *num.* 335.) * II. Si in Catholici scriptentis libro, vel alio, hac Bulla non contento, legas adjecta scholia, vel notas auctoris hæretici: quod tamen *Suar. t.* 5. *d.* 21. *f.* 1. limitat, nisi scholia essent tam copiosa, ut ex iis potius, quam ex textu, liber constare videretur. *Laym. l. c. ex Nav. Sanch.* &c.

Quæritur, an legens Scholia Hæretici in libro catholico incurrat excommunicationem? Affirmant *Suarez, & Krimer ap. Croix l.* 7. *num.* 334. si Adnotationes essent libro majores, quia talis liber potius est Hæretici commentaria, quam Catholici. Imo *Croix* censet incurrere, etsi Scholia mole sua non adæquarent librum, quia tales libri magis habentur propter Adnotationes, quam propter textum Catholicum. Negant vero *Tambur. Dec. l.* 2. *c.* 1. §. 7. *nu.* 9. *cum Sanch. ac Bonac. ap. Viva q.* 5. *a.* 1. *num.* 8. *in fin.* qui ipsis adhæret, dicentes Summam D. Thomæ non appellari librum Cajetani, quamvis hujus Adnotationes textum D. Thomæ superent. Addit tamen *Viva* legentem hujusmodi librum saltem non excusari ab excommunicatione non reservata Indicis, lata in legentes libros damnatos ob hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem, ut habetur ibi in *Regula* 10. His tamen non obstantibus, magis adhæreo primæ sententiæ, si Scholia sint adeo uberiora, ut liber potius constet ex ipsis, quam ex doctrina catholica, ut dicunt *Pignatell.* & alii *ap. Croix l. cit.*

287 „ 2. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alii hæresim non continentes, *Laym. loc. cit. num.* 3. Imo probabiliter nec ii, qui incidenter tantum continent hæresim, non agentes ex professo de fide; * (*Verius dicendum de errore, ut docent Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 10. *nu.* 25. *Pal. D.* 2. *p.* 10. *n.* 7. *Bonac. D.* 2. *q.* 5. *p.* 4. *n.* 19. *& Salm. c.* 4. *n.* 72. *in fine,*) * *Sà, & Graff. ap. Laym. l. c.* contra *Suar, & Sanch.* qui id confirmat pro Germania, ubi Bulla cum tanto rigore non est recepta. Vide *Bec.* 2. 2. *c.* 15. *q.* 8. Legens tamen tales incurrit excommunicationem non reservatam Indicis librorum prohibitorum, ubi is receptus est; quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum illo rigore, ut habet *Laym. l. c. num.* 8.

288 His notandum, quod Clemens VIII. in Indice librorum prohibitorum, firmato auctoritate Pii IV. vetavit legere omnes libros Hæreticorum, donec expurgentur, & Hæresiarcharum, etiamsi hæresim non contineant, nec tractent de Religione, sub excommunicatione non reservata; vide *Salmant. t.* 4. *num.* 73. *& Croix l.* 7. *num.* 360. Item libros cujusvis Authoris non hæretici prohibitos ob suspicionem hæresis, ut in *Reg.* 10. Indicis. *Viva Q.* 5. *A.* 1. *num.* 8. Item S. Pius V. in Const. *Cum sicut*, prohibuit legere, aut retinere libros cujusvis Auctoris suspecti de hæresi, indigentes expurgatione, donec expurgentur, sub excommunicatione reservata Papæ. Ut autem agnoscatur, quinam libri expurgatione indigeant, dantur regulæ in *Expurgatorio Romano apud Salm. l. cit.* Insuper Sixtus V. prohibuit sub excommunicatione reservata quemcunque librum de Astrologia seu divinatione futurorum; Vide *Salm. c.* 4. *num.* 73. Item in Indice prohibentur omnes libri ex professo tractantes de obscœnis, *Reg.* 2. 7. *&* 9. Notat autem *Croix num.* 360. cum *Laym. in fin.* legentes libros obscœnos peccare quidem graviter, si materia sit gravis, sed non incurrere excommunicationem. Idem dicunt de legentibus libros magicos; sed melius ait *Viva Q.* 3. *A.* 1. *n.* 8. eos incurrere excommunicationem non reservatam, quia tales libri in *Reg.* 9. prohibentur ob hæresis suspicionem.

289 Sciendum, quod Index tres Classes librorum prohibitorum constituit. I. Classis continet omnes libros Hæreticorum hæresim habentes, vel de Religione tractantes. II. Classis continet libros Catholicorum contra Fidem, vel bonos mores, qui (ut ait *Lupus p.* 4. *l.* 25. *dist.* 1. *a.* 1.) non prius censentur prohibiti, quam specialiter in Indicem referantur: intellige, præter libros in Indice prohibitos per se, ut mox infra. III. Classis continet libros editos sine nomine Authoris; Qui non omnes (ut bene advertit *Lupus loc. cit.*) damnati sunt, sed tantum illi qui pravam doctrinam tradunt: sic enim videmus practicari a viris probis, & doctis; & ita colligitur ex Bulla Alex. VII. *Speculatores*, ubi de hac prohibitione Pontifex loquens, dicit: *Contingit, ut plerique libri ignoti Scriptoris, qui tertiæ Classi assignantur, pejores multo sint, quam in prima, & secunda recensiti.* In Indice autem prohibentur in *Reg.* 2. omnes libri Hæresiarcharum, etsi hæresim non contineant, & de Religione non tractant. Deinde omnes libri Hæreticorum, donec ab Episcopis examinentur, & approbentur. Item Bibliæ vulgares, & libri controversias differentes inter Hæreticos vulgari sermone conscripti. Item libri obscœni ex professo, & libri magici. Hinc ibi excommunicantur, qui libros Hæreticorum, vel cujusvis Authoris scripta ob falsi dogmatis suspicionem damnata legerit, vel habuerit.

290 Prohibere libros per totum Orbem spectat ad Pontificem, & pro Ipso ad S. Congregationem. Episcopi autem, & Inquisitores possunt libros prohibere in territorio proprio. Magister S. Palatii etiam potest, sed ut putat *Bordon. in Man. conf. sect.* 48. *num.* 5. tantum pro Urbe, & ejus Districtu; Nunquam enim visæ sunt illius prohibitiones publicari.

291 Putat *Croix l.* 7. *num.* 346. quod, cum datur licentia legendi libros hæreticos ad errores confutandos, graviter peccaret qui legeret ex curiositate (licet excusaretur ab excommunicatione), quia tunc cessat finis licentiæ; sed hæc ratio non suadet, tum quia finis præcepti non cadit sub præcepto, ut diximus *de Jejun. lib.* 3. *num.* 122. tum quia Superior ob duas causas dispensat, primo quia considerat dispensato non imminere periculum perversionis: secundo quia sperat lectionem esse illi, vel aliis proficuam; unde si cessat secunda causa, non cessat prima. An autem possit legere librum prohibitum sine licentia, qui certus est moraliter lectionem sibi non obfuturam? Quidquid dicant alii, omnino est negandum cum *Croix num.* 375. *in fine, & Pal. Tol. Suar. Sanch. Tamb. &c.* juxta dicta *l.* 1. *n.* 199. *in fine.*

292 „ 3. Excommunicantur 1. Qui in sufficiente quantitate solum proœmium, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit, ut habet *Laym. l. cit. & Bon.* * (Vide dicta *num.* 284.) * 2. Probabiliter etiam is, qui alterum jussu suo legentem audit; quia legit per alium. *Laym. l. c. Azor. &c.* contra *Sanch.* * (*Probabilius dicunt Sporer pag.* 154. *num.* 43. *& Croix l.* 7. *num.* 342. *cum Azor. Sylve. Pignatell. & Sayr. excusari ab excommunicatione qui audit, modo non induxerit alium ad legendum. Imo Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 10. *num.* 48. *Pal. D.* 2. *p.* 10. §. *e. num.* 4. *cum Con. & Ugol. ac Bon. D.* 1. *qu.* 2. *p.* 4. *num.* 11. *cum Sousa, Nav. & Reg. item Fill. Tamb. &c. ap. Croix l. c. dicunt excusari, quamvis induxerit; idque merito putant probabile Croix ibid. & Viva qu.* 5. *art.* 1. *num.* 9. *Atque Sporer l. c. & Sousa, ac Stephan. ap. Croix excusant etiam a peccato, si audiens ex auditione nullum periculum incurrat perversionis.*) *

293 „ 4. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit, quia non est liber. *Laym. l. c. n.* 3. *ex Sanch.*

Oppositum sentiunt *Suarez, & Farinac. ap. Salm. c.* 4. *nu.* 72. qui dicunt excommunicationem extendendam etiam ad hunc, cum agatur de re non odiosa, sed favorabili Fidei. Sed primam sententiam tuentur *Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 10. *num.* 36. *Holzmann pag.* 77. *num.* 77. *v. Dic.* 6. *cum Laym. Marchant. & Tamb.* & merito probabilem putant. *Salm. l. c. cum Bonac. Pal. Lugo ap. Croix l.* 7. *num.* 337. Et idem dicunt de eo, qui legeret libellum hæreticum constantem solis decem foliis, quia talis vere non est liber; Hi autem dicunt verius agi de re odiosa, cum agatur de pœna, unde stricte facienda est interpretatio. An autem incurrant censuram legentes Manuscripta Hæreticorum? Affirmant *Holzmann l. c. & Croix l.* 7. *num.* 339. *cum Suar. Sanch. Dicast. Sioz, Pignatell. Stephan.* & aliis communiter ut asserit. Sed negant *Viva ad Prop.* 45. *Alex. VII. num.* 10. *Sporer p.* 123. *num.* 39. *ac Azor. Barb. Tamb. ap. Croix*, qui putat probabile, quia revera Manuscripta non sunt libri, qui facilius, cum sunt impressi, habentur, & libentius leguntur. Idem sentit *Sylvius (apud Croix)* dicens: *Libri manuscripti communicari possunt ad legendum, nam tantum prohibentur,*

ne

ne communicentur ad imprimendum. Refertque *Sylvius*, sic etiam declaratum fuisse a S. C. Sed his non obstantibus, magis adhæreo primæ sententiæ, tum quia est communior, tum quia Manuscripta etiam veniunt nomine libri, prout equidem libri dicebantur, antequam typum inventum fuisset, & etiam nunc libri Parochorum Baptismorum, Matrimoniorum, &c. in Rituali, & communiter appellantur libri. De contraria autem Declaratione S. C. ait *Croix* non satis constare. Ceterum advertunt *Salm. c. 4. num. 73. in fin.* quod in Expurgatorio Romano, edito ex Decreto Tridentini, prohibetur sub excommunicatione (non tamen reservata) legere omnes scripturas ab Hæreticis compositas, etiam breves, & quamvis hæresim non contineant, donec examinentur & approbentur.

294 ,, 5. Non sufficit una, alterave linea. Imo secundum ,, *Sanch. Rodr. & Sà*, nec integra pagina, etiam magni ,, voluminis; quod tamen *Bonac. & Laym. l. c.* non con- ,, cedunt; licet hic fateatur, Confessariu id posse ad hoc ,, servire, ut non continuo damnet peccati mortalis, & ex- ,, communicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex cu- ,, riositate unam paginam legit. * (*Vide dicta supra num.* ,, 284. *v. Requir. III.*) *

295 ,, 6. Non incurritur, si retineantur libri parvo tempore, ,, v. gr. uno alterove die; quia sicut materiæ, ita & tem- ,, poris parvitas excusat. *Laym. num. 7. ex Graff. Sayr.* ,, *Sanch. &c.*

Hoc satis probabile est, ut dicunt etiam *Bonac. D. 1. q. 2. p. 4. num. 15. Holzmann pag. 178. num. 77. v. Dic. 10. & Pal. tr. 4. D. 2. p. 10. n. 10.* Idque admittunt idem *Palaus, & Viva q. 5. a. 1. num. 9.* (contra *Suarez*), etiamsi quis retineat librum illo modico tempore, animo semper retinendi, quia tametsi peccet, non incurrit tamen excommunicationem; nam qui retinet per modicum tempus, non dicitur notabiliter retinere. Imo *Sanch. Dec. l. 2. c. 10. n. 55. Laym. l. 2. tr. 1. c. 15. num. 7. cum Sayro, ac Graff. & Pignatell. ac Stoz. ap. Croix l. 7. nu. 351.* excusant eum qui retinet librum longiori tempore, expectans tempus opportunum ad tradendum Superiori, vel alii licentiam habenti.

296 ,, 7. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse ,, hæreticum, vel tractare de Religione. *Laym. n. 3.* Vide ,, *Sanch. l. 2. Mor. c. 18. num. 3. & l. 9. de Matr. d. 32.*

Communiter docent DD. non incurrere censuram qui legit, aut retinet librum cum ignorantia crassa facti vel juris, quia in Bulla damnantur *scienter* legentes, &c. ita præter *Busemb. Laym. & Sanch.* dicunt *Bonac. D. 1. q. 2. p. 4. n. 7. Holzmann pag. 177. num. 76. Dic. 2.* & alii passim; & hoc est juxta dicta *num.* 47. An autem excuset ignorantia affectata? Vide *num. 48. & l. 6. n. 1124. circa fin.* Nullo modo tamen excusatur, qui legit aut retinet, sciens ex fama publica, vel saltem a viro fide digno librum esse prohibitum, ut docent *Lugo, Sanch. Bonac.* & alii communiter cum *Croix l. 7. num.* 345.

297 ,, 8. Non excusatur is, qui librum vel in aliena domo, ,, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet; item ,, nec is, qui affirmat non esse pravum, non esse exuren- ,, dum. Item, qui impedit, ne comburatur: qui disputa- ,, tionis causa defendit. Ita *Bonac.* qui tamen excusat eum, ,, qui laudat stylum, vel ingenium Auctoris, vel bonam do- ,, ctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est; v. g. ,, si dicat: hic liber esset bonus, si non haberet hæresim; ,, quia talis non defendit. Vide *Laym. l. c. Bonac. d. 2. q. 5. p. 4.*

298 Ex communi sententia docent *Suarez D. 20. se. 2. n. 21. Sanch. l. c. n. 52. Pal. to. 1. de Fide D. 2. p. 10. §. 2. nu. 7. Roncaglia de Censur. pag. 90. q. 2. R. 4. & Salm. c. 4. n. 74. Croix l. 7. num. 347. & Bonac. D. 1. q. 2. p. 4. n. 15. cum Ugol. Graff. & Sousa*, non effugere excommunicationem qui deponeret librum hæreticum apud alium, non abdicando a se dominium; quia is qui retinet dominium, adhuc dicitur librum retinere, cum possit repetere quando vult. Idem dicendum cum *Croix l. c. ex Pign.* & communi (contra *Duardum*) de omnibus aliis libris prohibitis, de quibus adest Prop. 45. damnata ab Alex. VII. ubi: *Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur*. Et idem dicendum de eo qui retinet librum alterius in deposito, commodato, aut pignore, ut *Salm. l. c. & Croix d. n. 347. cum Pignatell. & Duardo*. Dicit tamen *Croix num. 352. cum Verinys*, bene satisfacere qui tradit librum in locum sequestratum, qui solet assignari in singulis Monasteriis. Ceterum, si quis deponeret librum apud habentem licentiam cum pacto expresso non repetendi, ita ut alter non teneatur reddere nisi post expurgationem, vel post licentiam obtentam, hunc non damnarem, quia in hoc videtur adæquate cessare periculum legendi; & tanto minus damnarem, si donaret librum habenti licentiam, sub conditione, ut reddat si deinde ipse licentiam obtineat.

299 Qui autem habet librum hæreticum, tenetur tradere Inquisitoribus ex præcepto Julii III. & Pii IV. Hinc dicunt *Suarez, Barb. Dicast. &c. ap. Croix l. 7. num. 355.* incurrere censuram, qui illum comburit in loco, ubi viget Inquisitio. Sed probabiliter eum excusant *Salmant. d. num. 74. & Croix num. 355. cum Sanch. Filliuc. & Pignat.* quia, cum liber comburitur, nequit dici quod retineatur.

Facultatem legendi libros prohibitos tam in Bulla, quam in Indice solus Papa, vel S. Congregatio Indicis, aut Concilii concedere potest. Tantum in casu magnæ necessitatis ait *Viva qu. 5. a. 1. num. 10.* posse eam concedere etiam Episcopum.

Principaliter autem excommunicationem Papalem incurrunt Hæretici, eorumque Fautores, Receptatores, &c. ut habetur ex prima clausula Bullæ Cœnæ. Prius igitur agamus de Hæreticis, postea de Fautoribus. Ut Hæreticus hanc excommunicationem incurrat, requiritur I. Ut hæresis sit formalis, scilicet, cum errore intellectus, & pertinacia, juxta dicta apud *Busemb. l. 2. num. 19.* Ille autem pertinax dicitur, qui adhæret suæ opinioni, non obstante, quod jam noverit eam adversari doctrinæ Ecclesiæ Romanæ. Ita *S. Thom. 1. p. qu. 32. num. 4. cum communi*, & *Salm. c. 4. num. 49.* 300

Sed hic quæritur 1. An incurrat hanc excommunicationem, qui errat ex ignorantia culpabili? Si ignorantia sit tantum supina, communiter excusant DD. ut *Tol. Sanchez, Bon. Az. Sayr.* & plures cum *Salm. c. 4. num.* 50. Ratio, quia hanc censuram non incurrit, nisi qui est hæreticus formalis, sed ad hæresim formalem constat requiri veram scientiam erroris, alias deficit pertinacia, ut supra, requisita. Dubium est, an incurrat errans cum ignorantia affectata? Affirmant *Canus, Val. Nav.* &c. apud *Salm. num.* 52. Sed probabilius negant *Palaus tr. 4. p. 3. §. 2. n. 3. cum Azor. Arag. & Farinac. ac Salm. c. 4. num. 52. cum Conin. Suarez Sayr. Bann.* &c. Ratio, quia Ecclesiæ non contradicit, qui nescit se Ecclesiæ contradicere, ob quamcumque ignorantiam hoc faciat; & ideo non potest dici pertinax contra Ecclesiæ doctrinam. 301

Quæritur 2. An incurrat excommunicationem qui circa rem Fidei dubitat? Distinguendum: Qui positive dubitat, idest rem Fidei judicans esse dubiam, utique est hæreticus, & incurrit; Et sic intelligitur *c. 1. De Hæret.* ubi dubius in fide infidelis dicitur, ita communiter *S. Thom. 1. p. qu. 33. a. 4. Sanch. Dec. l. 2. c. 7. num. 11. Vasq. Bon.* &c. cum *Salm. c. 4. num.* 55. Qui autem tantum negative se haberet, judicium suspendendo, peccaret quidem (nisi hoc faceret, non eo quod non fidat motivo Fidei, sed ut facilius, se divertendo, tentationes contra Fidem repellat, prout bene approbant *Salm. num. 54. in fine*), sed probabilius non incurreret excommunicationem, quia non adest electio pertinax doctrinæ contrariæ Fidei; ita *Sanch. l. c. Canus de locis Theol. l. 2. c. 9. concl. 9. v. Conversantur, & Salm. c. 4. num. 56. cum Tanner. Becan. Diana, &c.* 302

Requiritur II. Ut error internus externe significetur per verba, aut signa ex se, vel ex circumstantiis hæresim manifestantia; ita communiter *Laym. l. 2. tr. 1. c. 14. num. 1. & Salm. de Censur. c. 4. num.* 48. Hinc docet *Laym.* non incurrere hanc excommunicationem 1. Qui est hæreticus pure mentalis. 2. Qui abstinet a Missa, a jejunio, ab adorando Sacramento, etiam quia hæreticus est; possunt enim hæc attribui oblivioni, vel pravæ conscientiæ, nisi ex circumstantiis clarius manifestetur error. 3. Qui diceret: *Non est Deus*, tacito verbo, *Christus*; vel qui hoc scriberet charactere non intelligibili: Ratio, quia ad incurrendam excommunicationem voces, aut signa debent ex se hæresim exprimere. 4. Qui assereret se antea secutum fuisse hæresim, vel tunc propositum habere sequendi in futurum: quia sic non judicatur hæreticus præsens; ita *Laym. num. 4. cum Azor. & Sanch.* 303

Requiritur III. Ut actio, hæresis manifestativa, sit moraliter mala; quare non incurrit excommunicationem, qui se manifestat ad petendum consilium. IV. Requiritur, ut ille suam hæresim manifestet, animo eam profitendi, ut docet *Laym. l. c.* Alioquin in his omnibus casibus, quia hæresis tantum ratione excommunicationis est reservata, potest ipsa a quolibet Confessario absolvi, sicut & excommunicatio illi annexa ex alio jure, nempe ex *c. Christus, & c. De Sentent. excomm.* ubi excommunicatio contra Hæreticos universa lata est, sed non reservata; ita communissime DD. Vide *Salm. c. 4. num.* 48. 304

Advertendum vero 1. quod, ut excommunicatio incurratur, sufficit ut manifestatio erroris etiam occulte fiat, quin aliis innotescat, prout certum est, & commune cum *Salm. de Cens. c. 1. num. 141. in fin. ac Azor. Avila, & Corneja ibid.* & aliis passim. Quod si manifestatio fuerit notoria, Hæreticus tamen non est vitandus, nisi sit etiam nominatim declaratus, & insuper publice denunciatus; *Salm. c. 4. num. 47. in fine*, juxta dicta *num.* 172. Advertendum 2. quod illi qui in hæresim incidunt, invincibiliter excommunicationem ignorando, eam non incurrunt juxta dicta *lib. 6. num.* 74. 305

Deinceps hanc excommunicationem incurrunt etiam Hæreticorum *Credentes*, idest qui eorum erroribus se assentiri externe manifestant, v. gr. si quis dicat: *Credo, quod credit Calvinus*, vel *quod Calvinus fuit sanctus vir*. Incurrunt etiam *Fautores*, idest qui Hæreticis favent aut omissione, omittendo scil. cum possint & teneantur ex officio Hæreticum capere, custodire, punire: aut commissione, illum laudando, vel adjuvando, ut fugiat. 306

O 2 *Recepta-*

Receptatores, qui hospitio recipiunt, vel occultant (etsi semel) Hæreticum, ut effugiat pœnas suæ hæresis. *Defensores*, qui errores illius defendunt, etsi interne aliud sentiant: vel qui impediunt, ne ille a Judice capiatur, aut puniatur; ita *Suarez de Censur. D.* 21. *se.* 2. *num.* 6. *Sanch. l.* 2. *c.* 10. *num.* 2. *& Salm. c.* 4. *num.* 63. *cum aliis communiter.*

307 Quæritur hic I. An hi *Fautores*, &c. ut supra, incurrant excommunicationem, & alias pœnas, si non ea motivo favendi hæresi, sed ratione consanguinitatis, amicitiæ, aut similis Hæreticis favent? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Palaus de Censur. D.* 3. *p.* 2. *num.* 3. *Tolet. in expos. B. Cœnæ c.* 1. *num.* 2. *Viva de Censur. qu.* 5. *a.* 2. *num.* 7. *in fin.* itam *Sayr. Suar.* &c. apud *Salm. cap.* 4. *num.* 67. Sed valde probabiliter negat *secunda* sententia, quam tenent *Sanch. l.* 2. *c.* 10. *num.* 5. *Bon. D.* 2. *q.* 5. *p.* 3. *num.* 1. *& Salm. nu.* 68. *cum Soto*, *Azor. Arag. Fagu. &c.* ac probabile putat *Laym.* Ratio, quia, cum Ecclesia excommunicat Fautores Hæretici, tunc tantum eos damnare censetur, qui Hæretico favent, quatenus hæreticus est. Hinc probabiliter excusantur ab excommunicatione parentes, filii, & etiam fratres Hæretici eum receptantes, ut docent *Laym.* & *Salm. ibid. in fine.*

308 Quæritur II. An incurrat, qui Hæreticum recipit, ne capiatur vel puniatur, si nihilominus in effectu ille jam incidat in manus Judicis? *Prima* sententia quam tenent *Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 10. *num.* 9. *Bonac. D.* 2. *q.* 5. *p.* 3. *n.* 3. *ac Suar. D.* 21. *se.* 2. *num.* 8. *& Fill. Leand.* & alii *ap. Salm. c.* 4. *num.* 69. qui probabilem putant, negat. Ratio, quia fautores seu receptatores excommunicantur in ordine ad fovendam hæresim; ergo si accidit hæresim non foveri, excommunicationi non subiunt. *Secunda* vero sententia, quæ mihi magis arridet, & tenent *Palaus D.* 3. *p.* 2. *num.* 5. *Sayr. l.* 3. *c.* 5. *n.* 4. *ac Duard. & Graff. ap. Salm. num.* 70. affirmat. Ratio, quia ipso tunc quod aliquis Hæreticum recipit, sequitur effectus favoris, & ille censuram incurrit, cum de facto jam hæresim foveat, impediendo ne Reus capiatur, saltem illo medio tempore quo eum servat absconditum, unde non officit quod postea cesset per capturam effectus receptionis.

309 Excommunicationem autem Bullæ incurrunt insuper I. Surripientes bona Christianorum naufragantium, sive in navibus existentia, sive in mari ab eis ejecta, sive in litore inventa. Requiritur tamen 1. ut acceptio sit injusta, & ex certa scientia, quod illa sint bona naufragantium. Ita *Viva Q.* 5. *Art.* 2. *num.* 3. Requiritur 2. ut bona non habeantur ut derelicta; Hinc excusatur accipiens papyrum, farinam, saccharum, & similia projecta, quia talia communiter pereunt in mari, statim ac projiciuntur. Ita pariter, qui accipit bona quæ diu in litore jacuerunt, quia merito præsumuntur illa tunc haberi a dominis pro derelictis. Ita *Viva l. cit.* & *Salm. c.* 4. *num.* 81.

310 II. Incurrunt Domini, qui in Terris suis sine privilegio imponunt pedagia; idest tributa pro transitu personarum, sive rerum, vel pro refectione, & custodia viarum; aut gabellas, idest impositiones pro delatione, & venditione mercium. Tale autem privilegium habent omnes Principes Supremi, prout Pontifices; Reges autem, Respublicæ, & Universitates, ad subveniendum Civium necessitatibus bene etiam possunt collectas sibi imponere; ita *Viva Q.* 5. *a.* 2. *num.* 4. & *Salm. c.* 4. *num.* 83. cum *Vasq. Dic.* &c. Vide alia apud *Viva*, & *Salm. ll. cc.*

311 III. Incurrunt Piratæ interficientes, aut deprædantes Christianos in mari Ecclesiastico. IV. Falsificatores Literarum Apostolicarum. V. Transmittentes arma, sive armorum materiam ad hostes infideles, sive hæreticos declaratos. VI. Injuste impedientes deferri victualia ad Romanam Curiam. VII. Vexantes eos qui accedunt, vel recedunt a Romana Sede ob negotia ad illam spectantia. VIII. Vexantes peregrinos, qui devotionis causa Romam petunt. IX. Vexantes, seu ejicientes Episcopos, Legatos, vel Nuntios a suis Diœcesibus; Necnon id mandantes, ratum habentes, faventes, &c. X. Percutientes, aut expoliantes eos (sive eorum Procuratores), qui Curiam Romanam pro suis negotiis petunt. XI. Appellantes sub privato prætextu ad Curias laicales in causis Ecclesiasticis, ad impediendas Literas Apostolicas. XII. Qui auctoritate laica, vel prætextu examinis causas spirituales vel, ipsis annexas ad se avocant a Judicibus Ecclesiasticis, &c. ita apud *Viva Q.* 5. *A.* 2. *n.* 13. XIII. Qui ex quovis colore trahunt, vel trahi faciunt personas Ecclesiasticas ad Tribunal Laicale, &c. Vide *Viva n.* 15. XIV. Impedientes Judices Ecclesiasticos sua jurisdictione uti. XV. Usurpantes jurisdictionem, & fructus Beneficiorum. XVI. Imponentes onera Ecclesiasticis; Qui tamen (advertendum) tenentur contribuere, quando imponuntur collectæ pro refectione, v. gr. viarum, fontium, &c. quorum utilitas directe pertinet etiam ad ipsos; *Viva num.* 18. *cum Abb. & Mol.* XVII. Se interponentes sine jurisdictione in causis criminalibus contra Ecclesiasticos. XVIII. Usurpantes jurisdictionem in Terris Ecclesiæ Romanæ. Denique ex Bulla Clem. VIII. Incurrunt excommunicationem adhuc reservatam omnes sine facultate absolventes ab excommunicationibus Bullæ Cœnæ, extra mortis articulum, ut *Viva d. A.* 2. *in fine.*

CAPUT III.

De suspensione & Degradatione.

DUBIUM I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, & unde dignoscendum, qualis, & quanta sit?

312 *Quid est suspensio? & quis suspendi, aut suspendere potest?*
313 *An peccet graviter exercens actum a quo est suspensus?*
314 *Dub. 1. An incurrat irregularitatem, si suspensio sit facta ad tempus? Dub. 2. An Episcopus suspensus a Pontificalibus incurrat irregularitatem, Pontificalia exercendo? Et quid si Missam solemniter celebret? An Sacerdos suspensus non toleratus invalide absolvat? Quid si toleratus? vel si sit suspensus tantum ab Ordine?*
315 *Quot modis possit ferri suspensio?*
316 *Qualitas suspensionis ex quo colligatur? vide Resolut. ap. Busemb. Dub. 1. An suspensus a Beneficio possit, cum sit pauper, retinere fructus? Dub. 2. An suspensus a Beneficio censeatur suspensus etiam a Beneficiis quæ possidet in aliena Diœcesi?*
317 *An suspensa Communitate, sint singuli suspensi? & an isti incurrant irregularitatem? An suspensio debet ferri in scriptis?*

,, RESpond. 1. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. 312
,, Vide *Bon. d.* 3. *p.* 1. *Laym. l.* 1. *tr.* 5. *p.* 3. *c.* 1.

Unde resolves.

,, 1. Solus Clericus potest suspendi.
,, 2. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.
,, 3. Ex genere suo, & nisi parvitas materiæ excuset, est 313
,, peccatum grave, exercere actum per suspensionem prohi-
,, bitum; unde & irregularitatem inducit. Si tamen suspen-
,, sus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab
,, aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non pec-
,, cat, cum alii licite requirant. Imo, etsi nominatim sit
,, denunciatus, & non toleratus, alii tamen non tenentur
,, sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperari actui,
,, a quo suspensus est: unde audire ejus Missam non erit
,, peccatum (saltem mortale), si non inservias. Ita proba-
,, biliter *Avila*, *Henr. Suar. Sayr.* apud *Bonac. d.* 3. *p.* 4. *nu.*
,, 4. etiam *Laym. l. c. c.* 1. *num.* 7. * (*Et ita communius*
,, *& verius tenent Palaus D.* 4. *p.* 6. *num.* 5. *Holzm. pag.*
,, 395. *num.* 252. *& Salm. c.* 5. *nu.* 14. *cum Con. Avila*,
,, *&c. qui recte addunt esse omnino licitum audire Missam a*
,, *Sacerdote suspenso* (*contra Tournely pag.* 523. *cum Bonac.*)
,, *Limitat tamen Holzm. l. c. nisi scandalum interveniret.*) *

Est certum apud omnes, quod Clericus suspensus peccat graviter, si exercet actum vetitum per suspensionem; vide *Salm. c.* 5. *num.* 12. Excusatur tamen 1. Si exercet Ordinem non Sacrum, vel Sacrum, sed non solemniter; *Salm. num.* 13. *& Tournely to.* 2. *pag.* 221. *q.* 5. *cum S. Anton. Habert. Sayr. &c.* (contra *Suarez*, *& Navarr.*) Vide dicta *l.* 6. *n.* 38. *v. Objic.* 2. Excusatur 2. saltem a gravi culpa, si exercet ob ignorantiam, aut metum gravem, aut in parva materia, puta si fuerit suspensus a jurisdictione, vel ab Ordine, & exerceret actum levem jurisdictionis, aut benediceret mensam; secus si benediceret aquam, nuptias, fructus, &c. juxta solemnitates Ecclesiæ; *Bonac. D.* 3. *p.* 4. *num.* 6. *Holzman. pag.* 394. *num.* 248. *Tournely loc. cit. & Salm. c.* 3. *num.* 12.

Sed hic dubitatur 1. An incurrat irregularitatem Clericus exercens actum a quo erat suspensus, si suspensio fuerat lata pro tempore determinato? Adsunt tres sententiæ. *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Gabriel.*, *Avila*, *& Villal. ap. Salm. cap.* 5. *num.* 15. qui probabilem putant cum *Diana*, quia (ut dicunt) suspensio lata pro tempore determinato habet rationem puræ pœnæ, quæ non inducit irregularitatem. *Secunda* sententia communior affirmat, & hanc tenent *Suarez D.* 26. *se.* 2. *num.* 3. *Bon. D.* 3. *p.* 4. *n.* 6. *Pal. D.* 4. *p.* 6. *num.* 5. *Tournely pag.* 522. *Escob. l.* 5. *n.* 96. *& Viva q.* 6. *a.* 4. *num.* 5. Probatur hæc ex *c.* 1. *de Sentent. & re judic. in* 6. ubi quidam, cum fuerit suspensus ad tempus, & sic ministraverit, fuit expresse declaratus irregularis. Limitant vero *Viva & Tournely ll. cc. & Salm. c.* 5. *num.* 8. nisi suspensio sit oretenus lata, quia, cum censura non possit licite ferri sine scriptura, ut dicemus *num.* 317. non præsumitur Episcopus voluisse delinquere, censuram oretenus ferendo. *Tertia* sententia quam probabilem putat *Roncaglia pag.* 106. *qu.* 5. *R.* 2. *cum* aliis, & quæ mihi videtur absolute probabilior, distinguit & dicit, quod si suspensio fuerit lata per modum statuti aut præcepti ob crimen futurum, vel etiam præteritum, sed habens tractum successivum, tunc transgrediens verius incurrit irregularitatem, ut patet ex textu præfato. 314

Secus

Secus si suspensio sit lata ab homine per sententiam, ob meram punitionem criminis omnino præteriti, quia talis suspensio habet rationem meræ pœnæ, non censuræ, juxta dicta *num.* 52. Censura enim, cum sit pœna medicinalis, nequit ferri ob delictum omnino præteritum, ut diximus *n.* 54. Ergo quando quis transgreditur hujusmodi suspensionem, nullam incurrit irregularitatem, quæ, non a violantibus pœnas, sed censuras incurritur. Neque huic sententiæ obstat textus prædictus, nam ibi non fit sermo de suspensione lata ab homine per sententiam particularem, sed lata a jure per statutum generale, quod respicit crimina futura; unde talis suspensio erat vera censura.

Dubitatur 2. An Episcopus suspensus a Pontificalibus, incurrat irregularitatem, si Pontificalia exerceat, puta confirmando, consecrando Calices, &c. Negant *Sylv. v. Suspensio*, §. 5. *ac Innoc. Abb. Archid. Socin. &c. ap. Fagn. l.* 1. *in c. Vel non est compos. de Temp. Ordin. n.* 17. *ad* 20. quia (ut dicunt) Episcopatus non est ordo, sed potius extensio, sive complementum Ordinis Sacerdotalis, ut tenent *Salm. de Ordin. c.* 1. *n.* 26. *cum Soto, Gonet*, & aliis ex *D. Th. Suppl. q.* 40. *a.* 5. Unde inferunt Episcopum exercendo has functiones non contrahere irregularitatem, cum hæc incurratur a censurato, tantum quando exercet Ordinem Sacrum. Affirmant vero probabilius *Nav. c.* 27. *n.* 163. *Bonac. D.* 3. *p.* 4. *num.* 6. *v. Tertio, cum Mayr. & Alter. ac Fagn. l. c. n.* 36. *cum Palud. Ang. &c.* Ratio, quia, etiamsi sententia quod Episcopatus sit tantum extensio Ordinis Sacerdotalis, & non distinctus, esset vera (quod negant plurimi *ap. Salm. l. c.*), tamen non potest negari quod tale exercitium potestatis Episcopalis sit actus Ordinis Sacri, si non distincti, saltem extensi; quapropter Episcopus tunc dicitur vere exercere actum Sacri Ordinis. Tanto magis quod idem *D. Th. l. c.* ait, quod licet Episcopatus non sit Ordo respectu ad Corpus Christi reale, tamen est verus Ordo respectu ad potestatem in Corpus Misticum; unde prima sententia non videtur satis probabilis.

Si autem Episcopus suspensus a Pontificalibus Missam celebrat solemniter in apparatu pontificali, certum est quod peccat, ut recte dicunt *Filliuc. tr.* 17. *c.* 2. *n.* 28. *Sayr. l.* 4. *c.* 4. *n.* 13. & *Renzius pag.* 643. *q.* 4. An autem incurrat etiam irregularitatem? Affirmant *Angel. v. Suspensio* 3. *n.* 3. *Nav. Bonac. & Fagn. ll. cit.* Ratio, quia talis celebratio est actus proprius Ordinis Episcopalis, cum non possit exerceri nisi ab Episcopo consecrato. Negant vero probabilius *Laym. l.* 1. *tr.* 5. *p.* 5. *c.* 3. *n.* 4. *cum Sylv. Cov. & Avila, ac Diana p.* 5. *tr.* 10. *R.* 4. *cum Joan. Præpos.* qui testatur hanc esse communiorem DD. sententiam. Ratio, quia Episcopus sacrificando non exercet actum substantialem Ordinis Episcopalis, sed actum Ordinis Sacerdotalis a quo non est suspensus; Et quod celebratio fiat cum Pontificalibus, per accidens se habet; irregularitas autem non incurritur, nisi in exercitio actus Ordinis prohibiti. Et hanc sententiam expresse tenet etiam *D. Anton.* 3. *p. tit.* 27. *c.* 4. §. 4. *v. Si est suspensus, cum Hostiensi*, sic dicens: *Suspensus a Pontificalibus, si celebrat in Pontificalibus, non erit irregularis, quia Pontificalia non sunt de substantia celebrationis; nec debemus judicare aliquem irregularem, nisi inveniatur expressum.* Tanto magis quod ait idem *Fagn. l. c. in c. Quæsitum de Cohab. Cler. n.* 15. *cum Archid. &c.* suspensos propter crimen, tum solum incurrere irregularitatem, cum Canon id exprimit, quia alias suspensio intelligitur lata quoad se tantum, nempe quod tanquam indignus prohibeatur a ministrando.

„ 4. Suspensus non toleratus invalide absolvit, quia non habet jurisdictionem. * (*Ita Salm. c.* 5. *n.* 15. *Secus si toleratus, quia hic valide jurisdictionem exerceret: etsi illicite, si non esset requisitus; Salm. ibid. Suspensus autem ab Ordine, non est suspensus a jurisdictione. Ita S. Thom.* 3. *p. q.* 22. *a.* 3. & *Salm. c.* 5. *n.* 16. *communiter.*) *

315 „ Respon. 2. Suspensio 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapso, exspirat: alia fertur absolute, seu indefinite, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, sive id sit Ordinis, sive jurisdictionis; alia a beneficio; alia ab utroque. 3. Suspensio ab officio, vel est a toto, vel a parte tantum, scilicet a functione Ordinis, vel jurisdictionis. Item suspensio beneficii, vel a beneficio absolute, vel a quibusdam tantum functionibus, ejus ratione competentibus. *Laym. Bon. ll. cc.*

316 „ Resp. 3. Quantitas, & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur: Quæ, utpote in re odiosa, non amplius sunt extendenda, quam propria accepta significent.

Unde resolves.

„ 1. Suspensus absolute, & in toto prohibetur omne exercitium ratione officii proveniens, tam Ordinis, quam jurisdictionis: & consequenter non potest celebrare, nec valide excommunicare, beneficia conferre, &c. Suspensus vero a parte beneficii determinata, v. gr. ab Ordine tantum, vel jurisdictione, privatur tantum illius officii functionibus. Unde Episcopus, verbi gratia, a jurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absolvere, delegare, &c. potest tamen exercere actus Ordinis, ut consecrare templa, ordinare, &c. *Con. l. c.*

„ 2. Suspensus a certa functione Ordinis, v. gr. a Sacramentorum administratione, non est suspensus a Sacrificio. Similiter suspensus ab Ordine potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub Ordine. *Bon. p.* 2. *n.* 6.

„ 3. Suspensus ab officio simpliciter non intelligitur suspensus a beneficio, seu fructibus ejus. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, ut fructus percipiat. *Bon. n.* 10. *ex Nav. Suarez, Henr. Fill.* &c. * (*Commune est apud omnes, quod suspensus ab Officio non suspenditur a Beneficio; ita Suarez D.* 26. *sess.* 3. *n.* 4. *Pal. p.* 5. §. 1. *n.* 5. *Tournely pag.* 516. *Antoin. pag.* 633. *n.* 2. & *Salm. c.* 5. *n.* 10. *cum Sanch. Avil. Con. &c. communiter, ex c.* 10. *de Purg. Can.* & *c.* 10. *de Vita, & hon. Cler. Consentit Fagn. l.* 3. *in c. Quæsitum de Cohab. Cler. &c. n.* 30. *Sed recte limitant Fagn. & Glossa in Clement. Cupientes de Pœnis, primo si crimen sit enorme, ut patet ex c. Inter.* 10. *de Purg. Can. Secundo si Reus contemnat suspensionem, nempe per annum in ea manendo, ut habetur ex c. Cum bonæ. de Ætate, & qualit. &c.*) *

„ 4. Suspensus ab Ordine non videtur suspensus a beneficio; quia beneficium non fundatur in Ordine. *Bonac.* tamen dicit, indirecte suspendi a fructibus ejus: quia, dum non potest facere officium, non potest percipere fructus. Vide *seq. n.* 5.

„ 5. Suspensus a beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus a recipiendis fructibus ejus, non tamen ab officio sive jurisdictionis, sive Ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficii competit. Unde tenetur legere Horas, & cetera onera beneficii præstare, licet fructibus non fruatur; hoc enim debet sibi imputare. Non tamen privatur commodo, quod provenit ex anniversariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter munus personale Clerici: quia non sunt fructus beneficii. Secus est de distributionibus quotidianis * (*Ita etiam Navarr. Cov. &c. ap. Salm. c.* 5. *n.* 21. *Sed contradicunt Pal. p.* 5. §. 1. *n.* 7. & *iidem Salm. ibid. cum Sanch. Avila, Henriq. &c. quia pœnæ non sunt extendendæ, ubi non sunt in jure expressæ, prout nullibi id expressum habetur.*) *, licet ex his, vel aliis beneficii fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat. *Bonac. l. c. n.* 12. *Sayr. Suar. Filliuc.* &c. „

Dubitatur 1. An suspensus a Beneficio, si sit pauper, possit fructus sibi retinere? Respondetur affirmative, si suspensio est lata in pœnam criminis omnino præteriti (vide dicta *l.* 3. *n.* 602.); Secus si fuerit lata ob contumaciam, quia non debet ab Ecclesia subveniri ei qui voluntarie Ecclesiæ disciplinam vilipendit, cum libere possit a sua contumacia recedere; ita *Suarez D.* 27. *sess.* 2. *n.* 3. *Fill. tr.* 27. *n.* 53. *Renzius pag.* 644. *q.* 7. cum communi, & *Dian. p.* 5. *tr.* 10. *R.* 3. *cum Sayr. Turrian. Corn. Gordon. Con. & Avila.* Dicunt tamen *Tourn. t.* 2. *pag.* 518. *v. Dico* 2. *Diana, & Renzius ll. cit. cum P. Nav. Avila, Pelliz. & Hurt.* quod licet Beneficiarius per se teneatur fructus restituere, si tamen fuerit occulte suspensus, & munia debita jam impleat, poterit sibi retinere partem quam dare deberet substituto, hi enim non sunt fructus Beneficii, sed stipendium laboris; Vide dicta *l.* 3. *d. n.* 672.

Dubitatur 2. An suspensus a Beneficio censeatur suspensus etiam a Beneficiis quæ possidet in aliena Diœcesi? Negat absolute *Sayr. l.* 4. *c.* 6. *n.* 21. quia (ut ait) Episcopus extra suum territorium nullam habet jurisdictionem. Alii vero distinguunt, & negant si suspensio sit lata ab homine, secus si a jure, quia jus ubique locum habere debet; ita *Decius*, & alii *ap. Sayr. l. c.* Alii demum communius & probabilius, ut *Renzius t.* 1. *p.* 645. *q.* 8. & *Tourn. t.* 2. *pag.* 518. *cum Pontas*, pro certo habent suspensionem comprehendere omnia Beneficia, si sit a jure; si vero sit ab homine, dicunt intelligi tantum a Beneficiis propriæ Diœcesis, quando est lata per statutum; secus si per sententiam, modo Episcopus exprimat velle suspendere ab omnibus Beneficiis, quia, licet ei non subjaceant Beneficia alienæ Diœcesis, subjacet tamen persona suspensi, qui jus habet ad fructus Beneficii: unde, cum suspensio impediat ipsi jus exigendi, consequenter ille suspenditur ab omnibus Beneficiis. Quando autem suspensio est per statutum generale, intelligitur lata solum circa Beneficia in Diœcesi.

Dubitatur 3. An si suspensus acquirat novum Beneficium tempore suspensionis, collatio sit nulla? Affirmant *Bonac. D.* 3. *p.* 2. *n.* 10. & *Holzm. pag.* 393. *n.* 240. *v. Dixi, cum Palao, & Manstrio*, quia Beneficia dantur propter officium, ergo suspensus a Beneficio acquisito est etiam suspensus a Beneficio acquirendo, cum non possit munia Beneficii exercere. Negant vero probabilius *Suarez D.* 26.

sess. 3.

sess. 3. *n.* 8. *Laym. tr.* 5. *p.* 3. *c.* 1. *a.* 4. *Antoine pag.* 634. *v.* 2. *Renzias pag.* 045. *q.* 9. & *Diana p.* 5. *tr.* 10. *R.* 7. *cum Cornejo*, *Gordon. Praepos. Con. &c.* Hi dicunt talem collationem esse quidem irritandam, sed non irritam, quia nulla pœna debet infligi nisi in jure sit expressa; nullibi autem hæc pœna habetur; imo ex *c. Cum bona* 8. *de Ætate, & qualit.* contrarium colligitur, dum ibi, cum aliqui quadriennium mansissent in suspensione, mandavit Pontifex expoliandos a Beneficiis tam ante, quam in suspensione acquisitis; ergo collatio fuerat valida.

„ 6. Suspensus a beneficio potest nihilominus eligere, „ præsentare, conferre beneficium, quia, etsi hæc jura „ competant illi ratione beneficii, illi tamen actus non „ sunt beneficii, præcise ut sic, sed potius officii, & ju- „ risdictionis. *ibid.*

„ 7. Suspensus a beneficio, vel Ordine absolute, & sine „ addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio, vel „ Ordine, nisi aliunde aliud constet. *ibid. n.* 8.

„ 8. Suspensus absolute, intelligitur ab officio, & bene- „ ficio, *Laym. c.* 1. *a.* 2.

317 „ 9. Suspenso Capitulo, vel Conventu, non censentur „ suspensi singuli, nisi sint in culpa, ait *Sà*, *v. Suspensio*, „ & *Laym. l. c. c.* 2. *n.* 3. „

Quando suspensio fertur in solam Communitatem, non afficit singulas personas quoad munia particularia, sed tantum quoad Officia vel Beneficia totius Communitatis; ita communiter *Bonac. D.* 1. *q.* 1. *n.* 111. *Holzm. n.* 248. & *Salm. c.* 5. *a.* 43. & 46. *cum D. Th. Avil. Henr. Diana*, &c. Quod si aliqui exerceant functiones Communitati tunc vetitas, dicunt *Pal. D.* 4. *p.* 3. *n.* 3. *Suar. D.* 28. *sess.* 4. *n.* 5. *Ronc. pag.* 106. *q.* 7. *R.* 2. & *Salm. n.* 47. *cum Con. & Cornejo*, eos non incurrere irregularitatem, quia prohibitio illa non est proprie censura, sed potius inhabilitas particularium personarum ad talia Officia. Si vero suspensio fertur in Communitatem, & in singulas ipsius personas, tunc non afficit innocentes, sed tantum delinquentes; nemo enim potest excommunicari aut suspendi pro culpa aliena, ut communiter docent *Suar. l. c. a.* 3. *Sanch. de Matr. l.* 9. *D.* 32. *n.* 9. *Salm. c.* 5. *n.* 45. *cum Nav. Sot. & Pal. ac Escob. l.* 51. *a.* 56. *cum Con. Avil. Henr. & Hurt.* Et patet ex *c.* 2. *de Constit.* & clarius ex *c. de His quæ fiunt a major. part. Capit.* ubi dicitur: *Cum peccata suos auctores tenere debeant, ac pœna sit ulterius protrahenda, quam delictum fuerit in excedente repertum.*

„ 10. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, *suspendo* „ *te*, v. g. a celebratione, videtur esse simplex tantum „ prohibitio, non censura: quia hæc licite non fertur, nisi „ scripto * (*ut a. seq. ad n.* 2.) * Prælatus enim non debet „ præsumi velle peccare, nisi aliud constet de ejus inten- „ tione; aut nisi religio habeat privilegium absque scripto „ ferendi censuras. Vide *Bon. de censuris in communi d.* „ 1. *q.* 1. *p.* 1. * (*Ita etiam Salm. c.* 5. *n.* 8. *cum Nav.* „ *& Henr.*) * „

DUBIUM II.

Quæ sint suspensiones in particulari; & quis ab eis possit absolvere?

318 *Quæ sint suspensiones Juris communiores Clericorum?*
319. *Quæ Religiosorum?* 320. *Quæ Episcoporum?*
321 *An quis possit suspendi ob culpam levem?*
322 *Quis possit absolvere a suspensione?*

318 „ Respond. 1. Suspensiones Juris communiores sunt se- „ quentes:

„ 1. Clerici ipso jure suspensi sunt, Recipientes Ordines „ sacros ab alieno, vel a proprio in aliena diœcesi, vel si- „ ne ætate legitima, aut dimissoriis, aut titulo, vel extra „ tempora, aut non servatis interstitiis, per saltum, „ vel in censura, vel denique post matrimonium ratum, „ qui omnes suspensi sunt ab executione Ordinum, nisi fe- „ cerint absque dolo, & si ordine utantur, fiunt irregula- „ res. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens si- „ ne scriptura, & causæ expressione, est suspensus per „ mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regu- „ laris. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Paro- „ chum indignum suspenduntur a beneficiis biennio. 4. „ Ordinans, & ordinatus simoniace est suspensus ab Ordi- „ nibus. 5. Parochi jungentes sponsos alterius Parochiæ si- „ ne licentia. 6. Gravantes alienis debitis Ecclesias sibi „ commissas. 7. Occupantes bona, vel census Ecclesiæ, „ beneficii, vel alterius pii loci. 8. Sodomiam exercentes, „ simoniaci, provocantes ad duellum, vel acceptantes, ra- „ ptores, vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alte- „ rutram partem in cœtu virorum, ac mulierum de Im- „ maculata Conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si „ accipiant pecuniam, vel munera: qui, si sint Episcopi, „ suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ, si inferiores Episco- „ po, ab officio, & beneficio, usque dum restituant du- „ plum. 11. Judex Ecclesiasticus (non Episcopus), qui „ facit injuriam, contra justitiam, & conscientiam, parti „ litiganti. Vide *Bon. d.* 3. *p.* 5. * (*Adde* 12. *Negantes* „ *absolutionem renuentes complicem manifestare; hi subjacent* „ *suspensioni ferendæ sententiæ ex Bulla*, Ubi primum. *Bene-* „ *dicti XIV. vide in fine libri Decretum IV. pag.* XLIII. *Ad-* „ *de* 13. *Latini celebrantes Ritu Græco, & Græci Ritu Lati-* „ *no. Bulla*, Etsi Pastoralis, §. 6. *n.* 10.) *

„ 2. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes Ordines in Apo- 319
„ stasia. 2. Admittentes ad professionem ante annum pro- „ bationis perfectum. 3. Non utentes habitu, & vestitu „ modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in mo- „ nasteria.

„ 3. Episcopus. 1. Ordinans non subditum suspensus est 320
„ a Pontificalibus per annum a celebratione. 2. Admit- „ tens resignationes, contra formam præscriptam. 3. In- „ trans monasteria monialium sine necessitate. V. *Fill. t.* „ 17. *c.* 5.

„ Resp. 2. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homi- 321
„ ne, quæ, si sint graves, requirunt culpam mortalem, „ v. gr. ut quis suspendatur ab omnibus actibus sui offi- „ cii, vel fructibus unius anni. Potest tamen aliquis ob „ peccatum veniale privari uno actu, v. gr. eligendi. „

Sed hic dubitatur, an ob peccatum veniale possit ferri suspensio? Affirmant *Nav. c.* 27. *num.* 151. & 159. item *Armil. Medina*, & *Henr. ap. Escob. l.* 51. *n.* 58. Sed verius & communissime negant *Suar. D.* 28. *sess.* 4. *a.* 6. *Sanch. de Matr. l.* 2. *D.* 32. *n.* 9. *Pal. D.* 4. *p.* 3. *n.* 4. *Salm. de Censur. c.* 1. *a.* 26. & *c.* 5. *n.* 94. *Elbel pag.* 444. *n.* 115. *cum Fill. & Escob. n.* 59. *cum Laym. Soto*, *Vasq. Con. & Hurt.* si suspensio sit major, nempe ab omni usu Officii, & Beneficii, vel ab aliquo eorum per notabile tempus; tunc enim requiritur mortale, quia pœna debet cum culpa proportionari; unde esset nulla suspensio, si ob peccatum veniale imponeretur. Secus vero, si suspensio esset partialis, nempe tantum ab Officio, vel a Beneficio, & ad breve tempus, ut *Suar. n.* 2. *Pal. n.* 2. *Salm. n.* 124. & *Bon. D.* 1. *q.* 1. *p.* 3. *n.* 8. qui idem dicit, si suspensio esset totalis, sed ad valde breve tempus, puta ad diem, vel hebdomadam. Idem dicunt *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 4. *n.* 17. *Pal. tr.* 3. *D.* 1. *p.* 15. *n.* 3. & *Salm. de Leg. c.* 2. *n.* 46. *cum Suar. Cajet. Vasq. Tapia*, &c. si suspensio sit ferendæ sententiæ, nam contra, si sit latæ sententiæ, vel sit indicta a jure, taliter ut incurratur sine alia monitione, non incurritur nisi ob mortale peccatum.

„ Resp. 3. Habens Episcopalem auctoritatem potest ab- 322
„ solvere a suspensione non reservata: & communiter Re- „ ligiosi ex privilegiis possunt absolvere ab omni suspen- „ sione in foro conscientiæ: & Episcopus potest absolvere „ ab omni suspensione juris, si Sedi Apostolicæ specialiter „ reservata non sit. *Laym. c.* 4. *n.* 2. ex *Nav. Suar.* &c. „ Imo etiam ab hac, si proveniat ex delicto occulto, & „ non deducto ad forum contentiosum. *Bon. d.* 3. *p. ult.* „ ex *Trid. sess.* 24. *c.* 6. „

Si suspensio sit imposita ad tempus, vel conditionate, v. gr. *donec*, vel *nisi restituas*, tunc, termino transacto, de se tollitur suspensio sine absolutione, ut *Salm. c.* 6. *n.* 53. cum *Con. Pal. Avil. Henr.* Si vero sit imposita absolute, quisque Confessarius potest eam absolvere, nisi sit reservata, vel nisi requirat satisfactionem partis. Cum autem fertur suspensio in Communitatem, is tantum illam absolvere potest, qui in Communitatem jurisdictionem habet in foro contentioso; *Salm. c.* 5. *a.* 52.

DUBIUM III.

Quid sit Depositio, & Degradatio? & a quo, & ob quam causam ferri possit?

„ Subjici solent suspensioni Depositio, & Degradatio 323
„ (etsi censuræ non sint, ut dictum est *c.* 1.) ob simili- „ tudinem, quam habent cum suspensione, cum utraque „ sit ab Ecclesiastico Ordine, aut beneficio. Differunt au- „ tem a suspensione, quod illæ auferant ipsum jus radicale, „ & titulum beneficii, idque in perpetuum, suspensio non „ item. Porro Depositio generice accepta, alia est Verba- „ lis, quæ absolute Depositio dicitur: alia Realis, quæ „ dici solet Degradatio.

„ Respond. 1. Degradatio est privatio executionis offi- 324
„ ciorum, & beneficiorum simpliciter, in toto, & absque „ spe restitutionis, facta cum certa solemnitate, & priva- „ tione privilegii Clericalis, tam Canonis, quam Fori, „ ita ut seculari curiæ subdatur.

„ Dixi, *Executionis*: quia Ordo ipse non potest tolli. „ Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit „ in sacris * (*Et invalide Matrimonium contraheret; atque* „ *valide consecraret hostiam; Salmant. cap.* 5. *numer.* 60. „ *cum aliis*) *, & ad horas; nisi has forte pœna, „ ad quam damnatur, ver. gr. triremes, vel aliud im- „ pediat.

„ Resp. 2. Depositio verbalis est similis privatio, sed si- 325
„ ne solemnitate dicta, & relicto utroque privilegio Ca- „ nonis, & Fori.

„ Resp. 3. Clerici possunt degradari a suo Episcopo, 326
„ sed

„ sed non ab inferioribus illo: deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

327 „ Resp. 4. Depositio fieri potest in casibus jure expressis, & delictis: non tamen nisi gravioribus, arbitrio judicis. Ubi notat *Laym.* crimen debere esse enorme, idest unum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantum gravissimis, quales sunt v. gr. crimen hæresis manifestum, falsificatio literarum Apostolicarum, sodomia frequentata, gravis calumnia proprio Episcopo irrogata. V. *Laym. hic t. 5. & Fill. t. 18. c. 8.* * (*Cum degradato solus Papa dispensare potest: sed cum deposito etiam Episcopus, si crimen sit minus adulterio; Salm. c. 5. n. 60. & 68.*) * „

CAPUT IV.

De Interdicto.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex?

328 *Quid est Interdictum?* 329. *Quotuplex est?*
330 *An interdicta Civitate, interdicantur Suburbia? Et an Ecclesia Regularium?*
331 *Qui eximantur ab Interdicto generali personali? Et an, interdicto Clero, interdicantur Religiosi, vel Clerici non habentes Beneficium, aut Officium?*
332 *Quid si interdicantur Cives, aut Civitas?*

328 „ RESP. 1. Est censura Ecclesiastica prohibens divinorum officiorum, Sacramentorum aliquorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ usum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem privat, quatenus est communicatio cum fidelibus, suspensio vero propria non illum usum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. V. *Laym. ibid. lib. 1. t. 5. p. 4. cap. 1. Bonac. d. 5. par. 1.*

329 „ Respond. 2. Interdictum dividitur 1. in Locale, quod immediate locum afficit: & in Personale, quod immediate afficit personas; & in Mixtum, quod immediate afficit locum, & ejus incolas. Differt autem Locale a Personali; quod in illo participatio sacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non absolute, sed in loco tantum interdicto; in hoc vero certis personis, aut communitati prohibeatur absolute, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quam personale subdividitur in generale, & particulare. Generale est, quo locus generalis, v. gr. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus, aut persona particularis, aut particulares, interdicitur.

Unde resolves.

330 „ 1. Interdicta civitate, interdicuntur etiam suburbia; & interdicta Parochia, etiam sacellum, vel cœmeterium contiguum, quia accessorium sequitur naturam principalis. * (*Ita ex c. Si civitas. De Sent. exc. in 6. ubi etiam habetur, quod, interdicta Civitate per Interdictum locale generale, sunt pariter interdictæ Ecclesiæ exemtæ Regularium, nam alias Interdictum esset elusorium; vide Salm. c. 6. n. 9. Et hoc interdictum etiam Clerici, & Regulares tenentur servare, immo idem Episcopus, qui illud tulit, excepto Pontifice; Salm. ibid. n. 8. sed vide dicta l. IV. n. 61. infra, Infertur III.*) *

331 „ 2. Interdicto populo, non interdicuntur ii qui non sunt pars populi, ut studiosi, Clerici, peregrini, &c. * (*Ita Salm. c. 6. n. 16. cum Bonac. Con. Avila, Lezana, Cornejo, &c. communiter. Et sic e converso, interdicto Clero, non veniunt Laici, ex c. Si sententia. de Sent. exc. in 6. Hic autem notandum, quod ab Interdicto personali Generali eximuntur 1. Episcopi (qui eximuntur etiam a suspensione generali). 2. Infantes, & amentes doli incapaces; privantur tamen Ecclesiastica Sepultura 3. Innocentes, statim ac alibi domicilium collocant. 4. Exteri, etsi per multum tempus inter illos cives habitent. Vide Salm. ex n. 15.*) * Nec, interdicto Clero, interdicuntur Religiosi, qui in favorabilibus tantum nomine Cleri comprehenduntur * (*Ita tenendum cum Salm. c. 5. n. 17. Nisi Religiosi Beneficium, vel Officium in illo Populo haberent. Salm. ibid. Notandum etiam, quod, interdicto Clero, non veniunt Clerici qui non gaudent privilegio fori, nec alii Clerici qui ibi non habent Beneficium, aut Officium, nam hi non constituunt unum corpus cum Clero. Salm. d. n. 16.*) *

332 „ 3. Si dicatur; *cives* (v. gr.) *Colonienses sint interdicti*, ii nusquam possunt interesse divinis (nisi tamen desinant esse istic cives, nec causam dederint interdicto); contra vero, si Civitas interdicto subjiciatur, licet civibus, aut incolis, qui causam interdicto non dederunt; alio ire, & istic divinis interesse. „

DUBIUM II.

Qui sint effectus Interdicti?

333 *Effectus Interdicti sunt I. Prohibitio Divinorum Officiorum. 334. II. Prohibitio Sacramentorum, excepto Baptismo, &c. 335. III. Prohibitio Sepultura. 336. IV. Peccatum mortale, quod committitur a violantibus Interdictum. Item irregularitas, quæ incurritur a Clericis, & excommunicatio a Religiosis,*

„ RESP. Sunt sequentes: I. Prohibitio Divinorum Officiorum; * (*Nomine Divinorum Officiorum veniunt omnia quæ a solis Clericis fieri possunt; Non autem Officium B. V. Mariæ, Defunctorum, &c. si dicantur privatim, & in loco non deputato ad illa; communiter Pal. Suar. Bon. & Salm. c. 6. n. 50.*) * Unde etiam interdicti ob alienam culpam non possunt interesse sacro. Clerici tamen, & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt, ac debent, ut ante, Missas, divinaque officia celebrare: sed januis clausis, non pulsatis campanis (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicujus), submissa voce, & exclusis interdictis. * (*Ita ex c. Alma Mater. de Sent. exc. in 6. Nomine* Clericorum, & Monachorum (*quia laicis nihil conceditur*) *veniunt omnes utriusque sexus, qui gaudent privilegio fori, & Canonis. Nomine* Ecclesiarum *veniunt etiam Eremitoria, & Hospitalia auctoritate Episcopi erecta; Non vero Oratoria privata secularia; Ita Salm. comm. n. 56. Dicitur autem*, exclusis interdictis, *modo (intelligitur) sint denunciati ex Conc. Const. Et intelligitur tam de dantibus causam interdicto, quam interdictis personaliter. Quare, si interdicti post monitionem nolint, & Canon Missæ inceptus non sit, cessandum a celebratione, aliter celebrans incurret irregularitatem. Hoc tamen procedit, si celebretur in loco interdicto, quia ibi non censetur data facultas celebrandi, nisi exclusis, &c. Secus vero si celebratio fiat in loco non interdicto, ut dicunt Holzmann de Censur. n. 281. & Mazzotta t. 4. pag. 388. cum Suar. Unde ait Holzm. cum alio Auctore, quod tunc debet expelli interdictus; si vero nequeat expelli, non tenetur Celebrans cessare, quia id nullibi præcipitur, sicut præcipitur de excommunicatis vitandis.*) * Permittitur tamen, ut in festis Natalis-Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumtionis B. V. & per octavam Corporis Christi divina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, dummodo qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. * (*Hinc, his diebus interdicti tenentur audire Missam. Qui vero privilegium habent audiendi, possunt etiam abstinere ab audiendo Sacro, se conformando juri communi. Ita Salm. c. 6. n. 64. cum Corn. Dian. Cano, Con. Avil. &c. Regulares autem possunt admittere ad Divina Officia Famulos, Procuratores, Advocatos, Operarios, Beatas, Tertiarios, si hi non sint specialiter interdicti, nec causam interdicto dederint.*) * 333

„ II. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia * (*Ut habetur ex c. Alma Mater. de Sent. exc. in 6. & Baptismus conferri potest etiam solemniter; ut Salm. c. 6. n. 34. cum comm. Atque a Ministro Interdicto generaliter, non autem specialiter. Salm. n. 35. Et idem dicitur de Sacramento Pœnitentia n. 38.*) *, quæ omnibus permittuntur: iis exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, vel favore; * (*Et exceptis personaliter, & specialiter interdictis, nisi prius præstent satisfactionem debitam, si possint, aut si non possint, cautionem saltem juratoriam. Salm. c. 6. n. 37. ex d. c. Alma Mater.*) * Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. * (*An autem Clerici, quibus conceditur Missam audire, ut supra, possint communicare? Adest duplex sententia; vide Salm. ex n. 41. Tenent autem Salm. n. 44. Sacramenta Ordinis & Extremæ Unctionis non posse recipi ab interdictis, nec tempore Interdicti. Sed quod Extremam-Unctionem contradicit Croix l. 7. n. 198. cum Suar. & Dicast. Religiosos autem commune est tempore Interdicti posse recipere Communionem, & Extremam-Unctionem. Salm. c. 6. n. 48. cum Laym. Pal. Nav. &c.*) * Nec improbabile est, interdictis licere contrahere matrimonium, ut *Sanch. Con. & Laym.* docet, contra *Suar.* quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia, sed ab ipsis contrahentibus ministratur. * (*Et merito hanc sententiam probabiliorem putant Salm. c. 6. n. 47. cum Con. Laym. Pal. Avila, &c. ex c. Capellanus. de Feriis, ubi dicitur Matrimonium quocumque tempore posse contrahi. Nota deinde hic cum Salm. c. 6. n. 30. quod, si Interdictum sit latum ex sententia injusta, quæ videbatur justa secundum probata, in foro externo debet servari, sed non in interno; Quare, cessante scandalo, possunt audiri Sacra, recipi Sacramenta. Religiosi tamen, quando Interdictum servatur ab Ecclesia Cathedrali vel Matrice, te-* 334

„ *nen-*

„ *nentur illud servare, etiamsi illud sit nullum ex quocunque capite, ex Clem. 1. De Sent. Exc. Vide Salm. d. n. 30. & 31.*) *

335 „ III. Prohibitio sepulturæ ecclesiasticæ, etiam respectu infantium, & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri. *Laym. c. c. n. 3.* * (*Clerici igitur in Interdicto generali locali, vel personali possunt sepeliri in Ecclesia, etiam cum Missa, sine tamen pompa: In Ecclesia vero specialiter interdicto possunt sepeliri, sed sine Missa. Salm. c. 6. ex n. 75. cum Cov. Pal. &c. Laici tamen sepeliendi sunt in loco non Sacro, etiam infantes; Et, si forte ibi sepulti sint, exhumari debent; Cessante autem Interdicto, omnes in loco Sacro reponendi. Salm. c. 6. n. 99. cum communi.*) *

336 „ Clerici violantes Interdictum peccant mortaliter; * (*Ita etiam Salm. c. 6. n. 80. Sed excusat parva materia, nempe si Clerici exerceant functiones, quæ a laicis fieri possunt. Bonac. Pal. &c. cum Salm. n. 81. Item si breve permittant ostium apertum. At Clerici exercentes Ordinem Sacrum, si sint specialiter interdicti, vel in loco specialiter interdicto, vel in loco generaliter interdicto januis apertis, &c. ut supra, peccant graviter, & incurrunt irregularitatem, vide Salm. n. 87. Admittentes autem laicos interdictos ad Officia Divina interdicuntur ipso facto ab ingressu Ecclesiæ, idest non ad orandum private in ipsa, sed ad exercendos ibi Ordines Sacros, ut dicunt Pal. Con. Laym. &c. cum Salm. n. 91.*) * sicut etiam religiosi utriusque sexus; qui insuper excommunicentur de facto. Laici vero peccant quidem graviter, si contra interdictum personale recipiant Sacramenta; si vero tantum violent locale, verbi gratia audiendo divina officia, probabilius est, tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint. *Laym. c. 3. ex Sylv. Soto, Avila*, &c. „

DUBIUM III.

Quis Censuram interdicti ferre, & quis tollere possit?

337 *Qui possint interdictum ferre? Et an ad illud incurrendum requiratur culpa gravis?*
338 *Qui possint tollere interdicta generalia a jure non reservata?*
339 *Qui personalia particularia?*
340 *De cessatione a Divinis.*

337 „ RESp. 1. Interdicere possunt iidem, qui excommunicare, & suspendere. * (*Hodie Episcopi sine consensu Capituli (nam olim aliter erat) possunt interdicere quoscunque generaliter, aut specialiter, ex consuetudine introducta. Salm. c. 6. n. 19. cum Panorm. Suar. Pal. Sayr. &c. Prælati autem Regulares possunt interdicere suos subditos, non autem suas Ecclesias. Salm. num. 20. cum eisdem.*) * Et quidem, ut determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis * (*Ejusdem personæ, ut Salm. c. 6. n. 21. Interdictum enim personale particulare nequit imponi pro culpa aliena. Interdictum autem ad breve tempus, in ordine ad unum tantum, vel alterum effectum, potest incurri etiam ob peccatum veniale. Salm. n. 22. cum Pal. Con. &c.*) *; ut autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde grave cum contumacia commissum e capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

338 „ Resp. 2. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ jure communi sunt imposita, nec reservata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdictionem in communitatem interdictam, non tamen a Religiosis privilegiatis, quia locus, & communitas non pœnitentiæ non subjiciuntur. * (*Interdicta generalia lata ab homine non possunt tolli, nisi ab eo qui tulit, vel a Papa. V. Salm. c. 6. n. 100.*) *

339 „ Resp. 3. Ab interdicto juris personali particulari, si reservatum non est, quivis approbatus potest absolvere. Denique per privilegium absolvendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis. „

De Cessatione a Divinis.

Cessatio a Divinis est: *Prohibitio Clericis facta, ut abstineant ab Officiis Divinis, & Ecclesiastica sepultura.* Putant autem *Suar. & Fill.* contra alios apud *Salm. c. 6. n. 103.* posse Episcopum unum effectum prohibere, & non alterum: Hæc Cessatio distinguitur ab Interdicto, & non est censura; imponiturque in signum mœroris, vel ad reparationem gravissimæ injuriæ Deo irrogatæ; efficitque omnes, qui sunt in loco illo, ubi imponitur; vide *Salm. n. 102.* Dubitatur autem, an, hac Cessatione indicta, Clerici gaudeant privilegio eis concesso tempore Interdicti? Negant communius *Salm. n. 104. cum Pal. Bon. Fill. Sanch.* &c. contra aliquos; Quia Cessatio est novum gravamen ultra Interdictum. Potest tamen Cessatio suspendi per aliquot dies solemnes. Vide *Salm. n. 105.* Sacramenta vero concessa tempore Interdicti, ut supra, conceduntur etiam tempore Cessationis. *Pal. Bon. Suar. &c. cum Salm. c. 8. n. 107.* Cessatio imponitur ab iisdem, qui possunt ferre censuras, præcedentibus monitionibus. Vide alia apud *Salm. c. 6. punct. 9.*

CAPUT V.

De Irregularitate.

„ ETsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter & hic subjungo.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit Irregularitas?

341 *Definitio Irregularitatis. An Irregularitas sit censura?*
Dupliciter dividitur Irregularitas.

„ REspond. 1. Est impedimentum Canonicum, susceptionem Ordinum sacrorum & susceptorum usum impediens. Unde sequitur non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ; propria tamen pœna non est. *Laym. l. 1. tr. 5. p. 5. c. 2. Bon. d. 7. q. 1. p. 1.* „ 341

Quæritur an Irregularitas sit censura? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Sotus in 4. D. 22. q. 3. a. 1. & Bann. Cov. Led. Gutt. Corn. Cord. &c. ap. Salm. de Cens. c. 1. ex n. 1.* Ratio, quia (ut ajunt) definitio censuræ, quod sit pœna Ecclesiastica, æque convenit etiam irregularitati. *Secunda* vero sententia communior & probabilior, quam tenent *Suar. De Cens. D. 1. sect. 3. Bonac. D. 1. q. 1. p. 1. n. 4. Pal. D. 1. p. 1. n. 3. & Salm. n. 12. cum Con. Val. Avila, Henr. Candido, Machad. &c.* docet irregularitatem non esse censuram, sed potius impedimentum seu inhabilitatem, idque non obscure probatur ex *c. Quærenti de Verb. sign.* ubi Innocentius III. interrogatus quid in Bullis Pontificiis intelligeretur nomine *Censuræ?* respondit: *Quod per eam non solum interdicti, sed suspensionis, & excommunicationis sententia valeat intelligi.* Cum igitur Pontifex hic dogmatice & indefinite locutus fuerit, enunciando pœnas quæ veniunt nomine censuræ, præter eas, non est irregularitas, neque alia admittenda.

„ Respond. 2. Dividitur 1. in eam, quæ est *ex Delicto*, & quæ est *ex Defectu*. In *Totalem*, seu proprie dictam, quæ omni Ordine suscipiendo, & suscepti exercitio privat, v. gr. homicidium, bigamia, & in *Partialem*, quæ aliquo tantum Ordinis ministerio privat, vel solo ascensu ad Ordinem superiorem, v. g. oculis, vel palma Sacerdos carens inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; & Diaconus sinistro oculo carens inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest. „

DUBIUM II.

Quinam effectus Irregularitatis?

342 *Effectus Irregularitatis sunt I. Inhabilitare ad Ordines suscipiendos. II. Impedire exercitium Ordinum. III. Invalidare collationem Beneficii. An id valeat de Beneficio simplici? 343. An collatio tunc sit ipso jure irrita?*

„ REsp. Sunt sequentes: I. Inhabilitare ad Ordines suscipiendos, etiam primam Tonsuram. * *Ut communiter docent Suar. D. 40. sect. 1. n. 12. Pal. D. 6. p. 5. n. 2. Bon. p. 1. n. 4. & Salm. c. 7. n. 22. cum Avila, & Diana.*) * II. Impedire exercitium Ordinum susceptorum; * (*Ex c. fin. De Temp. Ord. & c. 11. De Accusat.*) * Unde Sacerdos irregularis, etsi valide, illicite tamen absolvit. *Bonac. l. c. n. 4. & p. 4.* III. Quod collatio beneficii, ad cujus functiones inhabilis est, facta irregulari invalida sit, secundum sententiam communiorem, & tutiorem; etsi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed merito irritandam. *Laym. l. c. c. 1. n. 2. & 3. Sylv.* &c. *Bonac. p. 4.* Secundum quam sententiam probabilem resolves. 342

„ 1. Is, qui beneficium impetravit in Irregularitate, potest, obtenta hujus dispensatione, illud in foro conscientiæ licite retinere, sine nova collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficii. Item, si postea beneficio privatur, non tenetur fructus restituere.

„ 2. Graviter peccat, qui in Irregularitate exercet actum Ordinis, aut suscipit: licet Ordines ei collati sint

„ vali-

„ validi. * (*Ita etiam Palaus D. 6. p. 5. num. 1. & Salm. c. 7.*
„ *num. 21. cum Cornejo. Et sic etiam peccat graviter irre-*
„ *gularis suscipiens primam Tonsuram, sicut ac Episcopus*
„ *qui eam illi confert, ut Suarez D. 40. se. 2. num. 11. Bon.*
„ *D. 7. q. 1. p. 1. num. 4. Pal. nu. 2. & Salm. nu. 22. cum*
„ *Avila, Corn. & Giball. Insuper hic notandum, quod irre-*
„ *gularitas nullo modo privat iis actionibus quæ non requi-*
„ *runt exercitium Ordinis, & quæ etiam laici exercere pos-*
„ *sunt, ut recipere Sacramenta, Officia canere, sicut & con-*
„ *ferre Beneficia, quia hæc spectant ad usum jurisdictio-*
„ *nis, non Ordinis; Item Matrimonio assistere, vel licen-*
„ *tiam assistendi alteri præbere; dispensare in votis, absol-*
„ *vere a censuris, dare facultatem audiendi Confessiones.*
„ *Ita Pal. num. 14. Bonac. p. 4. num. 17. Laym. tr. 5. c. 1.*
„ *num. 1. Renzi pag. 664. q. 3. cum Fill. & Suar. ac Salm.*
„ *c. 7. num. 19. cum Con. & Cornejo.*) *

Quæritur, an irregularis ipso facto Beneficiis privetur? Quoad Beneficia obtenta ante irregularitatem, certum est apud omnes irregularem illis non privari; nec privandum a Judice, si irregularitas ei supervenerit ex defectu infirmitatis, ut habetur in *c. Ex parte. de Cler. ægrot.* Si vero sit ex delicto, privari debet per Judicis sententiam; & interim, licet ipse non privetur ipso facto, ut clare infertur ex *c. Ex litteris. de Excess. Prælat.* tenetur tamen petere dispensationem; At si eam non petit, vel non possit obtinere, tenetur statim, nisi magna laboret necessitate, Beneficia renunciare, vel saltem in favorem tertii resignare; quia, cum non possit licite suum implere munus, nequit licita illa retinere; ita communiter *Suarez D. 40. se. 2. num. 15. & 19. & D. 44. se. 2. num. 2. Pal. D. 6. p. 5. nu. 9. 11. & 15. Bon. D. 7. q. 1. p. 4. num. 8. 9. & 10. Tournely to. 2. pag. 24. ac Salm. c. 7. num. 25. & 28. cum Avila, Val. Sa, Sayr. Giball. Pelliz. &c.* Si autem hujusmodi Beneficiarius jam per alium impleverit munia sui Beneficii, non est fructibus privandus, ut *Suar. d. D. 40. se. 2. nu. 20. Bonac. num. 10. Pal. num. 13. Tournely pag. 15. Holzmann pag. 411. nu. 221. Croix l. 7. num. 439. & Salm. num. 29. cum Corn. Pelliz.* & aliis passim.

An autem irregularis sit privandus pensionibus quas possidet? Regulariter probabilius negant *Suarez D. 44. se. 4. nu. 34. Bon. num. 11. Pal. num. 12.* & *Salm. num. 27.* Atque sic declarasse S. C. refert *Barbosa in Trid. Sess. 14. c. 7.* Dictum est *regulariter*, nam (ut docent AA. præfati) bene poterit Judex, si crimen fuerit valde grave, eum etiam pensionibus privare.

343 Quoad Beneficia vero obtenta tempore irregularitatis jam contractæ, dubitatur, an collatio sit ipso jure nulla? Si irregularitas sit partialis, nempe si irregularis ob aliquem defectum corporalem non possit fieri Sacerdos, tunc communiter dicunt collationem huic factam esse validam, & licitam; ita *Palaus D. 6. p. 5. num. 5. Cabassut. T. J. l. 5. c. 19. num. 2. Roncaglia pag. 113. q. 5. R. 1. v. Ceterum. & Pal. D. 6. p. 5. num. 5. cum Valent. Bon. Garcia, Sayr.* Idemque supponunt etiam ut certum *Salm. c. 7. num. 33. Holzmann pag. 411. num. 320. Suar. D. 40. se 2. num. 31.* si Beneficium sit simplex, nec habeat sibi injunctum Officium, sive exercitium Ordinis Sacri, sed tantum recitationem Horarum, aut aliquid aliud quod etiam laici possint exercere; tunc enim ajunt valide suscipi tale Beneficium ab irregulari. An autem privetur ipso facto Beneficiis requirentibus exercitium Ordinis Sacri? Adest duplex sententia. *Prima* communior affirmat, & hanc tenent *Suar. D. 40. se. 2. num. 36.* (vocans communem) *Bonac. D. 7. q. 1. p. 4. num. 6. Less. l. 2. c. 34. num. 129. Tournely to. 2. pag. 12. Cabassut l. 5. c. 19. num. 2.* item *Covarr. Avila, Henr. Garcia, Sayr. Villal. & Corn. ap. Salm. c. 7. num. 30.* qui *nu. 34.* etiam dicunt esse communem. Probatur ex *c. 2. de Cler. non ord. ministr. c. 2. de Cler. pugnant. & c. c. Dudum. de Elect. & c. Cum bonæ. de Ætate, & qualit. &c.* & præsertim ex *Trident. Sess. 22. c. 4.* ubi dicitur: *Ut nullo tempore ad Sacros Ordines* (Irregularis) *promoveri possit, nec illi aliqua Beneficia ecclesiastica conferre liceat.* Præterea *ibid. c. 4. Nec aliis imposterum fiat provisio, nisi iis qui jam ætatem & ceteras habilitates integre habere agnoscantur, aliter irrita erit provisio.* Ratio, quia Beneficium datur propter Officium, unde qui inhabilis est ad Officium, cum non possit Ordinem exercere; est etiam inhabilis ad Beneficium. *Secunda* vero sententia dicit, talem collationem non esse irritam, sed tantum a Judice irritandam; ita *Innoc. in c. Cum nostris. de Concess. preb. Sylve. v. Excomm. num. 4. Laym. tr. 5. p. 5. c. 1. num. 3. Vivaq. 8. a. 1. num. 5. Elbel pag. 457. nu. 158. Roncaglia pag. 113. q. 5. R. 1. v. Contra, Pal. D. 6. p. 5. nu. 7. Diana p. 4. tr. 2. R. 37. & Salm. c. 7. nu. 34. cum Felin. Ancaran. Giball. &c.* & probabilem censent *Suar. nu. 35. Less. l. c. & Coninck Bon. Hurt. &c. ap. Dian l. c.* Ratio, quia non sunt imponendæ pœnæ, nisi in jure sint expressæ; nullibi autem habetur expressum, quod irregularitas reddat hominem incapacem Beneficii; unde irregularis, quamvis graviter peccet (ut advertit *Suarez*) acceptando & retinendo Beneficium sine dispensatione, sicut etiam peccat qui illud ei confert, tamen si suppleat per alium munia Beneficii, non tenetur fructus restituere. Canones vero qui opponuntur, teste ipso *Suarez* (qui oppositam sententiam probabiliorem putat), nihil aliud probant, nisi quod talis collatio sit illicita, non tamen invalida. Nec obstat textus Tridentini, ubi dicitur irrita provisio Beneficii, quæ fit in personam inhabilem; nam respondetur irregularem non dici inhabilem, ut incapacem Beneficii, sed ut illo indignum, nempe inhabilem ad licitam Beneficii perceptionem. Prima sententia videtur probabilior, licet enim jura non expresse declarent hanc collationem invalidam, tamen communior sententia DD. sic illa interpretatur; nam sensus DD. ut fatetur ipse *Laymann*, est optimus legum interpres. Sed hoc non obstante, secunda sententia videtur satis probabilis. Hic tamen advertendum, quod adhuc stante probabilitate hujus sententiæ, nequit irregularis se immittere in possessionem Beneficii, quia (ut diximus *lib. 3. num. 161. v. Qu. II.*) nemo cum opinione probabili potest inchoare possessionem rei alienæ.

Tom. III.

DUBIUM III.

Quomodo incurratur, & tollatur Irregularitas?

344 *An in dubio irregularitas incurratur? 345. Non incurritur, nisi in jure sit expressa? 346. Dub. 1. In dubio de irregularitate contracta quomodo quis se gerere debeat? Et quid si dubium sit juris? 347. Dub. 2. Quid in dubio facti, præter homicidium? Dub. 3. Quid in dubio homicidii commissi? Dub. 4. Quid in dubio de animatione fœtus, si abortus fuerit patratus?*
348 *An ad incurrendam irregularitatem ex delicto requiratur culpa mortalis, & actus externus, ac consummatus?*
349 *Qu. I. Quid si crimen fuerit externum, sed prorsum occultum?*
350 *Qu. II. An ad incurrendam irregularitatem requiratur scientia legis?*
351 *Qu. III. An etiam scientia pœnæ?*
352 *Quot modis tollatur irregularitas? 353. Irregularitas tollitur per Dispensationem. Quis possit in ea dispensare? Plura notanda. 354. Quomodo tollatur irregularitas ex defectu Natalium per Professionem Religiosam?*
355 *Prælati regulares in quibus irregularitatibus possunt dispensare?*

„ RESP. 1. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, 344
„ nisi in jure expresse habeatur * (*Cap. Is, qui. de sen-*
„ *tent. excomm. in 6.*) *. Unde in dubio sive facti, sive ju-
„ ris, tenere potes, quod non sis irregularis; quia melior est
„ conditio possidentis. *Bonac. q. 1. p. 5. cu Suar. Fill.* &c. Ex-
„ cipe tamen, si dubites de homicidio, saltem injusto, a te
„ commisso, ut patet ex *c. Significasti*, & ex *c. Ad au-*
„ *dientiam. 2. de hom.* Vid. *Bon. l. c.*

Plura hic notabilia examinanda. Certum est, quod nulla 345
incurritur irregularitas, nisi in jure sit expressa, ex *d. c. Is qui. De sentent. excom. in 6.* ubi dicitur: *Cum id non sit in jure expressum*, &c. In quo sapienter ait *Suarez D. 40. Se. 5. n. 5.* Pontificem ibi nihil novi statuisse; sed principium illud declarasse, quod in dubio judicandum, pœnam non esse latam, vel non extendendam ultra casus expressos. Hujus autem juris nomine veniunt tantum Decreta Pontificis, sive Concilii a Papa approbati, non autem aliorum, nec venit consuetudo; Ita *Suarez D. 40. sect. 4. num. 13. Contin. Tournely to. 2. de Irreg. pag. 6. v. Hinc, Diana p. 8. tr. 7. R. 28. & Salm. c. 7. nu. 8. cum Pelliz. Gib. & Machado.* Hinc infertur ad incurrendam irregularitatem, non valere argumentum a simili, nec a majori ad minus, ut communiter docent *Palaus D. 6. p. 2. nu. 1. Laym. l. 1. tr. 5. p. 2. c. 1. num. 6. & Salm. c. 7. nu. 3. cum Cornejo, & Giball.* Advertit vero *Laymann l. c.* quod si dubium vertatur circa aliquam irregularitatem, an sit expressa in jure, admittenda est, semper ac communis sensus DD. & consuetudo eam firmaverit, quia hæc sunt optimæ legum interpretes.

Sed dubitatur 1. Utrum in dubio, an quis irregularitatem 346
contraxerit, debeat ut irregularem se gerere? Intellige de dubio prudenti, nam dubium ex scrupulis, sive levibus rationibus ortum nihili faciendum est. Intellige etiam de dubio negativo seu suspensivo, nam si dubium sit positivum, ante diligentiam ad veritatem inquirendam quisque debet se gerere ut irregularem, prout docent *Sanchez Dec. l. 1. c. 10 nu. 37. Suar. D. 40. Se. 5. nu. 12. Pal. D. 3. p. 3. nu. 3. & Salm. c. 7. nu. 42. cum Con. ex c. Illud. De Cler. exc.* Nisi gravis necessitas urgeat, nempe si occasio occurrat recipiendi Ordines, aut Beneficium, ut *Salm. ibid. cum aliis.* Post vero sufficientem diligentiam is bene potest se habere ut non irregularem, probabili opinioni acquiescens, ut *Suarez nu. 6. Pal. nu. 4. Salm. d. nu. 32. in fine cum Hurt. Corn. Giball.* Difficultas igitur est, cum quis dubitat dubio negativo. Resp. Si dubium est juris, nempe si dubitatur, an irregularitas sit a jure assignata, an non, pro aliquo actu, tunc nemo tenetur se gerere ut irregularem in foro conscientiæ, nec in externo ut talis damnandus est; tum quia in dubio nemo suo jure spoliandus est; tum quia, cum dubitatur de lege, lex non obligat, saltem quia tunc non est sufficienter promulgata; ita communiter DD. *Sanch. Dec. l. 1. c. 10. nu. 42. Pal. D. 3. p. 3. num. 7. Suar. l. c. num. 4. Bon. de Irreg. q. 1. p. 5. num. 2. Roncaglia. pag. 113. q. 1. R. 2. Concina to. 10. pag. 486. nu. 9. Diana pag. 4. tr. 2. R. 52. Salm. c. 7. n. 44. cum*

Con. Avila, *Corn.* & *Valent. Moya tr. 5. q. 6. n. 6. cum Lugo*, *Nav.* & *Tournely pag.* 18. *cum Cov.* & *Habert*. Quid si dubium sit facti?

347 Dubitatur 2. Utrum incurratur irregularitas in dubio facti, nempe si dubitatur, an quis crimen patraverit (præter homicidium, nam de hoc loquemur in dubio sequenti)? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Concina to. 10. pag.* 486. *num.* 8. & *Tournely to. 2. pag. 20. cum Sayr.* & *Hebert. ex c. Ad audientiam. de Homic.* ubi dicitur: *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit injungere Presbytero memorato, ut in Sacris Ordinibus non ministret*. Ergo in omni materia pars securior sequenda est. *Secunda* tamen sententia communis & verior negat, eamque tenent *Cabassut. T. J. c. 20. num. 14. Suar. D. 40. se. 6. n. 8.* & 13. *Bon. nu.* 3. *Diana p. 4. tr. 2. R. 25. Ronc. l. c. Pal. D. 6. p. 2. num. 9.* & *Salm. c. 7. num. 46. cum Con. Avila*, *Machad. Corn. Gib.* & *Henr.* Ratio 1. quia odia sunt restringenda, & nemo in dubio est damnandus, ex *Reg. Favorabiliores. 168. ff. de Reg. jur.* & ex *c. Cum sunt. eod. tit. in 6.* ubi: *Cum sunt jura partium obscura, reo favendum est potius quam actori*. Et idem in *c. un. Ut Eccles. Benef. &c.* Non est autem recedendum ab hac regula, tam rationi consona, sine textu expresso, qui tantum habetur in dubio homicidii, non vero aliorum criminum. Ratio 2. quia (ut diximus supra *num. 346.*) irregularitas non incurritur nisi in jure exprimatur, in jure autem solus homicida dicitur censendus esse irregularis in dubio homicidii, non alius delinquens. Ratio 3. & potissima est, quia, cum hic dubitetur an id quod currit in materia homicidii, currat etiam in alia materia, dubium etiam est juris: at in dubio juris etiam Adversarii (ut vidimus) concedunt non incurri irregularitatem. Nec obstant textus allati, nam respondetur 1. cum *Navarro*, & *Suarez*, quod ibi ratio adducta (nempe quod in dubiis pars tutior eligenda est) non assignatur ut præceptum necessario & universe observandum, sed ut rationabile motivum decentiæ, ob quod maxime convenit dignitati Sacrificii, ut Sacerdos in dubio homicidii a celebrando abstineat, ne si forte deinde certo fuisse homicida noscatur, cum scandalo Populi inveniatur celebrasse; Idque aperte declaratur in *c. Petitio tua. eod. ti. de Homic.* ubi: *Cum sit consultius in hujusmodi dubio* (scil. homicidii) *abstinere, quam temere celebrare*. Nota illud *sit consultius*, ergo non est præceptum. Quis autem neget aliquando decere, quod ex rationabili motivo per legem positivam prohibeatur aliqua actio per se non illicita; Sed cum ratio illa indecentiæ soli homicidio competat, alios casus non comprehendit. Respondetur 2. quod licet ratio alios etiam casus comprehenderet, in irregularitatibus ex delicto, sicut in omnibus aliis pœnis, non est arguendum de uno casu ad alium similem, etiamsi eadem, imo major ratio currat, nisi uterque casus sit in jure expressus; idque fortius procedit in irregularitatibus, circa quas (ut vidimus *num. præced.*) sancitum est nullas incurri, nisi illas quæ in jure expressæ sunt.

Dubitatur 3. Utrum censendus irregularis, qui dubitat an patraverit homicidium? Adsunt diversæ sententiæ. Alii dicunt hunc esse irregularem tantum in foro externo, non autem conscientiæ; ita *Innoc. Salas*, & *Henr. ap. Sanch. Dec. l. 1. c. 10. num.* 38. Alii ex opposito dicunt esse irregularem in foro conscientiæ, non autem in externo; ita *Hostiens. Armill. Tabien. &c. ap. eund. Sanch. num.* 39. Sed verius tenendum cum communi hunc in utroque foro judicandum esse irregularem; ita *Palaus num. 9. Bon. num. 3. Roncaglia pag. 114. v. Limita*, *Sanch. num. 42. cum Nav. Palud.* & *Led. ac Salm. c. 7. n. 45. cum Carnejo*, *Avila*, & *Sayro*; Et probatur ex *c. Significasti. c. ad Audientiam.* & *c. penult. de Homic.* ubi ratio quæ ibi adducitur, nempe quod in dubio tutior pars eligenda est, utrumque forum comprehendit. Sed hic notandum 1. quod hoc procedit casu quo aliquis certus est de homicidio (ut supponitur in præfatis textibus), & solum dubitat, an ipse sua actione fuerit causa illius; secus si dubitet de ipso homicidio, an fuerit sequutum vel non, ut valde rationabiliter dicunt *Pichler l. 5. tit.* 12. *num. 8. Elbel. to. 2. pag. 467. num. 190. Diana p. 7. tr. 5. R. 24. Tamb. de Irreg. c. 5. §. nu.* & *Sporer tr. 5. pag.* 131. Unde dicit *Diana p. 7. tr. 5. R. 26. cum Navarr. Menoch.* & *Quaranta*, quod si Medicus aperuit venam prægnanti, ut abortus sequeretur, sed postea non constet de abortu secuto, non est censendus irregularis, neque in foro interno neque externo: quia (ut habetur in *l. 1. §. Item illud. ff. Ad Syllan.*) non proceditur contra aliquem ad pœnas, nisi constet de corpore delicti. Secus vero dicendum, si media adhibita ad abortum fuerint adeo efficacia, ut ex eis communiter sequatur effectus, quia tunc præsumtio fit ex communiter contingentibus, ut *Navarr.* & *Mascard. ap. Dian. l. c. ex l. ult. C. de Fide instrum*. Notandum 2. quod in prædictis textibus sancitum est, dubitantem de homicidio judicandum esse irregularem quoad duos dumtaxat effectus, scilicet *abstinendi a celebratione*, & *quærendi dispensationem*, ut jura loquuntur. Ex quo infertur 1. hanc sanctionem valere tantum pro Clericis, non autem pro Laicis, cum homicidium magis dedeceat statum Clericorum quam Laicorum: ita *Salm. c. 7. num.* 45. & *Roncaglia c. 2. q. 1. in fin.* Infertur 2. valere tantum ad prædictos duos effectus, non autem quoad alios, nempe privationem Beneficiorum, &c. ut *Sanchez. l. 1. c. 10. num. 43. Suar. D. 40. se. 6. num. 6. Roncaglia* & *Salm. ll. cc.* & *Pal. D. 6. p. 3. num.* 8. *cum Panorm. Mol. Con. Sayr. Hurt.* & *Salas*. Infertur 3. dubitantem de mutilatione non esse habendum ut irregularem, sicut habendus dubitans de homicidio; quia id tantum de homicidio statutum est, ut *Sanchez num. 49. Bonac. p. 5. nu. 4. Ronc. pag. 114. v. Duo*, *Salm. l. c.* & *Suarez D. 40. se 5. num.* 14. contra *Nav.* & *Henr.*

Dubitatur 4. An habendus ut irregularis, qui abortum commisit dubitans, an fuerit vel non animatus? De hoc vide dicta *de 5. Præc. l. 3. nu.* 396. ubi id negavimus ex sententia veriori cum plurimis AA. quibus adde *Delbene c. 2. D. 4. se. 20. nu.* 22. & doctum Auctorem libelli (*Istruz. per li Nov. Conf. p. 2. c. 18. nu. 464.* & 465.) qui testatur in praxi prolem femininam non censeri animatam, nisi octogesimo die, masculinam vero quadragesimo, ut tradunt *S. Thomas cum Alberto M.* & alii. Idque confirmatur ex dictis *num. præced. Dub.* 3.

348 „ Resp. 2. Ut incurratur irregularitas ex delicto, requi„ ritur actus externus consummatus, & mortalis, ut ha„ bet communis contra *Cajet*. Ratio est, quia est gravis „ pœna, & difficulter relaxatur.

Ideo ad hanc irregularitatem incurrendam requiritur I. Peccatum mortale; ex quo infertur, quod si quis excusatur a mortali ex aliqua circumstantia, excusatur etiam ab irregularitate, ut docent *Sanch. de Matr. l. 9. D. 32. num. 9. Suar. D. 40. se. 3. num. 17. Tournely to. 2. pag. 7. R. 2. Concina to. 10. pag. 486. num. 8. Escob. l. 51. num. 6.* & *Salm. cap. 7. num 12. cum Con. Diana*, & aliis passim, ex *cap. 5. de Pœnis. in 6.* ubi dicitur pœna gravissima non esse infligenda pro levi culpa. Infertur præterea, quod præceptum obligans sub pœna irregularitatis, intelligitur etiam obligare sub mortali; *Suar. Pal. Con.* & *Salm. ibid.* Requiritur II. Actus exterior. Quando autem in aliqua Bulla, aut Canone conceditur dispensare in irregularitate mentali, intelligitur revera, quando irregularitas est occulta; *Pal. Con. Cov. Avil.* &c. *comm.* cum *Salm. c. 7. num.* 13. Requiritur III. Actus exterior consummatus, ut *Tournely l. c.* & *Salm. ibid.* cum *Sot. Pell. Giball.* Vide dicta *de Censur. num.* 36.

349 Sed quæritur I. An incurratur irregularitas ob crimen externum, & consummatum, sed prorsus occultum, ita ut a solo delinquente notitia haberi possit? Adsunt tres sententiæ. *Prima* universe negat, & hanc tenent *Rodriquez*, *Mendo*, *Castro*, *Bruno*, *&c. ap. Dian. p. 12. Miscell. in fine libri num. 6. pag. 97. v. Secundum dubium*; Quia (ut ajunt) non datur irregularitas, nisi in jure sit expressa; in jure autem nullibi fit mentio de irregularitate ob crimen omnino occultum. *Secunda* sententia quam tenent *Ledesma*, *Corduba*, *Henriqu. &c. ap. Salm. c. 7. num.* 15. excipit tantum homicidium, quia tantum in crimine homicidii irregularitas inducta est non solum propter scandalum aliorum, sed etiam propter intrinsecam indecentiam, ne Sacerdos offerens vice Christi, Agni mansueti, post homicidium ministret in Altari; Item quia, respectu ad homicidium, in Tridant. *sess. 14. c. 7.* dicitur: *Qui per industriam occiderit proximum suum, ab altari avelli debet, &c.* Ergo quicunque occidit ex industria, etsi occulte, jam fit irregularis. *Tertia* sententia verior, quam tenent *Palaus D. 6. p. 2. num. 1. Dian. l. c.* & *p. 7. tr. 11. R. 48.* & *Salm. c. 7. num. 16. cum Cov. Avila*, *Con.* & *Pelliz.* universe affirmat, non solum quoad homicidium, propter rationes mox allatas, sed etiam quoad alia crimina. Ratio, quia Ecclesia, crimina reservando, etiam occultissima reservat, modo suæ jurisdictioni subjaceant, nempe si sint externata, licet nulli alii patefacta, prout imposuit excommunicationem Hæresi omnino occultæ (ut dictum est *num.* 305.). Quod autem de facto irregularitatem imposuerit delictis quomodocunque occultis, patet ex *c. 6. Liceat*, *Tridentini Sess.* 24. ubi Concilium facultatem præbens Episcopis absolvendi ab irregularitatibus, & censuris occultis, nominat sub unico vocabulo *occultis* hæresim, homicidium, & alia crimina; ergo sicut propter hæresim omnino occultam, jam incurritur excommunicatio, & propter homicidium omnino occultum irregularitas, ita etiam propter alia crimina occulta irregularitas incurritur. An autem irregularitas proveniens ex homicidio prorsus occulto possit dispensari ab Episcopo? Vide infra *num.* 384. ubi id negabimus.

350 Quæritur II. An ad incurrendam irregularitatem ex delicto requiratur scientia legis Ecclesiæ prohibentis? *Prima* sententia universe negat, dicens sufficere solam cognitionem peccati commissi; ita *Suarez. D. 40. se. 5. nu.* 10. *Holzmann to. 1. pag. 409. nu.* 311. & *Anor. ac Felin. ap. Sanch. l. 9. D. 32. num.* 16. Ratio, tum quia lex humana intendit punire non solum transgressionem sui præcepti, sed etiam legis Divinæ; tum quia qui vult antecedens, vult etiam consequens, unde qui vult peccatum, vult etiam pœnam peccati. *Secunda* vero sententia communissima, & probabilior affirmat, & hanc tenent *S. Antonin. 3. p. tit. 24. c. 83. sub fin. Bon. de Censuris D. 1. q. 2.*

p. 1.

p. 1. n. 13. Pal. de Peccat. tr. 2. D. 1. p. 17. n. 6. Nav. c. 23. n. 47. & c. 27. n. 19. cum Cajet. Sylve. & Ang. Sanch. l. c. n. 9. & 17. cum Innoc. Abb. Host. Manuel, Vivald, &c. Salm. c. 7. n. 49. cum Cornejo, & Leand. ac Boss. de usu Matr. c. 5. nu. 158. cum Panorm. Henr. Tab. Vill. & Reg. Et probatur 1. ex *c. Proposuisti. Dist.* 82. ubi Innocentius I. decrevit quosdam Clericos incontinentes non esse deponendos juxta Constitutionem Syricii Papæ, eo quod eam ignorabant; & tamen eorum incontinentia erat quidem contra legem naturalem. Probatur 2. ratione, quia cum lex Ecclesiastica imponit pœnam super crimine a lege Divina vetito, novum jus condit; qui autem peccat contra legem Divinam, ignorans invincibiliter Ecclesiasticam, peccat utique contra illam, non vero contra hanc, ergo incurrere debet quidem pœnam Divinæ legis, non autem humanæ, juxta dicta *l. 6. n.* 1072.

Idem dicendum putant *Palaus de Censur. D. 6. p. 6. n. 3. Viva q. 8. a. 2. n. 7. & Salm. c. 7. n. 51. in fin. cum Cornejo, Leand. & Machad.* de eo qui committit homicidium, ignorando legem Ecclesiæ illud vetantem, vel in rixa ad legem non advertendo: hunc enim dicunt excusari ab irregularitate, cum eam non incurrat neque ob delictum, neque ob defectum: non ob delictum, quia non peccat contra legem Ecclesiæ quam ignorat, vel ad quam non advertit, juxta sententiam mox supra probatam: neque ob defectum, quia irregularitatem ex defectu solum incurrunt ii qui ad occisionem concurrunt ut ministri necessarii ad causæ cognitionem, vel executionem pœnæ, ut probabiliter alibi dicunt *Palaus p. 14. §. 3. n. 7. Diana p. 3. tr. 5. R. 80. & Salm. c. 9. n. 8. cum Vasq. Hurt. Pelliz. & Turrian.* Attamen docent incurrere *Suarez to. 3. D. 31. se. 6. v. Solet autem. Bossius l. c. n. 174. & Diana p. 4. tr. 2. R. 85. cum Merolla, & Mercero*; nam ideo imposita est irregularitas homicidio, quia est actio lenitati contraria, quæ valde dedecet Altaris Ministrum, unde talis homicida non proprie ratione delicti aut defectus irregularitatem incurrit, sed ratione indecentiæ propter quam ab Altari est repellendus juxta id quod dicitur in Trident. *Sess. 14. c. 7.* ubi: *Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum & per insidias, ab altari avelli debeat.* Hæc secunda sententia videtur valde probabilis, & tenenda; sed primam non audeo reprobare, cum hujusmodi irregularitas in casu præfato non habetur omnino expressa in jure.

351 Quæritur III. An ad incurrendam irregularitatem ex delicto requiratur etiam scientia pœnæ, id est irregularitatis? *Prima* sententia negat, & hanc tenent *Suarez D. 40. se. 5. n. 9. Laym. l. 1. tr. 4. c. 20. n. 6. Croix l. 7. n. 482. Tournely t. 2. pag. 16. Concl. 5. Anacl. de Censur. D. 3. qu. 1. n. 5. Elbel de Irreg. n. 161. Holzmann pag. 409. num. 311. item Carden. & Pichler, item Sotus, Pontius, Mol. Vasq. Azor. Salas, Reg. Fill. &c. ap. Boss. de usu Matr. c. 5. n. 168.* Ratio, quia irregularitas non est pœna medicinalis ad cavenda crimina in futurum, sed vel est inhabilitas, vel pœna mere positiva propter maculam culpæ, ob quam Ecclesia reddit delinquentem inhabilem ad Altaris ministerium; unde sufficit quod talis pœna sit imposita a lege actui vetito, quem Reus jam scienter & culpabiliter committit, licet ignorans pœnam. Præterea, qui vult causam id est peccatum, debet subjacere etiam effectui scilicet pœnæ, quamvis ignoratæ. Hæc sententia est quidem valde probabilis. *Secunda* vero sententia affirmans satis etiam probabilis videtur, & hanc tenent *Navarr. Man. c. 23. num. 47. Sylve. v. Ignorantia q. 8. d. 1. Sanch. de Matr. l. 9. D. 32. n. 20. Pal. tr. 2. de Pecc. D. 1. p. 17. nu. 7. & tr. 29. de Censur. D. 6. p. 6. n. 3. Roncaglia pag. 114. q. 2. Tamb. de Cens. l. 10. tr. 4. c. 4. §. 5. n. 3. Diana p. 4. tr. 2. R. 85. Boss. l. c. n. 174. cum Con. Sayr. Duard. Felin. &c.* item *Corneja Rodr. Portell. & Leand. ap. Salm. c. 7. n. 53.* qui vocant æque probabilem ac primam; & etiam probabilem censent *Suarez l. c. & Renzi pag. 366. q. 7.* Ratio, quia irregularitas ex delicto censetur vera pœna, imposita in vindictam criminis. Licet autem non requiratur scientia pœnæ, ut ipsa incurratur quando pœna est ordinaria, & talis ut ex natura ipsius criminis aliquo modo prævideri potest, cum ipsum lumen naturale dictet malum juxta suam naturam esse puniendum, requiritur tamen scientia pœnæ, quando illa est extraordinaria & exorbitans, ita ut secundum rei naturam ne in confuso quidem possit prævideri: & hujusmodi utique est pœna irregularitatis. Nec obstat dicere, quod volens peccatum debet sustinere pœnam; Nam respondetur cum *Navarr. c. 27. n. 174.* quod esto ad pœnam incurrendam non requiratur consensus in pœnam, tamen requiratur consensus in causam pœnæ; & ut quis consentiat in causam pœnæ docet *D. Thomas 2. 2. qu. 65. a. 8.* non sufficere consensus in actum peccaminosum, qui jam est causa pœnæ, sed peccatorem debere scire talem actum esse causam pœnæ.

352 Quatuor autem modis tollitur irregularitas. I. Per cessationem causæ, si irregularitas sit ex defectu (v. gr.) ætatis, ignorantiæ, paupertatis, &c. *Suar. D. 41. se. 1. n. 6. Laym. tr. 5. p. 5. c. 4. n. 10. Tournely to. 2. p. 113. Roncaglia pag. 114. q. 3. R. 1. & Salm. c. 7. n. 55. cum Sayr. &c.* Notandum autem, quod cum quis est irregularis ob infamiam, si infamia est *popularis*, tollitur per emendationem, ex *c. 4. & c. 18. Dist. 56.* Si est infamia *facti*, tollitur per mutationem loci; *Tournely pag. 58. & Roncaglia pag. 114. qu. 3.* Si vero infamia est *juris*, scil. per sententiam Judicis, tunc ad eam tollendam omnino requiritur dispensatio. II. Per Baptismum, si irregularitas sit ex delicto; qui enim homicidium patravit ante Baptismum, post illum non manet irregularis. *Salm. n. 57. cum Con. Sayr.* &c. III. Per Dispensationem, de qua *n. seq.* IV. Per professionem Religiosam, de qua infra *n.* 354. & 355.

„ Resp. 3. Irregularitas non tollitur per absolutionem, 353
„ sed per dispensationem, hac, vel simili forma: *Dispenso*
„ *tecum in irregularitate, quam, vel quas, ob hanc vel il-*
„ *lam causam incurristi.* Et, si quidem dispensans intendat
„ tollere omnes, idque possit, omnes tollit: sin
„ minus, eam tantum tollit, quam potest, & vult.
„ Etsi vero hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex
„ jure tamen novo *Trident.* ubi est receptum, potest Epi-
„ scopus dispensare in irregularitatibus provenientibus ex
„ delicto, & non deducto ad forum contentiosum, nisi ta-
„ men sit homicidium directe, & in se volitum. *Bonac. q.*
„ *5. p. 1. n. 3. ex Trid. sess. 24. c. 6. Suar. Sanch. Fillinc.*
„ &c. *Laym. c. 9. n. 4.*

Hic notandum I. quod si dispensaretur a Papa super aliqua irregularitate sine justa causa, dispensatio erit valida (quamvis non licita): Si vero dispensaretur ab inferiore, erit & amplius nulla; *Salm. c. 7. n. 60.* Notandum II. Si quis plures irregularitates contraxerit ejusdem speciei, puta si pluries ministrarit cum censura, sufficit tunc ad obtinendam dispensationem, si dicat, pluries in illas incidisse; ita *Suarez D. 44. se. 3. n. 28. Pal. D. 6. p. 7. n. 3. & Salm. c. 7. n. 61. cum Con.* Imo *Sanch. de Matr. l. 8. D. 24. n. 7. & Nav. Henr. ac Avila ap. Salm. l. c.* docent sufficere, si dicat tantum se irregularem esse ob talem culpam. Notandum III. Quod Prælatus, si admittat quemdam ad Ordinem, vel Beneficium, quem scit irregularem, censetur cum eo dispensare; *Bonac. D. 7. q. 5. pag. 1. in fin. ac Salm. ib. cum Henr. & Avila.*

„ Præterea Irregularitas ex defectu natalium tolli etiam 354
„ potest per professionem in religione approbata, sed quoad
„ ordines tantum, non quoad prælaturas, *c. 1. de filiis*
„ *Presbyterorum. Ben. p. 2. Laym. c. 9. n. 6. Suar. Sanch.,*
„ *Less.* * (*Ita etiam communiter Sanch. de Matr. l. 7. D.*
„ *86. n. 4. Suar. D. 41. se. 1. n. 3. Holzmann pag. 411. n.*
„ *323. v. Per Professionem, & Tournely pag. 27. v. Quod.*
„ *ex concessione Greg. XIV. Clem. VIII. & Pauli V.*)* con-
„ tra *Villal.* qui apud *Diana p. 4. t. 2. Res. 65.* dicit tolli
„ quoad omnia solita gubernari per Fratres Ordinis, ut
„ Prioratus, Præposituratus, Rectoratus, & cetera munia.
„ Circa quæ Prælatos saltem posse eum iis dispensare, in
„ Capitulo tamen Generali, vel Provinciali, notat *Dian. l.*
„ *c. ex Barbos.* * (*Et ita etiam Palaus D. 6. p. 7. nu. 2.*
„ *& Holzm. l. c. cum Sayr. Notant autem Bonac. D. 7. q.*
„ *2. p. 3. num. 14. & Tournely pag. 30. cum Sayro, quod*
„ *Dispensatio ad Dignitates non intelligitur ad Episcopatum.*
„ *Quod autem dicit Sotus, scil. per Professionem Religiosam*
„ *tolli omnes irregularitates, id communius negant AA. ap.*
„ *Salm. c. 7. n. 58.*) *

„ 1. Solus Papa, & qui ab eo accepit privilegium, po-
„ test dispensare in irregularitatibus ex defectu.

„ Confessarius in nullis Irregularitatibus potest dispensare,
„ nisi habeat speciale privilegium a Papa.

Prælati autem Regulares, ut dicunt *Salm. c. 8. n. 63. cum* 355
Bauno, Candido, & aliis, *ac Sporer Suppl. pag. 149. n. 167. cum Herincx* ex Privilegio S. Pii V. (in Bulla 23.) relato in extensum a *Salm. c. 2. n. 72.* & ex alio Gregorii XIII. allato *d. c. 8. n. 63.* possunt dispensare cum suis subditis in omni irregularitate occulta, in qua possunt Episcopi cum suis. Et etiamsi irregularitas proveniat ex bigamia, & homicidio adhuc voluntario, modo non sit notorium, ut ait *Palaus D. 6. p. 7. nu. 2.* ex Privilegio Martini V. relato *ap. Rodriquez, & Sporer l. c. cum Portel.* Qui tamen ait cum eodem *Rodriqu.* id intelligi tantum de dispensatione ad Ordines, non ad Prælaturas. Quomodo Regulares possint dispensare in irregularitate ex homicidio voluntario? Vide dicenda *Dub. sequ. in fin. n. 396.* Hoc respectu ad subditos, quo vero ad seculares docent *Sporer Suppl. pag. 150. n. 170. cum Suar. Sanch. Bassæo, Sayr. &c. ac Salm. tr. 18. de Privil. c. 4. n. 71. & de Censur. c. 7. n. 63. cum Pelliz. Leo. Rodr. Henr. &c.* posse Confessarios Regulares dispensare in omnibus irregularitatibus in quibus possunt dispensare Episcopi cum subditis suis, ex Privilegio bullato Sixti IV. in Bulla 9. Minimis concesso; & confirmato a Julio II. in sua Constit. quæ incipit, *Dum ad sacrum Ordinem,* (ut testatur *Pirim. ad Constit. 1. Julii II. §. 23. ap. Salm. tr. 18. de Privil. c. 4. n. 171.*) Ibi Confessariis illorum concessa est facultas *ab omnibus excommunicationibus, suspensionibus, & interdictis, & super quacunque irregularitate ordinaria, tam a jure quam ab homine reservatis, toties quoties opus fuerit absolvendi, & dispensandi, ac vota quacunque permutandi, sicut potest Diœcesanus.* Hujusmodi Privilegium

Bauny testatur jam esse in usu, sed *Leuans* de hoc dubitat; at *Salm. d. n.* 171. dicunt quod usus talis Privilegii, cum sit occultus spectando ad forum Pœnitentiæ, nemo testari potest an sit, vel non sit in usu: Præterquamquod addunt, Privilegia maxime gratiosa non amitti per non usum, ut ajunt probasse in *eodem tract.* 18. *cap.* 2. *n.* 13. Et etiamsi Minimi illo nequirent uti ob non usum, dicunt tamen alios Regulares in Privilegiis communicantes non interdici ab illis utendis. An vero ex Bulla Cruciatæ possit Confessarius electus dispensare in irregularitatibus ex delicto? Vide *Salm. c.* 7. *n.* 66.

DUBIUM IV.

Quæ sint Irregularitates ex delicto?

356 *Irregularitas ex delicto incurritur I. ob* Baptismum iteratum.

357 *II. ob* Violationem censuræ. 358. *Plura notanda.* (*An autem qui ordinatur ligatus censura, incurrat irregularitatem?* Vide dicta l.6.n.799. Dub. 3. vers. Utrum.)

359 *III. ob* Exercitium actus Ordinis Sacri, *quem aliquis Clericus non habet.*

360 *IV. ob* Malam susceptionem Ordinum. 361. *Quotupliciter incurratur irregularitas ob furtivam susceptionem?*

362 *V. ob* Crimina infamia, & notoria. 363. *Requiritur notorietas facti, vel juris. Quæ sint crimina, & exercitia, quibus annexa est infamia?* 364. *Quomodo tollatur hæc irregularitas?*

365 *VI. ob* Homicidium, *vel* Mutilationem. 366. *De irregularitate ob Homicidium* voluntarium.

367 *Hanc irregularitatem incurrunt I. Qui occidunt, vel mutilant.* 368. *Dub.* 1. *Quid si homicida pœniteat ante mortem?* 369. *Dub.* 2. *Quid si unus feriat, sed alii occidant?*

370 *II. Incurrunt mandantes, vel consulentes homicidium, vel mutilationem.* 371. *Dub.* 1. *Quid in dubio an homicidium causatum fuerit ex mandato, sive consilio?* 372. *Dub.* 2. *Quid si homicida jam erat determinatus ad occidendum?* 373. *Dub.* 3. *Quid si consulens consilium revocet?*

374 *III. Incurrunt omnes cooperantes ad homicidium vel mutilationem, nempe* 1. *Excitantes.* 2. *Prœliantes in bello injusto.* 3. *Ministrantes auxilium.* 4. *Accusantes, &c.* 5. *Associantes.* 375. *Dub.* 1. *An incurrunt ratihabentes?* 376. *Dub.* 2. *An non impedientes?*

377 *De irregularitate ob homicidium, vel mutilationem casualem.*

378 *De mutilatione membrorum.* 379. *Dub.* 1. *Quid veniat nomine* membri? 380. *Dub.* 2. *An fiat irregularis qui abscindit testiculos?* 381. *Et an ab irregularitate propter mutilationem possint dispensare Episcopi?* 382 *Plura ap. Busemb. & præsertim an dans potum infirmo, vel cum admovens incurrat irregularitatem? Vide ibi num.* 4.

383 *Si quis dat operam rei licitæ, non fit irregularis, nisi apponat negligentiam moraliter culpabilem.* 384. *Hinc excusatur I. Magister, & Pater verberans. II. Equitans in equo feroci. III. Alens feram ligatam. IV. Reficientes tectum. V. Clericus in Sacris, aut Monachus medens sine incisione, vel adustione.* 385. *Quid de Clerico Beneficiato medente cum incisione?*

386 *Si quis dat operam rei illicitæ, non fit irregularis, si res non est periculosa.* 387. *Quid si periculosa?*

388 *Quid si quis occidat ad defensionem sui, vel innocentis? Et quid si adulter occidat maritum aggressorem?* Remissiva ad l. 3. n. 396. v. in ordine.

389 *An fiat irregularis occidens ob defensionem libertatis, honoris, bonorum, &c.?*

390 *Quomodo tollatur irregularitas propter homicidium?* 391. *An Episcopi possint dispensare in irregularitate ex homicidio voluntario?* 392. *Et quid si homicidium fuerit omnino occultum?* 393. *Quid si homicidium fuerit casuale?* 394. *An reputetur casuale homicidium patratum in rixa?* 395. *Et quid si fuerit commissum per defensionem, sed excedendo moderamen?*

396 *Quomodo Prælati Regulares possint dispensare in irregularitate ob homicidium, vel mutilationem cum subditis suis? Et quomodo cum laicis?*

356 „ RESP. *Prima* est ob iteratum Baptismum serio, & „ scienter; atque irregularis tam baptizans, quam baptizatus; etsi in baptizante irregularitas tantum sit causa partialis, ne Clericus ad aliquem Ordinem possit ascendere; neque incurratur, si rebaptizatio sit occulta. „ *Castr. Tolet. M. Leo p.* 3. *f.* 318. *V. Bon. d.* 7. *q.* 3. *p.* „ 3. *Laym. l.* 1. *t.* 5. *p.* 5. *c.* 2.

Per rebaptizationem occultam non sollemnem probabilius non incurritur irregularitas, ut tenent *Bonac. D.* 7. *q.* 3. *p.* 3. *n.* 1. & 7. *Pal. D.* 6. *p.* 16. *n.* 2. & *Salm. c.* 8. *num.* 60. *cum Sylve. Laym. & Con. ex c. Ex literarum. de Apostat.* ubi, cum de rebaptizato sermo fiat, dicitur: *Ad superiores Ordines promoveri* (*si publicum est quod proponitur*) *non valebit, nisi ad Religionem transire voluerit; si vero occultum est, promoveri poterit.* Hic nota I. quod irregularitas adversus eum, qui scienter rebaptizatur, habetur ex *c.* 4. *Confirmandum. Dist.* 50. Adversus autem rebaptizantem habetur tantum ex communi sententia DD. ut testantur *Salm. de Cens. c.* 8. *n.* 59. Et colligitur ex *c. Ex litterarum*, ubi declaratur irregularis Acolythus assistens rebaptizationi. Rebaptizans, vel rebaptizatus ex metu, sine intentione, vel sub conditione (etsi temere & culpabiliter fiat) probabiliter non fiunt irregulares, ut *Palaus l. c. n.* 5. *Suar. D.* 31. *fe.* 6. *dub.* 5. *Tournely pag.* 104. *q.* 3. & *Salm. c.* 8. *num.* 61. *cum Nav. Corn. & Avila.* Ignorantia culpabilis tamen hos non excusat, ex *c. Quibus. De Consecr. Dist.* 4. Secus, si inculpabilis; *Palaus num.* 6. *Salm. n.* 62. *cum Sot. Sayr. &c.* Nota II. quod est etiam irregularis, qui baptizatur ab hæretico declarato sine ulla necessitate, ut habetur ex *c. Ventum est.* 1. *quæst.* Insuper qui differt baptizari usque ad mortis periculum, ex *c. Si quis. Dist.* 57. Vide *Salm. n.* 65.

„ *Secunda* ex violatione censuræ, v. gr. si ea innodatus 357
„ actum aliquem Ordinis sollemniter exerceat, nisi invincibilis ignorantia excuset. *Laym. c.* 3.

Notandum hic I. Quod qui celebrat innodatus excommunicatione minori non incurrit irregularitatem, ex *c. Si celebrat. De Cler. exc. min.* Immo nec irretitus excommunicatione majori, si exerceat actum Ordinum Minorum, adhuc sollemniter, & ex officio; ita *Bonac. q.* 3. *p.* 5. *n.* 1. *Lay. c.* 3. *n.* 4. *Nav. c.* 27. *n.* 242. & 244. *Anacl. pag.* 512. *n.* 13. & *Avila Vill. Corn. cum Salm. c.* 8. *n.* 66. Nec si exerceat actum ordinum Majorum, sed non sollemniter, idest Diaconatus sine stola, Subdiaconatus sine manipulo, cum tales actus sic exerceri possint etiam a Cantoribus: *Salm. c.* 8. *n.* 68. & *Anacl. l. c.* Nec qui canit sollemniter Officium, nisi sit Hebdomadarius Capituli, sollemniter dicendo Orationem cum *Dominus Vobiscum*, quia tale ministerium ex consuetudine a Sacerdotibus, aut Diaconis exercetur. Nec qui concionem habet, quia hoc munus de licentia Episcopi potest exerceri etiam a non constituto in Sacris, cum sit actus jurisdictionis, non Ordinis; *Suarez D.* 12. *se.* 2. *n.* 4. & *Salm. c.* 8. *n.* 69. *cum Avil. Sylve. Sayr. Henr. &c.* Nec qui exercet actum non Ordinis, sed jurisdictionis, scil. si Episcopus excommunicat, si Parochus assistat Matrimonio; *Anacl. n.* 14. & *Diana, Avil. Sylve. Suyr. Henr. &c. cum Salm. c.* 8. *n.* 69.

Notandum II. Ad incurrendam hanc Irregularitatem requiri, ut censuratus scienter actum Ordinis exerceat, quia illa tantum ob contemtum censurarum imposita est. Episcopus, vel alius Sacerdos censuratus cogens alium ad celebrandum coram se, fit irregularis ex *c. Illud. De Cler. exc. min.* Ab hac autem irregularitate tantum Pontifex potest absolvere, vel Episcopus, si sit occulta; Et Prælati Regulares cum suis Religiosis, etiamsi sit publica, ut tenent *Bord. Suyr. Corn. Cand. &c. apud Salm. c.* 8. *n.* 72. Immo etiam cum secularibus, ut *Peyrin. Frugosa, & Ant. a Sp. S. ibid.* ex privilegiis Mart. V. & Jul. II. Notandum III. cum *Cabassut. l.* 5. *c.* 20. *num.* 12. quod si quis celebret in Ecclesia polluta, non fit irregularis; fit vero qui celebrat scienter in loco interdicto, quia jam violat censuram per exercitium Ordinis, ex *c. Is qui.* 18. *de Sent. exc. in* 6. Notandum IV. *cum Anacl. pag.* 512. *n.* 16. & *Nav. ib.* quod qui ordinatur ab Episcopo excommunicato, suspenso, interdicto, hæretico, schismatico, aut simoniaco, fit irregularis, argum. ex *c. Quod quidam. & c. Statuimus.* 1. *q.* 1. item ex *c. Ordinationes q.* 9. & *c.* 1. & 7. *de Schism.* ubi dicuntur hujusmodi Ordinationes indigere dispensatione. An autem incurrat irregularitatem, qui ordinatur aliqua irretitus censura? Vide *l.* 6. *n.* 799. *Dub.* 3. *vers.* Utrum.

„ *Tertia*, ob peccatum, quo Clericus serio, & scienter „ actum Ordinis sacri, quem non habet, sollemniter exercet. *Bonac. l. c. p.* 6. *Laym. l. c. c.* 3.

Ex hoc capite igitur (ut dicit *Busemb.*) fit irregularis 359
Clericus ministrans scienter, & sollemniter in Ordine Sacro, quem non habet, ut ex *c.* 1. & 2. *De Cler. non ord. min.* Nempe, si non Diaconus canat Evangelium cum stola, &c. Vel si non Sacerdos absolvat sacramentaliter, sollemniter baptizet, &c. An autem laicus exercens actum Ordinis quem non habet incurrat irregularitatem? Probabilius negatur, juxta dicta de Baptismo *l.* 6. *n.* 116. *Dub.* 3. Qui est ligatus duplici censura, & exercet actum Ordinis Sacri, etsi non incurrit duplicem irregularitatem, incurrit tamen unam duplici æquivalentem; unde in petitione dispensationis id exprimere debet; *Tournely t.* 2. *pag.* 109. Sacerdos autem simplex excipiendo Confessiones non incurrit irregularitatem; quia hic revera exercet actum Ordinis quem jam habet, licet careat jurisdictione, ut recte ait idem *Tournely pag.* 110. Unde peccat, sed non incurrit irregularitatem.

„ *Quarta*, ob delictum, quo quis male suscepit Ordines, 360
„ v. gr. in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente jurisdictionem, vel per saltum „ (licet hunc suspensum tantum esse, quamdiu non „ ministret in Ordine per saltum suscepto, satis probabiliter docent *Avila, Navar. Bonac.*), vel ante le-

„ giti-

„ gitimam ætatem, vel sine dimissoriis, vel furtive (Epi-
„ scopo nesciente, nec approbante), & non examinatus.
„ V. *Bonac. d. 7. q. 5. p. 4.*

361 Ex furtiva Ordinum susceptione fit irregularis, I. Qui Ordinem recipit sine approbatione Episcopi, nam is prohibetur ad alium Ordinem ascendere, ex *cap. 1. De eo, qui furt.* &c. II. Qui sine dispensatione Episcopi eodem die recipit plures Ordines, quorum unus Sacer est, ex *cap. 2. & 3. eod. tit.* III. Qui post Matrimonium contractum ante consummationem Ordinem Sacrum recipit, renitente uxore, ut ex *Extrav. Antiquæ De Voto*. Alias vero furtivas receptiones Ordinum, quas enumerat hic *Busembaum*, dicunt *Suarez D. 42. se. 3. n. 5. Pal. D. 7. p. 17. n. 1. & Salmant. c. 7. n. 73. cum Con. & Cornejo*, potius inducere suspensionem quam irregularitatem; nihilominus pro absolutione hujusmodi suspensionis, semper recurrendum ad Papam; vide dicta *num.* 318.

In hac autem irregularitate nequit dispensare Episcopus, si crimen est publicum, & ipse ante Ordinationem præceperit sub pœna excommunicationis (ut moris est) neminem furtive accedere, ex *cap. 1. eodem tit. ut supra*; vide *Salm. cap. 8. n. 75.* Qui insuper dicunt cum *Fragosa*, &c. Regulares posse dispensare etiam cum secularibus, sicut in aliis irregularitatibus occultis, ita etiam in hac, ex Privilegio Sixti IV. & Julii II. juxta dicta in *Dub. præced. num. 355. in fin.*

362 „ *Quinta*, propter enormia crimina, si sint notoria, &
„ publica, v. gr. quæ a jure habent annexam infamiam,
„ ut adulterium, raptus, incestus, perjurium in judicio.

Hæc irregularitas ex infamia, ut ait *Croix lib. 7. n. 512.* potius reducitur ad irregularitatem ex defectu, quam ex delicto, cum infamia non sit aliud quam defectus bonæ famæ. Omnes infames irregulares fiunt, ex *cap. Infames. 6. Qu. 1.* Et hoc intelligitur, sive infamia sit ex jure Canonico, sive ex Civili; Item sive infamia sit juris, sive facti; Quamvis *Bon. cum Azor. apud Salm. cap. 8. n. 76.* dicant infamiam facti inducere quidem irregularitatem ad non suscipiendos Ordines, sed non ad ministrandum in susceptis: infamiam vero juris ad utrumque.

363 Ad incurrendam hanc irregularitatem requiritur, ut crimen, cui annexa est infamia, sit notorium notorietate facti, vel juris. *Facti* per publicam famam; Requiritur tamen, prout dicunt *Viva Qu. p. A. 4. num. 6. cum Castro, Hurt. ac Laym. Garc. & Pignat.* apud *Croix lib. 7. nu. 513.* (contra *Suar. Fill.* &c.) ut factum non solum sit publicum, sed etiam notorium, seu ita evidens majori parti Viciniæ, seu Collegii (ubi ad minus sint decem), ut nulla possit tergiversatione celari. Item ait *Viva ibid.* requiri etiam, ut crimen vel sit qualificatum, ut hæresis, parricidium, &c. vel continuatum, ut concubinatus. Infamiam autem *Juris* habetur per confessionem Rei in judicio, vel per sententiam Judicis, saltem criminis declaratoriam; ita *Sanch. Dec. l. 2. cap. 26. num. 1. Pal. p. 20. n. 3. & Salm. c. 8. nu. 82. cum Con. Bon. Avila, Corn. &c.* Crimina autem, quibus de jure annexa est infamia, sunt homicidium, perjurium factum in judicio, hæresis, simonia, sodomia, crimen læsæ Majestatis, adulterium, proditio, rapina, lenocinium, exercitium usurarum, invasio Cardinalium, vel Episcoporum: Item raptus mulierum, seu ad illum cooperatio, duellum, peratio armorum contra Parentes, &c. Vide *Salm. cap. 8. ex nu. 78.* Item exercitium histrionis cum turpibus repræsentationibus, ita ut non fiat sine peccato mortali; Non autem macellatoris, carnificis, lictoris, & similis generis, cum hæc officia bene exerceri possint sine peccato, ut *Palaue loc. cit. nu. 6. & Salm. num. 84. cum Corn. contra alios*. Præterea hic notandum posse etiam incurri irregularitatem ob infamiam adhuc alienam, prout incurrunt filii eorum qui damnati sunt ob delictum Majestatis; Item filii nati ex matre meretrice; Item filii Hæreticorum (licet hoc neget *Viva A. 4. n. 6.* sicut negat etiam de filiis illegitimorum cum *Suarez*, & *Palaue contra alios*), & etiam nepotes per viam masculinam ab iis descendentes; modo tamen sit notorium Parentes fuisse hæreticos, & in hæresi decessisse, ut *Sanchez l. 2. c. 28. n. 7. & Suar. D. 43. se. 3. n. 1.* Ut autem omnes hi irregularitatem incurrant, opus est, ut nati sint post delictum; ita *Sanchez l. 2. cap. 27. nu. 14. Less. lib. 2. cap. 34. num. 121. Pal. p. 19. §. 2. nu. 2. & Salm. c. 8. num. 83. cum Bonac. & Henriq.*

364 Hæc infamia atque irregularitas, si sit facti tollitur vel per Baptismum, vel per notoriam facti emendationem, sine dispensatione, ut tenent *Suar. D. 48. se. 2. n. 6. Palaue l. c. n. 14. & Salm. cum Henr. Bon. Corn.* &c. Et colligitur ex *c. Si duo 15. quæst. 6.* Modo emendatio, universim loquendo, ut ait *Viva art. 4. num. 6.* & *Croix n. 517. cum communi*, saltem per triennium perseveret. Si vero sit juris, non tollitur nisi per dispensationem; Quamvis *Bonac.* teneat hanc etiam tolli per Baptismum, & *Salm. num. 86.* non improbabile putant.

Episcopus non potest dispensare, ut infamis infamia facti ad Sacros Ordines ascendat; potest tamen, ut in susceptis ministret, si crimina sint minora adulterio, & Reus egerit pœnitentiam. Si vero infamia sit per sententiam Judicis, potest ab illo irregularitas tolli per aliam sententiam, qua Reo fama restituatur; *Salm. c. 8. num. 87. & Tourn. to. 2. p. 57.* Irregularitas ob crimen Parentum, vel ob officium infame tollitur per ingressum in Religionem, ut *Salm. ibid.* cum *Corn.* Testantur autem *ibid. Bordon. & Ant. a Sp. S.* Regulares ex Privilegiis Pii IV. & Pii V. posse dispensare cum suis subditis in hac irregularitate, sive contracta ante ingressum in Religionem, sive post: Item sive infamia fuerit juris, sive facti, nulla excepta.

„ *Sexta* oritur ex injusta mutilatione, vel homicidio, 365
„ etiam indirecte tantum voluntario; extenditurque ad o-
„ mnes, qui ad alterutrum, sive in bello injusto, sive ex-
„ tra illud, injuste concurrunt, consulendo, mandando.
„ Mutilatio autem hic intelligitur, quando a corpore se-
„ paratur membrum aliquod principale, idest pars corporis,
„ quæ officium per se distinctum habet, v. gr. pes, ma-
„ nus, oculus, auris, &c. *M. Leo in praxi p. 3. f. 347. ex*
„ *Covar. Nav. de Cens. nu. 206.* Vide *Bonac. p. 8.* * (*Ita*
„ *habetur ex Clement. unic. De Homic. Et hoc verum est,*
„ *etiamsi quis mutilet seipsum, ut qui seipsum castraret, c.*
„ *Si quis absciderit. Dist. 55. Sayr. Corn. cum Salm. c. 8.*
„ *n. 18. Sicut etiam fieret irregularis, qui seipsum culpabiliter*
„ *deformaret, aut digitum, vel partem digiti sibi abscinde-*
„ *ret, ut ex cap. Qui partem. Dist. 55. Dicitur*, seipsum,
„ *quia secus esset (ut mox dicemus num. 379. si alter ab-*
„ *scinderet sibi digitum.)* *

Hæc igitur irregularitas oritur tam ab homicidio voluntario (nimirum cum homicidium sit vel directe volitum in se, vel indirecte in causa, inseparabiliter tamen & proxime cum illo conjuncta, prout est in lethali vulneratione, in porrectione veneni, &c.), quam ab homicidio casuali indirecte volito, nempe in causa, prævisio effectu (non ita autem proxime cum causa conjuncto), & neglecta debita diligentia ad illum impediendum. Hinc aliqua adnotabimus I. De homicidio *voluntario*. II. De homicidio *casuali*; Advertendo, quod illud, quod dicitur de irregularitate ob homicidium, dicitur etiam de irregularitate ob mutilationem voluntariam, sive casualem. 366

Quoad homicidium volontarium pertinet, I. incurrunt irregularitatem omnes qui propria actione hominem occidunt, ut patet ex *c. Si quis 1. de Homic.* & ex *c. 7. Trid. Sess. 14.* 367

Sed hic dubitatur 1. an si homicida pœniteat facti ante mortem, incurrat irregularitatem? Negant *Salm. c. 8. n. 4. in fin.* quia (ut ajunt) tunc occisori mors illa non est voluntaria in seipsa, sed tantum in causa, quæ cum jam retractata fuerit, ipse non influit amplius moraliter in mortem. Sed verius affirmant *Suarez D. 44. se. 3. num. 7. & Viva de Irreg. q. 9. art. 2. n. 4.* Nam in hoc differt causa moralis a physica: qui posuit causam tantum moralem, sufficit ut eam moraliter auferat, ne effectus ei imputetur; hinc mandans homicidium, revocando mandatum ante ejus executionem, bene excusatur ab irregularitate, quia jam desinit moraliter influere. Qui vero posuit causam physicam mortis, nempe vulnus aut venenum, non excusatur si pœniteat, quia causa necessario pergit influere in mortem. Imo recte docet *Suar. D. 44. se. 3. n. 13. in fin.* nec etiam mandantem excusari ab irregularitate, si revocatio mandati casu non perveniat ad mandatarium. Valde probabiliter tamen (ut diximus *n. 40.* & tenent iidem *Salm. c. 1. n. 153. cum Suarez, Sayr. Avila, Corn. &c.* ac consentit ipse *Viva l. c.*) excusabitur ab excommunicatione mandans percuti Clericum, si ante executionem pœniteat mandati, sive consilii, licet revocatio mandatario non innotuerit, quia cessat contumacia requisita ad censuram incurrendam. Certum autem est, quod si quis lethaliter quantumcumque vulneret, si mors non sequitur, irregularitatem non incurrit; quia nulla assignatur in jure propter conatum occisionis, sed tantum propter homicidium, aut mutilationem; ita *Suarez D. 44. se. 2. n. 2. & Salm. l. c. cum Avila, & Sayr.* ac alii passim. 368

Dubitatur 2. an incurrat irregularitatem, si quis primus lethaliter aliquem percusserit, sed alii postmodum eum peremerint? Affirmant *Fagnan. in c. Significasti 18. de Homic.* item *Cov. & Ugol. apud Bonac. D. 7. q. 4. p. 8. n. 32.* Et inferunt ex *dicto cap. Significasti* ubi Pontifex dixit primum vulnerantem non esse irregularem, si constet vulnus ab ipso inflictum non fuisse lethale; Secus ergo, si lethale fuerit. Negant vero *Laym. l. 3. se. 5. tr. 3. p. 3. cap. 10. in fin. Bonac. l. c. cum Avila*, & *Con.* item *Molina*, & *Henr. apud Escob. lib. 53. n. 311.* Ego autem censeo cum *Escobar n. 312.* revera in prædicto *cap. Significasti*, nihil definitum fuisse de hoc casu, ibi enim fuit quidem decisum in casu ibi allato, nempe cum quidam primum ab uno percussus fuisset, deinde ab aliis, & sic decesserit; Respondit Pontifex, quod si constiterit, primum non percussisse lethaliter, eum non esse irregularem: Secus si dubium fuisset an ex illius percussione, vel aliorum vulneratus periisset. Nostrum autem casum, nempe quod primus vulnus lethale inflixerit, sed percussus ab aliis extinctus fuerit, puto a Pontifice fuisse præteritum, saltem non constat fuisse decisum. Hoc tamen intelligendum, si constet primum vulnus non causasse mortem, nec accelasse, sed eam intulisse secundum vulnus, 369

nempe

nempe si caput fuisset confractum, aut cor transverberatum; nam alias in dubio primus non effugit irregularitatem.

370 II. Incurrunt irregularitatem omnes homicidium mandantes, vel consulentes, ut habetur ex *c. Si quis viduam. Dist.* 50. *c. Significasti* 18. *de Homic.* & *c. Sicut.* 6. §. *Qui vero tod. tit.* Hoc tamen non currit, si mandans, vel consulens non influxerit in homicidium, nimirum (ut dicunt *Sanch. Dec. lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 44. & *Viva q.* 9. *art.* 2. *n.* 6.) si constet homicidium ex alia causa accidisse; vel si ipsemet hoc asserat, sitque fide dignus, nam alias ut bene advertit *Sanchez*, non est credendus.

371 Sed dubitatur 1. an mandans vel consulens censendus sit irregularis in dubio an mandatum vel consilium fuerit, vel non, efficax causa homicidii? *Prima* sententia communior, quam tenent *Sanchez l.* 1. *c.* 10. *n.* 44. *circa fin. cum Salas, Pal. D.* 6. *p.* 3. *n.* 8. *cum Nav.* & *Salm. c.* 7. *n.* 45. *cum Con. Bon. Sayr. Avila,* & *Corn.* affirmat, tum quia possidet mandatum sive consilium, usquedum probetur oppositum; unde sicut in foro externo hi damnarentur jam ut irregulares, ita censendum in interno, qui externo conformari debet, semper ac externus non utitur falsa præsumtione; tum quia ratio textus in *c. Ad audientiam*, nempe quod in dubio homicidii tutior pars eligenda est, ut si forte postmodum certe innotescat homicida, evitetur indecentia & scandalum, comprehendit tam homicidam, quam mandantem, aut consulentem. *Secunda* vero sententia, quam tenent ut probabilem *Diana par.* 11. *tr.* 6. *R.* 42. *Sporer to.* 2. *p.* 130. *n.* 129. & *Tamb. l.* 10. *de Censur. tr.* 4. *c.* 5. *n.* 11. negat, quia (ut ajunt) irregularitas non incurritur nisi expressa sit in jure, jura autem loquuntur de iis qui certe sunt causa homicidii mandando vel consulendo, vel qui dubie homicidium committunt, non autem de iis qui tantum dubie ad illud concurrunt. Unde sicut non incurreret irregularitatem mandans sive consulens homicidium, nisi hoc in textibus supra allatis esset expressum, ita alii Canones qui damnant percutientes, etiam in dubio an ex eorum percussione mors sequuta fuerit, non extenduntur ad mandantes & consulentes in dubio concursus. Ad primam autem rationem respondere posset id quod dicitur circa obligationem restitutionis, vide dicta *lib.* 3. *nu.* 562. ex *D. Thoma*, & aliis. Secundæ vero rationi respondetur, quod in pœnis, & præsertim in irregularitatibus (juxta dicta *nu.* 346.) non fit ob identitatem rationis extensio de casu ad casum. Unde non videtur hæc secunda sententia dicenda improbabilis.

372 Dubitatur 2. an incurrat irregularitatem qui movet homicidam jam determinatum ad occisionem, ut citius eam exequatur? Negat *Hurt. cum aliis apud Viva q.* 9. *a.* 2. *n.* 6. quia hic non influeret simpliciter in homicidium. Sed communiter & recte affirmant *Bonac. D.* 7. *q.* 4. *p.* 8. *num.* 28. *Pal. p.* 15. §. 2. *nu.* 6. & *Salm. c.* 8. *n.* 13. *cum Avila,* & *Corn.* quia revera iste jam directe est causa illius homicidii eo tunc patrati.

373 Dubitatur 3. an consiliator homicidii excusetur ab irregularitate, si ante executionem consilium revocet? Negant *Navar. c.* 27. *n.* 353. & *Bonac. D.* 6. *p.* 8. *n.* 20. *cum Azorio,* & *aliis*, quia consilium adhuc revocatum semper influit. Affirmant vero *Suarez D.* 44. *s.* 3. *n.* 13. cum communi ut asserit, *Sylv. v. Homicidium,* 1. 13. *Fill. tr.* 20. *n.* 34. item *P. Nav. Avila, Sayr. Salas,* & *Ugol. apud Bonac. l. c.* quia, ut consulens excusetur, sufficit quod sicut consulendo moraliter influxum posuit, ita, consilium revocando, influxum moraliter auferat (modo intelligitur revocatio perveniat ad homicidam); tunc enim homicidium potius imputatur malitiæ executoris, quam consilii suadentis. Sed juxta dicta *lib.* 3. *n.* 559. dicimus, quod si consilium fuerit duntaxat falsum, vel datum auctoritativo modo, revocans illud non fit irregularis; secus si consulens insinuavit motivum, vel modum occidendi; tunc enim probabilius incurrit irregularitatem, quia motivum aut modus semper influere pergunt. Hoc tamen non obstante, secundam sententiam non puto improbabilem; vide *dicta num.* 559.

374 III. Incurrunt irregularitatem omnes qui voluntarie cooperantur ad homicidium, vel ut illud celerius, audacius, aut securius fiat, ut communiter docent *Palaus D.* 6. *p.* 15. §. 2. *n.* 6. *Bon. D.* 7. *q.* 4. *p.* 8. *a n.* 28. *Tamb. de Cens. c.* 15. §. 7. *n.* 26. *cum Sayr. Præp.* & *Ugol.* & *Salm. c.* 8. *n.* 12. *cum Cornejo,* & *Avila*, ex *c. Sicut* §. *Qui vero,* & §. *Clericos, de Homic.* Hinc fiunt irregulares 1. Omnes qui ad homicidium se excitant, quamvis unus solus occidat. 2. Omnes qui præliantur in bello injusto, si aliquis in eo occidatur, etiamsi hoc non intendant; tunc enim saltem incurrunt irregularitatem homicidii casualis. 3. Omnes qui ministrant arma aut pecunias ad homicidium, aut bellum injustum patrandum. 4. Omnes qui injuste accusant, aut testificantur, aut judicant, ut homo occidatur. 5. Omnes qui associantur occisorem, animum agendo; ita communiter *Viva q.* 9. *a.* 2. *n.* 3. *Tamb. l. c.* & *Salm. c.* 8. *n.* 14. *cum Bon. Avila, Giball.* & *Corn.* Quapropter dicit *Tamb. l. c. n.* 28. *cum Sayr. Præp.* & *Ugol.* quod si in rixa te ostendas Amico rixanti, jam eris irregularis, si ille occidat; quia tua præsentia jam animum auges. Additque cum *Præpos.* non posse approbare opinionem *Avila, Henriq.* & aliorum dicentium excusari ab irregularitate Patrem associantem filium rixantem, ne filius periclitetur, si filius alterum occidat. Subdit *Viva q.* 9. *a.* 2. *n.* 8. *cum Avila* fieri etiam irregularem, qui suadet Amico, ut inimicum occidat, vel se exponat probabili periculo mortis, si postea ipse Amicus occidatur, vide *n.* 387. *ibi infra.*

Dubitatur 1. an incurrat irregularitatem qui ratihabet homicidium suo nomine patratum? Affirmant *Nav. cap.* 27. *n.* 233. atque *Molina, Sylv.* &c. *apud Salm. c.* 8. *n.* 11. quia (ut ajunt) ratihabentes æquiparantur mandantibus; Ideo in *c. Cum quis de Sent. exc. in* 6. ratihabentes percussionem Clerici suo nomine factam, jam incurrunt excommunicationem. Sed verius & communiter negant *Suarez D.* 44. *s.* 3. *n.* 24. *Bonac. D.* 7. *q.* 4. *p.* 8. *n.* 42. *Salm. c.* 8. *n.* 11. *cum Cornejo, Diana, Giball. Villal.* & *Leandro, ac Escob. l.* 53. *num.* 288. & 289. *cum Con. Avila, Covar. Sayr.* & *Henriq.* Ratio, quia nullibi habetur in jure, ratihabentibus impositam esse irregularitatem. Ratihabitio autem æquiparatur mandato quoad culpam, non autem quoad pœnam, nisi in jure sit expressum, prout expressum est de ratihabentibus Clerici percussionem respectu ad excommunicationem, non autem irregularitatem, incurrendam. 375

Dubitatur 2. an incurrat irregularitatem qui valens homicidium impedire, culpabiliter non impedit? Si is tantum ex charitate tenetur impedire, certum est apud omnes non incurrere, etsi ex odio non impediat; ita communiter *Suar. D.* 45. *sc.* 4. *n.* 7. *Bonac. D.* 7. *q.* 4. *p.* 8. *nu.* 37. & *Salm. c.* 8. *n.* 39. *cum Avila, Sayr. Fill. Giball. Henr. Corn.* &c. Dubium fit, an incurrat qui tenetur impedire ex justitia ratione pacti vel officii, nempe si sit Medicus stipendio conductus, Advocatus qui teneatur Reum tueri, Custos viatorum, Pater, Tutor, Dominus, aut Maritus qui tenetur uxori alimenta præstare? *Prima* sententia negat incurrere, & hanc tenent *Roncaglia cap.* 3. *q.* 3. *p.* 116. *v. Non pauci, Hurtad. D.* 2. *Diff.* 9. *n.* 34. *Turrian. D.* 63. *dub.* 3. *Diana p.* 4. *tr.* 2. *R.* 7. *cum Vasq.* & *Tabien.* item *Præpos. Leand.* & *Giball. apud Salm. c.* 8. *num.* 41. & probabilem videri ajunt *Palaus D.* 6. *p.* 15. §. 7. *n.* 2. & *Escob. l.* 53. *n.* 315. Ratio, quia aliter judicandus est qui positive influit in homicidium, quam qui homicidium non impedit. *Secunda* vero sententia affirmat, & hanc tenent *Nav. cap.* 27. *n.* 232. *Suar. D.* 46. *Se.* 4. *n.* 5. *Pal. l. c. num.* 2. *Bon. l. c. Tolet. l.* 1. *c.* 83. *n.* 4. *Tournely to.* 2. *p.* 95. *Escob. l. c. cum Man.* & *Henr. ac Salm. c.* 8. *n.* 42. *cum Avila, Sayr.* & *Corneja.* Ratio, quia omittens defendere, cum possit, quem ex justitia defendere tenetur, censetur verus homicida, cum ipse, si non physice, moraliter tamen influit in homicidium. Hæc sententia est quidem communior & probabilis, sed non minus probabilis mihi videtur prima; cum enim irregularitas debeat esse in jure expressa, recte dicit *Roncaglia*, ex S. Canonibus non satis constare hujusmodi non impedientes, moralem tantum causam præbentes, incurrere irregularitatem, sed solos occidentes, mandantes, consulentes, omnesque positive in homicidium influentes. Iidem autem *Tournely,* & *Escob. ll. cc.* excusant ab irregularitate, qui omittunt impedire, non jam studiose, ut homo occidatur, sed tantum ex timore vel negligentia; idque recte inferunt ex *c. Quæsitum de Pœnit.* & *rem.* ubi Parentes ex quorum culpa filii in cunis perierint, censentur irregulares, si studiose neglexerint suffocationem impedire, non tamen si ex ipsorum incuria filii mortui fuerint. 376

Hæc quoad homicidium voluntarium; quod vero ad homicidium *casuale* spectat, incurritur irregularitas etiam ab eo qui periculum mortis prævidet, ex aliqua sua actione, & negligit culpabiliter illud præcavere; ita *Palaus D.* 6. *p.* 15. §. 5. *nu.* 3. & *Salm. c.* 8. *num.* 29. *cum Avila, Covarr.* & *Henr.* ac alii passim, ut patet ex *Clem. Si furiosus de Homic.* Dicitur *culpabiliter*, nam ad incurrendam irregularitatem ex delicto, requiritur culpa lata, quæ peccatum mortale supponit, ut communiter docent *Bonac. D.* 7. *q.* 4. *p.* 7. *in fin. Pal. D.* 6. *p.* 15. §. 4. *in fin. Suar. D.* 45. *st.* 5. *n.* 8. *Tournely to.* 2. *p.* 97. *R.* 2. *Cancina to.* 10. *p.* 490. *n.* 7. *Salm. c.* 8. *n.* 30. *cum Avila, Sayr.* & *Corn. ac Viva qu.* 9. *art.* 2. *n.* 10. *cum Cajet. Arm.* &c. 377

„ 1. Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, unguem, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam, (idest, cartilaginem quæ tantum deservit ad ornatum, & tutelam auris); quia non sunt proprie membra, v. gr. digitus est pars tantum, & officium membri. *Avila,* & *alii* 8. cum *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 26. Item *M. Leo l. c.* ex *Glossa cap. ult. de hom. in* 6. & *L. Quæritur, Herm. in. L. Non sunt* 14. §. *Partus, ff. de Statu Hom.* 378

Incurritur igitur irregularitas etiam ob mutilationem membri, ut habetur in *c. Significasti de Homic.* & in *Clemen. Si furiosus eodem tit.* Sed dubitatur 1. quid veniat nomine *Membri*? *Prima* sententia quam tenent *Suarez D.* 44. *se.* 2. *nu.* 7. & 8. *ac Sotus, Cajet. Arag.* &c. *apud Salm.* dicunt intelligi non solum oculum, manum, &c. Sed etiam nasum, digitus & auriculam, quia per horum abscissionem jam aufertur (ut ajunt) corporis integritas. Sed communissime, & probabilius *Bonac. q.* 4. *p.* 8. *n.* 3. *Pal. D.* 6. *p.* 15. §. 1. *n.* 4. *Concina to.* 10. *p.* 489. *n.* 4. *Habert tom.* 7. *p.* 566. 379

Tour-

Tournely to. 2. p. 72. v. Ex quibus, *Cabass. l. 5. c. 20. n. 9. cum Nav. ac Avila*, *& Salm. cap.* 8. *n.* 22. *cum Val. Covarr. Sayr. Diana*, *Hurt. Gib. &c.* dicunt nomine *Membri* intelligi tantum partes illas corporis quæ proprium officium habens ab aliis divisum, ut oculus ad videndum, manus ad agendum, pes ad ambulandum, &c. Hinc probabilius dicunt *Palaus & Tournely ll. cc. & Salm. n.* 24. *cum Avila*, *Covarr. Sayr. Corn. &c.* non incurrere irregularitatem qui amputarat auriculam, quia ea ablata non tollitur omne officium audiendi. Nec qui dentes evelleret; quia non sunt membra, sed instrumenta maxillarum ad cibos mandandos, ut *Bonac. n. 3. Pal. n. 4. & Salm. d. n. 24. cum Sayr. Diana*, *& Giball.* Et tanto minus qui capillos, aut barbam abscinderet. Item nec qui aufert alteri digitum, quisquis sit, ut *Bonac. Palaus*, *Tournely*, & *Salm. ll. cc. cum Val. Avila*, *Cov. Sayr. Hurt. Cornejo*, & aliis communissime. Nec obstat textus in *c. 2. Qui partem. D.* 55. ubi declaratus fuit irregularis qui sibi ipsi digitum vel partem digiti abscidit; Nam respondetur cum *Tournely*, & *Habert*, illi non fuisse irregularitatem impositam ob solam mutilationem, sed ob pravam voluntatem, *quæ sibi causa fuit* (ut ibi dicitur) *ferrum injicere*.

380 Dubitatur 2. an sit irregularis qui abscindit testiculos alterius? Negant *Bonac. Hurt. Avila*, & *Cornejo*, *ac Salm. c.* 8. *n.* 23. quia (ut dicunt) illi non sunt membrum, sed pars membri. Sed probabilius affirmant *Roncag. c. 3. q. 3. Pal. D. 6. p. 15. §. 1. n. 4.* & *Salm. l. c.* & *Diana p. 9. tr. 7. R.* 51. (quamvis alias oppositum dixerit) quia testiculi jam propriam operationem habent, nempe efformandi semen aptum ad generandum (intellige id tamen, si abscissio injuste fit). Secus vero si unus tantum testiculus auferetur, quia unus non habet officium ab altero diversum, cum uterque ad eandem operationem concurrant. Fieret vero irregularis, ut recte dicunt *Palaus d. n. 4. Tournely*, *Habert*, *Concina*, & *Salm. ll. cc. cum Sayr.* & *Bonac.* qui mulieri unam mamillam abscinderet, quia unaquæque mamilla proprium officium habet. Idem docent *Suarez*, & alii *apud Viva* de abscissione dimidiæ manus; sed contradicit *Tournely p. 69. v. Resp. Patres*, quia in *c. 2. de Cler. agrot.* qui duos digitos cum medietate palmæ amisit, non dicitur mutilatus, sed debilitatus; Communiter autem dicunt *Navarr. c. 27. n. 223. Cabassut. l. 5. c. 20. n. 9. cum Suar. Con. & Avila*, *Salm. cap.* 8. *n.* 25. *cum Soto*, *Bon. Cov. Sayr. & Avila*, *ac Croix lib. 7. n. 487. cum Suar. & Sylvio* (contra *Cajet. &c.*), & probabile putat *Roncaglia l. c.* non esse irregularem qui alterius membrum debilitaret, adhuc taliter ut redderet ineptum ad officium suum. Imo etiamsi mortuum relinqueret, ut dicunt *Palaus §. 1. n. 5. & Nav. Cov. &c. apud Salm. n.* 26. Sed huic valde probabiliter contradicunt *Suarez D. 44. sc. 2. n. 11. Cabass. l. c. Concina p. 490. n. 5. & Salm. n. 27. cum Corn. &c.* quia tale membrum, licet secundum apparentiam non sit mutilatum, reipsa tamen ablatum censetur, cum non sit amplius animatum & continuatum cum aliis membris. Unde probabiliter e converso inferunt *Salm. nu.* 27. non esse irregularem qui tale membrum omnino exsiccatum abscinderet, quia talis non esset mutilatio formalis.

381 In hac autem irregularitate propter mutilationem bene possunt dispensare Episcopi, si sit occulta, ex facultate Tridentini in *c. 6. Liceat. Sess.* 24. ubi tantum excipitur irregularitas ob homicidium voluntarium, ut communiter docent *Suar. D. 44. se. 2. nu. 4. Pal. l. c. n. 3. Bon. p. ult. n. 11. & Salm. c. 8. n. 28. cum Fill. Avila*, *Corn. Diana*, *Gib. Villal. &c.*

382 „ 2. Nec fit irregularis, qui excæcavit hominem solo visu privando, non autem oculum extrahendo: nec qui debilitat tantum membrum, & non abscindit: quia non est mutilatio. *Diana p. 4. t. 4. R. 26. ex Megal.* &c.

„ 3. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) unum percutiunt, & unus lethale vulnus infligit, ex quo moritur, si constet, quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem docet *Sayr.* & alii 5. cum *Dian. p. 2. t. 15. R.* 18. contra *Avil. Suar.* &c.

„ 4. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v. gr. cibum, vel potum; vel eum movet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur; ex quo mors, vel ejus acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi intervenit lata culpa. *Avila*, *Fill.* & alii 4. cum *Diana p. 5. t. 3. R.* 117. ubi ex *Bon.* &c. notat, Sacerdotibus, & religiosis circa moribundos licere eadem, quæ laicis. * (*Ita etiam communiter Tournely p. 97. R. 2. Concina p. 490. n. 7. Elbel p. 472. n. 171. cum Fill. & Avila*, *ac Salm. c. 8. num. 33. cum Cornejo*, *& Pelliz. Sic etiam nec fit irregularis Sacerdos jubens fieri abscissionem membri præscriptam a Medico*, *modo ipse non exequatur*; *Cabass. lib. 5. c. 19. num. 22. Immo multum probabiliter Concina p. 501. nu. 20. eximit ab irregularitate qui adjuvaret Chirurgum congrue mutilantem ægrotum. An vero fiat irregularis qui facit ista*, *ut infirmus citius moriatur? Affirmant Cov. Nav. &c. Sed negant Pell. & Can. ac merito probabile putant Salm. ibid. quia*, *licet adsit peccatum grave*, *deficit tamen actio externa graviter injusta. Hinc mihi videtur utendum distinctione qua usi sumus in obligatione restitutionis*, *juxta dicta lib. 3. num. 551. spectandum enim*, *an apponatur*, *vel non*, *diligentia sufficiens ad mortem infirmi præcavendam. Certe autem fit irregularis qui temere remedium præberet ex quo mors notabiliter acceleraretur*; *Salm. loc. cit. semper tamen ad irregularitatem ex delicto requiritur culpa lata cum peccato mortali*, *ut Salm. Tournely*, *Concina*, *& alii communiter citati num. 348. & 377.*) *

„ 5. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etsi amicus occidat alium. *Avila*, *Henriq.* &c. cum *Dian. p. 4. t. 2. R.* 17. Limitat autem *Prep.* nisi sua præsentia animaverit ad occidendum; (*vide n.* 374.)

„ 6. In bello injusto, si vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus: *Bon. q. 4. p. 9. n.* 3.

„ 7. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtus animati anima rationali; secus, si animatus non sit, C. *Majoref. 32. q. 2. Bon. l. c. p.* 8. *n.* 27. *Con.* &c.

„ 8. Qui dans operam rei licitæ (imo, secundum multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis ob defectum voluntarii; secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. *Bonac. qu. 4. p. 7. Less. lib. 2. cap. 9. dub.* 15. *&c.* Alii tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ, ex quavis culpa, etiam levissima, incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Covar. M. Leo p. 3. f.* 354.

Distinguendum igitur, si quis dat operam rei licitæ, & debitam adhibet diligentiam, ne homicidium sequatur, non incurrit irregularitatem, si mors accidat; ita communiter *Palaus D. 6. p. 15. §. 4. n. 7. Bon. D. 7. q. 4. p. 7. n. 8. Concina to. 10. p. 490. n. 7. Tournely to. 2. pag. 96. concl. 1. Salm. c. 8. n.* 30. & alii passim *cum D. Thoma 2. 2. q. 64. art. 8. ad 3.* ubi: *Secundum Canones imponitur pœna his qui casualiter occidunt*, *dantes operam rei illicitæ*, *vel non adhibentes diligentiam debitam*. Et patet ex *c. Is qui cap. Sape & c. Si duo fratres. Dist.* 50. item ex *c. Joannes. c. Dilectus & c. ult. de Homic.* Secus vero si omitterat sufficientem diligentiam, ut colligitur ex *c. Presbyterum*, & *c. Ad audientiam de Homic.* Quia, cum quis negligenter se habet in præcavendo homicidio quod timat, indirecte jam vult illud in causa. Dicitur, *sufficientem diligentiam*, quia non requiritur diligentia summa, sed satis est illa qua vir prudens uteretur juxta rei qualitatem, ut recte dicunt *Salmant. l. c. cum Cajet. & Corn.* Et contra, ad irregularitatem incurrendam non sufficit quævis negligentia, sed requiritur illa quæ ad peccatum mortale pertingit, ut communiter docent *Suar. D. 45. se. 5. n. 8. Bonac. l. c. in fin. Pal. §. 4. in fine. Concina l. c. Cabass. l. 5. cap. 20. n. 10. Tournely pag. 97. R. 2. Sylvius 2. 2. q. 64. art. 8. Concl. 3. cum Soto*, *& Bann. Salm. d. n. 30. in fin. cum Sayr. Corn. & Avila*, *ac Diana p. 4. tr. 2. R. 21. cum Con. Fill.* & communi, ad incurrendam enim quamcunque irregularitatem ex delicto omnino requiritur culpa gravis, ut probat *Cabassut. l. c. ex c. Quæsitum de Pœnit. & c. fin. de Hom. in 6.* Vide dicta *num. 348. & 377.* 383

Hinc non fit irregularis I. Magister qui discipulum moderata verberat (& idem de Patre respectu filii), si casu ex percussione mors discipuli sequatur, ut *Concina d. n. 7. & Salm. c. 8. n.* 31. Secus si graviter excederet, ut patet ex *c. Presbyterum de Homic. & cap. ult. eod. tit. in 6.* II. Qui equitando in equo feroci puerum occiderit; *Concina ibid. & Bonac. n. 23. cum Mol. Sayr. & Ugol.* ex *c. Dilectus 13. de Homic.* III. Qui feram sive canem ferocem alit, & custodit in occulto, si casu fera ruptis vinculis hominem occidat; Secus si teneret in via, ubi fera aliis nocere posset, vel si illa ex ejus incuria esset soluta; *Salm. c. 8. n. 31. cum Covarr. & Corn.* IV. Qui reficiendo tectum, tegulas & lapides mittit, præmonens transeuntes ut se caveant; secus si non moneat, *Salmant. loc. cit.* V. Medicus si casu infirmus ex pharmaco præstito decedat sine gravi Medici negligentia, ut ex *cap. Ad aures de Ætate*, *& qualit. ordin.* Et hoc adhuc si sit Clericus aut Monachus; modo 1. sit peritus, nam alias non effugeret irregularitatem, si temere vel contra præceptum Medici præberet remedium, ex quo mors aut ejus notabilis acceleratio eveniret, ut recte dicunt *Salm. c. 8. n. 33. in fin. Tourn. tom. 2. p. 84. & Bon. D. 7. q. 4. p. 5. n. 4. cum Mol. Sayr. Henr.* & communi. (Secus si bona fide daret aliquid infirmo ad ejus remedium vel levamen, ut *Bonac. p. 7. n. 12. & Salm. ibid. cum Cornejo*, *& Pelliz.* vide dicta n. 382. *v. 4. Qui infirmo.*) Modo 2. Clericus medeatur sine incisione, vel adustione, alioquin, cum id expresse vetetur Clericis in Sacris & Monachis sub pœna irregularitatis in *c. Sententiam. Ne Clerici*, *vel Monachi*, jam fiunt irregulares, si ex tali incisione vel adustione mors sequitur; secus si eveniret aliunde, nempe ex vi ipsius morbi, vel ex alia causa, ut dicunt *Palaus D. 6. p. 15. §. 4. n. 8. in fin. & Salm. cap. 8. n. 32. cum Avila*, *Corn. & Henriq.* Si tamen alius peritus absit, bene poterit tunc Clericus aut Monachus sine peccato & consequenter 384

sine

sine periculo irregularitatis incisionem aut adustionem adhibere, ut communiter docent *Palaus*, *Tourn. cum Mol. & Salm. ll. cc. cum Avila*, *Henr. & Corn.*

385 An autem Clericus Beneficiatus medendo cum incisione præter necessitatem, si æger ex illa moriatur fiat irregularis? Affirmant *Nav. Panorm. &c. apud Tourn. p. 84.* quia (ut ajunt) id quod prohibetur Ordinatis in Sacris, interdicitur etiam Beneficiatis. Sed verius id negant *Bon. q. 4. p. 5. n. 4. cum Mol.* & idem *Tourn. cum Pontas*, & *Giball.* tum quia regula præfata supponitur ab Adversariis, sed nullo jure satis probatur; tum quia in præfato textu, *Sententiam*, tantum de constitutis in Sacris fit mentio; pœnæ autem non sunt extendendæ de casu ad casum in jure non expressum. Et quamquam de negotiatione, & ludo sub nomine *Clericorum*, non tantum in Sacris venire, sed etiam Beneficiatos diximus *l. 3. n. 331. & 395.* tamen cum in hoc casu prohibitio facta sit speciatim Subdiaconis, Diaconis, & Sacerdotibus, non comprehenduntur minores his, quicunque illi sint.

386 Si quis vero dat operam rei illicitæ, & ex ea mors alterius sequatur, communis est sententia quod si opera illa non est illicita, quia periculosa, sed ex alia causa, peccat quidem, sed non incurrit irregularitem, modo sufficientem diligentiam adhibuerit ad mortem vitandam, puta si quis cæderet arborem in solo alieno, & mere fortuito hominem occideret; vel si induceret alium ad furandum sine periculo, & casu ille occidatur, ac similia. Ratio, quia tale homicidium tunc non esset illi voluntarium, neque directe, cum non sit intentum, neque indirecte in sua causa, cum talis actio non sit per se periculosa; jura enim irregularitatem statuentia ex homicidio intendunt punire vere delinquentes homicidii culpa; illa autem actio, licet si mala, non tamen est mala malitia homicidii, nam ut bene docet *D. Thomas* 1. 2. *q. 76. art. 3.* ignorantia invincibilis circumstantiæ peccati excusat quidem a speciali ejus malitia, etiamsi opus ipsum peccatum sit; ita communissime *Suarez D. 45. sc. 6. n. 9. Sotus de Just. l. 5. q. 1. art. 3. Nav. c. 27. nu. 221. Pal. D. 6. p. 15. §. 4. n. 5. Concina p. 491. n. 8. Tourn. to. 2. p. 99. Escob. l. 53. n. 300. cum Covarr. Val. & Henr. ac Salm. c. 8. n. 34. cum Corn. Avila, & Sayr.* Contra *Palud. Gabr.* & alios paucos *apud Suar. l. c. n. 1.* qui citant pro se *D. Thomam in 2. 2. q. 64. a. 8.* sed non bene, nam licet S. Doctor ibi dicat dantem operam rei illicitæ non evadere homicidii reatum, tamen id aperte intelligit de re illicita ob periculum homicidii, ut patet *ad resp. ad 1. & 2. ib.* Nec obstat quod in *cap. Clerico jacente*, & *cap. Eos vero Dist.* 50. declarantur irregulares casu occidentes vel mutilantes; & tantum in jure excipiuntur qui dant operam rei licitæ, ut habetur in *c. Joannes*, & *c. Dilectus* & *c. ult. de Homic.* Ergo qui dat operam rei illicitæ ex qua mors sequitur, jam fit irregularis. Nam respondetur quod Canones hi semper intendunt loqui de homicidio directe vel indirecte volito, ut colligitur ex *Clement. unic. de Homic.* ubi ideo excusatur exercens opus licitum, quia homicidium non est ei voluntarium; unde semper ac homicidium est alicui omnino involuntarium, non imponitur ei irregularitas, quamvis operam rei illicitæ ipse navet.

387 Dubium majus est, an incurrat irregularitatem qui dat operam rei illicitæ quomodocunque periculosæ, si ex ea mors sequatur? Adest duplex probabilis sententia. *Prima* affirmat quam tenent *Suarez D. 45. sc. 6. n. 9. Navar. c. 27. n. 237. Tolet. l. 1. c. 77. n. 7. & B. Concina p. 491. n. 8.* item *Sayr. Avila, Mol. & Ugol. apud Bonac. D. 7. q. 4. p. 7. nu. 9.* & *Sotus*, *Cordub. Castro*, *Fernand. &c. apud Diana p. 4. tract. 2. R. 20.* Et probant ex *cap. Tua nos* 19. *de Homic.* ubi quidam Monachus incidens apostema cujusdam mulieris, licet fuisset peritus, & mulier ex sua incuria postea decessisset, tamen fuit declaratus delinquens, dixitque Pontifex: *Post satisfactionem condignam cum eo misericorditer agi possit, ut Divina valeat celebrare.* Quæ verba, ut ajunt *Fagnan. in d. c. & Suarez l. c.* secundum communem intelligentiam significant necessariam fuisse dispensationem. Ex hoc igitur texto generalis fit regula, quod ex actione injuste periculosa, quoties sequitur homicidium, etsi casuale, inducitur irregularitas. *Secunda* vero sententia probabilior quam tenent *Palaus D. 6. p. 15. §. 4. n. 5. Tournely to. 2. p. 99. v. Dixi, Laym. lib. 3. tr. 3. p. 3. c. 10. n. 4.* (qui tutam vocat) *Sporer to. 2. p. 133. n. 149. Tamb. de Homic. c. 15. §. 2. a n. 12. Elbel to. 2. p. 467. n. 189. cum Sayr. & Gutt. Bonac. loc. cit. cum Salon. Salm. c. 8. n. 38. cum Henr. &c. ac Diana l. c. cum Con. Hurt. Prep. Sà, & Tann.* dicit quod si opus sit ita periculosum, ut ex eo frequenter mors sequatur (ut esset amovere ignem bombardæ ubi est frequentia hominum, aut pugnare in bello, aut inducere alterum, ut temere se exponat periculo mortis, prout probabilius sentit *Bonac. n. 17. cum Suar. &c. ac Viva cum Av.* vid. *n. 374.* contra aliquos) tunc incurritur irregularitas, quamvis omnis adhibeatur diligentia ne mors sequatur, quia (ut bene ait *Tournely*), cum opus sit de se proxime periculosum, nulla diligentia potest non periculosum fieri. Secus si opus raro sit mortis inductivum, & debita diligentia apponatur ne mors eveniat; quia tunc (ut diximus) homicidium non est voluntarium, neque in se, neque in causa; cum enim opus non sit proxime periculosum, posita diligentia, satis excusatur a malitia homicidii.

Ad textum autem oppositum in *d. c. Tua nos* respondent *Sotus de Just. lib. 5. quæst. 1. art. 9 & Less. l. 2. c. 9. nu. 105.* ibi Monachum minime fuisse declaratum irregularem; Sed hæc responsio mihi non satisfacit, nam verba textus supra allata verius significant jam irregularitatem incurrisse, at facilius cum eo dispensandum, & sic explicat Auctor Argumenti, dicens ibi: *Sed cum eo misericorditer dispensari potest*; & ita etiam communiter alii, ut testatur *Suarez*. Melius respondetur cum *Palao*, *Bonac. & Salm.* casum illum esse particularem in jure (prout etiam est casus de mandante verberationem, si mandatarius casu postea occidat. ex *c. ult. de Homic. in 6.*). Præterquamquod dicimus cum *Salm.* quod talis Monachus jam aliunde erat irregularis, quia exercuerat chirurgiam cum incisione, ut idem Innocent. III. declaraverat in *c. Sententiam. Ne Cler. vel Mon.* tum propter indecentiam, tum quia talis ars est de se maxime periculosa mortis; Unde potius Constitutio illa fuit declaratoria, quam novum jus constituens. Neque obstat alius textus in *c. Continebatur* 8. *de Homic.* ubi damnatus fuit ut irregularis quidam Diaconus qui ferendo latentem falcem, & cum altero ludendo fuit causa, ut hic eum amplexans a falce feriretur, & mortem subiret. Nam respondetur cum *Glossa ibid. verbo Romani, & Suarez D. 45. sc. 5. n. 3. in fin. ac Bonac. n. 22.* quod hoc ita statutum fuit, quia Diaconus ille negligenter se habuit in falcem sic ferendo; unde dicunt *Suar. & Bonac.* quod si talis minime advertisset ad periculum, in conscientia non tenebatur se gerere ut irregularem. Ex hac autem secunda sententia inferunt *Palaus n. 7. Laym. n. 3. Elbel n. 212. & Salm. n. 38.* cum aliis, non esse irregularem Clericum, si ipso torneamenta, vel ferarum venationem exercente, mors alicujus contingat; quia tales actiones non sunt per se inductivæ homicidii, alias nec etiam laicis essent licitæ; Excipe nisi in his vel similibus gravem negligentiam ille commiserit pertingentem ad mortale, juxta dicta *n. 383. in fin.*

„ 9. Qui alterum mutilat, & occidit, ad necessariam sui „ defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non in„ currit hanc irregularitatem: quia hic nulla est culpa, er„ go nec pœna. *M. Leo p. 3. f. 349.* 388

Qui alium occidit ob defensionem sui cum moderamine inculpatæ tutelæ, certum est quod excusatur ab irregularitate, ut patet ex *c. Significasti* 18. *§. fin. de Hom.* & ex *Clem. Si furiosus eod. tit.* ubi dicitur: *Et idem* (idest non incurrere irregularitatem) *de illo censemus, qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem.* Nec obstat Tridentinum *Sess. 14. c. 7.* ubi dicitur etiam cum eo qui occidisset *casu, vel vim vi repellendo, ut se a morte defenderet, jure quodammodo dispensatio debeatur*; nam explicant communiter hunc textum DD. intelligi, quando ille moderamen non servasset; ita *Ronc. de Irreg. c. 3. q. 4. Salm. c. 8. n. 58. cum Avila, Pal. & Barb.* ex communi, *ac Tourn. to. 2. pag. 71. cum Nav. Sayr. Comit. &c.* ex Declar. S. C. 1. Oct. 1688. Procul autem dubio irregularitatem incurrit qui cum culpa gravi moderamen excedit, ut patet ex *Clem. cit.* & ex *c. Si his 6. Dist.* 50. vide *Ronc. l. c. p. 116.* Hoc tamen casu homicidium reputatur casuale, & ideo Episcopus (si crimen est occultum) bene potest in tali irregularitate dispensare, ut mox infra *n. 395.* Excusatur etiam ab irregularitate qui occidit injustum invasorem alterius innocentis, ut *Suarez D. 46. Sc. 3. n. 2. & 3. ac Ronc. ibid. cum Barb.* item *Less. Con. P. Nav. Bonac. Fill. & Cov. apud Cabass. l. 5. c. 19. n. 24.* qui eis adhæret, contra alios, quia irregularitas ex homicidio privato non incurritur nisi cum peccato mortali, ut eruitur ex *c. Ex litteris primo loco de Homic.* Valde autem probabiliter censent *Roncaglia l. c. cum Suar. & Salm. c. 8. nu. 50.* cum aliis, quod si quis alterum provocet verbis aut facto, prævidens se facillime aggrediendum, fit irregularis si postmodum ob sui defensionem aggressorem occidit, quia tunc dat operam rei illicitæ proxime periculosæ; Secus vero si non prævidet. Quid autem dicendum, si quis accedendo ad uxorem alterius Maritum aggressorem necet? Vide dicta *l. 3. nu. 398. v. In ordine*, ubi diximus adulterum non excusari ab irregularitate, si prævideat proximum periculum invasionis, quia tunc adulterium est proxime periculosum homicidii: Secus si caute accesserit, ita ut putaverit periculum esse remotum. Quid si Vir, cognito adulterio, occiderit uxorem, an adulter fiat irregularis? Eodem modo distinximus, vide *l. c. in fine.*

Quæritur, an occidens alterum ob defensionem libertatis, honoris, pudicitiæ, vel bonorum temporalium cum moderamine inculpatæ tutelæ, fiat irregularis? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Laym. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 9. n. 3. Tournely to. 2. pag. 74. dub. 5. & Spor. de 5. Prec. cap. 2. n. 177. cum Nav. Sylv. Arm. Henr. Avila, &c.* & probant ex *c. Suscepimus de Homic.* ubi fuit declaratus irregularis quidam Religiosus, qui pro conservandis bonis duos latrones occidit. Probant etiam ratione, quia, licet in tali homicidio non adsit peccatum, adest tamen defectus lenitatis, ob quem semper incurritur irregularitas, præterquam in casibus jure expressis; in jure autem tantum excusatur ab irregularitate qui ob conservationem vitæ invasorem occidit, ut habetur in *Clement. Si furiosus de Homic.* ut supra. *Secunda* vero sententia communior & probabilior negat, & hanc tenent *Suarez D. 46. sc. 2. a n. 4.* (qui vocat communem), *Less. l. 2. c. 9. nu. 73.* 389

Pal.

Pal. D. 6. p. 15. §. 8. n. 7. Fill. tr. 20. c. 1. q. 6. n. 106. Bonac. D. 7. q. 4. p. 6. n. 10. Con. D. 18. d. 9. n. 88. Holzm. t. 1. pag. 294. n. 583. Elbel pag. 459. n. 195. Ronc. c. 3. q. 4. cum Barb. & Salm. de Cens. c. 8. n. 56. cum Sayr. Villal. Diana, & Corn. Et probatur 1. ex *c. Quia te. Dist. 50.* ubi, cum quidam Episcopus captus a Saracenis aliquos occiderit, ut suam libertatem defenderet, Urbanus II. ita ei respondit: *Sed quoniam non tam sponte id fecisse cognosceris, canonice nullo modo judicaris.* Item ex *c. Interfecisti.* ubi vacuatur ab irregularitate qui *& se, & sua* defendens alium occidit; illa autem conjunctio *Et* vim habet disjunctionis, idest si se, *vel* sua defenderet, alias qui se, & non sua defenderet, irregularis fieret; item frustra Pontifex addidisset illud *sua*, si tantum ob sui defensionem vitaretur irregularitas. Præterea, id fortius probatur ex *c. Dilecto 6. de Sent. exc.* ubi, cum quidam Dominus temporalis violenter invasisset bona cujusdam Decani, hic supposuit interdicto totam Terram illius. Hinc cum dubium factum fuerit, an bene egisset, respondit Pontifex: *Cum omnes leges omniaque jura vim vi repellere, cunctisque se defensare permittant, licuit utique ipsi Decano (si prædictus Ballivus eum bonis suis mundanis injuriose expoliare præsumserit) contra illius violentiam se defendere. Et quoniam adversus ejus nimiam potentiam sufficiens temporalis defensio sibi forte non aderat, potuit se etiam spiritualiter, gladio utendo ecclesiastico, defensare.* Luculenter igitur hic Pontifex declarat, licite potuisse Decanum illum vi temporali sive armis tuari bona sua contra violentiam Ballivi, dicendo unicuique permissum esse, *vim vi repellere.* Probatur 2. ratione, quia talis irregularitas non incurritur neque ex delicto, neque ex defectu lenitatis; non ex delicto, cum non adsit culpa, ut ipsi Adversarii concedunt; neque ex lenitatis defectu, nam ut dicetur infra ex *num. 464. in fin.* irregularitas ex defectu lenitatis non incurritur nisi ob occisionem aut mutilationem quæ fit vel a Ministris publicis, vel a Militibus in bello justo offensivo, vel a Clericis medentibus cum adustione aut incisione, juxta dicta *num. 385. infra ad num. V.* E converso communis est sententia DD. ex *c. Is qui de Sent. exc. in 6.* ut vidimus *num. 345.* quod nulla incurritur irregularitas, nisi in jure sit expressa; ergo, cum in jure irregularitas ex defectu lenitatis incurratur tantum in prædictis tribus casibus, non est facienda extensio ad casum de quo loquimur; tanto magis, quia in præfatis casibus homicidium sponte committitur, licet sine culpa, sed in nostro casu homicidium non provenit ex spontanea voluntate, sed ex necessitate defendendi sua jura; ideo talis occisio (ut recte ait *Suar.*) magis habet rationem defensionis, quam occisionis. Respondetur autem ad textum oppositum in *d. c. Suscepimus*, Monachum excessisse in defensione, cum ipse una cum socio ligaverit fures, quando potuisset eos dimittere vacuos sine periculo rerum & personarum. Præterea, notat ibi *Glossa*, quod Monachus interfecit fures, nulla stante necessitate; potuisset enim fugere priusquam illi solverentur a vinculis, nam res vel jam reservatæ erant, vel secum deferre poterant; ergo defensio illa non fuit moderata.

390 Ultimo hic videndum, quomodo tollatur hujusmodi irregularitas propter homicidium contracta. Tollitur I. per Baptismum, ut colligitur ex *c. Si quis Dist. 50.* Vide *Salm. c. 8. num. 15.* & alios passim. II. Per dispensationem Pontificis, qui potest equidem in omni irregularitate dispensare, etiam ex homicidio voluntario, & contrariam opinionem id negantem *periniquam, & temerariam* vocat *Barbosa Alleg. 39. num. 63.* Nec obstat textus in *c. Minor. ead. Dist. 50.* ubi videtur asseri, nec etiam Papam dispensare *posse* in irregularitate contracta ob homicidium; etenim communiter dicunt DD. (vide *Salm. l. c.*) illud *non posse*, intelligi pro *non decere*, ut patet ex eodem textu.

391 Episcopi autem, si homicidium fuerit voluntarium, nullo modo possunt dispensare in irregularitate, etiamsi illud fuerit occultum, ut habetur in *cap. Liceat. 6. Sess. 24.* Tridentini, ubi Episcopi possunt dispensare in omni irregularitate, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario. Excipitur solus casus quo vergeret periculum Animæ, aut alia gravissima causa urgeret, & non pateret aditus ad Papam, ut docent communiter *Sylv. v. Dispensatio n. 11. & Salm. c. 8. num. 16. in fin. cum Machado, Avila, Corn. Dian. Henr. &c.*

392 Dicunt autem *Covarr. Abbas, Castro, Texeda, Bannez, Donat. Miranda, &c. ap. Cont. Sporer in Suppl. pag. 149. n. 166.* & probabile putat *Diana p. 12. in fine libri n. 6. pag. 97. a. 2. cum Ang. Vivald. &c. & Viva de Cens. q. 8. a. 2. n. 7. cum aliis*, quod si homicidium sit adeo occultum ut nullo modo possit probari in judicio, bene possint Episcopi dispensare super irregularitate propter illud contracta. Sed hæc opinio mihi nulla valida ratione probatur, unde merito eam rejiciunt, *Salm. c. 8. n. 16. Remi de Cens. t. 2. q. 10. & Ronc. c. 3. q. 1.* Ratio, quia Episcopi nullam habent facultatem super irregularitatibus, nisi eam quæ ipsis conceditur a Tridentino *in cap. Liceat. 6. Sess. 24.* cum inferior nihil possit in lege Superioris ex *c. Inferior. Dist. 21. & Clement. Romani. de Elect.* A Concilio autem conceditur ibi quidem Episcopis potestas dispensandi super omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, sed expresse excipitur illa *quæ oritur ex homicidio voluntario.* Nec valet dicere Concilium loqui de homicidio illo quod, licet sit occultum, tamen in judicio probari possit; Nam primo respondetur, quod id gratis supponitur. Secundo respondetur, idem Concilium alibi in *Sess. 14. c. 7.* expresse oppositum declarasse dicendo: *Qui sua voluntate homicidium perpetraverit, etiamsi crimen id nec ordine judiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros Ordines promoveri possit.*

Si vero homicidium fuerit casuale, valde probabile est 393
posse Episcopos dispensare in irregularitate ex eo contracta, quando crimen fuerit occultum, cum Concilium in *d. cap. Liceat*, negat Episcopis facultatem dispensandi, tantum si homicidium fuerit voluntarium ad distinctionem casualis; ita communiter *Pal. D. 6. p. 15. §. 7. num. 7. Bon. q. 4. p. ult. n. 5. Tournely t. 2. pag. 102. Concl. 3. Roncaglia c. 3. q. 3. in fine, Diana p. 9. tr. 7. R. 22. & Salm. c. 8. n. 43. cum Less. Sayr. Corn. &c.* Hinc infertur quod bene possit Episcopus dispensare I. cum eo qui mandavit famulo, ut tantum percuteret, sed ille casu occiderit, ut *Tourn. l. c. & Bonac. n. 8. cum Suar. Mol. Fill. &c.* II. cum eo qui leviter percutere intendens, ex negligentia casu interficiat, *Bonac. n. 7.* III. cum eo qui percutiendo prægnantem, casu efficit ut eveniat abortus, *Tourn. l. c.* IV. cum Clerico qui exercendo chirurgiam, ex imperitia vel negligentia, aliquem perimit, *Dian. p. 9. t. 7. R. 22. Less. & Avil.* Præterea communissime docent *Nav. c. 27. n. 240. Laym. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 12. num. 3. cum Sylv. Sayr. & Henr. Bar. All. 39. n. 62. cum Mirand. Campan. Homob. &c. ac Diana p. 9. tr. 7. R. 22. cum Less. Avila*, & aliis, quod possint dispensare Episcopi in irregularitate ex homicidio casuali, etiam notorio, ad suscipiendos Ordines Minores, & Beneficia simplicia; quia id jam poterant Episcopi de jure antiquo, ut docent *Abbas, Hostiens. Jo. Andr.* & alii *ap. Laym. l. c. & Barb. n. 59.* Tridentinum autem tantum reservavit irregularitatem ex homicidio voluntario, non vero casuali publico. An vero possit Episcopus dispensare in homicidio casuali, ad recipiendum Canonicatum? Vide dicenda in simili casu *n. 402.*

Sed dubitatur, an reputetur casuale homicidium in re- 394
pentina rixa patratum? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Diana l. c. & Salm. c. 8. num. 6. cum Machad. Philib. Henr. Rodr. &c.* Ratio, quia homicidium voluntarium proprie est illud quod per industriam & per insidias committitur, ut habetur in Trid. *c. 7. Sess. 14.* ubi: *Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab Altari evelli debeat. Secunda* vero sententia probabilius negat, & hanc tenent *Suar. D. 44. sess. 1. n. 3. Nav. c. 27. n. 240. Holzm. pag. 444. n. 335. Conc. pag. 488. n. 2. Spor. t. 2. pag. 148. n. 251. & 252. Tamb. c. 15. §. 6. n. 5. & Diana* (se revocans) *p. 10. tr. 11. R. 19. cum Hurt. &c.* Ratio, quia Tridentinum *loc. cit.* post verba supra relata, *Cum etiam per industriam, &c.* statim subdit: *Qui sua voluntate homicidium perpetravit.... nullo tempore promoveri possit. Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, fuisse commissum narretur... jure quodammodo dispensatio debeatur.* Qui autem in rixa occidit, jam sua voluntate & ex proposito occidit, licet inopinata ira percitus sit, cum jam perpetret homicidium quod intendit. Nec obstant priora illa verba *per industriam & per insidias*, nam Glossa in *c. 1. de Homic.* illud *per industriam*, explicat, idest *non casu*: atque idem Concilium declarat intelligi, quando aliquis *sua voluntate & ex proposito* occidit, ad differentiam occisionis casu factæ, de qua loquitur in secunda parte.

Valde tamen probabile est, quod si quis incurrat irregu- 395
laritatem ob homicidium occultum pro defensione propria, possit ab Episcopo dispensari, quando excesserit moderamen inculpatæ tutelæ, quia, cum tale homicidium non fiat ex voluntate absoluta occidendi, non potest dici absolute voluntarium, ut loquitur Tridentinum; ita communissime *Nav. c. 27. n. 239.* (ubi asserit ita sensisse S. Pœnitentiariam) *Suar. D. 46. sess. 1. n. 13. Laym. l. 3. sess. 5. tr. 3. p. 3. c. 13. n. 2. Pal. D. 6. p. 15. §. 8. n. 10. Tourn. pag. 102. v. Hinc, Diana p. 10. tr. 11. R. 19. Croix l. 7. n. 773.* cum communi, *Bon. q. 4. p. ult. n. 9. cum Sayr. Val. Mol. Corn. Henr. & Avila.*

Prælati autem Regulares possunt dispensare cum suis sub- 396
ditis ab irregularitate proveniente ex homicidio occulto casuali, ut docent *Salm. c. 8. num. 34.* ex Privilegio S. Pii V. (relato in extensum ab iisdem *Salmant. tr. 6. de Pœnit. c. 13. num. 33.*) Imo etiamsi crimen fuerit publicum, ut dicunt *Diana, Vill. Sayr. &c. ap. Salm. c. 8. n. 43.* & etiam si fuerit voluntarium, defendunt *Salm. ibid. n. 17. & c. 7. n. 59. cum Peirin. Portel. Baun. &c.* ex concessione Martini V. Pauli III. & Sixti IV. ubi concessum fuit Prælatis Regularibus dispensare in prima die

Innæ Quadragefimæ in irregularitatibus, *quavis occafione, & caufa contractæ fint*. Sed hac conceffione non obftante, cenfeo non poffe Prælatos Regulares difpenfare, quando homicidium eit publicum, aut voluntarium, quia in generali conceffione non computantur ea quæ verifimiliter Superior non effet concefſurus, ut tradunt communiter *Suar. D. 21. feff. 3. n. 3. Bonac. q. 3. p. 1. n. 12. & Salm. de Cenf. c. 2. n. 41. cum Ugol. Candido*, ac aliis paffim, & patet ex *c. In generali. Reg. 82. de Reg. Jur. in 6.* Præterquamquod Benedictus XIII. (ut vidimus *n. 101.*) expreffe declaravit, quod *folus Generalis Ordinis poffit difpenfare* (in irregularitate proveniente ex homicidio voluntario), *dummodo non fuerit appenfatum, & intra clauftra extiterit confummatum*. Unde, etiamfi conceffio illa omnibus Prælatis Regularibus facta, effet vera, videtur a Benedicto omnino revocata, vel limitata pro folo Generali. Quoad Seculares vero poffunt Confeffarii Regulares eos difpenfare in omni irregularitate in qua poffunt Epifcopi cum fubditis fuis, ex Privilegio Sixti IV. & Julii II. ut notavimus *num. 355.* Hinc bene poffunt difpenfare cum Laicis in irregularitate contracta ob mutilationem, vel ob homicidium cafuale occultum, prout poffunt Epifcopi cum fuis, ut vidimus *n. 381. & n. 393.*

D U B I U M V.

Quæ Irregularitates ex defectu?

397 Prima *ex defectu* Animæ. *Hinc funt irregulares I.* Amentes, Dæmoniaci, & Epileptici. 398. *Diftinctius agitur de Amentibus.* 399. *De* Epilepticis, & Dæmoniacis. 400. *Quis poffit difpenfare in hac irregularitate? Et an Epifcopi poffint difpenfare in aliqua irregularitate ex defectu? An faltem in dubio? An Prælati Regulares.* 401. *II. Suat irregulares* illiterati. 402. *III.* Neophyti.

403 Secunda *ex defectu* Corporis; *vel quia defectus impedit exercitium Ordinis, vel quia affert deformitatem.* 404. *Et primo* ob impedimentum exercitii *eft irregularis I.* Cæcus 405. *II.* Surdus. 406. *III.* Mutus. 407. *IV.* Claudus. 408. *V. Qui caret manu aut digitis omnibus, aut pollice, aut indice.* 409. *VI. Laborans febri, paralifi, &c. item abftemius &c.* 410. *Secundo* ob deformitatem *eft irregularis. I. Ille cui deeft membrum, nempe nafus, aut oculus. Quid fi defiat auricula?* 411. *II.* Leprofus. 412. *III.* Monftruofus, *nempe gibbofus, pigmæus, æthiops.* 413. *Not. 1. Quid fi defectus fuperveniat Ordinibus? Not. 2. Quid fi antecefferit.* 414. *Quis poffit in hac irregularitate difpenfare? An Papa cum Cæco? An Prælati regulares?* 415. *Quid fi defectus corporis advenerit ex propria culpa? Et an in eo poffit difpenfare Epifcopus?* 416. *Quid de Eunucho.* 417. *Quid fi quis caufam dederit abfciffioni virilium.* 418. *Quid fi quis amputet fibi tefticulos ob vocem fervandam.* 419. *Et quid fi quis tantum attentet fe occidere, &c.?*

410 Tertia *ex defectu* Natalium. 421. *Illegitimi legitimantur I. Per Matrimonium fubfequens.* 422. *An fufficiat quod Matrimonium fieri potuiffet tempore nativitatis?* 423. *Not. I. Quid fi Matrimonium fiat poftquam filius eft Ordinatus? Not. 2. Quid fi Matrimonium non confummetur?* 424. *Not. 3. Quid fi Matrimonium fit nullum, fed ignoretur faltem ex una parte?* 425. *Not. 4. Quid fi filii nafcantur ex Matrimonio clandeftino ob omiffas Denunciationes?* 426. *II. Legitimantur filii per* Profeffionem Religiofam. 427. *III. Per* Difpenfationem Pontificiam. 428. *Epifcopus poteft difpenfare cum illegitimo ad Ordines Minores, & ad Beneficium fimplex.* 429. *Dub. 1. An ad recipiendum Canonicatum,* 430. *Dub. 2. An cum illegitimo occulto.* 431. *Dub. 3. An faltem ad miniftrandum in Sacris Ordinibus jam fufceptis?* 432. *Dub. 4. An filii* Expofiti *fint irregulares?* 433. *Princeps feculares poffunt legitimare tantum ad fecularia. Quid in dubio an quis fit legitimus?*

434 Quarta *ex defectu* Ætatis.

435 Quinta *ex defectu* Sacramenti, *ideft ob Bigamiam. Vide quæ funt ap. Bufemb.* 436. Triplex *eft Bigamia* Vera, Interpretativa, & Similitudinaria. I. *Quænam fit Vera?* 437. *II. Quæ* Interpretativa? *Hæc contingit quatuor modis.* Primus *modus, cum quis ducit viduam.* 438. Secundus *modus, cum quis ducit mulierem corruptam ab alio.* 439. *Dub. 1. Quid fi credat virginem?* 440. *Dub. 2. Quid fi invalide contrahat?* 441. Tertius *modus, cum quis cognofcit uxorem adulteram.* 442. *Dub. 1. Quid fi adulterium fuerit occultum?* 443. *Dub. 2. Quid fi cognofcit ignorans adulterium?* 444. Quartus *modus, cum quis contrahit duo Matrimonia, unum validum, aliud nullum.* 445. *Dub. 1. Quid fi utrumque fuerit nullum?* 446. *Dub. 2. Quid fi cum bona fide?* 447. *Dub. 3. Quid fi ficte ineatur fecundum Matrimonium?* 448. *III. Quænam fit Bigamia* Similitudinaria? 449. *An hanc irregularitatem incurrant etiam Clerici in Sacris?* 450. *Quomodo tollatur irregularitas ex Bigamia? An Papa poffit in ea difpenfare?* 451. *An Epifcopi?* 452. *An faltem quoad Ordines Minores, & ad Beneficia fimplicia? An in Bigamia Similitudinaria?* 453. *An Prælati Regulares poffint difpenfare cum fuis fubditis in hac Bigamia?*

454 Sexta *ex defectu* Infamiæ.

455 Septima *ex defectu* Libertatis. *Hinc funt irregulares I. Servi.* 456. *II. Conjugati. III.* Curiales. *IV. Milites, & Adminiftratores publici, atque exercentes fæva, aut turpia.*

457 Octava *ex defectu* Lenitatis. 458. *An fit irregularis qui occidit in defenfionem honoris? (Vide etiam dicta num. 389.)* 459. *Fiunt irregulares ex hoc defectu I. Qui occidunt in bello; fed quando?* 460. *An qui hortantur in bello ad occidendum?* 461. *II. Qui in Judicio concurrunt ad mortem, vel mutilationem. Modo ipfi I.* Cooperentur. 462. *II.* Active. 463. *III.* Efficaciter. *An peccent Clerici affiftentes fupplicio?* 464. *IV.* Proxime. *An peccet Confeffarius, vel alius confultus a Judice, refpondens aliquem in particulari effe plectendum?* 465. *Qui poffunt excufari? An omnes qui non concurrunt ut miniftri ad caufæ probationem, vel executionem?* 466. *V.* Per actionem ex natura fua ad id ordinatam. 467. *Quomodo vetitum fit Clericis, & Monachis fe intromittere in caufam fanguinis?* 468. *Fiunt autem irregulares I. Judices. II. Teftes voluntarii. III. Accufatores, &c. Quid fi accufet Clericus? & quid fi caufa fit propria, vel aliena?* 469. *An in hac irregularitate poffit difpenfare Epifcopus, fi fuerit occulta? An Prælati Regulares?*

470 *Adnotantur ultimo Facultates quas habet S. Pænitentiaria fuper cafibus, cenfuris, irregularitatibus, inhabilitatibus, votis &c.*

„ RESP. *Prima*, ex defectu *Animæ*, ex quo irregulares 397
„ funt I. Amentes, phrenetici, arreptitii, & epile-
„ ptici, qui tamen, fi ordinati funt, & intra annum eo
„ morbo non laborarunt, præfumuntur liberati, & permit-
„ tuntur ad Ordinum exercitium. Si vero laborent raro,
„ & quidem fine clamore, & fpuma, permittuntur cele-
„ brare, cum coadjutore, qui, deficientibus ipfis, fuppleat
„ facrificium. *M. Leo p. 372. ex c. illud 7. q. 1. Gloffa*
„ *ibid.* „

Loquendo de *Amentibus*, diftinguendum, fi tali defectu laborans jam ordinatus eft, tunc omnino, ceffante defectu per diuturnum tempus ex judicio Epifcopi (vel Prælati, fi eft Regularis), poterit in ordine fufcepto miniftrare; ita *Nav. c. 27. n. 203. Suar. D. 61. feff. 1. n. 4. & 5. cum Sylv. Gratian. & S. Anton. Bonac. D. 7. q. 2. p. 1. n. 5. Pal. D. 6. p. 10. n. 4. Croix l. 7. n. 494. Cont. Tourn. t. 2. pag. 30. & Salm. c. 9. n. 79. cum Avila, Pelliz. &c.* Si vero non eft ordinatus, nunquam poterit Ordines fufcipere, fi amentia ortum habuerit ex caufa permanente & habituali, fundata (ut ait *Suar.*) in læfione organorum, vel humorum, quia ita laborantes facile relabuntur in eumdem morbum, ut habetur in *c. Maritum 2. Dift. 33.* ubi dicitur: *Non ordinandum... qui in furiam aliquando verfus infanivit.* Unde fufficit femel infaniffe, quia talis raro præfumitur perfecte fanus. Secus tamen fi amentia provenerit ex accidente, puta ex vi febris, vulneris, iræ, aut alterius paffionis tranfeuntis, & poftea vere celfet; ita *Suar. l. c. n. 5. Nav. c. 27. n. 203. Ronc. c. ult. q. 7. Croix l. c. & Bonac. p. 2. n. 23. cum Mol. Fill. Ugol. Avila, &c.* communiter. 398

Idem quod dictum eft de amentibus, dicitur de *Epilepticis* (five Lunaticis), & *Dæmoniacis*; nam fi morbus antecedat Ordinationem, funt hi perpetuo irregulares; ita *Suar. D. 51. feff. 1. n. 6. Bonac. D. 7. q. 2. p. 2. n. 22. Croix l. 7. n. 405. Ronc. c. ult. q. 7.* & alii paffim. Et patet ex tota Diftinct. 33. & præfertim ex *c. Communiter*, ubi dicitur: *Communiter deffinimus, ut nullus de iis qui aut in terram arrepti a Dæmonibus eliduntur, aut qualibet modo vexationis incurfibus afferuntur, vel audeant miniftrare, vel fe ingerant; Exceptis qui corporis incommoditatibus dediti, fine hujufmodi paffionibus, in terra probantur elifi*: ideft (ut explicat ibi *Gloffa*), *qui raro cadunt*. Dicunt autem *Cabaff. T. 3. l. 5. c. 10. n. 8. & Tourn. pag. 32. n. 3.* quod fi quis ante pubertatem hoc morbo affectus fuerit, & poftea perfecte liberetur, non cenfetur irregularis, quia (ut ait Hypocrates) epilepfia fæpe in pubertate perfecte curatur. Secus fi morbus accidat poft pubertatem, & præfertim poft 25. annum. Afferit tamen *Croix d. n. 405.* praxim in fuis partibus habere, quod qui per bienoium liberi fuerint ab hac infirmitate, accedente declaratione Epifcopi, ordinantur; imo fine declaratione, fi quis per feptem annos liberatus probetur. Si vero tali morbo laborans jam ordinatus fit, licet non omnino fit liber, fi tamen raro (id eft femel in menfe) cadet, nec fpumet, poterit privatim celebrare, adjuncto Sacerdote jejuno qui Miffam perficiet adveniente morbo; ita communiter *Suar. D. n. 6. Croix l. c. cum Nav. & Laym. ac Bonac. n. 22. cum S. Antonin. Suyr. Ugol. &c.* Et patet ex *cit. c. Communiter.* Ibi: *Qui* (id eft Epileptici), *& ipfi* (id eft Obfeffi) *tandiu erunt ab officii fui ordine & loco fufpenfi, quoufque unius anni fpatio pro difcretionem Epifcopi inveniantur ab incurfu Dæmonis liberati.* Illud autem *anni fpatio*, dicit *Suar. num. 5.* non effe in ufu, fed relinqui prudentiæ arbi- 399

arbitrio. Notat autem *Mazzot. t. 4. pag. 446. cum Sayr. Ugol.* & aliis, quod si quis dœmoniacum se simulaverit, hic etiam sit irregularis ad Ordines suscipiendos, ex Concilio Constant. VI. Can. 6. Dicit tamen cum eod. *Sayr. & Fill.* quod Episcopus potest promovere dœmoniacum ad Ordines Minores, quia in c. *Cler. 4. Dist.* 33. fit sermo tantum de Ordine Sacro; Sed probabilius hoc negant alii communissime; vide infra *n.* 452.

400 In hac autem irregularitate propter defectum animæ, durante defectu, nec etiam Papa dispensare potest, quia illo laborantes sunt de jure Divino inhabiles tam ad suscipiendum, quam ad exercendum Ordinem. Cessante vero defectu, si cesset ante Ordinationem, non possunt in eo dispensare Episcopi, quia nulla Episcopi conceditur Dispensatio in irregularitatibus ex defectu provenientibus, nisi in duobus casibus, ut notat *Cabass. l. 5. c. 19. n. 3.* scilicet 1. ut possint dispensare natalia illegitimorum ad solos Ordines Minores, & ad simplex Beneficium, ex *c. 1. de Fil. Presb. in 6.* Et 2. idem posse cum bigamo ex consuetudine, docent *S. Th. Sylv. Azor. Rota Rom. & alii ap. Cab. l. c.* contra *Torn. pag. 116. cum Pont. &c.* Sed vide *num.* 452. Ceterum *Fagn. in c. Veniens de Fil. Presb. n. 7. & 8. & Tourn. cum Gib.* & aliis dicunt posse Episcopos dispensare in omnibus irregularitatibus dubiis, argum. *ex c. Nuper.* 29. ubi dicitur permissum quicquid non est reservatum; cum autem reservatio sit odiosa; non censetur facta, ubi impedimentum, sive irregularitas non est certa. Ad tollendam igitur irregularitatem certo contractam ex defectu animæ, requiritur Dispensatio Pontificis, ut docent *Bonac. p. 2. n. 23. Pal. D. 6. p. 10. n. 5. Salm. c. 9. n. 8. & Suar. D. 51. sess. 1. n. 5.* contra *Majol.* & *Tab. ap. Bonac.* Prælati tamen Regulares bene possunt dispensare cum suis subditis tali defectu laborantibus, ut ad Ordines Sacros promoveantur, etiamsi quis passus fuerit permanentem amentiam, si ex judicio Medicorum vere cessaverit illius periculum, quia Regularibus ex privilegio concessum est dispensare cum suis in omnibus irregularitatibus, exceptis aliquibus, ut diximus n. 355. inter quas non est hæc; *Salm. c. 9. n.* 80. juxta ab iisdem dicta *c. 7. n.* 59.

401 ,, II. Illiterati qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus * (*An autem omnino illiterati sint irregulares, tam ad Ordines suscipiendos, quam ad exercendos? Vide dicta l. 6. n. 791. Q. II. Quid vero de Regularibus? Vide ibid. Q. III.*) *

402 ,, III. Neophyti, seu recentes conversi, usque dum judicio Episcopi sufficientes instructi sint * (*Putat autem Tolet. ap. Viva de Cens. q. 9. a. 4. n. 14. post decennium Neophytum non esse amplius irregularem, imo antea, si Episcopus judicet illum bene moribus profecisse.*) *

403 ,, *Secunda*, ex defectu *Corporis*. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium Ordinis, ut si sit cæcus, surdus, claudus, ita ut sine baculo nequeat ire ad altare: Item, si careat manu, pollice, indice, oculo (non tamen si ungula pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantum, si vero sinistro, seu Canonico, aut ejus vi visiva careat, indiget dispensatione: quod tamen negans *Valent. Henr. Sayr.* si quidem dexterm possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si Ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, ut si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate: in dubio vero, an deformitas, sit sufficiens, Episcopi est judicare, saltem in Clericis: nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum, contra *Barb.* &c. docent *Suar.* & alii 5. cum *Dian. p. 4. t. 2. R. 63.* licet concedant Episcopum posse rejicere arbitrium Prælati: hunc autem, si gaudeat auctoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, ut scandalum generet, *ibid. ex Rodr.* & aliis 4. Vide *Bonac. Laym. M. Leo. p. 3. f.* 370.

Unde resolves.

,, 1. Non videtur Irregularis. 1. Qui habet sex digitos, vel aliquos conjunctos, si non sit magna deformitas, & Ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret ungula pollicis, si possit hostiam elevare, & frangere. 4. Qui per vim, aut infirmitatem factus est eunuchus.

2. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstruosus.
,, 2. Gigas, Pygmæus. Æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, ubi disparitas ludibrio est. ,,

404 Opus est singula fusius discutere. Ex duplici capite incurritur irregularitas ex vitio corporis, vel quia impedit congruum exercitium Ordinis, vel quia affert notabilem indecentiam aut horrorem, ita communiter DD. cum D. Thoma *Suppl. q. 39. n. 6.* Hinc primo ob impedimentum exercitii irregularis est I. *Cæcus*, qui omnino visu caret, ex *c. ult. Dist.* 55. Sed notandum 1. quod si quis jam sit Sacerdos, & constet non posse errare, poterit a Pontifice obtinere Dispensationem; vide dicta *l. 6. n.* 390. Not. 2. Si alicui deest visus oculi dextri, non est irregularis, ut communiter omnes; secus si sinistri, ut communissime docent *Bus.* cum aliis supra, & *Suar. D. 51. sess. 3. n. 15. Laym. l. 1. tr. 6. p. 5. c. 7. n. 2. Ronc. q. 6. R. 2. Croix l. 7. n. 500. Tourn. t. 2. pag. 39. infra n. 5. & Salm. c. 9. n. 68. cum Nav. Fil. &c.* Excipitur, nisi oculus dexter esset aptus ad Canonem legendum sine magna deformitate, cui facillime occurri potest per accommodationem Missalis, illud in medium afferendo, ut dicunt *Laym. l. c. Tamb. de Irr. c. 8. §. 1. n. 2. Diana p. 3. tr. 6. R. 22. & Croix l. 7. n. 500. cum Nav. Mol. Sa, Avil. Dicast. &c.* Idque vocat *Suar. l. c.* practice probabile, etiam ut quis possit ad Sacerdotium promoveri. Not. 3. Si quis non sit omnino cæcus, sed ita cæcutiens ut non possit legere in Missali, hic etiam est irregularis ad Ordines suscipiendos. Utrum autem ad eos exercendos? Vide *l. 6. n.* 390. Not. 4. Non est irregularis qui est debilis visu, ita ut indigeat perspicillis, vel qui ex obliquo intuetur (vulgo vocatur *Guercio*); ita communiter *Holzm. t. 1. pag. 419. n. 364. Tourn. pag. 40. n. 2. Mazzotta t. 4. pag. 456. & Tamb. §. 1. n. 3. cum Sayr. Fill. Menochio*, & aliis.

405 II. *Surdus*, qui ex utraque aure penitus non audit, ut communissime *Bonac. q. 2. p. 2. n. 7. Tourn. pag. 39. Ronc. q. 6. R. 2. Croix l. 7. n. 502. Elb. t. 2. pag. 477. n. 218. Mazz. pag. 456. & Tamb. c. 8. §. 1. n. 5. cum Suar. & Turr. & Pal. D. 6. pag. 11. n. 3. cum Laym. & Sayr.* ex Can. 7. Apostolorum ubi id definitum habetur, quia talis Sacerdos, cum non possit audire vocem Ministri, nequit sine indecentia celebrare. Hanc indecentiam negant *Henr. Præp. & Gob. ap. Croix l. c.* quia (ut ajunt) satis est, ut Sacerdos percipiat ex aliis signis Ministrum respondisse; sed communissime (ut diximus) DD. his contradicunt. Concedunt vero *Bonac. l. c. Tamb. n. 6. Conc. pag. 496. n. 5. Pal. d. n. 3. cum Nav. & Laym. ac Salm. c. 9. n. 67. cum Con. & Pelliz.* quod si surditas superveniat Sacerdotio suscepto, non interdicitur Sacerdoti celebratio, facilius enim toleratur defectus superveniens in promoto, quam in promovendo, prout de cæcutiente dictum est *l. 6. n.* 390. Communiter autem docent DD. contra *Comitol. ap. Croix n.* 502. Surdastrum, sive difficulter audientem, minime esse irregularem; ita *Tourn. l. c. Holzm. pag. 416. n. 363. Tamb. l. c. & Croix ibid. cum Suar. Bon. Sayr. Reg. Fill. Diana, Graff. &c.*

406 III. *Mutus*, qui non possit loqui, aut verba integra proferre, ita ut nullam possit vocem pronunciare, quin aliquid omittat, ut *Tourn. pag. 29. n. 3. Holzm. pag. 419. n. 363. Viva q. 9. a. 4. n. 15.* vel nisi cum magna difficultate, ut addunt *Salm. c. 9. n. 67.* Et idem dicit *Holzm. l. c.* de eo qui loquelam penitus præcipitem habet. Blæsi vero sive balbutientes, aut carentes dentibus non sunt irregulares, etiamsi cum aliqua difficultate verba proferant, ut ait *Croix l. 6. p. 2. n. 2222.* nisi afferant causam risus, aut contemptus; *Nav. c. 27. n. 222. & Tamb. §. 1. n. 10. cum Con. Sayr. Fill. Præpos. &c.*

407 IV. *Claudus*, qui sine baculo nequit ire ad Altare, ut habetur in *c. Nullus Episcopus*, 57. *de Cons. Dist.* 1. Hoc tamen intelligitur, ut explicat *Glossa ibid. v. Cum baculo*, idest: *Si sine baculo non possit sustentari in Altari*; & idem dicunt *Bonac. q. 2. p. 2. n. 15. & Pal. D. 6. p. 11. n. 3.* Ceterum claudus qui non indiget baculo, minime est irregularis, ut dicitur in *c. Si quis 19. Dist.* 55. Sicut nec etiam qui habet crura distorta, ut *Tourn. pag. 41. Salm. c. 9. n. 68. & Croix n. 504. cum Pal. Laym. & Henr.* quia talis defectus veste talari facile tegi potest; Secus si in hoc magna adesset deformitas. Si quis vero est instructus pede ligneo, quia habet pedem mutilum, vel aridum, hic est irregularis; ita *Laym. c. 7. n. 4. Nav. c. 27. n. 109. Tourn. pag. 41. Tamb. §. 1. n. 17. Bon. n. 13. cum Molin. Sayr. Ugol. Fill. Reg. &c.* eo quod celebrare cum pede ligneo magnam habet indecentiam. Dicit tamen *Tamb. l. c. cum Sylv. Rosel. Majol. & Gibal.* quod si talis defectus sit modicus, & aliquo modo indecentia reparari valet, permitti posset celebratio. Et in dubio standum judicio Episcopi.

408 V. Qui caret manu, aut digitis omnibus, aut pollice, ut habetur in *c. ult. de Corpore vitiato*. Idem dicunt cum *Bus.* ut supra, *Renzi t. 2. pag. 671. q. 3. Tamb. §. 1. n. 12. Fill. c. 6. n. 132. Bonac. p. 2. n. 15. cum Suar. Mol. Sayr. Avil. Reg.* & aliis de eo qui caret indice, vel parte pollicis aut indicis, vel qui habet eos ita debiles, ut nequeat hostiam elevare, aut frangere. Secus si quis careat ungue pollici, vel indicis, ut dicitur in dicto *c. ult.* Si quis autem jam fuerit ordinatus, & habet pollicem impeditum, in casu necessitatis probabiliter posset Eucharistiam ministrare posterioribus digitis, ut diximus *l. 6. n.* 244. Si quis caret tribus posterioribus digitis, etiam est irregularis; *Anacl. pag. 515. n. 18. & Tourn. pag. 39. cum Sayr. & Ugol.* Si vero caret uno tantum digito minori, non est irregularis, ut *Holzm. pag. 420. n. 364. & Tourn. pag. 39. cum Cajet. Nav. & Pont.* & idem sentit *Tourn.* cum alio Auctore si careat duobus. Nec pariter est irregularis qui habet sex digitos; *Holzm. l. c. Tourn. pag. 4. n. 6. Fill. n. 175. & Bonac. n. 11. cum Ugol. Henr. Sayr. Reg. &c.* modo sextus digitus usum aliorum non impediat. Sextus autem ille di-

gitus bene potest abscindi sine periculo irregularitatis, si possit fieri sine periculo vitæ; *Bonac. l. c.* cum eisdem. Notat autem *Tourn. pag.* 39. quod si quis careat indice, poterit obtinere dispensationem.

409 VI. Laborans febri continua, non autem quartana, aut levi; aut qui patitur gravem dolorem capitis; *Bonac. D. 7. q. 2. p. 1. n.* 17. Hoc tamen intelligendum de eo qui non posset celebrare ob talem morbum sine proximo periculo deficiendi, vel notabiliter errandi, ut monuit idem *Bonac. n.* 18. nam optimam in hoc tradit regulam *Laym. c. 7. n. 6. cum Soto, Tol. Avila*, & aliis, quemcunque morbum non inducere irregularitatem, nisi vel exercitium Ordinis impediat, vel notabile scandalum sive indecentiam afferat. Item irregularis est qui laborat paralysi, ut cum *Busemb. Pal. n. 3. & Conc. pag. 496. n.* 5. qui bene ait id intelligi tantum de eo qui manus ita tremulas habet, ut sit periculum effundendi Calicem. Item qui tantum patitur tussim ut sit periculum in suscipienda Eucharistia; *Bonac. p. 1. n. 21. cum Ugol. Majol. &c.* communiter. Item abstemius qui vinum nequit sumere nisi cum periculo evomendi; *Tourn. pag. 39. &c. Conc. l. c.* Hic enim esset irregularis de jure Divino; nec enim Papa dispensare potest, ut Sacrum celebretur in una sola specie, ut diximus *l. 6. n.* 196.

410 Secundo incurritur irregularitas ex defectu corporis, quando corporis vitium magnam affert deformitatem sive horrorem, ut habetur ex *c. Presbyterum de Cler. ægrot.* & aliis *de Corp. vit.* Hinc ratione deformationis sunt irregulares I. Ii quibus deest aliquod membrum, nempe qui carent naso, ut in *c. penult. de Corp. vit.* vel habent nimis deformem, nempe valde distortum, aut valde demissum, aut promissum, ut *Tamb. c. 8. §. 1. n. 19. Bonac. p. 1. n. 20. & Viva q. 9. a. 4. n.* 15. Item si alicui est erutus oculus, sive dexter, sive sinister, ut in *c. ult. Dist.* 55. Probabiliter vero dicunt *Sylvius ap. Croix l. 7. n. 500. in fine, Tourn. t. 2. pag.* 40. *cum Pontas, Ronc. q. 6. R. 2. cum Tamb.* & alii, hunc non esse irregularem, si deformitas illa reparari possit per oculum vitreum. Sic pariter etiam est irregularis qui caret auriculis, nisi talis defectus capillis aut aliter tegatur, ut dicunt cum *Bus. Salm. c. 9. n. 68. Tamb. §. 1. n. 8. Renzi t. 2. pag. 670. q. 2. Dian. p. 4. tr. 2. R. 73. Pal. D. 6. p. 11. n. 3. cum Laym. & Bonac.* ac *Tourn. pag. 40. cum Con. Avila, & Pontas.*

411 II. Leprosi, ut habetur in *c. Tuæ nos. de Cler. ægrot.* ubi interdicitur leproso celebrare *pro scandalo, & abominatione Populi*; unde si abesset scandalum, ut in loco privato, bene hic posset celebrare; ita *Pal. de Euch. p. 13. n. 5. Salm. eod. tit. c. 7. n. 57. & Bonac. de Irr. D. 7. q. 2. p. 1. n. 20. cum Mol. Ugol. & Majolo.* Sic pariter sunt irregulares qui habent labia corrosa, vel abscissa ad instar leporis; *Tamb. §. 1. n. 11. Tourn. pag. 40. Viva q. 9. a. 4. n.* 15. Idem dicunt *Tourn. pag. 41. v. Quod, & Holzm. pag. 419. n.* 363. de eo qui laborat morbo gallico, qui foris appareat: Aut qui habet faciem ex alio morbo valde maculatam, ut *Laym. c. 7. n.* 1.

412 III. Monstruosi, nempe qui gibbum habent valde enormem, nimirum (ut docent *Anacl. pag. 515. n. 32. Renzi pag. 671. q. 4. & Bonac. p. 1. n. 9. cum Avil. Mol. Ugol. Reg.* & aliis) si gibbositas sit conjuncta cum nimia deformitate vel debilitate, prout si nequeat recto capite stare. Item Pigmæi, sive Nani, nempe ita breves statura, ut ad risum moveant, præsertim si habeant caput valde ingens, ut *Tamb. §. 1. n. 2. Tourn. pag. 4. n. 7. & Renzi pag. 672. q. 5. cum Sayr. Majol. Henr.* & aliis; Vel (ut ait *Laym. in Indice, v. Irregularis.*) illi qui ita statura parvi sunt, ut brachia extendere non possint, quatenus necesse est ad Altaris ministerium. Item Æthioper, qui apud nos risum afferrent, ut *Tourn. l. c. & Ugol. de Irr. c. 50. n.* 4. Quamvis hoc negent *Majol. & Gavant. ap. Tamb. §. 1. n.* 24. Color autem subfuscus, sive rubens non nocet Altari, ut idem *Ugol. Fill. c. 6. n. 171. & Tamb. n. 22. cum Majol.* Item Hermaphroditi, etiamsi in eis prævaleat sexus virilis, ut *Suar. D. 51. sess. 2. n. 2. Laym. c. 7. n. 1. Nav. c. 27. n. 203. Bonac. p. 1. n.* 15. Dicunt tamen *Toles. l. 1. c. 63. n. 6. & Escob. l. 53. n. 209. cum Fern.* (contra *Conc. pag. 497. n. 5.*) quod hic defectus tunc parit irregularitatem, quando est notus, non vero quando est occultus.

413 Super his notandum 1. quod si aliquis ex præfatis defectibus corporis superveniat Ordinibus jam susceptis, Sacerdos non impeditur ab actibus illius Ordinis quos potest exercere sine incongruitate & indecentia, ita ut Sacerdos cæcus aut claudus bene potest excipere Confessiones, canere Evangelium, &c. ex *c. 7. de Cler. ægrot.* ubi: *Ipsum autem fungi ceteris Sacerdotalibus officiis minime prohibemus.* Notandum 2. quod si vero talis defectus ante Ordines adveniet, absolute inducit irregularitatem, non solum ad illum Ordinem cujus exercitium impedit, sed ad omnes alios, ut communiter docent *Nav. c. 27. n. 200. Bon. p. 2. n. 18. Escob. l. 53. n. 216. Pal. p. 10. n. 4. Salm. c. 8. n. 72. in fin. cum Corn. & Pell.* ac *Cabassut. l. 5. c. 19. n. 15. cum Ang. Ugol. & Avil.* contra *Palud.* & alios. Ratio, quia, cum omnes Ordines Sacerdotium respiciant, exclusus a Sacerdotio, censetur etiam ab omnibus Ordinibus repulsus.

414 In hac autem irregularitate provenienté ex defectu solus Papa potest dispensare, v. gr. ut cæcus ordinetur: Feruntque *Fill. Henr. & Majol. ap. Tamb. c. 8. §. 3. n.* 2. quemdam Papam dispensasse cum cæco, ut adhibito adjutore perito celebraret. * (*Ceterum S. C. ut refert P. Zach. Adn. ad Croix l. 7. n. 500. censuit bene posse dispensari cum cæco, etiam ex utroque oculo, qui jam sit Sacerdos, ut celebret cum assistentia alterius Sacerdotis. Secus vero, si laicus, pro quo dicit non esse consulendum Pontificem pro dispensatione ad Primam Tonsuram, nec etiam ad recipiendum Beneficium simplex.*) * Censet pariter *Tamb.* posse Papam dispensare ad Sacerdotium cum eo qui caret manibus, ut possit saltem excipere Confessiones, conciones habere, &c. Sed verius hoc negat *Avil. de Cens. p. 7. D. 3. d.* 3. quia potestas supra Corpus Mysticum fundatur in potestate supra Corpus Reale Christi, unde qui ineptus est ad primam, incapax est secundæ. Prælati autem Regulares bene etiam possunt dispensare in hujusmodi irregularitate, non autem Episcopi (ut diximus *n.* 400.) qui tantum in dubio an defectus corporis notabiliter impediat exercitium Ordinis, vel an magnam afferat indecentiam, possunt declarare, sive judicare, ut communiter docent *Suar. D. 51. sess. 2. n. 16. cum Nav. & Sylv. Laym. c. 7. n. 7. Dian. p. 4. tr. 2. R. 73. cum Miranda* & aliis, ex *c. 2. de Corp. vit.* An autem Prælati Regulares possint de hoc judicare respectu ad suos subditos? Negant *Barb. All. 42. n. ult. & Diana p. 2. tr. 6. R. 61. cum Rodr. Henr. & Camp.* Sed valde probabiliter affirmant *Bus.* ut supra *n.* 402. *Suar. l. c. Laym. n. 6. Salm. c. 9. n. 68. cum Avil. & Pell.* & probabile putat *Diana l. c. R. 73. cum Peyr. Miranda, & Avila.* Ratio, quia Prælati Regulares respectu ad suos habent jurisdictionem Episcopalem, ad quam tale judicium magis pertinet, quam ad characterem. Recte vero ait *Suar.* posse Episcopum ordinantem admittere, vel rejicere talem Ordinandum.

415 Quæ autem dicta sunt, spectant ad eos qui laborant aliquo corporis defectu sine propria culpa; si vero defectus advenerit ex eorum culpa, puta si quis membrum, vel ejus partem sibi amputaret ex prava intentione, ipsi fiunt irregulares, etiamsi defectus non impediat exercitium Ordinis, nec deformitatem afferat, quia irregularitas hæc imposita est in pœnam sævitiei in semetipsum, unde in *c. Qui part. 6. Dist.* 55. ut diximus *n. 365. in fin.* declaratur irregularis, *qui partem cujuslibet digiti sibi ipsi volens abscindit.* Ad hanc tamen irregularitatem incurrendam requiritur culpa gravis, ut bene ait *Tamb. c. 8. §. 2. n.* 3. Alias tanta pœna non haberet debitam cum culpa proportionem. Alii præterea requirunt, ut tale crimen sit notorium, ut *Suar. D. 51. sess. 1. n. 8. Bon. q. 2. p. 2. & alii ap. Tamb. n.* 8. Sed verius hoc negant *Pal. D. 6. p. 12. n. 2. Salm. c. 8. n. 71. cum Garc. & Tamb. l. c. cum Sayr. & Mol.* quia talis irregularitas non innititur notorietati culpæ, sed crimini sævitiei quam quis in seipsum exercet. Recte tamen ait *Tamb. n.* 9. quod Episcopus ex *c. Liceat. 6.* Tridentini *Sess.* 24. poterit cum illo dispensare, si crimen sit occultum, adhuc si defectus membri sit patens, nam Concilium universe concedit Episcopis facultatem dispensandi in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus.

416 Quid dicendum de Eunucho? Resp. Qui est eunuchus propter abscissionem virilium, aut testiculorum, factam a Medicis causa morbi, vel ante usum rationis, vel propter injuriam alterius, hic non est irregularis, ut communiter cum *Bus.* dicunt *Salm. c. 7. n. 70. in fin. & Tamb. §. 2. n.* 11. idque patet ex *c. Si quis a Medicis 7. & c. 8.* ac *9. D.* 55. Ridiculus autem (ait *Nav. c. 27. n.* 200.) est error illorum qui putant opus esse, ut testiculos desiccatos secum gestet is qui vult ordinari, aut celebrare. E converso qui ex ira aut zelo indiscreto servandæ castitatis abscindit sibi virilia, aut testiculos, certe fit irregularis, ut habetur in *c. Si quis 4. Dist.* 55. ubi dicitur: *Si quis abscindit semetipsum, idest si amputavit sibi virilia, non fiat Clericus.* Et in *c. Hi qui 5. eod. Dist.* ibi: *Hi qui se carnali vitio repugnare nescientes abscindunt, ad Clerum pervenire non possunt.* Item in *c. si quis 7. ib.* dicitur, *nullum debere promoveri de his qui hanc rem affectant, audentque semetipsos abscindere.* Et idem communiter docent DD. de eo qui propter eadem motiva permittit ab alio amputari, ut dicunt *Tamb. n. 13. & Salm. n.* 69. utque infertur ex *c. Si quis 9. Dist.* 55.

417 Quid vero si quis causam dederit tali abscissioni, sed absque suo consensu, prout cum aliquis, accedendo ad conjugatam, dat causam ut a Marito virilia sibi abscindantur? *Suar. D. 51. sess. 2. n. 8. & Bon. q. 2. p. 2. n.* 33. censent hunc esse irregularem. Sed valde probabiliter negant *Tolet. l. 1. c. 82. Tamb. §. 2. n. 15. Con. D. 18. d. 13. n. 108. Gibal. c. 3. q. 1. Hurt. Diff. 14. n. 52. & Pal. p. 12. n. 3. cum Garcia, &c.* Ratio, quia (ut sæpe dictum est) irregularitas ut incurratur debet esse expressa in jure; nullibi autem habetur quod ille qui abscissioni causam dedit, & sine suo consensu abscissus est, fiat irregularis: verba enim

illa

illa textus in *c.* 5. ut supra, *rem hanc affectant*, idem significant (ut cuique patet) ac appetere sive exquirere; qui autem adulterium vult, etiamsi abscissionem prævideret, eam non appetit nec exquirit.

418 Præterea, dicunt *Palaus d. p.* 12. *num.* 14. & probabile putant *Tamb.* §. 2. *n.* 16. *& Pelliz. ap. Salm. num.* 70. (qui huic sententiæ videntur adhærere) contra *Suarez*, *Mol. & Sayr. ap. Diana pag.* 10. *tr.* 13. *R.* 11. quod si quis amputet sibi testiculos, vel amputari sibi faciat ob vocem conservandam non fit irregularis, cum id non faciat ex indignatione, aut zelo indiscreto castitatis, ut requiritur ad hanc irregularitatem incurrendam in *d. c. Qui partem* 6. & *c. Si quis* 9. *Dist.* 55. Tanto magis quod textus præfati tantum loquuntur de amputante sibi virilia, non autem testiculos.

419 Item recte ait *Tambur. d.* §. 2. *num.* 18. & 19. quod si quis attentat se occidere, aut mutilare non est irregularis; illud enim *affectans* in dicto *Can. Hi qui.* 5. intelligitur de consensu effectu sequuto a tentatione, ut patet ex contextu. Dicit tamen idem *Tamb. n.* 20. *cum Cornejo*, quod si quis attentaret publice se occidere, contraheret irregularitatem ob infamiam.

420 „ *Tertia*, ex defectu *Natalium*, ex quo irregulares sunt
„ omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur vi-
„ les. * (*Ita ex c.* 1. *& fin. de Fil. Presbyt. Et hoc etiamsi*
„ *sint occulti, ut communiter docent Bonac. D.* 7. *q.* 2. *p.* 3.
„ *Pal. D.* 6. *p.* 9. *num.* 2. *& Salm. c.* 9. *num.* 43. *cum Avi-*
„ *la, Sayr. Pelliz. & Cornejo.*) *

421 „ Tales autem communi jure legitimantur I. Per *subse-*
„ *quens matrimonium* inter eorum parentes, modo hi tem-
„ pore conceptionis potuerint valide contrahere. * (*Unde si*
„ *adulter mortua conjuge ducat mulierem, ex qua filium ha-*
„ *buit, iste manebit illegitimus, ex c. Tanta. Qui filii sint*
„ *legit.*) *

422 Valde autem probabiliter dicunt *Sanchez de Matr. l.* 8. *D.* 7. *num.* 19. *Pontius eod. tit. c.* 3. *num.* 2. *Anacl. pag.* 516. *n.* 33. *Bonac. p.* 3. *nu.* 6. *& Salm. c.* 9. *n.* 47. *cum Sayr. Pelliz. Diana, & Corn.* contra *Suar. D.* 50. *se.* 1. *num.* 3. *Tournely to.* 2. *pag.* 20. sufficere ad legitimandam prolem, & eam reddendam immunem a defectu natalium, quod Matrimonium fieri poterat tempore nativitatis, ut colligitur ex *d. c. Tanta. Qui filii sint legit.* ubi dicitur quod proles est illegitima, *Si vir vivente uxore sua aliam cognoverit, & ex ea prolem susceperit.* Susceptio enim prolis fit verius non per conceptionem, sed per nativitatem; saltem ibi Pontifex certe loquitur de filio jam nato, dum ait illum *ab hæreditate repellendum*: ergo, cum oppositum saltem sit dubium dubietate juris, non censetur in eo casu imposita irregularitas, quæ (ut sæpe repetitum est) non incurritur, nisi in jure sit expressa.

423 Præterea hic notandum 1. cum *Salmant. num.* 49. quod si filius naturalis ante Parentum Matrimonium esset Ordinibus Sacris initiatus, illo secuto, licite potest in eis ministrare, & ad alios ascendere sine dispensatione; quia, licet peccaverit Ordines suscipiendo, tamen nullam novam ob hoc crimen contraxit irregularitatis; antiqua autem irregularitas jam ablata est per subsequens Matrimonium. Notandum 2. quod talis legitimatio fit per subsequens Matrimonium etiam non consummatum, puta si in articulo mortis contrahitur, quia ex dicto *c. Tanta*, virtus legitimandi tribuitur cuicumque valido Matrimonio.

424 Notandum 3. quod filii nati ex Matrimonio irrito ob aliquod impedimentum occultum, tamen putato valido, saltem ex uno Sponsorum, censentur legitimi; ita communiter *Suarez D.* 50. *se.* 1. *num.* 6. *Bonac. qu.* 2. *pag.* 3. *num.* 6. *Concina, pag.* 497. *n.* 6. *& Tournely pag.* 25. *n.* 3. *cum Pontas*, & patet ex *c. Cum inter.* 2. *Qui filii sint legit.* ubi: *Cum parentes eorum publice & sine contradictione Ecclesiæ inter se contraxisse noscantur... sancimus ut filii eorum habeantur legitimi.* Et idem confirmatur in *c. Ex tenore. eod. tit.* Secus vero, si ambo Parentes tempore Matrimonii fuerint in mala fide, ut habetur in *c. Cum inhibitio.* 3. §. *si quis. de Cland. desp.* ibi: *Pari modo proles illegitima censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum præter omnem interdictum etiam in conspectu Ecclesiæ contrahere præsumpserint.* Et sic pariter docet *Suarez l. c. num.* 11. illegitimos esse filios natos ante Matrimonium invalide contractum, licet ambo Parentes putaverint validum, quia pro his nullus habetur textus eos ut legitimos approbans.

425 Notandum 4. quod filii nati ex Matrimonio clandestino, idest sine Denuntiationibus, ac sine licentia Episcopi inito, etsi coram Parocho & testibus, reputantur illegitimi, etiamsi Parentes in bona fide propter ignorantiam contraxerint, ex *eod.* §. *Si quis.* ut sup. in dict. *c.* 3. ubi dicitur: *Si quis vero hujusmodi clandestina, vel interdicta* (scil. absque Proclamationibus, ut prius in textu explicatur) *conjugia inire præsumpserit in gradu prohibito, etiam ignoranter, soboles de tali conjunctione suscepta prorsus illegitima censeatur.* Id tamen limitat *Suarez D.* 50. *se.* 1. *n.* 1. pro foro conscientiæ, si Parentes adhibuerint debitam diligentiam; sed merito *Bossius de contr. Matr. c.* 8. *nu.* 52. hanc limitationem non admittit, quia legitimatio filiorum ex Matrimonio nullo est Beneficium indultum a lege, sed lex denegat illud filiis Parentum qui contra interdictum Ecclesiæ contraxerunt, ut dicitur in præfato textu, & confirmatur in *cap. Cum inter.* mox supra relato verbis illis, *publice & sine contradictione Ecclesiæ.*

„ II. Legitimantur filii per *Professionem Religiosam*: 426
„ quamvis ad dignitates etiam in religione, v. gr. Abba-
„ tiam, Prioratum &c. promoveri non possint, sine dispen-
„ satione V. supra *d.* 3. * (*Ita ex Bulla Gregorii XIII. ap.*
„ *Salm. c.* 9. *num.* 55. *Quamvis aliunde Prælati Regulares*
„ *ex aliis Privilegiis bene possunt dispensare in irregularitate*
„ *cum suis subditis illegitimis, ut probant Salmant. c.* 9. *n.*
„ 56. 57. *&* 48. *Vide etiam dicta num.* 354.) *
„ III. Per *Dispensationem Pontificiam.*

Papa non solum potest illegitimis Dispensationem concedere, sed etiam ipsam legitimationem, quæ irregularitatem aufert quoad omnes effectus. Ita communiter *Sanchez de Matr. l.* 8. *D.* 7. *num.* 28. *Pal. p.* 9. *num.* 6. *& Salm. c.* 9. *num.* 50. *cum Azor. Sayr. & Corn.* 427

Episcopus vero potest cum illegitimo dispensare tantum ad Ordines Minores, & ad Beneficium simplex, ex *cap.* 1. *&* 2. *de Fill. Presbyt. in* 6. Ac etiam ad Canonicatus in Collegiatis, vel ad portiones non integras in Cathedralibus, vel ad alia Beneficia, quibus non est annexus Ordo Sacer. Non vero ad Beneficium curatum, ut habetur in *c. Is qui. de Fil. Presbyt. in* 6. hoc certum est apud omnes. 428

Sed dubitatur 1. An Episcopus possit dispensare ad recipiendum Canonicatum in Cathedralibus? Affirmant *Pontas verb. Dispense irreg. Cas.* 28. *& Tournely to.* 2. *pag.* 29. *n.* 5. *cum Gibert., Oltrado, &c.* Quia (ut ajunt) omnis Canonicatus per se est Beneficium simplex, & licet Tridentinum *Sess.* 24. *c.* 12. pro Canonicatibus in Cathedralibus requirat Ordinem Sacrum, tamen non requirit hic & nunc, cum Clericus possit Canonicatum recipere in Minoribus, & deinde obtinere Dispensationem irregularitatis infra annum quem concedit Concilium ad Sacrum Ordinem suscipiendum. Probabilius vero negant *Palaus D.* 6. *p.* 9. *num.* 8. *Less. l.* 2. *cap.* 34. *num.* 66. *Barbosa All.* 45. *num.* 24. *Concina to.* 10. *pag.* 497. *num.* 7. *& Salm. c.* 9. *num.* 51. *&* 52. *cum Cornejo, Henr. Avila, & Philib.* Ratio, quia, esto Canonicatus sit per se Beneficium simplex, attamen ex præscripto Concilii est annexus Ordini Sacro: unde per se statim Sacrum Ordinem requirit; quod autem infra annum possit provisus illum suscipere, est beneficium a Tridentino indultum, sed hoc naturam rei minime immutat. 429

Dubitatur 2. An Episcopus possit dispensare in hac irregularitate cum illegitimo occulto? Affirmant *Diana p.* 1. *tr.* 15. *R.* 21. *& Avila, Barbos. Pelliz. Reg. Peyrin. &c. ap. Salm.* qui probabile vocant; Quia (ut ajunt) Tridentinum concessit Episcopis dispensare in irregularitatibus ex delicto occulto (præter homicidium) provenientibus, non distinguendo an delictum fuerit proprium, aut alienum. Sed verius negant *Laym. l.* 1. *tr.* 5. *p.* 5. *c.* 5. *num.* 2. *Suar. D.* 50. *se.* 5. *num.* 5. *Bon. q.* 2. *p.* 3. *in fin. Tournely pag.* 28. *num.* 2. *Diana* (se revocans) *p.* 4. *tr.* 2. *R.* 64. *Pal. p.* 9. *num.* 10. *cum Hurt. & Salm. c.* 9. *num.* 53. *cum Con. Corn. & Philib.* Ratio, quia hæc irregularitas proprie non est ex delicto, sed ex defectu; & verius illud *ex delicto*, intelligitur de delicto proprio, non alieno. 430

Dubitatur 3. an Episcopus possit dispensare cum illegitimo occulto, quoad ministrandum in Ordinibus Majoribus susceptis? *Prima* sententia, quam tenent *Laym. l.* 1. *tr.* 5. *p.* 5. *num.* 2. *Pal. p.* 9. *num.* 10. *& Diana p.* 4. *tr.* 2. *R.* 64. affirmat absolute, si initiatus bona fide Ordinem susceperit, quia is jam acquisivit jus ad ministrandum: Imo etiamsi mala fide, adhuc probabile putant posse Episcopum cum eo dispensare, argum. in *c. Nisi cum pridem. de Renuntiat.* ubi dicitur posse dispensari cum eo qui culpabiliter suscepit Ordinem cum irregularitate occulta. *Secunda* verior sententia universe negat, eamque tenent *Suarez D.* 50. *se.* 5. *num.* 4. *Fill. tr.* 19. *c.* 5. *num.* 155. *& Salm. c.* 9. *num.* 54. *cum Cornejo.* Et probatur ex *c.* 1. *de Fil. Presby. in* 6. ubi absolute dicitur quod Episcopi nequeunt dispensare in irregularitate ex defectu natalium, nisi tantum ad Ordines Minores; unde cum illegitimus sit incapax ad Ordinem Majorem exercendum, non potest ad eum jus ullum acquirere. Illud autem quod dicitur in textu citato, nempe quod etiam cum eo qui culpabiliter processerit, poterit dispensari, certum est, sed ibi non dicitur ab Episcopo: ergo intelligendum ab habente potestatem, scil. Pontifice. 431

Dubitatur 4. An filii expositi quorum Parentes ignorantur, censendi sint illegitimi, & irregulares? *Prima* sententia affirmat, & hanc tenent *Tournely to.* 2. *pag.* 24. *Fill. tr.* 19. *num.* 141. *& Bonac. q.* 2. *p.* 3. *num.* 10. *cum Avila, Ugol. Reg. Reb. Garc. &c.* Ratio, quia pro his vehementes adsunt conjecturæ esse illegitimos, cum legitimi non soleant exponi. *Secunda* vero sententia probabilior negat, & hanc tenent *Palaus p.* 9. *nu.* 2. *Pontius de Matr. l.* 2. *c.* 6. *num.* 4. *& Salm. c.* 9. *num.* 44. *cum Con. Giball. Diana, & Pelliz.* ac probabilem censet *Suar. D.* 50. *se.* 4. 432

se. 4. *num.* 5. Ratio, quia ad hanc irregularitatem incurrendam requiritur, ut quis sit certus de sua illegitimate; sed expositi sunt dubie illegitimi, cum multoties Parentes etiam conjugati propter inopiam filios exponant. Huic sententiæ magnum pondus tribuit Declaratio Gregorii XIV. expedita anno 1591. quam AA. præfati referunt, ubi Pontifex declaravit in gratiam Confraternitatis pro expositis, eos non reputari illegitimos nisi tales probentur. *Giballinus ap. Tournely l. c.* licet sit pro hac sententia, dicit tamen hanc Declarationem parum probare, quia fuit facta in gratiam Confraternitatis; sed mihi videtur nimis probare, nam illa potius fuit edita in gratiam expositorum, quam Confraternitatis. Saltem dicendum, quod hujusmodi irregularitas in expositus non est sufficienter expressa in jure.

433 ,, Principes vero seculares non possunt legitimare, nisi tantum in ordine ad officia secularia, & hæreditates. Porro cum dubium est, an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra *Vasquez* & alios 5. vult *Dian. p.* 4. *t.* 2. *R.* 59. *ex Avila*, eo quod quilibet præsumatur legitimus donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus convincat, vel pater etiam asserat. *ibid. ex communi.* * (*Vide dicta l.* 3. *num.* 654.) *

434 ,, *Quarta* est ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento Ordinis. * (*Vide dicta l.* 6. *num.* 783. *ad num. XI. & num.* 799.) *

435 ,, *Quinta* ex defectu Sacramenti, sive significationis matrimonii, ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfecte repræsentet unionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam divisit in plures uxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secuta copula; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus: sed matrimonium verum, vel præsumtum cum duabus, & consummatum. * (*Ut habetur ex c. Debitum de Bigam.* 7.) * Dixi, *vel præsumtum*: quia, licet quandoque secundum matrimonium sit nullum, jure tamen fictione, & interpretatione præsumitur bigamie, licet improprie dicta.

,, *Unde sequitur irregulares fieri sequentibus casibus.*

,, 1. Qui vivente, vel mortua prima uxore cognita, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit invalidum.

,, 2. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

,, 3. Qui ducit uxorem prius ab alio corruptam: etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit, quia tunc non est divisio carnis in plures.

,, 4. Qui propriam uxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit, quia ipsa jam divisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuerit, vel vir corruptam, aut viduam esse ignoraverit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

,, 5. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine: quia interpretatione juris censetur duo matrimonia contraxisse, unum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quod invalide contrahat; quia, quantum est in ipso, effectus a parte rei ponitur.

436 Quinta igitur irregularitas oritur ex defectu Sacramenti, nempe ex Bigamia, ut patet ex toto titulo *de Bigamis*. Idque illatum est ex illo Apostoli 1. *ad Tit.* 3. *Oportet Episcopum unius uxoris esse virum.* Dicitur, *ex defectu Sacramenti*, quia is qui duas duxit uxores, non potest apte significare unionem Christi cum Ecclesia unica ejus Sponsa. Bigamia autem triplex est, *Vera*, *Interpretativa*, & *Similitudinaria*. Et I. *Vera* est, Quando quis cum duabus successive verum contraxit Matrimonium, ut ex *c. Præcipimus.* & *c. Debitum. de Bigam.* Debet tamen utrumque Matrimonium esse consummatum (& consummatum juxta dicta *de Matrim. num.* 1075. utque probat *Sanch. l.* 7. *D.* 83. *num.* 6. cum aliis ex *c. Debitum. de Bigam.* ubi expresse petitur ad bigamiam conjugium commixtione corporum consummatum), quia alias Conjux non dicitur cum pluribus carnem suam dividere, nisi per copulam consummatam cum duabus una fiat caro; ita communiter *Sanch. de Matr. l.* 7. *D.* 83. *num.* 4. *Bon. D.* 7. *q.* 2. *p.* 3. *num.* 2. *Pal. D.* 6. *p.* 8. *num.* 2. *Salm. c.* 9. *num.* 25. & alii passim.

437 II. Bigamia *Interpretativa* contrahitur ab eo qui juris interpretatione, sive fictione quadam, censetur duas habuisse uxores, quamvis revera non habuerit. Hæc Bigamia quadrupliciter contingit, ut docet *D. Thomas Suppl. q.* 66. *a.* 1. *Primus* modus, quando quis ducit viduam jam cognitam, etiamsi ducat invalide, ut patet ex *c. A nobis*, *ult. de Bigam.* Dicitur *cognitam*, nam secus esset si primus vir eam non cognoverit, ex *c. Debitum eod. tit.*

438 *Secundus* modus, quando quis ducit mulierem corruptam ab alio; ita communiter cum *D. Thoma loc. c. Sanch. l.* 7. *D.* 54. *num.* 7. *Pal. p.* 8. *num.* 4. *Salm. c.* 9. *num.* 26. & aliis. Et patet ex *c. ult. Dist.* 51. ubi declarantur irregulares *Mariti corruptarum*; & ex *c. Curandum Dist.* 34. ubi Hilarius Papa dixit: *Ne ad Sacros Ordines quisquam, qui uxorem non virginem duxit, aspiret.* Secus si quis duceret mulierem a se prius corruptam, ut communiter *D. Thomas l. c. a.* 3. *ad* 2. *& Salm. c.* 9. *num.* 32. *cum Sanch. Palao, Tolet. &c.*

Sed hic dubitatur 1. An fiat irregularis qui ducit corruptam, credens bona fide virginem? Negant *Sà*, *Ledesma*, & alii *ap. Sanch. de Matr. l.* 7. *D.* 84. *num.* 15. quia hæc irregularitas contrahitur ex proprio facto: ergo ad eam requiritur actio advertenter & voluntarie exercita. Affirmant tamen communiter & verius *D. Thomas Suppl. q.* 66. *a.* 3. *ad* 3. *Sanch. num.* 8. *Suarez D.* 45. *se.* 3. *num.* 15. *Laym. cap.* 6. *num.* 3. *Tournely pag.* 59. *Concina to.* 10. *pag.* 498. *num.* 11. *Barbos. All.* 49. *num.* 9. *Pal. p.* 8. *num.* 6. *cum Nav. Abb. Avila, & Garcia, ac Salm. c.* 9. *num.* 30. *cum Soto, Sayr. Henr. & Corn.* Ratio, quia irregularitas hæc non est ex delicto, sed ex defectu significationis; unde bona fides non impedit quod caro viri non dividatur cum corrupta, licet virgo credatur. 439

Dubitatur 2. An sit irregularis qui cum corrupta invalide contrahit ob aliquod impedimentum dirimens? *Prima* sententia quam sequimur affirmat, & hanc tenent *Suar. D.* 49. *se.* 3. *num.* 5. *cum Ricch.* & communi ut asserit, item *Tournely pag.* ... *& Covar. ac Cornejo ap. Salm. c.* 9. *num.* 31. Et probant ex *c. A nobis ult. de Bigam.* ubi dicitur irregularis quidam Diaconus qui viduam duxit, etiamsi nullum fuerit conjugium cum corrupta initum. *Secunda* vero sententia negat, & hanc tenent *Sanch. de Matr. l.* 7. *D.* 84. *num.* 11. *Pal. p.* 8. *num.* 4. *Nav. c.* 7. *num.* 195. *& Salm. l. c. cum Valentia, Corn. Henr. Diana, & Pelliz.* ibique testatur *Farinac.* ita a S. C. decisum. Ratio (ut ajunt) quia in præfato textu mentio fit de duobus conjugiis contractis, uno spirituali, nempe sacræ Ordinationis, qua Diaconus desponsatur cum Ecclesia: altero carnali, licet invalido, & ideo Diaconus ille declaratur irregularis, non quia cum vidua contraxit, sed propter bigamiam similitudinariam, ut explicabitur *num.* 448. Sed respondetur, quod in textu citato non appelletur ille irregularis, quia duo Matrimonia contraxit, revera enim non fuit maritus viduæ, cum invalidum fuerit conjugium, sed quia *cum eo* (ait Pontifex) *tanquam cum marito viduæ dispensare non licet, non propter Sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis cum opere secuto.* Ergo non consideravit Papa (in quantum ad rationem irregularitatis) conjugium spirituale in sacra Ordinatione ab eo contractum, nam hæc irregularitas inducitur etiamsi quis constitutus in Sacris virginem ducat, prout ostendemus *d. num.* 448. Sed eum declaravit irregularem, *tanquam maritum viduæ, propter affectum intentionis*; ergo non obstat quod Matrimonium sit nullum. 440

Tertius modus incurrendi irregularitatem ob bigamiam interpretativam est quando quis cognoscit uxorem, postquam illa adulterium commiserit, ex *c. Si cujus.* 11. *& c. Si laici.* 12. *Dist.* 34. & ita communiter *Sanchez l.* 7. *D.* 84. *num.* 15. *Suar. D.* 49. *se.* 3. *num.* 15. *Pal. p.* 8. *num.* 5. *Salm. cap.* 9. *num.* 20. *& Barb. All.* 49. *num.* 8. & alii omnes. Ratio, quia vir cognoscens uxorem ab alio cognitam, censetur ac si corruptam duxisset. 441

Sed dubitatur 1. An tales vir fiat irregularis, si adulterium fuerit occultum? Negant *Herincx*, & alii *ap. Elbel de Irreg. pag.* 485. *num.* 240. quia (ut ajunt) in *dict. Can. Si cujus*, dicitur: *Si evidenter fuerit comprobatum* (uxorem) *adulterium commisisse.* Affirmant vero *Tournely pag.* 63. *Elbel l. c.* cum communi ut asserit, & *Bonac. q.* 2. *p.* 5. *nu.* 5. *cum Suar. Ugol. & Fill.* Idque tenent, etiamsi mulier fuerit vi oppressa. Ratio, quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis; & licet illa adultera non sit vera adultera, tamen vere carnem suam cum alio divisit, si seminationem habuit ut requiritur. Verum *Elbel l. c.* primam sententiam probabilem vocat, quia verba supra relata; *si evidenter fuerit comprobatum adulterium*, satis videntur excludere adulterium occultum; sed hoc non obstante, prima sententia mihi magis arridet. 442

Dubitatur 2. An fiat irregularis qui ignorans adulterium uxoris, illam cognoscit? Negant *Glossa in c.* 2. *de Bigam. verb. In bigamis*, *ac Rebuff. Lop. Sà*, *Led. &c. ap. Sanch. D.* 84. *num.* 15. Quia (ut ajunt) cognoscens uxorem, quam ignorat ab alio cognitam, non cognoscit modo rationali, unde non dicitur cognoscere adulteram. Sed communiter & verius affirmant *Palaus p.* 8. *num.* 6. *Bonac. p.* 5. *num.* 5. *Bus. sup. num.* 4. *& Sanch. loc. cit. cum Nav. Soto, Tolet. Bellarm. Palud. Cov.* & innumeris aliis. Ratio, quia (ut diximus) hæc irregularitas ratione bigamiæ non est ex delicto, sed ex Sacramenti defectu, qui culpam non requirit. 443

Quartus modus incurrendi irregularitatem ob bigamiam interpretativam est, quando quis duo contrahit & consummat Matrimonia, unum validum, alterum invalidum. Pro hac irregularitate non habetur textus expressus, sed communiter DD. eam deducunt ex *c. Nuper. de Bigamis*, ubi sermo fit de Clerico qui ante Sacrum Ordinem Matrimonium contraxit, deinde jam ordinatus aliud inivit, ibique dicitur tanquam bigamus reputandus, non propter Sacramenti defectum, cum secundum Matrimonium irritum fuerit, sed ob intentionis affectum ad duo Matrimonia cum copula secuta; 444

cuta; ita *D. Thomas Suppl. q. 66. a. 2. Tolet. l. 1. c. 26. num. 4. Salm. c. 9. num. 20. cum Corn. & Led. ac Sanch. D. 84. num. 3. circa medium, cum Soto, S. Antonin. Palud. Bellarm. Valent.* & aliis plurimis.

445 Sed dubitatur 1. An fiat irregularis qui duo Matrimonia contraxit, ambo invalida? Negant *Diana p. 4. tr. 2. R. 38.* item *Avila, Conink, & Henr. ap. Salm. c. 9. num. 28.* qui probabile vocant; Ratio, quia (ut ajunt) hic casus non est expressus in jure. Sed probabilius affirmant *S. Thomas Suppl. q. 66. a. 2. Suar. D. 49. se. 2. num. 11. Bonac. p. 5. num. 2. Pal. p. 8. num. 10. Tournely pag. 61. qu. 3. Concina pag. 498. num. 11. Salm. num. 28. cum Suar. Cornejo, & Sayr. ac Sanch. l. 7. D. 84. num. 3. cum S. Antonin. Palud. Soto, Tolet. Bellarm. Sà, Valent. Led. Lop.* & aliis communissime. Et probatur ex *c. A nobis de Bigam.* citato *num.* 440. ubi (ut vidimus) ille Subdiaconus, qui viduam duxit, *tamquam maritus viduæ*, fuit declaratus irregularis, *non propter Sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis*. Ergo solus affectus irregularitatem inducit.

446 Dubitatur 2. An si quis contraxit duo Matrimonia nulla in bona fide, incurrat irregularitatem? Negat *Sanch. d. D. 84. num. 6. cum Archid. Astens. & Bellamera*, quia is potius censetur irregularis ex delicto quam ex defectu, cum in *c. Nuper de Bigam.* ille qui antea uxorem duxerat, & postea constitutus in Sacris aliud conjugium contraxerat, dictus fuit irregularis, non propter defectum Sacramenti, sed ob affectum intentionis; ergo ob crimen affectus punitus fuit; quando igitur non adest crimen, non incurritur irregularitas. Sed communius, & probabilius affirmant *Sylvest. verb. Bigamia qu. 7. Angel. eod. verb. n. 9.* item *Jo. Andr. Anchavan. Abb. Henr. &c. ap. Sanch. l. c. in fine*. Ratio, quia in præfato textu non consideratur crimen affectus, sed affectus ad secundum Matrimonium. Idque expresse confirmatur ex *c. A nobis de Bigam.* ut vidimus *num.* 440.

447 Dubitatur 3. An incurrat irregularitatem qui ficte contrahit secundum Matrimonium, tantum ad copulam extorquendam? Negant *Palaus p. 8. num. 7. Diana pag. 4. tr. 2. R. 38.* item *Avila, & Hurt. ap. Salm. c. 9. num. 27.* quia tunc deficit affectus maritalis, qui requiritur in dicto *c. Nuper*. Verbis Tò, *Propter affectum intentionis*. Sed probabilius affirmant *Suarez D. 49. se. 2. num. 10. Tournely p. 61. q. 3. & Salm. l. c. cum Cornejo*. Ratio, quia ad irregularitatem non requiritur affectus ille ad duo Matrimonia vere contrahenda, sed sufficit affectus ad duo Matrimonia ex ictius ineunda.

448 III. Demum Bigamia *Similitudinaria* est illa quæ contrahitur ex attentatione Matrimonii (quamvis invalidi) cum corrupta, vel virgine post votum solemne emissum in Religione approbata, vel post susceptionem Sacri Ordinis. Hujusmodi enim nubentes similes sunt contrahentibus duplex Matrimonium, quatenus post connubium spirituale cum Christo initum, ab eo recedentes attentant Matrimonium contrahere; ita communiter DD. *Suarez D. 49. se. 4. num. 2. & c. Anacl. pag. 917. num. 42. Sanch. l. 7. D. 85. nu. 5. Salm. c. 9. num.* 36. & alii passim ex *c. Quotquot. 23. & c. Monacho 32. 27. q. 1.* Dummodo tale Matrimonium sit consummatum, ut adhuc communiter DD. docent, utque habetur ex dicto *c. Monacho* ubi: *Si postea uxori fuerit sociatus*.

449 Minime autem sunt audiendi *Hurtad. & Tanner. ap. Salm. l. c.* item *Abbas, Hostiens. & Archid. ap. Suar. D. 49. se. 5. num. 4.* (qui improbabiliter id probabile putat) dicentes hanc irregularitatem incurri tantum a Monachis professis. Nam communissime docent AA. eam incurri etiam a Clericis constitutis in Sacris; ita idem *Suarez num. 8. Salm. l. c. Anacl. d. num. 42. Navar. c. 27. num. 195. Tolet. l. 1. c. 26. num. 7. & Sanch. D. 85. num. 5. cum Sà, Valent. Graff. Lop. Led. Gabr. Philiarch.* & aliis pluribus. Idque clare probatur ex *c. 1. Qui Clerici, vel Mon. &c.* ubi dicitur posse Episcopus post peractam pœnitentiam dispensare cum Diacono, qui uxorem duxerit, ad Ordinem ministrandum; Ergo Diaconus ille jam habetur ut irregularis. Item in *c. 2. eod. tit.* dicitur quod Episcopus non permittat Subdiacono, qui Matrimonium contraxit, ministrare. Quamvis igitur (ait *Sanchez*) talis Clericus non esset irregularis ex defectu ob bigamiam similitudinariam, saltem tamen incurrit irregularitatem ob delictum. Recte autem rejicit *Sanch. num. 11. & 17.* opinionem illorum, qui dicunt fieri irregularem qui Matrimonium contrahit post simplex votum castitatis, cum hoc in nullo jure sit expressum. Sic pariter ex eadem ratione nec est irregularis laicus qui ducit Monialem professam, quia jura loquuntur tantum de contrahente post proprium votum; *Sanch. nu. 12. & Salm. num. 36. cum Sayr. Corn. & Henriquez*.

450 Quæres hic, quomodo tollatur hæc irregularitas? Dico 1. quod hæc irregularitas non tollitur per Baptismum, ut docent communiter *S. Thom. d. q. 66. q. 4. Suarez D. 49. se. 5. num. 10. Sanch. l. 7. D. 85. num. 9. & Salm. c. 9. num. 37. cum Corn. Pelliz. &c.* & videtur expressum in *c. Si quis viduam 1. dist. 34.* Dico 2. quod Papa bene potest in illa dispensare; Et licet in Canonibus de Bigamis dicatur: *Cum Bigamis non licet dispensare*; tamen hoc intelligendum sine gravi causa, ut docent *Sanch. l. 7. D. 86. nu. 6. Concina pag. 499. n. 14. Salm. l. c. cum Sayr. & Corn.* item *Tournely pag. 74. q. 1.* cum communi, qui ita fert dispensasse Lucium III. ex *Glossa in c. Lector. 18. Dist. 34.* Nec obstat dicere hanc irregularitatem institutam fuisse a D. Paulo, juxta dicta *num.* 436. Nam respondetur quod Constitutiones Apostolorum, præcise ut tales, non transcendunt jus humanum, in quo utique Papa omnem potestatem habet.

Episcopus autem, si bigamia fuerit vera, aut interpreta- 451
tiva, minime potest in ea dispensare, neque ad Ordines Sacros suscipiendos, neque ad ministrandum in susceptis, neque ad Beneficia ipsis annexa recipienda, ut communiter docent *D. Thomas Suppl. q. 66. a. 5. & Salm. c. 9. num. 39.* cum aliis passim, & patet ex *cap. Super eo de Bigam.* Nec obstat textus in citato *c. Lector*, ubi dicitur Martinus Papa declarasse quod Episcopus possit dispensare cum bigamo, ut fiat Subdiaconus; Nam respondent *Suarez D. 49. se. 6. num. 5. & Tournely pag. 65.* errasse Gratianum asserendo prædictum Canonem esse Martini Papæ, cum plures AA. probent fuisse Martini Bracharensis Collectoris multorum Canonum ex diversis Conciliis particularibus. Sed dato quod fuisset Martini Papæ, tamen, cum in toto titulo de Bigamis, prohibeantur Episcopi a dispensando in bigamia, videtur certum prædicto Canoni fuisse derogatum. Præterquamquod dicunt *Salm. c. 9. num. 39.* quod tempore Martini Papæ Subdiaconatus non adhuc erat Sacer.

Sed rogatur, an possit Episcopus dispensare cum bigamo 452
quoad Ordines Minores, & Beneficia simplicia suscipienda? Affirmant *D. Thomas in 4. D. 27. qu. 3. a. 3. Nav. c. 27. num. 197. Sanch. l. 7. D. 86. num. 11. Concina pag. 499. num. 14.* item *Palud. Azor. Sayr. Avil. Comit. & alii ap. Pal. D. 6. p. 8. num. 17.* & probabile putat *Suarez D. 49. se. 6. num. 5.* Ratio, quia per susceptionem Minorum Ordinum initiati non mancipantur irrevocabiliter cultui Divino, & ideo Episcopis concedi ajunt hujusmodi dispensationem. Sed verius negant *Suar. l. c. Tournely pag. 65. Laym. c. 6. circa fin. Barbos. All. 48. num. 25. Bonac. D. 7. p. 5. num. 15. & Pal. num. 18. cum Garcia* ex Declarat. S. C. Et probatur ex Trident. *Sess. 23. cap. 17.* ubi vetatur assumere bigamus ad ministeria Ordinum Minorum; & ex *cap. un. de Bigam. in 6.* ubi bigami expoliantur omni privilegio Clericali; sed clarius probatur ex Declarat. Sixti V. *ap. Fagnan. l. 1. in c. Super. eo. de Bigam. in fin.* qua declaravit Pontifex suspensum quemdam Episcopum, eo quod contulit bigamo Beneficium simplex, & ordinatum incidisse dixit in pœnas male promoti. Adversarii contra minime probant unde Episcopi talem facultatem habeant. In bigamia autem similitudinaria bene possunt Episcopi dispensare, etiam ad Ordines Sacros suscipiendos & Ministrandos, ut docent *Tolet. l. 1. c. 68. concl. 6. Salm. c. 9. num. 41. Suar. nu. 18. Sanch. num. 20. Tournely p. 66. & Pal. num. 19. cum Garcia*, & aliis pluribus; Idque probatur ex *c. 4. de Cleric. conjug.* & *c. 1. Qui Cler. vel Vov.* Et hoc currit (ut notant *Salm. d. num. 41. cum Cornejo, & Henr.*) etiamsi crimen fuerit publicum, cum hæc irregularitas proveniat ex defectu, non ex delicto. Recte vero excipit *Tournely* cum communi, si talis Clericus duxerit viduam, vel corruptam, aut si ante Ordinationem fuerit cum aliqua muliere conjugatus.

Prælati autem Regulares ex Privilegio Sixti IV. possunt 453
dispensare cum suis subditis in omni bigamia; præter Privilegium Pauli III. (relatum a *Salmant. c. 7. num. 59.*) in quo conceditur ipsis facultas dispensandi cum suis subditis in omni irregularitate, bigamia non excepta; ita *Palaus p. 8. num. 21. & Salm. c. 9. n. 42. cum Pelliz. Henr. Machad. Leand. &c.*

„ *Sexta* oritur ex infamia, sive juris (quæ vel ex deli- 454
„ cto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ
„ nascitur), sive facti; modo crimen publicum sit; ex
„ occulto enim non oritur, si homicidium, & censuræ vio-
„ lationem excipias, ut docent *Navar. Con. Laym.* contra
„ *Sylv. & Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modo
„ infamiam ipso jure connexam habeat. Porro infamia ob
„ crimen notorium, vel per sententiam judicis contracta
„ non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cujus au-
„ ctoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex
„ enormi crimine, & digna depositione, tollitur per pu-
„ nitentiam, & constantem vitæ emendationem * (*Vide dicta*
„ *ex num. 362. v. Hæc; irregularitas enim ob infamiam ex*
„ *defectu, & ex delicto in idem coincidunt.*) *

„ *Septima* oritur ex defectu libertatis. Unde irregulares
„ sunt I. Omnes servi proprie dicti, & (secundum *Laym.*
„ *l. 2. t. 1. c. 8.*) etiam originarii: donec consequantur
„ plenam libertatem.

Servus, qui sciente & non contradicente Domino ordina-
tur, etiam ad primam Tonsuram, eo ipso liber manet, *c.* 455
Si servus, & c. Nulli. Dist. 54. Poterit tamen Dominus eum manumittere cum conditione, ut serviat in iis quæ statui Clericali non repugnant, ex *c. Nullus de Servis non ordin.* Si vero servus ordinetur, ignorante Domino, remanet servus, nisi constituatur in Sacris, & nisi insuper Domino reddatur

reddatur duplum ab Episcopo, vel ab aliis cooperantibus, vel ab ipso servo; Qui quando impotens est satisfaciendi, remanet servus, si est Diaconus; si vero sit Sacerdos, debet Domino inservire in omnibus quæ statum non dedecent, & Missas pro Domino offerre; nisi Dominus per annum sciens illum esse ordinatum, dissimulet, eumque non revocet. Ita *Salm. c. 9. num. 60. & 61.* ex Canonibus ibi allatis.

456 „ II. Sunt irregulares Conjugati, nisi uxores consentiant, & castitatem voveant. * (*De hoc vide dicta de Sacram. Ord. l. 6. num. 812.*) * III. Curiales idest curiæ seculari obligati, facto juramento, vel stipendio, ut judices, advocati, &c. quandiu talia officia habent. * (*Ut habetur in c. 1. & 2. & 3. Dist. 51. & c. unic. de Oblig. ad ratioc. Excipiuntur tamen ex tacita concessione Pontificis, vel ex consuetudine Consiliarii Regis constituti pro causis civilibus, ut docent Laym. Pal. Suar. Corn. cum Salmant. c. 9. num. 64.*) * Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officiis, ut quidam Clerici in aulis Principum, in causis civilibus, non tamen criminalibus occupati; vel nisi consuetudo sciente Papa id permittat. IV. Milites saltem quandiu juramento tenentur: item thesaurarii, & depositarii publici, & qui Remp. administrant. * (*Vide dicta To. I. l. 3. num. 838.*) * Item apparitores, & similes, qui sæva, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. *M. Leo p. 3. f. 369.*

457 „ *Octava* ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello justo, vel judicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui utpote lenissimus neminem unquam læsit. Ad hanc autem requiritur, ut occisio, aut mutilatio de facto sequatur. Unde non sufficit voluntas, nec vulneratio gravis, *Bon. d. 7. q. 4. Tan. d. 6. q. 10. d. 12.*

Unde resolves.

458 „ 1. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in jure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello justo, vel judicio. *Tan. l. c.* * (*Vide dicta num. 389.*) *

459 „ 2. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu, non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello justo (secus tamen si ad occidendum hunc, vel illum in particulari); idem est de Duce exercitus, tubicine, &c. *Bonac. p. 4.*

In bello igitur justo defensivo utique non fit irregularis qui occidit; ita *Salm. c. 9. num. 20. Holzmann num. 388.* & alii communiter; id patet ex *c. 1. de Immun. Eccl.* & *Clem. un. de Homic.* In bello autem justo offensivo qui occidit est irregularis, non vero si alii occidant; *Holzmann l. c.* & Benedictus XIV. *Notif. 101. n. 15. ex c. Petitio tua, c. Dilectus, c. Significasti, &c. de Homic.* In bello vero injusto, si unus moriatur, omnes sunt irregulares, ut certum est apud omnes *cum D. Thoma* 2. 2. *q. 64. a. 8.*

460 Qui hortatur ad occidendum in genere, etiamsi bellum sit offensivum, modo justum, non est irregularis; ita communiter cum *Bus. Eenec. D. 7. q. 4. p. 4. num. 7. Tournely pag. 82. Conc. p. 501. num. 18. & Salm. c. 9. n. 19.* ac aliis, ex dicto *c. Petitio tua.* ubi declaratur irregularis tantum is qui occidit. Quid si quis in bello justo hortetur ad occidendum in particulari? *Busemb.* ut supra, & *Bonac.* hunc non eximunt ab irregularitate. Sed probabiliter contradicunt *Salm. c. 9. num. 19.* quia tam in præfato textu, quam in aliis sermo fit tantum de occidente, sive de mutilante, non de exhortante.

461 „ 3. In Judicio justo irregulares fiunt, qui ad mortem vel mutilationem cooperantur active, & efficaciter, & proxime, per actionem ex natura sua ad id ordinatam. * (*Ita ex Clem. un. Si furiosus. de Homic. & c. Clericis c. Sententiam. Ne Cler. vel Mon. item c. Ex literis. de Excess. Prælat. &c.*) * Dicitur I. *Cooperantur*, ut Judex ferens sententiam, Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c. * (*Transcribens vero sententiam non incurrit, ut communiter Bonac. D. 7. q. 4. p. 2. n. 5. cum Suar. Fill. Ugol. Reg. &c. Imo Natalis ab Alex. & Caballut. ap. Tournely pag. 78. idem tenent etiam de scribente.*)

462 „ Dicitur II. *Active*, idest ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantum habet passive, & ex parte ejus, qui occiditur, ut Confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel ad acquiescendum sententiæ justæ, quam non potest differre, nisi appellatione injusta. *Corn. & Dian. p. 4. t. 22. R. 99.* * (*Ita etiam Holzmann num. 387. & Tournely pag. 78. v. Dico 7.*) *

463 „ Dicitur III. *Efficaciter*, quia adjuvans, verb. gr. ferens ligna, ut comburatur ante jam suffocatus, non fit irregularis; nec assistens supplicio si sua præsentia in illud non influat. * (*Ita Suarez D. 47. se. 4. num. 10. Pal. p. 13. §. 4. num. 2. Bonac. p. 1. num. 18. & Salm. c. 9. cum Avila, Diana, & Giball. communissime, contra Sayrum. Nec obstat textus in c. Sententiam. Ne Cler. vel Mon. ubi vetatur Clericis interesse hujusmodi suppliciis, quia hic Canon vel est abrogatus, vel tantum venialiter obligat, ut docent Bonac. p. 1. num. 16. Salm. loc. cit. ac Tournely pag. 78. v. Quale, testatur esse communem sententiam cum Avila, & Cabass. id non excedere venialem culpam; imo ibi Navar. & Avila censent minime in hoc peccare Clericos in Minoribus.*) *

„ Dicitur IV. *Proxime*, quia qui remote tantum cooperantur, non fiunt irregulares, ut qui gladios faciunt, aut vendunt, item legislator leges capitales condens. * (*Ex c. Delatori 5. q. 6. Aut suadens Regi legem ferre; Salm. c. 9. num. 7.* Concionator in genere dicens, puniendos esse malefactores; * (*Ut Salm. c. 9. num. 7. cum communi.*) * Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat, judicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere, quia hi omnes sunt tantum causa remota. * (*Hoc etiam est commune apud omnes: vide Salm. d. num. 7.*) * Essent autem proxima, ideoque irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicujus sequeretur, aut etiam acceleraretur, v. gr. si quis efficaciter urgeret reum, ut scalam ascenderet, vel ad hoc illum juvaret, vel si judici in particulari responderet, hunc esse plectendum. * (*Sentiunt itaque cum Busemb. Bonac. p. 1. num. 6. ac Avila, Sayr. Henr. &c. ap. Salm. c. 9. num. 8.* [illegible] *irregularem Confessarium, sive alius qui consultus a Judice in particulari de aliquo Reo, respondit ei esse occidendum. Sed probabilius id negant Holzmann num. 387. cum Mol. & Laym. Pal. §. 3. num. 7. & 8. & Salm. l. cit. cum Vasq. Pelliz. Hurtad. Turrian. &c. Ratio, quia irregularitas hæc ex defectu lenitatis inflicta est tantum concurrentibus ad occisionem aut mutilationem ut ministris necessariis, non vero aliis, & præsertim juste concurrentibus. Addunt probabiliter Tournely pag. 79. v. Dico 7. Busemb. & alii infra num. 466. nec fieri irregularem Confessarium, si moneat carnificem, quod suum munus jam functus sit.*) * 464

„ Possunt tamen subinde etiam proxime cooperantes excusari ab irregularitate, v. gr. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantum advertentia, v. gr. si dicat Confessarius: *properemus*, aut instiget jumentum, quo Reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valde exigua, ut si jubeat reum adhuc unum gradum ascendere: quia minimum reputatur pro nihilo, *Avila. & Henr.* apud *Bon. q. 4. p. 1. n. 9.* Item *Suar. Regin. Laym.* &c. (contra *Vasq. Turr. Hurt. Baun.* &c.) qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat ut publicus minister justitiæ, sive ad causæ probationem, sive executionem; vel ut privatus injuste, & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Diana p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t. 7. R. 61.* * (*Et revera valde probabilis est juxta Adnotationem nostram supra appositam.*) * Hinc negant fieri irregularem 1. Confessarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatur, ut scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum, qui carnifici dicit, ut aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui, dum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam breviorem. 4. Qui vendit, vel commodat scalam, funes, & cetera instrumenta, etiam qui furcam facit. 5. Qui interrogatus a Judice, an teneatur reum condemnare, respondit, tenetur. 6. Eum, qui carnifici putanti, suspensum jam esse mortuum, significavit adhuc vivere, ex quo calcans iterum pede occidit. * (*Ita etiam Salm. cap. 9. ex n. 9. ad 11. cum Pal. Pelliz. Hurt. Turrian. Diana, Machad. &c.*) * 465

„ Dicitur V. *Per actionem ex natura sua*, &c. quæ per se sit causa talis effectus: quia effectus per accidens non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis dicens carnifici: *nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci.* * (*Ita probabiliter etiam dicunt Tournely pag. 79. v. Dico 7. & Salm. cap. 9. n. 10. cum Avila, & Henr.*) * Nec judices Ecclesiastici degradatum tradentes brachio seculari: nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali; modo expresse protestentur, se non intendere, ut puniatur pœna sanguinis; sed tantum, ut sibi, vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi, aut aliis imminentia. Vid. *Bonac. q. 4. Tann. l. c.* &c. 466

Ex *c. Sententia sanguinis. Ne Cler. vel Mon.* vetitum est Clericis in Sacris constitutis, vel Beneficiariis, & omnibus Regularibus se intromittere in causam sanguinis (intelligitur, unde mors aut mutilatio sequatur) judicando, vel testificando, exequendo, &c. Et ideo peccant mortaliter, si quomodolibet ad illam adjuvant. 467

Fiunt autem irregulares omnes qui ad sententiam sanguinis concurrunt, & I. *Judices*, eorumque Assessores; non vero Domini temporales, etiam Ecclesiastici, committentes aliis hujusmodi causas, ex *c. ult. Ne Cler. vel Mon. 6.* Nisi ipsi jubeant, ut Judex aliquem in particulari suspendere, vel sententiam statim exequi faciat; *Palaus §. 1. num. 6. & Salm. c. 9. num. 5. cum Henr. Corn.* II. Testes voluntarii, 468

qui

qui libere se offerunt ad testificandum contra Reum, etiamsi protestentur non intendere sententiam sanguinis. Nam si coacti sint ad testimonium faciendum, sane excusantur, ut recte docent *Suar. D. 47. sec. 3. n. 4. Bon. p. 3. n. 8. Palaus §. 3. n. 3. & Salm. c. 9. n. 12. cum Con. & communi*. Et idem dicendum de Advocatis, & Procuratoribus Accusatoris coactis ad eum tuendum; *Salm. ibid. cum iisdem*. III. Accusatores vel denunciatores (sive formales sive materiales, nempe si tantum exhibeant querelas, ut ait *Tambur. §. 11. n. 3. pag. 298.*) qui coram Judice seculari accusant Reum de crimine digno sententia sanguinis, criminalem petentes vindictam. Et tunc tam Clericus, quam laicus accusans fiunt irregulares, ut communiter *Bon. Pelliz. Pal. cap. 9. n.* 18. Cum hac autem differentia, quod Clericus, præter irregularitatem quam incurrit, peccet mortaliter, si est in Sacris, vel Beneficiatus, & accuset sine justa causa, vel si adsit causa, & accuset sine protestatione, ut *Salmant. cap. 9. ex num.* 2. Minime tamen irregularitatem incurrit Accusator (sive laicus, sive Clericus) qui accusat Reum, tantum ut proprium damnum præcaveat, vel sibi resarciatur, facta protestatione se non velle pœnam sanguinis, ut habetur ex *cap. Prælatis. De Homic. in 6.* Et hoc currit, etiamsi talis protestatio ficte ponatur, ut *Suar. D. 47. s. 2. n. 3. Bon. p. 2. n. 11. Pal. §. 3. n. 2. & Salm. c. 9. n. 15. cum Avila, Con. Fill. Pelliz. Corn. Henr. &c.* Necnon etiamsi fiet protestatio post accusationem, dummodo ante sententiam; *Bonac. num. 8. Sayr. Pell. & Salm. ibid.* Advertendum vero, quod protestatio solum suffragatur in causa propria, non autem in causa aliorum, nisi hi sint cognati, usque ad quartum gradum, ut *Pal. §. 1. n. 6. Concina p. 500. n. 16. & Salm. cap. 9. n. 17. cum Bon. Corn. Pell. Henriq. &c.* vel nisi causa sit propriæ Ecclesiæ, ut *Suarez n. 20. & Bon. num. 5. cum Mol. Sayr. Avila, Fill. Ugol. Rodr. Henr. &c.* Idem ait *Concina*, si causa sit domesticorum. Item, si damna sint in futurum aliis inferenda, ita ut non possint aliis viis reparari, bene potes & quandoque debes Clericum Reum accusare post protestationem, imo etiam protestatione omissa, ut ajunt *Salm. cap. 9. num. 17.* quia talis accusatio est mera defensio innocentis.

469 Quæritur, an Episcopi possint dispensare in hac irregularitate, si fuerit occulta? Affirmant *Diana, Sà, Barb.* &c. apud *Salm. c. 9. n. 23.* Quia Trident. concedit eis dispensare in omnibus irregularitatibus, excepto homicidio voluntario. Sed verius *Bonac. p. 5. n. 15. Pal. §. 5. num. 7. & Salm. ibid. cum Bonac. Ban. Hurt. Pal.* &c. omnino dicunt esse negandum, quia Concilium clare ibi loquitur tantum de irregularitatibus provenientibus ex delicto. Prælati autem Regulares bene possunt cum suis subditis dispensare in hac irregularitate, sive occulta, sive publica; Quia Regulares concessionem universe habent dispensandi in omnibus irregularitatibus, excepto homicidio voluntario, juxta limitationem datam *num. 396.*; ita *Diana p. 2. tract. 4. R. 69. & Salm. cap. 9. num. 24. cum Lez. Bord. Diana, Cand. Villal.* &c.

FACULTATES S. PŒNITENTIARIÆ.

470 Hic ultimo operæ pretium est adnotare in quibus casibus, aut censuris, irregularitatibus, inhabilitatibus, aut aliis pœnis recurri possit ad S. Pœnitentiariam pro absolutione, dispensatione, aut relaxatione. In Bulla quæ incipit *Pastor bonus*, edita a N. SS. P. Benedicto XIV. die 13. Aprilis 1744. (*in Bullario to. 1.* Bulla 95.) habetur posse S. Pœnitentiariam I. absolvere a quibuscunque casibus & censuris, etiam Bullæ Cœnæ, Regulares pro utroque foro; Seculares vero tam Ecclesiasticos, quam laicos etiam in utroque foro e censuris publicis latis a jure; & etiam ab homine, si expirata sit jurisdictio Judicis, vel si lator censuras illas reservavit Sedi Apostolicæ, modo Judici & parti satisfecerint. Quod si pars injuste refutet satisfactionem oblatam, potest Pœnitentiarius convenientem satisfactionem arbitrari. II. Posse absolvere Hæreticos occultos, modo nullos actus extrinsecus fecerint, ex quibus potuerint alii dignoscere eos ut hæreticos; item publicos Hæreticos, casu quo non est opus complices denunciare. Posse etiam absolvere Principes, Administratores rerum publicarum, & Episcopos, ac alios Prælatos e casibus publicis Bullæ Cœnæ. III. Posse dispensare in occultis irregularitatibus & inhabilitatibus, etiam ex homicidio voluntario, non tamen ut post homicidium possint promoveri ad Episcopatus. Item etiam ab inhabilitatibus, & irregularitatibus propter hæresim, modo fuerint penitus occultæ. IV. Posse dispensare cum homicidis, & aliis, ut valeant profiteri in Religione approbata, & fieri deinde etiam Sacerdotes. V. Cum male promotis, ut omissos Ordines possint clam suscipere, non servatis interstitiis, & temporibus, non autem Sacros una die. VI. Posse dispensare cum occulte simoniace ordinatis. VII. Posse convalidare titulos Beneficiatorum cum occulta inhabilitate obtentorum. VIII. Posse partem pretii simoniaci condonare ob delinquentis paupertatem. IX. Posse cum Gallis, Belgis, Polonis, & ulterioribus remittere fructus male perceptos; componere vero cum Italis, Hispanis, &c. & cum pauperibus etiam remittere. X. Posse remittere partem de male ablatis, vel retentis, si Dominus sit incertus, casus occultus, & delinquens pauper, reliquum erogando in pauperes, vel pia opera in locis, si fieri potest, ubi illa ablata fuit. XI. Posse absolvere qui munera acceperint a Regularibus, modo non excedant decem scutos, vel etiam si excedant, facta prius restitutione, vel præstita obligatione satisfaciendi. XII. Cum puellis quæ virgines non sunt posse dispensare, ut fruantur legato virginibus relicto, in casibus tamen occultis, & in foro conscientiæ; vel cum virginibus, ut ineant Monasterium mulierum Pœnitentium. XIII. Posse relaxare juramenta, quæ non sunt in favorem alterius. XIV. Posse vota simplicia etiam castitatis dispensando commutare, aut implementum differre. XV. Dispensare commutando in alias preces, vel alia pia opera, super recitationem Divini Officii. XVI. Dispensare in occultis cum Regularibus quibusvis irregularitatibus, inhabilitatibus, & pœnis; non autem in publico defectu Natalium quoad Generalatum; in publicis vero nonnisi auditis Superioribus. XVII. Posse absolvere Apostatas a censuris, cum reincidentia si non redeant intra præfinitum tempus, dilata dispensatione super irregularitate, si quam contraxerint, usque ad actualem reditum. Posse etiam concedere, ut ipsi transeant ad alium Ordinem. XVIII. Posse concedere transitum ad Religionem laxiorem, modo ibi vigeat regularis observantia; non tamen ad Ordinem S. Benedicti antiquioris observantiæ; neque ad consimiles Congregationes cujuscunque Ordinis. Idem quoad Moniales ultra montes. XIX. Posse absolvere, & dispensare super defectibus, & censuris etiam ob Clausuræ violationem. XX. Item concedere Confessarium Monialibus; (vide dicta de hoc *l. 6. n. 576.*) XXI. Vacante Sede Apostolica, habere facultatem in foro conscientiæ etiam in casibus, a quibus vivente Pontifice non habebat; tamen cum reincidentia, si ad novum Pontificem petantes non se præsentent; hancque facultatem post Cardinalis Pœnitentiarii ingressum in Conclave transire ad Signaturam. Aliæ quæ pertinent ad Matrimonii materiam, vide *lib. 6. num.* 1144. Alia minus scitu necessaria observare potes in citata Bulla, *Pastor bonus*.

Demum hic nota, quod cum Literæ S. Pœnitentiariæ committuntur Magistro Theologiæ, vel Decretorum Doctori, possunt eas exequi Confessarii Societatis Jesu designati a Generali vel Provinciali de ejus licentia, ut concessit Gregorius XIII. 3. Aprilis 1582. Et idem possunt Lectores Jubilati Ordinis Minorum ex concessione Innocentii XI. 27. Novembris 1679. Ac ideo idem possunt omnes Regulares in privilegiis eorum communicantes; ita refert *Elbel tom. 3. Conf. 20. pag. 506. num. 513.*

Laus Jesu nostro Redemtori, & Mariæ Immaculatæ nostræ Reginæ & Matri.

F I N I S.

PRAXIS CONFESSARII

AD BENE EXCIPIENDAS CONFESSIONES

Ab eodem Auctore edita ad instructionem tyronum Confessariorum.

INDEX CAPITULORUM

IN HAC PRAXI CONTENTORUM.

INTRODUCTIO.

1\. MAgna utique erit merces, qua in æternitate compenſabuntur boni Confeſſarii, & de ſua prædeſtinatione ita ſecuri ſunt ii qui ſe ad Animarum ſalutem occupant, ut Jacobus Apoſtolus (*Epiſt. cap.* 5. *v.* 20.) perſpicue hoc teſtatur his verbis: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſalvabit animam ejus* (nempe ejus qui converti fecerit, & ut loquitur textus græcus, *Animam ſuam) a morte, & operiet multitudinem peccatorum*. Sed luget atque lamentatur Eccleſia, videns tot filios ſuos propter malorum Confeſſariorum ſive imperitiam, ſive incuriam, ſive impietatem ad gehennam deſtinari, etenim ex illorum bono aut malo regimine potiſſimum Populi pernicies, aut ſalus pendet. Habeantur idonei Confeſſarii (dixit S. Pius V.), ecce omnium Chriſtianorum omnimoda reformatio. Non enim eſt dubitandum, quin, ſi omnes Confeſſarii ea pollerent ſcientia, & morum bonitate, quas tantum Miniſterium exigit, nec Mundus ita peccatorum cœno deturpatus eſſet, nec Infernus tot baptizatorum Animabus repleretur. Et cum *bonitatem* dico, non hic intelligo illam ſolam habitualem, quæ ſimplicem Gratiæ ſtatum, ſed poſitivam bonitatem, quæ Miniſtrum Pœnitentiæ decet, cui tanquam nutrici duplex alimentum opus eſt, unum ad ſui, alterum ad prolis ſuſtentationem; Quoniam cum Confeſſarius aliorum Conſcientias dirigere debeat, maxime ei cavendum erit, ne nimia indulgentia, aut immoderato rigore erret. Debet enim tot peccatorum ulcera tractare, quin ſe deturpet: cum Mulieribus & Adoleſcentibus ſæpe verſari, eorum Confeſſiones de iis rebus, de quibus magnopere erubeſcunt, excipiendo, quin ſibi aliquid damni eveniſſe ſentiant: Cum perſonis præclaris, abſciſſo omnium humanarum rerum reſpectu, magna fortitudine armari; Et ut omnia unico verbo complectar, debet eſſe in charitate dives, in manſuetudine mellifluus, in prudentia gravis. Qua de re, ut hæ omnes partes, ut par eſt, adimpleantur, non vulgari opus eſt bonitate; quam certe nunquam aſſequetur ille cui oratio non eſt perfamiliaris, nec meditatio eſt quotidiana; etenim alia via lucem, & gratias, huic tanto muneri (etiam ipſis Angelicis humeris, ut dici ſolet, formidando) neceſſarias obtinere nemo poteſt. Sed deveniamus ad noſtri laboris inſtitutum, nempe ad praxim Confeſſiones excipiendi, de qua dumtaxat hic fiet ſermo. In hac Praxi multas delibabo doctrinas ad ipſammet ſpectantes, ſed ne repetam ea quæ in Opere morali fuſius deſcripſi, hic tantum (per interjectas literas indicantes) adnotabo loca Operis, ad quæ lectorem remittam, ut copioſius doctrinas rationibus, & authoritatibus confirmatas, perlegat.

CAPITULUM PRIMUM.

DE OFFICIIS CONFESSARII.

1. QUatuor sunt Officia, quæ bonus Confessarius exercere debet, Patris nempe, Medici, Doctoris, & Judicis. In hoc Capitulo de quolibet istorum sigillatim sermo erit.

§. I. *Circa Officium Patris.*

3. COnfessarius, ut boni Patris partes adimpleat, debet charitate esse plenus. Et primo charitatem adhibere debet in benigne excipiendo omnes sive pauperes, sive rudes, sive peccatores sint. Nonnulli tempus solummodo insumunt in audiendis Confessionibus aliquorum devotorum, aut personarum spectabilium, quia, ut has a se repellant, non est eis tantus animus; Si tamen ad se aliquis miserabilis peccator accedat ægre auditur, & conviciis oneratus arcetur; Unde fit, ut ille miser, qui postquam sibi maximam vim intulerit, quo ad sua peccata confitenda veniret, se tam aspere acceptum sentiens, odium in Pœnitentiæ Sacramentum concipiat, & desperans se posse invenire, qui sibi opituletur, & se absolvat a peccatis, in perditæ vitæ lubricum laxis habenis præceps ruat, & in salutis desperationem incidat. Secus boni Confessarii agunt; cum ad se hujusmodi peccatores confluunt, benigne hos excipiunt, & (*quasi victor capta præda*) exultant, perpendentes sibi sortem contigisse, Animam de manibus Dæmonis eripere. Sciunt hoc Sacramentum proprie non pro justis fuisse constitutum, sed pro peccatoribus; etiam enim veniales culpæ, ut remittantur, non indigent Sacramentali Absolutione, cum multis aliis modis deleri possint. Sciunt quoque Christum protestatum fuisse his verbis: *Non veni vocare justos, sed peccatores. Marc. 2. 17.* Propterea Confessarius charitatis viscera induens, quo magis Animas peccatorum multitudine & atrocitate coinquinatas, reperiat, eo magis, ut Deo ipsas lucrifaciat, majore charitate eas amplectatur, eisque animum præbeat his aut similibus verbis. *Eja Frater bono animo esto, noli timere; peccata tua impavide confitere. Aperi omnia confidenter, nullius te pudeat. Nihil refert, si in omnes tuæ conscientiæ sinus non introspexeris: sufficit si ad interrogata respondeas. Age Deo gratias qui te hucusque ad pœnitentiam expectavit. Nunc tibi mutanda est vita. Lætare, quia Deus certe omnia peccata, quantumvis ingentia, tibi remittit, si bonam habes voluntatem; Ideoque te expectavit, ut tibi parceret. Igitur hilari animo dic omnia, nihil involucris tegas.*

4. Charitatem deinde longe majorem ostendere debet in Confessionem excipiendo. Caveat ne se impatientem, aut tædio affectum se exhibeat; nec ostendat admiratione percelli de peccatis quæ narrantur; modo Pœnitens non sit ita animo durus, aut petulans, ut plura & atrociora peccata sine ullo rubore, & sine ulla displicentia animique sensu exponeret; quia tunc opus habet pro viribus efficere, ut a Pœnitente quanta sit illorum deformitas, & magnitudo percipiatur; ideoque tunc acrior requiritur correctio, ut ipse a lethali lethargo, expergefiat. Verum quidem est, quod (ut dicunt Doctores) in actu Confessionis abstinere debent Confessarii a correctione facienda, ne forte exterriti Pœnitentes peccata reticeant; nihilominus hoc intelligitur regulariter loquendo, ceterum multoties expedit ad ulteriora non procedere, & statim Pœnitentem corripere, præcipue cum confitetur peccatum valde enorme, aut si ipse fuerit in aliquo vitio habituatus, ut peccati gravitatem comprehendat; Advertat tamen, ne eum exasperet, nec perterreat. Quapropter postquam eum, quantum opus fuerit, correpserit, statim ei animum faciat ad reliqua peccata confitenda, dicens: *Eja Frater, vis te ab hoc vitio resipiscere? Non ita est? Et quoniam hoc facere es paratus, esto animo hilari. Itaque enarra reliqua peccata, nihil reticens. Cave, quæso, ne sis aliquod sacrilegium commissurus; Hoc enim esset maximum omnium peccatorum, quæ hucusque commisisti. Igitur dic omnia animo forti, vince teipsum; Confitere omnia sincere: Deus enim paratus est tibi parcere.*

5. Deinde in fine Confessionis oportet, ut Confessarius vehementiori ardore ac studio incumbat, ut Pœnitenti percipere faciat gravitatem, & multitudinem ejus peccatorum, ac miserum damnationis statum in quo reperitur; sed hoc semper maxima cum charitate fiat. Verum tamen est congruentius tunc verbis gravioribus uti, ut sic melius ad bonam mentis frugem redire possit; nihilominus efficere debet, ut Pœnitens intelligat hoc, quod ei dicitur, non ab animo irato, sed ex singulari amore & commiseratione erga suam Animam procedere. Quod poterit hoc modo exprimi: *Fili mi, considerasne vitam damnati, quam duxisti? Percipisne malum, quod operatus es? Quid tibi mali fecit unquam Deus tuus, quem tu ita perdite contempsisti? Si Jesu-Christo nullus tam fuisset tibi inimicitior, potuisses eum Illo te gerere pejorem? Sed quæso, animadverte quis sit hic Jesus? Hic est ille qui cum esset Deus nullius egens, factus est homo propter te: voluit mori in Cruce, ut te de Inferno redimeret. Ah fili, si interim mortuus esses, si in hac nocte, quo iturus fuisses? ubi nunc esses? esses in æterno igne Inferni. Quid de te factum erit, si vitam hactenus ductam, pergas in posterum vivere? Poteris sic salvari? Expergiscere, & vide, quod nisi mores in melius mutes, jam es damnatus. Quid boni ex tot peccatis tibi collegisti? Non consideras, quod duplicem infernum tibi paras, unum hic angoris & miseriæ, alterum illic pœnarum? Age Fili, averte a malo, desine peccare, & te totum in Dei brachia, quæ ad te suscipiendum sunt extensa, committe; sufficit quantum Es peccasti. Ego totis viribus, & toto corde te adjuvare volo; veni ad me semper ac tibi lubet, quoniam invenies Patrem, qui te benigne suscipiet. En firmiter nunc statue te sanctum velle effici. Per te stat; Deus enim semper paratus est, & ad hoc tibi hoc tempus impertitus est, ut avertas a malo, & facias bonum. Oh quam bonum est amicum habere Deum! &c.* (S. Franciscus Sales, ut Deo alliceret peccatores, potissimum curabat, ut ipsi cognoscerent pacem qua fruuntur illi qui Deo adhærent, & vitam infelicem quam ducit qui a Deo alienus est.) Postea adjuvabit eum ad doloris actum efformandum, & si dispositus est, eum absolvat, & remedia salutaria, quibus possit se a peccatis servare, suggerat, atque ei imponat (sed de his in §. sequenti agetur). Si autem fuerit absolutionis incapax, aut expediens videbitur differendam esse Absolutionem, assignet ei diem in quo regredi debeat, dicendo ei sic: *Eja Frater tali die te expecto, ne prætermittas ad me redire; animo forti magnoque sis, ut tibi dixi; commenda te quotidie Beatæ Virgini, & veni ad me. Si forte tunc invenies me aliorum Confessiones excipientem, accede, te enim ante alios audiam; Si alibi ero, fac ut me arcessant, omnia deseram, ut tu confitearis.* Et sic dulcibus verbis a se dimittat. Hæc est via qua peccatores salvi fieri possunt, nempe eum eis agere quanta maxima fieri potest charitate; alioquin, si ipsi in Confessarium incident, qui cum eis inclementer agat, a Confessione horrebunt, confiteri negligent, & effrænate in perditionem ibunt.

§. II. *Circa Medici Officium.*

6. COnfessario, ut sui Pœnitentis infirmitatibus remediis opportunis occurrat, cognoscenda est origo, & causa omnium spiritualium ejus morborum. Nonnulli Confessarii, præter species & numerum peccatorum, nihil aliud inquirunt. Si Pœnitentem dispositum vident, statim eum absolvunt: sin minus, quin unum verbum impendant, illico dimittunt, oculo retorto dicentes: *Discede a me, quia te absolvere non possum.* Aliter procedunt boni Confessarii; hi enim prius investigare incipiunt morbi originem & gravitatem, interrogando de peccandi consuetudine, de occasionibus, de tempore, de loco, de personis cum quibus, quo rerum concursu? Sic enim melius poterunt Pœnitentes corripere, eos ad Absolutionem disponere, & remedia salutaria adjungere.

7. His interrogationibus adhibitis, & cognita morbi origine ac gravitate, Confessarius procedat ad debitas animadversiones faciendas. Et quamvis ipse tanquam Pater debeat cum charitate Pœnitentes auscultare, tamen ut Medicus tenetur (quantum opus est) eos monere & corrigere, eos præsertim qui multis mortalibus gravati, ad Pœnitentiæ Sacramentum raro accedunt. Et hoc munus etiam adimplere debet, si Pœnitens aliqua illustri qualitate fulgeat, nimirum si fuerit Magistratus, Princeps, Sacerdos, Parochus, aut Prælatus, si de aliqua sui muneris sine nimio animi sensu se accusaret. Ait noster Regnans Pontifex Benedictus XIV. (*a*) Confessarii admonitiones Concionibus ipsis esse efficaciores; & jure merito, quia Concionatorem latent circumstantiæ particulares, quæ Confessario aperte innotescunt; ideoque multo melius poterit debitas adhibere animadversiones & remedia quæ morbis expediunt, applicare. Nec Confessarius tunc debet attendere alios Pœnitentes qui ipsum circumstant, nam, ut ajebat S. Franciscus Xaverius (*b*), melius est paucorum Confessiones rite factas audire, quam multorum inordinatas, & sine fructu. Hic animadvertere oportet, quam perperam agunt illi Confessarii, qui si Pœnitentem indispositum nanciscuntur, ne cum illo aliquid insumant temporis, statim a se eum abire jubent. Sciant propterea istiusmodi Confessarii, validis niti rationibus sententiam illorum Doctorum (*c*), qui volunt pro viribus teneri Confessarium Pœnitentem, licet accedat indispositus, ad Absolutionem disponere; considerando ei proponendo,

v. gr.

v. g. injuriam maximam, qua Deum suis sceleribus afficit, periculum imminens ejus damnationis &c. Et parum refert quod alii expectent, aut inconfessi discedant: Confessarius enim de hoc tantum qui sibi nunc confitetur, non vero de aliis in die Judicii rationem reddere debet.

8. Et ita etiam Confessarius tenetur admonere Pœnitentem de aliqua illius ignorantia culpabili, sive hæc sit juris naturalis, sive positivi. Quod si Pœnitens teneretur ignorantia inculpabili; tunc si ea esset circa media scitu necessaria ad Salutem, debet Confessarius ab hac ignorantia eum removere; si erit circa alia, de quibus potest dari ignorantia invincibilis, licet sit juris Divini, & prudenter Confessarius existimet admonitionem non fore profuturam Pœnitenti, tunc abstinendum ab admonitione erit, & Pœnitens relinquendus in sua bona fide. Et in hoc conveniunt Doctores rigidioris sententiæ; Ratio est, quia magis cavendum est a periculo peccati formalis, quam materialis, quia Deus tantum formale punit, siquidem hoc solummodo in sui offensam habet; Hoc fuse probatum est in Opere Morali (*d*) cum communi DD. paucis exceptis. Qua de re hinc etiam cum communi (*e*) infertur, quod si quis Matrimonium contraxisset invalidum propter aliquod occultum impedimentum, & in bona fide maneret, & contra periculum subesset infamiæ, scandali, aut incontinentiæ, si manifestaretur Matrimonii nullitas, tunc Confessarius debet eum in sua bona fide relinquere, donec Dispensationem a Sacra Pœnitentiaria illi obtinuerit (excipe tamen, si Dispensatio statim, & facile obtineri possit). Et in hoc casu, nempe cum in bona fide vivitur, si forte Pœnitens se accusaret negasse debitum conjugale sine justa causa, dicunt Doctores (*f*) Confessarium debere pariter ad hoc illum obligare, dicendo in generali, quod Conjuges tenentur sub gravi invicem debitum reddere. Quomodo autem se gerere debeat Confessarius cum Sponsis, qui jam jam contracturi sunt Matrimonium nullum, & timor prudens esset peccati formalis, aut scandali, si manifestetur ejus nullitas? Observentur resolutiones in Opere scriptas (*g*), ubi fuse probatum est communem esse, & tutam sententiam posse Episcopum dispensare in impedimento dirimenti, stante illa urgenti necessitate. Et si aditus ad Episcopum etiam esset difficilis, & nullo modo posset evitari gravissimum periculum infamiæ aut scandali, retulimus (*h*) sententiam Authoris (*Instruct. pro novis Confess. p. 2. n. 32. ex Ronc. Sord. & Pign. tom. 3. consult. 33. n. 5.*) qui ait non improbabile esse, imo tutum in praxi posse Parochum, vel alium Confessarium declarare quod lex impedimenti tunc non obliget, atque cesset, utpote potius nociva, quam utilis. Sed observa quæ loco citato fusius ibi dicuntur. Ita pariter omittenda esset correctio de restitutione facienda, si certe prævideatur futurum fore, ut Pœnitens, qui nunc esset in bona fide, non pareat monitioni.

9. Nihilominus excipiendi sunt sequentes casus. I. Si ex ipsa ignorantia redundandum esset damnum contra bonum commune (*i*), quia tunc Confessarius, cum ipse constitutus sit Minister in bonum Reipublicæ, tenetur præferre bonum publicum bono privato Pœnitentis, licet prævideat correctionem huic non esse profuturam. Qua de re omnino admonendi sunt Principes, Prætores, Confessarii, Parochi, & Prælati, qui proprio officio desunt; quia horum ignorantia, etiam invincibilis, semper damno erit Communitati, dum facili negotio alii putare possunt sibi licere quod vident a Superioribus factitari. Et, ut docet noster SS. Pontifex Benedictus XIV. (k), eodem modo se gerere debet Confessarius cum iis, qui frequentant Sacramenta, ne licitum judicetur ab aliis, quod impune ab his exerceri animadvertitur. Excipitur. II. Si Pœnitens interrogasset, quia tunc Confessarius teneretur pandere veritatem (*l*) in eo enim casu ignorantia non esset omnino invincibilis, prout requiritur ad hoc, ut omitti possit admonitio. Excipitur III. Si brevi esset Pœnitens admonitioni assensurus, licet in principio non acquiescat (*m*). Quid autem faciendum sit in dubio, an correctio sit profutura, an nocitura? Vide in Opere (*n*).

10. Post debitas correctiones, sive monitiones, præstat ut laboretur ad disponendum Pœnitentem ad Absolutionem per actus veri doloris, & propositi; quo circa monitos esse volo Confessarios, perpaucos esse illos Pœnitentes, præsertim rudes, qui præposito actu doloris ad confitendum accedant. Nonnulli Confessarii putant satis suo muneri fecisse, si duntaxat hujusmodi Pœnitentes sequenti modo interrogent: *Eja, postulas ne a Deo veniam de omnibus his?* quod revera non est verus actus doloris): *Te pœnitet ex corde omnium peccatorum?* Et nullo alio verbo interposito, Absolutionem eis elargiuntur. Totum ab hoc aliud est bonorum Confessariorum institutum, hi enim in primis elaborant, ut Pœnitentes (sermo est de iis qui lethalibus tenentur) verum dolorem & detestationem peccatorum concipiant. Et prius per Attritionis actum eos præparent, v. ge. *Filii mi*, ubi nunc esse deberes in *æternum? In Inferno? Ah in illo igne semper cruciandus esses? Nec tibi ulla spes amplius restaret, ut te illinc eripere posses? Ibi esses moraturus ab omnibus derelictus, a Deo rejectus per totam æternitatem! Igitur te pœnitet Deum offendisse*, propter *infernum quem meruisti*. Advertendum hic est non fieri actum Attritionis si quis diceret, se pœnitere peccati commissi, quia meruit infernum, sed opus habet, ut dicat se pœnitere offendisse Deum, propter quod meruit Infernum. Postea curet, ut eliciatur actus Contritionis hoc modo: *Fili mi quid egisti? peccasti in Deum summum & infinitum bonum: nullam illius rationem habuisti: Avertisti faciem tuam ab eo loci: projecisti eum post tergum tuum: Contempsisti Amicitiam, & Gratiam ejus: Eja ergo, quia offendisti Deum Bonitatem infinitam, nunc ex toto corde te pœnitet: Detestare & odio habe super omnia mala omnes injurias, quibus immerito Deum tam bonum affecisti: Nonne jam promtus es millies mori, quam hæc in posterum committere?* Notandum hic 1. quod si Pœnitens, obtenta Absolutione, etsi immediate post, confiteatur aliud peccatum; ut denuo absolvatur, ei novus actus doloris eliciendus est, cum tunc novum fiat judicium (*o*). Notandum 2. esse probabile apud plures Doctores (*p*), ad hoc ut Confessio sit Sacramentalis, debere novo dolore informari: quare, cum aliquis confitetur, quia prius actus doloris præcesserit, non sufficit (cum agatur de valore Sacramenti) si terminata Confessione eligatur dolor, sed requiri amplius, ut post dolorem electum, replicetur Confessio, saltem dicendo: *me accuso de omnibus iis quæ modo confessus sum*.

11. Demum incumbendum est Confessario, ut applicet ea remedia, quæ opportuniora judicabit pro salute Pœnitentis, imponendo ei eas satisfactiones quæ magis conveniunt ejus morbo, & eas quas prudenter judicabit illum fore executurum. Advertatur hoc, quod licet satisfactiones debeant respondere culpæ, juxta Tridentinum (*q*) quod declarat participes alienorum peccatorum eos Confessarios, *qui levissima quadam opera pro gravissimis delictis injungunt*; Nihilominus justis de causis potest Confessarius minuere pœnitentias, si nempe Pœnitens compunctione vehementi affectus sit, aut si Jubilæi, aut Indulgentiæ plenariæ curreret tempus, & præsertim si infirmitate aliqua, sive Corporis, sive Animæ, laboreret; Et denique (ut paucis me expediam) semper & quando prudens timor exoritur, quod ipse correspondentem culpæ satisfactionem non sit adimpleturus. Ita communiter docent Doctores cum S. Thoma (*r*). Non negamus in Tridentino (*s*) haberi, injungendas esse satisfactiones pro modo culpæ; sed scimus etiam ibidem subjungi eas debere esse *pro Pœnitentium facultate salutares, & convenientes. Salutares*, nimirum saluti Pœnitentium utiles: & *Convenientes*, correspondentes nempe, non solum culpæ, sed etiam viribus Pœnitentis. Unde fit non esse salutares, nec convenientes eas, quibus vires Pœnitentis, spectata spiritus debilitate, non sunt pares; tunc enim illis essent venenum potius, quam remedium. Et in hoc Sacramento potius intenditur vitæ moderatio, quam omnimoda satisfactio; idemque Rituale Rom. (*t*) ait, a Confessario habendam esse Pœnitentis rationem. S. Thomas (*u*) dicit: *Sicut Medicus non dat medicinam ita efficacem, ne propter debilitatem naturæ majus periculum oriatur; ita Sacerdos Divino instinctu motus non semper totam pœnam, quæ uni peccato debetur, injungit, ne infirmus desperet, & a pœnitentia totaliter recedat*. Et alibi (*x*) *Sicut exiguus ignis extinguitur, si multa ligna superimponantur; ita accidere potest, quod parvus Pœnitentis Contritionis affectus pondere pœnitentiæ deficiat*. Et subjungit: *Melius est quod Sacerdos Pœnitenti indicet quanta pœnitentia esset injungenda, & injungat nihilominus quod Pœnitens tolerabiliter ferat*. Et alibi (*y*) *Tutius est imponere minorem debito, quam majorem, quia melius excusamur apud Deum propter multam misericordiam, quam per nimiam severitatem, quia talis defectus in Purgatorio supplebitur*. Et idem docent *Gerson, Cajetanus*, & præcipue *S. Antoninus*, qui (*z*) ait eam pœnitentiam injungendam esse, quam judicatur Pœnitens postea verosimiliter executurus esse, & quam lubens acceptaturus; Et si Pœnitens protestetur sibi tantas vires non esse, ut debitam persolvat pœnitentiam, sic S. Archiepiscopus concludit; *Tunc quantumcunque deliquerit, non debet dimitti sine Absolutione, ne desperet*. Cum sufficiat tunc (idem ait) imponere generalem pœnitentiam, nempe totum quod boni egerit, usurpando eadem verba Ritualis: *Quicquid boni egeris &c.* quæ opere injuncta in Sacramento ut docet Angelicus (*aa*) virtute ejusdem Sacramenti, majoris erunt valoris ad satisfaciendum pro peccatis. Item addunt probabiliter Doctores multi (*bb*) justam esse causam diminuendi pœnitentiam, si judicetur Pœnitens hoc modo magis allici ad Sacramentum. Oh quanti valet sapiens illud consilium S. Thomæ de Villanova (*cc*): *Facilem unam injunxeris, acriorem consuleris*. Expedit quoque, ut Pœnitens cognoscat pœnitentiam, quam mereretur; propterea potest valde prodesse, si indicentur pœnitentiæ Canonum Pœnitentialium (quarum in Libro notabiliores adnotantur (*dd*)). Juvabit pariter (ut dicit S. Thom. de Villan.) suadere graviorem, postea vero imponere eam quam prudenter judicabit a Pœnitente adimplendam. Insinuat S. Franciscus Sales (*ee*), & idem confirmat Rituale Parisiense (*ff*) prodesse idcirco Pœniten-

tem

tem interrogare, si sibi ad illam pœnitentiam sufficientes sint vires, alioquin in aliam commutabitur. Iuvabit quoque aliquando, inter opera satisfactoria injuncta imponere aliquam satisfactionem gravem, sed non sub gravi culpa (*gg*), aut aliud opus aliunde præceptum, aut debitum (*hh*).

12. Ex hoc quod dictum est colligitur, quam imprudenter operari quosdam Confessarios, qui Pœnitentibus imponunt satisfactiones eorum viribus impares. Quot istorum non dubitant absolvere Recidivos indispositos, & eos pariter qui in proxima occasione peccandi versantur, & insipienter putant eos recuperare, si gravibus pœnitentiis a se oneratos dimittunt, licet prævideant illas non fore executuros: v. gr. injungunt illi, qui vix semel in anno dudum confessus est, ut octavo quovis die per annum confiteatur; quindecim decades Rosarii quolibet die recitandas illi, quæ ne solitus quidem fuit quinque in hebdomada recitara: Disciplinas, orationem mentalem illi, qui nec nomen unquam audivit. Et quid hinc eveniet? Eveniet quod licet inviti acceptent quod imponitur, ut Absolutionem aucupentur, nihilominus postea nihil harum executioni demandant; & credendo iterum esse in peccatum delapsos, quinimo putando (præcipue rudes) nullius momenti fuisse Confessionem factam, quia pœnitentiæ impositæ non satisfecerunt, propterea ad pristinum perdite vivendi modum redeunt: & perterriti ob pœnitentiæ impositæ pondus, a Confessione horrent, & ita pergunt in peccatis tabescere. Et hic est fructus qui in perniciem tot miserorum colligitur ex hujusmodi satisfactionibus, quas convenientes vocant, sed melius dicendæ forent inconvenientissimæ.

13. Cæterum extra casum infirmitatis, & compunctionis extraordinariæ, non bene ageret Confessarius, si pro culpis gravibus adjungeret levem satisfactionem, quæ inducat levem obligationem; etenim, licet (cum expedit) possit adjungi opus, quod habita ratione peccatorum sit leve, attamen semper debet imponi satisfactio gravis quæ obliget sub gravi. Et hic oportet adnotare aliqua pertinentia ad praxim circa pœnitentias imponendas. Notandum I. Cum Pœnitens oblitus fuerit pœnitentiæ, communis est sententia (*ii*) ad nihilum amplius eum teneri, nisi facile esset sibi, ut posset a Confessario qui eam imposuit cognoscere. II. Non potest imponi pro occultis peccatis publica satisfactio; tenetur autem Confessarius has imponere, si alia via non possit occurri scandalo dato, vel honori alicujus palam detracto; sed non est adstringendus Pœnitens ad publicam Pœnitentiam faciendam, si ipse renuit, & alio modo possit scandalum reparare, nimirum Sacramenta frequentando, Ecclesias visitando, ad aliquam Congregationem se aggregando, &c. (*kk*) III. Aliquando potest imponi aliqua Pœnitentia sub conditione, si Pœnitens reinciderit (*ll*). Sed animadvertendum hujusmodi pœnitentias forte multoties felicem non habere exitum, præcipue si per longum tempus duraturæ erunt; quia faciliter postea in relapsu negliguntur, & peccata multiplicantur. IV. Si unquam Pœnitens sibi mutari pœnitentiam ab alio Confessario impositam petierit, volunt multi Doctores ei repetendam fore totam Confessionem huic Confessario, saltem in confuso, ut status suæ Conscientiæ huic notitiam præbeat. Sed multi alii etiam probabiliter dicunt (*mm*) hoc non esse necessarium, cum sufficiat, quod Confessarius judicium faciat, ad hoc ut mutet pœnitentiam, esse insufficientes Pœnitentis vires illi oneri ferendo; cum contra possit ex ipsamet pœnitentia imposita arguere materiam peccatorum, pro quibus illa injuncta erat; & ita se dirigere potest, aut in mutando, aut diminuendo. Et probabiliter potest id Confessarius (*nn*) ex se efficere, cum prævidet, quod pœnitens verosimiliter pœnitentiam, ut antea, negligere perget. Attamen Confessario inferiori non est permissum immutare pœnitentiam impositam a Superiore pro reservatis; extra casum quo Pœnitens difficulter posset regredi ad Superiorem, & contra gravis causa urgeret, ut pœnitentia mutetur, quia tunc rationabiliter præsumitur Superioris conniventia (*oo*) V. Non potest mutari pœnitentia extra Confessionem, ne ab ipso quidem Confessario; tantum potest hoc fieri ab illo immediate post datam Absolutionem, & antequam Pœnitens e Confessionali discedat (*pp*).

14. Circa satisfactiones in particulari imponendas, advertendum, satisfactionem, non solum debere esse medicinalem, sed etiam culpis præteritis satisfactoriam. Regula harum requirit, ut imponantur opera carnem coercentia pro peccatis sensualibus, eleemosynas pro peccatis avaritiæ, Orationem pro blasphemiis, &c. Sed considerandum quid magis expediat, aut magis utile sit Pœnitenti. Quamvis enim maxime utile sit imponere Sacramentorum frequentationem, Orationem mentalem, & Eleemosynas; nihilominus praxis babet has reddi damnosas iis, qui aut nihil aut parum habuerunt horum usum. Satisfactiones utiles generatim pro omnibus hæ solent esse, nimirum aggregari ad aliquam Congregationem: Quolibet vespere (saltem ad tempus) actum doloris elicere, & quolibet mane propositum renovare, dicendo cum S. Philippo Nerio: *Domine, ne auferas hodie manus tuas a me, ne tui proditor efficiar*: Visitare quotidie Sanctissimum Sacramentum, & Imaginem quoque Mariæ Sanctissimæ, ab Eia Perseverantiæ gratiam postulando: Rosarii saltem tertiam partem: Et ter Salutationem Angelicam mane & vesperi, dicendo: *Mater mea, adjuva me hodie, ne Deo peccem*. (Hanc tamen pœnitentiam ter recitandi Salutationem Angelicam cum prædicta supplicatione ego plerumque solitus sui injungere, aut saltem consulere iis, qui ea uti non solerent): Cum cubitum iverint, dicere in lecto; *nunc mihi morandum fuisset in Inferni igne*, aut dicere: *veniet dies quo mihi in hoc lecto moriendum erit*. Iis qui legere sciunt, & potissimum Ecclesiasticis, quotidie legere aliquem librum de rebus spiritualibus agentem. Monet autem S. Franciscus Salesius (*qq*) non esse gravandum Pœnitentem multis rebus, ne confundatur, & terreat.

15. Sermonem autem facturus de remediis, quæ insinuari debent Pœnitentibus, dico, alia esse generalia, alia particularia pro aliquo vitio particulari. Generalia omnibus insinuanda, sunt 1. Amor erga Deum, cum ipse ad hunc solum finem nos creavit. Et curetur pariter, ut Pœnitens cognoscat pacem interiorem qua donantur, qui Dei amicitia fruuntur, & Infernum quem ante tempus experiuntur, qui alieni sunt a Deo; addita pernicie temporali, quam secum trahit peccatum. 2. Sæpe se comendare Beatæ Virgini, Rosarium recitando, se commendare Angelo Custodi, & alicui Sancto peculiari protectori. 3. Frequentia Sacramentorum, & si unquam in aliquod peccetum mortale inciderit, statim se confiteri. 4. Veritatum æternarum consideratio, & præ cæteris consideratio Mortis; & Patribusfamilias insinuanda est quotidiana mentalis oratio in communi cum familia, aut saltem Rosarium una cum filiis. 5. Dei præsentia cum urget tentatio, dicendo: *Deus me videt*. 6. Quolibet vespere conscientiam scrutari cum animi dolore, & proposito. 7. Secularibus, ut in aliqua Congregatione se adscribant, & Sacerdotibus oratio mentalis, & gratiarum actiones post Missam. Et ut perlegant saltem aliquem libellum spiritualem ante & post Missam.

16. Remedia autem particularia assignabuntur pro vitiorum diversitate v. gr. illi qui aliquo odio tenetur, insinuetur, ut quotidie commendet Deo illum, quem odit, recitando pro ipso Orationem Dominicalem, & salutationem Angelicam; & cum se turbari sentit memoria injuriæ sibi illatæ, reminiscatur contumeliarum quibus ipse Deum affecit. Illi qui in peccata turpia prolapsus est, ut otium vitet, malos socios, & occasiones effugiat; & illi qui habitum pravum per longum tempus contraxit in hoc vitio, ut non solum vitet proximas occasiones, sed etiam quasdam remotas, quæ sibi tam debili ad resistendum facto erunt proximæ. Huic præcipue imponatur, ne unquam intermittat recitare ter Salutationem Angelicam in honorem Puritatis Beatissimæ Virginis, mane & vesperi, repetendo semper coram ejus Imagine propositum non peccandi, & supplicationem, ut sibi Perseverantiam impetret; Potissimum autem Confessarius curet, ut frequenter hic communicet, cum Eucharistia dicatur, *Vinum germinans Virgines*. Illi qui solitus fuit blasphemias proferre, insinuetur ut novies, vel quinquies lingua signet Crucem super terra, & ut quotidie saltem semel dicat Orationem Dominicalem, & Salutationem Angelicam in honorem Sanctorum, in quos execratus fuit, & ut quolibet mane dum e cubitu surgit, renovet propositum patienter ferendi occasiones indignationis, & ter dicat B. Virgini quolibet mane: *Domina mea, dona mihi patientiam*; Et id non solum inserviet, ut Maria Sanctissima sibi opituletur, sed etiam ut in occasionibus reperiatur habitus factus dicendi eadem verba. Aut adsuescat dicendo, *maledictum sit peccatum meum; maledictus sit Dæmon*, &c. Alia remedia assignabit Confessarius pro sua prudentia, inspectis circumstantiis occasionum, personarum, & moniorum.

(a) *Bulla*, Apostolica. §. 12. (b) *Turfell. in Vita l. 6. c. 17.* (c) *Tom. II. lib. 6. n. 608. v. Hic adverte.* (d) *Num. 610.* (e) *Num. 611.* (f) *ibid.* (g) *lib. 6. n. 612.* (h) *ibid. pag. 332. v. infr. II.* (i) *Num. 615.* (k) *Bulla*, Apostolica §. 20. (l) *l. 6. num. 616.* (m) *Ibid. v. Excipiendum III.* (n) *ib. v. Utrum autem.* (o) *l. 6. n. 448.* (p) *Num. 445.* (q) *Sess. 14. c. 8.* (r) *lib. 6. n. 509.* (s) *Sess. 14. c. 8.* (t) *De Sacr. Pœnit.* (u) *Suppl. q. 18. a. 4.* (x) *Quodlib. 3. a. 28.* (y) *Opusc. 65. §. 4.* (z) *Vide in l. 6. n. 509. Et 510.* (aa) *Quodlib. 3. a. 28.* (bb) *l. 6. n. 510. v. Idem* (cc) *Serm. Fer. 6. post Dom.* Lætare. (dd) *l. 6. pag. 277. n. 539.* (ee) *Instruct. Confess. c. 8.* (ff) *Vide lib. 6. n. 509. circa finem.* (gg) *l. 6. n. 518. Dub. 3.* (hh) *Num. 513. Dub. 1.* (ii) *l. 6. n. 520.* (kk) *Num. 512.* (ll) *Num. 524.* (mm) *Num. 529. Dub. 1.* (nn) *ibid. in fin.* (oo) *Dicto n. 529. Dub. 2.* (pp) *Dicto n. 529. Dub. 3.* (qq) *Instruct. Confess. c. 8.*

§. III.

§. III. *Circa Officium Doctoris.*

17. L*Abia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore ejus* (a). Confessario, ut Doctoris Officio rite fungatur, opus est ut bene sciat legem; qui enim eam ignorat, non potest alios docere. Sed hic advertendum est id quod scribit S. Gregorius, nempe officium dirigendi Animas per viam salutis æternæ esse artem artium: *Ars artium regimen Animarum*. Et S. Franciscus Salesius dicebat officium audiendi Confessiones esse omnium maximum, & difficillimum. Revera ita est: *Est omnium maximum*, quia est omnium scientiarum finis, qui nihil aliud esse debet quam salus æterna; Estque omnium *difficillimum*, dum primo, Confessarii munus requirit omnium scientiarum, omnium officiorum, atque artium notitiam; secundo, quia scientia Theologiæ Moralis complectitur tot materias inter se diversas; Tertio quia in magna parte constat ex tot legibus positivis, & Sacris Canonibus, quorum intelligentia debet accipi secundum suam veram significationem: Præterea qualibet harum legum redditur difficilis, cum ratione circumstantiarum, quæ casus dissimiles efficiunt, resolutiones variandæ sint. Quidam qui eruditos, & Theologos magnæ notæ se jactant. Moralistas, quos *Casuistas* (nomen ignominiæ apud ipsos) appellant, dedignantur ne cursim quidem legere. Dicunt hi sufficere, ut Confessiones rite excipi possint, principia generalia Moralis callere, illis enim posse resolvi (ajunt) omnes casus particulares. Quis negare potest, omnes casus particulares esse his principiis resolvendos? Sed totum opus, & totus labor est in adaptando ad casus particulares, tantis diversis circumstantiis irretitos, principio hujusmodi, atque discernatur quodnam principiorum occurrentibus circumstantiis congruat, nequit id fieri sine magna discussione rationum, quæ pro utraque parte adsunt. Et hoc est illud, quod Moralistæ effecerunt, dum elaborarunt in explicando a quibus principiis multi casus particulares resolvi deberent. Præterea, hac nostra tempestate, ut dictum est, adsunt tot leges positivæ, tot Bullæ, tot Decreta, quæ nequeunt sciri, nisi Casuistæ legantur, qui ea collegerunt, & prout materiarum varietas postulat, ibi oportune illa inveniuntur; ideoque, quo recentiores hi Moralistæ sunt, eo antiquis utiliores. Justa ratione motus Auctor Instructionum pro novis Confessariis (b) affirmat, multos Theologos quanto profundiores in scientiis speculativis, tanto rudiores in scientiis moralibus, quæ, ut scribit Gerson (c), omnium difficillimæ sunt, & nemo doctus, quantumvis sit in his versatissimus, est, cui in dies nova non occidant; Ex quo infert, nunquam Confessario deserendum esse Theologiæ Moralis studium. Doctissimus *Sperelli*, (d) pariter dicit longe errare eos Confessarios, qui totos in Scholasticæ studio se applicant, æstimantes tempus in Morali frustra expendi: Et postea nesciunt distinguere lepram a lepra: qui error (subjungit) Confessarios simul, & Pœnitentes in æternam perditionem trahit.

18. Non negemus autem minorem scientiam exigi in audiendis Confessionibus Simplicium, & Rusticorum, quam Curialistarum, Negotiantium, Ecclesiasticorum, & similium. Minor item scientia requiritur, ut audiantur Confessiones in Oppido, quam in Civitate: & præcipue si alicubi sit tanta Confessariorum inopia, ut Pœnitentes deberent aut per longum tempus a Confessione se abstinere, aut alio proficisci (e). Sed hoc non sufficit ad excusandos aliquos Confessarios, qui cursim, lecta aliqua brevi Summa morali, temere ad excipiendas Confessiones se intromittunt. Oportet saltem, ut Confessarius sciat I. ad quæ sua jurisdictio se extendat. Advertat hic quisque, Sacerdotes seculares, & regulares alterius Ordinis non posse audire Confessiones Religiosorum, sine licentia suorum Prælatorum; exceptis casibus, si iter agant, si alibi morentur, & Socium non habeant, aut alium Sacerdotem idoneum ejusdem Religionis. Et tunc Religiosi possunt absolvi ab omni simplici Sacerdote, dum Superiores tunc, dando licentiam his subditis, intendunt eam dare juxta consuetudinem, scilicet confitendi cuivis Sacerdoti idoneo (f). Item quivis Confessarius scire debet Casus, & Censuras reservatas, saltem eas in quas frequentius incurri solet, prout sunt Excommunicationes Papales quæ sunt in Bulla Cœnæ, hæresis externata, lectio aut retentio aut venditio librorum Hæreticorum, qui ex professo de Religione tractant, aut continent hæresim formalem: item quinque Casus Papales Clementis VIII. qui sunt Percussio enormis, aut mediocris Clerici, vel Monachi, Simonia realis, aut confidentialis, Violatio Clausuræ Monialium ad malum finem, Violatio immunitatis Ecclesiasticæ, & Duellum: item excommunicationes a nostro Regnante Pontifice Benedicto XIV. emanatæ in absolventes Complices in materia turpi (g), & in eos qui docent posse a Confessario exquiri nomen Complicis, etiam per absolutionis Sacramentalis negationem, si revelare recusent (h); & aliæ excommunicationes obviæ, quæ observari possunt in tractatu de censuris. Sciat II. distinguere peccatum veniale a mortali, saltem in suo genere quæ communiter occurri solet; & de aliis saltem dubitare sciat. III. Sciat interrogationes quas facere debet, circumstantias peccatorum saltem speciem mutantes: quid constituat occasionem proximam, quid inducat restitutionis obligationem; item qualis esse debeat dolor & propositum, & denique remedia ad emendationem efficaciora. Et ut brevibus me expediam, affirmo in statu damnationis esse eum Confessarium qui sine sufficienti scientia ad Confessiones excipiendas se exponit. Deus ipse his verbis eum reprobat: *Quoniam tu scientiam repulisti, repellam te, ne Sacerdotio fungeris mihi* (i). Nec excusabit eum Episcopi approbatio, si manifeste noverit se inhabilem: approbatio enim non infundit scientiam necessariam, sed supponit. Dico *Manifeste*, dum qui tantum dubitaret bene potest, imo debet quiescere in sui Superioris judicio confisus, si saltem seduliori studio se habilem reddere satagat. At nullus Confessarius intermittere debet Theologiæ Moralis studium, quia ex tot rebus tam diversis, & inter se disparibus, quæ ad hanc scientiam pertinent, multa quamvis lecta, quia rarius accidunt, temporis progressu e mente decidunt; qua de re oportet semper frequenti studio eas in memoriam revocare.

(a) *Malach.* 3. 7. (b) *Part.* 1. *n.* 18. (c) *Tract. de Orat.* (d) *De Episc. p.* 3. *c.* 4. (e) *Lib.* 6. *n.* 628. (f) *L.* 6. *nu.* 575. (g) *Num.* 553. (h) *L.* 6. *num.* 491. (i) *Osee c.* 4.

§. IV. *Circa Judicis Officium.*

19. P*Ostremum Confessarii Officium est Judicis, & hoc importat, ut sicut Judex tenetur prius rationes cognoscere, inde causæ momenta discutere, & denique sententiam proferre: Ita Confessarius prius debet conscius fieri Pœnitentis conscientiæ, postea ejus dispositionem inspicere, & postea absolutionem impertire, aut negare. Et quoad primum munus, quod est peccata Pœnitentis cognoscere, quamvis debitum examinandi conscientiam sit præcipuum Pœnitentis, nihilominus (quicquid alii Doctores (a) dixerint), non est dubitandum, quin si Confessarius cognoverit Pœnitentem non satis diligenter conscientiam suam discussisse, tenetur ipse eum interrogare, prius de peccatis in quæ verosimiliter incidere poterat, & postea de eorum specie, & numero, ut probatur ex *c. Omnis utriusque sexus de Pœnit. & ex Rit. Rom.* (b)

20. Et hic multa animadvertenda sunt: I. Perperam eos agere, qui rudes dimittunt, ut melius se examinent; Hinc *P. Segneri* (c) vocat errorem intolerabilem, & jure optimo, quia hujusmodi homines, quantum laborent, difficulter se examinabunt, ut par est, & ita exacte, sicut poterit ipse Confessarius eos examinare; & contra, cum dimissi sunt, periculum erit, ut exterriti difficultate se examinandi, a confitendo retrahantur, & in peccatis obdurescant (d); qua de re Confessarius debet ipse ex hujusmodi Pœnitentibus peccata exquirere, eos interrogando secundum ordinem Præceptorum, præcipue si sunt Famuli, Aurigæ, Muliones, Milites, Satellites, Caupones, & alii hujus generis, qui vitam solent ducere æternæ salutis negligentem, & rerum Divinarum ignorantes, procul a Concionibus, & Ecclesiis. Et hoc pejor error esset, si ob defectum examinis dimitteret aliquem rudem, qui antea propter ruborem aliquod peccatum reticuerit, quamvis repetendæ essent Confessiones multorum annorum, propter majus periculum quod tunc subest, nempe quod si non redeat, peribit. Advertat nihilominus Confessarius se non teneri tam minute hos interrogare; Interroget tantum de peccatis, in quæ faciliter incidere possunt, spectata eorum conditione, & capacitate (e); Imo cum Pœnitens, licet rudis, videatur sufficienter esse instructus, & diligens in confitendo peccata cum suis circumstantiis, juxta statum suum, & capacitatem (alio enim modo tenetur se examinare doctus, & alio rudis), tunc Confessarius nihil aliud tenetur interrogare (f). II. Notandum, melius esse si Confessarius sigillatim examinet peccata statim ac ea exponit Pœnitens, quam ut differat examen usque ad finem; quia aut faciliter Confessarius obliviscitur eorum quæ audivit, aut obligandus esset Pœnitens cum suo gravi onere ad repetenda confessa (g). III. errare eos Confessarios, qui volunt certum judicium facere de peccati qualitate, an sit grave, vel leve, exquirendo a rudibus illis si pro mortali habebant an pro veniali; hi enim multoties respondent ut casus sibi verba suggerit, & hoc experientia testamur (ut ego millies observavi). Quod si Confessarius paulo post iterum interroget, respondent modo toto a primo diverso. IV. Advertendum circa numerum peccatorum, quorum pravo habitu aliqui tenentur, cum non possit haberi numerus certus, curet Confessarius statum Pœnitentis cognoscere, nempe vivendi modum, applicationem quam impendit ad alia negotia, tempus consuetudinis cum complice, locus ubi potissimum moratus est; & deinde interroget de numero, interrogando Pœnitentem, quoties circiter peccaverit in die, aut in hebdomada, aut mense? proponens ei plures numeros, ex. gr. ter aut quater, octies vel decies, ut videat cui numero potius ille adhæreat; Et si Pœnitens numero majori

jori adhæret, optimum factu erit, si iterum interrogetur de numero majori; Sed in hoc Confessarius advertat ne formet de numero judicium certum; notet frequentiam in genere, & in confuso judicium faciat, apprehendendo peccata quotquot sunt coram Deo. Aliqui doctores dicunt, quod circa peccata interna Habituatorum, ut sunt, peccata odii, delectationum pravarum, & desideriorum, sufficit plerunque interrogare de tempore, per quod duravit malus habitus; sed hoc mihi omnino non satisfacit, quia potest esse quod aliquis magis sit intentus ad externa negotia, aut moretur ubi sibi occurrent pauciores occasiones cogitationum pravarum; alius erit magis alio animi passione allectus; Ideoque opus est interrogationes generales adhibere, de propria applicatione, de loco, de animi inclinatione, &c. ut formet judicium majoris, vel minoris frequentiæ actuum internorum. Cæterum post duas vel tres interrogationes, non debet angi Confessarius, si ei judicium quod facit, videtur esse nimis confusum, nam ea conscientiis implicatis & confusis moraliter impossibile est, majorem claritatem sperare. V. Oportet animadvertere quod, licet Confessiones generales sint utilissimæ, nihilominus non debet Confessarius esse valde rigorosus ad efficiendum, ut Confessiones jam factæ repetantur (*h*). Unde ait *P. Segneri* non esse obligationem repetendi Confessiones, *nisi in casu manifestæ necessitatis, & in quo error sit evidens*. Neque relapsus sunt certa indicia nullas fuisse Confessiones factas, præcipue si per aliquod tempus non ceciderit, aut si antequam caderet sibi aliquam vim fecerit. Aliud tamen judicium fieri debet, si Pœnitens plerunque statim ceciderit, post duos nempe, vel tres dies a Confessione facta, quin aliquo modo tentationi obstiterit, tunc enim videtur moraliter certus doloris ac propositi defectus.

(a) *Apud Lohner Instruct. pract. pag.* 33. (b) *Vide lib.* 6. *num.* 607. (c) *Confess. Instr. c.* 2. (d) *Ibidem v. Sed hec; ad n. I.* (e) *Ibi ad num. III.* (f) *Ibi ad num. II.* (g) *Ibi ad num. IV.* (h) *Lib.* 6. *num.* 505.

CAPITULUM II.

De Interrogationibus faciendis Pœnitentibus rudibus.

21. NOn speret hic meus lector me sermonem facturum de omnibus doctrinis ad Dei & Ecclesiæ præcepta pertinentibus, quoad ea quæ in ipsis permittuntur, aut prohibentur; de his enim satis actum est in Opere Morali. Hic tantum adnotabimus interrogationes a Confessario plerumque faciendas Pœnitentibus rudibus, qui judicantur non sufficienter suam conscientiam perquisisse; & pauca alia quæ præcipue notari debent, ad praxim maxime facientia, aliter quam speculative tractantur.

22. Circa I. *Præceptum*. Interroget 1. Pœnitentem, an Mysteria Fidei calleat; nam, si quatuor Mysteriorum principalium ignorantia teneatur, nempe Deum esse, Remuneratorem esse boni & mali, Mysteria Sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis ac Mortis Jesu-Christi, erit Absolutionis incapax, juxta Propositionem 64. proscriptam ab Innocentio XI. Item an sciat Symbolum Fidei, Præcepta Decalogi, Sacramenta, &c. saltem in substantia. Sed hic bene advertit celebris ille, & doctus Missionarius P. Leonardus a Portu Mauritio in suo *Discursu mystico, & morali, num.* 26. teneri Confessarium instruere Pœnitentes rudes in Mysteriis Fidei, saltem in quatuor principalibus; quapropter sic subjungit: *Bonum non est consilium dimittere similes ignaros, ut ab aliis hæc doceantur, quia nullus alius sperabitur fructus, nisi ut sic ignari remaneant; Ideoque expediens est breviter eos docere prædicta Mysteria principalia, efficiendo pariter, ut secum efforment actus Fidei, Spei, Charitatis, & Contritionis, obligando tamen eos ut imposterum perfecte instrui se faciant circa cætera Mysteria scitu necessaria de necessitate Præcepti*. Et idem Auctor loquens de personis urbanis salutis propriæ negligentibus, quæ sibi magno rubori, & contumeliæ habent se de iis interrogari, ait decere Confessarium, ut ipsis sic dicat: *Eja eliciamus una simul Actus Christianos, dic mecum: Deus meus, quia es Veritas infallibilis, & quia sancta Ecclesia Tu revelasti, Credo quicquid Sancta Ecclesia me docet credere; Credo præcipue te esse unum Deum, & tres Personas; Credo Filium, cum Deus esset, se fecisse Hominem, mortuum esse in Cruce, resurrexisse, & ad Cælos ascendisse; & illinc venturum esse omnes judicaturum, ut boni Paradisi gloria fruantur, & mali in æterna igne crucientur*. 2. An superstitiones exercuerit, aut alios docuerit, & si in ipsis aliorum ministerio usus fuerit, quos ad suo peccato cooperandum induxerit; Quo circa debet Rudes admonere, superstitiones nunquam esse licitas, quamvis ex charitate, aut in necessitate fiant. Quæ autem actiones sint nec ne superstitiones; vide in Opera (*a*). 3. An nunquam olim rubore suffectus in Confessione aliquod peccatum reticuerit? Et hac interrogatione ut plurimum curet sciscitari rudes, & Mulierculas, qui raro frequentant Sacramenta, dicendo eis: *Forsan aliquis vitæ anteactæ scrupulus te mordet? cura nunc bene confiteri, dic omnia libenter, noli timere, omnem scrupulum ab Anima tua depone &c.* Hac interrogatione, ajebat quidam diligens Operarius, a se multas Animas a Confessionibus sacrilegis fuisse liberatas. Si autem reperiat jam hujusmodi sacrilegia fuisse patrata, ut de numero certus fiat, interroget quoties, intra hoc tempus a quo peccare cessavit, confessus sit, & communicaverit? & si quotiescunque confitebatur, vel communicabat, ad sacrilegium advertebat? Contigit enim aliquibus interdum sacrilege confiteri, præcipue in pueritia, & postea horum oblivisci; Hi enim non tenentur ad repetendas Confessiones oblivionis tempore factas. Item interroget, utrum sciebat se talibus Confessionibus, & Communionibus etiam Præceptum Paschale transgressos fuisse? expedit autem ut hæc interrogatio de sacrilegiis fiat in principio Confessionis, ne si postea fiat, & reperiatur jam commissum sacrilegium tempus teratur inutiliter in repetenda Confessione, quæ forsan nihil habet dissimile a præteritis. Oportet autem operam dare, ut qui peccata reticuerunt, cognoscant quam maximum peccatum hoc sit, conculcare nempe pedibus Sanguinem Jesu-Christi. 4. Interroget, si pœnitentiæ satisfecerit? Et si omiserit, an hoc accidit propter oblivionem, aut quia noluit eam adimplere, aut quia distulit in posterum faciendam, aut ut sibi commutare faceret? & si in ea dilatione putabat peccare? 5. Circa scandala, si induxerit alios ad peccandum, aut si ut peccatum exequeretur abusus fuerit ministerio aliorum? Si cooperatus sit peccatis alterius? Tabernarios interroget, si ministraverint vinum illis qui soliti fuerunt ebriari? (*b*). Mulieres interroget, si verbis parum honestis, jocis, salibus, risu, aut si fixis oculis aliquem inspiciendo, tunica nimis elevata, aut pectore aperto provocaverint viros ad malas cogitationes? Si munera ab illis ad malum finem data acceptaverint?

23. Circa hanc ipsam materiam scandali, potest interrogare insuper, an Pœnitens cooperatus fuerit peccato alicujus; Sed Confessarius in hoc debet esse valde peritus, ut dignoscat quando cooperatio sit formalis, & quando materialis. *Formalis* est, cum cooperatur actuali peccato alterius, ut evenit in fornicatione, aut cooperatur malæ voluntati alicujus, ut si in suam tutelam furem reciperet, quod vulgo dicunt, *guardar le spalle*. *Materialis* autem est, cum operam suam exhibet actui alicujus ex se indifferenti, qui ea abutitur ad malum finem, ut est præbere vinum volenti se ebriare; & hæc potest esse licita, cum adest justa, & cooperationi proportionata causa. Hic punctus, qui magni momenti est, & multa consideratione indigens, non mediocri mihi fuit labori, ut veluti res exigebat expenderetur; observent ideoque rationes, & resolutiones in Opere congestas.

(a) *Tom. I. lib.* 3. *ex num.* 14. (b) *vide lib.* 2. *num.* 695. (c) *Ibid. num.* 76. (d) *Lib.* 2. *num.* 63. *v. Ad distinguendum, & l.* 3. *num.* 571.

24. Circa II. *Præceptum* interroget de perjuriis, de votis transgressis, & de blasphemiis. Quoad perjuria interroget Pœnitentem, si falsum juraverit, & an in judicio, vel extra, quia pejerando in judicio, etiam Justitiam læsit, propter quod aliquando tenebitur, aut se retractare, aut damnum reficere. 2. Interroget de modo quo juravit, si *per Deum, per Sanctos, per Animam*; Si enim juravit per conscientiam, aut *per fidem*, quin addiderit *fidem Sanctam*, aut *Christi*, probabilissime potest excusari a perjurio (*a*). Advertatur hic, multos rudes non apprehendere ut peccatum grave, pejerare per Sanctos, cum alterius damnum non intervenit. Et plerunque, cum in filios, aut famulos irascentes dicunt, *per Deum, per Sanctos, per Christum te occidam, si iterum hoc facies*, non intelligunt tunc pejerare, etiam si revera minas exequi non intendant; Saltem non advertunt.

25. Quoad vota facta, pariter Confessarius diligenter exquirat a Pœnitente, si illud quod emisit, sit verum votum; quia vulgus sæpe confundit desideria, aut proposita cum voto. Ad hæc distinguenda parum juvabit eum interrogare, ut nonnulli solent, an unquam habuerit intentionem se voto, obstringendi sub gravi peccato? Siquidem Rudes, sic interrogati facile negant; satius erit interrogare, si tunc cum votum emisit, existimabat se graviter peccaturum fuisse, an non, si postea non satisfecisset; & ita melius cognoscetur, an sub gravi, vel levi se voto obligavit. Certus de hoc factus Confessarius hoc fuisse verum votum, exquiret, an si ob dilationem putavit peccare mortaliter, aut judicabat se ab hoc excusari, quia sibi erat propositum illud adimplendi imposterum.

26. Hic juvat adnotare aliqua circa votorum Dispensationem, & Commutationem. Jam sciuntur quinque vota reservata, Religionis nempe, Castitatis perpetuæ, & trium peregrinationum, ad Romam, Jerusalem, & ad S. Jacobum Galleciæ, non posse nisi a Papa dispensari; dummodo sint absoluta, non autem pœnalia, & conditionata (*b*). His adde votum Perseverantiæ in aliqua Congregatione, vel Communitate solitum emitti (prout fit in Congregationibus Missionariorum S. Vincentii a Paula, & SS. Redemtoris nostra)

nostra) quod Benedictus XIV. Præsens Pontifex in Bulla, *Convocatis*, sub die 25. Novembris 1749. §. 32. sibi reservavit (*c*). Alia vota possunt commorari aut dispensari ab Episcopis, qui possunt hanc facultatem aliis delegare (*d*); ent a Confessariis regularibus (*e*), aur ab aliis Confessariis per facultatem Jubilæi, aut alterius privilegii sibi concessam. Loquendo autem de Commutatione, Confessarium monitum esse volo, ne sit scrupulosus circa causam, quia quodlibet rationabile motivum pro causa haberi potest; Sufficiens est, ut ex Commutatione voti sit minus periculum transgressionis (*f*); Nec circa materiam æqualiter subrogandam, etenim non requiritur æqualitas lance librande, sed sufficit ut sie æqualis moraliter. Interroget Pœnitentem, quæ opera soleat exercera præter debita ex præcepto, aut ad quæ majorem habeat propensionem, & in ea commutet vota. Commutatio autem securior in omni votorum genere erit frequentia Sacramentorum (*g*). Advertat vota perpetua bene posse commutari in temporalia, dummodo adsit debita proportio; & sic etiam realia possunt commutari in personalia, & contra personalia in realia (*h*). Loquendo autem de Dispensatione, ad hanc requiritur causa gravior, nimirum periculum grande transgressionis, magne difficultas executionis, levitas, ant imperfecta deliberatio, qua votum emissum est (*i*). Nihilhominus semper laudabile erit adjungere hujusmodi dispensationibus aliquam commutationem. Hæ antem Dispensationes, & Commutationes possunt fieri extra Confessionem, modo facultas non sit concessa sub tali conditione, ut in Jubilæo (*k*); sed Consilii est eas facera in Confessione.

27. Quoad Blasphemias, interroget, si execratus fuerit in Sanctos? & quibus verbis usus fuerit, an dixerit male habeat, vulgo, *mannaggia*, vel *Atta*, aut *Potta*? Etenim dicera *mannaggia*, certum est esse mortale: *Atta* in se est veniale, quia tale verbum non continet contumeliam; sed aliqui rudes eundem concipiunt horrorem ac cum dicunt *Mannaggia*, & tunc opportet accipi pro gravi Blesphemia, & simul instruere Pœnitentem tale effatum non esse blasphemiam. Dicere *Potta* in se esset grave peccatum juxta Idioma Hispanicum, sed in nostro blasphemia non est, cum nihil aliod significet quam interjectionem indignantis (*l*). Nihilhominus bonum erit exigere numerum, cum rudes horrorem notabiliorem ex hoc concipiunt. Sed cum tale verbum sit æquivocum, & cum possit accipi in sensu meliori, bene potest animadverti Pœnitens, quod illud juxta nostram loquelam non est blasphemia, quandoquidem nostri indigenæ non intelligunt certe proferre illud in sensu pejore, idest Hispanorum Idiomatis, sed advertatur simul, ut caveat a scandalo, si unquam adesset.

28. Interroget 2. si execraverit in dies Sanctos, nempe Pescham, Natalem, Epiphaniam, Sabbatum Sanctum &c. quod excusari non potest a mortali, licet multi rudes clare non apprehendant ut tale; sed quia est dubium, si apprehendunt; an non, investigetur de numero, & hujusmodi blasphemiæ accipiantur, ut sunt coram Deo. 3. Interroget, si postquam protulerit blasphemias in Deum, in Sanctos, aut in Dies sacros, immediate subjunxerit, *si eos ego feci*, aut, *excepto Deo*. Etenim illi rudes, qui dicunt ita unico actu, bene notat Auctor Instructionum pro Confessariis Pagorum (*m*), saltem excusari a gravi, propter ignorantiam, dum non intendunt tunc blasphemiam proferre; & licet in Opera (*n*) dixerim, tale effatum esse veram blasphemiam, quia ad blesphemiam non requiritur intentio execrandi, sed sufficit quod propositio sit in Deum, aut Sanctos contumeliosa; nihilominus melius mihi rem consideranti videtur esse probabile hanc non esse blasphemiam, siquidem verus uniuscujusque propositionis sensus ab ultimis verbis designatur; unde bene dici potest præfatam propositionem, integra acceptam, non importare contumeliam. Sed aliter dicendum, si ille postquam vere execratus fuerit, ut malo jam patrato mederetur, diceret *si Ego feci*, &c.

29. Notandum 4. quod cum rudes dicunt, *maledicta sit fides tua*, vulgo *mannaggia la fede tua*, non accipitur ut blasphemia, quia non intelligunt Fidem Christianam, & nomine *Fidei* potest quoque intelligi Fides humana; aliter autem debet judicari si execrarentur in *Fidem Sanctam*, aut *Christi*. Ita pariter non est mortale maledicera *Mortuis*, nisi nominarentur aut intelligerentur præcise a proferente Animæ Purgatorii, vel Mortui in Christo, aut Animæ Mortuorum. De hoc puncto jam in Opere (*e*) locutus sum; Sed quia hoc est punctum ab aliis Auctoribus non discussum, refert illod hic ad trutinam revocara, ut clarius patefiat, utque præsertim alicui Anonymo respondeatur, qui in quadam sua Epistola mihi contradixit, aliqua objiciens.

Dico autem maledictionem *Mortuorum*, per se loquendo, non esse blasphemiam, neque in se, neque ex relatione illorum qui eam pronunciant. Non est in se, quia vox, *Mortui* proprie est terminus *privativus*, qui homines significat vita functos, nunc amplius non existentes; & in tali supposito verbum *Mortui* nec Animam, nec Corpus importat. Quamobrem, loquendo in philosophico rigore, qui Mortuis maledicit, nemini injuriam irrogat: dum rem maledicit, quæ amplius non extitit.

Dicet aliquis: Sed hic vox *Mortui* accipitur, non ut terminus *Privativus*, sed ut terminus *Analogus*, qui utrique, tam Animæ quam Corpori referri potest. Respondeo primum, quod is qui hoc dicit, loquitur jam de relatione mentis; sed ego loquor de eo quod verbum *Mortui* in se importet. Sed adhuc illum sumendo ut terminum *Analogum*, respondeo secundo, quod sub voce *Mortui* principaliter, & *in recto* (ut dicunt Philosophi) solum venit Corpus, quod solum mortuum dici potest, cum Anima immortalis sit. Dumtaxat *in obliquo* Anima queit intellecta venire, nempe Anima Mortui, ea quod olim ipsa forma fuit Corporis illius, cui vitam præbuit. At supposito quod vox *Mortuus* principaliter respicit Corpus, & minus principaliter Animam, cum aliquis *Mortuos* nominet, per se loquendo, non de eorum Animabus, sed de Corporibus intelligitur; ut de Animabus intelligatur, opus est ut ille aut speciatim in sue mente de Animabus loqui intelligat, aut saltem quod alia sermonis verba Animas denotent, prout est illud quod scriptum est in Machabæis (*lib. 2.*): *Sancta & salubris est cogitatio, pro Defunctis exorare*. Hic verbum *exorare* jam denotet de Animabus Mortuorum fieri sermonem.

Per se igitur loquendo, maledictio *Mortuorum* blasphemia non est. Videamus nunc, an blasphemia sit propter mentalem relationem eorum qui illam proferunt. Et dicimus secundo loco, nequaquam ea relatione blasphemiam esse; quoniam ii qui *Mortuis* maledicunt, ordinarie a consideratione Animarum Ipsorum præscindunt. Hic autem Auctor Epistolæ me improperat, quod distinguere nesciem terminum *Abstractum* a *Concreto*. *Abstractus*, me instruit, ille est qui formam significat, a subjecto præcisam, prout est pulchritudo, albedo, &c. *Concretus* vero significat subjectum cum forma conjunctum, ut est Homo pulcher, charta alba, &c. Hinc dicit vocem *Mortuus* significare Hominem, qui olim Anime & Corpora constabat, sed nunc importat Corpus & Animam disjunctam. Et ex hoc concludit, quod *Mortuos* alicujus Persona maledicens, non solum eorum Corpora, sed Animas etiam maledicit.

Respondeo. Ego non dico quod *Mortues* maledicens eos considerat tanquam abstractos, scilicet tanquam formas sine subjecto; sed dico quod præscindit a considerendis Mortuorum Animabus, quæ nunc existunt. Aliud est abstrahere, quod est considerare aliquam formam sine subjecto: aliud præscindere, quod est considerare quoddam subjectum, præcisum ab aliqua circumstantia aut qualitate, qua respici potest. Certum est Homines vita functos nunc eosdem non esse, qui vivendo fuerunt. Tunc tot erant Personæ Anima & Corpora conjunctis compositæ; nunc vero eorum Animæ, & Corpora existunt quidem, sed disjuncta existunt. Quapropter, cum *Mortui* maledicuntur, non ideo necessario ipsorum Animæ maledictæ veniunt, nisi cum illæ specialiter exprimuntur, vel intelliguntur.

Sed deniqua Auctori Epistolæ concedamus, quod ipse aggressus est sustinere, nimirum quod *Mortuis* maledicere idem sit, quam eis meledicere ac viventes essent. Quæro: Ergo qui Hominem vivum maledicit, semper ne lethaliter peccat? Omnes DD. ajunt, *Caje.*, *Sotus*, *Molina*, *Grado Azor.*, *Lugo*, & alii cum *Salmant. de Restit. cap. 4. n. 27. & 28.* ex D Thoma 2. 2. *q. 76. a. 3.* tum maledictionem in Proximum peccatum esse mortale, cum ipsa est formalis, scilicet (ut explicat *Cajetanus*) cum Proximo optatur damnum, & damnum grave, quod aliquis illi imprecatur; non vero cum maledictio est tantum materialis, nempe sine pravo animo prolata: Et quidem in vivente certe Corpus, & Anima simul existunt. Et quare non est mortale? quia qui maledicit Homini viventi non semper Proximi Animæ intendit maledicera, & contumeliam inferre substantiæ illi in qua specialiter Imago Dei splendet, sed præscindit ab Anima respicienda, & ita gravem non committit culpam. Qui Creaturis irrationabilibus maledicit (docent idem D. Thomas *loco cit. art.* 2. & omnes) si eas respicit in quantum sunt Creaturæ Dei, mortaliter peccat, veramque patrat blasphemiam; non vero jam si præscindit ab eis considerandis ut tales, & tantum eis maledicit secundum se consideratis; & quidem omnes ipsæ sunt Creaturæ Dei. En quod D. Thomas etiam præcisionem hanc admittit. Ita pariter, qui *Mortuis* maledicit, si maledicit in quantum ad Animas eorum, graviter peccat; non autem si præscindit, & Mortuis maledicit, quin specialiter Animas respiciat. Dicera autem quod omnes qui maledicunt *Mortuis*, omnes jam intendunt etiam eorum Animabus maledicere, ego & tot alii Confessarii, Pœnitentes interrogando, oppositum comperimus. Tantu magis quod ordinarie isti qui Mortuis maledicunt, non jam eos lædera intendunt, sed Vivos quibus ad instar contumeliarum hujusmodi maledictiones dirigunt. Verumtamen hæc est materia facti, quisque Confessarius in hoc, Pœnitentem diligenter interrogando, poterit se a dubio eximere.

Dicere autem quod licet quis solis Mortuorum Corporibus maledicere intendat, nec etiam a culpa gravi excusari potest, propter respectum quam Ecclesia habet Corporum

Mortuorum, eis incensum præbendo, Aqua Lustrali aspergendo, & cum pompa sepeliendo. Nescio quomodo quis ob hanc rationem id suadere sibi possit. Nolo in hoc immorari. Paucis me expediam, & dico quod prædictæ functiones non sunt quidem exhibitiones alicujus cultus Religiosi ergs Corpora Mortuorum, sed tantum quædam ceremoniæ quas Ecclesia etiam erga Viventes adhibet. Si igitur honor qui fit Defunctis, major non est illo qui Vivis exhibetur, nec contumelia major erit. Sed cur (subdit Auctor Epistulæ) leges gravius puniunt qui adversus Cadavera sæviunt? Respondeo: Puniunt, non ratione contumeliæ, sed ratione iniqui animi, qui in tali actione manifestatur, & qui adhuc in occidente Infidelem, aut Hæreticum a lege mulctatur. Alioquin si hoc esset in se gravis Cadaverum injuria, ejusdem criminis essent rei qui ob usum Anatomiæ ipsa incidunt & laniant.

Ceterum id quod concludo est, maledictionem in Mortuos, per se loquendo, nec blasphemiam, nec culpam mortalem esse. Et invenio, quod tres Auctores (jam in Opere citati) qui soli de hoc puncto scripserunt, idem pronunciarunt. Præterea, ego pro majori meæ conscientiæ pace, de hoc pluribus doctis Viris Neapolim scripsi, & etiam tribus Congregationibus Presbyterorum secularium Missionibus addictorum, ubi flos Cleri Neapolitani existit; & uno exemplo fuerunt responsa, omnia meæ sententiæ conformia. Ac P. Sabbatinus (tunc temporis Pius Operarius, nunc dignissimus Aquilæ Prælatus) mihi respondit, cunctus Pius Operarios, tam præsentes, quam antiquos, idem uniformiter sensisse. Insuper, cum quandam Epistulam de hoc puncto typis dederim, adversus quam postmodum Anonymi Epistola prodiit, de qua supra mentionem jam feci, accepi tanquam certum, utramque scipturam a Nuntio transmissam fuisse ad N. SS. P. Benedictum XIV. qui postquam coram dederit controversiam discutiendi R. P. D. Thomæ Sergio Pio Operario, S. Officii Romæ Consultori (qui nunc suum obiit diem), ipse pariter mecum sensit, malectionem *Mortuorum* non esse blasphemiam. Et ab alio P. Pio Operario mihi affirmatum deinde fuit, quod idem etiam Pontifex, cognita P. Sergii sententia, ostendit eam approbare.

30. Dubitatur 5. An maledicere *Mundo* sit blasphemia? Auctor ipsius Instructionis negavit, sed ego contrarium ostendi (*p*), nihilominus dixi, quod si pro Mundo intelligeretur Mundus qui Deo adversatur, certe non esset peccatum. Sed quia verosimiliter Rudes non sic intendunt, sed potius ut creatum a Deo, & de hoc se accusant cum magno horrore, & dico probabilius accipiendum esse pro culpa gravi. 6. Maledicere creaturis insensatis, ut vento, pluviæ, annis, diebus, igni, &c. non est blasphemia, nisi hujusmodi creaturæ expresse Deo non referentur, prout si diceretur, *maledictus sit ignis Dei*, *panis Dei*, &c. Maledicere autem Paradiso, aut Animæ (quia in Anima splendet specialiter Potentia, & Imago Divina), non est dubitandum quin sit gravis blasphemia (*q*) 7. Maledicere Dæmoni, non est mortale, quia maledici solet ut Auctor mali, & Dei inimicus; ideoque in se ne veniale quidem est, præscindendo ab actu impatientiæ, qui tamen facile committatur (r). Dicere autem Diabolum *sanctum*, *aut omnipotentem*, est vera blasphemia, ac gravis, sed imo hæreticalis, si proferetur cum intellectus errore, qui quidem regulariter loquendo non præsumitur. Sed non est blasphemia appellare Dæmonem *potentem*, aut *sapientem*, quia illa natura sua talis est; dummodo hoc non diceretur, ut ei honor præstaretur; aut dicere vulgo, *santo Dia* . . . ., *santo Diana* (e). Interroget 8. Quoties & qua occasione blasphemaverit, si in ludo, aut in caopona, aut venatione? & a quanto tempore versetur in hoc vitio? ut cognoscat si est recidivus, aut si sit in occasione proxima, quam Pœnitens teneatur auferre.

31. Interroget etiam si blasphemavit coram filiis, aut famulis; tunc enim, præter blasphemiæ peccatum, peccavit etiam scandali. Demum hic addo cum quodam docto Auctore, blasphematores non excusari a peccato gravi, eo quod propter vim habitus mali, aut vehementem animi commotionem ad iram non adverterint ad id quod dicebant; quia hi male habituati, licet habeant cognitionem minus vivacem aliis, qui usum blasphemandi non contraxerunt, tamen semper habent eam actualem cognitionem sufficientem ad hoc, ut actus sit deliberatus, & graviter peccaminosus; Cum enim ipsi tanti mali non faciant peccatum, ideo in suo animo nullum hujus sceleris sensum experiuntur; Sicuti perciperet alius, qui esset conscientiæ non tam depravatæ; & hinc oritur quod in eorum mente, ne signum quidem remaneat actualis cognitionis, quam in peccato habuerunt: aut si vestigium aliquod cognitionis relinquitur, est ita leve, ut interrogati faciliter respondeant se non animadvertisse; sed diligens Confessarius nullam in hoc debet eis præstare fidem; & neque debet ab illis sciscitari, an adverterint nec ne, sed accipiendæ sunt omnes, ut vere blasphemiæ actuales, semper ac ipsi sciebant tales esse.

(a) *Tom. I. lib.* 3. *n.* 135. (b) *L.* 3. *n.* 261. (c) *Num* 255. (d) *Num.* 256. (a) *L.* 3. *n.* 257. *v. Immo* (f) *Num.* 244. *in fine* (g) *Num.* 243. (h) *L.* 3. *n.* 247. *v. Notandum*. (i) *Num.* 252. *&* 253. (k) *Num.* 257. *v. Immo*. (l) *L.* 3. 124. *v. Neque*. (m) *Cap.* 5. *pag.* 141. (n) *L.* 3. *n.* 124. *v. Sic quoque*. (o) *L.* 1. *n.* 130. (p) *L.* 3. *n.* 129. *v. Sed hic*. (q) *Dict. n.* 129. (r) *Ibid. v. Maledicere*. (s) *L.* 3. *n.* 123. *v. Insuper*.

32. CIrca III. *Praceptum*. Quoad obligationem audiendi Sacrum diebus festis, interroget Pœnitentem, si aliquoties Sacrum omiserit? & si adverterit ad omissionem? aut dubitaverit tempore quo Sacrum audire poterat? etenim multoties Pœnitens ad horam tardam Sacrum audire differens, licet casu repererit Sacrum, & illi interfuerit, nihilominus sine justa causa in periculum illud omittendi se injecit, & de hoc Rudes non se accusant. Item si Pœnitens se accusabit Sacrum omisisse, interroget de causa, an propter necessitatem, ut accidit famulis qui non possunt gregem derelinquere, aut Matribus quæ Domi non possunt relinquere pueros, aut Conjunctis qui non possunt relinquere infirmos, aut itinerantibus qui non possunt a comitatu disjungi sine gravi incomodo, ut esset subire periculum quod expolientur a latronibus, aut viam errent, si soli pergant, &c. (*a*); Aut accidit alicui qui vestes se decentes non habeat, quibus in Ecclesia decenter compareat. (*b*)

33. Quoad opera autem servilia quæ in die festivo prohibentur, interroget si laboravit die festo? & si ille affirmat, interrogetur I. quantum temporis laboravit? & quodnam laboris genus exercuit? nam secundum communiorem Doctores (*c*) excusant a gravi laborantem duas horas; imo alii admittunt quid amplius, saltem si labor est de se levis, aut ad est aliqua causa notabilior. Si autem Pœnitens confitetur laborasse aliquando plus, aliquando minus, interrogetur quoties laboravit judicans laborare in materia gravi? sed opus est, ut eum doceat laborare post longum tempus etiam occulte, & animi solatio, ac gratis, etiam esse peccatum. 2. Interrogetur, quare laboravit, an per Regionis consuetudinem? an ob necessitatem? Verum est quod paupertas potest excusare, ut plerumque excusantur pauperes, qui si non laborant, non possunt se, aut Familiam suam sustentare (*d*); ut etiam excusantur illi, qui die festo vestes resarciunt, cum non possint diebus ferialibus (e). Sed oportet Rudes ab errore dimovere, qui falso putant posse laborare die festo, cum laboratur pro Familia sua, & sine mercede. Multi DD. excusant eos qui laborant, ut fugiant otium, ob quod in probabili peccandi periculo essent; sed hæc opinio non admissa est, nisi in casu rarissimo, in quo tunc vexaretur tentatione ita molesta, ut superari non possit, nisi laborando. Nonnulli servi, aut famuli aliquando coacti sunt a Dominis ad frequenter laborandum in Festo, & etiam ad Sacrum omittendum; hi tenentur discedere ab hujusmodi Dominis, dummodo non se obligarint Chyrographo servire; aut dummodo justo timore non incutiantur, ne repugnando grave incommodum subituri sint. Et pariter hac sola ratione possunt excusari Filii, &c. Mulieres ad laborandum in Festis coacti a Parentibus, aut Viris (*f*). Interroget etiam, si in Vigiliis, Quadragesima, Feria sexta, & Sabbato comederint cibos vetitos?

(a) *Tom. I. lib.* 3. *n.* 326. (*b*) *Num.* 330. (c) L. 3. *num.* 385. (d) *Num.* 397. (e) *Ibid.* (f) *L.* 3. *num.* 296.

34. CIrca IV. *Praceptum*. Si confitentur Filii, interrogentur I. Si oderint Parentes? quia tunc duplex peccatum peccaverunt, contra Charitatem nempe, & contra pietatem. 2. Si aliquid grave fecerint contra eorum præceptum expressum, & in re justa, sicuti esset ne a Domo de nocte egrederentur, ne ludis damnosis luderent, ne cum malis Sociis, aut cum personis diversi sexus, & similibus versarentur? Dixi *in re justa*, quia circa status electionem filii non tenentur Parentibus obedire; Imo Parentes graviter peccarent, si sine justa causa filios ad statum Matrimonialem, aut ad statum Ecclesiasticum, aut Religiosum cogerent: aut modis injustis retraherent eos a Statu Religioso, quem illi eligere velint. (*a*) 3. Interroget, si reverentiam adversus Parentes non adhibuerint, factis, aut imprecationibus, aut injuriis gravibus coram irrogatis: ut esset eos appellando ebrios, bestias, fatuos, latrones, veneficos, scelestos: aut gestus eorum contumeliose exprimendo, aut aliis verbis proferando quibus gravem molestiam eis exhibuissent. Vocare autem eos senes, ignaros, stupidos, &c. non debet absolute condemnari de peccato mortali, nisi tunc cum illi graviter offenderentur. Notetur quod cum filii Parentum debitam rationem non habuerint, tenentur læsum honorem eis restituere, veniam ab eis postulando, etiam coram iis in quorum aspectu filii peccarunt. Nonnulli autem Confessarii parum cauti in eo casu pro satisfactione imponunt filiis, ut cum Domum pervenerint, pedes Parentum deosculentur, & absolutos dimittunt, sed illi postea hoc adim-

plere

plere non curant, & novum peccatum admittunt. Satius est curare, ut ante Absolutionem hanc veniam poscant, sed quin eis imponatur ut pedes, aut manum deoscularentur; quia illi filii quibus hoc faciendi consuetudo unmquam fuit, difficilissime hoc exequuntur. Si autem non possit commode hic actus ab aliis exigi, ut veniam postulent ante Absolutionem, non imponatur hoc sub gravi obligatione, sed potius ut consilium insinuetur, dum certe præsumuntur, saltem ut plurimum, Parentes remittere filiis hanc obligationem, ne filii iterum in Dei offensam incurrant.

35. Si contra confitentur Parentes, interrogetur ab eis 1. Si negligentes fuerint in filiis educandis, non curando ut Doctrinam Christianam illi docerentur, ut Sacro interessent, Sacramenta frequentarent, pravos Socios, & personas alterius sexus vitarent? Item eos interroget, si scandalo fuerunt illis, in eorum præsentia blasphemando, &c.? Si de excessibus eos non corripuerint, & præcipue si aliquid furati fuit? Si permiserint ut sponsi suarum filiarum Domum accederent? Et potissimum si filios secum in eodem lecto retinuerint; aut permiserint pueros, & puellas simul dormire? Item si omiserint alimenta necessaria filiis ministrare? Si modis injustis coegerint filios ad statum Matrimonialem suscipiendum, vel ut Sacris initiarentur, aut aliquam Religionem inviti ingrederentur? Sed de hoc Parentes plures nullum sibi scrupulum faciunt, & hinc filiis perniciss, & Ecclesiæ maximum detrimentum evenire solet. Interroget etiam Dominos, si famulos suos corripuerint, cum blasphemabant, aut Præcepto Paschali non satisfaciebant, aut Sacro non intererant, aut inhoneste loquebantur, præcipue messis, & vindemiæ temporibus; Domini enim, cum possunt, tenentur impedire scandala, quæ tunc committuntur. Interroget etiam Viros, si Familiæ alimenta ministraverint? Uxores, si Viros ad blasphemias provocaverint? & si eos debito matrimoniali defraudaverint? Plerumque de hoc interrogentur Uxores, quia multoties propter hoc solum damnantur, & in causa sunt cur etiam Viri damnentur, qui cum observent sibi denegari quod debetur, ad mille scelera effrænati decidunt. Nihilominus in hac interrogatione verbis modestioribus, quantum fieri poterit, utentur, v. gr. *Es obediens tuo Viro etiam in rebus ad Matrimonium spectantibus? aut habes forsan aliquem scrupulum, qui te mordet circa Matrimonium?* sed hæc interrogatio, ut plurimum omittatur cum Uxoribus quæ vitam spiritualem profitentur.

(a) *Tom. I. lib. 3. num. 335. v. Præterea & lib. 4. num. 77.*

36. CIrca V. *Præceptum* Interroget Pœnitentem, si aliquod grave damnum proximo appetiverit, aut de illius damno se oblectaverit? Et hic notetur, quod si aliquis suo inimico diversa mala exoptaverit, ex. gr. mortem, infamiam, paupertatem, &c. tenetur omnia declarare, & sunt diversa peccata numero distincta, cum ea voluit efficaciter illi inferre; aut si speciatim & in particulari optavit ut hæc illi acciderent. Aliter autem, ut dicunt probabiliter Multi DD. (*a*), si optaverit mala illa sub uno genere mali, nempe ut media ad ruinam oppetitam inimico. Et hic est confusio Confessariorum, in discernendo an imprecationes, quæ Rudibus esse solent usuales fuerint peccata mortalia, an venialia. In hoc oportet interrogare in primis Pœnitentem, an in illo actu desideraverit deliberate, ut illæ succederent? Sed hoc non sufficit ad certum judicium faciendum; qua de re opus est, ut postea interroget, si imprecatus fuerit in extraneos, an in propinquos, quia in hos (præcipue in filios, conjuges, aut Parentes) raro animus pravus adest. Postremo oportet interrogare de causa cur eas imprecationes protulerit; dum si causa gravis, aut fervens ira intercesserint, facile est tunc etiam pravum desiderium interfuisse. Ceterum non sufficit Pœnitenti ad excusandas imprecationes, dicere quod tantum in illo actu, ut evenerint, cupiebat; quia hoc jam sufficit ut in illo actu commissa sit culpa gravis; unde Confessarius tunc perquirat de numero, & judicet de eis saltem ut coram Deo sunt; & quem recidivum in eo vitio repererit, non absolvat, nisi prius resipuerit, aut extraordinarium doloris signum dederit.

37. Interroget 2. Si in proximum intulerit injurias graves, & an coram aliis; quia tunc tenetur coram ipsismet restituere illi honorem ablatum, veniam ab eo petendo, aut aliis reverentiæ signis; dummodo prudenter non præsumatur injuriis affectus totum remisisse (*b*): aut quod ab illa publica satisfactione recuset, ne apud se rubor, & apud alios memoria injuriæ acceptæ renovarentur: aut nisi timeretur, ne illo satisfactionis actu iterum odium excitaretur (*c*). Si autem injuria fuit secreta, etiam secrete tenetur veniam postulare, secundum veram sententiam (*d*); attamen advertendum est, injurias quibus ad invicem se onerant Rudes, licet in se essent graves, nihilominus non esse semper graves inter hujus generis personas, ut cum se appellant Latrones, Veneficas, Meretrices; quia ipsimet non multi hæc faciunt, nec qui eas audit, fidem præstat; excipe si nominarent res particulares, & complices. Interroget item, si discordias excitasset, zizania disseminando, & referendo uni quæ ab alio audivit.

38. Denique interroget, si odio aliquem habuerit, & ei signa communia amicitiæ negavit? Et hic expedit illius dubii, quod inter Doctores movetur, meminisse, utrum offensus offensori teneatur remissionem facere. *Salmanticenses* dicunt (*e*) offensum teneri quidem ad remissionem injuriæ, non autem publicæ pœnæ, quia hæc in Reipublicæ bonum redundat. Speculative loquendo, sententia vera est; sed in praxi numquam mihi fuit animus absolvendi aliquem istorum, qui dicebant se parcere inimico, sed velle ut justitia suum locum haberet, ut scelesti digna factis suis reciperent; nunquam enim mihi suadere potui, quod hujusmodi qui quandoque peccatis onerati accedunt, tam ament bonum commune, & justitiam (non jam in alios delinquentes, sed solum in suos offensores), ut animus eorum sit penitus ab omni vindictæ affectu alienus. Unde in illis facillimum est, ut dicunt multi alii DD. (*f*), eorum affectum ad bonum commune esse speciosum prætextum simulandi desiderium propriæ vindictæ. Attamen puto posse absolvi injuriis affectum, primo, si vellet jam remissionem facere, sed prætenderet juste satisfieri in damnis, quæ passus est; dummodo offensor non ita esset pauper, ut omnino solvendo non esset; Secundo, si remissionem faceret sub conditione, ut offensor longe abesset a Regione, quia filios, aut fratres ætate provectos, & vividos habet, aut quia offensor esset ita insolens, & ad rixas proclivis, ut prudenter timeret, propter sui animi imbecillitatem, illius petulantiam non posse sufferre.

(a) *Tom. I. lib. 5. n. 50. v. Quæritur 5.* (b) *L. 3. n. 984.* (c) *Num. 988.* (d) *Num. 985.* (e) *Tract. 22. c. 6. n. 18.* (f) *L. 2. num. 29. v. Licet.*

39. CIrca VI. *Præceptum*. I. Interrogentur de cogitationibus, num desideraverint, aut morose delectati fuerint de rebus inhonestis; & an plene ad eas adverterint & consenserint. Deinde, num concupierint puellas, aut viduas, aut nuptas; & quid mali cum illis se facturos intenderint. In quo advertendum, quod Rustici, communiter loquendo, existimant majus peccatum stuprum, quam simplicem fornicationem: E contrario nesciunt malitiam adulterii; Ideo cum iis qui hujus vitii consuetudinem habent, non expedit eos monere de adulterii malitia, cum prævidetur monitio parum profutura, sed tantum effectura, ut Pœnitens duplici peccato peccet, si carnis concupiscentiis non resistet. De his autem cogitationibus, quibus assentiti sunt Pœnitentes, sumendus est numerus certus. Si haberi potest; sin autem exquiratur, quoties in die, vel hebdomada, vel in mense cogitationibus consenserit. Sed si nec etiam id explicare possint, interrogentur, num concupierint singulas mulieres quæ sibi occurrerunt, vel in mentem venerunt: aut num habitualiter turpiter de aliqua in particulari cogitarint, numquam pravis consensibus resistendo; Et an semper illam concupierint, vel an tantum quando ipsam aspiciebant. Demum interrogentur etiam, num media apposuerint ad malas cogitationes exequendas, nam, ut diximus in libro (*a*), tunc illa media, etsi indifferentia, a malitia interna informantur; & ideo explicanda ut peccata externa, sive opera incœpta.

40. II. Circa verba obscœna; Interrogentur 1. Coram quibus, & quoties ita locuti sunt, ratione scandali? An coram Viris, aut fœminis? Uxoratis, aut non? Pueris, vel adultis? Facilius enim scandalizantur puellæ, & pueri, quam adulti, præsertim qui in hoc vitio sunt habituati. 2. Quæ dixerint verba? an v. gr. nominarint pudenda sexus a suo diversi? hoc enim difficulter excusatur a mortali. 3. Num verba protulerint ex ira, vel joco? nam ex ira difficilius aderit complacentia, & scandalum. Caveat Confessarius ab absolvendis hujusmodi Recidivis in colloquiis turpibus, quamvis dicant ea protulisse ex joco, nisi prius emendentur, vel signum extraordinarium doloris afferant. 4. Num jactaverint se de aliquo peccato? tunc enim tria peccata frequenter concurrunt, scilicet magnum scandalum audientium, jactantia de malo commisso, & complacentia de peccato narrato: Ideoque interrogandi sunt, de quo peccato in specie se jactarint (*b*). Interrogentur etiam, an delectati sint audire alios inhoneste loquentes? & an tunc adverterint ad correctionis præceptum, putantes eam profuturam?

41. III. Circa opera. Interrogentur, cum qua rem habuerint? Num alias cum eadem peccarint? Ubi peccatum fuerit patratum (ad occasiones removendas)? Quoties peccatum consummatum, & quot actus interrupti adfuerint, seorsim a peccato? Num peccato multum ante consenserint? nam tunc actus interni interrumpuntur, juxta dicta (*c*); & tum expedit formare judicium, toties multiplicata fuisse peccata, quot morulæ, somni, distractionis, &c. adfuerint, prout sunt coram Deo, tantum interrogando de temporis duratione in peccato. Secus si malum propositum fuerit conceptum per duos, vel tres dies ante consummationem pecca-

peccati, & intra illud tempus non fuerit retractatum, quia tunc sumitur pro uno numero peccatum; vide dicta *ibid.*

Se polluentes interrogentur, etiam de tactibus impudicis separatis a pollutionibus, & moneantur eos esse mortalia. Item interrogentur, an concupierint, vel an delectati fuerint de copula cogitata cum aliqua, vel pluribus Mulieribus, aut pueris; tunc enim tot peccata distincta committunt. Item adverte, quod si quis coiret inter crura aut brachia mulieris, præter peccatum contra naturam, committeret fornicationem inchoatam, sive effectivam, ut dicunt communiter *Filiuc. Tambur. Holzmann, Sporer, &c.* (*d*); unde hic duo patraret peccata diversæ speciei, unum contra naturam in effectu, alter fornicationis in affectu. Circa autem peccata conjugum respectu ad debitum maritale, ordinarie loquendo, Confessarius non tenetur nec decet interrogare, nisi Uxores, an illud reddiderint, modestiori modo quo possit, puta, an *fuerint obedientes Viris in omnibus?* de aliis taceat, nisi interrogatus fuerit. Quæ autem liceant, & quæ vetentur inter Conjuges circa idem debitum; vide quæ fuse dicta sunt in Libro. (*e*)

(a) *Tom. I. lib.* 5. *num.* 41. (b) *Num.* 26. (c) *Num.* 36. (d) *Lib.* 3. *n.* 466. *v. Primam, infra ad n. III.* (e) *Lib.* 6. *ex num.* 900.

42. CIrca VII. *Præceptum*. Interroget, si aliquid ab alio surripuerit? & a quo, & an ab uno, aut pluribus? & an semel, an pluries? quia si qualibet vice materiam gravem sumserit, qualibet vice peccavit mortaliter. Si vero materiam parvam sumserit singulis vicibus, tunc non peccavit graviter, nisi cum ad gravem materiam advenerit; dummodo a principio animum non habuerit perveniendi ad materiam gravem; Sed cum materia jam facta est gravis, licet ille graviter non peccavit, tamen sub gravi tenetur ad restitutionem (*a*); saltem illius ultimæ quantitatis, quæ materiam gravem constituit (*b*). Notandum tamen plus materiæ ad constituendam gravitatem in furtis minutis; & majorem requiri, si a diversis sumantur; unde dicitur, quod in furtis minutis quæ pluribus vicibus diversis facta sunt, duplum requiri (*c*). Et si inter ea notabile intercessit tempus, duorum nempe mensium, tunc furta probabiliter non coalescunt in materiam gravem (*d*). Probabiliter autem qui fructus ederent in aliorum vinea dummodo non sint rari, & magni pretii, possunt excusari saltem a peccato gravi, si foras non exportant in magna quantitate (*e*); in hoc enim rerum genere, quæ nimis sunt expositæ, major quantitas ad gravem materiam constituendam requiritur (*f*). Et hac ratione faciliter possunt excusari famuli & famulæ quæ sibi a Dominis sumunt res comestibiles; modo non sint in magna quantitate, & extraordinariæ (*g*). Neque condemnari debent de peccato gravi, qui ligna incidunt, aut pecora ad pastum ducunt in agros Communitatis, licet prohibitum sit; quia tales prohibitiones censentur esse pure pœnales (*h*). Gravitas autem materiæ commensuratur a qualitate personæ cui illatum est damnum; sed hoc fusius discussum est in Opere (*i*). Cum autem furta fiunt a filiis, aut ab Uxoribus, requiritur multo major quantitas, ut sint grave peccatum; & raro hi tenentur sub gravi obligatione ad restitutionem. (*k*)

43. Certus factus de gravi Pœnitentis obligatione Confessarius, inspiciat si Pœnitens valeat restituere, licet cum aliquo incommodo: & eum non absolvat, nisi prius restituat, licet ille signa extraordinaria emendationis exhibeat (*l*); Bona enim sunt quidam sanguis, qui a venis non eruitur, nisi cum magna vi, & dolore. Unde si restitutio non fit ante Absolutionem, cum difficultate maxima fiet postea, ut experientia admodum docemur. Potest excipi tantum aliquis Pœnitens, qui ita meticulosæ conscientiæ esset, ut de eo nullus dubitandi locus superesset. Dixi *cum aliquo incommodo*, quia si ille restituendo non esset, quin in gravem necessitatem se conjiceret, idest quin a statu suo, quem juste acquisivit, decidat, tunc ille potest differre restitutionem, dummodo creditor non sit in gravi necessitate. Imo, licet creditor sit in gravi necessitate, probabiliter nec etiam tenetur debitor ad restitutionem, cum ipse pariter in gravi necessitate reperitur, & per restitutionem constituendus esset in necessitate quasi extrema. Hoc tamen intelligitur modo res ablata non extet in specie; & modo creditor præcipue non redactus fuerit ob illud furtum in eam gravem necessitatem (*m*). Curetur saltem tunc, nempe cum potest differri restitutio, suadere Pœnitenti, ut identidem paulatim restituat, aut aliquem laborem faciat, aut aliquod donum aliquando creditori offerat.

44. Possibile hic non est omnes doctrinas scitu circa hanc materiam restitutionis necessarias, quæ est ita late patens, & implicita, iterum repetere. Observetur propterea quod fusius in Opere actum est. Solummodo hic lubet pauca adnotare, quæ frequenter accidunt, & quæ magis ad praxim pertinent. Et 1. Cum aliquis in comitatu aliorum furatum ivit, ad judicium formandum si ipse ad totum damnum teneatur, an non, distinguendum est: Si ille mere a Sociis inductus fuit, & sine ipso jam furtum accidisset, eodem modo quo accidit, non tenebitur ad aliud restituendum, quam quod ille surripuit; Si autem concorditer (alternis sibi animos incitantibus) ad furandum iverint, tunc quisque tenetur in solidum ad restitutionem (*n*). Ita in theorica; sed in praxi Rudes, præsertim illi qui parum sunt meticulosæ conscientiæ, difficulter suaderi possunt teneri ad restituendum, quod ab aliis acceptum est: & contra, Domini ipsi contenti sunt de portione illorum ob idipsum, quod si obligantur ad totum, faciliter restituere omittent, ne dum quod alii acceperunt, sed etiam quod accepit ipse. Propterea Confessarius ei scire faciat se teneri ad restitutionem, quin explicet quantitatem, restituere faciens quantum sua illius conscientia dictat (*o*) 2. Advertendum, neminem teneri ad damnum illatum restituendum, si nihil sibi utilitatis evenit, si illud damnum saltem in confuso non prævidit (*p*); aut nisi per Judicis sententiam ad damnum reficiendum multatus fuerit (*q*). 3. Si furtum est incertum, nempe si incerta est persona cui illatum est damnum, obligandus est Pœnitens ad restituendum, aut Missas celebrare faciendo, aut eleemosynas pauperibus, aut piis locis elargiendo (*r*); & si ipse pauper est, potest sibi, aut suæ familiæ applicare (*s*). Sed si persona est certa, debet huic fieri restitutio; Quare mirum quidem est tot reperiri Confessarios tam imperitos, qui cum sciatur quis sit creditor, Pœnitentibus imponunt, ut de re restituenda eleemosynas erogent, aut Missas celebrare faciant. In eo casu ego hanc defendi sententiam (*t*), Pœnitentem iterum teneri ad restituendum, quia fur in omnibus casibus, etiam fortuitis, debet reddere Dominum indemnem; nec acquiescere potui opinioni adversæ. Dixi duntaxat (*u*) quod si furta essent minuta, licet simul unita ad magnam summam advenerint, & etiamsi Domini essent certi, sed diversi, tunc excusarem a peccato gravi eum qui vellet restituere pauperibus, propter rationem ibi allatam; & etiam a veniali, si rationabilis causa adesset, prout si restitutio fieri non posset Dominis sine notabili incommodo, aut si aliqui pauperes in ea essent necessitate, ut præsumerentur Domini consentire, ut illis fieret restitutio (*x*). Si quis fraudem multis Civibus, sed incertis fecerit per furta minuta, ex. gr. vendendo vinum, oleum &c. mensura detracta, aut pondere imminuto, ego defendi teneri ad restituendum ipsimet Civibus (aut pretium minuendo, aut pondus vel mensuram augendo), & non jam pauperibus loci, ut alii permittunt; licet, jam supra dixi, si pauperibus daret, non peccaret graviter, & ne venialiter quidem, si justa causa accederet (*y*). 4. Notandum quod si quis rem alienam sumserit, aut retineret cum præsumptione, quod si a Domino eam peteret, libenti animo eam ipsi donaret, is non debet obligari ad restitutionem (*z*). 5. Neque debet obligari ad restitutionem, qui immemor debiti, suo creditori donum mere gratuitum præbuit (*aa*). 6. Advertendum quod ut Pœnitens teneatur ad restitutionem sub culpa gravi, cum res ablata jam consumta est, & ille ditior non est factus, opus est primo, ut intercesserit culpa gravis interna contra justitiam commutativam (*bb*). Præterea requiritur ex sua parte, ut actio externa, sive influxus, sit damni causa efficax (*cc*); Et insuper, ut hic influxus sit completus, sive graviter injustus (*dd*); & ut habeatur moralis certitudo quod ille talis fuerit (*ee*). Hoc est id quod ad acceptionem pertinet. Circa autem ad retentionem rei, cum Pœnitens pro se habet probabilem opinionem cum legitima possessione, non potest a Confessario obligari ad restitutionem (*ff*); Imo qui incœpit possidere in bona fide aliquam rem, post diligentiam factam ad veritatem inveniendam, non tenetur ad aliquid restituendum, nisi certus fiat de jure quod proximo competit, ut in pluribus locis probavi (*gg*). Quod si restitutionis obligatio esset certa, sed Pœnitens maneret in bona fide, & Confessarius certe prævideret correptionem non profuturam, tunc debet eam omittere, ne per ipsum fiat, ut quod est peccatum materiale, evadat formale cum pernicie illius Animæ, ut dicunt DD. (*hh*); vide dicta *Cap. I. num.* 8. *&* 9. Denique quoad obligationem restitutionis ratione contractus, oportet alios consulere, libris studere, & postea decidere. Reliquum est, ut hic advertatur, quod si reperiantur aliqui contractus usu per longum tempus recepti in aliqua Regione, ubi præcipue Missiones factæ sunt, Confessarius non debet eos condemnare, nisi prius omnibus inspectis circumstantiis, siquidem primo aspectu multi contractus apparent usurarii, aut injusti, sed postea melius rebus perpensis tales non sunt habendi. Circa autem bonorum præscriptionem observa librum (*ii*).

(a) *Tom. I. lib.* 3. *num.* 533. (b) *Ibid. in fin.* (c) *L.* 3. *num.* 530. (d) *Ibid.* (e) *L.* 3. *n.* 529. *Qu.* 2. (f) *Num.* 529. (g) *L.* 3. *n.* 545. (h) *Num.* 529. *&* *n.* 614. *v.* 2. *In loco.* (i) *L.* 3. *n.* 529. (k) *Num.* 539. *&* 543. (l) *L.* 3. *n.* 682. (m) *Num.* 703. (n) *Num.* 579. *v. Quæritur.* (o) *Ibid. in fin. & Auct. Instruct. pro Confessar. Pagorum. c.* 8. (p) *L.* 3. *n.* 613. *in fin.* (q) *L.* 2. *num.* 100. *in fin. & l.* 3. *num.* 554. *in fin.* (r) *L.* 3. *n.* 589. *in fin.* (s) *Num.* 672. (t) *L.* 1. *num.* 39. *v. Quid si.* (u) *L.* 3. *num.*

num. 534. *Qu. II.* (x) *Num.* 595. *in fin.* (y) *Dict. n.* 595. (z)) *L.* 3. *n.* 700. *v. Quær. hic I.* (aa) *Num.* 700. *v. Quær. II.* (bb) *L.* 3. *n.* 550. (cc)) *Num.* 584. (dd) *L.* 3. *n.* 551. (ee) *N.* 562. & 558. (ff) *Lib.* 1. *num.* 669. (hh) *Lib.* 6. *n.* 612. *v. Infer. II.* (ii) *Lib.* 3. *ex n.* 504.

45. Circa VIII. *Præceptum* 1. Interrogetur Pœnitens, si aliquem infamaverit? & si id effecerit, falsum delictum ei imponendo, aut verum patefaciendo? & cum delictum est verum, si illud erat occultum, an publicum in aliquo loco, fama aut Judicis sententia? Item interroget, si infamaverit coram uno, an pluribus? & coram quot? Item si divulgaverit factum, aut a se cognitum, an ab aliis auditum? Circa autem famæ restitutionem, si delictum quod est patefactum, erat falsum, qui infamiam intulit, tenetur se retractare. Si vero delictum est verum, debet infamiæ illatæ prospicere meliori modo, quo potest, sine mendacio: dicat ex. gr. *Allucinatus sum, me fefellit, erravi.* Alii etiam admittunt posse dici, *mentitus sum*, æquivocando, dum omne peccatum est mendacium, ut dicitur in Scripturis. Ego soleo dare consilium, ut dicant: *E capite meo hoc erui*, vulgo (*me l'ho cacciato da Capo*), etiam æquivocando, quia omnia verba e mente (pro qua accipitur Caput) procedunt. Quod si unquam famæ restitutio probabiliter judicaretur majus damnum quam utilitatem infamato allatura, quia præsumitur res ab hominum memoria effluxisse (ut præsumitur cum famæ obtrectatio multo ab hinc tempore accidisset, & inde de hac nulla amplius facta est mentio), tunc satius est occasiones captare infamiæ notatum laudandi in aliqua ejus virtute, ut eum in bonam aliorum opinionem ponat, quam in memoriam revocare res præteritas hac famæ restitutione. Confessarius procuret, ut hujusmodi famæ compensationes, cum commode fieri possunt, ante Absolutionem fiant, quia postea difficulter adimplentur; Licet hæ minus difficultatis habeant, quam pecuniæ restitutio. Denique hic advertatur, quod proximi delictum patefacere, tunc proprie detractio dicitur, & est peccatum, cum intenditur, ut ait S. Thomas (*a*), famam alterius denigrare, non autem cum intenditur aliquod damnum vitare, ut esset Parentes, Dominum, Prælatum certiores facere, ut Reus emendetur, aut aliorum damno consulatur; Modo illius detrimentum non esset magni momenti, aut longe minus damno infamia notati: Observetur id quod habetur in Opere (*b*).

46. Circa debitum restituendi alicui honorem ablatum, propter contumeliam ei irrogatam, jam actum est in Præcepto V. *n.* 36. In hoc Præcepto VIII. DD. etiam agunt de judiciis temerariis. Multi Rudes se accusant se male de aliquo sensisse. In hoc opus est advertere. 1. Quod cum motiva sufficientia adsunt sic judicandi de aliquo facto, judicium non est temerarium, sed justum, & propterea culpa caret. 2. Quod plerumque hæc non sunt judicia, sed suspiciones, in quas Domini, & Patres familias aliquando tenentur induci, ut aliquod peccatum impediant, ex. gr. ne servi furentur, ne filiæ peccent, cum viris versando &c. Tantummodo eos de hoc moneat, ne hujusmodi suspiciones sine necessitate cum aliis conferant.

47. Reliquum esset sermonem facere de Præceptis Ecclesiæ, sed de iis, nempe de obligatione audiendi Missam, & de non laborando die festo, jam satis supra diximus *num.* 32. & 33. Circa Jejunium autem, tria in Confessarii memoriam revocamus. I. Non omnes labores excusare a jejunio, sed eos duntaxat, qui multam Corporis agitationem causant (*c*) II. Operarios iis solis diebus excusari a jejunio, in quibus actu laborant, aut cum sperant crastina die laboraturos, & non posse nisi die præcedenti comedant (*d*). III. Non sufficere ad jejunium satisfaciendum extra prandium & cœnam non comedere, aut Vespere minus solito cœnare, ut falso multi credunt; jejunium enim importat unicam comestionem facere in die; & Vesperi aliud non permittitur quam simplex collatiuncula octo unciarum juxta communem consuetudinem, aut ad plus decem unciæ possunt concedi illi, qui ob majorem exigentiam usus fuisset majori quantitate ordinariam excedente (*e*). Pauperes vero, quibus mane non fuisset cibus sufficiens, & non possunt sustentari sola collatiuncula serotina, hi excusentur; (*f*). Quod si vesperi hi haberent sufficientem cibum, dicunt DD. hos teneri ad jejunium, antevertendo cœnulam ad meridiem; sed multi alii hoc negant, quia hujusmodi jejunium incommodo extraordinario esset illis; observentur quæ in Opere habentur. (*g*).

Postquam tale examen a Rudibus exegerit, quomodo postea Confessarius se gerere debeat, ut disponat Pœnitentem ad dolorem, & adjungat pœnitentiam, jam supra actum est (*num.* 10. & 11.). Sed ante omnia advertat tale examen non negligendum, ubi cognoscitur opus esse, dum invenitur Confessariorum major pars in hoc puncto deesse.

(a) *S. Thom.* 2. 2. *q.* 73. *a.* 2. (b) *Lib.* 3. *num.* 669. (c) *L.* 3. *num.* 142. (d) *Ibid. num.* 144. (e) *Num.* 125. (f) *N.* 123. *v. Secundo.* (g) *L.* 3. *n.* 1034. *circa finem.*

Tom. III.

CAPITULUM III.

De Interrogationibus adhibendis cum Personis diversi status, aut conditionis, quæ sunt conscientiæ parum meticulosæ.

48. Hic advertitur, quod circa obligationes proprii status, aut officii non semper sufficit Confessario Pœnitentem interrogare tantum, an suam obligationem impleverit? Cum Pœnitens videtur esse conscientiæ parum meticulosæ, aut Confessarius aliunde habet rationabilem suspicionem quod ille suis obligationibus desit, tunc oportet eum ipsum interroget in particulari, saltem circa ejus obligationes principaliores.

49. Et primo, si est Sacerdos qui ad confitendum accedit, interrogetur 1. an satisfecerit Horis Canonicis, & oneribus Missarum, vel an hæc per multum tempus distulerit celebrare? 2. An negotiationem exercuerit? 3. An nimis festinanter Missam absolvat? nam si infra quadrantem horæ illam terminat ipse a culpa gravi nequit excusari, etiamsi Missa sit de Requiem, ut non sine magno fundamento plures DD. docent (*a*); infra enim tam breve spatium non est possibile Missam absolvere sine magna verborum & ceremoniarum negligentia; saltem nequit Missa celebrari cum ea gravitate & decentia, quæ tanto Sacrificio convenit. Insuper ex Missa nimis festinanter celebrata, oritur etiam grave scandalum Laicorum, quibus, ut ait Bellarminus (*b*), videntur hujusmodi Sacerdotes non credere quod in Missa realiter sit præsens Divina Christi Domini Majestas.

50. Præterea, non erit improprium Sacerdotes interrogare, an in ipsorum Patria magna sit penuria Confessariorum? Eo enim casu posset aliquis Sacerdos teneri ad se reddendum idoneum ad Confessiones excipiendas, ut validis rationibus probavimus (*c*); quibus addatur doctrina D. Thomæ, qui (*Suppl. q.* 34. *art.* 1.) inquit, Deum ad hoc instituisse in Ecclesia Ordinem Presbyterorum, ut ipsi aliis Sacramenta ministrarent: *Et ideo* (verba S. Doctoris) *posuit Ordinem in ea, ut quidam aliis Sacramenta traderent.* Idcirco Sacerdotes appellantur Lux Mundi, Sal Terræ, & Coadjutores Dei. Cum igitur finis Sacerdotis sit Sacramenta ministrare, quomodo ipse poterit a culpa excusari, si viderit suos Conterraneos carere Confessariis, & ideo plures eorum in peccato manere, cum magno damnationis periculo, & ipse Domini finem, ob quem ad Sacerdotium fuit evectus a Deo, frustaneum reddit, negligendo ex pigritia idoneum effici ad ministrandum Pœnitentiæ Sacramentum, quod saluti Animarum, excepto Baptismo, præ aliis necessarium est? Nimis verenda sunt verba Domini adversus hos Sacerdotes, qui salutem Proximorum parum curant: *Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaveris ei . . . . . . ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem ejus de manu tua requiram. Ezech.* 3. 18. Si autem Sacerdos ille se excuset adducendo suam insufficientiam, audiat S. Franciscum Salesium, qui falsam vocat humilitatem eorum Sacerdotum qui renuunt Animarum saluti incumbere, sub titulo suæ imbecillitatis. Ista (ait Sanctus) malitiosa est humilitas, & inventus amoris proprii, qui sub hoc specioso prætextu propriam quærit tegere socordiam. Subdit quod Deus, cum aliquod nobis talentum donaverit, juste petit a nobis ut illud exerceamus; quapropter qui eo utitur & paret, ille magis humilem se ostendit. Superbi quidem causam habent, ut nullum suscipiant opus, quia tales in seipsis fidunt. Humiles contra magnanimi sunt, quia non proprias perpendunt vires, sed in Deo confidunt, cui placet in nostra infirmitate suam Omnipotentiam extollere; unde concludit quod humiles omnia aggredi possunt.

51. Secundo, si accedit ad confitendum aliquis Confessarius, de cujus idoneitate prudenter dubitatur, interrogetur, an studio sufficientem operam dederit, & an studere pergat? nam, ut diximus *num.* 18. *in fine*, ad bene exercendum officium excipiendi Confessiones, non satis est aliquando studuisse. Item, an absolverit eos qui manebant in occasione proxima peccati? aut erant recidivi, nec extraordinaria signa suæ dispositionis afferebant? Si unquam talis Confessarius aliquam Pœnitentem sollicitasset ad turpia, interrogetur, an sciat eum non posse Sacrum facere, dum a N. SS. P. Benedicto XIV. hodie sollicitantibus imposita est inhabilitas perpetua, & Papæ reservata, quæ ut ostendimus in Opere (*d*), ante omnem sententiam incurritur. An autem hæc incurratur etiam ab ignorantibus? Observa quæ dicuntur in eodem Opere loco citato, Veneriis edito.

52. Tertio, si accedit Parochus, interrogetur 1. an attendat ad debitas correptiones erga Subditos? præcise erga eos qui aliquo tenentur odio, aut cum aliqua turpiter conversantur, aut domos Sponsarum frequentant? Et de hac materia loquendo hujusmodi Parochum valide adversatur ad non accipiendas promissiones mutuas Matrimonii, nisi parum ante quam Nuptiæ sint contrahendæ, ut prudentes Parochi agunt; alioquin omne tempus illud usque ad Matrimonium, peccatorum tempus erit. 2. An invigilet,

V ut sci

ut sui subditi absque exceptione personarum Paschale impleant Præceptum? Quot Personas in Missionibus invenimus, præsertim majoris existimationis, quæ per multos annos Præceptum implere omiserunt, quin Parochus eos admonuerit, & opportuna adhibuerit media ad ipsorum resipiscentiam? 3. An Sacramenta ministraverit (præcipue Pœnitentiæ) in periculo mortis, aut cum requisitus fuerit per seipsum (*e*)? Dico per *seipsum*, quia, cum ipse potest, non satisfecit illa per alios ministrando (*f*). 4. An Moribundis debitam præstiterit assistentiam? 5. An in Dominicis Conciones habuerit, etenim Parochus cum non est legitime impeditus, omittendo concionari per mensam continuum, aut per tres menses discontinuos intra annum, a DD. non excusatur a gravi culpa (*g*). 6. An debitas largitus sit eleemosynas, habens Beneficium pingue, congruam excedens? 7. An attenderit ad instruendos in Doctrina Christiana Pueros, & Rusticos circa Mysteria Fidei, & media ad salutem? Præsertim eo instruerit Rudes circa dolorem peccatorum necessarium ad obtinendam Absolutionem? necnon Pueros circa Communionem ætate qua jam ad eam sunt idonei, nimirum ordinarie loquendo ab anno decimo usque ad duodecimum, vel ad summum ad decimumquartum (*h*)? Sciendum enim, S. Carolum Borromæum suis Parochis præcepisse quod ad Communionem idoneos redderent Pueros, statim ac ad decimum annum pervenissent (*i*). At quidam Parochi tenuunt etiam pueris qui ad annum pervenerint duodecimum, Eucharistiam ministrare, & cur? ut incommodum effugiant illos instruendi. 8. Interroget sedulo, an facile, & ob humanos respectus Attestationes in scriptis dederit Initiandis, necessarias ut illi possint Ordines suscipere? In hoc enim oportet quod Parochi, non sola notitia negativa sint contenti, cum debeant habere positivam de ipsorum probitate, & Sacramentorum frequentia; & ideo teneantur particulariter de his omnibus certiorari. Quandoque inveniuntur Ordinandi mille culpis onerati, qui vix semel in anno Communionem acceperint, imo qui etiam Præceptum Paschale omiserint, & deinde audacter Attestationes Parochi præsentant de morum honestate, & Sacramentorum frequentia. Illi jam postea Ordines suscipiunt, & scandalum fiunt Populo; & de omnibus ipsorum flagitiis Parochus equidem rationem Deo reddere debet, nam Episcopi in hoc Parochis credunt: Sed Episcopi sedulioras fidem non præstant Parochis in hac materia tam gravi, a qua salus pendet Populorum.

53. Quarto, si accedit Episcopus negligentis conscientiæ, Confessarius interroget 1. An debitam adhibeat diligentiam (præter scientiæ examen) in se certiorando de positiva probitate Ordinandorum, prout Sacri Canones, Tridentinum, & Apostolus imponunt: minime acquiescendo Parochorum Attestationibus, quæ (ut diximus) ut plurimum aut falsæ sunt, aut suspectæ. 2. An approbet ad Confessiones Sacerdotes sat in moribus & doctrina expertos? Aliter illi plus damni quam utilitatis afferent. 3. Quomodo reditus Mensæ expendat, & applicet? Ut enim probavimus (*k*), Episcopi dempta honesta sua sustentatione, reliqua tenentur pauperibus elargiri. 4. Quomodo Residentiæ obligationi satisfacit? Etenim nec etiam per tres menses a Tridentino concessos, ipse a sua Diœcesi potest abscedere, ut hodiernus Regnans Pontifex declaravit, si ea futili causa sive ob meram oblectationem abesset. 5. Quomodo invigilet ad inquirenda suarum ovium scandala, ut ipsa reparet meliori modo quo poterit, implorando etiam subsidium Brachii secularis, si oportet? 6. Interroget quomodo se gerat in bono exemplo exhibendo, certe enim Prælatus speciali modo tenetur exemplarem se præbere; Alioquin quomodo poterit suos Ecclesiasticos corripere; puta ne cum Mulieribus versentur, neque ludos vetitos frequentent, si de his malum ipse tribueret exemplum?

54. Quinto, si confitetur Monialis, interrogetur. 1. An aliquem defectum commiserit circa vota, præsertim Paupertatis, accipiendo vel largiendo sine licentia? 2. An satisfecerit Horis Canonicis? Opinio enim quod Moniales in privato non teneantur Officium recitare, non est satis probabilis, ut ostendimus (*l*). 3. An erga aliquem mutuam nutrierit benevolentiam periculosam, puta si adfuerint saltem verba, aut literæ amatoriæ? Et eo casu, si Monialis familiaritatem illam nollet relinquere, constans sit Confessarius in neganda ei Absolutione; in hujusmodi enim familiaritatibus, licet finis positive pravus absit, semper tamen periculum urget: saltem adest scandalum, & malum exemplum respectu aliarum (*m*). 4. An aliquo teneatur odio in suas Sorores. 5. Si Monialis aliquod exercet officium, interroget de illo in particulari; puta *Rotariæ*, an afferat literas aut nuncia de malo suspecta? *Portinariæ*, an oscitanter januam reseratam teneat, cum periculo scandali Monialium, aut aliorum? *Abbatissis*, an debitam adhibeant diligentiam, cum viri in Monasterium ingrediuntur, aut morantur? aut an novis abusibus conniveant? Advertendo quod licet particulares Moniales peccent leviter, levem Regulam transgrediendo, Superiores tamen, quæ non curant impedire cum possint observantiæ relaxationem, peccant in se gravi (*n*).

55. Sexto, si accedit quis Judicis officio fungens, interrogetur 1. An fuerit personarum acceptor? 2. An causas expediverit. 3. An in judicando convenientem studium præmiserit, omiserit, vel ex aliqua animi affectione motus erga alteram ex Partibus sententias dixerit?

56. Si autem accedit Tabellio, interrogetur 1. Quomodo se gerat in capiendis Informationibus? 2. An intromiserit interrogationes suggestivas? 3. An testium depositiones diminuerit, vel auxerit?

57. Septimo, si accedit Medicus interrogetur 1. An satis fuerit versatus in studio Medicinæ, & in praxi medendi? necnon an studium adhibeat (ut tenetur) in casibus difficilioribus qui occurrunt? 2. An alicui impertierit licentiam edendi carnes ob merum humanum respectum, sine justa causa? 3. An aliquod periculosum remedium applicaverit infirmo, non adhuc de vita desperato (*o*)? An fuerit causa ut remedia acciperentur ab aliquo Pharmacopola suo Amico, quem tamen noverit parum esse fidelem, vel peritum, aut ineptas vendere medicinas? 5. An attenderit ad curandos Pauperes, si ad hoc stipendium exegerit; vel sine stipendio, si Pauperes fuerint in gravi necessitate? (*p*). 6. An curaverit suos monere infirmos, ut tempore debito confiterentur, juxta præcepta Pontificia? De hoc puncto in pluribus Operis locis sermonem fecimus (*q*), ubi dictum est quod Innocentius III. Medicis præcepit, ne alicujus infirmi curam susciperent, nisi prius ille confessus fuerit; & S. Pius V. confirmans tale præceptum, insuper jussit, ut Medicus post tertium diem relinquat infirmum, nisi sciat ipsum fuisse confessum; item mandavit quod omnes Medici, antequam gradum Doctoratus assumant, dent juramentum observandi hoc præceptum; idque mandatum est omnibus Collegiis. Sed dubium fit, quomodo hujusmodi præceptum, & juramentum intelligatur. Plures DD. tenuerunt ea procedere, cum infirmitas est periculosa; vel saltem cum dubitatur an sit periculosa; & in hoc sensu dixerunt Bullam S. Pii receptam fuisse. Sed communior sententia vult quod præfatum præceptum, quamvis non obliget in quocumque morbo levi, tamen non intelligendum tantum urgere in morbis actualiter periculosis, sed etiam in illis qui prudenter judicantur posse in posterum fieri periculosi. Hoc tamen non obstante, in contrarium est praxis Medicorum, etiam timoratæ conscientiæ, qui non solent monere Infirmos ad confitendum, nisi cum infirmitas probabiliter jam periculosa effecta est. Neque in hoc putant peccare adversus juramentum præstitum juxta Bullam S. Pii, innixi doctrinæ plurium Auctorum (*r*) sentientium quod præfatum juramentum non obligat, nisi pro illa parte, pro qua a consuetudine præceptum est. Ceterum non dubitandum, quin mortaliter peccent saltem Medici illi, qui omittant monere Infirmos de Confessione, cum infirmitas est jam periculosa. Oh quam miserum est videre tot Infirmos (& præsertim eos qui spectatæ sunt dignitatis) ad incitas mortis reduci, ut rationes vitæ Deo mox reddituras pareat, tempore quo sunt quasi examines, cum vix possint verba tunc modulare, vix alios audire vix flatum concipere propriæ conscientiæ, suorumque peccatorum dolorem. Et totum hoc evenit culpa istorum Medicorum, qui ne displiceant Infirmis, aut eorum Propinquis, illos certiores non faciunt de periculo; imo eis blandiri pergunt usque dum omnino ipsi de vita desperantur. Cum igitur accedit Medicus negligentis conscientiæ, curet Confessarius præcipue eum interrogare & monere, non obiter, sed cum calore de hac obligatione intimandi Confessionem Infirmis; saltem quando advertit morbum jam esse gravem, aut dubitat quod sit jam gravis, ut communiter dicunt DD. qui in hoc non discrepant. Dico *cum calore*, nam ex hoc puncto pendet salus spiritualis, non tantum Medici pœnitentis, sed omnium etiam Infirmorum qui sub ejus cura erunt.

58. Octavo, si accedit Pharmacopola, interrogetur 1. an præstiterit remedia Prægnantibus ad abortum procurandum? 2. An vendiderit unum pharmacum pro alio, & carius quam res valebat (*s*)?

59. Nono, si accedit Mercator, interrogetur 1. an deceperit in pondere & mensura? 2. An res vendiderit ultra pretium supremum, præsertim dando merces ad creditum, cum emptores essent securi, & nihil damni ipse esset passurus? An autem pretium augeri possit, vendendo ad creditum, eo quod tale est pretium currens in venditionibus ad creditum juxta communem æstimationem? Et an res, quæ venduntur minutatim, carius possint vendi? observa doctrinas in Libro adnotatas (*t*).

60. Decimo, si accedit Sartor, interrogetur 1. an in diebus festivis per notabile tempus laboraverit sine extraordinaria causa, ut vestes compleret, & Dominis afferret? (*u*) 2. An jejunia impleverit ab Ecclesia præcepta? nam Sartores ob sarciendi laborem minime a jejuniis excusantur (*x*). 3. An si alii commiserint ei pannos emere, ipse pretium majus exegerit, sub colore quod Mercator ob peculiarem amicitiam pretio minori pannos ei dederit? Si revera pars illa pretii fuisset ipsi donata, tunc poterit eam

exigere

exigere, modo moralem præmiserit diligentiam apud alios Mercatores, aut certo sciat quod alii communiter mercem illam minori non vendunt pretio (*y*); Hoc tamen debet esse omnino certum, alioquin nihil amplius potest exigere quam solvit. 4. An sibi retinuerit frustula, sive resegmina vestium, quas injuste retinet, nisi adsit consensus Dominorum, aut nisi illi aliquid injuste detraherent ex pretio debito, adhuc infimo communiter æstimato? 5. An si occasio esset ex accipiendis regulis bene formandi vestes Mulierum per ipsarum corporum commensurationem (vulgo ut dicitur, *in pigliar la misura*), aut esset ea aptandis vestibus Feminis, quod nequit fieri nisi cum ipsarum Mulierum attrectione; idque esset fartori occasio proxima incidendi in pravas delectationes, aut desideria prout non raro accidit improbæ conscientiæ viris?

61. Undecimo, si accedit aliqua Venditria sive Proxeneta (intellige de his quibus traduntur a Dominis res ad vendendas licitantibus) interrogetur 1. an aliquid retinuerit pretii ab emptoribus exacti? Tenuimus enim (*a*) quod Venditrix nequit illud superans sibi retinere; etiamsi traderet Domino pretium ab eo designatum; quia talis determinatio fit ut res non vendatur minoris, non autem ut Proxeneta illud quod superest sibi retineat; idque procedit, etiamsi a Domino fuerit locus designatus, ubi res venderetur, & Proxeneta, adhibita ibi debita diligentia, in alio loco multum distanti pluris deinde vendidisset: etenim tunc etiam dicimus, quod ipse nequit omne superfluum retinere, sed tantum id quod ipsi spectare potest ob illum extraordinarium laborem, nam res semper Domino fructificat. Excipimus (*aa*) 1. Si Proxeneta rem meliorem reddidit, & ideo pluris vendidisset quam res prius valebat. 2. Si Proxeneta cum Domino convenerit, amplius ei non tradere, nisi pretium ab eo determinatum; & hoc sive expressa sive tacita, prout esset si Dominus nullum pro ejus labore stipendium assignasset. 3. Si quod superest esset parvi momenti, ita ut præsumeretur Dominus condonare. 4. Si Proxeneta, facta ordinaria diligentia ipse sibimet emeret rem pretio ab aliis oblato, & postea eam pluris venderet. Idem dicendum, si quis tibi commiserit aliquam rem emendam pretio designato, & tu minoris emisses; tunc enim nihil amplius exigere potes, nisi extraordinarium laborem adhibuisses ut impensæ parceres, aut si rem tuo nomine emisses, periculum in te assumendo; hoc tamen intelligitur, si jam præmisisses moralem diligentiam, nec invenisses a quo rem minoris emere potuisses (*bb*)

62. Duodecimo, si accedit Barbitonsor, interrogetur an alios tondeat in diebus festivis, & ubi hujusmodi consuetudo non adsit? Dum contra id ei non est vetitum, ubi consuetudo jam introducta est: aut si ibi nequeunt viri tonderi nisi in festis, eo quod in aliis diebus labori operam navare debent, ut se suosque sustentare possint. Præterea interrogetur, an comam Mulieribus componant, juxta improbum usum hoc tempore a Satan inventum. Ordinarie loquendo, puto id esse viris proximam occasionem peccandi lethaliter turpibus delectationibus, aut saltem desideriis; unde dico minime permittendum id alicui qui in se contrariam non habuisset experientiam. Quod si unquam quis per notabile tempus expertus fuisset, in hujusmodi actione se immunem a peccato, hic revera damnari nequit de mortali; sed hoc non obstante, non omittat Confessarius eum removere quantum potest ab hujusmodi officio, quod certe in se periculum continet. Hic nolo dubium aliud discutere, an Feminæ possint vel ne tuta conscientia viros accersere, ut illi suas componant comas. Audio quod ipsæ pluribus in locis hoc faciunt: & confitentur, & communicant; videant ipsæ, & ipsarum Confessarii. Saltem Confessarius eis imponat, ut non utantur viro aliquo Juniori, ex cujus actionibus perceperint maliriose se gerere. Ceterum censeo quod Mulieres purioris conscientiæ non quidem utentur viris, sed contentæ erunt Feminis, a quibus coma componatur, meliori modo quo potest.

(a) *Tom. II. lib. 6. num.* 400. (b) *Ibidem*. (c) *num.* 625. (d) *Lib. 6. num.* 705. (e) *numer.* 623. *v. Resp.* 2. *& Resp.* 3. (f) *Lib. 4. num.* 127. *v. Hinc.* (g) *l. 3. num.* 269. *vers. Hic obiter.* (h) *Lib. 6. n.* 301. *v. Sed hic.* (i) *Ibidem*. (k) *Lib. 3. num.* 492. (l) *Lib. 4. num.* 141. (m) *Diana par. 5. tr. 7. R.* 21. *&* 22. (n) *Lib. 4. num.* 23. (o) *Tom. I. lib. 1. n. 28. v. Qu.* 2. (p) *Trullench. to. 1. l. 4. c. 1. dub. 11. in fine.* (q) *Lib. 3. num.* 182. *& melius lib. 6. n.* 664. (r) *Ibidem v. Notans, infra ad num. V.* (f) *Lib. 3. n.* 821. (t) *num.* 809. (u) *Lib. 3. n. 303. v. Sartoribus.* (x) *num.* 1041. *v. Barbitonsores.* (y) *Lib. 3. n. 816. v. Caute.* (z) *num.* 825. *v. Quær.* (aa) *Ibidem v. Bene autem.* (bb) *Ibidem.*

CAPITULUM IV.

Quomodo se gerere debeat Confessarius cum iis qui sunt in proxima occasione peccandi.

63. MAxima Confessarii cura debet esse se bene gerendi cum iis qui sunt in proxima occasione peccandi, aut in vitiis Consuetudinarii sunt, aut Recidivi. Hic sunt duo magni scopuli in quos major Confessariorum pars impetunt, & deficiunt. In Capitulo sequenti sermonem faciamus de Habituatis, & Recidivis; Hic de Occasionariis. Certum est quod si homines satagerent occasiones fugare, major peccatorum pars evitaretur. Satan, remotis occasionibus, parum lucratur, sed cum homo ultro in occasionem proximam se immittit, ut plurimum & fere semper Hostis victoriam canit. Occasio, præsertim in materia turpium delectationum, est quasi rete, quod ad peccatum trahit, & simul mentem obcæcat: ita ut Homo peccet, quin videat quod agat. Sed deveniamus ad praxim. Occasio primo dividitur in Voluntariam, & Necessariam. *Voluntaria* est illa quæ facile vitari potest. *Necessaria* quæ amoveri nequit sine gravi damno, aut scandalo. Secundo dividitur in Proximam, & Remotam. *Remota* est illa in qua Homo raro peccat, vel illa quæ ubique reperitur. *Proxima, per se* loquendo, est illa in qua Homines communiter ut plurimum deficiunt. Proxima autem *per accidens*, seu respectiva est ea quæ licet respectu aliorum non sit proxima, tamen respectu alicujus proxima est, vel quia hic in tali occasione frequenter est lapsus, vel quia prudenter timeri potest quod laberet propter experientiam cognitam suæ fragilitatis. Quidam AA. volunt, non esse occasionem proximam nisi eam in qua homo fere semper, vel ut plurimum ceciderit; sed communior & verior sententia docet, occasionem proximam esse illam in qua frequenter quis peccavit (*a*). Veruntamen advertendum, quod sicut aliquando occasio quæ respectu ad alios communiter est proxima, respectu vero ad aliquem valde pium & cautum potest esse remota (*b*). Ita contra quædam occasiones quæ respectu ad alios communiter per se essent remotæ, forte erunt proximæ respectu ad aliquem qui propter experimentum relapsuum, & propter pravam inclinationem in quoddam vitium (præsertim si est turpe) factus est valde debilis & facilis ad labendum; Et tunc iste tenebitur ad removendas, non tantum occasiones proximas, sed etiam illas remotas, quæ respectu sui proximæ evadunt.

64. Ceterum est quidem in occasione proxima, 1. Ille qui retinet in propria domo aliquam Feminam cum qua sæpe rem habuit. 2. Ille qui frequenter in ludo prorupit in blasphemias, aut fraudes. 3. Ille qui in aliqua caupona aut domo sæpe se inebriaverit, aut ceciderit in rixas, vel actus, verba, aut cogitationes obscœnas. Porro omnes isti absolvi nequeunt, nisi postquam occasionem abstulerint, aut saltem nisi auferre promittant, juxta distinctionem, quæ fiet in numero subsequenti. Et ita pariter non potest absolvi qui aliquam domum adeundo, quamvis semel in anno, semper ibi peccavit; talis enim aditus jam ipsi proxima est occasio. Nec etiam absolvi possunt qui tametsi in occasione positi non labuntur, afferunt tamen aliis grave scandalum (*c*). Addunt aliqui DD. (*d*) negandam quoque Absolutionem illi qui occasionem externam non removet, si cum occasione conjungitur habitus vitiosus, aut magna tentatio, seu vehemens passio, quamvis usque tunc in ea occasione nunquam peccaverit; nam facile deinde peccare poterit, si ab occasione se non amoverit. Hinc dicunt quod si unquam aliqua Famula tentaretur ab Hero, & ipsa se noverit facilem ad labendum, ab ea domo abscedere tenetur, si commode potest, alioquin temere præsumeret se securam habere. Et hic caveant Confessarii a permittendo sponsis domos sponsarum adire, & Puellis earumque Parentibus sponsos in domum admittere, quia raro evenit quod tales sponsi non labantur, saltem in verba, aut cogitationes turpes in hujusmodi occasione, dum omnes aspectus, & colloquia sponsos inter sunt incentiva ad peccandum. estque moraliter impossibile ipsos invicem conversari, & non sentire stimulos ad eos turpes actus, qui tempore Matrimonii deinde succedere debent.

65. Generaliter autem loquendo de Adolescentibus & Puellis qui invicem se adamant, quippe non sunt isti omnes indistincte de gravi culpa damnandi, sed ordinarie puto ipsos difficulter esse extra occasionem proximam lethaliter peccandi. Id nimium experientia patet, nam ex centum Adolescentibus vix duo aut tres in ea occasione a mortalibus invenientur immunes; & si non in principio, saltem in progressu; tales enim adamantes prius conversantur invicem ob propensionem, deinde propensio fit passio, & passio postquam radicem in corde fixerit, mentem obtenebrat, & eos in mille crimina ruere facit. Hinc Cardinalis Picus de Mirandola, Episcopus Albanensis, in sua Diœcesi per Edictum suos admonuit Confessarios, ne tales A-

daman-

damantes absolverent, si postquam ter ab aliis jam fuerint admoniti, ab hujusmodi amores sectando non abstinuissent, præsertim tempore nocturno, aut diu, aut clam, aut intra domos (cum facili periculo osculorum, & tactuum), aut contra Parentum præceptum, aut cum altera pars, prorumpit in verba obscœna, aut cum scandalo (prout si in Ecclesia), aut cum Conjugatis, Claustralibus, aut Clericis in sacris. Et in hoc generaliter advertendum, quod ubi agitur de periculo peccati formalis, & præcise peccati turpis, Confessarius quanto magis rigorem cum Pœnitente adhibebit, tanto magis ejus saluti proderit; Et contra, tanto magis cum illo inumanis erit, quanto magis benignus erit in permittendo, ut ille in occasione maneat, aut se immittat; S. Thomas de Villanova Confessarios in hoc condescendentes vocat eos, *impie pios*. Hæc charitas est contra charitatem. Solent in his casibus Pœnitentes conari, ut Confessarii apprehendant, quod occasionem removendo magnum orietur scandalum. Fortis sit Confessarius ad hujusmodi timores despiciendos: majus semper erit scandalum, videre quod Pœnitens nec etiam post Confessionem occasionem aufert. Aut alii ejus peccatum ignorant, & tunc nihil mali suspicabuntur: Aut sciunt, & tunc Pœnitens famam potius recuperabit, quam amittat, removendo occasionem.

66. Plures DD. censent prima, aut secunda vice bene absolvi posse, qui est in occasione proxima, licet voluntaria, etiam antequam occasio auferatur; modo firmum habeat propositum, & promittat illam statim removere. Sed hic oportet distinguere cum S. Carolo Borromæo (in Instructione Confessariis ab eo tradita) occasiones quæ *sunt in esse*, & occasiones quæ *non sunt in esse*. Occasio quæ *est in esse*, est exempli gr. cum aliquis concubinam domi detinet, vel cum aliqua famula consentit quoties tentatur a Domino, & similia. Occasio autem quæ *non est in esse*, est ex. gr. cum quis in ludo prorumpit in blasphemias, aut versando in cauponis prolabitur in rixas, & ebrietates, aut accedendo ad convivia incidit in verba, & cogitationes turpes. His positis, dicendum, quod in occasionibus quæ *non sunt in esse*, recte docet S. Carolus quod Pœnitenti firme promittenti ab eis abstinere, potest ei semel, bis, & etiam ter Absolutio dari; quod si deinde ille occasionem non aufert, & eodem modo peccat, non potest absolvi, nisi prius occasionem removeat. In occasionibus autem quæ *sunt in esse* cum eodem S. Carolo omnino neganda est Absolutio, nisi occasio prorsus auferatur. Hancque sententiam (ordinarie loquendo) omnino tenendam probavimus in Libro (*e*). Ratio, quia talis Pœnitens est indispositus ad Absolutionem, si petat eam antequam occasionem removeat; etenim eam recipiendo, se immittit in proximum periculum frangendi propositum, & sic remanendi in eadem occasione. Clarius rationem hanc explicemus. Porro mortaliter peccat qui est in occasione proxima voluntaria, & eam non tollit; cum autem opus tollendi occasionem sit maxime arduum, & non impleatur, nisi per magnam violentiam, hanc vim difficulter sibi inferet qui jam est absolutus, dum ablato timore sine Absolutione remanendi, de facili sibi suadebit quod tentationi resistet, quin occasionem auferat, & ita in ea manendo, certe quidem recidet; prout quotidie experimento probatur in pluribus Pœnitentibus, qui, carpta Absolutione ab aliquo Confessario parum cauto, minime postea attendunt ad occasionem removendam, & statim deterius relabuntur. Hinc dicimus quod propter prædictum periculum frangendi propositum, mortaliter peccat Pœnitens qui ante remotionem occasionis Absolutionem petit, & gravius peccat Confessarius qui illum absolvit.

67. Diximus *ordinarie loquendo*, nam plures casus excipiuntur a DD. (*f*) in quibus Pœnitens absolvi potest, antequam occasionem removerit. Et excipitur 1. casus in quo Pœnitens talia afferret extraordinaria signa doloris, ut prudenter judicari possit ipse non esse amplius in proximo periculo frangendi propositum de tollenda occasione; tunc enim signa illa indicant Pœnitentem donatum fuisse uberiori gratia, qua merito speratur quod in removenda occasione constans erit; Verumtamen, semper ac Absolutio commode differri posset, tunc illam etiam ei differrem, usque dum cum effectu occasionem auferat. Excipitur 2. casus in quo Pœnitens non possit redire, vel nonnisi post multum tempus; tunc bene potest absolvi, si censetur bene dispositus per propositum statim removendi occasionem; quoniam eo casu periculum frangendi propositum, remotum reputatur, causa magni oneris quod Pœnitens deberet pati, abscedendo sine Absolutione, aut repetendi Confessionem apud alium Sacerdotem, aut diu manendi sine gratia Sacramenti. Quapropter, cum ille sit tunc in quadam morali necessitate recipiendi Absolutionem, antequam occasionem tollat, habet jus ut statim absolvatur (*g*); dum enim hic non potest ante Absolutionem occasionem auferre, censetur ac si esset in occasione necessaria. Sed hoc nec etiam admittendum, si Pœnitens jam ab alio Confessario alias admonitus fuerit de occasione removenda, & non impleverit; quia tunc habetur ut recidivus, & ideo nequit absolvi, nisi afferret extraordinaria signa doloris, prout in sequenti Capitulo dicemus.

68. Hoc dicimus quoad occasionem proximam voluntariam; At si occasio est necessaria, vel *physice*, prout si quis detineretur in carcere, vel esset in periculo mortis, in quo non haberet tempus & modum ejiciendi Concubinam: vel *moraliter*, idest si occasio non posset auferri sine scandalo, aut gravi damno vitæ, famæ, aut bonorum, ut communiter docent DD. (*h*); eo casu Pœnitens bene absolvi potest, quin occasionem auferat, quia tunc non tenetur eam removere, modo promittat exequi media necessaria ad efficiendum, ut occasio ex proxima evadat remota, prout sunt, præcise in occasione peccati turpis fugere familiaritatem complicis, & etiam aspectum quantum fieri potest: frequentare Sacramenta: & sæpe commendare se Deo, renovando quotidie (præsertim mane) ante Imaginem Crucifixi propositum non amplius peccandi, & quantum est possibile vitandi occasionem. Ratio, quia occasio peccandi non est proprie peccatum in seipsa, neque inducit peccandi necessitatem; unde bene consistere potest cum occasione verus dolor, & propositum non recidendi; & licet quisque teneatur auferre proximum periculum peccandi, id intelligitur cum ipse sponte vult tale periculum, sed cum occasio est moraliter necessaria, tunc periculum per remedia opportuna remotum evadit, & Deus tunc non se retrahit ab assistendo sua gratia illi qui vere deliberavit Ipsum non offendere. Non dicit Scriptura quod peribit qui est in periculo, sed qui amat periculum; sed nequit dici amare periculum, qui illi invitus subjacet; unde inquit D. Basilius (*i*): *Qui urgenti aliqua causa, & necessitate se periculo objicit, vel permittit se esse in illo, cum tamen alias nollet, non tam dicitur amare periculum, quam invitus subire; & ideo magis providebit Deus, ne illo pereat.*

69. Hinc dicunt DD. bene capaces Absolutionis esse qui nolunt relinquere aliquod officium, negotium, aut domum, in qua soliti fuerant peccare, eo quod deserere eam nequeunt sine gravi detrimento, semper ac verum habeant propositum se emendandi, & media implendi ad emendationem; tales sunt ex. gr. Chirurgi qui in medendis Feminis, aut Parochi qui in excipiendis earum Confessionibus, prolapsi sunt, si, his muneribus relictis, non possent juxta suum statum vivere (k). Sed omnes conveniunt expedire in his & similibus casibus Absolutionem differre, ut Pœnitens sit saltem diligentior in præscriptis remediis exequendis. Verumtamen ego censeo, Confessarium non tantum posse, sed etiam teneri ad differendam Absolutionem, semper ac commode differre potest, præsertim cum agitur de materia turpi; tenetur enim ipse tamquam Medicus Animarum opportuniora applicare remedia; & puto remedium magis idoneum non inveniri pro eo qui manet in occasione proxima, quam differre ei Absolutionem, dum experientia nimis patet quod plures post Absolutionem acceptam negligunt media præscripta exequi, & sic facile recidunt. E converso, cum alicui differtur Absolutio, ille vigilantior erit ad media implenda, & ad obsistendum tentationibus, ob metum quod iterum sine Absolutione dimittetur, cum ad Confessarium redibit. Forte in hoc quis me nimium rigidum reputabit, sed ego semper sic me gessi in praxi, & sic pergam me gerere cum iis qui sunt in proxima occasione, quamvis necessaria, & quamvis extraordinaria signa doloris haberent, semper ac mihi non ostenderetur specialis necessitas eos statim absolvendi; & sic censeo multo magis prodesse Pœnitentium saluti. Utinam & omnes Confessarii sic etiam se gererent, oh quot peccata evitarentur, & quot aliæ salvarentur Animæ! Repeto quod supra dixi: Ubi agitur de liberando Pœnitente a peccato formali, uti debet Confessarius opinionibus benignioribus, in quantum Christiana prudentia concedit; sed ubi opiniones benignæ periculum peccati formalis proximius reddunt, prout in hac materia occasionum proximarum accidit, dico omnino expedire, & quandoque oportere, quod Confessarius sententiis rigidioribus utatur, tunc enim hæ valde magis prosunt Animarum saluti. Quod si autem quis, manendo in occasione necessaria, semper eodem modo relaberetur, etiam remediis adhibitis, & modica superesset spes emendationis, tunc dico omnino huic negandam Absolutionem prius quam occasionem tollat (*l*). Et hic reor instare Evangelii præceptum: *Si oculus scandalizat te, ejice eum.* (*m*). Excepto casu quo Pœnitens signa doloris ostenderet tam extraordinaria quod posset concipi prudens spes emendationis (*n*).

(a) *Tom. II. lib. 6. num. 452.* (b) *Ibidem.* (c) *Lib. 6. num. 452. vers. Ex præmissis.* (d) *Ibidem.* (e) *Lib. 6. num. 454.* (f) *Ibidem vers. Dixi tamen.* (g) *Ibidem vers. Excipiendus 2.* (h) *Lib 6. num. 455.* (i) *In Constit. Mon. cap. 4.* (k) *Lib. 6. num. 455. in fine.* (l) *Ibid. num. 457.* (m) *Marci 9. 46.* (n) *Lib. 6. num. 456. in fine.*

CA-

CAPITULUM V.

Quomodo se gerere debeat Confessarius cum Habituatis, & Recidivis.

70. Distinguendi sunt Habituati & Recidivi. *Habituati* sunt qui habitum contraxerunt in aliquo peccato, de quo non adhuc sunt confessi. Isti, ut dicunt DD. (*a*) bene absolvi possunt, prima vice qua confitentur de pravo habitu, vel si de eo confitentur postquam retractaverunt; dummodo dispositi sint per verum dolorem, & firmum propositum adhibendi media efficacia ad emendationem; verum si habitus esset valde radicatus, potest etiam Confessarius ei differre Absolutionem, ad experiendum quomodo sit constans Pœnitens in praxim deducendo media præscripta, utque ipse de suo vitio majorem concipiat horrorem. Advertatur hic quod quinque vices in mense jam possunt malum habitum constituere in aliquo vitio peccati externi, modo inter ipsas aliquod intervallum intercedat. Et in materia fornicationum, sodomiarum, & bestialitatum multo minor numerus habitum queit constituere: qui ex. gr. semel in mense fornicaretur per annum, bene hic Habituatus dici potest.

71. *Recidivi* autem sunt qui post Confessionem eodem, vel quasi eodem modo sunt relapsi absque emendatione; Isti, ut communiter docetur (*b*), nequeunt absolvi, si sola signa ordinaria afferant, nempe si tantum confiteantur, asserendo se pœnitere, & proponere, prout habetur ex Propos. 60. damnata ab Innocentio XI. Nam habitus contractus, & relapsus præteriti sine ulla emendatione magnam præstant suspicionem, quod dolor & propositum, quæ Pœnitens asserit habere, nequaquam sint vera. Unde illis differenda est Absolutio per aliquod tempus, usquedum appareat prudens signum emendationis. Et in hoc puncto lugenda est Animarum ruina, cujus causa sunt tot mali Confessarii, indistincte absolvendo tot Recidivos, qui cum repererint Confessarios qui semper tam facile eos absolvunt, amittunt horrorem in peccando, & pergunt ad putrescendum in cœno vitiorum usque ad mortem. Quidam DD. (*c*) admittunt, Recidivum solis signis ordinariis absolvi posse usque ad tertiam & quartam vicem; sed huic opinioni nunquam potui acquiescere, dum Habituatus qui post unam Confessionem recidit sine emendatione, jam est verus Recidivus, & fundatam præbet suspicionem suæ indispositionis. Et notetur hic quod hæc regula procedit, etiam respectu culparum venialium, quamvis enim communiter admittunt facilius absolvi posse eos qui prolabuntur in peccata levia, eo quod occasiones eorum frequentiores sint; attamen, cum sit communis sententia (*d*) grave esse peccatum, & sacrilegium Absolutionem recipere super levibus confessis sine vero dolore & proposito, nec sufficere dolere de multitudine seu de numero excessivo talium culparum, quin dolor habeatur de aliqua in particulari, prout tenuimus (*e*) contra quorundam opinionem, facile metuendum est hujusmodi Confessiones sacrilegas esse, aut saltem invalidas. Hinc diligenter satagat Confessarius ad non absolvendos indistincte tales Pœnitentes; tunc etenim, etiamsi illi sint in bona fide, ipse tamen non poterit a sacrilegio excusari, Absolutionem impertiendo eis qui ad Absolutionem non satis dispositi judicari possunt. Propterea curet, si Pœnitentem sine peccato vult absolvere, aut eum disponere ad dolendum præsertim de aliqua levi culpa, a qua ille magis horreat; aut ei insinuare, ut confiteatur de aliquo peccato graviori vitæ anteactæ contra aliquod præceptum (sufficit enim ut confiteatur in generali absque numero) ut habeat materiam certam super qua inniti possit Absolutio, alioquin etiam huic Pœnitenti per aliquod tempus differri oportet Absolutio.

72. Dico *per aliquod tempus*, eo quod Recidivis tam levium, quam gravium culparum non est necessarium differre eis Absolutionem per annos, aut menses, ut nimis rigide vult Juveninus (*f*); sed regulariter satis erit, si peccatum procedit ex fragilitate intrinseca, dilatio octo vel decem dierum, prout ait doctus Auctor Libri Romæ editi, cui titulus, *Istruzione per li Novelli Confessori* (*g*); idemque dicit Auctor Libelli ubique in Italia accepti, cui titulus, *Istruz. per li Confessori di Terre, e Villaggi* (*h*), ubi pro hac doctrina citat Ludovicum Hebert (*i*). Adduntque esse excessivam & periculosam dilationem mensis, quia post tantum tempus difficilis redditur reditus hujusmodi Pœnitentium. Et huic judicio favet Regnans SS. P. Benedictus XIV. in *Bulla Apostolica*, ubi loquens de Confessariis qui rite Pœnitentibus Absolutionem differunt, sic deinde eos monet: *Illos quantocius ut revertantur invitent, ut ad Sacramentale forum regressi, Absolutionis beneficio donentur*. Nota verba, *quantocius, & donentur*. Ad summum (dico) his differri potest absolutio per quindecim, aut viginti dies. Sed excipere oportet illos qui tempore Præcepti Paschalis confitentur; pro istis enim majoris temporis experientia requiritur, cum justa suspicio haberi possit, quod hi abstinent a relapsu, potius ut censuram effugiant, quam ex vero proposito mutandi vitam. Oportet etiam excipere eos qui lapsi sunt in occasione proxime extrinsece: isti enim majori egent experientia, cum occasio (ut dictum est in Capitulo præcedenti) sit fortius incentivum ad peccandum. Verum semper sufficiet experientia mensis. Caveat tamen Confessarius, ne dicat Pœnitenti, ut non redeat nisi post mensem; nam hic ob tantam dilationem, nimis terrebitur: potius imponat ei, ut redeat post octo, vel quindecim dies; & sic blando modo ipsum transferet ad recipiendam Absolutionem in fine mensis.

73. Ad absolvendos igitur Recidivos non sufficiunt ordinaria signa doloris & propositi, sed requiruntur extraordinaria: quæ alias juxta communem sententiam (*l*), certe sufficiunt ad Absolutionem impertiendam; illud enim extraordinarium signum (modo solidum sit & fundatum) aufert indispositionis suspicionem, quæ urget ratione relapsuum. Recte dixerant Episcopi Belgii, in anno 1697. congregati, in quodam Decreto edito pro directione Confessariorum suarum Diœcesium, de hoc puncto loquentes: *Deum in conversione peccatoris, non tam considerare mensuram temporis, quam doloris* (*m*). Hinc prohibuerunt, ne Confessarii stabili lege exigerent a Pœnitentibus adhuc recidivis experientiam notabilis temporis, antequam eos absolverent. Et jure merito, sola enim probatio temporis non est unicum signum mutatæ voluntatis, dum voluntas peccatoris mutatur virtute Divinæ Gratiæ, quæ tempus non requirit, sed aliquando illico operatur; quapropter mutatio voluntatis bene per alia signa cognosci valet, sine experientia temporis. Quinimo alia signa dispositionis actualis Pœnitentium, quandoque voluntatis mutationem manifestant multo melius, quam probatio temporis: nam talia signa directe dispositionem ostendunt, dum e converso experientia illam ostendit tantum indirecte; cum non raro accidat, quod aliquis diu abstinuerit a peccando, & adhuc sit etiam indispositus. Unde Auctor Libri citati (*Istr. per li Nov. Confess.*) sic ait (*n*). *Se la ricaduta nasce dalla propria fragilità, senz' altra causa estrinseca volontaria, è quasi temerità il dire, che ogni ricaduto sia indisposto*. Et alibi (*o*) dicit quod Recidivus propter vim mali habitus absolvi debet, semper ac firmam ostendit voluntatem adhibendi media ad emendationem, sic subdendo: *E giudichiamo, che 'l fare altrimenti sia troppo rigore, e che 'l Confessore facendolo s' allontanerebbe dallo Spirito della Chiesa, e del Signore, e della Natura del Sacramento, il quale non solamente è giudizio, ma è medicina salutare*.

74. Plura autem sunt hæc signa, prout docent DD. (*p*) I. Major dolor, manifestatus per lacrymas (modo sint veræ compunctionis), aut per verba ex corde procedentia, quæ aliquando certiora signa quam lacrymæ esse possunt. II. Minor numerus peccatorum (intellige cum Pœnitens fuerit in eisdem occasionibus & tentationibus peccandi); aut si Pœnitens post ultimam Confessionem perseveraverit in Gratia per notabile tempus, puta per an. aut 25. dies, ipse qui prius pluries in hebdomada prolabi solebat; aut vero si lapsus fuerit post magnam resistentiam; aut etiam si antequam ad Confessionem accederet, diu se abstinuerit a culpis mortalibus. III. Diligentia adhibita pro emendatione, ut esset si Pœnitens diligenter occasionem vitaverit, media præscripta a Confessario executioni mandaverit, aut si adhibuerit jejunia, preces, eleemosynas, &c. ad vitium extirpandum. IV. Si ipse petit a Confessario remedia, aut nova media ad emendationem; item si promittit implere media quæ tunc ei suggerit Confessarius; maxime si nunquam monitus fuerit ad illa adhibenda; sed his promissionibus censeo non omnino fidendum, si alia signa desint; cum Pœnitentes, ut Absolutionem carpant, facile promittant, sed postea difficulter attendant. V. Spontanea Confessio, nempe si Pœnitens accedit non jam ad implendum Præceptum Paschale, neque ex quodam usu pio se confitendi in aliquibus temporibus, prout die Nativitatis Domini, in Festivitatibus Deiparæ, & similibus: neque accedit impulsus a Parentibus, a Domino, aut Magistro; sed venit omnino sponte, & vere inspiratus a Divino lumine, ad solum finem, ut Divinam Gratiam recipiat. Præsertim si ad se confitendum longum iter aggressus fuerit, abstinuerit a lucro notabili, grave sustinuerit incommodum, aut magnum conflictum internum vel externum superaverit. VI. Si venerit motus ab aliquo extraordinario impulsu, puta ob concionem auditam, aut mortem Amici, obve metum alicujus imminentis flagelli, prout terræmotus, pestis, &c. VII. Si Pœnitens confiteatur peccata antea per verecundiam tacita. VIII. Si Pœnitens, antequam accedat, restituerit rem, vel famam ablatam. IX. Si propter monitionem Confessarii ostendit apprehendisse novam cognitionem & horrorem sui peccati, periculique suæ damnationis. Alii alia signa addunt, prout si Pœnitens magnam libenter acceptat pœnitentiam; si asserit pœnituisse peccati statim ac illud patravit; si protestatur velle mori potius quam peccare. Sed hæc signa nescio an sola satis esse possint; potius dicerem quod possent deservire ad alia adjuvanda signa, quæ sola non sufficerent.

75. Denique semper ac aliquod adest signum, quo prudenter possit judicari Pœnitens mutasse voluntatem, bene absolvi potest; quamvis enim Confessarius, ut Pœnitentem absolvere possit, moraliter certus esse debet ejus dispositionis, attamen advertendum quod in aliis Sacramentis, in quibus materia est physica, physica etiam debet esse certitudo; sed in hoc Sacramento Pœnitentiæ, cum materia sit moralis, prout sunt actus Pœnitentis, sufficit moralis certitudo, sive respectiva, ut probatum est (*q*): nimirum satis est quod Confessarius prudentem habeat probabilitatem de dispositione Pœnitentis, sine aliqua prudenti suspicione in oppositum; alioquin difficulter unquam posset ullus peccator absolvi, cum omnia signa Pœnitentium aliud non fundant quam probabilitatem quandam de ipsorum dispositione. Auctor (*dell' Istruz. per li Nov. Conf.*) sic inquit: *Non ricercasi altro per amministrare la Penitenza, che un giudizio prudente probabile della disposizione del Penitente; onde se le circostanze non fundano un dubbio prudente, ch' egli non sia sufficientemente disposto, non deve il Confessore inquietare se stesso, nè il Penitente, per averne l' evidenza che non è possibile* (*r*). Et hic notandum circa malum habitum, quod facilius absolvi possunt Recidivi in blasphemiis, quam in aliis peccatis odii, furti, aut libidinis, quibus habitus fortius inhæret, causa majoris concupiscentiæ, sive inclinationis, quæ in illis invenitur.

76. Dictum est, Confessarium posse absolutionem impertiri Consuetudinario, & Recidivo, quando ille per signum extraordinarium dispositus apparet; sed non dicitur teneri, quia potest etiam absolutionem ei differre, si hoc censeat expedire, ut communiter DD. docent (*s*); Etenim, licet Pœnitens post Confessionem suorum peccatorum jus habeat ad Absolutionem, tamen non habet jus ut statim absolvatur; nam Confessarius tanquam Medicus bene potest, imo quandoque tenetur Absolutionem differre, cum judicat tale remedium necessario prodesse saluti sui Pœnitentis. An autem expediat ordinarie uti hoc remedio, aut non sine consensu Pœnitentis? Certum est non expedire, quando dilatio afferre potest magis detrimentum, quam profectum; & idem dicunt DD. quando ob dilationem Pœnitens subire deberet aliquem infamiæ notam, aut periculum (*t*). Extra autem hos casus, quidam volunt melius esse, quod hujusmodi Recidivis differatur Absolutio. Alii tamen communius censent id raro expedire; & hoc etiam sentit celebris nostrorum temporum Missionarius, R. P. Leonardus de Porta Mauritia in suo docto Sermone Romæ edito, cui titulus, *Discorso Mistico, e Morale*. Melius nihilominus dicendum, quod in hoc puncto nequit certa statui regula, sed Confessarius juxta occurrentes circumstantias gerere se debet. Deo se commendet, & secundum se sentit inspiratum, sic faciat. Ego ita censeo: Si Pœnitens relapsus est ex fragilitate intrinseca, prout accidit in peccatis iræ, odii, blasphemiarum, mollitierum, aut delectationum morosarum, dico cum sententia communissima Doctorum (*u*) quod raro expedit differre Absolutionem Recidivo, cum ille est dispositus; nam sperari debet magis Gratiam Sacramenti, quam dilationem Absolutionis illi prodesse posse.

77. Dico *ex fragilitate intrinseca*; aliter enim agendum cum eo qui relapsus est ob occasionem extrinsecam, quamvis necessariam; nam occasio vivaciorem excitat concupiscentiam, & complicis præsentia vehementius sensus commoves, & intentiorem reddis affectum ad peccandum, quam faciat pravus habitus intrinsecus; & ideo Pœnitens in occasione extrinseca magnam sibi vim inferre debet, non tantum ad superandam tentationem, sed etiam ad se removendum a familiaritate & præsentia complicis, ut periculum ex proximo reddatur remotum. Et tanto magis hoc procedit, si occasio est voluntaria, & omnino auferri debet; quia tunc recipiens Absolutionem, antequam occasionem amoverit, remanet in magno periculo frangendi propositum factum de illa removenda prout ostendimus in Capitulo præcedenti *num. 61.* E converso in Consuetudinario ob causam intrinsecam remotius est periculum violandi propositum, dum ex una parte non adest objectum extrinsecum quod tam violenter eum impellat ad peccandum: & ex altera illi non est voluntaria retentio mali habitus, prout est voluntarium non amovere occasionem cum possit; unde in tali necessitate Deus male Habituato magis succurrit, & ideo plus quam a dilatione Absolutionis, sperari potest emendatio a Gratia Sacramenti, quæ illum fortiorem reddet, reddetque efficaciora media quæ ipse adhibebit ad habitum extirpandum. Cur enim, recte dicunt Salmanticenses (*x*), magis sperari debet quod peccatori Gratia carenti prosit dilatio Absolutionis, quam prosit Amico Dei Absolutio qua Gratiam recipit? Et Cardinalis Toletus (*y*), loquendo præcise de peccato pollutionis, censet ad tale vitium attandum non esse remedium efficacius quam sæpe se munire Sacramento Pœnitentiæ; subditque hoc Sacramentum maximum esse frenum hujusmodi peccatum committentibus: & qui eo non utuntur, inquit quod non sibi promittant emendationem nisi per miraculum. Et in facto S. Philippus Nerius (ut legitur in ejus vita (*z*)) maxime hoc medio frequentis Confessionis utebatur pro Recidivis in tali vitio. Huic quoque confert id quod ait Rituale Romanum, agendo de Pœnitentia: *In peccata facile recidentibus utilissimum fuerit consulere, ut sæpe confiteantur; & si expediat, communicent.* Et dicendo *facile recidentibus*, certe intelligit loqui de eis qui nondum pravum habitum extirpavere. Aliqui Auctores qui per solam rigoris viam videntur velle Animas salvas facere, dicunt Recidivos pejores fieri, cum ante emendationem absolvuntur. Sed ipse scire vellem ab his Magistris meis, an omnes Recidivi, cum sine Absolutione dimittuntur, carentes Gratia Sacramenti, omnes evadant fortiores, & omnes emendentur? Quot ego miseros novi in exercitio Missionum, qui dimissi sine Absolutione, visis & desperationi se abjecerunt, & per plurimos annos omiserunt confiteri? Ceterum repeto: quisque se dirigere debet, juxta lumen quod donatur a Deo. Hoc certum est, quod in hac materia tam errant ii qui plus justo sunt faciles, quam ii qui sunt difficiles ad absolvendum. Multi quidem propter nimiam facilitatem sunt causa quod tot Animæ perdantur (& negari non potest quod isti in majori sint numero, & majus damnum afferant, dum istis in majori numero accedunt peccatores habituati); sed alii ob nimium rigorem etiam magno sunt damno Animarum saluti. Et nescio, an Confessarius debeat tantum sibi scrupulum injicere, quando absolvit indispositos, & non etiam quando dispositos sine Absolutione dimittit. Concludo hic, & dico: Non nego quod aliquando bene prodesse potest Recidivo disposito dilatio Absolutionis. Dico secundo: Semper proderit quod Confessarius hujusmodi Recidivos terreat, ostendatque ac si non posset eos absolvere. Dico tertio: Ordinarie loquendo, Recidivis ex fragilitate intrinseca, & per signum extraordinarium jam dispositis, magis Absolutionis beneficium proderit, quam dilatio. Utinam & Confessarii Recidivos absolverent tum solum cum signa extraordinaria afferunt! Id quod lugendum est, quod major, ne dicam maxima, Confessariorum pars universaliter Recidivos absolvunt sine distinctione, sine signo extraordinario, sine admonitione, & sine aliquo saltem remedio præscripto ad emendationem; & hinc vere procedit, non jam ab absolvendis dispositis, tot Animarum universalis pernicies.

78. Hoc tamen quod dictum est, communiter loquendo de Habituatis, & Recidivis, non procedit jam circa Initiandos in sacris Ordinibus habituatos in aliquo vitio (præsertim in peccato turpi); circa hos enim alia currit ratio. Laicus habituatus absolvi potest, semper ac est dispositus ad suscipiendum Sacramentum Pœnitentiæ, sed Ordinandus habituatus, si vult ipse ad sacrum ascendere Ordinem, non sufficit, quod sit dispositus ad Sacramentum Pœnitentiæ, sed oportet quod etiam dispositus sit ad recipiendum Sacramentum Ordinis; alioquin ad neutrum dispositus erit; cum enim sit indignus ascendendi ad Altare qui vix egreditur e statu peccati, nec habet probitatem positivam, necessariam respectu ad sublimitatem status in quem immitti inhiat, ipse graviter peccat, si absque illa vult sacrum Ordinem suscipere, etiamsi ponatur in statu Gratiæ. Quapropter tunc Confessarius nequit eum absolvere, nisi promittat abstinere ab Ordine suscipiendo, ad quem ascendere non potest, nisi post longi temporis, saltem plurium mensium probationem. Id plene probatum est in Dissertatione Operi inserta (*aa*), cum communi sententia Doctorum (*bb*) ibi relatorum, qui docent quod ad sacrum Ordinem suscipiendum non satis est bonitas communis, idest simplex immunitas a peccato mortali, sed requiritur bonitas specialis, virtute cujus Initiandus sit a pravis habitibus depuratus, ut docuit D. Thomas (*cc*) *Ordines sacri præexigunt sanctitatem, unde pondus Ordinum imponendum parietibus jam per sanctitatem desiccatis, idest ab humore vitiorum.* Et ratio est, quia si Ordinandus hanc non habet specialem sanctitatem, indignus est super Plebem constitui, ad altissima Altaris Ministeria exercenda: *Sicut illi* (loquitur idem S. Doctor) *qui Ordinem suscipiunt, super Plebem constituuntur gradu Ordinis, ita & superiores sint merito sanctitatis.* (*dd*) Et alibi (*ee*) expressius præfatam rationem confirmat, dicens: *Quia per sacram Ordinem deputatur ad dignissima Ministeria, quibus ipsi Christo servitur in Sacramento Altaris, ad quod requiritur major sanctitas interior, quam requirit etiam Religionis status.*

79. Veruntamen excipitur casus quo a Deo donaretur quia tam extraordinaria compunctione, quæ ipsum liberaret ab antiqua fragilitate; nam, ut ait idem Angelicus (*ff*) *Quandoque tanta commotione convertit* (Deus) *cor hominis, ut subito perfecte consequatur sanctitatem spiritualem.* Raræ quidem sunt hujusmodi conversiones, & præsertim in Ordinandis, licet aliquam petant Domum Religiosam, ut spiritualia agant Exercitia; isti enim ut plurimum non ultro, sed coacti accedunt; sed quando vere quis tantam reciperet gratiam a Deo (cujus admirabiles sunt misericordiæ) quæ ipsum taliter mutatum redderet, quod licet adhuc aliquod pravum motum sentiret, magnum

gnum

gnum tamen concepisset horrorem adversus peccatum, & simul notabiliter diminutum in se cognosceret ardorem concupiscentiæ, ita ut a Gratia munitus facile jam inciperet tentationibus obsistere; & insuper firme statuisset in posterum, non tantum vitare peccata, & occasiones, sed etiam media opportuniora suscipere ad vivendum ut Sacerdotem decet, & jam simul incœpisset ad suam conversionem confirmandam instanter preces effundere pro sua perseverantia, cum magna & tali in Deum fiducia, quæ eum redderet moraliter securum de quadam magna mutatione vitæ; eo casu bene posset Confessarius eum absolvere, etsi ipse vellet statim post Confessionem Ordinem sacrum suscipere. Attamen adhuc in hujusmodi casu quo Pœnitens magnam habuerit compunctionem, Confessarius quantum potest adhibere se debet, ut illum inducat ad differendam, susceptionem Ordinis, ad hoc ut melius a pravo habitu se purget, & melius concepta proposita exequatur. Imo ad hunc effectum, si ille nolit differre susceptionem, potest etiam Confessarius tanquam Medicus, ad majorem ejus profectum, differre ipsi Absolutionem, ut Initiandus Ordinis susceptionem differat. Hoc tamen intelligendum, modo ex tali dilatione non subeat ille periculum alicujus infamiæ, aut notæ; tunc enim (prout notatum est *num.* 59.) Pœnitens habet jus, ut statim absolvatur. Ceterum Confessarii debent esse difficiles, quantum fieri potest, in absolvendis hujusmodi Ordinandis, qui postmodum ordinarie pessimi evadunt, & sic Populis & Ecclesiæ perniciem magna afferunt (*gg*).

(a) *Tom. III. lib. 6. num.* 458. (b) *Ibid. ver. Recidivus.* (c) *l. 6. n.* 459. *v. Dicunt.* (d) *num.* 449. *Dub.* 1. (e) *Ibid. Dub.* 2. (f) *Vide lib. 6. n.* 463. (g) *Par.* 1. *cap.* 9. *n.* 215. (h) *cap.* 1. §. 4. (i) *In Praxi Pœnit. tr. 4. pag.* 417. (k) *Bulla*, Apostolica, *in Bullar. to.* 3. *pag.* 143. §. 22. (l) *Lib. 6. n.* 459. *v. Recidivus.* (m) *Apud Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 1824. (n) *Par.* 1. *c.* 15. *num.* 356. (o) *Par.* 1. *cap.* 9. *num.* 213. (p) *Lib.* 6. *n.* 460. (q) *num.* 57. & 461. (r) *Par.* 1. *c.* 15. *n.* 360. (s) *Lib. 6. n.* 462. (t) *num.* 463. (u) *Ibid. v. ut autem.* (x) *De Pœnit. c.* 5. *n.* 67. *in fin.* (y) *Lib.* 5. *cap.* 13. (z) *cap.* 6. *n.* 2. (aa) *Lib. 6. ex n.* 63. (bb) *Ibid. n.* 68. (cc) 2. 2. *q.* 189. *a.* 1. *ad* 3. (dd) *Suppl. q.* 35. *a.* 1. *ad* 3. (ee) 2. 2. *q.* 184. *a.* 8. (ff) 3. *p. quæst.* 86. *a.* 5. *ad* 1. (gg) *Vide lib. 6. ex num.* 69.

CAPITULUM VI.

Quomodo se gerere debeat Confessarius cum Pœnitentibus qui contraxerunt aliquam censuram, aut casum reservatum, vel obligationem denunciandi, vel impedimentum dirimens, aut impediens Matrimonii.

80. ET I. quod pertinet ad censuras, si quis accedat Irretitus a censura, aut casu reservato, super quo Confessarius facultatem non habeat, jam supra diximus actum esse charitatis, ut Confessarius adeat Episcopum pro facultate obtinenda. Episcopus autem vi Cap. *Liceat*, *Sess.* 24. Tridentini (*a*) absolvere potest omnes casus Papales occultos. Et hanc facultatem potest delegare aliis Confessariis, etiam generaliter, dummodo eos specialiter deputet ad hujusmodi casus absolvendos (*b*), excepta hæresi, & aliis casibus Bullæ Cœnæ (*c*); Nisi Pœnitens esset impeditus adeundi Romam, tunc enim Episcopus absolvere potest ab omnibus Papalibus, etiam publicis (*d*), & adhuc ab hæresi, & aliis Bullæ Cœnæ (*e*). Insuper Episcopi absolvere possunt ab excommunicatione ob percussionem levem Clerici vel Monaci, & etiam ob gravem, si percutiens est mulier, ex *cap. Ea noscitur*, & *cap. Mulieres. de sent. Excom.* Item ab excommunicatione propter abortum fœtus animati, virtute Bullæ Gregorii XIII. quæ incipit *Romana Sedes*; Item ab excommunicatione ob communicationem in eodem crimine cum excommunicatis ab eisdem Episcopis; Item ab excommunicatione quam incurrunt Fratres Minores admittentes in suis Ecclesiis ad Divina Officia Fratres Tertii Ordinis; Item ab excommunicatione qua ligantur ii qui absoluti in articulo mortis ab aliqua censura ab Episcopo reservata, non se præsentant eidem postquam convaluerint; & demum ab omnibus censuris quas Episcopi sibi reservant (*f*).

81. Regulares autem etiam absolvere possunt Laicos a Papalibus occultis (*g*). Exceptis sex casibus Clementis VIII. (a quibus tamen bene possunt absolvere Episcopi, quando sunt occulti) scilicet 1. Percussionis Clerici. 2. Duelli. 3. Violationis Immunitatis Ecclesiasticæ. 4. Fracturæ Clausuræ Monialium. 5. Simoniæ Realis. 6. Simoniæ Confidentialis. Facultas enim quo ad casus præfatos respectu ad Regulares degentes extra Romam, & intra Italiam, a prædicto Pontifice est eis expresse ablata (*h*). Quamvis autem nequeant Regulares absolvere Laicos a casibus reservatis ab Episcopis (*i*), possunt tamen ex probabiliori sententia absolvere a Papalibus reservatis Episcopis (k), exceptis semper vero sex casibus Clementis, ut supra. Quoad subditos vero possunt eos absolvere ab omnibus casibus Papæ reservatis, etiam publicis, etiamque a casibus Cœnæ, Bullæ exceptis *Relapsu in hæresim*, *Falsificatione Litterarum Apostolicarum*, & *Delatione prohibitorum ad Infideles*, ex concessione facta Prælatis Ordinis Prædicatorum, & per communicationem aliorum Ordinum in Bulla, *Pretiosus*. 79. edita anno 1727. ubi insuper concessum est Generali Ordinis, *ut ipse solus possit ab irregularitate hujusmodi* (scilicet orta ex homicidio) *dispensare cum Fratribus sibi subditis, dummodo homicidium non fuerit appensatum, & intra claustra extiterit consummatum* (*l*).

82. Notandum hic quod si quis ignorat censuram Papalem, nec ipsam, nec casus reservationem incurrit, quia casus Papales principaliter ob censuram reservantur (*m*). Ad differentiam casuum Episcopalium, quorum nesciens censuram, etiam incurrit casum; quia Episcopi principaliter casum reservant (*n*): & hoc etiamsi ignoretur casus reservatio, ut probavimus (*o*). Ceterum nulla incurritur censura ab eo qui invincibiliter eam ignorat (*p*). Item notandum, quod cum quis sacrilege in Jubilæo confessus fuerit, tunc reservatio non aufertur, ut probatum est, præsertim ex Declaratione N. SS. Papæ Benedicti XIV. (*q*). Idemque tenuimus (*r*), si Confessio fuerit invalida, loquendo de Jubilæo; Sed extra Jubilæum, si quis invalide confessus fuerit apud aliquem Confessarium, qui facultate pollebat super peccatis reservatis, communis & probabilior est sententia quod absolutus a reservatione maneat (*s*). Estque etiam communior & satis probabilis opinio, Pœnitentem solutum esse a reservatione, quamvis Confessio fuerit sacrilega, modo ipse culpabiliter non tacuerit præsertim peccatum reservatum (*t*).

83. II. Quod pertinet ad obligationem denunciandi, advertat Confessarius quod ipse tenetur sub culpa gravi imponere Pœnitenti obligationem denunciandi superioribus aliquem, qui serio protulerit propositionem, aut blasphemiam hæreticalem, cum errore intellectus, & pertinacia, non jam ob ignorantiam, incuriam, aut lapsum linguæ; nam eo casu sufficit quod Pœnitens eum de suo errore moneat (*u*). Præterea debet imponere Mulieribus, aut Pueris, ut denuncient Confessarios, qui eos sollicitaverint ad turpia, vel cum eis inhonestos tractatus habuerint. Observa Librum ubi distincte est hæc materia discussa (*x*). Sed circa praxim advertat Confessarius 1. in hac sollicitationis materia non esse nimis festinum in imponendo Pœnitenti onus denunciationis, nam in dubio an illa fuerit vel ne sollicitatio, tale onus injungi non debet (*y*); nisi cum verba, aut actus ea se sollicitationem importarent, & tantum dubium verteret de intentione sollicitantis; aut si adessent vehementia indicia, etsi non evidentia, sollicitationis, sine indiciis in oppositum; tunc enim illi quodammodo moralem fundant certitudinem (*z*). Advertat 2. ne sit facilis ad suscipiendum in se onus denunciationis, nisi in aliquo casu raro, in quo charitas id sibi proponeret, ob magnam difficultatem quam forte Pœnitens haberet adeundi Superiores. Advertat 3. quod ipse nunquam omittere debet imponere Pœnitenti sollicitato hanc obligationem denunciationis, quamvis prævideret Pœnitentem illam non impleturum; nam directe Confessario injunctum est a Pontifice onus, ut talem obligationem intimet (*aa*). Unde donec Pœnitens eam non adimpleat, expedit quod Absolutionem ei differat. Atque si Confessarius dubitat quod ille difficulter eam adimplebit, tunc omnino Absolutio illi differre debet. Bene tamen potest eum absolvere, si Pœnitens est pro tunc impeditus, & firmum habet propositum denunciandi, statim ac commode potest (*bb*). Hujusmodi denunciationes fieri debent saltem intra mensem (*cc*): Item notandum quod a N. SS. P. Benedicto XIV. (*dd*) cuique impositum est onus denunciendi Confessarium, quem sciret obligasse Pœnitentem ad manifestandum Complicem, nisi ex mera simplicitate aut imprudentia id egisset. Ultimo notandum circa sortilegia Laicorum, quod hodie in nostro Regno Neapolis, propter Insinuationem nostri Regis Caroli III. non adest obligatio illa denunciandi, nisi cum intervenit abusus SS. Eucharistiæ, aut Olei Sancti (*ee*).

84. III. Demum quod pertinet ad impedimenta Matrimonii, cum Pœnitens aliquod impedimentum habet, & Matrimonium nondum est initum, plura distinguere oportet: Si impedimentum est consanguinitatis, aut cognationis spiritualis, aut affinitatis ex copula licita usque ad quartum gradum, aut Publicæ Honestatis, etsi esset occultum, Confessarius abstringere debet Pœnitentem vel ad denunciandum impedimentum, vel ad Dispensationem obtinendam a Dataria. Si autem impedimentum est affinitatis ex copula illicita cum consanguinea Sponsæ usque ad secundum gradum, modo adfuerit copula consummata cum seminatione perfecta (*ff*), aut est impedimentum criminis, nimirum homicidii Conjugis utraque parte conspirante, aut homicidii cum adulterio, aut adulterii cum fide Matrimonii, aut Matrimonii attentati, prout fuse declaratum est in Libro (*gg*); in his casibus, semper ac impedimen-

tum

tum est occultum, impetranda est Dispensatio a S. Pœnitentiaria. Idemque currit, si Pœnitens impedimentum habe voti Castitatis, aut Religionis. Si vero aliqua urgentissima adesset causa in aliquo casu raro, nempe scandali, rixarum, aut infamiæ imminentis, & tempus aut modus deesset recurrendi ad Pœnitentiariam, posset etiam tunc Episcopus dispensare (*hh*). Et si neque adesset modus adeundi Episcopum, observa quod dictum est in Libro (*ii*), & supra *Cap. I.* §. 2. *n.* 8.

85. Si autem Pœnitens jam contraxisset Matrimonium invalidum ob impedimentum dirimens, tunc si impedimentum provenit ex copula licita, etiam observandus est Liber (kk); si autem ex copula illicita, aut ex crimine, & Pœnitens est in bona fide, & contra adesset periculum mortis, scandali, aut incontinentiæ, si ipsi manifestaretur impedimentum, eo casu Confessarius impedimentum ei occultare debet, & interim procurare a S. Pœnitentiaria Dispensationem, qua obtenta, debet patefacere impedimentum, debetque tunc diligenter secum consulere modum quo reconvalidatio Matrimonii facienda est. Ad hanc autem reconvalidationem non quidem est necessaria assistentia Parochi & testium, ut probatum est (*ll*); sed ut diximus (*mm*), tenetur pars conscia impedimenti alteram certiorare de nullitate Matrimonii, juxta sultam Clausulam S. Pœnitentiariæ: *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata*, &c. Et ideo per se loquendo ad hanc clausulam exequendam, non sufficit id quod aliqui DD. admittunt, scilicet dicere: *Si me non duxisses, duceres nunc?* Aut: *Dic mihi te volo*. Aut: *Pro mea consolatione renovemus consensum*. Semper enim talis consensus est dependens a priori, qui fuit nullus. Nec sufficit copula, ut alii dicunt, etiam affectu maritali habita. Bene tamen satis erit dicere: *Nostrum conjugium invalidum fuit ob quandam circumstantiam* (dum non est obligatio manifestandi qualitatem impedimenti), *renovemus consensum*. Aut: *Quando te duxi, non habui verum consensum* (nam consensus nullus non est verus consensus). Aut: *Ego dubium habeo de valore nostri Matrimonii, unde iterum contrahamus*. Quia tunc consensus qui præstatur, jam a priori non dependet. Verum, quando prudens timor esset quod præfatos modos adhibendo pateferet crimen, & pericula instarent rixarum, infamiæ, aut scandali; & vice versa Conjux impedimenti conscius non posset excusari a debito reddendo, tunc, executa jam Dispensatione, sufficit quod ipse utatur aliquo ex modis supra relatis; etiamque sufficit quod ipse solus consensum ponat, cum possit in tali necessitate sequi sententiam, quæ docet bene conjungi ad Matrimonium convalidandum consensum suum cum consensu ab initio præstito a parte ignorante, qui per continuationem usus Matrimonii, aut cohabitationis virtualiter perseverat (*nn*).

86. Si autem Pœnitens haberet impedimentum impediens, scil. ad non petendum debitum, causa copulæ habitæ cum consanguinea in secundo gradu suæ uxoris, hic a tali impedimento solvi debet vel a S. Pœnitentiaria, vel ab Episcopo, aut ab aliquo Confessario Regulari qui facultatem habeat a Prælato sui Monasterii (*oo*). Sed si Pœnitens ignoraret legem Ecclesiasticam, quæ ultra Divinam hujusmodi incestum prohibet, tunc non incurrit impedimentum (*pp*). Quinimo etiamsi legem sciret, sed talem ignoraret pœnam, etiam est probabile quod eam non incurrat (*qq*). Saltem si periculum extat incontinentiæ, relinquendus est Pœnitens in sua bona fide.

87. Notemus hic Formulas ad obtinendam a S. Pœnitentiaria Dispensationem in præfatis impedimentis, necnon votis, aut irregularitatibus.

Circa impedimenta Matrimonii, intus sic scribatur: *Eminentissime & Reverendissime Domine*.

N. N. rem habuit cum quadam muliere, & postea Sponsalia contraxit cum ejus Sorore. Impedimentum est occultum, & si conjugium non fieret, plura evenirent scandala. Supplicat ideo Eminent. V. ut dignetur ei Dispensationem concedere. Fiet ubi responsum mittere Neapolim (*aut Aversam per viam Neapolis*) *ad N. N.* (hic exprimatur nomen & cognomen) *Confessarium approbatum* &c.

Si autem Matrimonium est jam initum scribatur sic: *N. N. ignarus* (*aut conscius*) *impedimenti Matrimonium contraxit cum aliqua Femina, cujus Matrem* (*aut Sororem*) *prius carnaliter cognoverat. Ideo, cum impedimentum sit occultum, & non possit separatio sine scandalo fieri, supplicat Em. V. pro absolutione & Dispensatione*, &c.

Circa vota Castitatis: *N. N. votum emisit Castitatis; sed nunc est in gravi, & imminenti periculo incontinentiæ; ideo supplicat Em. V. ut dispensare dignetur in dicto voto, ut possit Orator Matrimonium inire*, &c. Eodem modo foret scribendum pro Dispensatione in Voto Religionis. Et notandum quod ad dispensandum in Voto Castitatis non sufficit quodvis commune periculum incontinentiæ, sed requiritur grave & imminens, prout innuimus.

Circa irregularitates: *N. N. Sacerdos contraxit irregularitatem causa homicidii* (*aut violationis censuræ*, &c.); & *cum adsit periculum infamiæ, si abstineat a celebrando, ideo supplicat*, &c.

Foris in Epistola ponitur: *Eminentissimo, & Reverendissimo Domino Colendissimo*.

Domino Cardinali Pœnitentiario Majori.

Romam.

88. Confessarius, aut is cui Dispensationis executio commissa erit, in dispensando post Sacramentalem Absolutionem impertitam, sequenti Formula uti poterit: *Et insuper Auctoritate Apostolica mihi concessa dispenso tecum super impedimenta primi* (*seu secundi, seu primi & secundi*) *gradus proveniente ex copula illicita, a te habita cum sorore mulieris cum qua contraxisti* (*aut contrahere intendis*), *ut Matrimonium cum illa rursus contrahere possis, renovato consensu; & prolem, si quam suscipies* (vel *suscepisti*), *legitimam declaro. In nomine Patris*, &c. Si Dispensatio autem est in voto Castitatis, dicet: *Insuper tibi votum Castitatis quod emisisti, ut valeas Matrimonium contrahere, & illo uti, in opera quæ tibi præscripsi dispensando commuto. In nomine*, &c. Et si quis, non obstante voto Castitatis Matrimonium contraxisset, dicet: *Item non obstante Castitatis voto quod emisisti, ut in Matrimonio remanere, & debitum Conjugale exigere possis, Auctoritate Apostolica tecum dispenso. In nomine*, &c.

89. In quibus autem casibus S. Pœnitentiaria absolvere possit, aut dispensare, a casibus Papalibus, censuris, irregularitatibus, votis, juramentis, restitutionibus incertis, &c. observa Librum (*rr*). Et in quibus casibus dispensare possit in impedimentis Matrimonii vide (*ss*).

(a) *Vide lib.* 7. *num.* 75. (b) *Ibid. n.* 93. (c) *Ibid. num.* 82. (d) *Lib.* 1. *num.* 84. (e) *Lib.* 7. *n.* 84. (f) *num.* 213. (g) *Lib.* 6. *num.* 96. (h) *num.* 99. (i) *Lib.* 7. *n.* 98. (k) *num.* 99. (l) *Lib.* 7. *vide num.* 101. & 104. (m) *Lib.* 6. *num.* 580. (n) *Ibidem*. (o) *num.* 581. (p) *Lib.* 7. *n.* 43. (q) Lib. 6. n. 537. Quæ. II. (r) *Ibid. vers. Si autem*. (s) *Lib.* 6. *n.* 598. *Qu. IV.* (t) Ibidem. (u) *Lib.* 4. *n.* 254. *v. Not. II.* (x) *Lib.* 6. *ex num.* 675. (y) *num.* 702. (z) *Ibid. v. Excipiendum*. (aa) *Lib.* 6. *n.* 694. (bb) *num.* 603. (cc) *Ibid. v. Hoc tamen*. (dd) *Lib.* 6. *n.* 491. (ee) *Lib.* 4. *n.* 253. *in fin.* (ff) *Lib.* 6. *num.* 1050. & 1075. (gg) *Lib.* 6. *cu n.* 133. (hh) *num.* 1122. (ii) *Lib.* 6. *num.* 812. *v. Sed hic*. (kk) *num.* 1144. (ll) *num.* 1100. (mm) *Lib.* 6. *num.* 1115. (nn) *Ibidem*. (oo) *num.* 1076. *v. Insuper*. (pp) *Lib.* 6. *num.* 1072. (qq) *num.* 1074. (rr) *Lib.* 7. *num.* 470. (ss) *Lib.* 6. *n.* 1144.

CAPITULUM VII.

Quomodo se gerere debeat Confessarius cum personis diversi generis?

§. I. *Quomodo cum Pueris, Adolescentibus, & Puellis?*

90. CUm Pueris adhibere debet omnem charitatem, & modos suaviores quantum fieri potest. Primo eos interrogare debet, an sciant res Fidei? & si nesciant oportet eos patienter instruere pro tunc, si tempus adest, vel eos mittere ad alium ut instruantur saltem circa necessaria ad Salutem. Cum autem aget de Confessione, in principio curare debet ut Pueri ex seipsis confiteantur peccata quorum memores sunt; & postea fieri illis poterunt sequentes interrogationes: 1. An tacuerint aliquod peccatum ob verecundiam? 2. An blasphemaverint in Sanctos, aut dies sanctos? vel an juraverint cum mendacio? 3. An omiserint in Festis audire Missam, aut in audienda illa, sermones habuerint? Et an in Festis laboraverint? 4. An Parentibus fuerint inobedientes, aut irreverentiam erogaverint eos subsannando, manus in eos extollendo, vel convicia aut imprecationes coram ipsis proferendo. Et hic advertendum quod dictum est *num.* 24. de modo imponendi Pueris petitionem veniæ a Parentibus. 5. An aliquod turpe peccatum patraverint? Sed in hac materia Confessarius sit valde cautus in interrogando: incipiat interrogare de longe, & verbis generalibus: & prius an dixerint mala verba? an jocati fuerint cum aliis Pueris, aut Puellis? Et si jocos illos clam exercuerint? Deinde interroget, an commiserint res turpes? Multoties, etiamsi Pueri negent, prodest uti cum eis interrogationibus suggestivis, verbi gratia: *Et nunc dic mihi, quoties hæc fecisti? Quinquies, decies?* Interroget, cum quo dormiant, & si in lecto manibus jocati fuerint? Puellas interroget, si aliquem juvenem amore fuerint prosecutæ, & an si adfuerint pravæ cogitationes, verba, aut tactus? Et a responsis procedat ad ulteriores interrogationes; Sed caveat ab exquirendo a Puellis, vel a Pueris, an adfuerit seminis effusio; cum his enim melius est deesse in integritate materiali Confessionis, quam esse causam ut apprehendant quæ nondum noverint, vel ponantur in curiositate addiscendi. Interrogetur etiam a Pueris, an attulerint nuntia vel dona Virorum Mulieribus? Et Puellis, an acceperint dona a personis suspectis, nempe Conjugatis, Ecclesiasticis, aut Religiosis? 6. Interroget, an commiserint furtum, vel an damnum

mnum attulerint prædiis alienis, bestiis, aut alio modo? 7. An alicui detraxerint? 8. Circa Præcepta Ecclesiæ interroget, an impleverint Confessionem & Communionem Paschalem? Et an carnes aut lacticinia comederint diebus vetitis?

91. Quod autem pertinet ad Absolutionem his Pueris impertiendam, magna requiritur attentio. Si constet quod ipsi sufficientem usum rationis jam habeant, prout si distincte confitentur, vel adæquate interrogationibus respondent, & appareat quod ipsi jam comprehendant cum peccent offendisse Deum, & meruisse Infernum; tunc si satis videantur dispositi, absolvantur. At si in peccatis lethalibus sunt recidivi, ipsi tractandi sunt sicut adulti; unde si non præbeant extraordinaria signa doloris, Absolutio eis differri debet. Si autem dubium sit, an Puer perfectum usum rationis habeat, prout si ille in actu Confessionis non maneret compositus, sed oculos in girum ageret, manibus jocaretur, impertinentia interponeret; tunc si est in periculo mortis, aut in obligatione implendi Præceptum Paschale, absolvendus est sub conditione; & tanto magis si confessus fuerit aliquod dubium mortale (*a*); bene enim potest administrari Sacramentum sub conditione, quando justa adest causa, ut esset hæc liberandi hunc Puerum a statu damnationis, si unquam in illum est lapsus (*b*). Idque agendum, etiamsi Puer sit recidivus; dum ideo differri debet Absolutio iis qui perfectam discretionem habent, quia spes est quod ex tali dilatione ipsi redeant dispositi; sed spes hæc difficulter haberi potest a Pueris qui perfecto usu rationis carent. Et probabiliter plures DD. dicunt (*c*) quod Pueri isti dubie dispositi absolvi possunt (saltem post duos vel tres menses) sub conditione, licet sola venialia afferrent, ne careant diu Gratia Sacramentali, & forte etiam sanctificante, si forte aliquam gravem culpam haberent ipsis occultam. Oportet autem curare, ut hi Pueri eliciant actum doloris necessarium ad suscipiendam Absolutionem, modo respectu ipsorum magis proprio, exempli gratia: *Amas ne Deum qui est Dominus tuus tam magnus, & tam bonus, qui te creavit, pro te est mortuus, &c.? Hunc Deum tu offendisti. Ipse tibi veniam dare vult, & tu spera quod propter Sanguinem Jesu Christi Filii sui tibi ignoscat. Sed oportet te pœnitere. Quid dicis? pœnitet te nunc Eum offendisse, &c.? Istis injuriis quas Deo irrogasti, scis quod Infernum meruisti? displicet tibi quod ipsas commisisti? Deus meus nunquam amplius volo te offendere, &c.* Pœnitentia autem his Pueris injungenda levis sit quantum fieri potest; & curandum quod ille ab ipsis quantocius impleatur, alioquin aut eam oblivíscentur, aut omittent. Curet etiam Confessarius magnopere Pueris insinuare devotionem erga Deiparam, utque recitent quotidie Rosarium, & ter *Ave* mane & sero, semper hanc precem adjungendo: *Mater mea libera me a peccato mortali*.

92. Circa vero statum ab aliquo Adolescente eligendum, non audeat Confessarius illum ei determinare, sed tantum ex indiciis curet suadere statum illum ad quem prudenter judicare potest ipsum a Deo vocari. Præsertim, loquendo de iis qui Religionem aggredi volunt, ante omnia curet Confessarius bene ponderare, in qualem Religionem ingredi cupiant; nam si aliquem Institutum illud relaxatum est, melius erit alicui (ordinarie loquendo) quod in seculo remaneat; nam illi se aggregando ipse se geret sicut se gerunt alii, & parum illud boni quod prius exequebatur, de facili in tali Religione negliget, ut misere pluribus accidit. Et præcipue magnum scrupulum sibi faciat Confessarius, si ad insinuationem Propinquorum suadeat Juveni illi, ut intret in aliquam hujusmodi inobservantium communitatem. Si tamen Religio observantia floret, Confessarius Vocationem sui Pœnitentis bene probet, inquirendo si ad illam habeat ne Pœnitens impedimentum aliquod inhabilitatis, infirmæ valetudinis, inopiæ Parentum? & maxime expendat finem, an sit rectus, nempe magis se conjungendi Deo, aut lapsus emendandi anteactæ vitæ, aut seculi pericula vitandi? Quod si principalis finis esset mundanus, vitam agendi commodiorem, aut se liberandi a Propinquis duræ conditionis, aut complacendi Parentibus, qui ad hoc eum impellunt, caveat ne permittet Religionem ingredi; nam eo casu illa non est vera vocatio, sine qua hujusmodi ingressus malum habebit eventum. Si autem finis est bonus, & abest impedimentum, nec debet nec potest Confessarius, neque alius, ut docet D. Thomas (*d*), sine culpa gravi illi impedire, aut dissuadere vocationem; quamvis prudenter aget aliquando, si executionem illi differat ad melius experiendam, an resolutio sit firma & perseverans; præsertim si noverit Adolescentem esse volubilem, aut si deliberatio illa facta fuerit tempore Missionis, vel Exercitiorum Spiritualium; dum in hujusmodi occasionibus quædam concipiuntur proposita, quæ postmodum, primo fervore transacto, deficiunt.

93. Si aliquis Adolescens vellet suscipere statum Presbyteri secularis, non sit facilis Confessarius ad annuendum, sine longa & probata experientia recti finis, & scientiæ, vel sufficientis capacitatis. Sacerdotes quidem seculares habent eandem, imo majorem obligationem quam Religiosi; & contra remanent in eisdem seculi periculis; unde ut quis bonus evadat Sacerdos in seculo (in quo raro ne dicam rarissime boni inveniuntur) oportet quod prius egerit vitam valde exemplarem, remotam a ludis, ab otio, a pravis sociis, & deditam Orationi & Sacramentorum frequentiæ (sed quis est hic, & laudabimus eum?) alioquin se ponit in statum quasi certæ damnationis; præsertim si hoc faciat, ut obtemperet & Parentum fini, qui est res domesticas augere. Jam autem dictum est supra *num.* 35. quam gravissimum sit peccatum, quod patrant Parentes illi qui filios cogunt, ut statum Ecclesiasticum aut Religiosum inviti suscipiant. Quoad Puellas vero quæ virginitatem suam Jesu-Christo consecrare cupiunt, non permittat eis castitatem perpetuo vovere, nisi cognoscat eas bene fundatas in virtutibus, & eductas in vitæ spiritualis regulis, & præcipue in Oratione exercitatas. Sub initio eis tantum permittere potest, ut castitatem voveant per aliquod definitum tempus, nimirum a solemnitate alicujus festi ad aliam alterius.

94. Demum quoad Adolescentes illos qui volunt aut debent ducere uxorem (dico debent prout probatum est in Libro (*e*), loquendo de iis qui essent incontinentes, & nollent adhibere alia media opportune ad se continendos) advertendum quod sicut peccarent Parentes qui sine justa causa eis honestum Matrimonium impedirent (*f*), ita contra peccarent filii (& ideo Confessarius tenetur illis hoc prohibere), qui vellent cum dedecore Familiæ Matrimonium inire; aut quamvis Conjugium non esset indecorum, vellent tamen illud contrahere, invitis Parentibus, & cum eorum scandalo, quin ipsi filii justam causam habeant ob quam excusentur; observa quomodo in Libro id elucidatum est (*g*).

(a) *Tom. III. lib. 6. num. 432. v. IV.* (b) *Lib. 6. num. 28.* (c) *num. 432. in fin.* (d) *S. Th. Quodl. 3. a. 14.* (e) *Lib. 6. num. 75.* (f) *num. 850. vers. Conveniunt.* (g) *num. 849.*

§. II. *Quomodo se gerere debeat cum Scrupulosis?*

95. Doctores plures assignent regulas pro Scrupulosis; sed certum est pro his post Orationem, remedium maximum (ne dicam unicum, ut recte ait *P. Segneri*) ad eos curandos est obedientia suo Directori. Hinc ante omnia incumbat Confessarius, & suadeat Pœnitenti hujusmodi duas principales regulas: Primam, quod ipse tuta coram Deo incedit via Patri Spirituali obediendo, ubi evidenter peccatum non apparet; tunc enim non homini obedit, sed ipsi Deo qui dixit: *Qui vos audit, me audit*. Sic docent omnes Doctores, & Spirituales Magistri cum S. Bernardo, S. Antonino, S. Francisco Salesio, S. Philippo Nerio, S. Theresia, S. Joanne a Cruce, S. Ignatio de Loyola, B. Dionisio Carthusiano, B. Umberto, Ven. P. M. Avila, Magno Gersone, &c. Alteram regulam, quod nullo alio scrupulo debeat angi quam si non obediat, propter magnum periculum cui se exponit amittendi, non tantum pacem, devotionem, & in virtutibus progressum, sed etiam mentem, sanitatem, & insuper Animam; nam possent scrupuli eo progredi, ut eum ad desperationem reducerent, mortem sibi inferendo (prout pluribus accidit), vel habenas ad vitia relaxando. Præterea Confessarius hujusmodi Pœnitenti scrupuloso insinuet, prout recte dicit doctus Auctor Instructionis pro Novis Confessariis (*a*), cum Deo non ineundas esse rationes (ut dici solet) dati & expensi. Dominus propter nostrum bonum voluit, ut nos incerti de salute vivamus; quapropter, cum moralem adhibemus diligentiam ne Ipsum offendamus, in Ejus Misericordiam totam nostram curam projicere debemus; & confitentes nos salvari non posse sine ejus Gratia, hanc ab eo semper petere debemus cum perseverantia, fiducia, & animi quiete: *Hoc melius est*, dicebat S. Franciscus Salesius (*b*), *clausis oculis incedere sub Divina Providentia inter tenebras & perplexitates in hac vita. Expedit ut contenti simus, si a Patre Spirituali sciamus nos bene incedere, quin causam investigemus. Nunquam periit vir obediens*. S. Philippus Nerius affirmabat quod qui paret Confessario, securus sit de non reddenda actionum suarum Deo ratione (*c*). Et contra S. Joannes a Cruce ajebat, non inniti dictis Confessarii, superbia est, & fidei inobservantia (*d*).

96. Deinde Confessarius curet 1. sæpe sæpius colloqui cum hujusmodi Pœnitente de nimia confidentia quam habere debemus in Jesum-Christum, qui propter nostram salutem mortuus est; & in ejus SS. Matrem, quæ tam potens est, & pia cum iis qui Ei se commendant; unde eum hortetur ad vivendum securum de sua salute, semper ac ad Jesum-Christum, & Mariam confugit; certe enim ipsi exaudiunt. 2. Ei prohibeat, quominus leget libros qui scrupulos excitant, & quominus versentur cum scrupulosis; & si quis erit nimis angustiis affectus, ei vetet ne Concionibus terrore plenis interveniat, & ne con-

scientiam examinet de iis rebus quibus scrupulum, sed irrationabiliter habet. 3. Si scrupulus consistit in timore malis cogitationibus assentiendi (ver. gr. contra Fidem, puritatem, aut charitatem), Confessarius sit liber & intrepidus in parvipendendo eum, & in asserendo Pœnitenti, has cogitationes esse sibi pœnas, non autem consensus, nec peccata. Et in hoc præcipue ut Confessarius utatur illa regula quam assignant DD. (*e*), quod cum persona est timoratæ conscientiæ, si non est plus quam certa de peccato mortali, debet judicare illud non admisisse: siquidem, ut ait P. Alvarez tantum monstrum possibile non est in Animam aditum habere quæ ab illa horret, quin patenter illud videat. Unde prodest, Scrupulosis interdum imponere, ne penitus de talibus cogitationibus se accusent, nisi certi sint, & cum juramento testari possint se consensum præstasse. Et hic notandum, quod Scrupulosi non sunt regendi regulis particularibus, sed generalibus: etenim particularibus regulis Scrupulosi nunquam deveniunt, ut se expediant, dubitando semper, an illa regula valeat vel non pro præsenti casu, qui semper sibi videbitur alius ab illo qui a Confessario supponitur.

97. Si 4. Scrupulus est circa præteritas Confessiones, nempe quod in eis non satis explicaverint omnia peccata aut circumstantias, vel quod defecerint in dolore, Confessarius, cum advertat Pœnitentem fecisse Confessionem generalem, aut per aliquod notabile tempus pluries repetisse res anteactas; hinc imponere debet, ne illas amplius deliberate recogitet, & ne verbum faciet de culpis vitæ præteritæ, nisi cum jurare possit eas fuisse certe mortales, & præterea certe nunquam in Confessione eas dixisse; Dum docent DD. (*f*) Scrupulosos, etiamsi ex inadvertentia omisissent aliquod grave peccatum, non teneri (saltem cum de hoc non sint certi) cum tanto incommodo & periculo ad servandam Confessionis integritatem, a qua minus quidem incommodum quam hoc jam excusare valet (*g*). Curet in hoc Confessarius, ut Pœnitens exacte obediat, & si non obedit eum increpet, privet Communione, & rigorose coerceat. Scrupulosi ordinarie cum dulcedine tractandi sunt, sed circa obedientiam magnus rigor cum ipsis est adhibendus; si enim hanc Obedientiæ anchoram amittunt, certum incurrunt naufragium, nam aut amentes evadent, aut habenas in vitia relaxabunt.

98. Si 5. quis Scrupulosus pavet peccare in omni re quam agit, huic præceptet Confessarius, ut libere operetur, & scrupulum superet; eique dicat, imo ipsum teneri ad scrupulum vincendum, semper ac evidenter non advertat actionem illam esse certum peccatum; ita cum *P. Segneri* DD. docent (*h*). Nec obest quod agat cum actuali timore, quin scrupulum deponat (quod est quasi impossibile a Scrupulosis exigere); etenim hujusmodi pavor non est verum conscientiæ dictamen, sive formata conscientia, *Gerson* bene distinguit (*i*), nec verum dubium practicum; nec aufert judicium antea formatum (quod virtualiter perseverat, licet tunc ob impetum timoris non advertatur), nimirum quod ipse non peccat, quicquid agendo quæ certum peccatum non agnoscit; tunc enim non contra conscientiam, sed contra vanum illum timorem operatur (k). Firmiter igitur Confessarius hujusmodi Pœnitenti præceptet, ut Scrupulum vincat & despiciat, libere agendo id quod Scrupulus ei vetat; & insuper injungat, quod postmodum de illo nunquam nec omnino confiteatur.

(a) *Part. 1. num. 76.* (b) *In vita circa fin. Massima 27. &c.* (c) *In vita l. 1. c. 20.* (d) *Tract. delle Spine coll. 4. §. e. n. 8.* (e) *Lib. 6. num. 476.* (f) *Lib. 1. num. 87. v. 2. Quod nihil.* (g) *Lib. 6. ex n. 488.* (h) *Lib. 1. n. 86. & P. Segneri cap. ult.* (i) *dicto num. 86.* (k) *Ib. vers. Hinc duo.*

§. III. *Quomodo se gerere debeat cum Personis Devotis?*

99. PErsonis devotionis deditis, quæ frequenter accedunt ad Communionem, ordinarie loquendo, insinuandum, ut saltem in qualibet hebdomada Sacramentalem Absolutionem suscipiant. Hujusmodi Pœnitentes, si tantum de imperfectionibus confitentur quæ non pertingunt ad culpas certe veniales, dicit *Bonacina* (*a*) hos absolvi posse sub conditione; Sed hoc non admittendum censeo, nisi perraro, & cum ipsi non possent materiam certam præteritæ vitæ assignare, vel non sine magna molestia. Ceterum dico, quod si Pœnitens certam non exhibet materiam, non debet Confessarius angi in eam perquirendo, ut illum absolvat; & casu quo perquisisset, nec invenisset, non tenetur ei conditionatam Absolutionem impertire. Hoc procedit, cum Pœnitens confitetur (ut dixi) de defectibus, de quibus dubitatur, an pertingant ad venialia; At si de certis venialibus confitetur, sed usualibus, sive quotidianis, puta de impatientiis, intemperantiis, distractionibus in Officio, in Oratione, & similibus, ut Absolutio illi præberi possit, spectandum est, an ipse aliquando sibi quantum potuit vim intulerit, ac passionem superaverit: quia tunc judicari poterit ejus culpas potius ex humana fragilitate processisse, quam ex defectu doloris aut propositi. E converso, si ille frequenter & sine resistentia in hujusmodi culpa relapsus sit, tunc cum eo agendum tanquam cum Recidivo, juxta dicta ex *num.* 71.

100. Plura insuper hic notanda; & 1. Caveat Confessarius, ne his suis Pœnitentibus spiritualibus, præsertim Feminis prohibeat accedere ad alium Confessarium; & cum adverterit accessisse, ostendat id sibi gratum fuisse; Imo ipsis imponat, ut aliquando apud alios confiteantur; præterquam si quis esset valde scrupulosus, de quo prudenter timeat, ne si ad alium accedat qui ejus conscientiam ignoret, notabiliter esset inquietandus. Caveat pariter Confessarius, ne sollicitum se ostendat, se velle alicujus Animæ directionem suscipere. 2. Nunquam absque necessitate de aliorum Confessariorum defectibus loquetur, sed potius sedulo quæret eos ab aliquo errore commisso excusare. 3. Directionem non suscipiat alicujus qui vult Directorem suum relinquere, si adsit urgens causa, ut docent S. Philippus Nerius, S. Franciscus Salesius, S. Carolus Borromæus, & alii; ex hoc enim sæpe dissipationes, perturbationes & quandoque etiam scandala oriuntur. Advertatque, ad mutandum Confessarium non satis esse, quod Pœnitens aliquam erga eum abominationem sentiat, vel quod videatur verbis ipsius fidem non amplius habere, ut enim ait S. Theresia, sæpe hæc est Dæmonis tentatio. Unde S. Franciscus Salesius sic docet: *Confessarius non est variandus, sine gravi ratione. Sed contra neque expedit in hoc esse invariabile, si legitimæ causæ mutationis supervenient.* Ceterum dicit S. Theresia justam esse posse causam mutandi Confessarium, defectum bonitatis; ita inquiens: *Si Confessarius proclivis alicui vanitati apparet, mutetur; cum ipse sit vanus, vanos alios efficiet.* Propterea poterit esse justa causa mutandi defectus doctrinæ; de hoc tamen certam oportet haberi præsumtionem. De cetero ait S. Theresia, quod de dubiis bene potest Pœnitens alios Doctos Directores consulere, imo aliquando hoc omnino expedit. 4. Evitet Confessarius partialem se ostendere cum aliquo Pœnitente. Quidam ad aliquam animi benevolentiam nimis adjiciunt; cum illa omnem curam, tempus, & laborem insumunt. Non negandum quod aliqua Anima quandoque majori indigebit assistentia, quam alia; sed alia est assistentia, alia est adhæsio, quæ efficit ut parcior cura de aliis Pœnitentibus habeatur. Ideo expediet, quod Confessarius personæ illi indigentiori aliquem diem aut tempus particulare assignet, quin alii incommodum recipiant.

101. Notandum 5. quod in excipiendis Confessionibus harum personarum spiritualium Confessarius cavere debet, ne nimis attollat vocem, quamvis de peccatis non loquatur; quia ex hoc accidere potest, quod alii expavescant suas culpas confiteri, ob hunc timorem quod Confessarius alta voce loquatur. 6. Non sit facilis permittere devotis Puellis, ut capillos præcidant, & aliquem induant Habitum Religiosum; sed curet ut ipsæ prius per multum tempus in vita spirituali & in virtutibus fixius radices immiserint. Propter istam nimiam facilitatem Confessariorum, quot Puellæ postea Habitum dimittunt, & nuptias ineunt cum scandalo loci, & malo exemplo aliarum! 7. Neque his Puellis indulgeat Confessarius, ut a Viris doceantur legere, & tanto minus scribere. Quot Puellæ simplices, quia didicerunt legere, Animæ jacturam luxere! Hæc si non est proxime peccati occasio, saltem est non parum periculosa. Si cupiunt talia addiscere, curent doceri ab aliqua alia Muliere, aut ab aliquo Fratre parvulo (& adhuc cum cautela), alioquin eas non absolvat; nec etiam absolvat Matres quæ hoc permittunt. 8. Neque concedat Feminis juvenibus, ut vagent, Ecclesias visitando, utque in Ecclesia morentur, plus quam est necessarium, cum perturbatione Parentum; sed eas moneat, ut attendant uti parete, labores domesticos amplectendo. Quomodo autem, & quantum Confessarius cavere debeat a familiaritate suarum Pœnitentium, de hoc sermo fiet *num.* 119. De directione autem Animarum spiritualium in toto IX. Capitulo loquemur.

(a) *Lib. 6. num. 432. vers. IV. Si dubitetur.*

§. IV. *Quomodo debeat se gerere Confessarius cum Mutis, & Surdis?*

102. SI Mutus esset etiam surdus, ut ordinarie evenit, ad ejus Confessionem excipiendam oportet eum adducere in aliquem occultum locum, ad exigendum quoddam signum suorum peccatorum & doloris, meliori modo quo potest. Sed prius quam eum audiat, curet Confessarius instrui ab ejus familiaribus de ipsius vitiis, & de modo tenendo, ut eum percipias, & ab eo percipiatur; & cum aliquod jam perceperit ejus particulare peccatum, cum signo doloris, illum debet absolvere. Sed ego semper eum sub conditione absolverem, nisi quandam moralem certitudinem haberem de sua dispositione.

103. Mu-

103. Mutus si sciret scribere, juxta nostram sententiam (*a*), ipse tenetur ad confitendum per scripturam; qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media ordinaria. Dico *ordinaria*, quia scriptum non esset Muto ordinarium medium, si alioquin magnum ille deberet laborem subire ad suam Confessionem explendam, aut si manifestationis periculum esse posset.

104. Si unquam accederet ad Confessionarium aliqua Mulier surda, aut surdastra, & Confessarius in progressu Confessionis, interrogans de circumstantiis peccati confessi, adverteret eam esse surdam, dubium fit an Confessarius possit illi alta voce dicere, ut redeat alio opportuno tempore & loco? Casus hic sæpe in Missionibus accidit, & valde quandoque Missionarios angit. Ego sic agendum puto: Si illius surditatem sub initio Confessionis noverit, tunc libere potest ei imponere ut redeat. At si in progressu Confessionis id adverteret, eo quod Pœnitens minime adæquate interrogationibus respondet, tunc nequit Confessarius ei injungere alta voce ut redeat, ita ut circumstantes hoc audiant; quia suspicionem quidem illis ingereret, quod Pœnitens confessa sit de aliqua gravi culpa, aut saltem dubie gravi; Quapropter eo casu, etiamsi ipsa de aliquo mortali fuerit confessa, eam absolute absolvat, si dispositam agnoscat; alioquin absolvat sub conditione; etenim, ne sigillum frangat, tunc nequit certiorari de illius dispositione, neque (ut dixi) potest ei injungere ut redeat; & tunc levem ei imponat pœnitentiam, cum satisfactio illa ob surditatem etiam ab aliis audienda esset (*b*).

(a) *Tom. II. lib. 6. num. 479. v. Quær.* (b) *n. 643. v. Peto.*

§. V. *Quomodo se gerere debeat cum Moribundis?*

105. CONfessarius in excipiendis Moribundorum Confessionibus, non debet tam exacte procedere circa numerum, & circumstantias; præsertim si jam accessisset Sacerdos cum Viatico, aut si Medicus instaret, ut cito Viaticum susciperetur; tunc enim melius est ad dispositionem Pœnitentis, quam ad Confessionis integritatem attendere. Sufficit tunc imponere Infirmo, ut, cum convaluerit, Confessionem repetat. Et satisfactio sit levissima, imponendo proportionatam pro tempore quo ille convalescet; vel satis erit ei injungere ut redeat tempore sanitatis. Vulnerati, & Puerperæ, quæ ordinarie nequeunt ab assistentibus deseri, sufficit ut se accusent generice de suis peccatis, & in particulari de aliqua culpa levi, cum proposito integre confitendi si convalescant. Advertat Confessarius, quod si Moribundus tenetur ad aliquam restitutionem, quam valeat tunc implere, ei imponere debet ut statim faciat; & non sufficit, quod de illa onus heredibus relinquat; alias eum non absolvat (*a*).

106. Si autem infirmus notabilissimam subiturus esset perturbationem animi, in audiendo quod debeat Viaticum accipere, probabile est (*b*) posse Parochum Eucharistiam ei præbere, reticendo solita verba: *Accipe Frater Viaticum, &c.* Sed proferendo ordinaria verba Communionis: *Corpus Dom. N. Jesu-Christi custodiat &c.*

107. Si deinde Confessarius adverteret Moribundum jam esse in statu, quo teneretur suscipere Extremam-Unctionem, & ille respueret; patefaciat ei magnos effectus hujus Sacramenti, quod grandem præstat Animæ fortitudinem ad resistendum in ultimo agone Dæmonum tentationibus: eam solvit e culpis venialibus, & etiam mortalibus, si occultæ sint; & insuper sanitatem adhoc corporis confert, cum Animæ saluti expedit; sed hanc sanitatem non præbet, si Moribundus eo devenit, ut nequeat amplius nisi per miraculum convalescere; quia Sacramentum per etiam ordinatum tantum operatur, causas naturales coadjuvando. Si vero hoc non obstante infirmus non acquiesceret, & pergeret nolle ungi, valde probabiliter plures DD. docent (*c*) eum lethaliter peccare, saltem adversus charitatem erga seipsum, cum ultro se privet tanto auxilio in tanta necessitate.

(a) *Observa Auctorem Instructionis di Terre e Villaggi cap. 14.* (b) *Lib. 6. num. 285. Dub. 4.* (c) *n. 733.*

§. VI. *Quomodo se gerere debeat cum capite Damnatis?*

108. CUm his maxima charitas, & patientia adhibenda est. Prima eice qua Confessarius Reum visitat, incipiat ei significare, mortem illam donum esse Dei, qui vult eum salvum facere. Dicat quod nos omnes ex hoc mundo discessuri sumus, & de brevi, ut ad æternitatem perveniamus quæ non habet finem. Hinc ipsi loquatur de felici Beatorum vita, & de misera Damnatorum. Deinde hortetur eum, ut gratias agat Deo qui usque ad illud tempus ipsum expectavit, nec permisit ut moreretur tempore quo erat in peccato. Demum inducat, ut mortem hilari animo acceptet, eam conjungendo cum morte quam Christus Dominus pro suo amore perpessus est. Eumque confortet dicendo, quod ipse mortem propter sua peccata acceptando, certe salvus est, & cum magno merito salvus, unde in Cœlo grandi remunerabitur præmio. Insinuet ei postea, ut confiteatur, & omnia peccata sua libere manifestet. Præcipue interroget, an odiu adversus aliquem teneatur? Et an servet secum Particulas consecratas, aut Oleum Sanctum, aut superstitiosas scripturas? Interroget etiam, an aliquod inierit cum Dæmone pactum? Postquam autem eum absolverit, curet ut ille pluries communicet; monendo etiam ut frequenter Deiparæ se commendet, ut bonam ipsi mortem obtineat. Dum e carceribus Reus ad patibulum pergit, dicat ei: *Eja fili mi, sequere Jesum-Christum, qui ante te profectus est ad Calvarium, ad subeundam pro te mortem tua longe amariorem.* Cum ad locum supplicii perventum sit, iterum eum reconciliet, & absolvat; moneatque ut aliquam Indulgentiam lucretur, & deinde sic dicat: *Eja N. hilari esto animo, jam nunc manes in Gratia Dei; jam patent tibi Paradisi januæ; ibi te expectant Jesus, & Maria. Conjunge mortem tuam cum morte Jesus, qui pro tuo amore exsanguis inter ludibria, & cruciatus mortuus est. Amas ne illum? Dic mecum: Domine super omnia te diligo; mori volo, ut tuam faciam Voluntatem. Mortem pro meis peccatis accepto. Spero jam mihi Te pepercisse; iterum Te offendisse me pœnitet. Cupio cito venire ad Cœlum, ad tuos Pedes osculandos, ac ad Te amandum in æternum.* Cum vitta super oculos Reo imponitur, & ipse scalam ascendit, ei dicat: *Fili mi invoca Dei Matrem, ut tibi assistat. Offer mortem tuam pro culpis tuis. Protestare nolle consentire ullæ Dæmonis tentationi.* Postquam scalam ascenderit (dum sententia executioni demandanda est), dicat: *Ecce Jesus-Christus qui expansis brachiis te expectat ut amplectatur: Domine te offendi, mihi displicet; nunc Te amo toto corde. Deus Animæ meæ, Tu me vocas, ecce jam venio. Maria Virgo adjuva me. Domine in manus tuas commendo spiritum meum. Jesus, & Maria. Jesus, Maria, Joseph.*

109. Si autem Reus obstinate nollet confiteri, quid agendum? 1. Confessarius quærat eum orationibus adjuvare, & curet ut etiam ab aliis illa Deo commendetur, ac præcipue a Communitatibus Religiosis, ut Missis & precibus ipsum auxilientur. 2. Intimet Damnato, quod sive ipse convertatur, sive non, sententia exequenda erit. 3. Interroget, an forte de sua salute desperet, eo quod Animam Dæmoni tradiderit? Eo enim casu illi suadere studeat, quod hujusmodi pactum vim non habet, quia solus Deus est Animæ Dominus, & statim ac ipsa pravam revocat voluntatem, Deus ipsi omnia peccata remittit. 4. Interroget, an aliquem odio insequatur, ex quo proveniat sua obstinatio? Insuper advertat, primis vicibus quibus talem obstinatum alloquitur, ne importune cogat ut statim confiteatur, quoniam obstinatior fiet. Melius erit sermonem secum facere de morte cui omnes tenemur, de Misericordia Dei, de pœnis Inferni, & de Paradisi gaudiis. Enarret ei exemplum alicujus peccatoris, qui mortuus est impœnitens; aut nonnullius capite damnati, qui sanctam sortitus est mortem, prout illius qui, cum innocens damnatus fuisset, cumque interrogaretur, qua de re suam non defendisset innocentiam, sic respondit: *Et cur? Ego tot annos Deum rogavi, ut mihi concederet mori morte opprobriosa, sicut Salvator meus obiit pro me; ego jam obtinui quod petebam, & nunc hac optata sorte me privare volebam?* Et ita hilariter ad patibulum perrexit. Dictis his, Confessarius relinquat Reum, ut secum ista animo revolvat; & postea iterum sciscitetur, an forte mutatus sit, eique dicat: *Fili mi, jam tua mors appropinquat, quid decernis? In tua potestate est Infernum, aut Cœlum eligere. Animadverte quod si obstinate decedis, per totam æternitatem te pœnitebit, sed tanto malo nullum amplius remedium suppetet.* Cum adhoc ipsum videat durum, curet ut circumstantes orent pro eo, & præsertim Litaniam B. Virginis recitent; & deinde ante eum genuflectant, rogentque ne velit perire. Si ne proficit quidem eum alloquendo, se vertat ad alloquendum Crucifixum. Denique, si Reus jam advenerit ad supplicii locum, expostulat a Populo, ut omnes genuflectentes pro illo obstinato preces effundant. Prodesse quoque poterit eum terrere dicendo: *Discede maledicte in Infernum, quandoquidem vis te perdere. Sed scito, quod tua pœna acrior in Inferno erit memoria hujus temporis, quod Deus tibi largitur, & tu abuteris.* At postmodum dulcem resumat sermonem. Si unquam Damnatus jam scalam ascenderit, & petat confiteri, flagitet Justitiæ Ministros, ut permittant ei descendere, protestando quod tunc ipsi tenentur tempus illi concedere ut confiteatur. Hoc tamen currit pro eo qui nondum confessus est; nam si Reus jam alias confessus fuerit, tunc Confessarius moneat eum, ut actum contritionis eliciat, & inde sic interroget: *Eja fili mi, nunc nonne intendis confiteri mihi omnia peccata tua, & præsertim illa quæ mihi dixisti?* Et cum Reus annuerit, levissimam ei satisfactionem imponat (v. gr. ut invocet Jesum, & Mariam), & absolvat.

§. VII.

§. VII. *Quomodo se gerere debeat Confessarius cum Infestatis a Dæmone?*

210. ALiqui obsessi a malis Spiritibus vexantur spectris horribilibus, aut corporalibus cruciatibus. Horum facilis est cura; insinuetur eis oratio, patientia, & super omnia Divinæ Voluntati uniformitas. Confessarius non sit ita incredulus, quod judicet omnes has invasiones, aut infestationes Dæmonum esse phantasias, aut corporales infirmitates; quia non negandum, veros Obsessos etiam inter Christianos existere; Ecclesia enim adversus invasiones istas tot instituit Exorcismos, quorum exercitium testatur nobis Concilium Tridentinum (*a*) semper in usu fuisse apud Ecclesiam. Præterquamquod, si Obsessi non existerent, inutiliter Ordo Exorcistatus institutus fuisset, quo super Energumenos & Cathecumenos potestas confertur (quod certe non potest supponi); & quidem hic Ordo est unus ex septem, qui semper in Ecclesia Dei fuerunt, ut idem Concilium declaravit. Ceterum consilium est semper de talibus invasionibus suspicionem habere; non enim negandum, majorem earum partem esse aut fictiones, aut imaginationes, aut infirmitates, præsertim in Mulieribus.

211. Qui tamen magis solent Confessariorum mentem gravioribus difficultatibus implicare, sunt ii qui turpibus visionibus, motibus, ac etiam tactibus vexantur a Dæmone, qui non solum fomitem sensualem excitat, sed aliquando etiam cum eis carnale commercium sub forma viri aut mulieris habet, quapropter *Succubus*, vel *Incubus* appellatur. Quidam hos Dæmones incubos, vel succubos dari negarunt; sed communiter id affirmant Auctores, ut *Martinus Delrio in opere Disquis. Magic. P. Hieronym. Menghi l. 1. c. 15. Cardinalis Petrucci Epist. par. 2. l. 2. opusc. 5. c. 15. num. 5. & Statut Senensis l. 5. Bibl. Sacr. Annot. 77. ex S. Cypr. S. Just. Tertull. &c.* Et maxime hoc confirmat *S. Augustinus l. 15. de Civit. Dei c. 23.* ubi sic scribit: *Apparuisse hominibus Angelos in talibus corporibus, ut non solum videri, verum etiam tangi possent, verissima scriptura testatur, & malos (quos vulgo Incubos vocant) improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum appetiisse, ac peregisse concubitum. Quosdam Dæmones hanc assidue immunditiam, & tentare, & efficere, plures talesque viri asseverant, ut hoc negare imprudentia videatur.* Equidem possunt Dæmones ad hunc improbum usum defunctorum corpora assumere, vel de novo sibi assumere ex aere, & aliis elementis ad carnis similitudinem, ac palpabilium, & calidorum corporum humanorum species effingere, & sic ea corpora ad coitum aptare. Imo tenet præfatus *Delrio*, citans *D. Thomam, D. Bonavent. Scotum, Abulens.* aliosque plures quod Dæmon potest etiam verum semen afferre aliunde acceptum, naturalemque ejus emissionem imitari, & quod ex hujusmodi concubitu vera proles possit nasci, cum valeat Dæmon semen illud accipere, puta a viro in somno pollutionem patiente, & prolificum calorem conservando, illico in matricem infundere; quo casu prolea illa non erit quidem filia Dæmonis, sed illius cujus est semen, ut ait D. Thomas apud citatum Auctorem. An autem, inspectis legibus a Divina Providentia constitutis pro propagatione Generis humani, hæc aliquando evenisse, aut evenire posse credendum sit, Sapientiorum judicio remittimus. Hic autem fit dubium, an possit Dæmon, permittente Deo, absque hominis culpa manus illius admovere ad se tactibus polluendum? Affirmat Pater Gravina Dominicanus, & quidem probabiliter, si enim valet Dæmon totum corpus alicujus movere, ut narratur de Simone Mago, ope Dæmonis in aerem sublato, cur non poterit & manum? Præterea, si Dæmon potest alicujus commovere linguam, ut invitus proferat obscœna verba, aut blasphemias contra Deum, quidni manus ut turpia patrentur? Idem sentit *Cardin. Petrucci l. c. num. 8.* ubi sic inquit: *Non semel compertum fuisse, quod Dæmon aliquam partem in humano corpore cœperit quodammodo possidere, puta oculos, linguam, vel etiam verenda. Hinc fit linguam obscœnissima verba proferre, licet mens talia tunc non advertat. Hinc impetus, & affectus quandoque se turpiter denudandi proveniant. Hinc fœdiora, quæ me conscribere pudet.*

212. Si quis unquam advenit infestatus ab Hoste hujusmodi genere tentationis (dictæ *Spiritus Fornicationis*, a quo S. Ecclesia nobis præcipue injungit petere a Domino, ut ab eo nos liberet), debet Confessarius multum satagere ad præmuniendum Pœnitentem in tam horrendo conflictu; nam ait doctus Cardinalis Petrucius, has Animas in magno periculo versari, si remedia non adhibeant multum efficacia, & aliquando si oportet etiam extraordinaria; cum enim ad resistendum requiratur ingens subsidium ex parte Dei, & magna violentia ex parte patientis, difficulter ab hujusmodi pugnis victor egredietur, qui perseveranter non adjiciet magnam mortificationem, & super omnia validam orationem, centies & millies se commendando, gemendo, & misericordiam petendo ad Crucifixi, & Deiparæ Pedes. Alioquin si Anima tepescit, & deficit in orando, aut se mortificando, dicit Petrucius quod ipsa in magno erit periculo ruendi saltem indirecte in aliquam occultam illatum turpium delectationum complacentiam. Itaque, ut deveniamus ad remedia, si Confessarius judicare potest nullam omnino adesse culpam in hac tentatione ex parte Pœnitentis, ipsum ante omnia moneat hæc adhibere: jugibus precibus sibi subveniat, frequenter invocando SS. Nomina Jesus, & Mariæ: se diligenter avertat a sensuum voluptatibus: Communionem frequentet: protestetur sæpe nolle consentire cuicunque tentationi, aut delectationi quam opere Dæmonis sentiret: sæpe utatur signo Crucis (illam ferendo quoque secum), & Aqua Benedicta, cum ipsa lectum & cubiculum aspergendo: afferat etiam secum aliquam Reliquiam Sanctorum, & Evangeliorum Librum: secum pariter adhibeat exorcismos privatos, dicendo: *Spiritus nequam, in Nomine Jesu-Christi præcipio tibi, ut a me discedas, & ne me amplius vexes:* hortetur præterea quod vexatus ille sæpe humilietur, & in hujusmodi humilitatis actibus sæpe se exercitet; cum Deus aliquando, ad aliquam internam superbiam ab Anima removendam, hujusmodi tentationes permittit.

213. Si quis autem in his tentationibus misere cadit, aut earum occasiones magis quærit quam effugit, hujus curatio est valde difficilis; nam hujusmodi peccatores qui cum Dæmone commercium habent, difficillime ex corde convertuntur. Ex una parte enim erga hos Dæmon dominium quoddam acquirit super eorum voluntates, & ex altera ipsi remanent nimis debiles ad resistendum; indigerent extraordinaria Gratia Dei, sed difficillime solet hanc Deus hujusmodi impiis concedere. Verumtamen Confessarius, si quis eorum accesserit, non diffidet, sed curet cum ipso summam adhibere charitatem, confortetque dicendo, quod ubi non est voluntas non est peccatum; hinc si ipse voluntate resistit, minime peccat. In his casibus ante omnia Confessarius adversus Dæmonem præmittat exorcismum, saltem privatum, qui certe licitus est (*b*) hoc modo: *Ego ut Dei Minister præcipio tibi, aut vobis Spiritus immundi, ut recedatis ab hac Creatura Dei.* Deinde Pœnitentem interroget, an unquam Hostem invocaverit, & cum eo aliquod inierit pactum? An aliquando Fidem negaverit, aut contra ipsam actum aliquem exercuerit? Interroget, qua forma ipsi Dæmon appareat, an hominis, mulieris, aut belluæ. Tunc enim, si cum illo coit, præter peccatum contra castitatem & Religionem, reus est peccati fornicationis, aut sodomiæ, aut incestus (intellige affectivi), adulterii, aut sacrilegii. Item interroget, quo loco & tempore hoc commercium habuerit? Ostendat et postea hujusmodi criminis immanitatem, quæratque eum inducere ad veram conversionem, & Confessionem integram faciendam; isti enim perditi homines, etiamsi confiteantur, de facili peccata omittunt. Eadem demum remedia supra adnotata illi præscribat, nempe quod sæpe ad Deum, & B. Virginem recurrat: frequenter Nomina Jesu, & Mariæ invocet: Aquam Lustralem, & Crucis signum adhibeat: aliquam Reliquiam, & Evangelium secum ferat: sæpe etiam privatum proferat Exorcismum, prout dictum est supra. Differat deinde eum absolvere, sed hortetur ut sæpe redeat, ut sic cognosci possit, quomodo se gerat in resistendo Hostis invasionibus, & in remediis adhibendis; nec eum absolvat, nisi post longum experimentum, tales enim conversiones, ut diximus, raro sunt veræ, & rarissime perseverantes.

(a) *Trident. Sess. 23. cap. 2.* (b) *Tom. I. lib. 3. num. 503. de Adjuratione ibi ad num. IV.*

CAPITULUM VIII.

De Prudentia Confessarii, I. in seligendis opinionibus. II. in corrigendis erroribus a se commissis. III. in custodienda Sigillo Sacramentali. IV. in excipiendis Confessionibus Mulierum, illisque tractandis.

214. COnfessarius summam adhibere debet prudentiam in seligendis opinionibus. Hic non loquar de quæstione tam hodie controversa, utrum sequi liceat opinionem minus probabilem, & minus tutam in concursu probabilioris? Satis de hac passim loquuntur Auctores, & præcipue tot docti Scriptores, qui nuper de ea scripserunt, in quibus profecto desiderassem, ut potius rationibus, quam mordacibus insectationibus veritatem nos docuissent. Tantummodo hic repetam quod superius dixi *num. 65. & 69.* cum egimus de occasione proxima, quod scilicet quando agitur de vitando peccato formali, regulariter Confessarius sequi debet (quantum licet) sententias benigniores, cum solum peccatum formale sit Dei offensa: At quando opiniones benignæ exponunt Pœnitentem periculo peccati formalis, tunc Confessarius sequi debet opiniones rigidiores, quoniam istæ in hoc casu sunt magis Pœnitentibus salutares. Verumtamen quando Pœnitens uti vellet aliqua opinione probabili, & aliunde jam foret dispositus; tunc tenetur Confessarius eum absolvere, quoniam ratio-

zatione Confessionis jam factæ, habet Pœnitens jus certum & strictum ad Absolutionem, ne cogatur eam recipere ab alio Sacerdote cum gravissimo onere repetendi Confessionem. Hæc opinio est communis, illamque admittunt etiam multi Auctores rigidioris sententiæ, ut sunt *Pontassus*, *Cabassutius*, *Victoria*, & præcipue *S. Antoninus*. Videatur Liber, in quo hoc probatum est pluribus in locis (*a*).

115. Tanto magis hoc currit in casu quo Confessarius vellet obligare Pœnitentem ad aliquam restitutionem, ad quam iste probabiliter non teneretur (*b*). Immo hoc currit, etiamsi Confessarius non haberet tanquam solide probabilem opinionem Pœnitentis, & Pœnitens non esset rudis, eamque cum aliis gravibus Doctoribus tanquam probabilem teneret, ita ut Pœnitens rectam jam sibi formet conscientiam bene operandi. Hoc tamen intelligendum est, quando opinio Pœnitentis haberet aliquam (ut dixi) probabilitatem saltem apparentem: nam si Confessarius haberet eam ut omnino falsam, ex eo quod haberet contra eam principium aliquod certum, seu rationem convincentem, contra quam existimaret nullum esse responsum quod posset inducere ad dubitandum de certitudine propriæ sententiæ: tunc enim non debet, neque potest absolvere Pœnitentem, qui illi non vult acquiescere (*). Attamen si prævideret Confessarius suam monitionem non esse Pœnitenti profuturam, sed potius redderet formale peccatum illud quod in Pœnitente est tantum materiale, tunc debet dissimulare, exceptis aliquibus casibus, Videatur quod dictum est supra *num.* 8. & 9.

116. II. Si aliquando Confessarius commiserit aliquem errorem circa valorem Sacramenti sine sua culpa, non tenetur ex justitia monere Pœnitentem, sed solum ex charitate, quæ non obligat cum gravi incommodo (*c*); Dummodo Confessarius non sit ejus Parochus, qui tenetur reparare grave damnum subditi; & dummodo Pœnitens non sit in mortis periculo, aut in periculo amplius non confitendi, quia tunc charitas obligat etiam cum gravi incommodo. Quod si Confessarius in hoc gravem culpam commiserit, tunc semper tenetur etiam cum gravi incommodo resarcire errorem (& præcipue si reliquit Pœnitentem in aliqua occasione proxima); nisi Pœnitens alius confessus non fuerit, aut saltem Sacram Eucharistiam susceperit. At sine licentia Pœnitentis nunquam debet, neque potest fieri præfata monitio extra Confessionem, quoniamcunque posset illi aliquod afferre gravamen. Si vero error fuerit solum circa integritatem Confessionis, puta quia Pœnitentem non interrogavit de speciebus, aut numero peccatorum, etiam cum sua culpa, non tenetur Confessarius errorem illum emendare extra Confessionem, quia in hoc adest semper erubescentia Pœnitentis, dum audit rursus sibi sua peccata rememorari (*d*). Si vero ex sua malitia, vel ignorantia culpabili exemerit Pœnitentem a restitutione, aut ad illam injuste obligaverit; tunc tenetur eum monere, obtenta prius licentia; alias tenetur ipse ad restitutionem. Si autem in hoc gravem culpam non commiserit, non tenetur monere cum gravi suo incommodo; Verum; si absque suo gravi incommodo posset reparare errorem, & non faceret, tunc etiam tenetur ad restitutionem. Denique si Confessarius omiserit admonere Pœnitentem de restitutione, non tenetur ipse restituere, quamvis esset Parochus, & etiamsi gravem culpam in hoc commisisset; Vide Librum (*e*) in quo discussa sunt hæc omnia cum suis rationibus, & auctoritatibus DD.

117. III. Debet quoque Confessarius esse summe prudens in custodiendo Sigillo Sacramentali. Jam notum, & certum est quod Confessarius nunquam potest loqui de iis quæ in Confessione audivit, quoties adest periculum revelationis Sigilli (directæ vel indirectæ), aut gravaminis Pœnitentis; & hoc currit etiamsi tantummodo dubitet, utrum ea in Confessione audierit, vel non, aut in ordine ad Confessionem (*f*). Verumtamen non prohibetur Confessarius sermocinari (generaliter loquendo) de aliquo peccato in Confessione audito, quoties alii non possent venire in cognitionem Pœnitentis, aut quoties haberet expressam licentiam a Pœnitente. Nihilominus etiam in hoc cautissime est procedendum: & 1. Nunquam loquendo de peccatis in Confessione auditis, coram simplicibus personis, quæ possent suspicari de revelatione Confessionis. 2. Nunquam dicendo e suggestu in Concionibus, regnare in ea Urbe aliquod vitium, quod ipse excipiendo Confessiones, intellexerit ibi magis frequentari. (Hoc tamen intelligitur (*g*), quando id aliunde non scivit, & quando locus est parvus); & præsertim si concionetur in aliquo Monasterio, in quo non debet vehementius invehere contra aliquem defectum, quem in Confessione audivit ibi esse communiorem. 3. Non sit Confessarius nimis importunus in obtinenda licentia a Pœnitente, quoniam de ea licentia quæ non est omnino spontanea, & plene libera, ipse nequaquam uti poterit. Unde sit parcissimus, quantum fieri poterit, in exquirendis hujusmodi licentiis sine speciali necessitate: & tunc tutius erit insinuare Pœnitenti, ut de eo quod est necesse, loquatur extra Confessionem. Nemo autem ignorat, quod extra Confessionem non potest Confessarius nec etiam cum ipso Pœnitente loqui de rebus in illa auditis, sine ejusdem expressa licentia: in ipsa vero Confessione bene potest de illis loqui, quoties existimat hoc ipsi Pœnitenti expedire (*h*). 4. Nequit inquirere nomen complicis, & si negaverit Absolutionem ei qui dicere recusaverit, incurrit suspensionem *ferendæ Sententiæ*: & qui docuerit hoc fieri posse, incurrit excommunicationem Papalem *ipso facto* (*i*).

118. Casu vero quo Pœnitens teneatur sub gravi manifestare nomen Complicis, ad reparandum puta aliquod damnum commune, ego tenui (*k*), contra aliorum opinionem, nec etiam tunc posse a Confessario obligari Pœnitentem ad manifestandum sibi nomen complicis, sed tantum posse & debere imponere Pœnitenti, ut manifestet complicem iis qui possunt scandalum impedire. Quod si Pœnitens ex se vellet Complicem Confessario manifestare, tunc bene potest illum audire, &, quemadmodum oportet, damnum reparare. Insuper advertendum est, ex hoc non prohiberi Confessariis exquirere a Pœnitente circumstantias quas scire oportet, ut intelligat, an adsit species peccati diversa, vel ut consulat saluti Pœnitentis: hinc bene potest interrogare, an complex sit conjunctus? an ligatus voto castitatis? an cohabitet in sua eadem domo? an sit ancilla? & his similia: etiamsi per istas interrogationes indirecte manifestari debeat persona Complicis; nunquam tamen exquiratur illius nomen (*l*).

119. IV. Summe cautus debet esse Confessarius in excipiendis Confessionibus Mulierum. Et primo regulariter in Confessionario cum junioribus sit potius rigidus quam suavis; nec permittat illas ante Confessionarium accedere, ut sibi loquantur, & multo minus ut manus deosculentur. In actu Confessionis non ostendat eas agnoscere; aliquæ enim quæ religiosæ haberi volunt, aliquando advertentes se nosci a Confessario, non faciunt integram Confessionem. Imprudentia quoque est conjicere oculos in Pœnitentes, cum e Confessionario recedunt, easque per aliquod tempus intueri. Extra Confessionarium nec etiam immoretur ad colloquendum cum ipsis in Ecclesia, omnemque familiaritatem devitet. Abstineat etiam a recipiendis munusculis; & præcipue ad illarum domos nunquam accedat; uno excepto casu gravis infirmitatis, & tunc nonnisi vocatus accedat; & tunc magnam adhibeat diligentiam in audiendis illarum Confessionibus: unde januam apertam relinquat, sedeat in loco ubi videri possit ab aliis, oculosque in faciem Pœnitentis nunquam defigat. Et hoc præsertim currit, si sint personæ spirituales cum quibus est periculum majoris adhæsionis. Dicebat Ven. P. Sertorius Caputus, Diabolum, ad conjungendas inter se personas spirituales, ab initio uti prætextu virtutis, ut deinde affectus a virtute transeat ad personam: unde ait S. Augustinus apud S. Thomam (*m*): *Sermo brevis, & rigidus cum his mulieribus habendus est; nec tamen quia sanctiores, ideo minus cavenda; quo enim sanctiores fuerint, eo magis alliciunt.* Et idem Angelicus Doctor addit: *Licet carnalis affectio sit omnibus periculosa, ipsis tamen magis perniciosa, quando conversantur cum persona quæ spiritualis videtur; Nam quamvis principium videatur purum, tamen frequens familiaritas domesticum est periculum; quæ quidem familiaritas quanto plus crescit, infirmatur principale motivum, & puritas maculatur.* Et subjungit: quod tales personæ hoc non statim advertunt; quoniam Diabolus ab initio non emittit sagittas venenatas, sed illas tantummodo quæ aliquantulum feriunt, & augent affectum. Sed brevi hujusmodi personæ eo deveniunt, ut non amplius agant secum tanquam angeli, quemadmodum cœperant, sed tanquam carne vestiti: vicissim se intuentur, mentesque sibi feriunt blandis allocutionibus, quæ adhuc a prima devotione videntur procedere: hinc alter alterius præsentiam incipit appetere; *sicque* (concludit) *spiritualis devotio convertitur in carnalem.* Et quidem oh quot Sacerdotes qui antea erant innocentes, ob similes adhæsiones quæ spiritu cœperant, Deum simul, & spiritum, perdiderunt!

120. Deinde Confessarius non adeo mulierum Confessionibus sit addictus, ut per hoc homines ad se venientes audire recuset. Oh qualis miseria est cernere tot Confessarios qui impendunt bonam diei partem in audiendis religiosis aliquibus mulierculis, quas vulgo dicunt *Bizocas*; & cum postea vident ad se accedere homines aut fœminas uxoratas, qui sunt pleni angustiis, & molestiis, & qui ægre domos, & negotia sua relinquere potuerunt, dimittunt eos dicendo: *Habeo aliud quod agam, ite ad alios*; unde fit, ut illi, non invenientes cui sua peccata confiteantur, vivant per tot menses & annos sine Sacramentis, & sine Deo. Hoc non est audire Confessiones ut Deo placeamus, sed potius ut genio serviamus; quare nescio quale meritum apud Deum sint habituri Confessarii illi qui hoc modo suum ministerium exercent. Scio ego, immo & contra aliorum opinionem, qui asserunt esse tempus frustra impensum, teneo esse opus valde Deo carum dirigere animas ad viam perfectionis; ideoque de hoc fusius loquar ca-

pite

pita ultimo; Sed assero probos Confessarios qui tantum ut Deo placeant Confessiones excipiunt (quemadmodum facere consueverunt S. Philippus Nerius, S. Joannes a Cruce, S. Petrus Alcantara aliique) quando cernunt aliquam animam indigentem, præferunt eam animabus devotis, quibus audiendis auxiliandisque, quando Confessarius vult, tempus non deerit.

(a) *Lib. 1. num. 25. & lib. 6. num. 604.* (b) *lib. 3. num. 669.* (*) *lib. 1. num. 25. v. Quod.* (c) *num. 619.* (d) *lib. 6. num. 620.* (e) *num. 621.* (f) *lib. 6. num. 636.* (g) *num. 653.* (h) *num. 652.* (i) *lib. 6. num. 191.* (k) *ibid. num. 192.* (l) *ibidem.* (m) *S. Thom. Opusc. 64. de Famil. Dom. &c.*

CAPITULUM IX.

Quomodo se gerere debeat Confessarius in dirigendis Animabus Spiritualibus?

121. QUod olim dixit Dominus Jeremiæ: *Ecce constitui te super gentes ut evellas, & dissipes, ædifices & plantes.* Idem nunc repetit singulis Confessariis, qui non solum debent evellere vitia ex suis pœnitentibus, sed etiam debent in illis virtutes inserere. Unde expediens est addere hic in fine Caput hoc, quod poterit inservire Confessariis tyronibus ad dirigendas animas spirituales ad perfectionem. Non sunt quidem expellendi peccatores ut superius diximus, sed e contra opus est etiam multum Deo acceptum Sponsas illi adornare, animas scilicet spirituales excolere, ut in totum se illi donent, tradantque. Acceptior est oculis anima sola perfecta quam mille imperfectæ. Unde cum videt Confessarius pœnitentem vivere immunem a culpis mortalibus, omnem curam adhibere debet, ut eum in viam perfectionis, & Divini amoris introducat, illi repræsentando meritum, quod habet Deus ut ametur, & gratitudinem quam debemus Jesu-Christo qui nos amavit usque ad moriendum pro nobis; nec non periculum in quo versantur omnes animæ, quæ vocatæ a Deo ad vitam perfectiorem, illi resistunt. In tribus igitur præcipua posita est directio Confessarii quoad animas spirituales, scilicet in Meditatione, Contemplatione: In Mortificatione, & in Frequentia Sacramentorum, & de omnibus his singillatim dicemus.

§. I. *De Oratione Meditationis.*

122. PRudens ergo Confessarius cum cernit animam aliquam abhorrentem peccata mortalia, & desiderantem progredi in amore Divino, ante omnia debet illam disponere ad faciendam orationem mentalem, scilicet ad meditationem veritatum æternarum, & bonitatis Divinæ. Et quamvis necessaria non sit ad æternam salutem consequendam, sicuti est necessaria Petitio; nihilominus videtur valde necessaria animabus, ut in Dei gratia perseverent. Cum reliquis pietatis operibus potest peccatum consistere; Sed non possunt cohabitare Oratio, & peccatum. Anima aut relinquet orationem aut peccatum. Dicebat S. Theresia: *Animam quæ in oratione perseverat, quotquot illi peccata opponat Diabolus, tandem pro certo habeo quod eam Dominus ad salutis portum conducet.* Et ideo Diabolus nullum aliud exercitium tam quærit impedire, quam illud orationis, quoniam, inquit eadem Sancta: *Novit* Dæmon quod certe amittet animam quæ perseveranter incumbit *Orationi*. Præterea Solus amor est qui animam Deo jungit, & stringit; sed fornax in qua accenditur flamma Divini Amoris est Oratio, seu Meditatio: *In meditatione mea exardescet ignis.* Ps. 38. 4.

123. Incipiat ergo Confessarius introducere animam in orationem. Ab initio non plusquam mediæ horæ spatium assignet: quod deinde crescente spiritu, plus minusve augebit. Neque desistat ex eo quod pœnitens difficultatem adducet, quod desit sibi tempus, & locus ad se colligendum: immo imponat ei, ut saltem mane, vel vespere quando in Domo major est quies, vel etiam in ipsis occupationibus (quando aliud non posset efficere) elevet identidem mentem ad Deum & meditetur veritates Fidei, ut sunt novissima, quorum cogitatio, (& præcipue mortis) est utilior pro incipientibus: Meditetur quoque Christi Passionem, quæ meditatio est omnibus fructuosa. Si vero pœnitens non sit litterarum rudis, expediens est, ut utatur aliquo libro spirituali, quo magis habeat ingressum in orationem, quemadmodum facere solebat S. Theresia. Moneat quoque, ut seligat materiam illam, in qua anima majorem experitur devotionem; & in iis locis in quibus anima se vehementius affici sentit, & commoverit, moretur aliquantum, & recta meditationa, totam se exerceat in actibus voluntatis: vel incumbat petitioni, aut faciendis propositis. Dico 1. se exerceat in *faciendis actibus* scilicet humilitatis, actionis gratiarum, Fidei, Spei, & præsertim in repetendis actibus contritionis, & charitatis erga Deum offerendo se illi totam, totamque suæ sanctissimæ Voluntati resignando, & repetendo plusquam alios, actum illum cui anima se magis sentit inclinatam. Dico 2. exerceat se *in petendo*; nam a Petitione omne nostrum bonum dependet, & S. Augustinus inquit Deum ordinarie nullam gratiam hominibus concedere, & præsertim gratiam perseverantiæ, nisi per canalem Petitionis. Dominus dixit; *Petite, & accipietis*; Ergo, concludit S. Theresia, qui non petit non accipit. Quapropter si volumus animam nostram salvare, necesse est semper orare, & ante omnia petere perseverantiam, & amorem erga Deum; Et quidem nullum tempus opportunius est ad petendum, quam tempus orationis mentalis. Qui non orat, difficiliter petit, quia difficiliter se actuat ad considerandas gratias, quibus eget, & necessitatem ipsam petendi, & ideo qui non facit orationem, difficulter in Dei gratia perseverat. Dico 3. in *Statuendo*, ut oratio non remaneat infructuosa, & anima mandat executioni, ea lumina, quæ in oratione recepit: Unde, quemadmodum inquit S. Franciscus Salesius, Nemo debet imponere finem orationi, nisi prius fecerit particularem aliquam determinationem, puta vitandi defectus quosdam magis usuales; aut exercendi virtutem aliquam in qua se noscit debiliorem. Videatur circa hoc quod dicemus in Appendice versus finem, cum loquemur de instructione pro oratione mentali §. III.

124. Exigat igitur Confessarius ab animabus istis rationem orationis, exquirendo ab illis quomodo eam fecerint, aut saltem si fecerint; & imponat illis, ut in Confessione ante omnia alia se accusent de oratione omissa, quando eam intermiserint; quoniam relicta oratione anima salvari non poterit. *Anima quæ omittit orationem* (dicebat S. Theresia) *tanquam e semetipsa se collocat in inferno sine opera Dæmonum.* Oh Deus & quantam Confessarii afferrent animabus utilitatem adhibendo hanc minimam diligentiam! Et oh qualem Deo rationem sunt reddituri, nisi ita gerant, quoniam ipsi tenentur procurare quantum in se est spiritualem progressum suorum pœnitentium! Oh quot animas possent ipsi ad viam perfectione dirigere, easque a recidivis in peccata gravia liberare, si adhiberent hanc tenuem industriam dirigendi eas per viam orationis; & interrogandi postea saltem sub initiis vitæ spiritualis utrum eam fecerint, vel non! Quando anima aliqua se in oratione solidavit, difficillime plus Deum amittit; & ideo oratio mentalis insinuanda est non tantum timoratis, sed etiam peccatoribus, qui sæpe ob defectum considerationis redeunt ad vomitum.

125. Super omnia Confessarii adhibere debent diligentiam hanc, cum pœnitentes patiuntur desolationem spiritus. Initio quo anima se tradit vitæ Spirituali, solet Deus illam allicere specialibus quibusdam luminibus, lacrymis & sensibilibus aliis consolationibus, sed elapso aliquo tempore, solet claudere hanc venam, ut probet earum fidelitatem, & ut eas ad majorem perfectionem extollat; subtrahens eis sensibilem omnem dulcedinem cui facile anima adhæret non sine impuritate quadam, & culpa ex amore suiipsius. Consolationes sensibiles (quin & attractiones supernaturales) sunt quidem Dei dona, sed non sunt ipse Deus, unde ipse, ut animas sibi dilectas avellat etiam a donis suis, ut Donatorem puriori amore diligere cogantur efficit, ut non inveniant amplius in oratione pabulum consuetum, & solitam consolationem; sed tædia, ariditates, tormenta, & quandoque etiam tentationes. Invigilet ergo summopere Confessarius ad confortandas animas istas, ne orationem omittant, & præscriptas Communiones; Revocet illis in memoriam verba illa S. Francisci Salesii, scilicet: *Plus valere coram Deo unciam unam Orationis in medio desolationum, quam libras centum in medio consolationum.* Quoniam ille qui Deum diligit ob consolationes, plus Dei consolationes quam Deum ipsum diligit; sed qui Deum amat, eique adhæret sine consolationibus istis, hic verum ostendit amorem. Hæc de meditatione sufficiunt; sed opportunum duco aliquam hic novis Confessariis præbere notitiam Contemplationis infusæ, ac suorum graduum, nec non aliorum donorum supernaturalium una cum regulis præscriptis a spiritualis vitæ Magistris ad directionem animarum, quibus Deus hujusmodi gratias voluerit impertiri.

§. II. *De Oratione Contemplationis, & diversis suis gradibus.*

126. QUando anima aliqua a Deo Contemplationis gratia donatur, oporret, ut Confessarius optime sciat modum quo eam dirigere debeat, & ab omnibus illusionibus liberet; alias maximum illi afferet damnum, & quemadmodum ait S. Joannes a Cruce, magnam ipse Deo redditurus est rationem. Contemplatio multum differt a Meditatione. In Meditatione quæritur Deus labore discursus, in Contemplatione sine hujusmodi labore contemplatur Deus jam inventus. Insuper in Meditatione anima operatur actibus suarum potentiarum; in Contemplatione operatur Deus, & Anima tantum patitur, & recipit in se dona quæ a Divina gratia sibi infunduntur absque eo quod aliquid operetur, quoniam ipsa lux, & Divinus amor,

amor, quo tunc tota impletur, reddunt eam suaviter attentam ad contemplandam Dei sui bonitatem, qui tot illam cumulat donis.

127. Advertere etiam oportet, quod Deus antequam concedat animabus donum Contemplationis, solet eas introducere in orationem Recollectionis, vulgo dictam di *Raccoglimento*, vel *otii Contemplativi* (sic illud vocant Mystici) quæ non est adhuc Contemplatio infusa, quoniam anima adhuc est in statu activo. Hæc Recollectio (loquor hic de naturali, quoniam de supernaturali & infusa inferius loquemur *num.* 131.) est quando intellectui opus non est cum labore quasi extra animam exire ad considerandum mysterium aliquod, aut æternam veritatem, sed avulsus a rebus externis, & collectus quasi intra animam ipsam, absque labore, immo cum magna suavitate attendit illi veritati, aut mysterio quodcunque sit. *Otium Contemplativum* est fere idem, nisi quod in Collectione anima attendit alicui devotæ cogitationi particulari; in otio vero cum generali quadam Dei notitia sentit se in seipsa collectam, & suaviter Deo attractam. In hac Collectione, sive Otio Contemplativo, dicunt quidam Mystici, quod etsi hæc oratio sit naturalis, nihilominus anima cessare debet non solum a meditatione, sed etiam ab actibus voluntatis, scilicet amoris, oblationis, resignationis &c. & tantum manere debet in quadam amoris vigilantia, & attentione ad Deum, absque eo quod actum aliquem faciat. Veruntamen hujusmodi incantationibus ego prorsus acquiescere non valeo. Nulli dubium, quod quando anima collectam se cernit, non debet se applicare meditationi, quia jam invenit sine ullo labore quicquid ipsa postulabat; præterquamquod ipsa ordinaria meditatio, ut ait P. Segneri in suo aureo opusculo des *Concordia inter laborem, & quietem* (a), producit post aliquod tempus Contemplationem quæ dicitur *Acquisita*, nempe illam quæ unico intuitu cognoscit veritates, quas ante nonnisi longo discursu, & labore cognoverat. Sed his non obstantibus, nescio cur anima cessare debet e bonis actibus voluntatis: Et quodnam tempus opportunius his faciendis actibus esse poterit, quam tempus quo anima se collectam sentit? Verum quidem est, quod S. Franciscus Salesius consilium dedit B. Joannæ de Chantal, ut in sua oratione, cum se Deo unitam sentiret, non repeteret novos actus, sed quare? quia scilicet Beata jam pervenerat ad Contemplationem passivam. Unde quando anima adhuc est in statu activo, non est ratio cur actus boni impedire debeant gratiæ operationem. Idem S. Franciscus Salesius præfigebat animabus devotis a se directis determinatum quendam numerum adspirationum amoris, faciendum intra certum temporis spatium. Quando anima pervenit ad statum passivum contemplationis, tunc anima etsi non mereatur, quia eo tempore non operatur, sed tantum *Patitur*, nihilominus acquirit magnum quendam vigorem ad operandum postea cum majori perfectione; Sed quando anima adhuc est in statu activo, ut mereatur, operari debet, actus bonos faciendo; atque hæc sunt opera, quibus anima meretur Gratiam Divinam. Unde recte concludit idem P. Segneri, quod quando Deus loquitur & operatur, oportet, ut anima taceat, & cesset a suis operationibus, nihil aliud ponendo ex latere suo circa principium, quam attentionem quandam amoris ad Divinas operationes: sed quando Deus non loquitur, necesse est, ut anima se adjuvet eo modo quo potest ad conjungendum se Deo, sc. meditationibus (quando hæ sunt necessariæ), affectibus, precibus, & determinationibus, dummodo actus isti non eliciantur inviti: unde illi tantummodo sunt faciendi, quibus se anima sentit suaviter inclinatam.

128. Insuper advertendum est, quod Deus, antequam introducat animam in Orationem Contemplationis, solet eam purgare ponendo in ariditate supernaturali, quæ appellatur *Purgatio Spiritualis*, ut eam purificet a suis imperfectionibus, quæ illi impediunt Contemplationem. Atque hic distinguendum est inter Ariditatem *sensibilem*, quæ pertinet ad sensum, & Ariditatem *substantialem*, quæ pertinet ad spiritum. Ariditas *sensibilis* (de *substantiali* loquemur num. sequenti) quando est naturalis fert secum quoddam tædium rerum spiritualium, & obscuritatem quandam leviorem, & minus durabilem; sed quando est supernaturalis, de qua hic agimus, ponit animam in quadam obscuritate profundiori, quæ magis durat, & quotidie majus accipit incrementum. Nihilominus anima in tali statu constituta, licet sentiat se magis a creaturis alienatam, & habeat cogitationem semper in Deum defixam una cum ingenti desiderio, & determinatione eum perfecte amandi, tamen sentit se redditam tanquam impotentem ad hoc exequendum ob suas imperfectiones, quarum causa videtur facta Deo odibilis: sed interea, hoc non obstante, non cessat se recte gerere in virtutibus. Hæc molesta ariditas est quidem tractus gratiæ, est lux quædam supernaturalis, sed lux quæ affert pœnam, & obscuritatem, quoniam volens se nudo spiritui communicare, & inveniens sensus, atque potentias animæ sui non adhuc capaces, ex eo quia nondum prorsus a consolationibus sensibilibus sint disjunctæ, & consequenter materialibus; quæ plenæ sunt formis, imaginibus, & figuris; producit in anima hujusmodi tenebras tam molestas, sed valde utiles, quoniam per ipsas anima pervenit ad alienationem quandam ab omnibus voluptatibus sensibilibus tam terrenis, quam spiritualibus; & insuper acquirit magnam suarum miseriarum cognitionem, atque impotentiæ ad quodvis opus bonum perficiendum, & simul magnam erga Deum venerationem, qui illi repræsentatur venerabilis, & terribilis. In hoc statu Director debet animam confortare ad sperandas res magnas a Deo, qui ad hunc finem ita se gerit cum ea. Insinuet ei, ne conetur se exercere in meditatione, sed ut humiliet se, faciat actus oblationis, totamque se Deo committat, perfectissime resignata dispositionibus suæ voluntatis, quæ tota tendit ad bonum nostrum.

129. Post hanc purgationem sensus solet Dominus concedere donum Contemplationis, quæ dicitur gaudii; scilicet Recollectionis Supernaturalis, Quietis, & Unionis de qua deinceps loquemur; sed ante Unionem, & post Recollectionem, & Quietem, solet Deus purgare animam ariditate spiritus, quæ dicitur Ariditas *Substantialis*, qua Dominus vult, ut anima se totam in seipsa annihilet. Ariditas sensus est subtractio devotionis sensibilis, sed ariditas spiritus est quædam lux Divina, qua Deus facit, ut anima suum nihil agnoscat. Atque hic est ubi anima se cernit in quadam terribiliori agonia; nam etsi tunc ipsa sit magis determinata ad se vincendam in omnibus, & magis attenta ad Deo placendum, nihilominus quo magis agnoscit suas imperfectiones, eo sibi videtur a Deo expulsa, atque derelicta tanquam ingrata beneficiis acceptis: Immo & ipsa Spiritualia exercitia, quæ peragit, ut sunt orationes, Communiones, mortificationes, eam magis contristant, nam cum ea omnia non sint magno tædio, & pœna perficiat, credit omnia digna suppliciis, & se Deo odibiliorem. Quin multoties animæ istæ videntur sibi summopere odisse Deum, quem ob causam Deus eas jam reprobaverit tanquam sibi inimicas; & adhuc in vita faciat illis experiri damnatorum pœnas, & Divinam derelictionem. Et aliquando Deus permittit, ut hujusmodi desolationes comitentur mille aliæ tentationes, & motus impuritatis, iracundiæ, blasphemiæ, incredulitatis, & præsertim desperationis: ita ut miseræ in magna illa obscuritate, & confusione non valentes discernere resistentiam voluntatis, (quæ revera tunc adest, sed ipsis est occulta, aut saltem dubia ratione præsentium tenebrarum) timent jam consensisse, & ideo tanto magis existimant se derelictas a Deo.

130. Hic ergo Confessarius quando ei aliqua ex animabus istis occurrit, quæ jam ambulet per perfectionem, & opinetur se derelictam; in primis non terreatur videndo confusionem hanc, & audiendo tot expressiones timoris, & desperationis; nec se ostendat timidum, aut ullo modo hæsitantem, sed viriliter eam confortet ad nihil timendum: & eo tempore plusquam alias animet ad confidendum in, Deo recitans illi ea verba, quæ Dominus dixit S. Theresiæ, quod scilicet nemo Deum amittit absque eo quod cognoscat amittere. Dicat ei omnes illas suggestiones blasphemiarum, incredulitatis, impuritatis, & desperationis non esse consensus, sed pœnas, quæ si cum resignatione tollerentur, animam magis, magisque Deo conjungunt. Dicat: A Deo nunquam odio haberi Animam, quæ amatur, & quæ bonæ est voluntatis. Addat Deum ita se gerere cum animabus a se magis dilectis. *Ariditatibus*, & tentationibus (dicebat S. Theresia) probat Deus suos amatores. Quamvis Ariditas tota vita perduret, anima non omittat orationem, veniet tempus quo omnia ei persolventur. O quam pulchram pro anima desolata sententiam! Hortetur ergo, ut forti animo sit, & viriliter expectet res magnas a Deo, dum eas per tutiorem viam deducit, scilicet per viam Crucis; Moneat etiam, ut primo humiliet se utpote dignam ita a Deo tractari ob anteactæ vitæ defectus: Secundo, ut Divinæ voluntati se totam resignet, paratissimam se præbendo ad ea omnia perferenda, immo & majora pro omni tempore quod Deo placuerit. Tertio projiciat se tanquam mortuam in brachia Divinæ Misericordiæ, & committat protectioni Mariæ SS. quæ Mater Misericordiæ, & afflictorum consolatrix jure appellatur.

131. Ariditas sensus perdurat quousque, purificatis sensibus, anima apta ad contemplationem reddatur. Ariditas vero spiritus durat quousque reddatur capax Divinæ unionis: quamvis aliquando etiam post unionem permittat Dominus, ut anima iterum redeat ad hanc ariditatem, ea potissimum de causa, ne anima seipsam negligat, & ut identidem suum nihil agnoscat.

132. Complete ergo purgatione sensus, & ad finem perducta ariditate sensibili, ponit Deus animam in statu Contemplationis. Contemplatio vel est Affirmativa, vel Negativa. *Affirmativa* est quando anima beneficio Lucis Divinæ, sine ulla sua opera cernit aliquam veritatem aut creatam, ut esset infelicitas inferni, felicitas Paradisi &c. aut increatam, ut Divinam Misericordiam, Amorem, Potentiam, Bonitatem. *Negativa* est quando dignoscit Perfectio-

fectio-

fectiones Divinas non in particulari, sed in genere cum confusa quadam notitia, sed quæ ingerit conceptum longe majorem magnitudinis Divinæ. Et ita etiam in confuso agnoscit aliquam veritatem creatam, ut horribiliteteni infernt &c. Sed transeamus ad primos Contemplationis gradus: hi sunt: Recollectio interior spiritus, & Quies: de Unione loquemur post.

133. Primus igitur gradus Contemplationis est *Recollectio Supernaturalis*. De naturali jam diximus supra *n.* 105. quæ tunc habetur quando animæ potentiæ colliguntur ad considerandum Deum intra se; & dicitur *Naturalis* non quia anima ex se valeat illam operari: omnis enim actio virtutis, ut possit æternum præmium promereri, indiget auxilio gratiæ; unde generatim loquendo est etiam supernaturalis: sed *Naturalis* dicitur quia animus tunc est in statu activo, & beneficio Gratiæ ordinariæ operatur. Recollectio vero *Supernaturalis* est illa quam operatur Deus ministerio cujusdam gratiæ extraordinariæ, & per quam Deus collocat animam in statu passivo; ita ut Recollectio supernaturalis, seu infusa tunc proprie habeatur, quando collectio potentiarum non evenit opera ipsius animæ, sed beneficio lucis quam Deus infundit, & per quam excitatur in anima magnus, & sensibilis amor Divinus. In hoc statu non est cogenda anima ad suspendendum tranquillum suum discursum, quem forte ei lux ipsa suaviter insinuaret: quemadmodum nec debet incumbere considerationi rerum particularium, aut determinationibus quas valet efficere. Nec debet curiosius investigare quidnam sit interior ea spiritus recollectio: sed sinat se dirigi a Deo ad considerandes res illas, illosque actus faciendos, ad quos se magis a Deo ferri cognoscit.

134. Secundus gradus est *Quietis*. In Recollectione vis amoris communicatur immediate sensibus externis, quos Deus ipse intra animam facit colligere. Sed in Quiete amor communicatur immediate spiritui in ipso animæ centro: & amor ipse est ardentior, qui deinde etiam ad sensus externos diffunditur: hoc vero non semper: unde multoties accidit quod anima habeat Orationem Quietis, sed sine ulla dulcedine sensibili. Dicit S. Theresia (*b*) quod in hac oratione non suspenduntur omnes potentiæ: suspenditur quidem voluntas, & remanet tanquam ligata, quia tunc nullum aliud objectum præter Deum valet amare, qui eam sibi trahit; sed intellectus, & memoria, aut phantasia quandoque remanent liberæ, & huc illucque excurrunt. Unde dicit Sancta animam de hoc non debere tristari: *Rideat* (inquit) *de sua cogitatione, illamque deserat veluti stultam, & maneat in sua quiete: & tum voluntas sit domina, ipsa cogitationem ad se reducet, absque ullo vestro labore*. Quod si anima velit se applicare ad colligendam cogitationem, nihil omnino aget, & suam quietem amittet. In hoc statu multo minus quam in Recollectione anima debet se applicare ad faciendas determinationes, aut alios actus ex se ipsa emendicatos; eos tantummodo faciet, ad quos se sentit a Deo suaviter impelli.

135. Dicemus nunc aliqua de oratione puræ Contemplationis, scilicet de Contemplatione Negativa superius enunciata, quæ est longe perfectior quam Affirmativa. Hæc Contemplatio *Negativa* dicitur *Clara Caligo*, quia ob nimiam lucis abundantiam intellectus obscuratur: quemadmodum qui intuetur Solem radiorum fulgore obcæcatus nihil cernit, sed tantum intelligit Solem esse magnum quoddam lumen: sic Deus in ista Caligine infundit animæ lucem magnam, quæ facit, ut illa intelligat non jam veritatem aliquam particularem, sed acquiret generalem quandam, & confusam notitiam suæ incomprehensibilis bonitatis, unde anima incipit efformare altissimam Dei ideam, licet confusam. Quando anima aliquantulum noscit aliquam ex Divinis perfectionibus, efficit quidem conceptum suæ bonitatis, sed longe melior est conceptus quem format quando cognoscit Divinam perfectionem non posse comprehendi. Scribit Cardinalis Petruccius in doctissimis suis Epistolis, hanc orationem propterea vocari orationem Caliginis, quia in hac vita anima non est capax clare intelligendi Divinitatem, unde in hoc statu intelligit non intelligendo; sed intelligit longe melius omni alio modo intelligendi. Non intelligit, quia cum Deus non sit res quæ formet imaginem aut figuram, intellectus nequit de eo ideam efformare; & ideo nihil aliud intelligit, quam quod illum non valet intelligere, quapropter hujusmodi intelligentia vocatur ab Areopagita: *Sublimis cognitio Dei per ignorantiam*. In hac oratione Caliginis suspenduntur, omnes interiores potentiæ animæ, & quandoque etiam sensus exteriores: ita ut anima aliquando ingrediatur in *Ebrietatem Spiritualem*, quæ facit eam prorumpere in quædam amoris deliria, ut cantus, clamores, fletus immodicos, saltus, & his similia, quemadmodum eveniebat S. Mariæ Magdalenæ de Pazzis.

136. Post gradus istos facit Dominus animam ad Unionem transire. Unicus animæ scopus hic esse debet: Unio scilicet cum Deo, sed ut anima perfectionem attingat, non est necessaria Unio *Passiva*: satis est illi pervenire ad Unionem *Activam*. Paucissimæ, inquit S. Theresia, sunt animæ illæ, quæ diriguntur a Deo per vias supernaturales: Et nos in Cœlo permultas aspiciemus quæ sine hujusmodi gratiis supernaturalibus, erunt gloriosiores illis, quæ gratias istas receperunt. Unio *Activa* est perfecta uniformitas Divinæ voluntati, in qua certe consistit tota perfectio Divini Amoris; *Perfectio*, inquit S. Theresia (*d*), *non consistit in extasi: sed vera unio animæ cum Deo est unio voluntatis cum Divina voluntate*. Hæc unio est necessaria, non vero unio *Passiva*; & animæ illæ quæ solam habent Activam, inquit eadem Sancta (*e*), *fieri poterit quod habeant meritum longe majus; quia majorem patiuntur laborem, & Dominus dirigit eas ut fortes, & consolationes quas in hac vita non habent, servat ut postea det eis in alia*. Cardinalis Petruccius inquit, quod absque Contemplatione infusa recte quidem potest anima beneficio gratiæ ordinariæ pervenire ad annihilationem propriæ voluntatis, & ad eam transformandam in Deum, nihil aliud volendo, quam voluntatem Dei. Et quamvis sentiet passionum motus, tamen hi non impediunt illi præfatam transformationem; unde subdit, quod cum in hoc posita sit tota sanctitas, unusquisque nihil aliud debet desiderare, & petere a Deo, quam ut dirigatur ab ipso, & in ipso suam efficiat voluntatem. S. Theresia tractando de Unione Passiva, inquit (*f*): quod anima posita in ea, *non videt, non sentit, neque advertit ita se habere*; quoniam ea abundantia lucis, & amoris efformatur illa beata Caligo, in qua suspenduntur omnes potentiæ animæ; memoria enim non recordatur, nisi Dei: voluntas conjungitur Deo tali amore, ut nequeat amare aliud objectum; & intellectus tanta luce repletur, ut nullam rem aliam valeat cogitare, nec etiam gratiam quam actu tunc recipit; unde intelligit multum, sed nequit percipere quid intelliget. In summa anima in hoc statu constituta habet claram, & experimentalem cognitionem Dei præsentis qui in animæ centro eam sibi conjungit. Hæc unio, inquit S. Theresia (*g*), non multum perdurat, sed ad summum dimidiam horam non excedit. In aliis Contemplationibus, de quibus antea locuti sumus Deus præbet se videndum tanquam proximum animæ, hic vero tanquam præsentem; & anima experitur eum sibi conjunctum per suavem quemdam contactum. Unde, inquit Sancta (*h*), in aliis contemplationibus posse animam dubitare, utrum fuerit Deus, in hac vero non. Hoc tamen non obstante, debet eam Confessarius monere non ideo evasisse impeccabilem, & propterea, quo magis se videt a Deo hujusmodi gratiis donatam, eo magis esse debet humilior, & ab omnibus alienata, unice diligendo Crucem, & vivendo in totum Divinis dispositionibus uniformatæ, cum assiduo timore quod suæ infidelitates ex eo tempore acerbius punientur, ob majorem qua committentur ingratitudinem. Inquit S. Theresia (*i*) sibi cognitas plures animas, quæ, cum antea ad hunc statum Unionis ascendissent, postea in peccata mortalia præcipites ceciderunt.

137. Tres dantur species Unionis, & sunt; Unio *Simplex*, unio *Desponsationis*, & unio *Consummata*; quæ vocatur unio *Matrimonii Spiritualis*. Unio simplex est illa de qua usque adhuc locuti sumus. Dicendum nunc est de unione *Desponsationis*. Hanc unionem solet ordinarie præcedere Ariditas substantialis, quæ est purgatio spiritus, de qua jam supra locuti sumus *n.* 107. In hac vero unione Desponsationis tres sunt alii gradus diversi, scilicet *Extasis*, *Raptus*, & *Elevationis spiritus*. In simplici unione suspenduntur potentiæ, sed non sensus corporei, quamvis hi remaneant valde infirmi ad operandum. In unione autem Extasis amittitur quoque usus sensuum, ita ut persona non videat, non audiat, & non percipiat, neque incisiones, neque adustiones. Raptus vero nihil aliud est quam impressio quædam gratiæ validior, qua Dominus non solum elevat animam ad unionem, sed etiam rapit illam motu quodam subitaneo, & violento; ita ut aliquando elevetur etiam corpus, & reddatur leve ad instar plumæ. *Elevatio spiritus* est quando anima sentit se rapi quasi extra se, & extolli supra seipsam cum magna quadam violentia, unde anima ab initio magnum experitur timorem. In elevatione spiritus continetur tam Extasis, quia intervenit amissio sensuum, quam Raptus, idest motus violentus. Retulit mihi persona quædam similibus gratiis a Deo donata, quod in talibus elevationibus spiritus videbatur sibi tanquam si anima e corpore fuisset avulsa, & elevata cum tanta velocitate ac si conficeret decies centena millia milliaria in quovis temporis momento non sine magno terrore, quoniam ignorabat quo esset ascensura; sed cum postea subsedisset, tunc illustrabatur ad cognoscendum aliquod Divinum arcanum. Sed hic oritur dubium; Si in hac unione suspenduntur potentiæ, & intellectus obscuratus a lucis abysso, nequit attendere rebus quas intelligit, qua nunquam ratione poterit ibi anima intelligere, & verba facere de illo Divino arcano? Respondent Mystici, quod quando Deus vult, ut anima intelligat aliquod secretum, aut immittere illi aliquam visionem intellectualem, vel imaginariam, minuit nonnihil lucem, ita ut anima remaneat

abilis

habilis ad cognoscendum, & perpendendum quodcunque Deus voluerit.

138. Tandem perfectior unio quæ dicitur *Consummata*, & major quam in hac vita possit Deus concedere animæ viatrici, ast illa quæ dicitur *Matrimonii Spiritualis* per quam anima transformatur in Deum, & fit unum quid cum Deo: eodem modo quo vas aquæ infusum mari evadit unum cum aqua maris. Et advertendum hic est, quod in reliquis unionibus, ut loquuntur Mystici potentiæ remanent suspensæ; in hac vero minime suspenduntur; quoniam potentiæ purificatæ a sua sensibilitate, & materialitata jam effectæ sunt capaces Divinæ unionis; Ita ut Voluntas amet Deum suum placidissime; Intellectus recte cognoscat, & attendat huic intimæ Divinæ unioni, quæ jam facta est in animæ centro, quod accidit eodem modo ac si quis intueretur Solem, & sina ulla offensione oculorum Solis splendorem cognosceret. Insuper ast advertandum, quod hæc unio non ast transitoria ut duæ priores, sed permanens; ita ut anima fruatur habitualiter Divina præsentia jam sibi conjuncta, & fruatur in pace stabili: nam passiones nihil amplius eam perturbant: illas quidam anima cernit dum faciam suam ostendunt, sed non trustatur, nec ullam patitur molestiam ab illis, ad instar ejus qui forta habitans super nubes, carneret tempastates inferius avenientes, & ipse non tangeretur ab illis.

139. Hic abs re non arit aliqua dicere de Visionibus, locutionibus, & Revelationibus ad discernendas falsas a veris. Visiones vel sunt *Externæ*, vel *Imaginariæ*, vel *Intellectuales*. *Externæ* sunt quæ oculis cernuntur. *Imaginariæ* quæ spectantur in Phantasia, seu Imaginativa. *Intellectuales*, quæ neque oculis, naque in phantasia videntur, sed a solo intellectu Divina luce adjuto, quæ species intelligibiles ingerit; atque hæc visionum specias, teste S. Theresia, tota est spiritualis, nullam enim in ea partem habent sensus neque axterni, neque interni qui sunt Imaginativa, & Phantasia. Notandum quod neque oculis, neque phantasia potest Anima cernere res sibi repræsentatas, nisi in apparentia corporea, atiamsi essent substantiæ spirituales; E contra beneficio intellectus res cernuntur tanquam spirituales, etiamsi fuerint matarialas; val ut melius dicam noscuntur, non videntur, sed noscuntur longe melius quam si oculis cernerentur.

140. Advertendum tamen hic est, quod visiones istas tam Deus, quam Diabolus potest operari; quod est intelligendum etiam de intellectualibus, ut videtur innuere S. Joannes a Cruce (k) contra id quod sentit Cardinalis Patruccius; quamvis multo facilius corporales, quæ ut plurimum, & præcipue in fœminis, ab ipsa Phantasia efformantur. Signa ad distinguendas veras a falsis sunt. 1. Si veniant ex improviso sine ulla præcadenti animæ cogitationa. 2. Si ab initio afferant confusionem, & terrorem, sed postea relinquant animam in paca. 3. Si sint raræ, quia frequantes sunt valde suspectæ. 4. Si parum durent, quoniam, inquit S. Theresia, (l) quando anima intueter per longum tempus sem sibi repræsentatam, signum est quod sit potius actus phantasiæ. Visio Divina ut plurimum transit ad instar fulguris, sed remanat inde immobiliter menti infixa. 5. Vere Visio relinquit animam in summa pace, & vivida cognitione miseriæ suæ, non sine ingenti desidario perfectionis; ad differentiam Visionum Diabolicarum, quæ parum remanent impressæ, & relinquunt animam in quadam siccitata, perturbatione, motibus propriæ æstimationis, & cum fame sensibili harum gratiarum. Verum cum omnibus signis superius mamoratis, inquit S. Theresia (m), nullam certam haberi posse securitatem, quoniam multotias Dœmon scit simulare quietem, cogitationes humilitatis, desideria perfectionis; quæ omnia incertum est a quo procedant; quoniam sæpe ipsa Dœmon ut ei fides præstetur solat hæc insinuare, ut tandem illum percipiat fructum, & deceptiones, quas intendit. Unde Director, regulariter loquendo, non prohibeat animæ enarrare sibi hujusmodi visiones, immo imponat illi ut manifestet quæcunque videt sive vera ea sint, siva falsa, ut docet S. Theresia (n); sed a contrario nullam ostendat curiositatam sciendi hujusmodi visiones, naque de his minute animam interroget; nec præveniat dicendo: *Num fuit sic? Vidistine hoc, vel illud?* quia tunc facile anima responder affirmative aut ea sua malitia, aut simplicitate. Si aperta noverit hujusmodi visiones esse opus phantasiæ, aut Diabolicum, quia forte arcent animam ab obedientia, humilitata, aut ab alia virtuta, tunc patanter ei hoc dicat. Si vero id Confessarius non discernat, non omnino non expedit indubitanter asserere visionas illas esse vel Diabolicas, vel phantasias, quemadmodum solent quidam nimis increduli (ad differentiam aliorum qui nimis creduli, omnes habent ut veras); sed dicat pœnitenti, ut oret Deum quo non amplius ducatur per vias adeo periculosas, se protestando quod quamdiu vivet in terris velit Deum cognoscere solum per viam Fidei. Cæterum insinuet ut ex visionibus habitis vel falsis, val veris, illum percipiat fructum qui magis est necessarius, & præcipue se recte cum Deo gerendi; ita enim agendo, quanquam visiones fuerint a Dœmone Dœmon remanebit elusus.

141. Quod vero ad *Locutiones attinet*, *Locutio esse potest Successiva*, *Formalis*, & *Substantialis*. Successiva est quando anima meditando aliquam veritatem Fidei, sentit sibi quasi responderi ab ipsomet suo spiritu, sed veluti ac esset persona extranea. Hæc quando bonos parit effectus ut essent amoris, aut humilitatis extraordinariæ, esse potest speciale Dei lumen: sed quando non videt augeri consuetum amorem, indicium est eam esse intelligantiam proprii intellectus. *Formalis* est quando anima audit aliqua verba formata, sed extra se; & potest hæc percipi vel auribus, vel imaginativa, vel intellectu. Hæc, ut discernatur utrum sit Divina, val Diabolica, videndæ sunt res quas exprimit, aut faciendas imponit; & effectus quos relinquit. Præcipua, si est Divina, imponitque opera patientiæ, propriæ abjectionis, aut quodvis aliud opus spirituale; relinquet facilitatem quandam ad omnia tolleranda, ad operandum, & se humiliandum *Substantialis* est eadem ac formalis, & solum differt in effectu; quoniam Formalis aut instruit, aut imponit; Substantialis vero ipso operatur id quod exprimit; ut e. c. si diceret: *Consolare. Noli timere: Dilige me:* anima tunc in eodem temporis puncto remanet consolationa sapleta, intrepida, aut amoris igne succensa. Hæc locutio cætaris omnibus ast securior; prima enim est valda incerta: secunda, idest Formalis, est multum suspecta, præsertim quando jubet res exequendas; Unde Director si observat ea quæ jubentur esse Christianæ prudentiæ opposita, debet ea omnino prohibere, si vero non sint prudentiæ contraria, expedit ut earum suspendat executionem, quousque deveniat in majorem securitatem, & multo magis si res sint extraordinariæ.

142. Denique quod attinet ad *Revelationes* rerum occultarum, aut futurarum, ut scilicet Mysteriorum Fidei, status conscientiarum, prædestinationis animarum, mortis, promotionis ad aliquam dignitatem, & his similia; hæ possunt tripliciter haberi, nempe per Visiones, per locutiones, & per Intelligentias nudarum veritatum. In hujusmodi Revelationibus debet Director magnam adhibere prudentiam, nec sit nimis facilis ad credendum, & præcipue ad exequendum quando agitur de certiorando aliquem ob notitiam in Revelatione acceptam. Ante omnia jubeat animæ, ne revelationem aliis indicat, & ipse cautissime semper procedat, immo utatur Sapientiorum consilio, quoniam ut plurimum tales Revelationes dubiæ sunt, & suspectæ. Minus vero suspectæ sunt Intelligentiæ simplicium veritatum circa Mysteria, Attributa Divina, malitiam peccati, damnatorum infelicitatem, & his similia: hæc quando sunt Fidei conformia, inquit S. Joannes a Cruce (o), quod anima non debet illas expetere, sed si ipsi concedantur, humiliter sunt ab ea accipiendæ, & non refutandæ.

143. Oritur hic dubium: Utrum omnes istæ species gratiarum, & Communicationum supernaturalium debeant rejici, aut acceptari? Et distinguendum est, ut ait doctus quidam Auctor (p) cum S. Joanne a Cruce, & aliis: Gratiæ illæ quæ elongant a Fide, ea eo quia consistunt in quibusdam notitiis distinctis, ut sunt: Visiones, Locutiones, & Revelationes; has oportet omni conatu rejicere; sed illæ, ea opposito, quæ sunt uniformes Fidei, ut sunt notitiæ confusæ, & generales, & tactus Divini qui uniunt animam Deo, non sunt rejiciendæ, immo possunt humiliter expeti, & desidereri, ut magis magisque Deo uniatur, & in suo sancto amore solidetur. Hoc nihilominus intelligitur pro illis animabus quæ jam donantur similibus favoribus; quoniam pro aliis tutior via est desiderere & expetere tantummodo unionem Activam, quæ ut diximus, ast unio voluntatis nostræ cum Divina Voluntata. Director igitur quando ei occurrerit anima cum his communicationibus Contemplationis, aut Caliginis, aut unionis, non debet ei imponere ut eas rejiciat, sed ut humiliter, & cum gratiarum actiona recipiat: Semper vero utatur verbis quæ animam non omnino securam efficiant, sed relinquant quendam timorem qui eam etsi non conturbet, detineat vero in humilitata, & ab omnibus alienationa. Gratias autem quarundam notitiarum distinctarum quæ habentur per viam Visionum, & his similium, ut superius diximus, jubeat Confessarius constantissime recusari, semper tamen in spiritu humilitatis; (& sine ullo contemptu, ut expuendi in faciem, irridendi &c. quod non licet, ut plures asserunt); & protestando se coram Deo: Se velle ei in pura Fide servire. Cæterum, inquit S. Theresia (q), quod quotiescunque anima sentit se suaviter accendi ad amorem erga Deum, habere debet communicationem tanquam Divinam, non ideo ut credat se aliis meliorem, sed ut animum faciat ad perfectius coram Deo ambulandum, ita enim agendo Deus efficiet ut Dœmon, etiamsi ista aliquam partem haberet, victus remaneat, & suis ipsis armis sibi damnificet.

144. Sed concludamus. Director ergo 1. Imponat animæ, ut superius diximus, ut fideliter enarret omnes communica-

municationes quas habet in Oratione, nullam tamen ex sciendi gratiam demonstret; nec unquam aliis manifestet gratias supernaturales suæ pœnitenti concessas; fiet enim ut illi ejus precibus se commendent, eamque maximo superbiendi periculo exponent: Vel si post hanc notitiam, levissimum intueantur defectum, multum scandalizabuntur, & in derisione habebunt. 2. Non ostendat huic animæ talibus favoribus distinctæ, particulare aliquod signum æstimationis, & multo minus mittat alias pœnitentes ad petendum consilium ab ea, vel ad expetendum solatium, aut directionem; potius ostendat minoris eam facere, quam alias animas quæ ambulant per viam Fidei, quoniam animæ his favoribus ditatæ, regulariter loquendo, semper, & multum sunt humiliandæ. 3. Si advertat animam servare humilitatem, atque timorem in illis Divinis communicationibus, oportet eam adjuvare, immo & securam facere, quoties expedire cognoverit. Inquit S. Theresia, quod anima nunquam movebitur ad magna pro Deo gerenda, nisi agnoverit magna accepisse a Deo. Et quidem eadem Sancta, quando a SS. Francisco Borgia, & Petro de Alcantara fuit facta securior, donec quæ ipsa acceperat, esse vere Divina, ex eo tempore ad perfectionem non amplius cucurrit, sed evolavit. Neque ex eo quod cernit Director animam identidem in aliquem defectum incidere (quoties defectus non sunt plene deliberati, aut commissi cum adhærentia, & contemptu) reputare debet omnes hujusmodi communicationes pro mendaciis, & illusionibus. Dominus tales gratias concedit non tantum animabus perfectis, sed aliquando etiam imperfectis, ea scilicet ratione, ut liberet e suis imperfectionibus, & ad vitam perfectiorem extollat. Unde quando dignoscitur quod per hujusmodi communicationes animæ magis magisque se liberet a passionibus, & proficit in amore Divino, atque in desiderio perfectionis, signum est quod illæ sint bonæ. De reliquo quando agitur de gratiis externis, ut sunt Visiones, locutiones, & Revelationes, regulariter loquendo ut diximus, tutius est, ut Director ostendat parvi eas facere, dicendo id quod ait S. Theresia e Cœlo post obitum suum cuidam personæ Religiosæ: *Ne fidant animæ Visionibus, & Revelationibus particularibus; nec collocent perfectionem in eis habendis: licet enim aliquæ ex eis sint veræ, plures nihilominus sunt falsæ, & mendaces: & difficile est invenire unam veritatem inter plura mendacia* (quare plures sunt visiones falsæ quam veræ); *& quo avidius expetentur, & in pretio habebuntur, eo magis persona aberrabit a Fide, & humilitate, quæ est via tutior quam posuerit Deus.* Quare det ei consilium, ut oret Deum, ut veram concedat extasim, scilicet totalem a rebus terrenis, & a semetipsa alienationem, sine qua ad perfectionem nunquam valebit pervenire. Quod si unquam Director advertet animam non esse bene fundatam in suæ miseriæ cognitione, & vellet pro certo tenere quod suæ communicationes sint Divinæ, & turbaretur audiendo, quod Director nollet eas credere uti tales, pessimum signum est: signum est quod illæ sint Dæmonis ex effectibus qui observantur, scilicet adhæsionis, superbiæ; aut indicium est, quod anima non bene ambulet, quoniam ipsa saltem dubitare deberet quoties dubitat Confessarius: & ideo in hoc casu omnibus modis est humilianda, & in timore detinenda quantum fieri potest; & tunc si nec etiam acquiescit, privet eam Communione, & severius mortificet, quia tunc in magno versatur periculo, ne decipiatur e Dæmone. Denique Director etsi judicaret reddere animam certiorem, quod suæ communicationes sint a Deo, tamen ei insinuet, ut in Oratione semper præ oculis habeat (vel saltem in principio) punctum aliquod vitæ, vel Passionis Jesu Christi. Dicebat S. Theresia: Animam quæ amittit directionem boni Jesu, nunquam perventuram ad perfectam cum Deo unionem. Animæ incipientes meditantur Domini Passionem per modum discursus; Contemplativæ vero non utuntur discursu, sed proposito sibi Mysterio aliquo, admirantur Bonitatem, Misericordiam, Amorem Divinum; & hinc Deus facit eas transire, quando ei placuerit, ad Contemplationem suæ Divinitatis.

(a) *Part.* 1. *c.* 1. *n.* 1. (b) *In Vita* c. 14. (c) *Camm. di perfez. p.* 209. (d) *Conc. dell' Amor di Dio Conc. III.* (e) *Avvisi per l'oraz.* 12. (f) *Mans. V. c.* 1. (g) *Vita* c. 18. (h) *Mans. V. c.* 1. (i) *Mans. V. & VI.* (k) *Salita lib.* 2. c. 24. (l) *Mans. VI. c.* 9. (m) *Mans. VI. c.* 9. (n) *Mans. V. c.* 9. (o) *Salita l.* 11. *c.* 33. (p) *F. Bernard. da Castelvetere Dirett. Miss. l.* 2. *p.* 2. *c.* 1. (q) *Vita* c. 15. *& Mans. VI. c.* 9.

§. III. *De Mortificatione.*

145. QUoad Mortificationem oportet advertere, quod quando animæ vitam spiritualem incipiunt, ex eo quod solet tunc Dominus, ut diximus, eas allicere consolationibus sensibilibus, in primis illis fervoribus vellent se interficere disciplinis, ciliciis, jejuniis, & similibus exercitiis afflictivis. Interea oportet, ut Director sit parcissimus in hujusmodi mortificationibus concedendis: nam alias superveniente inde tempore ariditatis, ut ordinarie solet accidere, facile anima destituta suo pristino fervore sensibile, omittet omnes suas mortificationes; & incipiens inde diffidere relinquet etiam Orationem, & vitam ipsam spiritualem utpote res minus sibi accommodatas, & consequenter amittet omnia. Aliquando etiam accidit, ut hæ animæ incipientes ratione primi illius fervoris dent in res immoderatas, & incidant in morbos corporales, & tunc ut reficiantur, omittunt omnia exercitia spiritualia non sine ingenti periculo amplius ea non resumendi. Ideo Director curare debet, ut prius ipsæ in vita spirituali solidentur, & postea consideratis circumstantiis sanitatis, occupationum, atque fervoris, concedat illis eas mortificationes externas, quas ipsis magis judicaverit convenire secundum Christianam prudentiam. Dico *secundum Christianam prudentiam*; quoniam dantur aliqui Directores adeo imprudentes, qui omnem animæ progressum collocare videntur in onerando eam jejuniis, ciliciis, disciplinis sanguineis, adustionibus, & his similia. Alii vero omnes omnino mortificationes externas videntur reprobare tanquam inutiles spirituali progressui, totam perfectionem in interiori mortificatione collocando. Sed hi etiam errant ut primi, quoniam mortificationes corporales adjuvant internas, & sunt quodammodo necessariæ (quando possunt exerceri) ad frænandos sensus, & ideo legimus ab omnibus Sanctis plus minusve fuisse frequentatas. Verum quidem est, quod mortificatio interior passionum est a pœnitentibus potissimum exigenda; ut e. c. esset: Non respondere injuriis, non quærere, neque manifestare aliis quæ tendunt ad propriam æstimationem, cedere in contentionibus, aliorum voluntati condescendere (sed sine damno spirituali); unde expedit aliquando alicui animæ prohibere omnes mortificationes externas, quousque se sentiat liberam ab aliqua passione magis dominante, ut vanitatis, rancoris, cupiditatis rerum hujus mundi, æstimationis propriæ, aut propriæ voluntatis. Sed absolute asserere: Mortificationes externas nihil, aut parum prodesse, maximus error est. Dicebat S. Joannes a Cruce ei qui reprobat pœnitentias nullam præstandam esse fidem, etiamsi miracula perpetraret.

146. Ab initio ergo Director ante omnia injungat pœnitenti, ut nihil unquam faciat contra, aut sine ejus obedientia. Qui contra obedientiam pœnitentias agunt, inquit S. Joannes e Cruce: *Hi magis progrediuntur in vitiis, quam in virtutibus.* Sit quoque, ut dixi, valde retinens in concedendis hujusmodi mortificationibus, quamvis id importunius efflagitent pœnitentes; Satis erit ab initio eis concedere aliquam tenuem, sed raram mortificationem, ut disciplinam, catenulam ferream, abstinentiam, potius ad ingerendum in eorum animis mortificationis desiderium, quam ad eos ut convenit mortificandos; & postea processu temporis poterit liberalius agere juxta progressum quem Anima faciet in virtutibus: Quando enim illa erit in spiritu solidata, non poterit ei sine scrupulo opportunas mortificationes denegare. Ceterum, ordinarie loquendo, generalem hanc regulam sibi proponat, nunquam scilicet concedendi mortificationes externas, nisi prius requisitus, quia hæ non multum prosunt, si absque magna appetentia recipiantur: & quoties concedit, semper minus quam postulatur concedat, & potius, ut inquit Cassianus, excedat in denegando, quam in concedendo. Præcipue curet suadere mortificationem externam circa gulam, cujus quædam animæ spirituales non admodum sunt amantes: hæc revera est omnium durissima, sed utilissima spiritui, & sæpe etiam corpori: Dicebat S. Philippus Nerius: *Qui non coercet gulam, nunquam perveniet ad perfectionem.* E contrario sit parcus in concedendis mortificationibus somni, quoniam hæ facile tum corporis, tum spiritus saluti sunt nocivæ; sublato enim somno sufficienti, patitur caput, & languente capite remanet persona inabilis ad meditandum, & ad cetera alia exercitia devotionis. Quamcunque vero mortificationem concesserit pœnitenti, ut omnem illi auferat superbiendi occasionem, persuadeat illi hoc nihil prorsus esse respectu ejus quod Sancti fecerunt, & respectu pœnarum quas pro nobis perpessus est Jesus Christus. Dicebat S. Theresia: *Totum est immunditia quicquid agere possimus in comparatione unius sanguinis guttæ quam Dominus effudit pro nobis.* Meliores mortificationes, utiliores, & periculis minus obnoxiæ sunt Negativæ, ad quas faciendas, regulariter loquendo, non est necessaria obedientia Directoris, ut esset privare se visione, aut auditione rerum curiosarum: loqui parce: contentus esse cibis gustui minus acceptis, seu male conditis; Non accedere ad ignem tempore hyemis: Eligere pro se res viliores; Exultare & lætari deficientibus quibusdam rebus etiam necessariis; quoniam in hoc consistit virtus paupertatis, ut ait S. Bernardus: *Virtus paupertatis non est paupertas, sed amor paupertatis.* Insuper non queri de incommodis temporum; de contemptu sui ipsius; de persecutio-

cutionibus, molestiisque infirmitatum corporis. Scalpro cruciatuum, & dolorum perficiuntur lapides Hierusalem cælestis. Dicebat S. Theresia: *Credere quod Deus admittat in suam amicitiam gentem commoditatis amicam, dementia est. Animæ, quæ vere diligunt Deum nesciunt quietem expetere.*

147. Hic oritur dubium: Evangelium in quodam loco ait: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in Cœlis est. Matth. 5. 16.* In alio loco dicit: *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Matth. 6. 3.* Quæritur ergo, utrum actus virtutis sint manifestandi aliis, vel occultandi? Et respondetur distinguendo: Opera communia ad virtutem Christianam necessaria, exerceri debent palam; ut esset frequentia Sacramentorum, Oratio Mentalis, Visitatio Venerabilis; Audire Missam genibus flexis, & cum interiori spiritus recollectione; Deferre oculos modestos: silentium in Ecclesia servare; Dicere: *Volo Sanctus evadere*; Fugere garrulitatem, Conversationes periculosas, curiositates, & his similia. Opera vero quæ dicuntur supererogationis extraordinariæ, & quæ sapiunt singularitatem, ut supra enarratæ pœnitentiæ externæ ciliciorum, flagellorum, orationis cum brachiis in Crucem expansis, comestionis herbarum amarorum, suspiriorum, fletus tempore orationis &c. occultari debent, quantum possibile est. Reliqua vero opera virtutis, ut Ministrare infirmis: Erogare eleemosynam pauperibus: Humiliare se facienti injurias, & similia; hæc melius erit occultare quantum fieri potest: Sed si forte exerceri nequeant nisi publice, non debent prætermitti, dummodo fiant tantum intuitu placendi Deo.

§. IV. *De Frequentia Sacramentorum.*

148. TAndem dicenda sunt aliqua de modo quo Confessarius dirigere debet animas spirituales circa frequentiam Sacramentorum, scilicet Confessionis, & Communionis. Quod spectat ad Confessionem expedit ipsis insinuare, ut generaliter de suis peccatis confiteantur, si adhuc non fecerint; quia si forte jam fecerint, vel si anima esset scrupulis agitata, oportet omnino Confessionem hanc prohibere, quoad vero Confessionem ordinariam, quædam animæ delicatioris conscientiæ consueverunt quotidie confiteri; sed, generaliter loquendo, sufficiet personis spiritualibus præsertim scrupulosis confiteri semel, aut ad summum bis in hebdomada. Sed quando aliqua ex istis gravaretur aliqua culpa levi, & non haberet opportunitatem confitendi, dicit P. Barisonius in suo tractatu de Communione, innixus auctoritati S. Ambrosii, & complurium aliorum Auctorum (quod etiam suadet S. Franciscus Salesius in quadam sua Epistola), quod non ideo omittere debet Communionem; Ad remissionem enim venialium docet Sacrum Concilium Tridentinum esse quoque alia media, ut essent actus Contritionis, & Amoris; unde melius tunc est ad purificandam animam a culpa illa, uti istis mediis, quam privari Communione propter absentiam Confessarii. Et sapiens quidam Director dicebat, quod aliquando longe fructuosius est pro quibusdam animabus timoratis disponere se ad Communionem actibus suis, quam cum ipsa Confessione. Et multoties accidit quod tunc anima se disponat actibus ferventioribus contritionis, confidentiæ, & humilitatis.

149. Quoad vero Communionem non loquimur hic de obligatione Pastorum animarum non negandi Communionem cuicunque subdito qui non sit publice peccator, & quoties rationabiliter petat. Satis de hoc egimus in Libro (*a*), in quo vidimus, Innocentium XI. in quodam suo Decreto ordinasse usum Communionis frequentis totum remitti prudentiæ Confessariorum; unde sine evidenti causa, nescio quomodo Parochi possint tuta conscientia denegare petentibus Communionem. Et notandum est, quod in præfato Decreto prohibetur Episcopis præscribere in genere suis subditis dies ad faciendam Communionem; sed loquimur hic dumtaxat de modo quo Confessarii debent se gerere in concedenda Communione suis pœnitentibus. In hoc quidam errant ob nimiam indulgentiam, alii ob nimium rigorem. Non est dubium quin error sit, ut advertit hodiernus S. P. Benedictus XIV. in aureo suo libro de Synodo, concedere Communionem frequentem iis qui sæpe in peccata gravia labuntur, nec solliciti sunt de agenda pœnitentia, ac de sua emendatione; aut iis qui accedunt ad Communionem cum affectu ad peccata venialia deliberata sine ullo desiderio se ab eis liberandi. Expedit quidem aliquando concedere Communionem aliquibus, qui essent in periculo labendi in peccata lethalia, ut vires recipiant ad resistendum; sed respectu earum personarum, quæ non existunt in tali periculo; & e contra committunt ordinarie peccata venialia deliberata, & nulla in eis emendatio, neque desiderium emendationis effulget, optimum erit non permittere eis Communionem plusquam semel in hebdomada, immo poterit expediens esse illis aliquando per integram hebdomadam Communionem auferre, ut majorem concipiant horrorem in suos defectus, & majorem erga Sacramentum hoc reverentiam. (*c*) Tanto magis, quod sententia communior tenet: Recipere Eucharistiam cum peccato levi actuali, aut cum affectu ad ipsum, novam esse culpam ratione irreverentiæ, quæ irrogatur Sacramento. Quidam afferunt Decretum S. Anacleti (*d*), in quo habetur: *Peracta consecratione omnes communicent; qui noluerint, Ecclesiasticis careant liminibus; sic enim & Apostoli statuerunt, & S. Romana tenet Ecclesia.* Sed in primis negatur a P. Suarez, & aliis quod unquam fuerit tale Apostolorum præceptum. Secundo Decretum illud, ut Glossa ibidem testatur, & Catechismus Romanus (*e*) non obligabat omnes fideles, sed tantum ministros assistentes Altari. Et tandem posito quod Decretum obligaret omnes, certum est hodie in desuetudinem abiisse.

150. E contrario errant certe quidam alii Directores, & multum se elongant a spiritu Ecclesiæ, dum sine ullo respectu ad exigentiam aut progressum animarum, negant indiscriminatim Communionem frequentem, non alia ratione ducti, quam quia frequens est. Ipse Catechismus Romanus (*f*) explicans desiderium S. Concilii Tridentini, ut omnes Sacrificio Missæ adstantes communicent, docet esse officium Parochi sedulo hortari fideles ad Communionem non modo frequentem, sed etiam quotidianam: cum obligatione instruendi illos, quod sicut corpus, ita & anima eget quotidiano alimento. Prætermitto hic afferre Sanctorum Patrum, & Magistrorum spiritus auctoritates omnino conformes, quoniam hæ reperiuntur adnotatæ in tot libris qui tractant de frequenti Communione. Sufficiat scire ex Catechismo Romano loco supra citato, & ex Decreto Innocentii XI. relato in nostro Libro (*g*), quod frequens Communionis usus immo quotidianus fuit semper ab Ecclesia, & ab omnibus Patribus approbatus; qui ut demonstrat doctus quidam auctor (*h*) quoties adverterunt frigescere usum Communionis quotidianæ, omnem diligentiam adhibuerunt ad illum redintegrandum. Et in III. Synodo Mediolanensi habita sub S. Carolo Borromæo, injunctum fuit Parochis exhortari fideles in concionibus ad hanc frequentiam Communionis; & insuper impositum fuit Episcopis provinciæ, ut prohiberent concionari, & severius punirent eos qui oppositum disseminarent tanquam scandalorum satores, & totius Ecclesiæ sensui contradicentes. Insuper in præfato Decreto Innocentii imponitur Episcopis, ut diligentissime caveant, ne alicui Communio denegetur, etiam quotidiana, & quærant, ut par est, in suis subditis hanc alere devotionem. Fatentur ultro quidam spiritus rigidiores licitam quidem esse Communionem quotidianam, sed dicunt requiri ad hoc debitam dispositionem; sed scire ab ipsis desideramus quidnam intelligant hoc nomine *debitæ dispositionis*? Si intelligunt dignam, Ecquis unquam deberet amplius, ad Eucharistiam accedere? Solus Jesus Christus digne Eucharistiam sumpsit, quia solus Deus digne Deum potuit recipere. Si vero convenientem dispositionem intelligunt, jam superius dictum est, quod iis qui actualia habent peccata venialia, aut affectum ad illa, sine desiderio emendationis, æquum est frequentem Communionem denegare. Sed si postea loquamur de illis, qui sublato jam affectu etiam ad venialia, & superata majori parte pravarum suarum inclinationum, magnum Communicandi desiderium habent, inquit S. Franciscus Salesius (*i*) quod hi prævio sui Directoris consilio, recte possunt communicare quotidie. Et S. Thomas (k) docet quod quando anima aliqua experitur beneficio Communionis se crescere in Amore Divino, nec imminui reverentiam in Sacramentum; non debet abstinere a Communione etiam quotidiana; En ipsa S. Doctoris verba: *Si aliquis experientia comperisset ex quotidiana Communione augeri amoris fervorem, & non minui reverentiam, talis deberet quotidie communicare.*

151. Et quamvis aliquo die a Communione abstinere sit etiam virtus, tamen inquit P. Granata in suo Tractatu de Communione, esse communem Doctorum opinionem, quod melius sit accedere quotidie ad Communionem ob amorem, quam abstinere ob reverentiam. Et hoc confirmat idem S. Thomas (*l*) dicens: *Et ideo utrunque pertinet ad reverentiam hujus Sacramenti, & quod quotidie sumatur, & quod aliquando abstineatur. Amor tamen, & Spes ad quæ semper Scriptura nos provocat, præferuntur timori.* Immo recte ait P. Barisonius, quod ille, qui ad Eucharistiam accedit cum desiderio crescendi in Amore Divino, etiam reverentiæ actum exercet erga Jesum Christum: immo hic facit actum positivum, quando ille qui abstinet facit tantummodo negativum. Plures Sancti qui magnam erga hoc Sacramentum reverentiam habuerunt, non abstinuerunt a quotidiana Communione; ut consueverunt S. Gertrudes, S. Catharina Senensis, S. Theresia, B. Joanna de Chantal, & alii. Et asserentibus hodie non amplius existere has Sanctas Theresias, recte reponit idem P. Barisonius: Temeritatem hanc esse supponere quod hodie Manus Domini sit abbreviata. V. P. Magister de Avila non dubitat dicere quod illi qui damnant eos qui sæpius ad Eucharistiam accedunt, Dæmonis officio funguntur.

152. Ce-

152. Cæterum considerando relatas doctrinas, videtur non posse Director sine scrupulo negare Communionem frequentem, & etiam quotidianam (excipe ordinarie loquendo unum diem in quavis hebdomada, ut facere solent prudentes aliqui Directores, & excipe tempus illud quo privare velint pœnitentes Communione, ad probandam eorum obedientiam, aut humilitatem, aut ob aliquam aliam justam causam) quibusdam animabus eam desiderantibus, ut proficiant in Divino Amore: semper vero ac illa vivendo alienata ab effectu cujuscunque culpæ venialis, incumbit insuper multum orationi mentali, & conatur tendere ad perfectionem; & amplius non labitur in peccata, etiam venialia plene voluntaria: Hæc enim, ut ait S. Prosper, est perfectio quæ potest in hac vita haberi, attenta humanæ fragilitate. Et quando Confessarius utile esse cognoverit concedere Communionem frequentem similibus personis, inquit Innocentius XI. in suo Decreto, nihil obstare, quod sint etiam negotiatores, & Conjugati. En ejus verba: *Frequens* (ad Eucharistiam) *accessus Confessariorum judicio est relinquendus, qui ex conscientiarium puritate, & frequentia fructu, & ad pietatem processu laicis, negotiatoribus, & Conjugatis, quod prospicient eorum saluti profuturum, id illi præscribere debebunt.*

153. Et quamvis anima alique caderet aliquando in veniale peccatum voluntarium ob meram fragilitatem, sed cito postea doleret, emendationemque proponeret; si deinde Communionem desideraret ad robur accipiendum e Sacramento, ne cadat, & ad progrediendum in via perfectionis; quanam de causa ei esset deneganda Communio? Damnata jam fuit ab Alex. VIII. Propositio 22. Baii, quæ dicebat: *Sacrilegi sunt judicandi qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam de delictis suis pœnitentiam egerint.* Et Propositio 23. *Similiter arcendi sunt a Sacra Communione quibus nondum inest Amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expers.* Sacrum Concilium Tridentinum vocet hoc Sacramentum: *Antidotum quo liberamur a culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus præservamur.* Et quidem ad hunc finem præservandi animam a recidivia, Apostoli Communionem quotidianam primitivis Christianis concedebant, inter quos sine ullo dubio reperiebantur similiter imperfecti, & fortasse imperfectiores, ut agnitur ea Epistolis SS. Pauli, & Jacobi. S. Ecclesia (in Postcommunione Dom. XXIII. post Pentecosten) Orat. *ut quicquid in nostra mente vitiosum est, dono medicationis hujus Sacramenti curetur.* Ergo Communio fuit instituta etiam pro imperfectis, ut virtute hujus cibi sanentur. Notandum insuper est id quod S. Franciscus Salesius in sua Philothea in hoc proposito dicit: *Si quærant a te cur tam frequenter communices, responde illis, quod duplex personarum genus debet sæpius communicare, perfecti scilicet, & imperfecti: perfecti, ut se in perfectione conservent, imperfecti, ut ad perfectionem valeant pervenire. Fortes, ne debiles fiant; debiles, ut fortes evadant; infirmi, ut curentur, benevalentes, ne infirmentur. Et quod te attinet utpote imperfectam, infirmam, ac debilem, eges frequenti Communione. Dic illis, quod ii, qui mundanis negotiis non sunt implicati debent sæpius communicare, quia habent opportunitatem; qui vero hujusmodi negotiis detinentur, quia egent Communione.* Denique Sanctus concludit dicens: *Accede sæpius o Philothea ad Eucharistiam, immo quam sæpissime consilio tui Directoris, & crede mihi quod lepores in nostris montibus albi evadunt non alia ratione, nisi quia non edunt nisi nivem; & tu comedendo puritatem in hoc Sacramento tota pura evades.* Item P. Granata in suo Tractatu de Communione (n) ait: *Non debet homo recedere ad hoc Sacramento ob propriam indignitatem, pro pauperibus enim relictus est hic thesaurus, & pro infirmis hæc medicina; itaque nemo* (subdit) *quantum imperfectum se noscat, debet se longe ab hoc remedio tenere, si vere curari desiderat.* Immo ait idem auctor, quod quanto magis quis se debilem noscit, tanto magis ad hunc cibum fortium debet accedere. Quod valde consonet cum eo quod inquit S. Ambrosius (o): *Qui semper pecco, debeo semper habere medicinam*: & S. Augustinus (p): *Quotidie peccas, quotidie sume.*

154. Adde, quod S. Thomas docet: (q) Effectum Sacramenti, quantum ad augmentum gratiæ, non impediri a peccatis venialibus, dummodo non committantur in ipsa Comunione: & quamvis hæc impediant in parte, non tamen in totum effectum Sacramenti impediunt. Hanc sententiam communiter tenent Sotus, Suarez, Valentia, Vasquez, Coninkius, & plures alii apud Salmanticenses (r). Insuper tenent plures graviores Auctores (s): Hoc Sacramentum ex *opere operato* remittere peccata venialia, de quibus anima actualem complacentiam non habeat; atque hoc concordat, cum eo quod ait Catechismus Romanus (t): *Remitti vero Eucharistia, & condonari leviora, quæ venialia dici solent, non est quod dubitari debeat; Quicquid enim cupiditatis ardore anima amisit, totum Eucharistia, eas minores culpas abstergens, restituit.* Saltem, ut ait Angelicus (u) cum communi, excitatur per Communionem actus charitatis, quo inde peccata remittuntur: *Qui* (actus charitatis) *excitatur in hoc Sacramento, per quem peccata venialia solvuntur.*

155. Quod si postea dignoscatur, non obstante frequentia Communionis, anima nihil proficere in via perfectionis, neque se emendare a culpis deliberatis, licet venialibus, ut si adhæreret etiam voluptatibus sensuum in videndo, audiendo, edendo, cum aliqua vanitate vestiendo tunc certe consulto restringendus erit usus Communionis, etiam ut serio cogitare incipiat de sua emendatione, & suæ spirituali perfectioni consulere. Cæterum advertendum est, quod licet juxta S. Thomam (x), ut possit quis ad Communionem accedere, *requiritur, ut cum magna devotione accedat*: nihilominus non est necessarium ut illa sit summa, vel aperte sensibilis. Sufficiet Directori detegere in intimo voluntatis sui pœnitentes quandam alacritatem ad exequenda quæcunque Deo placuerint. Qui a Communione abstineret, quia non sentiret in se magnum quendam fervorem, inquit doctus Gerson, quod esset comparandus illi qui nimis frigescens nollet ad ignem accedere, quia nullum in se experitur calorem. Unde docet P. Granada cum Cajetano, Personas pusillanimes quæ ob immoderatum timorem suæ indignitatis Communionem omittunt, magnum suo proprio progressui inferre præjudicium. Neque ad prosequendas Communiones, inquit S. Laurentius Justinianus, oportet ut anima sentiat, aut aperte in se discernat augmentum fervoris, quoniam non raro hoc Sacramentum operatur, absque eo quod non ipsi animadvertamus. Et S. Bonaventura inquit, (y): *Licet tepide, tamen confidens de misericordia Dei fiducialiter accedas, quia qui se indignum reputat, cogitet, quod tanto magis eget medico, quanto senserit se ægrotum; neque ideo quæris te jungere Christo, ut tu eum sanctifices, sed ut tu sanctificeris ab illo.* Et postea subdit: *Neque prætermittenda est Sancta Communio, si quandoque non sentit homo specialem devotionem, cum se ad illam præparare studeat, vel in ipsa perceptione, vel post forte minus devotum se sentit, quam vellet.* Ergo bene sentit Sanctus, quod etsi Anima experiretur minorem devotionem post susceptam Eucharistiam, quam antea, nec etiam debet eam omittere. Quapropter, quemadmodum quando anima sentit se maximopere ad Communionem inclinatam, expedit identidem eam mortificare Communionem differendo (præsertim si advertatur, quod per illam prohibitionem turbetur; hujusmodi enim contristatio est argumentum superbiæ, quæ eam vere reddit indignam); ita ex opposito quando sentit in se ariditatem, & tædium ad Eucharistiam suscipiendam, expedit tunc illam sæpius ad Communionem impellere, ut a Sacramento vires acquirat.

155. O utinam, concludo, O utinam & in mundo plures animæ hujusmodi invenirentur (quæ a nonnullis ultra quam convenit rigiditati addictis, irreverentes, & temerariæ vocantur) quæ odio habentes etiam culpas leviores, expeterent communicare, non modo frequenter, sed etiam quotidie, cum vero desiderio se emendandi, & in Divino Amore proficiendi: si enim hoc esset, longe plus in mundo Jesus-Christus diligeretur. Bene experientia demonstrat omnibus his qui dirigendarum animarum munus exercent, ut & ego expertus sum, valde quidem proficere personas illas, quæ recto cum desiderio ad Communionem accedunt; & Dominum mirum in modum eas ad suum amorem pertrahere, quamvis sæpe hoc eis non manifestet pro majori earundem bono; quin & multoties eas relinquit in tenebris, & desolatione, & sine ulla devotione sensibili. Animabus istis, (ut docent S. Theresia, & S. Henricus Susonius) nullum efficacius est remedium, quam frequens Communio. Unde ut concludamus, curet Confessarius Communionem suadere, quoties verum desiderium demonstret, & quoties advertit animam in spiritu proficere beneficio Communionis. Curet etiam insinuare, ut post Communionem immoretur in gratiarum actione pro eo tempore quo potest. Paucissimi sunt Directores qui sedulo id faciunt; scilicet inculcare suis pœnitentibus, ut per aliquod notabile tempus post susceptam Eucharistiam gratias agant; & ratio est, quia paucissimi sunt Sacerdotes qui post Missæ Sacrificium cum Jesu-Christo in gratiarum actione subsistant; Et ideo pudet eos aliis insinuare quod ipsi non faciunt. Gratiarum actio ordinarie per integram horam durare deberet: Fiat saltem per dimidiam, in qua anima in amando, & petendo se exerceat. Inquit S. Theresia, quod post Communionem Jesus existit in anima tanquam in throno Misericordiæ, ut illi gratias elargiatur, dicens: *Quid vis ut tibi faciam?* Et alibi. Post Communionem non amittamus tam præclaram opportunitatem negotiandi. Non solet sua Divina Majestas male rependere hospitium, si bene in anima excipiatur. Insinuet etiam ut sæpius spiritualiter communicet: quæ res valde a Tridentino Concilio commendatur. *Spiritualiter communicare* (inquit S. Theresia) *est valde utile. Nolite id prætermittere; sic enim experietur Dominus quantum eum ametis.*

(a) *Lib. 6. num. 254.* (b) *lib. 6. n. 270.* (c) *c. Pervenit. 2. Dist. 2. de Consecr.* (d) *Catech. Rom. de Sacram.*

ram. Euchar. p. 2. n. 61. (e) *Catech. ibid. n. 60.* (f) *lib. 6. num. 254.* (g) *S. Francisc. Sales Introd. alla vita Devota cap. 20.* (h) *D. Thom. 4. Sent. Dist. 12.* (i) *D. Thom. p. 3. q. 80. ar. 10. ad 3.* (k) *S. Francisc. Sales Vita Devota c. 21.* (l) *D. Ambros. lib. 4. de Sacram. c. 6.* (m) *D. Ambros. l. 5. de Sacr. cap. 4.* (n) *D. Thomas 3. p. q. 79. art. 8.* (o) *Lib. 6. n. 270. v. Qu. II.* (p) *num. 269. v. Effectus II.* (q) *Catech. Rom. de Euchar. p. 2. n. 52.* (r) *D. Thom. 3. p. q. 79. ar. 4.* (s) *D. Thom. q. 80. ar. 10.* (t) *D. Bonavent. de Profectu Religiosor. cap. 78.*

§. VI. *Methodus vitæ pro aliqua Moniali quæ exposceret dirigi per viam perfectionis.*

156. ANte omnia præmittere oportet: Ea quæ inferius exponam, intelligenda esse, quoties non obstet pœnitenti aliquod impedimentum sanitatis, officii, aut obedientiæ: Quod etiam intelligendum est cum licentia Patris Spiritualis, & etiam Præsulis Monasterii, pro eo quod spectat mortificationes externas quæ aliorum oculis sunt expositæ.

157. Et primum quoad Orationem, 1. Tres saltem horas orationis mentalis efficere unam mane, aliam vespere, & aliam post Communionem. 2. Visitare SS. Sacramentum, & Mariam SS. per semihoram, vel saltem quadrantem. In his orationibus incumbat renovandis votis pluries in die, si jam emiserit professionem; vel illis quibus forte se obligavit. 3. Recitare Rosarium saltem quinque Decadum cum aliis orationibus vocalibus; sed hæ non sint plus justo, quia cum plures sunt recitantur cum tenui fructu, caput aggravant, & inde orationem mentalem impediunt. 5. Uti sæpissime orationibus jaculatoriis, ut e. c. *Deus meus & omnia, quam bonus es Deus meus! Diligam te, Jesu amor meus, pro me crucifixum. Domine quare non amaris ab omnibus? Oh utinam & nunquam offendissem te! Volo Domine quæcunque tu vis. Quando te videbo, & amabo de facie ad faciem! Ecce me; fiat de me quodcunque vis.* Insinuet magnopere Director hujusmodi jaculationes amoris, & anima magni eas faciat. 5. Orationi adjungere lectionem spiritualem per semihoram, legendo Opera vel Rodriquez, vel Santjuræi, vel Monita ad Religiosos, vel alium librum qui tractet de virtutibus, vel legere Vitas Sanctorum quarum lectio est fortassis cæteris omnibus utilior.

158. Secundo accedere quotidie ad Communionem, uno excepto die in quavis hebdomada. Sed in Novenis Spiritus Sancti, Nativitatis Domini, & Mariæ Sanctissimæ, & Sanctorum Patronorum communicet quotidie, & quotidie saltem ter communicet spiritualiter.

159. Tertio quoad mortificationes. 1. Quotidie flagellationem incruentam per circa horæ quadrantem: & sanguineam bis, vel semel in mense. 2. Mane catenulam ferream usque ad prandium: post prandium vero aliquam parvam in brachio. Nunquam tamen catenam circa cinctūram, neque cilicia equinis crinibus contexta, quoniam hæc valde officiunt sanitati. 3. Jejunium in pane & aqua in die sabbati, & vigiliis septem Festivitatum Mariæ si commode per valetudinem poterit, vel saltem unico tantum uti obsonio. In refectione vespertina ordinarie non excedere octo uncias cibi, nisi adsuerit aliqua extraordinaria urgentia; Abstinere a fructibus diebus Mercurii, Veneris, & in Novenis superius anunciatis, in quibus potest etiam abstinere ab aliqua alia portione cibi consueti; & in edendo miscere cibis aliquam particulam herbæ amarioris: sed nunquam cinerem. Extra mensam nihil comedere, quoniam melius est, comparative loquendo, quotidie præfatam abstinentiam exercere, quam bis, vel ter in hebdomada jejunare. Somnus non extendatur ultra sex horas: semper vero ad quinque; quoniam excedens defectus somni nocet capiti, & impedit cætera exercitia spiritualia. 4. Servare silentium per tres horas diei; quod intelligi debet de non proferendis verbis non necessariis.

Monita in genere pro Perfectione.

160. I. COllocare omnem suam fiduciam in Deo, & omnino diffidere de se, & de suis bonis propositis. Mascula determinatio se vincendi, & vim sibi in occasionibus inferendi. Ait S. Theresia: *Si defectus non procedit a nobis, ne timeamus quod Deus se abstineat ab impertiendo nobis auxilia ad nostram sanctificationem.*

161. II. Cavere a quocunque minimo defectu deliberato, sive apertis oculis admisso. *A peccato deliberato*, (inquit eadem Sancta) *quantumvis parvo Deus vos liberet.* Subditque: *Dæmon enim opera minimarum rerum aliqua facit foramina per quæ res magnæ ingrediuntur.*

162. III. Non tristari post admissos defectus, sed cito se humiliare, & ad Deum confugiendo cum brevi actu contritionis, & proposito, se in pace remittere; & ita semper se gerere, etiamsi centies in die quis caderet. Et in hoc monet S. Theresia ne communicentur propriæ tentationes animabus imperfectis, quia ita & sibi, & aliis damnum affertur.

163. IV. Alienare se ab omnibus propinquis, rebus, voluptatibus; aliter, inquit S. Theresia: *Anima non recedendo a voluptatibus mundanis, non post multum, denuo recedet a via Dei.* Effugere familiaritatem personarum diversi sexus quantumcunque fuerint religiosæ, sæpe enim Diabolus introducit cum illis quasdam affectiunculas non puras, eas obtrudendo pro spiritualibus. Videantur notata *num.* 85. Oportet ante omnia renuntiare propriæ æstimationi, & propriæ voluntati, immo & rebus spiritualibus, ut Orationi, Communioni, & mortificationibus, quando hæc obedientia non permittit. Uno verbo oportet expellere a corde omne quod non est Deus, & quod non est secundum majus Dei beneplacitum.

164. V. Lætari cum spiritu quoties se carnis contemni, irrideri, & omnium vilissimum reputari. O quam pulchre orat anima illa quæ vilipendia libenter amplectitur! præcipue in Communitatibus in quibus hæc virtus est omnium longe necessaria; consequenter oportet fovere affectionem specialem erga nostros inimicos, & persecutores, illis inserviendo, benefaciendo, honorando, saltem benedicendo, & commendando specialiter Deo, quemadmodum sancti facere consueverunt.

165. VI. Alere ardentissimum desiderium amandi Deum, illique placendi; Ait S. Theresia: *Dominus adeo desideriis delectatur, ac si fuissent executioni demandata.* Sine hoc desiderio anima non progredietur in via perfectionis, nec Deus largiatur illi gratias valde speciales: eadem S. ait: *Ordinarie Deus non impertitur favores multum singulares, nisi iis qui eum desideraverunt ejus amorem.* Et desiderio oportet semper conjungere determinationem faciendi quantum possumus, ut Deo placeamus. Præfata Sancta inquit: *Diabolus potissimum timet Magnanima corda.* Et alibi: *Nihil aliud a nobis exigit Dominus quam validam determinationem, ut reliquum ipse inde perficiat.* Oportet quoque fovere affectum summum erga orationem, quæ est fornax in qua accenditur Amor Divinus. Omnes Sancti quoniam unice Deum diligebant, unice quoque dilexerunt Orationem. Est etiam necessarium ut quis ardenter desideret Paradisum; in Cælo enim animæ diligunt Deum cum omnibus viribus suis, quod consequi nemo potest in terra, & ideo vult Deus, ut ardentissime hoc regnum desideremus, quod Jesus Christus nobis acquisivit sanguine suo.

166. VII. Habere magnam uniformitatem Divinæ Voluntati in omnibus rebus appetitui nostro contrariis, & se pluries in die Deo offerre. S. Theresia hoc quinquagies in die facere consueverat: *Non consistit progressus* (inquit Sancta) *in sibi procuranda majore fruitione Dei, sed in adimplenda illius voluntate.* Et alibi: *Vera unio est unire nostram cum Divina voluntate.*

167. VIII. Præstare exactam obedientiam Regulis, Superioribus, & Patri spirituali. Dicebat V. P. Vincentius Caraffa: *Obedientia est Regina omnium virtutum; omnes enim virtutes obediunt obedientiæ.* Et S. Theresia: *Deus ab anima quæ sibi proposuit illum amare, nihil aliud exigit quam obedientiam.* Perfecta vero obedientia consistit in cito, fideliter, alacriter, & sine ullo judicio obediendo nullam exquirendo rationem, quoties res jussa non sit certe peccatum, ut inquiunt SS. Bernardus, Franciscus Salesius, Ignatius Loyola, & omnes spiritualis vitæ Magistri: Et in rebus dubiis eligere id quod præsumitur quod jussisset obedientia; Et quando hæc præsumptio non posset haberi, id eligere quod magis nostris inclinationibus adversetur. Hoc est illud *Vince te ipsum* toties inculcatum a S. Francisco Xaverio, & S. Ignatio qui solitus erat dicere longe pluris proficere animam mortificationis amicam unico horæ quadrante, quam alias non mortificatas per plurimas horas.

168. IX. Attendere semper Divinæ Præsentiæ; Inquit S. Theresia: *Omne malum provenit ex eo quod non consideremus Deum præsentem.* Qui vere amat, nunquam obliviscitur objecti amati. Ad conservandam vero memoriam hujus Divinæ Præsentiæ juvat in praxi aliquod speciale signum gestare, vel intra cubiculum habere. Maxime vero oportet hanc Præsentiam fovere, sæpius in die repetendo actus amoris in Deum, & petendo Divinum Amorem. E. C. Deus meus, & omnia. Diligam te ex toto corde meo. Totum me tibi do. Fac de me quod tibi placuerit. Nil aliud volo nisi te, & tuam voluntatem. Da mihi amorem tuum, & dives sum satis &c. Advertendum tamen est quod actus isti faciendi sunt sine ulla vi, & nullam desiderando consolationem sensibilem; sed cum suavitate quadam, & voluntate pura unice Deo placendi. Asserebat S. Theresia: *Ne vereamur relinqui irremuneratam a Deo vel unicam elevationem oculorum ad ejus recordationem.*

169. X. Dirigere intentionem placendi Deo in quacunque actione quotidiana sive spirituali, sive corporali dicendo: Domine hoc facio tantum ut placeam tibi. Recta in-

tentio appellitur Alchimia spiritualis, quæ omnes actiones etiam viliores, aureas facit.

170. XI. Quotannis exercitia Spiritualia peragere per octo, vel decem dies: alienando se, quantum fieri potest ab omni conversatione, & officio quod distractiones afferat, ut solum cum Deo versetur. Similiter singulis mensibus aliquam diem ad se colligendum destinare. Devote Celebrare Novenas Nativitatis Domini, Spiritus Sancti, septem Festivitatum Mariæ, S. Josephi, Angeli sui Custodis, & Sancti Tutelaris. In his Novenis poterit quotidie accedere ad Communionem; orando per horam, vel saltem dimidiam plus consueto. Recitare aliquas alias orationes vocales, sed non multas; quoniam longe melius erit exercere determinatum quendam numerum actuum amoris, vel similium.

171. XII. Habere Devotionem specialem erga S. Joseph, Angelum suum Custodem, Sanctum suum Tutelarem, & præcipuæ erga S. Michaelem universalem Cunctorum fidelium Patronum. Sed ante omnia erga Beatissimam Virginem Mariam, quæ ab Ecclesia nostra Vita, & nostra Spes appellatur: est enim moraliter impossibile, ut anima multum in perfectione proficiat, sine particulari, & tenera quadam devotione erga Sanctissimam Dei Genitricem.

CAPITULUM X.

De quibusdam Monitis magis notatu dignis ad Confessarios, & Parochos: Cum praxi docendi Orationem Mentalem.

§. I. *Monita ad Confessarios.*

172. EX his quæ superius diximus adnotanda sunt hic aliqua principaliora, quæ advertere debet Confessarius in suo Officio exercendo.

173. I. Ante omnia curet ex una parte summam adhibere charitatem in excipiendis peccatoribus, iisque animandis ad confidendum in Divina Misericordia: Ex altera vero ob humanum respectum non prætermittat eos fortiter admonere, simulque ostendere ipsi statum infelicissimum, in quo reperiuntur, ac assignando media opportuna ad se liberandum ex malis habitibus jam contractis: Et præcipue sit inflexibilis in differenda eisdem absolutionem, quoties oporteat.

174. II. Ut plurimum interroget Rudes, utrum sciant principalia Fidei Mysteria. Videatur circa hoc quod diximus *num.* 22.

175. III. Hujusmodi Rudes, aut alios neglectæ conscientiæ non omittat interrogare circa ea, in quæ frequentius solent incidere, quoties ipsi ex se non confitentur.

176. IV. Cautissime se gerat interrogationibus de materia turpi, præsertim cum puellis, puerisque, ne isti addiscant quod ignorant. Et si ipse in hujusmodi materia tentationes patiatur, elevet sæpius mentem ad Deum se convertendo ad aliquam sacram Imaginem; & priusquam incipiat Confessiones audire, renovet semper rectitudinem intentionis.

177. V. Patres, Matresque familias interroget non modo in genere circa filiorum educationem, sed etiam in particulari: & maxime exquirat, utrum filios corrigant sicut oportet. Si curent, ut sciant Doctrinam Christianam; ut vitent consortium personarum pravi exempli, & præsertim si sint puellæ; diligentissime cavendo, ne conversentur cum juvenibus, & multo minus cum personis suspectis; scilicet uxoratis, Religiosis, & Ecclesiasticis.

178. VI. Pœnitentes, de quibus justa potest esse suspicio, quod propter erubescentiam aliqua peccata tacuerint, (ut sunt Rudes, Mulieres, & Pueri) interroget, utrum ante actæ vitæ scrupulum aliquem habeant, eos animando ad dicendum omnia. Per has interrogatione solent liberari plures animæ a Sacrilegiis.

179. VII. Etiamsi magnus esset pœnitentium concursus, non se acceleret plusquam oportet, ita ut pro audiendis plurium Confessionibus, deficiat vel circa integritatem Confessionis, vel circa debitam dispositionem, aut omittat illis præbere monita necessaria.

180. VIII. Quando quis confitetur aliquod grave peccatum, & præsertim si pluries illud commiserit, non sufficit exquirere tantummodo speciem, & numerum; sed interroget, utrum antea in illud cadere consueverit? Et insuper cum quanam persona peccaverit? Et quo loco? ut intelligat utrum sit habitus, aut occasio quæ sit auferenda. In hoc plures errant Confessarii, & inde tot tantarumque animarum ruina procedit: omittendo enim Confessarius hujusmodi interrogationes, nequit dignoscere, utrum pœnitens sit recidivus, & consequenter nequit illi tradere media opportuna ad evellendum habitum, & occasionem. Observetur quod dictum est in Cap. IV. & V. in quibus vidimus Pœnitentem recidivum omnino absolvi non posse, nisi post experientiam emendationis, vel post exhibitum extraordinarium aliquod signum suæ dispositionis. Et quando agitur de occasione proxima, fortiter se geret sine ullo personarum respectu in differenda Absolutione, quousque Pœnitens occasionem removeat, quando actu existit, ut explicavimus *num.* 61. Et si occasio est necessaria, saltem quousque e proxima evadat remota adhibendo media sibi assignata.

181. Speciali modo sit inflexibilis in deneganda Absolutione Sponsis qui secum conversantur; sicut & Genitoribus qui id permittunt: neque credat illis asserentibus nullum inesse malum: hoc enim est moraliter impossibile, ut docet experientia.

182. IX. Deneget quoque absolutionem illis qui volunt ad aliquem Ordinem Sacrum ascendere dum adhuc sunt aliquo vitioso habitu irretiti. Nisi viderit illos adeptos esse bonitatem positivam ad hunc gradum necessariam, ut dictum est *num.* 70.

X. Caveat etiam, & diligenter caveat dissuadere aliquem adolescentum a Vocatione Religiosa propter humanos respectus; quod excusari non potest a peccato mortali, ut docet S. Thomas *Quodlib.* 3. *art.* 14. Oh quot Confessarii imperiti sine ullo scrupulo abstrahunt juvenes a vocatione ad statum magis perfectum, nulla alia ratione ducti, quam ut placeant eorum propinquis; asserendo filios teneri præstare obedientiam Genitoribus! Docent communiter Doctores cum S. Thoma, in electione status unumquemque frui sua libertate; & magis quam Genitoribus præstandam esse obedientiam Deo vocanti. E contrario advertat Confessarius quod ipse nequit absolvere quosdam alios, qui sine vocatione vellent ad Ordines Sacros ascendere. Vide Librum *lib.* 6. *n.* 803.

183. XI. In excipiendis Sacerdotum Confessionibus reverenter se gerat; sed gerat se etiam fortiter in faciendis debitis correctionibus, & in deneganda absolutione, quoties oportet. Et Sacerdotes parum meticulosæ conscientiæ non omittat interrogare præcipue circa hæc tria. 1. Utrum distulerit celebrationem Missarum per Mensem, si fuerint Missæ Mortuorum; & per duos, si fuerint vivorum; hoc enim non excusatur a peccato gravi (vide *lib.* 6. *n.* 317. Qu. II.) 2. Utrum celebraverit festinanter; impendens enim in Missæ celebratione minus quam horæ quadrantem, etiamsi esset Missa Votiva BB. Virginis, aut Mortuorum, nec etiam excusabitur a culpa gravi (*lib.* 6. *n.* 400.), quoniam in tali temporis spatio non poterit non deesse notabiliter ceremoniis, aut saltem convenienti earundem gravitati tam necessariæ ad venerationem tanti hujus Sacrificii. 3. Utrum satisfecerit obligationi Divini Officii, *præcipue* si est Beneficiatus. Non omittat etiam insinuare, ut se habilitet juxta suam, capacitatem ad lucrandas Deo animas. Ut celebret Missam cum debita præparatione, & gratiarum actione: Ut incumbat Orationi Mentali, sine qua difficillime bonus erit Sacerdos.

184. XII. In materia Restitutionis ordinarie non absolvat Pœnitentem, nisi prius cum possit, restituerit rem ablatam. Nihilominus advertat multos excusari a restitutione ratione præscriptionis cum bona fide. Et hic notandum. 1. Bona Mobilia, quando adest titulus præsumptus, præscribi spatio trium annorum; Immobilia vero spatio decem annorum *inter præsentes*, & viginti *inter absentes*. 2. Probabile esse præfatam præscriptionem valere in foro conscientiæ, etiam in illis locis, in quibus in foro externo non viget lex præscriptionis, ut in Regno nostro, ob difficultatem probandi bonam fidem. Excipiendæ vero sunt præscriptiones illæ, quæ expresse prohibentur ab aliqua lege Municipali, ut e. c. in Regno nostro reprobatur præscriptio Hæredis, quoties Testator mala fide possederit. Videantur aliæ doctrinæ circa præscriptionem relatæ in Morali (*Lib.* 3. *ex num.* 504. *usque ad* 517.)

185. XIII. Si Pœnitens aliquam acceperit injuriam, propter quam inimicus sit inquisitus in Curia, non absolvat illum, (ordinarie loquendo) nisi prius in scriptis fecerit Remissionem. Videatur præsens Praxis *num.* 38.

186. XIV. Quando prævidet monitionem non esse profuturam, & Pœnitens est in bona fide, illam omittat: præsertim quando agitur de nullitate Matrimonii jam contracti. Excipienda tamen est obligatio denunciandi Confessarios sollicitantes in materia turpi, quoniam Confessariis directe est injunctum præceptum imponendi omnibus sollicitatis hanc obligationem. Vide Praxim *num.* 8. 9. & 11.

187. XV. Curet, ut omnes in Confessione eliciant actum contritionis, nisi certe præsumat Pœnitentem jam elicuisse: nec omittat præbere illis motiva Attritionis, & Contritionis eo modo quo adnotavimus *num.* 10. Et speciali modo advertat, si Pœnitens venerit indispositus, teneri Confessarium, quantum fieri potest, eum disponere ad Absolutionem. Vide *num.* 7. *in fine.*

188. XVI. Non absolvat Pœnitentes illos, qui afferunt tantummodo peccata venialia, sed habituata; nisi cognoscat illos vere pœnitere, & proponere emendationem saltem de aliquo ex illis; aut si non ponant pro materia aliquod peccatum gravius vitæ prioris, ut notavimus *n.* 65.

Oh

Oh quot Confessiones invalidæ (quæ in se vera sunt sacrilegia) fiunt in hoc ob Confessariorum negligentiam!

189. XVII. Illas tantummodo pœnitentias injungat, quas judicaverit facile a Pœnitentibus adimplendas, ut diximus *num.* 55. Sed curet, ut illæ sint medicinales, ut affani: Frequentia Sacramentorum: Visitationes: Commendare se Deo mane, & vespere: Lectio alicujus libri Spiritualis: Adscribere se alicui Congregationi, & similia.

190. XVIII. Personis devotis, quæ frequentant Sacramenta, non omittat insinuare usum Orationis mentalis, exigendo inde rationem de ea, vel saltem interrogando, utrum illam fecerint. Adhibendo hanc minimam diligentiam quisque Confessarius poterit multas animas sanctificare. Nec sit renitens in concedenda Communione frequenti, quoties cernit, aut prudenter existimat, pœnitentem fructum ex ea percepturum.

191. XIX. Scrupulosis Personis insinuat ante omnia obedientiam, illisque semper inculcet, quod obediendo erunt securæ; inobediendo vero exponent se periculo damnationis. Viriliter semper, & rigida exigat obedientiam, intrepide semper loquendo; quia si cum timore loquetur, illas pejus quam antea confundet. Det illis regulas generales ad dubia sua deponenda quemadmodum cuique magis expediet: e. c. Illi, qui semper dubitat de transactis Confessionibus, jubeat amplius non confiteri, nisi peccata illa, quæ certo sciat fuisse peccata mortalia, & certo etiam sciat nunquam se confessum esse. Et circa hoc Confessarius constantissime se gerat, nunquam audiendo, si non obediat; Si enim Confessarius aliquando cedat, Pœnitens nunquam curabitur. Quidam Confessarii maximam hujusmodi animabus causantur perniciem, eas audiendo. Alicui vero timenti singulas suas actiones esse peccata, imponat vincere scrupulum, & libere operari quoties non advertat certum esse peccatum.

192. XX. In seligendis opinionibus, quando agitur de subtrahendo pœnitente a periculo peccati formalis, Confessarius non raro uti debet opinionibus benignioribus, quantum Christiana prudentia permittit. Quando vero aliqua opinio reddit magis proximum periculum peccati formalis, tunc omnino suadere debet opinionem rigidiorem. Vide dicta *num.* 64. Dico suadere, quia quando opinio est probabilis, & Pœnitens vult eam sequi, non potest illi Absolutionem denegare ob jus certam, quod ille acquisivit per Confessionem jam factam suorum peccatorum, ut *n.* 95.

193. XXI. In audiendis Confessionibus mulierum, illisque pertractandis, adhibeat eam majorem austeritatem, quæ conveniens est secundum prudentiam; & ideo recuset munuscula: effugiat familiaritatem, & omnia alia, quæ possunt esse causa adhæsionis: Ob aliquam circa hoc negligentiam, oh quot Confessarii & suas, & pœnitentium animas perdiderunt!

194. XXII. Sit humilis, nec de sua doctrina præsumat; Unde frequenter oret Deum ob merita Jesu Christi, & presertim in casibus dubiis, ut velit sibi lucem ad bene solvendam dubia impertiri: *Invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ. Sap.* 7. 6. Et ideo Confessarius, qui orationem non facit, difficiliter recta iocadat; Et in dubiis magis implicatis, aut majoris consequentiæ non omittat consulare alios viros Doctos, & majoris experientiæ. Præsertim ita se garat in directione alicujus animæ elevatæ, & quæ a Deo aliquibus gratiis supernaturalibus sit donata, quando ipse in hac materia sit parum expertus. Aliquos qui scientiam Mysticam vix primoribus labris degustarunt, pudet ab aliis consilium petere: Non ita se gerunt vere humiles; hi non modo consilium petunt, immo & a pluribus petunt quoties oportet: sed etiam nullam omnino sentiunt difficultatem præcipiendi hujusmodi animabus, ut se conferant, ob directionem, ad Magistros magis peritos: vel saltem, ut illorum subeant judicium. Has vero animas Confessarius nunquam audiat in diebus festivis, sed tunc det locum magis indigentibus, & præcipue pauperibus campestribus.

§. II. *Monita ad Parochos.*

195. EXpedit hic breviter adnotare quasdam particulares Parochorum obligationes circa curam suarum ovium.

196. I. Parochus tenetur eas instruere circa Fidei Mysteria, & res alias ad salutem necessarias, ut sunt. 1. Quatuor Mysteria Principalia: scilicet quod existat unus Deus, qui est Omnipotens, Sapientissimus, Creator, & Dominus omnium, Misericors, & amabilior quocunque bono; & præcipue quod tam bonorum, quam malorum sit justus Remunerator; insuper Mysterium SS. Trinitatis, Incarnationis, & Mortis Jesu-Christi. 2. Sacramenta necessaria, ut Baptisma, Eucharistia, Pœnitentia, & alia saltem quando sunt suscipienda. 3. Symboli articuli, inter quos præsertim Virginitas Mariæ SS. Sessio: Jesu Christi ad dexteram Patris, scilicet quod ipse in Cœlis sedeat cum Patre in gloria coæquali; Resurrectio corporum in Judicio finali faciendo a Christo Domino: Unitas Romanæ Ecclesiæ, in qua sola reperitur animæ salus; & denique Æternitas Paradisi, & Inferni. Quæ omnia unusquisque Fidelis tenetur scire sub gravi. 4. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 5. *Pater noster, & Ave Maria*; & actus Fidei, Spei, Amoris, & Contritionis. Sicuti graviter peccat ille, qui scire hæc negligit (quæ scienda sunt non modo in quantum ad nomina, sed etiam in quantum ad sensum), ita etiam graviter peccat Parochus, ut ajunt communiter Doctores, si per se, vel per aliam idoneam personam (quoties ipse fuerit legitime impeditus, ut habetur in Concil. Tridentino *Sess. . . . cap.* 2.) omiserit docere saltem in substantia suos Parœcianos, Pueros, & Adultos, qui ea ignorant. Unde quoties ipse videt Patres, aut Dominos non curantes mittere filios, aut servos ad Doctrinam, tenetur apprehendere media opportuna apud Episcopum, qui ut habetur in Tridentino *Sess.* 24. *cap.* 4. potest cogere Genitores etiam per Ecclesiasticas censuras. Parochi proba retineant notam puerorum, ut sciant eos qui desunt. Immo dicit Croix *lib.* 2. *quæst.* 149. & *lib.* 3. *p.* 1. n. 767. Si extent personæ aliquæ rudes, quæ nequeant ad Ecclesiam venire, ex eo quia debent custodire Domos, aut greges; si illæ existant in gravi necessitate spirituali, debet Parochus privatim accedere ad eas instruendas *cum quantocunque suo incommodo*, ut loquitur idem auctor. Saltem, quando hoc difficillimum esset ob magnum numerum harum rudium personarum, procuret eas examinare, & instruere tempore Præcepti Paschalis; vel quando veniunt ad petendas Fides pro susceptione Sacramenti Confirmationis, vel Matrimonii. Operæ quoque pretium est, ut Parochus exploret Magistros, & Magistras, ut bene instruant pueros, & puellas circa Doctrinam, & media bene vivendi in sancto Dei timore.

197. II. Parochus tenetur per se ministrare Sacramenta, quoties Parœciani juste exposcunt. Et si forte Oeconomum constituerit, ejus vitam, & scientiam diligenter examinet; alias omnium inconvenientium, quæ postea evenient, ipse Deo redditurus est rationem. Insuper tenetur assistere morientibus, nisi adsit alius idoneus. Peccatoribus autem habituatis morientibus specialem tenetur præstare assistentiam, quoniam isti existunt in gravi necessitate suæ assistentiæ. Et circa Extremam Unctionem, attendat id, quod habetur in Catechismo Romano (*part.* 2. *c.* 6. *n.* 9.): *Gravissime peccant qui illud tempus ægrotos ungendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissa, vita & sensibus carere incipiant*. Tenetur quoque se informare, utrum sui subditi Præcepto Paschali satisfecerint; *Barbosa de Off. Par. c.* 2. *n.* 7. & *Segneri Par. Instr. c.* 23. Et diligentissime caveat nunquam committere, cuicunque Clerico Schedulas Communionis.

198. III. Cavere quoque debet Parochus, ne concedatur habitus clericalis illis pueris, aut adolescentibus, qui moribus suis non præseferunt indolem Ecclesiasticam. Diligenter postea erudire debet circa statum Ecclesiasticum Clericos suos jam habitum deferentes; aliter illi sine instructione relicti, & moribus depravatis, aut per fas, aut per nefas ad ordines inde non sine magno suæ urbis scandalo, & detrimento ascendent. Prætermitto hic loqui de maxima ratione, quam Deo reddituri sunt Parochi illi, qui exhibent Fides Ordinandis, quos ipsi bene noscunt indignos, aut exhibent illas priusquam se reddant securos, prævia diligenti informatione, de Ordinandorum bonitate.

199. IV. Tenetur Parochus se informare de iis, qui vivunt in peccato lethali, ut eos corrigat: de inimicitiis, & scandalis præsertim inter sponsos, ut, quantum possibile est, illis afferat remedium. Inquit S. Thomas (2. 2. *q.* 15. *a.* 1.): *Qui habet specialem curam alterius, debet eum quærere ad hoc, ut corrigat de peccato*. Et quando scandalum est alicujus personæ potentis (& præcipue Sacerdotis) cui ipse non valet remedium afferre, debet saltem de hoc Episcopum certiorare pro remedio opportuno: & ob quemcunque respectum, aut timorem hoc non potest omittere. Bonus Pastor tenetur dare vitam pro ovibus suis.

200. V. Curet ne sponsalia celebrentur longe prius quam celebretur matrimonium: perfectis enim sponsalibus, toto tempore, quod nuptias præcedet, tam sponsi, quam eorum genitores in mortali peccato existent.

201. VI. Quando in aliqua urbe cernuntur notabilia inconvenientia, quibus Parochus nequit afferre remedium, ipse tenetur omnem curam adhibere ad Missionem obtinendam. Et semper expediens erit, ut quandoque advocet etiam aliquos Presbyteros externos pro bono animarum verecundiorum: & multo magis si ad suum oppidum non solet Concionator Quadragesimalis accedere ad audiendas Confessiones. Parochus vero ille, qui rejicit Missiones, magnam ingerit suspicionem suæ probitatis.

202. VII. Non modo Parochus debet auferre malum, sed etiam bonum promovere, quemadmodum faciunt omnes boni Pastores, qui nunquam omittunt exhortari ad frequentiam Sacramentorum, & Congregationum, ad visitandum SS. Sacramentum, & Divinam Matrem: ad Novenas, ad Associationem Venerabilis, quando datur tanquam Viaticum, & ante omnia ad Orationem Mentalem,

lem, de qua in §. III. Ubi exponemus praxim, & methodum facilem, quæ Parochis, & Confessariis poterit inservire ad cæteros in ea erudiendos.

203. VIII. Parochus tenetur ad concionandum diebus Dominicis, & Festis principalioribus; ex quo Doctores (vide in Morali *lib. 3. n. 269. & 360.*) affirmant graviter peccare Parochum qui per mensem continuum, aut per tres menses discontinuos concionare omittit, exceptis duobus mensibus, in quibus permittit Trident. Parochis, ex justa causa ab Episcopo approbanda, posse licite abesse. Et hic notandum est Tridentinum (*Sess. 5. C. 2. de Ref.*) præcepisse, ut Parochi Gregem suum verbo Divino pascant, sermones faciles pro ejus captu habentes, qui possit Populus capere, quæ illi concionantur: Cum enim expertum habeatur Fidem, sicut ipsa diffunditur prædicatione, ita per eandem conservari (*Fides ex auditu*), parum utilitati erunt Populis eæ conciones, quæ similes non erunt illi concionandi rationi, quam tenuerunt Christus, & Apostoli, qui prædicabant non in *persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & veritatis*, ut Apostolus ait. Ideoque jure merito V. P. Magister Avila non Jesu-Christi Ministros, sed Proditores appellabat eos, qui manis gloriæ cupiditate conciones habent. Et P. Gaspar Sanctius ajebat, bis nullos esse crudeliores in Ecclesiam Dei infectatores, dum sic concionando causa sunt cur pereant multæ Animæ, quæ si illis juxta Apostolorum normam prædicaretur, utique salvæ fierent. Verba inanta, Periodios sonoros, descriptiones inutiles, dicebat S. Franciscus Salesius, esse pestem concionis, cujus unicus finis esse debet, Auditorum voluntates erga bonum movere, non autem intellectum inutiliter pascere. Experientia jam docemur, per hujusmodi conciones tot figuris, & tropis, & dicendi fucato artificio adornatas, Animas ad bonam frugem non redire, quia eualium suum Deus vanitati non confert. Et hoc omnium Concionatorum gratia, qui ea vanitate concionantur, dictum sit, sed potissimum eorum, qui curam Animarum habent, quibus Tridentinum loco citato sic præscribit: *Archipresbyteri quoque, Plebani, & quicumque curam Animarum obtinent per se, vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem Dominicis, & Festis solemnibus Plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascant salutaribus verbis*. Notentur illa verba, *pro earum capacitate*; Unde certe Concilio contraveniunt illi Pastores qui sublimi stylo utuntur Populi audientis capacitatem excedenti.

204. Hic quoque juvat animadvertere quædam magna consideratione digna, quæ Parochus, conciones habens, Populo sibi commisso inculcare debet. Et 1. quod ad emendationem non sufficit proponere peccata vitare, sed etiam debent occasiones peccandi removeri. Et loquendo de Sponsis, qui Domos Sponsarum frequentant, dicat tam ipsos, quam illarum Parentes qui hoc permittunt, non posse absolvi, nisi præfatas occasiones auferant.

205. Insistat 2. in homines qui cauponas frequentant, eis patefaciendo plurima peccata, quæ ibi præter ebrietates committi solent, blasphemias, nempe, contentiones, scandala, obscœnitates, discordias cum domesticis, defraudationes victus a familia &c.

206. Increpet, 3. atque invehatur sæpe contra vitium (quod est generale, præcipue in Campis, & in Officinis) inhoneste loquendi: & tanto magis si hæc verba inhonesta proferantur coram pueris, puellis, aut personis diversi sexus. Ob hos turpe sermones, quot pueri perversi fiunt? Et de hoc admoneat Parentes, Dominos, & Opifices officinarum, ut vigilantes sint in corripiendis, & castigandis filiis, aut famulis, qui hos sermones effutiunt, præcipue Messis & Vindemiæ temporibus.

207. Insistat 4. in ostendendo sacrilegii enormitatem, quod committunt illi, qui confitentur, & communicant, aliquod peccatum propter erubescentiam reticentes. Et ut horrorem concipiant adversus tantum scelus, curet sæpe narrare, aliquod formidabile exemplum ex illis, qui, erubescentes de aliquo peccato, sacrilege confessi sunt; & ad hoc potest uti præcipue illo libello *Patris Vega*, cui titulus: *Casi della Confessione*, &c.

208. Sæpe insinuet 5. necessitatem doloris, & propositi ad Confessionem requisitorum, etiam pro venialibus, exhortans, ut nemo ad Absolutionem recipiendam accedat, nisi saltem de aliquo peccato veniali eorum, quibus se accusat, verum habeat dolorem, aut nisi exponat pro materia certa aliquod peccatum vitæ præteritæ, jam alias confessum, cujus vere se pœnitet, ut valida sit Confessio. Et quoniam Rudes parum intelligunt, quomodo debeat esse dolor, sæpe ostendat quod Pœnitentes, ut valide confiteantur (sive contritionis, sive attritionis sit dolor), debent eam concipere displicentiam de suo peccato, ut illud odio habeat, & abhorreat plus quam cetera mala.

209. Hortetur 6. ut in iracundiæ motibus, vice blasphemiarum, aut imprecationi assuescant dicere: *Maledictum sit peccatum meum, maledictus sit Dæmon; aut dicere Maria SS. adjuva me, Domine concede mihi patientiam*.

210. Inducat 7. in horrorem superstitiones, aut vanas observantias, quæ in usu sunt apud plures ad finem morbis medendi, aut latrones dignoscendi.

211. Instet 8. in Parentes, ut filios animadvertant, præcipue cum sunt pueri, tunc quando blasphemant, aut furantur, &c. Item, ut invigilent ad observandum, & inquirendum, cum quibus illi versantur; & interdicat eos versari cum pravis Sociis, & cum personis diversi sexus. Item, ut filios non admittant in lectum suum cubandos; aut enim sunt nimis parvuli, & timetur ne illi suffocentur; aut grandiores, ut si sextum annum jam excesserint, & timetur ne illis aliquod præbeatur scandalum. Et tanto minus permittant simul dormire pueros, & puellas.

212. Moneat 9. jugiter suos Parochianos, ut internas tentationes, (præcipue contra castitatem) superent, invocando Nomina Sanctissima Jesus, & Mariæ; hoc enim est maximum contra tentationes remedium.

213. Moneat 10. jugiter quoque, ut si quis in peccatum mortale labatur, statim se conferat cum proposito quantocius confitendi, quo amissam gratiam recuperet; & hanc Dæmonis fraudem ab eis eripiat, Deo idem esse unum, quam duo peccata remittere; nam potest contingere quod Deus post unum peccatum ad pœnitentiam expectet, post secundum vero eos derelinquat.

214. Doceat 11. actus, in quibus quisque mane, die, & vesperi se exercere debet; & ut hos in promptu habeat, breviter illos hic describimus = Actus faciendi de mane. Signet se signo Crucis, & postea dicat I. *Te adoro Domine Deus, & ago tibi gratias de omnibus beneficiis in me collatis, & præcipue, quia hac nocte me custodire dignatus es. II. Amo Te ex toto corde, & quidquid mihi hodie patiendum contigerit, & quidquid faciam, Tibi offero in unione Operationum, & Cruciatuum Jesus, & Mariæ; cum intentione lucrandi omnes Indulgentias, quotquot possim, in Animarum Purgatorii suffragium. III. Propono evitare hodie quodlibet peccatum, ac omnem occasionem; & obsecro Te propter amorem Jesu Christi, ut concedas mihi perseverantiam. Propono, præcipue in rebus adversis, obsequi Voluntati tuæ, dicendo, semper: Domine fiat Voluntas tua. Jesu mi, ne removeas hodie manus tuas a me. Maria Sanctissima, custodi me, Angele Custos, & Sancti Advocati præsto mihi estote*. Deinde recitet *Pater, Ave*, & *Credo*, & ter Ave Puritati Mariæ Sanctissimæ. = Cum laborare incipit, dicat: *Domine Jesu, in unione perfectissimorum operum tuorum commendo tibi hoc opus meum, secundum tuam Voluntatem regendum* = Ante Commestionem: *Benedic: Domine cibum istum, & me quoque, ut in comedendo nullum committam defectum, & hoc totum sit ad gloriam tuam* = Post Commestionem: *Ago tibi gratias, quod bona tribuisti mihi inimico tuo*. = Ad sonitum horologii. *Jesu mi, amo te; ne permittas me offendere Te*. = Si urget aliqua tentatio, replicet: *Jesus, & Maria*. = Si lapsus sit in aliquod peccatum: *Deus meus, me pœnitet offendisse Te; nolo amplius hoc facere*. = Et si peccatum fuerit grave, statim confiteatur. Vesperi, dum cubitum se confert, agat gratias de bonis sibi collatis. Examinet conscientiam, & postea eligat actum doloris. Deinde eliciat actus Christianos, quorum exemplum habebis infra num. 286. Hortetur omnes Matres, ut quotidie hos actus practicari faciant a filiis suis. Præterea ostendat, Parentes teneri operam dare, ut filii Sacramenta frequentent; nam si ad ea frequenter non accedunt, facile Dei gratiam perdunt; & Parentes huic damno prospicere debent. Insuper eosdem moneat, quod peccant si, causa justa non accedente, impediant filios quominus Matrimonio conjungantur, aut eos invitos ad Matrimonium cogant (Vide in Opere Morali *l. 6. n. 849. v. Conveniunt ad* VI.). Sicut contra peccant filii, qui Parentibus juste invitis, Matrimonio ineunt. (*l. 6. d. n. 849.*)

215. Item 12. Cum pro comperto habeatur, ut supra ostensum est, quod Parochus nedum tenetur ad mala impedienda, sed etiam ad bonum promovendum, Populum hortetur ad quotidianam SS. Sacramenti, ac B. Mariæ Virginis visitationem. Hæcque visitatio potest fieri vespere ab ipso in communi, una simul cum Populo sibi commisso, designando horam Populo magis accomodam, prout usus in multis Regionibus cum magno fructu introductus est. Et hortetur, ut quibus commoditas Ecclesiam adeundi non est, ex Domo propria eam faciant. Præ cæteris insinuet Hominibus, ut frequentent Congregationem; Et omnibus, ut sæpe communicent, præcedente debita animi præparatione, & gratiarum actionibus eam consequentibus, per exercitium actuum Fidei, Charitatis, Oblationis, & Petitionis, eos docendo practicum modum, quo hi actus fieri debeant.

216. Invigilet 13. sæpe reddere suas oves erga devotionem Mariæ Virginis studiosas, declarando quanta sit Potentia, & Misericordia hujus Divinæ Matris in suis devotis adjuvandis. Ideoque insinuet, ut in communi cum Familia quotidie recitent quinque decades Rosarii, ut Sabbato jejunent, & celebrent Novenas in Festivitatibus Nostræ Dominæ, quas ipse ab Altari annuntiet, quotiescumque illæ incident. Valde laudabile erit, si in Sabbato

ille

ille Concinunculam faceret de B. Virgine, semper narrando aliquod exemplum, & semel in anno celebrando Novenam aliquam solemnem Nostræ Dominæ cum sermone, & expositione SS. Sacramenti; & ad hoc uti posset inter cæteros illo libro quem ego ad hunc finem typis dedi, cui titulus *Glorie di Maria*, ubi congestas reperiet materias, & exempla. Felix ille Parochus, qui suos Parochianos fervidos tenet in Beatissimæ Virginis devotionem; nam illi cum Ejusdem Virginis auxilio vitam morigeram ducent, & ipse in vitæ exitu Ipsam fidelem, & potentem Advocatam habebit. Denique insinuet ante omnia, ut assuescant sæpius se Deo commendare, ab eo sanctam perseverantiam per Merita Jesu-Christi, & Mariæ postulantes. Sæpius quoque prædicet gratias, & præcipue Perseverantiæ donum non concedi nisi petentibus; *Petite, & accipietis*. Notamque faciat illam promissionem Jesu-Christi, quidquid a Patre postulabimus in Nomine Ejus, id omne Patrem daturum nobis: *Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. (Joan. 16. 23.) Insinuet etiam Orationis Mentalis usum, & curet in Ecclesia cum Populo quotidie, aut saltem Diebus festivis, ut illa fiat; docendo etiam modum, quem Domi in ea facienda tenere possunt; ideoque hic subjungitur sequens instructio, ubi exponitur necessitas, & modus practicus Orationis Mentalis.

§. III. *Brevis Praxis Orationis Mentalis.*

217. NOn est dubitandum, quia ex considerationis Veritatum Æternarum defectu, Mundus peccatis scateat, & Infernus Animabus repleatur: *Desolatione desolata est omnis Terra, quia nullus est qui recogitat corde*. *Jer.* 12. 11. Et contra ait Spiritus-Sanctus, eum, qui sæpe mortem, Judicium, & Æternitatem memoratur, a peccatis liberari: *Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*: *Eccli.* 7. 40. Quidam Auctor dicit, quod si a Damnatis sciscitaretur: *Cur vos in Inferno estis?* Major eorum pars responderet: *Nos hic sumus, quia Infernum non cogitavimus*. Ait S. Vincentius de Paula, quod si peccator Missionem, aut Exercitia spiritualia audiret, & non converteretur, miraculo id tribuendum esset. Jam in Oratione Mentali Deus est, qui loquitur: *Ducam eam in solitudinem, & loquar ad Cor ejus*. *Osee* 2. 14. Deus utique omni Concinatore melius loquitur. Omnes Sancti per Orationem mentalem sancti facti sunt. Et experientia scimus quod, qui Orationi Mentali dant Operam, difficulter in peccata mortalia decidunt; Et si casu aliquando in ea labuntur, Orationi insistendo, statim resipiscunt, & ad Deum redeunt. Oratio Mentalis, & peccatum, una simul consistere nequeunt. Ajebat quidam Servus Dei, quod multi recitant Rosarium, Officium Virginis Mariæ, jejunant, & in peccatis vivere pergunt; Sed qui Orationem non intermittit, impossibile est, ut in Dei offensa vitam prosequatur ducere; aut enim Orationem omittet, aut a peccatis cessabit. Sed si Orationem non omittet, non solum peccata relinquet, sed a Creaturis amorem suum removebit, & ad Deum convertet. *In meditatione mea exardescet ignis*. *Ps.* 38. 4. Oratio est fornax, ubi Animæ accenduntur in Divinum amorem.

218. Loquendo de loco, ubi Oratio facienda sit, magis proprior est Ecclesia; Sed illis qui illuc ire, aut ibi morari nequeunt, quisque locus erit Orationi aptus, sive eorum Domus, sive villæ. Etiam iter, & labor Orationi non disconveniunt, cum etiam tunc possit mens in Deum elevari. Quot Rusticulæ, cum eis nihil temporis nec loci supersit laborando, & iter agendo, suam faciunt Orationem? Quærenti enim Deum in omni loco, & in omni tempore invenire Ille se facit.

219. Quoad tempus, aptius erit tempus Matutinum. Bonum non habebunt exitum, quæ in die fiunt, cum mane Orationem suam quisque facere neglexit. Orationi proprie bis in die vacari deberet, mane, & vesperi; sed cum vespere commoditas non est, fiat saltem mane. Ajebat V. P. D. Carolus Carafa Piorum Operariorum Fundator, unum actum Amoris cum animi fervore mane in Oratione factum, sufficere ad retinendam Animam in suo fervore per totum diem. Quoad autem tempus, quod in Oratione insumendum erit, Parochus, aut Confessarius pro sua prudentia se dirigat. Certum est, ut ad perfectionis gradum sublimem perveniatur, mediæ horæ spatium non esse sufficientem. Cæterum satis erit hoc tempus pro incipientibus; quos vero sedulo moneat, ne Orationem omittant cum tempus desolationis advenerit. Observetur quod dictum est *n.* 125. Sed progrediamur ad modum practicum Orationis, quem docere debet. Oratio tribus constat partibus, Præparatione, Meditatione, & Conclusione. In Præparatione tres continentur actus, quibus se exercere debet, *Fidei* nempe per præsentiam Dei, *Humilitatis*, & *Supplicationis* Divini Luminis. Dicendo 1. *Deus meus credo Te mihi esse præsentem, & in mei nihili abysso demersus Majestatem tuam adoro*. 2. *Domine, propter peccata mea nunc Ego in Inferno cruciandus essem; me pœnitet offendisse Te, per pietatem tuam mihi parce*. 3. *Pater Æterne propter Jesum, & Mariam præbe mihi lucem tuam in hac oratione, ut ab ea fructum percipiam*. Deinde dicatur semel Salutatio Angelica Mariæ SS., ut ipsa hanc impetret lucem, & semel *Gloria Patri* S. Josepho, Angelo Custodi, & S. Patrono. Hi actus fiant cum Animi attentione, sed breviter, & statim progrediatur ad meditationem.

220. Circa meditationem, juvat illum, qui legere scit, uti aliquo libro, sistendo ubi sentiat animum suum moveri. Ait S. Franciscus Salesius, in hac re debere nos apes imitari, quæ tamdiu morantur super uno flore, usquedum totum mel extraxerint, & postea ad alium meant. Qui autem legere nescit, meditetur Novissima, Dei beneficia, & ante omnia Vitam, & Passionem Jesu-Christi; hæc (ait S. Franciscus Sales) nobis debet esse nostra meditatio ordinaria. Oh quam excellens liber est Passio Christi Animabus devotis! ibi melius quam in quolibet libro percipitur peccati malitia, & Dei Amor erga Hominem. Quædam Imago Redemptoris semel quondam allocuta est Ven. Fr. Bernardum a Corlione, qui ab illa scire petiit, an vellet ut ipse legere disceret? & Crucifixus respondit: *Quid tua legere refert? Quid tibi libri? Ego sum liber tuus, hic tibi sufficit*.

221. Oportet autem advertere Orationis Mentalis profectum non solum, nec tam consistere in meditatione, quam in affectibus faciendis, in supplicando, & in deliberandis agendis & hi sunt tres meditationis fructus ut supra innui *n.* 123. Igitur postquam aliquam æternam Veritatem quis meditaverit, & postquam Deus Cor ejus allocutus fuerit, oportet ut ipse suo Corde Deum alloquatur, eliciendo affectus, ut sunt actus Fidei, aut actionum gratiarum, adorationis, laudis, humilitatis, & præ cæteris amoris, & contritionis, qui etiam, est actus amoris. Amor est illa catena aurea, quæ adstringit Animam cum Deo. Qualibet actus amoris est thesaurus, per quem certi efficimur de Dei amicitia: *Infinitus, est thesaurus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei*. *Sap.* 7. 14. *Ego diligentes me diligo*. *Prov.* 8. 17. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo*: *Joan.* 14. 21. *Charitas operit multitudinem peccatorum*. 1. *Pet.* 4. 8. Observetur id quod in Opere Morali dictum est circa hoc *lib.* 6. *n.* 442. Ven. Sorori Mariæ Crucifixæ visa fuit ingens quædam flamma, in quam, cum projectæ fuissent quædam paleæ, statim visæ fuerunt consumi: Et hac visione ei ostensum fuit, quod per unum actum Amoris auferuntur, atque consumuntur in Anima omnes culpæ commissæ. Accedit id, quod docet S. Thomas nempe quemlibet actum Amoris mereri unum gradum Gloriæ æternæ. *Qualibet actus charitatis meretur vitam æternam*. Actus autem charitatis sunt dicere: *Deus meus super omnia Te æstimo. Te diligo ex toto corde. Cupio te ab omnibus diligi*. Aut se totum Divinæ Voluntati committere, dicendo: *Domine fac ut cognoscam quod Tibi de me placet fieri, nam promptus sum totum exequi*. Aut se ita offerat Deo, quin sibi aliquid reservet, dicendo: *Ecce me, de me, & de iis, quæ ad me pertinent, dispone pro tua voluntate*. Et hi actus oblationis sunt actus Amoris, qui valde sunt Deo cordi, propterea S. Theresia quinquagies qualibet die se Deo offerebat. Sed inter alios præstantius erit dicere: *Gaudeo Deus meus, quod es qui es, quod es summum Bonum nullius indigens &c.* Cum autem Anima cognosceret se supernaturali sive infusa Recollectione elevatam (ut explicatum est *n.* 133.), tunc non debet ipsa uti ad alios actus faciendos, præter illos, ad quos sentit se a Deo suaviter trahi; cum debeat tunc animo amabiliter intento attendere ad id quod Deus in se operatur. Alioquin obstaculo posset esse Divinæ operationi. Insuper notetur, ut advertit S. Franciscus Salesius, quod si unquam Spiritus-Sancti afflatu mens nostra ad aliquem bonum affectum ante considerationem concitata fuerit, tunc, posthabita consideratione, locus dandus est affectibus; nam consideratio ad id deservit, ut affectus concitentur: quare, obtento fine, medium derelinquendum est.

222. Item summopere juvat petitiones in Oratione repetere, cum humilitate, & fiducia exposcendo a Deo suum ipsius lumen, peccatorum remissionem, perseverantiam, bonam mortem, Paradisum, & in primis donum sui Sancti Amoris. Hortabatur S. Franciscus Salesius inter cæteras gratias postulandam esse cum animi vehementiori fervore Divini Amoris Gratiam, quia (ajebat), obtento Amore, omnes reliquæ gratiæ obtinentur. Igitur sufficiens erit Animæ, si propter spiritus desolationem in qua reperiretur aliud facere non posset, sufficiens (dico) ei erit, ut repetat hanc Davidis petitionem: *Deus in adjutorium meum intende: Domine adjuva me, festina mihi auxiliari*. Dicebat Ven. P. Paulus Segneri experientia didicisse, nullum aliud exercitium esse Animabus utilius in meditatione, quam iterum, atque iterum petere, in Nomine sive per Merita Jesu-Christi, qui nobis illam magnam jucundamque promissionem fecit, ut superius dictum est. *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in Nomine meo, dabit vobis*.

223. Item expedit, ut in Oratione saltem in ipsius fine aliquid deliberare, non solum in genere, ut evitare omnem culpam deliberatam etiam levem, & se totum Deo committere; sed etiam in particulari, ut est accuratius evitare aliquem defectum, in quem sæpius offendit, aut vigilantius attendere ad aliquam virtutem, circa quam fre-

quentiores habet occasiones sa exercendi, ut tolerandi alicujus molestias, tali Superiori, aut tali Regulæ diligentius obediendi, & majorem studium adhibendi, ut in tali & tali re desideria sua cohibeat; & ab Oratione non discendendum, nisi aliquid in particulari deliberatum sit.

224. Demum Conclusio Orationis tribus actibus terminatur: 1. Gratiæ Deo aguntur de omnibus illustrationibus quæ in meditatione acceptæ sunt, 2. Proponitur omnes deliberationes factas fideliter observare. 3. Oretur Æternus Pater, ut propter Jesum, & Mariam auxilium suum præbeat, ad fideliter exequendum quod ei sponsum est. Et in fine orans commendet Deo Animas Purgatorii, Prælatos Ecclesiæ, peccatores, & omnes sibi annjunctos, Amicos, Benefactores, recitando semel *Pater*, *& Ave*, quæ sunt omnium precum, quas a Christo, & Ecclesia docti sumus, utilissimæ.

225. Antequam tamen ab oratione exeatur, oportet (ut ait S. Franciscus Salesius) colligere fasciculos florum, ut totum diem illi olfiant, nimirum seligere præ ceteris unam, vel alteram rem, in qua Anima magis moveri sensit, ut reliquum diei illam recogitet. 2. Oportat operam dare, ut sletim executioni mandet deliberationes factas, tam in parvi, quam magni momenti occasionibus, quæ nobis occurrent, ex. gr. superet cum mansuetudine molestias, quæ sibi inferuntur ab aliquo in se ira succenso: aut ut se mortificet in visu, auditu, in loquendo. Et præcipue refert, ut cum silentio quantum possibile ast conservet illos animi pios motos affectuum, quos in Oratione Deus ei communicavit; alioquin si statim ad actiones externes, & ad inutiles sermones divertat, illico fervor ille devotionis in Oratione conceptus, tepescet, & irritus reddetur.

226. Præ ceteris denique Director suum Pœnitentem sedulo admoneat, ne Orationem intermittat, neque ab illa aliquid temporis detrahat, præcipue in ariditatis tempore, & nunquam turbetur, licet nimis, & diu cognosceret Animam in ariditate positam, ac omni devotionis fervore carentem. Quot Aulici, ajebat S. Franciscus Salesius, eunt suum Principem honoratum, & contenti sunt, si dumtaxat ab eo aspecti sunt? Ad Orationem nos pergimus, ut obsequium præstemus Deo, & Ei obsecundemus; si Ipsi lubet nos alloqui, & suis consolationibus nobis favere, debitas gratie ei rependamus; sin minus, sufficiens erit nobis suæ Divinæ præsentiæ adesse æquo animo, eum adorando, & nostras necessitates Ei exponendo; & si tunc Dominus nobiscum non loquetur, utique acceptabit nostrem attentionem, & nostram fidelitatem, & pro nostra in Eum fiducia nostras petitiones exaudiet.

CAPITULUM VIII. ET ULTIMUM.

227. NOn adest Charitatis opus magis Deo acceptum, magisque ad Animarum salutem conducens, quem in extremo vitæ periculo positos ad sancte moriendum adjuvare; nam tempore mortis (a qua uniuscujusque æternæ vita pendet) Inferni vires fortiores sunt, Infirmorum vero debiliores. Deus, ut manifestaret quantum gratam habeat assistentiam Moribundis præstitem, multoties S. Philippo Nerio ostendit Angelos Religiosis infirmorum Ministris verba suppeditantes.

228. Nec id Parochorum tantum munus est, ad quos Animarum cura ex officio pertinet, sed omnium etiam Sacerdotum. De Parochis tamen Ritualis Romanus præsertim loquens, ait præcipuam sui muneris partem esse Ægrotantium curam habere: quapropter vult, ut ipsi, statim ac aliquem ex suis Parochianis ægrotare intelligant, non expectent, ut Infirmus Parochum accerset, sed ipse Parochus ultro eum invisere curet; idque non semel tantum, sed frequentius, si Infirmum etiam spiritu ægrotare adverterit. Quod si legitime sit impeditus, id saltem præstandum providebit per alium Sacerdotem: Modo hic sit pius, & prudens; quidam enim Sacerdotes, hoc munus exercendo, magis quam utilitati, damno esse solent, tam Infirmis, quam sibi, & Infirmorum Domesticis: quorum profectum Sacerdos assistens etiam raspicere debet. Monet insuper Ritualis, quod si Sacerdos forte deesset, id Parochus præstandum curabit saltem per aliquem Laicum pium & Christiana charitate præditum, qui sanctis verbis Infirmo præsto sit.

§. I. *Monita ad Sacerdotem assistentem.*

229. I. Sacerdos clam procuret a Medico scire, an infirmitas sit mortalis. Dico *clam*, quia detestabilis usus Medicorum est, Ægrotos decipere, ne eos & Propinquos contristent, pene ac si Infirmis obligationem intimare Confessionis (quam, cognito periculo, illis imponere debent), idem sit ac mortem denunciare.

230. II. A Conjunctis, Amicis, necnon ab ipsomet Ægroto, ejus naturam, indolem, & defectus perquirat: item quibus indulserit passionibus, & præsertim si ad aliquam bonorum aut famæ restitutionem teneatur: si odium, aut pravam habuerit amicitiam, ut omnibus opportunum præbere possit remedium. Caveat nominare Infirmo personas odio habitas, aut impure dilectas, si ad hoc ex necessitate non obstringatur. Vulneratos, postquam quicquid ad remissionem pertinet provisum fuerit, ne interroget quis illos, qua de causa, vel quomodo læserit; & si Infirmus de hoc loquitur, sermonem ad aliud divertere curet. Et ita etiam, si necessitas non urgeat, nec de litibus, filiis, bonis, aliisque rebus impertinentibus verbum quidem faciat.

231. III. Post igitur quam morbum periculosum esse deprehenderit, in primis non alloquatur Infirmum de Confessione, sed tantum eum de infirmitate, doloribus, & quomodo valeat benigne interroget. Hortatur inde, ut se Dei Voluntati conformet, utque suas cum Christo in Cruce languenti pœnas conjungat, necnon ut eas pro peccatorum satisfactione patienter ferat. Et sic pauletim, qua par ast prudentia, illum, tempus a quo confessus sit interrogando, ad Confessionem inducat. Moneat, ut omnem suam spem in Deo ponat, qui potens est ipsum in pristinam si velit reducere sanitatem. At eodem tempore sensim afficiat, ut Ægrotus suæ infirmitatis periculum agnoscet. Præsertim advertat, ne ille omnino fidem præbeat Medicis, & Propinquis, qui forte morbi gravitatem ei celabunt, ne ipsum mœrore afficiant. Dicat, sapientis esse prævidere futura. Hortetur, quod dum meus velet, Confessionem suscipiat, quæ corporis saluti (si Animæ expedierit) etiam proderit. Refert Belluacensis de quodam Moribundo, quod statim ac ipse sua confessus fuit peccate, e strato incolumis surrexit. Pariter Cantipratensis enarret, quod quidam Eques, ubi multa non profuerunt medicamina, Confessionis virtute statim convaluit.

232. Si tamen Ægrotus dilationem quærit, & periculum mortis, lethargi, vel delirii imminens non est, poterit ei indulgere. Curet tamen, ut ille determinet tempus, puta vesperarum, vel Diem crastinum, Confessioni explendæ. Si tamen periculum imminens est, ipsum cum D. Augustino moneat, quod Deus non promisit peccatores expectare, sed tantum parcere eis si pœniteant: *Crastinum non promisit, fortasse dabit, fortasse non dabit*. Quod si adhuc Infirmus nec etiam per hæc monita ad Confessionem adduci possit, Sacerdos nunquam eum desatat, sed quandoque terroris, quandoque fiduciæ argumentis curet ipsum expergiscere; & provideat, ut tam privatæ, quam publicæ pro hujus miseri salute preces ad Deum adhibeantur.

233. IV. Si morbus increbuerit, Infirmum hortetur, ut de suis domesticis rebus opportune disponet; id enim expedit pro Familiæ pace, & eo magis si opus sit pro suæ conscientiæ levamine. In hoc tamen Sacerdos sedulo caveet, ne ipse in aliquam lucri notam incidat. Si autem Ægrotus Fratres vel sorores indigentes habeat, moneat ipsum sub gravi obligatione teneri illis bona sua relinquere, saltem, quod ad eorum necessitatem sublevandam sufficit. Hæc tamen gravis obligatio non videtur urgere pro remotioribus Propinquis; Observe quod dictum est in Opere *Tom. I. lib. 3. num. 946.* Si vero Ægrotus vult pro sua Anima aliquod testari, ipsum moneat, ne onus illud Hæredibus imponet; quia experientia docet, legatos pios pene nullos satisfieri; sed potius hortetur, ut aliquod corpus relinquat, aut pecuniæ summam, ad Sacrificia, aut aliam piam operam persolvendam. Caveat Sacerdos, ne consulet infirmis, quicquid aliis præjudicio esse potest, cum Christi Ministros non deceat aliorum odium sibi commovere.

234. V. Cum Rudibus, dum actus Christianos eis suggerit, Italico, imo vernaculo semper loquatur sermone. Cum Litteratis contra comtioribus verbis, & aliquoties etiam latinis ex Scriptura exceptis, sed brevibus sententiolis utatur. Monet tamen Rituale, ne Sacerdos nimis loquendo, & crebris sententiis, ut aliqui solent, Infirmo potius caput obtundet, quam adjuvet. Pater Recupitus e Societate Jesu de seipso refert, morti proximum quicquid ei dicebatur, non intelligere, sed tantum quoddam molestum murmur; ita ut, ne magis caput læderent, coactus rogaverit, ut aliquam verbis moram interponerent.

235. VI. Præter parvas Christi Domini Crucifixi Beatæque Virginis Imagines, quas juxta Infirmum apponi curaverit, si fieri potest, etiam ob oculos ejus collocare faciat Imagines Deiparæ & Redemtoris majoris molis, ut sic Ægrotus, quocunque se vertat, eas cernere possit, & Illis se commendare.

236. VII. Curæ ei etiam sit, ut ab Infirmi cubiculo periculosa objecta removeantur, veluti arma, imagines parum honestæ, & præsertim Personæ, quæ aliquo modo occasionem peccati præbere possent; est istæ non solum a cubiculo, sed e tota domo expelli debent. Et dum Infirmus agoniæ proximus videtur esse, Sacerdos omnes ab ejus cubiculo depellat, præter unum aut duos tantum, qui ipsi dum oportet præsto sint. Ceterum, omnino prohibeat in Ægroti cubila Propinquos ingredi, ne alicui passioni causam præbeant.

§. II.

§. II. *Remedia adversus Tentationes.*

237. Præcipua contra Tentationes remedia sunt Jesus ac Mariæ SS. Nomina sæpius invocare, & Crucis signaculo se munire. Pro aliquibus tamen specialibus Dæmonis insidiis quædam hic adnotare expedit.

238. Et I. *Adversus Fidei Tentationes.* Ab hac terribili tentatione præsertim agitantur, qui cum perditam egerint vitam, sibi suoque judicio nimis adhæserunt; præcipue si viri eruditi fuerint. His sedulo advertendum, quod si Dæmon aliquod ais circa Fidem dubium aut subtilitatem suggerat, statim constanti animo tantum generatim respondeant: *Ego credo quod S. Mater Ecclesia credit, quæ veritatem credit & confitetur.* Horteturque Sacerdos Infirmum, ut maximas Deo gratias agat, quod ipsum in Ecclesiæ sinum ab incunabulis accipere dignatus sit; ideoque in ipsa Fide usque ad extremum vitæ perseverare velle profiteatur. Præcipuus tamen modus, & utilior ad hujusmodi tentationes repellendas erit mentem alio divertere, aliosque varios elicere actus, nempe Contritionis, Spei, Charitatis erga Deum, & similia. Cujusdam Doctoris Bellarminus refert, quod hic, dum in morte, cum Dæmone disserere de quodam Fidei Articulo voluerit, deceptus succubuit, & mortuus est.

239. Si tentatio tamen pergit vexare, ostendat Infirmo quod nostræ Fidei (per se sanctæ, & intemeratæ, a pauperibus Piscatoribus, per totum Orbem diffusæ, tot miraculis, ac tot millia Martyrum sanguine, qui vitam suam pro ipsa immolaverunt, confirmatæ) argumenta luce clariora sunt, & manifeste illam veram esse patefaciunt, licet, res quas ipsa docet, nunc per speculum in ænigmate videamus: nam si Mysteria de quibus nos instruit essent evidentia, ubi esset meritum Fidei? quæ ideo Fides dicitur quia res, quæ docet, obscuræ sunt & non apparentes. Hinc dictum fuit: *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* Jo. 20. 29.

240. II. Adversus tentationem *Desperationis.* Hæc est præcipua tentatio, qua Infernus vehementius Ægrotos impetit; unde illis de Divina Justitia Damnatorum pœnis loqui, eorumque patrata scelera exagerare, Sacerdos caveat; sed potius ipsis, fiduciæ in Misericordia Dei, Salvatoris Passione, Divinis promissis, & Dei Matris Intercessione argumenta insinuentur.

241. Primum igitur nostræ Spei motivum est Divina Misericordia, dum Deus vocatur, & vere est Pater misericordiarum (2. Cor. 17.). Ipsa occurrit etiam non quærentibus se: *Invenerunt, qui non quæsierunt me. Isaia* 65. 1. Magis Deus cupit nos salvos facere, quam nos salutem optamus; Quare Ipsa merito de illis queritur, quos etiam fugientes amplexari desiderat, ut ait D. Bernardus: *Amplecti quærit, a quibus desertum esse se queritur.* Ipse est totus pronus ad ignoscendum: *Multus ad ignoscendum. Isaia* 55. 7. Protestatur nolle mortem peccatoris: *Nolo mortem impii, sed ut convertatur, & vivat. Ezech.* 33. 11. Inquit quod cum peccator sua detestatur peccata, ipse eorum memoriam amittit: *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor. Ezech.* 18. 21. Post hæc Divina Testimonia, quis unquam de Dei Misericordia diffidare poterit? Unus tantum pœnitentiæ actus ad innumerabilia peccata delenda sufficit. Publicanus, vix ingemendo dixit, *propitius esto mihi peccatori*, & justificatus est. Prodigus filius, statim ac ad Patris pedes rediit, Pater eum amplexus est. David, ut dixit, *peccavi*, Natan ei respondit: *Dominus quoque transtulit peccatum.* 2. *Reg.* 12. 13.

242. Secundum motivum, est Passio Jesu-Christi, qui non ad aliud quam ad peccatorum salutem in Terram descendisse protestatur: *Non veni vocare Justos, sed peccatores. Matth.* 9.-13. Profitetur etiam nullum a se abire pati: *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras. Joann.* 6. 37. Et apud *Matthæum* 18. 12. inquit quod ipse est bonus ille Pastor, qui dispersas oves quærit; & si quam reperit, exultat, eam amplectitur, suisque humeris imponit: & videtur deinde hanc majori diligere affectu, prout se gessit cum S. Maria Egyptiaca, B. Angela a Fuligno, S. Margarita a Cortona, aliisque Pœnitentibus. Qui igitur rectam habet voluntatem, timere non debet damnari a Domino, qui ne damnaret nos, seipsum ad mortem Crucis damnare non dubitavit.

243. Tertium motivum, sunt Divina Promissa. Multis in locis Evangelii petentibus Divina promittitur Gratia: *Petite, & accipietis. Joan.* 16. 24. *Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Jo.* 16. 23. Et hic non solum de justis, sed etiam de peccatoribus sermo fit, juxta textum Matthæi: *Omnis qui petit, accipit, Matth.* 7. 8. Satis igitur est gratias a Deo petere ad salutem, ut certe obtineantur. *Bonus est Dominus animæ quærenti illum. Thren.* 3. 25.

244. Quartum motivum est Sanctorum Intercessio, & præsertim Deiparæ, quam volt Deus, ut nos cum tota Ecclesia salutemus nostrum Refugium, Vitam, & Spem nostram, ac dicamus: *Refugium peccatorum, ora pro nobis: Vita, Spes nostra salve.* Unde merito ipsa B. Virgo appellatur a Blosio, *Spes desperantium*; & a S. Ephrem, *Adjutrix destitutorum.* Eadem Dei Mater B. Brigittæ revelavit, quod sicut aliqua Mater, videns filium inter enses suorum hostium versantem, animosas in tutelam suam illum suscipit; ita Ipsa curat Devotos suos tutari, dum a Dæmonibus vexantur, Eique se commendant. Insuper dixit, quod cum accedit apud Eam peccator, Ipsa non ejus merita discutit, sed cum quali intentione veniat, attendit. Et Deus ipse B. Catharinæ Senensi revelavit, Mariæ suæ filiæ concessisse, quod quivis peccator ad eam recurrens, nullo modo possit a Dæmoni rapi.

245. III. Adversus tentationem *Vanæ-gloriæ.* D. Bernardus ait, quod vanagloria, est quædam sagitta, quæ *leviter penetrat, sed non leviter vulnerat*; præsertim si Persona timoratæ sit conscientiæ. Si igitur Sacerdos unquam adverteret Moribundum nimis se reputare securum de sua salute, quia nimis suis operibus fidit; ei dicat quod peccata solummodo nostra sunt, omnia autem bona a Deo recepimus, ex illo: *Quid habes, quod non accepisti* 1. *Cor.* 4. 7. Et cum certum sit, nullam spæ salutis æternæ, Divinæque Gratiæ infallibilem certitudinem habere posse (*Nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit Eccles.* 9. 1.); Ideo quisque semper pavere debet, & cum metu, & tremore salutem suam operari, ut ait Apostolus *Philipp.* 2. 12.

246. IV. Adversus tentationem *Impatientiæ.* Si Infirmus ex morbi cruciatibus impatientia afficitur, huic ostendatur, quanta Martyres pro Christi nomine tormenta sint passi, vivi excoriati, adusti, trucidati. Et præsertim ei ob oculos ponantur omnia quæ innocens Jesus propter nostrum amorem est perpessus. Dicatur Ægroto, quod infirmitatis dolores vitari nequeunt; unde si ipse invitus eos patitur, male nunc, & in altera vita se habebit; si autem libenti animo pro Deo acceptat, non solum hic a morbi pœna levabitur, sed ibi minus Purgatorii tormenta luet, magisque postea in Cœlo remunerabitur: *Tristitia vestra convertatur in gaudium. Joan.* 16. Moneatur quod extremæ vitæ cruciatus nostram complent æternam coronam, quoniam (ut S. Bonaventura dicit) pœnas patienter tolerare, aliis cunctis operibus perfectius opus est, juxta illud Jacobi: *Patientia opus perfectum habet. Jac.* 1. 4. Et ita Deus suos in hac vita Amicos tractat, dum crux est nostræ prædestinationis securius signum. B. Clara per 28. annos doloribus vexata vitam duxit. S. Lidovina per 38. annos semper infirmitatum pondus toleravit. Et Divina Mater quodam die B. Brigittæ ægrotanti sic dixit: *Scis quare tua infirmitas tam in longum abiit? abiit quia te Filius meus & ego nimis diligimus.* Nos miseros viatores inter hujus seculi ærumnas Apostolus valde consolatur dicendo: *Momentaneum & leve tribulationis nostræ æternum gloriæ pondus operatur in nobis* 2. *Cor.* 4. Et alibi: *Non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Rom.* 8. 18.

247. Et sic Infirmo sedulo oportet suadere, ut Dei Voluntati conformetur, non solum si dolores patitur, sed etiam si Medici errant, aut assistentes ipsius curam negligunt. Hinc crebro moneat illum, ut a Deo patientiam expostulet.

248. V. Iis qui ægre ferunt mori tam immature, ob oculos ponantur præsentis vitæ miseriæ, infirmitates, animi angores, necnon peccandi & damnationis pericula. Ideo sancti viri tam avide mortem exoptabant. S. Theresia ajebat: *Heu mihi quia in omni vita mea momento Deum amittere possum*; Unde quoties horologium sonabat, toties valde gratulabatur, eo quod jam hora hujus periculi transacta esset. Martyres sancti hilares ad patibula procedebant, ut citius hoc periculum effugerent, & Deo fruerentur. Hinc dicitur in Apocalypsi (14. 13.): *Beati mortui qui in Domino moriuntur . . . . ut requiescant a laboribus suis.* In hac lacrymarum valle viatores sumus: *Non habemus hic manentem civitatem. Hebr.* 13. 14. Unusquisque aut Rex, aut Pontifex mortem subire debet.

249. Hortetur Infirmum, ut Deo gratias agat, quod non permiserit mori tempore quo erat in peccato; & quod tunc ipsum Sacramentis munitum discedere disponat. Dicat, saltem mortem libenti animo excipiendam esse, quia evadimus tot leves culpas, a quibus in hac vita immunes esse non possumus.

250. Dicat Ægroto: *Frater mi, oportet, ut te conformes Voluntati Dei, qui omnia disponit propter nostrum bonum. Quis scit, an si amplius viveres, Animam perderes?* Sed dicet Infirmus: *Ego vivere optarem, ad aliquam Deo de culpis meis satisfactionem præbendam, & aliquid boni ante mortem peragendum, dum usque adhuc nihil egi.* Respondeat Sacerdos: *Fili, nulla pœnitentia est Deo magis accepta, quam mortem in peccatorum expiationem libenter acceptare; nullusque actus perfectior est, quam mortem accipere ad Voluntatem Dei exequendam.*

251. VI.

251. VI. Adversus tentationem *Adhæsionis* bonis, & propinquis. Eis quibus mori displicet, quia nimis adhærent bonis, dicat Confessarius, hæc non esse vera bona, cum sint transeuntia, & de brevi defectura: & si non deficiant, potius animum augent, quam solantur.

252. Si autem affligitur Infirmus propter uxorem, Filios, aut Nepotes dilectos, quos relinquit, blande sic hortetur: *Fili mi, statutum est omnibus mori, omnes te ordine sequentur; nunc tuæ saluti consule, & Animam tuam salva, & sic pro ipsis in Cœlo orabis, ut aliquando cum ipsis eris aliquando beatus in æternum. Sed nunc quid dulcius, quam proficisci ad æternum cum Jesu Christo, cum Regina Cœli, & omnibus Sanctis!*

253. Si autem angitur, quia Conjunctos suos relinquit inopes, ei dicat: *Audi fili, si tu æternam salutem assequeris, multo melius de Cœlo, quam de Terra tuis opem ferre poteris. Sed ne dubites, quia Deus, qui volatilia pascit, non omittet eis providere. Si tu illos amas, Deus plus te diligit.*

VII. Adversus tentationem *Odii*, & *Vindictæ*. Si quis propter aliquam acceptam offensam odio tenatur, 1. ipsi intimetur Divinum Præceptum: *Diligite inimicos vestros.* 2. Dicatur ei quod qui non dimittit, nec veniam sperare potest a Deo, qui dicit, *Foris canes. Apocal.* 22. 15. Canes (vindictum symbolum) repelluntur a Cœlo. E converso Deus veniam certam promittit illi peccatori, qui veniam dat offensori suo, ex illo: *Dimittite, & dimittemini. Luc.* 37. 3. Subdat quod si inimicus injuste læsit ipsum, quanto injustius ipse Deum? Quamobrem, si ipse petit a Deo ut sibi ignoscat, quanto magis Proximo ipse ignoscere debet? *Sicut Dominus donavit vobis, ita & vos. Col.* 3. 13. Ultimo ostendat eidem, quam gratam rem Deo exhibet, qui injurias dimittit. S. Joannis Gualbertus, postquam fratricidæ pepercit, Ecclesiam ingrediens, Imaginemque Crucifixi salutans, vidit Redemptorem erga se caput inclinasse, ac si propter veniam datam ipsi gratias ageret. S. Jacobus ante mortem amplexatus est eum qui se accusavit. S. Stephanus oravit pro eis qui eum lapidabant. S. Aloysius Galliæ Rex apud se cœnare fecit qui sibi mortem fuerat molitus. S. Ambrosius per multum tempus cuidam suo proditori alimenta subministravit. Et præcipue primum exemplum de hoc præstitit Dominus noster Jesus-Christus, qui in Cruce positus pro persecutoribus, & maledicentibus sibi valide Patrem exoravit.

§. III. *Varia Motiva, & Affectus Ægrotis suggerenda.*

254. I. Motiva *Fiduciæ*. De his supra (in §. II.) jam locuti sumus; illis possunt sequentes adjungi ex Scriptura: *Nullus speravit in Domino, & confusus est. Eccle.* 2. 11. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* 1. *Joan.* 2. Jesus Christus ad hoc mortem subiit, ut nobis veniam criminum obtineret. *Pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? Rom.* 8. 32. Quomodo igitur Deus remissionem nobis negabit, qui nobis proprium dedit Filium?

255. Affectus Fiduciæ: *Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Ps.* 26. 1.

In manus tuas commendo spiritum meum, redemisti me Domine Deus veritatis.

Te ergo quæsumus, tuis famulis subveni, quos pretioso Sanguine redemisti.

In te Domine speravi, non confundar in æternum.

O bone Jesu, intra Vulnera tua absconde me.

Vulnera tua, merita mea. S. Bernardus.

Jesu mi, non negabis mihi veniam, qui Vitam, & Sanguinem mihi non negasti.

Passio Jesu, tu es spes mea. Merita Jesu, vos estis spes mea. Vulnera Jesu, vos estis spes mea. Mors Jesu, tu es spes mea.

Maria Mater mea, salva me, miserere mei.

Spes nostra salve.

Sancta Maria Mater Dei, ora pro me peccatore.

Sub tuum præsidium confugimus, sancta Dei Genitrix.

256. II. Motiva & affectus *Contritionis*. Dicit S. Augustinus, quod quisque usque ad extremum vitæ non debet omittere peccata sua deplorare.

Non intres in judicio cum servo tuo. Ps. 142. *Jesu mi, & Judex meus, parce mihi, antequam venias ad me judicandum.*

Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Deus meus, oh nunquam Te offendissem!

Domine mi, non debebas sic tractari a me, sicut impie feci.

Pater non sum dignus vocari filius tuus. Ego a Te discessi, tuam despexi Gratiam, ultro Te amisi: toto corde me pœnitet; Deus meus, propter amorem & Sanguinem Jesu Christi parce mihi.

Maledicta peccata mea quæ Deo me privastis, ego vos detestor, abominor, & maledico.

Deus meus, quid mali mihi fecisti, quod ipse tam offendi te? Propter Jesum Filium tuum miserere mei.

Nunquam Domine te offendam; quoadusque vivam; aut parum, aut multum mihi superest, volo Te amare.

Offero tibi in satisfactionem contumeliarum, quas Tibi irrogavi, mortem meam, & dolores, quos usque ad mortem perferam.

Domine, merito, me punis; nimis Te offendi. Sed quæso, in hac, non in alia vita me castiga.

O Maria, impetra mihi dolorem culparum mearum, remissionem, & perseverantiam.

257. III. Motiva & Affectus *Amoris: Deus meus, qui es Bonitas infinita, super omnia Te diligo. Amo Te plusquam me; amo Te ex toto corde. Deus meus, non sum dignus Te amare, quia nimis Te offendi, sed propter amorem Jesu fac me dignum.*

Oh utinam & omnes Te diligerent!

Jesu dulcissime, cupio pati & mori pro Te, qui propter me pati, & mori dignatus es.

Domine castiga me uti vis, sed ne me prives Te amare,

Deus meus salva me: salus mea est amare Te.

Opto Paradisum, ut in æternum, & ex totis viribus meis Te diligam.

Deus meus, ne me dejicias in Infernum, ut mereo: ibi Tu odio mihi habendus esses, sed animus mihi non suppetit Te odio habere. Et quid mali, Domine mi, fecisti mihi, ut Te odio mihi habendus esses? Fac, ut Te amem, & mitte me quo vis.

Volo pati, quantum Tibi placet: volo mori, ut Tibi placeam.

Devince me Tecum, Jesu mi, ne permittas me unquam separari a Te.

Deus meus, fac ut sim totus tuus, antequam moriar.

Quando erit, ut dicere possim: Deus meus, non possum amplius amittere Te?

Oh Deus meus, amare Te vellem, quantum Tu mereris.

O Maria, trahe me totum ad Deum.

Mater mea, ego multum Te diligo; volo venire ad Cœlum, ad Te amandum in æternum.

258. IV. Motiva, & Affectus *Conformitatis*. Omne nostrum bonum, & vita consistit in eo, ut conformemur Dei voluntati, juxta illud: *Vita in voluntate ejus. Ps.* 29. Deus quidem vult quæ nobis sunt meliori bono. S. Gertrudi cum Jesus apparuisset, mortem & vitam offerens, respondit Ipsa: *Domine, quod Tu vis & ego volo.* Pariter S. Catharina Senensis, cum Jesus se illi præbuerit; offerens duplicem coronam, unam gemmarum, spinarum alteram, ut ipsa eligeret, Ipsa respondit: *Ego eligo, quæ Tibi placet.*

259. Affectus. *Eja N. si Deus te vocat ad aliam vitam, contentus es? Es contentus. Dic igitur semper: Domine, ecce me, fac de me, quid tibi placet. Semper fiat voluntas tua; volo tantum, quod Tu vis. Volo pati, quantum Tu vis. Volo mori, quando Tu vis.*

In manus tuas commendo Animam, & corpus meum, vitam, & mortem.

Benedicam Dominum, in omni tempore; aut me consoleris, aut me crucias, Deus meus, ego Te amo, & semper Te amare volo.

Deus meus, cum morte Jesus mortem meam conjungo, & sic eam Tibi offero.

O Voluntas Dei, Tu es Amor mei.

O Beneplacitum Dei mei, me Tibi totum in holocaustum trado.

260. V. Motiva, & affectus *Desiderii* erga Paradisum. *Motiva*. Refert Blosius plures Revelationes, ex quibus habetur, quod in Purgatorio illi, qui tepide Cœlum optavere excruciantur peculiari pœna, appellata a Doctoribus Mysticis pœna *Desiderii*, aut *Languoris*. Præsens vita est pœnarum carcer, in quo Deum videre non possumus; unde merito rogabat David: *Educ de custodia Animam meam. Ps.* 141. & S. Augustinus clamabat: *Eja Domine morior, ut Te videam.* S. Hieronymus appellabat mortem, Sororem suam, atque dicebat: *Aperi mihi Soror mea.* Et quidem recte, nam mors est illa quæ Paradisi januas nobis reserat. Et ideo pariter S. Carolus Borromæus, videns mortis effigiem cum falce in manu depictam, Pictori præcepit, ut falcem deleret, & ejus vice clavem auream tanquam Cœli clavem depingeret. Expedit igitur, ut Sacerdos sæpius alloquatur Moribundos de cœlestis Patriæ bonis, in mentem eis revocans quod Apostolus ait: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* 1. *Cor.* 2.

261. *Affectus. Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? Ps.* 41. Quandone erit, Deus meus, quod tuam infinitam pulchritudinem videbo, & facie ad faciem Te diligam?

In Cœlo ego semper Te amabo, Tu semper me amabis; ad invicem igitur in æternum nos amabimus, Deus meus, Amor meus, & omnia.

Jesu

Jesu mi, quando osculabor Vulnera quæ pro me sustulisti?

O Maria, quando nam erit, & me videam ad pedes illius Matris, quæ tantum me amavit, & auxiliata est?

Eja ergo Advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte, & Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende.

262. VI. *Affectus, qui Infirmo suggeri possunt dum Crucifixum deosculatur.*

Dulcissime Jesu, ne respicias quid ego in te, sed quid Tu pro me fecisti.

Recordare quod sim una ex ovibus tuis, pro qua mortuus es.

Libenter pro Te, qui pro me passus es, Jesu mi moriar.

Accepto, Jesu mi, consumi pro Te, qui totus consumi voluisti pro me.

Domine, majora Tu pro me, quam ego pro Te patior: Tu innocens, ego peccator.

Deosculare, Frater mi (dicet Sacerdos Infirmo), pedes illos, qui tam ad Te perditam ovem quærendam & salvandam laboraverunt. Dic quæso: Amabilissime Redemtor, amplector pedes tuos, ut Magdalena amplexus fuit; fac ut audiam mihi pepercisse, ut Illa audivit.

Deus meus, mihi propter Amorem Jesu-Christi parce, & fac ut bene moriar.

Pater æterne, Tu mihi Filium tuum tradidisti, me ego Tibi trado.

Jesu mi, multum Tibi ingratus fui, miserere mei. Multoties Infernum merui; non in alia, sed in hac vita me puni.

Si me fugientem quæsivisti, me Te quærentem ne derelinquas.

Jesu dulcissime, ne permittas me separari a Te.

Quis me separabit a charitate Christi?

Domine Jesu-Christe, per illam amaritudinem, quam sustinuit nobilissima Anima tua, quando egressa est de benedicto Corpore tuo, miserere Animæ meæ peccatrici in egressu de corpore meo; Amen.

Jesu mi, Tu propter amorem meum mortuus es; ego propter amorem tuum mori volo.

263. VII. *Affectus qui suggeri possunt Sacerdotibus, & Religiosis infirmis.*

In pace in idipsum dormiam, & requiescam.

Deus meus & omnia. O me beatum, si omnia amittam, ut acquiram Te meum summum Bonum!

In manus tuas Domine commendo spiritum meum.

Ne projicias me a facie tua.

Jesu dulcissime, ne permittas me separari a Te.

Amore amoris tui moriar, qui amore amoris mei dignatus est mori. *Ita dicebat S. Franciscus.*

Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

In te Domine speravi, non confundar in æternum.

Diligam Te Domine fortitudo mea.

Eja moriar Domine, ut te videam.

Quid mihi est in Cœlo? & a te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea in æternum.

Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo?

Pater, peccavi, non sum dignus vocari filius tuus.

Averte faciem tuam a peccatis meis.

Tuus sum ego, salvum me fac.

Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Quis nos separabit a charitate Christi?

Amorem tui solum cum Gratia tua mihi dones, & dives sum satis. *S. Ignatius Lojola.*

Dilectus meus mihi, & ego illi.

Misericordias Domini in æternum cantabo.

Sancta Maria Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, &c.

Vita, Dulcedo, Spes nostra salve.

Refugium peccatorum, ora pro nobis.

Maria Mater gratiæ, Mater Misericordiæ, Tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe.

O Salus Te invocantium. *S. Bonav.*

§. IV. *Monita circa ultima Sacramenta, & modum quo utiliter recipi possunt.*

I. *Circa Confessionem.*

264. JAm supra in praxi monitum est (vide nostram Moralem *lib. 6. num.* 260. & 484. *ad num.* 2. quod dum periculum mortis instat, aut forsan Viaticum delatum est, & longa esset Confessio, tunc Infirmus non tenetur omnia & singula peccata confiteri. Hic amplius animadvertenda sequentia, nimirum. 1. Quisque Sacerdos in mortis non solum articulo, sed etiam periculo (ut *Trid. Sess.* 14. *c.* 7. declaravit) censuris & casibus reservatis obstrictos absolvere potest (*l. 6. n.* 561.) Advertendum tamen est, quod circa censuras reservatas tenetur Confessarius facultate carens Infirmo imponere, ut elapso mortis periculo, se præsentet Superiori; Secus in censuras reincidet, *num.* 563. *v. Secus.* 2. Simplex Sacerdos absolvere non potest, præsente Confessario approbato; Secus tamen, si Confessarius approbatus veniat jam incepta Confessione. Secus etiam, si Approbatus sit complex personæ infirmæ in peccato turpi, uti decrevit SS. P. Benedictus XIV. (*loco cit. num.* 553.) 3. Moribundus sensibus destitutus recte potest absolvi, saltem sub conditione (quod securius est), dummodo constet Infirmum absolutionem desiderasse, pœnitentiæ signum præbens, aut si Confessionem quæsierit; *num.* 471. Et id intelligitur, etiam si Moribundus in actu peccati sensus amiserit, *loco cit.* ex D. Augustini auctoritate, & ratione; quia ex una parte conditio Sacramenti irreverentiam removet, & ex alia semper in tali casu quemque velle suæ saluti consulere judicatur, & sensibile aliquod signum ostendere, licet morbi causa signum non bene intelligatur. 4. Si Infirmus post tertium diem, licet de periculo monitus, nec tamen confiteri vellet, optimum erit si Sacerdos Medicum monefaciat, ut juxta S. Pii V. Bullam, eum non amplius invisere eat. Si tamen Infirmus in sua adhuc maneat pervicacia, tunc Medico curam denuo suscipere licebit; vide *lib. 6. num.* 664.

II. *Circa Communionem.*

265. SEquentia adnotantur monita. I. Ut Infirmo Viaticum ministrari possit, necesse non est ut omni vitæ spe destitutus sit, sed sufficit mortis periculum; *lib. 6. num.* 284. II. Si vomitus periculum adsit, Viaticum dari non potest; licet permittatur experientia cum particula non consecrata; *num.* 282. *v. In dubio.* III. Pueris ratione pollentibus etiam rite Viaticum dari potest; necnon Freneticis, dummodo sancte vixisse constet, aut paulo ante confessi sint, & periculum irreverentiæ non adsit; ideoque cum illis probabiliter licitum est experiri cum particula non consecrata. IV. Infirmis etiam in Parasceve, ut habetur ex S. Rituum Congregationis Decreto anno 1622. edito, Viaticum ministrare, non tantum licet, sed ad hoc Parochi tenentur.

266. V. Communis sententia tenet, quod in eadem infirmitate ægroto non jejuno pluries Viaticum dari potest, saltem si intersis sex vel octo dierum spatium; Imo multi Doctores minus temporis intervalli exigunt, vide *num.* 284. & 285. Si tamen Ægrotus mane ex sua devotione communicavit, non potest et ipsomet die Viaticum dari, nisi tamen mortis periculum ex aliquo superveniente morbo violento, nempe vulneris, veneni, casus & similis, advenerit; Secus si ægrotus in infirmitate jam constitutus mane communicavit; vide rationem in cit. num. 285. Dub. 3.

267. VI. Si tamen Infirmus tantum confessus sit, & malum increbrescat, tunc Sacerdos eum ut quanto citius Viaticum accipiat, sedulo disponat, ut sana mente, & majori fructu recipiat; ideoque desiderium recipiendi Viaticum in animum inducere curet, & ita munitus Dæmonis viribus majori nixu & gratia obsistere possit, utque Jesu Redemptori nostro magis se uniat; Qui eum invisere cupit (dicat) ut suas possit in se gratias effundere, & ad Cœlestem Patriam brevi perducere, sin autem ut, si expedierit, etiam corporis salutem impertiatur. S. Cyrillus Alexandrinus ait, quod Sancta Eucharistia *etiam morbos depellit, & Ægrotos sanat.* Et de suomet Patre S. Gregorius Nazianzenus refert, quod statim ac Communionem accepit, convaluit.

268. Sacerdos igitur sic infirmum alloquetur: Frater mi, licet tua sanitas non sit desperata, in periculo tamen est; ideoque optimum est, ut quanto citius potes, Viaticum accipias; nam Christus in pristinum se restituet sanum, si hoc tuæ æternæ saluti expedierit, si tamen mori debes, contra Diabolum in tuum auxilium veniet, & tui itineris ad beatam Patriam comes erit. Quid dicis? cupis ne Viaticum accipere? Quidem: Eja igitur præpara Animam tuam ad amplectendum tuum Redemtorem, qui pro te mortuus est. Dic toto corde: Veni Jesu mi, veni Amor meus, omne Bonum meum, veni, ad Te Anima mea desiderat. *Quid mihi est in Cœlo, & a Te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea in æternum.*

269. Sacerdotis autem, cum Viaticum pervenerit, sit cura ab Infirmi cubiculo Parentes, Uxorem nempe, Sorores, Filios, &c. qui passionis ei esse possunt, depellere. Tunc ei subjungat: S. Philippus Nerius, cum in suo cubiculo SS. Sacramentum viderit, exclamavit: *En Amor meus, en Amor meus.* Dic etiam Frater, dic: En Amor meus: En hic est Filius Dei, qui pro tua salute descendit de Cœlis, Homo factus est, & pro te in Cruce mortem subire voluit; & nunc te invisere in ipso tuo cubiculo venit. Bono sis animo, jam tibi peccata condonavit. Culparum tuarum jam te pœnituit, & adhuc pœnitet. Sed nunc diligis Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; ita ne est? Eja ergo dic: Amo Te Deus meus super omnia, & quia diligo Te, me pœnitet peccasse: propter amorem tuum libenter morior; jam

Tibi placet mori cupio, ut videam Te, & in æternum amem.

270. Dicat inde: Si igitur N. Jesum amas, parcis nunc amore sui omnibus, qui te in aliquo offenderunt; non est ita? Petis ne etiam veniam, quibus injurias, & offensas irrogasti? Eja igitur converte faciem tuam ad Jesum, qui te amplecti cupit; dic toto corde: Domine non sum dignus; Sed licet indignum tanto munere fatearis, ad te tamen Dominus venire vult. Iterum igitur Eum ardenter voca, veni Domine, veni, Amor meus, Deus meus, & omnia, veni; ad Te sitit Anima mea, & præter Te nihil aliud cupit.

271. Communicato jam Infirmo, ad gratiarum actionem illum adjuvat Sacerdos: Ejs igitur Frater, age nunc Domino gratias, qui ad te venire, tecum amplecti dignatus est. Sacramentum est, & vere dicitur, *futuræ gloriæ pignus*. Dominus tecum est, quid amplius timas? ausculta Frater, Deus tibi dare vult Paradisum; ideoque totum se tibi impertiri dignatus est, dic ergo: Dominus meus, Amor meus Te amplector, Tibi gratias ago, Te amo, & in æternum Te amare spem habeo: me pœnitet Te offendisse, & nunc quidquid mihi superest vitæ, in tuum Amorem impendere firmiter propono.

272. Jesu mi, vitam meam in holocaustum libenter offero, si Tibi placet eam mihi auferre. Fiat semper Voluntas tua. Sanctam perseverantiam, Amorem tuum mihi tantum concedere precor, ita ut amando Te Animam effiem, ut veniam ad semper Te amandum in Cœlo. Tu me non deseres, ego non deseram Te; ergo Deus Animæ meæ, in æternum nos ad invicem diligemus.

III. *Circa Extremam-Unctionem.*

273. EXtrema-Unctio, uti est ultimum Sacramentum, ita ex D. Thoma est vitæ spiritalis corona; ipsa homo munitus, ad cœlestem Patriam ingredi disponitur. Unde Sacramentum hoc dum Ægrotus mente pollet, ut ei magis prosit, opus est ne conferatur; quoniam, licet conferri non possit, nisi grave mortis periculum (saltem probabile) immineat (ut in nostra Morali *lib.* 6. *num.* 714. *Dub.* 4.); tamen ad ultimum vitæ discrimen protsus differenda non est; *loco cit. Adv.* 1. Unde ait Catechismus Romanus §. 9. graviter peccare Parochos illos, qui conferunt Extremam-Unctionem, quando nulla adest spes vitæ, & Ægrotus jam jam privatur sensibus.

274. Ægroto Sacerdos suadere studeat, quod Extrema-Unctio, si Animæ profuturæ erit, etiam ad corporis sanitatem conferat, ut Tridentinum Sess. 14. *cap.* 2. *Interdum sanitatem corporis consequitur, ubi saluti Animæ expedierit*. Hæc tamen sanitas non confertur, cum naturaliter impossibile sit iterum restitui ad salutem. De quodam jam defuncto refert Joannes Eroldus, hunc revelasse, quod si Extremam-Unctionem prius accepisset, statim a morbo convaluisset; sed quia distulerat, ideo vita defunctus erat, & ad Purgatorii ignem centum annis damnatus. Secundo, Extrema-Unctio peccatorum reliquias remittet, & per consequens ipsa peccata mortalia occulta, ut docet D. Thomas; vide *num.* 731. *v. Commune*; Idcoque instruatur Infirmus, ut dum quinque corporis sensus unguntur, ipse de culpis per ipsos commissis doleat, & cum astantibus etiam respondeat, *Amen*. Tertio, particularia auxilia, quibus in illo extremo agone Inferni vim, & impetum frangat, subministrabit. Quare multum probabile est gravi se obstringi scelere, qui hunc Sacramentum accipere recusaret, ut supra diximus *num.* 107.

275. Aliqua hic de hujus Sacramenti administratione scitu necessaria adnotare licebit. I. Speculative tantum probabilis est opinio dicens, sufficere ministrare hoc Sacramentum cum una gutta Olei, illam per partes non diffundendo; non tamen practice, quia hæc vere unctio non esset; vide in Morali *num.* 709. *Dub.* 4. II. Unctio quinque sensuum, secundum communiorem sententiam, est de necessitate Sacramenti; unde pestis tantum tempora, aut alicujus imminentia mortis periculi, una tantum, & in uno sensu (consultius in capite) unctio adhiberi potest; sed semper sub conditione si valet, & cum unica forma dicendo: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam Misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per sensus, nempe visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum*. Si tamen Æger supravivat, unctiones etiam sub conditione reiterari debent in omnibus quinque sensibus, solitis Orationibus. III. Non est de necessitate Sacramenti geminam unctionem in geminis partibus adhibere; immo unum tantum oculum, unam manum, &c. ungere, licite sufficit, dum periculum infectionis, aut alia necessitas adest, ut si Infirmus nequit verti ad aliud latus. Unctio autem in Mulieribus, & etiam in Viris, *quando Infirmus* (ut Ritualis monet) *commode moveri non potest, relinquitur*. Unctionem tamen pedum non esse de necessitate Sacramenti, communis sententia tenet; sed quoad hoc Ecclesiarum consuetudo servanda est; *loco cit. v. Certum*. Nec etiam de necessitate Sacramenti est in unctione partium ordinem servare: gravi tamen culpa se obstringit, qui receptum Ordinem non servat; *loco cit. v. Nec etiam*. IV. Extrema-Unctio rite confertur Pueris, qui ratione pollent, licet non adhuc S. Communionis idonei sint; in dubio tamen de usu rationis, sub conditione administrari potest. Hoc tamen cum prorsus carentibus non procedit; *num.* 719. & 720. V. Amentibus, Phreneticis, Delirantibus, qui dum rationis usum habuerunt, pii animi significationem dederint, & Extremam-Unctionem petierint, aut verisimiliter petiissent, aut contritionis signum dederint, remoto irreverentiæ periculo, dari potest; & eo magis, si lucidum aliquod rationis intervallum habent. In dubio autem, an quis unquam rationis usum habuerit, conditionate dari potest. Idem de Ebriis, si in mortis periculo sint; nisi tamen constet in mortali culpa fuisse, cum sensus ipsi amiserint; Impœnitentibus, enim & qui in manifesto peccato moriuntur, necnon excommunicatis penitus denegari debet, ut Ritualis Rom. monet; vide *num.* 732. Mulieribus etiam, si ob partus dolores in mortis periculo sint, conferri potest. VI. Orationes præscriptæ, extra Formam, in casu necessitatis omitti possunt: quæ postea dicentur, si tempus suppetet; *num.* 728. Et in tali casu Sacramentum dari potest, etiam sine luminibus, & Ministro; *num.* 728. & etiam probabiliter sine Superpelliceo, & Stola; *num.* 726. VII. Extrema-Unctio in eadem infirmitate iterari non potest, nisi Infirmus a priori probabiliter convaluerit, & in aliud simile vitæ discrimen inciderit, ut docet Trident. *Sess.* 14. *cap.* 3. vide *num.* 715. VIII. Cautus sit Sacerdos in movendo Ægroto, ut partes viciniores ungat; si tamen cauta revolvat, & casu ille a vita decadat, irregularitatem non teneat incurrisse, quia in hoc casu irregularitas non potest incurri nisi ob delictum, a quo qui charitatis causa aliquid inculpabiliter agit, immunis est. Denique recte Parochus in sua domo Oleum Sanctum in nocte servare potest, dum probabile periculum prævidet, ut si vocatus ad conferendam Unctionem præsto non esset; *lib.* 6. *num.* 730.

§. V. *Monita circa Agonem, & Mortem.*

276. CUm Infirmus ad agonem pervenit, solitis Ecclesiæ armis, ad eum juvandum quantum potest, Sacerdos utatur. 1. Sæpius infirmum Aqua Benedicta aspergat, præsertim si diabolicis tentationibus exagitatur, dicendo: *Exurgat Deus & dissipentur inimici ejus*. 2. Crucis signaculo eum muniat, & benedicat, dicens: *Benedicat te Deus Pater, qui te creavit, benedicat te Filius, qui te redemit, benedicat Spiritus-Sanctus, qui te sanctificavit*. 3. Salvatoris necnon Mariæ aliquam Imaginem sepius osculandam præbeat. 4. Curet, ut Infirmus lucretur omnes Indulgentias, quas potest, & præsertim accipiat Benedictionem in Articulo mortis Benedicti XIV. cum Indulgentia Plenaria, quam infra *num.* 287. adnotabimus. 5. Identidem suggeret aliquam sententiam doloris, conformitatis, spei in Domini Passionem, ac B. Mariæ Intercessionem, necnon desiderii videndi Deum. Curet tamen Sacerdos intervallum aliquod interponere, ut Infirmus habeat, & ruminandi tempus, & quiescendi. 6. Studeat, ut sæpissime SS. Jesu, & Mariæ Nomina, saltem corde, si loqui non potest, invocet, ac multoties dicat orationem illam: *Maria Mater gratiæ, &c.* 7. Agonia tempore faciat, ut circumstantes pluries B. Mariæ Virginis Litanias pro Ægroto dicant. Proderit etiam procurare, ut tunc pulsetur Campana Agonis, ad significandam omnibus instantem mortem expirantis Ægroti, ut pro ipso orent; quod etiam sanis juvare potest. Et hic generatim animadvertendum est, quod cum Infirmus est sensibus destitutus, magis illi prosunt orationes, quam verba. 8. Cum tempus expirandi instat, Sacerdos flebili voce, & flexis genibus consuetas Ecclesiæ Orationes recitet: *Proficiscere, &c.* ut in fine Breviarii, aut Ritualis habentur. 9. Dum manus, pedes, &c. Infirmi tangit, ut an frigescat videat, caveat saltem ne sæpius sit, ne eum perturbet; & ne illum vertant, curet illo agonis statu, nam id mortem accelerare posset. 10. Dum Infirmus proximus est ad transitum, tradat ei Candelam benedictam, ut teneat, & ita in Fide mori profiteatur. 11. Dum Infirmus adhuc sensibus vigat, Absolutionem pluries ei conferre post brevem reconciliationem juvabit, ut ita ille magis circa statum gratiæ securum reddatur, si forsan præteritæ Confessiones invalidæ fuissent, aut saltem gratiæ augmentum recipiat, necnon Purgatorii pœnæ ei minuantur. Et si forte Infirmus tunc in lethale incidat peccatum, ne exterreat, sed monens, ut Jesus ac Mariæ Nomina invocet, si rursus tentatur,

tator, benigne ipsum confortet, procuret, ut Contritionis actum eliciat, & statim absolvat. Si tamen Infirmus jam sensibus caret, & nullum doloris nec Absolutionis desiderii signum ostendit non expedit valde sæpius intra eundem diem Absolutionem ei impertiri; quia tunc, licet conditionate detur, tamen, ut Sacramentum valeat administrari sub conditione, urgens & gravis causa requiritur; Unde opus est, ut aliquod notabile temporis spatium intermediat. Verum in hoc Sacerdos ex conscientia quam noverit Infirmi, se dirigere debet: nam si ille habituatus fuit in pravis cogitationibus, si aliquo vulnere moritur, aut aliqua odii vel impuri amoris passione est irretitus, si infirmitas est nimis acerba, & ipse non libenti animo suffert, tunc sæpius Absolutio dari potest; sin autem sufficit, ut trium aut quatuor horarum spatium intercedat: frequentius tamen, si jam jam moriturus est. Non abs re autem erit Ægrotum, dum mente pollet, monere, ut si loqui non possit, signum aliquod determinatum det, dum Absolutionem quærit, aut dum Sacerdos ipsi conferre vult, ex. gr. oculos claudat vel referet, manum elevat, caput inclinet, & similia.

277. Denique cum e vita jam migrasse videtur, caveat Sacerdos, ne statim det suæ mortis signum, nec ei statim oculos, aut os claudat, aut visum pannis cooperiat; quia si nondum mortuus esset, fieri posset, ut mors acceleretur. Cum autem certo scit Animam jam ad æternitatem migrasse, circumstantes, ut pro illo orent, moneat, & ipse flexis genibus dicat Orationem: *Subvenite*, *&c.* ut in Ritnali, vel in Breviario.

§. VI. *Affectus, qui suggeri possunt Agonis, & Exspirationis tempore.*

278. IN Te, Deus meus infallibilis Veritas credo; in Te, immensa Misericordia spero; Te, infinita Bonitas amo.

In te Domine speravi, non confundar in æternum.

Quid mihi est in Cœlo, & a te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea in æternum.

Amore amoris tui moriar, qui amore amoris mei dignatus es mori.

In pace in idipsum dormiam, & requiescam.

Deus meus, ne permittas me separari a te. Nihil aliud quam te cupio. Bonitas infinita, Te amo, Te amo, Te amo.

(*Hic animadvertendum est, actus frequentiores, qui Moribundis suggeri debent, esse amoris, & doloris.*)

Jesu mi, qui mox me judicaturus es, parce mihi, antequam judices. Te amo, & quia Te amo, me pœnitet offendisse.

Jesu mi dulcissime, ne permittas me separari a Te.

Sanguis Jesu lava me. Passio Christi salva me.

In manus tuas Domine commendo spiritum meum.

Moriar Domine, ut Te videam.

Maria Mater Dei, ora Jesum pro me.

Illos tuos misericordes oculos ad nos converte, & Jesum benedictum fructus ventris tui nobis post hoc exilium ostende.

O Maria, nunc tempus est auxiliandi servum tuum.

Mater mea, ne derelinquas me.

O Paradise, o Pulchra Patria, o Amoris Patria, quando Te videbo?

Deus meus, quandone facie ad faciem Te amabo?

Quandone Jesu mi, Te non amplius amittendi securus ero?

Deus meus, & omnia.

Contentus sum omnia amittere, ut acquiram Te, Deus meus.

Deus meus, propter Amorem Jesu miserere mei.

Mitte me Domine in Purgatorii ignem, per quantum vis; noli tamen in Infernum, ubi Te amare non possum.

Te ergo quæsumus tuis famulis subveni, quos pretioso Sanguine redemisti.

Æterne Deus, spero, & cupio in æternum Te amare.

Amor meus crucifixus est, Jesus meus, Amor meus pro me mortuus est.

Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum &c.

Pater Æterne, propter Amorem Jesu-Christi da mihi gratiam tuam. Te amo, me pœnitet.

Quomodo possum de tot tantisque beneficiis quæ mihi fecisti, Deus meus, Tibi rependere gratias? Spero in æternum in Cœlo Tibi gratias agere.

Maria Mater gratiæ, Mater Misericordiæ, &c.

Miserere mei Deus, secundum magnam &c.

Misericordiam Domini in æternum cantabo.

Dum jam Ægrotus est proximus ad expirandum.

279. In manus tuas Domine commendo spiritum meum.

Jesu mi, Tibi Animam quam tuo Sanguine redemisti commendo.

(*Hic notandum, quod dum Infirmus jam ad exalandam Animam vicinus est, actus suggeri debent sine pause, & fortiori voce.*)

Domine Jesu-Christe, suscipe spiritum meum.

Deus meus adjuva me; sine me venire ad amandum Te in æternum.

Jesu mi, Amor meus, Te amo, me pœnitet; Oh nunquam Te offendissem.

O Maria Spes mea, adjuva me, ora pro me Jesum.

Jesu mi propter Passionem tuam salva me: Te amo.

Maria Mater mea, in hac hora adjuva me. S. Joseph adjuva me. Archangele Michael defende me, Angele Custos custodi me. S. N. (hic præcipui Protectoris Ægroti fit mentio) commenda me Jesu-Christo. Sancti & Sanctæ Dei intercedite pro me.

Jesus Jesus Jesus.

Jesus & Maria, Vobis cor & Animam meam dono.

§. VII. *Imminentis mortis signa.*

280. OPus est, ut Sacerdos qui hoc charitatis opus exercet, imminentis mortis signa sciat, ut ita Ægroto jam expiranti melius auxiliari possit. Præcipua & universalia sunt tria. 1. Pulsus deficiens, intermittens, & formicans. 2. Respiratio anxia. 3. Oculi excavati & vitreati, aut apertiores solito, vel nimis lucidi, vel qui, respiciunt objecta diverse quam aliis apparent; aut cum palpebra superior relaxatur, & inferiorem prætergreditur.

281. Sunt etiam proxima mortis signa nasus accuminatus, & in extremitate albescens, & si nares ad instar follis sufflant; manus tremantes; ungues lividæ, facies flavescans, livida, & mutata; flatus male olens & frigidus; corpus immobile; sudor frontis & frigidus; calor in cordis parte nimius; festucas aut lanuginas colligere; frigiditas in extremis omnibus partibus.

282. Signa tamen proximiora expirationis sunt respiratio intermittens aut languida; defectio pulsus dentium contractio, stridor: distillatio in gula, lene quoddam suspirium, aut gemitus; lacryma per se fluens; oris, oculorum, & totius corporis torsio.

283. Advertatur 1. quod laborantes hydropisi, etica febri, vel vulnere, asthmate, pleuritide, sanguinis fluxe, vomitu, angina, & reumatismo, interdum cum paucis nominatorum signorum, & cum pulsu valido, ac loquentes expirare solerent. Advertatur 2. Proximos morti esse, qui pleuritide laborant, dum respirationis difficultas, anelitus augmentum, & labia livida apparent. Vulnerati capite interdum subitaneo deliquio moriuntur. Hydropici, dum pulsus deficit, & anelitus crescit, ac in ore spuma apparet. Qui febri intermittente laborant, mori solent in principio accessionis, dum convulsiones vehementes sunt. Advertatur 3. Quod in aliquibus Ægrotis flatus est adeo debilis, & cordis exagitatio, ut jam mortui videantur, & tamen non sunt. Signa certiora mortis sunt omnium partium frigiditas etiam in regione cordis, corporis gravitas, alicujus spiritus naribus admoti stimulum non sentire, speculum ore accessum flatu non maculari, & similia. Demum advertatur, quod interdum signa superius in primo loco adducta fallunt, & etiam sine illis repente moritur Infirmus; ideoque dum Ægrotus in agone manet, Sacerdos oportet ne unquam illum deserat.

§. VIII. & Ultimus. *Preces. Actus Christiani, & Benedictiones.*

284. SAcerdos domum Ægroti ingrediens, dicat. ℣. *Pax huic domui.* ℟. *Et omnibus habitantibus in ea.*

Cubiculum Aqua Benedicta aspergat, dicens: *Asperges me hyssopo & mundabor; lavabis me, & super nivem dealbabor.*

Deinde dicere potest Orationes, quæ in Rituali pro Extrema-Unctione extant. Postea Redemptoris Imaginem accipiat, dicens: *Ecce Crucem Domini, fugite partes adversæ.* Et Ægroto osculandam præbeat, dicens: *Deosculare pedes Jesu-Christi, qui in hac Cruce pro salute tua mortuus est.*

285. Deinde dicat: In Deo N. N. igitur spem tuam jacta. Sperare volumus Mariam a Deo salutem tibi intercedere velle: Infirmitas tamen gravis est, Voluntati Dei tuam conforma, ut de te faciat quod ipse vult. Eja igitur mecum recita Christianos Actus, ut cum istis ad mortem te disponere valeas, si pro bono Animæ tuæ sic Deus determinavit; dic ergo mecum.

286. *Actus Fidei.* Deus meus, infallibilis Veritas, quia

Tu

Postea Sacerdos, asperso Scapulare Aqua Benedicta, illud imponat, dicens:

Accipe, charissime Frater, Habitum B. Mariæ Virginis, singulare signum servorum suorum in memoriam Septem Dolorum, quos Ipsa in vita & morte Unigeniti Filii sui sustinuit, ut ita indutus sub ejus Patrocinio perpetuo vivas.

Benedictio Dei Omnipotentis ✠, Patris, & Filii, & Spiritus-Sancti descendat super te, & maneat semper. Passio Domini nostri Jesu-Christi, & Compassio Beatæ Mariæ Virginis sit in corde, & corpore nostro. Amen.

292. *Benedictio Scapularis Conceptionis Immaculatæ Dei Matris.*

℣. Adjutorium nostrum in nomine Domini,
℟. Qui fecit Cœlum, & Terram.
℣. Dominus vobiscum.
℟. Et cum Spiritu tuo.

O R E M U S.

Domine Jesu-Christe, qui tegmen nostræ mortalitatis induere dignatus es, tuæ largitatis clementiam humiliter imploramus, ut hoc genus vestimenti, quod in honorem, & memoriam Conceptionis Immaculatæ Beatæ Mariæ Virginis (necnon, ut illo indutos exoret) in hominum pravorum morum reformationem institutum fuit, Bene ✠ dicere digneris, ut hic famulus tuus, qui eo indutus fuerit eadem Beata Maria Virgine intercedente, te quoque induere mereatur. Qui vivis, & regnas &c.

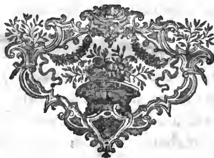
Postea Sacerdos, asperso Scapulare Aqua Benedicta, imponat recipienti, dicens:

Accipe, Frater, Scapulare Beatæ Mariæ Virginis Immaculatæ, ut, Ea intercedente, veterem hominem exutus, ab omni inquinamento mundatus, ipsum perferas sine macula, & ad vitam pervenias sempiternam. Amen.

Et ego ex facultate mihi tradita recipio te in participationem bonorum spiritualium, quæ in nostra Congregatione gratia Dei fiunt, & quæ per Sanctæ Sedis Apostolicæ privilegium concessa sunt. In nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus-Sancti. Amen.

Si Infirmus nunquam acceperit aliquod Scapulare, vel aliquod ex iis, de quibus supra sermonem fecimus, curet Sacerdos qui facultatem habet, ut infirmus tunc recipiat, ut Indulgentias lucretur.

Finis Praxis Confessarii.

AD LECTOREM

MONITUM.

N Neapolitanis Nostri hujus operis Editionibus Catalogum Propositionum omnium a Romanis Pontificibus damnatarum, & præter casus in Diœcesi Neapolitana reservatos, Encyclicas SS. D. N. Pontificis BENEDICTI XIV. Epistolas, & Decreta, quæ ad morum Theologiam pertinent, huic loco doctissimus Auctor apposuerat. Verum cum vir cl. P. Franciscus Antonius Zacharia hæc omnia Prolegomenæ suæ Dissertationi, quæ initio primi Tomi edita est, sapienti consilio inseruerit, (Part. II. cap. 3. §. 2. pag. XXII.) ea hic iterum recudere supervacaneum omnino visum est. Hoc te monere duplici ex causa necessarium duximus. Primum ne quis forte suspicetur Editioni huic nostræ aliquid deesse; tum ne, cum ad hunc locum in operis corpore sæpenumero amandaris, deceptum te fuisse arbitreris. Vale.

INDEX
RERUM ET VERBORUM,
Quæ in toto Opere continentur.

Litera l *librum denotat* , n: *numerum marginalem* , v. *versiculum.*

Quomo-

AL AM

AS AD

BA BE

quæ

CO

Contra-

D A

Peccata

FA

GA GU

HA HÆ

JA IM

tantum

Vel

LA

NA NE

O B

ON

OR

PA

Pere-

QU

RA RE

l. 4.

RE

SA

TA TE

VA VE

F I N I S.